

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEYÂNÜ'L-HAK (İNCELEME, TAHLİLİ,
FİHRİST, SEÇME YAZILAR)**

**NURSEL KAVAK
17723001**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi ALİ YILDIZ**

İSTANBUL 2021

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEYÂNÜ'L-HAK (İNCELEME, TAHLİLİ,
FİHRİST, SEÇME YAZILAR)**

**NURSEL KAVAK
17723001**

ORCID NO: 0000-0002-9431-5729

**TEZ DANIŞMANI
Dr.Öğr. Üyesi ALİ YILDIZ**

**İSTANBUL
2021**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEYÂNÜ'L-HAK (İNCELEME, TAHLİLİ,
FİHRİST, SEÇME YAZILAR)**

**NURSEL KAVAK
17723001**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 9.7.2021

Tezin Savunulduğu Tarih: 15.06.2021

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ali Yıldız

Jüri Üyeleri :Doç. Dr. Didem Ardalı Büyükarman

Dr. Öğr. Üyesi Fırat Karagülle

İSTANBUL

Haziran 2021

ÖZ

Beyânü'l-Hak (İnceleme, Tahlili, Fihrist, Seçme Yazılar)

**Nursel Kavak
Haziran 2021**

Beyânü'l-Hak mecmuası 9 Ramazân 1326 (Hicri) tarihinde yayımlanmaya başlanmış ve 24 Zilkade 1330 (Hicri) tarihine kadar düzenli aralıklarla neşredilmiştir. Uzun soluklu bir yayın organı olan mecmua dini, edebi, siyasi, fenni ibaresini esas alarak matbuat âleminde var olmuştur. Bu tezde Beyânü'l-Hak mecmuasının 5 Ekim 1908 – 4 Kasım 1912 tarihleri arasında yayımlanan 182 sayının tamamı incelenmiştir. Tez girişle birlikte beş bölümden müteşekkildir. Giriş bölümünde II. Meşrutiyet devrine kadar Türk basını, ayrıca II. Meşrutiyet devri matbuatı ve bunlar arasında Beyânü'l-Hak mecmuasının yeri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde 1908-1912 yılları arasında neşredilen 182 sayının şekil ve içerik özellikleri, yazar kadrosuyla ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde yazar adlarına ve konularına göre fihrist bulunmaktadır. Dördüncü bölümde Beyânü'l-Hak mecmuasından seçilmiş metinler yer almaktadır. Beşinci bölüm ise sonuç yazısı ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Mecmua, II. Meşrutiyet, İslâm Dini, Beyânü'l-Hak.

ABSTRACT

INVESTIGATIONS OF THE MAGAZINE BEYÂNÜ'L-HAK, INDEX, SELECTED TEXTS

**Nursel Kavak
June, 2021**

The magazine of Beyânü'l-Hak started to be published on 9 Ramadan 1326 (Hijri) and was published regularly until the date of 24 Dhulkada 1330 (Hijri). The magazine, which is a long-running media organ, has existed in the World of print based on the expression of religion, literary, political and scientific. In this thesis, all 182 issues of Beyânü'l-Hak magazine published between October 5, 1908 and November 4, 1912 have been examined. The thesis consists of five chapters including the introduction. In the introduction part, the Turkish press until the second Constitutional Era, the second Constitutional Era printing and the place of the Beyânü'l-Hak magazine among them are emphasized. In the second part, information about the form and content features of 182 issues, which were published between 1908-1912, and the writers' staff, were given. In the third part, there is an index according to the authors' names and subjects. In the fourth chapter, there are texts selected from the magazine Beyânü'l-Hak. The fifth part consist of conclusion and bibliography.

Key Words: Press, Magazine, Second Constitutionalism, Islamism, Beyânü'l-Hak

ÖN SÖZ

Beyânü'l-Hak, Meşrutiyet'in ilanından sonra İslâmcılık hareketine bağlı olarak yayımlanan önemli mecmualardan biridir. 1908 – 1912 yılları arasında yayımlanan bu mecmuada siyaset, edebiyat, İslâm dini, tarih, ahlâk, eğitim ve sağlık gibi alanlarla alakalı pek çok yazı bulunmaktadır. Bu yazılar dönemin kültürel özelliklerinin anlaşılması ve ortaya konulması bakımından ayrıca önemlidir.

Elinizdeki tez, Beyânü'l-Hakk'ın (1908-1912) incelenmesinden, fihristinden ve seçilmiş metinlerin tercümesinden müteşekkildir. Beyânü'l-Hak mecmuası her ne kadar geniş bir muhteva ve zengin bir yazar kadrosuna sahip önemli bir mecmua olduğu hâlde hakkında yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu mecmua ile ilgili olarak biri Tarih, diğeri Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde hazırlanmış iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

Elinizdeki tez, girişle birlikte beş bölümden müteşekkildir. Giriş bölümünde II. Meşrutiyet devrine kadar Türk basını, ayrıca II. Meşrutiyet devri matbuatı ve bunlar arasında Beyânü'l-Hak mecmuasının yeri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde mecmuanın şekil ve içerik özellikleri ele alınmıştır. Mecmuada 322 yazarın imzası tespit edilmiştir. Yazarı belirtilmemiş olan makaleler “İmzasız” başlığı altında sıralanmıştır. İmzası bulunan yazarların biyografilerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde yazar adlarına ve konularına göre fihrist bulunmaktadır. Yazar adlarına göre fihrist hazırlanırken, yazar isimleri alfabetik ve yazılar kronolojik olarak sıralanmıştır. Konularına göre fihrist bölümünde ise mecmuadaki yazıların içeriklerine yönelik özet bilgilerle türlerine göre sınıflandırılmıştır.

Dördüncü bölümde, Beyânü'l-Hak mecmuasından seçilmiş 85 adet metnin Latin harflerine çevirisi aktarılmıştır. Bu metinler her türden örnek seçilerek oluşturulmuştur. Haliyle mecmuanın içeriğini de yansıtmaktadır.

Son bölümde ise, mecmuanın ehemmiyeti ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Son olarak; tez çalışması süresince desteğini esirgemeyen, değerli bilgi ve birikimlerini büyük bir sabırla benimle paylaşan kıymetli danışmanım Dr. Öğr Üyesi Ali Yıldız'a şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışma sırasında maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan babam Nurdoğan Kavak ve annem Selma Kavak'a, kardeşlerim Selda Nur, Sema Nur ve Abdülhalik'e; özellikle inandığım yolda yürümem için beni cesaretlendiren dayım Fatih Turgay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Manevi kardeşim Deniz Kulaksız ile burada ismini sayamayacağım dostlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Nursel KAVAK

İstanbul

Haziran, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
KISALTMALAR	xx
1. GİRİŞ	1
1.1. Basın \ Gazete ve Dergi.....	2
1.2. Osmanlı Devleti'nde Yayımlanan İlk Gazete ve Dergiler	3
1.3. Osmanlı Devleti'nde Basına Yönelik Sınırlama ve Yasaklar	8
1.3.1. Matbaalar Nizamnâmesi (Basım Tüzüğü – 1857)	9
1.3.2. Ceza Kanunu (1858)	9
1.3.3. İlk Matbuat Nizamnamesi (1864)	10
1.3.4. Kararnâme-i Âlî (1867).....	11
1.3.5. II. Abdülhamid Dönemi'nde Basına Yönelik Sınırlamalar.....	12
1.3.6. İlk Basın Yasası Tasarısı (1877)	12
1.3.7. İstibdat Dönemi Basını.....	13
1.3.8. Matbuat Kanunu (1909).....	14
1.4. II. Abdülhamid Dönemi Basını	16
1.5. II. Meşrutiyet Dönemi	18
1.5.1. II. Meşrutiyet Dönemi Basını.....	20
1.5.1.1. II. Meşrutiyet Döneminde Düşünce Akımları ve Basına Etkisi.....	23
2. BEYÂNÜ'L-HAK	28
2.1. Beyânü'l-Hak Mecmuasının Şekil Özellikleri	30
2.1.1. Yayımlanma Tarihi, Sahib-i İmtiyazı ve Sermuharriri	31
2.1.2. Yayın Periyodu	32
2.1.3. Basım Yeri, İdarehânesi, Fiyatı ve Sayfa Sayısı	39
2.1.4. Logoları, Ser Levhaları ve Abonelik Şartları	41
2.2. Beyânü'l-Hak Mecmuasının İçerik Özellikleri	46
2.2.1. Edebiyat.....	46
2.2.1.1. Şiir.....	46
2.2.1.2. Şiir Bilgisi	49
2.2.1.3. Şiir Tahlili	49
2.2.1.4. Deneme	50
2.2.1.5. Mektup	54
2.2.1.6. Tenkit	58

2.2.1.7. Gezi Yazısı	65
2.2.1.8. Biyografi	66
2.2.1.9. Lugaz.....	67
2.2.1.10. Sohbet.....	67
2.2.1.11. Tartışma.....	68
2.2.1.12. Nutuk.....	68
2.2.2. Dil.....	69
2.2.3. İslâm Dini.....	71
2.2.3.1. Fetva.....	71
2.2.3.2. Fıkıh	72
2.2.3.3. Hukuk \ İslâm Hukuku	76
2.2.3.4. Hutbe	80
2.2.3.5. İtikâd	81
2.2.3.6. Kelâm	83
2.2.3.7. Mezhepler.....	84
2.2.3.8. Siyer	85
2.2.3.9. Tefsir	85
2.2.3.10. Vaaz ve Hitabet	86
2.2.3.11. Dini Gün ve Geceler.....	87
2.2.3.12. Dini Merâsimler	87
2.2.4. Ahlâk	87
2.2.5. Sosyal Meseleler	88
2.2.5.1. Kadın	88
2.2.5.2. Aile \ Evlilik \ Yaşam Tarzı \ Maişet	90
2.2.5.3. Giyim	91
2.2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar	92
2.2.5.5. Batıl İnançlar	93
2.2.5.6. İânât.....	93
2.2.5.7. Toplumsal Bozukluklar	96
2.2.5.8. Vazifeler	99
2.2.6. Tarih	99
2.2.7. Coğrafya.....	103
2.2.8. İslâm Âlemi.....	103
2.2.9. Medeniyet.....	106
2.2.10. Dini ve Siyasi Meseleler	107
2.2.11. Fikir Hareketleri	109
2.2.12. Dini ve Siyasi Cemiyetler	110
2.2.13. Eğitim.....	113
2.2.14. Sağlık	117
2.2.15. Siyaset	118
2.2.16. Askeriye	130
2.2.16.1. Cihâd	132
2.2.17. Ekonomi	133
2.2.18. Haber	135
2.2.19. Telgraf	142
2.2.20. Resmî Yazılar.....	143
2.2.20.1. Beyânâme \ Bildiri \ Fermân	143
2.2.21. Bayramlar.....	145
2.2.22. Okuyucuya Sorular	145
2.2.23. Muhâbere	146

2.2.24. İtizâr	146
2.2.25. Rica	147
2.2.26. Tebrik	148
2.2.27. Teşekkür	149
2.2.28. Teessüf	150
2.2.29. İhtâr	150
2.2.30. Duyuru	151
2.2.31. İlan \ Reklam	153
2.2.32. Kitap Tanıtımı \ Risâle Tanıtımı	154
2.2.33. Tashîh	154
2.2.34. Vefeyât	155
2.2.35. Nasihat	156
2.2.36. Tefrika	156
2.3. Yayın Kadrosu	156
3. FİHRİST	202
3.1. Yazar Adlarına Göre Fihrist	202
3.1.1. Abbas Lütfü (Ayıntâblı)	202
3.1.2. Abdullah (Dezeyi Naibi)	204
3.1.3. Abdullah (Hukuktan Mezun)	204
3.1.4. Abdullah (İlahiyat Şubesinden Mezun)	204
3.1.5. Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf	204
3.1.6. Abdullah Edîb \ Edîb	207
3.1.7. Abdülâhad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd	208
3.1.8. Abdülâziz Mecdî Efendî	210
3.1.9. Abdülkerim (Müderrisinden Mukarrer Kangeri)	210
3.1.10. Abdüllatif (Harputlu)	210
3.1.11. Abdülvehhab	210
3.1.12. Adil	211
3.1.13. A (Elif). D.	211
3.1.14. A (Elif). Hamdi (Yozgathı)	211
3.1.15. A (Elif). Tâhir	211
3.1.16. Ahmed (Kitapçı)	212
3.1.17. Ahmed	212
3.1.18. Ahmed Fâik	212
3.1.19. Ahmed İhsan (Talebe-i Ulûmdan)	212
3.1.20. Ahmed İslâm	212
3.1.21. Ahmet İzzet (Mütekaidinden)	213
3.1.22. Ahmed Mikdâd (Divrikli)	213
3.1.23. Ahmed Nafiz	213
3.1.24. Ahmed Necâtî (Alaşehirli)	213
3.1.25. Ahmed Necib (Müderrisinden Karacasulu)	214
3.1.26. Ahmed Nurettin	214
3.1.27. Ahmed Ragıp (Şiranlı)	214
3.1.28. Ahmed Rasim (Yardımlı)	214
3.1.29. Ahmed Reşid	214
3.1.30. Ahmed Şevki (Konyalı)	214
3.1.31. Ahmed Şiranî (Okumuş)	215
3.1.32. Ahmed Şükrî (Buldanlı)	219
3.1.33. Ahmed Vehbi	219

3.1.34. Alaeddin Rûhî (Kesriyeli).....	219
3.1.35. Ali.....	219
3.1.36. Ali Nazmî (Dağıştanlı).....	219
3.1.37. Ali Nazmî (Şirvanî).....	220
3.1.38. Ali Niyazi (Müderrisinden Mukarrer Kangeri).....	220
3.1.39. Ali Osman (Trabzonî).....	220
3.1.40. Ali Rıza El-Kudsî.....	220
3.1.41. Ali Rıza (Meğrili).....	220
3.1.42. Ali Rıza (Ünyeli).....	221
3.1.43. Ali Selahüddin.....	221
3.1.44. Ali Zeki (Mesudiyeli).....	221
3.1.45. A (Ayn). A (Ayn). (Trabzonî).....	222
3.1.46. A (Ayn). Kâzım.....	222
3.1.47. A (Ayn). N.	222
3.1.48. A (Ayn). R.....	223
3.1.49. Aynizâde Hasan Tahsin	223
3.1.50. Azmizâde Refik Bey	223
3.1.51. Behçet.....	224
3.1.52. Bekir Sıtkı (Uşşakî).....	224
3.1.53. Beyânü'l-Hak	224
3.1.54. Balcızâde Mehmed Tâhir (Edremitli)	224
3.1.55. Boyunoğlu Mehmed Zeki	224
3.1.56. Cemiyet-i İlmiye	225
3.1.57. Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri	225
3.1.58. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye	225
3.1.59. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Çorum Şubesi.....	226
3.1.60. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi	226
3.1.61. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Vilayeti Heyet-i İdâresi.....	227
3.1.62. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyet-i İdâresi	227
3.1.63. Cemiyetü'l Meşruu'l Hayri	227
3.1.64. C. F.....	227
3.1.65. C. Mehmed Ali.....	227
3.1.66. Danişzâde Şevket Gavsî \ Şevket Gavsî	227
3.1.67. Dimitri Nidalço (Bulgar Milletinden)	228
3.1.68. Doktor Roper.....	228
3.1.69. Ebu Ali İbn-i Sina el-Buhari	229
3.1.70. Ebubekir Hilmi.....	230
3.1.71. Elhac Mehmed Arif.....	230
3.1.72. El-Hilâl-i Osmânî	230
3.1.73. El Merkezü'l Umumi Lil-Cemiyetü'l İlmiye'l İslâmiye.....	230
3.1.74. Enes	230
3.1.75. Es'ad.....	231
3.1.76. Es'ad Rıza	231
3.1.77. Eyüp Merkez-i İlmiyesi	231
3.1.78. Eyüp Sabri (Talebe-i Ulûmdan).....	231
3.1.79. Fahrüddin	232
3.1.80. Fehmî (Ummân).....	232
3.1.81. Ferid	232
3.1.82. Ferîd Vecdî.....	232
3.1.83. Fevzi.....	233

3.1.84. Feyzî-i Hindî	233
3.1.85. Florinalı Nâzım	233
3.1.86. H (Ha): Bekir Sıddıkî	233
3.1.87. Hâce Fatma Mergûbe	234
3.1.88. Hacı Necib.....	234
3.1.89. Hacı Şevket (Erzurumlu)	234
3.1.90. Hafız Abdullah (Astaneli)	234
3.1.91. Hafız Cafer (Pravodalı).....	235
3.1.92. Hafız Kemâlüddin (Erzurumi)	235
3.1.93. Hafız Hüseyin (Demirhisarlı).....	235
3.1.94. Hafız Mehmed.....	236
3.1.95. Hâfız Osman el-Musûlî.....	236
3.1.96. Hâfız Sahih el-Buhari el-Mevlevî	236
3.1.97. Hâfid-i Vahdetî Suûd	236
3.1.98. Hakî el-Mevlevî	236
3.1.99. Hakkı.....	238
3.1.100. Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta	238
3.1.101. Halil (Müderrisinden Mukarrer Samsunî).....	238
3.1.102. Halil (Rus Vekili).....	239
3.1.103. Halil Edîb	239
3.1.104. Halil el-Rahman	240
3.1.105. Halil Nasûhî	241
3.1.106. Halis Efendi (Ders Vekili)	241
3.1.107. Halis el Fuat	241
3.1.108. Hamdi.....	241
3.1.109. Hamid Sadi.....	241
3.1.110. H (Ha). N. (Demirhisarlı).....	242
3.1.111. Harîrî	242
3.1.112. Harputizâde Mustafa (Akşehirli)	242
3.1.113. H (Ha). Sadi	242
3.1.114. Hasan Fevzi.....	243
3.1.115. Hasan Sabri (Eğridere).....	243
3.1.116. Hasan Tahsin.....	243
3.1.117. Haşim (Darülfünûn Ulûm-ı Âliye Şubesinden)	244
3.1.118. Hatipzâde Emin (Trabzonlu).....	244
3.1.119. H (Ha): Y.	244
3.1.120. Hayret.....	244
3.1.121. Hayroviç İsmail.....	244
3.1.122. Hayrüddin (Nevşehirli)	245
3.1.123. Hayrüddin(Kervenî)	245
3.1.124. Hazım	245
3.1.125. Hemedanî	246
3.1.126. Heyet-i Tahririye.....	246
3.1.127. Hoca Abdülhalik Hazretleri	246
3.1.128. Hocasâde M. K (Kef).....	246
3.1.129. Hocasâde Osman Nûrî (Kırımî).....	246
3.1.130. Hüseyin Hazım.....	246
3.1.131. Hüsnî	249
3.1.132. Hüsnî (Eşrâftan)	249
3.1.133. İbn Hazım: Ferid	249

3.1.134. İbn Hazım: Nâim.....	251
3.1.135. İbnülbekir Mehmed Münif.....	251
3.1.136. İbnülemin Ahmed Tevfik.....	251
3.1.137. İbnülemin Mahmud Kemâl	252
3.1.138. İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).....	253
3.1.139. İbnüssüleyman Mustafa Kazım (Nevşehirli)	262
3.1.140. İbrahim (Hafız)	262
3.1.141. İbrahim Ethem (Mine'l Mevali).....	262
3.1.142. İbrahim Lütüfî (Ödemişli).....	263
3.1.143. İhsan Mahvî \ Mahvî el-Mevlevî	263
3.1.144. İkdâm	263
3.1.145. İlyas Muhtar (Kocacıklı).....	263
3.1.146. İmâm Ali	264
3.1.147. İmâm Âli Valid-i Zeyne'labidin	264
3.1.148. İmâm Gazâlî	264
3.1.149. İmzasız	264
3.1.150. İskilipli Mehmed Atıf.....	310
3.1.151. İsmail (Balin Naibi)	315
3.1.152. İsmail (Ofu).....	315
3.1.153. İsmail Hakkı (Manastırlı).....	315
3.1.154. İsmail Hakkı (Kütahyalı)	315
3.1.155. İtalya Sefâreti	316
3.1.156. Kemâlüddin (Harputî)	316
3.1.157. Keşfi	316
3.1.158. Konya'dan	317
3.1.159. Kadızâde Abdullah Ziyaüddin (Divrikli).....	317
3.1.160. Kemâlüddin el – Mevlevî.....	317
3.1.161. Kemâlzâde Ali Ekrem (Bolayır)	317
3.1.162. Kunduracı.....	317
3.1.163. Kudsî	317
3.1.164. Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi	318
3.1.165. Külhaşzâde Rahmi	320
3.1.166. M. A (Elif).....	320
3.1.167. Maverdî	321
3.1.168. M. B.	321
3.1.169. Meclis-i Mebûsândan İlmiye Encümeni	321
3.1.170. Mehmed (Meğrili).....	321
3.1.171. Mehmed	322
3.1.172. Mehmed Akif	322
3.1.173. Mehmed Arif	322
3.1.174. Mehmed Bahaeddin	323
3.1.175. Mehmed Cevat (Kerküklü)	323
3.1.176. Mehmed Fatin	323
3.1.177. Mehmed Fevzi (İzmitli)	324
3.1.178. Mehmed Fikri.....	325
3.1.179. Mehmed Hayalî.....	325
3.1.180. Mehmed Hamdi.....	325
3.1.181. Mehmed Hicabî (Vodineli)	325
3.1.182. Mehmed Hulûsî (Dağıstanlı).....	325
3.1.183. Mehmed Hüseyin	326

3.1.184. Mehmed Lütî	326
3.1.185. Mehmed Muhlis (Ayaşlı)	326
3.1.186. Mehmed Muhyiddin (Bapaya İstanbul)	326
3.1.187. Mehmed Nesip	326
3.1.188. Mehmed Nurî (Üsküdarlı)	327
3.1.189. Mehmed Refet	327
3.1.190. Mehmed Sadık	327
3.1.191. Mehmed Sadık	327
3.1.192. Mehmed Salih (Uşşakî)	328
3.1.193. Mehmed Sıtkı	328
3.1.194. Mehmed Sıtkı (Meğrili)	328
3.1.195. Mehmed Şemsüddin	328
3.1.196. Mehmed Şemsüddin (Kayserili)	329
3.1.197. Mehmed Şerîf (Yunuslu)	329
3.1.198. Mehmed Şerîf (Bapaya İstanbul)	329
3.1.199. Mehmed Şükrî	329
3.1.200. Mehmed Tabib	329
3.1.201. Mehmed Tâhir	330
3.1.202. Mehmed Tayyib	330
3.1.203. Mehmed Vehbi	330
3.1.204. Mehmed Zeki	330
3.1.205. Mehmed Ziyaeddin	331
3.1.206. Mevlana	331
3.1.207. Mevlana Câmî \ Mevlana Nurettin Abdurrahman Hacı Efendi	332
3.1.208. Mevlûd Şerîf	332
3.1.209. M. Fâik (Bandırmalı)	333
3.1.210. M. Fazıl	333
3.1.211. M. H (Ha)	333
3.1.212. M. H (Ha)	333
3.1.213. Mimarzâde Mehmed Ali	333
3.1.214. M. Kemâl (Selanikli)	334
3.1.215. M. Nevvâr	334
3.1.216. Molla Mehmed Bin Ahmed (İzmir'den)	334
3.1.217. M. R.	335
3.1.218. M. Ş.	335
3.1.219. M. Şeref	335
3.1.220. M. Şükrî	335
3.1.221. M. T (Te)	336
3.1.222. Muhlis (Sultaniye Naibi)	336
3.1.223. Mûsâ Kâzım	337
3.1.224. Mustafa	337
3.1.225. Mustafa (Müderresinden Balıkesri)	337
3.1.226. Mustafa (Konya Ulemâsından)	337
3.1.227. Mustafa (Hukuk Şubesinde)	337
3.1.228. Mustafa (Oklu)	337
3.1.229. Mustafa Âsım	338
3.1.230. Mustafa Âsım (Sarışabanlı)	339
3.1.231. Mustafa Fehmî	339
3.1.232. Mustafa Hakkı (Aksekili)	339
3.1.233. Mustafa Neca	340

3.1.234. Mustafa Necâtî (İzmirî).....	340
3.1.235. Mustafa Nûrî	340
3.1.236. Mustafa Sabri	340
3.1.237. Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).	347
3.1.238. Mustafa Şevket (Bapaya Edirne)	353
3.1.239. Mustafa Tevfik (Müderresinden Mukarrer Amasî)	353
3.1.240. Mustafa Zeki (Bigadiçli)	353
3.1.241. Mücâhide-i Milliye	354
3.1.242. Müftüzâde Mehmed Sıtkı (Kesriyeli)	354
3.1.243. Mükremin.....	354
3.1.244. Münir (Kilisli)	354
3.1.245. Münir Süreyya.....	355
3.1.246. Müntesibin İlmiyeden Biri	355
3.1.247. Müntesibin İlmiyeden Bir Zat.....	355
3.1.248. M. Ziyaüddin.....	355
3.1.249. Nakipzâde Refik.....	355
3.1.250. Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri	356
3.1.251. Nazım (Manastırlı).....	359
3.1.252. Necib	359
3.1.253. Necib el-Hakîm (Mekteb-i Hukuk Üçüncü Sınıf Şakirdanından).....	360
3.1.254. Necmüddin (Kerküklü)	360
3.1.255. N. H (Hı).	360
3.1.256. Nikola Yorki Ustyan	360
3.1.257. Niyazi (Resneli)	361
3.1.258. Nûh Efendi	361
3.1.259. Nureddin.....	361
3.1.260. Nureddin Münir.....	361
3.1.261. Osman (Ulemâdan)	362
3.1.262. Osman Nûrî (Dramalı)	362
3.1.263. Ömer Fevzi.....	362
3.1.264. Ömer Hulûsî (Bapaya Anadolu)	362
3.1.265. Ömer Naîmî.....	362
3.1.266. Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî.....	363
3.1.267. Receb Cûdî (Kalkandelenli).....	364
3.1.268. Refet (Ankaravî)	365
3.1.269. Refet	365
3.1.270. Reşîd Rızâ Efendi.....	365
3.1.271. Rıza (Mağripli).....	365
3.1.272. Sabah (Numara 8117)	365
3.1.273. Sadık Hulûsî (İskeçeli).....	366
3.1.274. Said.....	366
3.1.275. Said Efendi	366
3.1.276. Sair el Aseli.....	366
3.1.277. Salih (Ulemâdan)	367
3.1.278. Salih İhsan.....	367
3.1.279. Salih Zeki (Ustrumcalı).....	367
3.1.280. Selim Lâmi	368
3.1.281. Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî	368
3.1.282. Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı).....	369

3.1.283. Seyyid (Darendevî)	370
3.1.284. S (Sin). N.....	370
3.1.285. S (Sin). Y.....	371
3.1.286. Sivrihisar'da Bir Köylü	371
3.1.287. Siyahî Tüccâr (Demirci).....	371
3.1.288. Sufizâde Mehmed Tevfik (Kastamonulu).....	371
3.1.289. Suûd el-Mevlevî \ Suûd.....	373
3.1.290. Süleyman (Müderrisinden Ahishavî).....	375
3.1.291. Süleyman Vehbi (Mine'l Mevali)	375
3.1.292. Süllizâde Mehmed Sıtkı (Ereğli Müderrisinden).....	375
3.1.293. Şah Veliyyullah ed-Dehlevî	375
3.1.294. Şehrâh.....	376
3.1.295. Şerefüddin	376
3.1.296. Şerefüddin Mağmûmî	377
3.1.297. Şerîf Abdülkâdirzâde Hüseyin Haşim \ Haşim Bey.....	377
3.1.298. Şerîfe Nâime	377
3.1.299. Şevket.....	377
3.1.300. Şeyh Attar	377
3.1.301. Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad \ Mehmed Es'ad	378
3.1.302. Şeyh Nizamettin Gencevi.....	378
3.1.303. Şeyh Sadi.....	378
3.1.304. Şeyh Senûsî \ Ahmed Şerîf Senûsî.....	379
3.1.305. Şeyhülislâm Es'ad Efendi	379
3.1.306. Şeyhzâde Mehmed Kudretullah	379
3.1.307. Şükrî	380
3.1.308. Şükrî (Konya Ulemâ ve Müderrisinden).....	380
3.1.309. Tâhirü'l Mevlevî	380
3.1.310. Takvîm-i Vakayi	393
3.1.311. Tayms Gazetesi Muhbiri	393
3.1.312. Tevfik (Erbil'de Deyreharîr Naibi).....	394
3.1.313. Tuğraî	394
3.1.314. Uşşak Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Şubesi.....	394
3.1.315. Vehbi.....	394
3.1.316. Veysi Azmi	394
3.1.317. Vildân Fâik \ Vildân.....	395
3.1.319. Yaşar Şadi \ Şadi	395
3.1.320. Yedekçizâde Abdurrahman Zeki	395
3.1.321. Yedekçizâde Abdurrahman Zeki (Mesudiyeli).....	396
3.1.322. Yemendici Kethüdaları	396
3.1.323. Yûnuszâde Ahmed Vehbi (Bolvadinli).....	396
3.1.324. Yusuf Haydar (Mekteb-i Hukuk Müntehi Sınıf Şakirdanından)	397
3.1.325. Yûsuf Suad.....	397
3.1.326. Ziyaüddin (Kayseri)	397
3.2. Konularına Göre Fihrist	397
3.2.1. Edebiyat	398
3.2.1.1. Şiir	398
3.2.1.2. Şiir Bilgisi	439
3.2.1.3. Şiir Tahlili	440
3.2.1.4. Deneme	441

3.2.1.5. Mektup	463
3.2.1.5.1. Dil ve Edebiyat İle İlgili Mektuplar	463
3.2.1.5.2. Resmî Kurum ve Kuruluşlara Gönderilen Mektuplar	464
3.2.1.5.3. Muhtelif Vilayetlerden Gönderilen Mektuplar	466
3.2.1.5.4. Diğer Mektuplar	470
3.2.1.6. Tenkit	474
3.2.1.7. Gezi Yazısı	480
3.2.1.8. Biyografi	483
3.2.1.9. Lugaz	487
3.2.1.10. Sohbet	487
3.2.1.11. Tartışma	488
3.2.1.12. Nutuk	488
3.2.2. Dil	490
3.2.2.1. Arapça	492
3.2.2.2. Fars Edebiyatı	495
3.2.3. İslâm Dini	499
3.2.3.1. Fetvâ	499
3.2.3.2. Fıkıh	500
3.2.3.3. Hukuk \ İslâm Hukuku	517
3.2.3.4. Hutbe	542
3.2.3.5. İtikâd	542
3.2.3.6. Kelâm	550
3.2.3.7. Mezhepler	553
3.2.3.8. Siyer	556
3.2.3.9. Tefsir	557
3.2.3.10. Vaaz ve Hitâbet	561
3.2.3.11. Dînî Gün ve Geceler	565
3.2.3.12. Dînî Merâsimler	568
3.2.4. Ahlâk	569
3.2.5. Sosyal Meseleler	580
3.2.5.1. Kadın	580
3.2.5.2. Aile \ Evlilik \ Yaşam Tarzı \ Maişet	585
3.2.5.3. Giyim	588
3.2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar	591
3.2.5.5. Batıl İnançlar	594
3.2.5.6. İânât	595
3.2.5.7. Toplumsal Bozukluklar	609
3.2.5.8. Vazifeler	614
3.2.6. Târih	617
3.2.6.1. İslâm Târihi	617
3.2.6.2. Türk Târihi	654
3.2.6.3. Dünya Târihi	660
3.2.7. Coğrafya	666
3.2.8. İslâm Âlemi	666
3.2.9. Medeniyet	680
3.2.10. Dini ve Siyasi Meseleler	683
3.2.11. Fikir Hareketleri	690
3.2.12. Dini ve Siyasi Cemiyetler	691
3.2.13. Eğitim	703
3.2.13.1. Çocuk Eğitimi	708

3.2.13.2. Eğitim İle İlgili Meseleler	710
3.2.14. Sağlık	737
3.2.15. Siyaset	741
3.2.15.1. İç Siyaset	741
3.2.15.2. Dış Siyaset.....	764
3.2.15.3. Uluslararası İlişkiler	775
3.2.16. Askeriye	786
3.2.16.1. Cihâd	792
3.2.17. Ekonomi	795
3.2.18. Haber	800
3.2.19. Telgraf	824
3.2.20. Resmî Yazılar	831
3.2.20.1. Beyânnâme	831
3.2.20.2. Bildiri	834
3.2.20.3. Fermân	837
3.2.21. Bayramlar	838
3.2.21.1. Dînî Bayramlar	838
3.2.21.2. Millî Bayramlar	838
3.2.22. Tenkit	839
3.2.22.1. Din Adamlarına Yönelik Eleştiri	839
3.2.22.2. Muhtelif Yayın Organlarına \ Eserlere Yönelik Eleştiri	853
3.2.22.3. Eğitim ve Talebelere Yönelik Eleştiri	879
3.2.22.4. Toplumsal Hayata ve Kişilere Yönelik Eleştiri	888
3.2.22.5. Tiyatroya Yönelik Eleştiri	905
3.2.22.6. Yönetime Yönelik Eleştiri	912
3.2.22.7. Alınan Kararlara Yönelik Eleştiri	914
3.2.22.8. Çeşitli Kurum ve Kuruluşlara Yönelik Eleştiri	918
3.2.23. Okuyucuya Sorular	919
3.2.24. Muhâbere	920
3.2.25. İtizâr	926
3.2.26. Rica	928
3.2.27. Tebrik	931
3.2.28. Teşekkür	934
3.2.29. Teessüf	943
3.2.30. İhtâr	945
3.2.31. Duyuru	957
3.2.32. İlan \ Reklam	987
3.2.32.1. Gazete İlanı	988
3.2.32.2. Kitap İlanı	988
3.2.32.3. Matbaa İlanı	995
3.2.32.4. Mecmua İlanı	995
3.2.32.5. Risâle İlanı	996
3.2.33. Kitap Tanıtımı	997
3.2.34. Risâle Tanıtımı	1000
3.2.35. Tashîh	1001
3.2.36. Vefeyât	1010
3.2.37. Tercüme Eserler	1017
3.2.37.1. Edebiyat	1017
3.2.37.1.1. Arapça	1017
3.2.37.1.2. Fars Edebiyatı	1018

3.2.37.1.3. Deneme	1024
3.2.37.1.4. Mektup	1024
3.2.37.1.5. Nutuk.....	1026
3.2.37.2. İslâm Dîni.....	1027
3.2.37.2.1. Fetvâ.....	1027
3.2.37.2.2. Fıkıh	1027
3.2.37.2.3. Hutbe	1028
3.2.37.2.4. İtikâd	1029
3.2.37.3. Askeriye	1029
3.2.37.4. Siyaset	1030
3.2.37.4.1. Dış Siyaset.....	1031
3.2.37.4.2. Uluslararası İlişkiler	1032
3.2.37.5. Eğitim.....	1035
3.2.37.5.1. Çocuk Eğitimi	1035
3.2.37.5.2. Nasihat.....	1036
3.2.37.6. Ekonomi	1037
3.2.37.7. Dini ve Siyasi Cemiyetler	1038
3.2.37.8. Tefrika	1039
3.2.37.9. Telgraf	1040
4. SEÇME YAZILAR.....	1041
5. SONUÇ.....	1270
KAYNAKÇA.....	1273
EKLER.....	1279

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: Beyânü'l-Hak Mecmuası Yayın Periyodu.....	32

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Beyânü'l-Hak Mecmuası Logo Örneği	43
Şekil 2 : Beyânü'l-Hak Mecmuası Ön Kapak Örneği	44
Şekil 3: Beyânü'l-Hak Mecmuası İç Kapak Örneği.....	45

KISALTMALAR

yy.	: Yüz yıl
haz.	: Hazırlayan
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
s.	: Sayfa
yay haz.	:Yayına Hazırlayan
çev.	: Çeviren
ve öte.	: ve ötekiler
yay yön.	: yayın yönetmeni

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin en büyük icatlarından biri olan ve Arapça tab' etmek fiilinden türeyen matbaanın geçmişi oldukça eskilere dayanmaktadır.

Matbaa, icat edildiği ilk günden itibaren “ulûm ve maârif”in yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır.¹

1440 yılında müteharrik basım ilk olarak Almanya'da Johann Gutenberg tarafından gerçekleştirilmiştir. 1454-1455 senelerinde Mainz'de madenî harflerle baskı yapan matbaada basılan ilk kitaplara ait örneklerin bugüne ulaştığını söylemek mümkündür. Avrupa'da XV. asırda ortaya çıkan matbaa, yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'ne sığınan İspanyol Yahudileri aracılığıyla İstanbul'a getirilmiştir.²

Osmanlı Devleti'nin yaklaşık 400 yıllık bir gecikme neticesinde matbaaya sahip olması pek çok önyargının oluşmasına sebep olmuştur.³ Bu önyargılardan biri matbaacılığa karşı konan sınırlamaların şeriat ve dinle alakalı olduğudur. Diğer bir önyargı ise ulemânın basımevi açılmasına karşı çıkması yönündedir. Hâlbuki matbaa açıldıktan hemen sonra Şeyhülislâm Abdullah Efendi İbrahim Müteferrika'ya basılması gereken iki kitabın varlığından söz etmiştir.⁴

İbrahim Müteferrika, matbaanın faydalarını anlatarak bunları pek çok delille ispatlayan Türkçe küçük bir kitap hazırlamış; bu kitabı sırasıyla dönemin sadrazamına, padişahına, müftüsüne ve en üst düzey devlet erkânından on altı kişiye sunmuştur. Ardından bu devlet adamları matbaanın yararlarını ve kurucusu olan İbrahim Müteferrika'nın yüksek hizmetlerini dile getiren takdîrkâr sözlerini eklemiştir. Böylelikle bir nevi Osmanlı matbaasının temeli atılmış oldu.⁵ 1727 yılında kurulan ilk Türk matbaasında musahhîh olarak görev yapan dört ulemânın varlığından da ayrıca

¹ Selman Soydemir, **Hurufattan Taş Baskıya**, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013), 7.

² Kemâl Beydilli, “Matbaa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.28,(İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 105-109.

³ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, (İstanbul, Pozitif Yayınları), 13.

⁴ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019) 29. Bs, 57-58.

⁵ Franz Babinger, **Osmanlı Matbaasının Kuruluşu ve Başlangıcı**, haz: Nedret Kuran Burçoğlu ve Machiel Kiel, (İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004), 71.

söz etmek mümkündür. Müteferrika matbaasında basılan kitaplar sırasıyla şunlardır: Vankulu Lügati, Tuhfetü'l kibâr fi esfâri'l-bihâr, Târih-i Seyyâh, Târihu'l-Hindi'l-garbi, Timur Tarihi, Mısır Tarihi, Gülşen'i Hulefâ, Grammaire turc, Usûl-i Hikem fi Nizâmi'l ümem, Fûyûzât-ı Mıknatisiyye, Cihânnümâ, Takvîmü't-tevârih, Naîmâ Târihi, Râşid Târihi, Küçükçelebizâde Âsım Târihi, Ahvâl-i Gazavât der Diyâr-ı Bosna, Ferheng-i Şuûrî⁶

İbrahim Müteferrika'nın vefatından sonra matbaa sürekli el değiştirmiştir. En nihayetinde de yeni basımevleri kurulmuştur.

İkinci Türk matbaası, 1796 yılında Hasköy'de Mühendishane'de kuruldu. Üçüncü matbaa ise Üsküdar'da 1802 yılında "Takvim-i Vakayi" gazetesini basmak üzere "Takvimhâne-i Amire" adıyla kuruldu. 1840 yılında padişah Abdülmecid (1823-1861), özel teşebbüslerin matbaa kurmalarına izin verdi. William Churchill, şimdiki Dördüncü Vakıfhan'ın bulunduğu binanın bir köşesinde 1840'ta "Ceridehâne" matbaasını kurdu ve "Ceride-i Havadis" gazetesini yayınlamaya başladı. "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye"nin de 1862 yılında kurduğu bir matbaası vardı. 1883 yılında Osmanlı Devleti'nde 15i taş tezgâhı olmak üzere 54 basımevi bulunmaktaydı. 1928 yılında Latin harflerinin kabul edilmesinden sonra Avrupa'dan ve Amerika'dan linotip, rotatif gibi modern dizgi ve baskı makineleri getirildi. Böylelikle gazete basımı modernleşti.⁷

1.1.Basın \ Gazete ve Dergi

Haberleşme, insanlığın en temel gereksinimleri arasında yer almaktadır. Çeşitli evrelerden geçen iletişim araçları arasında basın yoluyla yapılan haberleşmede, insanlar fikir alışverişlerinde bulunmuşlardır. İfade özgürlüğünün kullanılabilirdiği en önemli araçlardan biri olan basın, başlangıcından itibaren kamuoyunun oluşumunda önemli rol oynamıştır.

Basın; gazete ve dergi gibi çeşitli süre zarfında çıkarılan yayın organlarının tümüne denmektedir.

⁶ Kemâl Beydilli, "Müteferrika Matbaası", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, ek-2.cilt, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 342-343.

⁷ Füzûzan Hüsrev Tökin, **Basın Ansiklopedisi**, (Kulen Basımevi, 1963), 24

Genel bir ifadeyle gazete; politika, kültür, ekonomi ve daha başka konularda haber veyahut bilgi vermek amacıyla her gün ya da belirli zamanlarda çıkarılan yayın organıdır. Dergi ise çeşitli konuları gazeteden daha geniş ele alan süreli yayındır.⁸

Gazete ve dergi kavram itibariyle sıklıkla karıştırılan bir husustur. İşlevleri aynı olan bu iki yayın organı arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Gazeteler genelde günlük olarak yayımlanırken, dergi daha geniş bir zaman aralığında neşredilmektedir. Dergilerin cilt ve kapağa sahip olmalarının yanı sıra kapak tasarımları da son derece önem arz etmektedir. Gazete ve dergi arasında kullanılan dil bakımından da çeşitli ayrılıkların varlığından da söz etmek mümkündür. Günlük neşredilen gazetelerde yalın, kısa bir dil hâkimken; dergi metinleri akıcı ve sürükleyici bir üslupla yazılmaktadır.⁹

Türk basın tarihinin en önemli aşamalarından biri özel gazete ve dergilerin yayınlanması olmuştur. Bunların neşriyle beraber Türk aydınları arasında niceliksel ve niteliksel değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca kendi görüşlerini yansıtmak için basını etkin bir araç olarak da kullanmışlardır.¹⁰

1.2. Osmanlı Devleti'nde Yayımlanan İlk Gazete ve Dergiler

Server İskit, matbuat tarihini Tanzimat Devri, İstibdat Devri, Meşrutiyet Devri ve Mütareke, TBMM hükümetinden sonrası ve Cumhuriyet devri şeklinde dört ana safhaya ayırmıştır.¹¹

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde neşredilen ilk gazeteler Fransızca, İngilizce veyahut azınlık dillerinde yayımlanmıştır.

İstanbul'da yayımlanan ilk gazete Fransız Elçiliği basımevinde, Ağustos 1795'te Fransızca olarak yayımlanan "*Bulletins Des Nouvelles*" gazetesidir. III. Selim döneminde neşredilen bu gazete Fransız Devrimi heyecanını yansıtmış, devrime destek sağlamak amacıyla yayımlanmıştır. İki haftada bir yayımlanan gazete 6-8 sayfa arasında çıkmış, lakin ne kadar süreyle yayımlandığı bilinmemektedir.

⁸ Suat Sezgin (yay yön.); yay haz. Mürsel Çavuş... [ve öte.] **Basın sözlüğü**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1998), 36-54.

⁹ Aslı Yapar Gönenç, "Dergicilik ve Gazetecilik Arasındaki Ayrım", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s.22-23 (2005): 25.

¹⁰A.D. Jeltyakov, **Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın: Matbaacılığın 250. Kuruluş Yıldönümüne Armağan**, (Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1979), 52.

¹¹ Server R. İskit, **Türkiye'de Matbuat Rejimleri**, (İstanbul: Ülkü Matbaası, 1939), 1.

İstanbul'a yeni atanan elçi General Aubert Dubayet de, Fransız Elçiliği'nde kurulmuş basımevinde Ekim 1796'da "*Gazette Française De Constantinople*" ismiyle dört sayfadan oluşan aylık bir gazete yayımlatmıştır. Bu gazetenin bütün haberleri genellikle Fransa ve dış dünyayla ilgilidir.

Üçüncü Fransızca gazete ise "*Le Spectateur Oriental*" 24 Mart 1821 tarihinde Fransız Alexandre Blacque tarafından İzmir'de yayımlanmaya başladı. Gazetenin yayın politikası, Fransız çıkarlarıyla ters düştüğü için Fransız Konsolosluğu'nun aracılığıyla 27 Mart 1824'te kapatılmıştır. Ayrıca Fransız Konsolosu'nun, yayımlanan bir yazıdan ötürü gazetenin matbaa makinelerine el koyması Türk basın tarihinde ilk "gazete baskını" vakasıdır. İzmir'de yayımlanan diğer gazeteler "*Le Smyrnéen*" ve "*Le Courier de Smyrne*" dir.

Le Moniteur Ottoman, II. Mahmud'un isteği üzerine 1831'de İstanbul'da Fransızca olarak yayımlanan resmi gazetedir. Ayrıca basın tarihçileri tarafından Takvim-i Vakayi'nin Fransızca çevirisi olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı Devleti topraklarında ayrıca Rumca, Ermenice, Arapça, Bulgarca, Farsça, İngilizce, Sırpça, Arnavutça, Ulahça, Kürtçe, Romence, İtalyanca ve Almanca dillerinde de gazeteler yayımlanmıştır.

Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Kahire'de 20 Kasım 1828 tarihinde ilk Türkçe-Arapça gazete olan "*Vakayi-i Mısıriye*"yi yayımlatmıştır. Bu gazete resmi bildirimleri, yasal uygulamaları ve Mehmed Ali Paşa'nın çalışmalarını yansıtmayı hedefleyen bir yayın organıdır. Gazetenin sol sütunu Arapça, sağ sütunu ise Türkçedir. Haftalık yayımlanan gazete Hıdiv İsmail Paşa dönemine kadar (1863-1879) iki dilli yapısını korumuş ve daha sonra sadece Arapça olarak neşredilmiştir.

1829 yılında Osmanlı Devleti'nde yönetim alanında yapılan önemli reform hareketlerini yürütmek, gereken tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak amacıyla "Islahat Meclisleri" toplanmıştır. Ayrıca hükümet tarafından bir gazete neşretme fikri, ilk defa bu meclis toplantılarında ortaya atılmıştır. Bu fikir II. Mahmud tarafından olumlu karşılanmış hatta gazeteye *Takvim-i Vakayi* adını da padişah vermiştir. Gazetenin yayımlanma nedenleri "*Mukaddeme-i Takvim-i Vakayi*" başlığı altında ve özel bir sayıda ele alınmıştır. Yıllık abone ücreti 120 kuruş olan *Takvim-i Vakayi* gazetesini yönetmek ve yayımlamak üzere "Takvimhâne Nezâreti" kurulmuştur. Gazetenin ilk sayısında Umur-ı Dâhiliye, Umur-ı Hariciye, Mevad-ı Askeriye, Fünun, Tevcihat-ı

İlmiye, Ticaret ve Es'ar bölümleri yer almıştır. 1860 yılından itibaren devletle ilgili belge ve tüzüklerin yayımlandığı “*Resmi Gazete*” niteliğine bürünmüş, haliyle gerçek gazete özelliğini kaybetmiştir. 1879’da gazete kapatılmış, 12 yıl yayımlanmamıştır. Sebebi dizgi yanlışlığından kaynaklanmaktadır. Çeşitli zaman dilimlerinde tekrar kapatılan *Takvim-i Vakayi*, 7 Ekim 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi tarafından yayımlanan “*Ceride-i Resmîye*”nin bir nevi devamı niteliğindedir. 2 Kasım 1922 tarihinde gazetenin adı “*Resmi Ceride*” olmuştur. En nihayetinde 2 Ocak 1928’de “*Resmi Gazete*”ye dönüştürülmüştür.

1 Ağustos 1840 tarihinde William Churchill adlı bir İngiliz gazeteci tarafından neşredilen “*Ceride-i Havadis*”, devlet tarafından desteklenen, özel sermayeyle çıkartılan yarı resmi ilk Türkçe gazetedir.¹²

Kronolojik olarak bakıldığında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yayımlanan ilk Türkçe mecmua ise, 1849 yılında *Vekâyî-i Tıbbiye* adıyla neşredilmiştir. *Vekâyî-i Tıbbiye*, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’nin basımevinde basılan tıp dergisidir. İki nüsha şeklinde Türkçe-Fransızca olarak yayımlanan mecmua, Avrupa tıp literatürünü, ilginç gözlemleri, sağlık yönetmeliklerini ve haberleri ihtiva etmekteydi.¹³

William Churchill 1864’te ölümünden kısa bir süre önce “*Ceride-i Havadis*” gazetesinin yönetimini oğlu Alfred Churchill’e bırakmıştır. Alfred Churchill babasının ölümünden sonra 1212. Sayıda gazeteyi kapatmıştır. *Ceride-i Havadis*’in eki olan “*Ruzname-i Ceride-i Havadis*”i düzenli bir şekilde, haftada beş gün yayımlamıştır.¹⁴

Toplumun bilinçlendirilip çağdaştırılması için Batı dillerini kullanmaya özen gösteren Tanzimat dönemi sanatçıları kitaptan önce gazeteyi araç olarak kullanmıştır.¹⁵

İstanbul’da 1860 yılına kadar ilki padişahın emriyle resmi, ikincisi de sarayın taviziyle bir İngiliz tarafından çıkarılan yarı resmi niteliğinde gazete mevcuttu. Avrupa’yı görme, tanıma fırsatı yakalayan zamanın gençlerinden Şinasi ve Agâh Efendiler bir fikir gazetesi çıkarmaya karar verdiler. 21 Ekim 1860 tarihinde *Tercümân-ı Ahvâl* adıyla yayımlanan gazetenin mukaddimesinde o zamana kadar bir

¹² Atilla Girgin, **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2001), 9-23.

¹³ Belkis Ulusoy Nalcioğlu, **Osmanlı’da Muhafız Basınının Doğuşu**, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013), 379.

¹⁴ Girgin, **age**, 24.

¹⁵ Orhan Koloğlu, **Osmanlıcadan Türkçeye Okuryazarlığımız**, (İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2015), 92.

Türk'ün şahsen gazete çıkarmadığı belirtilmiştir. Halkın anlayabileceği bir Türkçeye yazılarını neşreden İbrahim Şinasi 25. sayıdan sonra gazeteden ayrılmıştır.

28 Haziran 1861'de İbrahim Şinasi'nin tek başına çıkardığı ve ilk defa *efkâr-ı umumiye* tabirinin yer aldığı gazetesinin ismi "Tasvir-i Efkâr"dır.¹⁶

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin yayın organı olan *Mecmua-i Fünûn* neşredildiği zaman Osmanlı Devleti'nde sadece *Tercümân-ı Ahvâl* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleri basılmaktaydı. Bu mecmua düzenli yayın aralığına sahip ilk Türkçe dergi olma özelliğine sahiptir. *Mecmua-i Fünun*'un ilk sayısında yayımlanan cemiyet nizamnamesinde cemiyetin maksadı açıklanmıştır. Bu mecmuada fen bilimleri, matematik, felsefe, ekonomi, hukuk, tarih, coğrafya, dil bilgisi konularını ele alan makaleler neşredilmiştir. Mecmuanın yazarları arasında üst düzey bürokratlara da rastlamak mümkündür. Çeşitli sebeplerden ötürü mecmuanın yayınına ara verilmiş, Haziran 1867'de ise tamamen kapanmıştır. II. Abdülhamid döneminde Ocak 1883'te bir numaralı sayısı ile yeniden yayımlanmaya başlasa da, mecmuanın ikinci sayısı çıkmaz.

Düzenli yayın aralığına sahip ikinci dergi Ocak 1863'te yayına başlayan *Mecmua-i İber-i İntibah*'tır. Mecmua, Ali Haydar Bey tarafından kurulan "Cemiyet-i Kitabet" isimli derneğin yayın organıdır. *Mecmua-i İber-i İntibah*'ın muhtevasını eğitim, güncel konu ve gelişmeler, Türk basınında yaşananlara dair haber ve makaleler oluşturmuştur.

1863 yılının Şubat ayında Mustafa Refik Bey tarafından yayınına başlayan *Mirat* mecmuası ilk resimli Türkçe dergi olması bakımından önemlidir. Düzenli aralıklarla yayınlanan mecmua ilmi niteliğe sahiptir. *Tercümân-ı Ahvâl* matbaasında basılan dergi, sadece üç sayı çıkmış ve toplamda 76 sayfadan ibarettir. Bu mecmuanın bir diğer önemli özelliği ise Namık Kemâl'in gazeteciliğe başlamasına vesile olmasıdır.

Mecmua-i Fünûn, *Mecmua-i İber-i İntibah*, *Mirat* gibi yayın organlarıyla başlayan Türkçe dergicilik neşriyatı şahıslarla birlikte resmi kurumların da katılımıyla pek çok muhtevaya sahip mecmuanın çıkmasına vesile olmuştur.

Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye 1871 senesinde seraskerlik tarafından aylık olarak yayınlanmış, daha sonraki yıllarda adı pek çok defa değişmiştir.

¹⁶ Fuat Süreyya Oral, **Türk Basın Tarihi: 1728-1922\1831-1922 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi**, (Yeni Adım Matbaası, 1968), 80-84.

1873-1874 yılları arasında Alaaddin Tevfik öncülüğünde çıkarılan *Dolab* mecmuası toplamda 18 sayı çıkarılmıştır. Mecmua; maârif, edebiyat ve mizah içeriklidir. Ayrıca mecmuada tarih, matematik, biyoloji konulu eğitici yazılara da yer verilmiştir.

1873-1874 yılları arasında pek çok mecmua yayınlanmıştır. Bu mecmuaların hemen hemen hepsi yalnızca birkaç sayı yayımlandıktan sonra kapanmıştır. Mecmuaların geneli tarih, edebiyat, ilim, sanayi, maârif, felsefe, hukuk, antropoloji, mizah, aktüel konular, astronomi, coğrafya gibi çeşitli muhtevaya sahiptir. Bu mecmualardan bazıları şunlardır: *Dağarcık* (1872), *Mirat-ı Vatan* (1873), *Sandık* (1873), *Asar-ı Perakende* (1873), *Kasa* (1873), *Müteferrika* (1873), *Öteberi* (1873), *Revnak* (1873), *Kırkambar* (1873-1876), *Armağan* (1874), *Muharrir* (1876)... Mezkûr dergiler arasında edebiyatla iştigal etmiş Ahmed Midhat Efendi ve Ebuzziya Tevfik'in de çıkardığı mecmualar bulunmaktadır.¹⁷

İstibdat dönemine kadar çeşitli muhtevaya ve öneme sahip neşredilen gazetelerden bir kısmı şu şekildedir: *Ceride-i Askeriye* (1863), *Takvim-i Ticaret* (1865), *Ayine-i Vatan* (1866), *Muhbir* (1867), *Ruznâme-i Ayine-i Vatan* (1867), *Ütarit* (1867), *Hürriyet* (1868-1870), *Muhib* (1868), *Veledü'l-Cevaib* (1868), *Kevkeb-i Şarkî* (1869), *Mümeyyiz* (1869), *Basiret* (1869), *Terakki Eğlence* (1870), *Diyojen* (1870), *İbret* (1870-1873), *Devir* (1870), *Bedir* (1870), *Mirkat* (1870), *Asır* (1870), *Memalik-i Mahrusa* (1870), *Hakayıku'l-Vakayi* (1870), *Hayal* (1872-1873-1876), *Çingiraklı Tatar* (1872), *Hülasatü'l-Efkâr* (1873-1874), *Şark* (1874), *Tiyatro* (1874), *Kahkaha* (1874), *Medeniyet* (1874-1878), *Şafak* (1874) *Terakki* (1874), *Latife* (1875), *Kamer* (1875), *Geveze* (1875), *İttihad* (1875), *Sadakat* (1875), *Vakit* (1875), *Sabah* (1875), *İstikbal* (1875-1876), *Efkâr* (1876).¹⁸

Tanzimat dönemi yayın organları arasında edebî ve ilmî nitelikli mecmuaların sayısı bir hayli fazladır. Neşir organları içinde özellikle gazetede edebiyat meseleleri ehemmiyetli bir iştigal sahası barındırmaktadır. İlk gazetecilerin çoğu edebiyat dünyasında göze çarpan kişilerdir. Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemâl, Ebuzziya Tevfik gibi edipler gazetenin edebiyatla el ele yürüdüğünü göstermektedir.¹⁹

Orhan Koloğlu incelediği altı gazetede (*Vakayi'-i Mısriye*, *Takvim-i Vekayi'*, *Ceride-i Havadis*, *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, *Tercümân-ı Ahvâl*, *Tasvir-i Efkâr*) Avrupa'dan

¹⁷ Ulusoy, *age*, 379-405.

¹⁸ Oral, *age*, 100-119.

¹⁹ İskit, *age*, 60.

yeni yeni sözcüklerin alındığına dikkat çekmiştir. Süreli yayınların Türk dilinde neşredilmeye başladığı 1828 yılından 1867 senesine kadar Batı uygarlığına ait pek çok kavram benimsenmiştir. Bu kavramların büyük çoğunluğunun karşılıkları bulunamadığı için aynen alındığı da ifade edilen bir başka husustur. Ekonomi, ticaret, ölçüler, ilaç, hastalık, yeni teknikler, bilim, siyaset, yönetim, meslekler, toplumsal hayata ait Avrupa'dan alınan kavramlar gazete ve dergi aracılığıyla Türk dilinde yerini almıştır. Bu kelimelerden bazıları şu şekildedir; *abone, banka, iskontoculuk, menfaat-i umumiye sandığı, bilyon, desimetre, mizanü'l-hararet, kolera, morg, beygir kuvveti, vapur sefinesi, dikiş makinesi, cumhuriyet, demokrasi, avukat, fırka, başvekil, misyoner, alafranga, cemiyet, komedy, konferans, maske, pasaport, âlem-i temeddün, ihtilal-i azim (Fransız Devrimi), vatan, hürriyet, ihtilal...*²⁰

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan yazıdan ötürü kapatılan ilk gazete *Tercümân-ı Ahvâl*'dir. Yazarının Ziya Paşa olduğu ileri sürülen makalelerde eğitim sisteminin aksaklıkları belirtilmiş ve ayrıca ilk siyasi eleştiri örneği de verilmiştir. En nihayetinde hükümet duruma müdahil olmuş, *Tercümân-ı Ahvâl* 1861 Mayıs'ında iki hafta süreyle kapatılmıştır. Böylelikle basın tarihinde ilk gazete kapatma hadisesi zuhûr etmiştir. Gazetenin kapatıldığı yıllarda Osmanlı Devleti'nde basın kanunu ya da basın tüzüğü mevcut olmadığından *Tercümân-ı Ahvâl*'in bu şekilde cezalandırılması “keyfi mahiyette bir idari tasarruf” olarak değerlendirilmiştir.²¹

Osmanlı Devleti'nde yeni yeni okuyucusunu bulan gazetenin ilk dönemlerde satışı oldukça azdı. Bu sebepten gazete sahipleri satışı arttırmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmaya başlamıştı. Bu girişimlerden birincisi gazete dilinin sadeleştirilmesi diğeri de gazete fiyatının düşürülmesidir. Gazete dilinin sadeleştirilmesi için çaba gösteren muharrirler; Şinasi, Şemseddin Sami, Ahmed Midhat ve Ali Suavi Paşa'dır.²²

1.3. Osmanlı Devleti'nde Basına Yönelik Sınırlama ve Yasaklar

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan ilk Türkçe gazetelerin çoğunluğu “hükümetin icraatlarını duyurma” amacıyla neşredilmiştir. Bir süre sonra şahıslar hükümetten para yardımı almaksızın gazete ve mecmua neşrine başlamıştır. Bu yayın organlarının

²⁰ Koloğlu, *Osmanlıcadan Türkçeye Okuryazarlığımız*, 96-99.

²¹ Girgin, *age*, 33.

²² İskit, *age*, 57.

hükümete ve onun icraatına muhalif olmaları çeşitli önlemlerin alınmasına sebep olmuştur.

1.3.1. Matbaalar Nizamnâmesi (Basım Tüzüğü – 1857)

15 Şubat 1857 tarihinde Matbaalar Nizamnamesi yürürlüğe girdiğinde yalnızca Takvim-i Vakayi ile Ceride-i Havadis gazeteleri yayımlanmaktaydı.²³

Nizamnamede; matbaa açmak isteyen kişilerin talebi Maârif Meclisi ile Zaptiye Nezareti tarafından tetkik edileceği ve en nihayetinde Zaptiye Nezareti tarafından mezuniyet vesikası verileceği yer almıştır. Bu matbaalarda basılacak her çeşit kitap ve risâle –gazete dâhil değil- Maârif Meclisi’nde tetkik edildikten sonra sadarete arz ile müsaadesi alınarak basılabilecektir. Aynı husus Ecnebler için de geçerli idi. Bu nizama muhalif olanların matbaalarının derhal kapatılacağı, Ceza Kanunu’nun 137 ve 138. maddeleri gereğince cezalandırılacakları bildirilmiştir.

Matbaalar Nizamnamesi’nin diğer maddelerinde ise; matbaaların imtiyazlı eserlerini ancak sahibinin müsaadesi ile basabilecekleri, inhisar maddesinin lağvolunduğu ve haliyle herkesin istediği gibi kitap bastırabileceği şeklindedir.

7 Receb 1273 tarihli nizamname her çeşit kitaba kıymet verdiğini göstermesi bakımından mühimdir.²⁴

1.3.2. Ceza Kanunu (1858)

Matbuat ve matbaaların cürümlerine dair 1858’de Ceza Kanunu çıkartılmıştır. Bu dönemde *Takvim-i Vakayi* ve *Ceride-i Havadis* gibi yayın organlarıyla beraber *Vakayi-i Tıbbiye* adıyla Türkçe-Fransızca bir mecmua da neşredilmekteydi.²⁵

Ceza Kanununun 138, 139 ve 213. Maddeleri matbuata ait hususları içermektedir. Mezkûr maddelerde hükümet, saltanat ve adab-ı umumi aleyhine yapılan yayınlar için ödenecek cezaların miktarı zikredilmiştir. Ayrıca para cezasıyla birlikte hapis cezası da mevcuttur.²⁶

²³ Atilla Girgin, **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**, s.55-56.

²⁴ İskit, **age**, 11-14.

²⁵ Girgin, **age**, 56-57.

²⁶ İskit, **age**, 18 -19.

1.3.3. İlk Matbuat Nizamnamesi (1864)

Türkiye’de basınla alakalı ilk nizamnâme Aralık 1864’te Abdülaziz devrinde yayımlanmıştır. Nizamnâme; Fransa’da III. Napoleon devrinde 1852 yılında hazırlanan basın kanunundan çevrilmiştir. II. Meşrutiyet devrinde çıkarılan Matbuat Kanunu’na kadar yürürlükte kalmıştır.

Bu nizamnâmeye göre gazete ve dergi yayımlamak isteyenlerin uyuğu Osmanlı ise Maârif Nezareti’nden, yabancı iseler, Hariciye Nezareti’nden ruhsat almak mecburiyetindeydiler. Nizamnâmenin gerekli hususlarına uymayanlara konan hapis ve para cezası yanında ayrıca süreli yayınların geçici ya da kesin olarak tatil edilmesi de dikkate şayandır.²⁷

Matbuat nizamnamesi gazete sahipleri, müdür ve mesul müdürleriyle alakalı hususları ihtiva eder. 35 maddeden müteşekkil nizamnâmede süreli yayınların neşri için hükümetten müsaade alınması, gazete sahibinin 30 yaşında olması, mesul müdürün her defasında gazetenin nüshalarına imza atıp Matbuat Müdürüne vermesi, ecnebi memleketlerde basılmış siyasi ve idari meselelerden bahsedip Osmanlı hükümetine tariz mahiyetindeki yazıların men edilmesi, hükümetten ruhsat alınmaksızın çıkarılan gazete ve neşriyat için on lira nakdi ceza alınması, resmi tebligatı neşretmeyen gazetelerden 2 ila 25 lira nakdi ceza alınması, devletin asayişini ihlal edecek mahiyette neşredilen gazetenin kapatılması, adab-ı umumiyenin ahlâkına mugayir yazılara nakdi surette ceza uygulanması, yanlış haber yayımlayan yayın organlarının cezalandırılması, mesul müdürün hapsi takdirinde yeni bir müdürün göreve getirilmesi, cürmün tekerrür etmesi halinde cezanın arttırılması gerektiği sıralanmıştır.²⁸

Ayrıca nizamnamenin maddeleri arasında ön sansürün kaldırılması gerektiği, basın davalarına bakacak mahkemelerin belirlenmesi ile basının denetimi için “Matbuat Dairesi” kurulmasını mevzu bahis eden hükümler de yer almıştır. İlk Matbuat Müdürü Sakızlı Ohannes Paşa’dır.

Bu dönemde yayımlanan gazeteler şunlardır: Takvim-i Vakayi, Ceride-i Havadis, Tercümân-ı Ahvâl ve Tasvir-i Efkâr. Osmanlı Devleti’nde basının ilk 31 senelik

²⁷ Cevdet Kudret, **Abdülhamit Döneminde Sansür I**, (İstanbul: Çağdaş Matbaacılık, Eylül 2000), 5-6.

²⁸ İskit, **age**, 19-22.

döneminde sadece 4 adet Türkçe gazete neşredilmiştir. 1860-1866 yılları arasında 17, 1867-1868'de ise 113 yeni yayın katılmıştır.²⁹

1.3.4. Kararnâme-i Âli (1867)

1864 yılında yürürlüğe giren Matbuat Nizamnâmesiyle beraber pek çok gazete kapatılmıştır. Ayrıca Girit sorunu, Belgrat kalesinin verilmesi (Ali Suavi: Muhbir), Şark Meselesi (Namık Kemâl: Tasvir-i Efkâr) gibi konuların gazete sütunlarında ele alınarak hükümetin eleştirilmesi sadrazam Ali Paşa'yı tedirgin etmiş ve Kararnâme-i Ali yayınlanmıştır.³⁰

Kararnâmede

“Dersaadet'te (yani İstanbul'da) yayınlanmakta olan gazetelerin birtakımının bir süreden beri kullandıkları dil ve tuttıkları yol...” “Memleketin genel çıkarlarına aykırı aşırılıklar...” “Devlete dil uzatanlar...” “Fesat (karışıklık) aleti olarak birtakım zararlı düşünceleri ve yalan haberleri yazanlar...” “Halkın durumunun iyileştirilmesi ve memleketin ilerlemesine her vakitten ziyade çaba gösterildiği bir sırada...” “Asayişin ve düzenin korunması için...” “Bu kurala aykırı davranan gazetelerin, bütün devlete ve millete olan zararlarının önlenmesi için...” “...Matbuat Nizamnâmesi hükümlerinin dışında olarak hükümetçe eğitici ve önleyici önlemler alınmasına karar verilmiştir.” “...İşbu Kararnâme geçicidir. Bunu yaratan koşullar ortadan kalkınca Kararnâme de kaldırılacaktır.”

ibareleri yer almıştır.

Kararnâme-i Ali geçici olarak çıkartılan bir kanun olsa da 1909 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Mizah gazetesi Diyojen 1871'de 15 defa kapatıldı. Yine aynı senede İbret gazetesi bir ay yayın yapması yasaklandı, İbretnûma-yı Âlem geçici olarak kapatıldı. İbret 1872'de yeniden dört ay kapatıldı. 1873'te Diyojen kapatıldı, Letaif-i Asar'ın geçici olarak yayını durduruldu. 1873'te Hadika iki ay, İbret önce bir ay daha sonra süresiz kapatıldı. Basiret gazetesi kapatıldı. 1874 yılında Hülâsatü'l Efkâr, Şark ve Hayal gazeteleri kapatıldı. 1875 senesinde Hayal gazetesi yasaklandı.³¹

11 Mayıs 1876 tarihinde ikinci bir kararnâme yayımlanır. İkinci Ali Kararnâmede yer alan hususlar şunlardır:

²⁹ Girgin, *age*, 57-58.

³⁰ Cevdet, *age*, syf 6-7.

³¹ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım 2003), 46-47.

“Osmanlı basınında çıkan yazılara hükümet gerekli dikkati göstermiş ve çoğu zaman gazeteleri süreli veya süresiz olarak kapatmışsa da basın inzibat altına alınamamıştır. Bunun için gazetelerin baskıdan önce muayenesine karar verilmiştir. Bu karar da geçicidir...”

İkinci kararnameye basın müthiş tepki göstermiş ve Basiret ile Sabah gazeteleri ise bu duruma sessiz kalmamıştır.³²

1.3.5. II. Abdülhamid Dönemi’nde Basına Yönelik Sınırlamalar

Sultan Abdülaziz’in 1876 yılında tahttan indirilmesi Osmanlı Devleti’nde geçici bir özgürlük döneminin başlangıcı olmuştur. Sürgüne gönderilen yazarlar İstanbul’a dönmüş, gazetelerde her çeşit yazı çıkmaya başlamıştır. Yeni gazeteler neşredildi. Bu durum II. Abdülhamid tahta çıkıncaya kadar devam etti. Osmanlı Devleti’nin ilk anayasası olan Kanûn-i Esâsî 1876 yılında ilan edilmiş, bu özgür ortam matbuat âlemine de yansımıştır. Nitekim anayasanın 12. Maddesi olan “Basın kanun dairesinde serbesttir” ibaresi de buna örnektir. 13 Şubat 1878’de Meclis-i Mebûsân kapatılmış haliyle anayasayla gelen özgürlük kısıtlanmıştır.

1.3.6. İlk Basın Yasası Tasarısı (1877)

II. Abdülhamid tahta çıktıktan sonra Mithat Paşa’nın sadrazamlığı esnasında bir basın kanunu tasarısının hazırlanması amacıyla bir komisyon kurulmuştur. Komisyon bu tasarımı 1877 Nisanı’nda Mebûsân Meclisi’ne sundu. Tasarının birinci bölümü basımevlerinin kuruluşu ve işletilmesi, ikinci bölümü gazeteler ve süreli yayınlarla alakalı hususlar, üçüncü bölümü ise basın yoluyla işlenecek suçlar ve bunlara verilecek cezaları kapsamaktaydı. Matbuat Kanunu tasarısı mecliste uzun tartışmalara sebep olmuştu. Pek çok mebus mecliste kitap basımıyla alakalı görüş bildirmişti. Kimileri matbuat kanunu tasarısını şiddetle eleştirirken kimileri de desteklemeyi uygun görmüştür. Mizah gazeteleriyle alakalı maddelerin geri çevrilmesinden sonra tasarı 2 Mayıs 1877 tarihinde Mebûsân Meclisi tarafından kabul edildi. Tasarı on gün sonra Ayan Meclisi’ne geçmiş, padişahın onayına sunulmuştur. Lakin padişah tasarımı onaylamadığı için, bu kanun kalem dairesinde unutuldu.³³

³² Cahit Özbay, *Dünyada ve Osmanlı’da Basının Tarihsel Gelişimi*, (İstanbul: Doğu Kitabevi, Ocak 2014), 133.

³³ Topuz, *age*, 51-52.

1.3.7. İstibdat Dönemi Basını

1878 yılında Maârif Nazırlığı, Matbuat Müdürlüğü ve Zaptiye Nezareti'nin katkılarıyla gazetelere uygulanan ön sansür daha da şiddetlendirilmiştir. 1880'de sansür siyasi içerikli olmayan dergilere de yayılmıştır. 1881 yılında ise Encümen-i Teftiş ve Muayene kurulmuştur. Ayrıca Maârif Nezâreti'nde Tetkik-i Müellefat Komisyonu görevlendirilmiştir. 1888 yılında matbaaların bastığı her şeye ön sansür koşulu getirilmiştir. 1894 Nizamnamesi ile kitapçıklar da kontrol altına alınmıştır.

Aslında Abdülhamid döneminde hiçbir yeni basın kanunu yasası yapılmamış olup, 1864 yasası ve Âli Kararnamesi yürürlükte kalmıştır.³⁴

Abdülhamid döneminde yayın organları aracılığıyla bazı kelimelerin kullanılması yasaklanmıştı. Mezkûr devirden kalma belgelerde çıkartılan kelimeler şunlardır: suikast, sosyalizm, grev, büyük burun, Yıldız, bomba, inkılap, cumhuriyet, mebuslar, hürriyet, vatan, müsavat, hasta, istibdad, veliaht...

İstibdat döneminde yaşanan en acı olaylardan birisi de –pek çok yazarın anılarında belirttiği üzere- kitapların yakılmasıdır.

Dizgi yanlışları sebebiyle pek çok gazete kapatılmıştır. Ayrıca Matbaa-i Amire'de dizilip yayınlanan Salnâme'de Kanûn-i Esâsî'nin bir yaprağı ters bir şekilde basıldığı için bu basımevi de kapatılmıştır.

Bu dönemde yerli basını tahakküm altında tutmak için çeşitli kaynaklardan ödenek sağlanmış ve gazetecilere nişanlar verilmiştir. Saadet, Tercümân-ı Hakikat, Levant Herald, Oriental, La Turquie, İstanbul, Musavver Cihan, Tarik, Servet-i Fünun, İkdam gibi yayın organlarının bir kısmı para yardımı istemiş; bu yayın organlarının büyük bölümüne de para yardımı yapılmıştır.

Yabancı gazetelerde neşredilecek haber ve yorumların önünü alabilmek için bu dönemde çeşitli yollara başvurulmuştur. Yabancı gazetecilere türlü çıkarlar sağlanmış ve bol bol para verilmiştir.³⁵

³⁴ Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, 63.

³⁵ Topuz, **age**, 56-64.

1.3.8. Matbuat Kanunu (1909)

24 Temmuz 1908 yani İkinci Meşrutiyet ilan edildiği vakit gazeteler sansürden kurtulmuş, 31 Mart hadisesine kadar özgür bir ortama kavuşulmuştur. Lakin bu sonsuz özgür ortam sadece dokuz ay sürmüştür. 31 Mart Vakası'nın bastırılması üzerine askerî yönetim basına tekrar sansürü dayatmış, hatta taşkınlık yapan gazeteler kapatılmıştır. Mezkûr yönetim tarafından kapatılan gazeteler eski adlarına benzer bir isimle yeniden yayın dünyasına katıldıkları için buna sona vermek amacıyla zamanın koşullarına uygun Basın Kanunu hazırlanmıştır.

Bu amaçla bir Basın ve (Matbaalar) Basım Kanunu tasarısı hazırlanmış ve meclise sunulmuştur. 28 Nisan 1909 tarihinde meclise sunulan tasarı, gazeteciler tarafından basın özgürlüğünün kısıtlanacağı şeklinde yorumlanmış ve büyük tepkilere yol açmıştır. Bu hususta gösterilen tepkileri ve endişeleri dile getirmek amacıyla Sultanahmet Meydanı'nda miting düzenlenmiştir. Mitingin yapıldığı gün, seçilen bir kurul Meclis Başkanı Ahmet Rıza Bey'le görüşmüş ve basın özgürlüğünün teminat altında bulunduğu hususunda söz almıştır. Uzun tartışmalara yol açan bu kanun tasarısı 14 Temmuz 1909 tarihinde Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, Âyan Meclisi'nden de hızlı bir şekilde geçen tasarı 18 Temmuz 1909'da kanunlaşmıştır.

Zaman zaman pek çok değişikliğe uğrasa da bu kanun 1931 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu basın kanununda bir yandan basına geniş özgürlükler verilirken bir yandan da zararlı yayınları önlemek kaygısı güdülmüştür. Ayrıca bu kanunla, gazetelerden sansür ve hükümetin yayınlar dolayısıyla uyarıda bulunabilme yetkisi kaldırılmıştır. Fakat devletin güvenliğini sarsacak ve halkı isyana sürükleyecek husustaki yayınlar hükümetçe kapatılabilecekti.

1909 Basın Kanunu'nun başlıca hükümleri şunlardır:

“Gazete çıkarmak için hükümete bir bildiri verilmesi yeterli olup, ruhsat alma zorunluluğu yoktur.

Meclislerin ve mahkemelerin gizli oturumlarındaki konuşmaların yayınlanması yasaklanmıştır.

Kanun ve yönetmeliklerin hükümetçe resmen açıklanmadan önce gazetelerde yayımlanamayacağı hükme bağlanmıştır.

Osmanlı ülkesinde tanınmış dinlerden, mezheplerden veya unsurlardan herhangi birine yazıyla hakaret suçtur.

Vatandaşları suç işlemeye kıskırtan yazıların yayınlanması yasaklanmıştır.

Basın yoluyla şantaj yapmak veya başka türlü çıkar sağlamak suçtur.

Asılsız sahte bilgilerle başkalarının suçlamaya çağı belirlenmiştir.

Ahlâk kurallarına uymayan yazı yayınlanması ve resim basılması yasaklanmıştır.

Yaynlardan zarar görenlere cevap hakkı tanınmıştır.

Basın yoluyla halkı suç işlemeye kışkırtmalar da dava sonucunu beklemeden, hükümetin güvenliğini korumak amacıyla gazete atabileceği hükmü getirilmiştir.

Padişahın yazıyla hakaret edenlere 3 aydan 3 yıla kadar hapis cezası verileceği hükme bağlanmıştır.”

1912 yılında bir değişiklik yapılmış sorumlu müdürün yükseköğrenim görmüş olması veya yedi yıllık idadi diplomasına sahip olması zorunluluğu kabul edilmiştir. Basın suçları için evvelden var olan eski özel mahkemeler kaldırılmış, bu suçların da genel mahkemelerde görüleceği hükme bağlanmıştır. Yeni Basın Kanunuyla birlikte hükümdarın da eleştirilebileceği kabul edilmiş, fakat bu eleştirinin hakarete varması halinde cezai işlem uygulanacağı belirtilmiştir.³⁶

14 Temmuz 1909 tarihinde kabul edilen Matbuat Kanunu 8 Ağustos 1931'e kadar 22 yıl yürürlükte kalmıştır. Bu süre zarfı boyunca kanun 15 defa değişikliğe uğramıştır. Yapılan değişiklikler şunlardır:

- Yazı işleri müdürleri, için yükseköğretim veya yedi yıllık idadi diploması zorunluluğu.
- Siyasal gazete imtiyazı almak için İstanbul'da 500, taşrada 200 lira depozito yatırılması; askerlerin yazı yazmalarının yasaklanması (3 Mart 1912 tarihli geçici kanun).
- Edep ve ahlâk kurallarına aykırı yazı ve resimlerin yasaklanıp toplatılması (16 Şubat 1913 tarihli geçici kanun).
- Mebusların ve Ayan üyelerinin sorumlu gazete müdürü olmalarının yasaklanması; gazete satıcılarının polisten belge alma zorunluluğu (9 Mart 1913 tarihli geçici kanun).
- Devletin iç ve dış güvenliğini bozabilecek biçimde yayın yapan gazetelerin Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılabilmesi (9 Kasım 1913 tarihli geçici kanun).
- Askerî sansür memurlarının izni olmadan ordu hareketleriyle ilgili haberlerin yazılmaması (25 Ağustos 1914 tarihli geçici kanun).
- Sıkıyönetim bölgelerinde sansür kurulunun izni olmadan gazete yayınlanmaması (5 Şubat 1919 tarihli kararname).

³⁶ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, 2.bs. (İstanbul: Çağlayan Kitabevi), 317-319.

- İç güvenlik ve dış ilişkilerle ilgili belge yayınlanmaması (5 Ağustos 1920 tarihli kararname).
- Kur'ân ayetlerinin ve hadislerin hiçbirinin basılmaması (19 Ekim 1921 tarihli kararname).³⁷

1.4. II. Abdülhamid Dönemi Basını

1876 yılında II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönem başlamıştır. Aynı yılın Aralık ayında ilan edilen Kanûn-i Esâsî'de "basının yasalar çerçevesinde serbest olduğu" na dair ibare bulunmaktaydı. Çeşitli ülkelerle yapılan savaşlar bu serbestliğin uzun sürmesine izin vermemiştir. En nihayetinde basın sıkı bir kontrolle denetlenmiştir. Pek çok yayın sansüre uğramış, gazeteciler öldürülmüştür.

II. Abdülhamid devrinden II. Meşrutiyet'in ilanına kadar basın müthiş bir sansüre tutulmuş ve bu dönemde neşredilen gazetelere en ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Bunun sonucunda neşredilen gazete adedi azalmış, gazete yayımlamak cesaret ve kahramanlık haline gelmiştir. Ayrıca ülkedeki çeşitli hadiseler, halkın gazete okuma ihtiyacının artmasına ve neşredilen gazetelerin tirajlarının yükselmesine neden olmuştur. İlk zamanlarda satışların azlığından ötürü gazeteler daha ucuza satılmış ve gazetecilik dilinin sadeleştirilmesi ilkesi benimsenmiştir. Basın rejimindeki kısıtlamalar ve engellemelere rağmen, basın tekniği devamlı bir gelişme ve değişme yaşamıştır. Ancak istibdat döneminde gazetelerin kalitesi ve seviyesi yükselmemiş yayın organlarının içeriği edebi mevzuları oluşturmuştur. II. Abdülhamid döneminin başlıca özelliği, basının halk kitleleri üzerinde ve hükümet çevrelerinde etkisinin artmasıdır. Bu dönemde birçok aydın sürgüne gitse de basın, halkın günlük hayatı ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. II. Abdülhamid basını ve aydınlarının istediği hususlardan biri de Anayasanın yürürlüğe konulması, basına özgürlük tanınması ve ülkede parlamenter rejimin egemen olmasıdır.³⁸

İlk sayısı 9 Mart 1876 tarihinde çıkan *Sabah* gazetesinin başyazarı Şemseddin Sami idi. Ayrıca farklı zaman dilimlerinde Diran Kelekyan, Ahmed Rasim ve Mahmud Sadık başyazarlık, Abdullah Zühtü yazarlık ve çevirmenlik yapmıştır.

³⁷ Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, 101-102

³⁸ İnuğur, **age**, 304-305.

8 Temmuz 1878 tarihinde Ahmed Midhat Efendi tarafından *Tercümân-ı Hakikat* gazetesi çıkartılmıştır. Ahmed Midhat Efendi çıkardığı bu gazeteyle halkın kültür seviyesini yükseltmeyi amaçlamış, ayrıca gazetesinin bir okul niteliği taşımasını da hedeflemiştir.

Dönemin bir diğer önemli yayın organı *İkdam*, 5 Temmuz 1894 tarihinde Ahmed Cevdet (Oran) tarafından çıkartılmıştır. *İkdam*, Türkçülük akımına öncülük etmesi bakımından son derece önemlidir. Ayrıca Türkiye’de ilk rotatifi getiren gazetedir. II. Abdülhamid döneminde dizgi yanlışından ötürü kapatılmıştır.

İstibdat döneminde neşredilen mecmua sayısı oldukça azdır. Ahmed İhsan (Tokgöz) tarafından çıkartılan *Servet-i Fünun* isimli haftalık derginin ilk sayısı 27 Mart 1891 tarihidir. Dergi uzun soluklu olması bakımından önemlidir. 7 Şubat 1896 tarihinde derginin 256. sayısında Tevfik Fikret yazı işleri müdürlüğüne getirilmiş, haliyle mecmuanın muhtevası da değişmiştir. 1901 yılında Hüseyin Cahit’in yayımladığı bir yazıdan ötürü mecmua kapatılmıştır.

Malûmat, matbaacı Artin Asadoryan tarafından 22 Şubat 1894-2 Mayıs 1895 tarihleri arasında çıkartılmıştır. 23 Mayıs 1895 tarihinde dergiyi Mehmed Tahir satın almış ve yeniden yayımlamaya başlamıştır. Bu dergide Arapça nüshalar da neşredilmiştir.

Ebuzziya Tevfik tarafından çıkartılan *Mecmua-i Ebuzziya*, 21 Ağustos 1880’de ilk sayısı neşredilmiştir.

Mir’at-ı Âlem, 1882-1883 yılları arasında neşredilmiştir. Mecmuanın ehemmiyeti resimli oluşundan ötürüdür.³⁹

II. Abdülhamid döneminin en önemli hadiselerinden biri de, gazetecilerin ilk defa grev yapmalarıdır. 1901 senesinde II. Abdülhamid’in tahta çıkışının 25. Yıldönümü olması münasebetiyle o güne kadar gazetelere yapıştırılan iki paralık pul vergisi kaldırılmıştır. Böylelikle gazete patronlarının gelirlerinde artış olmuştur. Çalışanların bu artıştan pay istemesi ve aldıkları olumsuz cevap neticesinde işi bırakmak istemeleri Osmanlı Devleti’nde ilk grevin yaşanmasına vesile olmuştur. Gazeteciler kendi aralarında toplanarak işi bırakmaya ve yeni bir gazete çıkarmaya karar vermişlerdir. O esnada satış yapamayan ve kapanmak üzere olan *Saadet* gazetesini kiralamışlardır.

³⁹ Alpay Kabacalı, **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın**, (İstanbul: Literatür Yayıncılık, Eylül 2000), 95-99.

Lakin istedikleri gibi diğer yayın organlarına (*İkdam – Sabah*) herhangi bir olumsuz etkileri olmamıştı. Nitekim okuyucuların bile bu durumdan haberi yoktu.⁴⁰

1876-1886 yılları arasında fikir hayatında müthiş bir canlılık görülmektedir. Bu dönemde yaşanan pek çok hadise – anayasa tartışmaları ve toplumsal sorunlar da dâhil – en açık şekilde kamuoyu önünde irdelenmiştir. Ayrıca yabancı yayınlara karşı da bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Örneğin 1729 – 1875 yılları arasında yayımlanan 3074 kitaptan sadece 203’ü çeviridir. Kitap neşrinde de aynı artış söz konusudur. II. Mahmud zamanında yılda ortalama 11 kitap çıkarken, Abdülmecid zamanında 43, Abdülaziz’de 116, II. Abdülhamid döneminde ise 285 yayının varlığı söz konusudur.

Ayrıca bu dönemde basında da müthiş bir artış olduğu tespit edilmiştir. Ahmed Emin Yalman’ın verdiği sayılara göre 1874 yılında 32,7 milyon yayın neşredilirken bu sayı 1897-1900 yılları arasında iki katına çıkmıştır.⁴¹

Halil İnalçık; II. Abdülhamid devrinin siyasette Batı fikirlerine karşı olunan lakin kültür ve eğitim alanında önemli adımların atıldığı bir dönem olarak telakki etmiştir.⁴²

1.5. II. Meşrutiyet Dönemi

Genç Osmanlıların çabalarının bir sonucu olarak kabul edilen Kanûn-i Esâsî Osmanlı Devleti’nde değişime muhtaç hiçbir kurumu etkilememişti. En nihayetinde de sağlam bir temeli olmayan I. Meşrutiyet dönemi Osmanlı-Rus Savaşının başlamasıyla olumsuz bir havaya bürünmüştü. Kanûn-i Esâsî, 14 Mart 1878 tarihinde II. Abdülhamid tarafından olağanüstü durumlar ve halkın yetersizliği gerekçesiyle kapatıldı. Bu tarihten itibaren ülkede baskıyla yönetilen bir rejim peyda oldu.⁴³

İkinci Meşrutiyet’in ilanını hazırlayan pek çok hususun varlığından söz etmek mümkündür.

23 Haziran 1908 beyannamesi, Osmanlı İttihat ve Terakki Heyet-i İçtimaiyesi tarafından Manastır valisine bir muhtıra mahiyetinde gönderilmiştir. Bu vesikada İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin tek arzusunun milletin açık ve meşru haklarının geri

⁴⁰ İnuğur, *age*, 303.

⁴¹ Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yy Basın Tarihi*, 82.

⁴² Halil İnalçık, *Osmanlı Tarihinde İslâmiyet ve Devlet*, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 147.

⁴³ Hülya Baykal, *Türk Basın Tarihi 1831-1923: Tanzimat-Meşrutiyet-Millî Mücadele Dönemleri*, (İstanbul: AFA Matbaacılık, 1990), 104-105.

alınması şeklinde ifade edilmiştir. 7 Temmuz 1324 tarihinde gerçekleştirilen Firzovik Toplantısı'nda Arnavut tebaa Kanûn-i Esâsî'nin hükümlerine uyararak meşru meşveret usulunun yeniden hayata geçirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca Kosova, Selanik, Serez, İştîp, Priştine'den Yıldız'a gönderilen telgraflarda Kanûn-i Esâsî'nin yeniden yürürlüğe konması gerektiği, bu isteklerinin yerine getirilmediği takdirde payitahta doğru harekete hazırlanan bir gürhün varlığından söz edilmiştir. En nihayetinde 10 Temmuz 1324 tarihinde II. Meşrutiyet yeniden ilan edilmiştir. Otuz yıllık istibdat son bulmuş, hürriyet tekrardan kazanılmıştı. Padişah siyasi suçluları affetmiş ve en önemlisi hafiyeliği kaldırmıştı.⁴⁴

Özgürlüğün tekrar kazanıldığı bu dönemde birçok siyasi cemiyet ortaya çıkmıştır. Bu siyasi cemiyetlerin çoğu yayın organına sahipti. Cemiyet üyeleri kendi siyasi ve dünya görüşlerinin propagandasını neşrettikleri gazete ve dergiler aracılığıyla hayata geçirmekteydi. Kimi İslâmcı kimi Batıcı kimi de Osmanlıcı olan bu cemiyet azalarının gruplaşmaları basına sirayet edince fail-i meçhul cinayetlerin yaşanması da kaçınılmaz olmuştu. Yönetimi ele alan İttihat ve Terakki Cemiyeti de çok geçmeden eleştirdiği Abdülhamid devri gibi baskıcı bir rejimi esas almıştı. Mehmet Kâmil Paşa kabinesi düşürüldükten sonra şeriatın ortadan kalktığı gerekçesiyle birtakım eşhas ayaklanmış böylelikle 13 Nisan 1909 tarihinde 31 Mart hadisesi zuhûr etmiştir. Volkan gazetesinin başyazarı Derviş Vahdeti önderliğinde 11 gün süren ayaklanma Mahmut Şevket Paşa'nın kumandanlığında Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır. II. Abdülhamid 26 Nisan'da tahttan indirilmiş, yerine 65 yaşındaki kardeşi Mehmed Reşad getirilmiştir. Sultan Reşad tahta geçtikten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin azaları şiddet olaylarına devam etmiş, pek çok gazeteci öldürülmüştür.⁴⁵

İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları tarafından dört gazeteci öldürülmüştür. Muhalefetin temsilcisi olan gazetelerin yazarları, savundukları fikirlerin bedelini hayatlarını kaybederek ödemişlerdir. 1909, 1910 ve 1911 yıllarında hayatlarına son verilen bu gazeteciler Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi, Sada-yı Millet gazetesi başyazarı Ahmet Samim ve Şehrah gazetesi başyazarlarından Zeki Bey'dir. Ayrıca Silah adında bir gazete neşreden Hasan Tahsin, İttihatçılar tarafından boğdurulmuştur.

⁴⁴ Tarık Zafer Tunaya, **Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar**, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2004), 2-5.

⁴⁵ Baykal, **age**, 158-162.

İştirak adındaki sosyalist gazeteyi çıkartarak İştirakçı diye anılan Hüseyin Hilmi de daha sonra 1923'te kurşuna dizilmiştir.

II. Meşrutiyet Devri'nin sadrazamlarından olan Sait ve Kâmil Paşalar döneminde ülke karışıklıklara gark olmuştur. 1911'de İtalya Osmanlı topraklarına saldırmış, Libya ve Rodos İtalya'ya bırakılmıştı. 1912 Balkan Savaşı'nda ise Balkan ülkeleri Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Osmanlı orduları mağlup edilmiş; Bosna Hersek elden çıkmış, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş, Yunanistan ile birleşmiştir. 1913 yılında İttihat ve Terakki Partisi taraftarları darbe yaparak askeri yönetim kurmuşlardır. 1914 yılında Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na katılmıştır. 1908'de vefat eden V. Mehmet Reşad'ın hükümdarlığı döneminde 10 defa hükümet değişikliği yaşanmıştır. I. Dünya Savaşı yaşandığı dönemde Osmanlı Devleti gibi pek çok devlet yenilgiye uğramış ve ülkeyi savaş süresince yöneten İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenleri yurtdışına kaçmışlardır. Böylelikle İkinci Meşrutiyet dönemi sona ermiş ve Mütareke Devri başlamıştır.⁴⁶

1.5.1. II. Meşrutiyet Dönemi Basını

23 Temmuz 1908 tarihinde ilan edilen II. Meşrutiyet çoğu gazetecinin anılarında yer edinmiş önemli hadiselerdendir. Bu anılarda hem devrin heyecanı yansıtılmış hem de matbuat dünyasında müthiş bir hareketliliğin cereyan ettiğine dikkat çekilmiştir.

“Otuz üç yıllık istibdattan ve zoraki sükûttan sonra içini dökmek hevesi bir salgın hâlini almıştı. Her gönülde aslanlar yatıyordu. Varını yoğunu paraya çevirenler, günlük gazeteler, haftalık, aylık dergiler broşürler neşretmek üzere yarışa girişmişlerdi. Memleketin bütün baskı makineleri geceli gündüzlü çalışıyordu. Gazetelerden, dergilerden çoğu ölü doğmuş sayılabilirdi. Birkaç sayıdan sonra takatleri tükeniyordu. Fakat bu hal başkalarının cesaretini kırmıyordu, boşluklar derhal doluyordu.”⁴⁷

II. Meşrutiyet'in ilanı ile otuz üç yıldan sonra gazete ve dergiler ilk defa sansür denetimine takılmadan neşredilmiştir. Bu yeni dönemin özelliği çoğu kişinin gazete ve dergi çıkarmasıdır. 1908 yılının başında tüm ülkede 120 olan gazete ve dergi sayısı, Meşrutiyet'in ilk yedi ayında 730 olmuştur. Gazete ve dergi sayısındaki bu artış ülkenin çeşitli bölgelerine de sirayet etmiştir. İlk kez Mekke ve Medine'de bu dönemde gazete

⁴⁶ İnuğur, *age*, 314-327.

⁴⁷ Ahmed Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim*, Yay Haz. Erol Şadi Erdinç, (İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1997), 71-72.

neşredilmeye başlanmıştır. 1908 yılı sonlarında da Anadolu'nun çoğu kentinde Türk girişimcilere ait özel basımevleri kuruldu.⁴⁸

Dönemin başlıca gazete ve dergileri şunlardır:

Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit ve Hüseyin Kazım Kadri tarafından 1 Ağustos 1908 tarihinde *Tanin* gazetesi yayımlandı. Gazete İttihat ve Terakki Fırkası tarafından da desteklenmekteydi. 31 Mart hadisesi esnasında yağma edilen gazeteler arasında yer almaktadır. *İkdam*'dan sonra rotatif getirten ikinci gazetedir. Önce Tevfik Fikret daha sonra da Hüseyin Kazım Kadri'nin ayrılmasıyla gazete yayını *Cenin*, *Renin*, *Senin*, *Hak* vb. adlarla sürdürmüştür. En nihayetinde 30 Ocak 1914 tarihinde İttihat ve Terakki fırkasına devredildi.

1908-1918 yılları arasında neşredilen *Yeni Gazete*'nin naşiri Abdullah Zühtü idi. Sadrazam Kâmil Paşa'yı destekleyen bu yüzden sermayesinin Kâmil Paşa'nın oğlu Said Paşa tarafından verildiği dile getirilen *Yeni Gazete* İttihatçıların Babıali Baskını sonucunda iktidara gelmeleriyle yayın hayatına veda etti.

Servet-i Fünûn haftalık mecmua olarak yayın dünyasındaki yerini muhafaza etti. Ahmet İhsan aynı isimle günlük gazete de neşretti.

II. Abdülhamid döneminde yayına başlamış olan *İkdam*, *Sabah* ve *Tercümân-ı Hakikat* gazeteleri II. Meşrutiyet devrinde de yayınlarını sürdürmekteydi. Mizancı Murad, *Mizan* gazetesini yeniden çıkarmaya başladı.

Derviş Vahdeti tarafından 11 Aralık 1908'de neşredilen *Volkan*, 31 Mart hareketini destekleyen yayınlar arasında gelmektedir.

Bu dönemde resimli yayınlara da ilgi artmıştır. Çoğu gazete ve dergi adının başına “musavver” ya da “resimli” ibaresini eklemiştir. *Musavver Edeb*, *Musavver Mecmua*, *Musavver Muhit*, *Musavver Papağan*, *Musavver Eşref*, *Resimli İstanbul*, *Resimli Kitab* gibi...

Ayrıca mizah da basın âleminde önemli bir yer tutar. Genellikle haftalık ve haftada iki kez yayımlanan mizahi içerikli gazete ile dergilerin sayısı yüzün üzerindedir. Bunların büyük çoğunluğu 1908-1909 yılları arasında neşredilmiştir.

⁴⁸ Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yy Basın Tarihi*, 87-88.

Ali Fuad Bey'in 10 Ağustos 1908'de çıkarmaya başladığı *Karagöz* 26 Ocak 1935'e kadar yayın dünyasında yerini muhafaza etmiştir. Halkın anlayacağı bir dil ve esprileriyle geniş bir okur kitlesine sahipti. Sedat Simavi 14 Şubat 1935 tarihinde aynı adı taşıyan yeni bir dergi yayınlamıştır.

Kalem dergisi 3 Eylül 1908 ile 29 Haziran 1911 tarihleri arasında Salâh Cimcoz ve Celal Esad (Arseven) tarafından çıkarılmıştır. Bu mizah dergisinde siyasal eleştiriler ve toplumsal taşlamalar ön plandadır. Bu derginin en önemli özelliklerinden birisi karikatüre yer verilmesidir. *Kalem* dergisinin sayfalarını hem Cemil Cem'in hem de Fransız karikatüristlerin karikatürleri süslemiştir.

Kalem dergisinden ayrılan Cemil Cem 28 Kasım 1910 tarihinde Cem dergisini neşretmeye başlamıştır. Bu dergi hem Cemil Cem'in karikatürleri hem de Refik Halid'in değişik takma adlarla yazdığı yazıları neşretmesi bakımından önemlidir. 32 sayı neşredildikten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısı yüzünden dergi yayına ara vermiştir. En nihayetinde dergi 6 Ekim 1912 tarihinde kapanmıştır.

Âlem dergisi 11 Şubat – 21 Mayıs 1909'da Yakovalızade Arif tarafından yayımlanmıştır. Özellikle son üç sayıda üç renkli karikatür kullanması bakımından önemlidir.

Hasan Vasıf'ın 27 Ekim 1908 – 27 Nisan 1909 tarihleri arasında çıkardığı *Davul* dergisinin ehemmiyeti renkli karikatürler ve kapaklara sahip olmasıdır.

Şehbal, Hüseyin Sadeddin (Arel) tarafından 14 Mart 1909-23 Temmuz 1914 tarihleri arasında neşredilmiştir. On beş günde bir çıkarılan dergi uzun ömürlü bir yayın olması bakımından son derece mühimdir. 1911 yılında Torino'da açılan Uluslararası Endüstri ve Çalışma Fuarı'nda "Altın Madalya"ya değer görüldü.

Eylül 1908 – Şubat 1914 yılları arasında neşredilen *Resimli Kitab*, İstanbul'da 51 sayı yayımlanmıştır. Bu fikir ve aktüalite dergisinde hem dönemin güncel olayları hem de önemli kişileri yansıtan çok sayıda fotoğraf yer almıştır.

Mehasin dergisi Mehmed Rauf ile Asaf Muammer tarafından 1908-1909 yılları arasında neşredilmiştir. Toplamda 12 sayı yayımlanan dergi, kadın okurlara seslenmeyi amaçlamıştır.

Dönemin yayımlanan diğer gazete ve dergileri arasında *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi* (Ocak 1910-Temmuz 1914, 18 sayı), Donanma Cemiyeti'nin

çıkardığı *Donanma* (1910-1919, 191 sayı), devlet tarafından yayımlanan *Harb Mecmuası* (1915-1918, 27 sayı) da zikredilmelidir.⁴⁹

II. Meşrutiyet dönemi gazeteciliğinin belirgin özelliklerinden biri de edebî ilaveler çıkartılarak, edebiyatın her türünün fıkra, makale veya tefrika hâlinde günlük gazetelere yansımalarıdır. Özellikle edebî yazılar Ali Kemâl, Ahmet Rasim, Ebuzziya Velid, Yakup Kadri, Refik Halit ve Halide Edîb tarafından neşredilmiş, bu yolda en muazzam eserleri vermişlerdir.

Meşrûti bir idâre kurulmasına rağmen 1908-1918 yılları arasında çeşitli siyasi mücadeleler sebebiyle sıkı bir sansür basını yine baskı altında tutmuştur.⁵⁰

Türk basın tarihinde ilk örgütlenme 14 Ağustos 1908 tarihine tekabül etmektedir. Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti adıyla kurulan derneğin azaları arasında Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmed Cevdet, Mahmut Sadık, Ahmet Rasim ve Abdullah Zühtü gibi kişiler bulunmuştur. Derneğin başına Mahmut Sadık getirilmişse de çalışmalarıyla alakalı bir doküman Türk basın tarihinde yer almamıştır.⁵¹

1.5.1.1. II. Meşrutiyet Döneminde Düşünce Akımları ve Basına Etkisi

II. Meşrutiyet'in ilanının en önemli sonuçlarından biri ideolojik farklılaşmanın ortaya çıkmasına vesile olmasıdır. Bu farklılaşmanın temelinde “terakki” vardır. Zaman içerisinde birbirleriyle zıtlaşacak noktaya gelen üç düşün akımı, başlangıçta 1908 yılını yeni bir dönem açacak bir “inkılap” olarak karşılamışlardır. Bu inkılap İslâmcı, Batıcı, Türkçü veyahut İslâmlaşmak, batılılaşmak, uluslaşmak şeklinde tezahür etmiştir.⁵²

A. Batılılaşma ve Basına Etkisi

Batıcılık, Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu vahim durumdan kurtulmak ve çağdaşı olan Batılı devletlerle aynı düzeye erişebilmek için Batının teknolojik, sosyo-kültürel ve siyasal kurumlarının benimsenmesi gerektiğini savunan düşünce akımıdır.

⁴⁹ Alpay Kabacalı, *age*, 134-138.

⁵⁰ İnuğur, *age*, 314-316.

⁵¹ Vahap Okay, *Babıali Konuşuyor*, (İstanbul: Okay Yayınevi, 1989), 40.

⁵² Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, yay haz. Ahmet Kuyaş, 29. bs. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ekim 2019), 410-411

Osmanlı tarihine bakıldığında batıcılık veyahut yenileşme çabaları 19. Yyda başlamamıştır. 1718-1826 yılları arasında kısmi nitelikte çeşitli kurumlara yönelik bir ıslahat çabası mevcuttur. Özellikle askeri alanda yapılan reformlarla birlikte kültürel ve pek çok hususta yenileşme için çaba harcanmıştır. Düşünce alanında Batılılaşma ise ilk defa “Yeni Osmanlılar Hareketi” ile zuhûr etmiştir. Başta Namık Kemâl olmak üzere Ziya Paşa gibi yenilik taraftarları ulusçuluk kavramını ortaya atarken bir yandan da Batıda var olan siyasal kurumların Osmanlı İmparatorluğu içinde uygulanması düşüncesini savunmaya başladılar. Nitekim Yeni Osmanlılar’ın bu arzusu 1876 yılında I. Meşrutiyet’in ilanı ile hayata geçirilmiştir. II. Abdülhamid döneminde batılılaşma çabaları özellikle eğitim alanında devam etmiştir. II. Meşrutiyet sonrasında ise batıcılık kavramının çeşitli yazarlar tarafından gazete ve dergilerde propagandası yapılmıştır.

Batıcıların belli başlı önerileri şu şekildedir: Batının teknolojisinin tereddüt etmeden alınması, İslâmiyet’in yanlış yorumlanmaması ve batıl itikatların muasırlaşmaya engel olmaması için çaba harcanması gerektiği, özel girişimin desteklenmesi lüzumu, Latin alfabesinin benimsenmesi, tesettürün kaldırılması, fesin yerine şapka giyilmesi gibi hususlardır. Lakin bu öneriler özellikle İslâmcı cepheden müthiş bir tepkiyle karşılanmıştır.

Batıcılık düşüncesini benimsemiş kişiler hiçbir siyasi partiden destek görmemiştir. Hatta batıcı düşünceye mensup Abdullah Cevdet gibi bazı şahıslar İttihatçılara karşı çıkmıştır.

Garplılaşma düşüncesine mensup kişilerin önerileri Cumhuriyetin temelini oluşturmuş, bu dönemde uygulamaya konmuştur.⁵³

Batıcılık fikrini benimseyen Abdullah Cevdet *İçtihad* dergisini yayınlamıştır. Bu derginin etrafında toplanan kişiler arasında Jön Türkler de bulunmaktadır. *İçtihad*’ın çevresinde bulunan kişiler Batı hayranlığından asla ödün vermez. Geleneğe bağlanmanın gericilik olduğunu, geçmişin her yönüyle dışlanması gerektiğini savunur. Ayrıca dergide ele alınan meseleler arasında kadın hakları, ailenin modernleştirilmesi, laikleşmek, Arap harflerinin değiştirilmesi gibi hususlar da mevzu bahis edilmiştir.⁵⁴

⁵³ Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Kasım 2000), 59-61

⁵⁴ Zafer Toprak, “Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı”, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**, (İstanbul: Gelişim Yayınları, Ekim 1984): 22-23.

B. Türkçülük ve Basına Etkisi

Sultan Abdülaziz'in son zamanları ile sultan Abdülhamid'in ilk devirlerinde; İstanbul'da Encümen-i Daniş ve Darülfünun teşekkül etmiştir. Müderris Ahmed Vefik Paşa'nın öncülüğünde ilmi Türkçülüğün esasları kurulmuştur. Dönemin muhtelif ilim adamları da Türkçülüğün Osmanlı Devleti'nde yayılması için çalışmalarında bulunmuştur.

II. Abdülhamid'in son devrinde ise Türkçülük akımı tekrar filizlenmeye başladı. Rusya'dan İstanbul'a gelen Hüseyinzade Ali Bey Tıbbiye'de Türkçülük esaslarını anlatmış, Turan ismindeki şiiri pan-turanizm idealinin ilk tecellisi sayılmaktadır. Yunan Harbi başladığı sırada Mehmed Emin Bey "*Ben Bir Türk'üm, Dinim, Cinsim Uludur*" mısraı ile başlayan şiirini neşretmiştir. Bu iki şiir Türk hayatında yeni bir inkılabın başlayacağını haber vermiştir. Ardından Ahmed Cevdet Bey İkdam'ı Türkçülüğün bir organı haline getirmiştir. İkdam gazetesi etrafında toplanan Türkçüler, çeşitli önerilerle bu akımın benimsenmesi için mücadele etmiştir. Bu önerilerden bazıları şunlardır: Türk diline Arap, Acem köklerinden gelmiş olan bütün kelimeleri çıkarmak, bunların yerine Türk kökenli eski kelimeleri kullanmak, halk diline girmiş olan Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeden çıkarmak, yabancı dilden alınan dinî ahlâkî, felsefî tabirleri kullanmaya devam etmek...

23 Temmuz 1908 tarihinden sonra ise Osmanlı Devleti'nde Osmanlılık fikri hâkimiyet kazanmıştır. Bu dönemde Türkçülük akımına mensup kişilerin neşrettiği yayın organları rağbet görmez. 31 Marttan sonra ise Osmanlıcılık akımı eski nüfuzunu kaybetmeye başladı.⁵⁵

Türkçülük akımı Ahmed Midhat, Mehmed Emin, Ahmet Hikmet, Yusuf Akçura, Akil Muhtar gibi yazarların vasıtasıyla kurulan Türk Derneği çevresinde gelişmiştir. Aynı isimle çıkarılan dergi yedi sayı yayınlanmıştır. Ardından *Türk Yurdu* dergisi neşredilmiş ve Türk Ocağı kurulmuştur.

Türk Yurdu dergisi İttihat ve Terakki çevresinden destek görmüştür. Türkçülüğün fikri yönü bu dergide geliştirilmiştir. Balkan Savaşları'nın nihayetinde Türkçülük, İttihat ve Terakki Fırkasının yarı-resmi politikası haline dönüşmüştür.

⁵⁵ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 6-14.

Ziya Gökalp de çeşitli yayınlarıyla bu akıma destek vermiştir. *İslâm Mecmuası, Türk Yurdu, Yeni Mecmua, İctimaiyat Mecmuası, Milli Tetebbular Mecmuası* gibi.⁵⁶

C. İslâmcılık ve Basına Etkisi

İslâmcılık, 19.-20. yüzyılda, İslâm dinini bir bütün olarak ele almayı, akılcı bir metodla Müslümanları ve İslâm dünyasını batı sömürsünden kurtarmayı amaçlayan bir hareket olarak tarif edilebilmektedir.

İslâmcı anlayışı savunan kişiler; Kur'ân-ı Kerîm ve hadisi güvenilir bir kaynak olarak kabul etmiş, bu iki kaynak üstünde hiçbir kurum, kişi ve otorite kabul etmemiştir. Bu da Müslümanların ihtiyaç duyduklarında geriye dönerek kaynaklara bakabilme, Hz. Peygamber'in hayatına ve O'nun devrine yönelebilmeye fırsatı tanımıştır.

İslâm dünyası özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda itikadî, fikrî ve siyasî bir buhran yaşamaktaydı. İslâm dünyası çeşitli hadiseler ve savaşlar neticesinde özellikle batı karşısında büyük bir sarsıntıya uğradı. Bu mağlubiyetlerin ardından istikrara kavuşmak için önce askeri daha sonra siyasi alanlarda ıslah çalışmalarına başlandı.⁵⁷

İslâmcılık 19. Yüzyılın sonuna doğru daha bilinçli bir akım olarak şekillenmiştir. Bu akımın düşünürleri, İslâm dininin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesinin sebebini Müslümanların ataletinden kaynaklandığını savunmaktadır. Zikredilen sebebin sonucu olarak da İslâm dünyasının Batıdan geri kalması ve batılı devletler tarafından parçalanmaya başlanması şeklinde ifade edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun yeniden güç kazanabilmesi için İslâmlaşması gerekmektedir. Bu gücü elde etmek için Mehmed Akif, Mardinîzâde Ebül'ula, Mehmed Şemseddin (Günaltay) gibi kişiler yayın organlarıyla çalışmalara başlamışlardır.

İslâmcılar şeriatı savunduğu için Kanûn-i Esâsî'yi noksan bir anayasa olarak addetmiştir.⁵⁸

İslâmcı görüşe mensup kişiler Osmanlı İmparatorluğu'nun kalkınması için çeşitli çareler öne sürmüştür. Bu çarelerin geneli eğitim ve siyasetle alakalıdır. İlmiye

⁵⁶ Toprak, *age*, 23-24

⁵⁷ İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi 1 Metinler Kişiler*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, Haziran 2014), 17-26.

⁵⁸ Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset Makaleler 3*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 26-28.

sınıfının düzenlenmesi, cehaletin ortadan kaldırılması, medrese derslerinin düzenlenmesi ve İslâm birliğinin sağlanması şeklinde çeşitli öneriler ortaya atılmıştır.⁵⁹

II. Abdülhamid'e karşı başkaldıran ilk yayın *Sırât-ı Müstakîm*'dir. II. Meşrutiyet'in ilanının ertesi günü yayımlanan derginin ilk yazısı "Hürriyet- Müsavat" başlıklıdır. Bu yazının yazarı sonradan şeyhülislâm olacak Musa Kazım'a aittir. Mehmed Akif Ersoy'un, ilk sayıdan itibaren dergide yazıları yayımlanmıştır. Türk Derneği'nin kuruluşunun bu dergide açıklanması da son derece dikkate şayandır.

Sonradan *Sebilürreşad* adını alacak olan *Sırât-ı Müstakîm* dergisinde, Rusya Müslümanları, kadın sorunu, ataleti terk etmek gerektiği ve sanayileşmenin lüzumuyla alakalı yazılar da yer almıştır.

Eşref Edîb'in kurduğu *Sırât-ı Müstakîm* mecmuası 183 sayı çıkmış, Cumhuriyet yıllarında da yayın hayatına devam etmiştir. Mehmed Akif, Aksekili Hamdi, Mahmud Esad, İzmirli İsmail Hakkı, Ahmed Naim, Bursalı Tahir, Halim Sabit, M. Şemsettin gibi şahısların bu dergide yazıları neşredilmiştir.

Sada-yı Hak mecmuası, aynı dönemde neşredilmiş ve gelenekçi İslâmcı anlayışa göre bir yayın hayatı benimsemiştir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin yayın organı olan *Beyânü'l-Hak*, 1908-1912 yılları arasında neşredilmiştir. Toplamda 182 sayı çıkan bu mecmuanın naşiri Mustafa Sabri'dir. Mecmuada ilmi konuların yanı sıra güncel siyasal ve toplumsal sorunlara da yer verilmiştir. Hem muhteva hem de yazar bakımından zengin olan *Beyânü'l-Hak* mecmuası, Balkan Savaşları'nın başlamasıyla yayın dünyasından çekilmiştir.

1915 yılında Halim Sabit yönetiminde yayınlanmaya başlayan *İslâm Mecmuası*, İttihatçıların yarı-resmi yayın organlarından biridir. Ziya Gökalp'ın din, ahlâk, eğitim gibi konular üzerine değerlendirme yazılarının bulunduğu bu mecmuada, iktisadi sorunlar da yer almıştır. *İslâm Mecmuası*'nda yer alan yazılarda, "milli iktisad" savunulmuş "milli sermaye"den yana bir yol izlenmiştir.

II. Meşrutiyet döneminin ilmi içerikli diğer yayın organları arasında *Ceride-i Sofiye*, *Ceride-i İlmiye* ve *Mahfil*'i de saymak mümkündür.⁶⁰

⁵⁹ Tarık Zafer Tunaya, *İslâmcılık Cereyanı*, (İstanbul: Baha Matbaası, 1962), 88-93.

⁶⁰ Toprak, *age*, 20-22.

2. BEYÂNÜ'L-HAK

1908 yılında Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesiyle matbuat âlemi özgür bir ortama kavuşmuştur. Bu dönemde muhtelif fikir akımlarına mensup kişiler; ideolojilerini neşrettikleri gazete ve mecmua aracılığıyla halka tanıtmıştır. Batıcı, Türkçü akımların yanı sıra İslâmcı ilkeye bağlı dönemin din adamları tarafından müstakil mecmualar neşredilmiştir. Bunlardan biri de II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908 tarihinden yaklaşık üç ay sonra neşredilen (5 Ekim 1908) Beyânü'l-Hak mecmuasıdır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin yayın organı olan Beyânü'l-Hak, II. Meşrutiyet döneminden Balkan Savaşları'na kadar düzenli aralıklarla haftada bir yayımlanan mecmuadır. Mîlâdî 5 Ekim 1908'den 4 Kasım 1912 tarihine kadar toplamda 182 sayı yayımlanmıştır.

Dönemin ses getiren yayın organlarından *Sırât-ı Müstakîm*, *Şura-yı Ümmet* ve *Misbah* gibi gazete ve dergiler neşrettikleri yazılarda *Beyânü'l-Hakk*'ın matbuat âlemine dâhil olmasından duydukları sevinci dile getirmişlerdir.

“Dinî, edebî, siyasî, fennî” bir mecmua olan *Beyânü'l-Hakk*'ın sahib-i imtiyâzı Şehrî Ahmed Efendi (1326 – 1327 yılları arasında) ile Mustafa Âsım (1327 – 1330), sermuharriri Mustafa Sabri Efendi (1326 – 1330), müdir-i mesulleri Mehmed Fatih Efendi (1326 – 1327), Mimarzâde Mehmed Ali (1327) ve Kilisli Münir (1327 – 1330) 'dir. 1327 yılından itibaren mecmuada görevli bu şahısların mesleklerine de yer verilmiştir. Sahib-i İmtiyâzlardan Şehrî Ahmed Efendi Fatih Dersiâmm ve Mustafa Âsım İstanbul mebûsu - Fatih Mücîz-i Dersiâmm; Sermuharrir Mustafa Sabri Efendi Fatih Mücîz-i Dersiâmm, müdir-i mesulleri Mimarzâde Mehmed Ali Meşihat Mektûbî Kalemi Hulefası ve Kilisli Münir Mekteb-i Nüvvab Muallimi gibi görevlerde bulunmuşlardır.

Çoğunluğu müderris, dersiâmm, muallim ve ilim talebesinden oluşan yazar kadrosunda mebus imzalarına da ayrıca yer verilmiştir. Mecmuanın başlıca yazarları; Tokat mebusu Mustafa Sabri, Ömer Nasûhî Bilmen, Elmalılı Muhammed Hamdi,

İskilipli Mehmed Atıf, Mehmed Vehbi Efendi, Abdullah Atıf Tüzüner, İbnülemin Mahmud Kemal ve kardeşi İbnülemin Ahmed Tevfik, Tâhirü'l Mevlevî, neyzen Şevket Gavsî'dir. Mecmuada Darülmüallimattan mezun Hacı Fatma Mergube, Şerife Naime Hanım ve Nevvar Hanım imzalı üç kadın yazarın varlığından da söz etmek mümkündür. Mecmuada en fazla Tâhirü'l Mevlevî, İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar ve Mustafa Sabri'nin yazıları yer almıştır.

Ser muharrir Mustafa Sabri mecmuanın 5 Ekim 1908 tarihli ilk sayısında “*Beyânü'l-Hakk'ın Mesleği*” başlığıyla bir makale yayımlamıştır. Bu makalede mecmuanın yayımlanma amacını ifade etmiştir. Meşrutiyet sayesinde bu mecmua; Müslüman ve gayrimüslim Osmanlı efradı arasında dünyevi ile uhrevi terakkiyatı sağlayacak, neşirlerle Osmanlı milletinin fikri seviyelerini yükseltecektir. Ayrıca İslâm dininin terakkiye mani olmadığını ispat etmek için çalışacaklarını da eklemiştir.

İslâmcılık hareketine bağlı olarak neşredilen Beyânü'l-Hak mecmuası döneminde yayımlanan diğer yayın organlarına kıyasla çok daha uzun soluklu olması bakımından önemlidir. İlmî niteliği ağır basan mecmuada edebiyat, dil, ahlâk, sağlık, tarih, sosyal meseleler, siyaset, askeriye, ekonomi alanlarında da birçok makale yazılmıştır.

Ayrıca mecmuanın yazar kadrosunun çoğunluğu ulemâ, müderris olması sebebiyle İslâm dinine ait esaslar hemen hemen her nüshada ele alınmıştır. Mecmuada ele alınan fıkıh, kelâm, tefsir, itikad, mezhepler, siyer gibi hususlar hakkında malumat verilmiş; okuyuculara yol göstermesi açısından çeşitli ayet, hadis ve menkıbe örnekleri de eklenmiştir.

Mecmua yayımlandığı süre zarfı boyunca yedi defa yayın dünyasına ara vermek zorunda kalmıştır. İlk defa 31 Mart vakası sebebiyle üç aylık bir ara vermiştir. Ardından Ramazan ve Kurban Bayramlarına tekabül eden tarihlerde de bir hafta sonra neşre devam etmiştir. Son olarak neşredilen bir yazı sebebiyle 22 Ocak 1912 - 12 Şubat 1912 tarihleri arasında mecmuanın yayınlanması yasaklanmıştır.

Beyânü'l-Hak mecmuası, mîlâdî 4 Kasım 1912 tarihinde son sayısını yayımlamıştır. 182 numaralı nüshaya tekabül eden yedinci cildin sonunda sekizinci cilde başlanacağı belirtilse de mecmuanın yayımına muhtemelen 8 Ekim 1912'de başlayan Balkan Savaşları sebebiyle son verilmiştir.

Resim mecmuanın sayfalarını süslemez. Sadece 114 numaralı nüshada mecmuanın bir sayfasında yer alan kuş resmi idârehâneye pek çok eleştiri nitelikte yazının gelmesine sebep olur. Beyânü'l-Hakk'ta makalelerin bitiminde yeni bir yazıya geçmeden evvel çeşitli motiflere yer verilmiştir. Bu motifler genellikle yaprak, gül, çiçek ve desenli çizgilerdir.

Muhteva ve yazar kadrosu bakımından zengin olan mecmua, hem ilim talebelerinin hem de İslâm dininin kaideleri ve esaslarını öğrenmek isteyen herkes için yol gösterici bir niteliktedir.

2.1. Beyânü'l-Hak Mecmuasının Şekil Özellikleri

Beyânü'l-Hak mecmuası yayımlandığı süre zarfı boyunca çeşitli matbaalarda neşredilmiştir. Bu matbaalar; Mahmut Bey Matbaası (İstanbul), Bekir Efendi Matbaası (Vezirhan), Ahmet Saki Bey Matbaası, Ruşen Matbaası, Tanin Matbaası, Şirket-i Tabiye Matbaası, Matbaa-i Nefâset (Vezirhan), Osmanlı Meziyet-i İktisadiye Matbaası, Matbaa-i Tevsi-i Tıba'ât'tır. Mecmua bu matbaalarda 29 × 21 ölçülerinde basılmıştır. Mahmut Bey Matbaası'nda toplamda 57, Matbaa-i Tevsi-i Tıba'ât'ta ise 47 sayı neşredilmiştir. Mecmuanın genel olarak sayfa sayısı 15 - 23 sayfa arasında değişmektedir. Sayfa numaralı genelde sağ ve sol üst köşede yer almaktadır. Fakat kimi sayılarda sayfa numaralı orta üst kısımda da bulunmaktadır.

Mecmua toplamda yedi ciltten oluşmaktadır. 33. sayının baş kapağında birinci sene – ikinci cilt, 60 numaralı nüshada ikinci sene – üçüncü cilt, 79. Sayıda üçüncü sene - dördüncü cilt, 103. Sayıda dördüncü sene - dördüncü cilt, 105. Sayıda dördüncü sene – beşinci cilt, 131 numaralı nüshada dördüncü sene – altıncı cilt, 150. Sayıda beşinci sene - altıncı cilt, 157. Sayıda beşinci sene – yedinci cilt, 174 numaralı nüshasında dördüncü sene – yedinci cilt ibaresi, 175. Sayıda beşinci sene – yedinci cilt ibaresine yer verilmiştir.

26. sayıda birinci, 52. sayıda ikinci, 104. sayıda beşinci, 156. sayıda altıncı ve 182. sayıda yedinci fihrist aktarılmıştır.

Beyânü'l-Hakk'ın şekil özellikleriyle alakalı çalışmamızda yapılan düzeltmeler şu şekildedir:

Beyânü'l-Hakk'ın 34 numaralı nüshasında 794. sayfadan 803'e geçilmiştir. Çalışmada sayfa numaralandırması 795. sayfadan devam edilerek düzeltilmiştir.

43. sayıdan sonra 46 numaraya geçilmiştir. Çalışmada 44. sayıdan devam edilmiştir. 47. sayıda numaralandırmalar tekrar 1'den başlamıştır. 48. sayıda numaralandırmalar 46 numaralı nüshanın devamı şeklinde ilerlemiştir. Aded – 58 ibaresi mürettepten kaynaklı iki defa yazılmıştır. İkinci 59 numara olarak düzeltilmiştir. 88 numaralı nüshada 1664. sayfadan 1673'e geçilmiştir. Çalışmada sayfa numarası 1665. Sayfadan devam edilerek düzeltilmiştir.

97. sayıda 1819'dan 1830'a geçilmiştir. Çalışmada 1820 şeklinde yazılmıştır.

141. sayıdan itibaren mecmuanın iç sayfalarında adet ibaresi altında sayfa numaraları zikredilmiştir.

164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178 numaralı nüshalarda kaçınıcı adet olduğu belirtilmez. Çalışmada bir önceki sayının devamı esas alınarak düzeltilmiştir.

Ayrıca mecmuanın ilk üç sayısı her seferinde 1. sayfadan başlatılmıştır. 4. Sayıdan itibaren bir önceki nüshanın son sayısından devam ederek sayfa numarası verilmiştir.

Mündericat; 1 ve 2. sayılarda Arapça rakamlar ile numaralandırılmıştır. Yazılar ve yazarlar ortadan bir çizgiyle taksim edilmiştir. 4. nüshadan itibaren yazılar; *Edebiyat, İctimaiyat, Siyasiyat, Müteferrika, Teracüm-i Ahvâl, Âlem-i İslâmiyet, Makalat, Kısm-i Târihiye* şeklinde ayrılmıştır. 14, 17, 21 ve 134'ten 182'ye kadar olan tüm nüshalarda mündericatta yer alan yazılar alt alta verilmiştir. 29. Sayıda mündericat yoktur. 44, 45, 46 ve 47 numaralı nüshalarda mündericatta yer alan yazılar yaprak motifiyle ayrılmıştır.

Mecmuada sadece 53'ten 90 numaralı nüshaya kadar ön ve arka kapağa yer verilmiştir.

2.1.1. Yayınlanma Tarihi, Sahib-i İmtiyazı ve Sermuharriri

Beyânü'l-Hak mecmuası II. Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık üç ay sonra 5 Ekim 1908 (Hicri 9 Ramazân 1326 – Rumî 22 Eylül 1324) tarihinde yayımlanmaya başlamıştır.

Mecmu; milâdî 1908'de 13, 1909'da 33, 1910'da 44, 1911'de 49 ve 1912 yıllarında 41 sayı yayımlanmıştır.

Mecmuanın ilk nüshası 9 Ramazân 1326 – 22 Eylül 1324 tarihlerinde yayımlanmıştır. Bu nüshada dış kapak yoktur. Mündericatin olduğu sayfada tarih, aded, sahib-i imtiyaz, sermuharrir, müdir-i mesul, abone ücreti hakkında malumat verilir ve *Karilerimize* başlığı altında bir ibare aktarılır. Sayfanın sağ üstünde *Birinci Sene* ve sol üstünde *Aded 1* lafzı yer verilir. Mezkûr lafzın altında 9 Ramazân sene 326 –22 Eylül sene 324 şeklinde hem Hicri hem de Rumi takvime yer verilir. Ardından “*Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Nâşir-i Efkârıdır*” cümlesine yer verilmiştir. Sahib-i İmtiyaz Şehrî Ahmed Efendi, sermuharrir Mustafa Sabri, Müdür-i Mesûl Mehmed Fatih Efendi'dir. Mündericatta yer alan başlıklar 1'den 10'a kadar sıralanmıştır. Abone ücreti bir seneliği 95, altı aylığı 50 kuruştur. “*Derç edilmeyen evrak iade olunamaz*” ibaresine yer verilmiştir. Ayrıca *Karilerimize* başlığı altında makalelerin çoğunda ayet ve hadis yer aldığı için riayetsizlikte bulunulmaması rica edilmiştir.

Mecmuanın sahib-i imtiyazı Şehrî Ahmed Efendi 1326 – 1327 ve Mustafa Âsım Efendi 1327 – 1330 yılları arasında görevlerini ifa etmişlerdir. Ser muharriri ise ilk sayıdan sonuncu sayıya kadar Mustafa Sabri'dir. 1327 yılından itibaren mecmuada görevli mezkûr şahısların mesleklerine de yer verilmiştir. Sahib-i İmtiyâzlardan Şehrî Ahmed Efendi Fatih Dersiâmm ve Mustafa Âsım Efendi İstanbul mebusu Fatih Mücîz-i Dersiâmm; Sermuharrir Mustafa Sabri Efendi Fatih Mücîz-i Dersiâmm, olarak görevlerini ifa etmişlerdir.

Sahib-i İmtiyaz ve Ser muharririn isimleri “*Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Nâşir-i Efkârıdır*” ibaresinin altında zikredilmiştir.

2.1.2. Yayın Periyodu

Aşağıdaki tabloda Beyânü'l-Hak mecmuasının yayın periyodu verilmiştir.

Tablo 1: Beyânü'l-Hak Mecmuası Yayın Periyodu

Sayı	Hicrî	Rumî	Milâdî	Gün	Açıklama
1	9 Ramazân 1326	22 Eylül 1324	5 Ekim 1908	Pazartesi	
2	16 Ramazân 1326	29 Eylül 1324	12 Ekim 1908	Pazartesi	
3	23 Ramazân 1326	6 Teşrinievvel 1324	19 Ekim 1908	Pazartesi	
4	30 Ramazân 1326	13 Teşrinievvel 1324	26 Ekim 1908	Pazartesi	
5	7 Şevvâl 1326	20 Teşrinievvel 1324	2 Kasım 1908	Pazartesi	

6	14 Şevvâl 1326	27 Teşrînievvel 1324	9 Kasım 1908	Pazartesi	
7	21 Şevvâl 1326	4 Teşrînisânî 1324	16 Kasım 1908	Pazartesi	3 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
8	27 Şevvâl 1326	10 Teşrînisânî 1324	22 Kasım 1908	Pazar	9 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
9	6 Zilkade 1326	17 Teşrînisânî 1324	30 Kasım 1908	Pazartesi	
10	14 Zilkade 1326	24 Teşrînisânî 1324	8 Aralık 1908	Salı	25 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
11	20 Zilkade 1326	1 Kânûnievvel 1324	14 Aralık 1908	Pazartesi	
12	27 Zilkade 1326	8 Kânûnievvel 1324	21 Aralık 1908	Pazartesi	
13	4 Zilhicce 1326	13 Kânûnievvel 1324	28 Aralık 1908	Pazartesi	15 Kânûnievvel olarak düzeltildi.
14	11 Zilhicce 1326	22 Kânûnievvel 1324	4 Ocak 1909	Pazartesi	
15	18 Zilhicce 1326	29 Kânûnievvel 1324	11 Ocak 1909	Pazartesi	
16	25 Zilhicce 1326	5 Kânûnisânî 1324	18 Ocak 1909	Pazartesi	
17	2 Muharrem 1326	12 Kânûnisânî 1324	24 Ocak 1909	Pazar	1327 olarak değiştirildi. 11 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
18	9 Muharrem 1327	19 Kânûnisânî 1324	31 Ocak 1909	Pazar	18 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
19	16 Muharrem 1327	26 Kânûnisânî 1324	7 Şubat 1909	Pazar	25 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
20	23 Muharrem 1327	2 Şubat 1324	14 Şubat 1909	Pazar	1 Şubat olarak düzeltildi.
21	30 Muharrem 1327	9 Şubat 1324	21 Şubat 1909	Pazar	8 Şubat olarak düzeltildi.
22	8 Safer 1327	16 Şubat 1324	1 Mart 1909	Pazartesi	
23	15 Safer 1327	23 Şubat 1324	8 Mart 1909	Pazartesi	
24	22 Safer 1327	2 Mart 1324	15 Mart 1909	Pazartesi	1325 olarak değiştirildi.
25	29 Safer 1327	9 Mart 1325	22 Mart 1909	Pazartesi	
26	7 Rebûlevvel 1327	16 Mart 1325	29 Mart 1909	Pazartesi	
27	14 Rebûlevvel 1327	23 Mart 1325	5 Nisan 1909	Pazartesi	
28	21 Rebûlevvel 1327	30 Mart 1325	12 Nisan 1909	Pazartesi	
29	27 Rebûlevvel 1327	6 Nisan 1325	18 Nisan 1909	Pazar	5 Nisan olarak düzeltildi.

30	2 Cemâziyelâhir 1327	8 Haziran 1325	21 Haziran 1909	Pazartesi	
31	9 Cemâziyelâhir 1327	15 Haziran 1325	28 Haziran 1909	Pazartesi	
32	16 Cemâziyelâhir 1327	22 Haziran 1325	5 Temmuz 1909	Pazartesi	
33	23 Cemâziyelâhir 1327	29 Haziran 1325	12 Temmuz 1909	Pazartesi	
34	2 Receb-i Şerif 1327	6 Temmuz 1325	20 Temmuz 1909	Salı	7 Temmuz olarak düzeltildi.
35	9 Receb-i Şerif 1327	13 Temmuz 1325	27 Temmuz 1909	Salı	14 Temmuz olarak düzeltildi.
36	16 Receb-i Şerif 1327	20 Temmuz 1325	3 Ağustos 1909	Salı	21 Temmuz olarak düzeltildi.
37	23 Receb-i Şerif 1327	27 Temmuz 1325	10 Ağustos 1909	Salı	28 Temmuz olarak düzeltildi.
38	30 Receb-i Şerif 1327	3 Ağustos 1325	17 Ağustos 1909	Salı	4 Ağustos olarak düzeltildi.
39	7 Şabânü'l azim 1327	10 Ağustos 1325	24 Ağustos 1909	Salı	11 Ağustos olarak düzeltildi.
40	14 Şabânü'l azim 1327	17 Ağustos 1325	31 Ağustos 1909	Salı	18 Ağustos olarak düzeltildi.
41	21 Şabânü'l azim 1327	24 Ağustos 1325	7 Eylül 1909	Salı	25 Ağustos olarak düzeltildi.
42	27 Şabânü'l azim 1327	31 Ağustos 1325	13 Eylül 1909	Pazartesi	
43	5 Ramazân 1327	7 Eylül 1325	20 Eylül 1909	Pazartesi	
44	12 Muharrem 1327	11 Kânûnisânî 1325	3 Şubat 1909	Çarşamba	21 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
45	19 Muharrem 1327	18 Kânûnisânî 1325	10 Şubat 1909	Çarşamba	28 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
46	26 Muharrem 1327	25 Kânûnisânî 1325	17 Şubat 1909	Çarşamba	4 Şubat olarak düzeltildi.
47	4 Safer 1328	1 Şubat 1325	15 Şubat 1910	Salı	2 Şubat olarak düzeltildi.
48	11 Safer 1328	8 Şubat 1325	22 Şubat 1910	Salı	9 Şubat olarak düzeltildi.
49	18 Safer 1328	15 Şubat 1325	1 Mart 1910	Salı	16 Şubat olarak düzeltildi.
50	25 Safer 1328	22 Şubat 1325	8 Mart 1910	Salı	23 Şubat olarak düzeltildi.
51	2 Rebülevvel 1328	1 Mart 1326	14 Mart 1910	Pazartesi	

52	9 Rebülevvel 1328	8 Mart 1326	21 Mart 1910	Pazartesi	
53	16 Rebülevvel 1328	15 Mart 1326	28 Mart 1910	Pazartesi	
54	23 Rebülevvel 1328	22 Mart 1326	4 Nisan 1910	Pazartesi	
55	30 Rebülevvel 1328	29 Mart 1326	11 Nisan 1910	Pazartesi	
56	7 Rebülâhir 1328	5 Nisan 1326	18 Nisan 1910	Pazartesi	
57	14 Rebülâhir 1328	12 Nisan 1326	25 Nisan 1910	Pazartesi	
58	21 Rebülâhir 1328	19 Nisan 1326	2 Mayıs 1910	Pazartesi	
59	28 Rebülâhir 1328	26 Nisan 1326	9 Mayıs 1910	Pazartesi	
60	10 Cemâziyelevvel 1328	6 Mayıs 1326	20 Mayıs 1910	Cuma	7 Mayıs olarak düzeltildi.
61	14 Cemâziyelevvel 1328	10 Mayıs 1326	24 Mayıs 1910	Salı	11 Mayıs olarak düzeltildi.
62	21 Cemâziyelevvel 1328	17 Mayıs 1326	31 Mayıs 1910	Salı	18 Mayıs olarak düzeltildi.
63	28 Cemâziyelevvel 1328	24 Mayıs 1326	7 Haziran 1910	Salı	25 Mayıs olarak düzeltildi.
64	5 Cemâziyelâhir 1328	31 Mayıs 1326	14 Haziran 1910	Salı	1 Haziran olarak düzeltildi.
65	12 Cemâziyelâhir 1328	7 Haziran 1326	21 Haziran 1910	Salı	8 Haziran olarak düzeltildi.
66	19 Cemâziyelâhir 1328	14 Haziran 1326	28 Haziran 1910	Salı	15 Haziran olarak düzeltildi.
67	26 Cemâziyelâhir 1328	21 Haziran 1326	5 Temmuz 1910	Salı	22 Haziran olarak düzeltildi.
68	4 Receb 1328	28 Haziran 1326	12 Temmuz 1910	Salı	29 Haziran olarak düzeltildi.
69	11 Receb 1328	5 Temmuz 1326	19 Temmuz 1910	Salı	6 Temmuz olarak düzeltildi.
70	18 Receb 1328	12 Temmuz 1326	26 Temmuz 1910	Salı	13 Temmuz olarak düzeltildi.
71	25 Receb 1328	19 Temmuz 1326	2 Ağustos 1910	Salı	20 Temmuz olarak düzeltildi.
72	2 Şabân 1328	26 Temmuz 1326	9 Ağustos 1910	Salı	27 Temmuz olarak düzeltildi.
73	9 Şabân 1328	2 Ağustos 1326	16 Ağustos 1910	Salı	3 Ağustos olarak düzeltildi.
74	16 Şabân 1328	9 Ağustos 1326	23 Ağustos 1910	Salı	10 Ağustos olarak düzeltildi.
75	23 Şabân 1328	16 Ağustos 1326	30 Ağustos 1910	Salı	17 Ağustos olarak düzeltildi.
76	1 Ramazân 1328	23 Ağustos 1326	6 Eylül 1910	Salı	24 Ağustos olarak düzeltildi.

77	8 Ramazân 1328	30 Ağustos 1326	13 Eylül 1910	Salı	31 Ağustos olarak düzeltildi.
78	15 Ramazân 1328	6 Eylül 1326	20 Eylül 1910	Salı	7 Eylül olarak düzeltildi.
79	22 Ramazân 1328	13 Eylül 1326	27 Eylül 1910	Salı	14 Eylül olarak düzeltildi.
80	6 Şevvâl 1328	27 Eylül 1326	11 Ekim 1910	Salı	28 Eylül olarak düzeltildi.
81	13 Şevvâl 1328	4 Teşrînievvel 1326	18 Ekim 1910	Salı	5 Teşrînievvel olarak düzeltildi.
82	20 Şevvâl 1328	11 Teşrînievvel 1326	25 Ekim 1910	Salı	12 Teşrînievvel olarak düzeltildi.
83	27 Şevvâl 1328	18 Teşrînievvel 1326	1 Kasım 1910	Salı	19 Teşrînievvel olarak düzeltildi.
84	5 Zilkade 1328	25 Teşrînievvel 1326	8 Kasım 1910	Salı	26 Teşrînievvel olarak düzeltildi.
85	12 Zilkade 1328	1 Teşrînisânî 1326	15 Kasım 1910	Salı	2 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
86	19 Zilkade 1328	8 Teşrînisânî 1326	22 Kasım 1910	Salı	9 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
87	26 Zilkade 1328	15 Teşrînisânî 1326	29 Kasım 1910	Salı	16 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
88	3 Zilhicce 1328	22 Teşrînisânî 1326	6 Aralık 1910	Salı	23 Teşrînisânî olarak düzeltildi.
89	17 Zilhicce 1328	6 Kânûnievvel 1326	20 Aralık 1910	Salı	7 Kânûnievvel olarak düzeltildi.
90	24 Zilhicce 1328	13 Kânûnievvel 1326	27 Aralık 1910	Salı	14 Kânûnievvel olarak düzeltildi.
91	1 Muharrem 1329	20 Kânûnievvel 1326	2 Ocak 1911	Pazartesi	
92	8 Muharrem 1329	27 Kânûnievvel 1326	9 Ocak 1911	Pazartesi	
93	15 Muharrem 1329	3 Kânûnisânî 1326	16 Ocak 1911	Pazartesi	
94	22 Muharrem 1329	10 Kânûnisânî 1326	23 Ocak 1911	Pazartesi	
95	29 Muharrem 1329	17 Kânûnisânî 1326	30 Ocak 1911	Pazartesi	

96	7 Safer 1329	24 Kânûnisânî 1326	7 Şubat 1911	Salı	25 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
97	13 Safer 1329	30 Kânûnisânî 1326	13 Şubat 1911	Pazartesi	31 Kânûnisânî olarak düzeltildi.
98	21 Safer 1329	7 Şubat 1326	21 Şubat 1911	Salı	8 Şubat olarak düzeltildi.
99	28 Safer 1329	14 Şubat 1326	28 Şubat 1911	Salı	15 Şubat olarak düzeltildi.
100	5 Rebûlevvel 1329	21 Şubat 1326	6 Mart 1911	Pazartesi	
101	12 Rebûlevvel 1329	28 Şubat 1326	13 Mart 1911	Pazartesi	
102	18 Rebûlevvel 1329	7 Mart 1327	19 Mart 1911	Pazar	6 Mart olarak düzeltildi.
103	25 Rebûlevvel 1329	14 Mart 1327	26 Mart 1911	Pazar	13 Mart olarak düzeltildi.
104	2 Rebülâhir 1329	21 Mart 1327	2 Nisan 1911	Pazar	20 Mart olarak düzeltildi.
105	9 Rebülâhir 1329	28 Mart 1327	9 Nisan 1911	Pazar	27 Mart olarak düzeltildi.
106	16 Rebülâhir 1329	4 Nisan 1327	16 Nisan 1911	Pazar	3 Nisan olarak düzeltildi.
107	23 Rebülâhir 1329	11 Nisan 1327	23 Nisan 1911	Pazar	10 nisan olarak düzeltildi.
108	1 Cemâziyelevvel 1329	18 Nisan 1327	30 Nisan 1911	Pazar	17 Nisan olarak düzeltildi.
109	8 Cemâziyelevvel 1329	25 Nisan 1327	7 Mayıs 1911	Pazar	24 Nisan olarak düzeltildi.
110	16 Cemâziyelevvel 1329	2 Mayıs 1327	15 Mayıs 1911	Pazartesi	
111	23 Cemâziyelevvel 1329	9 Mayıs 1327	22 Mayıs 1911	Pazartesi	
112	30 Cemâziyelevvel 1329	16 Mayıs 1327	29 Mayıs 1911	Pazartesi	
113	7 Cemâziyelâhir 1329	23 Mayıs 1327	5 Haziran 1911	Pazartesi	
114	14 Cemâziyelâhir 1329	30 Mayıs 1327	12 Haziran 1911	Pazartesi	
115	21 Cemâziyelâhir 1329	6 Haziran 1327	19 Haziran 1911	Pazartesi	
116	28 Cemâziyelâhir 1329	13 Haziran 1327	26 Haziran 1911	Pazartesi	
117	6 Receb-i Şerîf 1329	20 Haziran 1327	3 Temmuz 1911	Pazartesi	
118	13 Receb-i Şerîf 1329	27 Haziran 1327	10 Temmuz 1911	Pazartesi	
119	20 Receb-i Şerîf 1329	4 Temmuz 1327	17 Temmuz 1911	Pazartesi	

120	27 Receb-i Şerîf 1329	11 Temmuz 1327	24 Temmuz 1911	Pazartesi	
121	4 Şaban-ı Şerîf 1329	18 Temmuz 1327	31 Temmuz 1911	Pazartesi	
122	11 Şaban-ı Şerîf 1329	25 Temmuz 1327	7 Ağustos 1911	Pazartesi	
123	18 Şaban-ı Şerîf 1329	1 Ağustos 1327	14 Ağustos 1911	Pazartesi	
124	25 Şaban-ı Şerîf 1329	8 Ağustos 1327	21 Ağustos 1911	Pazartesi	
125	4 Ramazân-ı Şerîf 1329	15 Ağustos 1327	29 Ağustos 1911	Salı	16 Ağustos olarak düzeltildi.
126	11 Ramazân-ı Şerîf 1329	22 Ağustos 1327	5 Eylül 1911	Salı	23 Ağustos olarak düzeltildi.
127	18 Ramazân-ı Şerîf 1329	29 Ağustos 1327	12 Eylül 1911	Salı	30 Ağustos olarak düzeltildi.
128	25 Ramazân-ı Şerîf 1329	5 Eylül 1327	19 Eylül 1911	Salı	6 Eylül olarak düzeltildi.
129	9 Şevvâl 1329	19 Eylül 1327	3 Ekim 1911	Salı	20 Eylül olarak düzeltildi.
130	16 Şevvâl 1329	26 Eylül 1327	10 Ekim 1911	Salı	27 Eylül olarak düzeltildi.
131	23 Şevvâl 1329	3 Teşrinievvel 1327	17 Ekim 1911	Salı	4 Teşrinievvel olarak düzeltildi.
132	29 Şevvâl 1329	10 Teşrinievvel 1327	23 Ekim 1911	Pazartesi	
133	7 Zilkade 1329	17 Teşrinievvel 1327	30 Ekim 1911	Pazartesi	
134	6 Teşrinisânî 1329	24 Teşrinievvel 1327	6 Kasım 1911	Pazartesi	14 Teşrinisânî olarak düzeltildi.
135	21 Zilkade 1329	31 Teşrinievvel 1327	13 Kasım 1911	Pazartesi	
136	28 Zilkade 1329	7 Teşrinisânî 1327	20 Kasım 1911	Pazartesi	
137	5 Zilhicce 1329	14 Teşrinisânî 1327	27 Kasım 1911	Pazartesi	
138	19 Zilhicce 1329	28 Teşrinisânî 1327	11 Aralık 1911	Pazartesi	
139	26 Zilhicce 1329	5 Kânûnievvel 1327	18 Aralık 1911	Pazartesi	
140	4 Muharrem 1330	12 Kânûnievvel 1327	25 Aralık 1911	Pazartesi	
141	11 Muharrem 1330	19 Kânûnievvel 1327	1 Ocak 1912	Pazartesi	
142	18 Muharrem 1330	26 Kânûnievvel 1327	8 Ocak 1912	Pazartesi	
143	25 Muharrem 1330	2 Kânûnisânî 1327	15 Ocak 1912	Pazartesi	
144	2 Safer 1330	9 Kânûnisânî 1327	22 Ocak 1912	Pazartesi	
145	23 Safer 1330	30 Kânûnisânî 1327	12 Şubat 1912	Pazartesi	
146	1 Rebûlevvel 1330	6 Şubat 1327	19 Şubat 1912	Pazartesi	
147	8 Rebûlevvel 1330	13 Şubat 1327	26 Şubat 1912	Pazartesi	

148	15 Rebülevvel 1330	20 Şubat 1327	4 Mart 1912	Pazartesi	
149	22 Rebülevvel 1330	27 Şubat 1327	11 Mart 1912	Pazartesi	
150	29 Rebülevvel 1330	5 Mart 1328	18 Mart 1912	Pazartesi	
151	6 Rebülâhir 1330	12 Mart 1328	25 Mart 1912	Pazartesi	
152	13 Rebülâhir 1330	19 Mart 1328	1 Nisan 1912	Pazartesi	
153	20 Rebülâhir 1330	26 Mart 1328	8 Nisan 1912	Pazartesi	
154	27 Rebülâhir 1330	2 Nisan 1328	15 Nisan 1912	Pazartesi	
155	5 Cemâziyelevvel 1330	9 Nisan 1328	22 Nisan 1912	Pazartesi	
156	12 Cemâziyelevvel 1330	16 Nisan 1328	29 Nisan 1912	Pazartesi	
157	19 Cemâziyelevvel 1330	23 Nisan 1328	6 Mayıs 1912	Pazartesi	
158	26 Cemâziyelevvel 1330	30 Nisan 1328	13 Mayıs 1912	Pazartesi	
159	3 Cemâziyelâhir 1330	7 Mayıs 1328	20 Mayıs 1912	Pazartesi	
160	10 Cemâziyelâhir 1330	14 Mayıs 1328	27 Mayıs 1912	Pazartesi	
161	17 Cemâziyelâhir 1330	21 Mayıs 1328	3 Haziran 1912	Pazartesi	
162	24 Cemâziyelâhir 1330	28 Mayıs 1328	10 Haziran 1912	Pazartesi	
163	2 Receb 1330	4 Haziran 1328	17 Haziran 1912	Pazartesi	
164	9 Receb 1330	11 Haziran 1328	24 Haziran 1912	Pazartesi	
165	16 Receb 1330	18 Haziran 1328	1 Temmuz 1912	Pazartesi	
166	23 Receb 1330	25 Haziran 1328	8 Temmuz 1912	Pazartesi	
167	30 Receb 1330	2 Temmuz 1328	15 Temmuz 1912	Pazartesi	
168	7 Şabân 1330	9 Temmuz 1328	22 Temmuz 1912	Pazartesi	
169	14 Şabân 1330	16 Temmuz 1328	29 Temmuz 1912	Pazartesi	
170	21 Şabân 1330	23 Temmuz 1328	5 Ağustos 1912	Pazartesi	
171	28 Şabân 1330	30 Temmuz 1328	12 Ağustos 1912	Pazartesi	
172	6 Ramazân 1330	6 Ağustos 1328	19 Ağustos 1912	Pazartesi	
173	13 Ramazân 1330	13 Ağustos 1328	26 Ağustos 1912	Pazartesi	
174	20 Ramazân 1330	20 Ağustos 1328	2 Eylül 1912	Pazartesi	
175	27 Ramazân 1330	27 Ağustos 1328	9 Eylül 1912	Pazartesi	
176	11 Şevvâl 1330	10 Eylül 1328	23 Eylül 1912	Pazartesi	
177	18 Şevvâl 1330	17 Eylül 1328	30 Eylül 1912	Pazartesi	
178	24 Şevvâl 1330	23 Eylül 1328	6 Ekim 1912	Pazar	
179	2 Zilkade 1330	1 Teşrînievvel 1328	13 Ekim 1912	Pazar	30 Eylül olarak düzeltildi.
180	10 Zilkade 1330	8 Teşrînievvel 1328	21 Ekim 1912	Pazartesi	
181	17 Zilkade 1330	15 Teşrînievvel 1328	28 Ekim 1912	Pazartesi	
182	24 Zilkade 1330	22 Teşrînievvel 1328	4 Kasım 1912	Pazartesi	

2.1.3. Basım Yeri, İdarehânesi, Fiyatı ve Sayfa Sayısı

Beyânü'l-Hakk'ın ilk iki sayısında matbaa ve idârehâne isimleri yer almaz. Mecmuanın son nüshasına kadar idârehâne ve matbaa pek çok defa değişmiştir. 3. sayının son sayfasında müdürün isminin altında “Mahmûd Bey Matbaası” ibaresine

yer verilmiştir. Mahmûd Bey Matbaasında 3'ten 21 numaralı nüshaya kadar mecmua neşredilmiştir. 21. Sayıda mündericatın olduğu kısımda sayfanın ortasında Dersâadet lafzının altında Bekir Efendi Matbaası – Vezirhan yazılmıştır. Böylelikle 21. Sayıda matbaa değişmiş ve mecmuanın nerede basıldığı da belirtilmiştir. 21 numaralı nüshadan sonra matbaa ve idârehânenin isimleri hem ilk hem de son sayfada yer almıştır. Mecmua, 33'ten 39'a kadar Ahmed Saki Bey Matbaası'nda basılmıştır. Mezkûr sayılarda sadece Dersâadet ibaresine yer verilmiştir. 40'tan 43'e kadar Ruşen Matbaasında neşredilen mecmua ardından Ahmed Saki Bey Matbaası ile çalışmaya başlamıştır. Ahmed Saki Bey Matbaası'nda 47 numaralı nüshaya kadar sayılar yayımlanmıştır. 48'den 58'e kadar Mündericatın yer aldığı sayfanın sonunda “*Dersaadet – Tanin Matbaası'nda tab' olunmuştur*” ibaresine yer verilmiştir. 53 numaralı nüshadan itibaren PDF'de ön ve arka kapaklara da yer verilmiştir. Böylelikle Tanin Matbaası'nda basılan mecmuanın idârehânesi “*Direklerarasında mektep sokağında 8 numaralı daire-i mahsûsadır*” şeklinde aktarılmıştır. 59 numaralı nüshadan 95'e kadar mecmua Mahmûd Bey Matbaası'nda basılmıştır. 66. Sayıdan itibaren idârehânenin adresi değişmiştir. “*İdarehane: Şehzade Camii havalisinde Kemer kapısında iki numaralı daire-i mahsûsadır*” ibaresi 91. Sayıya kadar belirtilmiştir. Devamında idârehânenin adresine yer verilmez. 96'dan 115'e kadar Şirket-i Tabii'ye Matbaası'yla çalışılmıştır. 116 numaralı nüshadan 133'e kadar Vezirhan'da Matbaa-i Nefaset'te mecmua basılmıştır. 134'ten 140'a kadar Osmanlı Meziyet-i İktisadiye Matbaası'nda basılan mecmuanın idârehânesi “*Bab-ı Ali karşısında numara 77*” şeklinde belirtilmiştir. 141'den 182'ye kadar Matbaa-i Tevsi-i Tıba'at'te basılan mecmuanın idârehânesi “*Mehmed Hilmi ve Şürekâsı Adliye Hanı Numara 19*”dur. 167. Sayıdan itibaren idârehâne “*Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanı Numara 19*” şeklinde verilmiştir. Mezkûr iki idâre mündericatın yer aldığı ilk sayfanın sonunda yer almıştır.

Beyânü'l-Hak mecmuasının fiyatı hakkında mündericat kısmının altında malumat verilmiştir. Mecmuanın fiyatı “*Abone Ücreti*” ibaresinin altında yer almaktadır. İlk üç sayıda “*bir seneliği 95, altı aylığı 50 gurûşdur*” yazılıdır. 2. Sayıdan itibaren abone ücretinin üstünde “*nüshası 50 paradır*” ibaresine yer verilmiştir. 4 numaralı nüshayla birlikte İstanbul, vilayat ve ecnebi memalikler için de fiyat belirtilmiştir. 26. Sayıya kadar İstanbul'da *senelik 75 kuruş – 6 aylık 40 kuruş*, vilayatta *senelik 85 kuruş – 6 aylık 45 kuruş* ve ecnebi memalik için *senelik*

18 frank – 6 aylık 9,5 franktır. 25 numaralı nüshada yer alan yazıda, okuyucular mecmuanın fiyatını çok yüksek bulduğundan düşürülmesini talep etmiştir. *İhtar* başlığı altında mezkûr isteğin kabul edildiği aktarılmıştır. Böylelikle 27. Sayıdan itibaren *nüshası 1 para*, İstanbul’da *senelik 60 kuruş – 6 aylık 30 kuruş*, vilayatta *senelik 60 kuruş – 6 aylık 30 kuruş*, ecnebi memalik için *senelik 12.60 frank – 6 aylık 6,30 franktır*. 21. Sayıdan itibaren nüsha fiyatının altında abone ve posta ücretinin beraber olduğu bilgisi verilmiştir. 62’den 83’e kadar ecnebi memalik için *seneliği 20.60 frank – 6 aylığı 10.30 frank* olarak değişmiştir. 27. Sayıda nüshası *1 para* olan mecmua diğer nüshalarda *1 guruş* olarak ifade edilmiştir. 84’ten son sayıya kadar İstanbul ile vilayetlerde *seneliği 50 – 6 aylığı 25*, ecnebi ülkelerde *seneliği 13.00 frank – 6 aylığı 10.30 frank* şeklinde belirtilmiştir. 138 numaralı nüshadan itibaren “*İlan*” başlığı altında mecmuanın ücretine yer verilmiştir.

Mecmuanın iç sayfaları uzun iki sütun şeklindedir. Mezkûr sütunları yan taraftan ayırmak için herhangi bir işarete yer verilmez. Lakin makalelerin bir kısmını ayırmak için sonunda veya başında çeşitli motifler aktarılmıştır. Bu motifler genellikle yaprak, gül, çiçek ve desenli çizgilerdir.

Sayfa sayıları; milâdî 5 Ekim 1908’de yayınlanan bir numaralı nüsha 15 sayfadan oluşmuştur. 1 Mart 1909’da yayımlanan 22. Sayı toplam 31 sayfadır. 29 Mart 1909’da neşredilen 26. Sayı ve 12 Temmuz 1909’da yayımlanan 33. Sayı 25 sayfadan müteşekkildir. 6 Aralık 1910 – 21 Şubat 1911’de yayımlanan 88. ve 98. sayılar 19 sayfadan oluşmuştur. Beyânü’l-Hakk’ın 98 numaralı nüshasında yer alan makalede mecmuanın yirmi sayfa olarak yayımlandığı dile getirilerek, dört sayfalık formların dergiyi dağıtan kişilerden talep edilmesi bildirilir. Mecmuanın sayfa sayısı 35 numaralı nüshadan önce – istisnalar hariç – 15, sonrasında ise 23 sayfadan müretteptir. Beyânü’l-Hak mecmuasının sayfa sayısı toplamda 3192’dir. Her cildin sonuna fihrist eklenmiştir.

Mecmua; milâdî 1908’den itibaren neşredildiği süre zarfı boyunca en fazla 1911 yılında 49 sayı yayınlanmıştır.

2.1.4. Logoları, Ser Levhaları ve Abonelik Şartları

182 sayıdan müteşekkil Beyânü’l-Hak mecmuasında bulunan logolar her nüshada aynı biçimde yayımlanır. Logonun alt tarafında Yasin suresinin 17. Ayetine yer verilir. Logonun etrafında kimi açık kimi kapalı çeşitli kitap figürleri, minberi andıran

bir motif de bulunmaktadır. Serlevhalar bütün nüshalarda aynıdır ve altında “*Pazartesi günleri neşrolunur dinî, edebî, siyasî ve fennî haftalık gazetedir.*” İbaresine yer verilir.

Mecmuanın 28 Mart 1910 (Hicri 16 Rebülevvel 1328 – Rumî 15 Mart 1326) tarihli 53 numaralı nüshadan 91. Sayıya kadar arka ve ön kapaklar mevcuttur. Ön kapaklarda Beyânü'l-Hak ibaresinden sonra alt alta 1326 ve 1324 yılları yazılır. Kapağın sağ alt ve üstü ile sol alt ve üstünde bir kutu içerisinde derginin sayısı belirtilir. Ayrıca kapağın altında ve üstünde toplam dört tane Arapça ibareye de yer verilir. Mecmuanın “*Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Nâşir-i Efkârıdır*” olduğu bildirilir. “*Dinî, Edebî, Siyasî, Fennî Haftalık Gazetedir*” ifadesi aktarılır. İdarehanenin adresi verilerek, matbaanın adı zikredilir. Matbaanın üstünde İstanbul'da yayımlandığının bilgisi verilir. Mezkûr bilgiler birbirlerinden ayırmak için küçük çizgilerden yararlanılır.

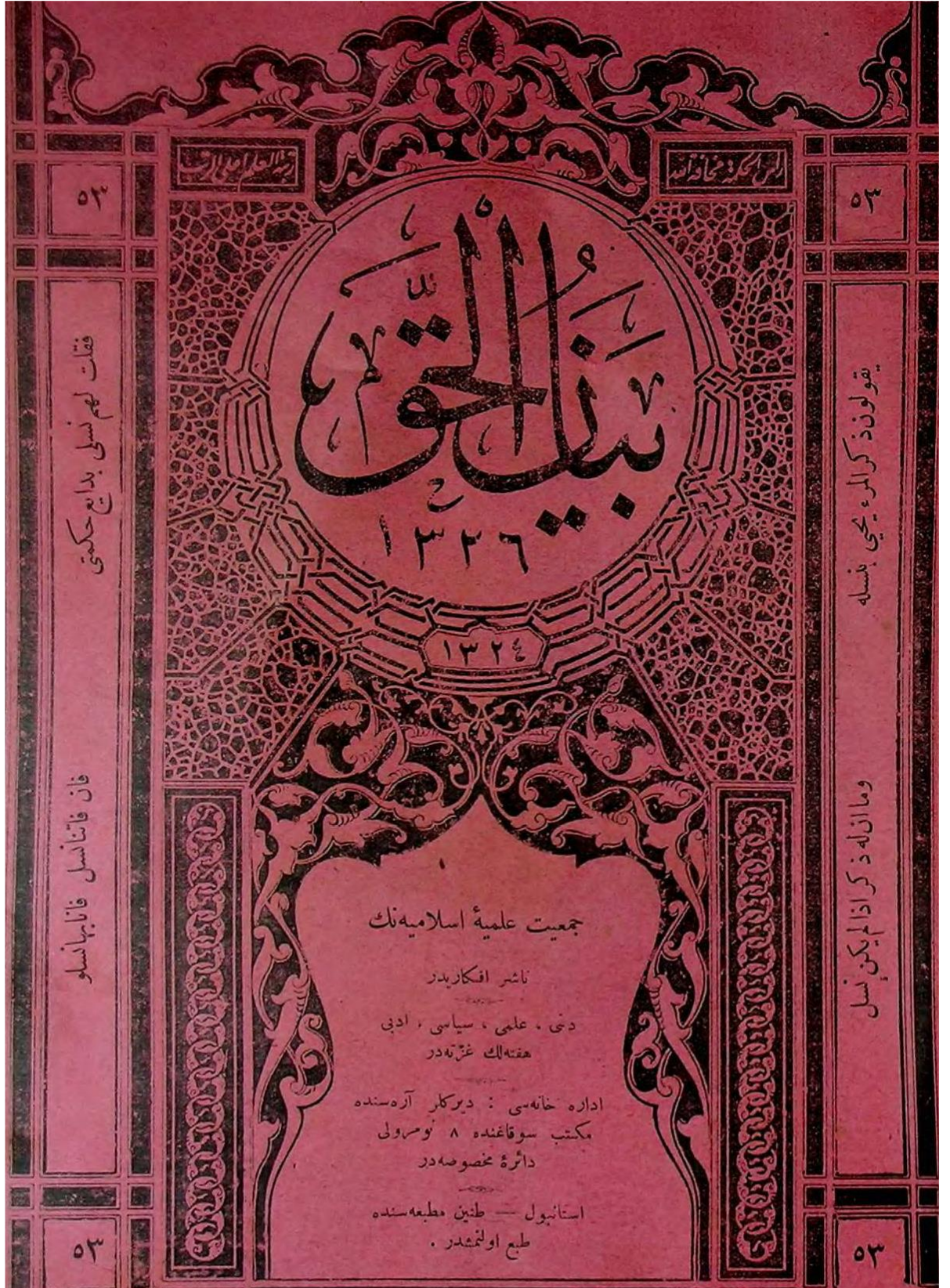
Mündericatin yer aldığı sayfanın sağ üst köşesinde mecmuanın kaçınıcı cilt ve senesinin olduğu yazılır. Sol üst köşede hangi sayı olduğu belirtilir. Ortada mecmuanın ismi aktarılır. Mezkûr ifadelerin altında tarihlere yer verilir. Ardından “*Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Nâşir-i Efkârıdır.*” ifadesi aktarılır. Belirli nüshalarda değişiklik gösteren mecmuanın sahib-i imtiyazı, ser muharriri ve müdür-i mesullerinin isimleri sıralanır. Devamında kimi nüshalarda biçim itibarıyla değişen mündericat aktarılır. Makalelerin isimleri ve yazarları zikredilir. Abone ücreti hakkında malumat verilir. “*Derç Edilmeyen Evrak İade Olunamaz*” ifadesi belirtilir. Kâri'lerimize başlığı altında “*Ekser Makâlâta Âyât-ı Kerime ve Ehâdis-i Nebeviye Derç Edilmiş Bulunduğu Nazar-ı İtibâre Alınarak Riâyetsizlikte Bulunulmaması Rica Olunur.*” ibaresi dile getirilir.

Mecmuaya abone olmak için kişilerin herhangi bir şartı karşılama zorunluluğu yoktur. Hüviyetleriyle beraber saat beşten ona kadar idârehâneye müracaat edebilecekleri mecmuanın bazı nüshalarında belirtilmiştir. İstanbul, vilayat ve ecnebi ülkeler için abone bedelleri farklılık göstermektedir. Abone ücretlerinin bedeli senelik ve altı aylık olarak belirlenmiştir. Bazı nüshalarda verilen şiir, lugaz örneklerinde sorulan soruları doğru cevaplayanlara senelik veyahut altı aylık abone bedelinin karşılanacağı zikredilir.

Şekil 1 : Beyânü'l-Hak mecmuası logo örneği

Beyânü'l-Hak, 1. Sayı, s.2.

Şekil 2 : Beyânü'l-Hak mecmuası ön kapak örneği

Beyânü'l-Hak, 53.sayı, s. 1097

فی ۹ رمضان سنه ۳۲۶ و فی ۲۲ ایلول سنه ۳۲۴

جمعیت علمیہ اسلامیہ نك ناشر افکاریدر .

مدیر مسئول
محمد فطین افندیسر محرری
مصطفی صبریصاحب امتیاز
شہری احمد افندی

مندرجات :

۱ (بیان الحق) ك مسلكی	مصطفی صبری	۷ آهنگ ملی (شعر)	علی نظمی
۲ خطبہ پیغمبری ترجمہ سی	کوچک حمدی	۸ سپای صائین	محمد عارف
۳ یا علیم یا حلیم	حیرت	۹ تحصیل عالمندہ »	عبداہ عاطف
۴ بر مکتوب	خالص	۱۰ زبدہ سیاسیات	
۵ مشورت	حسین حازم		
۶ جمعیت	فطین		

آبونہ اجرتی

برسنہ لکی ۹۵ الی ایلی ۵۰ غروشدر

درج ایلمیان اوراق اعادہ اولنماز .

قارئلر مزہ :

اکثر مقالاتہ آیات کریمہ واحادیث نبویہ درج ایلمش بولندی نظر اعتبارہ آلنہرق رعایتسز لکده بولنلعماسی
رجا اولنور .

Şekil 3: Beyânü'l-Hak mecmuası iç kapak örneği.

Beyânü'l-Hak, 1. Sayı, s. 1.

2.2. Beyânü'l-Hak Mecmuasının İçerik Özellikleri

Beyânü'l-Hak mecmuası, 1. sayıdan 182 numaralı nüshaya kadar içerik açısından tutarlılık göstermiştir. “*Dinî, edebî, siyasî ve fennî bir gazete*” olarak çıkarılan Beyânü'l-Hak'ta tarih, sosyal meseleler, medeniyet, sağlık, İslâm âlemi, ekonomi, eğitim, ahlâk ve askeriye ile ilgili yazıların mevcudiyeti de söz konusudur.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin yayın organı olan Beyânü'l-Hak, ilmî niteliğe sahip mecmua olsa da döneminde neşredilmiş pek çok yayınının işlediği, üzerinde durduğu konulara da yer vermiştir. Özellikle uluslararası ilişkiler, haber, toplumsal meseleler, tenkit gibi birçok konu hakkında yazılmış makaleler bulunmaktadır.

2.2.1. Edebiyat

Beyânü'l-Hak mecmuası edebi içeriği bakımından da son derece kuvvetli bir yayın organıdır. Mecmuanın *Edebiyat*, *Kısm-i Edebî* gibi bölümlerinde deneme, şiir, şiir bilgisi, şiir tahlili mektup, tenkit, gezi yazısı, biyografi, lugaz, sohbet, tartışma içerikli yazılar bulunmaktadır. Bu türlerde incelenen yazılar mecmuanın zengin bir muhtevaya sahip olduğunu göstermektedir.

2.2.1.1. Şiir

Beyânü'l-Hak'ta telif ve tercüme olmak üzere çok sayıda şiir bulunmaktadır. Çoğunluğu ilmi temalı olan şiirlerin yanı sıra tabiat, tarih, siyaset, eğitim konulu şiirler ile hem dönemin hem de edebiyat tarihinde yer edinmiş şairlere atıfta bulunan nazîreler de bulunmaktadır. Mecmuada bilhassa Tâhirü'l Mevlevî'ye ait çok sayıda şiir bulunmaktadır.

İki Gazel, Öksüz Ömer, Tahassüs, Simitçi, Çiftçi, Dilenci, Eşref, Sâil, Kıssa Hassa – Çin Etbası, İmâm-ı Azam, İmâm-ı Şafî, İmâm Ahmed bin Hanbeli Şibani, İnde zikrû's-sâlihîn tenezzelü'r-rahmet hükm-i maktûl Şehabettin Sühreverdi başlıklı şiirler belli bir olayı, iki kişi arasında geçen konuşmayı ve kişiler mevzu bahis edilir.

Tahsil Âleminde, Medrese, Zavallı Medreseciğim, Zeki Bir Efendiyi Teşvik, Tergîb-i Tahsil, Arzu-yı Dil, Kürsi-i Tedrîste – Mektep, Manzûme-i Marifet başlıklı şiirler tahsil ve eğitim temalıdır.

Cemaat, Cezîretü'l Arab'da Zuhûr-ı İslâm, Nüzûl-ı Kur'an, Ka'b Bin Züheyr, Müezzîn, Kaza, İstikbâl-i Ramazân, Şefâat-i Hâhâne Takdis-i Ramazân, Beyânü'l-Hak Ceride-i Feridesine, Müseddes – Tulû-ı Afitâb-ı Risâlet, Tecelligâh-ı Musa Tur-ı Sina, Nî, İstiğfar, Hamdele, Münâcat, Kur'an-ı Muazzam, Tevhitten Bir Lem'a, Süleymaniye Camii, Fatih Türbesinde, Temennî-i Hakikat, Mevlid-i Cenâb-ı Peygamberîyi Takdîs, Mevlûde-i Mübareke, Terâne-i Tebcîl, Ya Vedûd, Na't-ı Şerîf, Seyyid-i Kâinat-ı Aliye Ekmelü't-tajiyat Efendimize Arz-ı Tazim, Ya Hüseyin, Sîmâ-yı Sâimin, Geçen Ramazân Câmî-i Şerîfte, Bayram, Tenezzele-r Rahme İndez Zikrî-s Salihin, Mevlûdiye, Tevhid-i Bârî Teali ve Na't-ı Seyyidü'l Enbiya Aleyhi't Tahaya, Sabah Namazı, Na't-ı Efdalü'l Enbiya Aliye ve Ali Ale İkmalü't Tahaya, Bir Tercüme, Taaddüt-i Zevcât, Hakikî Şiirlerim, Mahşer, Diyanet, Levha-i Tabiat, Leyle-i Regaib, Kaside-i Seher Bera-yı Asuman Sena-yı Hazret-i Peygamber Aleyhüsselatü'l-Ekber, Mevlid-i Saâdet-i Müverred Peygamber Akdes ve Efham Salli Allah Teali Aleyh ve Sellim, Na't-ı Şerîf, Leyle-i Miraç, Tesdis-i Na't-ı Şerîf-i Nâbî, Mütâlaât-ı Ceddiye Erbâbına Tebşir: Şair Muhterem Mehmed Akif Bey'in Bedâyi-i Sânihâtını Hâvî Olan Safahât, Bir Tazarru, Ravza-i Mutahharaya Arz-ı Hâl başlıklı şiirler İslâm âlemi, din, ibadet, Hz. Peygamber'e övgü, vahdet, itikad temalıdır.

Anadolu Seyahati, Hitâb, Bir Hatıra-i Mazi, Temâşâ-yı Mahâsin, Seher, Kalem, Çile-i Aşk, Aşk, Ka'riye, Edebiyat, Tesirât-ı Hakikiye, Nevhât, Gülistan'dan Bir Yaprak, Bülbül – Şehzâde, Sadi'den İstifada, Çırçır Cıvarı, Bahar, Papatya, Beşer, Zevk-i Nevmidi, Bıkım, Aşknâme, Söylesin, Değebilmiş mi?, Hapishânedede Tegazzül, Sevdiğime Diyorum Ki – İstitâf-ı Nevmîdâne, Merdâne-i Arz-ı Muhabbetle, Gözyaşı, İstiğase, Efgan, Nevha-i Tegafül, Hayal-i Muhâl, Kıssa, Hisse başlıklı şiirler tabiat, bahar, ayrılık, sevgi, aşk ve hüzn temalıdır.

Leyâl-i İstibdât, İhyâ-yı Mefâhir, Vatanperverâne Bir Gazel, Hürriyet, Hiss-i Teali-i Vatan, Vatan Marşı – İtalyanın Taarruzuna Karşı, Cihâd-ı Mukaddese İcâbet, Harb-i Hâhişi, Mücâhidîn Hakkında Hissiyâtımız, Mukabele-i Cemîle Lâzime-i İnsâniyettir, Hubbu'l Vatan, Terâne-i Harp, Aheng-i Milli, Encümen-i Saâdet-i İraniye Neşide-i Tebrîkâtım, Şarktan Bir Nida, Bir Hitâb-ı Osmani, Neşide-i Vatan, Zavallı Vatan, Ey Şâh-ı Felekcâh, Milletimi Severim – 4, Bikes Vatan, Sivas'ta Münteşir Kızılırmak Refikimizden, Mısırlılara, Terâne-i Harp, İnkılâp, İstibdât İniltelerinden Doğru Söylemiyor Muyum?, Zindanda Bir İnilti Yâhût

Hapishânedede Kendi Kendime Mırıldanma, Tasvir-i Mütecellidâne, Tahdi-i İrâzkârâne, Acem-i Şâh-ı Sabıkı Hakkında, İran Şâhına, İslâm'ın İlk Bayrağı, Donanma-yı Osmanide Terennüm Olmak Arzusuyla Yazılmış Olduğundan Erbabı Tarafından Bestelenmesi Mütemennadır, Vatan, Terâne-i Cenk, Bir Hasbihâl, Terkîb-i Bend – Vatandan Bir Sadâ, Fenâ-yı Alem ve Haşr-ı Enâm yâhûd Tezkîr-i Kıyâmet, Manzûm – Suâl ve Cevap başlıklı şiirler istibdat, yönetim, tarih, siyaset ve vatan temalıdır.

İâne-i Milliye, Bu kere Muâvenet-i Millîye Cemiyeti tarafından iştirâ olunan dört torpido münâsebetiyle başlıklı şiirler iane temalıdır.

Ahlâk, Nasihat-ı Mülzimâne, Hazret-i Lokmân (s.a)'ın Oğlu Natan'a Bazı Nasâyihî, Şeyh Senûsî Hazretlerinin Büyüklüğü, Muhavere, Güler, Mecmûa-i Eş'ârımdan Bir Sahîfe, Yadigâr, başlıklı şiirler ahlâk, övgü, tenkit, nasihat ve medeniyet temalıdır.

Matemzede Bir Valide, Ebediyet Hissi, Mezarını Ziyaret, Dini, Felsefi Musâhabeleri, Mündericatından Bir Bedia-ı Edebîye: Kabristân, Eslâfa Bir Nazar, Bir Şehidin Son Sözü, Üstazemin Kabrinde, Rihlet-i Aliye, Neşîde-i Meyûsiyet Yâhût Zulûmden Böyle Mi Şikâyet Edilir başlıklı şiirler ölüm temalıdır.

Remzi Bey'e Nazîredir, Ömer Nasûhî Efendi'nin Kıtasını Tanzîr "Kıta", Eski Bir Nazîre, Merhûm Sadık Paşa'nın Kerimesi Nâime Şerife Hanımın Gazeline Nazîre, Feryad, Nazîre, Hakî el-Mevlevî Bey Biraderimizin Bir Gazeline Nazîre, Na't-ı Nebevî, Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyh-i Bozorgvari Reşadetlü Abdülbaki Dede Efendi Hazretlerinin Bir Gazel-i Arifânelerine: Nazîre, Tanzîr-i Gazel-i Cenâb-ı Hikmet, Temenni-i Nevmidâne, Beyt-i Alisi Gibi Binlerce Asar-ı Celilenin Kaili Bulunan Şair Hakîm-i Azam Hersekli Arif Hikmet Bey Merhûmun... Matlalı Seher-i Mübinine Nazîre başlıklı şiirler nazîreye dâhildir.

Telif-i Bî-adilin Tarih-i Cevheri, Esbak Ders Vekili Ahmed Âsım Efendi Merhûmun Târih-i İrtihâli, Meclis-i Mebûsânın Küşadına Bir Târih-i Belîğdir, Kıt'a-i Târihiye, gazetemize takrîz ve târih olmak üzere bülega-yı meşhûreden Sahih Neccari Hafızı Mevlevî Hafız Osman el – Musûlî Efendi tarafından ihda edilen manzumedir, Meşâhîr-i Üstaze-i Osmaniyeden Şevket Efendi Merhûmun Ahs-ı Tilâmîzinden Bandırma Müfti-i Sabıkı Ahmet Kemâlüddin Efendi Merhûmun Sengi Mezari, Kayseri Ulemâ-yı Benâmdan Merhûm Hacı Torun Efendi Hafidi Nuh

Efendi Hazretleri Tarafından Gazetemize Manzûme-i Târihiye Olmak Üzere İrsal Buyurulmuştur, Târih-i Cülûs Hazret-i Padişahi, Tarih-i Vefât-ı Eşref başlıklı şiirlerde tarih düşürülmüştür.

Seyf, Ömer Efendi'nin Gazelini Tahmis, Köy, Hersekli Arif Hikmet Bey Merhûmun Bir Gazelini Tahmis, Yavuz Sultan Selim Cennetmekânın Mısra-i Meşhûrunu Tazmîn, Tahmîs-i Na't-ı Şerîf, Şair-i Güzide Sahn-ı Ömer Nasûhî Efendi Biraderimizin Bir Gazelini Tahmis, Kim Hayrette Değil, Tazmin, Üdebâ-yı Osmaniyeden Şeyh Vasfî Efendi'nin Gazel-i Şairâneelerini Tahmis, Tahmis-i Na't-ı Şerîf Nabi Aleyhürrahme, Şair-i Hekim Hersekli Arif Hikmet Bey Merhûmun Garrasını Taklid, Tahmis-i Gazel Mir Suud, Suud Bey Biraderimizin Temenni-i Nevmîdâne Unvânlı Manzûmesine Nazîre, Tahmîs-i Gazel-i Fuzuli başlıklı şiirlere tahmis, ithaf, tazmin ve taklide dâhildir.

Ayrıca 24 tane gazel ve kıt'a ile iki adet başlıksız şiire yer verilmiştir.

2.2.1.2. Şiir Bilgisi

Üç nüsha boyunca devam eden Tâhirü'l Mevlevî imzalı *Tedrîsât-ı Edebîyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım* başlıklı makalede nazım ve veznin tanımı yapılmıştır. Hece ve aruz vezni hakkında malumat verilmiş, konuyla alakalı Ali Ferruh Bey ve Mehmed Akif'in yazıları da nakledilmiştir. Ayrıca Osman Gazi, Derviş Yunus, Mehmed Akif, Recaizade Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamid, Ali Ekrem Bey, Muallim Naci ve Nef'i'nin şiirlerinden örnekler verilmiştir.

2.2.1.3. Şiir Tahlili

Mecmuada biri 1908 diğeri de 1911 yılında tahlili edilmiş iki adet şiire rastlanmıştır.

8 Aralık 1908'de İmzasız ve başlıksız yayımlanan makalede 16 Kasım 1908 tarihinde verilen beyitlerle alakalı soruların doğru bir şekilde cevaplandırılmadığı bildirilmiş, şiirlerin tahlili yapılmıştır.

26 Mart 1911 tarihli *Geçen Haftaki Müsabakalar*'da iki hafta önce okuyucular arasında gerçekleştirilen müsabakada yer alan Farsça şiirin açıklaması yapılmıştır.

2.2.1.4. Deneme

Mecmuanın neşredildiği süre zarfı boyunca çeşitli muhtevaya sahip denemeler neşredilmiştir. En az 1910 yılında beş adet en fazla 1911 yılında otuz bir adet deneme yayımlanmıştır. Bu denemelerde vatan sevgisi, mazi ve istikbal kaygısı, ferda ve ahiret mutluluğu, insaniyet, siyaset, say, amel, Şark ve Garp, adalet ve ihsan, hak ve hakikat, nefis muhasebesi, beşerin gaflete düşmesi, cehalet, hürriyet, müsavat, atalet, zaman, bir Cuma namazı sonrası yazarın hisleri, tabiatın mevsimle beraber değişimi ve kişide uyandırdığı hisler, ölüm, hürriyetin varlığından duyulan memnuniyet, terakkinin önemi mevzu bahis edilmiştir. Sadece bir tane tercüme deneme yazısı yayımlanmıştır. Yazılardaki üslup gayet yalın ve samimidir.

Müterciminin belirtilmediği *Terakki, Mevâni'-i Terakki*'de hareketin iki manada tanımı yapılır. Terakkinin önemine değinilerek, en kuvvetli engeli zikredilir.

H (Ha): Bekir Sıddıkî'nin *Edebî Hakikatler: Din* makalesinde din kavramı çeşitli teşbihlerle açıklanır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın çeşitli kavramlarla alakalı açıklamaları toplamda otuz bir nüshada yer almaktadır. Tamamında bulunan *Edebî Bahçeler* ibaresiyle beraber *Adalet Ne Demektir? – İlim Ne Demektir?, Hayâ Ne Demektir?, Kitap Ne Demektir?, İstikbâl Ne Demektir?, Semâhat Ne Demektir?, Zekâ Ne Demektir? – Şair Ne Demektir?, Girye Ne Demektir? – Medeniyet Ne Demektir? – Takvâ Ne Demektir?, Beşer Ne Demektir? – Vicdân Ne Demektir? Fazl Ne Demektir?, Seyf Ne Demektir?, Yirminci Asır Ne Demektir?, Akıl Ne Demektir?, Hâtıra Ne Demektir? Uhuvvet Ne Demektir?, Sabah Ne Demektir? Tabiat Ne Demektir?, Medrese Ne Demektir? – Vaad Ne Demektir? - Didâr Ne Demektir? İtimât Ne Demektir?, Ulemâ Ne Demektir?, Murâd Ne Demektir?, Sa'y Ne Demektir?, Fikir Ne Demektir?, Kemâl Ne Demektir?, Tevfik Ne Demektir?, Sükût Ne Demektir? – Hüner Ne Demektir?, Mukaddes Ne Demektir?, Ümit Ne Demektir?, Âzim Ne Demektir?, Hiç Ne Demektir?, Aşk Ne Demektir?, Ferda Ne Demektir?, Hak Ne Demektir?, Mürüvvet Ne Demektir?* Başlıklarında zikredilen kavramlar edebi bir lisanla açıklanır.

Mehmed Şerif'in *Münâcât* başlıklı yazısında her paragrafta Allah'a hitapla, dua edilip yakarıшта bulunulur. Nesir biçiminde yazılmıştır.

Ahmed Şiranî'nin *Hubbu'l Vatan Min-el İmân* başlıklı makalesinde din, iman ve vatanın birbirlerini muhafaza etmek mecburiyetinde oldukları bildirilir.

Alaeddin Ruhi'nin *Hayat ve Vakfeli Dakikalar* isimli makalesinde kişinin kimi zaman içini dolduran hissiyatlardan bahsedilir. Bir diğer makale olan *Ferdâ-yı Hayât ve Âhiret*'te ferdadan duyulan memnuniyet dile getirilir. Fani dünyadan kurtulup ebedi hayata gitmek bahtiyarlık olarak addedilir.

Ferid'in *Diyanetin İnsaniyete Siyasete Lüzûmu Var mı?* başlıklı makalesinde insaniyet ve siyaset kavramlarının ne anlama geldikleri yorumlanır.

Hafız Hüseyin'in *İslâmiyet'te Say ve Amel* başlıklı makalesi İslâm dininde say'ın hem erkek hem de kadınlar için farz olduğu dile getirilir.

Hüseyin Hazım'ın iki nüsha boyunca devam eden *Adl u İhsan* başlıklı makalesinde adalet ve ihsan kavramlarının önemine değinilir. İslâm dininin her zaman adalet ve ihsan ile var olduğu, zulmü ise reddettiği bildirilir. *Vatan Muhabbeti* başlıklı makalede vatan kavramı çeşitli benzetmelerle yüceltilir. Çocuklara bahşedilen vatan muhabbetinin sabık devirde ve Kanûn-i Esâsî'nin kabul edildiği dönemde nasıl hayata geçirildiği karşılaştırılır.

İbrahim Lütfî'nin *Sâni'-i Hakiki* başlıklı yazısında kâinatta göze çarpan her hususun bir yaratıcı tarafından hakedildiği aktarılır. Mükevvenatın hakikatlerini beyan etmenin halik-ı hakikatin vücudunu ne suretle ispat edeceğini sorgulayanlara cevap verilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik'in *Medeniyet ve Hak ve Hakikat, Meslek-i Sedid, Sa'y u İhtimâm, Muhâsebe-i Nefs, Tevfik ve Hidayet, Gafllet-i Beşeriye* başlıklı makalelerinde medeniyet, hak, hakikat, say, nefis, tevfik, hidayet, beşerin gafleti ve bir mesleğe sahip olmanın öneminden bahsedilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl'in *Sermâye-i Hayat, La-Musîbet-i A'zam Mine'l-Cehl, Cezâ-yı Amel, Selâmet İltizâm-ı Hakikattedir, Ehemm-i Umûr, Hürriyet, Nefs-i Nâs, Vazîfe-i İnsaniye* başlıklı makalelerde sırasıyla nefis, cehalet ve marifet, hürriyet kavramları ile kişinin vazifelerinin ifası için nelere sahip olması gerektiği mevzu bahis edilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzalı üç makaleye rastlanmıştır. *Bekâ-yı Cûd Bekâ-yı Nâmusa Vesiledir* başlıklı makalede ünsiyetin tanımı yapılarak, insanı selamete götürecek dört yol sıralanır. Dinin farzları ile insanların vazifelerinin nelerin

sayesinde ifa edildiği sıralanarak, cûd kavramına değinilir. *Safahât-i Hayât Karşısında Sahâ-i Memât*'ta mevtin hayatın aslı olduğu ifade edilir. Devamında yazarın hayat ve ölüm hakkındaki görüşlerine yer verilir. *Nûr-ı Hakikat ve Bir Mütalaa*'da hak ve hakikatin önemine değinilir.

İskilipli Mehmed Atıf imzalı *Sa'y ve Amel Kesilan ve Atâlet*'te Allah'ın insanları üç kuvvet üzerine yarattığı zikredilerek, açıklanır. Say ve amelin önemine değinilir, neticesinde kişiye neleri kazandırdığı aktarılır. Ardından atalet ve tembelliğin ne gibi zararları olduğu bildirilir. *Esbâb-ı Zahîreye Teşebbüs Tevekküle Mâni' Değildir*' de tevekkülün manası açıklanarak, şartı aktarılır.

Mehmed Cevat imzalı *İnkılâp – Kıt'a* başlıklı yazıda inkılâp kavramı çeşitli teşbihlere başvurularak edebî bir lisânla açıklanır. Ardından kıt'aya yer verilir.

Mehmed Sıtkı'nın *Zaman* isimli yazısında kişilere zamanı güzel bir şekilde kullanıp onu muhafaza etmesi gerektiği aktarılır. Zaman mefhumunun önemine değinilir.

Mehmed Şerîf'in *Münâcât* başlıklı yazısında her paragrafta Allah'a hitapla dua edilmiş ardından yakarıшта bulunulmuştur.

Mehmed Tabib'in *İttifak Edelim* başlıklı makalesinde bir milletin birbirinden ayrılmaya başladığı vakit nelere icbar edilebilecekleri sıralanır. İttifakın hangi hususlar için gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılır. *Ümmehât-ı Fezâil-i İslâmiye*'de İmâm Gazâlî ve ekâbirler tarafından İslâm dininin faziletlerinin ne şekilde sıralandığı zikredilir. Hikmet, şecaat ve iffetin hangi kuvvetlere benzediği ifade edilerek kavramlar hakkında tafsilatlı açıklamalar yapılır.

Mehmed Tayyib, *Sa'y'in Meşruiyeti*'nde yaşamın ve geçimin neye bağlı olduğunu zikreder. Kişinin neye sahip olursa olsun çalışması gerektiğini aktarır.

Mehmed Vehbi'nin *Makale-i Mahsûsa* başlıklı yazısında dinin güzellikler üzerine toplandığı aktarılır. Hz. Peygamber'in Veda Hutbesinde yer alan kimsenin kimseden üstün olmadığıyla alakalı hadisi örnek olarak verilir.

Mimarzâde Mehmed Ali'nin *Kabir* başlıklı makalesinde mezar bekanın başlangıcı ve ebediyetin yegâne yeri olarak telakki edilir. Kabri görmüş olmaktan duyulan üzüntüye yer verilir. *Bülbüle*'de; Bülbül, seher kuşu hitaplarıyla paragraflara başlanır. Bülbülün güzelliğinden çeşitli teşbihlerle bahsedilir. *Umdetü'l İkân, Saâdet-i Mü'temine, Taayyün-i Meslek, İlm Cehâlet* başlıklı makalelerde sırasıyla tecrübe ve

imtihanın önemi, medeniyetin İslâmiyetle gerçekleşeceği ve terakki yolunda Avrupalıları örnek alanların eleştirildiği, meslek seçiminin sebebi, gençlere meslek seçiminde yol gösterecek bir rehber ihtiyaçlarının olduğu, cehalet ve ilim lafızlarının teşbih yoluyla önemi aktarılır.

M. Nevvar *Bir Masûmun Tazarruâtından*' da hazan ve yaz mevsiminin tabiattaki değişimi aktarılır. *Sabah-ı İnşirâh* adıyla yayımlanan makalede yazarın uykudan uyandığındaki hisleri, annesinin o esnada neler yaptığı, günün doğumu, sabah namazını kıldıktan sonra babasının yanında Yasin okuması ve ardından mektebe gitmesi anlatılır.

M.T (Te). imzalı *Cuma Namazında* başlıklı denemede cemaatin namaz kıldıktan sonra hatibin hutbesini dinlerken büründüğü hal aktarılır. Duanın ardından dört asır evvel yaşananların hatırlandığı zikredilerek, anlatılır. *Bir Şeyin Hakikati Sûretinde Nasıl İstidlâl Olunur?* 'da mestur hakikatlere vusulün nasıl bir yolla yapılması gerektiğine nihayetinde hangi hususun tecelli edeceğine dikkat çekilir.

Mustafa Safvet'in *În Tensurullâhe Yensurküm* başlıklı makalesinde İslâm dinine yardımcı olunduğu takdirde kişilerin her türlü dertten muhafaza edileceği zikredilir. Allah'ın koyduğu emir ve yasaklara neden uyulması gerektiği anlatılır. 20. Asrın Müslümanları hakkında malumat verilir.

Nasûh Efedizâde A (Ayn). Hayri imzalı *İhtâr – Mukaddime* başlıklı makalede yazarın Darülfünunda siyer-i nebeviye muallimliğine tayin olduğu aktarılır. Mukaddime alt başlığında insanın nasıl bir mahlûk olduğu zikredilir. Beşeriyetin sahip olduğu kuvvetler hakkında bilgi verilerek, insanın yaratılma sebebi açıklanır.

Ömer Nasûhî'nin beş ayrı makalesine yer verilir. *Kâinatta Bir Nazar*'da güneşin batışıyla ve baharın gelmesiyle etrafın nasıl bir hal aldığı, hazan mevsiminin tavsifi aktarılır. *Mahâsin-i Edeb* başlıklı denemede edeb lafzı edebi bir lisanla açıklanır. Her beşerin istidadının farklı alanlarda olabileceği zikredilerek, dini terbiyenin önemine değinilir. *Muhit-i İslâmiyet*'te, İslâmî muhitlerin her türlü tecelliye mazhar olduğu aktarılır. Müslüman ve garp ülkelerinin insanları ahlâkî bakımdan karşılaştırılır. Bu karşılaştırmaya tarihten de örnek verilir. *Şuhur-ı Selâse Münasebetiyle – Nasihat*'te insanların maddi ve manevi olmak üzere iki türlü ihtiyaçları bulunduğu zikredilerek, kişilerin büyük bir gayretle çalışmaları gerektiği bildirilir. Nasihatın önemine değinilir. Nasihat edenlerin görevleri sıralanır. *Hikmet-i İslâmiye*'de, İslâmiyet'in ilim ve fenne bakışı aktarılır. İlahi hakikati idrakte kişilerin aciz kalacakları eklenir. Ardından

semaya ait güzelliklerden, güneşin renginden, kamerin güzelliğinden, letafetinden, mevkiinden ve şeklinden bahsedilir.

Sufizâde Mehmed Tevfik'in *Nazar-ı Şer'de İnkılâp Esbâbı* başlıklı makalesinde hukukun insanlar için olan önemine değinilir. Tuğyanın felaket sebebi olduğu bildirilerek, fertte zuhûr etmesi halinde aslını tebdile kadar götürdüğü zikredilir. Tuğyana karşı edilen isyanın ne ile sonuçlanacağı bildirilir.

Şerefüddin'in *İslah-ı İçtimâinin Anâsır-ı Aslisi Nedir?*'de ferdi hayata ehemmiyet vermemenin nelere delalet olduğu aktarılır. Ferdi saadetin ne şekilde emniyete alınabileceği zikredilir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Mevt ve Bade'l Mevt*'inde Kişinin öldükten sonra ruhunun bedenden nasıl ayrıldığı, ailesinin ne durumda olacağı, mezarlığa götürüldüğü esnada nelerin yapılacağı aktarılır. Ölümünden sonra mezarının ne şekilde olacağı ve nelerle karşılaşabileceği, aile ve arkadaşlarının hangi hisleri yaşayabileceği dile getirilir.

Vildân Fâik'in *Bir Sadâ-yi Hatfî*'de İstanbul ve bütün Osmanlı memleketlerindeki hürriyet seslerinin yükseldiğinden bahsedilerek, kişilerin beraber hareket etmesi öğütlenir. *Kerem, Semâhat, Sehâ, Cûd* başlıklı makalesinde mezkûr lafızların başına ey getirilerek insanlık için olan önemlerine değinilir. *Devr-i İstibdatta Söylenmiş Bir Müsâmere-i Semâvîye*'de sema ile hakinin karşılaştırılması yapılarak sema yüceltilir.

2.2.1.5. Mektup

Beyânü'l-Hak mecmuasında mektup türündeki yazılar içerikleri bakımından Dil ve Edebiyat ile ilgili Mektuplar, Resmî Kurum ve Kuruluşlara Gönderilen Mektuplar, Muhtelif Vilayetlerden Gönderilen Mektuplar, Diğer Mektuplar şeklinde ayrılmıştır. Mektuplardan sadece iki tanesi *Müteferrika* kısmında yer almıştır. Ayrıca Tayms Gazetesi muhbirinden tercüme edilmiş üç mektuba da rastlanmıştır.

Resmî Kurum ve Kuruluşlara Gönderilen Mektuplar; Fehmi, Hasan Tahsin, Mehmed Salih, Necmüddin, Selim Efendizâde Mustafa Nakî imzalıdır.

Fehmi'nin *Sadâretü'l Uzemâ ve Meşihat-ı Celile ile Vükelâ-yı Millet ve Devlete Açık Mektup* başlıklı yazısında yazarın Görice hükümet konağında cami imâmlığına tayin edilmesine rağmen on aylık maaşını alamadığı ve kaydının silindiği bildirilir.

Hasan Tahsin'in *Şeyhülislâm Efendi Hazretlerine Açık Mektup* başlıklı yazısında Hikmet gazetesinin 15 Teşrinisânî 1326 tarihinde müftü Fahrettin imzasıyla bir

fetva yayımlandığından bahsetmiştir. Fetvanın doğru olup olmadığının tetkik edilmesi istenir.

Mehmed Salih'in *Evkâf Nâzır-ı Âlisine Açık Mektup* başlıklı yazısında yazar, Uşak'ta pederinin vazifesinin istihkakı için nerelere başvurduğunu zikrederek, yaşananları aktarır.

Necmüddin'in *Muhterem Tesisat Gazetesinde makam-ı Meşîhata hitap hulâsaten derç olunan mektûbun sûretidir Şeyhülislâm efendiye açık mektup*'ta Şeyhülislâm'a hitaben yazılan mektupta Osmanlı donanmasını arttırmak ve milletin terakki etmesi için kişilerin maaşlarını almamasından duyulan memnuniyet aktarılır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *Açık Mektup - Alay Müftüsü Fahrüddin Efendi'ye* başlıklı yazıda Alay Müftüsü Fahrüddin Efendi'ye hitaben yazılan mektupta İslâm dinine yapılan saldırıların her taraftan gerçekleştiği ifade edilir.

Muhtelif Vilayetlerden Gönderilen Mektuplar; Halil Edîb, İbnülbekir Mehmed Münif, Mehmed Hulûsî, Mehmed Lütfî, Necib imzalı mektuplar Bosna, İnegöl, Selanik, Antalya, Mısır, Salihli, Söğüt'ten gönderilmiştir. Ayrıca üç adet İmzasız mektup da neşredilmiştir.

İki nüsha boyunca devam eden Halil Edîb imzalı 1909 yılında yayımlanan mektuplar *Bir Mektup - ... Nâhiye Müdürü ... Efendi* başlıklıdır. Mektupta nahiyeye memur olarak atanan zatın muvaffakiyeti için dualar edilmesi, nahiyelerin durumunun gittikçe kötüleştiği için mektepsiz bırakılmamaları gerektiği aktarılır. Ardından hükümet idâresinde bulunanların ahaliye, ahalinin de hükümet reislerine karşı nasıl davranmaları gerektiği anlatılır. Beş nüsha boyunca devam eden *Söğüt Mektubu*'nda *Beyânü'l-Hakk*'ın 32 numaralı nüshasında derç edilen bir mektup konusu itibariyle üç kısma ayrılarak açıklanır. Çeşitli şiir örnekleri verildikten sonra eğitim mevzuuna değinilir.

İbnülbekir Mehmed Münif'in *Bosna'dan Bir Mektup* başlıklı yazısında Bosna'nın Banaluka sancağına giden yazarın, sancağın esasen Alman olan merkez kaymakamı tarafından orucun mecburiyeti hakkında bir emir name hazırladığı bildirilir. Yazar kaymakamın hayatında Müslüman olan bir fert bile görmeden mezkûr emir nameyi hazırlamasını hayretle karşılar.

İmzasız yayımlanan *Antalya'dan Aldığımız Bir Mektupta Deniliyor Ki*'de yapılan Kur'a imtihanlarının neticesinde asker çıkan talebelerin azlığına dikkat çekilir.

Askerlerin idadi mezunu olması hasebiyle bu durumun haksızlığa yol açtığı düşünülür. *Selanik Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyesi'nden Açık Mektup*'ta Selanik'te Eden tiyatrosunda vaz edilen oyun esnasında şeriat isteriz yolunda halka karşı birçok kelâm edildiği bildirilerek, bir şahsın hitabet kürsüsüne çıkıp tiyatronun caiz olmadığını dile getirdiği zikredilir. *İnegöl'den Aldığımız Bir Mektupta Diyor Ki* başlıklı makalede Domaniç nahiyesinde medfun Ertuğrul Gazi'nin validesinin ziyaret edildiği, türbede yatan başka bir kimsenin olmadığı dile getirilir.

Mehmed Hulûsî'nin *Mısır'dan Bir Mektup* başlıklı yazısında Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımlarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir. Basra sabık valisi Mardinî Arif Bey tarafından Müslümanlara yardım etmek maksadıyla pek çok gönüllünün Trablusgarp'a gönderildiği dile getirilir.

Mehmed Lütfî'nin *İtizar, Redd-i Kusûr Müsavat Gazetesinden – Salihli Kazası Ahâl-i matbaasına açık mektup*'ta nasihatlere ne zamana kadar ve hangi sebeple ara verilmesi gerektiği zikredilir. Ardından resmi ruhsatı kimlerin alacağı ve nereye müracaat etmeleri gerektiği bildirilir. Mezkûr muamelenin neden isabetli bir karar olduğu aktarılır.

Müteferrika kısmında yer alan Necib imzalı *Söğüt'ten Mevrûd Bir Varaka* başlıklı mektupta mecliste hitabet kürsüsüne çıkan hükema ve üdebanın ağızından millete ait bir söz çıkmaması eleştirilir. İbtidai, rüşdiye tahsillerini tamamlayan çocukların mekatib-i idadiyeye devam edememelerinin sebebi bildirilir. İki nüsha boyunca devam eden *Söğüt'ten - Halil Edîb Beyefendi'ye* başlıklı mektubun Mustafa Sabri Efendi'ye husûsî olarak yazıldığı bildirilir. Meşrutiyetin ilan edildiği sırada halkın hissettikleri aktarılır. Memurların rahat düşkün ve maaşlarının fazla olduğu söylentisi eleştirilir. Memurun kefil isteme meselesine değinilir.

Diğer Mektuplar; Halil Nasûhî, Halis Efendi, Kadızâde Abdullah Ziyaüddin, Mehmed Sadık, Mustafa Asım, Mustafa Safvet, Seyyid, Tâhirü'l Mevlevî imzalıdır. İmzasız bir şekilde neşredilen bir mektup bulunmaktadır.

Halil Nasûhî'nin müteferrika kısmında yer alan *Mektup* isimli yazısında müdür bey hitabıyla fikre değil şahsa ehemmiyet verilmesi teessüfle karşılanır. Yazar makalesinin dercini kişilerin isteğine bıraktığını da ekler.

Halis Efendi'nin ilk sayıda derç edilen *Ders Vekili Hâlis Efendi tarafından gönderilen mektuptur*'da Beyânü'l-Hakk'ın mesleğini hak yolunda harcayacağından duyulan inanç aktarılır. Müslümanların başına gelen musibetlerin müsebbibi de aktarılır.

İmzasız yayımlanan *Fâtiḥ Dersiâmmlarından Abdullah Ziyâüddin Efendi*'ye başlıklı mektupta Trablusgarp'ta yaşayan Müslümanların İtalyanları mahvettiği aktarılır. Mezkûr hadisenin yaşandığı zamanda din erbabı aleyhinde neşriyatta bulunan kişilerle ilgili yazı yazılmadığı için özür dilenir.

Kadıızâde Abdullah Ziyâüddin'in *Vesâyâ-yı Aristo* başlıklı makalesinde yazar, 12 Kânûnievvel 1327 tarihli bir gazetede "Afv-ı Umûmî" başlıklı makaleyi incelerken aklına evvelden okuduğu kitabın geldiği bildirilir. Kitapta Aristo'nun İskender'e yazdığı mektuptan bahsedilir. Mektupta padişahları dört kısma ayırarak, nedenini açıklar. Devamında yönetim ve diğer hususlarda verdiği öğütler aktarılır.

Mehmed Sadık'ın *Mektup* başlıklı yazısında *Beyânü'l-Hakk*'ın dağıtımının tehire uğramasının nedeni aktarılır. Türkistan'da yaşanan depremden dolayı talebelerin bu duruma kayıtsız kalmayarak kendi aralarında para topladıklarını bildirir.

Mustafa Âsım'ın *Bir Mektup*'ta Dersaadette Beyânü'l-Hak mecmuasının neşre başlamasından duyulan sevinç dile getirilir.

Mustafa Safvet'in *İzâh-ı Hakikat* başlıklı makalesinde Robert koleji müdavimlerinden İki Efendi imzasıyla yayımlanan mektubun içeriğinden bahsedilir. Mezkûr mektupta mevzu bahis edilen cihat hakkında fihri ve tarihi malumat verilir.

Seyyid'in *İzmir Mebûs-ı Muhteremi Said Beyefendi*'ye *Açık Mektup* 'unda Meclis-i Mebûsân müzakeratını neşreden yayınlarda Hikmet Gazetesinde yayımlanan fetvayı müdafaa eden yazının varlığından bahsedilir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Açık Mektup* başlıklı yazısında Yusuf Suad Efendi Hazretlerine hitaben yazılan mektupta yazar mezkûr zatın Akvamü's Siyer isimli eserinde Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili yer alan iki husus zikredilerek, malumat verilir.

Tayms Gazetesi Muhbiri'nden tercüme edilen mektubun üçünün mütercimi imzasız diğeri de Mehmed İzzet'e aittir. Mezkûr mektuplar siyasiyat bölümünde yer

alır. İki nüsha boyunca devam eden *Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi (Tayms Gazetesi Muhbir-i mahsûsunun üç kıta mektubundan mütercededir – birinci mektup)*'ta Londra'dan Paris'e giden muhbir, Avusturya, Macaristan, Bosna ve Hersek'te gerçekleşen siyasi gelişmelerden duyduğu hayreti dile getirir. Bosna ve Hersek'in hangi muahedeye tabi tutulduğu, sahip olduğu haklar, Avusturya'ya ne şekilde ilhak edildiği aktarılır. *Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi - ikinci mektup heyet-i devliyye'de* Fas meselesinin Berlin'den heyecanlı haberler getirdiği için Fransızların endişeye düştüğü, Fransız başvekilinin şark meselesini yeniden gündeme taşımak istediği zikredilir. Mütercimi Mehmed İzzet'e ait *Avrupa buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun mektuplarından tercüme olunmuştur - üçüncü mektup: Avusturya ve Rusya'da* Lord Granvilin Londra konferansında Bosna Hersek ilhakıyla alakalı irat ettiği nutkun bir bölümüne yer verilir. Avusturya'nın olayı ne şekilde değerlendirdiği yorumlanır. Viyana ve Osmanlı Devleti arasındaki siyasi ilişkiye değinilir. Avusturya'nın ve Slav anasının takip ettiği politika hakkında bilgi verilir. Sırbistan'ın siyasi durumu ve Almanya'nın Avusturya ile kayıtsız şartsız iştiraki hakkında malumat verilir.

2.2.1.6. Tenkit

Büyük çoğunluğunun 1912 yılında neşredildiği tenkit türündeki yazılar toplamda iki yüz yetmiş adettir. 1908 ve 31 Mart Vakası'nın cereyan ettiği mîlâdî 1909 yılında ise en az sayıda tenkit türünde yazı neşredilmiştir. Mecmuada tenkit türündeki yazılar; edebiyat ve dile yönelik, din adamlarına yönelik, muhtelif yayın organlarına \ eserlerine yönelik, eğitim ve talebelere yönelik toplumsal hayata ve kişilere yönelik, tiyatroya yönelik, yönetime yönelik, alınan kararlara yönelik, çeşitli kurum ve kuruluşlara yönelik makaleleri içermektedir. Edebiyat ve dil ile alakalı otuz iki adet tenkit yazısı yer almaktadır. Ayrıca tiyatroyu tenkit eden Arapça ile yazılmış iki makaleye de rastlanmıştır. Tenkitler; mecmuanın İntikadât, İçtimâfiyât ve Müteferrika kısmında yer almıştır.

A.(Ayn) Kâzım'ın *İhsan Efendi Oğlumuz Cevap – Beyânü'l-Hakk'ın yüz yirmi beşinci nüshasında manzûrum olan tenkidinizi okurken* başlıklı makalesinde *Beyânü'l-Hakk'ın 27 Haziran 1327 tarihli nüshasında* yer alan şiirde yazar mısraların gayr-ı mevzun olduklarını zaten söylediğini ifade eder. Bunun pek çok

defa dillendirilmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiş, yöneltilen eleştiriler reddedilmiştir.

Hakî el-Mevlevî'nin *Mütâlaât-ı Edebîyeden Vaziyet-i Hâzıra-i Edebîye*' de 20. Asrın üdebası eslafla karşılaştırılarak eserlerin eleştirisi yapılır.

İhsan Mahvî'nin başlıksız yayımlanan makalesinde “Bir Hatıra-i Mazi” isimli eserin sahibinin aruz bilgisinin noksan olduğu savunulur.

İmzasız yayımlanan *Beyânü'l-Hak* başlıklı yazıda “Bir Hatıra-i Mazi” isimli şiirin eleştirildiği makale yayımlandığından cevabının da neşrine mecbur olduğu bildirilir. Vezin münakaşasının uzamaması arzu edilir.

Mustafa Sabri'nin *İntikadat - Reddi Âlâ Mâ Fil Kavle'l Ceyyid Min El-Reddi* başlıklı makalesi yirmi altı nüsha boyunca devam eder. El Kavlü'l Ceyyid isimli eser hakkında malumat verilir. Mezkûr eserin yüz on iki sayfasından alınan çeşitli şiir, cümle ve lafız örnekleri aktararak açıklamalar yapılır.

Suûd el Mevlevî'nin *Târih-i Kadîm İçin Mersiye*'de yazar “Târih-i Kadîm” isimli eserde yer alan mısraların saçma olduğunu zikrederek, kitabı kahkahalarla okuduğunu dile getirir. Eserden beyit örneği verilerek tenkit edilir.

Şerefüddin'in *Halûk'un Defteri* isimli makalesinde Tefvik Fikret'in “Halûk'un Defteri” isimli eserinden mısra örnekleri verilerek eleştirisi yapılır.

Edebiyat ve dil dışında tenkidi yapılan diğer hususlar; Abdullah Atıf (Tüzüner), Abdülvehhab, Ahmed Mikdâd, Ahmed Necâtî, Ahmed Şiranî, Boyunoğlu Mehmed Zeki, C.F., Hafız Hüseyin, Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta, Hocasâde M. K (Kef), Hocasâde Osman Nûrî, Hüseyin Hazım, İbnülemin Ahmed Tefvik, İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar, İmzasız, Mehmed Fevzi, Mehmed Şükrî, Mehmed Ziyaeddin, Mustafa Âsım, Mustafa Hakkı, Mustafa Sabri, Mustafa Safvet, Müntesibin İlmiyeden Biri, Salih Zeki, Semizzâde Elhac Mehmed, Seyyid, Abdullah Edîb, Abdülahad Dâvûd, Ali Osman, Abdullah – Mustafa – Haşim – Abdullah, A (Ayn). R., Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri, C. Mehmed Ali, Hakî el-Mevlevî, Halil Edîb, Hayrüddin, Hayroviç İsmail, Harputizâde Mustafa, Halil el-Rahman, İsmail Hakkı (Kütahyalı), Küçük Hamdi, Mehmed Fikri, Mehmed Hamdi, Mustafa, Mustafa Hakkı, Mimarzâde Mehmed Ali, Münir, Niyazi, Nureddin, Necip el Hakîm - Yusuf Haydar, Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri, Refet, Salih Zeki, Selim Efendizâde Mustafa Nakî, Sufizâde Mehmed Tefvik, Suûd el-Mevlevî, Şerefüddin, Şeyhzâde Mehmed Kudretullah, Tâhirü'l Mevlevî,

Alaeddin Rûhî, Ali Nazmî, A (Ayn). A (Ayn)., Balcızâde Mehmed Tâhir, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, Cemiyetü'l Meşruu'l Hayri, Hafız Hüseyin, İbnülemin Mahmud Kemâl, M. A (Elif). Mehmed Bahaeddin, Şeyh Es'ad Efendi, Yedgeçizâde Abdurrahman Zeki, A (Elif). Hamdi, Ahmed Şevki, Ahmed Şükrî, Fahrüddin, Halil Edîb, İskilipli Mehmed Atif, M. H (Ha)., Salih Zeki, Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî, Necmüddin (Kerküklü), M. Şükrî, M. T (Te)., Mustafa, Abdullah Edîb, Ali Rıza (Ünyeli), Mustafa Âsım (Sarışabanlı), Ömer Fevzi, Salih (Ulemâdan), H (Ha). N., Hasan Sabri, M. Şükrî, Nureddin Münir, Sadık Hulûsî, Uşşak Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Şubesi, Fehmî, Eyüp Sabri (Talebe-i Ulûmdan), Ali Rıza (Ünyeli), Hakî el-Mevlevî imzalıdır.

Dönemin önemli ilim adamlarının neşrettiği Beyânü'l-Hak mecmuası yazarları, İslâm dinine aykırı tutum sergileyen herkesi eleştirmekten geri kalmamıştır. Müftü, vaiz, şeyhülislâm, ulemâya yönelik edilen tenkitlerin geneli; yanlış verilen fetvalar, ayet-hadislerin mensup olunan cemiyete göre tefsirinin yapılmasından kaynaklanmaktadır. 20. Asrın ulemâsı eslafla karşılaştırılmış ve “yetersiz” addedilmiştir. Ayrıca ulemâların siyasetle meşgul olmamaları gerektiği zikredilmiş, herhangi bir cemiyet ve fırkaya dâhil olanlar tenkit edilmiştir.

Din adamlarına yönelik eleştiriler; *Ramazân-ı Şerîf'te Vaaz ve Nasihat, Yeni Gazetede Görülmüştür: Kaş Yapalım Derken Göz Çıkarmamalı, Lem'a-i Diyanet, Ulemâ-yı Kirâmdan Bir Rica*, üç nüsha boyunca devam eden *Trablusgarp ve Bir Vak'a-i Târihiye, Ulemâ-yı Kirâm ve Fırkalar, Yine Ulemânın Bitaraflığı Meselesi, Ahval-i Ulemâ ve Teessürlerim, Kefâret-i Savm Meselesi ve Abdürreşid İbrahim Efendi'nin Konferansı, Amâim ve Alâim, Darülfünûn ve Medâris-i İslâmiye Şebâb-ı Mütefekkiresine, Vaaz – Vâizler*, üç nüsha boyunca devam eden *Ulemâ-yı İslâm'ın Mevki-i Siyasisi, Riyâ Perdesi Altında Hikmetfürûşluğa Yeltenenlere, “Beyânü'l-Hak” Cerîde-i Muhteremesine İzâh-ı Hakikat, Bugünkü Mev'izeler, Ba's-i Bade'l Mevt, Mev'ize-i Hasane, Diyânetten Tecerrüt, Medeniyetten de Tebâüddür, Doğru Sözler – Acı Hakikatler – Teceddüt Âleminde – Baîd Fikirler, Amennâ – Mezâhib, Hayat İlmi*, üç nüsha boyunca devam eden *Cevâb-ı Muhik, Beyânü'l-Hak, El – Eşyau Merhune Bievkatihâ, Vâizlerimiz Hakkında Birkaç Söz, Hakan-ı sabıkın halli hakkında kable's şerîadan sâdır olan fetvâ-yı şerîfe sûreti, Ulemâ-yı İslâmiye'nin Nazar-ı İntibâhına, Ulemâ-yı İslâmiye ile Hasbihâl*, dört nüsha boyunca devam eden *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden, İlmiye Bütçesi Münasebetiyle, Memleketimizde*

Kanûnsuzluk, Bir Millet Nasıl Muzmahil Olur?, Garip Bir Gayretkeşlik, Muhterem Beyânü'l-Hak Ceride-i Mübeccelesi İdare-i Âliyesine - tebliğ-i ahkâm-ı diniye tohum-ı fesat saçmakla tefsir olunabilir mi?, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, Eser-i Cehâlet mi Diyânete İzhâr-ı Adâvet mi?, Teessüf başlıklıdır.

1908-1912 yılları arasında neşredilen dönemin yayın organlarıyla alakalı tenkit içerikli yazılar mecmuada bir hayli fazladır. Dönemin mühim yayın organlarından olan Zaman, Yeni Gazete Servet-i Fünun, Sırât-ı Müstakîm, Ahenk, Tan, Sabah, Hakikat, Balkan, Ceride-i Zekâ, Mehtab, Tanin, Mizan, Volkan, Hedef, Mecmua-i Ebu'z-Ziya, İkdâm, Serbesti, Serbest-i İzmir, Deyli Telgraf, Hedef gibi gazete ve mecmualarda yayımlanan yazılar eleştirilmiştir. Bu yazıların eleştirilme sebebi ahlâka mugayir addedilen hususların varlığı, İslâm dinine yöneltilen suçlamalar, yanlış verilen fetvalar, medrese ile dershanelerde yapılan yolsuzluklar ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin vatani kurtarmasının göz ardı edilmesiyle alakalıdır. Sadece dergi ile gazetede yayımlanan makaleler eleştirilmemiş, döneminde ve öncesinde neşredilen kitaplarda da noksan addedilen hususlar tenkit edilmiştir. Ahmed Hilmi'nin Tarih-i İslâm, Dozy'nin Tarih-i İslâmiyet, Lui Pohener'in Madde ve Kuvvet, Muallim Ohanis Kirkoryan'ın Üç mü Bir mi?, Ahmed Refik'in Büyük Tarih-i Umûmî isimli eserleri İslâm diniyle alakalı yanlış bilgiler içerdiklerinden ötürü tenkit edilmiştir. İzdivaç Mektupları, Zambak gibi eserler de ahlâka aykırı olduğu için yazarı belirtilmeden tenkit edilmiştir.

Muhtelif yayın organlarına \ eserlere yönelik eleştiriler; *Bir Hakikatin İzâhi, Çin Müslümanları – 5, Cürmden Sükût – İştirâk-ı Cürmdür, Ceride-i Zekâ'da Bir Cüret-i Garîbe, Bir Budalanın Hezeyânları, Ders Vekâleti Heyetinin Bursa Ulemâsı hakkında ayne, nakîzine verdikleri karara dair, Red ve İspat Hakkında Bir İki Söz, Beyânü'l-Hak İdâresine, Taklid ve İçtihad, Varaka-i Mahsûsa, İslâmiyet Nâmına Bir İstirhâm, Metânet-i Âzim, sekiz nüsha boyunca devam eden Doktor Dozy'yi Red, Şeyh Muhsin Fânî'ye Cevap, yedi nüsha boyunca devam eden Tevhîd Teslîs, Beyânü'l-Hak Risâle-i Muhteremesine, üç nüsha boyunca devam eden Küllü Enae Yeteraşşehu Bimafîhi, İntâk-ı Hak ve Medeniyet-i İslâmiye, Red ve İspat – Madde ve Kuvvete Karşı, Beyânü'l-Hak, İptal ve Tezyif, Müteferrika, Darülfünun hukuk tıp, sanayi-i nefise, edebiyat şubeleri müdavimin ve mezunini tarafından bir hayli imza ile alınan varakadır, Tenkit, Muhitu'l Maârif - Tuhaf Bir Hâlet-i Rûhiye, Sırât-ı Müstakim Refik-i Muhteremimize Cevap, Beyânü'l-Hak Gazetesi Müdür-i Mesûlüne, Biraz da Kanûn-ı Mantika Teyfik-i*

Hareket Edelim, İslâmiyet ve Hilâfet ve Meşihat-ı İslâmiye, Cevap, dokuz nüsha boyunca devam eden Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa, Edeb-i Tahrîre Riâyet Lâzımdır, Tevilat-ı Sahîfe, Beyânü'l-Hak Ceride-i Feridesine, Beyânü'l-Hak Ceride-i Muteberesine, Edeb-i Tahrîr, Meclis-i Mebûsân'da Ulemâ ve Yeni Gazete, Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden Sa'y ve Servet, Şark ve Garp Kadınları, Zamanımızdaki Müverrihler!, İftira da Bu Kadar Olur!, Bu Vatanı Kimler Daha Ziyade Sever?, Nazar-ı Hükümette Ahlâk, Eskişehir'de Hakikat-ı Refikimize, İskolastik, Kimler Daha Mutaassıp?, Kara Kuvvet Nûr Kuvveti, Ayan Nazarında Tecelli Eden Hakikatler, Gâye, İctihâd, Kahraman-ı Hürriyet Resneli Muhterem Niyazi Beyefendi'den gazetemiz nâmına aldığımız telgraf bî- taraflığımız hasebiyle derç ediyoruz, Şeyhülislâm Efendi Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine, Bir Mübahasenin Neticesi, Ne Fikirde Bulunalım? – 4, Hak Âlidir, Ders Vekâlet-i Aliyesinin Nâbîmevsim ve Hilâf-ı Kanûn-ı İcraâtı, Beyânü'l-Hak Gazetesi İdare-i Âliyesine, Muhâkeme mi Muhâcime mi?, Kudretullâh, Büyük Bir Saf-derûnluk, Muhterem Beyânü'l-Hakk'a, Sırât-ı Müstakîm'den Cinayet-i Tahrîr başlıklıdır. Ayrıca başlıksız yayımlanan bir makale de bulunmaktadır.

Talebeler özellikle ilim talebeleri, mektep ve medreseler çeşitli hususlar bakımından tenkit edilmiştir. Maârifin noksan olması, mekteplerin ahlâka aykırı hususlara yer vermesi, medreselerin yıktırılması ve Osmanlı Devleti'nde Rus, Amerikan, Fransız, İtalyan mektepleri ile Robert Koleji'nin dini terbiyeyi bozacak faaliyetlere yer vermesi eleştirilmesi gereken bir husus olarak addedilmiştir. Talebelerin Avrupa'dan ülkelerine döndükten sonra fiziken ve ruhen birtakım değişikliklere uğramaları eleştirilmiş, ilim talebelerinin de gaflete gark oldukları bildirilmiştir.

Eğitim ve talebelere yönelik eleştiriler; *Talebe Kardeşlerime, Makale-i Mahsûsa, Hayretlerim ve Ümitlerim, Terbiye-i Diniyenin Fıkdânı, Beyrut'tan İdârehânemize Gönderilmiştir, Vahdet-i Terbiye, Düşüncesiz İşin Renkli Şekilleri, Serbesti-i Mezâhib, Hürriyeti Sû-i Tefsir, Tetkik-i Müellefât Heyet-i Muhteremesine Teessürlerimiz, Beyânü'l-Hak, Tekzîb, Hırka-i Şerîf ve Bir Temennî-i Kalbi, Muhterem Beyânü'l-Hak Cerîde-i İlmiyesine, Hemze-i Vasl Meselesi, iki nüsha boyunca devam eden Mülkümüzde Muhtaç Olduğumuz Şeyler, altı nüsha boyunca devam eden Hakikatten Vazgeçmem, Talebe Kardeşlerime Bir Hitâp, İstikbalimiz İçin Çalışalım, El Hikmetü'l Dalle, iki nüsha boyunca devam eden Makale-i Mahsûsa, Hakk-ı Hakikat başlıklıdır. Ayrıca başlıksız yayımlanan bir makale de bulunmaktadır.*

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden yaklaşık iki ay sonra yayın hayatına başlayan *Beyânü'l-Hak* mecmuasında yazıları neşredilen yazar ve şairler hem meşrutiyet öncesini hem de meşrutiyetin ilanından sonraki Osmanlı Devleti'ni gözlemleyebilme şansına mazhar olmuştur. Mecmuada meşrutiyetle beraber Osmanlı halkında ahlâk, din, dil ve terbiyenin değiştiği gözlemlenmiştir. Ulemâların kahvede oyun oynaması, Avrupa'ya giden gençlerin giyim kuşama gereğinden fazla önem vermesi, zamanın gençlerinin her şeyi para olarak görmesi ayrıca tenkit edilmiştir. Kadınlar da tesettüre riayet etmediklerinden ve çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmedikleri düşünüldüğünden eleştirilmiştir. Ayrıca feminizmi destekleyenlerin tezi de çürütülmeye çalışılmıştır. Mecmuanın ilan edildiği yıllarda Osmanlı Devleti'ne İtalya, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ'dan saldırılar gerçekleşmekteydi. Osmanlı halkının bu saldırıları önemsememesi, hiçbir yardımda bulunmaması tenkit edilen bir başka husustur. Memurların işlerini özensiz bir şekilde yapmaları, insanların Avrupa'ya özenerek birtakım hususları değiştirmek istemeleri, herkesin her konuda konferans vermek istemesi, İslâm dinine aykırı anma törenlerinin yapılması sert bir dille eleştirilmiştir.

Toplumsal hayata ve kişilere yönelik eleştiriler; *Eski ve Yeni Bir Konferans, Yeni Misyonerler, Nasihat, İsrâf Etmeyelim, Hep İhtirâsât Vazifemizi Bilmiyoruz*, dört nüsha boyunca devam eden *Müslümanlarda Aile Hayatı, Hukuk-ı Saltanat ve Bir Kuvve-i Hafiyeye, Dertlerimizden, Doğru Söze Kim Ne Der!*, beş nüsha boyuna devam eden *Terakki, Konferans – İntkad, Hayat-ı İlmiyeye Bir Nazar, Sebilürreşâd, Hiss-i Uhuvvet, Heyûlâ-yı İrtica Ulemâ-yı İslâm, Bir Serbedi Önünde Yâhûd İntâk-ı Sıdk, Dört beş adet kartpostal ile beraber idârehânemize irsâl edilen varakadır, Beyânü'l-Hak, Nesib Hazım İmzalı Zâta, Bir Rica, Cehâlet Kimde?, Bir Müçtehid Taslağının Dalâlet ve İzlâl, İctihâd*, altı nüsha boyunca devam eden *Urvetü'l Vüskâ, Kadınlarımız, Muhafaza-i Milliyet, İstanbul Hâtıratından Dilsûz Manzaralar Karşısında, Yıkılmış Bir Cihân Karşısında, Müdafaa-i Hakikat*, iki nüsha boyunca devam eden *Fes ve Kalpak, Kurban Paraları ve Donanma İânesi, Bir Levha-i İbretnâme, Türkiye'de Yeni Bir Eser-i Terakki yâhûd Bir Tahakküm-i Mağrûrâne, Düşüncelerim, Meclis-i Mebûsân'da Softalar?, Hakka Karşı Meslek*, iki nüsha boyunca devam eden *Mütelevvin İki Levhâ Karşısında, Düşüncesizlikler, Hakikat Bazen Hissiyâta Feda Olunmuyor, Bir Levhâ-i İbret, Konferansçılık İleti, Devr-i Tevaffukta Mıyız?, Fahr-ı Râzi, Bizde Bir Volter, Bir Musâhabe, İhtifâl-ı Edebî Hakkında Bazı Mütâlaât* başlıklıdır. Ayrıca üç adet başlıksız yazıya da rastlanmıştır.

Tiyatronun şerîata uygun olmadığı, ahlâksızlığa yol açacağı, oyunlarda var olan düello, intihar ve kumarın insanları olumsuz yönde etkileyeceği düşünüldüğünden tenkidi yapılmıştır. Özellikle Ramazân ayında tiyatro binalarına ruhsat verilmemesi gerektiği savunulmuş ve kadınların tiyatrodan uzak tutulmasına dikkat çekilmiştir. “Ağamız Eğleniyor” ve “Karagöz Evleniyor” adlı oyunlar ahlâka mugayir olduğu için tenkit edilmiştir. Fakat Namık Kemâl’in tiyatro yazarlığı övülmüş, “Vatan Yahut Silistre” gibi eserlerin yazılıp temaşaya konması gerektiği de savunulmuştur.

Tiyatroya yönelik eleştiriler; *Tiyatroların Ahlâka Ne Gibi Bir Tesiri Vardır?*, iki nüsha boyunca devam eden *Tiyatroların Ahlâka Tesiri, Selanik Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyesi’nden Açık Mektup, Beyânü’l-Hak, Aks-i Sadâ Refikimizden, Hâlisâne Bir Temennî, Karada Gemi Yürür Mü?, Tiyatrolar, Ağamız Eğleniyor Mu? yoksa neşr-i şenâat, efsad-ı ahlâk mı?, Ilgın’da Bir Vak’a Münasebetiyle Tiyatrolarımız, Derdimizin En Büyüğü, Latîfe Latîf Gerek, Nidâ-yı Ehl-i İslâm, Dersââdette Beyânü’l-Hak Gazetesine, Muhterem Beyânü’l-Hak İdâre-i Âliyesine Eğlenebilecekler Miydi?* başlıklıdır. Bir adet başlıksız makaleye de rastlanmıştır.

Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesiyle II. Abdülhamid devri sona ermiştir. Yönetimde birtakım değişiklikler yapılmış, Osmanlı toplumu seçim, siyasi parti gibi olgularla tanışmıştır. Yönetimin hedef alındığı tenkit içerikli yazılarda II. Meşrutiyet öncesi ve sonrası karşılaştırılmıştır. 1912 seçimlerinde adaylığını koyan mebusların halleri, kanuna aykırı addedilen durumları tenkit edilmiştir. Ayrıca Teftiş Heyeti’ne İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup akrabaların atanması da eleştirilen bir diğer husustur.

Yönetime yönelik eleştiriler; *İnkılâp Fikri, Hiç olmazsa bari şu nazik zamanda itidâlimizi muhafaza edelim, Mâziye Bir Nazar, Hazâin-i Mensiye-i Milliyemizden Umûmî Kütüphanelere Dair Muhâsebe, İskeçe İntihâbâtında Kabadayı Ethem Rûhî, Ne Fikirde Bulunalım? – 4, Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Kaymakamiye* başlıklıdır.

Bazı konulara yönelik alınan kararların haksız, adaletsiz olduğu düşünülmüş ve tenkit edilmiştir. Bu kararlardan biri haksız yere medreseden ihraç edilen talebe, diğeri de irtica taraftarı olduğu düşünülüp hapse atılan kişi içindir. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’in fonografa verilmesini kabul eden ulemâ da tenkit edilmiştir. Medresenin yıktırılıp yerine dükkân yapılması, tayini gerçekleştirilen bir kişinin maaşını alamaması da eleştirilmiştir.

Alınan kararlara yönelik eleştiriler; *Kararnâme Münasebetiyle, Kule 'den Kur'ân-ı Kerim Fonografa Verilebilir Mi?, Evkâf nazırı beyefendi'nin nazar-ı dikkatine – Bursa'da – yıkılan ve yıkılacak olan medreseler, Sadâretü'l Uzemâ ve Meşihat-ı celîle ile vükelâ-yı millet ve devlete açık mektup, Mütâlaa*, altı nüsha boyunca devam eden *Hakikatten Vazgeçemem* başlıklıdır. İki adet başlıksız makale de neşredilmiştir.

İşini noksan bir şekilde icra edildiği düşünülen ve özellikle İslâm aleyhtarlığı yapan kurumlar eleştirilmiştir. İttihat ve Terakki Fırkası'nın Cemiyet-i İlmiye-i islâmiye'yi eleştirmesi kabul edilmemiş, sert bir dille uyarılmıştır. İşini özensiz bir şekilde yürüten evkaf nezareti ve İslâm aleyhtarlığı yapan Farmason Cemiyeti de tenkit edilmiştir.

Çeşitli kurum ve kuruluşlara yönelik eleştiriler; *Cevâp Sevâp, Nazargâhkâr-ı Âgâhilerine, İttibâ – İbtidâ* başlıklıdır.

Ayrıca tiyatronun zararlarından bahseden Arapça ile yazılmış iki makale de bulunmaktadır. Bu makaleler *Fî Zemmi't-temsîl El-Müsemma bi't-Tiyatro, Sahîfeti Eli Hazret-i Edîb Ayıntâbî* başlıklıdır.

2.2.1.7. Gezi Yazısı

Mecmuada 1908 ve 1909 yıllarına ait gezi yazısı türünde makaleye rastlanmaz. 1910, 1911 ve 1912 yıllarında ikişer adet gezi yazısı yayınlanmıştır. Toplamda altı adet neşredilen gezi yazılarında, yazarların Bursa, Kurtuba, İnegöl, Karahisar ve Bombay ile ilgili izlenimlerine yer verilmiştir.

Abdullah Atıf (Tüzüner) imzalı *Seyâhat – Bursa'ya Kadar'* da Bursa'ya gitmek için ne tür resmi işlemlerden geçilmesi gerektiği sıralanır. Mudanya'nın coğrafi konumundan, Bursa'ya binmek için trene bindiğinde karşılaştığı manzaradan, Bursa'nın nasıl görüldüğünden, ertesi günü şehirde neler yaptığından, Ulu Camii'nin görünümünden, şer'i bakımdan ticaretin ne zaman yasaklandığından bahsedilir.

Münir Süreyya'nın *İspanya Hâtıranı ve Kurtuba Câmî-i Şerîfi'*nde Yeni Gazete'de çıkan bir haberde İspanyol gazetelerinde Cordova Katedrali'ne isabet eden yıldırımın sekiz asır önce gerçekleşen tarihi bir olayın hatırlanmasına sebep olur. Ardından yazar, Kurtuba'ya giden bir Müslümanın ilk vazifesinin camii ziyaret etmek olduğu zikredilerek, mezkûr mabet hakkındaki izlenimlerini aktarır.

Ömer Nasûhî'nin *Sultan Selim'i Ziyaret'*te yazarın Sultan Selim türbesini ziyaret ettiği esnadaki hissiyatı aktarılır. Yazarın bir diğer makalesi olan *Muhterem Beyânü'l-*

Hak İdâre-i Âliyesine – İnegöl'de, yazar Ramazândan evvel inegöle gittiğini bildirerek orada yaşanan hadiseyi aktarır. Evvela inegöl'ün coğrafi konumu, nüfusu, etrafında bulunan dağların isimleri, Müslüman nüfusun sayısı, türbe medrese hamam kahvehane gibi yerlerden kaç tane olduğu mevzu bahis edilir. Devamında kasabanın tiyatro oynatılması için ruhsat verilmesinde ısrarcı olmasının sebebi aktarılır.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *Kara Hisar Sahip* başlıklı makalesinde kara hisarın ahvalinden bahsedilir. İtalyanların saldırıları başladığı esnada tiyatro kumpanyasının gelerek ruhsat talebinde olduğu bildirilir. Kara Hisarda evvelden yapılan mektep ve camii hakkında malumat verilir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Bir Musahabe* başlıklı makalesinde yazarın arkadaşlarından birinin Bombay'ı seyahat ettikten sonraki izlenimlerine yer verilir. Osmanlı Devleti'ne mensup konsolosun Bombay'da görevini ifa ederken Frenklere ait şapka giymesinden duyulan üzüntü aktarılır.

2.2.1.8. Biyografi

Mecmuada biyografisiyle döneme ışık tutacak şahsiyetlerin hayatı, başarıları ve sahip oldukları bilgilerinin ehemmiyeti mevzu bahis edilmiştir. Hayatı yazılan kişiler genellikle devlet adamları, şeyhülislâmlar, filozof ve âlimlerdir. İmâm Gazâlî, Koca Selim, Harun er-Reşit, Muhammedü' Mu'tasım, Sarıca Saltık Gazi, Sultan Mehmed Mücaddin, Mekke şerîfi Hüseyin Paşa, Hacı Ömer Yamaoka Efendi, Mehmed Hazık Efendi, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Hüseyin-i Vaiz gibi şahsiyetlerin aktarılan hayat hikâyesi hem mevcut döneme hem de geçmişe verilen değeri göstermektedir.

Beyânü'l-Hak'ta on bir tane biyografi yazısı bulunmaktadır. Yazılar genellikle *Terâcüm-i Ahval*, *Sahaif-i Riyaz-ı Âlem-i Hestiden*, *Sahaif-i Eslaf-ı Tarihiyeden* veyahut *Tercüme-i Hal* bölümünde yer alır. Mecmuanın neşredildiği süre zarfı boyunca biyografi türünde yazı neşredilmiştir. En fazla dörder adet 1909 ve 1911 yıllarında biyografi yazısı yayımlanmıştır. İlmî mevzular üzerinde yayın yapan mecmuanın hemen hemen her makalesinde Hz. Peygamber'den ve hadislerinden bahsedilir. Diğer peygamberlerin de yaşayış tarzının anlatıldığı tek makale 1908 yılında Hüseyin Hazım'ın yayımladığıdır.

Behçet isimli yazarın *İmâm Gazâlî* başlıklı yazısında Gazâlî'nin doğum, ölüm tarihleri, eğitim hayatı ve eserlerinden bahsedilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın dört ayrı makalesine yer verilir. *Sahâif-i eslâf-ı târihiyemizden bir numûne – 1*, *Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden adet 3 “Ebu İshak Muhammedü'l Mu'tasım ve Ahd-i Hilafeti”*, *Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – 7 – Eski Bir Türk Mezarı – Sarıca Saltık Gazî, Bir Yenbû'-ı İrfân Yâhûd Sultan Mehmed Mücaddin-i Tâlîbe* başlıklı makalelerde sırasıyla Abbasi halifesi Harun er-Reşit, Abbasî halifesi Ebu İshak el-Mutasım, Sarıca Saltık Gazi ve Sultan Mehmed Mücaddin'in hayat hikâyelerine yer verilir.

İmzasız yayımlanan *Emir-i Mekke-i Şerîf Hüseyin Paşa Hazretleri* isimli makalede Mekke emiri olan şerîf Hüseyin Paşa'nın karakterinden ve başarılarından bahsedilir. *Hacı Ömer Yamaoka Efendi* başlıklı makalede Hacı Ömer Yamaoka Efendi'nin kişilik özelliklerinden ve dış görünümünden bahsedilir.

Ömer Nasûhî, *Mehmed Hazık Efendi* başlıklı makalesinde zatın soyundan, nerede müftülüğe başladığından, Marifetname sahibi İbrahim Hakkı'nın hocası olduğundan bahsedilerek, şiiirlerinin bir kısmına yer verilir.

Suud el Mevlevî'nin *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi* başlıklı makalesinde zatın vefat ettiği tarih bildirilerek, cenaze namazının nerede kıldırıldığı hakkında malumat verilir. Çeşitli başlıklar altında merhûmun cenaze namazını kimin kıldırıldığından, merhûmun fiziksel özelliklerinden ve yaptığı ibadetlerden, bir suale karşılık verdiği cevaptan bahsedilir. Merhûmun yaşadığı konaktan bahsedilerek, aile efradı tanıtılır.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Mevlana Hüseyin Vâiz ve Tefsir-i Hüseyini* başlıklı eserinde Hüseyin-i Vaiz isimli ulemânın tefsirleri ve eserleri hakkında malumat verilir. *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Merhûmun Tercüme-i Hali*'nde şeyhülislâmın hayat hikâyesine yer verilir.

2.2.1.9. Lugaz

Ömer Naimi'nin mîlâdî 1911'de başlıksız yayımlanan makalesinde çözülmesi istenen Arapça lugaza yer verilmiştir.

2.2.1.10. Sohbet

1912 yılında Abdullah Atıf (Tüzüner) imzalı *Sohbet Esnâsında* başlıklı yazı tüccar ve yazar arasında geçen konuşmada Konya'da bulunan halkın ne durumda

olduğu, memurların hizmeti ve memleketin terakkiyatı ile meşrutiyet rejimi hakkındaki sohbetlerini içermektedir.

Mustafa Safvet'in 1910 yılında *Bir Musahâbe* başlıklı makalesinde diyalog şeklinde Tolstoy'un vefatıyla birçok tiyatronun kapatıldığı, Duma meclisinin tatil edildiği, kilise ile barışık olmasının nelere sebebiyet verdiği aktarılmıştır.

2.2.1.11. Tartışma

Mustafa Safvet'in 1908 yılında *Safahât-ı Hayat* başlığıyla yayımlanan makalesinde varlık ve yokluk meselesi tartışılmıştır.

2.2.1.12. Nutuk

Beyânü'l-Hak mecmuasında nutuk içerikli yazıların üçü Mustafa Sabri biri Reşid Rızâ diğer ikisi de imzasız bir şekilde neşredilmiştir. Mecmuada neşredilen nutuklar 1909, 1910 ve 1912 yıllarına aittir. Ayrıca mecmuada konuyla alakalı dört adet tercüme de yer verilmiştir.

İmzasız yayımlanan *Misafir-i Fazlımız*'da İlim cemiyetinin merkez binasında ulemâların Arapça irat ettiği nutuktan sonra Said Efendi'nin meşrutiyet rejimini yücelten nutkuna yer verilir. *Meclis-i Mebûsân-ı Osmani'nin geçen perşembe günü ikinci devr-i intihâbının resm-i küşadı münasebetiyle kırâat buyurulan nutuk-ı iftitâhi-i hümayûn*'de ise Milli Meclis'in açıldığı zikredilerek meşrutiyet rejimi yüceltilir. Rum iline heyet gönderilme sebebi aktarılır. Yeni hatların inşasına başlandığı bildirilir. Rum meselesini kimin çözdüğü zikredilerek, İtalya'nın açtığı harbin devam ettiği de eklenir.

Mustafa Sabri'nin başlıksız yayımlanan yazısında yazarın Tokat'taki hemşehrilerine hitaben vekil sıfatıyla irat ettiği nutka yer verilir. 1910 yılında aynı adla iki ayrı makalede yer alan *Taşrada İrât Olunmuş Bir Nutuktan*'da hürriyet ve meşrutiyet rejimi yüceltilir. Müslüman ve gayrimüslim vekillerin müvekkillerle görüşmek için toplandıkları bildirilir.

Reşit Rıza Efendi imzasıyla *Reşit Rıza Efendi'nin Nutkuna Dair* başlıklı yazıda Trablus – Şam ulemâsından ve Mısır'da münteşir Almanlar risâlesinin sahibi Reşit Rıza Efendi'nin İslâm dinine hizmet edilmesi gerektiğini savunan nutkuna yer verilir.

Üç nüsha boyunca devam eden ve mütercimi belirtilmeyen *Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te îrât eylediği nutkun tercümesidir*'de istikbal mazi ilişkisine değinilerek, ulemâların, tüccarların, kadınların ve erkeklerin inşa ettiği medreselerin isimleri zikredilerek haklarında bilgi verilir. Şarkta zuhûr eden ulemâlar, riyaziye ve hendese müntesiplerinin isimleri verilir. Bu isimlerin çalışma alanları zikredilir.

Hüseyin Hazım'ın *Said Efendi Hazretlerinin "Beyânü'l-Hakk" ın geçen haftaki nüshasını tezyîn eden nutk-ı belîğlerinin sûret-i mütercemesidir* başlıklı tercümesinde Allah'a hamd ü sena edilerek başlanan nutukta ilim tahsilinin önemine değinilir. asya ülkelerinin ilim tahsiline verdikleri önem örneklerle anlatılır.

2.2.2. Dil

Mecmuanın serlevhasında kendisini "dini, edebi, siyasi ve fenni" bir yayın organı olarak addeden *Beyânü'l-Hak*; dil içerikli konularda da eser vermiştir. Ayrıca sadece Türkçe değil Arapça ve Farsça içerikli makalelere de yer verilmiştir.

Dille alakalı yazılarda teşadduk ve yazı meselesine değinilmiş, Türkçe'nin önemi vurgulanmıştır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzalı *İslâmiyet – Teşadduk Fi'l Lisân*'da kelimeleri tımturaklı bir biçimde kullanmayı medeniyet olarak addeden kişiler eleştirilir. Teşaddukun lisanda hem şeran hem de medeniyet bakımından yerildiği zikredilir.

İmzasız yayımlanan *Arnavutlar ve Hatt-i Arabi*'de Müslümanlar arasında müşterek olan hususlar arasında yazı meselesi zikredilir. Çeşitli Müslüman ülkeleri zikredilerek Arap harflerini kullandıkları aktarılır.

N. H (Hı). imzalı *Açık Mektup*' ta her dilin birbiriyle etkileşim halinde olduğu zikredilerek, Türkçeden başka bir dil kullanmamanın fikr-i ali olup olmadığı sorgulanır.

M. H (Ha). imzalı *Lisân Meselesi*'nde Süleyman Nazif Bey'e hitaben yazılan makalede eserlerin Türkçe yazılmamasından duyulan kaygı aktarılır. Cümlelerin arasına Arapça, acemce, Fransızca kelimelerin yerleştirilmesindeki manâ sorgulanır.

Çoğunluğu 1910 yılında yayımlanan Abdullah Atıf (Tüzüner), Ahmed Şiranî, Hafız Hüseyin, İsmail, Mehmed imzalı yazılar Arapça ile alakalıdır. Bu yazılarda Arapça nahiv meselesine değinilmiş, arap dilinin fesahat ve belagat noktasında yeni bir tarza

yaklaştığı zikredilmiştir. Ayrıca Arapça'nın yeteri kadar iyi öğrenilemediği de üzerinde durulan bir diğer hadisedir.

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf imzalı *İslâm'da Ulûm ve Fünûn*'unda Arapça nahiv meselesine değinilir ve konu hakkında bilgi verilir. Aynı adla yayımlanan ve iki nüsha boyunca devam eden *İslâm'da Ulûm ve Fünûnu*'nda lügat ve Arap üslubunu ilim haline getiren zatların isimleri aktarılır. İslâmiyet'in zuhûruyla Arapça fesahat ve belagat noktasında yeni bir tarzın meydana getirildiği bildirilir.

Ahmed Şiranî'nin *El- Mektûbu'l Mekşûf İla Ehli'l Mısır* başlıklı yazısında Mısır'dan gönderilmiş Arapça mektuba yer verilmiştir.

Hafız Hüseyin'in üç nüsha boyunca devam eden *Ulemâ-yı İslâmiye'nin Mevki-i Siyasîsi* başlıklı makalesinde İslâmî ilimlerin Müslümanlar arasında yayılmasına engel olan sebeplerden biri Arapça'nın yeteri kadar öğrenilememesidir.

İsmail imzalı *Harp Hakkında Hakikat-i Hâl* Arapça yazılmış şiiirdir.

Mehmed imzasıyla *Arapça'nın Tahsilindeki Mecbûriyet* başlıklı makalede İslâmiyet'i kabul eden kişilerin Arapça öğrenmeleri gerektiği savunulur. Arapça'dan ahlâk, fıkıh, tarih, siyretü'l teracim ve edebiyat ilimlerinin Türkçeye tercüme edilmesi gerektiği aktarılır.

1908 yılında mütercimi Mustafa Sabri olan *Makamat-ı Harîrî'den Manzûm Bir Parçanın Tercümesidir* başlıklı yazıda Harîrî'den alınan şiiirler Türkçeye çevrilmiş ve çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur.

Mütercimi Tâhirü'l Mevlevî olan 1910 yılında tercüme edilen *Kelâm-ı İmâm Ali olmak üzere rivâyet edilen*'de İmâm Ali'nin Arapça şiiirine yer verilmiştir.

Fars edebiyatına dair yazılan yazılar ve şiiirlerin çoğu 1910 yılında neşredilmiştir.

Abbas Lütfü, Ahmed Şiranî, Hüsnî imzasıyla Farsça şiiirler yayınlanmıştır. Bu şiiirler *İki Kit'a-i Farisiye, Mesnevi, Enderez-i Be-Şâh-ı İran* başlıkları altında toplanmıştır.

Mehmed Bahaeddin'in *Bir Neşîde-i Hakimâne* başlıklı yazısında Mevlana'nın Mesnevisinden Farsça beyitler verilip, açıklaması yapılmıştır.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Şükûfe-i Bahâristân*'ında yazarın eseri bastırmak için ne tür merhalelerden geçtiği ve kitapta hangi değişiklikleri yaptığı aktarılır. Kitab-ı Baharistan'ın müellifi, ne zaman ve kim için yazıldığı, şerhinin kimler tarafından

yapıldığı zikredilir. Toplamda on altı sayıda yer alan *Şükûfe-i Bahâristân* on üç nüsha boyunca da devam eder. Rûdekî, Dakiki, Ammar, Unsûrî, Ascedî, Ferruhi, Firdevsî gibi şairlerin neseblerinden, eserlerinden, ilim hayatlarından, hangi eserlerde isimlerinin geçtiğinden bahsedilir. Ayrıca zikredilen şairlerin şiirlerinden de bazı bölümler aktararak, meallerine yer verilir.

Çoğunluğu şiir tercümesi olan yirmi yedi adet Farsça şiire de yer verilmiştir. Feyzî-i Hindi, Mevlana, Mevlana Cami, Şeyh Attar, şeyh Nizamettin Gencevi, Şeyh Sadi ve Tuğraî'den şiir tercümesi yapılmıştır. Mütercimler A (Ayn) Kâzım, Tâhirü'l Mevlevî, Nasûh Efendizâde A (Ayn) Hayri, Hüseyin, Necmi Raci, Kemâlüddin Harpûtî, Refik el-Mevlevî, Mehmed Arif'tir.

2.2.3. İslâm Dini

İlmî niteliği ağır basan mecmuada; fetva, fıkıh, hukuk \ İslâm hukuku, hutbe, itikad, mezhepler, kelâm, siyer, tefsir, vaaz ve hitabet türünde konular işlenmiştir. Bu konularla başta ilim talebeleri olmak üzere İslâm dinini lâıykıyla öğrenmek isteyen herkese yol göstermek amaçlanmıştır. Sadece kitabî bilgiye yer verilmemiş, Hz. Peygamber'den hadis ve menkıbe örnekleri de aktarılmıştır.

2.2.3.1. Fetva

Mecmuada biri tercüme olmak üzere dört fetva yazısı yer almaktadır. Mezkûr fetvalar mecmuanın ilk sayfasında aktarılmıştır. Musa Kazım, Fetva makamı ve Beyrut müftüsünün verdiği fetvalar tesettür, kurban paraları ve ilim öğrenmekle alakalıdır.

İmzasız yayımlanan *Kurbanlar Hakkında Fetvâhâne-i Celîlenin Beyânnâmesidir* başlıklı makalede kurban bayramı münasebetiyle kesilecek kurbanların parasının donanma cemiyetine verilmesinin caiz olduğu bildirilir.

Mûsâ Kâzım'ın *Sûret-i Fetva* başlığıyla yayımlanan makalesinde ise şeyhülislâmın verdiği fetvada coğrafya ve tarih ilminin hem Arapça hem de Türkçe öğretilmesine izin verdiği dile getirilir.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *A'dad-ı Kuvvet* başlıklı yazısında bahriye kuvvetlerine yapılacak yardımın farz-ı kifaye mi yoksa farz-ı ayniye mi olduğu tartışılır. Bu tartışma esnasında müftü Fahreddin'in fetvalarına da yer verilir.

Beyrut müftüsü Mustafa Neca'nın fetvasını tercüme eden Fahrüddin'in *Beyrut Müftüsünün Fetvası Tercümesidir* başlıklı makalesinde, kadınların şerîata göre tesettürünün ne şekilde olduğu hakkında malumat verir. İslâm âlimlerinin eserlerinde yer alan kadınların tesettürüyle ilgili husustan bilgiler aktarılır.

2.2.3.2. Fıkıh

Mecmuada fıkıh konusunda biri tercüme olmak üzere elli yedi adet yazı bulunmaktadır. İddet, oruç kefareti, yemin bozma, selamın İslâm dinindeki önemi, vacip, istihale, cevaz, kurban kesmenin kimlere farz olduğu, taharet ve nezafet, emanet, gayrimeşru doğan çocuğun akıbeti, Müslümanlıktan çıkan kadına nasıl davranılması gerektiği, kâfirin tanımı, düello etmenin sonucunda uygulanacak şer'î icab, oruç ve namaz, abdest, evlilik, zekât, cihâd, küfr, sadaka-i fitr, birden fazla kadınla yapılan evlilik, zî-ruh suret, talak, mûsikî, sigorta, tesettür, Cuma günü ticaret yapılıp yapılmayacağı, diyet gibi konular hakkında fıkhi malumat verilmiştir. En fazla 1910 yılında fıkıhla alakalı konular işlenmiştir.

Ahmed Nurettin'in Başlıksız yayımlanan makalesinde hürrede ve cariyede iddet müddeti açıklanarak, mezkûr hususlarda iddet müddetinin farklı olma sebebi aktarılır.

Ahmed Reşid'in *Tesettür* başlıklı makalesinde ayet-i kerime verilerek Müslüman olan her erkek ve kadının gözünü haramdan koruması gerektiği zikredilir. Kadınların nasıl giyinmesi gerektiği anlatılır.

Ahmed Şiranî'nin *Kefâret-i Savm Meselesi ve Abdürreşit Efendi'nin Konferansı*'nda Şehzadebaşı'nda Abdürreşit Efendi'nin verdiği konferansta orucun kefaretiyle alakalı zikrettiği sözlere yer verilerek, eleştirilir. Yazar savunduğu tezine ispat olması açısından fıkıh kitabından hadis örneği de verir. Yazarın bir diğer makalesi olan *Serâir-i Şer'iyyeden Yeminbillâh*'ta ise yeminini bozan kişilerin hangi tür cezalara çarpıtılacağı sıralanır.

Hacı Necib'in *Selâm Tahiyetu'l İslâm*'dır başlıklı makalesinde selam vermenin ve almanın İslâm dinindeki önemine değinilir. İslâm dininde ne şekilde selam verildiği açıklanır.

Hüseyin Hazım'ın *Ba's-i Bade'l Mevî*'te akıl sahibi olan insanların ölümden sonraki hayata inanmakta tereddüt etmeyeceği dile getirilir. Vacip, istihale ve cevaz

gibi terimlerin anlamlarına yer verilir. *Iyd-i Sâid-i Adhâ*'da kurban kesmenin kimlere farz olduğu, kesildiğinde nelerin yapılması ve yapılmaması gerektiği ile ilgili bilgi verilir. Konuyla alakalı beyte yer verildikten sonra okuyucuların bayramı tebrik edilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik'in *Nezâfet, Tahâret* başlıklı makalesinde taharet ve nezafetin önemine değinilir. Mülevves bir şekil ve kıyafetle âlemde yer etmenin caiz olmadığı bildirilir.

İbn Hazım: Ferit'in *Siyâset-i Şer'iyye*'de emanet ve adaletle alakalı Kur'ân-ı Kerîm'de geçen beyana yer verilir. Rai ve raiyeye ait vazifeler sıralanır. *Siyaset-i Şer'iyye – 26*'da firaş, veled-i zinanın nesebi, kadın ve erkeğin istilhakı gibi başlıklar verilerek haklarında fıkhî bilgiler aktarılır. Mezkûr hususları hem siyaset-i şeriyenin hem de Avrupa devletlerinin nasıl incelediği ele alınır.

İmzasız yayımlanan beş makale bulunmaktadır. *Beşiktaş Meselesi ve İslâm-ı Şer'iyye*'de Beşiktaş'ta yaşanmış hadisenin cehalet eseri olduğu zikredilerek, mezkûr hususa örnek olması açısından şer'i hükümler sıralanır. *Başlıksız* yayımlanan makalede kâfir lafzının tanımı yapılır. *Düello*'da ise gazetelerde Ali Galip Bey ile Adil Bey'in düello yapacakları yönünde haberler çıkar. Meseleyi şer'i bakımdan ele alan gazete, düello eden şahıslara şer'î icabın ne olduğu hakkında malumat verir. *Rumili Gazetesinde Görülmüştür: Beyân-ı Hakikat*'te farz, vacip, nafil, sünnet ve hac ibadetiyle alakalı bilgilere yer verilir.

İskilipli Mehmed Atıf'ın dört makalesine yer verilir. *Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye*'de abdest esnasında bazı azaların yıkanmasının farz olmasındaki hikmetin; tıbbî, maddî ve manevî faydası aktarılır. *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – hukuk-ı ibâde ait vezâif-i içtimâiyeden vezâif-i hususîye* başlıklı makale iki nüsha boyunca devam eder. Aile kavramına değinilerek, birden fazla kadınla yapılan evlilik, tesettür, ziynet hakkında malumat verilir. Zevcin zevceye olan vazifeleri sıralanır. Mezkûr konularla alakalı başta Hz. Peygamber olmak üzere çeşitli İslâm âlimlerinin görüşlerine yer verilir. *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad: Huruc-ı Aliyü's Sultan*'da muhaliflikle alakalı Hanefî fıkıhçıların bilgilerine yer verilir.

Küçük Hamdi'nin *Donanma İânesi Zekât Yerine Geçer Mi?* Başlıklı makalede kurban paralarının donanma ianesine verilip verilmeyeceğiyle ilgili bilgi verilir. Konuyla alakalı Arapça fetvalar da aktarılır.

Mehmed Arif'in *Vedâ-yı Ramazân* başlıklı yazısında Ramazânda oruç tutmanın gerekliliğinden ve Kur'ân-ı Kerîm'in Ramazân ayında indirildiğinden bahsedilir.

Mehmed Tayyib'in *Cihâdın Farziyeti*'nde cihat hakkında fıkhi malumat verilir.

M.H (Ha). 'nin *İçtihad* yazısında müçtehit ve içtihat hakkında malumat verilir.

Mustafa Âsım'ın iki nüsha boyunca devam eden *Dindarlık ve Dinsizlik Makale – 1 - 2*'de küfrün cehli, inadı ve hükmi olmak üzere üç kısma ayrıldığı zikredilir.

Mustafa Sabri'nin on yedi tane makalesi bulunmaktadır. *Iyd-i Said-i Fıtr*'da Ramazân ve kurban bayramları ile fitr sadakası hakkında tafsilatlı bilgiye yer verilir. *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden*'de birden fazla kadınla yapılan evliliğin caiz olduğu zikredilerek, konuyla alakalı hadis örnekleri verilir. *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – Sûret* başlıklı makale dört nüsha boyunca devam eder. Zi-ruh sûretlere şerîatın bakışı aktarılır. Fotoğrafın faydası olarak cinayeti aydınlatması bildirilir. İslâm dininin heykelleri neden yasakladığı aktarılarak, tablolara verilecek paralarla pek çok kişinin ihtiyaçlarının giderilebileceği zikredilir. 27 ve 28. nüshalarda aynı adla yayımlanan *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden "Talak"*da erkek ve kadının İslâm dinindeki boşanma hakları hakkında malumat verilir. Bir erkeğin boşandıktan sonra eşine karşı mükellef olduğu husus aktarılarak, zevci ölen kadının iddet müddeti açıklanır. İki nüsha boyunca devam eden *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât*'ta İslâm dininde zekâtın belli şartları barındırdığı zikredilerek, malumat verilir. İngiltere ve İslâm dinindeki veraset kanunu karşılaştırılır. *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden Mûsikî*'de kadınların mûsikî aleti çalmasına ısrar edenlerin tutumu eleştirilerek, mûsikînin tanımı yapılır. Mûsikî dinleyenlerin beşeri cemiyete hiçbir faydalarının dokunmadığı aktarılır. Ardından bir hastanın mûsikî dinlemesinde sakınca olmadığı da eklenir. İki nüsha boyunca devam eden *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – Sigorta – Kumar*'da sigorta yerine vaat edilmiş yol anlatılır. Kumarın zararlı olduğu zikredilerek, şerîatın bakışı eklenir. *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – Tesettür-i Nisvan* altı nüsha boyunca devam eder. Yazarın

Japonya’da katıldığı bir mecliste tesettürle alakalı işittiklerine yer verilir. Fatma Aliye Hanım ve onun gibi düşünenlerin tesettür anlayışı sorgulanır. Gazetelerde tesettürle alakalı zikredilen görüşlere yer verilerek, tenkit edilir. Devamında sirket ve zina mevzuuna değinilir.

Mustafa Safvet’in *Bir Hakikatin İzâhı*’nda Hikmet Gazetesi’nde çıkan bir makalede Müslümanların kurban bayramında keseceği kurbanın bedeli ile zekâtı donanmaya vermesi gerektiğiyle alakalı görüş fihri bakımdan incelenir. *İslâmiyet’te İzdivaç* başlıklı makalesinde Tasvir-i Efkâr gazetesinde “İslâmiyet’te İzdivaç” adıyla yayımlanan yazıda birden fazla kadınla yapılan evliliğin harama sebep olduğunu zikredenlerin tezi çürütülür. Sıralanan sebepler şer’i bakımdan incelenir.

Münir’in *Kilâbın Tahâret ve Necâseti Hakkında Akvâl-i Fıkha*’da Sırât-ı Müstakîm gazetesinin 135 numaralı nüshasında iki tane hadis tercümesine yer verilir. Hadis tercümelerinden biri köpekler diğeri de gusülle alakalıdır. Yazar tercümesi yapılan iki hadiste de zikredilen sözlerin mezhebe mugayir olduğunu ifade ederek, haklarında malumat verir. Hz. Peygamber’in hadisi, İmâm Malik, İmâm Buhari gibi zatların düşünceleri de eklenir. Yazarın bir diğerk makalesi olan *İksâl*’de ise Sırât-ı Müstakîm’in 135 numaralı nüshasında mealleri mezhebe muhalif bulunan iki hadisten birincisinin sebepleriyle beraber geçen nüshada açıklandığı bildirilir. İkinci hadis “Cuma vaktinde sadece zikrin gasliyle iktifa olunabileceği” ile ilgili izahat verilir. Çeşitli din âlimlerinin ihtilafa düştüğü açıklanır. Ardından konuyla alakalı halifelere, Hz. Aişe’ye sorulan sorular ve açıklamaları aktarılır.

Nasûh Efendizâde A. Hayri \ A.Hayri’nin dört nüsha boyunca devam eden *On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Efâl-i İlâhîye* başlıklı makalesinde kader, kudret ve kesb kavramları hakkında malumat verilir. Mezkûr malumata çeşitli âlimlerin de görüşleri eklenir.

Rıza’nın *Maşrık-ı İrfan Gazetesinde Görülmüştür* başlıklı yazısında gazetelerde Cuma günü ticaret hizmeti olmaması yönünde yazılar yayımlandığına dikkat çekilir. Ahenk Gazetesi’nin 4282 numaralı nüshasında yayımlanan yazı yorumlanır. Ardından Cuma günü ne zaman alışveriş yapılabileceği hakkında malumat verilir.

Şerefüddin’in *Diyetin Ehemmiyet-i İktisadiyesi*’nde diyetin tanımı yapılarak, malumat verilir. İmâmların belirlediği diyet için ödenecek meblağ açıklanır.

Şerefüddin Mağmûmî imzalı *Doktor Şerefüddin Mağmûmî Beyin bir eserinden iktibas olunmuştur: Farîza-i Savm ve Salât*'ta oruç ve namazın dünyevi ile uhrevi faydalarına değinilir.

Ziyaüddin'in *Selâm ve Musâfaha*'da Maşrık-ı İrfan Gazetesinde yayımlanan bir yazıda Avrupa, Lehistan, Japonya, Çin, Hollanda ve Şark'ın nasıl selam verip aldıkları zikredilir. İslâm dininde selamlaşmanın önemine değinilerek, aykırı olan selamlama şekillerine örnek verilir.

Hüseyn Hazım'ın Maverdî'den çevirdiği *Meşveret* başlıklı makalesinde meşveretin tanımı yapılır. Mezkûr konuyla alakalı büyük zatların sözlerine ve ayrıca menkıbelere yer verilir. Meşveret beş haslete ayrılarak, her biri kendi içerisinde açıklanır.

2.2.3.3. Hukuk \ İslâm Hukuku

İlmî içerikli yazıların ağır bastığı Beyânü'l-Hak mecmuasında hukuka dair makaleler de yer almıştır. Bazı durumlarda Şer'î hukukun yanı sıra medeni ve Avrupa hukuktan da yararlanılmıştır. Mecmuanın neşredildiği yıllar boyunca hukukla alakalı yazı neşredilmiştir. 1908'de 12, 1909'da 37, 1910'da 17, 1911'de 13 ve 1912 yılında 11 adet toplamda seksen dokuz makaleye rastlanmıştır. Bunlardan yirmi altısı *Siyaset-i Şer'îye* başlığıyla makalelerini neşreden İbn Hazım: Ferit'e aittir.

Ahmed Şirani'nin *Nev-i Beşerde Ehliyet-i Hukukiye*'de ehliyet-i hukukiyenin manası verilir. Maddi ve manevi hukuk tartışılır. *Şehâdet-i Şer'iyenin Hikmet-i Şer'iyesi Nedir?*'de mahkemelerde şahitlerin üstlendiği görevin öneminden bahsedilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin *Dersaadet Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyesi Merkez-i Umûmîsine* başlıklı yazısında Ömer Hayri Efendi'nin Kütahya'dan Uşak'a nakledilip hapse gönderilmesine sebep olan hadise aktarılır. Adaletin zikredilen hadiselerle kurban edilmemesi, vatanın selameti için adliye nezaretinin dikkatini celp eder.

Hatipzâde Emin'in *İhtiyâr İsticâr Edilir Mi?*'de isticar edilen kişiye seçim hakkı vermenin doğru olup olmadığı sorgulanır.

İbn Hazım: Ferid'in *Siyâset-i Şer'iyye* başlığıyla toplamda yirmi altı makalesi bulunmaktadır. Mezkûr makalelerin içeriği; yaşam hakkı, ceza kanunu ve şer'î hükümde sopa ile meydana gelen ölümden alınacak ceza, rüşvet alan ve verene uygulanacak ceza, hapis müddeti, suçlunun aksamı, kanuna ait bazı maddelerin şer ile mukayesesi, adaletin önemi, siyaset-i şer'iyye ve ceza kanununda yer alan suçlara verilen cezalar, kassam hakkı, hapis müddeti, müttehimin aksamı, hapsedilen bir kişinin sahip olabileceği haklar, cürme teşebbüs etme, hırsızlık, zimmet, ergenliğe giren ve girmeyen çocuğa uygulanacak kanuni ve şer'î hükümler, cinnet, ikrah, sarhoşluk, çocuk düşürmenin kanuni ve şer'î hükmü, bir kimseyi öldürmek, namus davaları, sigorta, ecnebinin medeni hukuktan istifadesi, yolcunun vapura ve şimendifere biletsiz girmesi, barateriya ve avaryanın tarifi, zina, istilhak, çocuğun evlatlık verilmesi şeklindedir. Zikredilen hususlar ceza kanunu, Ticaret-i Bahriye kanunu, garp hukuku ve şer'î hukuklar tarafından ele alınmıştır.

İbnülemin Mahmud Kemâl'in *Hak* başlıklı yazısında hukuk-ı şahsiye ve hukuk-ı cemiyetin önemine değinilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzalı *Müsâvatta Tekâmül*'de müsavatin önemine değinilir. Müsavatın tekâmülü için hangi hususların var olması gerektiği aktarılır. *Mürâ' – Mutâ'* başlıklı makalede hak ve vazifenin birbirine bağlı oldukları dile getirilir. İslâm kanununun her insanın vazifesini tayin, haklarını da taksim ettiği bildirilir. Hz. Peygamber'in hak ve vazifeyi taksim ettiği hadislerine yer verilir. Ardından haklar umumi, şahsi, milli ve hususi olmak üzere dörde ayrılarak açıklamaları yapılır.

İmzasız yayımlanan *Serseri Nizamnamesi*'nde serserilerle alakalı nizamnamenin İstanbul matbuatı ve Mebûsân Meclisi'ni meşgul ettiği aktarılır. En nihayetinde serseriler için istihdam kararı alındığı bildirilir. *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükâmü ş-şer kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan layihadır* başlıklı makale altı nüsha boyunca devam eder. Seksen maddelik Meşihat makamının vazifelerinin sıralandığı layihaya yer verilir. *Mecelle Cemiyeti hakkında hükümetten vârid olan kânûn layihasının tadiline dair Encümen-i İlmiye mazbatası*'nda Mecelle Cemiyeti hakkında hükümetten vârid olan kânûn layihası birinci maddeden on dördüncü maddeye kadar incelenir, gerekli yerlerde düzeltmeler yapılır. Üç nüsha boyunca yayımlanan *Meclis-i Mebûsân-ı İlmiye encümenince tadilen kaleme alınan mahâkim-i şer'iye ve hükkâm-ı şer-i kanûnu layihası esbâb-ı mucîbe mazbatası*'nda

mahkemelerin hangi merhalelerden geçtiği aktarılır. Meşrutiyetin ilanıyla beraber Şer'î mahkemeler ve şer'î hükümler kanunu tanzim edildiği layihanın bir kısmına yer verilir. Teftiş mahkemelerinin kaldırılmak istenmesinin sebebi aktarılır. Evkafın teftiş mahkemelerinin vazifeleri çeşitli alt başlıklarda sıralanır. *Mülhikât Gazetesinden Acîb Bir Fetva*'da Manisa şer'î mahkemesine davet edilen bir zatın icabet etmemesi halinde müftünün iman ve nikâhının yenilenmesi yönünde verdiği fetva hayretle karşılanır. *Beyânü'l-Hak*'ta Manisa Şer'î mahkemesinde yaşanan olay neticesinde müftünün verdiği iddia edilen fetva meselesinin uydurma olduğu zikredilir. Mahkemeye icabet etmeyen kişiye ne yapılması gerektiği sıralanır. *Beyânü'l-Hak*'ta Deyli Telgraf gazetesinde Mısır başvekilinin öldürülmesiyle alakalı Kahire muhbirinin yazdığı mektupta katl mevzuunda şer'î hukuka göre nasıl davranılması gerektiği açıklanır. Kahire muhbirinin yazısından bazı bölümler alınarak düzeltilir. *Beyânü'l-Hak*'ta tesettürle alakalı Meşihat makamının yayımladığı beyannameden duyulan memnuniyet dile getirilir. Tartışmalara sebep olan beyanname için Meşihat makamından bir fetva yayınlaması ricasında bulunulur.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *İnsanların Bir Kanûna İhtiyacı*'nda insanların üç kuvvet üzerine yaratıldığı zikredilir. Kişilerin ihtiyacı olan kanunun ne şekilde olması gerektiği aktarılır. Üç nüsha boyunca devam eden *Medeniyet-i şer'iyye, terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – 4 – kânûn-i ilâhînin evliyâ-yı umûr ve memurîn-i hükümet için tayin edildiği vezâif-i husûsiye*'de hükümetin teşekkül etme sebebi aktarılır. Ardından adaletin tanımı yapılarak, mahiyetinden, çeşitlerinden ve zemminden bahsedilir. *Medeniyet-i şer'iyeye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – 5 – kânûn-i ilâhî'nin tebaa için taayyün eylediği vezâif-i hususîye*'de hükümet ve evliya-ı umurun vazifeleri sıralanır. *Medeniyet şer'iyeye terakkiyât-ı diniye mâ'bad – ikinci bahs sekiz makaleyi hâvidir – (1) – kânûn-i ilâhî'nin umûm mükellefine teklif edildiği vezâif*'te İnsanlara ilahi kanunun iki çeşit mühim vazife teklif ettiği bildirilerek, açıklanır. Ardından müsavat mevzu bahis edilir. *Medeniyet-i şer'iyeye terakkiyât-ı diniye – 2 – hukukullah'a ait vezâif-i ibâd* İnsanların Hukukullah'a ait vazifelerinden olan; itikadat, ibadat ve ahlâkın anlamlarına yer verilir. Nefsi vazifenin her insanın kendi şahsına müteallik olduğu bildirilerek, ikiye ayrılır. İnsanın ruhunu fesattan sıyanet ederek ruhi saadete nail olabilmesi için dört vazife ile mükellef olduğu zikredilerek, mezkûr vazifeler sıralanır.

İsmail Hakkı'nın *El-Mer'u Aduvvun Lima Cehl*'de şahitlerin iddia edilen hususun aleyhine yemin ettikleri takdirde maneviyatın bozulabileceği zikredilir. 20. Asırda şahitlerin şهادetinin ceza cehdinde kabul edildiği bildirilerek, örneklerle açıklanır.

İsmail Hakkı (Manastırlı)'nın *Kuvve-i Teşriye* başlıklı yazısında yazarın Kuvve-i Teşriye tabirine dair görüşü nakledilir. *Kuvve-i Teşriye Tabirine Dâir* 'de mezkûr tabirin anlaşılması için yapılması gereken belirtilmiştir.

Küçük Hamdi *Makale-i Mühimme*'de Roma hukuku hakkında malumat verir. Ardından Kanûn-i Esâsî'nin şerîata muvafık olduğu zikredilerek, Müslümanların kanunlarını bilmeleri gerektiği savunulur. *Küçük Bir Düşünce*'de Cemiyetlerin eleştirisi yapılır. Ardından hem İslâm fikhında hem de Avrupa hukukunda yer alan özgürlük kavramına değinilir. Dokuz nüsha boyunca devam eden *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa*'da Rusya sefâreti baş tercümanı Mösyö Mandelstam'ın Mecelleden tenkit ettiği maddeler aktarılarak savunduğu tez çürütülür. Mevcut maddeler fıkıh kitaplarındaki bilgilerle karşılaştırılır.

Meclis-i Mebûsân'dan İlmiye Encümeni imzalı *Mecelle Cemiyeti Nizamnâme Lâyihasının Sûret-i Muâdelesidir*'de Mecelle Cemiyeti'nin nizamnâme lâyihası sayfanın bir kısmında aslı diğer kısmında ise muadili olarak aktarılır. Nizamname ile ilgili on üç madde sıralanır. Asrın ihtiyaçlarına yardım için yeniden bir cemiyet teşkil edileceği bilgisi verilir.

Mustafa Sabri'nin iki nüsha devam eden *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât*'ta İngiltere'deki ve İslâm dinindeki veraset kanunu karşılaştırılır. İslâm dininde kadın ve erkeğe düşen hissenin ne şekilde olduğu belirtilir. Zekâtın şartları aktarılır. *Cevâbım*'da yazar kuvve-i teşriye tabirini açıklar. *Sabah Refikimize*'de kuvve-i teşriye tabiri hakkında görüşünü belirtir.

Mustafa Safvet'in *Avâmın Havâs Üzerindeki Hukuku*'nda ihtiyaç ve muavenetten bahsedilir. Devamında da avâmın havas üzerindeki hakkına değinilir. *Kanûn* başlıklı makalede kanun ve müsavatın insanlar için önemine değinilir. *Ulviyet ve Meriyet-i Kanûn*'da fertlerin kanun karşısında nelere itina etmeleri gerektiği aktarılır. Kanunun insanların hukukunu muhafaza ettiği bildirilir. Ardından mahkemelerin önemine değinilir.

Münir'in *Hukukta İstinabe Yâhûd Kitâbü'l Kadı ila Kadı* başlıklı makalesinde Kitabü'l Kadı ila Kadı ibaresi hakkında malumat verilir. Şehadetin nakli için fikhın bazı şartlar barındırdığı ifade edilerek, mezkûr şartlar üç maddede incelenir.

Ömer Nasûhî'nin *Adalet-i Şer'îye*'de İslâm âleminde adaletin ne sebeple cereyan ettiği zikredilerek, kısasın hak ve adalete muvafık olduğu ifade edilir. Ardından cezaların hangi hususlarda verileceği anlatılır.

Sabah imzasıyla yayımlanan *Bir Tebligat Kavlı İstihsan – Kavlı Kıyas*'ta kısas icrasına hükmeden hâkimin hangi şartta hükmünü gerçekleştiremediği aktarılır. İstihsan ve kıyasın hangi şartlarda uygulanması gerektiği bildirilir.

Salih Zeki'nin *Şeriat-ı Garrâ ve Kanûn-i Esâsi*'de devletlerin inanılan dine göre kanun çıkardığı ifade edilir. Meşrutiyetin ilanından itibaren ne gibi faaliyetlerin gerçekleştiği sorgulanır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *Kânûn-i cezaya ilave olunan mevâd-ı kânûniyeden elli beşinci maddenin fıkra-i ahiresi üzerine bir mülahaza*'da cürm ile ceza arasında adil bir davranış gözetmek gerektiği bildirilir. Cürmün çeşitleri aktarılır. *Bir Mütalaa*'da sırasıyla Osmanlı devleti padişahları tarafından konulan kanunlar zikredilerek, haklarında bilgi verilir. Beş nüsha boyunca devam eden *Diyanetin Medeniyete Lüzumu*'nda cürmün tanımı yapılır. Akıl erbabının müracaat edecekleri vesail itibarıyla beş kısma ayrıldığı zikredilerek, sıralanır. Mezkûr vesailin gerçekleşmesi için bir kanuna ihtiyaç duyulduğu bildirilir.

Şerefüddin'in *Yeminin Sebeb-i Teşri'* ve *İki Mebde-i Ahlâkı Arasında Münakaşa*'da yeminin hâkimler nazarındaki önemine değinilerek, ne mahiyette olması gerektiği ifade edilir. Ardından iki kişi arasında gerçekleşen yeminin ahlâkî boyutu incelenir.

2.2.3.4. Hutbe

Beyânü'l-Hak mecmuasında ikisi tercüme olmak üzere toplam dört tane hutbe içerikli yazı bulunmaktadır. Mecmuanın 9 Ramazân 1326 tarihli ilk nüshasında Küçük Hamdi imzasıyla yayımlanan *Hutbe-i Peygamberî*'de Hz. Peygamber'in hutbe vermeden önce ümmetini nasıl çağırdığı zikredilir. Devamında hutbeye yer verilir. Mustafa Âsım'ın *Hulefâ-yı Râşidîn hazerâtı devirlerinde ahvâl-i ictimâîye faruk-ı a'zam radiyallahu teâla anh devri – 3* başlıklı yazısında takva ve adalet devri diye

nitelendirilen, idari kaideleri ihtiva eden halife dönemini anlatan hutbeye yer verilir. Hutbenin önce Arapçasına yer verilir, devamında tercümesi yapılır.

Tercüme olarak yayımlanan hutbeler 1909 ve 1910 yıllarında yayınlanmıştır. 1909 yılında Ahmed Reşit'in tercümesiyle neşredilen *Tercüme-i Hutbe-i Münife-i Hazret-i Risâletpenâhi*'de evvela Hz. Peygamber'in hutbesini okuyana kadar neler yaptığından ve nerelerde bulunduğundan bahsedilir. Daha sonra Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce irat ettiği hutbe aktarılır. Mütercimi belirtilmeyen bir diğer makale ise *Maşrık-ı İrfân Gazetesinde Okunmuştur: Târihten Bir Gonca* başlıklıdır. Hz. Ömer'in askere hitaben verdiği öğütler, istirahat etmeleri için nelerin yapılması ve düşman topraklarına girdiğinde nasıl davranmaları gerektiği, hücumun ve harbin ne zaman yapılması gerektiğini ifade eder.

2.2.3.5. İtikâd

Beyânü'l-Hak mecmuasında ilmî içerikli hususların mevzu bahis edildiği esaslardan biri de itikat meselesidir. İtikadın mevzu bahis edildiği makalelerde ana tema İslâm dinine olan inancın arttırılmak istenmesidir. Biri tercüme olmak üzere toplamda yirmi sekiz makaleye rastlanır. 1908'de on dört, 1910'da iki, 1911'de beş, 1909 ve 1912'de dört makale neşredilmiştir.

Ahmed Mikdâd'ın *Katarât-ı Hakikat*'te dinin beşeri âlem ve cihan için olan önemine değinilir. Devamında bedenleri beslemek yerine ruhların ulvi saffetlere ulaşması için çalışmak gerektiği öğütlenir.

Ali Rıza'nın *İtikatsızlık ve Menşei*'nde dine karşı ilgisizliğin daha çok kimlerde görüldüğü ve sebebi aktarılır. İtikatsızlıkla alakalı yazarın görüşlerine yer verilir.

Hasan Sabri'nin *İltizâm-ı Adalet* başlıklı makalesinde insanların yaşanılan çağdaki kanun ile hükmederek terakki etme davasında bulunmamaları gerektiği, aksi halde muhalefet etmiş olacakları bildirilir.

Hüseyin Hazım'ın *Gayret-i Diniye* başlıklı makalesinde Müslümanların münkirlerle karşılaştıklarında neler yapması gerektiği hadis de verilerek anlatılır. *Cihet-i Câmia-yı Muhammediye ve Uhuvvet-i İslâmiye*'de Şehzadebaşı'nda Rusya ve Kazan ulemâsından hacı Abdürreşit İbrahim, Japonyalı hacı Ömer Yamaoka ve pek çok kişinin yer aldığı toplantıda mezkûr kişilerin bir arada olma sebebi cihet-i camia-i Muhammediye şeklinde açıklanır.

İbnülemin Mahmud Kemâl'in *Bekâ, Din ile Kâimdir*'de İslâm itikadının devletlerin izmihlale uğraması arasındaki ilişki aktarılır. *Amel*'de İbadetten maksadın neler olduğu sıralanır. Riyanın insanın olduğu gibi görünmesine engel olduğu İmanın riyadan uzak durduğu eklenir. *İttihâd-ı Kulüb*'de Kalplerin birliğinin önemine değinilir. İman erbabına göre İslâm dininin esasının ne olduğu açıklanır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Nazar-ı Şer'de Hakk-ı İçtimâî ve Muavenet* başlıklı makalesinde Halife, Cemaat, Cuma ve hutbe lafızları açıklanarak içtimai önemlerine değinilir. Avrupalılar ittihat mevzuunda neden başarılı olamadıkları dile getirilir. *İtikâta İnkılâb-ı Medeni*'de İnkılâb-ı idari, inkılâb-ı edebî, inkılâb-ı fikrî ve dimağı, inkılâb-ı itikâdî ve ahlâkî şeklinde sıralanan hususlar açıklanır. *Meslek ve Meslekçilik* isimli makalesinde İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı zikredilir. Ardından Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıkları aktarılır. *Bir Serbedi Önünde Yâhûd İntâk-ı Sıdk*'ta İslâm dinini farklı görüşte olan insanların nasıl benimsediği aktarılarak, çeşitli örnekler verilir. Yazar en doğru sözlerin ağyarın ağzından çıkıp Müslümanların intibah etmemesini eleştirir.

İbrahim Lütfî'nin *Sâni'-i Hakiki* başlıklı makalesinde kâinatta göze çarpan pek çok hususun bir yaratıcı tarafından gerçekleştiği zikredilir. Nizam ve intizamı tetkik eden insanların sahip olabileceği hususlar aktarılır.

İmzasız yayımlanan *Beyânü'l-Hak*'ta İslâm dininin esasında kişilerin nasihatle dine davet etmenin meşru olduğu zikredilir.

Küçük Hamdi'nin dört nüsha boyunca yayımlanan *Ulûm-ı İslâmiye – Âleme Bir Nazar* başlıklı Allah'ı tanımanın ve bilmenin öneminden bahsedilerek, kâinatın ne şekilde yaratıldığı aktarılır.

Mimarzâde Mehmed Ali'nin altı nüsha boyunca devam eden *Urvetü'l Vüskâ* başlıklı makalesinde zamanın kötülüğünden yakınılır. Dinsizliğin iki cihanda da musibete yol açacağı bildirilir.

M. Şükrî'nin *İslâmiyet ve Medeniyet*'te dinsizliğin Türkiye'de nasıl yayıldığı aktarılır.

Necmüddin'in *Rü'yetullah Ait Tetkikât-ı Kelâmiye*'de Mutezile ve ehl-i sünnetin rü'yetullah mevzuuna bakışı aktarılır. Ardından Mutezilelerin düşünceleri, söyledikleri zikredilerek yazar tarafından eleştirilir.

Salih İhsan'ın *Re'sü'l Hikmet Mahâfetullah* başlıklı makalesinde Allah korkusuna değinilir. Hz. Süleyman ile ondan sonra gelen sultanların Allah'a tevekkül ve teslimiyetinden bahsedilir.

İbn Hazım: Naim'in Ferit Vecdi'den *Din Nedir?* Başlığıyla çevirdiği makalesinde kişinin itimat edeceği hususlara nasıl sahip olduğu aktarılır. Allah'ın kullarını doğru yola ve feraha ulaştırması için neler yaptığı zikredilir.

2.2.3.6. Kelâm

Mecmuada kelâm ilminin mevzu bahis edildiği on üç makale yer almaktadır. Mezkûr makaleler, Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri, Mehmed Fevzi ve Abdullah Edîb imzalıdır.

Abdullah Edîb'in *Sıfatullah* başlıklı makalesinde sıfat-ı zatiye ve sıfat-ı fiiliyenin tanımları yapılarak, haklarında malumat verilir. Devamında da Allah'ın sıfatlarından birkaçı sıralanır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzalı *İslâmiyet, İnsaniyet ve Dostları*'nda Hz. Ömer'in sözü nakledilerek insanlık için olan önemine değinilir. İlim ve irfandan mahrum olan kişilerin doğru yoldan saparak ilahi emre karşı harp ilan ettikleri aktarılır. Al-İmran suresinin 157. ayeti konuyla alakalı olarak örnek verilir.

Mehmed Fevzi'nin *Emr-i Bi'l Ma'rûf'un Manasıyla Suver-i İfasi*'nda maruf lafzının sözlükteki ve şerîattaki manası açıklanır. Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i anil münker ibaresinin Kur'ân-ı Kerîm'de de geçtiği zikredilerek, farz olduğu bildirilir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A. Hayri'nin dokuz nüsha boyunca devam eden *On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden: Mukaddime yâhût ulûm niye tedvin olunup her birine mahsûs bir isim takılmıştır?* da İlim kelimesinin tafsilatlı bir şekilde tanımı yapılarak, kelâm ilmi hakkında soru – cevap şeklinde malumat verilir. Kelâm ilmi hakkındaki farklı görüşler aktarılır. İkinci Mebahis; İlm-i Kelâmın Faidesi alt başlığında kelâm ilminin beş tane faydası olduğu dile getirilerek, tafsilatlı bir şekilde açıklanır.

2.2.3.7. Mezhepler

Beyânü'l-Hak mecmuasında Vehhabi, Tabiiyun, Maddiyun, Tenasühiye ve Mu'tezile gibi çeşitli mezheplerin mevzu bahis edildiği on bir adet makaleye rastlanmıştır.

Ahmed İslâm'ın 1910 yılında yayımlanan *Beyânü'l-Hak İdâre-i Âliyesine* başlıklı makalede İkdâm gazetesinde Necid ulemâsının Vehhabi mezhebinden olmayanların kanlarının heder olması gerektiğine dair bir makalenin yayınlandığı bilgisi verilir. Mezkûr makalenin manâ bakımından tashîhi yapılıdır.

1912 yılında Ahmed Nafiz'in *Tabîiyun Mezhebine Karşı Reddiyem*'de Astronomie bulunan iki mezhebin isimleri zikredilerek, haklarında malumat verilir. Fenni meselelerin evvelden peygamberler tarafından mevzu bahis edildiğine dikkat çekilir.

Mimarzâde Mehmed Ali'nin 1908 ve 1909 yıllarında yayımlanan ve altı nüsha boyunca devam eden *Urvetü'l-Vüskâ* başlıklı makalesinde Geçmiş zamanın ve 20. Asrın gençleri karşılaştırılır. Zamanın kötülüğünden yakınılır. Dinsizliğin iki cihanda da musibete yol açacağı ifade edilir. Maddiye ve Tenasühiye mezheplerinin varlığından bahsedilir. Doğada pek çok yaratıcının olduğunu iddia edenlerin tezi çeşitli hususlar zikredilerek çürütülür.

Mustafa Safvet'in 1910 yılında *Âlem-i İslâm'da Bir Hatve-i İttihâd* başlığıyla yayımlanan makalesinde İslâm ehli arasında var olan mezhep ihtilafının ne zaman ve nasıl başladığına dair malumat verilir. Mezkûr ihtilafın neler olduğu aktarılır. İran'da Müslüman ahali arasında çatışmaya yol açan mezhepler zikredilerek, sebebi aktarılır.

İki nüsha boyunca devam eden *Ehl-i İslâm ve Ulûm* başlıklı yazıda Mustafa Âsım Şafî ve Hanefî mezhebine salık olan kişilerin arasında zamanla çatışmaların yaşandığını aktarır. Devamında kelâm ilminin zamana göre ne suretle tedris olunması lazım geleceğine dair var olan iki fikir sıralanarak okunması gereken kitaplar örneklerle verilir.

1911 yılında Necmüddin'in *Rü'yetullaha Ait Tedkikât-ı Kelâmiye* başlığıyla yayımlanan makalesinde Mutezile ve ehl-i sünnetin rü'yetullah mevzuuna bakışı aktarılır. Ardından Mutezilelerin düşünceleri, söyledikleri zikredilerek yazar tarafından eleştirilir.

2.2.3.8. Siyer

Beyânü'l-Hak mecmuasında Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili yazı da bulunmaktadır. 15 Rebülevvel 1330 tarihinde İbnü'r-rahmi Ali Tayyar imzasıyla yayımlanan *Sultan-ı Selâtîn Resûl-ı Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhissalatu Vesselâm* başlıklı makalede Hz. Peygamber'in ne zaman ve nerede doğduğundan, ailesi ve akrabalarından, kimin yanında büyüüp yetiştiğinden, kabilenin onu nasıl çağırdığından, ilk evliliğinden ve çocuklarından, diğer evliliklerinden, kaç yaşında peygamber olduğundan, hicret etmesinden, İslâm dinini ilk kabul eden kişilerden, ahlâkından bahsedilerek yaşamından kesitler sunulur.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri'nin 82 numaralı nüshamızdan *mâ'bad: Siyer Derslerinden* başlıklı yazısında Sarf, nahiv gibi kelimelerin Türkçe lisandaki karşılığı olan ibareler sıralanır. Ensab ilminin açıklaması yapılarak, mevcudunun Araplar olduğu zikredilmiştir. Devamında da cahiliye dönemindeki Arapların faaliyetleri sıralanır. İslâmiyet'in kabulüyle Arap yarımadasında pek çok husus değiştiği zikredilerek, Arapların nesep ilmine verdiği önemden bahsedilir. Mezkûr ilmi kötölemek isteyenler de eleştirilir.

2.2.3.9. Tefsir

Beyânü'l-Hak mecmuasında çeşitli konulara delil sağlaması açısından Kur'ân ayetlerine de yer verilmiştir. Tefsirle alakalı on yedi adet yazının varlığından söz etmek mümkündür. Makaleler Abdullah Edîb, Refet, Sufizâde Mehmed Tevfik imzalıdır. Ayrıca altı adet İmzasız makale de neşredilmiştir.

Mev'ize, Nasihat, İttifak, Nusret ve Maruf ile Emir, Hidayet Merkez-i Kuvvette mi, Havza-i Ekseriyette mi? başlıklarının haricinde yedi adet Başlıksız yazı bulunmaktadır. Mezkûr makalelerde Enfal suresinin 46. ve 60., Kasas suresinin 43., Al-i İmran 102., Muhammed suresi, İbrahim suresinin 19., Maide suresinin 105., Bakara suresinin 185., Nahl suresinin 9., Mülk suresinin 1., Kehf suresinin 103. ve 104. ayetleri, Rum suresinin 41. ayeti, Saff suresinin 10. Ayetine yer verilerek, açıklamaları yapılmıştır. Beş nüsha boyunca devam eden Vaazlarımızdan başlıklı makalelerde Hucurat suresinin 10. ve 13. ayeti, Ahzab suresinin 21. ayeti tefsir edilmiştir.

2.2.3.10. Vaaz ve Hitabet

Mecmuada vaaz ve hitabet içerikli yazılar toplamda on beş tanedir.

Abdüllatif'in *Ramazân-ı Müübarekte Sultan Bayezid Camii-i Şerifinde edilen vaaz ve nasihatten bir parçadır – meşrutiyet, meşveret* başlıklı yazısında meşveretin geçmiş zamanlardan beri kullanıldığı ifade edilerek, meşvereti kullanan yöneticilerin isimleri sıralanır. *Ey Cemâat-i Müslimin'* de fitneden korkulması gerektiği ve fitneye sebep olan şeyleri bertaraf etmek gerektiği öğütlenir. Fitne olabilecek hususlar sıralanarak, mezkûr hususların kişilere ne gibi zararları olabilecekleri bildirilir.

El Merkezü'l Umumi Lil-Cemiyetü'l İlmiyeü'l İslâmiye imzasıyla yayımlanan *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'den* başlıklı yazıda Ulemâlara hitaben yazılan Arapça beyannameye yer verilir.

İkdâm imzalı *Meclis-i Mebûsân Müzakerâtından*'da Mebûsân Meclisi'nde gerçekleştirilen müzakeratta Es'ad Efendi'nin konuşmasında Girit meselesi üzerinde durulduğu bildirilir.

İmzasız yayımlanan *Geçen Nüşamızda Derci Vaat Edilen – Vaazlardan*, iki nüsha boyunca devam eden *Vaazlarımızdan, Vaazlarımızdan – 4* başlıklı yazılarda cihat ve münhemik lafızlarının önemi kişinin nesebiyle övünmemesi gerektiği, Hz. Peygamberin ahlâkının güzelliğinden bahsedilir. Ayrıca *Hayât-ı İlmiye ve İlk Hatve-i Terakki-i Cüyâne*'de Ayan Reisi Said Paşa'nın mukaddimesi zikredilerek, Maârif nazırı Emrullah Efendi'nin mukaddimesinin ardından nutkuna yer verilir. Teşekkür ve Tarz-ı Telakki başlığı altında Maârif nezaretinin yayımladığı *Ahlâk-ı Dini* kitabının şükran ile okunduğu bildirilir. *Hacı Ömer Yamaoka Efendi*'de Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin merkezinde verilen çay ziyafetini müteakip Ömer Efendi'nin İngilizce olarak verdiği nutkun bir bölümü aktarılır. Mustafa Âsım Efendi'nin *Nutk-ı Cevabisi* alt başlığında ise Mustafa Âsım Efendi'nin mezkûr nutukla alakalı izlenimlerine yer verilir. İki nüsha boyunca devam eden *Vaazlarımızdan* başlıklı makalelerde Hucurât suresinin 13. Ayeti verilerek açıklaması yapılır. Ayetin nüzul sebebi anlatılır. Beyit başlığı altında Farsça beyte yer verilerek tercümesi yapılır. Nesep hakkında malumat verilir. Takvanın anlamına yer verilerek, önemine değinilir. Mezkûr konularla alakalı kıssalar ve hadisler zikredilir. İki nüsha boyunca yayımlanan *Vaazlarımızdan Memurînin Evsâfına Dair* başlıklı yazıda Memurlardan takva ehlinin ve şer'i bakımdan

talep edilen vasıfları açıklanır. Muttakinin tanımını yapılır. İlm-i hal meselesine değinilir. Ardından memurların vazifeleri sıralanır.

Mustafa Âsım'ın *Geçen hafta bir konferansta gazetemiz Sahib-i İmtiyazı Mustafa Âsım Efendi'nin irâd eylediği nutuktur* başlıklı yazısında Arapça bir şiirle başlanan nutukta şeriâtin insanlara ilmi iki suretle emrettiği dile getirilerek, açıklanır. Nutkun devamında hacca giden birtakım kimselerin tavafı hangi maksatla yaptıklarını bilmedikleri düşünülür. Ardından insanların, Türklerin en büyük şairlerinden addedilen Tevfik Fikret Bey'in İnanmak İhtiyacı şiirinde dediği gibi inanmak ihtiyacına gereksinim duydukları ifade edilir. Haccın maddi faydalarından ve zekâtтан bahsedilir.

2.2.3.11. Dini Gün ve Geceler

Bu bölümde yayımlanan on üç makalenin tamamı İmzasız olarak neşredilmiştir. Ayrıca sekiz tanesi de başlıksız bir biçimde yayımlanmıştır. 1909 ve 1912'de 3, 1910'da 2, 1911 yılında beş makaleye yer verilir. Başlıksız yayımlanan makaleler dışında *Mevlid-i Hazret-i Nebevi*, *Velâdet-i Hazret-i Risâletpenâhî*, *Leyle-i Regaib Umimetü'l Mevahib*, *Mukaddes Leyle-i Berat Mağfiret-i Âyât*, *Leyle-i Regaib ve Feyretü'l Mevâhib* isimleriyle yayımlanan yazılara yer verilir. Mezkûr makalelerin konusu Hz. Peygamberin dünyaya teşrifî, Ramazân ayının gelmesi, mevlit, Miraç, berat ve Kadir geceleri münasebetiyle okuyucular tebrik edilir.

2.2.3.12. Dini Merâsimler

16 Rebülevvel 1328 ve 16 Şabân 1328 tarihlerinde İmzasız olarak yayımlanan iki makalede yapılan dini merasimlerden bahsedilmiştir. Biri *Mevlûd-ı Alay-ı Vâlâsı* diğeri başlıksız yayımlanır. İslâm dininde muhterem olan aylarda çeşitli merasimler düzenlenerek mevlit alayları yapıldığı aktarılır. Osmanlıların padişahı olan Beşinci Mehmed için icra edilen mevlit esnasında camide yaşananlara yer verilir. İlim cemiyetinin Uşak şubesinde hükümetin ileri gelenlerinin de katıldığı mevlit-i şerîf okunduğu zikredilerek, ulemânın söyledikleri aktarılır.

2.2.4. Ahlâk

Beyânü'l-Hak mecmuasında ahlâk temalı pek çok makaleye rastlanmıştır. Makalelerin ekseriyeti Ahmed Şiranî (Okumuş), Alaeddin Rûhî, Hüseyin Hazım, İbnülemin Ahmed Tevfik, İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar, İbrahim Lutfî, İskilipli Mehmed Atıf, Küçük Hamdi, Mehmed Refet, Mehmed Sıtkı, Mustafa Safvet, Nasûh Efendizâde

A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri, Said, Sadık Hulûsî, Salih Zeki, Selim Efendizâde Mustafa Nakî, Şeyh Es'ad Efendi gibi talebe, dersiâm, kâtip, tahrîrât müdürü ve müfettiş mesleğine mensup kişilerdir.

Ahlâk temini barındıran makaleleri üç kısımda incelemek mümkündür. Bir kısım ahlâksızlığın ne şekilde ve hangi şartlarda oluştuğu hakkında fikir yürütmüştür. Ahlâksızlığın en önemli sebepleri olarak itikadın zayıflaması ve batıdan gelen her hususun sorgulanmadan kabul edilmesidir. Bunlar; *Maraz-ı Ahlâkî Nasıl Tedavi Olunabilir?*, *Kavânîn-i Ahlâk*, *Ahlâk ve Hiss-i Millî*, *Meslek ve Meslekçilik*, *El-Emru İza Dâka İttesea*, *Maâlî-i Umûr Maâlî-i Ahlâk*, *Terbiye-i Ahlâkiye*, yedi nüsha boyunca devam eden *Ahlâktan*, *Nazar-ı Hükümette Ahlâk*, *Hakikatten Vazgeçmem – 3*, *Meşrutiyet – Ahlâk ve Ulemâdan Bir Temenni*, *Bu Gidişle Millet İflâs-ı Ahlâkiye Mahkûm Olacak*, *Ahlâk-ı Siyasî Makale – 2* başlıklıdır.

Bir diğer kısımda ahlâk teminin; merhamet, fazilet, adalet, hayâ, insaf, ittihat, nefis, huysuzluk, tevekkül, müdâhane başlıkları altında önemine değinilir. Bunlar; *Beşeriyette Merhamet*, *Ba's-i Ba'de'l Mevt*, *Fazîlet*, *Hayâ*, *İnsâf*, *Ahlâkta Buhrân veyâhûd Huysuzluk*, *İslâm'da Tevekkül-i Mütevekkilin*, *Saâdet-i Hakikiye*, *İslâmiyet'te Medeniyet ve Hürriyet*, *İnfiâlat-ı Nefsâniye*, *Müdâhane* başlıklıdır.

Üçüncü kısım da güzel ahlâkî kişinin hangi yollarla kazanabileceği sıralanır. Hz. Peygamber ile İslâm ulemâlarının güzel ahlâklarından bahsedilerek, konu hadis ve ayetlerle de zenginleştirilir. Bunlar; iki nüsha boyunca devam eden *Esâs Terbiye*, *Sabâhat-i Vech Safavet-i Ahlâk*, *Mensî Bir Hakikat*, üç nüsha boyunca devam eden *Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Ahlâk*, *Re'sü'l Hikmet Mahâfetullah*, beş nüsha boyunca devam eden *Diyânetin Medeniyete Lüzûmu* başlıklıdır.

2.2.5. Sosyal Meseleler

Mecmuada, sosyal meselelerin ele alındığı makaleleri kadın, aile\evlilik\yaşam tarzı\maişet, giyim, zararlı alışkanlıklar, batıl inançlar, ianat, toplumsal bozukluklar, vazifeler şeklinde incelemek mümkündür.

2.2.5.1. Kadın

Kadınlarla alakalı yazıların büyük çoğunluğu tesettüre riayetinin noksan olmasıyla ilgilidir. Ayrıca kadınların tiyatroya gitmemeleri gerektiği, tasarrufa önem vermeleri lüzumu, talak hakkına ne şekilde sahip oldukları da mevzu bahis edilmiştir. Feminizm

akımı ise eleştirilen hususlardandır. 1908, 1909, 1911 yıllarında üçer, 1910'da iki ve 1912'de dört adet olmak üzere toplamda on beş adet makaleye rastlanmıştır.

Ahmed Şükrî'nün *Dertlerimizden* başlıklı makalesinde Çocuklarını Alman mürebbiyenin yetiştirmesine izin verenler, sabah akşam tiyatroya konsere giden kadınlar, küçük yerlerde ve mekteplerde kadınlara mahsus tiyatro açılması ile gıybet, kötü söz söyleyenler eleştirilir.

Bölümün tek kadın yazarı olan Hâce Fatma Mergûbe'nin *İslâm Kadınları ve Moda* başlıklı yazısında erkeklerin Avrupa kumaşına muadil mensucat yetiştirmek üzere fabrika tesis etmelerinin lüzumundan, kadınların da bir müddet bulabildiklerini giymek fedakârlığını göstermeleri temenni edilir. *Tahsil-i Nisvan* başlıklı yazısında kadınların tahsil görmesi gerektiğine dikkat çekilir. Ayrıca Fatma Aliye Hanım kadınların medarı iftiharını olarak addedilir.

İslâm'da Çarşaf ve Çarşaflılar başlıklı makalede İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar; kadınların haklarını genişletmek için çarşaf, peçe gibi kıyafetlerin yasaklanmasını eleştirir. Ardından yazar feminizm ile ilgili düşüncelerini zikreder.

İmzasız yayımlanan *Dört beş adet kartpostal ile beraber idârehânemize irsâl edilen varakadır*'da İdârehâneye Yüzbaşı Ali Vasfi Bey tarafından gönderilen kartpostal varakalarında Müslüman kadınlarının fotoğraflarının çıkartılarak dergilerde, çeşitli semtlerin camekânlarında teşhir edilerek satılmasına ve insanların tepki göstermemesi hayretle karşılanır. *Âdâb-ı Umûmîye*'de Ağustosun yirmi yedisinde yevmi gazetelerde kadınlarla ilgili çıkan haberde kadınların hakkıyla tesettüre riayet etmediği, çarşı ve pazarda açık giyindikleri dile getirilir. Ardından kanunlara uymayanlar hakkında takibatın başlanacağı bilgisi de eklenir. *Beyânü'l-Hak*, *Beyânnâme-i Meşihatpenâhi*'de kadınların tesettüre hakkıyla riayet etmeleri gerektiği aktarılır.

M. Şükrî'nün *Kadınlarımız* 'da kadınların çocuklarını iyi yetiştirmesi halinde topluma ne gibi katkılarının olacağı aktarılır. Feministlerin ifadelerine yer verilerek, akım ve düşünceleri eleştirilir. *Müzmin Bir Maraz-ı İçtimâî – Moda* başlıklı yazıda modaya olan düşkünlüğün insanı maddi vemanevi pek çok zarara uğrattığı aktarılır. Feministlerin moda ile ilgili görüşü eleştirilir.

Mustafa Sabri'nin *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden Talak -I-* başlıklı yazısında erkeğin talak hakkına sahip olmasının belli şartları barındırdığı

bildirilir. Kadınların mebusluk yapmamalarının sebebi aktarılır. İslâm âleminin kadına bakış açısı aktarılır.

Mustafa Safvet'in *Şark ve Garp Kadınları*'nda gazetelerin birinde çıkan yazıda yazarın Avrupa'ya yaptığı bir gezi esnasında Şark ve Garp kadınları arasında yaptığı muhakeme aktarılır. Mezkûr yazarın Osmanlı kadınlarıyla ilgili görüşlerine yer verilir. Mustafa Safvet zikredilen görüşleri eleştirir. İki nüsha boyunca yayımlanan *Bizde Yenilikler*'de Feminizmin nerede peyda olduğu zikredilerek, tanımına yer verilir. Avrupa'daki kadınların tanıtımında yer alan taleplere rağmen esir konumunda oldukları zikredilerek, bu hususta sekiz madde sıralanır. Osmanlı Devleti'nde ve Avrupa'da yaşayan kadınlar karşılaştırılır. Feminizmin iki sebepten ötürü ortaya çıktığı zikredilerek, açıklanır. İstanbul'daki ve taşradaki kadınların tesettürü kullanmaları bakımından karşılaştırılır. Ardından kadınların resmi işlerde çalışması meselesine değinilir.

Said'in *Makale-i Mahsûsa* başlıklı yazısında kadınların mali servete ne gibi zararlarının dokunacağı sıralanır. Cemiyet-i siyasiyenin devamı için sadece erkeklerin değil kadınların da çalışması gerektiği savunulur. Maişet sıkıntısına değinilir.

2.2.5.2. Aile \ Evlilik \ Yaşam Tarzı \ Maişet

Mecmuanın yazarlarından Ahmed Şevki, Aynizâde Hasan Tahsin, İbrahim Lütfi, İskilipli Mehmed Atıf; bir Müslümanın aile hayatının, yaşam tarzının nasıl olması gerektiği hususunda yol göstermeye çalışmıştır.

Ahmed Şevki'nin dört nüsha boyunca devam eden *Müslümanlarda Aile Hayatı* başlıklı yazısında Avrupa'nın kadınlar ve erkeklere bakışı sıralanan örneklerle aktarılır. Osmanlı Devleti ve Avrupa'da yaşayan insanların fakir halka nasıl baktıkları karşılaştırılır. Müslüman kadınların Avrupa'yı örnek alarak değişmeye başladıkları da bildirilir.

Aynizâde Hasan Tahsin'in *Nüfus Meselesi* başlıklı yazısında nüfus meselesinin hem siyaset hem de iktisat bakımından önemine değinilir. Hz. Peygamber'in evlilikle ilgili görüşlerine yer verilerek, kişiler evliliğe teşvik edilir. Ekonomik sebeplerden ötürü evlenemeyen kişilerin ve köyde yaşayanların istibdat zulmünden kaçmaları nüfus miktarını etkileyen hususlar olarak addedilir.

İbrahim Lütfi'nin *Tesettür Münasebetiyle Mübalatsızlık: Bâis-i Felakettir*'de mübalatını kaybeden milletlerin elîm neticeler yaşadıkları zikredilir. İçtimai hayatta ise milli ananelerin terk edildiğine dikkat çekilir. Vatanın felaketine sebep olan hususların araştırılması gerektiği vurgulanır.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Harf ve Sanâyi*' başlıklı yazısında insanların medeni ve içtimai bir şekilde yaşayabilmeleri için belli usullere muhtaç oldukları zikredilir. Mezkûr usuller sekiz kısma ayrılarak açıklanır. *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – 3 – veliyü'l emr ve erkân-ı hükümetin takip edecekleri meslek – program*'da ise Ebu Bekir et-Tartuşi, Siracü'l Müluk isimli kitabında milletin saadeti, memleketin selameti ve hükümetin intizamı için üç usulü takip etmek gerektiğini zikreder. Mezkûr usuller sıralanarak, Hz. Peygamber ve Kur'ân-ı Kerîm'in takibiyle gerçekleştirilmelerinin mümkün olduğu aktarılır.

2.2.5.3. Giyim

Avrupa ve Osmanlı Devleti'nin kadın ile erkeğe bakışı, değişen dünyayla birlikte çağa ayak uydurmaya çalışan kadınların yaptıkları, feminizm, moda, tesettür, fes ve kalpağın değiştirilmek istenmesi, kahvehanelerin insan hayatını nasıl etkilediği, yardımlaşma, kişinin komşusuna ebeveynine karşı vazifeleri mevzu bahis edilmiştir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *İslâmiyet – Dandizm* Dandizmin manasına yer verilir. Devamında da zarafet ikiye taksim edilerek, açıklanır. Bazı kimselerin gördüğü her şeyi taklide çalıştığı ve sıkıldığında bir başkasını kendine zarafet yeri addettiği dile getirilir. Avrupa ve Türkiye'deki zarafetin nasıl olduğu hakkında örneklerle malumat verilir.

İmzasız yayımlanan *Fes, Dersaadet Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine, Beyânü'l-Hak, Avrupa'da Talebemiz İstanbul'da Tesettür – İşret-i Alenîye, Beyânnâme-i Meşihatpenâhî* ile başlıksız yayımlanan makalelerde fes kullanımı yüceltilerek, şapka takılmaması gerektiğine dikkat çekilir. Ayrıca işret kullanılmaması ve kahvelerde oyun oynanmaması gerektiği, kadınların tesettüre hakkıyla riayet etmeleri gerektiği aktarılır.

M. Şükrî'nin *Muhafaza-i Milliyet*'te Avrupalıları taklit edenler eleştirilir. Bir milletin terakki edebilmesinin üç şartla gerçekleştiği zikredilerek, mezkûr şartlar sıralanır. Avrupa'ya okumak için giden talebelerin tahkir edilmemek için fes yerine şapka giymeleri eleştirilir.

Mustafa Sabri'nin iki nüsha boyunca devam eden *Fes ve Kalpak* başlıklı yazısında Ethem Nejat'ın makalesinde fesle ilgili tenkitvari sözler eleştirilir. *Menâkıbımız ve Misalimiz*'de ise efkârın sarıklılarla ilgili düşüncelerine yer verilir. Tanin gazetesinin Selanik'te intişar eden birinci nüshasında Babanzade İsmail Hakkı Beyefendi tarafından sarıklılara karşı umumi bir his ile makale yazıldığı zikredilir. Ardından yazarın sarıkla ilgili düşünceleri aktarılır.

2.2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar

Mecmuanın neşre başladığı 1908 yılı hariç her sene içki, kumar gibi alışkanlıkların zararlarından bahsedilmiştir.

Eyüp Merkez-i İlmiyesi'nin *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi Cânib-i Âlisine* başlıklı yazısında Eyüp Sultan'da bulunan kahvehanelerde insanların inkılap devrinden de istifade ederek oyun oynanmaya devam ettikleri bildirilir. Ayrıca Hz. Halid'in türbesinin yakınlarında da oynanması sebebiyle bu tür şeylerin yasaklanması istirham edilir.

Hüseyin Hazım'ın *Zarar-ı Müskirât Apsent, Sem-i Hâil*'de Fransa Encümen-i Daniş azasından ve büyük tiyatro müdürü Mösyö Jolkakrani Tan gazetesinde neşrettiği yazıda apsentin zararlarına değinir. Mebusların apsent için ne tür teşebbüslerde bulunduğu aktarılır. Osmanlı Devleti'nde müskirat yüzünden nelerin yaşandığı bildirilir.

İmzasız yayımlanan *Beyânü'l-Hak*'ta kahvede oynanan oyunların hiçbir yerde oynanmaması arzu edilir. Ve konuya hem Meşihat hem de Zabıta makamının dikkati celp edilir.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Medeniyet-i şer'iyeye terakkiyât-ı diniye (birinci bahis beş makaleyi müştemeldir) – 1 – ahkâm-ı kânûniyeyi icrâ edecek hükümet ve reisinin lüzûmu* başlıklı yazısında Adam öldürmek, ırz ve namusa tecavüz, müskirat kullanmak, kumar oynamak, rüşvet almanın içtimai heyet ve manevi şahsı kötü etkilediği bildirilir. Karakol, çeşme, yol, şimendifer... gibi umumun menfaati düşünülerek bir şeyler inşa etmek, ticaretin terakki etmesini sağlamak, vatanın muhafazası için muntazam askerler yetiştirmenin önemine değinilir.

Müzbiha-i Ahlâkiyeler yâhût Kahvehâneler başlıklı yazıda Mehmed Arif; kahvehaneler, kumar ve işretin insanlara zarar verdiğini zikreder. Kahvehanelere gidenlerin cahil ve Frenk mukallitleri oldukları dile getirilir.

M. Faik'in *Bir Maraz-ı Ahlâkî*'de gençler arasında içki iptilasının süratle yayılmasından duyulan hayret dile getirilir. İçkiye olan iptilanın ahlâkî ve maddi boyutu aktarılır. Garbi memleketlerden İskandinavya ile İsviçre'de içki kullanımına karşı boykotların tatbik edildiğine dikkat çekilir.

M. Şükrî'nin *Şâyân-ı Teessüf Hâllerimizden* başlıklı yazısında Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne taklitle gelen içki kullanımının ne gibi zararlara vesile olduğu aktarılır. İslâm dininin içkiye karşı tutumu ayetler verilerek zikredilir. Ardından İslâm dininde müskiratın hangi hususta ve şartlarda kullanılmasına müsaade edildiği bildirilir.

Mustafa Safvet'in *Bir Musâhabe*'de Paris 16 gazetesinde Prens Bonapart'ın İstanbul'u ziyaretinin ardından Monako'da olduğu gibi büyük bir kumarhane tesis etmek için Osmanlı hükümetinden izin aldığı yazmaktadır. Kumarhane açıldığı takdirde Türkiye'nin mali durumunun iyileştirileceğinin de bilgisini verir. *Mûcib-i Gıpta Bir Hâl*'de gazetelerde yer alan bir haberde Avrupa hükümetlerinden birisinin on beş yaşından küçük çocuklara içki satmamakla ilgili bir kanun çıkarttığı aktarılır. Osmanlı Devleti'nde müskiratı savunan az kişi olmasına rağmen içki içenlerin mevcudunun Avrupa'dan daha fazla olduğu dile getirilir.

Yedgemişâde Abdurrahman Zeki'nin *Teestürât-ı Diniyeden Karamürsel'de Meyhâne Küşadı*'nda Karamürsel'e giden yazar, orada medeniyet adı altında bir meyhane açıldığını zikreder. Ahalinin mezkûr konuyla alakalı başvuruları ve sonrasında yaşananlar aktarılır.

2.2.5.5. Batıl İnançlar

Mustafa Safvet'in *Mebde-i Feyz* başlıklı yazısında 20. Asırda ağaca bez takıp ondan medet umanlar eleştirilir.

2.2.5.6. İânât

Mecmuanın bir diğer önemli işlevi de yardıma muhtaç kişiler için para toplamaktır. Başta doğal afetler olmak üzere yangın, harp gibi meseleler için insanlara gazetede yardım etmeleri için teşvikte bulunulmuştur. Bu teşvik yardım eden kişilerin isimleri dergide yayımlanarak gerçekleşmiştir. Ayrıca talebelerin yardım için toplanması, çabalaması son derece önemlidir. Beyânü'l-Hak mecmuasının genellikle son sayfalarında yer alan ianatın mevzu bahis edildiği toplamda elli makale bulunmaktadır. Kimi makaleler *Müteferrika* kısmında yayınlanmıştır.

Ahmed Şirani'nin *Memleketini Seven Kimselerin Kulaklarına Değsin*' de Osmanlı Devleti'nin dışarıdan gelen saldırılardan ötürü müşkül bir durumda olduğu zikredilir. Askerlere top, tüfek ve kılıcın gerektiği zikredilerek; aç, susuz, çıplak kalmamaları için paraya ihtiyaçları olduğu bildirilir.

Elhac Mehmed Arif'in *Beyânü'l-Hak İdarehânesi Müdüriyet-i Âliyesine*'de Kesesindeki otuz altı kuruşu Türkistandaki felaketzedeler için bağışlayan yazar bunu az bularak, ilim talebelerinin yanına gittiğini ifade eder. Haberi okuyan talebelerin yardım toplamak için büyük bir çaba gösterdikleri dile getirilir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta'nın *Cemiyet Maskesi Altından Neler Savruluyor?* Başlıklı yazıda Selanik İslâmî İlimler Cemiyeti Merkezi Heyetinin Osmanlı donanmasına kurban bedellerinin verilmesiyle ilgili bir beyanname neşrettiği bildirilir. Hikmet gazetesinde de konuyla alakalı bir makale yayınlandığı bilgisi verilir. Mezkûr husus eleştirilerek, kurban paralarının donanmaya verilmesinin caiz olmadığı zikredilir.

Hasan Sabri'nin *Marûzât-ı Âcizleridir Ki*'de İnegöl'den; Trablusgarp, Hilal-ı Ahmer, Donanma-yı Osmani komisyonuna bir miktar para gönderildiği bildirilir. Paranın miktarına yer verilerek, yardım gönderen kişilere teşekkür edilir.

İmzasız yayımlanan *Londra'daki Câmii-i Şerif İanesi*'nde Londra'da inşası kararlaştırılan camii için Hindistan'ın itibar edilen kişilerinden Ağa Han beş bin liralık bir yardımda bulunduğu aktarılır. *Müteferrika, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felaketzedelerine geçen hafta zarfında iane ita eden erbab-ı hamiyetin verdikleri iane ile esâmîsi ber vech-i ati derç olunur, Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına iânâtta bulunan zevât-ı kirâm – Kavala'da Kunduracı Elhac Arif Efendi delâletiyle, Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan Felâketzedegânına İâne, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Marifetiyle Türkistan Felâketzedegânına Verilen İânât, Türkistan Ahâlî-i İslâmiyesine iâne olmak üzere Kavala Hacı Âli Paşa Medresesi talebesinden gönderilen mebalighin müfredatıdır, Türkistan İanesi, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan Felâketzedegânına verilen iânât, Türkistan ianesi için Sivas Mahkeme Başkâtibi Mustafa Efendi vasıtasıyla, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan Ahâlî-i İslâmiyesi felaketzedeleri için Yemen Vilayetinin San'a Civarında Sinan Paşa Mevkiinde zabitan tarafından toplanılan iane listesidir* başlıklı makalelerde Türkistan'daki felaketzedeler için toplanan paralar ve yardım eden

kişilerin isimleri listelenir. *İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbuli harîkzadegânına verdikleri iânât, İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzedegânına verdikleri iâne, Dersaadet harîkzedegânına erbâb-ı hamiyet tarafından olunan iâne* başlıklarıyla yayımlanan beş makalede İstanbul'da çıkan yangın için toplanan paralar ve yardım eden kişilerin isimleri sıralanır. *Takdir*, iki nüsha devam eden *Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelidir, Fatih'te Tabhâne Medresesi talebe-i ulûmu tarafından harp ianesi olarak Harbiye Nezaret-i Celilesine tevdi edilen mebâliğin müfredatını ber vech-i ati derç ediyoruz* başlıklı ve bir adet başlıksız makalelerde Trablusgarp, Derne ve Bingazi'deki askerler ile Müslümanlar için toplanan paranın miktarına yer verilir. Tayyare İanesi'nde ilim talebeleri arasında tayyare ianesi için müzayedeye vaz edilen asanın doksan dokuz kuruşa satıldığı bildirilir. Üç nüsha boyunca devam eden *İâne – Fatih Dersiâmmları Komisyonundan*'da harp ianesi namına para verecekler için Beyazıt'taki kahvehanede bir komisyon teşkil edildiği aktarılır. Komisyonun görevi zikredilir. Ardından yardım eden kişilerin isimleri ve paranın miktarı listelenir.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Cihâd İçin İâne*'de şerîatta deniz ve kara kuvvetlerine yardım edenlerin nasıl bir sevaba nail olacakları aktarılır. Yazar savunduğu tezi hadis ve âlimlerin sözleriyle ispatlar.

Mehmed Hulûsî'nin *Mısır'dan Bir Mektup* başlıklı makalede Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımlarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir.

M. Şükrî'nin *Muhafaza-i nâmus ve haysiyet bahriyemizin kuvvetli olmasına vabestedir* başlıklı yazısında İtalyanların sahip oldukları deniz kuvvetlerine güvenerek Trablusgarp'ın her tarafına bayraklarını diktikleri zikredilir. Toplanan ianeler neticesinde iki kullanılmış zırhlı ve dört yeni torpidoya sahip olabildikleri ifade edilir. Gazetelerde bazı kadınların mücevherlerini bahriye ianesine bağışladığı yazmaktadır. Diğer kadınların da ziynetlerini, mücevher ve elmaslarını bağışlamaları için çağrıda bulunulur.

Mustafa Âsım'ın *Cihâd-ı Ekber ve Cihâd-ı Asgar*'da mezkûr başlıkların tanımı yapılır. Muharebe için yapılacak yegâne şeyin para yardımı ve dua etmek olduğu dile getirilir.

Mustafa Sabri'nin *İâne-i Milliye*'de ianenin milletin kendi mevcudiyetine karşı bir yardım olduğu zikredilir. Milletin varını yoğunu dökerek bir donanma çıkarmayı istemesi halinde üç beş zırhlı değil yirmi beş zırhlı yapabileceğine inanılmaktadır. *İâne-i Milliye-i Nisvân Cemiyet-i Muazzesine – Hakikatten Hayale Doğru* başlıklı makalesinde İstanbul'da günlük gazetelerde İane-i Milliye-i Nisvan cemiyetinin açıldığı yazılmaktadır. Yeni Gazetede İane-i Milliye bahsi üzerine Doktor Fazıl Berki Bey'in yazdığı makalede hanımların bütün elmaslarını cemiyete vermesi yönündedir.

Mustafa Safvet'in *Temiz Yürekli Bir Köylü* başlıklı yazısında Osmanlı halkının açılan donanmaya yardımlarını esirgemediği dile getirilir. Ezine civarında yaşanan bir olayda köylüleri yardım etmemeleri için uyarın çerçeye verilen cevap aktarılır. Donanmaya yapılan para yardımının önemine değinir. *Türkistan'ın Ahâl-i İslâmiyesi – Hal-i Melâl-engizi* başlıklı makalede Türkistan'daki Müslümanların tecrübe ettikleri kötü hadiseler neticesinde Meşihat dairesinin bir komisyon teşkil ettiği ifade edilir. Bütün Müslümanlar yardıma çağrılır, ardından İlim Cemiyeti vasıtasıyla Türkistan'daki Müslümanlara yardım eden kişilerin yaptıkları yardımla birlikte isimleri sıralanır.

Ömer Nasûhî imzalı *Muhterem Beyânü'l-Hak İdâre-i Âliyesine – İnegöl*'de yazar Ramazân'dan önce İnegöl'e gittiğini bildirerek, orada yaşanan bir hadiseyi aktarır. Tiyatronun oynatılması için ruhsat verilmesine ısrarcı olan halkın, tiyatrodan kazanılan paralarla mektep ve tayyare ianesine tahsis edecekleri bildirilir. Ardından iane miktarı ve yardım yapılacağı yer sıralanır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *A'dad-ı Kuvvet*'te bahriye kuvvetlerine ianenin gerekli olduğuyula alakalı şer'î fetvayı meşihat makamının verebileceği zikredilir.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *Kara Hisar Sahip başlıklı* yazısında yazarın Kara Hisar'a gittiği ve karşılaştığı hadise aktarılır. Cuma namazından sonra vaizin yardımlaşmanın faziletlerinden bahsederek donanma ianesine iştirak etmenin lüzumuna dair nasihatlerde bulunduğu bildirilir. *İnegöl'den Telgraf*'ta Meşihat makamının tayyare alınacağını Bursa şer'î mahkemesine bildirdiği zikredilerek, tayyare ianesi için beş Osmanlı lirasının gönderildiği aktarılır.

2.2.5.7. Toplumsal Bozukluklar

Mecmuada toplumu etkileyen her husus incelenmiş ve irdelenmiştir. 1908 yılı hariç mecmuanın neşredildiği süre zarfı boyunca toplumsal bozuklukların bahsedildiği

makaleler neşredilmiştir. 1909 yılında yayımlanmış makale *Müteferrika* kısmında yer almıştır. Bu makalelerde genel olarak meslekçiliğin cemiyete zararları, yolsuzluk, Avrupa'nın taklidi, zina yapanın akıbeti, köylerde çekilen doktor sıkıntısı, İstanbul'daki köpeklere yapılan işkenceler ve sokakların tanzimi için ayrılan paranın akıbeti, imâmların maaşlarını alamaması gibi hususlara çare aranmıştır.

Boyunoğlu Mehmed Zeki'nin *Meslek* başlıklı yazısında Meslek lafzının tanımları yapılır. Cemiyete faydalı olamayacağı düşünülen kişilerin eylemleri sıralanır. Mesleksizliğin kişiyi ne gibi hallere sürükleyeceği ve hangi sebepten vuku bulduğu aktarılır.

Fahrüddin'in *Doğru Söze Kim Ne Der!* Başlıklı yazısında yazar gazetenin 83 numaralı nüshasında yer alan M. Saffet imzalı Şirket-i Hayriye'nin zevali saat uygulamasıyla alakalı zikredilen beyanat hakkında fikrini belirtir. Zevali saati uygulamak isteyenler eleştirilir.

Hafız Cafer'in *Eimmeden Bir Nazar*'da Dersaadet'te inşa edilen cami ve mescitlerin imâmlarına tahsis edilen meblağın evvelden neden değişmesine karar verildiği aktarılır. Devamında birkaç imâmın maaşlarının arttığından dikkatlerden kaçmadığı ifade edilerek, örnek verilir. Maaş meselesinin çözüme kavuşturulması için evkaf hümayun umurundan ricada bulunulur.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzalı *İslâmiyet – Terakkiyât*'ta İslâm dini ve terakkinin birbiriyle olan ilişkisine değinilir.

İmzasız ve başlıksız yayımlanan makalede Anadolu'da yaşayan köylülerin doktor sıkıntısı çektiği dile getirilir.

M. A (Elif). 'nın *Düşüncelerim*'de İstanbul'daki sokaklarının tanzimi için senelik gelirden yüklüce bir meblağ sarf edilmesine rağmen yangın ve felaketlerin meydana gelmesinin işi zorlaştırdığı zikredilir. *Devâir-i Aidesine* başlıklı yazısında Fatih Camii içerisinde üfürükçü bir şahıs üzerine doldurduğu birtakım evrakı baş göz vs. için olduğunu öne sürerek cemaate sattığının haberi verilir. Çarşı ve pazarlarda bir sanat haline getirilen nüshacılığın Ramazânda da icra edilmesi üzücü bir durum olarak addedilir.

M. Kemâl'in *Meclis-i Milli-i Muhteremenin – Nazar-ı intibâhlarına arz*'da yazar, Osmanlı Devleti'nde birtakım yolsuzluklara şahit olduğunu ifade ederek, örnekleri sıralar. Mezkûr olayların hamisizlikten kaynaklandığı ifade edilir.

M. Şükrî'nin *İstanbul Hâtıratından Dilsûz Manzaralar Karşısında* başlıklı makalede İstanbul'a gezmek için gelen yazarın Beyoğlu ve Kadıköy semtlerinde gördüğü şahısları eleştirmesi mevzu bahis edilir.

Mustafa Safvet'in *İstanbul Köpekleri Hakkında* başlıklı yazısında İstanbul'daki köpeklerin adaya götürülerek türlü işkencelere maruz bırakıldıkları bildirilir. İki nüsha boyunca devam eden *Mülkümüzde Muhtaç Olduğumuz Şeyler*'de Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan borç almaya iten sebepler sıralanır. Ardından Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin vatanlarına döndüklerinde geçirmiş oldukları değişimden bahsedilir. Ecnebilerin Osmanlı Devletinde okul açması eleştirilerek, bu durumun kabahatlisi olarak Maârif Nezareti zikredilir. Ailelerin evlat yetiştirme şekilleri de eleştirilir. *Ulviyet-i İslâmiye'den Bir Numûne Daha* başlıklı yazısında amelelerin çalışma saatlerinin nasıl olması gerektiği beyan edilir. Hz. Peygamber'in zikredilen hususu benimsediği zikredilir. Ardından sosyalistlerin işçiler hakkındaki düşüncelerinin ifrata doğru gittiği aktarılır. *Türkiye'de yeni bir eser-i terakki yahut bir tahakküm-i mağrûrâne*'de trenlerin hareket saatlerinin ilanla açıklandığı zikredilerek, saatlerin alafranga olması eleştirilir. *Kimler Yapar? Kimler Çeker?* Başlıklı yazıda Şehvetin insanı nasıl bir hale getirebileceği anlatılır. Zina sonrasında muhtemel yaşanması hadiseler aktarılır. Gayrimeşru bir biçimde doğan çocuğun akıbeti zikredilir.

Necib'in *Söğüt'ten Mevrût Bir Varaka*'da Meclis-i Mebûsân'da hitabet kürsüsüne çıkan hükema, edîbanın ağızından millete ait bir söz çıkmaması eleştirilir. Servetin olmadığı yerde maârifin de mümkün olmayacağı bildirilerek, örnek verilir.

Sivrihisar'da Bir Köylü imzasıyla yayımlanan *Irk Zayıflaşmış Acaba Neden?* Başlıklı yazıda Anadolu'da yaşayan halkın doktor sıkıntısı çektiği zikredilir. Kasabalarda dahi çekilen doktor sıkıntısı belli sebeplere dayandırılarak, açıklanır. Doktorların kasabaya gelme sebebi aktarılır.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Erhamû Terhamû* imzalı makalesinde 19 Temmuz sabahı Taşkasap ve Aksaray'da bir sürü köpeğin arabalara doldurulup türlü işkencelere maruz bırakıldıkları aktarılır. Köpeklerin toplanma kararı açıklanarak, akıbetleri anlatılır.

2.2.5.8. Vazifeler

Ahmed Şiranî ve İskilipli Mehmed Atıf imzasıyla neşredilen makalelerde Şeyhülislâmların vazifeleri, Osmanlı Devleti'ne mensup vatandaşların vazifeleri, ebeveyn ve evladın vazifeleri ve umumi vazifeler sıralanmıştır.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye* başlığıyla iki nüsha boyunca yayımlanan makalesinde Osmanlı devletine mensup vatandaşların vazifeleri sıralanır. Mezkûr vazifelerle alakalı din büyüklerinin kitaplarından alınan vakalar, bilgiler aktarılır. Ayrıca Hz. Peygamberin konuyla alakalı hadislerine de yer verilir. *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – evlâdın vezâîfi*, *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – ma'bad - hukuk-ı ibâda ait vezâîf – içtimâîye-i gayr-ı siyasîyeden vezâîf-i umûmîye*, *Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – uhuvvet – 2*, *Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Teâvün – 3* başlıklı makalelerinde evladın ebeveynine, kişilerin akrabalarına, komşularına olan vazifeleri ile meveddet, uhuvvet ve teavünün önemine değinilir. Mezkûr hususlarla beraber Hz. Peygamberin sözlerine ve çeşitli kıssalara da yer verilir.

2.2.6. Tarih

Mecmuada tarih konulu yazılar Türk tarihi, dünya tarihi ve İslâm tarihi olmak üzere üç ayrı başlık altında incelenmiştir. Dünya tarihi ile ilgili 1910, 1911 ve 1912 yıllarında yazılar yayımlanır. Yazıların bir kısmı *Âlem-i İslâmiyet* ve *Kısm-i Târihi* bölümlerinde yer almaktadır. Türk tarihiyle alakalı 1910 yılında yazı yer almaz. İslâm tarihinin konu edinen makalelere derginin çıktığı bütün yıllarda yer verilmiştir.

İslâm tarihinin ele alındığı makale sayısı toplamda yüz altmış üç adettir. Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf, Ahmed Ragıp, Ahmed Şiranî, Ali Zeki, Hüseyin Hazım, İbn: Hazım Ferit, İbnürrahmi Ali Tayyar, İmzasız, İsmail Hakkı, Küçük Hamdi, İskilipli Mehmed Atıf, Mustafa Asım, Mustafa Safvet, Necmüddin, Nasûh Efendizâde A. Hayri \ A. Hayri, Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî, Sufizade Mehmed Tefvik, Tâhirü'l Mevlevî ve Yusuf Suad imzalarına rastlanmıştır. Dört nüsha boyunca yayımlanan *İslâm'da Askerlik*, on bir nüsha boyunca devam eden *İslâm'da Ulûm ve Fünûn*, *Esaret ve Medeniyet*, üç nüsha boyunca devam eden *Trablusgarp ve Bir Vak'a-i Tarihiye*, iki nüsha boyunca devam eden *Kudüs'teki Sirkat Dolayısıyla Bir Tarihçe*, *Siyaset-i Şer'îyye -27*, *İslâm'da İmâmet-i Kübra* ve

Osmanoğulları, İslâmiyet'te Talep-i Maişet, Siyer Derslerinden, İnsaf Mizanlarını Elimizden Bırakmayalım Sözümüzle Amil Olalım Hülâsa İnsâf Edelim, İslâmiyetle Medeniyet-i Cedide Birleşebilir Mi?, Menâfi-i Arz ve Seyahat, Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye - Hilafette Neseb-i Kureysi'nin Şart Kılınmasında Hikmet ve Keyfiyet Sükûtu, Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye – Asl-ı Sani, iki nüsha boyunca devam eden Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye – Asl-ı Salis, yedi nüsha boyunca devam eden Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye, iki nüsha boyunca devam eden Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye Mâ'bad – İkinci Vazife, Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyat-ı Diniye- Lâhike, İnsaf Mizanlarını Elimizden Bırakmayalım Sözümüzle Âmil Olalım Hülâsa İnsâf Edelim, dört nüsha boyunca devam eden İslâmiyet'le Medeniyet-i Cedide Birleşebilir Mi?, Üç nüsha boyunca devam eden Ehl-i İslâm ve Ulûm-3, Hulefâ-i Râşidîn Hazerâtı Asrında Ahvâl-i İctimâiye – (Hazret-i Sadık-ı Âzam Devri) – 1, Hulefâ-yı Râşidîn Hazerâtı Asrında Ahvâl-i İctimâiye – Hazret-i Ömerü'l Faruk Devri – Makale 2, Meâli-i İslâmiye ve Mebde-i Alem-i İslâmiyet, Müdafaa-i Hakikat – Redd-i Dalâlet , dokuz nüsha boyunca devam eden 82 Numaralı Nüşamızdan Ma'bad: Siyer Derslerinden, İslâmiyet ve Ulum ve Fünun, sekiz nüsha boyunca devam eden Sure-i Celîle-i Yusuf , Hutbe başlıklı makalelerde İslâm dininin kabul edilmeden önce ve sonrasında araplarda askerliğin nasıl olduğu, askerlikte kullanılan malzemelerin kimler tarafından keşfedildiği, İslâmiyet'in kabulünden sonra ilim ve fennin ne şekilde geliştiği ile Kur'ân-ı Kerîm'in nasıl nazil olduğu, Hz. Peygamber döneminde insanların nasıl İslâm dinini kabul ettiği, Peygamberlerin geçim kaynaklarının neler olduğu, Hz. Yakup Hz. Musa, Hz. Yusuf, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim devirleri, Emevi ve Abbasî dönemlerinde İslâmiyet'in nasıl yayıldığı, Hz. Peygamberin Hz. Zeynep'le evliliği, Arabistan kıtasında İslâmiyet'in nasıl yayıldığı hakkında malumat verilir. Tâhirü'l Melevî'nin doksan beş nüshada var olan Tarih-i İslâm Sahaifinden'de çeşitli alt başlıkları da verilerek İslâm dinini ilk kabul eden kişiler, Hamza bin Abdülmuttalip'in kumandanlığa nasıl tayin olduğu, Hz İbrahim ve Hz. İsmail'in hayatı, Hz. Haşim devri, İslâm dinini yok etmeye çalışan kumandanların faaliyetleri, Evs ve Hazrec devirlerindeki hadiseler, zemzem kuyusunun nasıl açıldığı, Abdülmuttalib'in hayatı, Fil vakası, Filistin'in nasıl alındığı ve Şam'ın alınması için yapılanlar aktarılır.

Türk tarihinin anlatıldığı makaleler Abdülvehhab, İmzasız ve İbnürrahmi Ali Tayyar imzalıdır.

Abdülvehhab'ın *Gayret-i Mütekâbile*'de İstibdat devrinde yaşanan elîm hadiseler sebebiyle Barbarosların, Kılıç Alilerin başarılarının unutulduğu bildirilir. Osmanlı bayrağının Yunan Muharebesinde Çanakkale Boğazından öteye geçememesi üzücü bir hadise olarak telakki edilir.

Siyasiyat bölümünde yer alan İmzasız yayımlanan *Bulgarlar*'da Türk tarihinde var olan devletlerin (Altın Ordu, Kazan, Kırım, Moğollar, Karahıtaylar) nasıl ve nereye hicret ettikleri anlatılarak haklarında malumat verilir. Devamında Bulgarların bir zamanlar nereye yerleştikleri, Balkanlara kadar nasıl geldikleri ve İslâm dinini nasıl kabul ettikleri anlatılır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın; *Sahâif-i Eslâf-ı Târihiyemizden Bir Numûne – 1, Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden mâ'bad – 2 – Abdurrahman-ı hamis Mehmed Murâd-ı hamis, Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden adet 3 “Ebu İshak Muhammedü'l Mu'tasım ve Ahd-i Hilafeti, Sahâif-i Eslaf-ı Târihiyemizden Adet 4 - Mustafa-yı râbi' Devrinde Mustafalar Hükümeti yâhûd İttifâki Bir Garibe, Sahâif-i riyâz âlem-i hestî'den – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Süleyman Han, Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestîden: Adet 6 – Selim-i Sâni – Abbas-i İrani yâhûd iki bais-i inkıraz, Sahâif-i Riyâz-ı Âlem-i Hestî'den – 7 – Eski Bir Türk Mezarı – Sarıca Saltık Gazî, Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – adet 9 – Mesûd-ı Sâlis – Mustafa-yı Salis, Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestiden – tarihte mütekerrir şebih hadiseler yâhût vekâyi-i mütesâdife, Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden – adet 11 – Birinci Abdülmelik Birinci Abdülmecid yâhût iki müceddid, târih sahifeleri adet – 12 – İslâm'da Hakimeler, Târih sahifeleri – 13 sadr-ı esbak Ayaşlı Nişânî İsmail Paşa ve zaman-ı sadâreti, Târih sahifeleri - 14 târihte silsile-i hal', Tarih sahifeleri adet 22 – İkinci Mustafa, iki nüsha boyunca devam eden Târih Sahifeleri Adet 23 – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Musa Han* başlıklı makalelerde Abbasi hükümdarlarından Harun'un yönetime nasıl geçtiğinden, Endülüs hükümetinin on üçüncü hükümdarı V. Abdurrahman ile Osmanlı Devleti'nin otuz üçüncü padişahı V. Murad'ın saltanatlarındaki benzerliklerinden, Abbasi halifesi Mu'tasım'ın hilafeti ve hayatı, Sadrazam Çelebi Mustafa devri, Timur, Birinci Bayezid, Kanuni ve II. Selim devirleri, Sarıca Saltık Gazi'nin hayatından, sultan Mesud'un tahttaki icraatleri, üçüncü Mustafa'nın siyasi hayatından, İkinci Osman, Patrona Halil ve Kabakçı Mustafa vakası, Alemdar hadisesi, 8 Zilkade 1241 ihtilali

ile 23 Rebûlevvel 1327 – 31 Mart 1325 ihtilallerinin neden cereyan ettiği, Emevi halifesi ikinci Abdülmelik ve Birinci Abdülmecid'in siyasi hayatı, IV. Mehmed'in tahttan indirilme sebebi, II. Mustafa devrindeki faaliyetler hakkında malumat verilir.

Dünya tarihinin anlatıldığı makaleler de oldukça fazladır. Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd imzasıyla yayımlanan altı nüsha boyunca devam eden *Çin Müslümanları*'nda Tay Tasung devri ve saltanatı ile Çin tarihi hakkında malumat verilir.

Abdullah Atıf (Tüzüner) Atıf'ın *İslâm'da Askerlik*'te askerliğe ilk nizam veren devletin Mısır'da hüküm süren Firavunların olduğu zikredilerek politikalarından bahsedilir. Asurlular, Babilliler, Fenikeliler, eski Yunanlılar, Romalılar, Makedonyalı Filib, İskender devirlerindeki askeri politikalara yer verilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar imzasıyla yayımlanan *Ejder-i İran Mehmed Ali'nin iâde-i istibdâda teşebbüsü münasebetiyle, Afganlılar – Osmanlılar ve Emir-i Saâdet-semir Cenab-ı Habibullah Mehmed Han, Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 15 Hindistan, Dehli Saltanatı, Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller 16 – Hind-i Cenûbî Dekken Saltanatı, Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Diyâr-ı Hint – Nevvablar ve Dekken Şevketlülere, Fas'ta Tebeddül-i Saltanat Haberleri, Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 18 – Hindistan Saltanat-ı Maziyesi, Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 19 - Hindistan – Sind ve Miltan Saltanatı, Târih sahifeleri adet 20 – Hindistan – sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Bengal Saltanatı, Târih sahifeleri adet – 21 – Hindistan sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Keşmir Saltanatı* başlıklı makalelerde İran'da hüküm süren dört ayrı sülaleden, Dehli'de İslâmiyet'in zuhûrundan itibaren hükümler olan altı sülaleden, Döken'deki sülalere, Haydarabad'da görev yapan hükümdarlardan, Fas ve Marakiş sabık emiri Molla Hasan'ın vefatından sonra yerine geçen oğlunun saltanatından, Feyruz Şahın siyasi hayatı, Send ve Miltan hükümdarları, Bengale kıtasının tarihinden ve Keşmir'deki padişahların siyasi politikalarından bahsedilir.

Şerefüddin'in *Hürriyet-i Vicdan* başlıklı yazısında Fransa'daki büyük inkılapta evvel 15. Ve 16. Lui devirlerinde sadece asilzadelerin ve rahiplerin tabii hukuka sahip olduğu, bunun üzerine insanlar arasında günden güne isyan hareketlerinin

başladığı dile getirilir. İngilizlerin 1228 ve 1288 tarihlerinde vuku bulan inkılaplar üzerine parlamento – meşveret usulünü kabul ettikleri bildirilir.

2.2.7. Coğrafya

1909 yılında İmzasız yayımlanan *Afrika Kıtasında bulunan Müslümanlar ve sekine-i umûmiyesi ile mukâyesesi*'nde Afrika kıtasında yaşayan şahısların memleketine, dinine, lisanına, hükümetine yer verilir. Listede 37 ülke bulunmaktadır.

2.2.8. İslâm Âlemi

Mecmua sadece Osmanlı Devleti'ndeki Müslümanların sorunlarına çare aramakla yetinmemiş dünyanın dört bir tarafında İslâm dinine mensup kişilerin ahvalini de yansıtmıştır. Bu kişiler genellikle Hindistan, Çin, Mısır, İran, Bulgaristan, Afganistan, Afrika, Fas, Bosna, Tahran, Natal, Rusya ve Türkistan'da yaşayan Müslümanlardır. Mezkûr içeriğe sahip yazılar *Beyânü'l-Hak* mecmuasının *Âlem-i İslâmiyet, Siyasiyat* kısımlarında yer alır. İslâm âleminin ahvalinden bahseden toplamda kırk sekiz makaleye rastlanmıştır.

Abdülahad Dâvûd \ A. Dâvûd'un *Hindistan İğtişâşları*'nda Hindistan'da yaşanan karışıklıktan bahsedilir. Müslümanların mezkûr duruma tepkisi aktarılır. *Cava Yâhûd 28 Milyonu Hâvî Bir Cezîre* başlıklı makalede Cava adasının coğrafi konumundan bahsedilir. Cava'daki Müslüman ve Hristiyan nüfusun azlığından bahsedilerek, pek çok ecnebi tüccar ve fabrikaların bulunduğu aktarılır. Cavalıların fiziksel özelliklerinden bahsedilerek, adanın tarihine yer verilir. *Cava* başlıklı makalede adanın zirai durumundan, ikliminden, kasabalarından ve konuştuğu dillerden bahsedilir. *Sumatra Müslümanları*'nda Sumatra adasının coğrafi konumundan, ikliminden, etrafında bulunan dağlardan, ovalardan ve nehirlerden bahsedilir. Altı nüsha boyunca devam eden *Çin Müslümanları* başlıklı makalede Pekin Müftüsünün Dersaadeti ziyareti sonrasında yaşananlar, misyoner Mister Galber Valsın raporunda Çinlilerin nasıl ve ne zaman Müslüman oldukları, Tay Tasung devrindeki faaliyetler, Çinin tarihi, Konfusyus'un eserleri ve yöneltilen eleştiriler, Çinlilerin Allah lafzına ne dediği hakkında malumat verilir. Dört nüsha boyunca devam eden *İran'ın Vaz'iyet-i Hâzırası*'nda İran'ın vaziyetini müşkül hale getiren istikraz meselesi hakkında malumat verilir. Ardından İran'ın değişmekte olan rejiminin dünya ve ülkesindeki yansımaları aktarılır.

Ahmed Şirani'nin *Hubbü'l Vatan Min-el İman*'da din ve imanın vatansız muhafaza edilemeyeceği vurgulanır. Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan'daki Müslümanların maruz kaldıkları müşkilat sebebiyle vatanlarına sahip çıkmaya mecbur oldukları aktarılır. *Hilâfet-i İslâmiye ve Âlem-i İslâm*'da Trablusgarp'a yönelik yapılan saldırıların Müslümanları müthiş derecede etkilediği aktarılır. Bosna, Hersek ve Bulgaristan'daki Müslümanların hilafet makamından ayrıldıkları bildirilir.

H (Ha). Sadi'nin *Afganistan Hükümetinin Bayrağı* başlıklı makalesinde Afganistan'ın sahip olduğu bayraklar hakkında malumat verilir. *İslâm Âleminde*'de Türkistan ve Hindistan'ın kimler tarafından işgal edildiği aktarılır. Ardından İran ve Fas'ın ahvalinden bahsedilir.

Hayroviç İsmail'in iki nüsha boyunca devam eden *Afrika'da İslâmiyet ve Nasraniyet* başlıklı makalelerinde Avrupalılar tarafından Afrika'da Hristiyanlığın nasıl yayıldığı aktarılır. İslâmiyet'in Afrika'da neşrinde kusurlu olanın Türkler olduğu da eklenir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Afganlılar – Osmanlılar ve Emir-i Saâdet-semir Cenab-ı Habibullah Mehmed Han* başlıklı makalesinde Trablusgarp ve İtalya harbi münasebetiyle Afganistan emiri Osmanlı devleti için yardım toplar. Ardından Afganlıların konuştuğu dilden, dış görünüşlerinden, kişiliklerinden ve siyasi tarihinden bahsedilir. *Meşşâta-i İ'tilâ*'da Fransa'nın boyunduruğu altında olan Fas'ın sabık emiri sultan Abdülhafız'ın yerine sultan Yusuf'un getirildiği dile getirilir. Lakin içtimai ve siyasi mevkide hiçbir değişikliğin olmadığı bildirilerek, sebebi aktarılır. İran'ın sıkıntılar içerisinde olduğu ve pek çok Müslüman kanının akıtıldığı dönemde Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilan edildiği bildirilir.

İmzasız yayımlanan yirmi makale bulunmaktadır. Bunlardan *İran Müslümanları - Çin Müslümanları, Fas Müslümanları, Hint Müslümanları – Fas Müslümanları, Bosna Müslümanları – İran Müslümanları – Bulgarlar, Âlem-i İslâm, Tahran'dan Tayms'a, Âlem-i İslâmiyet, Rus Âlem-i İslâm'ında Bir Merâsim, Türkistan Ahvali ve Hareket-i Arz, Âlem-i Şark – Afganistan'da İntişâr Eden Siracü'l-Ahbar Cerîdesinden – İcmâl-i Siyasi* başlıklı ve bir adet başlıksız yayımlanan makaleler zikredilen devletlerin ahvaliyle alakalıdır. On altı sayı yayımlanan yazılarda genel olarak bahsedilen konu İran'da rejim değişikliğine gidilen yolda şahın ve halkın durumu, Fas'ta dâhili ve harici pek çok hadisenin cereyan ettiği, Bosna-Hersek

halkının Avusturya devletinden gördüğü zulüm ve zorluklar, Bulgarların ırkları, Balkanlara kadar nasıl geldikleri ve İslâm dinini nasıl kabul ettikleri, Mısır'da süregelen boykotun devam ettiği ve meclisteki bütçe tanzimi neticesinde geçmiş ve gelecek varidatın karşılaştırılması, mısırlıların Osmanlı parlamentosunun küşadı münasebetiyle icra ettikleri şenlikler hakkında malumat verilir. Ayrıca kurban bayramının olduğu gün Hintlerin Müslümanların inek kesmelerini engellemek için polis çağırdığı ve 60 kişinin yaralandığı, İran'ın karışık olan iç siyaseti sebebiyle Rusya ve İngiltere hükümetinin müdahale etmesi gerektiği, Lahur'da Avusturya fabrikalarının boykot edildiği ve bunun üzerine yayımlanan bir İslâm ceridesinin teşvikiyle fes fabrikası tesisine teşebbüs edildiği aktarılır. Türkistan'da veba, Buhara emirinin vefatı hadiselerinden sonra yaşanan deprem neticesinde Müslümanların yardıma çağrıldığı, Hindistan kıtasının nasıl ve kimler tarafından ele geçirilmeye çalışıldığı hakkında malumat verilir. *İla ihvaneddin mine'l-ulemâi'l-İslâmiyye fi'l aktari'l-arz kesrehümullah*'ta İslâm ulemâsından Müslüman âlemine hitaben yazılan Arapça makaledir. *Midade'l Ulemâ Kıdemaü's Şühedâ*'da mezkûr başlık Bosna Müslümanlarının Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyye'ye ihda ettikleri yazı takımının hokkası kapağına yazılmış bir cümle olduğu bildirilerek, ehemmiyetinden bahsedilir. *Geçen Salı Akşamı Verilen Konferansta* başlıklı makalede Rusya ve Kazan ulemâsından Hacı Abdürreşit İbrahim Efendi tarafından Asya'nın muhtelif mahallerine yerleşen Müslümanlar için ahval-i içtimaiyelerine, Japonya'daki duruma dair neşredilen beyanat ve malumatın bir kısmına yer verilir.

Mehmed Tâhir'in *Mesâil-i Hayâtiye-i İslâm* başlıklı yazısında İslâm hayatı üzerinde cereyan eden felaketlerin Müslümanları ne şekilde etkilediği anlatılır. Düşmanların saldırılarına karşı gençlerin İslâmiyet'in intibahı için çareler araması gerektiği zikredilir.

M.Şeref'in *Tagayyüreti'l-Bilad* başlıklı makalesinde Mevcudiyetinin yalnızca tarih kitaplarında var olduğu düşünülen Camiü'l Sahih yazarı Muhammed bin İsmail'in eserlerinden ve çalışmalarından bahsedilir.

Mustafa Safvet'in *Türkistan'ın Ahâl-i İslâmiyesi* – Hâl-i Melâl-engizi'nde Türkistan'daki Müslümanların tecrübe ettikleri kötü hadiseler neticesinde Meşihat dairesinin bir komisyon teşkil ettiği ifade edilir. Bütün Müslümanlar yardıma çağrılır, ardından İlim Cemiyeti vasıtasıyla Türkistan'daki Müslümanlara yardım eden kişilerin yaptıkları yardımla birlikte isimleri sıralanır.

Ömer Nasûhî'nin *Afrika'da İslâmiyet* başlıklı makalesinde Afrika'da İslâmiyet'in inkıraza uğramasıyla Trablusgarp, Tunus, Fas gibi devletlerde nelerin yaşandığı aktarılır. Ardından Müslümanların felaketlere uğramasının sebepleri sıralanır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *Girit için Sivas'ta akd olunan mitingde ulemâdan bir zat tarafından irat olunan nutuktur* başlıklı makalesinde Girit'in Osmanlı topraklarından çıkması durumunda olması muhtemel hususlar sıralanır. Girit'in ne zaman fethedildiği ve Osmanlı Devleti'nin mezkûr yer için neler yapabileceği aktarılır. *Rusya'da Tazyik-i İslâm'a Lüzûm Gösterenler*'de sabah gazetesinde yayımlanan bir makalede Rusların İslâmî hayatı tetkik etmediği, serbest bir biçimde yaşadıkları ifade edilir. Ardından yazar Rusya'daki Müslümanlar için bir mektep ve medrese yapılmadığı, okuryazar oranının yüzde biri geçmediği zikredilir.

2.2.9. Medeniyet

Beyânü'l-Hak mecmuası 1909 yılında iki nüsha boyunca devam eden Hüseyin Hazım'ın *Şark, Garp* isimli makalesinde şark ve garbın karşılaştırılması yapılır. Garbın faaliyetlerinin neden örnek alınmadığı sorgulanır.

1909 yılında İbnülemin Ahmed Tevfik imzalı *İnsaniyet – Medeniyet* adlı makalede medeniyetin öneminden ve gayesinden bahsedilir. İnsaniyetin hangi hususlarla medeniyetten istifade edebileceği aktarılır.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Medeniyet-i Şer'îye, Terakkiyât-ı Diniye*'de medeniyetin insanlar arasında münasebeti, muamelatı ve yardımlaşmayı emrettiği dile getirilir. İnsanların kuvve-i akile, kuvve-i gazbiye ve kuvve-i şehviye adlarıyla üç kuvvet üzerine yaratıldığı zikredilerek, açıklama yapılır. Ardından Kur'ân-ı Kerîm'in hangi hususlara yardımcı olduğu ve neleri yasakladığı sıralanır.

Mehmed Nesib'in *Ulemâ, Meslek İlmi (Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye)* başlıklı yazısında kurtuluşun medeniyette vücut bulduğu savunulur. Bu sebepten de İslâm'ın ihsan buyurulduğu aktarılır. Medeniyetin ruhu olan bu nimetin herkese öğretilmesi için Hz. Peygamber'e menşur-ı risâlet verildiği eklenir. İslâmî kanunlar birçok ilim ve maârifin de muallimi olarak zikredilir.

Mehmed Refet' in 1909 yılında yayımlanan *İslâmiyet'te Medeniyet ve Hürriyet* yazısında medeniyetin tanımı yapılır. İslâmî medeniyetin hangi şartlarda gerçekleşeceği sıralanır.

Mehmed Sadık'ın *Şeriat ve Ulemâmız Mani'-i Medeniyet Değildir* başlıklı yazısında şeriatın hüküm sürdüğü zamanlarda medeniyetin terakkiyata mani olmadığı bildirilir. Şeriatın halkı ziraat, ticaret, sanat ve emsali mefhumları ümmet ile memleketin faydasına talim ettiği savunulur. Bu sebepten de medeniyete mani olmadığı vurgulanır.

Sadık Hulûsî'nin 1912 yılında yayımlanan *İslâmiyet Medeniyettir ve Necât-ı Ümit İslâmiyet'te* başlıklı makalesinde medeniyetin nerede ve kimde aranacağı sorgulanarak, cevabı verilir. 20. Asırda medeniyet kelimesinin mahiyetini değiştirdiği bildirilir.

2.2.10. Dini ve Siyasi Meseleler

Beyânü'l-Hak mecmuasında dini ve siyasi meselelerin mevzu bahis edildiği on bir makale bulunmaktadır. Sadece Hüseyin Hazım'ın *İstibdat, Din* başlıklı makalesi üç nüsha yayımlanır. Mecmuanın yayımlandığı süre zarfı boyunca 1910 yılı hariç her sene mezkûr meseleyle alakalı makale neşredilmiştir.

Ahmed Şiranî'nin *Bir Müdâfaa* isimli makalesinde İslâmiyet'in neden siyasi bir din olduğu açıklanır. Ulemânın siyasetle uğraşıp uğraşamayacağı tartışılır.

Cemiyet-i İlmiye'nin *Ahâlimize* başlıklı yazısında istibdattan ötürü ülkede yaşanan yıkım ve felaketten bahsedilir. İnkılaplardan memnun olmayıp hürriyeti mahvetmeye çalışan kişilerin İslâmiyet'in mahvolduğuna dair ortalığa fitne yaydıkları bildirilir.

Ferid'in *Diyânetin İnsâniyete Siyasete Lüzûmu Var mı?* Başlıklı yazısında insanîyet ve siyaset kavramlarının ne anlama geldikleri yorumlanır. Şefkat-ı kâmile için insanlara kuvvetli bir din olgusunun gerekliliği vurgulanır.

Hafız Hüseyin'in *İslâmiyet'te Sa'y ve Amel* başlıklı yazısında İslâm dininde sayın pek ehemmiyetli olduğu zikredilerek, hem erkek hem de kadın için farz olduğu bildirilir. Mezkûr husus hadislerle ispatlanır. Müslüman hükümdarların sa'ya verdikleri önem aktarılır. Üç nüsha boyunca devam eden *Ulemâ-yı İslâm'ın Mevki-i Siyasisi* başlıklı yazıda kadim ulemâlarla 20. Asırda yaşayanlar karşılaştırılır. Ulemânın siyaset ve ilim ile iştiğal ettiği takdirde vazifelerinin ne olduğundan

bahsedilir. Ulemânın milli siyasetle uğraşmasının doğru olmadığını düşünenler eleştirilir.

Hasan Sabri'nin *Makam-ı Meşihatın Bir Ta'mîmi Münasebetiyle Din, Ulemâ* başlıklı makalesinde Naip ve müftülerin siyasi kulüplerle münasebetlerinin kesilmesi gerektiği aktarılır.

Hayret imzalı ve *Ya Âlim Ya Halim* başlığıyla yayımlanan makalede istibdat idâresinin zulmüne en fazla maruz kalanların Müslümanlar olduğu ifade edilir. Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeni, Rum vatandaşların patrikhaneye sahip olduklarından zulme uğramadıkları bildirilir.

Hüseyin Hazım'ın *İstibdat, Din* başlığıyla üç nüsha boyunca yayımlanan makalesinde istibdadın lügatteki manasına yer verilir. Siyasi ve dini istibdadı birbirine benzeten muharrirler tenkit edilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl'in *Marifet – Din* başlıklı yazısında Dersaadet muhbirinin Şeyhülislâm'a yönelttiği ve Maten gazetesinde yayımlanan sorular aktarılır. Ardından yazarın kendi görüşlerine yer verilir. Mezkûr soruların içeriği marifetin yükselmesinin din hassasiyetini azaltıp azaltmadığı ve hurafelerle alakalıdır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *İttihat Vicdanı* başlıklı yazısında İttihadın önemine değinilerek, milletin ve İslâm dininin selametinin ittihatla gerçekleşeceğine dikkat çekilir. İslâmiyet'in intişarından sonraki dönemlerde ittihadın olmaması durumunda nelerin gerçekleştiği zikredilir. *Ahlâkî Sahifeler Adet – 2 \ İltimâ' – İttisâ'* da ise iltimâ' – İttisâ' başlığından neyin kastedildiği aktarılır. Ortaçağdan bazı yararsız adetlerin kaldığı lakin bunların da İkinci Abdülhamid'in saltanatının son bulmasıyla yok olduğu dile getirilir. *Salibin Savleti*'nde Ortaçağda Avrupa'nın ittifakla Kur'ân aleyhine on iki defa saldırdığı zikredilir ve mezkûr saldırılara karşı koyan tarihi kişiliklerin isimleri sıralanır. 20. asırda da bu gibi kişilerin varlığının çok olduğuna dikkat çekilerek, örnekler verilir. Karadağ ve Bulgaristan arasında vuku bulan harp batıl ile hak çatışması şeklinde yorumlanır.

Mehmed Hicabî'nin *Salâbet-i Diniye Rehâvet-i Diniye* başlıklı yazıda dinin salabeti hakkında ne kadar eser verilirse verilsin faziletlerini hakkıyla teşrih ve tasvirten kalemin aciz kalacağı zikredilir. Dinin salabetinden uzaklaşıldığında karışıklığın meydana geldiği dile getirilir.

Mevlûd Şerîf'in *Dine Rağbet* başlıklı yazısında İslâm dinine olan rağbetin Osmanlı devletine neleri kazandırdığı zikredilir. Hristiyanların birbirlerine yardım ettikleri için Osmanlı devletinde ticari açıdan yegâne bir yere sahip oldukları eklenir. Osmanlı kadınlarının giyim tarzı ve çarşıdaki halleri eleştirilir. Makalenin nihayetinde de vatani kurtaracak yegâne hususun din olduğuna dikkat çekilir.

Mustafa Necâtî'nin *Safahât-ı içtimâîye ve siyasîyeden:1 – Müslümanlara Bir Ders-i İntibâh*'ta Avrupa'nın İslâmiyet'i yok etmek gibi bir gayesinin olduğu savunulur. Avrupa'nın İslâm diniyle alakalı görüşüne yer verilir.

Münir'in *Gayrimüslimler ile İtilâf Muhalif-i Şer'î Midir?* başlıklı makalesinde Hristiyan ile Müslüman bir kimsenin aynı arabaya binip binemeyeceği tartışılır. Tayms gazetesinde yayımlanan bir yazıda Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında hakiki bir samimiyetin gerçekleştiği ve bunun müsebbibinin de Hürriyet ve İtilaf fırkası olduğu dile getirilir.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *Tezkîr-i Diyânet* başlıklı yazısında Bursa'ya ciltlenmesi için gönderilen bir kitabın içerisinde yer alan mısraların yazarı derinden etkilediği zikredilir. Bir kısmına yer verilen şiirde İslâm dinine tutunup hizmet etmek gerektiği, isyan edildiği için pek çok hasarın olduğuna dikkat çekilir. Devamında yazar, dört madde halinde İslâm dini ve Müslümanlık hakkındaki fikirlerini öne sürer.

2.2.11. Fikir Hareketleri

Beyânü'l-Hak mecmuasında fikir hareketlerinin mevzu bahis edildiği iki makaleye rastlanmıştır. İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Meslek ve Meslekçilik* başlıklı makalesinde İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı zikredilir. Ardından Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıkları aktarılır. Mîlâdî 2 Nisan 1911'e tekabül eden tarihte Mustafa Safvet'in *Lüzûm-ı diyânetin bir numûnesi daha (?) ve Almanya'da sosyalizm* başlıklı makale neşredilir. Alman gazeteleri Rayştag meclisinde ele alınan bir istizahta orduya sosyalizm fikrinin sirayet ettiğini yazar. İstizahı veren kişinin mebus mösyö Potilç olduğu zikredilir. Askerin büyük bir kısmının sosyal demokrat, zabitanın da sosyalist olduğu dile getirilerek, sosyalizm fikrinin ortadan kaldırılması gerektiği bildirilir.

2.2.12. Dini ve Siyasi Cemiyetler

Osmanlı Devleti'nde ve diğer ülkelerde neşet etmeye başlayan cemiyetlerin varlığından bahseden otuz üç makale bulunmaktadır. Siyonizm, Farmasonluk, Panislamizm dışında Berlin, Paris, Kahire, Kosova, Britanya, Mısır, Çorum ve İstanbul'da tesis eden cemiyetler hakkında bilgi verilir. Mezkûr cemiyetlerin isimleri de zikredilerek hizmetlerinden bahsedilir. Siyonizm ve masonluk yazarlar tarafından sebepleri verilerek eleştirilir. Hindistandaki Müslümanların öncülüğünde kurulan Panislamizm cemiyeti ise yüceltilir. Mısır'da kurulan cemiyet ise Müslümanlara yardım etmek maksadıyla kurulur. M.A. ve M.B. imzalı iki ayrı makalenin dışında imzasız neşredilen sekiz yazı ile tercümeler de bulunmaktadır.

Abdülahad Dâvûd \ A. Dâvûd'un *Panislamizm* makalesi Hindistan Müslümanlarından Şeyh müşir Hüseyin başkanlığında, Doktor Şah Abdullah Panislamizm cemiyetinin başkâtibi sıfatıyla Panislamizm unvanıyla yayımladığı eserin muhteviyatından bahseder. Mezkûr cemiyetin üç maksadının bulunduğu aktarılarak, açıklanır.

Ahmed Şiranî'nin *Almanya'da Tedkikât-ı İslâmiye Cemiyeti*'nde Berlin'de tesis eden Tedkikât-ı İslâmiye Cemiyeti'nin amacı, kurucuları ve hedefleri hakkında malumat verilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye imzasıyla *Beyânnâme* başlıklı yazıda Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin teşekkül etme sebebi aktarılır. Cemiyetin dikkat çekmek istediği noktalar belirtilir. İslâm dininin birtakım emel ve maksatlara alet edilemeyeceği aktarılır. Bundan ötürü Meşrutiyetin ilanını gören ulemânın 31 Mart hadisesi aleyhinde beyannameler neşrettiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Çorum Şubesi imzasıyla *Dersaadette Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine* başlıklı makalede hükümetten alınan izin sonucunda ilim şubesinin teşkil edildiği dile getirilir.

Fatin'in *Cemiyetimiz*'de Meşrutiyet yönetiminden evvel yaşanan kötü gidişatı engellemek amacıyla cemiyetin toplandığı bildirilir. Cemiyetin üç esas vazifesi ve barındırdığı hususlar aktarılır.

İbnülemin Ahmed Tevfik'in iki nüsha yayımlanan *Esâs Teşettüt* makalesinde Osmanlı Devleti'nin pek çok bölgesinde emel ve niyetlerinin istihsali için dolaşan misyonerlerin varlığından bahsedilir.

İmzasız yayımlanan *Darü'ş-şafaka ve Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye'nin İhyâsı*'nda Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye'nin yeniden açıldığı bilgisi verilir. Cemiyetin kaç azadan oluştuğu, şahısların isimleri ve nerede açıldığı hakkında malumat verilir. Fran Masonlar'da, kamuoyunun farmason tanımına yer verilir. Masonluğun ülkeye tesirleri zikredilir. Fran Masonluk'ta Masonluğun lehinde veya aleyhinde hüküm verebilmek için cevaplanması gereken iki soru aktarılır. *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Dâhiliye Nezâretine takdim olunan beyânnâmesi sûretidir*'de sosyalist ve anarşistlerden bahsedilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin vazifesi açıklanır. *Eimme-i Muhâlât-ı Tedvin ve Teâvün Cemiyeti*'nde Tevhid ve Teavün Cemiyeti'nin açılış merasiminde yaşananlar aktarılır. Cemiyete başarılar dilenir. *Konya'da Münteşir Maşrık-ı İrfân Gazetesinden*'de Islah-ı Medaris-i İslâmiye Cemiyet-i Hayriyesi tarafından talebelerin imtihanlarının yapıldığı zikredilerek, yaşları on altıdan küçük olanların başarıları heyet tarafından takdir edilir. *Mecmûa-i Ebu'z Ziya'dan – İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm*'de Mecmua-i Ebu'z Ziya'nın 120 numaralı nüshasında Farmasonluk başlığı altında neşredilen makalede cemiyet hakkında umum tarafından yanlış bilinen hususların düzeltildiği zikredilir. Ayrıca Tayms gazetesinin Kahire muhabirinin İttihat ve Terakki cemiyeti hakkında suçlamalarda bulunduğu ve bunun üzerine gerekli izahatın yapıldığı bildirilir. Siyonizm'in amacı açıklanır. İtalya'nın Trablusgarp saldırısına başladığı esnada Paris'te toplanan Siyonist erkân ve ekâbirinin teklifi aktarılır. *Beyânü'l-Hakk*'ta farmasonluk ve Siyonistlerden bahsedenleri Ebüzziya Tevfik'in irtica ile suçladığı bildirilir. *Siyonistlik Hakkında Trabzon'da Münteşir İkbâl-ı Refikimizde Görülmüştür*'de siyonistlik hakkında tafsilatlı bilgilere yer verilir. Ardından Osmanlı Devleti'nin de Siyonizm tehlikesiyle karşı karşıya olduğu bildirilir. *Beyânü'l-Hak*'da siyonistliğin Filistin topraklarına ne ile beraber girdiği aktarılır.

Küçük Hamdi'nin *Küçük Bir Düşünce* başlıklı yazısında cemiyetlerin eleştirisi yapılır. Ardından hem İslâm fikhında hem de Avrupa hukukunda yer alan özgürlük kavramına değinilir.

M.A (Elif). imzasıyla *Ecille-i Ulemâya Hitap – Masonluk*'ta Türkiye ve dünyada hızlıca yayılmaya başlayan masonluğun Hz. Süleyman devrinde başladığını iddia edenlerin bulunduğu bildirilir.

M.B. imzasıyla *Hayal İçinde İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti*'nde Şura-yı Devlet reisi Said Halim Paşa'nın saraya giderek İstanbul Şehri Muhibleri adıyla teşekkül eden cemiyetin dâhili nizamnamesini padişaha takdim ettiği bildirilir.

Mezkûr terkipten duyulan hoşluk zikredilerek, tahlil edilir. Cemiyetin kimlere ait olduğu hakkında malumat verilir.

Meclis-i Mebûsân'dan İlmiye Encümeni imzasıyla *Mecelle Cemiyeti Nizamnâme Lâyıhasının Sûret-i Muâdelesidir* başlıklı makalesinde asrın ihtiyaçlarına yardım için kurulacak cemiyetin takriben kaç kişiden oluşacağı bildirilir. Kanunların icrasının kim tarafından gerçekleştirileceği hakkında malumat verilir.

Mehmed Hulûsî'nin *Bir Teşebbüs-i Mühim* adlı makalesinde Reşit Rıza Efendi'nin Kahire'de Ed-Davet ve'l İrşad adıyla bir cemiyet tesis ettiği zikredilerek, cemiyetin hedefi açıklanır. Cemiyetin bir an evvel tamamlanması için her taraftan ianelerin gönderildiği bildirilir. *Mısır'dan Bir Mektup*'ta Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımcılarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir.

Mustafa Sabri'nin *İâne-i Milliye-i Nisvân Cemiyet-i Muazzesine – Hakikatten Hayale Doğru* başlıklı makalesinde İstanbul'da günlük gazetelerde İâne-i Milliye-i Nisvan cemiyetinin açıldığı yazılmaktadır. Yeni Gazetede İâne-i Milliye bahsi üzerine Doktor Fazıl Berki Bey'in yazdığı makalede hanımların bütün elmaslarını cemiyete vermesi yönündedir.

Mustafa Safvet'in *Neredeyiz? Nereye Gidiyoruz?* Başlıklı makalesinde masonluğun Türkiye'yi mahvedecek bir vasıta olduğu nasıl yerlerde revaçta olduğu, tarihinin Hz. İbrahim'e kadar uzandığını savunanların yanlış bir zanna kapıldığı aktarılır. İstanbul'da farmason localarına rağbetin fazla olduğu zikredilir. *Türkiye, Farmasonluk*'ta II. Abdülhamid'in mason cemiyetini neden kaldırdığı aktarılır. Masonluğun Avrupa'da ne şekilde zuhûr ettiğinden bahsedilir. Avrupa'da farmasonlar aleyhinde çoğalan cereyanlardan birisinin de sosyalistler olduğu zikredilerek, cemiyetin Osmanlı devletine nasıl duhul ettiği dile getirilir. *Bizde Avâmil-i Fikriye*'de yazar, farmasonlukla ilgili yazı yazılmasının amacını açıklar. Masonluğun temelinde yer alan düşünce aktarılır. *Ebuzziya Tevfik Bey* başlıklı yazıda masonluğa dair belirtilen ortak görüş aktarılır. Masonluğun ne şekilde zuhûr ettiğiyle ilgili Avrupa'da çeşitli görüşlerin bulunduğu zikredilerek, açıklanır. *Hakikat Gazetesi Sahibi Mestan İsmail Efendiye*'de Bir Mukabele adıyla Ertuğrul Gazetesi'nde Mestan İsmail Efendi'nin yayımladığı makalede farmasonluk ve siyonistlikle alakalı görüşleri aktarılır. Mustafa Safvet'in farmasonlukla ilgili kendi

görüşüne ve tanımlamalarına yer verilir. *İzâh-ı Hak ve Hakikat*'te Selanik İlim Cemiyeti Türkiye'de teşekkül eden hiçbir fırkayla münasebeti olmadığını dile getirerek, sebebini açıklar. İlim cemiyetinin tarafsız bir şekilde 31 Martta silah tutan askerlere nasihatte bulunduğu, İttihat ve Terakki ile beraber meşrutiyet rejimini muhafaza etmeye çalıştığı bildirilir.

Receb Cûdî'nin *Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i İslâmiye'nin hissiyât-ı şeriatperverânesi* başlıklı makalesi beş nüsha yayımlanır. Firûz Bey cemiyetinin nasıl ve nerede zuhûr ettiği, mekânın coğrafi konumu hakkında bilgi verilir. Yazarın mezkûr cemiyete nasıl katıldığı aktarılır. Ardından Firûz Bey'in tiyatro hakkındaki görüşleri belirtilir.

Şerefüddin'in *İbret Alalım!* başlıklı makalesinde Britanya Cemiyeti'nin ne zaman teşkil edildiği, hangi ülkelerde faaliyette bulunduğu, hizmetleri hakkında malumat verilir.

İnnemel Mü'mine İhvetün başlığıyla yayımlanan ve mütercimi belirtilmeyen makalede İttihat-ı ihvan için mesai harcayan ve çalışan tek cemiyetin, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeti olduğu dile getirilir. Mezkûr cemiyetin emelinin hadım ve tercümanının ise *Beyânü'l-Hak* mecmuası olduğu zikredilir.

Mütercimi belirtilmeyen ve üç nüsha boyunca devam eden *Mısır'da Münteşir El-Menâr Risâlesinin sahibi Şeyh Reşîd Rızâ Efendi'nin delâletiyle teşekkül etmiş olan "cemâatü'd davet ve'l irşad" unvânlı cemiyetin nizâmnâme-i esâsisinin sûret-i mütercemesidir*'de Cemaatü'd Davet ve'l İrşad isimli cemiyetin maksadı, azaları, şubeleri hakkında bilgi verilir.

2.2.13. Eğitim

Beyânü'l-Hak mecmuasında eğitimin mevzu bahis edildiği yüzden fazla makaleye yer verilmiştir. Bu makalelerin arasında en fazla eğitim ve eğitimle ilgili meseleler mevzu bahis edilmiştir. İlim talebelerinin dersleriyle alakalı sorunlar, çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiği, ders programları, medreselerin ahvali, hocaların yaşadığı sıkıntılar aktarılır.

Ahmed Şiranî (Okumuş), Halil Edîb, Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi, Mustafa Sabri, Müntesibin İlmiyeden Bir Zat, İskilipli Mehmed Atıf, Mehmed Sıtkı, M. Şükri, Abdullah Edîb \ Edîb, Adil, A (Elif). D (Dal)., Ali Osman, Bekir Sıtkı

(Uşşakî), Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin Vilayeti Heyet-i İdaresi, Hâce Fatma Mergûbe, Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta, Hamid Sadi, Hasan Sabri, Hüseyin Hazım, İbrahim, İbnülemin Mahmud Kemâl, İlyas Muhtar, İsmail (Balin Naibi), Kadızâde Abdullah Ziyaüddin, Mehmed Fatin, Mehmed Hayalî, Mehmed Nurî, Mehmed Şükrî, M. Faik, Mimarzâde Mehmed Ali, Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü), Mustafa Hakkı, Mustafa Sabri, Mustafa Safvet, Münir (Kilisli), Müntesibin İlmiyeden Biri, Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri, Osman Nûrî, Ömer Fevzi, Refet, Salih Zeki, S (Sin). Y., Şerefüddin, Şeyh Es'ad Efendi, Şükrî, Veysi Azmî, Yedekçizâde Abdurrahman Zeki, Yedgçizâde Abdurrahman Zeki, Tâhirü'l Mevlevî yazarlardır. İmzasız yayımlanan on bir makaleye yer verilir.

Halil Edîb'in *Söğüt Mektubu* başlıklı makalesi beş nüsha boyunca devam eder. Makalede her mahallede birer sıbyan mektebi bulunması, muallimlerin özellikleri, tahsil müddetinin dört sene olması, hangi derslerin tedris olunacağı üçüncü maddeden on üçüncü maddeye kadar sıralanır.

Mehmed Fatin'in *Tedrisat ve Medâris* başlıklı makalesi üç nüsha boyunca devam eder. Makalede evvelden camilerde derslerin nasıl okutulduğu, hocanın görevi ve ders verme şekli hakkında malumat verilir. Osmanlı devletinde inşa edilen ilk medreseyle alakalı bilgi verilir. Ayrıca imtihanın talebelere kazandırdığı esaslar zikredilir. İmtihanların ne zaman yapılması gerektiği hakkında bilgi verilir.

Ayrıca eğitimle ilgili meselelerin mevzu bahis edildiği makalelerde birden fazla imzaya rastlamak da mümkündür. *Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati islâh ve tesviyesine ihtiyacın sebebi beyânındadır* başlıklı makalede on beş kişinin imzası yer almaktadır. Mezkûr makalede Medrese derslerinin ıslah ve intizamına mukaddime olmak üzere 1284 senesinde teşekkül eden bir heyet-i ilmiye tarafından tertip edilmiş programa yer verilir. Programın maksadı açıklanır daha sonra sebepler sıralanarak hatimeye geçilir.

Beyânü'l-Hak İdârehâne-i Âliyesine Marûz-ı Dâîleridir başlıklı makalede dört kişinin imzası bulunmaktadır. Zikredilen imzaların tahsil görmüş ilim talebeleri olduğu bildirilerek, imtihanlarının neticelenmemesinden duyulan kaygıları aktarılır.

Ahmed Şiranî'nin *El-Fünûnu'l Cedide Fi'l Medâris* başlıklı yazısı medreselerde işlenen yeni dersler hakkında Arapça yazılmış bir makaledir. *İla Talebeti'l Ulûm* başlıklı bir diğer yazısı da ilim talebeleri hakkında yazılmış Arapça makaledir.

İmzasız yayımlanan *İle'l Uhvetü's Sukkat min Talebe Darü'l Kuzât – Lisanü'l Arab* başlıklı yazı Kadılar mektebinde okuyan öğrenciler için yazılmış Arapça makaledir.

İki nüsha boyunca devam eden *Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye – ulemâ, meslek ilmi* başlıklı makale İmzasız yayımlanır. Ulum-ı aliyye tahsili hakkında malumat verilir. Miftahu'l Ulum isimli eserde hangi derslerin olduğu zikredilir. Ardından Arap dilinin öğrenilmesi gerektiği zikredilir.

Talebe-i Ulûmun Kur'a İmtihanları, Vaizlere İhtâr, Vaaz, Huzur-ı Hümâyûn Dersleri, Talebe-i Ulûma, Islâh-ı Tedris Hakkında ve bir adet başlıksız yayımlanan makalelerde harbiye nezareti tarafından tertip edilen imtihan cetveli, vaaz ve hitabetin farkı, vaaz etmenin hangi şartları barındırdığı, ders vekâleti tarafından hazırlanan ilim ve fen cetveli, vaazın anlamı, Ramazânda yapılan tefsir derslerinin nasıl olduğu hakkında malumat verilir.

Çocuk eğitimiyle alakalı M. Şükrî, Mehmed Sıtkı ve Mehmed Atıf imzalarının makalelerine rastlanmaktadır. M. Şükrî'nin *Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim* başlıklı makalesinde çocukların iyi bir şekilde terbiye edilmesinin nedeni aktarılır. Verilecek ilk eğitimin ne olması gerektiği zikredilir. Mehmed Sıtkı'nın *Terbiye-i Etfâl ve Birkaç Söz* başlıklı makalesi çocuğa hangi tarzda eserlerin okutulması hakkında malumat verilir. Çocuğa verilecek terbiyenin kaç yaşından itibaren başlatılması gerektiği aktarılır. İskilipli Mehmed Atıf'ın *Terbiye-i Etfâl*'inde Hz. Peygamber'in çocukların eğitimiyle alakalı hadisine yer verilerek sahabe Ebi Süleyman'ın çocuğun anne baba üzerinde hakkının var olup olmadığıyla alakalı sorusu yöneltilir. Devamında çocuğun alması gereken terbiyenin, eğitimin nasıl olması gerektiği sıralanır. *Medeniyet-i şer'iyeye terakkiyat-ı diniye – ebeveynin vezâifi ve terbiye-i etfâl*'de ebeveynin evladına karşı vazifelerine yer verilir. Çocukta var olan ahlâksızlık ve terbiyesizliğin müsebbibi açıklanır. Çocuğa verilecek terbiye sekiz maddede sıralanır. *Medeniyet-i Şer'iyeye Terakkiyat-ı Diniye*'de çocuğa verilecek terbiyenin devamına yer verilir. 20. Asrın ebeveynlerinin çocukları nasıl eğittiği aktarılarak, eleştirilir. Avrupa'nın adetleri, ahlâkı, mektep, muallimler, risâleler, gazeteler vasıtasıyla Müslümanların bilhassa gençlerin dimağına yerleştirilmeye çalışıldığı dile getirilir.

Eğitimle ilgili meselelerin aktarıldığı; *Talebe-i Ulûmdan Bir İstirhâm, Talebe İstirhâmından – 2, Haklı Bir Feryât, Aynen, Takdim-i Şükrân Cemiyet-i İlmiye-i*

İslâmiyeye, Rûûs İmtihanları Tezâhürâtından, Ders Vekâlet-i Âliyesi İlzâm Olundu mu Olunmadı mı?, Şeyhülislâmın Vezâîfi Cümlesinden, Mekteb-i Kuzât Yâhûd Medresetü'l Kuzât Bina-yı Cedîdi, Ders Vekâleti heyetinin Bursa Ulemâsı hakkında ayne, nakîzine verdikleri karara dair, Mevrûd Varaka, "Rumili" Refikimizde Okunmuştur Medreselerimiz, Tahsil-i Nisvân, Düşüncesiz İşin Renkli Şekilleri, beş nüsha boyunca devam eden Terakki, Dershâneler Hakkında Bir Mütâlaa, Beyânü'l-Hak Cerîde-i Muhteremesi İdarehânesine, Talebe-i Ulûm İhvânımızla Hasbihâl, Mev'ize-i Hasâne, Dârü'l Muallimîn Müdürü Reşât Bey'e, Vazîfe-i İslâm, Ahvâl-i Medâris Ulemâya İntibâh, Kur'a İmtihanları, Talebe-i Ulûmun Kur'a İmtihanları, Müteferrika, Antalya'dan Aldığımız Bir Mektupta Deniliyor Ki, iki nüsha boyunca devam eden Medâris-i İlmiye hakkında Meclis-i Mesâlih-i talebeden kaleme alınarak şûrâ-yı devletçe lede't tetkik mevki'-i icraya vaz'ı husûsuna meclis-i hâs vükelâ kararıyla bi'l-istizan irâde-i seniye hazret-i hilafetpenâhî şeref-sudûr eden medâris-i ilmiye nizâmnâmesidir, Mekteb-i Kuzât İmtihânı, Askerlik ve Talebe-i Ulûm, Konya'da Münteşir Maşrik-ı İrfân Gazetesinden, Beyânü'l-Hak, Beyânü'l-Hak İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâîleridir, Şeyhülislâm Efendi Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine, iki nüsha boyunca devam eden Tadrîsat ve Medâris, Ertuğrul Gazetesinden, Muhterem Beyânü'l-Hakk'a, İlmiyeye Acımak Lâzımdır, Mektep, Medrese, Akıl İçin, iki nüsha boyunca devam eden Ehl-i İslâm ve Ulûm, Vâizîn-i Kiram İçin Vezâîf-i Mühimme, Hemze-i Vasl Meselesi, Medreselerimiz, Medreselerimiz – 2, Medreselerimiz – 3, Rûûs İmtihânı, Derdimizin En Büyüğü, Ders Vekâlet-i Âliyesinin Bir Kararı, Ayıntablı Abdullah Edîb Efendi, Islâh-ı Medâris, Medâris-i İlmiye, Rûûs İmtihânı, Hakikatten Vazgeçmem, Hakikatten Vazgeçmem – 5, Hakikatten Vazgeçmem – 6, Hakikatten Vazgeçmem – 7, Tedenniye Doğru, Islâh-ı Medâris, Taşra Müftü ve Müderris Efendilerinin Düş-ı Hamiyet ve Fatânetine, İstikbâlimiz İçin Çalışalım, En Mühim Mesele, El Hikmetü'l Dalle, Makale-i Mahsûsa, Tekzîb, Maârif Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine, Ders Vekâletinde Neler Oluyor, Ders Vekâlet-i Âliyesine Muhik Bir İfade, Ders Vekâletindeki Garibeler, Nafi ve Mühim Bir Teşebbüs başlıklı ve bir adet başlıksız yayımlanan makalelerde müderris maaşları, sınavların ne şekilde yapılması gerektiği, talebelerin uğradığı haksızlıklar, eğitim hayatında bulunan kişilerin vazifeleri, çeşitli kişiler tarafından düzenlenen medreselerin ıslah programı, ilim talebelerinin karşılaştıkları sorunlar, sınavlarda var olan yolsuzluk ve usulsüzlüğün ne gibi sıkıntılara yol açabileceğinden, taşradaki ve İstanbul'daki medreselerin

durumu, tahsil meselesinde kadınların ahvali, bazı hocaların dini hususları göz ardı etmek istemeleri, 20. asır ve öncesinin eğitim hayatının karşılaştırılması ve medreselerde eğitim görmüş çeşitli zatların isimleri, misyonerlerin Osmanlı devletindeki faaliyetleri, icazet meselesi mevzu bahis edilir.

Çocuk eğitimiyle alakalı tercüme şeklinde sadece bir makale yayınlanmıştır. Tâhirü'l Mevlevî *Terbiye ve Talîm-i Etfâl* başlıklı makalesinde, İmâm Gazâlî'nin Kimya-yı Saadet isimli eserinden çocukların eğitiminde hangi hususları göz önünde bulundurmaları gerektiğini tercüme etmiştir. Yemekten önce, yemek sırasında, sonrasında ve müştereken yemek yemenin adap kurallarına uyarak nasıl davranılması gerektiğini anlatan İmâm Gazâlî'nin Kimya-yı Saadet isimli eseri *Adab-ı Taam-ı İslâm* başlığıyla Tâhirü'l Mevlevî tarafından tercüme edilir.

2.2.14. Sağlık

Beyânü'l-Hak mecmuası döneminde var olan salgın hastalıkları göz ardı etmemiş, alınabilecek önlemleri çeşitli yazarların makalelerinde sıralamıştır. Sağlıkla alakalı dokuz makaleye rastlanmıştır.

Ahmed Şiranî'nin *Kolera Münasebetiyle Makale-i Mahsûsa*, Es'ad'ın *Kolera Hakkında Tedâbir*, M. Saffet'in *Din-i Mübin İslâm ve Kolera*, Mehmed Akif'in *Sırât-ı Müstakîm refikimizin baş makalesinden hasbihâl – koleraya dair* başlıklı makalelerinde kolera ve çeşitli salgın hastalıklar için doktorların tavsiye ettiği yöntemler sıralanır. Hz. Peygamber'in de sağlıkla ilgili sözlerine, kıssalarına yer verilir.

H (Ha):Y'nin *Tebyîn-i Hakikat*'te Hz. Peygamberden aktarılan bir kıssada hasta olan bir kişiye bal yemesinin tavsiye edildiği bildirilir. Devamında da bal ile ilgili bilgi verilip, tıp kitaplarındaki açıklaması da zikredilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik'in *Hayat, Sıhhat* başlıklı yazısında sıhhat ve afiyetin önemine değinilir.

İmzasız yayımlanan *Beyânü'l-Hak*'ta hasta olan bir kimsenin hem hekimin tavsiyelerine uyması gerektiği hem de maneviyata müracaatında hiçbir sakınca olmadığı aktarılır. Fakat ahaliden bazılarının sadece Allah'a tevekkül edip hekimlerin tavsiye ettiği tedbirleri uygulamadıklarından bilinçlendirilmeleri gerektiği bildirilir.

İskilipli Mehmed Atıf *Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye*'de hastalıklardan vücudu korumanın yolları aktarılır. Hz. Peygamberin veba ile karşılaştığında ne yapılması gerektiğini söylediği sözler aktarılır. Ardından taharetin manası, maddi ve manevi faydaları sıralanır.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *Mesâil-i İslâmiyeden Ecelsiz Kimse Ölmez Meselesi*'nde ölüme sebep olan hususlar sıralanır. Kişinin eceli gelmeden ölmeyeceği Kur'ân-ı Kerîm'den verilen ayetle ispatlanır. Kişinin hasta olması halinde yapacakları sıralanır.

2.2.15. Siyaset

Beyânü'l-Hak mecmuasında siyaset; iç siyaset, dış siyaset ve uluslararası ilişkiler şeklinde üç kısımda incelemek mümkündür. Mecmuada iki yüze yakın siyasetle alakalı makaleye rastlanmış olup bunlardan on altısı tercümedir.

Osmanlı Devleti içerisinde yaşanan siyasi hareketliliği anlatan çeşitli adlarla yayımlanmış makaleler yetmiş yedi adettir.

Abdullah Edîb'in *İntihâb* başlıklı yazısında Meşrutiyet seçimlerinin ikinci devresinin yaşanmasından duyulan memnuniyet dile getirilir. Evvelde seçilen mebusların faaliyetleri sıralanır. Ardından mebus seçiminde aranan vasıflar aktarılır.

Ahmed Rasim'in *Efkâr-ı Umûmiye Mahkeme-i Aliyesine*'de yazar; 31 Mart vakasında meşrutiyet rejimini korumak için neler yaptığını, ittihatçıların sahte hocalar sarıklı hafiyelerle türlü planlar yaptıklarını, mezkûr olayların yaşandığı sırada meşrutiyete karşı çıkanlara mürteci demediğini zikrederek kendisini müdafaa eder.

Ahmed Şirani'nin *Memleketini Seven Kimselerin Kulaklarına Değsin, Zenginlerin Malı Fukaranın Canından Tatlı mı?, Bugünkü Ölüm Yarınki Sağlıktan Hayırlıdır*'da askere gitmenin korkunç bir şey olmadığı Hz. Peygamber'den verilen hadis örnekleriyle aktarılır. Memleketin zengin ve fakir kesiminin ülke için yaptıkları kıyaslanır, Balkanlar tarafından açılan muharebeye herkesin katılması gerektiği zikredilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye imzasıyla biri 1909'da diğeri 1911'de Başlıksız yayımlanan makalelerde meşrutiyet ve şer'îatın önemine değinilir, Osmanlı

Mebûsân Meclisi'nin 16 Mart Çarşamba günkü müzakeresinde Tokat Mebusu İsmail Paşa'nın sözlerine bir milyon softa lafzıyla başlayıp 31 Mart hadisesinin müsebbibi olarak ilim talebelerini zikrettiği bildirilir. *Bir Temennî-i Meşrutiyetperverâne*'de Örfî idârenin mebus Lütfî Fikri Bey'i tevkife teşebbüs etmesi meşrutiyete bir darbe olarak addedilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmisi imzasıyla yayımlanan *Beyânnâme*'de Trablusgarp'ta yaşanan hadiselerden Osmanlı milletinin derinden etkilendiği bildirilir.

Ebubekir Hilmi'nin *Erzurum Nâibi Faziletli Ebubekir Hilmi Efendi tarafından irsâl buyurulmuştur*'da yazar istibdat döneminin aleyhine yaptığı hususları aktarır. Meşrutiyet idâresinin bozulması halinde saltanatın ve insanların ne şekilde etkileneceği dile getirilir.

Hafız Abdullah'ın *Mübâyaât-ı Ârâya Karşı Sehlü'l Husul Bir Tedbir*'de Meşrutiyetin hangi devirlerden ibaret olduğu zikredilir. Mutlak ve meşrutiyet rejimi karşılaştırılır.

Hafız Hüseyin'in *Düşünülecek Şeyler*'de 20. asırda pek çok siyasi musibetlerin yaşandığına dikkat çekilir. Fas, İran gibi devletlerin de siyasi açıdan karışıklık içerisinde olduğu ifade edilir.

Hafız Mehmed'in *Makale-i Mahsûsa*'da İstibdat devrinde Osmanlılara reva görülen zulmün en kötüsünün Müslümanlara yapıldığı zikredilerek, örnekler sıralanır. Ardından Müslümanın davranışlarının nasıl olması gerektiğine vurgu yapılır.

Hamdi'nin başlıksız yayımlanan makalesinde 31 Mart'ta yaşananlar tafsilatlı bir şekilde anlatılır.

Hasan Sabri'nin *Hiç olmazsa bari şu nazik zamanda itidâlimizi muhafaza edelim*'de 10 Temmuz inkılabının öncesi ve sonrasında yaşananlar aktarılır. Seçim arifesinde olan mebusların halleri eleştirilir.

Hayret'in *Hasbihâl* başlıklı yazısında senelerce süren zulmün 11 Temmuz sabahında son bulduğu dile getirilir. Ardından herkesin hürriyet için çalışmaya başladığı, lakin araya karışan münafıklar ve müstebitlerin de olduğu ifade edilir.

İbn Hazım: Ferid'in *Siyâset-i Şer'iyye* – 3'te İslâmiyet sayesinde hürriyet, adalet, müsavât gibi hususların anlaşıldığı aktarılır. İstibdat devrinde pek çok zulümlerin yaşandığı, kimilerince adalet ve hakikatin önemsenmediğine dikkat çekilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl'in *İdâre-i Meşrûta* başlıklı yazısında hürriyetin önemine değinilerek, muhafazasının meşrutiyet idâresi ile gerçekleşeceği zikredilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *İslâmiyet – Saltanat*'ta İslâmiyet'te dünyevi saltanatın bulunmadığı ifade edilir. Padişah ve efkâr arasında bir mesele halledilmediğinde Kur'ân-ı Kerîm'e müracaat edilmesi gerektiği zikredilir. Devamında bir sultanda bulunması gereken evsaf sıralanır. *Müstakbel Mebûslarımız ve Millet*'te Osmanlı Mebûsân Meclisi'nin üç ay zarfında yenisi toplanma şartıyla sultan Mehmed Reşat tarafından feshedildiği bildirilir. İstikbalde tayin edilecek mebusların millet için yapacaklarının önemli olduğuna dikkat çekilir. Bir mebusta bulunması gereken evsaf sıralanır.

İmzasız yayımlanan *Zübde-i Siyasîye, Meclis-i Mebûsân'ın Resm-i İftitâhı, Meclis-i Mebûsânın Hülâsa-i Mukarreratı, Kabinenin Tebeddülünde Tesiri Bulunan Bazı Esrar-ı Mühimme, Yeni Kabinemiz, Haftalık Zübde-i Havadis, Efkar-ı Umûmiye, İstanbul mebusluğu Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Ahval-i Dahiliye, Haftalık Şuunat, Haftalık İcmal-i Havadis, Kâmil Paşa'nın Arızası: Taninden, Beyânü'l-Hak, Cehalet Kimde?, Sûret-i Hattı Hümayun* başlıklı ve bir adet Başlıksız yayımlanan makalelerde; Osmanlı Devleti'nin otuz seneden beri istibdat altında ezildiği, Kânûn-i Esâsî ile birlikte Avrupa'ya karşı olan mevcut siyasetini daha da sağlamlaştırdığı, Mebûsân Meclisi'nin açıldığı esnada yaşananlar, Mebûsân Meclisi'nde tekaüt maaşları, Mekke mebûsu Abdurrahman Efendi'nin istifa ettiği ve İtalya felaketzedelerine gönderilecek ianeler hakkında alınan kararlar, kabine değişikliğine gidilmesinin sebebi olabilecek hususların neler olduğu, yeni kabine hakkında bilgi, Encümen-i Mahsûs'un teşekkülü ve ikinci şubeye nasıl havale edildiği İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin dört önemli ismi zikredilerek, haklarında malumat, istibdâd ve meşrutiyet devirlerinde efkâr-ı umûma olan bakış açısı, Hürriyet ve İtilaf fırkasının teşekkülü, Osmanlı Devleti'nde kabine ve meclis-i mebûsânın sürekli çekişme halinde olduğu, Ahmed Rasim Efendi'nin haksız yere Ankara hapisanesinde yattığı Padişah Mehmed Reşad'ın Hatt-ı Hümayûnu'nu hakkında malumat verilir.

Ayrıca İmzasız yayımlanan dokuz makalede de *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir* başlıklarıyla neşredilen yazılarda Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye ve ulemânın 31 Mart ayaklanması sebebiyle beyanname yayınlamasından duyulan memnuniyet aktarılır. Mezkûr beyannamenin içeriğinden de bahsedilir.

İskilipli Mehmed Atıf'ın iki nüsha boyunca devam eden *Medeniyet-i Şer'iyeye, Terakkiyât-ı Diniye – 2 – Eşkâl-i Hükümet, Hilafet ve Saltanatın Hakiki ve Şerait-i Hilafet* başlıklı yazısında hükümetler şekil itibarıyla dört kısma ayrılarak, haklarında malumat verilir. Hilafet ve saltanat arasındaki fark anlatılır. *Sultan Mehmed-i Hamis Ahdinde – Kılıç Devrindeyiz – Mücahidin-i İslâm*'a başlıklı yazıda Hristiyanların saldırılarına karşı Müslümanların teyakkuzda bulunmaları gerektiği bildirilir.

Küçük Hamdi'nin iki nüsha boyunca devam eden *Meclis-i Mebûsân'dan – 31 Mart Hadisesinden* başlıklı yazısında Mebûsân Meclisi'ne giren ulemâ ve asker arasında yaşananlar aktarılır. Rasim Efendi'nin kürsüde yaptığı konuşmanın bir kısmına yer verilir. *31 Mart Vakasına Dair Meclis-i Mebûsân'da* başlıklı yazıda Rasim Efendi'nin mecliste yaptığı konuşmadan sonra mebusların müzakeresinde nelerin talep edildiği bildirilir. Kabinenin ve bazı kumandanların azli meselesinin de müzakere edildiği dile getirilir.

Mehmed Fatin'in *Bir Eser-i Nisyân*'da Meşrutiyetin ilanı ile ulemânın makamına hâle getirilmediği sadaret makamının halifeyle eşit olarak nasbedildiği dile getirilir. Mezkûr kararın Mebûsân Meclisi'nde okunan umumi beyannamede zikredilmediği iki sebebe bağlanılarak, açıklanır. Üç nüsha boyunca yayımlanan *Mart 31 \ 31 Mart Vakasına Dair*'de 11 Temmuz ile 31 Mart hadiseleri karşılaştırılır. 31 Mart vakasına yakından şahit olanların gözünden hadise anlatılır.

Mehmed Fevzi'nin *İttihât ve İtilâfın Manâ-yı Hakikatleri*'nde İttihadın tanımı yapılarak gaye itibarıyla birkaç kısma ayrıldığı ifade edilir. Ardından mezkûr açıklamalar yapılır. *Mebûsun Manâsı ve Vekâletin Meşrûiyetle Sıhhatinin Şartları*'nda sabık mebuslardan hayır görmediklerini söyleyip rey vermeyi reddedenlere uygulanacak ceza zikredilir. Mebûsânın manası açıklanır. Vekâletin sahil olmadığı durumlar aktarılır. Kişilerin fırkaya dâhil olup olmayacakları sorgulanır. *Siyasetin Manası ve Millete Lüzûmu*'nda İnsanlarda siyasetle iştilal

etme fikrinin hangi devirden itibaren başladığı aktarılır. Kişilerin siyaset ile meşgulünün lazım veyahut yararlı olup olmadığı sorgulanır.

Mehmed Sıtkı'nın *Arz-ı Şükran ve Tafsilü'l Merâm*'da Beyanü'l Hak mecmuasının tekrardan yayın hayatına başlamasından duyulan memnuniyet dile getirilir. Ulemânın 31 Mart vakası ile ilgili yayımladığı beyanname hizmeti Hareket Ordusu, İttihat ve Terakki Cemiyeti hatta Avrupa Efkâr-ı Umumiyesi tarafından takdir edilmektedir.

Mimarzâde Mehmed Ali'nin *Akîde-i Meşveret* başlıklı yazısında Din ve meşveretin Müslümanlar nazarındaki önemine değinilir. Meşrutiyetin hakikatinden haberdar olmayan insanlar eleştirilir. *Gâye*'de İstibdat devri ve meşrutiyet rejiminin millete bakışı aktarılır. Ardından kast ve irade mevzu bahis edilir. Devamında başka bir konuya geçildiğini belirtmek için üç yıldız konur. İkdâm gazetesinin 282 numaralı nüshasında Din ve Yurt adlı makalede İslâm dinine hizmet edenlerin benzetildikleri kişiler aktarılarak, mezkûr düşünce eleştirilir.

M.Şükrî'nin *Mâziye Bir Nazar* başlıklı yazısında meşrutiyet rejimiyle beraber kaleme serbestlik verildiği zikredilerek, sabık devirde yapılan hata ve yanlışlar aktarılır.

Mustafa Âsım'ın *Hak* başlıklı makalesinde hükümet memurlarının seçime müdahale ettiğine dair haberlerin yayımlandığı bildirilir. Ardından yazar kendi görüşlerini aktarır.

Mustafa Sabri'nin *Beyânü'l-Hakk'ın Mesleği* başlıklı makalesinde İstibdat devrinde yaşanan zulme ulemâların sessiz kaldığı, görevlerini tam anlamıyla yerine getiremediği aktarılır. Vazifeyi ele alan kişilerin İttihat ve Terakki cemiyeti olduğu ifade edilir.

Mustafa Safvet'in *Meclis-i Mebûsân'da Softalar?* Başlıklı yazısında Mebûsân Meclisi'nde bütçe müzakeresi esnasında yaşananlar aktarılır. *Meşrutiyetin Bizde Sûret-i Tecellîsi*'nde meşrutiyet idâresi için fırkaların ne derece önemli olduğuna değinilir. Hem Mebûsân Meclisinde hem de taşrada tezahür eden birtakım fırkaların, cemiyetlerin serbest bırakılması ve ihanetle itham edilmemeleri gerektiği zikredilir. *Ahlâksızlığın Vehim Neticeleri*'nde Said Paşa ve Kâmil Paşa'nın jurnalcilikle Meclis-i Mebûsânda suçlanması teessüfle karşılanır. Millet Vazîfe Başına'da 5 Kânûnisânî 1327 tarihinde padişahın emriyle Mebûsân Meclisi'nin feshedildiği bildirilir. Sûret-i İdâre-i

Seniye başlığı altında Sultan Mehmed Reşâd'ın bildirisine yer verilerek, sadrazam ve nazırların imzaları zikredilir. Ardından seçimlerin başlayacağı ilan edilir.

Mücade-i Milliye imzasıyla yayımlanan *Hikmet-i Hükümet*'te 31 Mart vakasından dolayı mahkûm edilenlerin hakikaten mutlakiyet taraftarı mı yoksa mürteci olup olmadığı sorgulanır. Bu vakadan ötürü mahkûm ve sürgün edilen kişilerin hepsinin affedildiği lakin dokuz kişinin sürgüne gönderilip hapsedildikleri bildirilir.

Müftüzâde Mehmed Sıtkı'nın *Bir Nidâ-yı İhtirâm* başlıklı makalesinde milletin başına gelen belaların istibdat rejimine bağlanıldığı, hatta medrese ve mekteplerin de bu zulümden etkilendiği dile getirilir. Batılı devletler İslâm dininin terakkiye engel olduğunu savunsa da yazar buna karşı çıkar.

Salih Zeki'nin *Meşrûtiyetin Ruhu İntihâptır*'da meşrutiyetin esasının intihap olduğu bildirilir. *Devr-i Tevaffukta Mıyız?*'da Bulgar, Yunan, Karadağ milletlerinin Osmanlı Devleti'ni mahvetmeye çalıştıkları ifade edilir. Zengin, fakir herkesin Osmanlı Devleti'nin düştüğü durumdan kurtulması için çabalaması gerektiği eklenir.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *Eser-i Cehâlet mi Diyanete İzhâr-ı Adâvet mi?* başlıklı yazısında sarıklıların, hocaların intihaba katılmasında bir sakınca olmadığı bildirilir. Dinin tekmil edildiği ve mebûsân kürsüsünün cami kürsüsü olmadığını zikredenler eleştirilir.

Üç nüsha boyunca devam eden ve mütercimi zikredilmeyen *İstibdâd, Mal* başlıklı yazıda mal ve istibdat lafzının ülke ekonomisi için neleri ifade ettiği aktarılır. Ayrıca garp ve şarkta var olan istibdada değinilerek karşılaştırmaları yapılır.

Küçük Hamdi'nin tercüme ettiği *Hüccetullâhi'l Bâliğa - Siyaset-i Medine* başlıklı yazıda Medine lafzını kullanmaktaki maksat açıklanır. Medine ehli arasındaki ilişkiden bahsedilir. Ardından Heyet-i içtimaiyenin terakkisine hizmet edecek hususlar sebepleriyle sıralanır. Devletlerin harap olma sebepleri de belli hususlara dayandırılıp, örneklerle listelenir.

Dış siyasetle alakalı kırk dört adet makaleye rastlanmıştır.

Abdülhad Dâvûd'un *Hindistan İğtişâşları, Türkiye İttifak Etmeli Mi?* – 2 ve dört nüsha boyunca devam eden *İran'ın Vaz'ıyyet-i Hazırası*'nda Hindistandaki var olan

karışıklığın hala devam ettiği, İran'ın vaziyetini müşkül hale getiren İstikraz meselesi ve İran'da rejim değişikliğine gidilen yolda yaşananlar, Türkiye'nin hangi devletlerle ittifak etmesi gerektiği hakkında malumat verilir.

H (Ha). Sadi'nin *İslâm Âleminde*'de Türkistan ve Hindistan'ın kimler tarafından işgal edildiği aktarılır. Ardından İran ve Fas'ın ahvalinden bahsedilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Ejder-i İran Mehmed Ali'nin İade-i İstibdâda Teşebbüsü Münasebetiyle*'de İranlıların altı yıldır hürriyet uğruna kan döktüğü bildirilir. Mehmed Ali'den önce İran hükümetinde görev alan Şah İsmail Safevi, Mahmud Şah, Nadir Ali Şah ve Kerim Han'ın devrinde yaşananlar aktarılır.

İmzasız bir şekilde yayımlanan *Zübde-i Siyasiyat \ Zübde-i Siyasiye, İran Müslümanları – Çin Müslümanları, Fas Müslümanları, Hint Müslümanları, Bosna Müslümanları, İran Müslümanları, Bulgarlar, Âlem-i İslâm, Çarikof Meselesi, İcmâl-i Harici, Âlem-i İslâmiyet, İcmal-i Havadis, Ahval, Âlem-i Şark Afganistan'da İntişar Eden Siracü'l Ahbâr Ceridesinden – İcmal-i Siyasi, Afganistan'da Münteşir Siracü'l İhbar Ceridesinden: İcmâl-i Siyasî, Fas Saltanatı* başlıklı makalelerde Avrupa siyasetinin takip ettiği politika, Rusya hariciye nazırı İzvolski Avrupa'da hangi ülkelerin nazırlarıyla görüştüğü, Almanya'ya nota verilmesinin sebebi, Çin Müslümanlarının Osmanlı Devletinde meşrutiyetin ilanına karşı gösterdikleri tepki, Fas'ta gerçekleşen çeşitli hadiselerin sebepleri, Bosna ve Hersek'in Osmanlı'dan ilhakını çeşitli ülkelerin ne şekilde karşıladıkları, Avusturya'nın Bosna ve Hersek halkına yaptığı zulümden, İran'ın meşrutiyeti kabul etmeden önceki ve sonraki ahvali, Bulgaristan'ın istiklali, Bosna ve Hersek'in ilhak kararı, Sırbistan ve Karadağ'da Avusturya aleyhine icra edilen nümayişlere Avrupa'nın tepkisi, Fransa ve Almanya arasında gerginlik hâsıl eden Kazablanka hadisesinin sonucu Rusya ve Avusturya'nın siyasi ilişkileri, Avusturya hükümetinin Bismarck politikasını takibe mecbur olmasının sebebi, Mısır'da süregelen boykotun devam ettiği, Tanzimat Meclisi'nin bütçe tanzimi neticesinde geçmiş ve gelecek senelerin varidatının karşılaştırıldığı, Kalkete'nin kuzeyinde bulunan şimendiferde Avrupalı yolcuları taşıyan trenin üzerine bomba atıldığı, lakin can kaybının yaşanmadığı, İngiliz kadınlarının mebusluk için nümayişler icra ettikleri, İngiltere'de tütün ve sigara kullanan çocukların sayısının gittikçe arttığı Amerika ve Japonya'nın siyasi ilişkilerinin ne durumda olduğu, Osmanlı parlamentosunun küşadı münasebetiyle bütün Mısır'da şenlikler icra edildiği, İngiltere'de kadınların seçme hakkına sahip olma yolundaki girişimleri, Alman

gazetelerinin İngiltere aleyhinde makaleler ile bentler yayınlamaya başladığı ve Kiel’de inşa edilen yeni bir zırhlının denize indirildiği, İngiltere’nin İran üzerindeki politikaları, Natal’in Osmanlı Devleti’nde parlamento açılmasıyla Müslümanları tebrik ettiği, Medresede içtima eden Hindistan milli meclisinin yeni kanunnameyi müzakere altına aldığı İstibdat ile pençeleşen Isfahan ahalisinin Bahtiyari aşireti yardımıyla kurtuldukları, Avusturya fabrikalarının boykot edildiği, Tayms gazetesinde Tebrizle ilgili çıkan haberin içeriği, Fas’ın her tarafında esirler bulunduğu ve Fransa’ya karşı şiddetli hoşnutsuzluğun hüküm sürdüğü, 20. Asırda Hindistan kıtasında iktisadi bakımdan tahakkümü Rusların sağladığı, Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya gibi ülkelerin başka devletler üzerinde tahakküm sahibi olmak için ne tür faaliyetlerde buldukları, Fas’ın hâkimiyetinin Fransa’ya geçtiği hakkında malumat verilir.

İmzasız yayımlanan *Dersaadet İran Sefir-i Kebiri Cenâb Eşref Prens Mirza Daniş Han hazretlerinin Şah’a gönderdikleri arz-ı hâlin sûretidir* ve *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin bu cuma in’ikadı esnasında lûtfen teşrif buyuran encümen-i saâdet-i İraniyân heyet-i muhteremesi tarafından irat olunan nutk-ı sûretidir* başlıklı yazılar Farsça yazılmış arz-ı hal ve nutuktur.

M.A (Elif).’nın *Cezîretü’l Arab’da Bilâd-ı Kasım* başlıklı makalesinde Arap yarımadasında Necd ve Kasım gibi mekânların da bulunduğu ifade edilerek, Kasım kıtasında evvelden yaşanan elîm bir hadise aktarılır. İbnu’s Suud, Müthat Paşa, İbnürreşid ve Sami Paşa döneminde yaşanan siyasi hadiseler aktarılır. Mezkûr paşaların akıbeti de eklenir.

Mustafa Safvet’in *Rusya Müslümanları ve Duma Meclisi*’nde Rusya’da Müslüman, Hristiyan, Musevi ahali Pazar gününün tatil olmasına dair Duma meclisine layiha verir. Mecliste konunun ne şekilde işlendiği ve mebusların konuyla alakalı sarf ettiği sözlere değinilir. Osmanlı Devleti’nin mezkûr konuya bakış açısı aktarılır. İki nüsha boyunca devam eden *İran’ın Tâli*’nde İranlıların meşrutiyeti ilan ettikten sonra ne gibi zorluklar çektikleri sıralanır. Çeşitli ülkelerin İran’a yaptırımları aktarılır. *Emniyet-i Âmme Doğrulukta*’da Siyaset adamlarının hem harici hem de dâhili olmak üzere memlekete hizmet için çalıştıkları ifade edilir. 20. Asırda gerçekleşen Fas, İran ve Trablusgarpta yaşanan çeşitli olaylar zikredilir.

Şeyh Es’ad Efendi’nin *Ahlâk-ı Siyasi*’de Fransa’da zuhûr eden Dreyfus meselesi ve ardından İspanya’da vukua gelen Fehrer hadisesinin kaynağı zikredilir. Mezkûr

hadiselere ülke vatandaşlarının tepkisi aktarılır. Devamında hükümetin vazifeleri sıralanır.

Doktor Roper, El-Hilâl-i Osmânî, Şeyh Senûsî \ Ahmed Şerîf Senûsî'den tercüme edilen ve dış siyasetle alakalı beş makale bulunmaktadır.

Nizameddin tarafından çevrilen ve üç nüsha boyunca yayımlanan *Mukaddime - Asya-yı Vustada İngiliz – Rus Rekabeti*'nde Rusya ve İngiltere'nin siyasi politikaları aktarılır. Mezkûr devletlerin İran, Afganistan ve Hindistan'daki tutumuna yer verilir. Gladstone'un siyasi politikasından bahsedilerek, aldığı kararlara değinilir. Sömürge meselesinden de bahsedilir.

Mütercimi belirtilmeyen *Mücâhidîn-i Arab ve Bir Cevâp-ı Metin*'de İkinci Fırka Kumandanı Ceneral Prikola tarafından Araplara gönderilen beyannamede yazılanlar aktarılır. *Yeni İkdâm Gazetesinden Şeyh Senûsî'nin Bir Tahrîrâtı*'nda ise Afrika'da yaşayan Şeyhü'l Senûsî'nin Mısır ve Sudan taraflarında bulunan müritlerine 3 Rebülevvel 1329 tarihinde gönderdiği tahrîrâtın tercümesine yer verilir.

Uluslararası ilişkilerin bahsedildiği otuz beş adet makaleye rastlanmıştır.

Abdülhad Dâvûd'un *Girit Meselesi ve İngiliz Siyaset*, iki nüsha boyunca devam eden *Türkiye İttifak Etmeli Mi?* Girit üzerinde tahakküm kurmaya çalışan devletlerin faaliyetleri ve hariciye nazırının beyanatı ile İngiliz Muhafazakaran Fırkasının nutku, Türkiye'nin hangi devletlerle ittifak etmesi gerektiği hakkında malumat verilir.

Ahmed Şirânî'nin *Avrupa Medeniyeti Yüzünden Maskeyi Kaldırdı* başlıklı yazısında Osmanlı devletine İtalya'nın sebepsiz yere saldırması vahşet olarak addedilir. Vatani düşmanın saldırısından kurtarmanın hem aklen hem şeran farz olduğu ifade edilir. *Hilâfet-i İslâmiye ve Âlem-i İslâm*'da Trablusgarp'a yönelik yapılan saldırıların Müslümanları müthiş derecede etkilediği aktarılır. *İhvânü-l Arab Fi Trablusgarp* ile *El İhvânu Yesmun Husamae ve Yesbihun İhla*; Trablusgarp'taki Müslümanlar ve Araplar hakkında yazılmış Arapça makaledir.

Balcızâde Mehmed Tahir'in *Mesâil-i İçtimâiye* başlıklı yazısında Avrupa medeniyetinin Türkiye'deki siyasi olaylara bakış açısı aktarılır. İngiltere ve Amerika arasında akdedilen sulh muahedesi hakkında Almanya başvekilinin irat ettiği nutka yer verilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Besâlet-i Zâtiye Nesl Nesil-i Arab*'da İtalya ve Osmanlı devleti arasında cereyan eden harpte Arapların taraflarını belli ederek hem beşinci Mehmet Reşat'a hem de İslâm dinine olan muhabbetlerini gösterdikleri bildirilir. Osmanlı Devleti ile Araplar ve İtalyanların ellerine geçen esirlere nasıl muamelede buldukları zikredilir. *Vakûr Yurdum! Roma'nın Kara Bağrına*'da Romanın Trablus'ta insanları parçaladığı, masum kanların akıtılmasına sebep olduğu zikredilir. Osmanlı Devleti'nin hakaretlere maruz kaldığı lakin bundan ötürü müteessir olmaması gerektiği ifade edilir. *Meşşâta-i İtila*'da Fransa'nın boyunduruğu altında olan Fas'ın yeni sultanın kim olduğu bildirilir. İçtimai ve siyasi mevkide hiçbir değişikliğin olmadığı bildirilerek, sebebi aktarılır.

İkdâm imzasıyla *Meclis-i Mebûsân Müzakerâtından* başlıklı makalede Mebûsân Meclisi'nde gerçekleştirilen müzakeratta Es'ad Efendi'nin konuşmasında Girit meselesi üzerinde durulduğu bildirilir.

İmzasız yayımlanan *Zübde-i Siyasiye, Tahran'dan Tayms'a, Babiali'nin 29 Eylül Sene 1911 Tarihli Cevabı Notası, Trablusgarp-İlan-ı Harp ve Kabinenin Sükûtu, Siyaset-i Dâhiliye, Siyaset-i Hariciye, Ahvâl-i Hâzıra, Fatih Dersiâmmılarından Abdullah Ziyaüddin Efendi'ye, Haftalık Hadisat* başlıklı makalelerde siyaset âleminin asayişini ihlal eden vakalar neler olduğu, Osmanlı hükümetinin yabancı devletlere konferans teklifinde bulunduğu, Reval mülakatının kimler arasında gerçekleştiği, Avusturya Dersaadet sefiri ile Babiali arasında Bosna- Hersek'in ilhakıyla alakalı girişilen müzakerelerin bir kısmının yarı-resmi de olsa gazetelerde yayımlandığı ve neleri kapsadığı, Osmanlı sefâreti civarının İran askerleri tarafından işgal edildiği, Trablusgarp'ta yaşanan siyasi hadiselerin ne olduğu, hem Türk hem de dünya siyasetiyle ilgili hadiselerin ne olduğu, sabık devirde Osmanlı Devleti'nin Almanya, İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya'ya karşı tutumu ile Kâmil Paşa, Hilmi Paşa, Hakkı Paşa ve Said Paşa kabinelerindeki siyasi tutumun nasıl olduğu, Rusya ve İran arasındaki gerginliğin sebebi aktarılır.

M.A (Elif). 'nın *Trablusgarp – İtalya'nın hırsı ve teşebbüsâtı – valilerimiz – sekine-i vilayet – hükümetimizin derece-i intibâhı*'nda İtalya matbuatının Trablusgarp hakkında yazdıkları bildirilir. İtalyanların Trablusgarp'ta birçok okul, ticarethane ve bankalar açtığı ifade edilir. Bu hadiseler cereyan ederken sabık Trablusgarp valisi ve kumandanı merhûm Recep Paşa'nın faaliyetleri aktarılır.

Mehmed Hulûsî'nin *İtalya'nın Taaddiyatına Karşı Mısırlıların Harekât-ı Besâletkârâneleri*'nde İtalyanların Trablusgarp'a beklenmedik bir zamanda asker ve donanma sevk etmesinin İslâm âlemini derinden etkilediği bildirilir. Mısırlı Osmanlıların mezkûr durum karşısındaki tutumu ve yardımları aktarılır.

Mehmed Tahir'in *İntibâh-ı İslâm* başlıklı yazısında hilafetin olduğu muhitlere dil uzatıldığı zikredilerek, Tayms'ın Müslüman Afrikalılar hakkındaki mütalaası örnek olarak verilir. Mezkûr mütalaanın İslâmiyet'e fena bir tesirinin olduğu ifade edilir.

M.Şükrî'nin *Muhafaza-i nâmus ve haysiyet-i bahriyemizin kuvvetli olmasına vabestedir - masum kanı akıtmak da medeniyet midir?* başlıklı makalelerinde İtalyanların Trablusgarp'a yönelik saldırılarından bahsedilir. Yirminci Asır Medeniyette Hilâl ve Salib'de Hristiyan ve Müslümanlar arasında cereyan eden savaşın sebebi aktarılır. Avrupalıların İslâmiyet'i ortadan kaldırma politikasının neler olduğu sıralanır.

Mustafa Sabri'nin *İttihâd ve Terakki Kongresinde kırâat olunan raporun bir noktası* başlıklı makalesinde hafta içi yayımlanan Dersaadet gazetelerinden bazılarının İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'teki kongresinde okunan umumi merkez raporunu neşrettikleri bildirilir. Raporda nelerden bahsedildiği zikredilerek itirazların hangi konuda olduğu aktarılır.

Mustafa Safvet'in *İran'ın Başındaki Fırtınalar!, Hak Vazife, Osmanlılık ve İslâmiyet* başlıklı yazılarında İranın siyasi ahvalinden, Trablusgarp ve Balkanların düşmanın izmihlaline uğradıklarından, İtalya ve Osmanlı devleti arasında vuku bulan harpten bahsedilir.

S (Sin). Y.'nin *Harb-i Hâzır*'da Bulgaristan'ın Selanik ve Arnavutluk'a bomba attıkları, Müslümanları şehit ettikleri bildirilir. Osmanlı hükümetinin hududuna asker gönderildiğini fark edince ordusunu hazır tuttuğu dile getirilir.

Şehrâh'ın *Trablusgarp Ahvâli*'nde Trablusgarp ve Bingazi sahillerinin İtalyanlar tarafından abluka altına alındığı, Tunus yoluyla Trablusgarp'a girmek isteyen Osmanlı askerlerinin Fransızlar tarafından engellendiği bildirilir. Mısırlı vatandaşların yardımlarını esirgemediği zikredilerek teşekkür edilir.

Şerefüddin'in iki nüsha boyunca devam eden *Mücâhidin-i Muhtereme-i Arab'ın Cevâbıdır*'da İtalya'nın ikinci fırka kumandanı Ceneral Pirikul'un İtalyan tayyarelerinden attığı beyannamesinde zikrettiği sözlere yer verilerek, doğru

olmadıkları aktarılır. İtalya'nın Bingazi'de insanları öldürdüklerini ve ırzlarına geçtikleri mescitleri yağmaladıkları söylenir.

İmzasız, İtalya Sefâreti, Tayms Gazetesi Muhbiri'nden toplamda sekiz adet tercüme edilen yazı bulunmaktadır.

Mütercimi belirtilmeyen *İtalya Sefâretinin 23 Eylül 1911 tarihli tahririne cevâben gönderilen tahririn tercümesidir*'de İtalyanların Trablusgarp ve havalisinde tehlikeye maruz kaldıklarına dair yazılan tahririn doğru olmadığı savunulur. *İlan-ı Harp Notasının Tercümesi – Tarabya 29 Eylül sene 1911*'de İtalyan kralının Osmanlı devletine verdiği mühletin sonuna geldiklerini ifade ettiği bildirilir. Osmanlı hükümetinin mezkûr konuyla alakalı cevabının noksanlığı İtalyan hükümetini harp için harekete geçirdiği zikredilir.

İtalya Sefâretinden 23 Eylül 1911 târihiyle vârid olan tahririn tercümesidir ve İtalya Sefâretinin 28 Eylül 1911 tarihli notası tercümesidir başlığıyla İtalyan Sefâretinden edilen tercümelerde Osmanlı zabıtları ile İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarının halkı İtalya aleyhinde tahrik ettikleri, Trablusgarp ve Bingazi havalisinde İtalyanların faaliyetlerine karşı Osmanlı Devleti'nin iktisadi bakımdan neler yapmaya hazır olduğu aktarılır.

Tayms Gazetesi Muhbiri'nden tercüme edilen mektubun üçünün mütercimi imzasız diğeri de Mehmed İzzet'e aittir. Mezkûr mektuplar siyasiyat bölümünde yer alır. İki nüsha boyunca devam eden *Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi (Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun üç kıt'a mektubundan mütercemedir – birinci mektup)*'ta Londra'dan Paris'e giden muhbir, Avusturya, Macaristan, Bosna ve Hersek'te gerçekleşen siyasi gelişmelerden duyduğu hayreti dile getirir. Bosna ve Hersek'in hangi muahedeye tabi tutulduğu, sahip olduğu haklar, Avusturya'ya ne şekilde ilhak edildiği aktarılır. *Şark Buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi - ikinci mektup heyet-i devliyye*'de Fas meselesinin Berlin'den heyecanlı haberler getirdiği için Fransızların endişeye düştüğü, Fransız başvekilinin şark meselesini yeniden gündeme taşımak istediği zikredilir. Mütercimi Mehmed İzzet'e ait *Avrupa buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun mektuplarından tercüme olunmuştur - üçüncü mektup: Avusturya ve Rusya*'da Lord Granvilin Londra konferansında Bosna Hersek ilhakıyla alakalı irat ettiği nutkun bir bölümüne yer verilir. Avusturya'nın olayı ne şekilde değerlendirdiği yorumlanır. Viyana ve

Osmanlı devleti arasındaki siyasi ilişkiye değinilir. Avusturya'nın ve Slav anasının takip ettiği politika hakkında bilgi verilir. Sırbistan'ın siyasi durumu ve Almanya'nın Avusturya ile kayıtsız şartsız iştiraki hakkında malumat verilir.

2.2.16. Askeriye

Beyânü'l-Hak mecmuasında yer alan askerî konularla alakalı biri tercüme toplamda on altı makale neşredilmiştir. Mecmuanın çıktığı hemen hemen her beş yılda bir mezkûr konuyla ilgili yazılara rastlanmıştır. Makalelerden sadece üçü “İmzasız” olarak yayımlanmıştır.

Abdullah Atıf (Tüzüner)'in *İslâm'da Askerlik* başlıklı yazısında askerliğe ilk nizam veren devletin, Mısır'da hüküm süren Firavunların olduğu zikredilerek politikalarından bahsedilir. Asurlular, Babililer, Fenikeliler, eski Yunanlılar, Romalılar, Makedonyalı Filib, İskender devirlerindeki askeri politikalara yer verilir.

Ahmed Şiranî'nin *Hissiyât-ı Diniye, Muzafferat-ı Askerîye* başlığıyla yayımladığı makalesinde Müslüman devletlerin müdafaası uğrunda askerlerin şehit düştüğü zikredilerek, savaşlarda vefat eden kişilerin istatistiğinin tutulmamasından dolayı hayıflanır. Askerlerin dini şecaat, vatan gayreti ve manevi kuvvete sahip oldukları vakit başarıya ulaşabilecekleri vurgulanır. *Memleketini Seven Kimselerin Kulaklarına Değsin*'de Osmanlı Devleti'nin dışarıdan gelen saldırılardan ötürü askerlere top, tüfek ve kılıcın gerektiği zikredilerek; aç, susuz, çıplak kalmamaları için paraya ihtiyaçları olduğu bildirilir. Askere gitmekten de korkulmaması gerektiği belirtilir.

Ali Rıza El-Kudsî'nin *Hikmet Gazetesinde Okunmuştur: Makam-ı Mualla-yı Meşihat-ı İslâmiye*'ye başlıklı yazısında ordudaki askerinin İslâm dinine bağlı olduğu ve gerekirse Allah yolunda canını feda edeceği aktarılır. Ulemâlara seslenilerek dört yüz milyon Müslüman için kurban paralarının tahsis edilmesi hakkında fetva verilmesi istenir.

Ali Rıza'nın *Maşrık-ı İrfânda Görülmüştür: Hakikat Uğrunda* başlıklı makalesinde şeyhülislâmlık makamına hitaben yayımlanan yazıda donanma ianesi mevzu bahis edilir. Yazar mezkûr makalede yazıldığı gibi donanma ianesine kurban paralarının verilmesini uygun görmediğini dile getirir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin *Asker Evlatlarımıza Hitabımız* başlıklı yazısında askerlere seslenilerek, Resulullah'ın dünyada bulunmamasından ötürü askerlerin kendi kendilerine hareket etmesi, zabıtları öldürmeye çalışması eleştirilir. Ardından askerlerin vazifeleri sıralanır. Emrine itaat etmeye mecbur olunan bir diğer yerin ise Meclis-i Mebûsân olduğu eklenir.

Donanmamızı Yapalım Dinimizi Yıkmalıyım başlıklı makalenin sahibi Hatipzâde Emin; her ihtimale karşı kuvvetlerin hazır olması gerektiğini vurgular. Mezkûr kuvvetin donanma olduğunu zikreden yazar, insanların yardımıyla mükemmel bir donanmanın vücuda getirilebileceğine inanır. Dinimizi Yıkmalıyım alt başlığında ise kurban parasını, malın zekâtını donanmaya vermenin vacibi ıskat ettiği görüşünü eleştirir. Donanmaya edilen yardımların zekât sayılamayacağını ekler.

Milâdî 21 Ekim 1912'ye - Balkan Savaşları'nın ortaya çıktığı - tekabül eden tarihte İbnürrahmi Ali Tayyar'ın *Bir Sada-yı Tergib – Sevgili Asker Kardeşlerime İthâf* başlıklı makalesinde hududa yaklaşan düşmanın varlığından bahsedilir. Askerlerin silaha sarılıp ülkelerini korumaları tavsiyesinde bulunulur. Askerlere ecdatlarının harp meydanlarında kazandıkları zaferler hatırlatılır.

İmzasız olarak neşredilen *En Saadetli Günlerimiz* başlıklı makalede hem Edirnelilerin hem de Osmanlıların saadetli bir gün geçirdikleri, Osmanlı ordusunun ordu kumandanlarının önünde resmigeçit düzenledikleri bildirilir. Övgüyü en fazla hak edenin Edirne ahali olduğu zikredilerek, padişahın mezkûr bölgenin insanlarına hitaben söylediği sözlere yer verilir. *El-Hak Bi'l-İttibâ Ehak*'ta Hikmet Gazetesinin hükmiyat kısmında müftü Fahrettin imzasıyla yayımlanan makalede yayımlanan kurban paralarının donanmaya verilip verilemeyeceği mevzuu hakkında açıklama yapılır. "Fi'l Hak Ehak En Yetbi" alt başlığında Hikmet gazetesinin hutbeler kısmında "Mihr-i Din" imzalı makalede iane ve kurban paralarının donanmaya verilmesiyle alakalı görüş belirtilir. Başlıksız yayımlanan makalede cihat meydanına sevk edilen kumandanının nasıl bir karaktere sahip olması gerektiği sıralanır.

Mehmed Hamdi'nin *Askeri Kulübü* başlığıyla yayımlanan makalesinde Mekteb-i Harbiye ve Mühendishâne-i Osmaniye'de askeriyenin erkân ve ekâbirleri tarafından askeri kulüplerin teşkil ile tertip suretleri hakkında nutukların irat edildiği bildirilir. Askeriyenin terakkiyatı hakkında meydana getirilen isteklerin

muvaffakiyeti için dua edilir. Yüzbaşı, terakkiyâtın Osmanlı ahlâkı gibi sağlam olması gerektiği düşüncesindedir.

Mustafa Sabri'nin *Kurban Paraları ve Donanma İânesi* başlıklı yazısında kurban paralarının donanma ianesine verilip verilmemesiyle ilgili en kapsamlı bilgi Küçük Hamdi Efendi'nin neşrettiği yazıda bulunmaktadır. Hikmet Gazetesi'nin 35 numaralı nüshasında mezkûr konuyla alakalı verilen fetva eleştirilir. *İâne-i Milliye*'de İâne-i milliyenin ne olduğu sorgulanarak, açıklaması yapılır. Millet'in varını yoğunu dökerek bir donanma çıkarmayı istemesi halinde üç beş zırhlı değil yirmi beş zırhlı yapabileceğine inanılmaktadır.

Mustafa Safvet'in Başlıksız yayımlanan makalesinde Hikmet Gazetesinde kurban paralarının donanmaya bağışlanmasıyla alakalı bir yazı neşredilir. Kurban paralarının donanmaya bağışlanıp bağışlanmaması hakkında Şeyhülislâm'ın bir fetva veya beyanname yayımlaması arzu edilir.

Şükrî'nin *Beyânü'l-Hak Gazetesi Müdüriyetine* başlıklı makalesinde Kurban bedellerinin ve zekâtın donanma ianesine tahsisıyla ilgili görüşünü belirtir.

Mütercimi belirtilmeyen *Maşrık-ı İrfân Gazetesinde Okunmuştur: Târihten Bir Gonca*'da Hz. Ömer'in askere hitaben verdiği öğütler, istirahat etmeleri için nelerin yapılması ve düşman topraklarına girdiğinde nasıl davranmaları gerektiği, hücumun ve harbin ne zaman yapılması gerektiği aktarılır.

2.2.16.1. Cihâd

Cihâdın mevzu bahis edildiği 1911'de iki, 1912 yılında yedi adet makale yayımlanmıştır. Mecmuanın son sayılarına yakın bir zamanda çıkan makalelerin amacı kişileri savaşa davet etmektir. Balkan Savaşları'nın peyda olmasıyla Osmanlı Devleti'ne her taraftan düşmanın saldırdığı zikredilerek cihâdın önemine değinilir. Savaşa davet eden kesimin çoğunluğu dersiâm ve talebeden oluşmuştur.

Abdullah Edîb'in *Cihâda Davet* isimli makalesinde kişilerin cihat etmek yerine dünya hayatına meyletmeleri eleştirilir. Dört bir taraftan saldıran düşmanın amaçları açıklanır.

İskilipli Mehmed Atıf'ın dört ayrı makalesine yer verilir. *Cihâd-ı Esbâb-ı Maddîye ve Esbâb-ı Manevîye*'de cihâdın lügattaki ve şerîattaki manasına yer verilir. Cihâdın maddi sebepleri aktarılır. *Cihâd ve Zaferin Esbâb-ı Manevîyesi*'nde

cihâdın manevi kuvvetlerinin sebepleri on maddede aktarılır. Zaferin gerçekleşmesi için hangi hususlara sahip olunması gerektiği de bildirilir. *Cihâd ve Gaziliğin Fezâili*'nde cihâdın neden farz olduğu ve cihâd eden gazinin faziletlerinden ve ahirette nail olacağı mükâfattan bahsedilir. *Fezâil-i Şüheda*'da şehit olan kişilerin sahip olacağı mükâfat altı maddede sıralanır. Müslümanların savaştan çekinmemeleri gerektiği zikredilir.

Mehmed Tayyib'in *Cihâdın Farziyeti* isimli yazısında cihâdın hangi sebeplerde farz-ı kifaye ve farz-ı ayin olduğu aktarılır. Ayrıca cihâdın kimlere farz olmadığı hakkında da malumat verilir.

Mustafa Âsım'ın *Cihâd-ı Ekber ve Cihâd-ı Asgar* isimli makalesinde mezkûr başlığın ayrıca tanımına yer verilir. Muharebe için yapılacak yardımların neler olabileceği aktarılır.

Mustafa Safvet'in *İzâh-ı Hakikat* başlıklı makalesinde Robert Koleji müdavimlerinden İki Efendi imzasıyla yayımlanan mektubun içeriğinden bahsedilir. Mezkûr mektupta mevzu bahis edilen cihat hakkında fiki ve tarihi malumat verilir.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî'nin *Mücâhitlerimize Nâ-reva-i Taarruz Reddiyesi*'nde Dersaadette Ermenice Azademarid gazetesinin 25 Teşrînievvel 1325 tarihli nüshasında yayımlanan makalede İslâm dinine karşı yöneltilen suçlamalara yer verilir. Muharririn cihatla ilgili zikrettikleri aktarılır, Mustafa Nakî cihâdın tanımını yapar.

2.2.17. Ekonomi

Beyânü'l-Hak mecmuasında biri tercüme olmak üzere ekonomiyle alakalı toplamda on altı makale yayınlanmıştır. Milâdî 1908 ve 1911'de altı, 1909 ve 1912'de bir, 1910'da iki makale neşredilmiştir. Bu makalelerde israfın önlenmesi gerektiği, kapitülasyonların Osmanlı Devleti için ne gibi zararları olduğu, Avusturya ve Bulgaristan mallarını ithal etmek yerine bu malları Osmanlı Devleti'nde yetiştirmenin lüzumu, Cuma günü ticaret yapılıp yapılmayacağı, Türklerin kendilerine ait iktisadi idârelerinin olması gerektiği, Mebûsân Meclisi'nde bütçe ile alakalı müzakere edilen hususlar, sigortanın zararları mevzu bahis edilmiştir.

Milâdî 2 Kasım 1909 tarihinde Aynizâde Hasan Tahsin'in *Ticaret Şirketleri ve Menâfi-i İktisadiyesi* başlıklı makalesinde Avusturya ve Bulgar mallarına karşı iktisadi bir harbin açıldığından söz edilir. Mezkûr devletlerin gönderdiği sayısız eşyayı Osmanlı devletinde yetiştirmek gerektiği savunulur.

Abdullah Edîb'in *İsraf Etmeyelim* başlıklı makalesinde Allah'ın israfi yasakladığı, abdest esnasında israf olabilecek hususların ne olduğu bildirilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik'in *Mülâhaza-i Muktesidâne*'de sefahat ve israfa düşenlerin akıbeti dile getirilir. Ardından kapitülasyonların ülke ekonomisi için israf olduğu eklenir.

İbnü's-Süleyman Mustafa Kazım'ın *Ma Al Min İktisâd* başlıklı makalesinde iktisadın varlığının ülkeye atide ne gibi hususları kazandıracığı aktarılır. Başlıkta yer alan "Ma Al Min İktisâd" hadisi hakkında açıklama yapılır.

İmzasız yayımlanan *Beyânü'l-Hak* makalesinde Mecelle'nin şirket kitabına ait mevcut maddelerinin tetkiki tavsiye edilir. *Emtia-i Dâhiliye Şirketi* iki nüsha boyunca yayımlanır. Mezkûr makalede şirketin hangi tarihte tesis edildiği zikredilerek, şirketin teşkiline dair talimatlar yirmi maddede sıralanır. *İptal ve Tezyif* te Osmanlı devletinde gayri menkul mallar ve vakıflar hakkında yayınlanmış bir risâlede istibdat devrine ait kuru ve kuruluşların ilgası istenmektedir. Ayrıca vergilerin hükümdarın malı olduğu zikredilir. Zikredilen hususlar yazar tarafından eleştirilir.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Kesb, ticaret-i beriye ve bahriye, sanat, ziraat, madencilik, seyâhat* başlıklı makalesinde kesb ve ticaret hususunda Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok ayetin olduğu zikredilerek, asr-ı saadet zamanında Mekke civarında panayırlar kurularak ticaret yapıldığı anlatılır. Devamında Cuma günü iş tutmanın caiz olmadığını savunanlar eleştirilir. *Menâfi-i Arz ve Seyâhat*'ta menafi-i arzı istihsal edebilmek için nelerin yapılması gerektiği aktarılır. Müslümanların evvelden servet ve terakkide öncü olduğu daha sonraları ise sefalete, cehalete mahkûm olarak servetlerini zayi etmeye mecbur oldukları dile getirilir. Osmanlıların da aynı kaderi yaşadığı zikredilerek, örnek verilir. Avrupa ve Osmanlı devleti ticaret ve sanayi alanında karşılaştırılır.

Mehmed Vehbi'nin *Makam-ı Sâmi-i Sadârete* başlıklı yazısında Türklerin kendilerine ait iktisadi idâresinin olmaması eleştirilir. Meşrutiyet rejiminin iktisat ilmiyle uğraşan kişileri yetiştirmede yetersiz olduğuna dikkat çekilir.

Mustafa Sabri'nin *Meclis-i Mebûsânda Bütçe Müzâkerâtı*'nda mecliste bütçeyle ilgili şahit olduğu müzakereyi aktarır. Yazar, çeşitli sorular yönelterek cevaptan ziyade memleketin mali derdine çare bulmanın asıl mesele olduğunu ekler. İki nüsha boyunca devam eden *Din-i İslâm'da Hedef-i Münakaşa Olan Mesâilden – Sigorta – Kumar*'da sigortanın zararlarından bahsedilerek, sigorta yerine vaat edilmiş olan yol anlatılır. Kumarın zararlı olmadığını düşünenlerin görüşüne yer verilerek, şeriatın bakışı zikredilir.

Said'in *Makale-i Mahsûsa* başlıklı yazısında Kadınların mali servete ne gibi zararlarının dokunacağı sıralanır. Cemiyet-i siyasiyenin devamı için sadece erkeklerin değil kadınların da çalışması gerektiği savunulur. Maişet sıkıntısına değinilir.

Siyasetin mevzu bahis edildiği bir eserden Hüzeyin Hazım'ın muktebes ve tercüme ettiği zikredilen makale *İstibdâd, Mal* başlıklıdır. Üç nüsha boyunca devam eden makalede mal ve istibdat lafzının ülke ekonomisi için neleri ifade ettiği aktarılır. Ayrıca garp ve şarkta var olan istibdada değinilerek karşılaştırmaları yapılır.

2.2.18. Haber

Beyânü'l-Hak mecmuası yayımlandığı süre zarfı boyunca güncel haberlere de yer vermiştir. Genellikle bu yazılar mecmuanın son sayfasındadır. Haber içerikli makaleler toplamda yetmiş altı adet olup çoğunluğunda ölüm, seçim, padişahın seyahati, tayin, İslâm dinine ve Müslümanlara karşı yapılan tahkirler mevzu bahis edilmiştir. Yazıların bir kısmı *Müteferrika* başlığı altında neşredilmiştir. 1912 yılında yapılacak mebus seçimleri için kimlerin adaylığını koyduğu ilan edilmiş; bu zatların hizmetleri, başarıları ve siyasi hayatlarından da bahsedilmiştir. *Beyânü'l-Hak*'ta haber içerikli yazıların altmış dört tanesi İmzasız geri kalanı da Abdullah Atıf (Tüzüner), Abdullah Edîb, Ali Nazmî, *Beyânü'l-Hak*, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye Merkez-i Umûmîsi, Danişzâde Şevket Gavsî, Elhac Mehmed Arif, Halid, Heyet-i Tahririye, İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar, İskilipli Mehmed Atıf, M.A (Elif),

Mehmed Fevzi, Mustafa Nûrî, Mustafa Safvet, Semizzâde Elhac Mehmed, Tâhirü'l Mevlevî imzalıdır.

Abdullah Atıf'ın *Ramazân-ı Şerifte Vaaz ve Nasihat*'te Konya'ya Ramazân ayında birkaç tiyatrocunun geldiği için ulemânın camide vaaz ve nasihati terk ettikleri bildirilir. Yapılan tetkikler sonucu doğru çıkan haberde ulemânın tutumu eleştirilir.

Abdullah Edîb'in Müteferrika kısmında yer alan *Bir Teessüf* başlıklı makalesinde Topaloğlu Ökkeş Efendi bir hanımın tesettüre uygun olmadığı düşünülen bir elbise ile gezdiğini ve teessüf ettiği vakit o hanımın Kilis kaymakamının kerimesi olduğu ortaya çıktığı aktarılır. Ardından Ökkeş Efendi'nin bir bahane ile mahkemeye tevdi edilip hapse atıldığı zikredilir. Birkaç gün sonra hapisten çıkarıldığı bildirilir.

Ali Nazmî *Makale-i Mahsûsa*'da İstanbul'da ilim talebelerinin olmasını istemeyen bir zatın varlığını zikreder. Bunu duyan on bine yakın talebenin toplandığı ve vapura bindikten sonra yaygara kopardıklarını aktarır.

Beyânü'l-Hak imzasıyla *Makam-ı Meşihatla Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine*'de Çorum ulemâsı Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye şubesi teşkiline teşebbüs ettiği ve bunu duyan Ankara'nın sabık valisi Münif Bey ile mutasarrıfın tehditkâr bir vaziyet aldıkları haberi üzücü bir hadise olarak telakki edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye imzasıyla *Taşra Müftüleri ile Nüvvâbü'ş-şer'i Cânib-i Âli* başlığıyla yayımlanan haberde Ramazân münasebetiyle taşraya giden ilim talebelerinin bazı yerlerde itimatname sualine maruz kaldığı bildirilir. Talebeler itimatnameyi almak için tekrar müracaat etseler dahi İslâmiyet ve selamet-i umumiye için hükümet tarafından buna gerek duyulmaz. Hükümetin verdiği tezkirelerin daha sarîh olduğu eklenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmisi'nin *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından atebe-i aliyâya çekilen telgrafnâme sûretidir*'de padişahın seyahatini tamamlayıp, Darülhilafet'e döndüğü bildirilir.

Danişzâde Şevket Gavsi'nin *İhtilâf-ı Edebi* başlıklı yazısında Şeyh Mehmed Es'ad Galip Dede Efendi hakkında matbuat âlemlerinde yayımlanan anma töreninde okunan nutkun herkesi derinden etkilediği bildirilerek, mezkûr töreninin iyi bir şekilde gerçekleştiği ifade edilir.

Elhac Mehmed Arif'in Müteferrika kısmında yer alan *Beyânü'l-Hak İdarehânesi Müdüriyet-i Âliyesine* başlıklı yazısında kesesindeki otuz altı kuruşu Türkistan'daki felaketzedeler için bağışlayan yazar bunu az bularak ilim talebelerinin yanına gittiğini ifade eder. Haberi okuyan talebelerin yardım toplamak için büyük bir çaba gösterdikleri dile getirilir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta'nın *Sivas Belediye-i Riyâset-i Aliyesine*'de yazar Hürriyet ve İtilaf fırkası adına Sivas mebusluğuna adaylığını koyduğunu bildirir.

Heyet-i Tahririye imzasıyla *Âferin Konyalıları Konya Mebusluğu - Hoca Mustafa Safvet Efendi*'de Konya vilayetine mecmuanın Tahrîr Heyeti ve Beyazıt Dersiâmmılarından Ermenekli Mustafa Safvet mebusluğa adaylığını koyduğunu ilan eder.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar'ın *Kal'a-i Sultaniyeli Mebusluğu – Hacı Hasan Fehmi Bey* başlıklı makalesinde Kal'a-i Sultaniye'ye altı kişinin adaylığını koyduğu, bunların en meşhurunun hacı Hasan Fehmi Bey olduğu zikredilir. Fehmi Bey'in evvelden ifa ettiği görevler sıralanarak, intihabı tavsiye edilir.

İmzasız yayımlanan *Bürde-i Mübareke-i Nebevi Ziyareti*'nde padişahın Ramazân ayının on beşinci gününde Topkapı Sarayı'na giderek Hz. Peygamber'in mukaddes emanetlerini ziyaret ettiği bildirilir. *Fas Müslümanları*'nda molla Abdülaziz'in Fas'ı terk ederek şark ülkelerinde seyahat etmeye karar verdiği bildirilir. *Mustafa Sabri ve Hamdi Efendiler*'de Tokat sancağından Mustafa Sabri ve İtalya sancağından da Elmalılı Muhammed Hamdi'nin mebus intihap edildiği aktarılır. *Dersaadet Mebûsları*'nda Dersaadet mebusluğuna seçilen Nasûh Efendizâde Mustafa Âsım ile eşi gazete namına tebrik edilir. *Meclis-i Mebûsân*'da ise Meclis-i Mebûsân'ın kurban bayramı münasebetiyle on gün boyunca tatil edildiği bildirilir. *Darü's-şafaka ve Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye'nin İhyâsı*'nda Cemiyet-i Tedrise-i İslâmiye'nin yeniden açıldığı bilgisi verilerek, azaların isimleri bildirilir. *Şeriat İsteriz*' de kanunların şer'i hükümde olmasını isteyen ve istemeyen kişilerin ayrı ayrı dilekçe hazırlayarak, gazetelere gönderdikleri belirtilir. Meselenin tetkik edilmeden gazetelerde yayımlanması ve taraf olunması eleştirilir. *Hasbe'l Vazife*'de düelloyla alakalı makalelerin yeterli görüldüğünden yayınlanmayacağı zikredilerek, Şura-yı Ümmet gazetesinde yer alan bir haberde Arnavutların lisanlarının harflerini değiştirmek

istedikleri dile getirilir. *Cinayet*'te Serbesti Gazetesinin yazarının geceleyin Galata Köprüsü'nde öldürüldüğü zikredilir. *Mustafa Ferit Efendi* başlıklı makalede Ferit Efendi'nin Kütahya müdde-i umum muavinliğine tayin olunduğu aktarılır. *Çırağan Sarayı*'nda gazetenin devre-i intişarına tesadüf eden son haftada Çırağan sarayında yangın çıktığının haberi verilir. Sarayın yapımında ve sonrasında harcanan paraya dikkat çekilir. *İrtihâl*'de Islah-ı Medaris-i İslâmiye Cemiyeti'nin üyelerinden olan Konya ulemâsı Ağzıslı Mustafa Efendi'nin vefat ettiği bildirilir. *Muhterem Misafirimiz* başlıklı yazıda Japonya'da müteşekkil Tetkik-i Edyan Cemiyeti azasından Hacı Ömer Yamaoka Efendi'nin şerefine Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye merkezinde bir çay ziyafetinin gerçekleştirildiği aktarılır. Ayrıca ziyafette yaşananlar da anlatılır. *Sıhhat-ı Hümayûn*'da beşinci Mehmed'in sağlık durumundan bahsedilir. *Donanma*'da Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti tarafından çıkartılan mecmua hakkında bilgi verilir. *Nazar-ı Dikkat-i Celbi*'de Şehzadebaşı Posta ve Telgraf Merkezi'nde işlerin yoğunluğu ve müstahdem bulunan memurunun yetersizliği yüzünden ertelemeler yaşandığı için posta kâtibinin tayin edilmesi istenir. *İştîp Vak'a-i Fâciası*'nda İştîp'te beş Müslümanın eşkıyalar tarafından katledildiği haberi verilir. *Eimme-i Muhâlât-ı Tedvin ve Teâvün Cemiyeti*'nde Tevhid ve Teavün Cemiyeti'nin açılış merasiminde yaşananlar aktarılır. *İslâmiyet ve Fünun*'da Abdülhamid devrinde kapatılan Encümen-i Daniş'in tekrar açıldığı bildirilir. *Mevkib-i Hacı Şerîf*'te Hacılar kafilesinin Şam'a hareket ettiği 1 Kânûnisânî 1326 tarihinde Medine'den bildirilir. *Medine Hattında Hüccacın Tesri-i Nakli*'nde Medine'den Şam'a giden hacıları taşıyan iki tren yeterli görülmediğinden üçüncü bir trenin gece gidip gelmek üzere ilavesinin muvafık olup olmadığı telgrafla Hicaz Teymur yolu müdüriyetine sorulur. Trenin iki gece boyunca hareketinin kabulü Suriye kolordu kumandanlığından bildirilir. *Sahratullâh'ın Soyulması* başlıklı makalede Kudüs'te Sahratullah-ı Müşerref haremının ecnebler tarafından soyulduğu haberi verilir. Mezkûr haberle alakalı İkdâm ve Tanzimat gazetelerinde yayımlanan yazılara yer verilir. Olayın nasıl nihayetlendiği hakkında da malumat verilir. *Kadinhâni Ulemâ ve eşrâfi tarafından birçok imzayı hâvî şikâyetnâme Beyânü'l-Hak İdârehânesine*'de Kadinhâni'nda nahiyenin müderrislerinden Hacı Osman Efendi'nin camiîyi neden inşa etmek istediği ve neticesinde nasıl muvaffak olamadığı aktarılır. Müdüriyetin olayla ilgili görüşüne yer verilir. *Divan-ı Harb-i Örfiden*'de Dersaadet'te intişar eden gazetelerin bir kısmı tembihlere rağmen şahıslarla uğraşırken bir kısmı da ecneblerden aldıkları havadisleri aynen yayımlamaktadır. Bu şekilde neşriyata devam edenlere Divan-ı Harb-ı Örfiye

tarafından lazım gelen muamelenin icrasına karar verilir. *Bir Düello*'da Priştine mebusu Hasan Bey'in Tanin gazetesi sermuharriri Hüseyin Cahit Beyi düelloya davet ettiği bildirilir. Tarafların şahitlerini birbirlerinin yanlarına gönderdiği zikredilir. *Seyâhat-i Padişahi*'de padişahın Makedonya'ya yapacağı seyahatin hem Rum ili ahalisini hem de bütün Osmanlıları memnun ettiği bildirilir. Padişahın seyahatinde nelerin yapılacağı ve kimlerin görevlendirildiği aktarılır. Ardından ülkeye salimen dönmesi temenni edilir. *Seyâhat-i padişahın en büyük tezâhürâtından Priştine seyâhati*'nde padişahın Priştine'ye seyahati esnasında yaşananlardan, etrafında toplanan halkın fazlalığı ve sevincinden, Cuma namazının ardından sadrazamın padişahın emirlerini ahaliye tebliğ ettiğinden bahsedilir. *İslâmiyet Namına Müessif Bir Vak'a*'da Eskişehir'de medfun Battal Gazi türbesine gelen kişilerin mezarlığın önünde secde edip, zemini öpmeye yeltendikleri aktarılır. Mezkûr kişileri uyaran zatın cezalandırıldığı dile getirilir. *İtalya – Trablusgarp Beyrut Bombardımanı*'nda İtalyanların limanda bulunan Ankara torpidosuna bombaladıkları bildirilir. Tahkikat neticesinde on beş kişinin şehit düştüğü zikredilerek, Beyrut'a üç bölük süvarinin gönderildiği eklenir. *Amasya Mebus Namzetliği*'nde Tatay kazası naibi Abdülkadir Keşfi Efendi'nin Amasya mebusluğuna adaylığını koyduğu bildirilir. *Muğla Namzetlikleri İçin* başlıklı makalede Muğla'da Ali Rıza Efendi ile Yakup Efendi'nin mebusluğa adaylıklarını koydukları bilgisi verilir. *Üç Yüzden Fazla İmza İle İdarehânemize Vürut Eden Varakadır*'da Batumlu Elhac Süleyman Sırrı'nın Ertuğrul sancağına seçilmesi için üç yüzden fazla kişinin imza attığı aktarılır. *Telgraf – Dersââdette Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmiliğine*'de Naib Keşfi tarafından gönderilen telgrafta İlim cemiyetinin izniyle Amasya mebusluğuna adaylığını koyduğunu bildirir. *Mısır Kadılığı*'nda Abdurrahman Nesib Efendi'nin Meşihat makamına tayin edilmesinden dolayı Mısır kadılığı için iki ismin düşünüldüğü zikredilir. Ardından isimler açıklanır. *Sivas Mebus Namzetliği*'nde Sivas sancağı mebusluğuna Sivas eşrafından Selim Efendizâde Mustafa Takî'nin adaylığını koyduğu bildirilir. *Mısır Kadı-ı Cedîdi*'nde Mısır kadılığına Tarsusizâde Mehmed Nûrî Medeni Efendi'nin tayin edildiğinin bilgisi verilir. *Merciin Nazar-ı Dikkatine*'de Tarsus'ta Şeyh Ömer Efendi medresesinin imar edildiği halde yıkılarak mektep tapma teşebbüsünde bulunulduğuna dair bir şikâyet varakasının alındığı bildirilir. Yetkililerin nazar-ı dikkati celp edilir. *Zayiat-ı Mühimme ve Teessür-i Âzim*'de Adana'nın eşraf ve ulemâsından, donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye cemiyeti reisi Batumi Hacı Osman Efendi'nin yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiği bildirilir.

Matbûat-ı Dâhiliyeden'de gazete ile kitap şeklinde olmayan risâlelerin öteye beriye atıldığı için Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin derci saygısızlık olarak addedilir. Meşîhat makamının bunun önüne geçmek için ayetlerin sadece baş harflerini yayınlamaları tavsiye edilir. *Fas Sultan-ı Cedîdi* başlıklı haberde Emir Molla Abdülhafız yerine Faslılar tarafından molla-yı sultan Muhammedü'l-Lehbe'nin seçildiğinin bilgisi verilir. *Kabinenin Tebeddülü*'nde Sadaret makamına Gazi Muhtar Paşa, Meşîhat'a ise esbak Şeyhülislâm Cemalüddin Efendi'nin getirildiği bildirilir. *Der-Âliye'de Şehzâde Camii-i Şerîfi Havalisinde Kemer Sokağında Beyânü'l-Hak İdare-i Âliyesine'de* Osmanlı hanedanına mensup şehzade Abdülhalim Efendi savaştan mecruh bir şekilde Dersaadet'e geldiği bildirilir. Yaralı Müslüman askerlerin bir an evvel sağlığına kavuşup, harpte muvaffak olmaları temenni edilir.

İmzasız yayımlanan Başlıksız makaleler ise; Müslüman talebelerin uğradığı haksızlıklardan, Tokat mebusu Mustafa Sabri'nin bir müddet için şehirden ayrılacağı, Rodos'ta bir süredir memur olan Edîb Hayret Efendi'nin padişahın affıyla İstanbul'a avdet ettiği, siyer muallimlerinden Ömer Hayri Efendi'nin talebeye karşı birtakım siyasi mütalaada bulunduğu dair ihbarın olduğuna, Divrikli Kadızâde Abdullah Ziyaüddin Efendi'nin Sivas vilayeti namına adaylığını koyduğu, Mustafa Âsım Efendi'nin huzur-ı hümayun derslerinin halifenin huzurunda işlendiğinden, Yeni Gazete 'de İsviçre'deki Hayvanları Koruma Derneği'nin İstanbul'daki köpeklere reva görülen muameleden ötürü Hariciye Nazırını şiddetli bir şekilde protesto ettiğinden bahsedilir.

İmzasız ve *Beyânü'l-Hak* başlığıyla yayımlanan beş makalenin biri 1908 ve 1912, geri kalan üçü de 1910 yılına aittir. Bu makalelerde Abdullah Paşa'nın vefatıyla yerine Hüseyin Paşa'nın geçtiği, ecnebilerin müsaade almadan Sahratullah'ta hafriyat çalışmalarına başlamaları, mecmuanın neşredilme amacı, Yunanistan'da yapılacak düellonun Priştine mebusu Hasan Bey ile Tanin gazetesi sermuharriri Hüseyin Cahit Bey arasında gerçekleşeceği, Mehmed Atıf'ın mebus seçilmesi halinde memleketin kazanımının ne olacağı aktarılır. Ardından zatın intihabı temenni edilir.

Ayrıca İmzasız yayımlanan *Müteferrika* başlıklı on makaleye yer verilmiştir. Maddeler halinde felaketzedeler için yapılan yardımlar, siyasi kimliği bulunan çeşitli zatlara yapılan saldırılar, Osmanlı donanmasının ıslahı, tayinler, vefat haberleri, salgın hastalıklar için neler yapılabileceği, şehzade ve padişahların çeşitli kurumlarda kullanmak üzere verdikleri bağışın miktarı, İslâm dinine yöneltilen eleştiriler,

meşrutiyetle beraber ülkeye gelen yenilikler, göreve yeni başlayan kişilerin isimleri ve vazifeleri aktarılır.

İskilipli Mehmed Atıf'ın *Çorum Belediye-i Riyâset-i Âliyesine*'de yazar, din ve milletin terakkisi adına çalışmak için Çorum sancağı mebusluğuna adaylığını koyduğunu ifade eder.

M. A (Elif).’nın *Devâir-i Aidesine*’de Fatih Camii içerisinde üfürükçü bir şahıs üzerine doldurduğu birtakım evrakı baş göz vs. için olduğunu öne sürerek cemaate sattığının haberi verilir.

Mehmed Fevzi’nin *İzmit Sancağı Belediye Riyâsetiyle Ahâlî-i Muhteremesine*’de yazar, Hürriyet ve İtilaf fırkasının programını esasen kabul ettiğini zikrederek İzmit sancağına mebus adaylığını koyduğunu bildirir.

Mustafa (Konya Ulemâsından) imzalı *Gûş-ı Diyanet ve Hamiyyete* başlıklı makalede Ereğli kazasında sarıklılardan bazılarının dindarları takip edip تنها yerde sıkıştırarak üzerlerindeki değerli eşyayı çaldığı bildirilir. Muhbirler tarafından duyulan mezkûr hadisenin son bulması için kanun çıkartılması teklifinde bulunulur.

Mustafa Nûrî’nin *Levha* başlıklı makalesinde Adapazarı’nda yaşanan elîm bir vaka anlatılır. Yetkililerin mezkûr vakayı tetkik etmek istemediği de eklenir.

Mustafa Safvet’in *Bir Levha-i İbretnâme*’de İslâm adabına aykırı bir şekilde Çırpıcı mesiresinde işret masaları kurup zabitanın ihtarına uymayan Yedikule sakinlerinden arabacı ve hamamcı Celalettin ile zevcesi Kevser ’in üç sene müddetle mahallelerinden sürgün edilmelerine karar verildiği bildirilir. *Bir Vak’a-i Dilsûz*’da Düyûn-ı Umûmiye memuru ve Şehrah Gazetesi muharrirlerinden Zeki Bey’in Bakırköy’de silahlı saldırı sonucu hayatını kaybettiği zikredilir. Katillerin yakalanmasına vesile olan Bakırköy ve Yedikule zabıta memurlarına teşekkür edilir. *Taliisiz İstanbul*’da aralıklarla çıkan yangınların İstanbul’u harabeye çevirdiği bildirilir.

Nikola Yorki Ustyan’ın *Ulemâ-yı İslâmiye ’den Bir Zâtın Hamiyet-i İslâmiyesi* başlıklı makalesinde Zaimzâde Adil Bey imzasıyla ulemâyâ mensup Gömüleneli İbrahim Ethem Efendi hakkında teşekkürü noksan bir mektup gönderildiği bildirilir. Ethem Efendi’nin insanlığı ile ilim ve maârif tahsili için önerdiği yollardan bahsedilerek, Bulgar vatandaşları adına zata teşekkür edilir.

Semizzâde Elhac Mehmed'in *İnegöl'den Telgraf* başlıklı yazısında Bursa şer'î mahkemesi Meşihat makamının tayyare almasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, tayyare ianesi için beş Osmanlı lirası gönderdiği zikredilir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Nafi ve Mühim Bir Teşebbüs*'te Darü's Şafakatü'l-İslâmiye'nin nerede bulunduğu; Mehmed Emin, Salih Zeki, Ahmed Rasim gibi kişilerin bu kurumda yetiştiğine dikkat çekilir. Kurumda hem kızlar hem de erkeklerin var olduğu bildirilir. Ardından Cemal Bey'in kızlara mahsus bir şube açmak teşebbüsünde bulunduğu zikredilir.

2.2.19. Telgraf

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmisi, Hazım, İmzasız, Niyazi, Semizzâde Elhac Mehmed tarafından *Beyânü'l-Hak* idâresine gönderilen telgraflara yer verilmiştir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmisi'nin *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından atebe-i aliyâya çekilen telgrafname sûretidir* başlıklı yazısında Padişahın seyahatini tamamlayıp, Darülhilafet'e döndüğü bildirilir. Hazım'ın *Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine*'de İtalyan amiralin tebliğ ettiği nota ile limandaki gemilere yağdırılan bombardımanın sonrasında yaşananlar aktarılır. Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya konsoloslarına alınan tedbirlerden dolayı teşekkür edilir.

İmzasız yayımlanan dokuz makalede de *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir* başlıklarıyla neşredilen yazılarda Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye ve ulemânın 31 Mart ayaklanması sebebiyle beyanname yayınlamasından ve Mehmed Reşad'ın tahta oturmasından duyulan memnuniyet aktarılır. Mezkûr beyannamenin içeriğinden de bahsedilir. Ayrıca Mahalli-i Şam'ı başlıklı yazıda Şam mahmilinin salimen Medine'ye vasıl olduğu ve sağlık durumlarının iyi olduğu telgrafla bildirilir. *Telgraf – Dersââdette Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmiliğine*'de Keşfi tarafından gönderilen telgrafta İlim Cemiyeti'nin izniyle yazar Amasya mebusluğuna adaylığını koyduğunu bildirir. Neşrettiği dini ve siyasi beyannamenin Meşihat makamı tarafından kaldırıldığının bilgisini verir.

Niyazi'nin *Kahraman-ı Hürriyet Resneli Muhterem Niyazi Beyefendi'den gazetemiz nâmına aldığımız telgraf bîtaraflığımız hasebiyle derç ediyoruz* başlıklı yazısında Serbesti ve Serbest-i İzmir gazetelerinde yayımlanan fıkranın fesat içerikli

bir yazı olduğuna dikkat çekilir. Matbuat âleminin bu şekilde olmasını eleştirerek, vatani kurtaranın İttihat ve Terakki cemiyeti olduğu da eklenir.

Semizzâde Elhac Mehmed *İbrâz-ı Hamiyet* başlıklı makalesinde İnegöl'deki Osmanlı donanması için *Beyânü'l-Hak* mecmuasının fiyatının arttırıldığı, satıldığı takdirde sonucunun arz edileceği zikredilir. *İnegöl'den Telgraf*'ta Bursa şer'î mahkemesi Meşihat makamının tayyare almasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, tayyare ianesi için beş Osmanlı lirası gönderdiği zikredilir.

Mütercimi belirtilmeyen *Câmiü'l Ezher Şeyhü'l Meşâyihine Arabiyü'l İbâre olarak keşide kılınan telgrafnâmenin tercümesidir* başlıklı yazıda Trablusgarp'ın maruz kaldığı faciadan doğan eleme iştirak edileceğinden şüphe duymadıkları bildirilir.

2.2.20. Resmî Yazılar

2.2.20.1. Beyânnâme \ Bildiri \ Fermân

Mecmuanın son nüshalarına doğru sıklık kazanan beyanname içerikli yedi makale ya Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye ya da İmzasız olarak neşredilmiştir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin iki tanesi *Beyânnâme* ve *Beyân-ı Hal* ile *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Dâhiliye Nezâretine takdim olunan beyânnâmesi sûretidir* olmak üzere üç makalesi yayımlanır. Belediye seçimlerinin feshedilmesi, mezkûr konuda münakaşa edilmemesi gerektiği, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin teşekkül etme sebebi, ulemânın 31 Mart hadisesi aleyhinde neden beyannameler neşrettiği, ikinci Meşrutiyetin önemi, sosyalist ve anarşistlerin varlığı mevzu bahis edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyet İdâresi tarafından yazılan *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyetinin Beyânnâmesidir – Tesettür-i Şeri*'de Muterizlerin tesettürün hangi hususuna itiraz ettikleri sorgulanarak, idârenin cevabına yer verilir. Kadınların iyi bir nesil yetiştirmeye katkısı olması açısından okumaları desteklenerek, eğitimlerinde kabul edilemeyecek hususlar sıralanır.

İmzasız yayımlanan *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hafta içinde neşrolunan beyânnâmeleridir*'de Beyannameler dört bölüme ayrılarak içeriğinden bahsedilir. *Beyânnâme-i Meşihatpenâhi*'de Osmanlı devletinde yaşayan Müslümanların günden güne tesettürle alakalı hükümlere verdiği ehemmiyetin azaldığına dikkat

çekilir. Osmanlı Devleti'nde tanınmış olan din adamlarının kendi mezheplerinin adap ve icaplarının icrasına mükellef oldukları ve buna muhalif hareket edenlerin ceza kanununun doksan dokuzuncu maddesi ile muamele edileceğinin bilgisi verilir. Müslüman kadınlara ve aile reislerine bu hususta düşen görev aktarılır.

Beyânü'l-Hak mecmuasında on bir adet bildiri yazısı yer almaktadır. Mezkûr bildirilerin yedisi Maârif ve Evkaf Nezâreti ile Matbuat ve Emniyet-i Umûmiye müdürlüğünden tebliğ edilmiştir. 1908 yılı hariç mecmuanın yayımlandığı her sene bildirilere rastlanmıştır.

İmzasız yayımlanan makaleler *Maârif-i Umûmiye Nezâretinden Tebliğ Olunmuştur, Matbûat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden umûm sırasında tebliğ edilmiştir, Matbuat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden vârid olmuştur: Beyânü'l-Hak Gazetesi Müdüriyetine, Matbâat-ı Dâhiliyeden, Matbûat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden, Divan-ı Harb-i Örfiden, Bab-ı Vala-yı Fetvâ-i Penâhîden bilumûm cevâmi' ve mesâcid-i eimme ve müezzinine, Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden gazetelere tebliğ olunmuştur* başlıklı makalelerden oluşmaktadır. Gezi esnasında öğrencilerin işret masalarının kurmadığı, dini meselelere ait makalelerin neşredilmesi gerektiği, Çorum'da Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin şubesi teşkili teşebbüsünde yaşananların tetkikinin neticesi, evvelden Hristiyan olan ve daha sonra İslâm dinine intisap eden iki kadının Beyoğlu caddelerinde nahoş bir şekilde gezdikleri için emniyet tarafından tahkikat kararı çıkartıldığından, cami ve medreselerde kolera hastalığıyla ilgili söylenen sözlerde birliğin sağlanması, Meşihat makamının tesettürle alakalı yayımladığı beyannameye aykırı yazılar yazan gazete müdürleri hakkında kanuni işlemin başlatılacağı, neşriyat dünyasında yapılmaması gerekenler, gazetelerde yayımlanan makalelerin kişileri tahkir ve tezyif etmemesi lüzumu bildirilir. *Beyânü'l-Hak* başlığıyla mecmua, vaazların ruhsat istihsaline mecbur edilmesine taraf olmadıklarını bildirir. Üç ayların başlaması sebebiyle müftülerin bunu suiistimal edebileceği zikredilir. Taşraya gönderilecek ilim talebelerine ruhsat verilip verilmeyeceği sorgulanır.

Mehmed Şemsüddin'in *Dersaadette (Beyânü'l-Hak) Ceride-i Feridesine*'de mahkemenin davetine icabet etmeyen ve hâkimin gönderdiği nasihat ve tebligatı da alaycı bir dille reddeden kâtip için Ali Efendi'nin fetvasına başvurulur. Verilen fetvanın doğru olduğu savunulur.

Takvîm-i Vakayi imzasıyla *Evkâf Nezâreti Hukuk Müşâvirliğinden* başlıklı makalede Evkaf nezaretinin haberi olmadan gazetelerde birtakım kararlar alındığına dair neşriyatın yapılması konuyla alakalı kişileri müteessir eder. Evkâf Nezâreti bu haberlerin doğruluk değeri olmadığını bildirir.

Beyânü'l-Hak mecmuasında fermanla alakalı bir makaleye yer verilmiştir. 24 Rebûlâhir 1329 tarihli makale *İmzasız* yayınlanmış olup *Kahraman Gazanfer Nihad Birinci Sultan Murâd Hazretlerinin Gazi Uranüs Bey'e vermiş olduğu fermân-ı âli olup mündericâtı ahlâk ve târih nokta-i nazarından mesleğimize muvafık bulunduğumuzdan dercini münasip gördük* başlıklıdır. Uranüs beye ithafen yazılan fermanıdır. Rumilinin Emrullah Sultan ile Uranüs Bey tarafından fethedildiği ifade edilir. Beyin adaletten şaşmaması gerektiği zikredilerek, devlet yönetimi ile ilgili birtakım tavsiyelerde bulunulur.

2.2.21. Bayramlar

Beyânü'l-Hak mecmuası yazarları insanların dini ve milli bayramlarını kutlamayı ihmal etmemiştir. Yayımlandığı beş senede iki defa Kurban ve bir defa Ramazân bayramına denk gelinmiştir. 1909'da yayımlanan makale Hüseyin Hazım imzalıdır. Meşrutiyetin ikinci defa ilan edildiği 10 Temmuz milli bir bayram olarak kutlanır. 1910 ve 1911 yıllarında Osmanlı devleti vatandaşlarının bayramı Mustafa Safvet ve *İmzasız* bir şekilde yayımlanan iki makalede tebrik edilir.

Hüseyin Hazım'ın *Iyd-i Sâid-i Edha*'da kurbanın kimlere farz olduğu, kesildiğinde nelerin yapılması ve yapılmaması gerektiği aktarıldıktan sonra okuyucuların bayramı tebrik edilir.

Mustafa Safvet'in *10 Temmuz Iyd-i Millisi*'nde 10 Temmuzun bayram olarak kutlanma sebebi aktarılır. Milli bayram olarak addedilen 10 Temmuz'un sevinçle kutlandığı aktarılır.

İmzasız yayımlanan *Iyd-i Millî*'de 10 Temmuzun Osmanlı Devleti'nin milli bayramı olduğu aktarılır.

2.2.22. Okuyucuya Sorular

Okuyucuya çeşitli soruların yöneltildiği *İmzasız* üç yazıya rastlanmıştır. 1908 yılında yayımlanan *Suallerimiz – Bu Haftaki Sualimiz* başlıklı yazılarda ikişer mısra verilerek doğru bir şekilde cevaplayanlara verilecek hediyeler zikredilir. 1911'de

Başlıksız yayımlanan yazıda İnegöl'den Saraybosnalı Semizzâde Elhac Mehmed Efendi tarafından idârehâneye bir buçuk senelik abone bedeli ve iki beyit gönderildiği ifade edilir. Mezkûr beyitlerin nasıl çözülmesi gerektiği aktarılarak, verilecek hediyeler bildirilir.

2.2.23. Muhâbere

Beyânü'l-Hak mecmuasında yirmi üçü İmzasız biri Ahmed imzalı toplamda yirmi dört muhâbere yazısına rastlanmıştır. Mezkûr yazıların başlığında karşı tarafın isim veyahut adresi yer almaktadır. Geri kalanı *Açık Muhâbere* ve *Muhâbere-i Aleniye* başlıklıdır. Muhâberede mevzu bahis edilen konular kişilerin zikredilen sebeplerle idârehâneye başvurmaları, hüviyetlerini bildirmeleri, karşı tarafın yazışmasına verilen cevaplar, gönderilen yazıların ne zaman cevaplanacağı, gazetenin aboneliğe ilgili şartları, idârehâneye gönderilen bazı makalelerin neden yayınlanmadığı şeklindedir.

2.2.24. İtizâr

Mecmuada biri Halid diğerleri imzasız olmak üzere itizâr içerikli altı makaleye rastlanmıştır.

Halid \ Nürî Beyzâde Halid Yekta'nın *Münekkitlerimize Hitâben* başlıklı makalesinde yazar yazmış olduğu bir yazıda zannında yanlışlık varsa özür dilediğini belirtir.

İmzasız yayımlanan biri Başlıksız diğeri *Musul Vilayeti Dâhilinde Caf Aşiretinden Avrethisar Müderrisi Mehmed Efendiye*'de kurban, hac ve zekâtla alakalı pek çok makale neşredildiğinden idârehâneye gönderilen makaleler derç edilemeyeceği için özür dilenir. Başlıksız yayımlanan diğeri yazıda M. Kemâl Bey'in geçen nüshada yer alan makalesinde tertip sehivlerinden dolayı özür dilenir. *Beyân-ı Mazeret*'te *Beyânü'l-Hakk*'ın yüz on dört numaralı nüshasında yer alan kuş resminin uygun olmadığına dair uyarılar alındığı zikredilerek, okuyuculardan özür dilenir. Fâtih Dersiâmmılarından Abdullah Ziyaüddin Efendiye'de Trablusgarp'ta yaşayan Müslümanların İtalyanları mahvettiği aktarılır. Mezkûr hadisenin yaşandığı zamanda din erbabı aleyhinde neşriyatta bulunan kişilerle ilgili yazı yazılmadığı için özür dilenir. *Tashîh ve İtizâr*'da Beyânü'l-Hakk'ın yüz yetmiş yedi numaralı nüshasında yer alan bir makalede yapılan tertip hatasından ötürü okuyuculardan özür dilenir.

2.2.25. Rica

Ahmed Şiranî, Bekir Sıtkı, İskilipli Mehmed Atıf, M. A(Elif), Mehmed Nûrî imzaları ile imzasız bir şekilde neşredilen yazılarda hükümetten ve ders vekâletinden hangi konularda ricada buldukları aktarılır.

1912’de Ahmed Şiranî’nin *Talebe-i Ulûm Efendilerden Bir Rica* başlıklı yazısında İlim talebelerinin İslâm dininin hadimi oldukları zikredilerek, meslekleri yüceltilir. İstanbul’a geldiklerinde pek çok müşkülle karşılaşan talebelerin mesleklerini ifa etmeden memleketlerine döndükleri bildirilir. İlim talebelerinin küçük bir odaya yerleştirilmesi için senet itası meselesinin olduğuna dikkat çekilir. Odaları müsait olanların yanına ilim talebeleri alması için ders vekâletinden rica edilir.

Bekir Sıtkı’nın *Mevrûd Varaka* başlıklı yazısında Darülmualiminin mektebi öğrencilerinin yüzde doksan beşinin Müslüman ve bu miktarın yüzde sekseninin de sarıklı ilim talebelerini teşkil ettiği bildirilir. İstibdat ve meşrutiyet devirlerindeki kılınan namazların ne şekilde olduğu karşılaştırılır. Devamında teneffüs sürelerinin kısaltıldığı için talebelerin namaz kılamadığı zikredilerek, bu hususa bilirkişilerin nazar-ı dikkati celp etmeleri ricasında bulunulur.

İmzasız yayımlanan *Antalya’dan Aldığımız Bir Mektupta Deniliyor Ki*’de yapılan Kur’a imtihanlarının neticesinde asker çıkan talebelerin azlığına dikkat çekilir. Askerlerin idadi mezunu olması hasebiyle bu durumun haksızlığa yol açtığı düşünülür. Bu hususun Harbiye Nezareti’nin dikkatini celp etmesi ricasında bulunulur. *Ceride-i Sufiye-i Refik-i Muhteremimize*’de Ceride-i Sufiyye isimli dergide ayet ve hadislerin tamamı yerine sadece kelimeler ile cümlelerin ilk harfine veyahut kelimelerine yer verilmesi din adına istirham edilir. *Bir Rica*’ da Cemiyete ve *Beyânü’l-Hak* mecmuasına karşı nezaketten ari bir lisanla vuku bulan taarruzlara karşılık verilmemesi rica edilir. *Matbûat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden*’de Birinci kolordu kumandanlığı Dersaadette intişar eden gazetelerde şahsi ihtiras ilcasıyla heyecanlı kelimelerin bulunduğu makaleler yazılarak kişilere tahkir ve tezyif edilmemesi ricasında bulunur.

İskilipli Mehmed Atıf’ın *Rasim Efendi İçin Hükümetten Bir Rica* başlıklı yazısında Ankara’da mahpus olan Bayezid Dersiâmmılarından Rasim Efendi’nin ittihatçıların zulmüne uğradığı ve masum olduğu bildirilir. Rasim Efendi’nin

masumiyetiyle alakalı çeşitli cümleler sarf edilerek, affedilmesi için hükümetten ricada bulunulur.

M. A (Elif). İmzalı *Ecille-i Ulemâya Hitap – Masonluk*'ta hem Türkiye'de hem de dünyanın pek çok yerinde yaygınlaşan masonluğun Hz. Süleyman devrinde başladığını iddia edenler bulunmaktadır. Bu konu hakkında açıklama yapması için diyanetten ricada bulunulur.

Mehmed Nûrî'nin *Muhterem Beyânü'l-Hakk*'a başlıklı yazısında Osmanlı Devleti'nde yaşayan ecnebilerin okul açarak Müslüman çocukları etkilemeye çalışmakta oldukları, buna hem matbuat âleminin hem de cemiyetlerin sessiz kaldığı bildirilir. İstibdat devrinde eğitim serbest olmadığı için halkın mecburen çocuklarını ecnebi mekteplerde okutmak zorunda olduğu zikredilir. Yazarın indinde Avrupa devletlerine giden Müslümanlar acınacak bir haldedir. Mezkûr konuyla alakalı Beyânü'l-Hak mecmuasının da bir yazı tertip etmesi ricasında bulunulur.

2.2.26.Tebrik

Beyânü'l-Hak mecmuasında tebrik içerikli yazıların on beşi İmzasız biri de Mustafa Sabri imzalıdır. İmzasız yayımlanan; *İstibşar, Kemâlü'l İsmet* başlıklı ve Başlıksız yayımlanan makalelerde Salihli müftüsü Hafız Mehmed Lütfi Efendi'nin "Tuhfe-i Lütfi isimli eseri, Beyrutta arapça olarak yayımlanan El-Nebras, Mimarzade Mehmed Emrullah Efendi'nin Mirat-ı Edyan ve Mezahib, İbnülemin Mahmud Kemâl'in Fındıklılı İsmet Efendi'nin tercüme-i haline ilişkin eserinden ötürü tebrik edilir. *Dersaadet Mebusları*'nda Nasûh Efendizâde Mustafa Âsım Efendi dersaadet mebusluğuna seçildiği için tebrik edilir. *Mustafa Ferit Efendi*'de Kütahya Müdde-i Umum muavinliğine tayin olan Ferit Efendi tebrik edilir. Başlıksız yayımlanan üç makalenin birinde Şeyhülislâmlıktan istifa eden Hüseyin Hüsnî Efendi yerine Musa Kazım Efendi'nin getirildiği zikredilir, diğer makalelerde okuyucuların yeni yılı ve Kurban bayramı tebrik edilir. Fatih dersiâmmmlarından Divrikli Kadızâde Abdullah Ziyaüddin Efendi mensup bulunduğu Sivas vilayeti namına adaylığını koyduğu bildirilerek, tebrik edilir. *Muğla Namzetlikleri İçin*'de Muğla'da Dersaadet'in Fatih mücîz-i dersiâmmmlarından ve cemiyet azasından Ali Rıza Efendi ile mezkûr caminin dersiâmmmlarından Yakup Efendi'nin mebûsluğa adaylıklarını koydukları bildirilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye kendilerini tebrik eder. *Şevketlü Sultan Mehmed Reşad Han Hazretleri*'nde Sultan Mehmed Reşad'ın cülusunun dördüncü sene-i devriyesini

Beyânü'l-Hak mecmuası tebrik eder. *Takdir*'de Tayms gazetesinde Selanik'teki Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin saygın mevkii, metanetli hareketi ve ulemânın vatanın kurtarılması hususundaki beyanatına dair bir makalenin neşredildiği aktarılır. *Teşekkür-i Samimâne*'de Cemiyetin Ramazân bayramını kutlayanlara teşekkür edilerek, aynı şekilde Müslümanların bayramı da tebrik edilir.

Mustafa Sabri'nin *Tanîn'den: Din* başlıklı yazısında Hüseyin Cahit Bey'in Tanin'de yayımlanan dini askerliği halifeliği ve meşrutiyeti öven yazısına yer verilir. Yazının devamı yıldızla ayrılarak, Mustafa Sabri'nin Hüseyin Cahit Bey'i yücelttiği yazısına yer verilir.

2.2.27. Teşekkür

Teşekkür içerikli yazıların toplamı otuz altıdır. Bunlardan yirmi yedisi İmzasız bir şekilde neşredilmiştir. Geri kalanı ise A (Elif).D., Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, Hacı Necib, Halis el Fuat, Mustafa Sabri, Mehmed Nûrî, M. Ziyaüddin, Nazım, Semizzâde Elhac Mehmed imzalıdır.

Muhtelif kararlara yönelik teşekkürler; *Takdim-i Şükrân Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeye, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Heyet-i Âliyesine, Beyânü'l-Hak* başlıklıdır.

Osmanlı Devleti'ne yardım eden ülkelere yönelik teşekkür; *Mısır'daki İhvânımıza* başlığıyla yayımlanır.

Kişilere yönelik edilen teşekkürler; *Hacı Ömer Yamaoka Efendi Hazretlerine Teşekkür*, üç nüshada farklı notlarla yer alan *Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir, Beyânü'l-Hak, Beyân-ı Teşekkür, İnegöl'de Semizzâde Hacı Mehmed Efendiye, Başlıksız, İnegöl'de Semizzâde Faziletli Elhac Mehmed Efendi'ye, Karamürsel Zabıta Memûruna Bir Teşekkür, Teşekkür-i Aleni, Sabah Gazetesi'nin(7093) Numaralı ve 18 Nisan sene 1325 Târihli Nüshasından, Teşekkür-i Samimâne* başlıklıdır.

Beyânü'l-Hakk'ın intişarına yönelik gazetelerde yayımlanan yazılara edilen teşekkürler; *Teşekkür, Beyân-ı Teşekkür* başlıklıdır.

İdareye gönderilen yazılara yönelik teşekkürler; *Beyân-ı Muazeret* başlığıyla yayımlanır. Ayrıca başlıksız yayımlanan teşekkür yazısı da bulunmaktadır.

Yayın organlarına edilen teşekkürler; *Teşekkürâtımız, Teşekkür-i Aleni, İfa-yı Vecîbe-i Teşekkür* başlıklıdır.

Çeşitli kurumlara yönelik yapılan teşekkürler; *Beyânü'l-Hak, İnegöl'den Telgraf* başlıklıdır.

2.2.28. Teessüf

Beyânü'l-Hak mecmuasında kişilerin çeşitli kurum ve zatlara teessüflerini bildirdiği altı makaleye rastlanmıştır. Makaleler Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye ve Mustafa Safvet imzalıdır. İmzasız neşredilen makale de bulunmaktadır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Başlıksız yayımlanan makalesinde Şeyhülislâm'ın Ramazân ayında verilecek vaaz ve nasihata karşı çıkması İlim Cemiyeti tarafından teessüfle karşılanır.

İmzasız yayımlanan *Teessüf*'te M. Halis Efendi tarafından idârehâneye gönderilen varakada Suriye vilayeti dâhilinde Hz. Ömer devrinden kalan cami-i şerîfin harap bir halde olduğu ile ilgili yazının teessüfle okunduğu bilgisi verilir. *Beyânü'l-Hak* başlıklı iki makalenin birinde Ahmet Mithat ve Rıza Tevfik tarafından Türklerin mevzu bahis edildiği konferansta Mahmut Es'ad Efendi'nin sessiz bir biçimde bulunmasına teessüf edildiği bildirilir diğer makalede ise Tarih-i İslâm isimli eseri tercüme ederek umumu zehirlemeye kalkışanlara teessüf edilir. Ayrıca eserin gazetede tenkit edileceği bildirilir. *Beyân-ı Teessüf*'te Divan-ı Harb-i Örfî kararıyla tatil edilen Sırât-ı Müstakîm gazetesinin bir an evvel yayın hayatına katılması temennisinde bulunulur.

Mustafa Safvet'in başlıksız yayımlanan makalesinde Saraybosna'da münteşir Müsavat Gazetesinde softalar aleyhinde yayımlanan makale üzerine talebelerin toplanarak Filipoviç parkında bir nümayiş icra ettiği bildirilir. Yazar gazetelerde mezkûr havadisi gördüğü zaman ilim talebeleri adına üzüldüğünü dile getirir.

2.2.29. İhtâr

Beyânü'l-Hak mecmuasında elli dört adet ihtar içerikli yazılara rastlanmaktadır. Mezkûr yazıların elli ikisi imzasız, geri kalanı da Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye ve Mustafa Asım imzalıdır. Yazıların hemen hemen hepsinde İhtar başlığı bulunmaktadır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin *İhtâr-ı mahsûs taşra müftüleri ile nüvvâbü 'ş şer'î câ nib-i âlilerine*'de otuz dokuz numaralı nüshada Cemiyet-i İlmiye beyannamesinin

birinci ve ikinci firkalarında tertip hatalarına rastlandığından makaleye tekrar yer verilir.

İmzasız yayımlanan *İhtâr-ı Mahsûs, İhtâr, Ders Vekâletine Bir İhtâr-ı Muhik, Karin-i Kirâma İhtâr* başlıklı makalelerde idârehâneye gönderilen evrak, mektup gibi yayınlarla beraber kişilerin hüviyetlerini de göndermeleri gerektiği, 8 Safer 1327 tarihinde gazetenin sayfa sayısındaki artış, abone bedeli, mecmuanın ne şekilde teclit ettirileceği, sabık mabeyn başkâtibi Cevat Bey'e sivil bir kimse tarafından verilen sahte varakanın nelere sebep olabileceği, gazetenin elli üç numaralı nüshasına vaz olan fihristin elli iki numaraya ait olduğu, altmış numaralı nüshada yayımlanan beyti doğru bir şekilde tahlil edenin gelecek nüsha açıklanacağından, abonelerin ellerine geçmeyen nüshaların bedelinin ödeneceği, gazetede ilanı verilen lugazı çözen kişinin adresini bildirmesi gerektiği, risâlenin beşinci cildine ait fihristin gelecek nüshada melfuf olarak yayınlanacağı, başmuharrir Mustafa Sabri Efendi'nin meclisteki hitabının nereden temin edilebileceği, medreseden talebeleri atmanın doğru olmadığı, altıncı cildini tamamlayan risâlenin yedinci cilde hangi nüshadan başlayacağı, yüz seksen iki numaralı nüshayla yedinci cildin tamamlandığı aktarılır. Ayrıca bir adet başlıksız yayımlanan makaleye de rastlanmıştır.

Gazetenin dış kapağında bulunan ve kırk nüshada yer alan *İhtâr-ı Mahsûs* başlıklı makaleler imzasız yayınlanmıştır. Mezkûr makalelerde gazetenin çeşitli ciltlerinin son bulunduğu, abone ücretlerinin gönderilmesi gerektiği, gazetenin ne şekilde ciltlettirileceği ve fiyatı, taşrada yaşayan abonelerden ücret göndermeyenlere gazete irsal edilmeyeceği bildirilir.

Mustafa Âsım'ın *Talebe-i Ulûm İhvânıma Âcizane Bir İhtâr*'da medrese kapısına yapıştırılan bir kâğıtta ilim talebelerini tehdit eden bir yazı bulunmaktadır. Böyle bir şeyin doğruluğuna inanmayan yazar, talebelere tahsilleriyle meşgul olmalarını nasihat eder.

2.2.30. Duyuru

Beyânü'l-Hak mecmuasında yüz kırk üç adet duyuru\ ilan yazısı yer almaktadır. Sadece *İâne – Fatih Dersiâmmırları Komisyonundan* başlıklı makale iki nüsha boyunca neşredilir. Duyuru \ İlan konulu yazılar genellikle gazetenin son sayfasında bulunmaktadır. Yazıların çoğunluğu İmzasız yayımlanmıştır. Bunun haricinde

Molla Mehmed Bin Ahmed, Nasûh Efendizâde A. Hayri \ A. Hayri imzalarına da rastlanır. Yazıların büyük bir çoğunluğu *Teşekkür, Beyânü'l-Hak, Kur'a İmtihanları, Rica, Müteferrika, Gazetemizin Birinci Cildi, Mebûsânın Hülâsa-i Muakrretatı, Kurban Derileri, İhtar, Tevcîhat – İlmiye, İlan, Bir Vazife-i Mübeccele, İtzar, Asâr-ı Münteşire, Meclis-i Milli Osmani, İfade-i Merâm, Beyân-ı Muazeret, Müsabaka-i Hamiyet, Yeni Heyet-i Vükelâ* başlıklıdır. Duyuruların geneli Ramazânda hocaların hangi gün ve nerede vaaz vereceği, devlet yönetimindeki görev değişiklikleri, mecmua abonelerine sunulan hediyeler, ilim talebelerinin imtihanları hakkında verilen bilgiler, kurban derilerinin akıbetinden, gazeteye yeni katılan muharrirler, imtihanlarını kazananların listesi, gazete ücretinin düşürülme sebebi, her tamamlanan ciltte abone bedelinin göndermeyenlerden istenmesi, yeni neşredilen bir eser hakkında tenkidin yayımlanacağı, mal varlığıyla ilgili yaşanan sorunlar, tertip edilen müsabakaların neticeleri, talebelerin mezuniyet dereceleri, *Beyânü'l-Hakk*'ın hangi sebeplerden derç edilemeyeceği ve mecmuanın nerede ve kim tarafından dağıtımının yapıldığı, kolera hastalığı için nelerin yapıldığı, *Beyânü'l-Hak*'ta yayımlanan hangi kitapların basıldığı, görevden ayrılan vekillerin mührünün akıbeti, yetkililerin dikkatini çekmesi istenen vakalar, idârehânenin hangi günler açık olduğu, kişilerin idârehâneye gönderdiği zarflarda hüviyetlerini bildirmeleri gerektiği, çeşitli durumlar için yardımda bulunan kişilerin isimleri ile alakalıdır. Ayrıca kırk yedi adet başlıksız yayımlanan makaleye de rastlanmıştır.

İmzasız yayımlanan *İâne – Fatih Dersiâmmları Komisyonundan* başlıklı makalede Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına harp ianesi namına verilebilecek eşya ve paralar için Beyazıt'taki kahvehanede komisyon teşkil edildiği bildirilir. İkdâm ve Sabah gazetelerinde verilen ilanlar neticesinde 9856 kuruş toplanır. Mezkûr kahveye gelemeyenlerin adreslerini *Beyânü'l-Hakk*'a gönderdiği takdirde ianelerinin alınacağı duyurulur. Yardım eden kişilerin isimleri ve paranın miktarı sıralanır.

Molla Mehmed Bin Ahmed'in *İla-Huzur Kem El-Ali*'de Arapça lugaz verilerek çözülmesi istenir.

Nasûh Efendizâde A. Hayri \ A. Hayri'nin *İhtâr – Mukaddime* başlıklı makalesinde Nasûh Efendizâde'nin Darülfünun siyer-i nebeviye muallimliğine tayin olduğu ifade edilir. Muallimin derste işleyeceği konulara makalenin

devamında yer verileceği zikredilir. Ardından Mukaddime alt başlığına yer vererek, insanın nasıl bir mahlûk olduğu zikredilir. Beşeriyetin sahip olduğu kuvvetler hakkında bilgi verilir.

2.2.31. İlan \ Reklam

Beyânü'l-Hak mecmuasında matbaa, risâle, gazete, mecmua ve kitap ilanlarının bulunduğu otuz sekiz makaleye rastlanmıştır. Bir kısmı ilan ve müteferrika bölümünde yer alan yazıların sonunda eserin okuyuculara tavsiye edildiği ibaresi dile getirilir. Bu yazıların çoğunluğu İmzasız geri kalanı da Mehmed Arif ve Tâhirü'l Mevlevî imzalıdır.

İmzasız yayımlanan *Sabık Gümülcine Mebusu İsmail Bey* başlıklı makalede hem Meclis-i Mebûsân'da hem de hariçte müthiş başarıları olan İsmail Bey'in Sirkeci'de kendine ait bir dairede vekâlet icrasında bulunduğu bildirilerek, hukukla alakalı sorunu olanlara tavsiye edilir. *Beyânü'l-Hak*'ta Meşihat makamı tarafından adap ve İslâmî kaideleri barındıran fetva yayınlayıp bir kanuni madde yayımlaması ve bunu Mebûsân Meclisi'ne teklif etmesi tavsiyesinde bulunulur.

Gazete ilanının yer aldığı İmzasız yayımlanan *Hamiyet*'te Tahrîr Heyeti'nden Hüseyin Hazım Efendi, Halil Edîb Bey ile Hamiyet isminde edebi, ahlâkî bir ceride çıkardığı bilgisi verilir.

Kitap ilanının yer aldığı yazılar Mehmed Arif ve Tâhirü'l Mevlevî dışında imzasız yayınlanmıştır. İmzasız yayımlanan makaleler *Mûinü'l Talebe*, *Zübdetü'l-Fûsus fî Nakşi'l-Fûsus*, *Kemâlü'l İsmet*, *Ahlâk-ı Dini*, *Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi*, *İrşâdü'l Gafilin*, *Asar-ı Münteşire*, *Kitâbü'l Hac*, *İlmî ve Ameli İlmihâl*, *El-Feraid-i Seniye fî Fıkhü'l Hanefiye*, *Lebbü'l Kıraat* başlıklarıyla yayımlanan yazılarda mezkûr başlıklarda yer alan kitapların yazarları verilip okuyucuya tavsiye edilir. Başlıksız yayımlanan yazılarda *Tuhfe-i Lütfi*, *Beykuniye*, *İrşadü'l Gafilin* ve *Akvamü'l Seyr* eserleri tavsiye edilir. İlan'da ise Sibiryalı Abdürreşit Efendi'nin *Âlem-i İslâmiyet* ve *İntişar-ı İslâmiyet* isimli eserleri okuyuculara tavsiye edilir.

Mehmed Arif'in *Bir Tavsiye-i Mühimme*'de Hoca Mustafa Efendi'nin *Red ve İspat* isimli eseri ilim ve mekteb talebelerine tavsiye edilir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin *Tebşir*'de Hariciye Nezâreti tercüme şubesi mümeyyizi Ferit Beyefendi'nin "Dini ve Felsefi Muhasebeler" isimli eserinin yayımlandığı bildirilir. İçeriğinden bahsedilerek, faydalanmak isteyenlere tavsiye edilir.

Matbaa ilanının yer aldığı İmzasız ve başlıksız yayımlanan makalede Tevsi-i Tabâat matbaasının her türlü kitap, risâle ve gazete bastığı bildirilir.

İmzasız yayımlanan *Donanma* başlıklı makalede Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye cemiyeti tarafından ayda bir defa neşrolunmak üzere Donanma ismi altında fenni, edebi, ahlâkî bir mecmuanın çıkarılacağı matbuat âlemine duyurulur.

Risâle ilanının yer aldığı imzasız ve başlıksız yayımlanan makaleler ile *Aşiyân*, *Asar-ı Münteşire* başlıklı üç makalede Aşiyân, Mehtap risâleleri ile Dersim Mebûsu Lütfi Fikri Bey tarafından Selanik'te ıslık ve düdüklerle kesilen konferansının risâle şeklinde yayımlandığı bilgisi verilir. Risâleler okuyucuya tavsiye edilir.

2.2.32. Kitap Tanıtımı \ Risâle Tanıtımı

Beyânü'l-Hak mecmuası döneminde yeni çıkan eserleri de tanıtan on bir makaleye yer vermiştir. Tamamı İmzasız yayımlanan makalelerden 1910'da on, 1912'de bir adet neşredilmiştir.

Mebûsât-ı Serahsi'de Kâfi isimli eser ve yazarı hakkında malumat verilir. Dokuz nüshada yer alan *İzâhü'l Cinayat fi Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat*'ta Ömer Hilmi Efendi'nin Miyaru'l Adale isimli eserinin faydalı bilgiler içerdiği zikredilerek, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir. İlan kısmında yer alan *Sakk-ı Cedîd Ziyaüddin* başlıklı makalede Sakk-ı Cedid kenarında Şanizâde Sakki olmak üzere intişar ettiği bildirilerek, kitabın ücreti ve nereden temin edileceği aktarılır.

İmzasız yayımlanan *Âsar-ı Münteşire – El-Menâr*'da Trablus – Şam ulemâsından Reşit Rıza Efendi'nin Mısır'da Arapça olarak yayımladığı Elmenar risâlesinin on üçüncü cildinin yayımlandığının bilgisi verilir. Risâlenin ne zaman intişar ettiği, abone bedeli ve kaç sayfadan oluştuğu bildirilir.

2.2.33. Tashîh

Beyânü'l-Hak'ta Mustafa Sabri ve Tâhirü'l Mevlevî imzalı iki adet tashîh yazısı haricinde İmzasız yayımlanan kırk yedi tashîh yazısı bulunmaktadır. Makalelerin

sonunda ya da mecmuanın son sayfasında yayımlanan tashih yazılarında çoğu mürettepten kaynaklı yazım yanlışları düzeltilmiştir.

2.2.34. Vefeyât

Beyânü'l-Hak mecmuasında mebus Süreyya Bey, Hoca Hüsnî Efendi, hattat Sami Efendi, Mekke'nin imâret-i celilesinde görev almış şerîf Abdullah Paşa, Murat Reis Dergâhı Şeyhi Abdullah Efendi, Konya ulemasından Agzisli Mustafa Efendi, Sada-yı Millet Gazetesi müdürü Ahmet Samim Bey, sâbık şeyhülislâm Mehmed Sahib, ilmiye mensubu fâkih Mahmud Kâmil Efendi, Donanma-yı Osmânî Muavenet-i Milliye Cemiyeti kurucularından ve ikinci Daire-i Belediye doktorlarından Hafız İbrahim Efendi, Buhara emiri seyyid Abdulehad, hattat Vahdetî efendizâde Saffet Rıza Bey, ulemâ sâbık ders vekili ve aynı zamanda Mustafa Sabri'nin kayınpederi olan Ahmet Âsım, Donanma-yı Osmânî Muavenet-i Milliye Cemiyeti Reisi Batumî Hacı Osman, esbak Şeyhülislâm Hüseyin Hüsnî, Kur'a reisi Hafız Hüsnî, Balıkesir ulemâsı müftü Nûrî Efendi, Şeyh Süleyman Safi Efendi ve Derviş Kâmil gibi zevâtın vefat haberinin yer aldığı yirmi dört adet makale bulunmaktadır. Mezkûr yazıların birçoğunda mevtanın hayat hikâyesinden, karakterinden, cenaze töreninden de bahsedilir. Makaleler; Halil Edîb, Hamid Sadi, Mustafa Âsım, Mustafa Zeki, Suud el Mevlevî, Danişzâde Şevket Gavsî, Tâhirü'l Mevlevî imzaları ile imzasız bir şekilde neşredilmiştir. Bu yazarlar arasında sadece Halil Edîb'in makalesi iki nüsha boyunca devam etmiştir.

Bir kısmı *Müteferrika*, *Edebiyat* bölümünde yer alan makaleler *Va Esefâ*, *Ziyâ-yı Âzim*, *Teessüf-i Âzim*, *Beyânü'l-Hak*, *İrtihâl*, *Bir Ziyâ-yı Elim*, *Bir Ziyâ-yı Ebedî*, *Bir Ziyâ-yı Müessif*, *Buhara Emirinin Vefâtı ve Teessür-i Âzim*, *Rıza Saffet Bey Merhûm*, *Zâyiât-ı Mühimme ve Teessür-i Azim*, *Esbak Şeyhülislâm Hüseyin Hüsnî Efendi*, *Bir Târih-i Vefât*, *İhtilaf-ı Edebi*, *Teessür ve Taziyet*, *Bir Defn-i Hazin* başlıklarıyla yayımlanmıştır. Bir adet başlıksız yayımlanan makaleye de rastlanmıştır.

1 Temmuz 1912 tarihinde Tâhirü'l Mevlevî imzasıyla yayımlanan *İhtifâl-ı Edebi Hakkında Bazı Mütâlaât* başlıklı yazıda Şeyh Galip için yapılacak anma töreninin ne şekilde gerçekleşeceği Hak Gazetesi'nde neşredilmiştir. Yazar, bu makaleyi eleştirir ve Müslümanların ölen kişiye karşı vazifelerini aktarır.

Danişzâde Şevket Gavsî imzalı 15 Temmuz 1912 tarihli *İhtifâl-ı Edebî* başlıklı makalede Şeyh Galip hakkında matbuat âlemlerinde yayımlanan anma töreninin en nihayetinde ifa edildiği dile getirilir. Ardından yazarın törenle alakalı izlenimlerine yer verilir.

2.2.35. Nasihat

Mecmuada yer alan iki adet nasihat içerikli yazılar tercümedir. Tâhirü'l Mevlevî'nin Hoca Abdülhalik Hazretleri'nden tercüme ettiği *Pendnâmesi*'nde adaba ve dine ait mevzuların öğrenilmesine yönelik nasihatlarla yer verilir. Mütercimi belirtilmeyen *Cenâb-ı Muhammed'e Nasihâti*'nde oğul hitabıyla kişinin nasıl davranması ve hangi faziletlere sahip olması gerektiği nasihat edilir.

2.2.36. Tefrika

Beyânü'l-Hak mecmuasında ikisi 1910 ve üçü 1911 yılında yayımlanan tefrika yazılar Ebu Ali İbn-i Sinaü'l Buhari'den tercüme edilmiştir. Beş nüsha boyunca devam eden *Tercüme-i Risâletü'n Nefis \ Tefrika Tercüme-i Risâletü'n Nefs* başlıklı makalelerin tercümesi Şerefüddin tarafından yapılır. Eserin içeriğinden bahsedilir. Bedenin ihtiyaçları, ölümden sonra ruhun bekası, öldükten sonra ruhun bekası ve bedenin durumu anlatılır. Ruhun bedenden ayrıldıktan sonraki hali aktarılır.

2.3. Yayın Kadrosu

Beyânü'l-Hak mecmuasında imzası olan 323 kişi tespit edilmiştir. İmzasız bir şekilde neşredilen makale sayısı 708'dir. Mecmuanın yazar kadrosu çoğunlukla din adamları, ilim talebeleri, müderris ve muallimlerden oluşmaktadır. Ayrıca mecmuada Darümuallimattan mezun Hacı Fatma Mergube, Şerife Naime Hanım ve Nevvar Hanım imzalı üç kadın yazarın varlığından da söz etmek mümkündür. En fazla Tâhirü'l Mevlevî, İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar ve Mustafa Sabri'nin yazıları yer almıştır.

Mecmuada imzası bulunan yazar kadrosundan biyografik bilgilerine ulaşılanlar alfabetik olarak aşağıda sıralanmıştır:

Abbas Lütfü

1296 senesinde Antep'te dünyaya geldi. Babası Keresteci Ahmet Ağadır. 2 Temmuz 1311 tarihinde Rüştüeyi bitirerek İstanbul'a gitti. Sultan Bayezid Camii Dersiamlarından Üveys Vefa Efendi'den 22 Zilkade 1323 tarihinde icazetname aldı. 30 Temmuz 1327 tarihinde Darülfünun-i Osmani Hukuk şubesinden mezuniyet şahadetnamesini aldı. 25 Rebülevvel 1324'te ders verme ruhsatnamesini de sahip oldu. 1 Kanunievvel 1324 tarihinde müderrislik maaşı ile vazifesini ifaya başlamıştır. 1 Teşrinievvel 1330 tarihinde Darü'l-Hilâfet-i Aliye Medresesi Malumat-ı Kanuniye Müderrisliği vazifesine getirildi. 6 Mayıs 1330 tarihinde Bâbb-ı Fetva Memûrîn Kalemi 4. Sınıf kâtipliğine tayin edildi. Mezkûr vazifede 2. Sınıf kâtipliğe kadar terfi ettikten sonra 1 Kanunisani 1336'da istifa etti. 10 Rebülevvel 1333 tarihinde İbtida Hariç İstanbul müderrisliği görevine getirildi.⁶¹

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

“Son dönem dil ve din âlimlerinden.” 1869'da Konya'da doğdu. Babası Çankırılı Ali Efendi annesi ise Konya müftülerinden Gezlevili Ahmed Efendi'nin kızı Şerife Hanımdır. Karatay medresesi müderrislerinden tefsir dersleri aldı. 1891'de nakkaşlık sanatını ilerletmek amacıyla İstanbul'a gitti. Bir yakınının kendisini ilme yönlendirmesiyle İstanbul'daki cami ve medreselerde halka açık derslere devam etti. Arap dili ve edebiyatı, belagat, mantık ve usûl-i fıkıh gibi dersleri okudu. Şirvanlı Mehmed Halis Efendi'den icâzet aldı ve Fatih Camii dersiâmlığı unvanını elde etti. Çeşitli mekteplerde Kavâid, Arapça ve Türkçe dersleri verdi. Dersiâm sıfatıyla Konya Sultan Selim Camii'nde vaaz verdi. İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonuna üye oldu. Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen kurultay çalışmalarına katıldı. 1954 yılının Nisan ayında İstanbul'da vefat etti. Kabri Edirnekapı Şehitliğindedir.

Eserleri: Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli, Siretü'n-nebî, Hz. Muhammed ve 4 Halifeden Notlar, Nahv-i Arabî, Sarf-ı Arabî, Lübbü'l-kırâ'e, Lübbü'l-kavâ'idi'l-'Arabiyye I-II., Mükemmel Kavâid-i Osmâniyye, Hutbe Mecmuası, Yeni

⁶¹ Sadık Albayrak, “Abbas Lütfü Efendi (Antebli), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.1, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 2-3.

Gramerlerimiz. Ayrıca Beyânü'l-Hak, Mahfil ve İ'tisâm mecmualarında makale ve şiirleri yayımlanmıştır.⁶²

Abdullah Edîb \ Edîb

1856 yılında Gaziantep'te dünyaya geldi. Babası zamanın âlimlerinden Hacı Mustafa Bayram, annesi ise Alime hatundur. İlk tahsilini babasının yanında gördükten sonra Maraş'taki Beyazıt Medresesi'nde iki yıl okudu. Ardından Kayseri Eskisaray medresesinde müftü Ahmet Mesut Efendi'den dört yıl ders aldı. Ve 1882 yılında icazet almaya hak kazandı. İstanbul'a gittikten sonra Ayni, Vahit ve Hafız Şakir isimli hocalardan ders aldı. ayrıca ileri derecede Arapça ve Fransızca bilmektedir. İstanbul Fatih Medresesi'ne müderris olarak atandı. Yakınlarının ısrarıyla Antep'te yaşamaya başlayan Abdullah Edîb, Zü'l Kadriye ve Mihaliye medreselerinde sarf, nahiv, meani, fıkıh usulü, hadis usulü, tefsir derslerini okuttu. Vakıflar İdaresi ve Maârif Komisyonu'nda çalıştı. Milli mücadele yıllarında Maraş ve Antep savunmasında halkı teşvik etmiştir. 23 Ocak 1927 tarihinde kızının evine gittiği sırada kiralık bir katil tarafından öldürüldü.

Eserleri: Usûl-i Akise Takriri, Muhtasar Dimâü'n-Nisa, Usûl-i Hadis Dersleri, Din Yolunda, Sure-i Yusuf Tercümesi ve Tefsiri, Sarf ve Nahiv, Şerh-i Akait Tercümesi, Akise, Fıkıhtan Derleme, Fetva. Ayrıca kaside, tarih, terci-i bend, gazel, müstezat, nazîre ve tahmis türünde pek çok şiirleri bulunmaktadır.⁶³

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

“Rahib iken Müslüman olan ve Hıristiyanlığa reddiye yazan ilahiyatçı.” Asıl adı David Benjamin Keldânî olan Abdülahad Dâvûd 1866'da İran'da doğdu. İlk tahsilini İran'daki Amerikan kolejinde yaptı. 1886-1889 yılları arasında İran – Urmiye'deki Asurî Hristiyanlarına hitap eden Canterbury Misyonu başpiskoposunun öğretim kadrosunda yer aldı. 1892'de Roma'ya gönderildi ve Irich Record ile The Tablet isimli dergilerde makaleleri yayımlandı. 1895'te rahip oldu. Aynı yıl Süryanice ile Qala-La-

⁶² M. Feyyaz Tüzüner, “Abdullah Atıf Tüzüner”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c. 42, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012): 10-11.

⁶³ Mehmet Baktır, “Abdullah Edib Ve Allah'ın Sıfatlarının Tasnifi Konusundaki Görüşleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. XVI, s.2, (2012): 655-658.

Shara (Hakikatin Sesi) adlı bir dergi çıkardı. 1898'de İran'a dönerek kendi köyünde parasız bir okul açtı. 1900 yılında Urmiye Doğu Kilisesi başpiskoposluğuna gönderdiği resmî istifa dilekçesiyle papazlık görevinden ayrıldı. 1903'te İngiltere'ye giderek Hristiyanlık içinde teslisi reddeden mezhep olan Unitarian cemaatine katıldı. İran'a giderken İstanbul'a uğradığı sırada Şeyhülislâm Cemâleddin Efendi ve diğer âlimlerle yaptığı görüşmeler sonunda Müslüman oldu. Ardından Abdülahad Dâvûd ismini aldı. 19 Eylül 1905 tarihinde Darüşşafaka muallim ve mubassırlığına atandı. 16 Mayıs 1914 tarihinde Fetvahane Mektûbî Kalemî'ne girdi. Aynı senenin 30 Ağustosundan itibaren Cerîde-i İlmiyye yazı işleri memurluğuna atandı. Ölüm tarihi kesin olarak tespit edilmemişse de 1930'lu yıllarda hayatta olduğu neşrettiği makalelerden anlaşılmaktadır.

Eserleri: İncil ve Salîb, Esrâr-ı İseviye⁶⁴

Abdülaziz Mecdî Efendi

“Mutasavvıf, şair, siyaset adamı, Şer’iyye ve Evkâf Vekâleti müsteşarı.” 1865 yılında Balıkesir’de dünyaya geldi. İlköğrenimi babası Hâfız Hasan Efendi’yle gerçekleşti. Ardından rüştiyeye kaydoldu. Balıkesir Belediyesi’nde başkâtip olan dayısı müderris ve şair Yahya Nefi Efendi’den İslâmî ilimleri okuyup icâzet aldı. 1884’te rüştiyeye ikinci muallim olarak atandı ve dokuz yıl bu vazifede bulundu. Balıkesir İdâdîsi Türkçe ve edebiyat muallimliğine tayin edildiği kendisine bildirildi lakin Şam’a gönderildi. 1893 senesinde Mekteb-i Kebîr-i İslâm’a atandı. Girit’te yayımlanan Hakikat gazetesinde edebî içerikli makaleleri neşredildi. 1897 Girit isyanı sırasında İstanbul’a döndü ve ticarete atıldı. Bir süre Balıkesir’de yaşadı. Ve bu süre zarfında Kâdirî tarikatına mensûp Ali Âşir adında bir zattan inâbe aldı. 1905’te Konya ticaret borsası komiserliğine tayin edildi. II. Meşrutiyet’ten sonra yapılan ilk seçimlerde Balıkesir’den (Karesi) milletvekili seçildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde muhalefeti temsil eden Hizb-i Cedid grubunda yer aldı. 1913’te Mısır’a gitti. 1920 yılındaki IV. Dönem mebûs seçimlerine katıldı. 12 Nisan 1920 tarihinde mecliste ikinci reis vekili olarak görev yaptı. Daha sonra Ankara’da Şûrâ-yı Evkâf üyeliğine getirildi. 1923-1924 senelerinde Şer’iyye ve Evkâf Vekâleti müsteşarlığı görevinde

⁶⁴ Ö. Faruk Harman, “Abdülahad Dâvûd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları): 177-178.

bulundu. Soyadı kanunundan sonra Tolun soyadını aldı. 27 Ağustos 1942 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Mezarı Edirnekapı Şehitliği'ndedir.

Eserleri: İnsân-ı Kâmil, İnsân-ı Kâmil Tercümesi, Dîn-i Muhammedî, Dîvân, Kavaid-i Farisiyye, Risâle-i Edebiyye, Bedâyî, Esrârname, Hakikat-ı İnsâniyye Tercümesi, Salât-ı Feyziyye Tercümesi, Tecelliyât-ı İlâhiyye Tercümesi, Vahdet-i Vücûd Tercümesi, Kitâbü'l-Ma'rife Tercümesi, Merâtibü'l-vücûd Tercümesi, Istilâhâtü's-sûfiyye Tercümesi⁶⁵

Abdüllatif (Harputlu)

“Son dönem Osmanlı din âlimi.” 1842 yılında Harput'ta doğan âlimin asıl adı Abdüllatif Lütfi'dir. Ailesi hakkında pek fazla bilgiye ulaşılamamıştır. İlk tahsilini Harput'ta yakın akrabası Müftü Ömer Naîmî Efendi tarafından aldı. İstanbul Fatih medreselerinden icazet alarak Adana'ya gitti. Evlendikten sonra tekrar İstanbul'a dönen Abdüllatif Efendi, Beyazıt Cami dersiâmlığı ve Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyeye üyeliğine atandı. 1891 yılında Selanik'e gitti ve on yıl orada yaşadı. 1901 yılında Selanik'ten İstanbul'a döndü ve Darülfünun'a ilm-i kelâm müderrisi olarak tayin edildi. Aynı sene huzur dersleri muhataplığına seçildi. 1910 yılında Hacca gitti. 16 Ağustos 1916 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Mecalisü'l-envâri'l-ahadiyye ve Mecâmi'u'l-Esrâri'l-Muhammediyye, Tenkihu'l-kelâm fi 'Akâ'idi Ehli'l-İslâm, Tekmile-i Tenkihu'l-Kelâm, İlm-i Hey'et ile Kütüb-i Mukaddese Arasındaki Zâhirî Hilâfın Tevcîh ve Tefiki Hakkında Risâle.⁶⁶

Ahmed İslâm

1268 yılında Hemşin'de doğdu. Babası Kuzât'tan Mahmut Hamdi Efendidir. İstanbul'da Şehzade Rüştüyesinde daha sonra da Mekteb-i Mülkiye'de tahsil görerek alâ derecede şehadetname aldı. Ayrıca Fransızca, kozmografya ve ilm-i belâgat tahsil etti. Fatih Camii'nde Ahmet Şakir Efendi'den ulûm-ı âliye ve aliyyeyi tahsil etti. 5 Nisan 1293 tarihinde Zeyrek Rüştüyesi Riyaziye Muallimliğine, 22 Mayıs 1293'te

⁶⁵ Nihat Azamat, “Abdülaziz Mecdi Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.1, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları): 191-192.

⁶⁶ Metin Yurdagür, “Harpûti, Abdüllatif”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c. 16, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1997): 235-237.

Fetvâhâne'ye, 5 Teşrinisani 1293'te Üsküdar Atik Rüştüyesi Coğrafya Muallimliğine, 1 Eylül 1296'da Şehzade Rüştüyesi Riyaziye Muallimliğine, 18 Mart 1297'de Fatih Rüştüyesi Riyaziye Muallimliğine atandı. 3 Nisan 1301'de Görele kazası niyabetine nakledildi. 16 Temmuz 1324'te Hıms niyabetine atandı. 8 Teşrinievvel 1324 tarihinde Fetvâhâne Fetvâ Odası Müdâvimliğine tayin edildi. 1 Eylül 1332'de emekliye ayrılmışsa da 1 Teşrinievvel 1332'de tekrar Fetvâhâne Müsevvitliğine getirildi. 1 Haziran 1336 tarihinde Zabıt-ı Dava memuriyetine atandı.⁶⁷

Ahmed Nafiz

15 Kanunisani 1271 tarihinde dünyaya gelen Ahmed Nafiz'in babası Ali Lütfü Efendidir. 1 Temmuz 1281'den itibaren 14 yıl boyunca babasından ulûm-ı diniyeyi okudu. 7 Haziran 1295 tarihinde icazet aldı. Ardından icazetini aldığı medrese olan Yıldırım Bayezid Medresesi'nde tadrise iştigal etti.⁶⁸

Ahmed Rasim (Yardımlı)

“Son devir Türk fikir ve aksiyon adamı, dersiâm.” Şubat 1880'de Şebinkarahisar'da doğan Ahmed Rasim'in babası Hacıbekiroğulları'ndan Müstantik Hüseyin Avni Efendidir. Asıl adı Ahmed Rasim Avni'dir. Çeşitli hocalardan sarf, nahiv, fıkıh ve Farsça dersleri aldı. İstanbul'da tanınan hattat Zühdü Efendi'den yazı meşk etti. 14 Şubat 1905 tarihinde Beyazıt Camii'nde ders vermeye başladı. Dersiâmlık yaptığı esnada maaşının yükseltilmesi ve ayrıca kendisine idadi muallimliği verilmesi yolunda yaptığı başvurular sebebiyle 1907 Eylülünde Şebinkarahisar'a sürüldü. II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine çıkan aftan yararlanarak İstanbul'a döndü. İdare azası sıfatıyla İttihat ve Terakki'ye bağlı Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye girdi. İttihat ve Terakki Merkez-i Umûmî azalarının büyük bir kısmının farmason olduğunu duyduktan sonra teşkilattan ayrıldı. Ardından İslâm Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. 3 Nisan 1909 tarihinde el-İslâm adıyla çıkmaya başlayan derginin Hâdimî Ahmed Efendi'den sonraki imtiyaz sahibi oldu. Hoca Rasim, Hurşid Paşa'nın reisi olduğu I. Dîvân-ı Harb-i Örfî tarafından isyancıların sözcülüğünü yaptığı gerekçesiyle müebbet

⁶⁷ Sadık Albayrak, “El-hac Ahmed İslâm Efendi (Hemşinli), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.1, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 170-171.

⁶⁸ Sadık Albayrak, “Ahmed Nafiz Efendi (Balıkesirli), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.1, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 187-188.

hapse mahkûm edildi. Bodrum, aydını, izmir ve ankara hapishanelerinde dört yıl kaldıktan sonra hem dostlarının ricası hem de basında yer alan yazılar üzerine tahliye edildi. 1916 yılında Sahn Medresesi'nde mantık müderrisliğine atandı. 13 Mart 1919 tarihinde Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'nin üyeleri arasına katıldı. 16 Temmuz 1920'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti'ne fahrî üye seçildi. 1922 yılı Ramazânında huzur derslerine başmuhatap olarak katıldı. 1925 yılında tekrar yargılandı ve sekiz yıl hüküm giydi. Cumhuriyet'in onuncu yılında ilan edilen af sebebiyle 9 Kasım 1933 tarihinde tahliye edildi. Soyadı kanununun kabulünden sonra Yardımlı soyadını aldı. 17 Ocak 1939'da İstanbul'da vefat etti.

Eserleri: Kitâbü't-Tenvîr, Anadolu'dan Bir Ses yâhût Türkçe Bir Hutbe⁶⁹

Ahmed Şiranî (Okumuş)

1879 yılında Şiran kazasında dünyaya geldi. Babası çiftçilikle uğraşan Mahmud Ağadır. İlk tahsilini Şiranda gördükten sonra İstanbul'a giderek medrese öğrenimi görmüştür. 1909 yılında icazet almaya hak kazanmıştır. 27 Eylül 1912 tarihinde Fatih Camii'nde dersiâmlık yaptı. Çeşitli suçlamalardan ötürü pek çok kez hapse girmeye mecbur olmuştur. 1918 yılında Darü'l Hikmet-i İslâmiyye Birinci Sınıf Kâtipliği ile Ceride-i İlmiyye Müdürlüğüne tayin edildi. Lakin 9 Nisan 1919 tarihinde istifa etti. Çeşitli medreselerde ve mekteplerde muallimlik yaptı. Soyadı kanunuyla "Okumuş" soyadını aldı. 24 Mart 1945 tarihinde vefat etti.

Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Ahmed Şiranî, Medrese İ'tikadları, Hayrû'l Kelâm, İ'tisam adlarıyla üç ayrı dergi neşretmiştir. Ayrıca Sebilü'r-Reşâd, Tevhîd-iEfkâr, *Beyânü'l-Hak*, Mahfel gibi yayın organlarında din, ilim, siyaset, hukuk ve tasavvuf alanlarında pek çok makalesi bulunmaktadır.⁷⁰

Azmizâde Refik Bey

"Suriyeli siyasetçi ve fikir adamı."1865 veya 1867'de Şam'da dünyaya geldi. Suriye'de üst düzey görevlerde bulunan Türk asıllı Azmzâdeler ailesine mensuptur.

⁶⁹ Ali Birinci, "Hoca Rasim Efendi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.18, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1998): 194-196.

⁷⁰ Selami Şimşek, "Ahmed Şiranî", **Gümüşhane'nin Kültür ve Sanat Hayatından 40 Biyografi**, ed. Muhsin Kalkışım, Kemâl Saylan, (İstanbul: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013): 12-14.

Babası Mahmud el-Azm, şair, edip ve Şâzelî tarikatına mensup bir sûfi idi. Babasını küçük yaşta kaybeden refik, Şeyh Tefik el-Eyyûbi'den Arapça dersi aldı. 1890'ların başında çeşitli âlimlerin toplantılarına katıldı. El-Ehrâm, el-Mukattam, el-Mü'eyyed, el-Liva gibi gazetelerle el-Muktetaf, el-Hilal, el-Menâr isimli mecmualarda siyasi ve sosyal konularda makaleleri yayımlandı. Abdullah Cevdet, Reşid Rızâ ve Ahmet Saib ile beraber Meşrutiyet'in ilanını hedefleyen Şûrâ-yı Osmânî Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Mezkûr cemiyetin Şubat 1907'de Arapça ve Türkçe olarak yayımladığı eş-Şûrâ el-Osmâniyye adlı gazetenin Arapça kısmını hazırladı. Evvelden İttihat ve Terakki cemiyetine üye olduysa da Balkan Savaşı'nın ardından mezkûr cemiyete karşı Cem'iyetü Arabiyye'yi kurdu. 1910'lu yıllardan itibaren Arap milliyetçiliğine yönelmiştir. 1925'te vefat etti.

Eserleri: Eşherü meşahiri'l-İslâm fi'l-hurub ve's-siyase, Mecmü'atü asarı Refik Bek el-'Azm.⁷¹

Bekir Sıtkı

1880 yılında Manisa'nın Kula ilçesinde dünyaya geldi. Babası Mollazâde Hacı Mehmed Efendidir. Tahsiline Manisa'nın Kula ilçesinde başladı. İstanbul'a gittikten sonra Fatih Medresesinde öğrenim gördü. Ardından Sami Niyazi Uşşaki Hazretlerine intisap etti. Uşşakî sülûkunu tamamladıktan sonra hilafet almaya hak kazandı. Halı ticaretiyle meşgul oldu. 1962 yılında İzmir'de vefat etti.⁷²

Eserleri: Hakikat ve Marifet Sırları, Kasideler⁷³

Ebu Ali İbn-i Sina el-Buhari

“İslâm Meşşâî okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi.” 980-981 yılında Buhara yakınında Efşene köyünde dünyaya geldi. Batıda Avicenna olarak bilinmektedir. Küçük yaştan itibaren ilimle meşgul olan İbn Sina, önce Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi; dil, edebiyat, akait ve fıkıh öğrenimi gördü. Ayrıca

⁷¹ Cengiz Tomar, “Refik Bey el-Azm”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.34, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007): 527-529.

⁷² **İstanbul ve Anadolu Evliyalari**, “Bekir Sıtkı Visali Efendi Hazretleri”, (İstanbul: Pamuk Yayıncılık, 2003): 598-599.

⁷³ H.Rıdvan Özeydin, <http://visalidivani.com/TR/haci-bekir-sidki-visali-hz/hayati.html> [Bekir Sıtkı, 09.06.2020]

babasından geometri, aritmetik ve felsefe dersleri aldı. Fizik, metafizik, felsefe, tıp ilimlerinin tahsilini evvela devrin hocalarından aldı daha sonra kendisi mezkûr konularla alakalı metinlere ve şerhlerine yöneldi. 18 yaşında saray hekimliğine getirildi. Babasının ölümünden sonra siyasete yöneldi. Nesâ, Bâverd, Tûs, Şakkân, Semnîkân, Câcerm, Cürçân ve Dihistan'a gitti. Çeşitli ülkelerde görev yapan hükümdar ve valileri tedavi etti. Büveyhî hükümdarını iyileştiren İbn Sina'ya vezirlik teklif edilir. Ordu içerisinde baş gösteren huzursuzluk sebebiyle İbn Sina'nın bütün mallarına el konulur. Hükümdarı tekrar iyileştiren İbn Sina pek çok ikram ve iltifata nail oldu. Hükümdarın vefatıyla oğlu ve İbn Sina arasında anlaşmazlık çıkar, bunun üzerine 415 yılında İsfahan'a gider. Hemedan'a sefere çıktığı esnada hastalandı. Kabri Hemedan'dadır.⁷⁴

Fevzi

1885 yılında Çorum'da dünyaya gelen Abdülbaki Fevzi Bey, Alay Beyi Zâdeler ailesine mensup Fazlı Efendi'nin oğludur. Çorum'da ibtidai, rüşdi ve idadi mekteplerinde öğrenim gördü. 1909 yılından itibaren Çorum, İzmit, İnebolu, Kastamonu, İstanbul gibi şehirlerde tarih, coğrafya, Türkçe, edebiyat, Farsça dersleri verdi. Gazete ve mecmualarda şiirleri neşredildi.⁷⁵

Ferîd Vecdî

“Mısırlı ilim ve fikir adamı.” 1878 yılında İskenderiye'de doğdu. On altı yaşındayken gittiği Dimyat'ta seçkin âlimlerin dini sohbetlerine katıldı. Batılılara İslâm dinini tanıtmak amacıyla yazdığı eseri önce Fransızca ardından Arapça yayımladı. El-Hayat dergisini çıkardığı esnada el-Liva ve el-Mü'eyyed gibi gazetelerde yazılar yazdı. Fransızca Larousse'tan ve Arapça ansiklopedilerden faydalanarak Kenzü'l-ulûm ve'l-luga'sını hazırladı. Abbas Mahmud el-Akkad ile birlikte ed-Düstûr gazetesini çıkardı.

⁷⁴ Ömer Mahir Alper, “İbn Sina”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.20, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1999): 319-321.

⁷⁵ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Fevzi”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.1, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970): 423.

1952 yılına kadar Mecelletü'l Ezher dergisinin yöneticiliğini yaptı. 1954 yılında Kahire'de vefat etti. Tefsir, kelâm ve felsefe türünde pek çok eseri bulunmaktadır.⁷⁶

Feyzî-i Hindî

“Ekber Şah döneminin önde gelen şair, âlim ve düşünürlerinden.” 954 yılında Agra'da dünyaya geldi. İlköğrenimini babasının yanında gördü. İmâmiyye Şiası'na mensup olan baba ile oğul mülhidlikle itham edilerek öldürölmelerine karar verildi. Lakin gizlenerek ölümden kurtulabildiler. Ardından Feyzi yazdığı bir kaside ile saraya alındı. Devlet işleriyle ilgili görevler de verildi. 993 yılında Peşâver'deki Yûsufzaylar'a karşı girişilen sefere katıldı. İki yıl sonra elçi olarak Burhan Nizamşah'ın saraylarına gönderildi. 10 Safer 1004 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Divân, Merkez-i Edvâr, Süleymân ü Belkıs, Nel ü Demen, Heft Kışver ve Ekbernâme adlı mesnevilerinden sadece Merkez-i Edvâr ile Nel ü Demen tamamlanabilmiştir.⁷⁷

Florinalı Nâzım

1883 yılında İstanbulda doğan şairin tam adı Mehmet Nazım Özgünaydır. İlk ve orta öğrenimini Florina'da tamamladı. İstanbul'da hukuk öğrenimi gördü. Çeşitli kurumlarda memurluk ve müdürlük yaptı. 6 Haziran 1939'da vefat etti.

Eserleri; Sünbülîstan- 1 Mûsikî, Zafer Terâneleri, Terennümler- Teellümler, Tefeyyüz, Ziya Gökâlþ 'in Tabutu Huzurunda, Cumhuriyet Marşları, Nef 'i ve Fikret 'in Büyük Ruhlarına, Hatırat- 1 Meşahir, Yadigâr- 1 Takdis- i Fikret, Türk 'ün Büyük Zaferi, Şair-i Azamımızı Tebcil, Ebediyet Yolunda Bir Hitabe, Türk Şiir Krallığı Neden ve Nasıl Doğmuştur.⁷⁸

⁷⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Ferîd Vecdî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.12, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995): 393-395.

⁷⁷ A. S. Bazmaee Ansari, “Feyzî-i Hindî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.12, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995): 524-525.

⁷⁸ Murat Yalçın (ed.), “Nâzım Florinalı”, **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, c.2 K-Z, 3.bs. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010): 739-740.

Hâfız Osman el-Musûlî

“Bestekâr ve hânende.” 1840 yılında Musul’da doğdu. Küçük yaşta hıfzını tamamladı. Bu sebepten Hafız Osman diye anıldı. Geçimini sağlamak için gittiği İstanbul’da mûsikîye olan kabiliyeti tekke ortamıyla tanışmasına vesile oldu. Mevlevîliğe intisap ederek çilesini tamamladı. Dönemin önemli şeyh ve dedelerinden dini ve din dışı mûsikîyi meşk etti. Ayrıca çeşitli mûsikî aletlerini çalmayı da öğrendi. Bir dönem Çemberlitaş’ta kitapçı dükkânı açtı. Bağdat Mevlevîhânesi postnişinliğine atandı. 1920 yılında geçirdiği bir kaza sonucu vefat etti. Şiirle de meşgul olmuş, çok sayıda na’t ve ebcedle tarih düşürmüştür.⁷⁹

Hakî el-Mevlevî

20 Rebülevvel 1307 tarihinde Balat’ta doğan Emin Haki Bey, Aziz Mahmud Hüdaî’nin türbedarı Hafız Hasan Ayni Efendi’nin oğludur. Babasını erken yaşta kaybettiğinden zor şartlar altında büyüdü. Rüşdi Mektebinde tahsil gördü. Meşrutiyetin ilanından sonra Mektûbî Kalemine nakledildi. Mekteb-i Rüşdiye’de devam ettiği esnada şiire heveslendi. Arkadaşı Mevlevîliğe meyletmesine sebep oldu. Mevlana dergâhı ve Bahariye Mevlevîhânesi Şeyhi Hüseyin Fahrüddin Dede Efendi’den müsaade aldı. ittihad ve Terakki cemiyetine girdi. Daha sonra cemiyetten ayrıldı. Balkan Harbi’nde gönüllü asker oldu. Umumi harpte askere davet edildi ve başçavuş oldu. Yakalandığı verem hastalığından ötürü pek çok eşyasını satmak zorunda kaldı. 23 Recep 1339 tarihinde Üsküdar’da vefat etti.⁸⁰

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid-i Yekta

1866 yılında Darende’de doğan Halid’in mahlası Yekta’dır. Babasının ismi Muhammed mahlası da Nûrî Beydir. Annesi Hatice Hanımdır. Darende’de ibtidai ve rüşdiye tahsilini gördü. Müftü Ömer Şemi Efendi’den Arapça ilimlerin sarf ve nahiv kısımlarını okudu. İstanbul’da çeşitli hocalardan ders gördükten sonra 1899 yılının ekim ayında icazet aldı. arapça’ya vakıftır. 1905 yılının mart ayında müderris olarak göreve başladı. 13 Kasım 1918’den itibaren İaşe Şubesi memuriyeti, Medaris Müfettiş

⁷⁹ Hasan Aksoy, “Osman Dede Efendi, Musullu”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007): 462-463.

⁸⁰ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Hakî Bey”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.1, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970): 523.

Muavinliği ve Mantık müderrisliği gibi görevlerde bulundu. 3 Temmuz 1929'da vefat etti.⁸¹

Halil Edîb

25 Şabân 1279 tarihinde Bursa'da doğdu. Babası memur olduğu için Kütahya, Uşak, Çanakkale, Sakız, Kıbrıs gibi şehirlerde bulundu. Isparta Rüşdi Mektebi'nde okudu. 1297 yılında İstanbul'a gelerek Şura-yı Devlet Mazbata Odası kâtipliğinde bulundu. 1298'in mart ayında Sanayi-i Nefise Mektebi ve Müze Kitabetine atandı. Maârif Nezareti Mektubî Kalemî Müsevvidliği, Mümeyyiz-i Sani, Meclis-i Maârif Başkitabeti, Mekatib-i Rüşdiye Müdüriyeti, Darüşşafaka Mekteb-i Sultani ve Mercan İdadilerinde muallimlik gibi görevlerde bulundu. 23 Zilkade 1330 tarihinde vefat etti. Kabri Eyüp'tedir.

Eserleri: Alexandr Dumafis'in Bir Mektup Paketi, Gümüş Mahfaza, Sezar ve Lamartine Jeneviyö isimli eserlerini tercüme etti. Aşıkâne Bir dram, Mesire-İ Etfâl, Cümeli Hakimiye-i Ecnebiye, Terkiib-i Bend, İki Refika yahut bir Numûne-i İzdivaç, Ressam Roland, Paris Esrarı, Güvercin Mükâfatı, 13 Numerolu Araba, Jak Judi, Penbe Ev Faciaları, Mesire, Mis Mari yahut Mürebbiye.⁸²

Harîrî

"Makâmât yazarı ve dil âlimi." 446 yılı civarında Basra yakınlarında dünyaya geldi. Ailesi ve kendisi ipek ticaretiyle uğraştığından ötürü Harîrî veya İbnü'l Harîrî şeklinde tanınmıştır. İlk tahsili Basra'da çeşitli âlimlerinden gördü. Bu âlimlerden nahiv, edebiyat, ferâiz, hesap ilimlerini okudu. İstihbarat âmiri olarak görev yaptı. Ardından Bağdat'a giderek birçok önemli kişiyle temas kurdu. 6 Recep 516 tarihinde vefat etti.

Eserleri: el-Makâmât, Dürretü'l-gavvas fi evhâmi'l-havâs, Milhatü'l-i'rab, er-Risâletü's-sîniyye, el-Fark beyne'd-dâd ve'z-zâ⁸³

⁸¹ Musa Tektaş, <https://darendehaber.com/kose-yazilari/-211.html> [12.04.2020].

⁸² İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Edib Bey", **Son Asır Türk Şairleri**, c.1, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970): 271-272.

⁸³ Hulusi Kılıç, "Harîrî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.16, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1997): 191-192.

İbn Hazım: Naim

“Arap dili ve Türk dili âlimi, Konya milletvekili.” 1889 yılında Konya’da doğdu. Babası Mehmed Hâzım Bey annesi ise Hafize Hanımdır. Konya Hamidiye Okulu’nda ilköğrenimini tamamladı. Yağmurlu Medresesi’nde öğrenim gördüğü esnada icâzetnâme almaya muvaffak oldu. 1910 yılında Konya Fethiye Medresesi müderrisliğine, ardından Dârülhilâfe Medresesi’ne atandı. 1915 yılında atandığı mezkûr medresede Türkçe, edebiyat, Farsça ve psikoloji dersleri okuttu. Sahn Medresesi’nde kelâm, mantık, Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1912 yılından itibaren Konya Askerî Rüşdiyesi’nde Türkçe, 1915-1918 seneleri arasında Konya İttihat ve Terakkî İdadisi’nde Türkçe ve tarih, 1918’de Yatılı Askerî Rüşdiyesi’nde Türkçe, idâdî bölümünde edebiyat, tarih, kelâm, felsefe, Arapça ve Farsça öğretmenliği yaptı. 1923 yılında yapılan Büyük Millet Meclisi II. Dönem seçimlerinde Konya milletvekili seçildi. Milletvekilliği görevini IX. Döneme kadar ifa etti. 1936 senesinde açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde profesör olarak üç yıl süreyle Arap dili ve edebiyatı dersine girdi. Türk Dil Kurumu’nda vefatına kadar üye, derleme kolu başkanı ve yönetim kurulu üyesi sıfatıyla görev yaptı. Diyanet, Şer’iyye, Evkaf, İrşad ve Kanûn-i Esâsî komisyonlarında görev aldı. 5 Mayıs 1953 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Babalık gazetesi (Konya), Sebilürreşâd mecmuası, Türk dili belletenleri ve Ulus gazetesinde birçok makalesi ve şiiri yayımlandı. Ayrıca Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti, Güneşin Uzaklaşmasından ve Batmasından Doğan Anlamlarla Bunları Anlatmaya Yarayan Sözler Üzerine Güneş-Dil Teorisine Göre Türkçe – Arapça Karşılaştırmalar Tezine Bağlı Örnekler, Arapça’nın Türk Diliyle Kuruluşu adlarıyla da eserleri bulunmaktadır.⁸⁴

İbnülemin Ahmed Tevfik

İbnülemin Mahmud Kemâl’in kardeşi olan Ahmed Tevfik 1291 yılında Yakacak’ta dünyaya geldi. Babası Seyyid Mehmed Emin Paşadır. İbtidai, Rüşdiye, Mülkiye ve Hukuk Mekteplerinde tahsil gördü. Tahsilinin ilk yıllarında babası ve hususi hocaların payı büyüktür. Ayrıca Fatih müderrislerinden İpekli Mehmed Tahir Efendi ile Trabzonlu Hoca Hüsnî Efendi’den tefsir ve hadis eğitimi aldı. Süleymaniyeli

⁸⁴ Zülfikar Tüccar, “Onat, Naim Hazım”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.33, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007): 351-352.

Muallim Fani Efendi'den arap edebiyatı ve Farisiye okudu. Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyet-i Umûmiyesi muavinliğine atandı. 1341 Ramazânı'nda şiddetli nezleye tutuldu. Nezle zatürreye döndü. Ardından vefat etti.⁸⁵

İbnülemin Mahmud Kemâl

“Son devir Osmanlı devlet adamları, şairleri, mûsikîşinâsları ve hattatları üzerine biyografileri ve tarih bilgisiyle tanınmış âlim.” 17 Kasım 1871'de İstanbul'da doğan âlimin babası sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın mühürdarlığını yapmış Rumeli beylerbeyliği pâyesi Mehmed Emin Paşa, annesi Hamîde Nergis Hanımdır. Mercan Ağa Sıbyan Mektebi, Şehzâde Rüşdiyesi ve Mekteb-i Mülkiye'de eğitim gördü. Pek çok ulemâ ve din adamından dersler aldı. Ünlü hattat Hasan Tahsin Efendi'den hüsn-i hat öğrenerek icazet aldı. 1895 yılında Teftîş-i Islâhât Komisyonu başkâtipliğine getirildi. 3 ağustos 1908 tarihinde Sadaret Mektubî Kalemi'ne müdür olarak atandı. 1914 yılında Evkâf-ı İslâmiye Müzesini kurdu. Ayrıca devletin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekâyi müdürlüğüne getirildi. 1 Ağustos 1922 tarihinde Divan-ı Hümayun beylikçiliğine getirildi. 1927 yılında müdür olarak atandığı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne 1 Ağustos 1935'te yaş haddinden ötürü istifa etti. 24 Mayıs 1957 tarihinde vefat etti.

Eserleri; Hersekli Arif Hikmet Bey, Kâmilü'l Kemâl, Nurü'l Kemâl, İzzü'l Kemâl, Kemâlü'l İsmet, Kemâlü'l kiyâse fi keşfi's-siyâse, Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi, Kemâlü's-Safvet, Gelenbevî, Şeyhülslâm Yahya Divanı ve Mukaddimesi, Hersekli Arif Hikmet Bey Divanı ve Mukaddimesi, Leskofçalı Galib Bey Divanı ve Mukaddimesi, Evkâf-ı Hümayun Nezâretinin Tarihçe-i Teşkilâtı ve Nüzzârın Terâcim-i Ahvâli, Menâkıb-ı Hünerverân, Tuhfe-i Hattatin, Türklerin Arap Harflerini Tanzim ve İhya Etmek Suretile İlme ve Medeniyete Hizmetleri, Son Asır Türk Şairleri, Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar, Son Hattatlar, Hoş Sadâ – Son Asır Türk Mûsikîşinâsları şeklindedir.⁸⁶

⁸⁵ Hüseyin Vassaf, **Bir Eski Zaman Efendisi İbnülemin Mahmud Kemâl – Kemâlü'l-Kemâl**, haz. Fatih M. Şeker, İsmail Kara, (İstanbul: Dergâh Yayınları, Mart 2009): 100-101.

⁸⁶ Ömer Faruk Akün, “İbnülemin Mahmud Kemâl İnal”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.21, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000): 249-262.

İhsan Mahvî \ Mahvî el-Mevlevî

Bedesten Hacekilerinden Hayâlî Rıza Efendi'nin oğlu olan İhsan Mahvî 1891 yılında İstanbul'da doğdu. Fatih Rüşdiyesi ve Vefa İdadisinden mezun oldu. Hoca Halis Efendi'den arapça, Tâhirü'l Mevlevî'den farsça dersler aldı. Şeyh Celalüddin Dede ve Es'ad Dede merhûmlardan Mesnevihanlık icazesi aldı. Evkaf Mahlulat kalemine girdi. Balkan Harbi'nde yaralandı. Tedavi olduktan sonra Taksim Kışlası'nda gönüllü çetelere muallim oldu. Çeşitli kurumlarda tabur kâtibi ve hesap memuru oldu. Darülfünun'dan Türkçe ve Edebiyat muallimliği sertifikası aldı. Şair Hamid Efendi tarafından "Mahvî" mahlası verildi. Mahfil mecmuasında Bâbilik isimli risâlesini tefrika etti. 30 Kanun-i evvel 1936 tarihinde vefat etti. Karacaahmed kabristanında Şair Nedim'in civarına defnedildi.⁸⁷

İmâm Âli Valid-i Zeyne'l-abidin

"İsnâaşeriyye'nin dördüncü ve İsmâiliyye'nin üçüncü imâmı kabul edilen tâbiî." Doğum târihi konusunda çeşitli rivâyetler bulunmaktadır. 659 yılında Medine'de doğduğu kabul edilir. Babası Hz. Hüseyin'dir. Annesi Sülâfe, Selâme ve Gazâle adlarıyla bilinen Hz. Ömer devrindeki fetihler sırasında Medine'ye getirilen son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd'in kızı Şehrbânû'dur. Ebû Muhammed ve Ebü'l-Hüseyin künyeleriyle de anılmakla birlikte Zeynelâbidîn lakabıyla meşhur olmuştur. Ayrıca Seyyidü's-sâcidîn, Seccâd, Zü's-safenât lakaplarıyla da tanınmaktadır. Hz. Peygamber ve Hz. Hüseyin'in neslini devam ettirdiği için "Âdem-i âl-i abâ" ve "Ebü'l-eimme" diye zikredilir. Kerbela faciasından sağ kurtulan tek Hüseyin evlâdıdır. İlk beş Emevi halifesinin devrini idrak etti. Çeşitli ayaklanmalara şahit oldu. Siyasetle ilgilenmedi. Hayatını daha çok ilim ve ibadetle geçirdi. Vefat târihiyle ilgili çeşitli rivâyetler bulunmaktadır. 94 yılı Rebîülevvel ayında Medine'de vefat etti. Amcası Hasan'ın yanına defnedildi.

Eserleri: es-Sahîfetü'l-kâmiletü's-Seccâdiyye, Risâletü'l-hukuk, ez-Zühd ve'l-vasıyye, Du'a'ü'l-cevâhiri'l-kebîr, Belâgatü'l-İmâm 'Alî b. Hüseyin, Dîvân-ı Eş'âr, Müsnedü'l-İmâm es-Seccâd⁸⁸

⁸⁷ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "İhsan Mahvî", **Son Asır Türk Şairleri**, c.2, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969): 702-703.

⁸⁸ Ahmet Saim Kılavuz, "Zeynelâbidîn", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.44, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013): 365-366.

İmâm Gazzâlî

“Eş’âri kelâmcısı, Şâfiî fakihi, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürü.” 450 (1058) senesinde İran’ın Horasan bölgesinde Tûs’ta (bugünkü Meşhed) doğdu. Hüccetülislâm, Zeynüddin gibi lakaplarla anılır. Ortaçağ Batı skolastiklerince Abuhamet ve Algazel diye tanınmaktaydı. Doğduğu kasabaya nispetle Tûsî diye anılsa da meşhur olan nisbesi Gazzâlî’dir. Ailesi hakkında bilgiler son derece azdır. Kendisiyle aynı künye ve nisbeyi taşıyan bir amcasının veya büyük amcasının bulunduğu bilinmektedir. Sonradan sûfi kimliğiyle büyük bir ün kazanacak olan Ahmed el-Gazzâlî adlı kendinden küçük bir erkek kardeşi, birden fazla da kız kardeşi bulunmaktadır. İleri düzeydeki ilköğrenimine 465’te Ahmed b. Muhammed er-Râzkânî (Râzekânî) adlı âlimden fıkıh dersleri alarak başladı. Nişâbur’a gitmeden evvel on iki yıllık eğitim hayatı boyunca fıkıh, hadis, akaid, gramer gibi ilim dallarında kendini yetiştirdi. Nişâbur’a gittikten sonra Şâfiî fikhî, hukuk ekolleri arasındaki tartışma teknikleri (hilâf), cedel, akaidle fikhin kaynakları, mantık gibi alanlarda da öğrenim gördü. Cemâziyelevvel 484’te Bağdat Nizâmiye Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Mezkûr medresedeki mevkiini kardeşi Ahmed el-Gazzâlî’ye bırakarak 488 yılının Zilkade ayında Bağdat’tan ayrıldı. Emeviyye Camii’ne giderek nefsinin terbiye etmek, ahlâkını güzelleştirmek ve kalbini arındırmak maksadıyla riyâzet ve mücâhede ile iştiğal etti. Kudüs’te de bir süre inzivaya çekildi. Ardından Hac farizasını yerine getirmek için Hicaz’a gitti. Gazzâlî Zilkade 499’da Nişâbur’a döndü ve buradaki Nizâmiye Medresesi’nde tekrar öğretim görevine başladı. 503 yılında Tûs’a döndü. Tûs’a döndükten sonra evinin yanına fukaha için bir medrese, sûfiyye için de bir hankah yaptıran Gazzâlî ömrünün son zamanlarında ders okuttu ve gönül ehlinin sohbetlerine katıldı. 14 Cemâziyelâhir 505 târihinde vefat etti. Tûs’ta ünlü şair Firdevsi’nin mezarının yakınına defnedildi.⁸⁹

Eserleri: el-Menhûl fi’l-usûl, el-Basît fi’l-fürû, el-Vasît, el-Vecîz, el-Fetâvâ, el-Müstasfa, Hülasatü’l-Muhtasar ve Nikâvetü’l-mu’tasar, Gâyetü’l-gavr fi dirâyeti’d-devr, et-Ta’lîka fi’l-fürû’i’l-mezheb, Me’âhizü’l-hilâf, Tehzibü’l-usûl, Mi’yârü’l-‘ilm, Mihakkü’n-nazar fi ‘ilmi’l-mantık, Şifâ’ü’l-galîl, el-Kıstâsü’l-müstakim, Lübâbü’n-nazar, Tahsînü’l-me’ahiz, el-Mebâdî ve’l-gâyât, Fedâ’ihu’l-Batniyye, el-İktisâd fi’l-i’tikâd, el Maksadü’l-esnâ, Faysalü’t-tefrika, el-Kânûnü’l-küllî fi’t-te’vil, Risâle ilâ

⁸⁹ Mustafa Çağrı, “Gazzâlî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, c.13, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996): 489-494.

Ebi'l-Feth Ahmed b. Selâme, ed-Dürretü'l-fâhire, İlcâmü'l-'avâm, Kavâ'idü'l-'akâ'id, Hüccetü'l-hak, Mufasssilü'l-hilâf, ed-Dürcü'l-merkûm bi'l-cedâvil, el-Müntehal fi 'ilmi'l-cedel, Makasidü'l-felâsife, Tehâfütü'l-felâsife, el-Madnûn bih 'alâ gayri ehlih, el-Madnûn bih 'alâ ehlih, er-Risâletü'l-ledünniyye, Mişkatü'l-envâr, el-Münkız mine'd-dalâl, Mîzânü'l-'amel, el-Ma'ârifü'l-'akliyye, İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn, Bidâyetü'l-hidâye, Cevâhirü'l-Kur'ân, Kimyâ-yı Sa'âdet, Eyyühe'l-Veled, Nasihatü'l-Mülûk, el-İmlâ' 'alâ müşkilâti'l-İhyâ', Sırrü'l-'âlemin, Minhâcü'l-'âbidin⁹⁰

İskilipli Mehmed Âtîf

“Türk din âlimi ve yazarı.” 1875 yılında İskilip'in Tophane köyünde doğdu. Babası, Akkoyunlu aşireti beylerinden Mehmed Ali Ağa, annesi Nazlı Hanım'dır. İskilip'te müderrislik yapan Hoca Abdullah Efendi'den bir süre ders aldıktan sonra ilim tahsili amacıyla İstanbul'a gitti. 1905'te Kabataş Lisesi Arapça öğretmenliğine tayin edildi. Meşihat-ı İslâmiye Dairesi'nde bulunan dersiâmların mağduriyetini giderme konusunda yaptığı çalışmalar üzerine Şeyhülislâm tarafından Bodrum'a sürüldü. II. Meşrutiyet'in ilanından bir hafta önce İstanbul'a dönen Mehmed Âtîf, 1910'da medaris müfettişliğine getirildi. Aynı zamanda Sebilürreşad ve Beyânülhak'ta yazıları yayımlandı. 19 Şubat 1919'da Mustafa Sabri Efendi'nin başkanlığında kurulan Müderrisîn Cemiyeti'nin ikinci başkanlığına atandı. Alemdar, Mahfil gibi yayın organlarında da yazan Âtîf Efendi Cenab Şahabeddin, Ömer Rıza ve Süleyman Nazif ile itikadî ve fikhî konularda kalem münakaşalarına girişti. Frenk Mukallitliği ve Şapka isimli risâlesi sebebiyle şapka kanuna muhalefetten 7 Aralık 1925'te tutuklandı. 4 Şubat 1926'da Ankara'da Karaoğlan Çarşısı'nda Babaeski müftüsü Ali Rıza Efendi ile beraber idam edildi.⁹¹

İsmail Hakkı

Mayıs 1296'da Kütahya'da dünyaya geldi. Babası Molla Ahmet Ağa'dır. Fatih Kurşunlu Medresesi'nde öğrenim gördükten sonra icâzet almaya hak kazandı. Mekteb-

⁹⁰ H. Bekir Karlığa Çağrıcı, “Gazzâlî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.13, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996): 518-524.

⁹¹ Sadık Albayrak, “İskilipli Mehmed Âtîf Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.22, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000): 583-584.

i Kuzât'ta tahsil gördü. Eylül 1329'da Musul'a bağlı Bazyan kazası kadılığına atandı. Mayıs 1330'da Köysancak kadılığına nakledildi. 19 Mayıs 1333 tarihinde vefat etti.⁹²

İsmail Hakkı (Manastırlı)

Hicri 1263 yılında Manastır'da dünyaya geldi. Babası sancaktar Yüzbaşı Hacı İbrahim Efendidir. Kısmen cami ve medreselerde tahsil gördükten sonra İstanbul'a gitti. İstanbul'da Mustafa Şevket Efendi'den Arapça öğrendi ve Huzur Dersleri mukarrirlerinden Tikveşli Yusuf Ziyaeddin Efendi'den icâzet aldı. Ardından Fatih Camiinde ders okutmaya başladı. Hicri 1308'de talebelerine icâzet verdi. Arapça, Farsça, Türkçe ve Bulgarca bilirdi. Teşrinievvel 1296 tarihinde Dolmabahçe Valide Sultan Camii vaizi oldu. Şubat 1316'da Süleymaniye, Mart 1319'da Sultanahmet ve ağustos 1325'te Büyük Ayasofya Camii kürsü vaizi oldu. Eşref Edîb "Mavaiz" adı altında vaazlarını toplayıp bastırdı. Mart 1304'te Mekteb-i Hukuk İlm-i Fıkıh muallimi, Haziran 1306'da Mühendishane-i Berr-i Hümayun İslâm Akaidi Muallimi, Şubat 1307'de Mekteb-i Mülkiye İlm-i Tefsir, İlm-i Hadis ve Kelâm Muallimi oldu. Mayıs 1314'te Mekteb-i Hukuk "Kitâbü't-Diyat ve'l-Cinayat" Muallimliğine vekâleten atandı. Şubat 1316'da Dârü'l-Fünun-i Şahane İlm-i Tefsir Muallimliğine atandı. Dördüncü rütbeden Osmanlı nişanına taltif olundu. Hicri 1330 senesinde ikâmet ettiği Anadolu Hisarında vefat etti. Kabri Fatih Camii avlusundadır.⁹³

Eserleri: Telhîsü'l-Kelâm fî Berâhîni Akaidi'l-İslâm, Vesailü'l-Felâh fî Mesâili'n-nikah, Kitâbü'l-Vesaya ve'l-Reraiz, Mevahibü'r-Rahman fî Menakibi'l-İmâm Ebi Hanifeti'n-Nûman, Metalib-i İrfaniye ve İzahat-ı Nûniye: Şerhu Kaside-yi Nûniye, Ahkam-ı Şehri Siyam, Er Risâletü'l Hamidiye Tercümesi: Beyyinat-ı Ahmediye, Hak ve Hakikat, Mevaidü'l-İn'am, Şerhu's-Sadri Bi Fezail-i Leyleti'l-Kadr⁹⁴

⁹² Sadık Albayrak, "İsmail Hakkı Efendi (Kütahyalı)", **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.2, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980): 284-285.

⁹³ Sadık Albayrak, "İsmail Hakkı Efendi (Manastırlı)", **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.2, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980): 285-286.

⁹⁴ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, "İsmail Efendi", **Osmanlı Müellifleri**, c.1, haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen, (İstanbul: Meral Yayınevi): 365-366

Kemâlzâde Ali Ekrem (Bolayır)

1867 yılında İstanbul'da doğdu. Namık Kemâl'in oğludur. II. Abdülhamid'in padişah olduğu dönemde mabeyncilik, mutasarrıflık ve valilik görevlerinde bulundu. İstanbul Darülfünunu, Galatasaray ve Maltepe Askeri Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1937 yılında vefat etti.

Eserleri: Ruh-i Kemâl, Zilâl-i İlham, Çocuk Şiirleri, Ordunun Defteri, Şiir Demeti, Vicdan Alevleri⁹⁵

Küçük Hamdi \ Elmalı Muhammed Hamdi

“Hak Dini Kur’ân Dili adlı tefsiriyle tanınan son devir din âlimlerinden.” 1878 yılında Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. Babası Elmalı Şer'iyye Mahkemesi'nin kâtibi Nûman Efendi, annesi ise Fatma Hanım'dır. İlk ve orta öğreniminin yanı sıra hafızlığını Elmalı'da tamamlayan Muhammed Hamdi, tahsiline devam etmek üzere dayısı Mustafa Efendi ile birlikte İstanbul'a gitti. Beyazıt Camii'ndeki derslerine devam ettiği Kayserili Mahmud Efendi'den icazet aldı. Bundan sonra hocası Büyük Hamdi, kendisi de Küçük Hamdi diye anılmaya başlandı; yazılarında da bu imzayı kullandı. Soyadı kanunu çıkınca babasının köyünün ismi Yazır'ı soyadı olarak kullandı. Bakkal Arif Efendi ile Sami Efendi'nin hat derslerine devam ederek onlardan da icazet aldı. Mekteb-i Nüvvab'ı birincilikle bitirdi. İttihat ve Terakki Cemiyetinin ilmiye şubesine üye oldu. Medresede fıkıh, mantık gibi dersler verdi. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler de yazdı. *Beyânü'l-Hak* ve *Sebîlürreşad* dergilerinde Küçük Hamdi veya Elmalı Küçük Hamdi imzaları ile yayımlanmış yirmiyi aşkın makalesi vardır. 27 Mayıs 1942'de kalp yetmezliğinden vefat etti.⁹⁶

Külhaşzâde Rahmi

1870 yılında Sivas'ta dünyaya gelen Rahmi'nin babası Külhaş oğlu ailesinden İbrahim Sadüddin Efendidir. Sivas'ta 1315 ve 1324 senelerinde Âşık Rahmi olarak

⁹⁵ Şükran Kurdakul “Bolayır, Ali Ekrem”, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, 2.bs (İstanbul: Bilgi Yayınevi, Mart 1973): 98.

⁹⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Elmalı Muhammed Hamdi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.11, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995): 57-62.

nam saldı. Eski saz şairlerinin son numûnelerindendir. Mektebe gitmedi. Dini terbiyeyle büyüdü. 35 yaşındayken Haziran 1910'da vefat etti.⁹⁷

Kemâlüddin (Harputî)

1866'da Harput'ta doğan Mehmed Kemâlüddin'in babası Yusuf Kâmil Paşa Medresesi Müderrisi Abdülhamid Hamdi Efendidir. Harput'ta Cevheriye medresesi mektebinde okuduktan sonra 1877'de babasının dersine devam etmeye başladı. 1894 yılında icazet aldı. Şam ulemâsından muhaddis Şeyh Bedrüddin Efendi de ilmî hâdisten icaze verdi. Babasının 1902 yılında vefatı üzerine müderrisliğe atandı. Sare Hatun Camii vaizliği ve dersiam hocalığıyla beraber Cami-i Sagir okuttu. 1916 yılında Mamuretü'l-aziz Vilayeti Merkez Müftülüğüne tayin edildi. Kâmil Paşa Medresesi satıldıktan sonra istidası üzerine emekli oldu. 2 Şubat 1936 tarihinde vefat etti.

Eserleri; kaside-i tantaraniye şerhi, Hamriyei İbni Farız şerhi olan Levamii Cami şerhi, Kaside-i Feride tercümesi, Makamat-ı Sofiyye tercümesi, Mertebe-i Hakani tercümesi, Ulviyet-i İslâmiye, Makale-i Edebiye, Hayr-ı Ümmet, Mülâhaza-i Edebiye. Ayrıca neşredilmeyen eserleri de bulunmaktadır. Bunlar Kasidetü'l-bürde Tahmisinin Şerhi, Muallakatı Se'ba Şerhi, Lâmiyetü'l Arab Tercümesi, Lâmiyetü'l Acem Tercümesi, Miftah-ı Harabat, Kavaid-i Edebiyat, Talim-i İnşa, Risâle-i Vahdetü'l-vücut, Risâle-i Murakabe Tercümesi, Mukatteat-ı Müntehabe Tercümesi, İlave-i Mecmua-i Fetva, Hadis-i Erbain.⁹⁸

Kemâlüddin el-Mevlevî

1864 yılında Manastır'da doğan Ahmed Kemâlüddin Perri Dede'nin babası Kerbela mutasarrıfı Ali Rıza Paşa, annesi de Münire Hanımdır. İstanbul'da İbtidâî tahsilini bitirdikten sonra Farsça, Arapça, İngilizce ve Fransızca'yı çeşitli mekteplerde öğrendi. Şûra-yı Devlet Muavinliğine atandı. Mısır'daki Mevlevîhâne'de çilesini doldurdu. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a gelen Kemâlüddin, Sisam Tahrârât Müdürlüğüne tayin edildi. İzmir Seferihisar'da kaymakamlık görevinde bulundu. 29

⁹⁷ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Rahmi", **Son Asır Türk Şairleri**, c.3, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi): 1332-1333.

⁹⁸ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Kemâlüddin", **Son Asır Türk Şairleri**, c.2, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 860-862.

Nisan 1937’de vefat eden zatın kabri Yenikapı Mevlevîhânesi civarında Dedeler Kabristanındadır. Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi merhûm Abdûlbaki Efendi’ye nazîresi bulunmaktadır.⁹⁹

Maverdî

“Siyaset ve ahlâk nazariyeleriyle tanınan Şâfiî fakîhi.” 364 yılında basra’da doğan Ebü’l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî’nin babası gül suyu (mâü’l-verd) işiyle uğraştığı için Maverdî lakabıyla tanındı. Basra ve Bağdat’ta çeşitli âlimler ile fakihlerden ders aldı. Daha sonra Bağdat’ta fıkıh, usûl-i fıkıh, tefsir ve ahlâk dersleri verdi. Büveyhî emirlerinin ihsanına mazhar oldu. Halife tarafından akda’l-kudât unvanı verildi. 437 yılından itibaren tamamen tedris ve telif faaliyetleriyle meşgul oldu. 30 Rebîülevvel 450 tarihinde Bağdat’ta vefat etti.

Eserleri: el-Hâvi’l-kebîr, el-İknâ, Tefsirü’l-Kur’ân, Emsâlü’l-Kur’ân, A’lamü’n-nübüvve, el-Ahkâmü’s-sultâniyye, Kavânînü’l-vizâre ve siyâsetü’l mülk, Teshîlü’n-nazar ve ta’cîlü’z-zafer, Nasîhatü’l-mülûk, Edebü’d-dünya ve’-d-dîn, el- Emsâl ve’l-hikem¹⁰⁰

Mehmed Akif

Mehmed Akif, Şevval 1290 tarihinde İstanbul’da dünyaya geldi. Annesi aslen Buharalı olup Tokat’a yerleşmiş bir ailenin kızı Emine Şerife Hanım, babası Tahir Efendi ise aslen Arnavutluk’un İpek kasabasındandır. İlk dini bilgilerini babasından almış, arapça, fıkıh, akaid bilgilerinin ilerlemesinde yardımcı olmuştur. Fatih’te bulunan ibtidai ve rüşdiye mekteplerinde öğrenim gördü. Üç yıllık Mülkiye İdadisi öğreniminden sonra yüksek kısmı yerine Baytar mekebine girdi. İlk görevi 1906 yılında başladığı Ziraat Nezareti Umur-ı Baytariye ve Islah-ı Hayvanat Umum Müfettiş Muavinliğidir. Çiftçilik makinist mektebinde 1907 yılında kitabet-i resmiye muallimliği de yaptı. Darülfünun edebiyat şubesinde Osmanlı edebiyat dersleri verdi. Balkan Harbi yıllarında halkı edebiyat yoluyla uyandırmak ve aydınlatmak maksadıyla

⁹⁹ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Kemâlüddin”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.2, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 863-865.

¹⁰⁰ Cengiz Kallek, “Mâverdî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.28, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003): 180-186.

müdafaa-i milliye neşriyat şubasını kurdu. Harbiye Nezareti'nin yaklaşmakta olan Birinci Dünya Savaşı münasebetiyle kurduğu Teşkilat-ı Mahsusa'da çeşitli görevler ifa etti. 1918'de Dârü'l-Hikmeti'l İslâmiye cemiyeti adlı kuruluşa başkâtip olarak girdi. 25 Aralık 1920'de Ankara'ya dönüp Burdur mebusu olarak Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katıldı. 12 Mart 1921'de yazdığı şiir milli marşın güftesi olarak mecliste kabul edildi. 1923'ten 1935'e kadar Mısır ve Lübnan'da yaşadı. 27 Aralık 1936 tarihinde vefat etti.¹⁰¹

Mehmed Bahaeddin

1869 yılında Kırkkilise'de dünyaya geldi. Babası Kırkkilise (Kırklareli) Sancağı İdare Meclisi azalığında bulunmuş olan müderris Ahmet Faiz Efendidir. Mehmed Bahaeddin, Kırkkilise'de rüştiyeyi bitirdikten sonra Mekteb-i Hukuk'a girdi. Fatih dersiâmlarından Hayrabolulu es-Seyit Ali Efendi'den (Safer 1317) icâzet aldı. Nisan 1901'de Humus Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî Muavinliğine tayin edildi. Haziran 1320'de Bingazi Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî muavinliğine nakledildi. Nisan 1323'te Beyazıt Sancağına aynı vazife ile tayin edilmişse de istifa ettiğinden yerine başkası getirildi. Kanunievvel 1323'te Zor Sancağı Bidâyet Mahkemesi'ne aynı muavinlikle atandı. Teşrinisani 1324'te azledildi. Teşrinievvel 1325'te Mersin Sancağı Bidâyet Mahkemesi Ceza Reisliğine atandı. Mayıs 1326'da Kırkkilise müftüsü oldu. 25 Teşrinisani 1335'te Kırkkilise mebusu seçildiğinden müftülükten istifa etti. Zilkade 1335'te İzmir Pâye-i Mücerredi ile taltif olundu ve Recep 1337'de Mahreç pâyesine terfi edildi. 12 Nisan 1336'da Meclis-i Mebûsân'ın feshi ile mebusluktan ayrıldı. 8 Temmuz 1336'da tekrar müftülüğe döndü. 21 Şubat 1337 tarihinde Evkâf-ı İslâmiye Matbaası müdürü oldu.¹⁰²

Mehmed Fatih

“Kandilli Rasathânesi'nin kurucusu ve ilk müdürü.” 1877 yılında Akseki'de dünyaya geldi. İstanbul Fatih Medresesi'nde eğitimini tamamladı. Astronomi ve matematiğe olan merakı sebebiyle 1901 yılında Salih Zeki Bey'in teşvikiyle Riyâziyyât

¹⁰¹ M. Orhan Okay, **Mehmed Akif – Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam**, 2.bs. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 11-22.

¹⁰² Sadık Albayrak, “Mehmed Bahaeddin Efendi (Kırkkiliselisi), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.3, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980): 124

Medresesi'ne girdi. Medreseyi birincilikle bitirdi ve Darüşşafaka'da matematik öğretmenliği yaptı. Riyâziyyât Medresesi'nde de astronomi ve hesâb-ı ihtimâliyyât dersleri verdi. 21 Haziran 1910 tarihinde dönemin Maârif Nazırı Emrullah Efendi tarafından Rasathân-i âmire müdürlüğüne atandı. Çevresinde daha çok Fatin Hoca olarak tanınan Mehmed Fatin, 1933 üniversite reformu sırasında medrese kökenli olduğu için öğretim kadrosuna alınmadı. Almanya'dan getirttiği teleskopla birçok yazma ve matbu eserden oluşan rasathâne kitaplığı büyük önem taşımaktadır. 1943-1950 yılları arasında Konya milletvekilliği görevinde bulundu. Gazete ve dergilerde özellikle bilim tarihi konularında çeşitli yazıları yayınlandı. 1955 yılında vefat etti.

Eserleri: Türk Takvimi, Eski Hitay Takvimi, 19 Haziran 1936 Kûsûf-ı Küllîsi, Eski Türklerde Hey'et ve Takvim, Rubu Tahtası Nazariyatı ve Tersimi isimli kitapları ile İslâm Ansiklopedisi için tamamen veya kısmen telif yazdığı maddeleri bulunmaktadır.¹⁰³

Mehmed Lütî

1866 yılında Salihli'nin Durasillu köyünde dünyaya geldi. Güçlüzâde Hacı Ali Ağa'nın oğludur. İlköğrenimini memleketinde aldıktan sonra Alaşehir ve Manisa'daki ulemâlardan da ders gördü. Mayıs 1305'te İstanbul'a gelerek Fatih ve Bayezid dersiamlarından ve Ödemişli Mustafa Efendilerden meanî, mantık, fıkıh ve hadis okudu. Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'den Mart 1308'de icazet aldı. Köyündeki medresede talebelere ders okutmuş ve 1321'de on üç talebeye icazet vermiştir. Mart 1315 tarihinde Salihli müftüsü oldu. Mayıs 1908'de Salihli müftülüğünden istifa ederek memleketinde Hamidiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Eserleri: İhtaru'l-Ahyar Tercemetü İzharü'l-Esrar, Tuhfe-i Lütî¹⁰⁴

Mehmed Münir

1280 \ 1863 yılında Kilis'te dünyaya gelen Mehmed Münir'in babası İlmiyeye mensûp Abdünnafî Efendidir. Mehmed Münir, Kilis'te Arabî ilimleri tahsil ettikten

¹⁰³ Muammer Dizer, "Gökmen Mehmed Fatin", , TDV İslâm Ansiklopedisi, c.16, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996): 142.

¹⁰⁴ Sadık Albayrak, "Mehmed Lütî Efendi (Salihlili), Son Devir Osmanlı Uleması, c.3, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980): 303-304.

sonra İstanbul'a gitti. İmtihanla Mekteb-i Nüvvab'a girmeye hak kazandı. Ramazân 1892'de 4. Sınıf niyabet şehadetnamesini aldı. 1890'da Rûûs imtihanını kazandı. Ceyhan, Gemlik ve Kilis kadılıklarında bulundu. Temmuz 1902'de İskenderun'a tayin edildiyse de bir ay sonra ayrıldı. Ağustos 1902'de Antakya ve 1904'te Antep naibliği görevlerine getirildi. 1907'de Hukuk Fakültesi muallimliğine atandı. 1910 senesinde Evkâf-ı Hümayun Nezâreti Hukuk Müşavirliği kısmı Dava Vekilliğine tayin edildi. 1912'de Hukuk Fakültesinden azledildi. 1916 yılında Medresetü'l-Kuzât müdürlüğüne atandı. 1917'de Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyye azası oldu. 1919 yılında emekliye ayrıldı. Ayrıca *Beyânü'l-Hak* mecmua müdürlüğü görevinde de bulundu.¹⁰⁵

Mehmed Nûrî (Üsküdarlı)

1867 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Üsküdar'da Murat Res mahallesinin imâmı Hafız İbrahim Efendidir. Atik Valide Sultan Camii'nde derslerini tamamladıktan sonra icazet almıştır. 1889 yılında Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyye kâtibi oldu. Safer 1310 tarihinde sahn müderrisliğine terfi edildi. Eylül 1325'te aynı meclisin mümeyyizliğine atandı. Teşrinisani 1336'da baş mümeyyiz olmuştur.¹⁰⁶

Mehmed Şemsüddin

Haziran 1273'te Manisa'da dünyaya geldi. Babası Hacı Evliyazâde Ali Rıza Efendidir. Babası İstanbul'da icazet almış, Manisa'da dokuz defa da icazet vermiş ve kırk yıl müftülük yaptıktan sonra 1885'te vefat etmiştir. Mehmed Şemsüddin, hacı Osman Ağa Medresesine kaydolduktan sonra 1882'de babasından icazet almıştır. Babasının vefatı üzerine manisa müftüsü olan biraderi Mehmed Emin Efendi'nin maiyetinde Manisa Müftü müsevvidi olmuştur. Teşrinievvel 1304'te manisa Bidâyet Mahkemesi azalığına atandı. Teşrinievvel 1311'de fahri olarak Manisa Maârif komisyonu riyasetine atanarak on bir sene mezkûr görevini ifa etmiştir. 24 Temmuz 1320 tarihinde biraderi Mehmed Emin Efendi'nin vefatı üzerine Manisa müftüsü

¹⁰⁵ Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ayla Güçlü, "Mehmed Münir Efendi (Kilisli)", **Gaziantep Meşhurları**, (Ankara: Anıl Matbaa, 2004): 125.

¹⁰⁶ Sadık Albayrak, "Mehmed Nuri Efendi (İstanbul)", **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 33.

olmuştur. Ağustos 1319 ve 1324'te izmir ile edirne payelerini almaya hak kazandı. Manisa müftülüğünü ifa esnasında 25 Nisan 1331 tarihinde vefat etti.¹⁰⁷

Mehmed Şemsüddin (Kayserili)

1878 yılında Kayseri'de dünyaya gelen Mehmed Şemsüddin Efendi'nin babası Kayseri Mevlevî şeyhi Süleyman Ataullah Dede Efendi'dir. Büyük kardeşi Ahmed Remzi Dede Efendi ile beraber Mürîdzâde Ali Efendi'den icazet aldı. İstanbul'a gelerek Yenikapı Mevlevîhânesinde sakin oldu. Kayserili Hamdi Efendi'den icazetname aldı. Darülmuallimine giderek şehadetname aldı. mülkî ve askerî mekteplerde Arapça, Farsça, edebiyat ve Türkçe muallimliklerinde bulundu. 1921 yılında vefat etti.¹⁰⁸

Mehmed Tayyip

1286 yılında Şark-i Karaağaç'ta dünyaya gelen Mehmed Tayyip'in babası Bekir Sıddık Efendidir. Rüştüeyi bitirdikten sonra Hicri 1302'de Müftü Hacı Ragıp Efendi Medresesi'nde tahsile başladı. Hicri 1305'te Uşak'ta bulunan Adanalı Mehmed Efendi Medresesi'nde 1308'e kadar ders okuttu. Hicri 1308'de İstanbul'a gelip Bayezid Dersiâmlarından ve Meclis-i Mesâlih-i Talebe azasından Arap Kürdü Hasan Efendi'nin ders halkasına girdi. Hicri 1318'de icâzet almaya hak kazandı. Ağustos 1317'de Dârü'l Fünûn-i Osmanî Ulûm-i Aliye-i Diniye şubesine girdi. 1322'de şehadetnâme alarak mezun oldu. 1317'den 1325 yılına kadar Koska'da Burhan Terakki mektebinde Sarf-ı Osmanî, Nahv-ı Osmanî, Nahv-ı Arabî derslerini okuttu. 1318'de Ruûs imtihanını kazanarak Fatih Camii'nde derse çıktı. Eylül 1325'te Medaris Müfettişliğine atandı. Haziran 1329'da müfettişlikten ayrıldı. Tedavi için gittiği Isparta'da 8 Şubat 1331 (1915) tarihinde vefat etti.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Sadık Albayrak, "Mehmed Şemseddin Efendi (Manisalı), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 108-109.

¹⁰⁸ İbnülemin Mahmud Kemâl, "Şemsi", **Son Asır Türk Şairleri**, c.4, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 1770.

¹⁰⁹ Sadık Albayrak, "Mehmed Tayyip Efendi (Şarkî-Karaağaçlı), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 124-125.

Mehmed Vehbi

“Hulâsatü'l-beyân adlı tefsiriyle tanınan son devir din âlimi ve siyaset adamı.” 1862 yılında Konya'nın Hâdim ilçesinde dünyaya geldi. Babası ilimle de meşgul olmuş Çelik Hüseyin Efendi'dir. Soyadı kanunuyla beraber babasının lakabı olan Çelik'i kullanmıştır. Anbarlızâde Mehmed Efendi'den Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettikten sonra kıraat ve tecvit dersleri aldı. Tornakzâde Mehmed Efendi'den Arap diline dair kitapları okudu. 1877 yılında Hâdim Medresesi'ne kaydoldu. Ardından öğrenimini tamamlamak için 1880 senesinde Konya Şirvaniye Medresesi'ne geçti. Konya müftüsü Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi'den Arapça, Tavaslı Osman Efendi'den fıkıh ve usûl-ı fıkıh okuyarak icâzet aldı. 1901 yılında Konya Hukuk Mahkemesi üyeliğine seçildi. II. Meşrutiyet'in ilanı ile Konya mebusu olarak Meclis-i Mebûsân'a girdi. İstanbul'un İngilizler tarafından işgali üzerine padişah ve Ankara ile görüşmek için seçilen heyette yer aldı. 16 Mart 1920 tarihinde Sultan Vahdeddin ile yapılan görüşmede düşmana karşı direnmeyi, Anadolu'daki harekete destek vermeyi önerdi. Ayrıca Kuva-yı Milliye hareketi içerisinde aktif olarak çalışan Mehmed Vehbi, yaptığı konuşmalarla insanları düşmana karşı mücadeleye teşvik etti. Konya valiliği görevini kabul ederek şehrin İtalyanlar tarafından işgal edilmesine engel oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi açılınca Konya mebusu olarak meclise girdi. Fevzi Paşa kabinesinde Evkaf ve Şer'iyye vekili oldu. Sultan Vahdeddin'i padişahlık ve halifelikten azleden fetvayı da Mehmed Vehbi Efendi vermiştir. 1923 yılında siyaseti bıraktı. 16 Haziran 1926 tarihinde İzmir suikastıyla ilgisi olduğu gerekçesiyle Konya ile Ankara'da yirmi gün kadar gözetim altında tutuldu. Suçsuz olduğu ispat edilince İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmaktan kurtuldu. 27 Kasım 1949 tarihinde vefat etti.

Eserleri: hulâsatü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân, el-Akâidü'l-hayriyye fi tahrîri mezhebi'l-fırkatî'n-naciye ve hümm Ehlü's-sünne ve'l-cemaa ve'r-red alâ muhâlifihim, Ahkâm-ı Kur'âniyye, Sahîh-i Buhârî Tecrîd-i Sarîh Muhtasarı Tercümesi. ¹¹⁰

Mevlana

“Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair.” 30 Eylül 1207 tarihinde Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Lakabı Celâleddin'dir. Efendimiz

¹¹⁰ Remzi Ateşyürek, “Mehmed Vehbi Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.28, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003): 540-541.

anlamındaki Mevlana unvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir. Sultan manasına gelen “hudavendigâr” unvanı ise babası tarafından verilmiştir. Mevlana'nın babası Bahâeddin Veled, Hz. Ebubekir'in soyundan gelmiştir. 1231 yılında konya'da babasının vefatı üzerine müderrislik yapmaya başladı. Mevlana çeşitli akli ve nakli ilimlerden icazet aldı. Mevlana Şems ile medresedeki hücrede altı ay kalarak marifetullaha dair sohbet etti. Yanlarına sultan Veled ile Şeyh Şeyh Selahaddin-i Zerkûb'tan başkası giremiyordu. Daha sonra Şems-i Tebrizî izini kaybettirmiştir. 17 Aralık 1273 tarihinde Mevlana vefat etti.

Eserleri: Divan-ı Kebir, Mesnevi, Fihi mâ fih, Mecâlis-i Seb'a, Mektubat¹¹¹

Mevlana Câmî \ Mevlana Nurettin Abdurrahman Hacı Efendi

“Nakşibendi tarikatına mensup İranlı âlim ve şair.” 7 Kasım 1414 tarihinde Horasan'ın Câm şehrinde dünyaya geldi. Molla Câmî unvanıyla tanınır. Câmî ilk tahsiline babasının yanında başladı. Devrinin meşhur âlimlerinden dersler aldı. semerkant'a giderek dokuz yıl kaldı. Uluğ Bey Medresesi'nde riyâziyyat dersleri aldı. 1472 yılında hacca gitmek için Herat'tan ayrıldı. Hac dönüşünde Tebriz'e gitti. 8 Ocak 1474 tarihinden itibaren Herat'ta Arap dili ve edebiyatı, hadis ve tefsir dersleri okuttu. 9 Kasım 1492 tarihinde Herat'ta vefat etti.

Eserleri: Divanları, Heft Evreng, Hadis-i Erba'in, Risâle-i Terceme-i Kelimât-ı Kudsiyye, Nefehâtü'l-üns, Nakdu'n-nusûs fî şerhi Nakşi'l-Fusûs, Şerhu Fusûsü'l-hikem, Eşi atü'l-Lema'ât, Levâ'ih, Risâle-i Tehlîliyye, Sühânân-ı Hâce Pârsâ, Risâle fi'l-vücut, Serriste-i Tarik-i Hâcegân, Tefsirü'l-Kur'ân, Risâle-i Şerh-i Hadis, Risâle der Menâsikü'l-hac, Şevâhidü'n-nübüvve, Baharistan, el-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye, Risâle der İlm-i Kâfiye, Tecnisü'l-lugat, Risâle-i Mûsikî, Kitab-ı Sarf, Risâle-i Münşe'ât, Risâle-i Kübrâ der Mu'ammâ, Risâle-i Mutavassıt der Mu'ammâ, Risâle der Beyân-ı Kavâ'id-i Mu'ammâ, ed-Dürretü'l-fâhire, şerh-i Mîmiyye-i Hamriyye-i FâriziyyeŞerh-i Kaside-i Tâ'iyye-i Fâriziyye, Risâle-i Şerh-i Beyteyn-i Mesnevi-i Mevlevî, Risâle fi'l-arûz, Risâle-i Fihrist¹¹²

¹¹¹ Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.29, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004): 441-448.

¹¹²Ömer Okumuş, “Câmî, Abdurrahman”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.7, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993): 94-99.

Mimârzâde Mehmed Ali

1879 yılında Bolu’da dünyaya gelen Mehmed Ali’nin babası Mimar Mehmed Efendidir. 1899’da Bolu İdadisi’ni bitirdikten sonra İstanbul’a gelerek Bayezid dersiamlarından Çarşambalı Ahmed Hamdi Efendi’nin ders halkasına dâhil oldu. 1909’da hocasından icâzet aldı. Sanayi-i Nefise Mektebi “Mimar” şubesinde tahsilini tamamlayarak 1912 yılında pekiyi derecede mezun oldu. Türkçe, Arapça ve Fransızca lisanlarına hâkimdi. Ağustos 1315’te Meşîhat Mektûbî Kalemî kâtipliğine atandı ve ardından Sinop’a sürüldü. Dârü’l-Hilâfeti’l-âliyye Medresesi Kısım-i Talî Hutût (yazı) Dersi muallimliğine 1914 yılında atanmışsa da bir yıl sonra şubelerin birleştirilmesi sebebiyle mezkûr görevinden ayrıldı. 1916 yılında Fatih’te Mimar Sinan Vakıf Mektebi El İşleri Muallimi oldu ve altı ay sonra da Hüsn-i Hat muallimliğine nakledildi. 1918’de Mecidiye Mektebi muallimliğine atandı. 1919 yılında Dârü’l-Hikme’nin yazısı ile Medresetü’l-İrşâd Hutebâ ve Eimme şubesinin birinci ve ikinci sınıflarında Usûl-i İnşâ Dersi muallimliğine atandı. Recep 1329’da İzmir Pâye-i Mücerredi ile taltif olundu.

Eserleri: Yadigâr-ı Rebi’i¹¹³

Mûsâ Kâzım

“Osmanlı Şeyhülişlâmı.” 1858-59 senesinde Erzurum’un Tortum ilçesinde dünyaya geldi. Çeşitli âlimlerden ders alarak İstanbul’a gitti. 1888’de icazet almaya hak kazandı. Aynı yıl imtihanı kazanarak müderris oldu. Fatih Camii’nde ders verdiği esnada Naci ile Ahmed Midhat Efendi de öğrencileri arasında bulunmaktaydı. 1896’da Mekteb-i Hukuk Mecelle muallimliği, Mekteb-i Sultânî akaid muallimliği, Darülfünun ve Darülmualimin hocalıklarına getirildi. 14 Şubat 1907 tarihinde Halep Mevleviyetine tevcih edildi. Ardından Bâb-ı Meşîhat Tedkîk-i Müellefât Meclisi başkâtipliğine atandı. Dört defa geldiği Meşîhat makamında toplamda beş yıl çalışmıştır. Şeyhülişlâmlık görevinden ayrıldıktan sonra Medresetülkudât ve Medresetülvâizin’de muallimlik yaptı. 13 Temmuz 1919 tarihinde on beş yıl kürek cezasına çarptırıldı. Kararın ağır olduğunu düşünen sultan Vahdettin cezayı üç yıl

¹¹³ Sadık Albayrak, “Mehmed Ali Efendi (Bolulu)”, **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.3, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980): 82-83.

sürgün olarak değiştirdi. Musa Kazım sürgünde bulunduğu Edirne’de 10 Ocak 1920 tarihinde vefat etti.

Eserleri: İslâm’da Usûl-i Meşveret ve Hürriyet, İslâm’da Cihâd, Sûre-i İhlâs ve Alak Tefsirleri, Safvetü’l-beyân fi tefsiri’l Kur’ân, Zevrâ ve Havrâ, Külliyyât-ı Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım, el-Fetâvâ el-Kâzımıyye fi Islâhi’l-fetâvâ et-Türkiyye, Tercüme-i Vâridât, Tahkîk-i Vahdet-i Vücûda Dâir Bir Risâlenin Tercümesi¹¹⁴

Mustafa Âsım (Karahisar-ı Şarkî Müftüsü)

1854 senesinde Karahisar-ı Şarkî’de dünyaya geldi. Babası Kadızâde İbrahim Hilmi Efendidir. İlk ve orta tahsilden sonra Müderris Hüseyin Efendi’den icâzet almıştır. Ağustos 1284’te Karahisar-ı Şarki Şer’iyye Mahkemesi ikinci kâtipliğine atandı. Bir yıl sonra da başkâtip oldu. Kânunievvel 1320’de Karahisar-ı Şarkî müftüsü oldu. Safer 1300’de İbtidâ-i Hariç Bursa müderrisliğine nail oldu. Temmuz 1321’de Alucra Kazası A’şar ihale memurluğuna atandı ve üç defa da naib vekilliğinde bulundu. 1335’te müftülükten ayrıldı. Haziran 1341’de vefat etti. Fıkıhtan Şurûd ve Ahkâm, Müteaddidât, Mukadderât, Müstesniyat isimlerinde eserleri varsa da basılmamıştır.¹¹⁵

Mustafa Hakkı

1289 yılında Akseki’de doğdu. Babası Ahmet Rüştü Efendidir. Akseki’ye bağlı Viranyaka köyündeki medresede tahsil hayatı başladı. Müderris Said Efendi’den ders aldı. 1306 senesinde konya’ya gitti. Konya müftüsü Aladağlı Hocazâde el-Hac Ahmet Efendi’nin derslerine katıldı. 1318 yılında icazet aldı. 1319’da Mısır’a giderek çeşitli müftü ve âlimlerden Buharî, Esraru’l-Bela, Tefsir-i Celâleyn’i okudu. 1325’te Ödemiş’e yerleşti. Rebîülevvel 1328’de iki yüz kuruş maaşla Ödemiş kazası müderrisliğine atandı.¹¹⁶

¹¹⁴ Ferhat Koca, “Mûsâ Kâzım Efendi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.31, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006): 221-222.

¹¹⁵ Sadık Albayrak, “Mustafa Âsım (Karahisar-ı Şarkîli)”, **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 184-185.

¹¹⁶ Sadık Albayrak, “Mustafa Hakkı Efendi (Aksekili)”, **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 204.

Mustafa Necâ

1852 senesinde Beyrut'ta doğdu. Babası tüccardan Hacı Muhyiddin Efendidir. Hafız Şeyh Hüseyin Şemhan Mektebinde Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmiştir. Beyrut Nakibu'l-Eşraf kaymakamı Şeyh Abdurrahman Nehhas Efendi'den Arapça ve sabık müftü Şeyh Abdülbasit Fahuri, Şeyh Yusuf el-Esir, Şeyh İbrahim el-Ahdab, Şeyh Ömer el-Enesi, Şeyh Kasım Ebu'l-Hasan el-Kestî, Şeyh Abdülkadir el-Halîlî ve Seyyit Abdullah bin İdris es-Sunusi el-Hüsni el-Kasî Efendilerden aklî ve dinî ilimleri tahsil etmiş, ardından icazet almıştır. Rebûlâhir 1310'da İbtida-i Hariç Bursa müderrisliği görevine getirildi. Cemâziyelevvel 1320'de İzmir paye-i mücerredine ihsan oldu. 11 Mart 1325 tarihinde Beyrut vilayeti Merkez müftülüğüne atandı.

Eserleri: Mazharu's-Suud fi Mevlidi'l-Vücut, Mevrûdu's-Safâ fi Mevlidi'l-Mustafa, Keşfu'l-Esrar li-Tenviri'l-Efkâr, Nasihatu'l-İhvan bi-Lisani'l-İman¹¹⁷

Mustafa Sabri Efendi

“Osmanlı şeyhülislâmı.” 22 Haziran 1869 tarihinde Tokat'ta doğan Mustafa Sabri, on yaşında hafızlığı bitirdi. İslâmî İlimlerde Zûniyezâde Ahmed Efendi'den icazet aldı. Medresetü'l-vaizinde tefsir, Medresetü'l-mütehasşısın ile Süleymaniye Medresesi'nde hadis müderrisliği yaptı. Cem'iyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin reisliğine seçildi ve mezkûr cemiyetin çıkardığı *Beyânü'l-Hak* gazetesinde ser muharrir olarak makaleler neşretti. Ayrıca Peyam-ı Sabah, İkdâm, Yarın ve Alemdar gibi yayınlarda yazılar kaleme aldı. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Tokat mebusu olarak Meclis-i Mebûsân'a giren Mustafa Sabri, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın da kurucuları arasında görev yaptı. Sevr antlaşmasını imzalayanlar arasında olan şeyhülislâm, cumhuriyetin ilanından sonra oğlu İbrahim'le birlikte 150'likler listesine alındı. Uzun bir müddet Mısır'da yaşadı ve el-Ehrâm, el-Ahbâr, Minberü's-şark, el-Feth, el-Hidayetü'l-İslâmiyye, el-Cami'atü'z-Zeytûniyye gibi gazete ve dergilerde yazılar yazdı. 12 Mart 1954 tarihinde Kahire'de vefat etti. Mustafa Sabri Müslümanlar arasında tartışma konusu olan problemlere çözüm sağlamak amacıyla yazılar yazmış, siyasi faaliyetlere girişmiş ve Mason

¹¹⁷ Sadık Albayrak, “Mustafa Necâ Efendi (Beyrutlu), *Son Devir Osmanlı Uleması*, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 231-232.

localarının tehlikeli sonuçlar doğurduğunu savundu. Milli mücadele hareketinin karşısında yer aldı. Gazete ve dergilerde pek çok makalesi yayınlandı.¹¹⁸

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

1877 yılında Ermenek'te doğdu. Dedesi Ahmet Vasfî Efendi ve babası Mustafa Edîb Efendi ulemâdır. Annesi Hanife Hanım ise müftülük yapan bir aileye mensuptur. 1888'de Ermenek Rüşdiyesini bitirdi. Dönemin müftü ve âlimlerinden mantık, fıkıh, meani, usul ve akaitle ilgili dersler okuyarak mezkûr derslerden icazet aldı. Tahsilini ilerletmek amacıyla İstanbul'a gelen Mustafa Safvet, çeşitli dersiamlardan tefsir ve belagat okudu. Hüseyin Avni Efendi'den icazet aldı. Ruûs imtihanını kazandıktan sonra Aralık 1904'te müderrislik maaşı bağlandı. 1908 yılında Bayezid Camii'nde ders okutma imtihanını verdi ve derse çıktı. 1919 yılında Medaris-i İlmiyye İaşe Müdürlüğüne getirildi. 16 Ekim 1920 tarihinde Medaris-i Umumî Müfettişliğine getirilen Mustafa Safvet Efendi, aynı yıllarda Ders Vekâleti ve Darülhikmeti'l-İslâmiyye azalıklarına da atandı. Ermenekli Safvet hoca, 1919 yılında Cemiyet-i Müderrisîn kurucuları arasında görev aldı. 1921-1922 yılları arasında Huzur Derslerine başmuhabet olarak atandı. Medreselerin Maârif Vekâletine devredilmesinden on üç gün sonra işsiz kaldı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyeliği olduğu için Ağustos 1927 yılında devlet memurluğundan atıldı. Soyadı kanunundan sonra Aysu soyadını aldı. 20 Mart 1964'te İstanbul'da vefat etti. Beyânü'l-Hak dergisinde ilmi ve dini konularda makaleleri yayınlanmıştır.¹¹⁹

Mustafa Zeki

Babası aslen Trabzonlu olup ticaret için Balıkesir'e gelmiş ve buraya yerleşmiş Laz Molla Ahmet Efendidir. Mustafa Zeki, Nisan 1294'te Bigadiç nahiyesinin Kuyu Mahallesinde dünyaya geldi. İlk ve orta tahsilini Bigadiç'te tamamladı. Yeni Medrese'de sekiz sene tahsil gördü. Ardından Kırkağaç'a gidip üç sene daha tahsil gördü. İstanbul'a gelip on iki sene medreselerde tahsil gördükten sonra üstadı Muğlalı Ali Rıza Efendi'den 1326 yılında icazet aldı. İmtihanla Medresetü'l Kuzât'a girdi. Dört

¹¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Mustafa Sabri", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.31, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006): 350-353.

¹¹⁹ Azmi Bilgin, "Mustafa Safvet Efendi (Safvet Aysu)", **Şehir ve Âlimleri Sempozyumu Kitabı, 11-12 Kasım 2016** (Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları, Aralık 2017): 291-297.

senelik tahsil hayatından sonra pekiyi derece ile mezun oldu. (Temmuz 1328). Teşrinievvel 1329'da Maraş'a bağlı Zeytun kazası kadısı ve Temmuz 1331'de Elbistan kadısı olmuştur. 12 Kanunievvel 1331 tarihinde vefat etti.¹²⁰

Müftüzâde Mehmed Sıdkı

Kesriyeli Mehmed Sıdkı Akozan'ın babası hoca Ahmed Efendidir. Mehmed Sıdkı 1890 yılında Kesriye'de dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Makedonya'da yaptı. Ardından İstanbul Darülfünunun edebiyat şubesinde eğitim gördü. Maârif Nezâreti'nde çalıştı. Muhtelif mekteplerde muallimlik yaptı. Ayrıca mecmua ve gazetelerde yazıları da neşredilmiştir. Mizah gazetelerinde S. Şinaver imzasıyla mizahi manzumeleri intişar etmiştir.

Eserleri: Divançe-i Şinaver, Zayıat, Sala-yı Cihâd, Lamia, Dul Kadın, Oğlumun Defteri, Kervan, Aveng-i Yaran, İleri Geri, Dikenler, Küllüknâme¹²¹

Nakipzâde Refik

1880 yılında doğan Mehmed Refik Efendi, Nakipzâde Mehmed İshak Efendi'nin oğludur. Tarsus'ta dünyaya geldi. Küçük yaşta anne ve babasını kaybedince amcası tarafından yetiştirildi. Rüşdi mektebini bitirdikten sonra Tarsus medreselerinde iki sene okudu. 1890 yılında Kayseri'ye giderek medrese derslerini ikmal etti. Ardından icazet almaya hak kazandı. Mısır'da Camii-i Ezher'de tahsil gördü. 1907 yılında Tarsus'a dönerek medresede talebelere ders verdi. Medreseler kaldırıldıktan sonra çorap tezgâhı işletmeye başladı.

Eserleri: Ezhar yahud Mecmua-i Eşar¹²²

¹²⁰ Sadık Albayrak, "Mustafa Zeki Efendi (Bigadiçli), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 277.

¹²¹ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Sıdkı", **Son Asır Türk Şairleri**, c.3, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi), 1682.

¹²² İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Refik", **Son Asır Türk Şairleri**, c.3, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi): 1397.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Safer 1285'te İstanbul'da doğan Ömer Hayri'nin babası Uşşakî Hoca Nasûh Efendidir. Altı yaşında mektebe başladı. Hırka-i Şerîf'te Ağa Mektebinde Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetti. Urfalı Mehmed Efendi'nin derslerine devamla icâzet aldı. Safer 1306'da İbtidâi Hariç İstanbul Müderrisliği görevine getirildi. Şevval 1314'te Hareket-i Haric'e, Cemaziyelahir 1318'de Hareket-i Dâhile ve Zilhicce 1322'de Musıla-i Sahn'a terfi edildi. Ağustos 1310'da Meclis-i Kebir-i Maârif Reisi Ali Haydar Efendi Ömer Hayri'yi Üsküdar İdadisi Arapça ve Dinî ilimler muallimliğine atadı. Mart 1317'de Vefa İdadisi Akaid muallimliğine nakledildi. Sultan Abdülhamid'e karşı sarf ettiği sözlerden ötürü peşine hafiyeler takıldı ve 16 Nisan 1317 tarihinde evi kuşatıldı. Bir hafta sonra Ma'müretü'l-Aziz'e sürüldü. Ardından Elazığ, Kürdistan ve Lazistan dağlarından kimi zaman yaya kimi zaman da hayvan sırtında otuz üç günde Batum'a kaçmıştır. Sekiz buçuk ay sonra yakalanıp İstanbul'a gönderildi. Tevkifhânedede 112 gün kalarak tekrar sürgün yerine gönderildi. Elazığ'da da Abdülhamid'in aleyhinde çalıştığı için iki yıl da orada hapsedildi. Meşrutiyetin ilanıyla çıkan af üzerine İstanbul'a gitti. Kanunievvel 1324'te Tetkîk-i Müellefat Azalığına atandı. Kanunievvel 1324'ten Ağustos 1325'e kadar Dârümuallimin-i Aliye Akaid muallimliğinde bulundu. 1325'te Rumelikazaskerliği Muavinliğine atandığından azalıktan ayrıldı. Mayıs 1327'de kazaskerlik muavinliğinden ayrılıp Haziran 1327'de ikinci defa olarak Tetkîk-i Müellefat Azası oldu. 18 Teşrinievvel 1326 tarihinde Dârü'l-Fünûn-u Osmanî Ulûm-ı Aliye-i Liniye Şubesi 3. Ve 4. Seneleri Siyer-i Nebevî Muallimliğine atandı ve sonradan derslere devam etmediğinden Haziran 1329'da mezk3. Ve 4. Seneleri Siyer-i Nebevî Muallimliğine atandı ve sonradan derslere devam etmediğinden Haziran 1329'da mezkûr muallimlikten azledildi. 3 Kânunisânî 1336 tarihinde vefat etti.¹²³

Niyazi

1873 yılında Resne'de dünyaya geldi. II. Meşrutiyet'in ilanının hazırlayıcılarından olduğu için "Hürriyet Kahramanı" olarak anılmaktadır. Tam ismi Ahmed Niyazi'dir. Manastır Askeri İdadisi'nden sonra 1896 senesinde İstanbul'da Harbiye Mektebi'ni bitirdi. Ardından teğmen rütbesiyle Makedonya'daki üçüncü

¹²³ Sadık Albayrak, "Ömer Hayrî Efendi (İstanbul), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 357-358.

ordunun emrine verildi. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldı. Savaştan sonra II. Abdülhamid'in verdiği yaverlik nişanını kabul etmedi. Resne'de ambar memurluğu görevine atandı. Sırp ve Bulgar komitacıların 1903'te Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları üzerine mezkûr ayaklanmaları bastırmakla görevlendirildi. Başarılarından ötürü kolağalığına yükseltildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. 3 Temmuz 1908 tarihinde cemiyetin de onayını alarak emrindeki 200 askerle birlikte Resne'de II. Abdülhamid'e karşı bir ayaklanma başlattı. Ayaklanmanın büyümesini engellemek için II. Abdülhamid 23 Temmuz 1908 tarihinde meşrutiyeti ilan etti. Bir yıl sonra patlak veren 31 Mart Ayaklanması'nı bastırmak üzere Resne'den topladığı gönüllülerle birlikte Hareket Ordusu'na katıldı. 1912'de topladığı gönüllülerle Balkan Savaşı'na katıldı. Resne'nin Sırpların eline geçmesi üzerine Arnavutluk'a gitti. Kendisini İstanbul'a götüreceği gemiyi beklerken Arnavut komitacıları tarafından öldürüldü.

Eserleri: Hâtırât-ı Niyâzî yâhût Târihçe-i İnkılâb-ı Kebîr-i Osmâni'den Bir Sayfa¹²⁴

Nuh Efendi

1280 yılında Kayseri'nin Eskici Yahya Mahallesinde doğdu. Hacı Torun Efendi'nin torunu olup babası Hacı Osman Efendi'dir. Saçan Hasan ilk mektebinde Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmiş ardından Ahmetpaşa Rüştîyesi'ne girmiştir. Konya'da Simavi Osman Efendi Medresesi'nde iki sene tahsil gördü. Kayseri Kozanoğlu Medresesi'nde iki sene Arapça okudu. İmâm Sultan Medresesi'nde dokuz sene tahsil gördükten sonra Mehmet Emin Efendi'den 1312 yılında icazet aldı. İcazet aldıktan sonra İmâm Sultan Medresesi bitişiğinde bulunan Zeynelabidin Hazretlerinin türbesine tedrise başladı. Şevval 1327'de kayseri Niyabeti Sicillat-ı Şer'iyye Mukayyidi oldu. Nisan 1335'te Kayseri Sancağı Müftüsü olmuştur. Aruz üzerine el-Arusu'l-Celîl fi İlmi'l-Halîl şerhi, Kaside-i Bürde'ye talikat, Kaside-i Necmiye üzerine bir şerh, Miyarü'l Mukaseme adında bir cetvel, anne tarafından dedesi Hacı Torun Efendi'nin telif ettikleri "İşarat-ı Kur'âniye" adlı eseri ikmal etmek üzere Rumuzat-ı Furkaniye

¹²⁴ Ahmet Demirel, "Niyazi Bey (Resneli)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, c.2. (İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık, 1999): 370

ismiyle bir risâle yazmışsa da hiçbirini basılamadı. Kaside-i Bürde Talikatı Tetkik-i Müellefat ve Matbuat ile Maârif'in ruhsatını haiz olmuşsa da bastırılmadı.¹²⁵

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

“Türkiye Cumhuriyetinin beşinci Diyanet İşleri başkanı, fıkıh ve tefsir âlimi.” Erzurum’un Salasar köyünde 1883 yılında dünyaya geldi. Babası Hacı Ahmed Efendi, annesi ise Muhibe Hanımdır. Amcası ve Erzurum müftüsü Narmanlı Hüseyin Efendi’den ders aldı. 1908 yılında İstanbul’a giderek Fatih dersiâmlarından Tokatlı Şakir Efendi’den icazet aldı. Ders Vekâletinin 1912 yılında açtığı imtihanı kazanarak dersiâmlık şehâdetnâmesi aldı. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Ömer Nasûhî, Fransızca’yı da tercüme yapacak kadar öğrenmiştir. Çeşitli medrese ve devlet kurumlarında çalıştı. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına atandı. 6 Nisan 1961’de emekliye ayrıldı. 12 Ekim 1971 tarihinde vefat etti. Mezarı Edirnekapı Sakızağacı Şehitliğindedir.

Eserleri: Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu, Büyük İslâm İlmihali, Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Meal-i Alisi ve Tefsiri, Büyük Tefsir Tarihi, Kur’ân-ı Kerîm’den Dersler ve Öğütler, Sûre-i Fethin Türkçe Tefsiri İ’tıla-yı İslâm ile İstanbul Tarihçesi, Hikmet Goncaları, Muvazzah İlm-i Kelâm, Mûlehas İlm-i Tevhid Akaid-i İslâmiye, Yüksek İslâm Ahlâkı, Dini Bilgiler. Ayrıca *Beyânü’l-Hak*, Sırât-ı Müstakîm ve Sebilürreşâd mecmualarında çeşitli makaleleri yayınlandı. Farsça olarak yazıp Türkçeye çevirdiği Nüzhetü’l-ervah divançesi ile İki Şükûfe-i Taaşşuk isimli romanı bulunmaktadır.¹²⁶

Recep Cûdî Efendi

1859 senesinde Kalkandelen’in Şepkoviçe köyünde doğan Recep Cûdî’nin babası ziraatla uğraşan Nureddin Efendi’dir. İlk mektepten sonra Kalkandelen’de bulunan Saatlı Medresesi’nde biraz okudu. 1292’de İstanbul’a giderek Nevrokoplu Mahmut Hamid Efendi’den dinî ve Arabî ilimleri okumaya başlamışsa da vefatı üzerine Urfalı

¹²⁵ Sadık Albayrak, “Nuh Efendi (Kayserili), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 291.

¹²⁶ Rahmi Yaran, “Ömer Nasuhi Bilmen”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.6, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992): 162-163.

Mehmed Efendi'yle beraber mezkûr ilimleri okumaya başladı. Hicri 1310'da icâzet aldıktan sonra Saatlı Medresesi'nde ders okutmaya başladı. Resmî mektepler için kabul edilen bir Elifbâ yazdı. Ayrıca bazı tavsiyeleri ihtiva eden bir risâle ile mufassal bir İlm-i Hâl de telif etti. II. Meşrutiyet'in ilanıyla Teşrinievvel 1324'te Manastır Vilayeti müftüsü oldu. 12 Mart 1327 tarihinde Meclis-i Tetkîk-i Mesahif ve Müellefat-ı Şer'iyeye azalığına tayin edildi. Hicri 1317'de İbtidâî Dâhil Bursa Müderrisliği görevine getirildi. Recep 1319'da İbtidâî Altmışlıya terfi edildi. 19 Mart 1330'da İrade-i Seniyye ile azalıktan azledildi.¹²⁷

Reşîd Rızâ

Çağdaş İslâm düşüncesinin öncülerinden, ıslahatçı âlim. 18 Ekim 1865 tarihinde Trablusşam yakınlarındaki Kalemûn'da doğdu. Trablus Rüşdiyesinde bir sene okuduktan sonra modern bilimlerin de yer aldığı el-Medresetü'l-vataniyye'de eğitim aldı. Cemâleddin-i Efgânî ve Muhammed Abduh'un sürgünde iken çıkardıkları el-Urvetü'l Vüska dergisinden etkilendi. Muhammed Abduh'la görüşme imkânı bularak, Beyrut'taki derslerine katıldı. 1898 yılı başlarında Mısır'a gitti. Kahire'de el-Menâr dergisini çıkardı. Muhammed Abduh'un 1905 yılında vefatından sonra Reşîd Rızâ, Şûrâ-yı Osmânî Cemiyeti'ne başkan oldu. 1907 yılında ed-Da'vâ ve'l-irşâd Cemiyeti'ni kurdu. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'u ziyaret etti. 1912'de Nedvetü'l-ulemâ başkanı Şiblî Nu'mânî'nin davetiyle Hindistan'a gitti. 1916'da Hicaz'a giderek Şerif Hüseyin'le görüştü. Suriye'nin Fransızlar tarafından işgali üzerine 1920 yılında orada kalarak kurtuluş mücadelesine destek verdi. Mekke, Filistin, Kudüs ve çeşitli Avrupa ülkelerine gitti. 23 Ağustos 1935 tarihinde Süveyş seyahati dönüşünde vefat etti.

Eserleri: Tefsirü'l-Kur'âni'l-hakîm, el-Vahyü'l-Muhammedî, er-Ribâ ve'l-mu'âmelât fi'l-İslâm, Fetâvâ, Muhâveretü'l-muslih ve'l-mukallid fi mes'eleli'l-ictihâd ve't-taklîd, el-Hilâfe evi'l-imâmetü'l-uzmâ, Nidâ li'l-cinsi'l-latîf, Makalatü's-Şeyh Reşîd Rızâ es-siyasiyye, Sübehâtü'n-Nasârâ ve hücecü'l-İslâm, Akidetü's-salîbî ve'l-fidâ, el-Müslimûn ve'l Kıbt ve'l mü'temerü'l-Mısırî, es-Sünne ve's-Şi'a, el-

¹²⁷ Sadık Albayrak, "Recep Cûdî Efendi (Kalkandelenli), **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 390-391.

Vehhâbiyyûn ve'l Hicâz, Târîhu'l-üstâzi'l-İmam eş-Şeyh Muhammed Abduh, el-Maksûrâtü'r-Reşîdiyye, el-Menâr ve'l Ezher, Rahalâtü'l-İmâm Muhammed Reşîd Rızâ¹²⁸

Sa'dî-i Şîrâzî

“Fars edebiyatının en büyük şairlerinden.” Şîraz'da dünyaya geldi. 1213-1218 yılları arasında doğduğu düşünülmektedir. Mahlası olan Sa'dî'yi ne şekilde aldığı hususunda çeşitli ihtilaflar bulunmaktadır. Babasını genç yaşta kaybeden Sa'dî, anne tarafından dedesi olan Mes'ûd b. Muhlis el-Fârisî tarafından yetiştirildi. 1223 yılı civarında Bağdat'a giderek Nizamiye Medresesi'nde ders gördü. Bağdat'ta tahsilini tamamladıktan sonra Şîraz'a dönen Sa'dî, hanedan mensuplarına şiirler yazdı. Şîraz'da iken Hac vazifesini yerine getirdi. 9 Aralık 1292 tarihinde vefat etti.

Eserleri: Bostân, Kasayid-i Arabî, Kasayid-i Farsî, Merâşî, Gülistan, Takrîr-i Dîbâce, Nasîhatü'l-mülûk, Risâle-i Akl u Işk, Risâle-i Enkiyânû, Mecâlis-i Pencgâne, Risâle-i Selâse¹²⁹

Said (Meclis-i Tetkikat-ı Şerîyye Başkâtibi)

Malatya ulemâsından Hacı Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Mehmed Said Efendi, 1873 yılında Malatya'da dünyaya geldi. Babası ve çeşitli muallimlerden ders aldıktan sonra İstanbul'a gitti. 1897 yılında Hukuk Mektebi'nden aliyyülâlâ derecede şhadetnâme aldı. 1899'da medreseden mezun oldu. 1894'te Meşihat Mektubî Kalemî Müsevvidliğine memur edildi. Yedi buçuk sene sonra Meclis-i Tetkikât-ı Şer'îye Kalemî müdürüyeti, Meşihat Mektubî Kalemî mümeyyizliğine, Meclis-i Tetkikat Başkıtabetine, Şura-yı İlmiye Azalığına, Evkâf Nezâreti Hukuk Müşavirliğine atandı. 1920'de kadiaskerliğine tayin edilen Said Efendi aynı zamanda son kadiaskerdir. 23 Nisan 1939'da vefat etti.¹³⁰

¹²⁸ M. Sait Özervarlı, “Reşîd Rızâ”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2008): 14-18.

¹²⁹ Mustafa Çiçekler, “Sa'dî-i Şîrâzî” **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.35, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2008): 405-407.

¹³⁰ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Said”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.3, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi): 1604.

Said Efendi

1825 yılında İzmir’de doğan Mehmed Said Efendi’nin babası İzmir müftüsü Hacı Ahmed Şevki’dir. İbtidai ve Rüşdiye mekteplerinde tahsil gördükten sonra babası ile İzmir ulemâsından Abdullah Efendi’den dini ilimlerle alakalı eğitim gördü. İstanbul’a gelerek Hoca Şevket ve Hafız Şakir Efendi’den tahsilini ikmal etti. İzmir’e döndüğünde resmî vilayet gazetesine müdür ve başmuharrir oldu. Ardından çeşitli eğitim kurumlarında arapça ve Farsça muallimliği yaptı. 1886 yılında babasının vefatı üzerine İzmir müftülüğüne seçildi. Yirmi iki senelik hizmet hayatında pek çok kişiye icazet verdi. Meşrutiyetin ilanıyla İzmir mebusu oldu. Bir sene sonra müftülüğe oğlu Rahmetullah getirildi. 1922 yılında İzmir’de vefat etti. Gazetelerde dini, ilmi, edebi makaleleri yayımlandı. Neşredilen makalelerin geneli Arapça ve ecnebi cerideler tarafından tercüme edildi.¹³¹

Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî

Mustafa Takî Efendi 1873 yılında Sivas’ta doğdu. Annesi Saniye Hanım, babası Mehmed Selim Efendi’dir. Mezkûr zatın ismi Meclis zabıtlarında ve Milli Eğitim Bakanlığı kayıtlarında Mustafa Takî, nüfus kaydında Mustafa, Kırk Hadis isimli eserinde ve bazı makalelerinde Mustafa Nakî olarak geçmektedir. Sivas’ta İbtidai ve Rüşdiye tahsilinden sonra medresede ihtisas eğitimi gördü. Arapça ve Farsçaya ileri düzeyde vakıf oldu. Sivas’ta sorgu hâkimi yardımcılığı, zabıt kâtipliği, müdde-i umumi kâtipliği, başkâtiplik, mahkeme aza mülazımlığı görevinde bulundu. Adliyedeki görevlerinden sonra müderris ve dersiâm oldu. Arapça, Türkçe, Nahiv ve Fıkıh müderrisliğini 1920 yılına kadar sürdürdü. 1920’de TBMM I. Dönem Sivas Mebusu olarak meclise girdi. Mecliste çeşitli kurumlarda görev aldı. Milletvekilliğinden sonra 1923’te hadis ve Arapça öğretmenliği vazifesini yaptı. 1925 yılında vefat etti.

¹³¹ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Said”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.3, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi): 1602.

Eserleri: Tarih-i Nûr-u Muhammedi, Kırk Hadis, Mevlid-i Şerîf, Ağaç Dikmenin Fazileti, Makaleler. Ayrıca Mustafa Taki Efendi'nin Sırât-ı Müstakîm, Sebilürreşâd ve Beyânü'l-Hak'ta yayımlanmış makaleleri de bulunmaktadır.¹³²

Suud el-Mevlevî \ Suud

1882 yılında doğan Mehmed Suud, Divan-ı Hümayun Kuyud Odası mümeyyizi Rıza Safvet Bey'in oğludur. Kuruçeşme'de dünyaya geldi. Hattat-ı Şehir Vahdetî'nin torunudur. Babasından ve çeşitli hocalardan Arapça ile Farsça dersi aldı. 1899 yılında Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemi'nde görev yapmaya başladı. Babası başta olmak üzere pek çok hattat ve yazı muallimlerinden ders alarak hattatlık şahadetnamesini almaya hak kazandı. 1918 yılında Meclis-i Ayan kitabetine nakledildi. Medreselerde yazı ve tahrîr usulleri muallimliğinde bulundu. Şapka Kanunu tatbikinde hapse mahkûm edildi. Suçun başkasına ait olduğu ortaya çıkınca tahliye edildi. Kanunisânî 1930'da Fatih Millet kütüphanesinde memur olarak atandı. 28 ağustos 1948 tarihinde vefat eden Suud el-Mevlevî'nin mezarı Merkez Efendi kabristanındadır. Suud el-Mevlevî imzasıyla mecmualar ve ceridelerde yazıları yayınlandı.¹³³

Şah Veliyyullah ed-Dehlevî

“Hindistanlı âlim ve ıslahatçı.” 3 Mart 1703 tarihinde Delhi'de dünyaya geldi. Dedesi Vecihüddin ile babası Abdürrahim Delhi ulemâsından, annesi de dini ilimlere vakıf Fahrünnisa Hanımdır. Küçük yaştan itibaren dini ilimler üzerinde babasından öğrenim gördü. Nakşibendi şeyhi olan babasına intisap etti ve vefatından önce hilafet aldı. Babasının kurduğu Rahîmiyye Medresesi'nde ders okutmaya başladı. Hac vazifesini ifa etmek amacıyla gittiği Mekke ve Medine'de İslâmî ilimlerin diğer dallarındaki bilgilerini arttırdı. Hindistan'a dönünce tefsir, hadis dersleri de vermeye

¹³² Kadir Özköse, “Mustafa Takî Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri” **Mustafa Takî Sempozyumu, Ağustos 2016**, haz. Alper Duman (Sivas Vilayet Kitaplığı), http://isamveri.org/pdfdrq/D249255/2016/2016_OZKOSEK.pdf [11.04.2020]

¹³³ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Sü'ud Bey”, **Son Hattatlar**, (İstanbul: Maarif Basımevi, 1955): 374-376.

başladı. 20 Ağustos 1762 tarihinde Delhi’de vefat etti. Tefsir, hadis, akaid ve kelâm, tasavvuf ve İslâm felsefesi, biyografi – vasiyetname türlerinde eser vermiştir.¹³⁴

Şerefüddin

1879 Yılında İstanbul’da doğdu. Babası Cerrahpaşa Camii hatib ve imâmı Hafız Mehmed Arif Efendidir. Davudpaşa rüşdiyesini bitirdi. Bayezid camiinde çeşitli hocalardan ders aldı. Daha sonra icazet almaya muvaffak oldu. Harbiye Muhasebat Dairesi Tahrîrât Kalemine atandı. Bandırma Numûne Rüşdiyesi’nde başmuallimliğe tayin edildi. Ruûs imtihanını kazanarak Bayezid Camiinde dersiâm oldu. Meviza, tefsir, hitabet, Arap edebiyatı, mantık dersleri verdi. 1923’te Süleymaniye medresesi müdür muavini oldu. Camide ve medreselerde ilim talebelerine ders verdiği sırada Darüşşafaka, Kelenbevî, Vefa ve Kandilli Liselerinde muhtelif dersler verdi. Darülfünun İlahiyat Fakültesi kelâm tarihi müderrisliğine atandı. İslâm Tetkikleri Enstitüsü’nde rektör olarak görevde bulundu.

Eserleri: İbni Esirler ve Meşahir-i Ulemâ, Meşahiri Mühendisini Arabdan Beni Musa, Tarih-i Kur’ân-ı Kerîm, Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedrüddin, İlâhiyyat, Mevlana’da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler, Sicilya Cevabları, Sultan Süleyman Han-ı Kanuni hazretlerinin türbe-i mübarekelerini ziyaretde-manzum, Muhtasar Tarihü’-d-düvel, Baybarî tarihi tercümesi. Ayrıca İrtika, Malumat, Sırât-ı Müstakîm dergilerinde şiirleri yayınlandı.¹³⁵

Şerefeddin Mağmûmî

“Hekim, yazar ve siyaset adamı.” 9 Kasım 1869 tarihinde Üsküdar’da dünyaya gelen Şerefeddin Mağmûmî’nin asıl ismi Eşref Fevzi’dir. Babası askerî erzak ambarı memuru Hacı Mustafa Fevzi Efendidir. İlk tahsilini Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi’nde yaptı ve ardından Üsküdar Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi’nden mezun oldu. Tıp öğrenimine Kuleli İdâdi-yi Tıbbî Mektebi’nde başladıktan sonra 1887 yılında Gülhane Mekteb-i Tıbbiye-yi Askeriyesi’ne girdi. 1894 yılında Gülhane Mektebi’nden tabip

¹³⁴ Mehmet Erdoğan, “Şah Velîyullah”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.38, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2010): 260-262.

¹³⁵ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Şerefüddin”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.4, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970): 1788-1789.

yüzbaşı olarak mezun oldu. Mayıs 1889'da Gülhane Mekteb-i Tıbbiye'nin bahçesinde oluşturulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. 1894 senesinde Haydarpaşa Hastanesi'nde göreve başladı. Şubat 1895'te Adana, Halep, Beyrut, Suriye vilayetlerinde yaşanan kolera salgını sebebiyle müfettiş olarak görevlendirildi. Paris'te Jön Türkler tarafından neşredilen Meşveret dergisinde "Sâî" takma adıyla bazı yazıları yayımlandı. 1896'da İstanbul'a döndükten sonra Kastamonu'da görevlendirildi. Avrupa'daki cemiyet üyelerinin ısrarı üzerine görevini bırakarak Romanya üzerinden Paris'e geçti. Bir taraftan Paris'teki Meşveret dergisinde kendi adıyla yazılar yayımlarken diğer taraftan da üniversitede iç ve sinir hastalıkları konusunda ihtisasa başladı. Ahmed Rıza, Mizancı Murad Bey, Dr. Nazım ile beraber İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni yeniden canlandırmak için çalıştı. 15 Temmuz 1897 tarihinde Şerefeddin Mağmûmî ve Reşid Bey imzalı bir beyânnâmeyle Cenevre şubesi adına neşriyata son verildiği bildirildi. Mağmûmî, Paris'te kalarak tıp öğrenimine devam etti. İstanbul'da çıkan Tarik ve İkdâm gibi neşriyatlara imzasız yazılar gönderdi. 1901 yılında Paris'ten ayrılıp Kahire'ye geçti ve orada bir muayenehane açtı. Burada 1903 yılında Türk gazetesini çıkardı. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle İstanbul'a döndü. Meşrutiyet'in birtakım şahıslar tarafından menfaat aracı haline getirildiğini görünce tekrar Mısır'a döndü. 20 Temmuz 1927 tarihinde Kahire'de öldü.

Eserleri: Başlangıç, İlm-i Nebâtât, Kimyâ-yi Uzvî ve Fenn-i İspençiyârî, Vücut-ı Beşer, Ramazan Hediyesi, Koleraya Karşı Müdafaa, Seyahat Hatıraları I: Anadolu ve Suriye'de, Seyahat Hatıraları II: Brüksel ve Londra'da, Nasıl Zengin Olunuyor, Kâmûs-ı Tıbbî, Paris'ten Yazdıklarım, Kâmûs-ı Tıbbî II, Düşündüm Ki, Seyahat Hatıraları III: Fransa, İtalya ve İsviçre'de, Hakikat-i Hâl¹³⁶

Şerîf Abdülkadirzâde Hüseyin Haşim \ Haşim Bey

Yenişehir Fenar eşrâfından şerîf Abdülkadir Efendi'nin oğlu olan Haşim Bey 1277 senesinde Yenişehir'de dünyaya geldi. Yenişehir mutasarrıflığına atanan Said paşanın hizmetinde bulunan muallim Naci Efendi ile tanıştı. 1297 senesinde İstanbul'a taşındı. Fatih Camii'nde Şehrî Hoca Ahmed Remzi Efendi'nin dersine devamla ilmiye icazeti aldı. Çeşitli âlim ve medreselerden yağlı boya, kara kalem, hat ve mûsikî dersleri

¹³⁶ İsmail Türkoğlu, "Mağmûmî, Şerefeddin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, ek-c.2, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2019): 167-169.

aldı. Askeri Baytar ve Bayezid Rüşdî mekteplerinde öğrenim gördü. Harbiye Nezaretinde Kıtaat-ı Fenniye Baş Kitabetine seçildi. Enver Paşanın Harbiye nezaretinde görev aldığı esnada emekliye ayrıldı. Edebiyat öğretmenliği yaptı. Tercümân-ı Hakikat gazetesine Hüsni, Avni, Eddâ'i Kemâl, Vecdî, Keşşaf, Hüseyin Mevcî gibi müstear isimlerle gazeller yazdı. 25 Teşrinisani 1336 tarihinde vefat etti. Göksu kabristanına defnedildi. Vefatı üzerine Yusuf Nihad Bey Vakit'te Ali Kemâl Bey Peyam-ı Eyyam gazetelerinde yazı yazmıştır.¹³⁷

Şevket Gavsî \ Danişzâde Şevket Gavsî

1290'da İstanbul'da doğan Mahmud Şevket Gavsî bey'in babası Silistre muhafızı Şehid Musa Paşazâde Daniş Beydir. Edirne'de rüşdiye ve idadi öğrenimi gördükten sonra İstanbul'a geldi. Muallimlik yaptı. Ayrıca mûsikî ile de meşguldü. Besteleri vardır. Gülzar-ı Şebab, Behar-ı Hevesim, Müntehebat-ı Farisiye, Kavaid-i Farisiye, Nesirlerim gibi eserleri bulunmaktadır.¹³⁸ 1954 yılında vefat etti. Mezarı Edirnekapı'dadır. Soyadı kanunuyla beraber Özdönmez soyadını aldı.¹³⁹

Şeyh Attar

“İranlı meşhur şair ve mutasavvıf.” 537-540 yılları arasında Nişâbur'da dünyaya geldiği muhtemeldir. Eczacılık ve tıp ile meşgul olduğu için “Attar” lakabını aldı. Anne ve babasını gençliğinde kaybetmiştir. Attar kendisini tasavvufa verdikten sonra Irak, Şam, Mısır Mekke, Medine, Hindistan ve Türkistan'a seyahatler yaptı. Nişâbur'a döndükten sonra şehit edildi.

Eserleri: İlahinâme, Esrârname, Musibetname, Hüsrevname, Muhtarnâme, Mantuku't-tayr, Divan, Tezkiretü'l-evliyâ¹⁴⁰

¹³⁷ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Haşim Bey”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.1, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969): 572-579.

¹³⁸ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, “Gavsî Bey”, **Son Asır Türk Şairleri**, c.1, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 466.

¹³⁹Recep Uslu, http://www.musikidergisi.com/yazar-402-muzikoloji_ve_neye_ovgu_neyzen_ozdonmez....html [21.04.2021].

¹⁴⁰ M. Nazif Şahinoğlu, “Feridüddin Attar”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.4, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991): 95-98.

Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad

“Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.” Musul’un Erbil kasabasında 1847 yılında dünyaya geldi. Asıl adı Muhammed Es'ad olup Es'ad Efendi olarak tanınmaktadır. Dedesi Erbil’de tekkeye şeyh olarak atanan Hidayetullah Efendi, babası ise aynı tekkede şeyhlik görevinde bulunan Muhammed Said Efendidir. Es'ad Efendi 23 yaşında Hâlidî şeyhi Tâhâ el-Harîrî’ye intisap ederek, beş yıl sonra hilâfet aldı. Aynı yıl hac farızasını yerine getirdi. Şeyhinin vefatı üzerine İstanbul’a gitti. Meclis-i Meşâyih üyeliğine atandı. Kelâmî Dergâhında şeyh olarak atanabilmesi için Kâdirî şeyhi Abdülhamid er-Rifkânî’den Kâdirî icazetnâmesi aldı. Cemiyet-i Sûfiyye’nin kuruluş çalışmalarını mezkûr dergâhta sürdürdü. Tasavvuf ve Beyânü'l-Hak mecmualarında tasavvufî konularda makaleleri yayımlandı. Menemen olayı ile alakası olduğu iddia edilerek oğlu Mehmed Ali Efendi ile birlikte Menemen’e götürülüp idam talebiyle yargılandı. Hakkında verilen idam kararı yaşlılığı sebebiyle müebbet hapis cezasına çevrildi. Lakin oğlu idam edildi. Es'ad Efendi Menemen’de askerî hastanede tedavi gördüğü 3-4 Mart 1931 gecesi vefat etti.

Eserleri: Kenzü'l-irfân, Mektûbât, Risâle-i Es'adiyye, Tevhid Risâlesi Tercümesi, Fâtiha-i Şerîfe Tercümesi, Divan.¹⁴¹

Şeyh Senûsî \ Ahmed Şerîf Senûsî

“Senûsîye tarikatı şeyhi.” 1873 yılında Çağbûb’da dünyaya geldi. Tarikatın kurucusu Seyyid Muhammed b. Ali es-Senûsî’nin torunu, Muhammed Şerîf es-Senûsî’nin oğludur. Çağbub’da babası ve amcasının yanı sıra pek çok âlimden dini ilimleri tahsil etti. Amcasının 1902 senesinde vefatı üzerine tarikatın üçüncü şeyhi olarak cihâd hareketinin sorumluluğunu üstlendi. Kânim’in Fransızlar tarafından işgaliyle Senûsî saflarına katılan Vedây sultanı ile birlikte büyük başarılar kazandı. Senûsî ihvanı ve yerli halk, Mısır’dan Derne bölgesine gelen Enver Paşa ile aralarında Mustafa Kemâl’in de bulunduğu Osmanlı subayları tarafından askerî eğitime tabi tutuldu. Mart 1912’de Senûsî ihvanı Bingazi’ye saldırarak İtalyanları zor duruma düşürdü. 1918’de İstanbul’a gelen Ahmed Şerîf’e VI. Mehmed tarafından vezirlik payesi ve paşa rütbesi verildi. Şeyhin İstanbul’a gelişine dönemin yayın organları geniş

¹⁴¹ Hasan Kâmil Yılmaz, “Esad Erbili”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.11, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1995): 348-349.

yer verdi. 15 Kasım 1920’de Ankara’ya geldi ve 25 Kasım’da Mustafa Kemâlle görüştü. Ahmed Şerîf, Milli Mücadele sırasında 18 Şubat 1921 Cuma günü Sivas’ta Cami-i Kebir’de toplanan Büyük İslâm Konferansı’nda başkanlık yaptı. Kongredeki konuşması Sebîlürreşâd mecmuasında yayımlandı. Ocak 1923’te Musul bölgesine seyahat etmek üzere Diyarbakır’a gitti. Lozan antlaşmasının ardından Osmanlı hanedanı mensuplarıyla yakın temas içinde bulunduğu gerekçesiyle Türkiye’den ayrılması istendi. 10 Mart 1933 tarihinde Medine’de vefat etti.

Eserleri; Bugyetü’l-müsarid fiahkâmi’l-mücâhid fi’l-has ‘ale’l-cihâd, el-Envârü’l-kudsiyye fimukaddimeti’t-tarîkati’s- Senûsiyye, el-Füyuzâtü’r-rabbâniyye fi icâzeti’t-tarîkati’s-Senûsiyyeti’l-Ahmediyyeti’l-İdrisiyye.¹⁴²

Tahir Efendi

Mayıs 1292 \ 1876 Uşak doğumlu olan Tahir Efendi’nin babası ulemâdan Çallı Ömer Hulusi Efendidir. Tahir Efendi’nin memleketinde İbtidai Mektebi bulunmadığından hususi hocadan ders aldı. Yeni açılan Rüşdiye’den Temmuz 1303’te pekiyi derece ile şehâdetnâmesini aldı. Babasıyla Arapça, Farsça, Yeni ilimler ve edebiyat derslerini okudu. Babasının vefatı üzerine Şubat 1310’da Uşak’ta dersiâm Maksutzâde Ali Efendi’nin ders halkasına girdi ve Kanunievvel 1311 \ 1895’te icâzet almaya hak kazandı. Birçok Türkçe mensur ve manzum yazılar yazmışsa da kitap halinde bastıramadı. Maârif komisyonu azalığına atandı. Babasının yaptırdığı medreseye bitişik üç odalı Gülşen-i İrfan adlı bir mektep açtı. Mart 1319’da ek olarak dört dairesel bir mektep daha açtı. Teşrinisani 1325’te müdür ve Birinci Muallimliği üzerinde olmak şartıyla ruhsatname aldı. Kur’a imtihanını kazanarak Kur’a Meclisi Evkâf Komisyonu azalıklarına seçildi. Mayıs 1329’da Hüdavendigâr Umûmî Meclisi azası seçildi. Uşak İdadisi Türkçe muallimliğine atandı. (Eylül 1330 \ 1914). Uşak Medresesi Usûl-ı Talîm ve Terbiye ile İlâhi Muallimliğine de 9 Eylül 1331 \ 1915 tarihinde atandı.¹⁴³

¹⁴² Nihat Azamat, “Senûsi, Ahmed Şerif”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, c.36, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2009): 527-529.

¹⁴³ Sadık Albayrak, “Tahir Efendi (Uşaklı)”, **Son Devir Osmanlı Uleması**, c.4-5, (İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1981): 483.

Tâhirü'l Mevlevî

“Edebiyat tarihçisi, şair ve yazar.” Asıl adı Mehmed Tahir olan yazar, 13 Eylül 1877 tarihinde İstanbul’da doğdu. Babası hademe-i hâssa başçavuşlarından Mustafa Saffet Bey; annesi Emine Emsal Hanım’dır. Tâhirü'l Mevlevî tahsilini Güllhane Askerî Rüşdiyesi ve Menşe-i Küttâb-ı Askerî’de tamamladı. 1893 yılında Filibeli Rasim Efendi ve Mehmed Es’ad Dede’nin derslerine devam ederek mesnevîhanlık icâzetnâmesi aldı. Memuriyetten istifa ederek 1001 günlük çileye girdi. 1899 yılından itibaren yayın hayatına katıldı. *Beyânü'l-Hak*, Sırât-ı Müstakîm, Sebilürreşad’da İslâm tarihine ve günlük meselelere dair yazıları neşredildi. İskilipli Mehmed Atıf Efendi’nin kurduğu Cem’iyyet-i Müderrisin’e adı Teâlî-i İslâm’a çevrilip ilmî bir cemiyet haline geldikten sonra katıldı. 1951’de 84 yaşında vefat etti. Pek çok talebe yetiştiren yazarın şiir, edebiyat tarihi, biyografi, sözlük, hatıra, mektup, İslâm Tarihi ve Medeniyeti ile çeviri alanlarında eser vermiştir.¹⁴⁴

Tuğrâî

“Lâmiyyetü'l Acem adlı eseriyle tanınan Arap şairi, kâtip ve kimya âlimi.” 1061 yılında İsfahan’da doğdu. Resmi yazışmalarda bismelenin üzerine yazılan, hükümdarın adıyla lakap ve sıfatlarını içeren tuğraya nispetle Tuğrâî diye ün yaptı. Küçük yaşlardan itibaren dil, edebiyat, felsefe, tabiat ve din ilimlerinde kendini yetiştirdi. Şiir alanında Mütenebbî ile Şerîf er-Radî’den etkilendi. Münşî, müteveliî dîvânî’-t-tuğrâ, sâhibü dîvânî’l-inşâ unvanlarıyla başkâtipliğine kadar yükseldi. 1121 yılında idam edildi.

Eserleri; Dîvân, Lâmiyyetü'l-Acem. Ayrıca klasik kimya, felsefe ve tabiata dair eserleri de bulunmaktadır.¹⁴⁵

Vildan Faik Efendi \ Vildan

1852 \ 1853 yılında Arnavutluk’ta dünyaya gelen Vildan Faik Efendi’nin babası ziraatla uğraşan İslâm Ağa, annesi ise Zülfiye Hanımdır. Valide-i Atik Medresesi’nde

¹⁴⁴ Âlim Kahraman, “Tâhirülmevlevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.39, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010): 407-409.

¹⁴⁵ Rahmi Er, “Tuğrâî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.41, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012): 339-341.

amcası Hoca Yahya Efendi'den ders aldı. Üsküdar dersiamlarından Alâiyeli Kara Mustafa Efendi'nin derslerine on dokuz yıl devam edip icazetname aldı. 1882'de Üsküdar Yeni Valide Camii'nde ders vermeye başladı. 13 Ocak 1886 tarihinde Nazmîzâde Medresesi'ne ibtida-i haric müderrisliğine atandı. Pek çok medresede müderris olarak görev yaptı. Ayrıca Üsküdar Nasûhî Dergâh-ı şerîfnde ve Kara Davud paşa Camiinde vaaz vermekle görevlendirildi. 1912 yılında yapılan seçimlerde Debre'den aday oldu. Üsküdar'da teşekkül eden livâ merkezi idâresine seçilerek fahri azalık yaptı. Beyânü'l-Hak'ta makaleleri neşredildi. 1925 yılında vefat etti. Kabri Karacaahmet Mezarlığındadır.

Eserleri; Esrarü's-Savm, el-Kavlü's-sabit fi kazai'l-fevaid, Teshilu's-sarf, Terşihu'l-kalem fi Lâmiyyeti'l Acem, el-Mevâizu'l-Hısan, Medrese Hatıraları, Teshîlu'n-Nahv, Tebyînu'l-edevât fi-mâ verede fi'l Kurâni mine'l-kelimat, Nahviyye, Mâlatiyye, Dinâriyye Makâmelerinin Tercümesi ve Şerhi, Tavdîhu'l-mübhemât fi-mâ verede fi'l-Kurâni mine'l-kelimat, Tefsîr-i Sûre-i Kâf, el-Multekat fi usûli't-tefsîr, Kaside-i Münferice Şerhi, Risâle fi şerhi hilyeti'n-nebeviyye, Şerh-i Kasîde-i Hemziyye, Nahl Suresinin 90. ayetinin Tefsiri, Tercüme ve İzahlı Ahvâlü'n-Nebî.¹⁴⁶

Yaşar Şadi \ Şadi

İsmail Yaşar Şadi Bey 1888 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Kayseri'nin Talas nahiyesi ahalisinden Ak Mehmed Zâde Mustafa Efendi'dir. Fatih ibtidai ve rüşdi mekteplerinin ardından Mercan İdadî mektebinde tahsil gördü. Hukuk Mektebine kaydolduktan sonra Rüsumat Emaneti Muhasebe Kalemnde bir sene görevini ifa etti. 1909'da müsabaka ile Şirket-i Hayriye idâresine kabul edildi. Bilahare enspektörlük başkâtibi oldu. 1923 yılında hastalanarak vefat etti. Fatih türbesi haziresine defnedildi. İbnülemin'e gönderdiği biyografisinde biri aruz diğeri hece vezninde iki kıt'a defteri ile Mecmua-i Hatıratım isminde eserleri bulunmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Dr. Arzu Göldöşüren, "Arnavutluk'tan İstanbul'a Bir Âlim Portresi: Debreli Vildan Faik Efendi", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.-s. 48 (2015): 117-148.

¹⁴⁷ İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, "Şadi", **Son Asır Türk Şairleri**, c.4, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970): 1719-1722.

Yûnuszâde Ahmed Vehbi (Bolvadinli)

1871 yılında Afyon'un Bolvadin ilçesinde doğan Ahmet Vehbi dedesinin ismine izafeten Yunuszade lakabıyla tanındı. Babasının adı Abdülkadir olup aslen Buhara'dan gelmiş bir aileye mensuptur. Mahalle mektebi, ibtidai ve rüşdiyyeyi bitirdikten sonra ilim öğrenmek için çeşitli il ve ilçelere gitti. İstanbul'da ulemâ Hafız Şakir Efendi'den 1895 yılında icazet aldı. Bolvadin'de Tahtalı Camii Medresesi'nde ders okutmuş, pek çok talebeye icazet vermiştir. Divanı ve arapça şiirleri vardır. Sırât-ı Müstakîm, Sebilürreşâd ve Beyânü'l-Hak gibi yayın organlarında makaleler neşretti. 1938'de Bolvadin'de vefat etti.¹⁴⁸

3. FİHRİST

3.1. Yazar Adlarına Göre Fihrist

Beyânü'l-Hak mecmuasında imzası olan yazarlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Bazı imzalar şahıs ismi değil gazete, dergi veyahut cemiyet adı olarak geçmektedir.

- A -

3.1.1. Abbas Lütfü (Ayıntâblı)

Meclis-i Mebûsân'ın N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.261-262

Küşâdına Târih

Telif-i Bî-adîlin N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s. 1173

Târih-i Cevherini

Zeki Bir Efendiyi Teşvik N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2196

¹⁴⁸ Ahmet Vehbi Ünlü, <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=25210> [21.04.2021]

Hiss-i Teâlî-i Vatan	N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276
Esbak Ders Vekili	N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308
Ahmed Âsım Efendi	
Merhûmun Târih-i İrtihâli	
Şefâat-Hâhâne	N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2323
Takdîs-i Ramazân	
Vatan Marşı	N.152, 13 Rebîülâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2710
İtalya'nın Taarruzuna Karşı	
Cihâd-ı Mukaddese	N.153, 20 Rebîülâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2726-2727
İcâbet	
Harb-i Hâhişi	N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758
Ebediyet Hissi	N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2273-2774
Şeyh Senûsî	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2837-2838
Hazretlerinin Büyüklüğü	
Mücâhidîn Hakkında	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2870-2871
Hissiyâtımız	
İki Kıt'a-i Farisiye	N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949
Mukabele-i Cemîle	N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2997
Lâzime-i İnsâniyettir	
Hubbü'l Vatan	N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128
Terâne-i Harb	N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3143-3144

3.1.2. Abdullah (Dezeyi Naibi)

Beyânü'l-Hak İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâîleridir

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

3.1.3. Abdullah (Hukuktan Mezun)

Red ve İspat N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2913-2915

Hakkında Bir İki Söz

3.1.4. Abdullah (İlahiyat Şubesinden Mezun)

Red ve İspat N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2913-2915

Hakkında Bir İki Söz

3.1.5. Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

Tahsil Âleminde N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.13-15

Cemâat N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.16-18

Anadolu Seyâhati N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.96

Leyal-i İstibdâd N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.119-120

Nüzûl-ı Kur'ân N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.140-141

Çırçır Civârı N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171-172

Medrese N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.191-192

Öksüz Ömer N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.216-217

Hitâb	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.237-238
Îâne-i Milliye	N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.968-971
Tahassüs	N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.984-985
Zavallı Medreseciğim	N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.996-997
Ka'b Bin Züheyr	N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.13-14
Muhavere – Medeniyet	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1045-1047
Bedeviyet - Reviyet	
Simitçi	N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1094
Ahlâk	N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1108-1109
İslâm'da Askerlik	N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1105-1106
Kaza	N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1126
İslâm'da Askerlik	N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1120-1121
Müezzin	N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1143
İslâm'da Askerlik	N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1132-1133
İslâm'da Askerlik	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1153-1154
Çiftçi	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s. 1156-1157
Dilenci	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1172
İslâm'da Askerlik	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1166-1167
Bahâr	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1189-1190
İslâm'da Askerlik	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1185–1186
İslâm'da	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1200-1202

Ulûm ve Fünûn	
Papatya	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1204
İslâm'da	N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1214-1215
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1229
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1245-1247
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1265-1267
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1274-1275
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1293-1294
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1307-1308
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1323-1324
Ulûm ve Fünûn	
İslâm'da	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1356-1358
Ulûm ve Fünûn	
Mâtemzede	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1397-1398

Bir Valide

İslâm'da N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1388-1389

Ulûm ve Fünûn

İslâm'da N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1456-1457

Ulûm ve Fünûn

Seyâhat – N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1476-1478

Bursa'ya Kadar

Ramazân-ı Şerîfte N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s. 1499-1500

Vaaz ve Nasihat

Eski ve Yeni N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2487

Bir Konferans

Sohbet Esnâsında N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2564-2565

Yeni Misyonerler N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2671-2672

3.1.6. Abdullah Edîb \ Edîb

Bir Hakikatin İzâhı N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1996-1998

Talebe-i Ulûmdan N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2068

Bir İstirhâm

Talebe-i İstirhâmından – 2 N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2076

Gazel N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2115

Ömer Nasûhî N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2114-2115

Efendi'nin Gazelini Tahmîs

Haklı Bir Feryât N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2128-2129

Kıt'a N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

Merhûm Sadık Paşa'nın Kerîmesi Nâime Şerîfe Hanımın Gazeline Nazîre

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2147-2148

Gazel N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2161

Sıfatullah N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2172-2173

Nasihat N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2237-2238

İntihâb N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2614-2615

Fî Zemmi't-temsil N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2674-2675

El-Müsemma bi't-Tiyatro

Başlıksız N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Bir Teessüf N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2998-2999

İsrâf Etmeyelim N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3076-3077

Başlıksız N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080

Cihâda Davet N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3169-3170

3.1.7. Abdülâhad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Hindistan İğtişâşları N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.240-242

Panislamizm N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s. 284-286

Cava Yâhûd N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.514-519

28 Milyonu Hâvî Bir Cezîre

- Cava N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.540-541
- Sumatra Müslümanları N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.615-617
- Çin Müslümanları N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1206-1207
- Çin Müslümanları – 2 N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1218-1219
- İran'ın N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1219-1221
- Vaz'iyet-i Hâzırası
- Çin Müslümanları - 3 N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1236-1238
- İran'ın N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1238-1240
- Vaz'iyet-i Hâzırası
- Çin Müslümanları-4 N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1271-1272
- İran'ın N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1281-1283
- Vaz'iyet-i Hâzırası-3
- İran'ın N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1296-1299
- Vaz'iyet-i Hâzırası-4
- Çin Müslümanları – 5 N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1317-1320
- Girit Meselesi N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1314-1317
- ve İngiliz Siyaseti
- İran'ın N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1348-1351
- Vaz'iyet-i Hâzırası – 5
- İran'ın N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1365

Vaz'iyet-i Hâzırası – 6

Çin Müslümanları N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s. 1375-1378

Din ve Felsefe - 6

Türkiye İttifak Etmeli Mi? N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1445-1447

Türkiye İttifak Etmeli Mi? – 2 N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1463-1464

3.1.8. Abdülaziz Mecdî Efendi

Seyyid-i Kâinat Aliye Ekmelü't-Tahiyat Efendimize Arz-ı Tazîm

N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1083–1084

3.1.9. Abdülkerim (Müderresinden Mukarrer Kangeri)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.10. Abdüllatif (Harputlu)

Ramazân-ı Mübarekte Sultan Bayezid Camii-i Şerîfinde edilen vaaz ve nasihatten bir parçadır – meşrutiyet, meşveret

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.82-84

3.1.11. Abdülvehhab

Gayret-i Müttekâbile N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.964-966

Yeni Gazetede Görülmüştür: Kaş Yapalım Derken Göz Çıkarmamalı

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1672-1673

3.1.12. Adil

Aynen N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.150-151

3.1.13. A (Elif). D.

Takdim-i Şükrân N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2224-2225

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeye

3.1.14. A (Elif). Hamdi (Yozgatlı)

Hep İhtirâsât N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2686-2688

Vazîfemizi Bilmiyoruz

3.1.15. A (Elif). Tâhir

Vatanperverâne Bir Gazel N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1031

Hürriyet N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1109

Bu kere Muâvenet-i Millîye Cemiyeti tarafından iştirâ olunan dört torpido münâsebetiyle

N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1190

İstikbâl-i Ramazân N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511

3.1.16. Ahmed (Kitapçı)

İnegöl'den: Dersaadette Şehzâde Camii-i Şerîfi Havalisinde Kemer Sokağında
Beyânü'l-Hak İdare-i Âliyesi

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2952

3.1.17. Ahmed

Dersaadette Beyânü'l-Hak N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.18. Ahmed Fâik

Beyânü'l-Hak N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2049-2050

Cerîde-i Ferîdesine

3.1.19. Ahmed İhsan (Talebe-i Ulûmdan)

Evkâf nazırının beyefendinin nazar-ı dikkatine – Bursa'da – yıkılan ve yıkılacak olan
medreseler

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2549-2550

3.1.20. Ahmed İslâm

Beyânü'l-Hak N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1335-1336

İdare-i Âliyesine

3.1.21. Ahmet İzzet (Mütekaidinden)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.22. Ahmed Mikdâd (Divrikli)

Katarât-ı Hakikat N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.114-115

Lem'a-i Diyânet N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.137-138

3.1.23. Ahmed Nafiz

Tabîiyûn Mezhebine N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3124-3125

Karşı Reddiyem

3.1.24. Ahmed Necâtî (Alaşehirli)

Cürmden Sükût N.153, 20 Rebîülâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2721-2722

İştirâk-ı Cürmdür

Cerîde-i Zekâda N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2751-2753

Bir Cüret-i Garîbe

Ulemâ-yı Kirâmdan N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3009-3010

Bir Rica

3.1.25. Ahmed Necib (Müderrisinden Karacasulu)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.26. Ahmed Nurettin

Başlıksız

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

3.1.27. Ahmed Ragıp (Şiranlı)

Esâret ve Medeniyet

N.103, 25 Rebülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1911-1912

3.1.28. Ahmed Rasim (Yardımlı)

Efkâr-ı Umûmiye

N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3154-3157

Mahkeme-i Âliyesine

3.1.29. Ahmed Reşid

Tesettür

N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.405-406

3.1.30. Ahmed Şevki (Konyalı)

Müslümanlarda

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1392-1393

Aile Hayatı

Müslümanlarda

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1407-1409

Aile Hayatı

Müslümanlarda N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1502-1504

Aile Hayatı

Müslümanlarda N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1523-1525

Aile Hayatı

3.1.31. Ahmed Şiranî (Okumuş)

Nev-i Beşerde N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1781-1782

Ehliyet-i Hukukiye

Şehâdet-i Şer'iyenin N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1827-1828

Hikmet-i Şer'iyesi Nedir?

İla Talebeti-l Ulûm N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1948-1950

Hissiyât-ı Diniye, N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1999-2001

Muzafferiyât-ı Askeriye

El-Fünûnu'l Cedîde N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2017

Fi-l Medâris

Maraz-ı Ahlâkî N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2027-2029

Nasıl Tedavi Olunabilir?

Rûûs İmtihanları N.121, 4 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2209-2210

Tezâhürâtından

Ders Vekâlet-i N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2223-2224

Âliyesi İlzâm Olundu mu Olunmadı mı?

Kararnâme N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2239-2240

Münasebetiyle

Kolera Münasebetiyle N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2317-2319

Makale-i Mahsûsa

Avrupa Medeniyeti N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2355-2356

Yüzünden Maskeyi Kaldırdı

Hubbü'l Vatan N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2350-2351

Min-el İman

Bir Budalanın N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2369-2371

Hezeyânları

Trablusgarp ve N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2382-2384

Bir Vak'a-i Târihiye

Hilâfet-i İslâmiye N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2401-2402

ve Âlem-i İslâm

El-Mektûbu'l N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrinievvel 1327, s.2420

Mekşûf İla Ehli'l Mısır

Trablusgarp ve Bir Varaka-i Târihiye serlevhalı makaleden

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2414-2416

İhvânü-l Arab

N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2430

Fi Trablusgarp

- Trablusgarp ve N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2436-2438
Bir Vak'a-i Târihiyeden-3
- El İhvânu Yesmun N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2485-2486
Husamae ve Yesbihun İhlâ'
- Bir Müdâfaa N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2498-2499
Hukuk-ı Saltanat ve N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2506-2508
Bir Kuvve-i Hafiye
- Şeyhülişlâmların N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2541-2542
Vezâifi Cümlesinden
- Ulemâ-yı Kirâm N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2621-2623
ve Firkalar
- Yine Ulemânın N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2642-2643
Bîtarafılığı Meselesi
- Ahvâl-i Ulemâ ve N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2651-2652
Teessürlerim
- Almanya'da N.151, 6 Rebülâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2682-2684
Tedkikât-ı İslâmiye Cemiyeti
- Sahîfeti Eli Hazret-i N.151, 6 Rebülâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2692
Edîb Ayıntâbî
- Kefâret-i Savm Meselesi ve Abdürreşit Efendi'nin Konferansı
N.152, 13 Rebülâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2702-2704

- Amâim ve Alâim N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2739
- Mekteb-i Kuzât yâhûd Medresetü'l Kuzât Bina-yı Cedidi
- N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2806-2807
- Ömer Nasûhî N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2871
- Efendi'nin Kıtasını Tanzîr "Kıt'a"
- Mesnevi N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887
- Mesnevi N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949
- Serâir-i Şer'iyeden N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3101-3103
- Yeminbillâh
- Talebe-i Ulûm N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3123-3124
- Efendilerden Bir Rica
- Memleketini Seven N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3140-3141
- Kimselerin Kulaklarına Değsin
- Zenginlerin Malı N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3153-3154
- Fukaranın Canından Tatlı Mı?
- Bugünkü Ölüm N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3170-3171
- Yarınki Sağlıktan Hayırlıdır

3.1.32. Ahmed Şükrî (Buldanlı)

Dertlerimizden N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3058-3059

3.1.33. Ahmed Vehbi

Müseddes – Tulû-1 N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2660-2661

Afitâb-1 Risâlet

3.1.34. Alaeddin Rûhî (Kesriyeli)

Hayât ve Vakfeli Dakikalar N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1831-1832

Talebe Kardeşlerime N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1896-1898

Beşeriyette Merhamet N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1963-1965

Ferdâ-yı Hayât – N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2040-2041

Âhiret

3.1.35. Ali

Dersâadette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.36. Ali Nazmî (Dağistanlı)

Aheng-i Millî N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.66-67

Makale-i Mahsûsa N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.379-381

3.1.37. Ali Nazmî (Şirvanî)

Aheng-i Millî

N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.11-12

3.1.38. Ali Niyazi (Müderresinden Mukarrer Kangeri)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesvîyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.39. Ali Osman (Trabzonî)

Ders Vekâleti Heyetinin Bursa Ulemâsı hakkında ayne, nakîzine verdikleri karara dair

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2319-2322

3.1.40. Ali Rıza El-Kudsî

Hikmet Gazetesinde Okunmuştur: Makam-ı Mualla-yı Meşîhat-ı İslâmiye'ye

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1633-1634

3.1.41. Ali Rıza (Meğrili)

Maşrık-ı İrfânda

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1673-1675

Görölmüştür: Hakikat Uğrunda

3.1.42. Ali Rıza (Ünyeli)

Kule 'den Kur'ân-ı N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2251-2254

Kerîm Fonoğrafa Verilebilir Mi?

Tiyatroların Ahlâka N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2815-2817

Ne Gibi Bir Tesiri Vardır?

Tiyatroların Ahlâka N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2832-2833

Tesiri

Tiyatroların Ahlâka N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2849-2851

Tesiri

İtikatsızlık ve Menşei N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2862-2864

3.1.43. Ali Selahüddin

Başlıksız N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.755-756

Tecelligâh-ı Mûsâ N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.797-798

Tûr-ı Sinâ

Encümen-i Saâdet-i N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.839

İraniye Neşîde-i Tebrîkâtım

3.1.44. Ali Zeki (Mesudiyeli)

Kudüs'teki Sirkat N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2029-2030

Dolayısıyla Bir Târihçe

Kudüs'teki Sirkat N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2044-2045

Dolayısıyla Bir Târihçe

3.1.45. A (Ayn). A (Ayn). (Trabzonî)

Hayretlerim ve N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2386-2389

Ümitlerim

3.1.46. A (Ayn). Kâzım

Remzi Bey'e Nazîredir N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

Bir Hâtıra-i Mâzî N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162

Kıt'a N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162

Temâşâ-yı Mahâsin N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2211

İhyâ-yı Mefâhir N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2226-2227

İhsan Efendi N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2289-2290

oğlumuz a cevap – Beyânü'l-Hakk'ın yüz yirmi beşinci nüshasında manzûrum olan tenkidinizi okurken

Gazel N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

Kıt'a N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

3.1.47. A (Ayn). N.

İki Gazel N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758

Başlıksız N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758-2759

3.1.48. A (Ayn). R

Beyânü'l-Hak İdaresine N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1358-1360

3.1.49. Aynizâde Hasan Tahsin

Nüfus Meselesi N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.20-22

Ticâret N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.100-101

Şirketleri ve Menâfi-i İktisâdiyesi

3.1.50. Azmizâde Refik Bey

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te Îrâd Eylediği Nutkun Tercümesidir

N.82, çev: Belirtilmemiş, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1569-1572

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te Îrâd Eylediği Nutkun Tercümesidir

N.83, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1586-1588

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te Îrâd Eylediği Nutkun Tercümesidir

N.84, çev: Belirtilmemiş, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1601-1603

3.1.51. Behçet

Îmâm Gazâlî N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.509-511

3.1.52. Bekir Sıtkı (Uşşakî)

Mevrûd Varaka N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.641-642

3.1.53. Beyânü'l-Hak

Makam-ı Meşihatla N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2198-2199

Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine

3.1.54. Balcızâde Mehmed Tâhir (Edremitli)

Terbiye-i Diniyenin N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2095-2096

Fıkdânı

Mesâil-i İçtimâiye N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2137-2139

3.1.55. Boyunoğlu Mehmed Zeki

Darülfünûn ve N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1808-1811

Medâris-i İslâmiye Şebâb-ı Mütefekkiresine

Meslek N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1942-1945

3.1.56. Cemiyet-i İlmiye

Ahâlimize N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.2-3

3.1.57. Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri

Taklîd ve İctihâd N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1026-1029

3.1.58. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Asker N.29, 27 Rebîülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.668-673

Evlâtlarımıza Hitâbımız

Başlıksız N.29, 27 Rebîülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.673-676

Taşra Müftüleri ile N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.876-877

Nüvvâbü's-şer'î Cânib-i Âli

İhtâr-ı Mahsûs N.40, 14 Şabanü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.892-893

Taşra müftüleri ile Nüvvâbü's Şer'î Cânib-i Âlilerine

Cemiyet-i İlmiye-i N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.958-962

İslâmiye'nin Dâhiliye Nezâretine takdim olunan beyânnâmesi sûretidir

Başlıksız N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1498

Başlıksız N.104, 2 Rebîülâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922

Beyânnâme N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2294

Beyân-ı Hâl	N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2310-2311
Cevâp Sevâp	N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrîn-i Evvel 1327, s.2358
Bir Temennâ-i	N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrîn-i Evvel 1327, s.2410
Meşrûtiyetperverâne	
Mısırdaki İhvânımıza	N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrîn-i Sânî 1327, s.2442
Teşekkür	
Beyânnâme	N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2650-2651
Dersâadet Cemiyet-i	N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2662-2663
İlmiye-i İslâmiyesi Merkez-i Umûmîsine	

3.1.59. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Çorum Şubesi

Dersâadette Cemiyet-i	N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680
İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine	

3.1.60. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi

Cemiyet-i İlmiye-i	N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2134
İslâmiye tarafından atebe-i aliyâya çekilen telgrafnâme sûretidir	
Beyânnâme	N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2326

3.1.61. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Vilayeti Heyet-i İdâresi

“Rumili” Refikimizde N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1078-1080

Okunmuştur Medreselerimiz

3.1.62. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyet-i İdâresi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik heyetinin beyânnâmesidir – tesettür-i şer’i

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2135-2137

3.1.63. Cemiyetü'l Meşruu'l Hayri

Beyrut'tan N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1898-1900

İdârehânemize Gönderilmiştir

3.1.64. C. F.

Vaaz - Vâizler N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3072-3073

3.1.65. C. Mehmed Ali

Varaka-i Mahsûsa N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.294-295

- D -

3.1.66. Danişzâde Şevket Gavsî \ Şevket Gavsî

Târih-i Cülûs N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.692

Hazret-i Padişahı

Güler	N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2821
Zevk-i Nevmidî	N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2856
Eski Bir	N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2886
Nazîre	
Seher	N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2903
Ney	N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2921
İhtifâl-ı Edebî	N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949-2950
İstiğfâr	N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2948-2949
Hamdele	N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2968
Kalem	N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2984
Çile-i Aşk	N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3013-3014
Seyf	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3030-3031
Aşk	N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3079

3.1.67. Dimitri Nidalço (Bulgar Milletinden)

Ulemâ-yı İslâmiye 'den Bir Zâtın Hamiyet-i İslâmiyesi

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.217-218

3.1.68. Doktor Roper

Mukaddime N.74, çev: Nizameddin, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1440-1442

Asya-yı Vustada İngiliz – Rus Rekabeti

N.75, çev: Nizameddin, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1457-1459

Asya-yı Vustada İngiliz – Rus Rekabeti

N.76, çev: Nizameddin, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1471-1474

- E -

3.1.69. Ebu Ali İbn-i Sina el-Buhari

Tercüme-i Risâletü'n Nefis

N.87, çev: Şerefüddin, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1655-1656

Tefrika Tercüme-i Risâletü-n Nefs

N.90, çev: Şerefüddin, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1707-1708

Tefrika Tercüme-i Risâletü'n Nefs

N.92, çev: Şerefüddin, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1739-1740

Tercüme-i Risâletü-n Nefs

N.94, çev: Şerefüddin, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1769-1770

Tercüme-i Risâletü'n Nefs

N.96, çev: Şerefüddin, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803-1804

3.1.70. Ebubekir Hilmi

Erzurum Nâibi faziletli Ebubekir Hilmi Efendi tarafından irsâl buyurulmuştur

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.457-459

3.1.71. Elhac Mehmed Arif

Beyânü'l-Hak

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1853

İdarehânesi Müdüriyet-i Âliyesine

3.1.72. El-Hilâl-i Osmânî

Mücâhidîn-i Arab ve Bir Cevâb-ı Metîn

N.161, çev: Belirtilmemiş, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2846-2847

3.1.73. El Merkezü'l Umumi Lil-Cemiyeü'l İlmiyeü'l İslâmiye

Cemiyet-i İlmiye-i

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1530-1535

İslâmiyeden

3.1.74. Enes

Dersââdette Beyânü'l

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.75. Es'ad

Kolera Hakkında N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1527-1528

Tedâbir

3.1.76. Es'ad Rıza

Şarktan Bir N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2372

Nidâ

Bir Hitâb-ı Osmânî N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2440

Tazmîn-i Gazel-i N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2502-2503

Yemenî

Mezârını Ziyâret N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2659-2660

Feryâd N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2709-2710

Münâcat N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2822-2823

3.1.77. Eyüp Merkez-i İlmiyesi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.665

Merkez-i Umûmîsi Cânib-i Âlisine

3.1.78. Eyüp Sabri (Talebe-i Ulûmdan)

Evkâf nazır beyefendinin nazar-ı dikkatine – Bursa'da – yıkılan ve yıkılacak olan medreseler

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2549-2550

3.1.79. Fahrüddin

Doğru Söze N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrin-i evvel 1326, s.1599-1601

Kim Ne Der!

3.1.80. Fehmî (Ummân)

Sadâretü'l Uzemâ ve Meşihat-ı celîle ile vükelâ-yı millet ve devlete açık mektup

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2626

3.1.81. Ferid

Diyânetin N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.432-433

İnsâniyete Siyasete Lüzûmu Var mı?

Dinî, Felsefî Musâhabeleri Mündericâtından Bir Bedîa-ı Edebîye: Kabristân

N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2160-2161

3.1.82. Ferîd Vecdî

Din Nedir?

N.105, çev: İbn: Hazım Naim, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1946-1947

3.1.83. Fevzi

Köy N.28, 21 Rebülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.661-662

3.1.84. Feyzî-i Hindî

Feyzî-i Hindî'nin ser-nâme-i dîvânı olan tevhîd-i barî manzûme-i garrasından

bazı gevherler

N.4, çev: Mehmed Arif, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel sene 1324, s.69-70

3.1.85. Florinalı Nâzım

Kur'ân-ı Muazzam N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.796-797

Acem-i Şâh-ı N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.871

Sâbıkı Hakkında

Tevhîdden Bir Lem'a N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3015

Süleymaniye N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3031

Ka'riye N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3048

- H -

3.1.86. H (Ha): Bekir Sıddıkî

Edebî Hakikatler N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2838

Din

3.1.87. Hâce Fatma Mergûbe

İttihât Edelim N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrinievvel 1324, s.70-71

İslâm Kadınları ve N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrinisânî 1324, s.192-194

Moda

Tahsil-i Nisvân N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1455-1456

3.1.88. Hacı Necib

Selâm N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrinievvel 1324, s.7-8

Tahiyyetu'l İslâm'dır

Hacı Ömer Yamaoka Efendi Hazretlerine Teşekkür

N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1104-1105

3.1.89. Hacı Şevket (Erzurumlu)

İran Şâhına N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.589

Edebiyât N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2679-2680

3.1.90. Hafız Abdullah (Astaneli)

Mübâyaât-ı Ârâya N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3106-3109

Karşı Sehlü'l Husûl Bir Tedbir

3.1.91. Hafız Cafer (Pravodali)

Eimmeden Bir Nazar N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2097-2098

3.1.92. Hafız Kemâlüddin (Erzurumi)

Te'sirât-ı Hakikiye N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2823

Kaside-i Der Na't-ı N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2839

Seyyidü-l Mürselîn

Nevhât N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887-2888

3.1.93. Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

Düşünülecek Şeyler N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2241-2242

İslâmiyet'te N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2443-2446

Say ve Amel

Vahdet-i Terbiye N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2668-2671

Ulemâ-yı İslâm'ın N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2798-2799

Mevki-i Siyasîsi -1

Ulemâ-yı İslâmiye'nin N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2812-2813

Mevki-i Siyasîsi – 2

Ulemânın Mevki-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2828-2829

Siyasîsi – 3

3.1.94. Hafız Mehmed

Makale-i Mahsûsa N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.11-13

3.1.95. Hâfız Osman el-Musûlî

Gazetemize takrîz ve târih olmak üzere bülega-yı meşhûreden Sahih Neccari Hâfızı Mevlevî Hafız Osman el – Musûlî Efendi tarafından ihda edilen manzûmedir

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.214

Meclis-i Mebûsânın N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.289

Küşâdına Bir Târih-i Belîğdir

3.1.96. Hâfız Sahih el-Buhari el-Mevlevî

Meclis-i Mebûsânın N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.289

Küşâdına Bir Târih-i Belîğdir

3.1.97. Hâfid-i Vahdetî Suûd

Tahmîs-i Na't-ı Şerîf N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.141-142

3.1.98. Hakî el-Mevlevî

Gazel N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1917

Gülistân'dan Bir N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988

Yaprak

Kıt'a N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988

- Fâtih Türbesinde N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2034
- Gazel N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2099
- İslâmiyet Nâmına N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2096-2097
- Bir İstirhâm
- Hersekli Arif Hikmet Bey Merhûmun Bir Gazelini Tahmîs
- N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2130-2131
- Gazel N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146
- Kıt'a N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146
- Neşîde-i Vatan N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180
- Rubâî N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180
- Şair-i güzîde-suhan Ömer Nasûhî Efendi biraderimizin bir gazelini tahmîs
- N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212
- Yavuz Sultan Selim Cennetmekânın Mısra-i Meşhûrunu Tazmîn
- N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2275
- Nazargâhkâr-ı N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2322-2323
- Âgâhilerine
- Eslâfa Bir N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2371-2372
- Nazar
- Temennî-i Hakikat N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408
- Bir Şehidin Son Sözü N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2600
- Mütâlaât-ı Edebîyeden Vaziyet-i Hâzıra-i Edebîye

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2855-2856

Nazîre N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949

3.1.99. Hakkı

Tergîb-i Tahsil N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180

3.1.100. Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Cemiyet Maskesi N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1646-1648

Altından Neler Savruluyor?

Münekkitlerimize Hitâben N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1676

Riyâ Perdesi Altında Hikmetfürûşluğa Yeltenenlere

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1686-1687

Düşüncesiz İşin N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2170-2171

Renkli Şekilleri

Sivas Belediye-i N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

Riyâset-i Âliyesine

Mütâlaa N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3088-3089

3.1.101. Halil (Müderrisinden Mukarrer Samsunî)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyacın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.102. Halil (Rus Vekili)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyacın sebebi beyânındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.103. Halil Edîb

Zavallı Vatan	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.94-95
Bülbül – Şehzâde	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.120-121
Tahmîs	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.145-146
Terakkî	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.160-162
Terakkî	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.182-186
Sadi'den İstifâde	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.214-215
Terakkî	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.207-209
Ey Şâh-ı Felekcâh	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.238-240
Terakkî	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.299-304
Terakkî	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.334-337
Eşref	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.362-364
Ziyâ-yı Elîm	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.386-389
Kıt'a-i Târihiye	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.412
Ziyâ-yı Elîm	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.396-399
Yadigâr	N.20, 23 Muharrem 1326 \ 2 Şubat 1324, s.459-461
Metânet-i Âzim	N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.481-484

Beşer	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.506-508
Beşer	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.538-540
Bir Mektup - ... Nâhiye	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.562-565
Müdürü ... Efendi	
Bir Mektup - ... Nâhiye	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.586-589
Müdürü ... Efendi	
Nevhât-ı Vicdân	N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.732-733
Söğüt Mektûbu-1	N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.801-803
Va Esefâ	N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.800
Söğüt Mektûbu – 2	N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.822-825
Söğüt Mektûbu – 3	N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.837-839
Söğüt Mektûbu –4	N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.850-854
Söğüt Mektûbu –5	N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.867-869
Tesdîs	N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.886-887

3.1.104. Halil el-Rahman

Beyânü'l-Hak	N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1746-1747
Risâle-i Muhteremesine	

3.1.105. Halil Nasûhî

Mektup

N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803

3.1.106. Halis Efendi (Ders Vekili)

Ders Vekili Halis Efendi Tarafından Gönderilen Mektuptur

N. 1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.9-10

3.1.107. Halis el Fuat

Cemiyet-i İlmiye-i

N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1900

İslâmiye Heyet-i Âliyesine

3.1.108. Hamdi

Başlıksız

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.698-700

3.1.109. Hamid Sadi

Dershâneeler Hakkında

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2915-2916

Bir Mütâlaa

Ziyâ-yı Âzim

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2951-2952

3.1.110. H (Ha). N. (Demirhisarlı)

İnkılâp Fikri N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2766-2767

3.1.111. Harîfî

Makâmat-ı Harîrîden Manzûm Bir Parçanın Tercümesidir

N.4, çev: Mustafa Sabri, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrinievvel 1324, s.67-69

3.1.112. Harputizâde Mustafa (Akşehirli)

Tevhîd – Teslîs N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2938-2939

Tevhîd, Teslîs N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2956-2957

Tevhîd, Teslîs N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2977-2979

Tevhîd, Teslîs N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2990-2992

Tevhîd ve Teslîs N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3020-3021

Tevhîd ve Teslîs N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3121-3123

Tevhîd – Teslîs N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrinievvel 1328, s.3150-3151

3.1.113. H (Ha). Sadi

Afganistan Hükümetinin N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2962-2963

Bayrağı

İslâm Âleminde N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3061-3062

3.1.114. Hasan Fevzi

Beyânü'l-Hak N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2018

Gazetesi İdarehanesine

3.1.115. Hasan Sabri (Eğridereli)

İltizâm-ı Adalet N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.256-257

Beyânü'l-Hak Cerîde-i Muhteremesi İdarehânesine

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2424

Marûzât-ı N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2551-2552

Âcizleridir Ki

Makam-ı Meşîhatın bir ta'mîmi münasebetiyle din, ulemâ

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2690-2692

Hiç olmazsa bari şu nazik zamanda itidâlimizi muhafaza edelim

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2707-2708

3.1.116. Hasan Tahsin

Şeyhülişlâm Efendi N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1675-1676

Hazretlerine Açık Mektup

3.1.117. Haşim (Darülfünûn Ulûm-ı Âliye Şubesinden)

Red ve İspat N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2913-2915

Hakkında Bir İki Söz

3.1.118. Hatipzâde Emin (Trabzonlu)

Donanmamızı Yapalım N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1669-1672

Dinimizi Yıkmayalım

İhtiyâr İsticâr Edilir Mi? N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1822-1824

3.1.119. H (Ha): Y.

Tebyîn-i Hakikat N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1790-1796

3.1.120. Hayret

Ya Âlim Ya Halîm N. 1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.6-7

3.1.121. Hayroviç İsmail

Afrika'da N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3059-3060

İslâmiyet ve Nasrâniyyet – 1

Afrika'da İslâmiyet N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3073-3074

Şeyh Muhsin Fânî'ye N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3094-3096

Cevap

3.1.122. Hayrüddin (Nevşehirli)

Doktor Dozy'i Red	N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2874-2876
Doktor Dozy'i Red	N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2909-2911
Doktor Dozy'i Red	N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2928-2930
Doktor Dozy'i Red	N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2957-2958
Doktor Dozy'i Red	N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2979-2982
Doktor Dozy'i Red	N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2992-2995
Doktor Dozy'i Red	N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3003-3004
Doktor Dozy'i Red	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3021-3022

3.1.123. Hayrüddin(Kervenî)

Münâcat	N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrinievvel 1324, s.67
Cezîretü'l Arab'da	N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrinievvel 1324, s.65-66
Zuhûr-ı İslâm	

3.1.124. Hazım

Dâhiliye Nezâret-i	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632
Celîlesine	

3.1.125. Hemedanî

Bir Tercüme

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1852

3.1.126. Heyet-i Tahririye

Âferîn Konyalılara Konya Mebusluğu - Hoca Mustafa Safvet Efendi

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2711-2712

3.1.127. Hoca Abdülhalik Hazretleri

Pendnâme

N.57, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1168-1169

3.1.128. Hoca Hâce M. K (Kef).

“Beyânü'l-Hak” Cerîde-i Muhteremesine İzâh-ı Hakikat

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2129-2130

3.1.129. Hoca Hâce Osman Nûrî (Kırımî)

Bugünkü Mev'izeler

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2693-2694

3.1.130. Hüseyin Hazım

Ba's-i Ba'de'l Mevt

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.13-15

Ba's-i Ba'de'l Mevt

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.60-62

Ba's-i Ba'de'l Mevt	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.115-118
İslâmiyet'te	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.138-140
Taleb-i Maîşet	
Fazilet	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.158-160
Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Emrâz-ı Ayniye Muallimi Esat Paşa Hazretlerine: Kıt'a	
N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.240	
Iyd-ı Sâid-i Adhâ	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.298-299
Gayret-i Dînîye	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.353-354
Şark, Garp	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.404-405
Şark, Garp	N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.448-450
Zarar-ı Müskirât	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.502-504
Apsent, Sem-i Hâil	
İstibdâd, Din	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.580-581
Mevlid-i Cenâb-ı	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.613-615
Peygamberîyi Takdîs	
İstibdâd, Din	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.631-632
İstibdâd, Din	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.649-651
Hasbihâl	N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.700-702
Adl u İhsân	N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.982-984
Adl u İhsân	N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.994-996
Terâne-i Hamâset	N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.1000-1001

Yâhûd Gazel

Küllü Enae N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1029-1031

Yeteraşşehu Bimafihi

Küllü Enae N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1043-1045

Yeteraşşehu Bimafihi

Küllü Enae N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1062-1064

Yeteraşşehu Bimafihi

Terakki, N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1076-1078

Mevâni'-i Terakki

Mevlûdiye-i Mübâreke N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1082-1083

Cihet-i Câmia-yı N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1106-1108

Muhammediye ve Uhuvvet-i İslâmiye

Konferans – İntikad N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1123-1126

Vatan Muhabbeti N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1141-1143

Hayâ N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1154-1156

İstibdâd, Mal N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1169-1172

İstibdâd, Mal N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186-1189

İstibdâd, Mal N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1202-1203

Talebe-i Ulûm N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1249-1251

İhvânımızla Hasbihâl

Hayât-ı İlmiyeye N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1267-1268

Bir Nazar

Gaflet-i Beşerîye N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1275-1277

Mev'ize-i Hasâne N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1342-1344

İntâk-ı Hak ve N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1507-1509

Medeniyet-i İslâmiye

3.1.131. Hüsnî

Nikûhiş-i Şâh-ı Acem N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.172-173

Enderez-i Be-Şâh-ı İran N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.216

3.1.132. Hüsnî (Eşrâftan)

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

- İ -

3.1.133. İbn Hazım: Ferid

Siyâset-i Şer'iyye N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.134-135

Siyâset-i Şer'iyye -2 N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.162-165

Siyâset-i Şer'iyye – 3 N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.209-212

Siyâset-i Şer'iyye – 4 N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.231-234

Siyâset-i Şer'iyye – 5 N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.252-253

Siyâset-i Şer'iyye – 6 N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.280-282

Siyâset-i Şer'iyye – 7	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.304-307
Siyâset-i Şer'iyye – 8	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.337-339
Siyâset-i Şer'iyye – 9	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.354-357
Siyâset-i Şer'iyye – 10	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.409-412
Siyâset-i Şer'iyye – 11	N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.420-424
Siyâset-i Şer'iyye – 12	N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.445-448
Siyâset-i Şer'iyye – 13	N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.470-473
Siyâset-i Şer'iyye – 14	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.495-498
Siyâset-i Şer'iyye - 15	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.533-536
Siyâset-i Şer'iyye – 16	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.549-553
Siyâset-i Şer'iyye – 17	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.576-579
Siyâset-i Şer'iyye – 18	N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.600-604
Siyâset-i Şer'iyye – 19	N.27, 14 Rebülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.633-636
Siyâset-i Şer'iyye – 20	N.28, 21 Rebülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.646-649
Siyâset-i Şer'iyye – 21	N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.683-685
Siyâset-i Şer'iyye – 22	N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.719-721
Siyâset-i Şer'iyye – 23	N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.742-745
Siyâset-i Şer'iyye – 24	N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.775-777
Siyâset-i Şer'iyye – 25	N.34, 2 Receb-i Şerif 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.793-795
Siyâset-i Şer'iyye – 26	N.35, 9 Receb-i Şerif 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.815-817
Siyâset-i Şer'iyye – 27	N.36, 16 Receb-i Şerif 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.828-830

Siyâset-i Şer'iyeye – 28

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1146-1149

3.1.134. İbn Hazım: Nâim

Terâne-i Tebcîl

N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1903

Medrese

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1934-1935

3.1.135. İbnülbekir Mehmed Münif

Bosna'dan Bir Mektup

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3057-3058

3.1.136. İbnülemin Ahmed Tevfik

Sebilürreşâd

N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.375-379

Mülâhaza-i Muktesidâne

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.428-432

Esas Terbiye

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.453-455

Esas Terbiye

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.468-470

Esas Teşettüt

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.490-492

Esas Teşettüt

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.530-533

Kavânîn-i Ahlâk

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.574-576

Diyânetten Tecerrüt,

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.624-627

Medeniyetten de Tebâüddür

İnsâf

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.644-646

Medeniyet ve

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.745-747

Hak ve Hakikat

İnsâniyet – Medeniyet	N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.773-775
Meslek-i Sedîd	N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.791-793
Say u İhtimâm	N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.817-820
Muhâsebe-i Nefs	N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.847-849
Tevfik ve Hidayet	N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 – 3 Ağustos 1325, s.865-867
Hayât, Sıhhat	N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.881-884
Nezâfet, Tahâret	N.40, 14 Şabanü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.900-902

3.1.137. İbnülemin Mahmud Kemâl

Hak	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.333-334
Bekâ, Din ile Kâimdir	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.347-350
İdare-i Meşrûta	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.370-371
Sermâye-i Hayât	N.18, 9 Muharrem 1326 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.394-396
Amel	N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.424-426
Vazîfe-i İslâm	N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.455-457
Marifet – Din	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.525-528
İttihât-ı Kulüb	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.548-549
Serbesti-i Mezâhib	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.598-600
La-Musîbet-i A'zam	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.627-628
Mine'l Cehl	

Ya Vedûd	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.660-661
Cezâ-yı Amel	N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.740-742
Selâmet, İltizâm-ı	N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.771-773
Hakikattedir	
Ehemm-i Umûr	N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.812-815
Hürriyet	N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.830-832
Nefs-i Nâs	N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.846-847
Vazîfe-i İnsaniye	N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 – 3 Ağustos 1325, s.860-861

3.1.138. İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Ahlâk ve Hiss-i Millî	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1701–1703
Sahâif-i Eslâf-ı	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1764-1766
Târihiyemizden Bir Numûne - 1	
İslâmiyet – Terakkiyât	N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1814-1816
Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden mâ'bad – 2 – Abdurrahman-ı hamis Mehmed Murâd-ı hamis	
N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1866–1868	
Edebî Bahçeler	N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1918
İmân Ne Demektir?	
Nazar-ı Şer'de	N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1909–1911
Hakk-ı İçtimâî ve Muavenet	
Edebî Bahçeler	N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1935-1936

Adalet Ne Demektir? – İlim Ne Demektir?

Edebî Bahçeler N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1954

Hayâ Ne Demektir?

İttibâ – İbtidâ N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1979–1980

Edebî Bahçeler N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

Kitap Ne Demektir?

Hiss-i Uhuvvet N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1998–1999

İslâm'da İmâmet-i N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2009-2012

Kübra ve Osmanoğulları

Edebî Bahçeler N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2035

İstikbâl Ne Demektir?

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden adet 3 “Ebu İshak Muhammedü'l Mu'tasım ve Ahd-i Hilafeti”

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2030-2032

Edebî Bahçeler – 7 N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2049

Semâhat Ne Demektir?

Sahaif-i eslaf-ı târihiyemizden adet 4 - Mustafa-yı râbi' devrinde Mustafalar Hükümeti yâhûd ittifâki bir garibe

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2047-2048

Edebî Bahçeler N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2083

Zekâ Ne Demektir? – Şair Ne Demektir?

İslâmiyet, İnsaniyet N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2077-2078

ve Dostları

Sabahat-i Vech N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2088-2090

Safavet-i Ahlâk

Edebî Bahçeler – 10 Girye Ne Demektir? – Medeniyet Ne Demektir? – Takvâ Ne Demektir?

N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2115-2116

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî`den – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Süleyman Han

N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2110-2113

Doğru Sözcükler, Acı Hakikatler - Teceddüt Âleminde – Baîd Fikirler

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2123-2125

Edebî Bahçeler Beşer Ne Demektir? – Vicdân Ne Demektir? Fazl Ne Demektir?

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2131-2132

Seyf Ne Demektir? N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2145-2146

Edebî Bahçeler N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162-2163

Yirminci Asır Ne Demektir?

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestîden: Aded 6 – Selim-i Sâni – Abbas-i İrani yâhûd iki bais-i inkıraz

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2175-2178

Gazel – Bıkdım N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2196

Heyûlâ-yı İrticâ N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2185-2187

Ulemâ-yı İslâm

Edebî Bahçeler N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2211

Akıl Ne Demektir?

Edebî Bahçeler Hâtıra Ne Demektir? Uhuvvet Ne Demektir?

N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2227-2228

İttihat Vicdanı N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2218-2220

Edebî Bahçeler Sabah Ne Demektir? Tabiat Ne Demektir?

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2244

Sahâif-i Riyâz-ı Âlem-i Hestî'den – 7 – Eski Bir Türk Mezarı – Sarıca Saltık Gazi

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2242-2243

(Ejder-i İran) Mehmed Ali'nin İade-i İstibdâda Teşebbüsü Münasebetiyle

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2257-2260

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – adet 9 – Mesûd-ı Sâlis – Mustafa Salis

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2286-2289

İslâm'da Çarşaf N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2304-2307

Ve Çarşaflılar

Edebî Bahçeler Medrese Ne Demektir? – Va'd Ne Demektir? - Dîdâr Ne Demektir?

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339-2340

Bekâ-yı Cûd N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2419-2420

Bekâ-yı Nâmusa Vesiledir

Besâlet-i Zâtiye N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2412-2414

Nesil, Nesil-i Arab

Edebî Bahçeler N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrîn-i Evvel 1327, s.2440

Adet 28 – İtimât Ne Demektir?

Müsâvatta Tekâmül N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2433–2435

Ahlâkta N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2450-2453

Buhrân veyâhûd Huysuzluk

Edebî Bahçeler – 28 – N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2471

Ulemâ Ne Demektir?

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestiden – tarihte mütekerrir şebih hadiseler yâhûd vakayi’-i mütesâdife

N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2466-2469

İtikâta İnkılâp-ı N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2480-2483

Medeni

Meslek ve Meslekçilik N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2513-2515

Edebî Bahçeler – 29 N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535

Murâd Ne Demektir?

İslâmiyet – Saltanat N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2522-2524

İslâm’da N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2543-2545

Tevekkül-i Mütevekkilin

Safahât-ı Hayât N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2559-2561

Karşısında Sahâ-i Memât

Afganlılar – Osmanlılar ve Emir-i Saâdet-semir Cenab-ı Habibullah Mehmed Han

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2581-2583

Nûr-ı Hakikat ve N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2578-2580

Bir Mütâlaa

Müstakbel N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2597-2599

Mebûslarımız ve Millet

Mürâ' – Mutâ' N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2607-2609

Sadme N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616

Edebî Bahçeler N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2630

Sa'y Ne Demektir?

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden – adet 11 – Birinci Abdülmelik Birinci Abdülmecid yâhûd
iki müceddid

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2626-2629

Sultan-ı Selâtîn Resûl-ı Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhissalatu Vesselâm

N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2634-2637

Kal'a-i Sultaniyeli N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2661–2662

Mebusluğu – Hacı Hasan Fehmî Bey

Edebî Bahçeler N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680

Adet – 31 – Fikir Ne Demektir?

İslâmiyet – Dandizm N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2666-2668

Edebî Bahçeler N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Adet – 32 – Kemâl Ne Demektir?

Çarikof Meselesi N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2684–2685

Âmennâ – Mezâhib N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2700–2702

Edebî Bahçeler N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2710–2711

Adet – 33 – Tevfik Ne Demektir?

Edebî Bahçeler Adet – 34 – Sükût Ne Demektir? – Hüner Ne Demektir?

N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2727-2728

Târih Sahifeleri N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2719–2720

Adet – 12 – İslâm'da Hakimeler

Bir Yenbû'-ı İrfân N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2737–2738

Yâhût Sultan Mehmed Mücaddin-i Tâlibe

Edebî Bahçeler N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Adet – 36 – Mukaddes Ne Demektir?

Ahlâkî Sahifeler N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2753-2754

Adet – 2 \ İltimâ' – İttisâ'

Edebi Bahçeler N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2759

Adet – 37 – Ümit Ne Demektir?

Târih Sahifeleri – 13 sadr-ı esbak Ayaşlı Nişanî İsmail Paşa ve zaman-ı sadâreti

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2754-2756

Vakûr Yurdum! N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2750-2751

Roma'nın Kara Bağrına

Edebî Bahçeler N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775

Adet – 38 – Âzim Ne Demektir?

İslâmiyet – Teşadduk N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2762-2764

Fi'l Lisân

Târih Sahifeleri - 14 N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2770-2772

Târihte Silsile-i Hal'

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 15 Hindistan, Dehli Saltanatı

N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2787-2792

Edebî Bahçeler N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

Adet 39 – Hiç Ne Demektir?

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller 16 – Hind-i Cenûbî Dekkan Saltanatı

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2803-2806

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – diyâr-ı Hint – nevvâblar ve dekken şevketlülere

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2819–2821

Fas'ta Tebeddül-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2829-2831

Saltanat Haberleri

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 18 – Hindistan saltanat-ı maziyesi

N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2835-2837

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 19 - Hindistan – Sind ve Mülthan Saltanatı

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2853–2855

Edebî Bahçeler N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2871-2872

Adet – 40 – Aşk Ne Demektir?

Târih sahifeleri adet 20 – Hindistan – sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Bengal Saltanatı

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2868-2870

Bir Serbedi Önünde N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2879-2881

Yâhût İntâk-ı Sıdk

Red ve İspat N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2901

Madde ve Kuvvete Karşı

Edebî Bahçeler N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2919

Adet – 41 – Ferdâ Ne Demektir?

Târih sahifeleri adet – 21 – Hindistan sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Keşmir Saltanatı

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2917–2919

Hayât İlmi N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2947-2948

Târih Sahifeleri N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2965-2968

Adet 22 – İkinci Mustafa

Edebî Bahçeler N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2998

Adet – 42 – Hak Ne Demektir?

El-Emru İza N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3040-3042

Dâka İttesea

Meşşâta-i İ'tilâ N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3085-3087

Edebî Bahçeler N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3127–3128

Adet 43 - Mürüvvet Ne Demektir?

Salibin Savleti N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3137–3138

Bir Sada-yı Tergîb N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3152–3153

Sevgili Asker Kardeşlerime İthâf

Târih sahifeleri adet 23 – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Mûsâ Han – 115. nüshadan mâ’bad

N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3157–3159

Maâlî-i Umûr N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3168–3169

Maâlî-i Ahlâk

Sultan Mehmed-i Hamis Ahdinde – Kılıç Devrindeyiz – Mücahidin-i İslâm’a

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3184-3185

3.1.139. İbnüssüleyman Mustafa Kazım (Nevşehirli)

Ma Al Min N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2062-2063

İktisâd

3.1.140. İbrahim (Hafız)

Dârü’l Muallimîn N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110

Müdürü Reşât Bey’e

3.1.141. İbrahim Ethem (Mine’l Mevali)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.142. İbrahim Lütî (Ödemişli)

Tesettür Münasebetiyle Mübâlâtsizlik: Bâis-i Felakettir

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2801-2802

Terbiye-i Ahlâkiye N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2814-2815

Sâni'-i Hakiki N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2831-2832

Mensî Bir Hakikat N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2848-2849

3.1.143. İhsan Mahvî \ Mahvî el-Mevlevî

Başlıksız N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2273-2274

Gazel N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2292

Na't-ı Nebevi N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

3.1.144. İkdâm

Meclis-i Mebûsân N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1256

Müzakerâtından

3.1.145. İlyas Muhtar (Kocacıklı)

Ahvâl-i Medâris N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2961-2962

Ulemâya İntibâh

3.1.146. İmâm Ali

Kelâm-ı İmâm Ali Olmak Üzere Rivayet Edilen

N.51, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1080-1081

3.1.147. İmâm Âli Valid-i Zeyne'labidin

Cenâb-ı Muhammed'e Nasihâti

N.67, çev: Belirtilmemiş, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1331-1332

3.1.148. İmâm Gazâlî

Terbiye ve Talîm-i Etfâl

N.50, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1059-1060

Âdâb-ı Taâm-ı İslâm

N.54, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1121-1123

3.1.149. İmzasız

Zübde-i Siyasîyat

N. 1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.15-16

İran Müslümanları

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14

Çin Müslümanları

Başlıksız

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.16

Bürde-i Mübâreke-i

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.2

Nebevi Ziyareti

Fas Müslümanları	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14-15
Zübde-i Siyasîye	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.12-13
İhtâr-ı Mahsûs	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15
İtizar	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.16
Teşekkür	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15
Başlıksız	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15
Fas Müslümânları	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.22
Teşekkür	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.24
Beşiktaş Meselesi	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.2-4
Hint Müslümanları – Fas	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.22
Müslümanları	
Zübde-i Siyasîye	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.22-24
Zübde-i Siyasîye	N. 4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.78-80.
Açık Muhâbere	N. 4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.80.
Bulgarlar	N. 4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.74-78.
Fes	N. 4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.71-72
Bosna Müslümânları	N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.72-73
İran Müslümânları	N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.73-74
Bulgarlar	N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.74-78
Teessüf-i Âzîm	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.103-104
Zübde-i Siyasîye	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.101-104

Tashîh	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.104
Beyânü'l-Hak	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.101
Başlıksız	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.128
Beyânü'l-Hak	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125
Emir-i Mekke-i Şerîf Hüseyin	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.123
Paşa Hazretleri	
Emtia-i Dâhiliye Şirketi	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125-126
Merhûm ve Mağfurla Şerîf	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.121-122
Abdullah Paşa Hazretleri	
Beyânü'l-Hak	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.123
Beyânü'l-Hak	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125
Zübde-i Siyasiye	N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.126-128
Beyânü'l-Hak	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.142
Mustafa Sabri ve	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.151
Hamdi Efendiler	
Başlıksız	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.150
Emtia-i Dâhiliye Şirketi	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.149-150
Dört beş adet kartpostal ile beraber idârehânemize irsâl edilen varakadır	
N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.151	
Beyânü'l-Hak	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.150
Beyânü'l-Hak	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.151

Suâllerimiz	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.152
Kur'a İmtihanları	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.173
Kıt'a	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171
Rubâî	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171
7. nüshamızdaki ikinci suâle dair taşra ve İstanbul'dan haylice cevap vârid oldu	
N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.199-200	
Başlıksız	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200
Suâllerimiz	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200
Rica	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200
Talebe-i Ulûmun	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.198
Kur'a İmtihanları	
Zübde-i Siyasîye	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.195-197
7. nüshamızdaki ikinci suâlin dokuzuncu nüshada neşrine ibtidâr olunan cevâb-ı icmâlisinden mâ'baddır	
N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.219-220	
İran Müslümanları	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.221
İtizar	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.224
Açık Muhâbere	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.224
Başlıksız	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.220
İptal ve Tezyif	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.202-204
Zübde-i Siyasîye	N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.221-224
Bu Haftaki Suâlimiz	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

Müteferrika	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.247-248
Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye - ulemâ, meslek ilmi	
N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.234-237	
Dersaadet Mebûsları	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248
Kur'a İmtihanları	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248
Zübde-i Siyasîye	N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.246-247
Âlem-i İslâm	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.265-266
Başlıksız	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.272
Zübde-i Siyasîye	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.268-270
İcmâl-i Hârici	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.266-268
Meclis-i Mebûsânın	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.262-265
Resm-i İftitâhı	
Müteferrika	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.270-271
Saatli Evkât-Nüma Duvar	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.272
Takvimi	
Teessüf	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.271-272
Beyânü'l-Hak	N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.252
Beyânü'l-Hak	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.295
Âlem-i İslâmiyet	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.291-293
İcmâl-i Hârici	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.293-294
Müteferrika	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.290-291

Başlıksız	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.295-296
Mebûsânın Hülâsa-i	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.289-290
Mukarreratı	
Kurban Derileri	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.296
Beyânü'l-Hak	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310
Tahran'dan Tayms'a	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.314
Yazılıyor	
Başlıksız	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.298
Dersaadet İran sefir-i kebiri Cenâb Eşref Prens Mirza Daniş Han Hazretlerinin Şah'a gönderdikleri arz-ı hâlin sûretidir	
N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.314-315	
Mebûsânın Hülâsa-i	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.312-313
Mukarreratı	
Müteferrika	N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.313
Beyânü'l-Hak	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.334
Meclis-i Mebûsân	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.341
Âlem-i İslâmiyet	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.342-343
Başlıksız	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.344
Müteferrika	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.341-342
İtizar	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.350
Müteferrika	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.365-366
Âlem-i İslâmiyet	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.366-367

Na't-ı Şerîf	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.361-362
Meclis-i Mebûsânın	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.365
Hülâsa-i Mukarreratı	
Tercüme-i Hutbe-i Münife-i Hazret-i Risâletpenâhi	
N.17, çev: Ahmed Reşit, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.384-386	
Başlıksız	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.371
Müteferrika	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.390
Âlem-i İslâmiyet	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.391
Başlıksız	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.392
Meclis-i Mebûsânın	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.389-390
Hülâsa-i Mukarreratı	
Kur'a İmtihanları Unvânlı	N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.392
Makalede Tashîhât	
Tashîh	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.396
Âlem-i İslâmiyet	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.413-414
Başlıksız	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.414-415
Kur'a İmtihanları	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.416
Müteferrika	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.415-416
Tashîh	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.416
Tashîh	N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.426
Arnavutlar ve	N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.439-440

Hatt-ı Arabi

Darü'ş-şafaka ve N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.437-439

Cemiyet-i Tadrîse-i İslâmiye'nin İhyâsı

Açık Muhâbere N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Fran Masonlar N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.435-436

Başlıksız N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Mûinü-l Talebe N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Kur'a İmtihanları N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Afrika Kıtasında bulunan Müslümanlar ve sekine-i umûmiyesi ile mukâyesesi

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.462-463

Âşiyân N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Başlıksız N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Başlıksız N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.487

İbnülemin Mahmud Kemâl Bey'in (19) numaralı nüshada münderiç (Vazife-i İslâm)
unvânlı makalesine ait tashîhât

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.488

Cevâb-ı Muhık N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.487-488

Firan Masonluk N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.484-486

Kabinenin Tebeddülünde N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.486-487

Tesiri Bulunan Bazı Esrâr-ı Mühimme

Başlıksız N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.520

İhtâr N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.520

Müteferrika	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.519-520
Cevâb-ı Muhık	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.504-506
Açık Muhâbere	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544
Şeriat İsteriz	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.541-542
Cevâb-ı Muhık	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.536-538
Geçen haftaki nüshamızdaki (Beşer) manzûmesinde görülen tertip sehivleri	
N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544	
Kur'a İmtihanları	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.542-543
Müteferrika	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.565-568
Başlıksız	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.568
Başlıksız	N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.568
Dersaadet Cemiyet-i	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.589-590
İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine	
Beyânü'l-Hak	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.590
Beyânü'l-Hak	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591
Emtia-i Dâhiliye Şirketi	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.592
Başlıksız	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591
İhtâr	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591
İtizar	N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.592
Hürriyeti Sû-i Tefsir	N.26, 7 Rebîülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.617-618
Düello	N.26, 7 Rebîülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.594-595

İhtâr-ı Mahsûs	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.594
Başlıksız	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.618
Gazetemizin Birinci Cildi	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.618
Talebe-i Ulûmun Kur'a	N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.618
İmtihanları	
Başlıksız	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.620
Başlıksız	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.620
İhtâr	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.642
Hasbe'l Vazîfe	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.640-641
Serseri Nizâmname	N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.642
Beyânü'l-Hak	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.665
Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Hükâmü's-Şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır	
N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.663-665	
Başlıksız	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666
Başlıksız	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666
İhtâr-ı Mahsûs	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666
Cinayet	N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666
Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin hükâmü's-Şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır	
N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.689-690	
Ey Cemâat-i Müslimin	N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.678-682

Mev'ize N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.676-678

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin hafta içinde neşrolunan beyânnâmeleridir

N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.687-689

Teşekkürâtımız N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.676

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706-707

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704-705

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710-711

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705-706

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706

Nevhât-ı Vicdân N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.711-714

Müteferrika N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.714

Sabah Gazetesinin(7093) numaralı ve 18 Nisan sene 1325 târîhli nüshasından

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709-710

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.711

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü'ş-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.736-738

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü'ş-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.760-762

Mustafa Ferid Efendi N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.762

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü'ş-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.785-786

İbnülemin Mahmud Kemâl Bey'in 32. numaralı nüshadaki (Cezâ-yı Amel) unvânlı makalesine ait tashîhât

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.786

Beyânü'l-Hak N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.800

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü'ş-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.808-810

Başlıksız N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.812

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin bu cuma in'ikadı esnâsında lûtfen teşrif buyuran Encümen-i Saâdet-i İraniyân Heyet-i muhteremesi tarafından irât olunan nutk-ı sûretidir

N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.839

İhtâr N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.858

Tashîh N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.858

İstibşâr	N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.874
38. Nüşhamızda Vukû	N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890
Gelen Sehiy Tashihâtı	
Açık Muhâbere	N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890
Beyânü'l-Hak	N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.879
Antalya'dan Aldığımız	N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890
Bir Mektupta Deniliyor Ki	
Vaizlere İhtâr	N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.877-879
Geçen Nüşhamızda	N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.893-899
Derci Vaad Edilen – Vaazlardan	
Başlıksız	N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.922
Mecelle Cemiyeti hakkında hükümetten vârid olan kânûn layihasının ta'diline dair Encümen-i İlmiye mazbatası	
	N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.917-919
Vaazlarımızdan – 2	N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.908-911
Âdâb-ı Umûmîye	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.937-938
Beyânü'l-Hak	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938
Başlıksız	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938
Tashîh	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938
Vaazlarımızdan – 3	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.924-927
Başlıksız	N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.940
Vaazlarımızdan – 4	N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.940-943

Çırağan Sarayı	N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.957-958
Tevcîhat – İlmiye	N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.971
Müteferrika	N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.985
Tevcîhât – İlmiye	N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.985
Müteferrika	N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.1001
Başlıksız	N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.16
Hayât-ı İlmiye ve İlk	N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.11-13
Hatve-i Terakki-i Cûyâne	
Teşekkür ve Tarz-ı Telakkî	N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.13
İlan	N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033
Başlıksız	N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033
Tashîh	N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033
Beyânü'l-Hak	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1048
Başlıksız	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049
Beyân-ı Teşekkür	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049
Darülfünununun Hukuk Tıp, Sanayi-i Nefise, Edebiyat Şubeleri müdavimin ve mezûnini taraflarından bir hayli imza ile alınan varakadır	
N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1047-1048	
İrtihâl	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049
Tashîh	N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049
Tashîh	N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1065
İkdâm'ın Başına Gelen Kaza	N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081

Başlıksız	N.51, 2 Rebîülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081
Muhterem Misafirimiz	N.51, 2 Rebîülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081
Beyânü'l-Hak	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1088
Hacı Ömer	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1088-1092
Yamaoka Efendi	
Hacı Ömer	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1092-1094
(Yamaoka) Efendi	
Mevlid-i Hazret-i Nebevi	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1082
Müteferrika	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1096
Seyyid-i Kâinat-ı Âliye	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1083–1084
Ekmelü't tahiyat Efendimize Arz-ı Tazim	
Tashîh	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1096
Tenkit	N.52, 9 Rebîülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1087-1088
İhtâr-ı Mahsûs	N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1113
Geçen Salı Akşamı	N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1112
Verilen Konferansta	
Mebisût-ı Serahsi	N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1111-1112
İhtâr	N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1112
Mevlûd-ı	N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1098-1099
Alay-ı Vâlâsı	
İhtâr-ı Mahsûs	N.54, 23 Rebîülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1129

İhtâr-ı Mahsûs	N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1145
Geçen Haftaki Nûshaya	N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1144
Ait Tashîhât	
İhtâr-ı Mahsûs	N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1144
İhtâr-ı Mahsûs	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1160
Muhâbere-i Alenîye	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1160
İhtâr-ı Mahsûs	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1161
Sihhat-ı Hümayun	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176
Donanma	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176
Nazar-ı Dikkati Celbi	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176
Tashîh	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176
Başlıksız	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176
İhtâr-ı Mahsûs	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1177
İhtâr-ı Mahsûs	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1193
Muhâbere-i Alenîye	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1192
Selanik Cemiyet-i	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186
İlmiye-i İslâmiyesi'nden Açık Mektup	
Bir Müsâbaka	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208
Meclis-i Mebûsân İlmiye Encümenince ta'dilen kaleme alınan Mahâkim-i Şer'îye ve Hükâm-ı Şer' Kânûnu lâyhası esbâb-ı mûcibe mazbatası	
N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1197-1200	
Başlıksız	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

İhtâr-ı Mahsûs	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1209
Müteferrika	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208
Tashîh	N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s. 1208
Meclis-i Mebûsân	N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1215-1218
İlmiye Encümenince ta'dîlen kaleme alınan mahâkim-i şer'îye ve hükkâm-ı şer kânûnu lâyhâsı esbâb-ı mûcibe mazbatası	
İhtâr-ı Mahsûs	N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1225
İhtâr	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1240
İhtâr-ı Mahsûs	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1241
Mahâkim-i Şer'îye ve Hükkâm-ı Şer' Kânûnu Lâyıhası Esbâb-ı Mûcibe Mazbatası	
N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1230-1234	
Müteferrika	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1240
Başlıksız	N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1256
İhtâr-ı Mahsûs	N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1257
Muhâbere-i Alenîye	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1272
Müteferrika	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1272
İhtâr-ı Mahsûs	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1273
Beyânü'l-Hak	N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1281
Medâris-i İlmiye hakkında Meclis-i Mesâlih-i Talebeden kaleme alınarak Şûrâ-yı Devletçe lede't tetkik mevki'-i icraya vaz'ı husûsuna Meclis-i Hâs Vükelâ kararıyla bi'l-istizan irâde-i seniye-i hazret-i hilafetpenâhî şeref-sudûr eden Medâris-i İlmiye nizâmnâmesidir	
N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1285-1288	

İhtâr-ı Mahsûs N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1289

Teessür ve Taziyet N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1285

Zübdetü'l - Fûsus N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1288

Fi Nakşi'l – Fûsus

Geçen nüshamızda münderiç Medâris-i İlmiye Nizâmnâmesinin mâ'badır

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1300-1304

Kemâlü'l İsmet N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

Müteferrika N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

İhtâr-ı Mahsûs N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1305

Tashîh N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

Kemâlü'l İsmet N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1320

Zübdetü'l – Fûsus N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1320

Fi Nakşi'l – Fûsus

İhtâr-ı Mahsûs N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1321

Avrupa'da Talebemiz İstanbul'da Tesettür – İşret-i Alenîye

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1329-1331

Beyânü'l-Hak N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1331

İhtâr-ı Mahsûs N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1337

Bir Ziyâ-yı Elîm N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1351-1352

İlan N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1352

İhtâr-ı Mahsûs N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1353

Beyânü'l-Hak	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1360-1363
Başlıksız	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1368
İhtâr-ı Mahsûs	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1369
Iyd-ı Millî	N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1370
Vaazlarımızdan	N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1371-1373
İhtâr-ı Mahsûs	N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1385
Vaazlarımızdan	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1389-1392
Maârif-i Umûmîye	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1400
Nezâretinden Tebliğ Olunmuştur	
Beyânü'l-Hak	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1400
İhtâr-ı Mahsûs	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1401
Misafir-i Fâzılıımız	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1393-1396
Beyânü'l-Hak	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1415
Başlıksız	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1416
Tashîh	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1416
İhtâr-ı Mahsûs	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1417
İhtâr	N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1432
Mekteb-i Kuzât İmtihânı	N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1432
İhtâr-ı Mahsûs	N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1433
Başlıksız	N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1448
İhtâr-ı Mahsûs	N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1449

- Mektep-i Kuzât İmtihanında N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1447-1448
- Kazananlar
- Vaazlarımızdan Memurînin N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1450-1453
- Evsâfına Dair
- Rubâî N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1462-1463
- İhtâr-ı Mahsûs N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1465
- İzâhü'l Cinayat fi N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1465
- Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat
- Meâlen Farisi'den Mütercem Bir Kıt'a
- N.75, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460
- Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1466
- Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden gazetelere tebliğ olunmuştur
- N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478
- Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478
- Beyânü'l-Hak N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478
- Beyânü'l-Hak N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478-1479
- Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479
- Bir Vazîfe-i Mübeccele N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479
- Bu sene Mekteb-i Kuzâttan neşet eyleyen efendilerin derece-i mezuniyetleriyle esâmîleri ber vech-i ati zikrolunur
- N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479-1480
- Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1480

Başlıksız	N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1480
İhtâr-ı Mahsûs	N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1481
İzâhü'l Cinayat fi	N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1481
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	
Vaazlarımızdan	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1482-1486
Memurların Evsâfi Hakkında	
Aks-i Sadâ Refikimizden	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1493
Beyânü'l-Hak	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1493-1494
Başlıksız	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1496
İhtâr-ı Mahsûs	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1497
İzâhü'l Cinayat fi	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1497
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	
Manzûm Bir Münacat-ı Farisiyeden Mütercem	
N.78, çev: Kemâlüddin, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1510	
Açık Muhâbere	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512
Bir Ziyâ-yı Ebedî	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512
Hâlisâne Bir Temennî	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512
İhtâr	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512
İhtâr-ı Mahsûs	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1513
İzâhü'l Cinayat fi	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1513
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	

Başlıksız	N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1514
İla ihvânu'd-din mine'l-ulemâi'l-islâmiyye fi'l aktâri'l-arz kesserehümullah	
N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1515-1520	
Başlıksız	N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1528
İhtâr-ı Mahsûs	N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1529
İzâhü'l Cinayat fi	N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1529
Ahkâmü'l Kisas ve'd Diyat	
Ahlâk-ı Dînî	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544
Kâmil Paşa'nın	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544
Sadareti ve Konak Meselesi	
İhtâr-ı Mahsûs	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1545
Başlıksız	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544
İrşâdü'l Gâfilin	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544
İtizâr	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544
İzâhü'l Cinayat fi	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1545
Ahkâmü'l Kisas ve'd Diyat	
Âsâr-ı Münteşire	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560
El-Menâr	
Müteferrika	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1559
Başlıksız	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1559-1560
Hatâ	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560

İhtâr-ı Mahsûs	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1561
İzâhü'l Cinayat fi	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1561
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	
Kâmil Paşa'nın Sadâreti ve	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560
Konak Meselesi	
Başlıksız	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576
Âsâr-ı Münteşire	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576
İhtâr-ı Mahsûs	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1577
İzâhü'l Cinayat fi	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1577
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	
Milletimi Severim - 4	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, S.1574
Tashîh	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576
Başlıksız	N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592
İhtâr-ı Mahsûs	N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1593
İştîp Vak'a-i Fâciası	N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592
İzâhü'l Cinayat fi	N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1593
Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat	
Tashîh	N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592
Başlıksız	N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1607
En Saâdetli Günlerimiz	N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1594-1595
Başlıksız	N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608

- Başlıksız N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609
- Başlıksız N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609
- Bir Ziyâ-yı Müessif N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608
- İhtâr-ı Mahsûs N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609
- Kâmil Paşa'nın Sadâreti ve N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608
- Konak Meselesi
- Mektep-i Kuzât N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1607-1608
- İmtihanında Kazananlar
- Edîb Nezihü'l Makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden
- N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609
- Maşrik-ı İrfân Gazetesinde Okunmuştur: Târihten Bir Gonca
- N.85, çev: Belirtilmemiş, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1617-1619
- Meclis-i Millî-i Osmânî N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1610
- Eimme-i Muhâlât-ı N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624
- Tedvin ve Teâvün Cemiyeti
- Tashîh N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624
- Başlıksız N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625
- Başlıksız N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625
- İhtâr-ı Mahsûs N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625
- Edîb Nezihü'l Makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625

Beyânü'l-Hak

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1628-1629

Bab-ı Vala-yı Fetvâ-i Penâhîden bilumûm cevâmi' ve mesâcid-i eimme ve müezzinine

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1626

El-Hak

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1629-1631

Bi'l-İttibâ Ehak

Kâmil Paşa'nın

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1640

Sadâreti ve Konak Meselesi

Başlıksız

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Başlıksız

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Başlıksız

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

İhtâr-ı Mahsûs

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Edîb Nezihü'l Makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Edîb Nezihü'l Makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Başlıksız

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Başlıksız

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Rumili Gazetesinde

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1645-1646

Görölmüştür: Beyân-ı Hakikat

- İhtâr-ı Mahsûs N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657
- Kurbanlar Hakkında N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1658
- Fetvâhâne-i Celîlenin Beyânnâmesidir
- Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677
- Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677
- İhtâr-ı Mahsûs N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677
- Edîb Nezihü'l Makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden
- N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677
- Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisani 1326, s.1676
- Beyân-ı Muazeret N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1676
- Açık Muhâbere N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692
- Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692
- Hamiyet N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692
- Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693
- Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693
- İhtâr-ı Mahsûs N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693
- Edîb Nezihü'l Makâl Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden
- N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693
- Midade'l Ulemâ N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1703–1704
- Kıdemaü's Şühedâ

Başlıksız	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1708
Başlıksız	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1709
İhtâr-ı Mahsûs	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1709
Kâmil Paşa'nın	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1708
Sadâreti ve Konak Meselesi	
Açık Muhâbere	N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724
Başlıksız	N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724
Konya'da Muhaddis	N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724
Dairesinden Mikreblî Şabân Efendi'ye	
Başlıksız	N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724
Musul Vilâyeti Dâhilinde Caf Aşiretinden Avrethisar Müderrisi Mehmed Efendi'ye	
N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724	
Açık Muhâbere	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1740
Geçen haftaki nüshamızdaki (Kurban Paraları ve Donanma İânesi) başmakalenin hata, sevap cetveli	
N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1740	
Beyânü'l-Hak	N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1747
Buhara Emirinin	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1770
Vefâtı ve Teessür-i Âzim	
İslâmiyet ve Fünûn	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771
Nevvabın Tatbik Mührü	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771
Rus Âlem-i	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1770-1771

İslâmi'nda Bir Merâsim

- Açık Muhâbere N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772
- Başlıksız N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772
- Londra'daki Câmî-i N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771
- Şerîf İanesi
- Mahalli-i Şam'ı N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771
- Mevkib-i Hacı Şerîf N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771
- Askerlik ve N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771-1772
- Talebe-i Ulûm
- Başlıksız N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772
- İhtâr N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772
- Medine Hattında N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772
- Hüccâcın Tesrî-i Nakli
- Gazel N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786-1787
- Matbûat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden Umûm Sırasında Tebliğ Edilmiştir
- N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1782-1783
- Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1783
- Türkistan Ahvâli ve N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787
- Hareket-i Arz
- Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787
- Açık Muhâbere N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1788

Kıt'a N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787

Geçen nüshamızda münderiç “Hakikatten Vazgeçmem” unvânlı baş makaleye ait hata sevap cetveli

N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1788

Beyânü'l-Hak N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803

Beyânü'l-Hak N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1814

Başlıksız N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Başlıksız N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

İhtâr-ı Mahsûs N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Müsâbaka-i Hamiyet N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1819-1820

Muhâbere-i Alenîye N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Müteferrika N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1818-1819

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felaketzedelerine geçen hafta zarfında iâne ita eden erbâb-ı hamiyetin verdikleri iâne ile esâmîsi ber vech-i âti derç olunur

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1837-1840

İhtâr N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1822

Kıt'a – Gazel – Kıt'a N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1835

Muhâbere-i Alenîye N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Tashîh N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Başlıksız N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Muhîtu'l Maârif N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1844-1849

Tuhaf Bir Hâlet-i Rûhiye

Sırât-ı Müstakîm N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1856

Refik-i Muhteremimize Cevap

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan Felâketzedegânına iânâta bulunan zevât-ı kirâm – Kavala’da Kunduracı Elhac Arif Efendi delâletiyle

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1854-1856

İle’l Uhvetü’s Sukkat min Talebe Darü’l Kuzât – Lisânü’l Arab

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1868

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına iânede bulunan zevâtın esâmîsi ber vech-i âti derç olunur

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1871-1872

Velâdet-i Hazret-i N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1874

Risâletpenâhî

Muhâbere-i Alenîye N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına iânede bulunan zevâtın esâmîsi ber vech-i âti derç olunur

N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886-1888

Na’t-ı Şerîf N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886

Başlıksız N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

Başlıksız N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

Beyânü’l-Hak N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1900

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan Felâketzedegânına İâne

N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1904

Konya’da Münteşir N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1901-1903

Maşrık-ı İrfân Gazetesinden

Beyânü'l-Hak N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1903

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1919–1920

Geçen Haftaki N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1918–1919

Müsâbakalar

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1936

Beyânü'l-Hak N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951

Mülhikât Gazetesinden N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951

Acîb Bir Fetvâ

Beyânü'l-Hak N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951–1952

Rıza Saffet N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1952–1954

Bey Merhûm

Türkistan Ahâlî-i İslâmiyesine iâne olmak üzere Kavala Hacı Âli Paşa Medresesi talebesinden gönderilen mebâliğin müfredatıdır

N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1954–1956

Başlıksız N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1972

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1972

Kahraman Gazanfer Nihad Birinci Sultan Murâd Hazretlerinin Gazi Uranüs Bey'e vermiş olduğu fermân-ı âli olup mündericâtı ahlâk ve târih nokta-i nazarından mesleğimize muvafık bulduğumuzdan dercini münasip gördük

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1974–1976

Başlıksız

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988

Beyânü'l-Hak

N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

Mısır'da Münteşir El-Menâr Risâlesinin sahibi Şeyh Reşîd Rızâ Efendi'nin delâletiyle teşekkül etmiş olan “Cemâatü'd Davet Ve'l İrşad” unvânlı cemiyetin nizâmnâme-i esâsisinin sûret-i mütercemesidir

N.109, çev: Belirtilmemiş, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2019-2020

Beyânü'l-Hak

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2014-2015

Sahratullâh'ın

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2015-2016

Soyulması

Türkistan İânesi

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2020

Açık Muhâbere

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Kadinhânı ulemâ ve eşrâfi tarafından birçok imzayı hâvî şikâyetnâme Beyânü'l-Hak İdârehânesine

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2035–2036

Divan-ı Harb-i Örfiden

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Beyânü'l-Hak Cemaatü'd Davet Ve'l İrşad Nizâmnâmesinden

N.111, çev: Belirtilmemiş, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050–2052

Bir Düello

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

Başlıksız

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

Beyân-ı Teessüf

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

Seyâhat-i Padişahi N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2070

Beyânü'l-Hak N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

İlan N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2084

“Cemaatü'd Davet Ve'l İrşad” Nizâm-nâmesinden

N.113, çev: Belirtilmemiş, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2083-2084

Beyânü'l-Hak N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098

Başlıksız N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2100

Türkistan iânesi için Sivas Mahkeme Başkâtibi Mustafa Efendi vasıtasıyla

N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2099-2100

Siyer Derslerinden N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2107-2109

Seyâhat-i padişahın en büyük tezâhürâtından Priştine seyâhati

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2118-2121

Beyân-ı Mazeret N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2132

Buhârî-i Şerîf Hatmi N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2132

Leyle-i Regaib N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2134

Amîmetü'l Mevâhib

Beyânü'l-Hak N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2137

Başlıksız N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

Beyânü'l-Hak N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

- Siyer Derslerinden N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2156–2158
- Ziyâ-yı Âzîm N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2163–2164
- Başlıksız N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2182
- Bir Beyt-i Farisi'nin Asliyle Tercümesi
- N.121, çev: A (Ayn). Kâzım, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212
- Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Vasıtasıyla Türkistan Ahali-i İslâmiyesi felâketzedeleri için Yemen Vilayetinin San'a Civarında Sinan Paşa Mevkiinde zabitan tarafından toplanılan îâne listesidir
- N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212
- İdârehânemiz Vasıtasıyla Erbâb-ı Semâhatin İstanbuli Harîkzedegânına Verdikleri İânât
- N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2200
- El-Hilâl Gazetesinde Görülmüş Bir Garîbe
- N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2225–2226
- İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzedegânına verdikleri îânât
- N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2228
- Mukaddes Leyle-i N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230
- Berat Mağfiret-i Âyât
- İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzedegânına verdikleri îâne
- N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260
- İhtâr N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260
- Rica N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260
- Başlıksız N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2262

- Rica N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276
- Haki el-Mevlevî Bey Birâderimizin Bir Gazeline Nazîre
- N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2275-2276
- İhtâr N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2278
- Beyânü'l-Hak N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2290
- İslâmiyet N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2299-2300
- Nâmına Müessif Bir Vak'a
- İnegöl'den Aldığımız N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308
- Bir Mektupta Diyor Ki
- Başlıksız N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2310
- Beyânü'l-Hak N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2322
- Bir Gazel-i N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2323-2324
- Müşterek
- Tashîh N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324
- Beyânü'l-Hak N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2322
- Matbûât-ı Dâhiliye Müdüriyetinden vârid olmuştur: Beyânü'l-Hak Gazetesi Müdüriyetine
- N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339
- Beyânü'l-Hak N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339
- Trablusgarp – İlan-ı N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2326-2328
- Harb ve Kabinenin Sükûtu

İtalya Sefâretinin 23 Eylül 1911 târihli takrîrine cevaben gönderilen takrîrin tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328

Bab-ı Âlinin 29 Eylül sene 1911 Târihli Cevabı Notası

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2329-2330

İlan-ı Harb Notasının Tercümesi – Tarabya 29 Eylül sene 1911

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2330-2331

Beyân-ı Teşekkür N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

Camiü’l Ezher Şeyhü’l Meşâyihine Arabiyü’l ibâre olarak keşide kılınan telgrafnâmenin tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

Selanik’te Cemiyet-i N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

İlmiye-i İslâmiyeye

Yeni Kabinemiz N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2342-2347

Dersaadet harîkzedegânına erbâb-ı hamiyet tarafından olunan iâne

N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

İnegöl’de Semizzâde N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

Hacı Mehmed Efendi’ye

Başlıksız N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2358

Siyâset-i Dâhiliye N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2363–2366

Siyâset-i Hâriciye

İhtâr N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2372

- Beyânü'l-Hak N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2389-2390
- Dersaaddet harîkzedegânına erbâb-ı hamiyet tarafından olunan îâne
- N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392
- İhtâr N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392
- Mecitözü'nde Mekteb-i İbtidâi Muallim-i Sânisî Ali Rıza Efendi'ye
- N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392
- Ahvâl-i Hazıra N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2397-2398
- Âsâr-ı Münteşire N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408
- Haftalık Zübde-i N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2406-2408
- Havadis
- Kitâbü-l Hac N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408
- Efkâr-ı Umûmiye N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2410-2412
- FâtiH Dersiâmmlarından Abdullah Ziyaüddin Efendi'ye
- N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423-2424
- Bî-kes Vatan N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2422-2423
- İhtâr N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2426
- İstanbul Mebusluğu N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2442
- Takdir N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2456
- Tedkik-i Müellefât N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2442-2443
- Heyet-i Muhteremesine Teessürlerimiz
- Başlıksız N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Fâtih'te mukîm talebe-i ulûmdan Filibeli Nesib Hazım Efendi'ye

N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Hürriyet ve İtilâf Fırkası N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2458

Ahvâl-i Dâhiliye Hürriyet İtilâf Fırkası – Rum İlinde Bombalar – Trablusgarp Ahvâli

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2484-2485

Başlıksız N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488

İlan N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488

Mecmûa-i Ebu'z Ziya'dan – İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2474–2477

Beyânü'l-Hak N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2477

Nesib Hazım N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2487-2488

İmzalı Zâta

Kavala Medrese-i hayriye-i esâtize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelidir

N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2504

Haftalık Hâdisat N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2501-2502

Başlıksız N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2506

Başlıksız N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2519

İlmî ve N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Ameli İlmihâl

Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelinden

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Kuleönü N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Karyesinde Şehzâde

Ders Vekâletine Bir N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2519-2520

İhtâr-ı Muhık

Haftalık Şuûnât N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2534

Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cedvelidir

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535-2536

Siyonistlik hakkında Trabzon'da münteşir İkbâl-ı refikimizde görülmüştür

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2545–2547

Beyânü'l-Hak N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2547

Beyânü'l-Hak N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2550

Haftalık İcmâl-i N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2550–2551

Havâdis

Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen ianat cetvelidir

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Beyânü'l-Hak N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Haftalık İcmâl-i N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2567-2568

Havadis

Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelidir

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2584	
Mersin’de Nevşehirli	N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2584
Hamdi Efendi’ye	
Beyânü’l-Hakk’ın	N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2586–2587
Kara Yazısı	
Kâmil Paşa’nın	N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2602-2605
Arızası – Tanîn’den	
Beyânü’l-Hak	N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2605
Başlıksız	N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616
Başlıksız	N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616
Beyânü’l-Hak	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631
Gazetesi Müdür-i Mesûlüne	
Beyânü’l-Hak	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631
Cerîde-i Sufiye-i	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632
Refik-i Muhteremimize	
İtalya – Trablusgarp	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632
Beyrut Bombardımanı	
Takdir	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2618
Beyânü’l-Hak	N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632
Başlıksız	N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648
Beyânü’l-Hak	N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648

Amasya Mebus	N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664
Namzetliği	
Başlıksız	N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664
Muğla Namzetlikleri	N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664
İçin	
Üç yüzden fazla imza ile idârehânemize vürûd eden varakadır	
N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2663–2664	
Tashîh	N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680
Tekzîb	N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696
Başlıksız	N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696
Abonelerimizden	N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2712
Bir Rica	
Beyânnâme-i	N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2698–2699
Meşîhatpenâhî	
Nazar-ı Dikkat-i	N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2712
Celp	
Tashîh	N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2712
İcmâl-i Havadis	N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2728
Zavallı Fas	
Mısır Kadılığı	N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2728
Sivas Mebus	N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Namzetliği

Mısır Kadı-ı N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Cedîdi

Meclis-i Mebûsân-ı Osmânî'nin geçen perşembe günü ikinci devr-i intihâbının resm-i küşadı münasebetiyle kırâat buyurulan nutk-ı iftitâhi-i hümâyûn

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2746-2748

Başlıksız N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2759-2760

Ahvâl N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775-2776

Başlıksız N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

Karin-i Kirâma N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

İhtar

Şevketlü Sultan N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2762

Mehmed Reşad Han Hazretleri

Sakk-ı Cedîd N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

Ziyaüddin

Başlıksız N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2792

Tashîh N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2792

Merciin Nazar-ı N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

Dikkatine

Tebşîr N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

El Feraid-i N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824

Seniye fi Fıkhu'l Hanefiye

Zâyiât-ı Mühimme ve Teessür-i Âzim	N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824
Tashîh	N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824
Müsâbakamız	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840
Matbûat-ı Dâhiliyeden	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840
Sâbık Gümülçine	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840
Mebusu İsmail Bey	
Matbûat-ı Dâhiliyeden	N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2843
Beyânü'l-Hak	N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2843-2844
Esbak Şeyhülislâm	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872
Hüseyin Hüsnî Efendi	
Beyânü'l-Hak	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2868
Beyânü'l-Hak	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2864
Bir Rica	N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888
Tayyare İânesi	N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888
Bu sene küşâd edilen mektep-i kuzât duhûl imtihanında ispat-ı ehliyet eden talebe-i ulûm efendiler	
N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2903-2904	
Leyle-i Regaib	N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2890
Ve Feyretü-l Mevahib	
Beyânü'l-Hak	N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2915
Fas Sultan-ı Cedîdi	N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2916

Bir Suâl	N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2919
Beyânü'l-Hak	N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2928
Bir Rica	N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2950-2951
Âlem-i Şark Afganistan'da intişâr eden Siracü'l Ahbâr Cerîdesinden – İcmâl-i Siyasî	
N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2945-2946	
Kabinenin Tebeddülü	N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2984
Başlıksız	N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.3000
Beyânü'l-Hak	N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.3000
Cehâlet Kimde?	N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2999
Beyânü'l-Hak	N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3016
Matbûat-ı Dâhiliye	N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3016
Müdüriyetinden	
Afganistan'da Münteşir Siracü'l İhbar Cerîdesinden: İcmâl-i Siyasî	
N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3015-3016	
Başlıksız	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3018
Başlıksız	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032
Başlıksız	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032
Fas Saltanatı	N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032
Müteferrika	N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064
Beyânü'l-Hak	N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064
Başlıksız	N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3066

- Lebbü'l Kırâat N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080
- Başlıksız N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080
- Teşekkür-i Samimâne N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3096
- Beyânü'l-Hak N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110
- Matbûat İdaresinden N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128
- Tashîh ve İtizar N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128
- İnegöl'de Semizzâde N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3144
- Faziletli Elhac Mehmed Efendi'ye
- Beyânü'l-Hak N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3156-3157
- Fâtih'te Tabhâne Medresesi talebe-i ulûmu tarafından harb îanesi olarak Harbiye Nezaret-i Celîlesine tevdi edilen mebâliğin müfredatını ber vech-i ati derç ediyoruz
- N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3176
- Îâne – Fâtih N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3175
- Dersiâmmaları Komisyonundan
- Îâne – Fâtih N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3191
- Dersiâmmaları Komisyonundan
- Îâne – Fatih'te Tâbhâne Medresesi talebe-i ulûmu tarafından harb îanesi geçen haftadan mâ'bad
- N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3192
- Karin-i Kirâm'a İhtâr N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3191
- Müteferrika N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190
- Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Yeni Heyet-i Vükelâ N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190
Başlıksız N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3184

3.1.150. İskilipli Mehmed Atıf

İnsanların Bir N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.186-188

Kanûna İhtiyâcı

Terbiye-i Etfâl N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1877-1882

Say ve Amel N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2269-2271

Kesilan ve Atâlet

Esbâb-ı Zahîreye Teşebbüs Tevekküle Mâni' Değildir

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2281-2284

Kesb, ticaret-i berriye ve bahriye, sanat, ziraat, madencilik, seyâhat

N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2300-2303

Harf ve Sanâyi' N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2311-2314

Menâfi'-i Arz ve Seyâhat N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2331-2334

Medeniyet-i Şer'îye, N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2495-2497

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye (birinci bahis beş makaleyi müstemildir) – 1 –
ahkâm-ı kânûniyeyi icrâ edecek hükümet ve reisinin lüzumu

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2510-2511

Medeniyet-i şer'îye, terakkiyât-ı diniye – 2 – eşkâl-i hükümet, hilâfet ve saltanatın
hakiki ve şerâit-i hilâfet

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2524-2526

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – 3 – eşkâl-ı hükümet, hilâfet ve saltanatın hakiki ve şerâit-i hilâfet

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2542–2543

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – hilafette neseb-i kureyşî'nin şart kılınmasında hikmet ve keyfiyet sükûtu

N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2556-2557

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – 3 – veliyü'l emr ve erkân-ı hükümetin takip edecekleri meslek – program

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2574–2576

Medeniyet-i Şer'îye, N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2589–2591

Terakkiyât-ı Diniye – Asl-ı Sâni

Medeniyet-i Şer'îye N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2606-2607

Terakkiyât-ı Diniye – Asl-ı Sâlis

Çorum Belediye-i N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631–2632

Riyâset-i Âliyesine

Medeniyet-i Şer'îye, N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2620–2621

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2643–2644

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2656–2658

Medeniyet-i Şer'îye N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2672-2674

Terakkiyât-ı Diniye – İstibdâd

- Medeniyet-i Şer'îye N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2685–2686
- Medeniyet-i şer'îye, terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – 4 – Kânûn-i İlâhînin evliyâ-yı umûr ve memurîn-i hükümet için tayin edildiği vezâif-i hususiye
- N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2699–2700
- Bir Müçtehid N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2714–2718
- Taslağının Dalâlet ve Izlâlî
- Medeniyet-i Şer'îye N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2722–2724
- Medeniyet-i Şer'îye N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2732–2735
- Terakkiyât-ı Diniye
- Medeniyet-i Şer'îye N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2748-2750
- Terakkiyât-ı Diniye
- Medeniyet-i Şer'îye N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2764-2766
- Terakkiyât-ı Diniye
- Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – ikinci vazîfe
- N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2782-2784
- Medeniyet-i Şer'îye N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2796-2798
- Terakkiyât-ı Diniye
- Medeniyet-i Şer'îye N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2810–2812
- Terakkiyât-ı Diniye – Lâhike
- Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – 5 – Kânûn-i İlâhî'nin tebaa için taayyün eylediği vezâif-i hususîye
- N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2826-2828

Medeniyet-i Şer'îye N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2844–2845

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2860-2862

Terakkiyât-ı Diniye – Mâ'bad

Medeniyet şer'îye terakkiyât-ı diniye mâ'bad – ikinci bahs sekiz makaleyi hâvîdir – (1)
– Kânûn-i İlâhî'nin umûm mükellefine teklif edildiği vezâif

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2876-2879

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – 2 – hukukullâh'a ait vezâif-i ibâd

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2893-2896

Medeniyet-i Şer'îye N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2906–2908

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2924–2927

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye terakkiyât-ı diniye - hukuk-ı ibâde ait vezâif-i içtimâiyeden vezâif-i hususîye

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2939-2942

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Vezâif-i Zevce

N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2971-2977

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Mâ'bad: Hurûc-ı Ale's-Sultan

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2986-2989

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – ebeveynin vezâifi ve terbiye-i etfâl

N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3005-3007

Medeniyet-i Şer'îye N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3022–3025

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – evlâdın vezâifi

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3035-3038

Medeniyet-i Şer'îye N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3054-3056

Terakkiyât-ı Diniye – Ahlâk

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad – tebdil-i ahlâk

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3066-3069

Medeniyet-i Şer'îye N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3084–3085

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – mâ'bad - hukuk-ı ibâda ait vezâif – içtimâîye-
i gayr-ı siyasîyeden vezâif-i umûmiye

N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3100-3101

Rasim Efendi İçin N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3103-3104

Hükümetten Bir Rica

Cihâd-ı Esbâb-ı N.178, 24 Şevval 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3114–3116

Maddîye ve Esbâb-ı Manevîye

Medeniyet-i Şer'îye N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3116–3119

Terakkiyât-ı Diniye – Uhuvvet – 2

Cihât İçin İâne N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3130–3133

Medeniyet-i Şer'îye N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3135–3137

Terakkiyât-ı Diniye – Teâvün – 3

Cihât ve Zaferin	N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3146–3148
Esbâb-ı Manevîyesi	
Cihât ve Gazîliğin	N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3162–3166
Fezâili	
Fezâil-i Şüheda	N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3178-3181

3.1.151. İsmail (Balin Naibi)

Beyânü'l-Hak İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâîleridir
N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

3.1.152. İsmail (Ofllu)

Harb Hakkında N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128
Hakikat-i Hâl

3.1.153. İsmail Hakkı (Manastırlı)

Kuvve-i Teşriye N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.381-382
Kuvve-i Teşriye Tabirine Dair N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.476

3.1.154. İsmail Hakkı (Kütahyalı)

İnsaf mizanlarını elimizden bırakmayalım sözümüzle âmil olalım hülâsa insâf edelim
N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1842-1844

El-Mer'u N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1894-1896

Aduvvun Limâ Cehl

Biraz Da Kânûn-ı N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1965-1967

Mantıka-i Tevfik Hareket Edelim

3.1.155. İtalya Sefâreti

İtalya Sefâretinden 23 Eylül 1911 târihiyle vârid olan takrîrin tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328

İtalya Sefâretinin 28 Eylül 1911 tarihli notası tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328-2329

- K -

3.1.156. Kemâlüddin (Harputî)

Kaside-i Sûfiyân N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1525

Kaside-i Aşk N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1952

3.1.157. Keşfi

Telgraf – Dersaadette Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmiliğine

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

3.1.158. Konya'dan

Kıt'a-i Târihiye N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276

3.1.159. Kadızâde Abdullah Ziyaüddin (Divrikli)

Vesâyâ-yı Aristo N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2557-2559

Şeyhülislâm Efendi N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2576-2578

Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine

3.1.160. Kemâlüddin el – Mevlevî

Müseddes N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423

3.1.161. Kemâlzâde Ali Ekrem (Bolayır)

Ya Hüseyin N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.412-413

3.1.162. Kunduracı

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.163. Kudsî

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.164. Küçük Hamdi \ Elmalı Muhammed Hamdi

Hutbe-i Peygamberi	N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.4-6
Vaaz	N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.6-8
Ulûm-ı İslâmiye – Âleme Bir Nazar	N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrîn-i Evvel 1324, s.4-6
Ulûm-ı İslâmiye	N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.84-88
Ulûm-ı İslâmiye	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.130-134
Ulûm-ı İslâmiye	N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.178-182
Saâdet-i Hakikiye	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.328-333
Makale-i Mühimme	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.399-404
İslâmiyet’le Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?	N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.442-444
İslâmiyet’le Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?	N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.466-468
İslâmiyet ve Hilafet ve Meşihat-ı İslâmiye	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.511-514
İslâmiyet’le Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.522-525
Cevap	N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.543
İslâmiyet’le Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?	N.24, 22 Safer 1326 \ 2 Mart 1324, s.546-548

- Meclis-i Mebûsândan N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.723-725
- 31 Mart Hadisesinden
- (Meclis-i Mebûsânda) N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.747-750
- 31 Mart Hadisesinden
- 31 Mart Vakasına Dair N.34, 2 Receb-i Şerif 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.788-791
- Meclis-i Mebûsânda
- Küçük Bir Düşünce N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.978-981
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1024-1026
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1035-1038
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1051-1054
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1067-1070
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1100-1102
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1114-1116
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa
- N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1130-1132

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1194-1197

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1226-1228

Donanma İânesi N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1658-1669

Zekât Yerine Geçer Mi?

3.1.165. Külhaşzâde Rahmi

Sivas'ta Münteşir N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.984

Kızılırmak Refikimizden

- M -

3.1.166. M. A (Elif).

Hırka-i Şerîf ve N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2214-2216

Bir Temennî-i Kalbi

Düşüncelerim N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2234-2237

Trablusgarp – İtalya'nın hırsı ve teşebbüsâtı – valilerimiz – sekine-i vilayet – hükümetimizin derece-i intibâhı

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2278-2281

Devâir-i Aidesine N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291

Cezîretü'l Arab'da N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2294-2299

Bilâd-ı Kasım

Ecille-i Ulemâya N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2300

Hitap – Masonluk

Mısırlılara N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408

3.1.167. Maverdî

Meşveret Edebü'd Dünya ve'd Din

N.1, çev: Hüseyin Hazım, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.7-9

3.1.168. M. B.

Hayal İçinde N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2637-2640

İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti

3.1.169. Meclis-i Mebûsândan İlmiye Encümeni

Mecelle Cemiyeti Nizamnâme Lâyıhasının Sûret-i Muâdelesidir

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.933-935

3.1.170. Mehmed (Meğrili)

Arapçanın Tahsilindeki N.104, 2 Rebülâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1930-1932

Mecbûriyet

3.1.171. Mehmed

Dersâadette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.172. Mehmed Akif

Sırât-ı Müstakîm refikimizin baş makalesinden hasbihâl - koleraya dair

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1626-1628

3.1.173. Mehmed Arif

Sîmâ-yı Sâimin N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.12-13

Geçen Ramazân-ı Şerîfte N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.8-10

Ârzû-yı Dil N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.18-19

Vedâ-ı Ramazân N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.63-64

Kürsi-i Tedriste N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.97-98

Mektep

Îmâm-ı Âzam N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.118-119

Îmâm-ı Şafi N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.144-145

Tenezzelü-r-rahmet N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.260-261

inde zikrû's-sâlihîn

Müzbiha-i Ahlâkiyeler N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.433-435

Yâhûd Kahvehâneler

İmâm Ahmed bin N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.782-783

Hanbel Eş-Şeybânî

İnde zikrû's-sâlihîn tenezzelü'r-rahmet hükm-i maktul Şehabettin Sühreverdi

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.798-799

Bir Tavsiye-i Mühimme N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2844

3.1.174. Mehmed Bahaeddin

Bir Neşîde-i Hakimâne N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.560-562

Muhterem Beyânü'l-Hak N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1947-1948

Cerîde-i İlmiyesine

3.1.175. Mehmed Cevat (Kerküklü)

İnkılâp – Kıt'a N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888

3.1.176. Mehmed Fatih

Cemiyetimiz N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.10-11

Tedrîsat ve Medâris N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.136-137

Tedrîsât ve Medâris N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.166-169

Tedrîsât ve N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.357-361

Medâris – İmtihanlar

Bir Eser-i Nisyân N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.368

Mart 31	N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.696-698
31 Mart	N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.721-723
31 Mart	N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.768-771
Vak'asına Dair	

3.1.177. Mehmed Fevzi (İzmitli)

İttihât ve İtilâfın	N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûn-i Sâni 1327, s.2599–2590
Mana-yı Hakikatleri	
Mebûsun Manâsı ve Vekâletin Meşrûiyetle Sıhhatinin Şartları	
N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2646–2648	
İzmit Sancağı Belediye Riyâsetiyle Ahâlî-i Muhteremesine	
N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664	
Siyasetin Manası ve	N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2882-2884
Millete Lüzûmu	
Emr-i Bi'l Ma'rûf'un	N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2930-2933
Manasıyla Suver-i İfâsı	
El – Eşyau	N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3039-3040
Merhune Bievkatihâ	

3.1.178. Mehmed Fikri

Edeb-i Tahrîre N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1885-1886

Riayet Lâzımdır

3.1.179. Mehmed Hayalî

Ertuğrul N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2191-2192

Gazetesinden

3.1.180. Mehmed Hamdi

Askerî Kulübü N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrinisânî 1324, s.218-219

Tevilat-ı Sahîfe N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.367-368

3.1.181. Mehmed Hicabî (Vodinelî)

Salâbet-i Diniye N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.702-704

Rehâvet-i Diniye

3.1.182. Mehmed Hulûsî (Dağistanlı)

Müteferrikat N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1835-1836

Bir Teşebbüs-i Mühim

İtalya'nın Taaddiyâtına Karşı Mısırlıların Harekât-ı Besâletkârâneleri

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrinievvel 1327, s.2366-2367

Mısır'dan Bir Mektup N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2438-2439

3.1.183. Mehmed Hüseyin

Dersaâdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.184. Mehmed Lütfî

İ'tizâr, redd-i kusûr Müsavat Gazetesinden – Salihli Kazası ahâlî-i matbaasına açık mektup

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2867-2868

3.1.185. Mehmed Muhlis (Ayaşlı)

Tahmîs N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2774

Manzûme-i Marifet N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887

3.1.186. Mehmed Muhyiddin (Bapaya İstanbul)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.187. Mehmed Nesip

Ulemâ, meslek ilmi (medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye)

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.212-214

Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet, ulûm-ı İslâmiye - ulemâ, meslek ilmi

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.257-259

3.1.188. Mehmed Nurî (Üsküdarlı)

Karamürsel Zâbita N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1336

Memûruna Bir Teşekkür

Muhterem Beyânü'l-Hakk'a N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1539-1540

3.1.189. Mehmed Refet

İslâmiyet'te N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.408-409

Medeniyet ve Hürriyet

3.1.190. Mehmed Sadık

Mektup N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1836-1837

3.1.191. Mehmed Sadık

Şeriat ve Ulemâmız N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.834-837

Mani'-i Medeniyet Değildir

3.1.192. Mehmed Salih (Uşşakî)

Evkâf Nâzır-ı N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2179-2180

Âlisine Açık Mektup

3.1.193. Mehmed Sıtkı

Arz-ı Şükrân ve N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.729-732

Tafsilü'l Merâm

Reisü'l Hikmet N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2106-2107

Mahâfetullah

3.1.194. Mehmed Sıtkı (Meğrili)

Terbiye-i Etfâl ve N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1984-1986

Birkaç Söz

Zaman N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2032-2034

3.1.195. Mehmed Şemsüddin

Dersââdette N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2002-2004

(Beyânü'l-Hak) Cerîde-i Ferîdesine

3.1.196. Mehmed Şemsüddin (Kayserili)

Tevhîd-i Bârî teâlî ve na't-ı seyyidü'l enbiyâ aleyhi't tahâyâ

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.143-144

3.1.197. Mehmed Şerîf (Yunuslu)

Münâcât N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1234-1235

3.1.198. Mehmed Şerîf (Bapaya İstanbul)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.199. Mehmed Şükrî

İlmiyeye N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2144-2145

Acımak Lâzımdır

Vâizlerimiz Hakkında N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3052-3054

Birkaç Söz

3.1.200. Mehmed Tabib

İttifak Edelim N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2174-2175

Ümmehât-ı Fezâil-i N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2351-2353

İslâmiye

3.1.201. Mehmed Tâhir

- İntibâh-ı İslâm N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2390-2392
- Mesâil-i Hayâtiye-i İslâm N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2563-2564

3.1.202. Mehmed Tayyib

- Sa'y'in Meşrûiyeti N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.283
- Cihâdın Farziyeti N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3182-3184

3.1.203. Mehmed Vehbi

- Makale-i Mahsûsa N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.62-63
- Makam-ı Sâmi-i Sadârete N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2262-2265

3.1.204. Mehmed Zeki

- Sâil N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1706
- Sabah Namazı N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1736-1737
- Mektebimiz muallimlerinden Tâhirü'l Mevlevî Bey'in Sırât-ı Mustakîm risâlesinde münderiç "Vakfe-i Arafât" unvânlı manzûmesinin nesre tahvîli
- N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1768
- İslâm'ın İlk Bayrağı N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1870-1871

3.1.205. Mehmed Ziyaeddin

Hakan-ı sâbıkın halli hakkında kable's şeriadan sâdır olan fetvâ-yı şerîfe sûreti

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.692

3.1.206. Mevlana

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.39, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.879-881

Nush-ı Münebbih

N.57, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1167-1168

Nevâ-yı Garâm

N.59, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1204-1206

Rûbayat Hz. Mevlana'dan

N.75, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1463

Münâcat-ı Hazret-i Mevlana'dan

N.79, çev: Refik el Mevlevî, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1526

Münâcat-ı Hazret-i Mevlana'dan

N.81, çev: Refik el Mevlevî, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1557-1558

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.83, çev: Refik el Mevlevî 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1589-1592

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.87, çev: Refik el Mevlevî, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1649-1652

Mesnevi-i Şerîften

N.92, Refik el Mevlevî, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1733-1736

3.1.207. Mevlana Câmî \ Mevlana Nurettin Abdurrahman Hacı Efendi

Arif-i Sami-i Mevlana Cami Kuddissesiruh Hazretlerinin Meşhur Bir Gazeliyle Meâlen Tercümesi

N.61, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1235-1236

Kaside-i Ferîde Tercümesi Mukaddime

N.62, çev: Kemâlüddin Harputî, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1251-1252

Kaside-i Ferîde Tercümesi

N.67, çev: Kemâlüddin Harputî, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333-1335

Kaside-i Ferîde Tercümesi

N.68, çev: Kemâlüddin Harputî, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1346-1348

Mevlana Câmî Kuddissesirruh Hazretlerinin Bir Rübaisi

N.69, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1364

3.1.208. Mevlûd Şerîf

Dine Rağbet

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2204-2206

3.1.209. M. Fâik (Bandırmalı)

Mektep, Medrese N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2708-2709

Bir Maraz-ı Ahlâkî N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2272-2773

3.1.210. M. Fazıl

Tahmîs N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1379-1380

3.1.211. M. H (Ha).

İçtihâd N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.621-623

3.1.212. M. H (Ha).

Lisân Meselesi N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.869-871

3.1.213. Mimarzâde Mehmed Ali

Urvetü'l Vüskâ N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.165-166

Urvetü'l Vüskâ N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.188-189

Urvetü'l Vüskâ N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.253-256

Urvetü'l Vüskâ N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310-312

Urvetü'l Vüskâ N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.346-347

Urvetü'l Vüskâ N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.452-453

Umdetü'l İkân N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.480-481

Saâdet-i Mü'temine	N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.500-502
Taayyün-i Meslek	N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.727-729
Akâide-i Meşveret	N.33, 23 Cemâziyelâir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.777-779
İlm, Cehâlet	N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.783-784
Kabir	N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.857-858
Bülbüle	N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.871-872
Akıl İçin	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1696-1699
Gâye	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1726-1730

3.1.214. M. Kemâl (Selanikli)

Meclis-i Milli-i Muhteremenin – Nazar-ı İntibâhlarına Arz

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2014-2015

3.1.215. M. Nevvâr

Bir Masûmun N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.340

Tazarruâtından

Sabah-ı İnşirâh N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.364

3.1.216. Molla Mehmed Bin Ahmed (İzmir'den)

İla-Huzur N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260

Kem El-Ali

3.1.217. M. R.

Terâne-i Harb N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3159-3160

3.1.218. M. Ş.

Meşâhîr-i esâtize-i Osmaniyeden Şevket Efendi merhûmun ehass-ı tilâmîzinden
Bandırma Müfti-i Sâbıkı Ahmet Kemâlüddin Efendi merhûmun seng-i mezârı

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2243

3.1.219. M. Şeref

Tagayyüreti'l Bilad N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1548-1550

3.1.220. M. Şükrî

İslâmiyet ve N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1779-1881

Medeniyet

Kadınlarımız N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1832-1834

Şâyân-ı Teessüf N.103, 25 Rebülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1906-1909

Hâllerimizden

Muhafaza-i Milliyet N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2006-2009

Müzmin Bir N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2206-2209

Maraz-ı İçtimâî – Moda

Çocuklarımızı N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2265-2269

Nasıl Terbiye Edelim

Muhafaza-i nâmus ve haysiyet bahriyemizin kuvvetli olmasına vabestedir

N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2378-2382

Masum Kanı N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2458-2462

Akıtmak da Medeniyet Midir?

İstanbul Hâtıratından N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3044-3046

Dilsûz Manzaralar Karşısında

Mâziye Bir Nazar N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3089-3092

Yirminci Asır N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3185-3187

Medeniyette Hilâl ve Salib

3.1.221. M. T (Te).

Bir Şeyin Hakikati N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2881-2882

Sûretinde Nasıl İstidlâl Olunur?

Yıkılmış Bir Cihân N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3109-3110

Karşısında

Cuma Namazında N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3142-3143

3.1.222. Muhlis (Sultaniye Naibi)

Beyânü'l-Hak İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâîleridir

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

3.1.223. Mûsâ Kâzım

Sûret-i Fetvâ N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1514

3.1.224. Mustafa

Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1687-1688

3.1.225. Mustafa (Müderrisinden Balıkesri)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.226. Mustafa (Konya Ulemâsından)

Gûş-ı Diyânet ve N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2250-2251

Hamiyyete

3.1.227. Mustafa (Hukuk Şubesinden)

Red ve İspat N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2913-2915

Hakkında Bir İki Söz

3.1.228. Mustafa (Oklu)

Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787

Cerîde-i Ferîdesine

3.1.229. Mustafa Âsım

- Bir Mektup N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.189-191
- Ehl-i İslâm ve Ulûm N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.975-977
- Ehl-i İslâm ve Ulûm N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.987-990
- Mâ'bad-2
- Ehl-i İslâm ve Ulûm-3 N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.2-5
- Ehl-i İslâm ve Ulûm-4 N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1019-1020
- Dindarlık ve N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1038-1040
- Dinsizlik \ Makale-1
- Ehl-i İslâm ve Ulûm-5 N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1042-1043
- Dindarlık ve N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1054-1057
- Dinsizlik \ Makale-2
- Hulefâ-i Râşidîn hazerâtı asrında ahvâl-i ictimâiye – (Hazret-i Sadık-ı Âzam Devri) –
1
- N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1073-1075
- Hulefâ-i râşidîn hazerâtı asrında ahvâl-i ictimâiye – Hazret-i Ömerü'l Faruk Devri –
Makale 2
- N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1084-1087
- Hulefâ-i râşidîn hazerâtı devirlerinde ahvâl-i ictimâiye - Faruk-ı A'zam Radiyallahu
Teâla anh Devri – 3
- N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1116-1118
- Geçen hafta bir konferansta gazetemiz Sahib-i İmtiyazı Mustafa Âsım Efendi'nin irâd
eylediği nutuktur

N.55, 30 Rebülevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1135-1141

Ulemâ-yı N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2511-2513

İslâmiye'nin Nazar-ı İntibâhına

3.1.230. Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Ziyâ-yı Âzım N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Talebe-i Ulûm N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2596-2597

İhvânıma Âcizane Bir İhtâr

Hak N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2675

Karada Gemi Yürür Mü? N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3104-3106

Cihâd-ı Ekber ve N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3148-3150

Cihâd-ı Asgar

3.1.231. Mustafa Fehmî

Na't-ı efdalü'l enbiyâ aleyhi ve alâ alihi ekmelü't tahâyâ

N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2194-2196

3.1.232. Mustafa Hakkı (Aksekili)

Ulemâ-yı N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.795-796

İslâmiye ile Hasbihâl

Vâizîn-i Kirâm İçin N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.854-857

Vezâif-i Mühimme

Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1775-1779

Cerîde-i Muteberesine

3.1.233. Mustafa Neca

Beyrut Müftüsünün Fetvâsı Tercümesidir

N.161, çev: Fahrüddin, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2842-2843

3.1.234. Mustafa Necâtî (İzmirî)

Safahât-ı İçtimâiye ve Siyasîyeden: 1 – Müslümanlara Bir Ders-i İntibâh

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2167–2170

3.1.235. Mustafa Nûrî

Levha N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1950-1951

3.1.236. Mustafa Sabri

Beyânü'l-Hakk'ın Mesleği N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.2-4

Müdafaa-i Hakikat N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.10-11

Huzûr-ı Hümâyûn Dersleri N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.3-6

Din-i İslâm'da N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.8-11

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil

- Iyd-ı Said-i Fıtr N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.58-59
- Din-i İslâm'da N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.89-92
- Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- Din-i İslâm'da N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.106-110
- Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- Fes ve Kalpak N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.146-149
- Din-i İslâm'da N.8, 27 Şevval 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.154-158
- Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- Fes ve Kalpak N.8, 27 Şevval 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.173
- Din-i İslâm'da N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.226-231
- Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- Başlıksız N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.296
- Taaddüd-i Zevcât N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s. 286-289
- Edeb-i Tahrîr N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s. 326-328
- Cevâbım N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s. 382-384
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden - Sûret
- N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.426-428
- Cevâbım N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.476-479
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.492-495
- Münâkaşa Olan Mesâilden
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden
- N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.528-530

Münâkaşa Olan Mesâilden

Sabah Refikimize

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Sûret

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.570-573

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Talâk -1-

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.595-598

Hakikî Şiirlerim

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.611-613

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden "Talâk"

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.628-631

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden "Talâk"

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.651-654

Menâkıbımız ve Misalimiz N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.693-696

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi – Mukaddime

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.733-736

Tanîn'den: Din

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.716-719

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.756-757

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.784-785

Talebe-i Uluma

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.764-768

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.805-808

Tashîh N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.808

İntikadat N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.825-826

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.840-842

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.872-874

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.887-890

İntikadat N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.904-906

İntikadat N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.920-922

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.935-937

Başlıksız N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.950-952

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.953-954

Îâne-i Milliye N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.966-968

Îâne-i Milliye-i Nisvân Cemiyet-i muazzezesine – hakikatten hayale doğru

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.971-975

İntikadat Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.997-1000

- Reddi Ali Mafiyü'l N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.14-16
- Kavlü'l Ceyyid Min El Reddi
- Meclis-i Mebûsânda N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.6-8
- Ulemâ ve Yeni Gazete
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Say ve Servet
- N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1020-1023
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât
- N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1060-1062
- Reddi Âlâ Mâ Fil N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1057-1059
- Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi
- Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât
- N.51, 2 Rebîülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1071-1072
- Reddi Âlâ Mâ Fil N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1109-1110
- Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi
- Reddi Âlâ Mâ Fil N.54, 23 Rebîülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1126
- Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi
- Reddi Âlâ Mâ Fil N.55, 30 Rebîülevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1143-1144
- Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi
- Reddi Âlâ Mâ Fil N.56, 7 Rebîülâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1159-1160
- Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi
- Taşrada İrâd Olunmuş N.56, 7 Rebîülâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1150-1153

Bir Nutuktan

Reddi Âlâ Mâ Fil N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1173-1175

Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

Taşrada İrâd Olunmuş N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1163-1166

Bir Nutuktan

Reddi Âlâ Mâ Fil N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1190-1192

Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

Meclis-i Mebûsânda N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1180-1183

Bütçe Müzâkerâtı

Reddi Alâ Mâ Fil N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1222- 1224

Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

Reddi Alâ Mâ Fil N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1253-1256

Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Mûsikî

N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1258-1262

Reddi Alâ Mâ Fil N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1283-1285

Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

Reddi Alâ Mâ Fil N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1309-1312

Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

Reddi Alâ Mâ Fil N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1365-1368

Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

Kurban Paraları ve N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1710-1717

Donanma İânesi

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Sigorta – Kumar

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1858-1861

Din-i İslâm'da N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1890-1894

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

İlmiye Bütçesi N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1958-1961

Münasebetiyle

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Tesettür-i Nisvân

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2022-2025

Din-i İslâm'da N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2038-2040

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2054-2057

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2070-2073

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Hemze-i N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2246-2250

Vasl Meselesi

İttihâd ve Terakki Kongresinde kırâat olunan raporun bir noktası

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2359-2363

Din-i İslâm'da N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2394-2397

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrinievvel 1327, s.2426-2429

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Mahşer N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2629-2630

3.1.237. Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Ahlâk N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1183-1185

Ahlâktan N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1213-1214

Ahlâktan N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1247-1249

Ahlâktan N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1277-1279

Ahlâktan N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1294-1296

Rusya N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1312-1314

Müslümanları ve Duma Meclisi

Ahlâktan N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1326-1328

Ahlâktan N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1340-1342

Ahlâktan N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1373-1375

İstanbul Köpekleri N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1412-1413

Hakkında

Meâli-i İslâmiye ve N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1423-1424

Mebde-i Âlem-i İslâmiyet

Bir Levha-i İbretnâme N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1426-1428

- Şark ve Garp Kadınları N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1437-1440
- Âlem-i İslâm'da N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1470-1471
- Bir Hatve-i İttihâd
- Tiyatrolar N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1490-1492
- Tiyatrolar N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1504-1506
- Ağamız Eğleniyor Mu? yoksa neşr-i şenâat, efsad-ı ahlâk mı?
- N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1536-1539
- Mülkümüzde Muhtaç N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1550-1552
- Olduğumuz Şeyler
- Türkiye'de yeni bir eser-i terakki yâhûd bir tahakküm-i mağrûrâne
- N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1566-1569
- İran'ın Tâli'i N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1582-1584
- Memleketimizde N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1580-1582
- Muhtaç Olduğumuz Şeyler
- Bir Hakikatin İzâhı N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1595-1598
- İran'ın Tâli'i N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1605-1607
- Din-i Mübin-i N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1610-1617
- İslâm ve Kolera
- Başlıksız N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1634-1635
- Bir Musâhabe N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1636
- Medreselerimiz N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1642-1645

Bir Musâhabe	N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1648-1649
Medreselerimiz – 2	N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1678-1680
İslâmiyet'te İzdivaç	N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1694-1696
Medreselerimiz – 3	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1730-1733
Temiz Yürekli Bir Köylü	N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1745-1746
Avâmın Havâs Üzerindeki Hukuku	N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1744-1745
Düşüncelerim	N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1762-1764
Başlıksız	N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1774-1775
Münasebetiyle Bir Telehhüf	
Türkistan'ın Ahâlî-i	N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1798-1799
İslâmiyesi – Hal-i Melâl-engizi	
Ulviyet-i İslâmiyeden	N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1796-1797
Bir Numûne Daha	
İnfiâlat-ı Nefsâniye	N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1806-1808
İran'ın Başındaki Fırtınalar!	N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1824-1826
Zamanımızdaki	N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1863-1866
Müverrihler!	
İftira da	N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1875-1877
Bu Kadar Olur!	

- Meclis-i N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922-1925
- Mebûsânda Softalar?
- Lüzûm-ı diyânetin bir numûnesi daha (?) ve Almanya'da sosyalizm
- N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1926-1928
- Bu Vatanı Kimler N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1961-1963
- Daha Ziyade Sever?
- Nazar-ı Hükümette N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1980-1984
- Ahlâk
- În Tensurullâhe N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2025-2027
- Yensurküm
- İlgin'da Bir Vak'a N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2042-2044
- Münasebetiyle Tiyatrolarımız
- Neredeyiz? N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2057-2059
- Nereye Gidiyoruz?
- Türkiye, Farmasonluk N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2073-2076
- Bizde N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2086-2088
- Avâmil-i Fikriye
- Îzâh-ı Hakikat N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s. 2102-2105
- Mûcib-i Gıpta N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2121-2123
- Bir Hâl
- Rûûs İmtihânı N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2139-2141

Eskişehir’de	N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2141-2143
Hakikat-ı Refikimize	
Ebuzziya Tevfik Bey’e	N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2150-2152
Bir Vak’a-i Dilsûz	N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2166-2167
10 Temmuz	N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2182-2184
Iyd-ı Millisi	
Hakikat Gazetesi	N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2187-2189
Sahibi Mestan İsmail Efendi’ye	
Taliisiz İstanbul	N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2199-2200
Derdimizin En	N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2314-2316
Büyüğü	
Osmanlılık ve	N.134, 6 Teşrînisâni 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2416-2418
İslâmiyet	
Kânûn	N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2430-2433
Meşrutiyetin Bizde	N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2477-2480
Sûret-i Tecellisi	
İzâh-ı Hak ve	N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2493-2495
Hakikat	
Latife Latif Gerek	N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2501
Ahlâksızlığın	N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2508-2510
Vehim Neticeleri	

Safahât-ı Hayât	N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2516-2519
Kimler Yapar?	N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2532-2534
Kimler Çeker?	
Emniyet-i Âmmе	N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2538-2540
Doğruluktağır	
Hakka Karşı	N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2554-2556
Meslek	
Memleketimizde	N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2565-2567
Kânûnsuzluk	
Millet Vazîfe	N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2570-2573
Başına	
Hak, Vazîfe	N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2587-2588
Mütelevvin İki	N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2784-2786
Levhâ Karşısında	
Mebde-i Feyz	N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2794-2796
Mütelevvin İki	N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2799-2801
Levhâ Karşısında	
Ulviyet ve	N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2813-2814
Meriyet-i Kânûn	
Düşüncesizlikler	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2858-2860
İskolastik	N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2896-2900

Ders Vekâlet-i N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2933-2935

Âliyesinin Bir Kararı

Kimler Daha N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2935-2936

Mutaassıp?

Kara Kuvvet, Nûr N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2942-2945

Kuvveti

Bizde Yenilikler N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2954-2956

Ayân Nazarında N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2958-2961

Tecelli Eden Hakikatler

Bizde Yenilikler-2 N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2995-2997

3.1.238. Mustafa Şevket (Bapaya Edirne)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.239. Mustafa Tevfik (Müderresinden Mukarrer Amasî)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.240. Mustafa Zeki (Bigadiçli)

Ziyâ-yı Âzim N.147, 8 Rebîülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631

3.1.241. Mücâhide-i Milliye

Hikmet-i Hükümet N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3087-3088

3.1.242. Müftüzâde Mehmed Sıtkı (Kesriyeli)

Bir Nidâ-yı İhtirâm N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrinievvel 1324, s.124-125

3.1.243. Mükremin

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.244. Münir (Kilisli)

İctihâd N.100, 5 Rebülevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1861-1863

Kilâbın Tahâret ve N.107, 24 Rebülâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1976-1978

Necâseti Hakkında Akvâl-i Fıkha

İksâl N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1990-1992

Ayıntablı Abdullah N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2063

Edip Efendi

Hukukta İstinâbe N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2348-2350

Yâhûd Kitabü'l Kadı ila Kadı

Gayrimüslimler ile N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2618-2620

İtilâf Muhalif-i Şer' Midir?

3.1.245. Münir Süreyya

İspanya Hâtırâtı ve N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1419-1422

Kurtuba Câmi-i Şerîfi

3.1.246. Müntesibin İlmiyeden Biri

İslâh-ı Medâris N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.250-252

Medâris-i İlmiyye N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.276-278

Rüûs İmtihânı N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1324-1326

Bir Millet Nasıl N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1684-1686

Muzmahil Olur?

3.1.247. Müntesibin İlmiyeden Bir Zat

İslah-ı Tedris Hakkında N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.274-276

3.1.248. M. Ziyaüddin

Teşekkür-i Alenî N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1526-1527

- N -

3.1.249. Nakipzâde Refik

Mecmûa-i Eş'ârımdan N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Bir Sahîfe

3.1.250. Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

İstibdât İniltelerinden N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1309

Doğru Söylemiyor Muyum?

Zindanda bir inilti yâhûd hapishânede kendi kendime mırıldanma

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333-1335

Söylesin N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1345-1346

Neşîde-i meyûsiyet yâhûd zulümden böyle mi şikâyet edilir- infîâl-ı nevmîdî

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1364-1365

Hakikatten Vazgeçemem N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1403-1405

Hakikatten Vazgeçemem - 2 N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1424-1426

Hakikatten Vazgeçemem – 3 N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1436-1437

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden: mukaddime yâhûd ulûm niye tedvin olunup her birine mahsûs bir isim takılmıştır?

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1443-1445

Ne Fikirde N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1453-1455

Bulunalım? – 4

Tasvîr-i Mütecellidâne N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1474-1476

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden: mukaddime yâhûd ulûm niye tedvin olunup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1467-1470

Nasihat-ı Mülzimâne N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1494-1495

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1487-1489

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhût ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? Mukaddime

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1506-1507

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1535-1536

Tahaddî-i İrâzkârâne N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1557

Hakikatten N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1552-1554

Vazgeçemem – 4

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1546-1548

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1562-1564

İhtâr – Mukaddime N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1584-1586

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1578-1580

Değebilmiş Mi? N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Ef’âl-i İlâhîye

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1631-1633

- Tahmîs N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1654
- Hapishânedede Tegazzül N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1691
- On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Ef’âl-i İlâhîye
N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1681-1684
- On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Ef’âl-i İlâhîye
N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1699-1701
- On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Ef’âl-i İlâhîye
N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1718-1720
- On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – Ef’âl-i İlâhîye
N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s. 1747-1751
- Hakikatten N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1758-1762
- Vazgeçemem – 5
- 82 numaralı nüshamızdan mâ’bad: Siyer Derslerinden
N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2064-2068
- Siyer Derslerinden N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2091-2093
- Siyer Derslerinden N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2125-2126
- Siyer Derslerinden N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2210-2211
- Hakikatten N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230-2234
- Vazgeçemem – 6
- Hapishânedede Tegazzül N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274
- Sevdiğime Diyorum Ki N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274

İstitâf-ı Nevmîdâne	N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274
Gazel	N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291
Kıt'a	N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291-2292
Merdâne-i Arz-ı	N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2292
Muhabbetle	
Değebilmiş Mi?	N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324
Siyer Derslerinden	N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2403-2406
Siyer Derslerinden	N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2462-2466
Siyer Derslerinden	N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2704-2707
Siyer Derslerinden	N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2735-2737

3.1.251. Nazım (Manastırlı)

Îfâ-yı Vecîbe-i Teşekkür	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1415

3.1.252. Necib

Söğüt'ten Mevrût Bir	N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.757-760
Varaka	
Söğüt'ten	N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.912-915
Halil Edîb Beyefendi'ye	
Halil Edîb Bey'e	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.927-930

3.1.253. Necib el-Hakîm (Mekteb-i Hukuk Üçüncü Sınıf Şakirdanından)

Bir Mübahasenin N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1279-1281

Neticesi

3.1.254. Necmüddin (Kerküklü)

Rü'yetullaha Ait N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1913-1916

Tetkikât-ı Kelâmiye

Müdafaa-i Hakikat N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1968-1970

Redd-i Dalâlet

Muhterem Tesisat Gazetesinde makam-ı Meşîhata hitap hulâsaten derç olunan mektûbun sûretidir – Şeyhülislâm Efendi'ye açık mektup

N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2454-2455

Hakikat Bazen N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2469-2470

Hissiyâta Feda Olunmuyor

3.1.255. N. H (Hı).

Açık Mektup N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.884-886

3.1.256. Nikola Yorki Ustyan

Ulemâ-yı İslâmiye 'den Bir Zâtın Hamiyyet-i İslâmiyesi

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.217-218

3.1.257. Niyazi (Resneli)

Kahraman-ı Hürriyet Resneli Muhterem Niyazi Beyefendi'den gazetemiz nâmına aldığımız telgraf bîtarafılığıımız hasebiyle derç ediyoruz – Beyânü'l-Hak Gazetesi İdarehânesine

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.590-591

3.1.258. Nûh Efendi

Kayseri Ulemâ-yı benâmdan merhûm Hacı Torun Efendi Hâfidi Nuh Efendi Hazretleri tarafından gazetemize manzûme-i târihiye olmak üzere irsal buyurulmuştur

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.461

Mevlûdiye

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1932

3.1.259. Nureddin

Şeyhülislâm Efendi

N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2654-2656

Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine

3.1.260. Nureddin Münir

Hazâin-i mensiye-i milliyemizden umûmî kütüphanelere dair muhasebe

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.92-94

- O -

3.1.261. Osman (Ulemâdan)

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.262. Osman Nûrî (Dramalı)

Tedenniye Doğru N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2446-2449

- Ö -

3.1.263. Ömer Fevzi

Islâh-ı Medâris N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.324-325

Nidâ-yı Ehl-i İslâm N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.373-375

3.1.264. Ömer Hulûsî (Bapaya Anadolu)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati islâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.265. Ömer Naîmî

Başlıksız N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

3.1.266. Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

- Kâinata Bir Nazar N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1751-1753
- Mahâsin-i Edeb N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1800-1801
- Bir Levhâ-i İbret N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1851-1852
- İslâmiyet ve Ulûm N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1882-1885
- ve Fünûn
- Tercüme-i Hâl N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1929-1930
- Mehmed Hazık Efendi
- Diyânet N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1986-1987
- Adalet-i Şer'îye N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1992-1996
- Üdebâ-yı Osmâniyeden Şeyh Vasfi Efendi'nin gazel-i şairânelerini tahmîs
- N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098
- Başlıksız N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098-2099
- Muhît-i İslâmiyet N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2152-2155
- Şühûr-ı Selâse N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2200-2202
- Münasebetiyle - Nasîhat
- Afrika'da İslâmiyet N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2730-2732
- Sultan Selim'i N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2739-2741
- Ziyaret
- Hikmet-i İslâmiye N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2778-2782
- Bir Kıt'a N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2823

Levha-i Tabiat	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2839-2840
Bir Kıt'a	N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840
Üstâzemin Kabrinde	N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2870
Leyle-i Regaib	N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2890-2891
Muhterem Beyânü'l	N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3092-3094
Hak İdâre-i Âliyesine – İnegöl	

- R -

3.1.267. Receb Cûdî (Kalkandelenli)

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i İslâmiye'nin hissiyât-ı şerîatperveranesi

N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.558-559

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperveranesi

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.581-583

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperveranesi

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.609-611

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperveranesi

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.638-640

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.659-660

3.1.268. Refet (Ankaravî)

Taşra Müftü ve Müderris N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1830-1831

Efendilerinin Düş-ı Hamiyet ve Fatânetine

3.1.269. Refet

Hak Âlidir N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.307-310

İttifâk N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.657-659

3.1.270. Reşîd Rızâ Efendi

Reşîd Rızâ Efendi'nin N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542-1544

Nutkuna Dâir

3.1.271. Rıza (Mağripli)

Maşrık-ı İrfan N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1492-1493

Gazetesinde Görülmüştür

- S -

3.1.272. Sabah (Numara 8117)

Bir Teblîgat N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775

Kavl-i İstihsan – Kavl-i Kıyas

3.1.273. Sadık Hulûsî (İskeçeli)

İskeçe İntihâbâtında N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2725–2726

Kabadayı Ethem Rûhî

Meşrutiyet – Ahlâk ve N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2741–2742

Ulemâdan Bir Temenni

İslâmiyet Medeniyettir N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3071-3072

ve Necât-ı Ümit İslâmiyet'te

3.1.274. Said

Makale-i Mahsûsa N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.98-99

3.1.275. Said Efendi

Said Efendi Hazretlerinin “Beyânü'l-Hakk” ın geçen haftaki nüshasını tezyîn eden nutk-ı belîğlerinin sûret-i mütercemesidir

N.72, çev: Hüseyin Hazım, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1409-1412

3.1.276. Sair el Aseli

İnnemel Mü'minune İhvetün

N.72, çev: Belirtilmemiş, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1414-1415

3.1.277. Salih (Ulemâdan)

Dersaâdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.278. Salih İhsan

Re'sü'l N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.259-260

Hikmet Mahâfetullah

3.1.279. Salih Zeki (Ustrumcalı)

Talebe N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2113-2114

Kardeşlerime Bir Hitâp

İstikbâlimiz İçin N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2158-2160

Çalışalım

Şerîat-ı Garrâ ve N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2220-2222

Kanûn-i Esâsi

Meşrutiyetin Ruhu N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2612

İntihâptır

Bu Gidişle Millet N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2623-2624

İflâs-ı Ahlâkiye Mahkûm Olacak

Garîp Bir Gayretkeşlik N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2644-2646

Konferansçılık İleti N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2658-2659

Ders Vekâlet-i âliyesinin nâbîmevsim ve hilâf-ı kânûn-i icrââtı

N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2677-2678

Devr-i N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3171-3172

Tevaffukta Mıyız?

3.1.280. Selim Lâmi

Tahmîs N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146-2147

3.1.281. Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî

Bir Mütâlaa N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.583-586

Diyânetin N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.604-606

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.636-638

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.654-657

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.685-687

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.725-727

Medeniyete Lüzûmu

Girit için Sivas'ta akdolunan mitingte ulemâdan bir zat tarafından irât olunan nutuktur

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1299-1300

Beyânü'l-Hak N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2192-2194

Gazetesi İdare-i Âliyesine

Kânûn-i cezaya ilave olunan mevâd-ı kânûniyeden elli beşinci maddenin fıkra-i âhiresi üzerine bir mülâhaza

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2254-2256

Rusya'da Tazyik-i N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2284-2286

İslâm'a Lüzûm Gösterenler

Mücâhitlerimize N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2490-2493

Nâ-revâ Taarruz Reddiyesi

A'dad-ı Kuvvet N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2526-2528

Açık Mektup N.146, 1 Rebiülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2612-2614

Alay Müftüsü Fahrüddin Efendi'ye

3.1.282. Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

İnegöl'den Telgraf N.59, 28 Rebiülâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

İbrâz-ı Hamiyet N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1756

Muhterem Beyânü'l-Hak cerîde-i mübeccelesi idâre-i âliyesine - tebliğ-i ahkâm-ı diniye tohum-ı fesat saçmakla tefsir olunabilir mi?

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2080-2081

Muhterem Beyânü'l-Hak idâre-i âliyesine eğlenebilecekler miydi?

N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2216-2218

Mesâil-i İslâmiyeden N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2336-2339

Ecelsiz Kimse Ölmez Meselesi

Kara Hisar Sahip N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2455-2456

Cemiyet-i İlmiye-i N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2531-2532

İslâmiye

Tezkîr-i Diyânet N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2593-2596

İnegöl'den Telgraf N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872

Eser-i Cehâlet mi N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3026-3028

Diyânete İzhâr-ı Adâvet mi?

Der-i Âliye'de Şehzâde Cami-i Şerîfi Havalisinde Kemer Sokağında Beyânü'l-Hak
İdare-i Âliyesine

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

3.1.283. Seyyid (Darendevî)

Teessüf N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.112-114

Müdahâne N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.169-171

İzmir Mebûs-ı Muhterem Said Beyefendi'ye Açık Mektup

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1717-1718

3.1.284. S (Sin). N.

Donanma-yı Osmani'de terennüm olmak arzusuyla yazılmış olduğundan erbâbı
tarafından bestelenmesi mütemennâdır

N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1378-1379

3.1.285. S (Sin). Y.

En Mühim Mesele N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3074-3075

Harb-i Hazır N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3138-3140

3.1.286. Sivrihisar'da Bir Köylü

İrk Zayıflamış N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrinisânî 1326, s.1636-1639

Acaba Neden?

3.1.287. Siyahî Tüccâr (Demirci)

Dersââdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.288. Sufizâde Mehmed Tefrik (Kastamonulu)

Nusret ve Ma'rûf ile N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2891-2893

Emir

Muhâkeme mi N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2922-2924

Muhâcime mi?

Başlıksız N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2970-2971

Sûre-i Celîle-i Yûsuf N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2989-2990

Aleyhisselâmda Felsefe-i Siyasiye

Nazar-ı Şer' de N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3002-3003

İnkılap Esbâbı

Sûre-i Celîle-i Yûsuf N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3007-3008

Aleyhisselam Felsefe-i Siyasiye

Başlıksız N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3018-3020

Sûre-i Yûsuf'taki N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3025-3026

Siyaset-3

Tahmîs-i Na't-ı N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3030

Şerîf-i Nâbî Aleyhe'r-rahme

Hidayet Merkez-i Kuvvette Mi, Havza-i Ekseriyette Mi?

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3034-3035

Sûre-i Yûsuf'taki N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3038

Siyaset-4

Başlıksız N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3050-3052

Sûre-i Yûsuf'taki-5 N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3056-3057

Siyaset

Başlıksız N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3082-3083

Sûre-i Yûsuf'ta N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3083-3084

Felsefe-i Siyasîyeden-6

Başlıksız N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3098-3100

Sûre-i Yûsuf'ta	N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3119-3121
Felsefe-i Siyasîyeden-7	
Başlıksız	N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3133-3135
Başlıksız	N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3166-3168
Sûre-i Celîle-i	N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3181-3182
Yûsuf-8	

3.1.289. Suûd el-Mevlevî \ Suûd

Kıt'a	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.142-143
Na't-ı Şerîf	N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171
Nazîre	N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.919-920
Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi	N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.931-933
Merhûmun Tercüme-i Hali	
Kıta – Bir Tercüme – Kıta	N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.954
Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi	N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.943-948
Merhûmun Tercüme-i Hali	
Aşknâme	N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1461-1462
Tazmîn	N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1462-1463
Gazel	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1496
Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyh Büzürgvârî Reşâdetlü Abdûlbaki Dede Efendi hazretlerinin bir gazel-i arifânelerine: Nazîre	
N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1495-1496	

Tanzîr-i Gazel	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511
Cenâb-ı Hikmet	
Kıt'a	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511
Rubâî	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512
Kaside-i Seher Berâ-yı Âsumân Senâ-yı Hazret-i Peygamber Aleyhüsselatü'l-Ekber	
N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1540-1542	
Şair-i Hakîm Hersekli Arif	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542
Hikmet Bey Merhûmun– Kıt'a – Diğer	
Bir Târih-i Vefât	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1575-1576
Başlıksız	N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624
Temennâ-i Nevmidâne	N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1623
Kıt'a	N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639
Gazel	N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1640
Gazel	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738
Gazel	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738
Gazel	N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738-1739
Rubâî	N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786
Nazîre	N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1834-1835
Gazel	N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1852
Başlıksız	N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1853
Mevlid-i saâdet-i müverrid-i peygamber akdes ve efham sallallâhu aleyhi ve sellem	

N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1874-1875

Na't-ı Şerîf N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1916-1917

Târih-i Kadîm N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2470-2471

İçin Mersiye

Kudretullâh N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3043-3044

3.1.290. Süleyman (Müderrisinden Ahishavî)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.291. Süleyman Vehbi (Mine'l Mevali)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

3.1.292. Süllizâde Mehmed Sıtkı (Ereğli Müderrisinden)

Gûş-ı Diyânet ve N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2250-2251

Hamiyyete

- Ş -

3.1.293. Şah Veliyyullah ed-Dehlevî

Hüccetullâhi'l Bâliğa Siyaset-i Medine

N.6, çev: Küçük Hamdi, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.110-112

3.1.294. Şehrâh

Trablusgarp Ahvâli N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2347-2348

3.1.295. Şerefüddin

El Hikmetü'l Dalle N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1489-1490

Fahr-ı Râzi N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1500-1502

Yeminin sebep-i teşrî' ve iki mebde-i ahlâki arasında münâkaşa

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1564-1566

İfade-i Merâm N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1655

Diyetin Ehemmiyet-i N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1742-1744

İktisadiyesi

Bizde Bir Volter N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1811-1814

Zuhûr Eder Mi?

İbret Alalım! N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2090-2091

Halûk'un Defteri N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2143-2144

Hazret-i Lokmân (s,a)'ın Oğlu Natan'a bazı nasâyihî

N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308

Hürriyet-i Vicdân N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2652-2654

Mücâhidin-i N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2847-2848

Muhtereme Arab'ın Cevâbıdır

Mücâhidin-i Arab'ın N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2864-2867

İtalya Kumandanına Cevâbından

Büyük Bir N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2927-2928

Saf-derûnluk

İslah-ı İçtimâinin N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3042-3043

Anâsır-ı Aslisi Nedir?

3.1.296. Şerefüddin Mağmûmî

Doktor Şerefüddin Mağmûmî Bey'in bir eserinden iktibas olunmuştur: Farîza-i Savm ve Salât

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3069–3071

3.1.297. Şerîf Abdülkâdirzâde Hüseyin Haşim \ Haşim Bey

Terâne-i Cenk N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3174

3.1.298. Şerîfe Nâime

Başlıksız N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2131

3.1.299. Şevket

Vatan N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2371

3.1.300. Şeyh Attar

Tercüme-i Pendnâme-i Şeyh Attar Der-Beyân-ı Te'dib-i Nefs-i Emmare

N.3, çev: Necmi Raci, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.19-20

3.1.301. Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad \ Mehmed Es'ad

Makale-i Mahsûsa N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.371-373

Makale-i Mahsûsa N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.418-420

Ahlâk-ı Siyasî N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.962-964

Ahlâk-ı Siyasî N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.992-994

Makale – 2

3.1.302. Şeyh Nizamettin Gencevi

Penc Genç N.43, çev: Hüseyin, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.952

3.1.303. Şeyh Sadi

Rebi'iyе

N.56, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1157-1159

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.81, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1554-1557

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.82, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1572-1574

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.84, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1603-1604

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.85, çev: Nasûh Efendizâde A. Hayri, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326,
s.1619-1623

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.87, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326,
s.1652-1654

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.89, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326,
s.1688-1691

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.90, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326,
s.1704-1705

3.1.304. Şeyh Senûsî \ Ahmed Şerîf Senûsî

Yeni İkdâm Gazetesinden Şeyh Senûsî'nin Bir Tahrîrâtı

N.108, çev: Belirtilmemiş, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2001–2002

3.1.305. Şeyhülislâm Es'ad Efendi

Na't-ı Şerîf N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886

3.1.306. Şeyhzâde Mehmed Kudretullah

Muhterem N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1828-1829

Beyânü'l-Hakk'a

3.1.307. Şükrî

Tekzîb	N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.714
Beyânü'l-Hak	N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1680-1681
Gazetesi Müdüriyetine	

3.1.308. Şükrî (Konya Ulemâ ve Müderrisininden)

Gûş-ı Diyânet ve	N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2250-2251
Hamiyyete	

- T -

3.1.309. Tâhirü'l Mevlevî

Tahmîs-i Na't-ı Şerîf	N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.141-142
Târih-i İslâm	N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.278-280
Sahâifinden	
Na't-ı Şerîf	N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.339-340
Târih-i İslâm	N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.350-353
Sahâifinden - 2	
Târih-i İslâm	N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.406-408
Sahâifinden - 3	
Na't-ı Şerîf	N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.436-437
Târih-i İslâm	N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.450-452

Sahâifinden – 4

Târih-i İslâm N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.473-475

Sahâifinden – 5

Târih-i İslâm N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.499-500

Sahâifinden – 5

Târih-i İslâm N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.553-558

Târih-i İslâm N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.606-609

Sahâifinden – 6

Târih-i İslâm N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.750-755

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.780-782

Sahâifinden

Târih-i İslâm Sahâifinden N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.820-822

Târih-i İslâm N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.832-834

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.844-846

Sahâifinden

Leyle-i Mirâc N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.860-861

Târih-i İslâm N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.861-864

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.902-904

Sahâifinden

Mevlana Hüseyin-i N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.915-917

Vâiz ve Tefsîr-i Hüseynî

Târih-i İslâm Sahâifinden N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.948-950

Târih-i İslâm N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.990-992

Sahâifinden

Târih-i İslâm Sahâifinden N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.8-11

Bir Defn-i Hazin N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1031-1032

Târih-i İslâm N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1041-1042

Sahâifinden

Rihlet-i Âliye N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1064-1065

Tesdîs-i Na't-ı Şerîf-i Nâbî N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1080-1081

Târih-i İslâm N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1075-1076

Sahâifinden

Mevt ve Bade'l Mevt N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1095-1096

Târih-i İslâm N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1102-1104

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.54, 23 Rebülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1118-1119

Sahâifinden

Şeybetü'l Hamd N.55, 30 Rebülevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1134-1135

Gözyaşı N.56, 7 Rebülâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1157

Târih-i İslâm Sahâifinden	N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1150
Başlıksız	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1172-1173
Târih-i İslâm	N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1162-1163
Sahâifinden	
Târih-i İslâm	N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1178-1180
Sahâifinden	
Târih-i İslâm	N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1210-1213
Sahâifinden	
Târih-i İslâm	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1228-1229
Sahâifinden	
Kıtaât	N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1236
Târih-i İslâm	N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1242-1245
Sahâifinden	
Bir Kıta –	N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1252-1253
Hasbihâl-Mutasavvıfâne Bir Gazel	
Tarih-i İslâm	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1262-1265
Sahâifinden	
Bir Gazel	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1268
Bir Tashîh	N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1269-1271
Târih-i İslâm	N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1290-1293
Sahâifinden	

İstiğase	N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1299
Târih-i İslâm	N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1306-1307
Sahâifinden	
Târih-i İslâm	N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1322-1323
Sahâifinden	
Na't-ı Şerîf	N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333
Târih-i İslâm	N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1338-1340
Sahâifinden	
Na't-ı Şerîf – Kıt'a	N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1345
Gazel	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1363-1364
Târih-i İslâm Sahâifinden	N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1354-1356
Efgân	N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1380-1381
Şükûfe-i Bahâristân	N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1381-1384
Târih-i İslâm Sahâifinden	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1386-1388
Aşknâme	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1398-1399
Şükûfe-i Bahâristân – 1	N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1399-1400
Târih-i İslâm	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1402-1403
Sahâifinden	
Erhamû Terhamû	N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1405-1407
Târih-i İslâm Sahâifinden	N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1418-1419
Vak'a-i Fil	

Şükûfe-i Bahâristân – 2	N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1428-1431
Târih-i İslâm	N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1434-1436
Sahâifinden	
Bir Kıt'a	N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460
Şükûfe-i Bahâristân – 4	N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1459-1460
Tahmîs-i Gazel-i	N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460-1461
Mir Su'ud	
Târih-i İslâm	N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1466-1467
Sahâifinden	
Şükûfe-i Bahâristân	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1494
Târih-i İslâm	N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1486-1487
Sahâifinden	
Na't-ı Şerîf	N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1509-1510
Târih-i İslâm Sahâifinden	N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1520-1522
Nazîre	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1540
Kıt'a – Kıt'a – Bir Kıt'a	N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542
Şükûfe-i Bahâristân	N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1558-1559
Tazmîn	N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1574-1575
Târih-i İslâm	N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1598-1599
Sahâifinden	
Suûd Bey biraderimizin Temenni-i Nevmîdâne unvânlı manzûmesine nazîre	

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1604-1605

Gazel N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1623

Nevha-i Tegafül N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

Gazel N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1649

Gazel N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692

Tedrisât-ı Edebîyeden N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1720-1723

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Şükûfe-i Bahâristân – 6 N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1737-1738

Mâ'bad - Ferruhî

Şükûfe-i Bahâristân N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1753-1754

Tedrisât-ı Edebîyeden N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1754-1756

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Gazel N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1769

Şükûfe-i Bahâristân N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1767-1768

Tedrisât-ı Edebîyeden N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1783-1785

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Nazım ve Eşkâl-i Nazım N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1802

Şükûfe-i Bahâristân – 7 N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1816-1817

Bir Musâhabe N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1849-1850

Şükûfe-i Bahâristân N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1869-1870

Hayal-i Muhâl N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1917

Sırât-ı Müstakîmden N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1925-1926

Cinayet-i Tahrîr

Şükûfe-i Bahâristân N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1933-1934

Şükûfe-i Bahâristân N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1970-1971

Tahmîs-i Gazel-i N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1971-1972

Fuzuli

Mûtâlaât-ı ceddiye erbâbına tebşîr: Şair-i muhterem Mehmed Akif Bey'in bedâyi-i sânihâtını hâvî olan Safahât

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1987-1988

Kıssa, Hisse N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2018-2019

Târih-i İslâm N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2045-2047

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2059-2061

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2078-2080

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2094-2095

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2109-2110

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Gazel N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2130

Târih-i İslâm N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2127-2128

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2141-2142

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Açık Mektup N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2155-2156

Tebşîr N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2160

Şükûfe-i Bahâristân N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2178-2179

Târih-i İslâm N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2189-2191

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Nafi ve Mühim N.121, 4 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2202-2204

Bir Teşebbüs

Şükûfe-i Bahâristân N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2222-2223

Târih-i İslâm N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2238-2239

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Şükûfe-i Bahâristân N.124, 25 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2256-2257

Şükûfe-i Bahâristân N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2271-2273

Târih-i İslâm N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2303-2304

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2316-2317

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2334-2336

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

- Târih-i İslâm N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2353-2354
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2368-2369
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2384-2386
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2399-2401
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2420-2422
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2435-2436
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2446-2450
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2483-2484
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2515-2516
Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Kıssa, Hassa N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535-2536
Çin Etbâ'sı
- Târih-i İslâm N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2528-2529

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Gazel N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2551

Târih-i İslâm N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2547-2549

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2561-2563

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2580-2581

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2591-2593

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Tarih-i İslâm N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2609-2611

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2624-2625

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2640-2642

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2676 -2677

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2688-2690

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2724-2725

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2756-2758

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2767-2769

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2786-2787

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2802-2803

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2817-2819

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2834-2835

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm Sahâifinden – Şam Fütûhâtı - Ebü-l Kuddüs Vakası

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2851-2853

Târih-i İslâm N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2885-2886

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i Vefât-ı N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887

Eşref

Târih-i İslâm N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2901-2903

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

- İhtifâl-ı Edebî N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2911-2913
- Hakkında Bazı Mütâlaât
- Târih-i İslâm Sahâifinden – Şam Fütûhâtı – Humus ’un Fethi
- N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2963-2965
- Târih-i İslâm Sahâifinden - Şam Fütûhâtı – Feth-i Kanserin
- N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2982-2984
- Târih-i İslâm N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3010-3013
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3028-3029
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3046-3048
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3062-3064
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3077-3079
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110-3112
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3125-3127
- Sahâifinden – Şam Fütûhâtı
- Târih-i İslâm N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3141-3142

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

İki Rubâî N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3143

Târih-i İslâm N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3173

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3187-3189

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

3.1.310. Takvîm-i Vakayi

Evkâf Nezâreti N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Hukuk Müşâvirliğinden

3.1.311. Tayms Gazetesi Muhbiri

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi (Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun üç kıt'a mektubundan mütercededir – birinci mektup)

N.8, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.174-176

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsanın üç kıt'a mektûbundan mütercedir

N.9, çev: Belirtilmemiş, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.194-195

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi - ikinci mektup heyet-i devliyye

N.11, çev: Belirtilmemiş, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.242-246

Avrupa buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsusunun mektuplarından tercüme olunmuştur - üçüncü mektup: Avusturya ve Rusya

N.14, çev: Mehmed İzzet, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.315-320

3.1.312. Tefkik (Erbil'de Deyreharîr Naibi)

Beyânü'l-Hak İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâîleridir

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

3.1.313. Tuğraî

Başlıksız N.113, çev: A. Kâzım, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

- U -

3.1.314. Uşşak Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Şubesi

Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648

Kaymakamiye

- V -

3.1.315. Vehbi

Dersaâdette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.316. Veysi Azmi

Maârif Nezâretinin N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2679

Nazar-ı Dikkatine

3.1.317. Vildân Fâik \ Vildân

Devr-i İstibdâdda N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.16

Söylenmiş Bir Müsâmere-i Semâvîye

Bir Sadâ-yı Hâtifi N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.65

Kerem, Semâhât, Sehâ, N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.88-89

Cûd

- Y -

3.1.318. Yahya Fazıl (Talebe-i Ulûmdan)

Evkâf nazırı beyefendinin nazar-ı dikkatine – Bursa’da – yıkılan ve yıkılacak olan medreseler

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2549-2550

3.1.319. Yaşar Şadi \ Şadi

Bir Tazarru N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786

3.1.320. Yedekçizâde Abdurrahman Zeki

Ders Vekâletinde N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2583-2584

Neler Oluyor

3.1.321. Yedgeçizâde Abdurrahman Zeki (Mesudiyeli)

Hakk-ı Hakikat N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2012-2014

Ders Vekâlet-i N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2453-2454

Âliyesine Muhik Bir İfade

Teesürât-ı Diniyeden N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2499-2501

Karamürsel'de Meyhâne Küşâdı

Ders Vekâletindeki N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2529-2531

Garibeler

3.1.322. Yemendici Kethüdararı

Dersaadette Beyânü'l N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

3.1.323. Yûnuszâde Ahmed Vehbi (Bolvadinli)

Bir Hasbihâl N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânunisânî 1327, s.2590-2600

Edebiyât N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2615-2616

Terkîb-i Bend N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2694-2695

Vatandan Bir Sadâ

Fenâ-yı Âlem ve Haşr-ı Enâm yâhûd Tezkîr-i Kıyâmet

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2742-2744

Manzûm – Suâl N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2821-2822

ve Cevâp

Ravza-i Mutaharaya N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3189-3190

Arz-ı Hâl

3.1.324. Yusuf Haydar (Mekteb-i Hukuk Müntehi Sınıf Şakirdanından)

Bir Mübahasenin N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1279-1281

Neticesi

3.1.325. Yûsuf Suad

Hutbe N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.204-207

- Z -

3.1.326. Ziyaüddin (Kayseri)

Selâm ve Musâfaha N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1522-1523

3.2. Konularına Göre Fihrist

Bu bölümde Beyânü'l-Hak mecmuasında yer alan yazılar, konularına göre sınıflandırılmıştır. Konularına göre fihrist hazırlanırken yazar adlarının alfabetik olması ve yazıların kronolojik olarak sıralanmasına dikkat edilmiştir.

3.2.1. Edebiyat

Beyânü'l-Hak mecmuasında edebiyata ait yazılar tasnif edilmiştir. Yazarların bu türlere ait yazıları kronolojik olarak sıralanmıştır. Ayrıca bu yazıların konuları hakkında malumat da verilmiştir.

3.2.1.1. Şiir

Abbas Lütfü (Ayıntâblı)

Meclis-i Mebûsân'ın N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.261-262

Küşâdına Târih

Telif-i Bî-adîlin N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s. 1173

Târih-i Cevherini

Dipnotta “Edebü'd-Dünya ve'd-Din” isimli eserin Bayezid Mücîz-i Dersiâmmlarından Erzincanlı İdris Efendi tarafından tahrîr olunan esere tarih olacağı bilgisi verilir. Tab ve neşrine başlanmış olan şerhin birinci formasını görmekten duyulan memnuniyet dile getirilerek yazarı tebrik edilir.

Zeki Bir Efendiyi N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2196

Teşvik

Hiss-i Teâlî-i Vatan N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276

Esbak Ders Vekili Ahmed Âsım Efendi Merhûmun Târih-i İrtihâli

N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308

Sâbık ders vekili Ahmed Âsım Efendi'nin vefâtına düşürülen tarihtir.

Şefâat-i Hâhâne

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2323

Takdîs-i Ramazân

Ramazân ayının mevzu bahis edildiği şiidir.

Vatan Marşı

N.152, 13 Rebîülâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2710

İtalya'nın Taarruzuna Karşı

Cihâd-ı Mukaddese

N.153, 20 Rebîülâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2726-2727

İcâbet

Harb-i Hâhişi

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758

“Bir Arab Çocuğu Lisanından” notuna yer verilir.

Ebediyyet Hissi

N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2273-2774

“Bir Gazî Lisânından” notuna yer verilir.

Şeyh Senûsî

N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2837-2838

Hazretlerinin Büyüklüğü

Mücâhidîn Hakkında N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2870-2871

Hissiyâtımız

Mukabele-i Cemîle N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2997

Lâzime-i İnsâniyettir

“Bikeslere hediye gönderelim” notuna yer verilir. Düşmanla çarpışan askerler için yazılmıştır.

Hubbü’l Vatan N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128

Terâne-i Harb N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrîn-i Evvel 1328, s.3143-3144

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

Tahsil Âleminde N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.13-15

Cemâat N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.16-18

Cezîretü’l Arab’da N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.65-66

Zuhûr-ı İslâm

Anadolu Seyâhati N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.96

“Temmuz Beşte” notuna yer verilir.

Leyâl-i İstibdâd N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.119- 120

Nüzûl-ı Kur'ân N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.140-141

Çırçır Civârı N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171-172

Medrese N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.191-192

Öksüz Ömer N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.216-217

Hitâb N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.237-238

“Şairü'n-nebi Hazret-i Hasan'a” notuna yer verilir.

İâne-i Millîyye N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.968-971

Tahassüs N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.984-985

Zavallı Medreseciğim N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.996-997

Ka'b Bin Züheyr N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.13-14

Ka'b bin Züheyr'in Hz. Peygamber'e methiye olmak üzere Benât-ı Suad kasidesini nazmettiği bildirilir. Bu methiyeye Kaside-i Bürde denmektedir. Ka'b bin Züheyr şiiri okurken Hz. Peygamber'in hırkasını çıkarıp ona giydirdiği rivayetten bahsedilir. Bu açıklamanın ardından şiire yer verilir.

Muhavere N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1045-1047

“Medeniyet - Bedeviyet – Reviyyet” notuna yer verilir.

Simitçi N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1094

Ahlâk N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1108-1109

Kaza N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1126

Müezzin N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1143

Çiftçi N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s. 1156-1157

Dilenci N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1172

Bahâr N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1189-1190

Papatya N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1204

Mâtemzede Bir Valide N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1397-1398

“Eyüp’te yeni bir kabrin başucunda” notuna yer verilir.

Abdullah Edîb \ Edîb

Gazel N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2115

Ömer Nasûhî N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2114-2115

Efendi'nin Gazelini Tahmîs

Kıt'a N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

Merhûm Sadık Paşa'nın Kerîmesi Nâime Şerîfe Hanımın gazeline nazîre

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2147-2148

Gazel N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2161

Başlıksız N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080

“Hâlâ Meşîhat-ı İslâmiyeye zînet-i efzâ-yı iclâl olan devletlü semâhatlu Cemâlüddin Efendi Hazretlerinin gazel-i bî-bedellerini tahmîstir” notuna yer verilir.

Abdülaziz Mecdî Efendi (Karesi Mebûsu)

Seyyid-i kâinat aliye ekmelü't-tahiyat efendimize arz-ı tazîm

N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1083–1084

Ahmed Faik

Beyânü-l Hak N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2049-2050

Cerîde-i Ferîdesine

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Ömer Nasûhî N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2871

Efendi'nin Kıtasını Tanzîr "Kıt'a"

Ahmed Vehbi

Müseddes – Tulû-ı N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2660-2661

Afitâb-ı Risâlet

Ali Nazmî (Dağistanlı)

Aheng-i Millî N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.66-67

Ali Nazmî (Şirvanî)

Aheng-i Millî

N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.11-12

Ali Selahüddin

Başlıksız

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.755-756

Tecelligâh-ı

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.797-798

Mûsâ Tûr-ı Sinâ

Encümen-i Saâdet-i

N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.839

İraniye Neşîde-i Tebrîkâtım

A (Ayn). N.

İki Gazel

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758

Başlıksız

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2758-2759

A (Ayn). Kâzım

Remzi Bey'e Nazîredir

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

Bir Hâtıra-i Mâzî N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162

Kıta N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162

Temâşâ-yı Mahâsin N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2211

İhyâ-yı Mefâhir N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2226-2227

Gazel N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

Kıt'a N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

A (Elif). Tâhir

Vatanperverâne Bir Gazel N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1031

Hürriyet N.53, 16 Rebîülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1109

Bu kere Muâvenet-i Millîye Cemiyeti tarafından iştirâ olunan dört torpido münâsebetiyle

N.58, 21 Rebîülâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1190

İstikbâl-i Ramazân

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511

Danişzâde Şevket Gavsî \ Şevket Gavsî

Târih-i Cülûs-ı Hazret-i

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.692

Padişahî

Altı mısradaki padişahın cülûsuna tarih düşürülmüştür.

Güler

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2821

Zevk-i Nevmidî

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2856

Eski Bir Nazîre

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2886

Seher

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2903

Ney

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2921

Dipnotta beyitlerde geçen “ney” kavramıyla insan-ı kâmilin kastedildiği belirtilmiştir.

İstiğfâr

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2948-2949

Hamdele N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2968

Kalem N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2984

Çile-i Aşk N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3013-3014

“On sekiz sene evvel” notuna yer verilir.

Seyf N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3030-3031

Dipnotta “Ney, Kalem hakkındaki manzûmât-ı âcizânem işbu manzûmât rûh-ı Mevlana’ya ithâfen on sekizer beyit olmak üzere inşâd edilmiştir” notuna yer verilir.

Aşk N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3079

“On beş sene evvel” notuna yer verilir.

Es’ad Rıza

Şarktan Bir N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2372

Nidâ

“Avrupa’ya” notuna yer verilir.

Bir Hitâb-ı Osmânî N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2440

“Daima mağlup daima münhezim İtalyanlara” notuna yer verilir.

Tazmîn-i Gazel-i N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2502-2503

Yemenî

Mezârımı Ziyâret N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2659-2660

Feryâd N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2709-2710

Dipnotta Namık Kemâl Bey'in oğlu Ali Ekrem'in Feryâd isimli eserine nazîre olduğu belirtilmiştir.

Münâcat N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2822-2823

Ferid (Rize Mebûsu)

Dinî, felsefî musâhabeleri mündericâtından bir bedîa-ı edebîye: Kabristân

N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2160-2161

Fevzi

Köy N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.661-662

“Şair-i müciz-dem edîb-i muhterem Halil Edîb Beyefendi'ye” notuna yer verilir.

Florinalı Nâzım

Kur'ân-ı Muazzam N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.796-797

Acem-i Şâh-ı Sâbıkı Hakkında N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.871

Tevhîdden Bir Lem'a N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3015

Süleymaniye N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3031

Ka'riye N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3048

Hacı Şevket (Erzurumlu)

İran Şâhına N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.589

Edebiyât N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2679-2680

Hafız Kemâlüddin (Erzurumi)

Te'sirât-ı Hakikiye N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2823

Kaside-i Der Na't-ı N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2839

Seyyidü'l Mürselîn

Nevhât N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887-2888

Hâfız Osman el-Musûlî

Gazetemize Takrîz ve Târih Olmak Üzere Bülega-yı Meşhûreden Sahih Neccarî Hâfızı
Mevlevî Hafız Osman el – Musûlî Efendi tarafından ihda edilen manzumedir

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.214

Hâfız Sahih el-Buhari el-Mevlevî

Meclis-i Mebûsânın N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.289

Küşâdına Bir Târih-i Beliğdir

Hâfid-i Vahdetî Suûd

Tahmîs-i Na't-ı Şerîf N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.141-142

Hakî el-Mevlevî

- Gazel N.103, 25 Rebülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1917
- Gülistân'dan Bir N.107, 24 Rebülâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988
- Yaprak
- Kıt'a N.107, 24 Rebülâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988
- FâtiH Türbesinde N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2034
- Gazel N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2099
- Hersekli Arif Hikmet Bey Merhûmun Bir Gazelini Tahmîs
N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2130-2131
- Gazel N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146
- Kıt'a N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146
- Neşîde-i Vatan N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180
- Rubâî N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180

Şair-i Güzîde Sahn-ı Ömer Nasûhî Efendi Biraderimizin Bir Gazelini Tahmîs

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212

Yavuz Sultan Selim Cennetmekânın Mısra-i Meşhûrunu Tazmîn

N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2275

Eslâfa Bir

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2371-2372

Nazar

“Bâkî’yi Ziyaret” notuna yer verilir.

Temennî-i Hakikat

N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408

Bir Şehidin Son Sözü

N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2600

Nazîre

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949

“Şevket Gavsî Bey’e” notuna yer verilir. İmzadan sonra Nasûhî ve Şiranî Efendilerin kitalarına nazîre olarak söylendiği belirtilir.

Hakkı

Tergîb-i Tahsil

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2180

Halil Edîb

Zavallı Vatan N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.94-95

Bülbül – Şehzâde N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.120-121

Tahmîs N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.145-146

“Kim Hayrette Değil?” alt başlığına yer verilir. “Gazel Muallim Naci merhûmundur” notu eklenir.

Sadi'den İstifâde N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.214-215

Ey Şâh-ı Felekcâh N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.238-240

Şiirin başında Hafız Şiranî'den dörtlüğe yer verilir.

Eşref N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.362-364

Kıt'a-i Târihiye N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.412

Yadigâr N.20, 23 Muharrem 1326 \ 2 Şubat 1324, s.459-461

“Oğlum Ömer Lutfullâh'a” notuna yer verilir.

Beşer N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.506-508

Beşer N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.538-540

Nevhât-ı Vicdân N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.732-733

Tesdîs N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.886-887

“Na't-ı Nebi” notuna yer verilir.

Hayrüddin (Kervenî)

Münâcat N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.67

Hemedanî

Bir Tercüme N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1852

Hüseyin Hazım

Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Emrâz-ı Ayniye Muallimi Esat Paşa Hazretlerine: Kıt'a

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.240

Mevlid-i Cenâb-ı N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.613-615

Peygamberîyi Takdîs

Terâne-i Hamâset N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.1000-1001

Yâhûd Gazel

Mevlûdiye-i Mübâreke N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1082-1083

Hüsnî

Nikûhiş-i Şâh-ı Acem N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.172-173

Sadi Şirazi'den alınan beyte yer verildikten sonra şiir aktarılmıştır.

İbn Hazım: Nâim

Terâne-i Tebcîl N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1903

Medrese N.104, 2 Rebü'l âhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1934-1935

İbnülemin Mahmud Kemâl

Ya Vedûd N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.660-661

“Rüsûmât-ı mektûbî kalemi mümeyyizlerinden ve şübbân-ı ulemâdan Hüseyin Vassaf Bey’in “Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr” unvânlı eser-i kebîrine takrîz” notuna yer verilir.

İbnü’r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Gazel – Bıkdım N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2196

Sadme N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616

“Kardeşim İbnü’s-Suûd – Ömer-Sâti’a” notuna yer verilir.

İhsan Mahvî \ Mahvî el-Mevlevî

Gazel N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2292

Na’t-ı Nebevi N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

“Nazîre” notuna yer verilir.

İmzasız

- Kıt'a N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171
- Rubâî N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171
- Na't-ı Şerîf N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.361-362
- Nevhât-ı Vicdân N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.711-714
- Rubâî N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1462-1463
- Milletimi Severim - 4 N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1574
“On sene evvel yazılmış hitâbiyyât-ı vatanperverânemden muhâtabım hâkan-ı mahlu idi” notuna yer verilir.
- Gazel N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786-1787
- Kıt'a N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787
- Kıt'a – Gazel – Kıt'a N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1835

Na't-ı Şerîf N.101, 12 Rebîülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886

Hakî el-Mevlevî N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2275-2276

Bey Birâderimizin Bir Gazeline Nazîre

Bir Gazel-i Müşterek N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2323-2324

“Mahsûl-ı Muhabbet” notuna yer verilir.

Bî-kes Vatan N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2422-2423

Kemâlüddin (Harputî)

Kaside-i Sûfiyân N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1525

Kaside-i Aşk N.105, 9 Rebîülâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1952

Kemâlüddin el – Mevlevî

Müseddes N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423

Kemâlzâde Ali Ekrem (Bolayır)

Ya Hüseyin N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.412-413

“Edîb-i Efham Namık Kemâl Bey merhûmun necl-i necîbleri bey efendi hazretleri tarafından ihdâ buyurulmuştur” başlıklıdır. “Ya Hüseyin” başlığında dipnot düşürülür. Dipnotta şiirin Hz. Hüseyin’in mübarek başını ziyaret edildiği sırada yazıldığı bilgisi verilir.

Konya’dan

Kıt’a-i Târihîye N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276

Eserin sahibinden şiirin yayınlanması tehire uğradığı için dipnotta özür dilendiği bildirilir.

Külhaşzâde Rahmi

Sivas’ta Münteşir Kızılırmak N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.984

Refikimizden

“Ey Milletın Vekilleri Mebûs Efendiler” notuna yer verilir.

M. A (Elif).

Mısırlılara N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408

M. Fazıl

Tahmîs N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1379-1380

Dipnotta tahmîs edilen şiirin aslının A (Elif). Hayri Efendi'ye ait olduğu bilgisi verilir.

M. R.

Terâne-i Harb N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3159-3160

M. Ş.

Meşâhîr-i esâtize-i Osmâniyeden Şevket Efendi merhûmun ehass tilâmîzinden
Bandırma Müfti-i Sâbıkı Ahmet Kemâlüddin Efendi merhûmun seng-i mezârı

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2243

Mehmed Arif

Sîmâ-yı Sâimin N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.12-13

Geçen Ramazân N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.8-10

Câmi-i Şerîfte

Arzu-yı Dil N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.18-19

Kürsi-i Tadrîste- Mekteb N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.97-98

İmâm-ı Âzam N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.118-119

İmâm-ı Şafî N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.144-145

Tenezzelü'r-Rahmet İnde N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.260-261

Zikrû's Sâlihîn

“İmâm-ı Mâlik yâhûd İmâm-ı Darü'l Hicret” notuna yer verilir.

İmâm Ahmed bin N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.782-783

Hanbel Eş- Şeybânî

İnde zikrû's-sâlihîn tenezzelü'r-rahmet hükm-i maktûl Şehabettin Sühreverdi

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.798-799

Mehmed Muhlis (Ayaşlı)

Tahmîs N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2774

“Şevket Efendi'nin Gazeline” notuna yer verilir.

Manzûme-i Marifet

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887

Mehmed Şemsüddin (Kayserili)

Tevhîd-i Bârî Teâlî ve Na't-ı

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.143-144

Seyyidü'l Enbiyâ Aleyhi't Tahâyâ

Mehmed Zeki

Sâil

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1706

Sabah Namazı

N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1736-1737

Mektebimiz muallimlerinden Tâhirü'l Mevlevî Bey'in Sırât-ı Mustakîm Risâlesinde münderiç “Vakfe-i Arafât” unvânlı manzûmesinin nesre tahvîli

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1768

Tâhirü'l Mevlevî Bey'in Vakfa-i Arafat isimli şiiri nesre tahvîl edilmiştir.

İslâm'ın İlk Bayrağı

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1870-1871

Mustafa Fehmî

Na't-ı efdalü'l enbiyâ aleyhi ve alâ alihi ekmelü't tahâyâ

N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2194-2196

Mustafa Sabri

Taaddüd-i Zevcât N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s. 286-289

“İki kadın arasında muhavere” notuna yer verilir.

Hakikî Şiirlerim N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.611-613

Mahşer N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2629-2630

Nakipzâde Refik

Mecmûa-i Eş'ârımdan N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Bir Sahîfe

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

İstibdâd İniltelerinden N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1309

Doğru Söylemiyor Muyum?

Zindanda bir inilti yâhûd hapishânede kendi kendime mırıldanma

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333-1335

Söylesin N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1345-1346

Tashîh hatasından dolayı şiirin redifi başlık olarak kullanılmıştır.

Neşîde-i Meyûsiyet N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1364-1365

Yâhûd Zulûmden Böyle Mi Şikâyet Edilir - İnfîâl-ı Nevmîdî

Tasvîr-i Mütecellidâne N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1474-1476

“On beş sene evvel yazılmış hitâbiyyât-ı vatanperverânemden: muhâtabım hakan-ı mahlu idi.” notuna yer verilir.

Nasihât-ı Mülzimâne N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1494-1495

“On beş sene evvel yazılmış hitâbiyyât-ı vatanperverânemden: Muhâtabım Hakan-ı Mahlu idi -2.” Notuna yer verilir.

Tahaddî-i İrâzkârâne N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.155

Değebilmiş Mi? N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

Tahmîs N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1654

“Gazel Naci merhûmundur” notuna yer verilir.

Hapishânedede Tegazzül N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1691

“Kardeşim Topçu Ali Efendi’ye” notuna yer verilir.

Hapishânedede Tegazzül N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274

Sevdiğime Diyorum Ki N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274

İstitâf-ı Nevmîdâne N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2274

Gazel N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291

Kıt’a N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291-2292

“Bir felâket arkadaşımın hapishânedede iken sakalla çıkarttığı resmin altına yazılmak üzere söylenilmiştir” notuna yer verilir.

Merdâne-i Arz-ı N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2292

Muhabbetle

Değebilmiş Mi?

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

Nûh Efendi

Kayseri Ulemâ-yı benâmdan merhûm Hacı Torun Efendi Hafidî Nûh Efendi hazretleri tarafından gazetemize manzûme-i târihîye olmak üzere irsal buyurulmuştur

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.461

Mevlûdiye

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1932

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Diyânet

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1986-1987

Üdebâ-yı Osmâniyeden Şeyh Vasfî Efendi'nin Gazel-i Şairânelerini Tahmîs

N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098

Başlıksız

N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098-2099

Bir Kıt'a

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2823

Levha-i Tabiat N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2839-2840

Bir Kıt'a N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840

Üstâzemin Kabrinde N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2870

Dipnotta "Erzurum nakîbü'l eşrâfî Abdürrezzak İlmî Efendi merhûm." notuna yer verilir.

Leyle-i Regaib N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2890-2891

S (Sin). N.

Donanma-yı Osmânî'de terennüm olmak arzusuyla yazılmış olduğundan erbâbı tarafından bestelenmesi mütemennâdır

N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1378-1379

Selim Lâmi

Tahmîs N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2146-2147

Sufizâde Mehmed Tefik (Kastamonulu)

Tahmîs-i Na't-ı N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3030

Şerîf-i Nâbî Aleyhe'r-rahme

Suûd el-Mevlevî \ Suûd

Kıt'a - Rubâî N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.142-143

Na't-ı Şerîf N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.171

Nazîre N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.919-920

Kıt'a – Bir Tercüme – Kıt'a N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.954

İkinci Kıt'a'nın Miraç gecesinde yazıldığı dipnotta belirtilir.

Aşknâme N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1461-1462

“Üstâd-ı irfânpenâhım Tâhirü'l Mevlevî Beyefendi'yi taklîden yazılmıştır” notuna yer verilir.

Tazmîn N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1462-1463

Dipnotta “Şair-i bülent-fitrat Müstecâbizâde İsmet Beyefendi kardeşimizin bir mısra-ı bercesteleri” ibaresine yer verilir.

Gazel N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1496

Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyh Büzürgvârî Reşâdetlü Abdülbaki Dede Efendi hazretlerinin bir gazel-i arifânelerine: Nazîre

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1495-1496

Tanzîr-i Gazel Cenâb-ı Hikmet N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511

Kıt’a N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1511

Rubâî N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512

Kaside-i seher berâ-yı âsumân senâ-yı hazret-i peygamber aleyhüsselatü’l-ekber

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1540-1542

Şair-i Hakîm Hersekli Arif N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542

Hikmet Bey Merhûmun– Kıt’a – Diğer

Başlıksız N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624

“Yenikapı Mevlevîhânesi seccâde-nişîn mekârim-rehîni şeyh mesnevi-hân ârif-i güzide-beyân Abdûlbaki Dede Efendi Hazretlerinin hırz-i cân-ı kadirşinâsân olan âsâr-ı âliyelerinden” notuna yer verilir.

Temennî-i Nevmidâne N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1623

Dipnotta Tâhirü'l Mevlevî'nin şiirinin tanzîr edildiği bilgisi verilir.

Kıt'a N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

Gazel N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1640

Gazel N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738

Gazel N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738

Gazel N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1738-1739

Rubâî N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786

Nazîre N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1834-1835

“Bursa mebûs-ı muhteremi muhibb-i ekremimiz Tâhir Beyefendi'nin bir gazellerine nazîre” notuna yer verilir.

Başlıksız

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1853

Hersekli Arif Hikmet Bey'e ait olduğu zikredilen beytin nazîresine yer verilir.
Ardından "Hayyam'dan: Rubâî" başlığıyla şiir aktarılır.

Gazel

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1852

Mevlid-i saâdet-i müverrid-i peygamber akdes ve efham sallallâhu aleyhi ve sellem

N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1874-1875

Şiirde yer alan bir mısranın Tâhirü'l Mevlevî'ye ait olduğu dipnotta belirtilir.

Na't-ı Şerîf

N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1916-1917

Yazar, Hazret-i Galib'in meşhur na'tını dinledikten sonra şiiri manevi bir zevk ile yazdığını dipnotta belirtir.

Şerefüddin

Hazret-i Lokmân (s,a)'ın N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308

Oğlu Natan'a Bazı Nasâyihî

"Sadi'den" notuna yer verilir.

Şerîf Abdülkâdirzâde Hüseyin Haşim \ Haşim Bey

Terâne-i Cenk N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3174

Dipnotta dercinin bir hafta uzamasından ötürü özür dilenir.

Şerîfe Nâime

Başlıksız N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2131

Şevket

Vatan N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2371

Şeyhülislâm Es'ad Efendi

Na't-ı Şerîf N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886

Tâhirü'l Mevlevî

Na't-ı Şerîf N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.339-340

Na't-ı Şerîf N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.436-437

Leyle-i Mirâc N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.860-861

Rihlet-i Âliye N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1064-1065

Tesdîs-i N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1080-1081

Na't-ı Şerîf-i Nâbî

Gözyaşı N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1157

Başlıksız N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1172-1173

Pertev Paşa'dan verilen beyte nazîre olduğu belirtilir.

Kıtaât N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1236

Bir Kıta – N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1252-1253

Hasbihâl - Mutasavvîfâne Bir Gazel

Bir Gazel N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1268

İstiğase N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1299

Na't-ı Şerîf N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333

Na't'tan sonra Hazret-i Mevlânâ'ya, Şems-i Tebrizi Hazretlerine ve Sadrettin Konevi Hazretlerine başlıklarıyla kıtalara yer verilir.

Na't-ı Şerîf – Kıt'a N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1345

Gazel N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1363-1364

Efgân N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1380-1381

Aşknâme N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1398-1399

Bir Kıt'a N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460

Tahmîs-i Gazel-i Mir Su'ud N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460-1461

Na't-ı Şerîf N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1509-1510

Kıt'a – Kıt'a – Bir Kıt'a N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542

Nazîre N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1540

Muallim Naci'den verilen beyte nazîre olduğu bildirilir.

Tazmîn N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1574-1575

Şiirin son bölümünde yer alan beytin Şeyh Galip'e ait olduğu dipnotta belirtilir.

Su'ud Bey biraderimizin Temennî-i Nevmîdâne unvânlı manzûmesine nazîre

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1604-1605

Gazel N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1623

Nevha-i Tegafül N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

Gazel N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1649

Gazel N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692

Gazel N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1769

Hayal-i Muhâl N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1917

Tahmîs-i Gazel-i N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1971-1972

Fuzûlî

Mütâlaât-ı ceddiye erbâbına tebşîr: Şair-i Muhterem Mehmed Akif Bey'in bedâyi-i sânihâtını hâvî olan Safahât

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1987-1988

Safahât unvanlı eserin matbuatı tezyin ettiği zikredilerek Tâhirü'l Mevlevî Bey'in mezkûr eserle alakalı şiirine yer verilir. Mehmed Akif tebrik edilir ve Safahât'tan örnek olması açısından Fatih Camii şiiri aktarılır.

Kıssa, Hisse N.109, 8 Cemâziyevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2018-2019

“Deve ile Yavrusu” notuna yer verilir.

Gazel N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2130

Kıssa, Hassa N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535-2536

Çin Etbâ'sı

Gazel N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2551

Târih-i Vefât-ı N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887

Eşref

İki Rubâî N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3143

Yaşar Şadi \ Şadi

Bir Tazarru N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1786

Yûnuszâde Ahmed Vehbi (Bolvadinli)

Bir Hasbihâl N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2590-2600

Edebiyât N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2615-2616

Terkîb-i Bend N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2694-2695

Vatandan Bir Sadâ

Fenâ-yı Âlem ve N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2742-2744

Haşr-ı Enâm yâhûd Tezkîr-i Kıyâmet

Manzûm – Suâl N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2821-2822

ve Cevâp

Ravza-i Mutahharaya N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3189-3190

Arz-ı Hâl

“Resûlullah efendimçün arizam armağan olsun \ Lisân-ı ümmet-i merhûmeden bir tercüman olsun” notuna yer verilir.

3.2.1.2. Şiir Bilgisi

Tâhirü'l Mevlevî

Tedrisât-ı Edebîyeden N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1720-1723

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Nazım ve veznin tanımı yapılır. Osmanlı edebiyatında iki türlü vezin olduğu zikredilerek açıklanır. Evvela parmak hesabı hakkında malumat verilir. Osman Gazi ve Derviş Yunus'tan örnek verilen şiirlerin parmak hesabıyla yapılmış milli eserlerden olduğu bildirilir. Ali Ferruh Bey'in milli vezne dair yazdığı makaleden bir bölüme yer verilir. Ardından Mehmed Akif'in edebi bir muhasebede mezkûr konuyla alakalı muhaveresi aktarılır. Muhavere esnasında Mesnevi-i Şerîf'ten, Nabî, Nef'i ve Şinasi'den şiirler zikredilir. Devamında aruz vezni hakkında malumat verilir. İran'da aruzun nasıl kullanılmaya başlandığı aktarılır. Efail ve tefail, illet, mevzun, takti kavramları anlatılır. Aruz vezninde var olan Bahr-i Hezec kalıbıyla yazılan sekiz şiir aktarılarak, açıklamalara yer verilir. Mezkûr şiirlerin vezinleri de zikredilir. Mehmet Akif, Ekrem Bey, Hamid Bey ve Ali Ekrem Bey'in şiirleri sıralanır.

Tedrisât-ı Edebîyeden N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1754-1756

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Tedrisât-ı Edebîyeden N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1783-1785

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Nazım ve Eşkâl-i Nazım N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1802

Aruz vezninde var olan Bahr-ı rezecin kalıpları verilerek, şiir örnekleri sıralanır. Şiirler Muallim Naci ve Nefi'nindir.

3.2.1.3. Şiir Tahlili

İmzasız

Başlıksız N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.220

Beyânü'l-Hakk'm yedinci nüshasında tahlil edilmesi istenen beyitler için ek süre verildiği dile getirilir. Lakin verilen ek süreye rağmen beyitleri doğru bir şekilde cevaplayanın çıkmadığı bildirilir. Ardından mezkûr beyitler verilerek gazete muharrirleri tarafından şiir tahlil edilir.

Geçen Haftaki N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1918–1919

Müsâbakalar

Beyânü'l-Hakk'm 101 numaralı nüshasında okuyucular arasında gerçekleştirilen müsabakada yer alan Farsça şiirin açıklaması yapılır. Şiiri en iyi sûrette tercüme ve şerh eden kişilerin isimleri verilir.

3.2.1.4. Deneme

Alaeddin Rûhî (Mekteb-i Kuzâttan \ Kesriyeli)

Hayât ve N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1831-1832

Vakfeli Dakikalar

Kişinin iç dünyasında kimi zaman nereden geldiği bilinmeyen bir hissiyatın var olduğuna dikkat çekilir. Mezkûr hislerin kişiyi hangi duygulara sürüklediği belirtilir. Ve bu duyguların neticesinde hangi hususların kişiyi düşüncelere gark edebileceği sıralanır. Ardından konuyla alakalı bir dörtlüğe yer verilir.

Ferdâ-yı Hayât N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2040-2041

Âhiret

Ferdanın kişiye sağladığı yarar zikredilerek, varlığından duyulan memnuniyet dile getirilir. Devamında da yazar ahirete duyduğu ihtiyacı aktarır. Fani dünyadan kurtulup ebedi hayata gitmek bahtiyarlık olarak addedilir.

H (Ha): Bekir Sıddıkî

Edebî Hakikatler – Din N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2838

Din kavramı çeşitli teşbihlerle açıklanır.

Hüseyin Hazım

Adl u İhsân N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.982-984

Adalet ve ihsan kavramlarının önemine değinilir. İslâm dininin her zaman adalet ve ihsan ile var olduğu, zulmü ise reddettiği bildirilir. Ayrıca zulümle ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ayetlerin açıklaması da yapılır. Yeryüzü ve gökyüzünün adalet ile kaim olduğu vurgulanır.

Adl u İhsân N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.994-996

Vatan Muhabbeti N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1141-1143

Vatan lafzı çeşitli benzetmelerle yüceltilir. Vatanın hürriyet ve istiklalini muhafaza etmenin kişinin yegâne vazifesi olduğu bildirilir. Kişinin hangi hususlarda vatansever addedileceği açıklanır. Çocuklara bahşedilen vatan muhabbetinin sâbık devirde ve Kanûn-i Esâsî'nin kabul edildiği dönemde nasıl hayata geçirildiği karşılaştırılır.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Medeniyet ve N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.745-747

Hak ve Hakikat

Hak ve hakikatin önemine değinilir. Lisanlarda hak ile hikmet namına makbul ve makul sözlerin varlığına dikkat çekilir. Hak ve hakikatın hiçbir zaman gizli kalmayacağı vurgulanır.

Meslek-i Sedîd

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.791-793

Her şeyden şahsi menfaat temin etmeye çalışan kişilerden hakikat ehlinin etkilenmeyeceği bildirilir. Belli bir mesleğe sahip olan kişilerin hak ve hakikat yolundan hiçbir zaman ayrılmadıkları, fedakârlıktan kaçınmadıkları zikredilir. Âlemde hakikatten daha yüce bir şeyin tasavvur edilemeyeceğine vurgu yapılır.

Sa'y u İhtimâm

N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.817-820

Hayatın ancak hareketle kaim olduğu bildirilir. Bir meşgaleye sahip olamayanların hayatta na-hoşnut bir biçimde yaşadıkları eklenir. Kanaat, atalet ve tembelliğin ayrı kavramlar olduğu vurgulanır. Belli bir işe sahip olmayan kişilerde var olduğu düşünülen noksanlık ifade edilir. Milli ve dini terbiyenin bir arada düşünülmesi gerektiğine dikkat çekilir.

Muhâsebe-i Nefs

N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.847-849

İnsaniyetin şekil ve sûretle değil, faziletle tecelli edecek bir hakikat olduğu zikredilir. Keza şekil ve sûretin her an değişebilmekte olduğu eklenir. Ardından insanlar için ilmin önemine değinilir. İlimsiz âlemde hiçbir maksadın gerçekleşmediği ifade edilir. Bilmek hayat, bilmemek de ölüme benzetilir.

Tevfik ve Hidayet

N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 – 3 Ağustos 1325, s.865-867

Gailsiz ve endişesiz hayatın mümkün olmayacağı bildirilir. Kimsenin yaptığının yanına kâr kalmayacağı zikredilir. Hukuku idrak ve kabul etmeyenlerin de insaniyetle münasebeti kalamayacağı aktarılır.

Gaflet-i Beşerîye

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1275-1277

İnsanın doğumundan itibaren çeşitli ibretimiz olaylarla karşılaşmaka olduğu zikredilir. Kişinin hiç ölmeyeceğini düşünerek yaşaması büyük bir gaflet olarak ifade edilir. Dünyada gaflete düşmüş kişilerin ne tür bir neticeye gark oldukları aktarılır. İnsanların sahip oldukları nimetlere her zaman erişebileceklerini düşünmeleri eleştirilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl

Sermâye-i Hayât N.18, 9 Muharrem 1326 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.394-396

Hayat ilerde hesabı verilmek üzere ödünç verilmiş bir sermaye olarak telakki edilir. Bu sermayeyi maddi ve manevi anlamda muhafaza etmenin mühim bir vazife olduğu aktarılır. Bunun da nefis muhasebesiyle gerçekleştiği bildirilir. Nefis muhasebesine gerek duymayanlar eleştirilir.

La-Musîbet-i A'zam N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.627-628

Mine'l Cehl

Cehalet ve marifetin hangi hususlardan ötürü gerçekleştiği aktarılır. Cehaletten daha büyük bir musibet olamayacağı zikredilerek hükmünün iki dünyayı da etkilediği bildirilir. Cehaletin marifet ile yenilebileceği dile getirilir.

Cezâ-yı Amel N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.740-742

Allah'ın hayr veyahut şer ile amel eden kullarına nasıl muamele ettiği aktarılır. İlahi kanunun hangi hukuka muayyen olduğu bildirilir. En nihayetinde de hiçbir amelin cezasız kalmayacağı eklenir.

Selâmet, İltizâm-ı N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.771-773

Hakikattedir

Hak ehlinin hakikati hakir göremeyeceği, tersi bir durumda intihar şhadete tercih etmiş olacağı aktarılır. Hakiki saadetin kalbin huzurlu olmasıyla alakalı olduğu beyan edilir. Huzurlu bir kalbin servetle istihsal olunamayacağı eklenir. İslâm dininin kâinata yaşayanlar için bir nimet olduğu, hayırlı bir insan olabilmek için hizmet etmekten başka çarenin var olmadığı bildirilir. Selâmetin ise iltizâm-ı hakikatte olduğu aktarılır.

Ehemm-i Umûr N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.812-815

Kâinata var olan ve kişiyi hayrete düşüren tesadüflerin varlığına dikkat çekilir. Cehalet ile su-i ahlâkın en dehşetli hastalıktan bile daha beter oldukları bildirilir. Hakiki hayat ve zilletle geçen ömürün nelere benzetildiği aktarılır.

Hürriyet N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.830-832

Bir şahsa sorulan hürriyetin tanımı aktarılır. Hürriyete nail olabilmenin şartı açıklanır. Dinî ve ilmî terbiyenin önemine değinilir.

Nefs-i Nâs N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.846-847

Beşerin ömrünün en nihayetinde bir gün son bulacağı zikredilir. Gafil olarak addedilen kimi insanların dünya uğrunda çeşitli hususları takip etmeleri yazarın nezdinde hayret uyandırır. Dünyanın hangi yönden gramofona benzetildiği aktarılır.

Vazîfe-i İnsâniye N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.860-861

Her ferdin bir vazife ile mükellef olduğu zikredilir. Kişilerin müsab ve musab addedilmesine sebep olan husus aktarılır. Âlemde nefsinden başkasını düşünmeyenlerin, akıl ve fikirden mahrum olduklarına dikkat çekilir. İnsanın vazifesini hakkıyla ifa edebilmesi için insaf hissine sahip olması gerektiği vurgulanır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Edebî Bahçeler N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1918

Îmân Ne Demektir?

Îmân kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1935-1936

Adalet Ne Demektir? – İlim Ne Demektir?

Adalet ve ilim kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1954

Hayâ Ne Demektir?

Hayâ kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

Kitap Ne Demektir?

Kitap kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2035

İstikbâl Ne Demektir?

İstikbâl kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler – 7

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2049

Semâhat Ne Demektir?

Semâhat kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Zekâ Ne Demektir? – Şair Ne Demektir?

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2083

Zekâ ve şair kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler-10 Girye Ne Demektir? – Medeniyet Ne Demektir? – Takvâ Ne Demektir?

N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2115-2116

Girye, medeniyet ve takva kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Beşer Ne Demektir? – Vîcdân Ne Demektir? Fazl Ne Demektir?

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2131-2132

Beşer, vicdan ve fazl lafızları edebî bir lisânla açıklanır.

Seyf Ne Demektir?

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2145-2146

Seyf kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler

N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162-2163

Yirminci Asır Ne Demektir?

Yirminci asır kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2211

Akıl Ne Demektir?

Akıl kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Hâtıra Ne Demektir? Uhuvvet Ne Demektir?

N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2227-2228

Hâtıra ve uhuvvet kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Sabah Ne Demektir? Tabiat Ne Demektir?

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2244

Sabah ve tabiat kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Medrese Ne Demektir? – Va'd Ne Demektir? - Dîdâr Ne Demektir?

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339-2340

Medrese, va'd ve dîdâr kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Bekâ-yı Cûd N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2419-2420

Bekâ-yı Nâmusa Vesîledir

Kişilerin insanlığa yakışır bir hâle erişmesi için nelere sahip olması gerektiği zikredilir.

Ünsiyetin tanımı yapılır. İnsanı selâmete götürecek dört yol sıralanır. Hizmetin en

yücesinin millete, ümmete edilen muavenet olduğu aktarılır. Dinin farzları ile insani vazifelerin nelerin sayesinde ifa edildiği sıralanır. Ardından cûd kavramına değinilir.

Edebî Bahçeler N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2440

Adet 28 – İtimât Ne Demektir?

İtimat kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler – 28 – N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2471

Ulemâ Ne Demektir?

Ulemâ kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Meslek ve N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2513-2515

Meslekçilik

İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı hakikat önünde böyle şeylerin ehemmiyetinin olmadığı zikredilir. Ayrıca meslekçiliğin ahlâksızlıkla sonuçlandığı ifade edilir. Mezkûr hususun neyle ilgili olduğu hakkında malumat verilir. Ayrıca meslekçiliğin fikrin inkişafına hizmet edemeyeceğine dikkat çekilir. İtikat ile meslekçiliğin içtima edip edemeyeceği sorgulanır. Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıklarına dikkat çekilerek, örnekler verilir.

Edebî Bahçeler – 29 N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535

Murâd Ne Demektir?

Murâd kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Safahât-ı Hayât

N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2559-2561

Karşısında Sahâ-i Memât

“Mustafa Safvet Efendi’ye” notuna yer verilir. Mevtin hayatın aslı olduğu ifade edilerek, konuyla alakalı ayet zikredilir. Hayat ve mevtin birbirine bağlı olduğu dile getirilir. Yazar hayat ve ölüm hakkındaki görüşlerine yer verir. Mevtin arzu edilmeme sebebi sorgulanır. Mevtin her şeyi ve herkesi sükûta davet ettiği, huzura vesîle olduğu aktarılır.

Nûr-ı Hakikat ve

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2578-2580

Bir Mütâlaa

“Kal’a-i Sultaniyeli Mehmed Handan Efendi biraderimize” notuna yer verilir. Hakikatin aydınlık olduğu ve herkesin nasibi kadar ondan parlaklık istediği zikredilir. Hakkın ve hakikatin taklibinin mümkün olmadığı bildirilir. Ardından hak ve hakikatin her daim galip olduğuna dikkat çekilir.

Edebî Bahçeler

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2630

Sa’y Ne Demektir?

Sa’y kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler

N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680

Adet – 31 – Fikir Ne Demektir?

Fikir kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Adet – 32 – Kemâl Ne Demektir?

Kemâl kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2710–2711

Adet – 33 – Tefik Ne Demektir?

Tefik kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler Adet – 34 – Sükût Ne Demektir? – Hünere Ne Demektir?

N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2727-2728

Sükût ve hünere kavramları edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Adet – 36 – Mukaddes Ne Demektir?

Mukaddes kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2759

Adet – 37 – Ümit Ne Demektir?

Ümit kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775

Adet – 38 – Âzim Ne Demektir?

Âzim kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

Adet 39 – Hiç Ne Demektir?

Hiç kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2871-2872

Adet – 40 – Aşk Ne Demektir?

Aşk kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2919

Adet – 41 – Ferdâ Ne Demektir?

Ferdâ kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2998

Adet – 42 – Hak Ne Demektir?

Hak kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

Edebî Bahçeler N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3127–3128

Adet 43 - Mürüvvet Ne Demektir?

Mürüvvet kavramı edebî bir lisânla açıklanır.

İmzasız

El-Hilâl N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2225–2226

Gazetesinde Görülmüş Bir Garîbe

El- Hilal isimli gazetede yayımlanan makalede bir kişinin kendi ölümünü gördüğü ve ardından yaşadıklarını aktaran yazıya yer verilir. Uyanması ve şuurunun yerine gelmesiyle nelerin olduğuna dikkat çekilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Sa'y ve Amel N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2269-2271

Kesilan ve Atâlet

Sa'y ve amelin önemine değinilir, neticesinde kişiye neleri kazandırdığı aktarılır. Konuyla alakalı Necm suresi, hadis ve İslâm ulemâsından İmâm Ragıp'ın düşüncelerine yer verilir. Allah'ın kullarını üç kuvvet üzerine yarattığı zikredilerek, açıklanır. Ardından atalet ve tembelliğin ne gibi zararları olduğu bildirilir. Tembellikten kurtulmanın çaresi zikredilir.

Esbâb-ı Zahîreye Teşebbüs Tevekküle Mâni' Değildir

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2281–2284

Tevekkülün manası açıklanır. Tevekkülle ilgili Hz. Peygamber'in bir hadisine yer verilir. Kişilerin sadece tevekkül ederek yaşamamaları gerektiğine dikkat çekilir. Zira insanların Allah'a itimat edip çalıştıktan sonra rızklarına nail olacakları zikredilir. Konuyla alakalı kıssa örnekleri verilir. Ardından tevekkülün şartı aktarılır.

Mehmed Cevat (Kerküklü)

İnkılâp – Kıt'a

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888

İnkılâp kavramı çeşitli teşbihlere başvurularak edebî bir lisânla açıklanır. Ardından kıt'aya yer verilir.

Mehmed Sıtkı (Meğrili)

Zamân

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2032-2034

Arapça beyit verilerek açıklaması yapılır. Açıklamada maddî kayıplar telafi edilebilecekken, geçen bir dakikanın iadesinin mümkün olamayacağı dile getirilir. Kişilerin zamânı muhafaza edip onu güzel bir şekilde kullanması öğütlenir. Zamân mefhumunun önemine değinilir.

Mehmed Şerîf (Yunuslu)

Münâcât

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1234-1235

Mensûr bir münacattır. Her paragrafta Allah'a hitapla dua edilmiş ardından yakarıшта bulunulmuştur.

Mehmed Tabib

İttifak Edelim N.119, 20 Receb-i Şerif 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2174-2175

Bir milletin birbirinden ayrılmaya başladığı vakit nelere icbar edilebilecekleri sıralanır. İttifakın hangi hususlar için gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılır. Kavimlerin başına gelen felaketin neyden kaynaklandığı zikredilir. Konuyla alakalı hadis örneği verilir. İran ve Fas'ın perişan bir halde bulunmasının sebebi aktarılır. Hem hadis hem de ayet zikredilerek ittifak içerisinde yaşamak gerektiği vurgulanır.

Ümmehât-ı Fezâil-i N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2351-2353

İslâmiye

İslâm dininin faziletlerinin İmâm Gazâlî ve ekâbirler tarafından ne şekilde sıralandığı zikredilir. Hikmet, şecaat ve iffetin hangi kuvvetlere benzediği ifade edilir. Adaletin mezkûr üç kuvvetin toplamından ibaret olduğu zikredilerek, kavramlar hakkında tafsilatlı açıklama yapılır.

Mehmed Tayyib

Sa'y'in Meşrûiyeti N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.283

Yaşamın ve geçimin sebeplerinin hangi esaslara bağlı olduğu açıklanır. Kişinin ailesinden miras kalsa da çalışması gerektiği zikredilir. Sa'yın insan için şer'î bir vazife olduğu bildirilir.

Mehmed Vehbi

Makale-i Mahsûsa N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.62-63

Dinin güzelliğler üzerine toplandığı savunulur. Hz. Peygamberin Veda Hutbesinde yer alan kimsenin kimseden üstün olmadığı hadisi örnek olarak verilir. Dinin hakikatlerini açıklamak için hem madden hem de manen gayret göstermek gerektiğı dile getirilir.

Mimarzâde Mehmed Ali

Umdetü'l İkân N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.480-481

İnsanların bir arada bulunmalarının maksadının tecrübe ve imtihandan ibaret olduğu zikredilir. Kişinin sahip olduğu birtakım hususlardan ötürü Allah'a karşı mesul tutulduğu eklenir.

Saâdet-i Mü'temine N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.500-502

Bir memlekette her türlü saadetin gerçekleşmesi için medeniyetin kemâle ulaşması gerekmektedir. Bir memleketi saadet ve refaha ulaştıracak yegâne yolun ise İslâmiyet olduğuna dikkat çekilir. Kişinin çalışma sebebi aktarılır. Terakkî yolunda Avrupalıların örnek alınmasını tavsiye edenler eleştirilir. Ardından din ve iman mevzu bahis edilir. İslâm dininin terakkîsi için çalışmanın kişiyi rahata kavuşturacağı savunulur.

Taayyün-i Meslek N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.727-729

Meslek seçiminin sebebi sorgulanır. Meslek seçimi iki hususa ayrılarak, anlatılır. İstidadını kullanamayan pek çok zekânın söndüğü ilave edilir. Gençlerin meslek seçiminde onlara doğru yolu gösterecek bir rehber her zaman için ihtiyaçları olduğu

zikredilir. 20. asır zarfında Garplılar tarafından hâsıl olan her türlü terakkiyat-ı ilmiye ve fenniyenin Osmanlı devletinde de görülmeye başlandığı bildirilir.

İlm, Cehâlet N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.783-784

Cehl ve ilim lafızlarının teşbih yoluyla önemine değinilir.

Kabir N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.857-858

Hakikate intiha eden, bekanın başlangıcı ve ebediyetin yegâne yeri mezâr olarak addedilir. Mezkûr yer ziyâretten mahrûm, yâddan ve dosttan uzaktır. Kabre hitap edilerek, ona bakıldığında pek çok hatıranın üzüntüyle anımsandığı zikredilir. Bu manzaradan duyulan üzüntü dile getirilir. Harap mezârları sadece güneşin ziyâret etmesi üzücü bir hadise olarak vurgulanır. Mezârlıklar heveslerin bir kenara bırakıldığı yerler olarak da vurgulanır.

Bülbüle N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.871-872

Bülbül, seher kuşu hitaplarıyla paragraflara başlanır. Bülbülün güzelliğinden çeşitli teşbihlerle bahsedilir.

M. Nevvâr

Bir Masûmun Tazarruâtından N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.340

Hazan mevsiminin gelmesiyle ortalığı ruhani bir sıkıntının kapladığı aktarılır. Yaz mevsiminin şiddetli sıcağından kupkuru olan derelerin sonbaharın hazin, latif yağmurlarıyla can bulduğu, sararıp solan çimenlerin yeniden hayat bulduğu zikredilir. Tabiatta bulunan her şeyin kişiyi hayrete düşürdüğü dile getirilir. Yazar kendisinin ilahi

kudreti idrak etmede aciz bir kul olduğunu ifade eder. Allah'ın kendisini affetmesi temennisinde bulunur.

Sabah-ı İnşirâh

N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.364

Yazar; bütün hissiyatını vücuda getiren latîf, ulvî, tatlı bir uykudan uyandığını ifade eder. Validesi ondan daha öne kalkmış, namazını kıldıktan sonra Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlamıştır. Yazar da abdest alıp, cumbanın yanına koşarak ezan sesini dinlemeye başladığını ekler. Ezan okunup bittiğinde etrâfın nasıl bir renge dönüştüğü, gülün kokusundan duyduğu hazzı anlatır. Bu rûhânî, lâhûtî zevke gark eden dine hamd Allah'a da teşekkür edilir. Yazar; sabah namazını kıldıktan sonra babasının şefkatli kolları arasında Yasin'i okur ve sabah olduğunu fark ederek, mektebe doğru yola çıkar.

M. T (Te).

Bir Şeyin Hakikati

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2881-2882

Sûretinde Nasıl İstidlâl Olunur?

Mestûr hakikatlere ulaşmanın sahîh bir yolla gerçekleşebileceğine dikkat çekilir. Bunun yapılabilmesi için pek çok şartların var olduğu eklenir. Mestur hakikatlerin idrakiyle beşeri saadetin tecelli edeceği bildirilir. Şari'nin bu hususta vazettiği usulün tatbik edilmek mecburiyetinde olduğu aktarılır. Sıhhi şartlardan arı olan hüküm ve maddelerin ya lağvedileceği ya da sıkıntıya uğratacağı dile getirilir.

Cuma Namazında

N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3142-3143

Sünnet namazı bittikten sonra cemaatin derin bir sessizliğe büründüğü zikredilir. Uzun senelerin getirdiği facialar silsilesinin düşüncelerinde gark olmuş bu kişilerin aynı hisle yalvarıp merhamet dilendikleri bildirilir. Arada sırada muktedir bir göğüsten çıkan Allah Allah nidalarının sessizliği bozduğu, hatîbin minbere çıktığı, hutbe verdikten

sonra duaya başladığı ifade edilir. Duanın yazarı dört asır öncesine götürdüğü zikredilir. Osmanlılara kapılarını açan Halep şehrinin büyük camiinde ilk Cuma namazında kendisini Haremeyn şerîfinin hadimi olarak telakkî eden padişah I. Sultan Selim'in secdeye kapanıp gözyaşlarına hâkim olamadığı aktarılır. Bu hatıra yazarın gözlerinin dolmasına sebep olur.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

În Tensurullâhe N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2025-2027

Yensurküm

Ümmet-i Muhammed'e hitap edilerek Allah'ın dinine yardımcı olunduğu takdirde kişilerin de her türlü dertten muhafaza edileceği zikredilir. Allah'ın koyduğu emir ve yasaklara neden uyulması gerektiği anlatılır. 20. asrın Müslümanları hakkında malumat verilir. Hilafetin merkezi olan Osmanlı devletinde milli adap ve dini kaidelerin muhafazasının kimlerin vazifesi olduğu bildirilir. İnsanların dini konularda pek zayıf olduğunu düşünen yazar yaşadığı bir olayla bu düşüncesini kanıtlamak ister.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

İhtâr – Mukaddime N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1584-1586

Nasûh Efendizâde'nin Darülfünun siyer-i nebeviye muallimliğine tayin olduğu ifade edilir. Muallimin derste işleyeceği konulara makalenin devamında yer verileceği zikredilir. Ardından Mukaddime alt başlığına yer vererek, insanın nasıl bir mahlûk olduğu zikredilir. Beşeriyetin sahip olduğu kuvvetler hakkında bilgi verilir. İnsanın yaratılma sebebi açıklanır. Her paragrafın başına tarih lafzı getirilerek, önemine değinilir.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Kâinata Bir Nazar N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1751-1753

Kâinata bakıldığı esnada kişinin neleri görebileceği edebî bir dille aktarılır. Güneşin batışıyla beraber etrâfın nasıl bir hal aldığı anlatılır. Baharın gelmesiyle kâinatın nasıl bir şekle büründüğü sıfatlarla dile getirilir. Mezkûr hususlardan etkilenebileceği düşünülen şairin yazabileceği şiire yer verilir. Bahardan sonra kâinatı kaplayan hazan mevsimi tavsif edilir. Beşere hitap edilerek çeşitli nasihatlerde bulunulur. Mezkûr nasihatlerle beraber şiirlere de yer verilir.

Mahâsin-i Edeb N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1800-1801

Farsça beyte yer verilir. Edeb lafzı edebî bir lisânla açıklanır. Edepten mahrûmiyetin ne şekilde gerçekleştiği aktarılır. Muallimin öğrencisinin, pederin evladının nazar-ı itibarını dikkate alarak tedip ve terbiyesiyle vazifeli olduğu dile getirilir. Her beşerin istidadının farklı alanlarda olabileceğine dikkat çekilir. Beşerin istidadının tecellisi üç çeşit terbiyeye muhtaç olduğu zikredilerek, açıklanır. Dini terbiyeden mahrum olan bir kişiden korunmak için neler yapılabileceği anlatılır.

Muhît-i İslâmiyet N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2152-2155

İslâmî muhîtlere her türlü tecelliye mazhar olduğu aktarılır. Müslümanların birbirlerinin hüznü ve sevinçlerine iştirak etmekle mükellef oldukları dile getirilir. Garp devletlerinde yaşayan insanların bu gibi düşüncelere sahip olmadıkları eklenir. Müslüman ve garp ülkelerinin insanları ahlâkî bakımdan karşılaştırılır. Bu karşılaştırmaya tarihten de örnek verilir.

Şühûr-ı Selâse N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2200-2202

Münâsebetiyle – Nasihat

Her ferdin ilim, fazilet, vaaz ve nasihate muhtaç olduğu dile getirilir. İnsanların maddi ve manevi olmak üzere iki türlü ihtiyaçları bulunduğu zikredilerek, kişilerin büyük bir gayretle çalışmaları gerektiği bildirilir. Nasihatın önemine değinilerek, hatiplerin ve nasihat edenlerin görevleri sıralanır. Ardından mezkûr görevlerin itina ile yapılması gerektiği aktarılır.

Hikmet-i İslâmiye N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2778-2782

İslâmiyet'in her çeşit ilim ve fen tahsilini emrettiği ve beşeriyetin terakkîsi için kâinatın mütâlaasını tavsiye ettiği bildirilir. Hz. Peygamber'in ümmeti tahsîle teşvîk ettiği hadisine Arapça olarak yer verilir. Farabi, İbn Sina, Fahreddin gibi İslâm âlimlerinin hikmeti üç kısma ayırarak, hakiki felsefeyi meydana getirdikleri aktarılır. İlim ve fen ne kadar ilerlerse ilerlesin insanların İlâhî hakikati idrakten aciz kalacakları eklenir. Devamında semaya ait cisimlerden söz edilir. Güneşin renginden gökyüzündeki durumundan bahsedilir. Kamerin güzelliğinden, letafetinden, mevkiinden, şeklinden bahsedilerek, arz hakkında malumat verilir.

Sufizâde Mehmed Tevfik (Kastamonulu)

Nazar-ı Şer'de N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3002-3003

İnkılâp Esbâbı

Hukukun insanlar için olan önemine değinilir. Kişilerde var olan taşkınlık halinin hukuku ne şekilde etkilediği ifade edilir. Tuğyanın felaket sebebi olduğu bildirilerek, fertte zuhûr etmesi halinde aslını tebdile kadar götürdüğu zikredilir. Tuğyana karşı edilen isyanın ne ile sonuçlanacağı bildirilir.

Şerefüddin

Islah-ı İçtimâinin N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3042-3043

Anâsır-ı Aslisi Nedir?

Ferdi hayata ehemmiyet vermemenin nelere delalet olduğu aktarılır. Ferdi saadetin ne şekilde emniyete alınabileceği dile getirilir. Kişinin salah ve saadetinin en önce kendi nefsinden başladığı bildirilerek, ıslahının mebdesini kendi nefsinden addetmeyen milletin neye salahiyettar olamadığı zikredilir.

Tâhirü'l Mevlevî

Mevt ve Bade'l Mevt N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1095-1096

Şeyh Sadi'den beyit verilerek yazının kasideden hülaseten tercüme olduğu bildirilir. Kişinin öldükten sonra ruhunun bedenden nasıl ayrıldığı, ailesinin ne durumda olacağı, mezarlığa götürüldüğü esnada nelerin yapılacağı aktarılır. Ölümünden sonra mezarının ne şekilde olacağı ve nelerle karşılaşabileceği, aile ve arkadaşlarının hangi hisleri yaşayabileceği dile getirilir.

Vildân Faik \ Vildân

Devr-i İstibdâta N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrinievvel 1324, s.16

Söylenmiş bir Müsâmere-i Semâvîye

Sema ile yeryüzünün karşılaştırılması yapılarak sema yüceltilir.

Bir Sadâ-yı Hâtifi

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.65

İstanbul ve bütün Osmanlı memleketlerindeki hürriyet seslerinin yükseldiğinden bahsedilerek, kişilerin beraber hareket etmesi öğütlenir.

Kerem, Semâhat, Sehâ, Cûd

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.88-89

Kerem, semâhat, sehâ ve cûd kelimelerinin başına ey lafzı getirilerek insanlık için olan önemlerine değinilir.

3.2.1.5. Mektup

3.2.1.5.1. Dil ve Edebiyat İle İlgili Mektuplar

Ahmed Şiranî

El-Mektûbu'l

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrinievvel 1327, s.2420

Mekşûf İla Ehli'l Mısır

Mısır'dan gönderilen Arapça mektuba yer verilir.

N. H (Hı).

Açık Mektup

N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.884-886

“İsparta’da Muallim M. H (Ha). Efendi”ye notuna yer verilir. Beyânü’l-Hak mecmuasında Süleyman Nazif’e hitaben yayımlanan makalenin okunduğu zikredilir. Türkçe yazmak, Türkçeden başka bir dil kullanmamak fikr-i âlî mi diye sorgulanır.

Yazar, her dilin birbiriyle etkileşim içinde olduğunu savunur. Ardından Süleyman Nazif'i dil ile ilgili görüşlerinden ötürü över. Ziraat ve sanayi ile ilgili yazılan kitapları anlamadıkları için okumaktan vazgeçen kişiler bu tutumlarından ötürü eleştirilir.

3.2.1.5.2. Resmî Kurum ve Kuruluşlara Gönderilen Mektuplar

Fehmî (Ummân)

Sadâretü'l Uzemâ ve Meşîhat-ı celîle ile vükelâ-yı millet ve devlete açık mektup

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2626

Umûmî müfettişlikten ilga edilen Umman Fehmî'nin Görice hükümet konağında cami imâmlığına tayin edilmesine rağmen on aylık maaşını alamadığı ve kaydının silindiği bildirilir. Mezkûr muamelenin kanun ve adalete muhalif olduğunu savunur.

Hasan Tahsin

Şeyhülislâm Efendi N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1675-1676

Hazretlerine Açık Mektup

Hikmet gazetesi 15 Teşrînisânî 1326 tarihinde müftü Fahrettin imzasıyla bir fetvâ yayımlar. Neşredilen fetvada Avrupa'dan gelecek yardımın donanmaya verildiği takdirde birkaç sene içerisinde Türkiye'nin güçlü bir devlet olacağı zikredilir. Eğer fetva doğruysa yazara hak verilmesi gerektiği, doğru değilse vazifesini su-i istimal ettiği aktarılarak yapılması gereken muamele dile getirilir.

Mehmed Salih (Uşşakî)

Evkâf Nâzır-ı N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2179-2180

Âlisine Açık Mektup

Yazar, Uşak'ta pederinin vazifesinin istihkakı için nerelere başvurduğunu zikrederek, yaşananları aktarır.

Necmüddin (Kerküklü)

Muhterem Tesisat Gazetesinde Makam-ı Meşîhata hitâb hulâsaten derç olunan mektûbun sûretidir Şeyhülislâm efendiye açık mektup

N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2454-2455

Şeyhülislâm Efendi Hazretleri'ne hitaben yazılan mektupta Osmanlı donanmasını arttırmak ve milletin terakki etmesi için kişilerin maaşlarını almamasından duyulan memnuniyet aktarılır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî

Açık Mektup N.146, 1 Rebülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2612-2614

Alay Müftüsü Fahrüddin Efendi'ye

Alay Müftüsü Fahrüddin Efendi'ye hitaben yazılan mektupta İslâm dinine yapılan saldırıların her taraftan gerçekleştiği ifade edilerek, örnekler aktarılır. Ardından yazar maksadının tariz olmadığını müftüye hitaben ekler.

3.2.1.5.3. Muhtelif Vilayetlerden Gönderilen Mektuplar

Halil Edîb

Bir Mektup - ... Nâhiye

N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.562-565

Müdürü... Efendi

Yazar, ... Nahiyesine memuriyet haberini aldığından efendiye muvaffakiyeti için dualar eder. Halil Edîb, Mecmua-i Ebuzziya'nın ilk nüshalarından birinde Ziya Paşa'nın çocukluk hatıralarına yer veren makalesini okuduğunu ifade eder. Çocukları terbiye etmenin ehemmiyetinden, lala adıyla ne gibi ellere teslim edildiklerinden, mürebbi sıfatına haiz olan cahil mahlûkata konakta istihdam edilmelerine gösterilen itinanın çok görüldüğünden bahseder. Paşanın sözlerinde haklı olduğu, nahiyelerin durumunun gittikçe kötüleştiği zikredilir. Nahiyeyi mektepsiz bırakmaması için müdüre nasihatte bulunulur. Ardından hükümet idâresinde bulunanların ahaliye, ahalinin de hükümet reislerine karşı nasıl davranmaları gerektiği anlatılır.

Bir Mektup - ... Nâhiye

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.586-589

Müdürü ... Efendi

Söğüt Mektûbu-1

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.801-803

32 numaralı nüshada "Söğütten Mevrûd Bir Varaka" ismiyle münderiç olan mektup konusu itibarıyla üç kısma ayrılarak, açıklanır. Mebûsân meclisine milletvekillerini halkın seçtiği ifade edilir. Tercümân-ı Hakikat gazetesinde derç olunan "Anadolu Köylülerimizin Heyet-i Muhtereme-i Mebûsân'dan İstimdadı" başlıklı manzume yazının sonuna ilave edilir. Manzume beş mısralık on üç parçadan oluşan şiiirdir. Görgülü ağalarımıza notuna yer verilir. Geçmiş zamandan daha fazla çalışılıp vatana ve millete hizmet etmenin önemi vurgulanır. Mezkûr şekilde davranmanın iki esas

hakikate mebni olduğu bildirilerek, açıklanır. Namık Kemâl'in konuyla alakalı sözlerine ve şiirine yer verilir. "4" başlığı altında eğitimle ilgili meseleler mevzu bahis edilir. Marifet ile alakalı Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne yer verilir. Her mahallede birer sıbyan mektebi bulunması, muallimlerin özellikleri, tahsil müddetinin dört sene olması, hangi derslerin tedris olunacağı üçüncü maddeden on üçüncü maddeye kadar sıralanır. Bazı çocukların okula devam edememelerinin nedeni aktarılır. Çocuğunu herkesin mektebe göndermesi için çeşitli düzenlemelerin yapılması gerektiğine dikkat çekilir.

Söğüt Mektûbu – 2 N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.822-825

Söğüt Mektûbu – 3 N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.837-839

Söğüt Mektûbu – 4 N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.850-854

"Geçen nüshadan mâ'bad" notuna yer verilir.

Söğüt Mektûbu –5 N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.867-869

"Geçen nüshadan mâ'bad" notuna yer verilir.

İbnülbekir Mehmed Münif

Bosna'dan Bir Mektup N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3057-3058

"Zat-ı Celîlü'l saffaf Hazret-i Meşihatpenâhiye ithâf olunmuştur." notuna yer verilir. Bosna'nın Banaluka sancağına giden yazar, sancağın esasen Alman olan merkez kaymakamı tarafından orucun mecburiyeti hakkında bir emir namenin hazırlandığını

bildirir. Kaymakamın, Müslüman olan bir fert bile görmemiş iken mezkûr emir nameyi hazırlamayı vazife olarak bildiği aktarılır. Yazar, İstanbul'da emir namenin dikkate alınmayışının kendisini üzdüğünü belirtir.

İmzasız

Antalya'dan Aldığımız N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890

Bir Mektupta Deniliyor Ki

Yapılan Kur'a imtihanlarının neticesinde asker çıkan talebelerin azlığına dikkat çekilir. Askerlerin idadi mezunu olması hasebiyle bu durumun haksızlığa yol açtığı düşünülür. Bu hususun Harbiye Nezaretinin dikkatini celp etmesi ricasında bulunulur.

Selanik Cemiyet-i İlmiye-i N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186

İslâmiyesi'nden Açık Mektup

Selanik'te tiyatro kulübü tarafından 8 Nisan 1326 Perşembe günü akşamı Eden tiyatrosunda vaz edilen oyun esnasında şeriat isteriz yolunda halka karşı birçok kelâm edilir. Bir şahıs hitabet kürsüsüne çıkıp tiyatronun caiz olmadığını dile getirir. Tiyatronun yasaklanması gerektiği ve bu usule riayet edilmesi teklifinde bulunulur.

İnegöl'den N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2308

Aldığımız Bir Mektupta Diyor Ki

Mektupta, Domaniç nahiyesinde medfun Ertuğrul Gazi'nin validesinin ziyaret edildiği, türbede yatan başka bir kimsenin olmadığı dile getirilir. Ardından Domaniç'in her tarafında Osmanlıya ait bir şeylerin olduğu eklenir.

Mehmed Hulûsî (Dağistanlı)

Mısır'dan

N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2438-2439

Bir Mektup

Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımcılarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir. Basra sâbık valisi Mardinî Arif Bey tarafından Müslümanlara yardım etmek maksadıyla pek çok gönüllünün Trablusgarp'a gönderildiği dile getirilir. Yazar, İtalyanların Trablusgarp'ı terk etmeye mecbur olduklarını telgrafta okuduğunu bildirir. Bunu duyan halkın caddeleri her tarafı Osmanlı bayrağıyla donattığı ifade edilir.

Mehmed Lütfî (Salihli)

İ'tizâr, redd-i kusûr Müsavat Gazetesinden – Salihli Kazası ahâlî-i matbaasına açık mektup

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2867-2868

Müsavat gazetesinden gönderilen mektupta nasihatlere ne zamana kadar ve hangi sebeple ara verilmesi gerektiği zikredilir. Ardından resmî ruhsatı kimlerin alacağı ve nereye müracaat etmeleri hakkında malumat verilir. Mezkûr muamelenin isabetli bir karar olma nedeni aktarılır.

Necib

Söğüt'ten N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.757-760

Mevrûd Bir Varaka

Müteferrika kısmında yer alır. Meclis-i Mebûsân'da hitabet kürsüsüne çıkan hükema, üdebanın ağzından millete ait bir söz çıkmaması eleştirilir. Servetin olmadığı yerde maârifin de mümkün olmayacağı bildirilerek, örnek verilir. İbtidai, rüşdiye tahsillerini tamamlayan çocukların mekatib-i idadiyeye devam edememelerinin sebebi bildirilir.

Söğüt'ten - N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.912-915

Halil Edîb Beyefendi'ye

Mektubun Mustafa Sabri Efendi'ye husûsî olarak yazıldığı bildirilir. Zira yazarın maksat ve temenniyatının başka türlü anlaşıldığı aktarılır. Meşrutiyetin ilan edildiği sırada halkın hissettikleri aktarılır. Memurların rahat düşkün ve maaşlarının fazla olduğu söylentisi eleştirilir. Memurun kefil isteme meselesine değinilir.

Halil Edîb Bey'e N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.927-930

3.2.1.5.4. Diğer Mektuplar

Halil Nasûhî

Mektup N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803

Müteferrika kısmında yer alır. Müdür bey hitabıyla başlanan mektupta fikre değil şahsa ehemmiyet verilmesi teessüfle karşılanır. Yazar, görüşmeyi uygun bulmadığını ifade ederek, makalesinin dercini isteğe bırakır. Mektubun nihayetinde kanuna müracaat etmeyeceğini de ekler.

Halis Efendi (Ders Vekili)

Ders vekili Halis Efendi tarafından gönderilen mektuptur

N. 1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.9-10

Ders vekili Halis Efendi gönderdiği mektupta *Beyânü'l-Hak* mecmuasının mesleğini hak yolunda harcayacağını dile getirir. Halis Efendi'nin işaret ettiği bir diğer önemli husus Müslümanların başına gelen musibetlerin sebebidir. Mecmûanın sükût etmemesi gerektiğini ve hakkın yanında yer alması lüzumunu vurgular.

İmzasız

Fâtih Dersiâmmlarından Abdullah Ziyaüddin Efendi'ye

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423-2424

“Mektûb-ı fazılâneleri ile melfûfu alındı” notuna yer verilir. Trablusgarp'ta yaşayan Müslümanların İtalyanları mahvettiği aktarılır. Mezkûr hadisenin yaşandığı zamanda din erbabı aleyhinde neşriyatta bulunan kişilerle ilgili yazı yazılmadığı için özür dilenir.

Kadıızâde Abdullah Ziyaüddin (Divrikli)

Vesâyâ-yı Aristo N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2557-2559

Yazar, 12 Kânûnievvel 1327 tarihli bir gazetede “Afv-ı Umûmî” başlıklı makaleyi incelerken aklına evvelden okuduğu kitabın geldiği bildirilir. Kitapta Aristo'nun öğütlerinden bahsedildiği aktarılır. Kitabın çevirisinden bir bölüm verilir. Aristo'nun İskender'e yazdığı mektuptan bahsedilir. Mektupta padişahları dört kısma ayırmasının nedenini açıklar. Devamında yönetim ve diğer hususlarda verdiği öğütler aktarılır.

Mehmed Sadık

Mektup N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1836-1837

Beyânü'l-Hak mecmuasının dağıtımının tehire uğramasının nedeni aktarılır. Yazar, Türkistan'da yaşanan depremden dolayı üzüntülerini dile getirir ve talebelerin bu duruma kayıtsız kalmayarak kendi aralarında para topladıklarını bildirir.

Mustafa Âsım

Bir Mektup N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.189-191

Dersaadette Beyânü'l-Hak isminde bir mecmuanın neşre başlamasından duyulan sevinç dile getirilir. Birtakım kişilerin bazı yayın organlarında şeriat hükümlerine karşı gelse de bu mecmuada hak sözlerin olduğu ilave edilir. Ardından istibdat devri ile yaşanan zaman kıyaslanır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

İzâh-ı Hakikat N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s. 2102-2105

Robert Koleji mektebi müdavimlerinden İki Efendi imzasıyla yayımlanan mektupta; muharebeye İslâm dininin ve Avrupa'nın bakışı aktarılır. Ardından yazar mezkûr sözler üzerine cihat hakkında fıkhi ve tarihi malumat verir. Müslüman ülkelerin ve Avrupalıların fethettiği yerlere karşı tavırları, davranışları karşılaştırılır.

Seyyid (Daredevî)

İzmir Mebûs-ı Muhteremi Said Beyefendi'ye Açık Mektup

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1717-1718

Meclis-i Mebûsân müzakeratını neşreden yayınlarda Hikmet Gazetesi'nde yayımlanan fetvayı müdafaa eden yazının varlığından bahsedilir. Kanunun maddelerini tefsir ve izah etmek vazifesiyle mükellef bir heyetin bulunduğu zikredilerek mezkûr heyetin var oluş sebebi açıklanır.

Tâhirü'l Mevlevî

Açık Mektup N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2155-2156

Yusuf Suad Efendi Hazretlerine hitaben yazılan mektupta yazar mezkûr zatın "Akvamü's Siyer" isimli eserinde Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili yer alan iki hususu zikrederek, malumat verir.

3.2.1.6. Tenkit

A (Ayn). Kâzım

İhsan Efendi oğlumuzun cevap – Beyânü'l-Hakk'ın yüz yirmi beşinci nüshasında manzûrum olan tenkidinizi okurken

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2289-2290

Beyânü'l-Hakk'ın 27 Haziran 1327 tarihli nüshasında yer alan şiirde yazar mısraların gayr-ı mevzun olduklarını zaten söylediğini ifade eder. Bunun pek çok defa dillendirilmesinden duyulan rahatsızlığı dile getirerek, yöneltilen eleştirileri kabul etmediğini aktarır.

Hakî el-Mevlevî

Mütâlaât-ı Edebiyeden N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2855-2856

Vaziyet-i Hâzıra-i Edebîye

Kemâllerin, Şinasilerin, Safaların, Nacilerin birer bereket vadisi inşa ettikleri kâşane-i edebin mevcut zamanda Mısır saraylarının enkazına döndüğü zikredilir. İstanbul'da edebiyat namına intişar eden eserlere bakıldığında yaldızlı çiçekli sahifelerin bol olduğu fakat ruha hitap edecek hiçbir şeyin bulunmadığı ifade edilir. Yazarın indinde edebiyat ne liberal ne de muhafazakâr olmalıdır. Bu iki örnek gibi eser veren kişilerin edebiyatın mevtine sebep olduğu bildirilir. Garp edebiyatı taklit edilecek diye serbest nazımlar, kafiyesiz garibelerin yazılmaması gerektiği vurgulanır.

İhsan Mahvî \ Mahvî el-Mevlevî

Başlıksız N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2273-2274

“Bir Hatıra-i Mazi” isimli eserin sahibinin aruz bilgisinin noksan olduğu savunulur. Şairin aruz ilmi çalışmasının gerekliliğine dikkat çekilir. Şiirde yer alan birkaç mısraa da yer verilir.

İmzasız

Beyânü'l-Hak N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2290

Bir Hatıra-i Mazi isimli şiirin eleştirildiği makale yayımlandığından cevabının da neşrine mecbur olunduğu bildirilir. Vezin münakaşasının uzamaması arzu edilir.

Mustafa Sabri

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi – Mukaddime

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.733-736

El Kavlü'l Ceyyid isimli eser hakkında bilgi verilir. Mezkûr eser hakkında merhûm zatların zikrettikleri eklenir. El Kavlü'l Ceyyid'in yazarı Zihni Efendi'yle bir husumet ya da yakınlığının olmadığını belirten Mustafa Sabri, eserin ilmi bakımdan kıymetli olduğunu ifade eder. İhtar başlığı altında eserin sayfa numaraları ve kendi ibaresiyle nakledileceğinin bilgisi verilir. Eserde olmayan hiçbir lafzın eklenmeyeceği sadece lazım olan beyanat ve malumatın verileceği dile getirilir. Mustafa Sabri ayrı bir paragrafta eserin kabında yer alan başka bir ibareyi eleştirir. Eserin 7, 9, 14, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 27 ve 28. sayfalarından şiirler verilerek tenkidi yapılır. Mezkûr eserden tenkit etmek amacıyla alınan şiirler Arapçadır.

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.756-757

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.784-785

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.805-808

İntikadât N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.825-826

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserin 35, 36, 39, 40, 43, 45, 46, 48, 49, 53, 54, 55, 59, 60, 65, 67, 69, 70, 74, 75, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84, 89, 92, 93, 96, 97, 101, 102, 105, 106, 110, 117. sayfalarından şiir örnekleri, lafızlar ve cümleler verilerek açıklamaları yapılır.

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.840-842

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.872-874

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.887-890

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.904-906

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.920-922

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.935-937

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.953-954

İntikadât Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.997-1000

Reddi Ali Mafiyü'l Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.14-16

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserin 118, 120, 121, 122, 123 ve 126. sayfalarından şiir örnekleri verilerek açıklamaları yapılır.

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1057-1059

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserden bir bölümün ve 130, 133, 136. sayfalarından verilen şiir örneklerinin açıklamaları yapılır.

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1109-1110

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserin 138 ve 140. sayfalarından şiir örnekleri verilerek açıklamaları yapılır.

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1126

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserin 141, 142, 144, 145, 146, 151, 155, 157, 159, 160, 162, 164, 165, 168, 170, 177, 271, 180, 181, 182, 186, 187, 189, 191, 193, 194, 196, 197, 201, 206, 209 ve 210. sayfalarından şiir örnekleri verilerek açıklamaları yapılır. İstitrâd başlığı altında Ebu Süfyan'ın Hz. Peygamberi gücendirmesi hadisesi açıklanır.

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1143-1144

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1159-1160

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1173-1175

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavle'l Ceyyid Min El-Reddi

N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1190-1192

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1222- 1224

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1253-1256

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1283-1285

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1309-1312

Reddi Âlâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El-Reddi isimli eserin 210, 214, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 227, 231, 232, 233, 234, 238, 243 ve 244. sayfalarından şiir örnekleri verilerek açıklamaları yapılır.

Reddi Alâ Mâ Fil Kavlü'l Ceyyid Min El- Reddi

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1365-1368

Suûd \ Suûd el-Mevlevî

Târih-i Kadîm N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2470-2471

İçin Mersiye

“Târih-i Kadîm” isimli manzumeye yöneltlen eleştirilere yer verilir. Yazar şiiirlerde yer alan mısraların saçma olduğunu zikrederek, kitabı kahkahalarla okuduğunu dile getirir. Eserden beyit örneği verilerek tenkit edilir. Yazar, eserin sahibinin kim olduğunu bilmediğini ve öğrenmeyi de istemediğini aktarır.

Şerefüddin

Halûk’un Defteri N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2143-2144

Mehmed Ali Tevfik Bey tarafından Tevfik Fikret’in “Halûk’un Defteri” isimli eserinden mısra örnekleri verilerek eleştirisi yapılır. Eleştirisi yapılan mısralar açıklanır. Ayrıca mezkûr eserde vezin ve kafiye bakımından da noksanlığın bulunduğu ifade edilir.

3.2.1.7. Gezi Yazısı

Abdullah Atf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atf \ Atf

Seyâhat – Bursa’ya Kadar N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1476-1478

Bursa’ya gitmek için ne tür resmi işlemlerden geçilmesi gerektiği sıralanır. Arkadaşıyla beraber Bursa’ya gitmeye karar veren yazar, vapurda yolculuğun nasıl geçtiğinden,

havanın hoşluğundan, Mudanya'nın coğrafi konumundan, Bursa'ya binmek için trene bindiğinde karşılaştığı manzaradan, Bursa'nın nasıl görüldüğünden, ertesi günü şehirde neler yaptığından, Ulu Camii'nin görünümünden, şer'î bakımdan ticaretin ne zaman yasaklandığından bahseder.

Münir Süreyya

İspanya Hâtırâtı ve

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1419-1422

Kurtuba Câmî-i Şerîfi

“Yeni Gazetede görülmüştür” notuna yer verilir. İspanyol gazetelerinde Cordova Katedrali'ne yıldırım isabet ettiği yazmaktadır. Mezkûr olay yazarın sekiz asır önce gerçekleşen tarihi bir olayı hatırlamasını sağlar. Katedralin kimler tarafından yapıldığı ve camii olarak kullanıldığı bilgisi verilir. Yazar, Kurtuba'ya giden bir Müslümanın ilk vazifesinin camii ziyaret etmek olduğunu zikrederek, mezkûr mabet hakkındaki izlenimlerini aktarır.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Sultan Selim'i

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2739-2741

Ziyâret

Sultan Selim'in türbesine giden yazarın orada bulunan bir şiiri okuyup, teessüre kapıldığı zikredilir. Şiirdeki nasihatvari sözler aktarılır.

Muhterem Beyânü'l- Hak

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3092-3094

İdâre-i Âliyesine – İnegöl

Dipnotta makalenin evvelden gönderildiği fakat dercinin ertelendiği belirtilir. Yazar Ramazân'dan önce İnegöl'e gittiğini bildirerek, orada yaşanan bir hadiseyi aktarır. Evvela İnegöl'ün coğrafi konumu, nüfusu, etrafında bulunan dağların isimleri, mezkûr yer için söylenen şiirler, sahip olduğu hane, Müslüman nüfusun sayısı; şehirde bulunan imarethanelerin miktarı zikredilir. Kasabanın sakinlerinin birkaç Ermeni, Yahudi, Rum dışında çoğunluğunun Müslüman olduğu zikredilir. Tiyatronun oynatılması için ruhsat verilmesine ısrarcı olan halkın, tiyatrodan kazanılan paralarla mektep ve tayyare ianesine tahsis edecekleri bildirilir. Ardından iane miktarı ve yardım yapılacağı yer sıralanır.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Kara Hisar Sahip N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrinisânî 1327, s.2455-2456

Kara Hisar'da bir aydan fazla sürede bulunan yazar, mezkûr yerin ahvalinden bahseder. Yazar Kara Hisar'a yeni geldiği zaman İtalyanların saldırılarına başladıkları; halkın mahzun olduğunu zikreder. Zikredilen hadiselerin yaşandığı sırada tiyatro kumpanyasının gelerek oyun oynayabilmek için ruhsat istediğini belirtir. Halkın durumundan ötürü kumpanyaya izin verilmediğini ekler. Cuma namazından sonra vaizin yardımlaşmanın faziletlerinden bahsederek donanma ianesine iştirak etmenin lüzumuna dair nasihatlerde bulunduğu bildirilir. Ayrıca Kara Hisar'a evvelden yapılan mektep ve camii hakkında malumat verir. Devamında da mezkûr yere hizmetleri dokunan Saraybosnalı Kesrelizade Emin Ağadan bahseder.

Tâhirü'l Mevlevî

Bir Musâhabe N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1849-1850

Yazarın arkadaşlarından birinin Bombay'ı seyahat ettikten sonraki izlenimlerine yer verilir. Osmanlı Devleti'ne mensup konsolosun Bombay'da görevini ifa ederken

Frenklere ait şapka giymesinden duyduğu üzüntüyü aktarır. Rusya ve İngiltere'nin ecnebi memleket oldukları halde hilafet ahalisinin İslâm dinine daha bağlı olduğuna dikkat çekilir. Hem Fransa'da hem de Londra'da Hristiyan ahalinin İslâm dinine verdiği değer ve saygıdan bahseden örnekler sıralanır.

3.2.1.8. Biyografi

Behçet

İmâm Gazâlî

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.509-511

Terâcüm-i Ahval kısmında yer alır. İmâm Gazâlî'nin doğum ve ölüm tarihine yer verilir. Gazâlî'nin eğitim hayatından, davasına olan inancından ve eserlerinden bahsedilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Sahâif-i Eslâf-ı

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1764-1766

Târihiyemizden Bir Numûne - 1

“Sahaif-i eslaf-ı târihiyemizden bir numûne yâhûd Selim ve Harun Er- Reşit Necm Benî Osman – Güzide-i Al Abbas” notuna yer verilir. Koca Selim'in ziynete merakı olmadığı sürekli kılıçla meşgul olduğu dile getirilir. Devamında da okumaya ve okutmaya verdiği önemden, yönetimdeki başarılarından bahsedilir. Ayrıca İbn-i Kemâl'in tanzim ettiği terkib-i bende de yer verilir. Harun'un yönetime nasıl geçtiği anlatılır. Harun'un eğitime verdiği önemden, terazilerinde hile yapanların akıbetinden, inşa ettiği mabetler hakkında malumat verilir.

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden adet 3 “Ebu İshak Muhammedü'l Mu'tasım ve Ahd-i Hilafeti”

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2030-2032

Muhammedü'l Mu'tasım'ın hangi yılda doğduğu ve çocukluğunda nasıl bir karaktere sahip olduğu, saltanatı sırasında yaptıkları, ilim ve irfana verdiği önem anlatılır. Ardından döneminde yetişen iki şairin ismi zikredilerek, Mu'tasım'ın şiirin kaideleri ile ilgili kimden ders aldığı belirtilir. Mu'tasım'ın bulunduğu şehirlerin isimleri sıralanır. Zatın saltanatı zamanında yaşanan bir vakaya yer verilir. Ayrıca askere hitaben söylenen nutka da yer verilir. Makalenin nihayetinde de Mu'tasım'ın kaç sene yaşadığı, hilafetinin müddeti, çocuklarının sayısı, kaç yılında vefat ettiği ve nereye defnedildiği aktarılır.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – 7 – Eski Bir Türk Mezarı – Sarıca Saltık Gazî

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2242-2243

Sarıca Saltık Gazi'nin biyografisine yer verilir. İsmi Osmanlı Türklerine has ve nereli olduğundan, Biga kalesinin fethinde yer aldığından bahsedilir. Hakkındaki yanlış malumat da açıklanır. Avam arasında hangi isimle tanındığı zikredilir. Evveliden her sene mezarının ziyaret edildiği zamanla bu alışkanlıktan vazgeçildiği aktarılır. Gazinin mezarının yanında kimlerin bulunduğu ve Sultan İkinci Mahmut ricalinden İsa Bey'in mezarına yeni bir kitabe diktiği dile getirilir. Yazının devamında “Sûret-i Kitabe” başlığı altında kitabeye yer verilir.

Bir Yenbû'-ı irfân yâhûd Sultan Mehmed Mücaddin-i Tâlibe

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2737-2738

“H (Ha). Seyfüddin Efendi'ye tuhfem” notuna yer verilir. Sultan Mehmed Mücaddin hazretlerinin nerede doğup vefat ettiğinden, lisanının sakitliğinden, imâm Fahrüddin er Razi'nin sohbetlerine iştirak ettiğinden, Hz. Peygamber'in sünnetini yerine getirdiğinden, cenazesinde nelerin yaşandığından bahsedilir.

İmzasız

Emir-i Mekke-i Şerîf

N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.123

Hüseyin Paşa Hazretleri

Mekke şerîfi Hüseyin Paşa'nın karakterinden ve başarılarından bahsedilir.

Hacı Ömer Yamaoka Efendi

N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1092-1094

Japon semalarında kelime-i tevhit yükseldiği zaman Müslümanların müthiş bir haz ile bahtiyar olacaklarına dikkat çekilir. Devamında Hacı Ömer Yamaoka Efendi'nin kişilik özelliklerinden ve dış görünümünden bahsedilir.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Tercüme-i Hâl – Mehmed

N.104, 2 Rebülâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1929-1930

Hazık Efendi

Mehmed Hazık Efendi'nin soyu, ne zaman ve nerede müftülüğe başladığı, bülbül redifli şiirinin Harabatta yer aldığı, Marifetname sahibi İbrahim Hakkı'nın hocası olduğu dile getirilir. Ayrıca şiirlerinden bir kısmına da yer verilip, haklarında malumat da sıralanır.

Suûd el-Mevlevî \ Suûd

Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi

N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.943-948

Merhûmun Tercüme-i Hali

Şeyhülislâmın vefat ettiği tarih bildirilerek, cenaze namazının nerede kıldırıldığı hakkında malumat verilir. Merhûm için yazılan tarih-i intikale yer verilir. Çeşitli başlıklar altında merhûmun cenaze namazını kimin kıldırıldığından, fiziksel özellikleri ve yaptığı ibadetlerden, kendisine sorulan bir soruya karşılık verdiği cevap aktarılır. Ayrıca Şeyhülislâmın hem Dersaadet'te hem de İskilip'te hayratının bulunduğu da dile getirilir. Ayrı paragraflarda Şeyhülislâm'ın yaşadığı konaktan bahsedilir, aile efrâdı tanıtılır ve merhûmun Sultan Süleyman'dan İkinci Selim'e kadar şeyhülislâmlık görevinde bulunduğu zikredilir.

Tâhirü'l Mevlevî

Mevlana Hüseyin-i N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.915-917

Vâiz ve Tefsîr-i Hüseyinî

Hüseyin-i vâiz unvanıyla iştihar eylemiş olan zatın dokuzuncu asır hicrinin mühim ulemâlarından olduğu bilgisi verilir. En mükellef eserinin dört ciltten ibaret olduğu zikredilir. Devamında tefsirleri ve eserleri hakkında malumat verilir. Kitaplarında yer alan şiirler de aktarılır.

Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.931-933

Merhûmun Tercüme-i Hali

“Mukaddime” notuna yer verilir. Ebussuûd Efendi'nin biyografisine yer verilir.

3.2.1.9. Lugaz

Ömer Naîmî

Başlıksız

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

“Muhterem *Beyânü'l-Hak* vesâtetiyle mücerred istifâde-i umûmiye için talebe-i ulûm birâderlerimizden halli müsterhim ilmî, bir lugazdır” notuna yer verilir. *Beyânü'l-Hak* mecmuası aracılığıyla Arapça lugaz aktarılır.

3.2.1.10. Sohbet

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

Sohbet Esnâsında

N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2564-2565

Tüccar ve yazar arasında geçen konuşmada Konya’da bulunan halkın ne durumda olduğu, memurların hizmeti ve memleketin terakkiyatı ile meşrutiyet rejimi hakkındaki sohbetlerine yer verilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Bir Musâhabe

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrinisânî 1326, s.1648-1649

Karşılıklı konuşmada geçen yazıda Tolstoy’un ölümüyle birçok tiyatronun kapatıldığı, Duma meclisinin tatil edildiği, kilise ile barışık olmasının nelere sebebiyet verdiği anlatılır.

3.2.1.11. Tartışma

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Safahât-ı Hayât N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2516-2519

Üzerinde meskûn bulunulan arzın kimi zaman mücadele edilen kimi zaman da saadet ve refahla yaşanan yer olduğu aktarılır. Kişinin doğumundan ölümüne kadar pek çok müşkül ve elîm hallere maruz kaldığı zikredilir. Ardından varlık ve yokluk meselesi tartışılır.

3.2.1.12. Nutuk

İmzasız

Misafir-i Fâzılıımız N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1393-1396

İlim cemiyetinin merkez binasına çeşitli yerlerden ulemâlar geldiği zikredilir. Toplantıda Türkçe anlamayan ulemâlar için Arapça konuşulduğu, Buhari-i Şerîf'ten örnekler verildiği bildirilir. Ulemâlardan biri toplantıda Arapça nutuk irat eder. Yazıda mezkûr nutuğa yer verilip tercümesinin gelecek nüshada yapılacağı ifade edilir. Ardından Said Efendi'nin meşrutiyet rejimini yücelten nutkuna yer verilir.

Meclis-i Mebûsân-ı Osmâni'nin geçen perşembe günü ikinci devr-i intihâbının resm-i küşâdı münasebetiyle kırâat buyurulan nutuk-ı iftitâhi-i hümâyûn

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2746-2748

Nutukta Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren meseleler hakkında bilgi verilmiştir. Milli Meclis'in açıldığı zikredilerek meşrutiyet rejimi yüceltilir. Rum iline heyet gönderilme sebebi aktarılır. Yeni hatların inşasına başlandığı bildirilir. Rum meselesini kimin çözdüğü zikredilerek, İtalya'nın açtığı harbin devam ettiği de eklenir.

Mustafa Sabri

Başlıksız

N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.950-952

“Ser muharririmiz faziletli Mustafa Sabri Efendi hazretlerinin bu kere li-ecli'l-ziyâre daire-i intihabiyesi olan Tokat'a vusulünde mustakîline hitaben irat buyurdıkları nutuktur” ibaresine yer verilir. Mustafa Sabri; muhterem hemşerilerim hitabıyla Meclis-i Mebûsân'ın açıldığını, kendisinin de halkın seçimiyle meclise vekil olduğunu, herkesin vazifesinin ne olduğunu sıralamak istediğini bildirir. Meşrutiyetin İslâmiyette mevcut bir idâre şekli olduğunu da ekleyerek, medeniyet kelimesinin manasına yer verir.

Taşrada İrâd Olunmuş

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1150-1153

Bir Nutuktan

Meşrutiyetin ne zaman ilan edildiği bildirilir. Hürriyet ve meşrutiyet idâresi altında İslâm ve Hristiyan dininin birbirine karışıp yahut hepsinin ortadan kalkacağını düşünenler çeşitli sözlerle eleştirilir.

Taşrada İrâd Olunmuş

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1163-1166

Bir Nutuktan

Mebûsân Meclisi'nin ikinci içtimaiine kadar devam edecek olan tatil esnasında mebusların vazifeleri sıralanır. Müslüman ve gayrimüslim bütün müvekkillerle

görüşmek için toplanıldığı bildirilir. Yakın bir zamanda hürriyet, meşrutiyet ve müsavata nail olunduğu ifade edilir. Mezkûr kelimelerin manasına siyasi bağlamda dikkat çekilir. Nutkun devamında yalan yere yemin etmekle ilgili Hz. Peygamberin hadisine yer verilir.

Reşîd Rızâ Efendi

Reşîd Rızâ Efendi'nin N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1542-1544

Nutkuna Dâir

Nutukta bir gazetede ulemâlara hitaben yazdığı makalenin mündericatından, ulemânın davranışlarının İslâm ehlini etkilemesinden, İslâm dinine hizmet edilmesi gerektiği, ulemâların birbirlerinin hallerinden haberdar olması lüzumundan, çıkarılan gazetelerin dilinin Arapça olması gerektiğinden, dört mezhepten başka bir içtihadı lazım olmadığından bahsedilir.

3.2.2. Dil

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâmiyet – N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2762-2764

Teşadduk Fi'l Lisân

Kelimeleri tumturaklı bir biçimde kullanmayı medeniyet olarak addeden kişiler eleştirilir. Teşaddukun lisanda hem şeran hem de medeniyet bakımından yerildiği zikredilir. Verilen hadis örneğinde de Allah'ın lanetinin teşadduk edenlere olması temenni edilir. Teşaddukun insanlarda hangi hisleri yok ettiği sıralanır.

İmzasız

Arnavutlar ve N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.439-440

Hatt-ı Arabî

Müslümanlar arasında müşterek olan hususlardan biri de yazı meselesidir. Türk, Kürt, Çerkez, Kafkas, Türkistanlı, İranlı, Hintli velhasıl 15-16 muhtelif lisanla mütekellim olan bütün Müslümanların yazılarını Arap harfleriyle gerçekleştirdikleri bildirilir. Arnavutların evvelden Latin harflerini kabul ettikleri lakin daha sonra Arap harflerini tekrar kullanmaya başladıkları aktarılır.

N. H (Hı).

Açık Mektup N.39, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.884-886

“İsparta’da Muallim M. H (Ha). Efendi”ye notuna yer verilir. *Beyânü'l-Hak* mecmuasında Süleyman Nazif’e hitaben yayımlanan makalenin okunduğu zikredilir. Türkçe yazmak, Türkçeden başka bir dil kullanmamak fikr-i âlî mi diye sorgulanır. Yazar, her dilin birbiriyle etkileşim içinde olduğunu savunur. Ardından Süleyman Nazif’i dil ile ilgili görüşlerinden ötürü över. Ziraat ve sanayi ile ilgili kitap okumak isteyen kişilerin anlamadıkları için bu tutumlarından vazgeçmelerini de eleştirir.

M. H (Ha).

Lisân Meselesi N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.869-871

“Süleyman Nazif Bey”e notuna yer verilir. Eserlerin Türkçe yazılmamasından duyulan kaygı dile getirilir. Cümlelerin arasına Arapça, Acemce, Fransızca kelimelerin yerleştirilmesindeki mana sorgulanır. Okuma yazması az olan insanların

anlamadıklarını başkalarına sormaktan utandıkları için kitaplara bakmak mecburiyetinde oldukları zikredilir. Lakin mezkûr kitapların duyulmadık lügatler, terkipleri barındırdığından anlamakta güçlük çektikleri aktarılır. Ziraata, sanata dair kitap, gazete okumak isteyen kişilerde de durumun aynı olduğu eklenir. Memleket, fayda, vakit, hoş, halavet, kitap, kalem, gayret... gibi kelimelerin Türkçeleşmiş olduğu için aynı şekilde yazılması gerektiği savunulur.

3.2.2.1. Arapça

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

İslâm'da N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1323-1324

Ulûm ve Fünûn

Arapların lisânlarının nahvini kitap haline getirmeden ve İslâmiyet'in zuhûrundan önce de hutbeler irat ettiği dile getirilir. Arapça nahiv meselesine değinilir ve konu hakkında da bilgi verilir. Ayrıca Arapça'nın nahvini tertip eden kişi hakkında da malumat aktarılır.

İslâm'da N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1356-1358

Ulûm ve Fünûn

Kabilelerden lügat ve Arap üslubunu alıp onları bir ilim haline getiren ulemâların isimleri zikredilerek çalışmalarından bahsedilir. İslâmiyet'in zuhûruyla, Arapça, fesahat ve belagat noktasında yeni bir tarzın meydana getirildiği aktarılır. İslâm devletlerinde muharrirliğin hitabet tarzında olduğu zikredilerek isimleri ifade edilir. İslâmiyet'in yayılması hızlanınca üdeba ve şairlerin çoğaldığı, herkeste şiir ve edebiyat merakı uyandığı ifade edilir. Bu yolda bir sürü eser yazılmış olup, yazarların isimleri zikredilir.

İslâm'da

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1388-1389

Ulûm ve Fünûn

Ahmed Şiranî

El-Mektûbu'l

N.134, 6 Teşrinisânî 1329 \ 24 Teşrinievvel 1327, s.2420

Mekşûf İla Ehli'l Mısır

Mısır'dan gönderilen Arapça mektuba yer verilir.

Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

Ulemâ-yı İslâm'ın

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2798-2799

Mevki-i Siyasîsi -1

Ulemâların korkmadan dini ve siyasi vazifelerini yerine getirip getiremediği sorgulanır. Kadim ulemâlarla 20. asırda yaşayanlar karşılaştırılır. İslâm ulemâlarının memleketin ahlâkını bozan, dini itikatların bozulması için uğraşan dâhili ve harici düşmanlarla uğraştıklarına dikkat çekilir. Müslüman avam ve havas takımın şer'î hükümlere vakıf olmaması acınacak bir hal olarak addedilir. İslâmî ilimlerin Müslümanlar arasında yayılmasına engel olan sebeplerden birinin de Arapçanın yeteri kadar öğrenilememesi şeklinde telakki edilir. Dini ilimler ile lisanla ilgili kitapların muğlak ve karışık bir şekilde yazıldığına dikkat çekilir. Ulemânın siyaset ve ilimle iştiğal ettiği takdirde vazifelerinin ne olduğundan bahsedilir. Ulemânın milli siyasetle uğraşmasının doğru olmadığını düşünenler eleştirilir.

Ulemâ-yı N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2812-2813

İslâmiye'nin Mevki-i Siyasîsi – 2

Ulemânın Mevki-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2828-2829

Siyasisi – 3

İsmail (Ofllu)

Harp Hakkında N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128

Hakikat-i Hâl

Arapça yazılmış şiirdir.

Mehmed (Meğrili)

Arapça'nın N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1930-1932

Tahsilindeki Mecbûriyet

İslâmiyet'i kabul eden kişilerin Arapça öğrenmeleri gerektiği savunulur. Bazı kimselerin Arapça ile yazılmış eserlere lüzum kalmadığını; Avrupa'dan ticaret, ilim velhasıl her şeyi oradan almak gerektiğine dair söylediği sözler eleştirilir. Şark kütüphanelerinde Arapça ilmiyle ilgili pek çok eserin bulunduğu dikkat çekilir. Arapça'dan ahlâk, fıkıh, tarih, siyretü'l teracim ve edebiyat ilimlerinin Türkçeye tercüme edilmesi gerektiği aktarılır.

3.2.2.2. Fars Edebiyatı

Abbas Lütfü (Ayıntâblı)

İki Kıt'a-i Farisiye N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Mesnevi N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2887

Mesnevi N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949

Hüsnî

Enderez-i Be-Şâh-ı İran N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.216

Şiirin başında Farsça üç beyte yer verilerek, dipnota tercümeleleri eklenir.

Mehmed Bahaeddin

Bir Neşîde-i Hakimâne N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.560-562

“İmâmü'l Urefâ Cemâlü'l-Evliyâ Cenâb-ı Mevlânâ “azzemallahu zikruhu” Hazretlerinin muhît-i azam-ı maârif olan “Dîvân-ı Kebîr”lerinden bir neşîde-i hakimânedir” notuna yer verilir. Farsça beyitler verilip, açıklamaları yapılır.

Tâhirü'l Mevlevî

Şükûfe-i Bahâristân N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1381-1384

Yazar, evvelden talebelerine Baharistan-ı Cami okuttuğu esnada Şükûfe-i Baharistan'ı bastırmak için Maârif Encümenine başvurduğunu bildirir. Ardından ne gibi sorunlarla karşılaştığını aktarır. On sene evvel yazılan eserde hiçbir değişikliğe gitmediğini sadece mukaddime kısmına malumat eklediğini zikreder. Kitab-ı Baharistan'ın müellifinin kim olduğundan, Osmanlı devletinde hangi eserlerden sonra tedris olunduğu, ne zaman ve kimin için yazıldığı, eserin pek çok şerhinin bulunduğu ve kimler tarafından şerh edildiği hakkında malumat verir.

Şükûfe-i Bahâristân – 1 N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1399-1400

“Rûdekî”notuna yer verilir. Rûdekî'nin ilim hayatından bahsedilir. Yazdığı bir gazele yer verilerek, meali aktarılır.

Şükûfe-i Bahâristân – 2 N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1428-1431

Rûdekî'nin Kelile ve Dimne isimli eseri nazmettiği aktarılır. Ardından Rûdekî'nin lakabında ihtilafın olduğu zikredilerek, açıklanır. Mezkûr konuyla alakalı rivayetlere yer verilir. Ziya Paşa'nın Harabat isimli eserinde Rûdekî'nin bahsedildiği bölüme yer verilir. Dakiki başlığı atılarak şairin Fars olduğundan ve Şehnâme tanzimine başlayıp bitiremediğinden bahsedilir. Eserin tanzimini Firdevsi'nin bitirdiği aktarılır. Küştasebname isimli eserin emir Nûh bin Nasr'a yazıldığı aktarılır. Dakiki'nin nasıl öldüğü hakkında malumat verilir. Dakiki'nin eserinden iki kıtaya yer verilerek, meali

aktarılır. Ammar isimli şairin nerede yetiştiğinden bahsedilerek kıt'a'sına yer verilir. Mezkûr kıtanın meali şiirin altında yer alır. Nigarhanenin ne olduğu hakkında bilgi verilir. Ardından "Gazel" başlığı altında şiire yer verilir.

Şükûfe-i Bahâristân – 4 N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1459-1460

Unsurî'nin nerede doğduğu ve kimin maiyetinde bulunduğu bahsedilir. Ziya Paşa'nın Unsurî'nin meziyetlerinden bahsettiği şiirine yer verilir. Servetinin muasırları ve ahlaflı tarafından çok görmeleri üzerine söyledikleri beyit aktarılır. Unsurî'nin pek çok kasidesi ile Vamık ve Azra isminde mesnevisinin olduğu zikredilir. Ayrıca otuz bine yakın olan beyitlerinin zamanla tahribata uğradığı da eklenir. Baharistan'da Gaznevi padişahını metheden kıtasına yer verilerek tercümesi yapılır. Harabat'ta münderiç olan kasidesine yer verilerek, meali zikredilir.

Şükûfe-i Bahâristân N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1494

Şükûfe-i Bahâristân N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1558-1559

Unsurî'nin vefat ettiği tarih hakkında malumat verilir. Ascedî'nin nesebinden, kimin öğrencisi olduğundan bahsedilir. Ziya Paşa'nın Ascedî'den bahsettiği beyte yer verilir. Eserleri hakkında malumat verilir. Kasidesinden bir bölüm aktarılarak, meali zikredilir. Ferruhi'nin nereli ve kimin talebesi olduğu hakkında malumat verilir. Şairin kasidesine yer verilerek, meali aktarılır. Semerkand ziyaretinin şairdeki izlenimleri anlatılır. Ferruhi'nin divanı hakkında malumat verilir. Kasidesinden bir bölüm aktarılarak tercümesi de zikredilir. Ferruhi'nin divandan başka Tercümânü'l Belaga isimli eserinin de olduğu zikredilerek vefat ettiği tarihe yer verilir. Lahika başlığı altında Tarih-i Osmani Encümeni isimli eserde Mesihi divanıyla alakalı bir makalenin var olduğuna dikkat çekilir. Yazar makalede yer alan bir görüşle alakalı düşüncelerini zikreder.

Şükûfe-i N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1737-1738

Bahâristân – 6

Şükûfe-i Bahâristân N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1753-1754

Şükûfe-i Bahâristân N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1767-1768

Şükûfe-i Bahâristân – 7 N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1816-1817

“Firdevsî” notuna yer verilir. Şairin asıl isminden, nerede doğduğundan ve Firdevsî unvanına nasıl sahip olduğundan bahsedilir. Doğduğu köy ve ahalisi hakkında malumat verilir. Firdevsî’nin Tûs’tan Gazne’ye vüruduyla sultan Mahmud’a intisabı hakkında çeşitli rivayetlerin olduğu dile getirilerek, meşhur olanı aktarılır. Şehname’yi nerede ve nasıl yazdığı, şöhretinin nasıl arttığından, mezheple ilgili çıkan hadiseye yer verilir. Şehname’den bir bölüm aktarılır. Sultan Mahmud devrinde Firdevsi’nin ve çağdaşlarının yaşadığı hadiseler zikredilir. Hadiselerden biriyle alakalı irat edilen şiir ve mealı verilir. Şehname’yi altmış bin beyit ile ikmal eden Firdevsi’ye sultan tarafından nelerin hediye edildiği ve ardından yaşananlar aktarılır. Mezkûr hediyein vezir tarafından nasıl karşılandığı anlatılır. Şehnameye sonradan nasıl şiir ilave ettiği dile getirilir. Pek çok şiir örneği aktarılarak, mealine yer verilir.

Şükûfe-i Bahâristân N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1869-1870

Şükûfe-i Bahâristân N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1933-1934

“Firdevsî” notuna yer verilir.

- Şükûfe-i Bahâristân N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1970-1971
- Şükûfe-i Bahâristân N.119, 20 Receb-i Şerif 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2178-2179
- Şükûfe-i Bahâristân N.122, 11 Şabân-ı Şerif 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2222-2223
- Şükûfe-i Bahâristân N.124, 25 Şabân-ı Şerif 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2256-2257
- Şükûfe-i Bahâristân N.125, 4 Ramazân-ı Şerif 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2271-2273

3.2.3. İslâm Dini

3.2.3.1. Fetvâ

İmzasız

Kurbanlar Hakkında N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1658

Fetvâhâne-i Celîlenin Beyânnâmesidir

Kurban bayramı münasebetiyle kesilecek kurbanların parasının donanma cemiyetine verilmesinin caiz olduğu bildirilir.

Mûsâ Kâzım

Sûret-i Fetvâ

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1514

Fetvada coğrafya ve tarih ilminin hem Arapça hem de Türkçe öğretilmesine Şeyhülislâm tarafından izin verildiği aktarılır.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî

A'dad-ı Kuvvet

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2526-2528

Matbuat âleminde bahriye kuvvetlerine ianenin gerekliliği ve farz olmasından bahsedildiği bildirilir. Şer'î fetvayı Meşihat makamının verebileceği dile getirilir. Deniz kuvvetlerine yardım etmenin farz olduğu ifade edilerek, bunun farz-ı kifaye mi ya da farz-ı ayniye mi olduğu tartışılır. Anlatım esnasında müftü Fahrettin Efendi'nin fetvalarına da yer verilir.

3.2.3.2. Fıkıh

Ahmed Nurettin

Başlıksız

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Hürrede ve cariyyede iddet müddeti açıklanır. Her iki hususta iddet müddetinin farklı olma sebebi aktarılır.

Ahmed Reşid

Tesettür N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.405-406

Ayet-i kerime verilerek Müslüman olan her erkek ve kadının gözünü haramdan koruması gerektiği zikredilir. Kadınların İslâm dinine göre nasıl giyinmesi gerektiği anlatılır.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Kefâret-i Savm N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2702-2704

Meselesi ve Abdürreşit Efendi'nin Konferansı

Abdürreşit Efendi'nin Şehzadebaşı'nda verdiği konferansta orucun kefaretiyle ilgili sarf ettiği sözler eleştirilir. Mezkûr konuyla alakalı fihhi bilgilere yer verilir.

Serâir-i Şer'iyeden N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3101-3103

Yeminbillâh

Yeminin şer'î bakımdan meşru kılınmasında birkaç hikmetin olduğu dile getirilir. Yeminini bozan kişilerin hangi tür cezalara çarpıtılacağı sıralanır. Kişinin mezkûr cezalardan hangisine muktedir ise onu yapmakla mükellef olduğu, yemini bozmanın meşru olmadığı lakin bazı yerlerde bozmanın vacip olduğu da eklenir.

Hacı Necib

Selâm Tahiyetu'l İslâm'dır N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.7-8

Selam vermenin ve almanın İslâm dinindeki önemine değinilir. İslâm dininde ne şekilde selam verildiği açıklanır. Hangi durumlarda selamlaşmanın olamayacağı örneklerle zikredilir. Yazının sonunda da selamla ilgili ayet verilir.

Hüseyin Hazım

Ba's-i Bade'l- Mevt N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.13-15

Akıl sahibi olan insanların ölümden sonraki hayata inanmakta tereddüt etmeyeceği dile getirilir. Hayatını ilme, fenne adayan kişilerin öldükten sonra Allah'ın ihya kudretine inanmadıklarına hayret edilir. Vacip, istihale ve cevaz gibi terimlerin anlamlarına yer verilir.

Iyd-i Sâid-i Adhâ N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.298-299

Kurban kesmenin kimlere farz olduğu, kesildiğinde nelerin yapılması ve yapılmaması gerektiği ile ilgili bilgi verilir. Konuyla alakalı beyte yer verildikten sonra okuyucuların bayramı tebrik edilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Nezâfet, Tahâret N.40, 14 Şabanü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.900-902

Sihhat ile afiyetin devamını temin eden hususlar arasında taharet ve nezafetin en başta geldiği dile getirilir. Mülevves bir şekil ve kıyafetle insan içine çıkmanın caiz olmadığı bildirilir. Bütün dikkat ve ihtimamın feda edilerek kişinin saatlerce saçıyla kaşıyla uğraşmasının insanlığı sadece tezyinden ibaret sayarak cinnetten başka bir şey addedilemeyeceği vurgulanır.

İbn Hazım: Ferid

Siyâset-i Şer'iyye

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.134-135

Kur'ân-ı Kerîm'de emanet ve adaletin önemine değinen hususlara yer verilir. Ardından râî ve raiyyeye ait vazifeler bildirilir. Emaneti ehline bırakmanın iki şekilde gerçekleştiği aktarılır. Bunların tefviz-i umur ve emanet-i emval olduğu zikredilerek, açıklamaları da eklenir.

Siyâset-i Şer'iyye – 26

N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.815-817

“Firâş, aksâmı, firâş-ı kavî, firâş-ı mutavassıt, firâş-ı zaîf ve tarifleri, veled-i zinânın nesebi validesine mülhak olduğu, veled-i zinânın nesb-i ebeden ihrâcına hükm-i lahak olmakla ahkâm-ı nesb-i ebeden tamamıyla mürtefi' olmayacağı, redd-i evlat meselesindeki müddet bir erkeğin istilhâkı, bir kadının istilhakı, iki şahsın istilhak iddiası, üç şahsın istilhak iddiası, iki kadının istilhak iddiası bir erkek ile iki kadının istilhak iddiası” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıklar hakkında fikhi bilgiler verilir. Hem siyaset-i Şer'îye'de hem de Avrupa devletlerinin mezkûr alt başlıkları nasıl incelediği ele alınır.

İmzasız

Beşiktaş Meselesi ve

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.2-4

İslâm-ı Şer'iyye

Beşiktaş'ta yaşanmış bir hadisenin cehalet eseri olarak vuku bulduğuna dikkat çekilerek, pek çok kişinin bundan etkilendiği zikredilir. Beşiktaş'ta yaşanan hadiseye örnek olması açısından şer'î hükümler - Müslümanlıktan çıkan kadına nasıl davranılması gerektiği, farklı dinlere mensup kadın ve erkeğin ne şekilde

evlenebileceği, İslâm dininde zina edenlerin akıbetinin ne olduğu, kısasın hangi şartlarda olabileceği - altı maddeye ayrılarak sıralanır.

Başlıksız

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.150

İkdam gazetesinde Şeyhülislâm Efendi'nin beyanatına atfen görülen fıkralarda kâfir lafzının geçtiğine dikkat çekilir. Bu sebepten ötürü kâfirin tanımına yer verilir.

Başlıksız

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.150-151

İkdam gazetesinde Şeyhülislâm Efendi'nin beyanatına atfen belli başlı fıkralar görüldüğü aktarılır. Mezkûr başlıklar sıralanarak, bunların Kur'ân-ı Kerîm'de geçen kâfir lafzı ile ilgili olduğu belirtilir.

Düello

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.594-595

Gazetelerde Ali Galip Bey ile Adil Bey'in düello yapacakları yönünde haberler çıkar. Vakanın aslını anlatmak için Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye günlük gazetelerde de yazılar neşrederek, meseleyi şer'î bakımından *Beyânü'l-Hak* mecmuası da ele alır. Düello eden şahıslara şer'î icabın ne olduğu hakkında malumat verilir.

Rumili Gazetesinde

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1645-1646

Görölmüştür: Beyân-ı Hakikat

“Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Vilayeti heyet-i merkeziyesinden” notuna yer verilir. İslâm dininde meşru olan hususların farz, vacip, nafîle ve sünnet şeklinde dört kısma ayrıldığı bildirilir. Vacibi terk etmenin ne gibi neticeler doğurduğu zikredilir. Hac ibadetiyle ilgili bilgi verilip, farz olan hususlar ifade edilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer'îye N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2924–2927

Terakkiyât-ı Diniye

Abdest alındığı esnada bazı azaların yıkanmasının farz olmasındaki hikmetin, tıbbi, maddi ve manevi faydası; dört uzvun yıkanmasındaki hikmetin maddi ve manevi faydası anlatılır. Misvakın ağız temizliği açısından önemine değinilir. Yıkanmasındaki hikmetin açıklandığı dört uzuv olan ağız, burun, yüz ve baş ayrı ayrı açıklanarak maddi ve manevi faydaları da aktarılır.

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye - Hukuk-ı İbâde Ait Vezâif-i İçtimâiyeden Vezâif-i Hususiye

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2939-2942

“Vezâif-i içtimâîye-i gayr-ı siyasiyeden vezâif-i hususiye” notuna yer verilir. Aile kavramının önemine değinilir. İzdivacın hikmet-i teşriisinin iki hususa ayrıldığı aktarılarak, açıklanır. Hz. Peygamber’in evlilikle ilgili hadisine yer verilir. Birden fazla kadınla evliliğin meşru olduğu zikredilir. Avrupalıların taaddüt-i zevcatı eleştirdiği halde bir kadına münhasır kalmadıkları belirtilir. İslâm dininin zevç ve zevcenin hukukunu muhafaza ve saadet hallerini temin etmesi için her ikisine de mühim vazifeler emrettiği bildirilerek, zevcin zevceye karşı beş vazife ile mükellef olduğu zikredilir. Hz. Peygamber devrinde evlilikle ilgili yaşanan bir hadise aktarılır. Hicap ve Tesettür başlığı altında çeşitli İslâm âlimlerinin isimleri zikredilerek cehalet devrindeki kadınların giyiminden ve erkeklerle olan ilişkisinden bahsedilir. Hz. Peygamber devrinden kıssaya yer verilerek hicap ayetinin nasıl nazil olduğu anlatılır. İki çeşit tesettürün farz olduğu bildirilerek, mezkûr farzlar aktarılır. Hem ayetlerden hem de bazı İslâm âlimlerinin örtünmeyle ilgili sözlerine yer verilir. Ardından ziynet meselesine değinilir. Kasani'nin “Bedayiü'l Sanayi” isimli kitabında ziynetin iki çeşit olduğu dile getirilerek, açıklanır. Tesettürün teşri hikmeti maddi ve manevi faydaları sıralanır.

Medeniyet-i Şer'îye N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2971-2977

Terakkiyât-ı Diniye – Vezâif-i Zevce

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Mâ'bad: Hurûc Ale's-Sultan

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2986-2989

Muhalliflerin fikirlerinde ısrarcı olmaları halinde yapılacaklar ayet verilerek ispatlanır. Hanefî fıkıhçılarından İbn Abidin tebaadan bir taifenin halife ve hükümet aleyhine kıyamını üç sûrette topladığı zikredilerek, açıklanır. Mezkûr sûretler hakkında tafsilatlı açıklamalara yer verilip Kur'ân-ı Kerîm'den ayetler de zikredilir. Hükümeti zulümden vazgeçirmenin nasıl gerçekleşebileceği meşrutiyetin başlangıcından verilen örneklerle aktarılır. Şerîatta zalimin zulmüne yardım etmenin caiz olmadığı zikredilir. Şerîatın zulmü def etmek için iki çeşit vazife ile tahmil edildiği dile getirilerek, açıklanır.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Donanma İânesi N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1658-1669

Zekât Yerine Geçer Mi?

Kurban paralarının donanmaya verilmesiyle ilgili Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin görüş bildirmediği dile getirilir. Meselenin fıkıh kitaplarını işgal edecek kadar geniş olduğu zikredilir. Ardından zekâtın donanma ianesine verilmesinin uygun olmadığı aktarılır. Donanma ianesinin zekâttan önemli olduğunu belirten müftü Fahreddin ve Said'in görüşleri çürütülür. Konuyla alakalı Arapça fetvalara yer verilerek, mezheplerin konuya bakışı da eklenir.

Mehmed Arif

Vedâ-yı Ramazân N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.63-64

Bakara suresinden bir ayetle giriş yapılır. Ramazânda oruç tutmanın gerekliliğinden ve Kur'ân-ı Kerîm'in Ramazân ayında indirildiğinden bahsedilir. Bu ayda her dakika, saat ve günün ümmet için önemine değinilir ve nefs-i emarenin oruç ile itaate geldiği belirtilir. Allahtan af dilenerek, Ramazân'dan sonra bayrama kavuşulduğu için şükredilir. Ardından Bayram başlığı altında sekiz mısradan oluşan şiire yer verilir.

Mehmed Tayyib

Cihâdın Farziyeti N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3182-3184

Cihâdın ne şekilde farz olduğu anlatılarak, farz-ı kifaye olma sebebi aktarılır. İslâm ehlinin cihâdı terk ettiği takdirde günahkâr olacağı dile getirilir. Cihâdın kimlere farz olmadığı açıklanır. Cihâdın hangi sebeplerde farz-ı ayin ve farz-ı kifaye olduğu anlatılır. Hamiş başlığı altında cihâd meydanına sevk edilen kumandanının nasıl bir karaktere sahip olması gerektiği sıralanır.

M. H (Ha).

İçtihad N.27, 14 Rebülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.621-623

İçtihadın iki hususa sahip olduğu zikredilerek, açıklanır. Bazı kimselerin fikhî meselelere ait bilgisi olmamasına rağmen içtihad davasında bulunmakta olduğu bildirilerek, eleştirilir. Müçtehidin tanımı yapılır.

Mustafa Âsım

Dindarlık ve Dinsizlik

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1038-1040

Makale-1

İptidai mektebinden itibaren tahsil gören her zatın; diyanetin, iman ve küfrün, dinsizliğin hakikat ve mahiyetlerini öğrendiği dile getirilerek, “Küfrün Envâ’i” başlığı altında küfür, cehli, inadı ve hükmi olmak üzere üç kısma ayrılır. Cehlin iki şekilde gerçekleştiği aktarılır ve açıklanır. Din ve imanın cehaletle değil ilim ile kazanılabileceği zikredilir. “Küfr İnâdı ve Küfür Hükümü” alt başlıklarında mezkûr hususların tanımlarına yer verilir.

Dindarlık ve Dinsizlik

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1054-1057

Makale-2

Mustafa Sabri

Iyd-i Said-i Fıtr

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel sene 1324, s.58-59

Bayramda orucu bozan unsurlar hakkında malumat verilir. Ramazân ve kurban bayramlarında kutlanan gün sayısının farklılık arz ettiği ve bayramlarda hangi günlerde oruç tutulmayacağı, Ramazân bayramında namazdan evvel yapılmaması gerekenler, namaz vaktinin ne zaman başladığı ve de ne kadar sürede kılınması gerektiği hakkında malumat verilir. Bayram namazları kılındığında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği sıralanır. “Sadaka-i Fıtr” başlığı altında sadakayı alacak kişilerin özellikleri aktarılır. Fıtr sadakasının hangi durumlarda ve ne zaman verileceği bilgisi zikredilir.

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

“Taaddüd-i zevcât” notuna yer verilir. Birden fazla kadınla yapılan evlilik hakkında bilgi verilir. Konuyla alakalı hadis örneği zikredilir. Mustafa Sabri yaşadığı çağda kimilerinin birden çok kişiyle evlenmeyi musibet olarak telakki etmesini eleştirir. Kuran-ı Kerim'den verilen örnekle Mustafa Sabri'nin eleştirdiği görüş çürütülür. Birden fazla kadınla yapılan evliliğin vacip değil, caiz olduğu bilgisi de eklenir.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Sûret

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.426-428

Avrupalılardan taklit edilen hususlardan birinin de zî-rûh suretler olduğu zikredilir. Şerîatin zî-rûh sûretlerin resmedilmesine bakışı aktarılır. Hz. Peygamber'in resim yapanlarla ilgili sözlerine yer verilip maddeler halinde sıralanır. Ardından fotoğrafın cinayetleri aydınlatmak gibi bir faydası olduğuna değinilir. İslâm dininin heykelleri neden yasakladığı açıklanır. Mustafa Sabri hürriyet hukukun ihlali olarak saydığından kendi fotoğrafının da kimsenin elinde olmasını istemediğini ekler. Tablolar mevzu bahis edilerek, tablolara verilecek parayla pek çok fakirin karnının doyurulabileceği, ihtiyaçlarının giderilebileceği bildirilir. Ardından suver ve temâsülden sakınmak gerektiğinin sebebi anlatılır. Tesettür, altın ve gümüşün erkek tarafından kullanılması mevzuu hakkında da malumat verilir.

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

“Sûret – evvelki haftadan mâ'bad” notuna yer verilir.

Din-i İslâm'da

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.528-530

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.570-573

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden - Sûret

“23. nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden “Talâk”

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.628-631

İkdam gazetesinde seneler evvel “Âlem-i İslâm” başlığı altında yayınlanmış makalenin varlığına dikkat çekilmiştir. Bu makalede kadınlarla ilgili yer alan bir cümlenin garipliğine değinilir. Ardından makalede kadınların talak hakkına sahip olduğu görüşüne yer verilerek, Mustafa Sabri tarafından mezkûr görüş açıklanır.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden “Talâk”

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.651-654

İslâm dininde evli ve boşanmış zevç ile zevcenin iâşesinin nasıl olması gerektiği hakkında malumat verilir. Eşi ölen kadının iddet müddeti aktarılır. Ardından iddette birtakım hususların bulunduğu zikredilerek, açıklaması yapılır.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1060-1062

İngiltere'deki ve İslâm hukukundaki veraset kanunu karşılaştırılır. Zekâtın belli şartları barındırdığı zikredilerek, malumat verilir. İslâm dininin zekâta güvenerek fukaranın

çalışmayı bırakmasını kabullenemeyeceği bildirilir. İngiltere hukukuna göre en büyük evladın hisse sahibi olması eleştirilir. Mezkûr husus İslâm diniyle karşılaştırılır. İslâm dininde kadın ve erkeğe düşen hissenin ne şekilde olduğu aktarılır.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât

N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1071-1072

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Mûsikî

N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1258-1262

Mûsikînin tanımı yapılır. Kadınların mûsikî aleti çalmasına ısrar edenlerin tutumu eleştirilir. Mûsikî dinleyenlerin cemiyet-i beşeriyeye hiçbir faydalarının dokunmadığı savunulur. Lakin bir hastanın mûsikî dinlemesi, tebdil-i hava etmesinde sakınca olmadığına da ayrıca dikkat çekilir. Mûsikînin hissiyat üzerinde icra edeceği tesirlerin de Kur'ân-ı Kerîm dinlenerek giderilebileceği savunulur.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Sigorta – Kumar

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1858-1861

Sigortanın zararlarından bahsedilir. Sigorta yerine vaat edilmiş olan yol anlatılır. Şirketlerin sigortaya hangi yönden üstün olduğu örneklerle aktarılır. Kumarın zararlı olmadığını düşünenlerin görüşüne yer verilerek, şeriatın bakışı aktarılır. Dinin kumarı ayıplamasında hakkı olup olmadığı sorgulanır. Ardından kumarın zararlarına değinilir.

Din-i İslâm'da N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1890-1894

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Tesettür-i Nisvân

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2022-2025

Yazar Japonya'da katıldığı bir mecliste kadınlar ve tesettüre girmeleriyle alakalı dinlediği konuşmaya olan hayretini dile getirir. Fatma Aliye Hanım ve onun yolundan giden kadınların tesettür anlayışı sorgulanır. Yazarın indinde kadınların almamaları gereken eğitimler sıralanır. Tanzimat gazetesinde kadınlarla erkeklerin bir arada mecliste bulunmalarıyla ilgili aktarılan görüş eleştirilir. Tesettürün ortadan kalkması halinde yaşanabilecek hadiseler yer verilir. İkdâm gazetesinde Rus bir kadının çarşaf giyemediğini belirttiği mektup yazar tarafından cevaplanır. Devamında sirkat ve zina mevzuuna değinilir.

Din-i İslâm'da N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2038-2040

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2054-2057

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2070-2073

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

Din-i İslâm'da N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrîn-i Evvel 1327, s.2394-2397

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

“113. nüshadaki makaleden mâ'bad” notuna yer verilir.

Din-i İslâm'da N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrin-i Evvel 1327, s.2426-2429

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

“133 numaralı nüshadan mâ’bad” notuna yer verilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Bir Hakikatin İzâhı N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1595-1598

Hikmet Gazetesi’nde çıkan bir makalede Müslümanların kurban bayramında keseceği kurbanın bedeli ile zekâtın donanmaya verilmesi gerektiği zikredilmiştir. Mezkûr görüşler fikhî açıdan incelenir. Lahika başlığı altında şer’î ahkâmın birtakım hususlarına vakıf olmayanların her şeyde kalem oynatmaları cesaret olarak addedilir.

İslâmiyet’te İzdivaç N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1694-1696

Tasvir-i Efkâr gazetesinin 439 numaralı nüshasında Manisa mebusu Said Bey’in “İslâmiyet’te İzdivaç” adıyla yazdığı makalede birden fazla kadınla yapılan evlilik mevzu bahis edilmiştir. Bu tür evliliklerin harama sebep olduğunu zikredenlerin neden böyle düşündükleri aktarılır. Ardından sıralanan sebepler şer’î bakımdan incelenir.

Münir (Kilisli)

Kilâbın Tahâret ve N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1976-1978

Necâseti Hakkında Akvâl-i Fıkha

Sırât-ı Müstakîm mecmûasının 135 numaralı nüshasında iki tane hadis tercümesinin yapıldığına dikkat çekilmiştir. Bu hadis tercümelerinden biri köpekler diğeri de gusülle alakalıdır. Yazar tercümesi yapılan iki hadiste de zikredilen sözlerin mezhebe mugayir

olduğunu ifade ederek, düşüncesini ispat için çeşitli açıklamalarda bulunur. Hz. Peygamber'in hadisi, İmâm Mâlik, İmâm Buhari gibi zatların düşünceleri de aktarılır.

İksâl N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1990-1992

Sırât-ı Müstakîm'in 135 numaralı nüshasında mealleri mezhebe muhalif bulunan iki hadisten birincisinin sebepleriyle beraber *Beyânü'l-Hakk*'ın bir önceki nüshasında açıklandığı bildirilmiştir. İkinci hadis tercümesi olan "Cuma vaktinde sadece zikrin gasliyle iktifa olunabileceği" ile ilgili izahat verilir. Çeşitli din âlimlerinin ihtilafa düştüğü açıklanır. Ardından konuyla alakalı halifelere, Hz. Aişe'ye sorulan sorular ve açıklamaları aktarılır.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – ef'âl-i ilâhîye

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1631-1633

"Ef'âl-i İlâhiyeye dâir ve birkaç mebhasi hâvîdir - birinci mebhas ef'âl-i ibada müteallıktır" notuna yer verilir. Şeyh Ebu'l-Hasan Eş'arî insanların iradeleriyle yaptıkları hareketlerin ilahi kudretle meydana geldiğini ifade ettiği sözüne yer verilmiştir. Kaderi inkâr eden kişilerin savunduğu görüşe yer verilir. Ehl-i sünnet taifesinin insanların iradeleriyle yaptıkları hareketleri iki kudrete taksim ettiği bildirilir. Bu iki kudretin isimleri verilerek açıklamaları yapılır. Âlimler ve Teftazani'nin de konu hakkındaki görüşlerine yer verilir. Ehl-i sünnetin, İmâm Razi'nin ve İmâm Gazâlî'nin "kesb" hakkındaki görüşleri zikredilir. Aklî deliller üçe ayrılarak açıklanır. Kişinin kendi seçimleriyle yaptığı eylemler iki fırkaya ayrılarak, açıklanır. Ef'âl-i ihtiyar ve gayr-ı ihtiyar arasındaki farklar ifade edilir. Ebu'l Hüseyin'in konuyla alakalı sözlerine yer verilerek, eleştirilir. Devamında da İmâm Razi'nin düşünceleri zikredilir. Ebu'l Hüseyin şahısların eylemlerini icada dair akli, nakli bir takım delillerin bulunduğunu

zikrederek, dört kısma ayırmıştır. Mezkûr deliller sıralanarak, açıklanır. Yazının devamında da teklif, tedip ve ba'sten bahsedilir.

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – ef'âl-i ilâhîye

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1681-1684

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – ef'âl-i ilâhîye

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1699-1701

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden – ef'âl-i ilâhîye

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1718-1720

Rıza (Mağripli)

Maşrık-ı İrfan

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1492-1493

Gazetesinde Görülmüştür

Gazetelerde Cuma günü ticaret hizmeti olmaması yönünde yazılar yayınlandığına dikkat çekilir. Ahenk Gazetesi'nin 4282 numaralı nüshasında yayımlanan yazı yorumlanır. Cuma gününün kutsiyetinin hem hadislerde hem de tefsir kitaplarında mevzu bahis edildiği bilgisi verilir. Ardından Cuma günü ne zaman alışveriş yapılabileceği hakkında malumat verilir.

Şerefüddin

Diyetin N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1742-1744

Ehemmiyet-i İktisadiyesi

Diyetin tanımı yapılarak, malumat verilir. İmâmların belirlediği diyet için ödenecek meblağ açıklanır. Kadın ve erkek arasındaki diyet farkının nedenleri üzerinde durulur.

Şerefüddin Mağmûmî

Doktor Şerefüddin Mağmûmî Bey'in bir eserinden iktibas olunmuştur: Farîza-i Savm ve Salât

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3069–3071

Oruç ve namazın hem felaha hem de dünyevi saadete sebep olduğu zikredilir. Orucun hem dini hem de tıbbi bir fariza olduğu dile getirilir. Orucun bedene yararlarından bahsedilir. Oruç sayesinde pek çok kişinin tütünü, işreti bıraktığı ifade edilir. Teravih namazının maddi faydaları sıralanır.

Ziyaüddin (Kayseri)

Selâm ve Musâfaha N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1522-1523

“Maşrık-ı İrfan Gazetesinde görülmüştür” notuna yer verilir. İnsanların Avrupa, Lehistan, Japonya, Çin, Hollanda ve Şark'ta nasıl selam verip aldıkları hakkında malumat verilir. İslâm dininde selam vermenin sünnet, almanın ise vacip olduğu zikredilir. Selamdan sonra tokalaşmanın Hz. Peygamber zamanından gelen bir adet

olduğu aktarılarak konuyla alakalı hadise yer verilir. İslâm'a aykırı olan selamlaşma şekillerine örnek verilir.

3.2.3.3. Hukuk \ İslâm Hukuku

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Nev'-i Beşerde N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1781-1782

Ehliyet-i Hukukiye

Allah'ın bütün insanlara hediye olarak ehliyet-i hukukiyeyi tevzi ettiği dile getirilir. Ehliyet-i hukukiyeden kastedilenin ne olduğu zikredilir. Mezkûr hukukun insanlara verilmesinin ne gibi bir hikmete bağlı olduğu sorgulanır. Bu sorgu da iki surete taksim edilerek, açıklanır. Yazar bu iki suret hakkındaki görüşlerini ifade eder. Devamında da maddi ve manevi hukuk tartışılır.

Şehâdet-i Şer'iyenin N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1827-1828

Hikmet-i Şer'iyesi Nedir?

Kişiler arasında meydana gelen ihtilafları neticelendirmek için şahitlere ihtiyaç duyulmaktadır. Şahitlerin olmaması halinde mahkemelerde davaların halledilmesinin mümkün olmayacağı beyan edilir. Şahitliğin önemine değinilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Dersaâdet Cemiyet-i N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2662-2663

İlmiye-i İslâmiyesi Merkez-i Umûmîsine

Ömer Hayri Efendi'nin Kütahya'dan Uşak'a nakledilip hapse gönderilmesine sebep olan hadise aktarılır. "Mütâlaa" alt başlığında mezkûr vaka yorumlanır. Adaletin zikredilen hadiselere kurban edilmemesi, vatanın selameti için adliye nezaretinin dikkati celp edilir.

Hatipzâde Emin (Trabzonlu)

İhtiyâr İsticâr Edilir Mi?

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1822-1824

Herhangi bir şahsın çalışmasından istifade etmek için onu isticâr etmenin mümkün olduğu ifade edilir. Ardından isticâr edilen kişiye seçim hakkı vermenin doğru olup olmadığı sorgulanır. Yazarın cevabına yer verilerek, Hz. Peygamber'in konuyla alakalı bir kıssası aktarılır.

İbn Hazım: Ferid

Siyâset-i Şer'iyye -2

N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.162-165

İnsanlar arasında vuku bulan hükümlerin ya hukuk ya da hududa ilişkin olduğu bildirilir. Hukuka ilişkin kısmının "muamelat", hududa müteallik olan kısmının ise "ukubet" şeklinde tabir edildiği aktarılır. Ardından yaşam hakkının tanımı yapılır. Her ferdin yaşama hakkına sahip olduğu ve buna kimsenin taarruz edemeyeceğine dikkat çekilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 4 N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.231-234

“Hukuk-ı umûmiye ve şahsiyenin cihet-i şeri’yece tabiri – haps – ve bazı mevâd-ı kanuniyenin şer’ ile mukayesesi” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların şer’î hukukta nasıl olduğu aktarılır.

Siyâset-i Şer’iyye – 5 N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.252-253

“Katl-i kasdî - ta’til-i uzv” notuna yer verilir. Ceza kanunu ve şer’î hükümde sopa ile meydana gelen ölümden alınacak ceza hakkında bilgi verilir. Ayrıca Ceride-i mahakim-i adliyede diş, el ve ayağın uzuvdan sayılamayacağı beyan edilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 6 N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.280-282

“Ta’til-i mücâzanın âdem-i cevâzı – addlin lüzûmu” notuna yer verilir. Ceza kanûnnâmesinde rüşvet alan, veren ve vasıta olan kişilerin mesuliyet altında olduğu bildirilir. Hz. Peygamber’e borcu olan bir kişinin varlığı ve bu husus karşısında Hz. Peygamber’in nasıl davrandığı rivayet edilir. Ardından adaletin önemine değinilerek, Hz. Ömer’den bir kıssa, Hz. Peygamber’in hadisi ve Hz. Ebubekir’in sohbeti zikredilir. Adaletin icrasının lazım olduğu da vurgulanır.

Siyâset-i Şer’iyye – 7 N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.304-307

“Bazı mevâd-ı kanûniyenin şer’ ile mukayesesi, delâil ve emârât ile hükm-i itâsı, beyyinenin tarifi, siyasetin manası” notuna yer verilir. Siyâset-i şer’iyye ile ceza kanununda çeşitli suçların isimleri zikredilerek verilecek cezalar sıralanır ve karşılaştırılır. Delillerin ve izlerin hüküm vermedeki önemine değinilir. Fıkıh kitaplarından delillerin ne surette dikkate alınması hakkında örneklerle bilgi verilir. Beyyinenin tarifi yapılır. İmâm Şafî ve İbn Akil’in siyaset tanımına yer verilir.

Siyâset-i Şer’iyye-8

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.337-339

“Delâil ve emârât ile cürmün zâhire ihrâcına misal ve kassam” notuna yer verilir. Alacağı olan bir kimsenin borcunu almak için kadıya başvurması gerektiği zikredilir. Hz. Ömer zamanında katledilen bir şahıs hakkındaki rivayet aktarılır. Kişiye kassam hakkının nasıl verildiği anlatılır. Kassam ile ilgili bilgi verilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 9

N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.354-357

“Muâmelâta müteallik deâvî, dava-yı töhmet, dinin aksâmı, din için hapisteki ihtilâf-ı hukukiyun, müddet-i haps, müttehimin aksâmı, darp ile ta’zîrin miktarı” notuna yer verilir. Bir şahıs hakkında vuku bulan davada müdde-i aleyhin haps ve darbı siyaset-i şeriyeye muvafak mıdır? Sualini halletmek için dava ikiye taksim edilerek, açıklanır. Ceza kanunundaki madde hükümlerine de ayrıca yer verilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 10

N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.409-412

“Safahât-ı beşeriyedeki tecelliyât-ı muhtelif, mahbûs zevcesiyle mukarenette bulunabilir mi? Mahbûsun hastalığı, mahbûs ticaret edebilir mi? Mahbûs eyyâm-ı mübarekede çıkarılır mı? Mahbûs akraba ve ehlibasıyla görüşebilir mi? Mahbûsun yatağı” notuna yer verilir. Sorulan soruların hem garp hukukunda hem de siyaset-i şer’iyede ne şekilde cevaplandırıldığı bildirilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 11

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.420-424

“Teşebbüs-i cürm, müteşebbisin cezası, içtimai cerâim, cezası, bir cürmün müteaddid cezası halindeki ahkâm-ı şer’iye ve kanûniye, aynı nev’den olan cerâimin taaddüdünde tedâhül-i mücâzât, tekerrür-i cürm ve mücâzâtı, şer’an tekerrür-i hususiyenin kabûlü” notuna yer verilir. Başlıklar siyaset-i şer’iye ve ceza kanununa göre yorumlanır.

“Sirkatin tarifi, hırsızın aksâmı, gasp ile sirkatin ayrı ayrı şeyler olduğu, usûlün fûrû'dan ve fûrû'un usûlden vukû' bulan sirkatlerindeki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye, zevc ile zevcenin yekdiğerinden sirkati, iddet ve adet-i talâkın bu husûstaki tesiri, iftirâk-ı emvâl ve ebdân, hukuk-ı umûmiye ve şahsîyenin yekdiğerinden farkı, mâl-ı mesrûkun müstehlek ve yed-i salisde bulunması sûretleri” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanunu ve siyâset-i şeriyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“Zimmetin tarifi ve zimmete vukû' bulan itiraz, mebde-i hürriyet-i ehliyet ve aksâmı, aklın tarifi ve aksâmı, akl-ı nazari ve ameli, akl-ı heyûlânî, akl-ı bi'l-meleke, akl-ı bi'l-fiil, akl-ı müstefâd, avâriz-ı semâvîye, avâriz-ı mektesebe” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanunu ve siyâset-i şeriyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“Sabâvet, hadd-i buluğ, sabi-i gayr-ı mümeyyizin tarifi, mürâhik ve mürâhika devirleri, bu baptaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye, cinnetin tarif ve aksâmı, mecnûn-ı mutbik ve gayr-ı mutbikin tarifleri ve bunlar hakkındaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanunu ve siyâset-i şer'iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“İkrâhın tarifi, aksâmı ve ikrâh-ı mülcî ve gayr-ı mülcînin tarifleri, ikrâhın şartı, bu baptaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye, sarhoşluk, ateh, cehl, sefih, hezl ve bunlar hakkındaki ahkâm-ı şer'iyeye ve kanûniye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanunu ve siyâset-i şer'iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“İskat-ı cenînin teksir-i nüfûsa mazarratı bulunduğu, bu baptaki ahkâm-ı kanûniye, ıskat-ı cenînin zevce ile zevce tarafından vukû' bulması, ıskat-ı cenînde kadının rızasının ehemmiyeti olmadığı, kabileye ceza lazım geleceği, ıskat-ı cenîn hakkındaki ahkâm-ı şer'iyeye, ıskat-ı cenînin tev'em olarak vukû'u, gurrenin ne kadar lazım geleceği, gurrenin neden ibaret bulunduğu” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanunu ve siyâset-i şer'iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“Hata-i katl, katl tesebbübü, tesebbüben itlâfın manası, bu baptaki ahkâm-ı şer'iyeye ve kanûniye, hatanın aksamı, tesebbüben katlile hata-i katlin hükmü, hata mecrâsına cârî katl, geceleyin bir haneye girmek hakkındaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanûnu ve siyâset-i şer'iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

“İrz ve namus davalarının ikâmesi hakkındaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye, 102. madde-i kanûniye ilavesinde “tekrar zevcesini almaya” kavlindeki ahkâm-ı kânûniye ve şer'iyeye, zevç aleyhinde namus davası ikâme eylediği zevcesini tekrar alırsa cezanın şerik-i töhmetinden sakıt olup olmayacağı cebr-i tabiiyi şer'de nazar-ı itinaya aldığı, mahârimden birini fi'l-i şeni' ederken görüp de zânî ve mezniyeyi katleden kimse hakkındaki ahkâm-ı kanûniye ve şer'iyeye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanûnu ve siyaset-i şer'iyede ne şekilde ele alındığı incelenir. Ayrıca Tanin muharriri Hüseyin Cahit Bey'in yazmış olduğu makalede savunduğu husus dile getirilir.

“Sigorta, tarifî, aksamı, bidâyet teşekkülü, ücretli, mütekâbil sigortalar, sigorta ukud-ı şer'iyeden birine dâhil midir? Sigortaya bir nev' akd-ı mudârebe denilebilir mi?”

notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların ceza kanûnu ve siyaset-i şer’iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 20 N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.646-649

“Ecânibin hukuk-ı medeniyeden istifâdesi, ecânib hakkında şer’in gösterdiği âsâr-ı mihmân-nüvâzî, ecânibin kendi memleketlerinde mâllarını rızalarıyla ahzin helâl olduğu, müteahhirin ulemânın beyânâtına nazaran akd-i sigortanın dört sûretle tetkiki şer’in mahall-i akdi nazar-ı itibara aldığı, sefâin istîcârıyla emtia-ı mahmûlenin sigortası ve bazı itirâzâtın halli” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların siyaset-i şer’iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 21 N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.683-685

“Hayat sigortası, sefâin istîcârının envai, isticâr-ı sefâindeki ahkâm-ı şer’iye ve kanûniye, müddet-i icâre hitamındaki ahkâm-ı şer’iye ve kanûniye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıklar şer’î bakımdan incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 22 N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.719-721

“Yolcu vapura ve şimendifere biletsiz girdiği takdirdeki ahkâm-ı şer’iye ve kanûniye, yolcunun bileti name muharrer değil ise yolcu bileti alıp da vapura gelmese yolcu vefat eder veya vapura gelemeyecek derecede hasta olursa, esnâ-yı seferde sefine tamire muhtaç olursa, yolcu sefine derûnunda vefat ederse bunlar hakkındaki ahkâm-ı şer’iye ve kânûniye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların Ticaret-i Bahriye kanunu ve siyaset-i şer’iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 23 N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.742-745

“Barateriya, tarifi, aksâmı, bu baptaki ahkâm-ı kanûniye ve şer’iye, müsâdeme-i sefâin ve bu baptaki ahkâm-ı kanûniye ve şer’iye, gemi, vapur, sefinenin ayrı ayrı şeyler

olduğu, sefâinin yalı rıhtımlarına çarpması” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların kanun ahkâmı ve siyâset-i şer’iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 24 N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.775-777

“Avarya, tarifi, aksâmı, fırtınanın şiddetinden veyahut düşmanın takibinden tahlîs için gemideki eşya denize atıldığı takdirdeki ahkâm-ı kanûniye ve şer’iye, mürur-ı zamânla kapudanın süvarisi bulunduğu sefineye mâlik olamayacağı hakkındaki ahkâm-ı şer’iye ve kanûniye” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların Ticaret-i Bahriye kanunu ve siyâset-i şer’iyede ne şekilde ele alındığı incelenir.

Siyâset-i Şer’iyye – 25 N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.793-795

“İstilsak mı istilhâk mi? Şer’in müşâbehet meselesini nazar-ı itibara aldığı, mukarenet-i gayr-ı meşrû mahsûlu olan çocukların sûret-i istilsakı hakkındaki kavânin-i ecnebiye ahkâmı, zina ile nesb-i isâbet olmaz – beyne’l İslâm istilhâk mevcûddur” notuna yer verilir. Yabancı devletlerde mezkûr konuyla alakalı uygulamalara da yer verilir.

Siyâset-i Şer’iyye – 26 N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.815-817

“Fırâş, aksâmı, fırâş-ı kavî, fırâş-ı mutavassıt, fırâş-ı zaîf ve tarifleri, veled-i zinânın nesbi validesine mülhak olduğu, veled-i zinânın nesb-i ebeden ihrâcına hükm-i lahak olmakla ahkâm-ı nesb-i ebeden tamamıyla mürtefi’ olmayacağı, redd-i evlat meselesindeki müddet bir erkeğin istilhâkı, bir kadının istilhâkı, iki şahsın istilhâk iddiası, üç şahsın istilhâk iddiası, iki kadının istilhâk iddiası bir erkek ile iki kadının istilhâk iddiası” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıklar hakkında fikhi bilgiler verilir. Hem siyâset-i şer’iyede hem de Avrupa devletlerinin mezkûr alt başlıkları nasıl incelediği ele alınır.

Siyâset-i Şer'iyeye – 27 N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.828-830

“Müşâbehet nazariyesinin reddi, istilhâk ile beraber kâif-i esbâb-ı hükmden addolunur, latîfe, tarifî, lâkîta hakkındaki ahkâm, istilsak edilen lasika ve lâkîta beyninde fark olunduğu, lâkîta da istilhâk olunabilir, lâkîta da lasika olabilir, lasika lâkîta olamaz” notuna yer verilir. Bu hususların siyaset-i şer'iyede ne şekilde incelendiği ele alınır.

Siyâset-i Şer'iyeye – 28 N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1146-1149

“Zeyd ve Zeynep meselesi, evlatlık hakkındaki âdât-ı câhiliye, zihne tebâdür eden bir itiraza cevap, Fransa kanûnunun evlatlık hakkında ittihaz ettiği usul, Çin kanûnunca müttehiz-i usul, bunların siyaset-i şer'iyeye ile mukayesesi, yetimin tarifî” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların siyaset-i şer'iyede ve Avrupa kanûnlarında ne şekilde ele alındığı aktarılır. Ayrıca Zeyd ve Zeynep meselesi hakkında gerekli malumat verilerek, ayet ile hadisler de zikredilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl

Hak N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.333-334

Haktan uzaklaşan kişinin evvela hukuk-ı şahsiyesini daha sonra da hukuk-ı cemiyetini kaybedeceği ifade edilir. Adaletin her hususta hakkı kabul etmek olduğu görüşü savunulur. Her ferdin bu kaideyi evvela nefsinde tatbik etmesi gerektiğine dikkat çekilir. Zulümlerle dolu maziden ibret alınması ve istikbalin ona göre şekillenmesi gerektiği eklenir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Müsâvatta Tekâmül N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2433–2435

Osmanlı devletinde var olan müsâvatın içtimai ve hukuki olmak üzere ikiye ayrıldığı bildirilir. Müsâvatın menşeinin tevazu olduğu ifade edilerek, açıklaması yapılır. Müsâvat bahsinde cinsiyet, kavmiyet, ulviyet, fakirlik ve zenginliğin mevzu bahis olmadığı dile getirilir. Müsâvatın tekâmülünün nelerle kazanılacağı aktarılır. Devamında da müsavatın tekâmülü için dört hususun vuku bulması gerektiği zikredilerek, mezkûr şartlar sıralanır.

Mürâ' – Mutâ'

N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2607-2609

Hak ve vazifenin birbirine bağlı oldukları dile getirilir. Vazifesini hakkıyla yapan kişilerin bahtiyar olup mesut yaşadığı zikredilir. İslâm kanûnunun her insanın vazifesini tayin, haklarını da taksim ettiği bildirilir. Hz. Peygamber'in hak ve vazifeyi taksim ettiği hadislerine yer verilir. Ardından haklar umûmî, şahsî, millî ve husûsî olmak üzere dörde ayrılarak açıklamaları yapılır.

İmzasız

Serseri Nizâmname'si

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.642

Serseri nizamnamesine dâhil olup heyet-i umumiye-i mebûsânda ekseriyetle kabul edilen darp cezasının İstanbul matbuatının hoşuna gitmediği bildirilir. Kimisi darbın ağır bir ceza olduğundan bahsederken kimisi de serserilerin dayak yemesini savunmaktadır. Mebûsân meclisinde serserilerin derdest olunmasına itiraz edenlerin de var olduğu bildirilir. Nihayetinde serseriler için istihdam kararı alınmıştır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü's şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan layihadır

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.663-665

Müteferrika kısmında yer alır. Meşihat dairesinin ıslahatı hakkında evvelden bir layiha sunulduğu lakin pek dikkate alınmadığı ifade edilir. Hem layiha-i nizamiye hem de Meşihat dairesinden geri gönderilen layiha birleştirilerek Meclis-i Mebûsân'a takdim edilmiştir. Kanuna aykırı bir hususun meydana gelmemesi için encümende bulunacak azaların seçimi genel hâkimlerin reyine bırakılmıştır. Yolsuzlukların yaşanmaması için müfettiş tayinine lüzum görüldüğü ve ona dair birkaç madde yazıldığı zikredilir. Ardından dokuz ayrı başlık atılarak Meşihat makamının vazifeleri toplamda seksen madde halinde sıralanır. Memurların da vazifelerinin yer aldığı maddelere çeşitli başlıklar atılmıştır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü's-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.689-690

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü's-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.736-738

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü's-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.760-762

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü's-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.785-786

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hükkâmü'ş-şer' kısmı tarafından mebûsân-ı kirâma takdim olunan lâyhadır

N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.808-810

Mecelle Cemiyeti hakkında hükümetten varid olan kânûn layihasının ta'diline dair Encümen-i İlmiye mazbatası

N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.917-919

Mecelle cemiyeti hakkında hükümetten vârid olan kanun layihasının Meclis-i Mebûsân'ı günlerce meşgul ettiği bildirilmiştir. Layihanın müzakeresinin kolay bir şekilde gerçekleşmesi için ileriki bir zamana bırakıldığı ifade edilir. Layiha; birinci maddeden on dördüncü maddeye kadar incelenir, gerekli yerlerde düzeltmeler yapılır. Ardından Ceza ve Ticaret Mahkemelerinin ayrılmasıyla Osmanlı Devletinde iki çeşit mahkemenin zuhûra geldiği bildirilir. Meşrutiyetin ilanı ile beraber şer'î mahkemeler ve şer'î hükümlerin yer aldığı kanun tanzim edilmiştir. Düzenlemeleri henüz tamamlanan bu layihanın bir kısmına yazıda yer verilir. Hükümetin layihasının üç fasıl üzerine mürettep olduğu zikredilerek açıklanır. Encümenin evvela layihayı altı kısma ayırdığı zikrederek, sıralanır. Encümeni işgal eden meselelerden birisinin de Anadolu veya Rumeli kazaskerlerinden birinin ve bir de mahkeme-i teftişin ilgasının mümkün olup olmayacağıdır. Teftiş mahkemelerinin kaldırılmak istenmesinin sebebi aktarılır. Evkafın teftiş mahkemelerinin vazifeleri çeşitli alt başlıklarda sıralanır.

Meclis-i Mebûsân İlmiye encümenince ta'dilen kaleme alınan mahâkim-i şer'îye ve hükkâm-ı şer' kanûnu lâyhası esbâb-ı mûcibe mazbatası

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1197-1200

Meclis-i Mebûsân İlmiye encümenince ta'dilen kaleme alınan Mahâkim-i Şer'îye ve hükkâm-ı şer' kanûnu lâyhası esbâb-ı mûcibe mazbatası

N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1215-1218

Mahâkim-i Şer'îye ve hükkâm-ı şer' kanûnu lâyihası esbâb-ı mûcibe mazbatası

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1230-1234

Beyânü'l-Hak

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1360-1363

Deyli Telgraf gazetesinde Mısır başvekilinin öldürülmesiyle alakalı Kahire muhbirinin yazdığı mektupta katl mevzuunda şer'î hukuka göre nasıl davranılması gerektiği açıklanmıştır. Kahire muhbirinin yazısından bazı bölümler alınarak düzeltilir.

Mülhikât Gazetesinden

N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951

Acîb Bir Fetvâ

Manisa şer'î mahkemesine bir zatın başka bir kimseyi dava ettiği ve mahkemeye icabet etmediği aktarılır. Hâkim Efendi'nin bu hadiseyi müftüye sorduğu aktarılarak verilen cevap zikredilir. Müftünün iman ve nikâhın yenilenmesi gerektiği yönünde verdiği fetva hayretle karşılanmıştır. Şeyhülislâm Musa Kazım Efendi'nin konuya dikkati celp edilir.

Beyânü'l-Hak

N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951-1952

Manisa şer'î mahkemesinde yaşanan olayın neticesinde müftünün verdiği iddia edilen fetva meselesinin uydurma olduğu düşünülmektedir. Zira davete icabet edilmediği takdirde fetva çıkarmanın caiz olmadığı zikredilir. Mahkemeye icabet etmeyen kişiye ne yapılması gerektiği aktarılır. Meselede yanlışlık olduğu, hakikatın tez zamanda ortaya çıkarılması temenni edilir.

Beyânü'l-Hak

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2843-2844

Tesettürle alakalı Meşihat makamının neşrettiği beyânnâme matbuat âleminde çeşitli tartışmalara sebep olur. *Beyânü'l-Hak* mecmuası neşredilen mezkûr beyannamelere şükran duyduğunu belirtir. Devamında da Meşihat makamı tarafından adap ve İslâmî kaideleri barındıran fetva yayınlayıp bir kanuni madde neşredilmesi ve bunu Mebûsân Meclisi'ne teklifinin uygun olacağı görüşü bildirilir.

İskilipli Mehmed Atıf

İnsanların

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.186-188

Bir Kanûna İhtiyâcı

İnsanların üç kuvvet üzerine yaratıldığı zikredilir. Bu kuvvetlerin meşru olmayan şeylere tehacümünü def edecek, zulüm, fesat ve istibdadın husulüne meydan vermeyecek, insanların medeniyet ve içtimailerine mahal olacak eksiklik ve fesatlıkları def ederek onlara hürriyet verecek bir kanuna ihtiyaçlarının olduğu bildirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in insanların her hususta tekâmüllerini sağlayan büyük bir Kanûn-i Esâsî olduğu örnek olarak verilir.

Medeniyet-i Şer'îye, Terakkiyât-ı Diniye – mâ'bad – 4 – Kânûn-i İlâhî'nin evliyâ-yı umûr ve me'murîn-i hükümet için tayin edildiği vezâif-i hususiye

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2699–2700

Hükümetin teşekkül etme sebebi aktarılır. Ulemâlardan Ebu'l Hasan Muhammedü'l Sührudi el Bağdadi'nin “Tahrîrü'l Ahkâm fi Tedbir-i Ehlü'l İslâm” isimli kitabında ilahi kanunun ve şerâatın evliyâ-yı umûr üzerine tahmil ettiği vazifenin on tane olduğu dile getirilir. Birinci vazife alt başlığında adaletin icrası zikredilerek, adaletin tanımından, mahiyetinden, çeşitlerinden ve zemminden bahsedilir. Devamında da

zulmün tanımı yapılarak üç kısma ayrılır. Adaletle ilgili ayetler ve Hz. Peygamber'in sözleri zikredilerek, çeşitli âlimlerin kitaplarındaki görüşlerine de yer verilir.

Medeniyet-i Şer'îye N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2722–2724

Medeniyet-i Şer'îye N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2732–2735

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – Mâ'bad – 5 – Kânûn-i İlâhî'nin tebaa için taayyün eylediği vezâif-i hususîye

N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2826-2828

Hükümet ve evliyâ-yı umûrun vazifeleri sıralanır. Ebu'l Hasan Muhammedü'l Sühreverdi el Bağdadi, “Tahrîrû'l Hükkam fi Tedbir-i Ehlü'l İslâm” isimli kitabında İlahi kanunun ve şeriatın hükümete karşı tebaa ve efrat üzerine yüklediği vazifelerin on tane olduğunu zikrettiği bildirilir. Mezkûr vazifeler aktarılarak, ayetler ve Hz. Peygamber'in sözleri de eklenir.

Medeniyet Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye Mâ'bad – ikinci bahs sekiz makaleyi hâvîdir – (1) – kanûn-i İlâhî'nin umûm mükellefine teklif edildiği vezâif

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2876-2879

İnsanlara İlâhî kanunun iki çeşit mühim vazife teklif ettiği bildirilir. Bunlardan biri Allah'ın hukukuna ait vazifeler, diğeri de kulların vazifelerine dayanmaktadır. Mezkûr vazifelerin kendi arasında da çeşitli bölümlere ayrıldığı zikredilerek, isimlerine yer verilir. Müsavat başlığı altında evliyâ-yı umûr, milletin fertleri ve eşraf arasında hukuk cihetinden müsavatın gerekli olduğu aktarılır. Hz. Peygamber'in müsavat kanunu ilan ettiğinde halka hitaben söylediği sözlere yer verilir. Dört halife devrinde müsavata

insanlar arasında riayet edildiği Hz. Ömer zamanından bir örnekle açıklanır. İslâmiyet'in kabul edildiği ilk yıllarda hürriyete, müsavata oldukça önem verildiği, daha sonra yönetim zalim insanların eline geçince hükümetin sarsıldığına dikkat çekilir.

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – 2 – hukukullâh'a ait vezâif-i ibâd

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2893-2896

İnsanların Hukukullah'a ait vazifelerinden olan; itikadat, ibadat ve ahlâ kın anlamlarına yer verilir. Devamında bedenın azalarının yapmaması gereken hususları sıralanır. Kıyamet gününde herkesin kendi vücut ve azasından mesul olacağı İsrâ suresinden verilen ayetle ispatlanır. Nefsi vazifenin her insanın kendi şahsına müteallik olduğu bildirilerek, ikiye ayrılır. Tahrîm suresinden ayet verilerek açıklaması yapılır. İnsanın ruhunu fesattan sakınarak ruhi saadete nail olabilmesi için dört vazife ile mükellef olduğu zikredilerek, mezkûr vazifeler sıralanır.

İsmail Hakkı (Kütahyalı)

El-Mer'u Aduvvun

N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1894-1896

Limâ Cehl

Mahkemeye müracaat eden davacının iddiasını ispatı için hâkimler tarafından şahit talep edildiği zikredilir. İddia edilen hususun aleyhine yemin edilirse maneviyatın hakikatının bozulacağına dikkat çekilir. 20. Asırda şahitlerin şehadetinin ceza cehdinde kabul edildiği aktarılır. Mezkûr husus örnek verilerek açıklanır.

İsmail Hakkı (Manastırlı)

Kuvve-i Teşriiye N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.381-382

“Ulemâ-yı Ayandan Manastırlı İsmail Hakkı Efendi hazretleri tarafından geçen hafta vârid olup gazetemizin sahifeleri bağlandığı zamana müsadif olduğu cihetle derci bu haftaki nüshamıza tehir eden mektuptur” notuna yer verilir. Mustafa Sabri’nin Beyânü’l-Hakk’ın on beşinci nüshasında “Edeb-i Tahrîr” unvanlı makalesinde kullandığı kuvve-i teşriiye tabirine itiraz edenlerin görüşü aktarılır. Yazar kendi düşüncesini ekler ve devamında İmâm Şâfiî’den nakledilen ibare de kanıt olarak verilir.

Kuvve-i Teşriiye Tabirine Dâir N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.476

Beyânü’l-Hakk’ın on beş numaralı nüshasında kullanılan kuvve-i teşrii tabirinin kullanımını dini bakımdan uygun görmeyenler itiraz içerikli makaleler yazmıştır. Bu itirazlara karşı İsmail Hakkı’nın bir makale yayınlarak Beyânü’l-Hakk’a gönderdiği bilgisi verilerek mezkûr neşre Mustafa Sabri’nin de cevap yazdığı eklenir. Söz konusu makalelerin birlikte mütalaa edilmesinin hakikatin anlaşılması için son derece mühim olduğuna dikkat çekilir.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Makale-i Mühimme N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.399-404

Garp hukukunun esasını teşkil ettiği savunulan Roma hukuku hakkında malumat verilir. Osmanlı devletinde meşrutiyetin ilan edilerek, hürriyet, adalet, müsavet, uhuvvet birliği sağlanmaya çalışıldığı; Kanûn-i Esâsî’nin şerhata muvafık olduğu ifade edilir. Müslümanların kanunları bilmeleri halinde gayrimüslimlerin hukukunu da muhafaza edebilecekleri dile getirilir. Zira bir ferdin hukukuna tecavüz edildiğinde

tain edilecek cezaya boyun eğilmesi gerektiği aktarılarak mezkûr hususa dair Avrupalıların, Müslüman ve Gayrimüslimlerin sorabilecekleri sorulara cevap aranır.

Küçük Bir Düşünce N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.978-981

Ezelden ebede kadar var olan her şeyin üç varlıktan mürettep olduğu bildirilir. Bu varlıklar vücut, hayat ve ilim şeklinde sıralanır. Mezkûr üç varlığın gerçek değerlerine kimlerin ulaşabileceği zikredilir. Cemiyetlerin eleştirisi yapılır. Ardından hem İslâm fikhında hem de Avrupa hukukunda yer alan özgürlük kavramına değinilir.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1024-1026

Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Gömülcene mebusu Arif Bey'in neşrettiği "İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin" mecmuasının 30 Teşrinisânî 325 tarihinin 9 numaralı nüshasında Küçük Hamdi'nin bir bendi yayımlanmıştır. Bu bendin mevzuununun aynı adla Rusya sefâreti baş tercümanı Mösyö Mandelstam'ın kaleme aldığı bir eserin teşkil ettiği bildirilir. Ardından Mösyö Mandelstam'ın Mecelleyle ilgili tenkitvari görüşlerine yer verilir. Mecelle'nin ticaretle ilgili hususları barındıran 293, 320 ve 197, 200, 205, 237, 238. maddeleri aktarılarak, Mandelstam'ın eleştirileri dile getirilir. Mevcut maddeler fikh kitaplarındaki bilgilerle karşılaştırılarak savunulur. Ayrıca mezkûr maddelerle alakalı Kodsivil'den de madde örnekleri verilir.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1035-1038

Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1051-1054

Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1067-1070

Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muahezeyi Müdafaa

N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1100-1102

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1114-1116

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1130-1132

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1194-1197

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyemize Revâ Görülen Muahezeyi Müdafaa

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1226-1228

Mecelis-i Mebûsândan İlmiye Encümeni

Mecelle Cemiyeti

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.933-935

Nizamnâme Lâyıhasının Sûret-i Muâdelesidir

Mecelle Cemiyetinin nizamnâme lâyhâsı sayfanın bir kısmında aslı diğer kısmında ise muadili olarak aktarılır. Nizamname ile ilgili on üç madde sıralanır. Asrın ihtiyaçlarına yardım için yeniden bir cemiyet teşkil edileceği bilgisi verilir. Cemiyetin takriben on aza ve bir reisten oluşacağı ifade edilerek, kanunlarının icrasını Meşihat makamının gerçekleştirileceği bildirilir.

Mustafa Sabri

Cevâbım

N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s. 382-384

Manastırlı İsmail Hakkı'nın ayana ve mebûsâna isnat olunan kuvve-i teşriye tabirinde dini bir sakınca olmadığını ispat etmeye çalıştığı aktarılır. Mezkûr kelimedden hangi mananın çıkartılabileceği eklenir.

Cevâbım

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.476-479

Kuvve-i teşrii tabiriyle ilgili yazılan makalelerin birlikte okunması gerektiğine dikkat çekilir. Ardından mezkûr tabir tekrar açıklanır.

Sabah Refikimize

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544

Bazı gazetelerde yayımlanan eserlerde tagayyürlerin olduğu bildirilir. Mustafa Sabri, kuvve-i teşrii ibaresi için üç ayrı makale yazdığını dile getirerek, men ettiği bir tabiri kullanmadığını ifade etmiştir.

Din-i İslâm'da

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1060-1062

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât

İngiltere'deki ve İslâm hukukundaki veraset kanunu karşılaştırılır. Zekâtın belli şartları barındırdığı zikredilerek, malumat verilir. İslâm dininin zekâta güvenerek fukaranın çalışmayı bırakmasını kabullenemeyeceği bildirilir. İngiltere hukukuna göre en büyük evladın hisse sahibi olması eleştirilir. Mezkûr husus İslâm diniyle karşılaştırılır. İslâm dininde kadın ve erkeğe düşen hissenin ne şekilde olduğu aktarılır.

Din-i İslâm'da

N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1071-1072

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – İrs, Zekât

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Avâmın Havâs

N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1744-1745

Üzerindeki Hukuku

İnsanlığın muhtaç olduğu intizamı temin eden iki sebep bulunmaktadır. Bunlardan biri ihtiyaç diğeri de muavenet olarak telakki edilir. İhtiyaçla ilgili beyit örneği verilir. Devamında da avamın havas üzerindeki hakkına değinilir. Köylerde, kasabalarda çalışıp, vergi veren insanların yaptıkları okullarda okuyup memur olan kişilerin avam üzerindeki haklarını yerine getirmeleri gerektiği zikredilir.

Kanûn

N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2430-2433

Kanunun insanlar arasında adaletin intişar etmesine ve saadetin teminine yegâne vasıta olduğu dile getirilir. Kanunun insanlığı hayvani hareketlerden tefrik ettiğini, zulm ve

vahşete engel olduğu ifade edilir. Devamında da insanlar arasında müsavatin cereyan etmesine sebep olan hususun kanun olduğu zikredilir. Milletın saadeti için kanunları tanzim etmek ve düzenlenen kuralları iyi bir şekilde tatbik etmek gerektiği bildirilir.

Ulviyet ve N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2813-2814

Meriyet-i Kanûn

Kanunun insanların hangi hukukunu muhafaza ettiği bildirilir. Kanunun bulunmadığı yerlerin ahvalinin ne şekilde olduğu belirtilir. Fertlerin kanun karşısında nelere itina etmeleri gerektiği sıralanır. Hükümdarların dahi kuvvetlerini kanundan aldığına dikkat çekilir. Mahkemelerin önemine değinilir. İslâmiyet'in kabul edildiği ilk yıllarda mahkemelerde hükümdar ile tebaa arasında hiçbir farkın olmadığı zikredilir.

Münir (Kilisli)

Hukukta İstinâbe N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2348-2350

Yâhûd Kitâbü'l Kadı ila Kadı

Kitabü'l Kadı ila Kadı ibaresi hakkında malumat verilir. Bir davanın şahitlerinin ikametgâhı olan beldeden başka bir yerde yaşadığı takdirde mahkemeye gidip gitmeyeceği ile alakalı hukukun zikrettiği husus hakkında malumat verilmiştir. Şehadetin nakli için fikhın bazı şartlar barındırdığı ifade edilerek, mezkûr şartlar üç maddede incelenir.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Adalet-i Şer'iyeye N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1992-1996

Adalet perdesi altında insanlara pek çok işkencelerin edildiği aktarılır. İslâm âleminde adaletin ne sebeple cereyan ettiği zikredilerek, kısasın hak ve adalete muvafık olduğu ifade edilir. Bazı müelliflerin konuyla alakalı görüşlerine yer verilir. Cezaların hangi hususlarda verileceği anlatılır. İdam cezasının evvelden neden kullanıldığı beyan edilerek, kanunda katl ile ilgili olan maddenin açıklaması yapılır.

Sabah (Numara 8117)

Bir Teblîgat N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775

Kavl-i İstihsân – Kavl-i Kıyas

Müteferrika kısmında yer alır. Kısas icrasına hükmeden hâkimin hangi şartta hükmünü gerçekleştiremediği aktarılır. İstihsân ve kıyasın hangi şartlarda uygulanması gerektiği bildirilir. Kıyas ve istihsân kavlinin kimler tarafından buyrulduğu belirtilir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Şerîat-ı Garrâ ve N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2220-2222

Kanûn-i Esâsî

Devletlerin inanılan dine göre kanun çıkardığı ifade edilir. Kanuni Sultan Süleyman devrinden itibaren şerîatla yönetilen devletin pek çok muvaffakiyetlere mazhar olduğu zikredilir. Meşrutiyetin ilanından itibaren ne gibi faaliyetlerin gerçekleştiği sorgulanır. Hükümetin tehâcûme uğramasının sebebi aktarılır.

**Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî
 \ Mustafa Takî**

Bir Mütâlaa

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.583-586

Sırasıyla Osmanlı Devleti padişahları tarafından konulan kanunlar zikredilir ve mezkûr kanunlar hakkında bilgi verilir.

Diyanetin

N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.604-606

Medeniyete Lüzûmu

Cürmün tanımı yapılır. Ardından vezaif-i nefsiye ve ceraim-i nefsiye hakkında malumat verilir. Şahısların akılları pek çeşitli olmakla beraber üç kısma ayrılarak, açıklanır. Akıl erbabının müracaat edecekleri vesail itibarıyla beş kısma ayrıldığı zikredilerek, sıralanır. Mezkûr vesailin gerçekleşmesi için bir kanuna ihtiyaç duyulduğu bildirilir. Ardından ahlâkın terbiyesi ve ıslahı için takip edilmesi gereken iki yol sıralanır. Mücazat-ı kanûniye tabirinin ne şekilde cereyan ettiği açıklanır. Mezkûr kanûnun hükmünü hükümetin uygulayacağı zikredilir. Yürürlüğe girecek olan kanûnun her maddesinin itiraza uygun olmadığı bildirilir.

Diyanetin

N.27, 14 Rebülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.636-638

Medeniyete Lüzûmu

“26. nüshadan mâ’bad” notuna yer verilir.

Diyanetin

N.28, 21 Rebülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.654-657

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin

N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.685-687

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.725-727

Medeniyete Lüzûmu

“Mâ’bad ve hitam” notuna yer verilir.

Kanûn-i cezaya ilave olunan mevâd-ı kânûniyeden elli beşinci maddenin fıkra-i âhiresi üzerine bir mülâhaza

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2254-2256

Cürm ile ceza arasında adil bir davranış gözetmek gerektiği bildirilir. Cürmün çeşitleri aktarılır. Konuyla alakalı Hz. Peygamber zamanında yaşanmış bir kıssaya yer verilir.

Şerefüddin

Yeminin sebab-i teşrî’ ve iki mebde-i ahlâkî arasında münâkaşa

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1564-1566

Hâkimlerin iki tarafın doğru söyleyip söylemediğini idrak edebilmek için çeşitli yollara başvurdukları zikredilir. Bunlardan birinin de yemin olduğu bildirilir. Yeminin açıklaması yapılarak, ne mahiyette olması gerektiği ifade edilir. Ardından iki kişi arasında gerçekleşen yeminin ahlâkî boyutu incelenir.

3.2.3.4. Hutbe

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Hutbe-i Peygamberi

N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.4-6

Hz. Peygamber'in Hz. Bilal Habeşi'yi ümmeti mescide çağırarak üzere tayin ettiği aktarılır. Ardından Hz. Peygamber kendinden sonra nebi olmadığını ve vefat edeceğinin kendisine haber verildiğini dile getirir. Devamında hutbesine yer verilir.

Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü)

Hulefâ-yı râşidîn hazerâtı devirlerinde ahvâl-i ictimâiye - Faruk-ı A'zam Radiyallahu Teâla anh Devri – 3

N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1116-1118

Takva ve adalet devri diye nitelendirilen, idari kaideleri ihtiva eden halife dönemini anlatan hutbeye yer verilmiştir. Hutbenin önce Arapçası aktarılmış, devamında tercümesi yapılmıştır.

3.2.3.5. İtikâd

Ahmed Mikdâd (Divrikli)

Katarât-ı Hakikat

N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.114-115

Bir dine bağlanmanın neticesinde sahip olunacak hususlar sıralanır. Din; âlem-i beşerin rûhu, cihan-ı medeniyetin ziyası olarak telakki edilir. Bedenleri beslemek yerine ruhların ulvi saffetlere ulaşması için çalışmak gerektiği öğütlenir. Devamında Kur'ân-ı Kerîm'in ayetlerini anlayıp hikmet sahibi olmak gerektiği dile getirilir.

Ali Rıza (Ünyeli)

İtikatsızlık ve Menşei N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2862-2864

Dine karşı olan ilgisizliğin daha çok kimlerde görüldüğü ve sebebi aktarılır. Arapça tahsilinin önemine değinilir. İtikatsızlıkla alakalı yazarın görüşü belirtilir. Evvel zamanın ulemâsı çalışmalarıyla yüceltilir. 20. asrın din düşmanı telakki edilen kişilerin maddiyun ve tabiiyun zümresine mensup oldukları bildirilir.

Hasan Sabri (Eğridereli)

İltizâm-ı Adalet N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.256-257

Allah'ın insanı hüsn-i suretle yarattığı ve akıl ile mümtaz buyurduğu zikredilir. İnsanların ilâhî kanunu takip etmeleri gerektiği öğütlenir. Yaşanılan çağdaki kanunun takibi ve hükmüyle terakki etmek davasında bulunulması Allah'a karşı muhalefet addedilir. İlâhî tehdide karşı şer'î hükümleri ve İslâm ahlâkının tamamıyla temessül edilmesi gerektiği aktarılır.

Hüseyin Hazım

Gayret-i Dînîye N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.353-354

Birtakım insanların gafil oldukları zikredilerek, Allah'ın hakikati tebliğ etmek için kullarına mebuslar irsal buyurduğu dile getirilir. Müslümanların münkirlerle karşılaştıkları vakit ne yapmaları gerektiği hadis de verilerek anlatılır. Kâmil müminin nasıl olduğu hakkında bilgi verilir.

Cihet-i Câmia-yı N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1106-1108

Muhammediye ve Uhuvvet-i İslâmiye

Şehzadebaşı'nda Kargir tiyatrodaki Rusya ve Kazan ulemâsından Hacı Abdürreşid İbrahim, Japonyalı Hacı Ömer Yamaoka ve pek çok kişinin yer aldığı bir toplantı yapılmıştır. Yazar, mezkûr toplantı hakkında düşüncelerini paylaşır. Cihanın çeşitli kıtalarında yer alan insanların ırkları, dilleri farklı olsa da onları bir noktada cem eden yegâne kuvvetin; cihet-i câmia-ı Muhammediye olduğu bildirilir. Konuyla alakalı hadisler verilerek açıklamaları yapılır.

İbnülemin Mahmud Kemâl

Bekâ, Din ile Kâimdir N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.347-350

Kâinatta vücudun bekasının din ile kaim olduğu zikredilir. İlmin İslâm diniyle mukabele ettiği zaman hayat bulduğu savunulur. Zamanla Müslüman devletlerin izmihlale uğrama sebepleri aktarılır.

Amel N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.424-426

İbadetten maksadın neler olduğu sıralanır. Kemâl-i ihlas ve salih amelle ne zamana kadar çalışmak gerektiği belirtilir. Riyanın insanın olduğu gibi görünmesini engellediği, İmanın riyadan uzak durduğu eklenir.

Kalplerin birliğinin önemine değinilir. İman erbâbına göre İslâm'ın esasının ne olduğu açıklanır. İslâm ve Hristiyan tarihlerinin en mühim sayfalarını teşkil eden hususun kelime-i vahit altında içtima edilmesi olduğu bildirilir. Her saadetin esası ittihat olarak addedilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Hakk-ı İçtimâî ve Muavenet

Halife, Cemaat, Cuma ve hutbe lafızları açıklanarak içtimai önemlerine değinilir. İttihada dair var olan usulü kimlerin devam ettirdiği zikredilir. Avrupalıların ittihat mevzuunda neden başarılı olamadıkları dile getirilir.

Medeni

İnkılabın bir devlet için terakki olduğu zikredilerek dört bölüme ayrılır. İnkılâb-ı idari, inkılâb-ı edebî, inkılâb-ı fikrî ve dimağı, inkılâb-ı itikadî ve ahlâkî şeklinde sıralanan hususlar açıklanır. Osmanlı Devleti'nin inkılâb-ı idari ve inkılâb-ı ahlâkiyeyi önemsemesi gerektiğine dikkat çekilir. İslâmiyet için itikadî inkılabın zararlı olduğu zikredilir. Ardından itikat bahsinde en önemli kişi olarak addedilen Ebu Hanife Numan İbn Sabit El Bağdadi'nin ismi zikredilerek, düşüncelerine yer verilir. Muhalif olan kişilerin taarruzuna uğrayan meseleler sıralanır.

Meslekçilik

İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı hakikat önünde böyle şeylerin ehemmiyetinin olmadığı zikredilir. Ayrıca meslekçiliğin ahlâksızlıkla sonuçlandığı ifade edilir. Mezkûr hususun neyle ilgili olduğu hakkında malumat verilir. Ayrıca meslekçiliğin fikrin inkişafına hizmet edemeyeceğine dikkat çekilir. İtikat ile meslekçiliğin içtima edip edemeyeceği sorgulanır. Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıklarına dikkat çekilerek, örnekler verilir.

Bir Serbedi Önünde

N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2879-2881

Yâhûd İntâk-ı Sıdk

İslâm dinini farklı görüşte olan insanların nasıl benimsediği aktarılarak, çeşitli örnekler verilir. Mezkûr örnekler Maddiyyun mezhebine mensup bir zat, Fransa kumandanı İmparator Birinci Napolyon, İngiltere hanedanına mensup Mösyö Vital Alfred'in zevcesi Madam Adel gibi kişilerden alınır. Yazar en doğru sözlerin ağıyarın ağzından çıkıp Müslümanların intibah etmemesini eleştirir.

İbrahim Lütfî (Ödemişli)

Sâni'-i Hakiki

N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2831-2832

Kâinatta göze çarpan pek çok hususun bir yaratıcı tarafından gerçekleştiği zikredilir. Nizam ve intizamı tetkik eden insanların sahip olabileceği hususlar aktarılır. Mükevvenatın hakikatlerini beyan etmenin halik-ı hakikatin vücudunu ne suretle ispat edeceğini sorgulayanlara cevap verilir. Cevap olarak âlemde hiçbir şeyin sabit olmadığı, arzın sürekli devran ettiği verilen ayet örnekleriyle ispatlanır.

İmzasız

Beyânü'l-Hak N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1281

İslâm dininin esasında kişileri nasihatle dine davet etmenin meşru olduğu zikredilir. Bunun da varlığı ayetlerle ispatlanır. Hz. Peygamber zamanında mezkûr konuyla alakalı bir kıssa anlatılır.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Ulûm-ı İslâmiye N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.4-6

Âleme Bir Nazar

İnsanlar için evvel vacibin Allah'ı tanımak ve bilmek olduğu zikredilir. Devamında da kâinatın ne şekilde yaratıldığı mevzu bahis edilir. Kişinin hakikate ermesi için hangi hususları öğrenmesi gerektiği aktarılır. İlmî kuvvetin ikiye ayrıldığı söylenir ve açıklamalarına yer verilir. Fani ve ebedi saadet karşılaştırılır. Kişilerin ebedi saadeti düşünmeden sadece fani saadeti esas aldıkları zikredilir ve eleştirilir. Osmanlı devletinde yer alan fetvahanelerle ilgili çeşitli sorular sorularak cevapları aranır.

Ulûm-ı İslâmiye N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.84-88

“Üçüncü nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir.

Ulûm-ı İslâmiye N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.130-134

“Beşinci nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir.

Ulûm-ı İslâmiye

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.178-182

Mimarzâde Mehmed Ali

Urvetü'l Vüskâ

N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.165-166

Zamanın kötülüğünden yakını olarak geçmiş zamanın ve 20. Asrın gençleri karşılaştırılır. Kudret ve hikmetin önemine değinilir. Ardından dinsizliğin iki cihanda da musibete yol açacağı ifade edilir. Yazar dini açıklamakta âlimler kadar muvaffak olup olamadığını sorgular. Maddi zerrati yaratıcı yerine koyup tapanlar eleştirilir. Maddiye ve Tenâsühiye mezheplerinin varlığından bahsedilir. Doğada pek çok yaratıcının olduğunu iddia edenlerin tezi çeşitli hususlar zikredilerek çürütülür.

Urvetü'l Vüskâ

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.188-189

Urvetü'l Vüskâ

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.253-256

Urvetü'l Vüskâ

N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310-312

Urvetü'l Vüskâ

N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.346-347

Dipnotta 14. nüshanın devamı olduğu belirtilir.

Urvetü'l Vüskâ

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.452-453

M. Şükrî

İslâmiyet N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1779-1881

ve Medeniyet

İslâmiyet ve medeniyeti birbirinden ayrı olarak düşünenlerin sayısının günden güne artmakta olduğu ifade edilir. Avrupalıların bu hali dine atfederek İslâmiyet'in temeddüne mani olduğunu düşündükleri ifade edilir. Osmanlı devletinde yaşayan bazı kişilerin de bu hali taklit etmeye başlayarak dinsizliğin Türkiye'de süratle yayılmasına sebep oldukları aktarılır. İslâmiyet kabul edilmeden önce Arabistan kıtasında hüküm süren cehalete dikkat çekilir. Amerikalı yazar Draper'in İslâmiyet hakkındaki görüşlerine yer verilir.

Necmüddin (Kerküklü)

Rü'yetullaha Ait N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1913-1916

Tedkikât-ı Kelâmiye

Allah'ın ahiret gününde mümine görülüp görülmeyeceği sorgulanır. Mutezile ve ehl-i sünnetin konuya bakışı aktarılır. Ardından Mutezilelerin düşünceleri, söyledikleri zikredilerek yazar tarafından eleştirilir.

Salih İhsan

Re'sü'l N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.259-260

Hikmet Mahâfetullah

Namık Kemâl'in Osmanlı hanedanı mensuplarını aşere-i mübeşşire şeklindeki teşbihine yer verilir. Yazar mezkûr görüşe katıldığını belirtir. Ardından Allah korkusuna değinilir. Hz. Süleyman'ın tevekkül ve teslimiyetinden bahseden beyte yer verilir. Ondan sonra gelen sultanların da Allah'ın rızasını kazanmak için nefislerinden kurtuldukları zikredilir. Kur'ân-ı Kerîm'in insanları irşada götüren mürşit olduğu dile getirilir. Adaletli davranmanın önemine değinilir. Osmanlı Devleti'nin Rum diyarına geldiğinden beri din ve mezhep hürriyetini sağladığı zikredilir.

3.2.3.6. Kelâm

Abdullah Edîb \ Edîb

Sıfatullâh N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2172-2173

Cenab-ı vacibü'l-vücudun sıfatının iki kısım olduğu zikredilerek, açıklama yapılır. Sıfat-ı zatiye ve sıfat-ı fiiliyenin tanımları ve haklarında malumata yer verilir. Devamında Allah'ın sıfatlarından birkaçı sıralanır. Mekteplerde okutulan derslerde Allah'ın sıfatlarının taksim edilmesinde çeşitli görüş ayrılıklarının bulunduğu bildirilir. Bu durumun Maârif Nezareti'nin dikkatini celp etmesi gerektiği belirtilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâmiyet, N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2077-2078

İnsaniyet ve Dostları

Hz. Ömer'in sözü nakledilerek insanlık için olan önemine değinilir. İlim ve irfandan mahrum olan kişilerin doğru yoldan saparak ilahi emre karşı harp ilan ettikleri aktarılır. Al-İmran suresinin 157. ayeti konuyla alakalı olarak örnek verilir. Hakkın hiçbir zaman

değişmeyeceğine dikkat çekilir. Mezkûr hususu Hz. peygamberin insanlığa anlattığı zikredilir.

Mehmed Fevzi (İzmitli)

Emr-i Bi'l Ma'rûf'un N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2930-2933

Manasıyla Suver-i İfası

Maruf lafzının sözlükteki ve şerîattaki manası açıklanır. “Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i anil münker” ibaresinin Kur’ân-ı Kerîm’de de geçtiği zikredilerek, farz olduğu bildirilir. Mezkûr hususun üç yolla gerçekleştiği açıklanır. Kişilerin manevi kuvvetlerini arttıracak ibadete, yardımlaşmaya, millet ve vatanını muhafazaya teşvik edilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Hz. Lokman’ın bu konuyla alakalı nasihatini barındıran şiire yer verilir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden: mukaddime yâhûd ulûm niye tedvin olunup her birine mahsûs bir isim takılmıştır?

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1443-1445

İlim kelimesinin tafsilatlı bir şekilde tanımı yapılarak, kelâm ilmi hakkında سوال – cevap şeklinde malumat verilir. Kelâm ilmi hakkındaki farklı görüşler aktarılır. İkinci Mebahis; İlm-i Kelâmın Faidesi alt başlığında kelâm ilminin beş tane faydası olduğu dile getirilerek, tafsilatlı bir şekilde açıklanır.

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden: mukaddime yâhûd ulûm niye tedvin olunup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1467-1470

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1487-1489

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1506-1507

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? Mukaddime

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1535-1536

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1546-1548

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1562-1564

On beş on altı sene evvel yazılmış eserlerimden “mukaddime” yâhûd ulûm niye tedvin olup her birine mahsûs bir isim takılmıştır? mukaddime

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1578-1580

On beş on altı sene evvel evvel yazılmış eserlerimden – ef'âl-i ilâhîye

N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s. 1747-1751

3.2.3.7. Mezhepler

Ahmed İslâm

Beyânü'l-Hak N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1335-1336

İdare-i Âliyesine

İkdam gazetesinde Necid ulemâsı Vehhabi mezhebinden olmayanların kanlarının heder olması gerektiğine dair bir yazdığı makalesi neşredilmiştir. Bu makalenin manâ bakımından tashihi yapılır.

Ahmed Nafiz

Tabîiyûn Mezhebine N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3124-3125

Karşı Reddiyem

Astronomide bulunan iki mezhebin isimleri zikredilerek, haklarında malumat verilir. Fennî meselelerin evvelden peygamberler tarafından mevzu bahis edildiğine dikkat çekilir.

Mimarzâde Mehmed Ali

Urvetü'l Vüskâ N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.165-166

Zamanın kötülüğünden yakınılarak geçmiş zamanın ve 20. Asrın gençleri karşılaştırılır. Kudret ve hikmetin önemine değinilir. Ardından dinsizliğin iki cihanda da musibete yol açacağı ifade edilir. Yazar dini açıklamakta âlimler kadar muvaffak olup olmadığını sorgular. Maddi zerrati yaratıcı yerine koyup tapanlar eleştirilir. Maddiye ve Tenâsühiye mezheplerinin varlığından bahsedilir. Doğada pek çok yaratıcının olduğunu iddia edenlerin tezi çeşitli hususlar zikredilerek çürütülür.

Urvetü'l Vüskâ N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.188-189

Urvetü'l Vüskâ N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.253-256

Urvetü'l Vüskâ N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310-312

Urvetü'l Vüskâ N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.346-347

Dipnotta 14. nüshanın devamı olduğu belirtilir.

Urvetü'l Vüskâ N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.452-453

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Âlem-i İslâm'da N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1470-1471

Bir Hatve-i İttihâd

İslâm ehli arasında var olan mezhep ihtilafının ne zaman ve nasıl başladığına dair malumat verilir. Mezkûr ihtilafın neler olduğu aktarılır. İran'da Müslüman ahali arasında çatışmaya yol açan mezhepler zikredilerek, sebebi aktarılır.

Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü)

Ehl-i İslâm ve Ulûm N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.975-977

İslâm ehlinin ilme verdiği önemden bahsedilir. İslâm ehli nazarında ulûmun üçe ayrıldığı zikredilerek, açıklanır. Mezkûr ilimlerin önemine değinilir. Medreselerin Müslüman öğrencilere şer'î ilmi gösterirken fennî ilmi de öğrettiği aktarılır. Ardından hocaların maaşlarının az olmasından ötürü yeteri kadar öğrencilerle ilgilenemedikleri savunulur. Maârif Nazırından beklentiler sıralanır. Şafi ve Hanefi mezhebine salık olan kişilerin arasında zamanla çatışmaların yaşandığı aktarılır. Devamında kelâm ilminin zamana göre ne suretle tedris olunması lazım geleceğine dair var olan iki fikir sıralanarak okunması gereken kitaplar örneklerle verilir.

Ehl-i İslâm ve Ulûm N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.987-990

Mâ'bad-2

Necmüddin (Kerküklü)

Rü'yetullaha Ait N.103, 25 Rebülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1913-1916

Tedkikât-ı Kelâmiye

Mutezile ve ehl-i sünnetin rü'yetullah mevzuuna bakışı aktarılır. Ardından Mutezilelerin düşünceleri, söyledikleri zikredilerek yazar tarafından eleştirilir.

3.2.3.8. Siyer

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Sultan-ı Selâtin Resûl-ı Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhissalatu Vesselâm

N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2634-2637

Hz. Peygamber'in ne zaman ve nerede doğduğundan, ailesi ve akrabalarından, kimin yanında büyüyüp yetiştiğinden, kabilenin onu nasıl çağırdığından, ilk evliliğinden ve çocuklarından, diğer evliliklerinden, kaç yaşında peygamber olduğundan, hicret etmesinden, İslâm dinini ilk kabul eden kişilerden, ahlâkından bahsedilerek yaşamından kesitler sunulur.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

82 Numaralı N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2064-2068

Nüşhamızdan Ma'bad: Siyer Derslerinden

Sarf, nahiv gibi kelimelerin Türkçe lisandaki karşılığı olan ibareler sıralanır. Umumi ve hususi sıfatları karşılaştırılarak açıklamaları yapılır. Ensab ilminin açıklaması yapılarak, mevcudunun Araplar olduğu zikredilmiştir. Devamında da cahiliye dönemindeki Arapların faaliyetleri sıralanır. İslâmiyet'in kabulüyle Arap yarımadasında pek çok hususun değiştiği zikredilerek, Arapların nesep ilmine verdiği önemden bahsedilir. Mezkûr ilmi kötölemek isteyenler de eleştirilir.

3.2.3.9. Tefsir

Abdullah Edîb \ Edîb

Nasihat N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2237-2238

Rûm suresinin 41. ayeti verilerek, açıklanır. Ulemâların kahvelerde oyun oynadığı, esnafta insafın kalmadığı, gençlerin şıklık hevesine düştüğü, kadınların giyimlerini değiştirmeleri, erkeklerin usul bilmemeleri dile getirilip eleştirilir.

İmzasız

Mev'ize N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.676-678

Enfal suresinin 46. ayetine yer verilerek, açıklaması yapılır. Allah ve Resulüne itaat edilmesi gerektiği savunulur. Hiçbir veçhile şeytana ve nefse uyulmaması öğütlenir. "Diğer Bir Ayet-i Celile" başlığı altında Enfal suresinin 60. ayetine yer verilir. Millet ve memleketin düşmanlarına karşı hukukun muhafazası için nelerin gerekli olduğu aktarılır.

Vaazlarımızdan – 2 N.41, 21 Şabânü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.908-911

Hucurat suresinin onuncu ayetine yer verilerek, açıklaması yapılır. Ardından hadis verilerek, Allaha karşı takva ile muttasıf olunması gerektiği arz edilir. Nazar-ı ilahide nesebini övenlerin hoş karşılanmadığı aktarılır. Âlemde insanlar için üç hususun bulunduğu dikkat çekilerek, açıklanır. İnsanın şahsi âlemde birinci vazifesinin tanzim-i batın olduğu zikredilerek, üç kısma ayrılır. Bu kısımların açıklamasına da yer verilir.

Vaazlarımızdan – 3 N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.924-927

Vaazlarımızdan – 4 N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.940-943

Ahzab suresinin yirmi birinci ayeti verilip açıklaması yapılır. Ahireti arzu edip Allah'ı çokça zikreden müminler için örnek alınacak tek kişinin Hz. Peygamber olduğu bildirilir. Hz. Peygamber'in ahlâkının güzelliğinden, muâşeretinden, şefkat ve refet sahibi olmasından bahsedilir. Ardından konuyla alakalı kıssa verilir.

Vaazlarımızdan N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1371-1373

Hucurât suresinin 13. ayeti verilerek açıklaması yapılır. Ayetin nüzul sebebi anlatılır. Beyit başlığı altında Farsça beyte yer verilerek tercümesi yapılır. Nesep hakkında malumat verilir. Takvanın anlamına yer verilerek, önemine değinilir. Mezkûr konularla alakalı kıssalar ve hadisler zikredilir.

Vaazlarımızdan N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1389-1392

Refet

İttifâk

N.28, 21 Rebülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.657-659

Al-i İmran suresinin 102. ayetine yer verilerek, meali zikredilir. Müslümanların ittifak halinde bulunması gerektiği ifade edilir. İslâm dininde yer alan iki tarik aktarılır. Mezkûr tariklerden ittifak ve ittihadın lüzumuna değinilir.

Sufizâde Mehmed Tefik (Kastamonulu)

Nusret ve Maruf ile

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2891-2893

Emir

Beyânü'l-Hakk'ın 163 numaralı nüshasında "Siyasetin Manası ve Lüzumu" başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Mezkûr makalede Muhammed suresinde geçen "*in tensurû Allâhe yensurkum ve yusebbit akdâmekum*" ayetin delaleti hakkında bilgi verilir.

Başlıksız

N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2970-2971

Kasas suresinin 43. ayetine yer verilir. Bu ayette iki esasın bulunduğu dikkat çekilerek, mezkûr iki esas açıklanır. Hayatın sebeplerinin kitap ve kitabın hükümleri olduğu bildirilir. Kitabın hükümlerine mazhar olan üç evsafın bulunduğu aktarılarak, mezkûr evsafın isimlerine yer verilir. Basirete maddi ve manevi her türlü mesaide muhtaç olduğu zikredilir. 20. asrın insanların basar ve basiretten mahrum oldukları beyan edilerek, örnek verilir.

Başlıksız

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3018-3020

İbrahim suresinin 19.ayeti verilerek, izahı yapılır. Beşeriyetin adalet ve hakkaniyetle tanzim edilmesi gerektiğine dikkat çekilir.

Hidayet Merkez-i

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3034-3035

Kuvvette Mi, Havza-i Ekseriyette Mi?

Maide suresinin 105. ayeti zikredilir. Ayette yer alan hikmetlerin açıklanacağı bildirilir. Mezkûr ayette geçen nefis lafzına değinilir. İnsanların nefislerine mukayyet olması gerektiği vurgulanır.

Başlıksız

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3050-3052

Bakara suresinin 185. ayeti verilerek, tefsiri yapılır. Mezkûr ayette Ramazân, Kur'ân'ın indirilmesi ve orucun farzı gibi üç mühim mesele üzerinde durulur. Ramazân ayında Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olduğu zikredilerek, sebebi ve hikmeti aktarılır.

Başlıksız

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3082-3083

Nahl suresinin 9. ayetine yer verilerek, açıklanır. Allah'ı bilmek isteyen kimsenin de yine Allah'tan öğrenmeye muhtaç olduğu zikredilir. Kâinatın neden yaratıldığı sorgulanarak, açıklanır.

Başlıksız

N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3098-3100

Mülk suresinin birinci ayetine yer verilerek, açıklanır. Ardından “Öyle Allah ki size hanginiz daha ziyade güzel amele muvaffaksınız bilaimtihan haber vermek için mevt ve hayatı halk eyledi.” Lafzı zikredilerek izahı yapılır.

Başlıksız

N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînevvel 1328, s.3133-3135

Kehf suresinin 103. ve 104. ayetlerine yer verilerek, izahı yapılır. Dalalete uğrayanlarla ilgili ayet verilerek, açıklaması yapılır.

Başlıksız

N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînevvel 1328, s.3166-3168

Saff suresinin 10. ayetine yer verilerek, ayetin açıklaması yapılır. Bu ayette geçen ticaret kelimesinin sebebi aktarılır. Ticaretin adalet ve hakkaniyeti mahfuz etmesi gerektiği hem ayetlerde hem de hadislerde zikredildiği bildirilir. 20. asra kadar gerçekleşen muharebelerin sebebinin ticaretten kaynaklandığı da eklenir.

3.2.3.10. Vaaz ve Hitâbet

Abdülatif (Harputlu)

Ramazân-ı Mübarekte Sultan Bayezid Camii-i Şerîfinde edilen vaaz ve nasihatten bir parçadır - meşrutiyet, meşveret

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînevvel 1324, s.82-84

Meşveretin geçmiş zamanlardan beri kullanıldığı ifade edilerek, meşvereti kullanan yöneticilerin isimleri sıralanır. Hz. Peygamberin pek çok işinde müşaverede bulunduğu ve bunu ashabına öğrettiği ifade edilerek, hadis zikredilir. Devamında da gayrimüslim vatandaşlara nasıl davranmak gerektiği anlatılır.

Ey Cemâat-i Müslimin

N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.678-682

Cemaate seslenilir. Fitneden korkulması gerektiği ve fitneye sebep olan şeyleri bertaraf etmek gerektiği öğütlenir. Fitne olabilecek hususlar sıralanarak, mezkûr hususların

kişilere ne gibi zararları olabilecekleri bildirilir. Ardından istibdat devrinde din kitaplarına ve talebelere yapılan muameleler aktarılır.

El Merkezü'l Umumi Lil-Cemiyëü'l İlmiyeü'l İslâmiye

Cemiyet-i N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1530-1535

İlmiye-i İslâmiye'den

“Aktâr-ı arzda bulunan bi'l-umûm ulemâyâ hitaben yazılan beyânnâmenin mâ'badıdır” notuna yer verilir. Ulemâlara hitaben yazılan Arapça beyannameye yer verilir.

İkdâm

Meclis-i N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1256

Mebûsân Müzakerâtından

Mebûsân Meclisi'nde gerçekleştirilen müzakeratta Es'ad Efendi'nin konuşmasında Girit meselesi üzerinde durulduğu bildirilir.

İmzasız

Geçen Nüşamızda N.40, 14 Şabanü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.893-899

Derci Vaat Edilen – Vaazlardan

Hz. Davut zamanından bir kıssa anlatılır. 20. asırda cihat etmenin nasıl gerçekleşebileceği anlatılır. Vaazda mevzu bahis olacak konular zikredilir. Münhemikin tanımı yapılarak, Hz. Mevlana'dan dörtlük verilir. Peygamberlerin meşgul oldukları sanatlardan bahsedilir.

Vaazlarımızdan – 2 N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.908-911

Hucurât suresinin onuncu ayetine yer verilerek, açıklaması yapılır. Ardından hadis verilerek, Allah'a karşı takva ile muttasıf olunması gerektiği arz edilir. Nazar-ı ilahide nesebini övenlerin hoş karşılanmadığı aktarılır. Âlemde insanlar için üç hususun bulunduğu dikkat çekilerek, açıklanır. İnsanın şahsi âlemde birinci vazifesinin tanzim-i batın olduğu zikredilerek, üç kısma ayrılır. Bu kısımların açıklamasına da yer verilir.

Vaazlarımızdan – 3 N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.924-927

Vaazlarımızdan – 4 N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.940-943

Ahzab suresinin yirmi birinci ayeti verilip açıklaması yapılır. Ahireti arzu edip Allah'ı çokça zikreden müminler için örnek alınacak tek kişinin Hz. Peygamber olduğu bildirilir. Hz. Peygamber'in ahlâkının güzelliğinden, muâşeretinden, şefkat ve refet sahibi olmasından bahsedilir. Ardından konuyla alakalı kıssa verilir.

Hayât-ı İlmiye ve İlk N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.11-13

Hatve-i Terakki-i Cûyâne

Kanûn-i Esâsî'nin ilanı sırasında ulemâdan Hacı Hafız Said Efendi tarafından sahîh Buhari-i Şerîf'ten hadis örneği ve ders vekili Halis Efendi'den de nutuk irat etmiştir. Nutkun gelecek nüshada yer alacağı bilgisi verilir. Ayan Reisi Said Paşa'nın mukaddimesi zikredilerek, Maârif Nazırı Emrullah Efendi'nin mukaddimesinin ardından nutkuna yer verilir.

Hacı Ömer Yamaoka Efendi N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1088-1092

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin merkezinde verilen çay ziyafetini müteakip Ömer Efendi'nin İngilizce olarak verdiği nutkun bir bölümü aktarılır. Nutukta zikredilen hususlara yer verilir. "Mustafa Âsım Efendi'nin Nutk-ı Cevabisi" alt başlığında ise Mustafa Âsım Efendi'nin mezkûr nutukla alakalı izlenimlerine yer verilir.

Vaazlarımızdan N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1371-1373

Hucurât suresinin 13. ayeti verilerek açıklaması yapılır. Ayetin nüzul sebebi anlatılır. Beyit başlığı altında Farsça beyte yer verilerek tercümesi yapılır. Nesep hakkında malumat verilir. Takvanın anlamına yer verilerek, önemine değinilir. Mezkûr konularla alakalı kıssalar ve hadisler zikredilir.

Vaazlarımızdan N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1389-1392

Vaazlarımızdan N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1450-1453

Me'murînin Evsâfına Dair

Takva ehlinin ve şer'î ahkâmın memurlardan talep ettiği vasıflar açıklanır. Muttakinin tanımını yapılır. İlm-i hal meselesine değinilir. Ardından memurların vazifeleri sıralanır.

Vaazlarımızdan N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1482-1486

Memurların Evsâfı Hakkında

Mustafa Âsım

Geçen hafta bir konferansta gazetemiz Sahib-i İmtiyazi Mustafa Âsım Efendi'nin irâd eylediği nutuktur

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1135-1141

Nutku dinlemek için toplanmalarına vesile olan Abdürreşit İbrahim, Hacı Ömer Yamaoka Efendi ve onun beyanatını tercüme ile mütalaa buyuran Mustafa Zühtü Beyefendi'ye teşekkür edilir. Arapça bir şiirle başlanan nutukta şerîatin insanlara ilmi iki suretle emrettiği dile getirilerek, açıklanır. Nutkun devamında hacca giden birtakım kimselerin tavafı hangi maksatla yaptıklarını bilmedikleri düşünülür. Ardından insanların, Türklerin en büyük şairlerinden addedilen Tevfik Fikret Bey'in "İnanmak İhtiyacı" şiirinde dediği gibi inanmak ihtiyacına gereksinim duydukları ifade edilir. Haccın maddi faydalarından ve zekâtтан bahsedilir.

3.2.3.11. Dînî Gün ve Geceler

İmzasız

Başlıksız

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.620

Rebûlevvelin on ikinci gecesi insanların ihtiyacı olan necatın gerçekleştiği vurgulanır. Bu kurtuluş her İslâm ferdi için ihyası vacip olan mesut gecenin en mükemmeli olarak telakki edilir. Allah'ın, aciz kullarının günahlarını bağışlamasını diler.

Başlıksız

N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.812

Cuma gecesi Hz. Peygamberin âleme temaslarının devre-i celilesinin tekabülüdür. Bu geceyi müteakip Cuma günü de devre-i hürriyet hulul eder. *Beyânü 'l-Hakk* bütün İslâm milletini ve okuyucuları tebrik eder.

Başlıksız

N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.940

Beyânü 'l-Hak mecmuası bütün Müslümanların Ramazân ayını kutlamaktadır.

Mevlid-i Hazret-i Nebevi

N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1082

Beyânü 'l-Hak mevlid dolayısıyla bütün İslâm ehlinin gözünün aydın olmasını temenni eder.

Başlıksız

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1466

Ramazân'ın bütün ümmet-i Muhammed için mübarek olması temenni edilir.

Velâdet-i Hazret-i

N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1874

Risâletpenâhî

Rebûlevvelin on ikinci gecesi Hz. Peygamber'in doğduğu güne tesadüf ettiğine dair bir bildirinin Meşihat makamından gönderildiği aktarılır.

Leyle-i Regaib N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2134

Amîmetü'l Mevâhib

Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi Müslümanlar arasında bayram gibi kutlanır. Beyânü'l-Hak bütün İslâm ehlinin bayramını tebrik eder.

Başlıksız N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2182

Hz. Peygamber'in Mescid-i Harem'den Mescid-i Aksa'ya, ardından Cenâb-ı Allah'a nail oldukları gün zikredilerek, hem okuyucular hem de İslâm âlemi tebrik edilir.

Mukaddes Leyle-i N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230

Berat Mağfiret-i Âyât

Şabân ayının on beşinci gecesine denk gelen Berat gecesinden İslâm âleminin müstefit olması temenni edilir.

Başlıksız N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2262

Beyânü'l-Hak mecmuası İslâm âleminin Ramazân ayını gönülden kutladığını ifade eder.

Leyle-i Regaib N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2890

Ve Feyretü'l Mevâhib

Geçen Cuma gecesinin Hz. Peygamberin doğumuna müsadif olması sebebiyle Beyânü'l-Hak Müslümanları tebrik eder.

Başlıksız

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3018

Ramazân ayının gelmesinden ötürü Müslümanlar tebrik edilir.

Başlıksız

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3066

Kadir gecesini İslâm âlemine tebşir edilir. Beyânü'l-Hakk'ın gelecek hafta bayram münasebetiyle neşredilemeyeceği okuyuculara duyurulur.

3.2.3.12. Dîni Merâsimler

İmzasız

Mevlûd-ı Alay-ı Vâlâsı

N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1098-1099

İslâm dininde muhterem olan aylarda da çeşitli merasimler düzenlenerek, mevlit alayları yapılır. Bu defa icra olunan mevlit alayı cümle Müslümanların halifesi bütün Osmanlıların padişahı olan Beşinci Mehmet içindir. Mevlit esnasında camide yaşananlar sırasıyla anlatılır.

Başlıksız

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1448

İlim Cemiyeti'nin Uşak şubesinde hükümetin ileri gelenlerinin de katıldığı bir mevlid-i şerîf okunur. Ulemâ meşrutiyetin meşruiyetinden bahsederek cemiyetin dine, vatana ve millete müthiş bir şekilde faydasının dokunduğunu dile getirir. Ardından Hacı Rasih Efendi'nin Arapça bir dua okuduğu aktarılır.

3.2.4. Ahlâk

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Maraz-ı Ahlâkî N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2027-2029

Nasıl Tedavi Olunabilir?

Ahlâksızlığın ne şekilde cereyan ettiği ve nasıl sonuçlar doğurduğu aktarılır. Osmanlı Devleti'nde yaşayan halkın Avrupa'dan gelen her türlü geleneği sorgusuz kabul etmeleri eleştirilir. Farklı ülkelere giden Avrupa ve Osmanlı insanının tutumu karşılaştırılır.

Alaeddin Rûhî (Mekteb-i Kuzâttan \ Kesriyeli)

Beşeriyette Merhamet N.106, 16 Rebûlâhîr 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1963-1965

Merhametin insanlarla beraber doğduğu ve muhitine göre de geliştiği ifade edilir. Devamında da merhametin önemine değinilir. Kişilerin hayattaki menfaatleri için neleri yapabilecekleri aktarılır.

Hüseyin Hazım

Ba's-i Ba'de'l Mevt N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrinievvel 1324, s.115-118

Adalet ve hikmetin zuhûr etmesi için hayırlı amellerin yapılması gerektiği vurgulanır. Yardımlaşmanın önemine değinilir. Makalede konuyla alakalı beyitlere de yer verilir.

Fazîlet

N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.158-160

Fazîlet kavramının insanın kalbine ne şekilde temas ettiği aktarılır. Fazîlet sayesinde bir millete varis olan adetler, zulümler ve kötü ahlâk terk edilebilmiştir. Ardından Hz. Peygamber'in büyük bir fazilet ile yaratıldığına dikkat çekilir.

Hayâ

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1154-1156

Hayânın bir insanlık hali olup bütün ayıpları örttüğü zikredilir. Kişide var olan ahlâkın derecesini anlamak için hayâ sahibi olup olmadığına bakmanın önemine değinilir. Hz. Peygamber'in konuyla alakalı sözlerine yer verilip, hadisler sıralanır. İnsanda hayâ hasletinin üç husustan ibaret olduğu zikredilerek, hayânın da bir kanuna sahip olduğu eklenir.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Esas Terbiye

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.453-455

Maneviyatın idamesinin milli terbiye ile mümkün olduğu zikredilir. Milli terbiyenin, dini terbiyeye bağlı olduğu aktarılır. Ahlâka dair yazılan tüm eserlerde var olan ortak hususlar vurgulanır. Devamında terbiyenin öneminden bahsedilir. Lisan tahsili gayesiyle milli terbiyenin feda edilmemesi gerektiği vurgulanır.

Esas Terbiye

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.468-470

Kavânîn-i Ahlâk

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.574-576

Adaletli kanunların tesis edilmesinin hangi sebeplere dayandığı zikredilir. Kişilerin kanun hükümlerini idrak edip, ahlâka mugayir hususlardan sakınması gerektiği eklenir.

Ahlâk ve diyanet ilişkisine değinilir. Hz. Peygamber'in ahlâk, ilim ve marifete önem verdiği ifade edilir.

İnsâf

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.644-646

İnsaftan tecerrüt etmenin ne şekilde gerçekleştiği aktarılır. Munsif olabilmenin şartı açıklanır. Ardından insaf ehlinin tanımı yapılır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Ahlâk ve Hiss-i Millî

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1701–1703

Ahlâk bozukluğunun bulaşıcı bir hastalıktan daha şedit olduğu dile getirilir. Bu bozukluğun dinsizliğe kadar gidebileceği zikredilir. Müstahsen ve müstehcin kavramları açıklanarak, mezkûr iki kavrama ait örnekler sıralanır. Cemiyetin bir noktada ittihat etmesinin de din, ahkâm-ı kavanin ve edebin muhafazasıyla gerçekleşeceği savunulur.

Sabâhat-i Vech

N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2088-2090

Safavet-i Ahlâk

Hz. Peygamber'in ahlâkının güzelliği dile getirilir. Ardından ahlâkın önemine değinilir. İslâm ulemâlarının ahlâk, lisan bakımından fikir ve içtihatlarında yanılmadıkları ifade edilir. Güzel ahlâk sahibi olmakla ilgili emsallere yer verilir. Hz. Peygamber'in ashabına hitaben sarf ettiği sözler sıralanır. Ardından Hz. Peygamber tarafından bildirilen duası kabul olan on kişi maddeler halinde verilir.

Ahlâkta

N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrîn-i Sâni 1327, s.2450-2453

Buhrân veyâhûd Huysuzluk

Huyun tanımı yapılır. Huyun nelerden etkilenebileceği aktarılır. Ahlâkın buhran yaşaması durumunda hiddet, şiddet, asabiyet, inkâr, zulüm gibi hususların vuku bulduğu zikredilir. Mezkûr hususlardan kurtulmak için dört maddede nelerin yapılması gerektiği sıralanır. Devamında da ahlâkla ilgili Arapça hadislere yer verilerek açıklamaları yapılır.

Meslek ve

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2513-2515

Meslekçilik

İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı hakikat önünde böyle şeylerin ehemmiyetinin olmadığı zikredilir. Ayrıca meslekçiliğin ahlâksızlıkla sonuçlandığı ifade edilir. Mezkûr hususun neyle ilgili olduğu hakkında malumat verilir. Ayrıca meslekçiliğin fikrin inkişafına hizmet edemeyeceğine dikkat çekilir. İtikat ile meslekçiliğin içtima edip edemeyeceği sorgulanır. Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıklarına dikkat çekilerek, örnekler verilir.

İslâm'da

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2543-2545

Tevekkül-i Mütevekkilin

Ahlâkiyât kısmında yer alır. İslâm dininde tevekkülün esas olduğu ifade edilir. Tevekküle sahip olan ve olmayan insanlar karşılaştırılır. Hz. Peygamber'in tevekkülle ilgili hadislerinin önce Arapçası ardından Türkçe açıklaması aktarılır. Tevekkülü tembellik sayanlar eleştirilir.

İza Dâka İttesea

Yirminci asrın garip tecellilere sahip olduğu zikredilerek, yazarın indinde mezkûr asır ümm-i tebeddülât olarak adlandırılır. İnsanların ahlâkının değiştiği bildirilir. 20. asırda gerçekleşen 7 Mart 93, 10 Temmuz 1324, 8 Temmuz 328 inkılapları arasında çeşitli farkların olduğu vurgulanır. Bu farklılıklar iki kısma ayrılarak açıklanır.

Maâlî-i Umûr

N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3168–3169

Maâlî-i Ahlâk

Kişinin içtimainin tenkitlerinden ve vicdanının sesinden kurtulabilmesi için neleri ıslah etmesi gerektiği aktarılır. 20. asırda doğru yolu aramanın ve bulmanın zor olduğu dile getirilir. Doğru yolu insanların vicdanı ve ahlâkıyla bulabilecekleri bildirilir. Ahlâkını kaybeden bir kitleden ulviyet, düşünce ve fikir beklenemeyeceği zikredilir.

İbrahim Lütî (Ödemişli)

Terbiye-i Ahlâkiye

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2814-2815

Mütefekkirleri düşündüren en büyük içtimai noksanlığın ahlâkî terbiyeden mahrum bulunmak olduğu zikredilir. Yazar milli ahlâk ve terbiyenin terk edilerek, sair devletlerin taklidine çalışıldığına dikkat çeker. Ahlâkî terbiyenin önemine değinilir.

Mensî Bir Hakikat

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2848-2849

Ahlâkın müsebbibi olduğu hususlar sıralanır. Ahlâk ile ilgili evvelden pek çok makalenin yazıldığı lakin intibahın sağlanamadığına dikkat çekilir. İzmihlale uğrayan devletlere bakılıp onlardan ders çıkarılması gerektiği dile getirilir. Selamete ulaşabilmek için güzel ahlâkın takip edilmesi gerektiği vurgulanır.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer'iyeye N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3054-3056

Terakkiyât-ı Diniye – Ahlâk

Ruhun muhtaç olduğu kuvvetler sıralanarak, mezkûr kuvvetlerin ahlâk ile derecelendiği belirtilir. Güzel ahlâk usulünün hikmet, şecaat, iffet ve adaletten ibaret olduğu aktarılır. Hikmet, şecaat, iffet ve adalet lafızları açıklanır. İnsanın fitraten kötü ve iyi ahlâka sahip olduğu dile getirilir. Daha sonra aldığı terbiye ile mezkûr iki taraftan birini tercih ettiği zikredilerek, ulemâ arasında bu hususta ihtilafın olmadığı aktarılır. Güzel ahlâkın iki yol ile kazanılabileceği zikredilerek, açıklanır. Hz. Peygamber'in güzel ahlâkını konu alan kıssasına yer verilir. Cüneyt Bağdadi, İmâm Gazâlî, sahabeden bir zatın güzel ahlâkla ilgili düşünceleri aktarılır. İsrâ suresinin on altıncı ve on yedinci ayetlerinden bir bölüm verilir. Ardından tarihten bazı devirler nakledilerek ahlâkın bozulmasıyla ülkelerin inhitata uğradığı bildirilir.

Medeniyet-i Şer'iyeye N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3066-3069

Terakkiyât-ı Diniye

“Mâ'bad – tebdil-i ahlâk” notuna yer verilir.

Medeniyet-i Şer'iyeye N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3084–3085

Terakkiyât-ı Diniye

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Saâdet-i Hakikiye N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.328-333

Kişinin havas ve faziletler bakımından dörde ayrıldığı zikredilerek, malumat verilir. Saadet-i hakikiye-i insaniyenin de mezkûr dört cihetle tayin edileceği savunulur. Ardından insanların kendine mahsus kemâlleri olduğu ifade edilir ve sıralanır. İnsanlığa ait saadetin ne şekilde gerçekleştiği sorgulanır. Nefsine yenik düşenlerin akıbeti anlatılır.

Mehmed Refet

İslâmiyet'te N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.408-409

Medeniyet ve Hürriyet

Medeniyetin tanımı yapılır. Kişilerin şerîata sığınması gerektiği zikredilir. Ahlâk ve medeniyet ilişkisi mevzu bahis edilir. Fazilet sahibi kişilerde olması gereken hususlar sıralanır. İslâmî medeniyetin de mezkûr hususlarla gerçekleşeceğine inanılır. Ardından şerîatın insanlar için olan önemine değinilir.

Mehmed Sıtkı

Re'sü'l Hikmet N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2106-2107

Mahâfetullah

Yazarın güzel ahlâk yorumuna yer verilir. Hem dünya hem de ahiret hayatını mahfuz edebilmek için ahlâkın hangi esaslarının gözetilmesi gerektiği aktarılır. Başlıkta yer

alan “Res’ül Hikmet Muhafetullah”ın manası verilir. Allah’tan korkmanın önemine değinilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Ahlâk N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1183-1185

Ahlâk mefhumunun beşer için olan önemine değinilir. Kişide ahlâksızlığın cereyan etmesinin nasıl gerçekleştiği aktarılır. İstibdat ve meşrutiyet devirlerindeki ahlâk olgusu karşılaştırılır. İslâm ahlâkının idrak edilmesi gerektiği öğütlenir. İslâm devletlerinin parlak devirlerdeki muzafferiyeti ahlâk mefhumunun varlığına dayandırılır. Ahlâkın devlet yönetimini nasıl ve ne şekilde etkilediğine dair örnekler verilir. Ardından terakki ve tedenninin yegâne sebebi olarak ahlâk gösterilir. Bir kavmin, bir memleketin en ziyade muhafazası lazım gelen efradının gençler, cahiller olduğu zikredilir. Ahmet Mîthat Efendi’nin gençlerin ahlâkını düzeltmenin çarelerini aradığı ve bu yolla yazdığı mektuptan bahsedilir. Ardından yazarın nazarında 20. asrın gençlerinin ne durumda olduğu aktarılır.

Ahlâktan N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1213-1214

Ahlâktan N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1247-1249

Ahlâktan N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1277-1279

Ahlâktan N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1294-1296

Ahlâktan N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1326-1328

Ahlâktan N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1340-1342

Ahlâktan N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1373-1375

İnfîâlat-ı Nefsâniye N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1806-1808

Her canlının kendi nefsinin esiri olduğu dile getirilir. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki düşünebilme yetisinden kaynaklı farka değinilir. Nefsin hangi hususta kişinin mertebesinin düştüğü zikredilir. İnsanların ahlâk bakımından birbirinden ayrıldığı bildirilir.

Nazar-ı N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1980-1984

Hükümette Ahlâk

Osmanlı Devleti'nde açılan mekteplerin sadece maârifte değil, ahlâka da hizmet etmeyi amaçladıkları aktarılır. Ardından Meclis-i Mebûsân'ın 71. içtimainde mebus Tevfik Efendi'nin yaşadığı ve ahlâka muğayir olduğu düşünülen vaka anlatılır. Sabah gazetesinde M.S. imzasıyla yayımlanan bir makalede ahlâkla ilgili ele alınan görüşe yer verilir.

Said (Darendevî)

Müdâhane

N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.169-171

Vasıfların en çirkinlerinden biri olarak addedilen müdâhanenin tanımı yapılır. Hz. Ömer'in konuyla alakalı lafzı örnek verilerek hatırdan çıkmaması öğütlenir. Abdullah bin Abbasi'nin Hz. Peygamber'e müdâhane ile ilgili sorusu ve cevabı da hadisle rivayet edilir.

Sadık Hulûsî (İskeçeli)

Meşrutiyet – Ahlâk ve

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2741–2742

Ulemâdan Bir Temenni

Meşrutiyeti tanzim ve tesis eden esaslardan birinin de ahlâk olduğu bildirilir. Ahlâka önem veren ve vermeyen kavimlerin akıbeti hakkında bilgi verilir. Ahlâksızlığın nelere sebep olduğu sıralanır. Mezkûr husustan kurtulabilmek için nelerin yapılması gerektiği zikredilir. Ahlâkî marazın Osmanlı devletinde çoğaldığı zikredilerek, bu hususta hem kalem erbabına hem de ulemâyâ görev düştüğüne dikkat çekilir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Bu Gidişle Millet

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2623-2624

İflâs-ı Ahlâkiye Mahkûm Olacak

Ahlâksızlığın insanları felakete sürüklediği, siyasi hayatı izmihlale uğrattığı aktarılır. Müfekkîr ve münevverlerin ahaliyi ahlâksızlığa ne şekilde sürüklediği zikredilir.

**Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî
 \ Mustafa Takî**

Diyânetin N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.604-606

Medeniyete Lüzûmu

Cürmün tanımı yapılır. Ardından vezaif-i nefsiye ve ceraim-i nefsiye hakkında malumat verilir. Şahısların akıllarının pek çeşitli olduğu zikredilerek üç kısma ayrılmış ve ardından açıklanmıştır. Akıl erbabının müracaat edecekleri vesail itibarıyla beş kısma ayrıldığı zikredilerek, sıralanır. Mezkûr vesailin gerçekleşmesi için bir kanuna ihtiyaç duyulduğu bildirilir. Ahlâk ile ölçülebilecek hususlar sıralanır. Ahlâkın terbiyesi ve ıslahı için takip edilmesi gereken iki yol sıralanır. Mücazat-ı kanuniye tabirinin ne şekilde cereyan ettiği açıklanır. Mezkûr kanunun hükmünü hükümetin uygulayacağı zikredilir.

Diyânetin N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.636-638

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.654-657

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.685-687

Medeniyete Lüzûmu

Diyânetin N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.725-727

Medeniyete Lüzûmu

“Mâ’bad ve hitam” notuna yer verilir.

Şeyh Es’ad Efendi \ Es’ad \ Mehmed Es’ad

Ahlâk-ı Siyasî N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.992-994

Makale – 2

Memleket ve hükümetin selameti için fevz ve salahın gerekliliğine değinilir. Sâbık devirde siyasi ahlâkın kaybedildiği zikredilir. 10 Temmuz 1324 tarihinden itibaren adalet, hürriyet ve müsavat gibi siyasi ahlâkı barındıran unsurların tekrar kazanıldığı ifade edilir.

3.2.5. Sosyal Meseleler

3.2.5.1. Kadın

Ahmed Şükrî (Buldanlı)

Dertlerimizden N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3058-3059

İtalya’nın pek çok kişinin ölümüne sebep olduğu zikredilerek, musibetlerin gittikçe arttığı aktarılır. Çocuklarını Alman mürebbiyenin yetiştirmesine izin verenler, sabah akşam tiyatroya konsere giden kadınlar, küçük yerlerde ve mekteplerde kadınlara mahsus tiyatro açılması ile gıybet, kötü söz söyleyenler eleştirilir. Mezkûr hareketlerin İslâmiyet’e muhalif olduğu zikredilir.

Hâce Fatma Mergûbe

İslâm Kadınları ve N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.192-194

Moda

İçtimâiyat bölümünde yer alır. Kadınların modaya, ziynete kendilerini fazlaca kaptırdıkları zikredilir. Erkeklerin Avrupa kumaşına muadil mensucat yetiştirmek üzere fabrika tesis etmelerinin lüzumundan, kadınların da bir müddet bulabildiklerini giymek fedakârlığını göstermeleri gerektiği bildirilir. Kadınların dikiş parası vermek yerine dikimi öğrenmesi gerektiği savunulur.

Tahsil-i Nisvân N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1455-1456

Osmanlı devletinde kadınların tahsili mevzu bahis edilince hem erkeklerin hem de kadınların aksi bir şekilde seslerinin çıkma sebebi sorgulanır. Osmanlı Devleti'nin tahsil ve terbiyesinin Avrupa'yla kıyas edilemeyeceği zikredilerek sebebi açıklanır. Hz. Ayşe zamanında ilim ve irfanın çokluğuna değinilir. Şark ve Garp'ta ilmin ne şekilde olduğu aktarılır. Kadınlar arasında okuyup memlekete faydalı olanların da bulunduğu dikkat çekilir. Fatma Aliye Hanım kadınların medar-ı iftiharı olarak addedilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâm'da Çarşaf N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2304-2307

Ve Çarşaflılar

Kadınların haklarını genişletmek için çarşaf, peçe gibi kıyafetlerin yasaklanması eleştirilir. Kadınların pek çok hakkının var olduğu zikredilerek, örnek verilir. Ardından yazar feminizm ile ilgili düşüncelerini zikreder.

İmzasız

Dört beş adet kartpostal ile beraber idârehânemize irsâl edilen varakadır

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.151

İdârehâneye Yüzbaşı Ali Vasfi Bey tarafından gönderilen kartpostal varakalarında Müslüman kadınlarının fotoğraflarının çıkartılarak dergilerde, çeşitli semtlerin camekânlarında teşhir edilerek satılmasına ve insanların tepki göstermemesi hayretle karşılanır. Müslüman kadınların fotoğraflarının her yerde bulunması ahlâk ve İslâmî edep anlayışına ters bir durum olarak telakki edilir.

Âdâb-ı Umûmîye

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.937-938

Ağustosun yirmi yedisinde yevmi gazetelerde çıkan haberde kadınların hakkıyla tesettüre riayet etmediği, çarşı ve pazarda açık giyindikleri dile getirilmiştir. Ardından kanunlara uymayanlar hakkında takibatın başlanacağı bilgisi de eklenir.

Beyânü'l-Hak

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938

Beyânü'l-Hak mecmuasında “Âdâb-ı Umûmîye” başlığıyla yayımlanan makalede kadınların tesettüre riayet etmedikleri zikredildiğinden İslâm adabına uygun davranılması gerektiği vurgulanır.

Beyânnâme-i

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2698–2699

Meşihatpenâhî

Osmanlı devletinde yaşayan Müslümanların tesettürle alakalı hükümlere verdiği ehemmiyetin azaldığına dikkat çekilir. Osmanlı devletinde tanınmış din adamlarının kendi mezheplerinin adap ve icaplarının icrasına mükellef oldukları zikredilerek, buna

muhallif hareket edenlere ceza kanununun doksan dokuzuncu maddesi ile muamele edileceğinin bilgisi verilir. Müslüman kadınlara ve aile reislerine bu hususta düşen görev aktarılır.

M. Şükrî

Kadınlığımız N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1832-1834

Kadınların çocuklarını iyi yetiştirmesi halinde topluma ne gibi katkılarının olacağı aktarılır. Tesettürle ilgili ayet verilir, önemine değinilir. Feministlerin ifadelerine yer verilerek, akım ve düşünceleri eleştirilir.

Müzmin Bir N.121, 4 Şaban-ı Şerif 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2206-2209

Maraz-ı İçtimâî – Moda

Modayı beşeri bir elzem olarak addedenlerin bakış açıları sıralanır. Feministlerin moda ile ilgili görüşü eleştirilir. Modaya kendini kaptıranların mali durumlarının nasıl etkilendiği anlatılır. Avrupa'daki kadınların moda uğruna neler yapabileceklerine örnek verilir. Modaya düşkünlüğün insanı maddi manevi pek çok zarara uğrattığı savunulur.

Mustafa Sabri

Din-i İslâm'da N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.595-598

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Talak -1-

Erkeğin boşanma hakkına sahip olmasının belli şartları barındırdığı bildirilir. Kadınların mebusluk yapmamalarının sebebi aktarılır. İslâm âleminin kadına bakış

açısı aktarılır. Kadınların tahsil ve terbiyeden mahrum bırakmak taraftarı olunmadığı eklenir. Erkeğin dünya işlerini, kadının ise ev işlerini idâre edecek surette yetiştirilmesi lüzumu 20. asrın dünyasında kabul edilen bir husustur.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Şark ve Garp Kadınları N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1437-1440

Gazetelerin birinde çıkan yazıda yazarın Avrupa'ya yaptığı bir gezi esnasında Şark ve Garp kadınları arasında yaptığı muhakeme aktarılmıştır. Bu yazarın Osmanlı kadınlarıyla ilgili görüşlerine yer verilir. Mustafa Safvet zikredilen görüşleri eleştirir.

Bizde Yenilikler N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2954-2956

Feminizmin nerede peyda olduğu zikredilerek, tanımına yer verilir. Avrupa'daki kadınların tanımda yer alan taleplere rağmen esir konumunda oldukları zikredilerek, bu hususta sekiz madde sıralanır. Osmanlı Devleti'nde ve Avrupa'da yaşayan kadınlar karşılaştırılır. Feminizmin iki sebepten ötürü ortaya çıktığı zikredilerek, açıklanır. İstanbul'daki ve taşradaki kadınların tesettürü kullanmaları bakımından karşılaştırılır. Ardından kadınların resmi işlerde çalışması meselesine değinilir.

Bizde Yenilikler-2 N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2995-2997

Said

Makale-i Mahsûsa

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.98-99

Dördüncü sayıda yayımlanan makalesi sebebiyle Fatma Mergûbe Hanım'a teşekkür edilir. Kadınların mali servete ne gibi zararlarının dokunacağı sıralanır. Cemiyet-i siyasiyenin devamı için sadece erkeklerin değil kadınların da çalışması gerektiği savunulur. Maişet sıkıntısına değinilir.

3.2.5.2. Aile \ Evlilik \ Yaşam Tarzı \ Maişet

Ahmed Şevki (Konyalı)

Müslümanlarda

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1392-1393

Aile Hayatı

Paris ve Osmanlı milletinden olan insanların yaşam şekillerinin birbirinden farklı olduğu dile getirilir. Avrupa'nın kadınlar ve erkeklere bakışı sıralanan örneklerle aktarılır. Avrupalıların maişet tarzının fakir halkı müşkül duruma soktuğu düşünülerek eleştirilir. Osmanlı devleti ve Avrupa'da yaşayan insanların fakir halka nasıl baktıkları karşılaştırılır.

Müslümanlarda

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1407-1409

Aile Hayatı

Müslümanlarda

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1502-1504

Hayatı

Müslümanlarda

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1523-1525

Aile Hayatı

Aynizâde Hasan Tahsin

Nüfus Meselesi

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.20-22

İçtimaiyat bölümünde yer alan makaledir. Nüfus meselesinin hem siyaset hem de iktisat bakımından önemine değinilir. Hz. Peygamber'in evlilikle ilgili görüşlerine yer verilerek, kişiler evliliğe teşvik edilir. Ekonomik sebeplerden ötürü evlenemeyen kişilerin ve köyde yaşayanların istibdad zulmünden kaçmaları nüfus miktarını etkileyen hususlar olarak addedilir.

İbrahim Lütfi (Ödemişli)

Tesettür

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2801-2802

Münasebetiyle Mübâlâtsizlik: Bâis-i felakettir

Bir milletin elîm neticeler yaşaması için gerekli sebep zikredilir. İçtimai hayatta ise milli ananelerin terk edildiğine dikkat çekilir. Osmanlı Devleti'nin bir köşesinin düşman işgali altında olduğu ifade edilir. Vatanın felaketine sebep olan hususların araştırılması gerektiği vurgulanır.

İskilipli Mehmed Atıf

Harf ve Sanâyi' N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2311-2314

İnsanların medeni ve içtimai bir şekilde yaşayabilmeleri için belli usullere muhtaç oldukları zikredilir. Mezkûr usuller sekiz kısma ayrılarak açıklanır. Peygamberlere Hz. Cebrail tarafından birtakım sanatların öğretildiği zikredilerek konuyla alakalı hadislerin hem Arapçasına hem de Türkçesine yer verilir. Çocukluğunda sanat ve taallümle iştilal olmayan kişilerin akıbetinin neler olabileceği sıralanır. Kişinin kendi kazancına sahip olmasının önemine değinilerek, peygamberlerin meslekleri hakkında malumat verilir.

Medeniyet-i Şer'iyeye Terakkiyât-ı Diniye – 3 – veliyü'l emr ve erkân-ı hükümetin takip edecekleri meslek – program

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2574–2576

Ebu Bekir et-Tartuşi, “Siracü'l Müluk” isimli kitabında milletin saadeti, memleketin selameti ve hükümetin intizamı için üç usulü takip etmek gerektiğini zikreder. Mezkûr usuller sıralanarak, Hz. Peygamber ve Kur'ân-ı Kerîm'in takibiyle gerçekleştirilmelerinin mümkün olduğu aktarılır. “Asl-ı Evvel” alt başlığında Hz. Peygamber'in yanına gelip memuriyet talebinde bulunan bir zattan bahseden kıssaya yer verilir. Devamında Ebu Bekir et Tartuşi kıssadaki hikmeti açıklar. Hükümete verilebilecek maddi ve manevi zararlardan bahsedilir.

3.2.5.3. Giyim

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâmiyet – Dandizm N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2666-2668

Dandizmin manasına yer verilir. Devamında da zarafet ikiye taksim edilerek, açıklanır. Bazı kimselerin gördüğü her şeyi taklide çalıştığı ve sıkıldığında bir başkasını kendine zarafet yeri addettiği dile getirilir. Avrupa'da ve Türkiye'de zarafetin nasıl olduğu hakkında örneklerle malumat verilir.

İmzasız

Fes N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.71-72

Avusturya ile Osmanlı arasında değişen hukuk sisteminin neticesinde Avusturya yapımı olan feslerin değişime uğradığı aktarılır. Fes kullanımının Osmanlı milleti için olan önemine ve ayrıca Osmanlılığın simgesi olduğuna vurgu yapılır. Osmanlı Devleti'nin kendi fesini yapması için fabrika kurması gerektiği zikredilir.

Başlıksız N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.295-296

Osmanlıların Avusturya mallarına karşı icra ettikleri boykota bazı kimselerin fesi de eklemek istedikleri zikredilir. Mezkûr mesele hakkında gazetede pek çok makalenin neşredildiği aktarılır. Kalpak giyimiyle alakalı okuyucuların sözü zikredilerek, fes ve kalpağın değiştirilmesinin mebus ve hükümetin kabulüne bağlı olduğu bildirilir.

Dersaadet Cemiyet-i

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.589-590

İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine

Müteferrika kısmında yer alır. Osmanlı Devleti'nin milli kıyafetlerinden olan serpuşun değiştirildiği takdirde olabilecek ihtimale yer verilir.

Avrupa'da Talebemiz İstanbul'da Tesettür – İşret-i Alenîye

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1329-1331

“Sırât-ı Müstakîm refikimizin 94 numaralı nüshasında görülen bir makale ehemmiyet-i mündericatına mebni mülahhasan ber vech-i ati derç olunur” notuna yer verilir. Sırât-ı Müstakîm gazetesinde derç edilen makalede; Avrupa'ya giden gençlerden bir kısmının milli edep ve ahlâkı terk ettiklerini, gençlerin Osmanlı devletine özgü olan serpuşu çıkarıp şapka giymelerini, okul gezisi münasebetiyle Yalova'ya düzenlenen gezide işret masalarının kurulduğu, tesettürün gereği gibi yerine getirilmediği aktarılır. Ardından Avrupa'ya gönderilecek talebeler için tedbirler alınması gerektiğine dikkat çekilir.

Beyânü'l-Hak

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1331

Avrupa'ya giden Osmanlı talebelerinin şapka yerine milli başlık olan fesi giymeleri gerektiği zikredilir. Farklı ülkelerin gençlerinden örnek verilerek, Avrupa'ya gittiklerinde milli serpuşlarını değiştirmediklerine dikkat çekilir.

Beyânü'l-Hak

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.590

Osmanlı Devleti vatandaşlarının milli kıyafetlerinden olan serpuşun değişmemesi için çare aramanın idârenin en büyük emeli olduğu bildirilir.

M. Şükrî

Muhafaza-i Milliyet N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2006-2009

Avrupalıları taklit edenler eleştirilir. Bir milletin terakki edebilmesinin üç şartla gerçekleştiği zikredilerek, mezkûr şartlar sıralanır. Avrupa'ya okumaya giden talebelerin tahkir edilmemek için fes yerine şapka giymeleri eleştirilir.

Mustafa Sabri

Fes ve Kalpak N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.146-149

İçtimâiyat bölümünde yer alır. Sabah gazetesi nüshalarının birinde Fes ve Kalpak başlığı ile Ethem Nejat imzalı bir makale münderiç olmuştur. Makale sahibi fes ile ilgili tenkit edici sözler sarf edip, kalpak giyimini yüceltir. Mustafa Sabri de yazarın düşüncelerini eleştirerek, aksi görüşü savunduğunu beyan eder. Ardından Tercümân-ı Hakikat'te Ahmed Mithat Efendi tarafından Kalpaklılar unvanıyla bir yazı neşredilmiştir. Bazı kişiler Ahmed Mithat Efendi'nin yazdığı makalenin Mustafa Sabri'ye karşı yazıldığını söylese de yazar mezkûr gazeteyi okumadığı için haberi olmadığını söyler. Bu yazıdan evvel aralarında tefsir meselesiyle ilgili sorun çıktığını dile getirir.

Fes ve Kalpak N.8, 27 Şevval 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.173

Menâkıbımız ve N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.693-696

Misalimiz

Kişilerin sarıklılarla ilgili düşüncelerine yer verilir. Tanin gazetesinin Selanik'te intişar eden birinci nüshasında Babanzade İsmail Hakkı Beyefendi tarafından sarıklılara karşı

umumi bir his ile makale yazıldığı zikredilir. Ardından yazarın sarıkla ilgili düşünceleri aktarılır.

3.2.5.4. Zararlı Alışkanlıklar

Eyüp Merkez-i İlmiyesi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi Cânib-i Âlisine

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.665

Eyüp Sultan’da bulunan kahvehanelerde insanların inkılap devrinden de istifade ederek oyun oynanmaya devam ettikleri bildirilir. Ayrıca Hz. Halid’in türbesinin yakınlarında da oynanması sebebiyle bu tür şeylerin yasaklanması istirham edilir.

Hüseyin Hazım

Zarar-ı Müskirât

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.502-504

Apsent, Sem-i Hâil

“Beyrut’ta münteşir “El – Nebras” ceride-i şehriyesinden muktebestir” notuna yer verilir. Fransa Encümen-i Daniş azasından ve büyük tiyatro müdürü Mösyö Jolkakrani Tan gazetesinde neşrettiği yazıda apsentin zararlarına değinmiştir. Mebusların apsent için ne tür teşebbüslerde bulunduğu aktarılır. Osmanlı devletinde müskirat yüzünden nelerin yaşandığı bildirilir.

İmzasız

Beyânü'l-Hak

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.665

Kahvede oynanan oyunların hiçbir yerde oynanmaması arzu edilir. Ve konuya hem Meşîhat hem de Zabıta makamının dikkati celp edilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye (birinci bahis beş makaleyi müştemeldir) – 1
– ahkâm-ı kanûniyeyi icrâ edecek hükümet ve reisinin lüzumu

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2510-2511

Adam öldürmek, ırz ve namusa tecavüz, müskirat kullanmak, kumar oynamak, rüşvet almanın içtimai heyet ve manevi şahsı kötü etkilediği bildirilir. Karakol, çeşme, yol, şimendifer... gibi umumun menfaati düşünülerek bir şeyler inşa etmek, ticaretin terakki etmesini sağlamak, vatanın muhafazası için muntazam askerler yetiştirmenin önemine değinilir. Hükümeti muhafaza ve umurunu intizam etmeyi akıllı kimselerin gerçekleştirebileceği zikredilir.

Mehmed Arif

Müzbiha-i Ahlâkiyeler

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.433-435

Yâhûd Kahvehâneler

Kahvehaneler, kumar ve işretin insanlara zarar verdiği zikredilir. Bunların ayetlerle men edildiği örneklerle aktarılır. Kahvehanelere gidenlerin cahil ve Frenk mukallitleri oldukları dile getirilir.

M. Faik (Bandırmalı)

Bir Maraz-ı Ahlâkî N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2272-2773

Gençlerin arasında içki iptilasının süratle yayılmasından duyulan hayret dile getirilir. İçkiye olan iptilanın ahlâkî ve maddî boyutu aktarılır. Garbi memleketlerden İskandinavya ile İsviçre’de içki kullanımına karşı boykotların tatbik edildiğine dikkat çekilir.

M. Şükrî

Şâyân-ı Teessüf N.103, 25 Rebiülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1906-1909

Hâllerimizden

Avrupa’dan Osmanlı devletine taklitle gelen içki kullanımının ne gibi zararlara vesile olduğu aktarılır. İslâm dininin içkiye karşı tutumu ayetler verilerek zikredilir. Ardından İslâm dininde müskiratın hangi hususta ve şartlarda kullanılmasına müsaade edildiği bildirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Bir Musâhabe N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1636

Paris 16 gazetesinde Prens Bonapart’ın İstanbul’u ziyaretinin ardından Monako’da olduğu gibi büyük bir kumarhane tesis etmek için Osmanlı hükümetinden izin aldığı yazılmıştır. Kumarhane açıldığı takdirde Türkiye’nin mali durumunun iyileşeceği de vurgulanmıştır. İsim zikredilmeden birtakım eşhasın fikirleri ve bu fikirlerin mukabili de zikredilir.

Mûcib-i Gıpta N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2121-2123

Bir Hâl

Gazetelerde yer alan bir haberde Avrupa hükümetlerinden birisinin on beş yaşından küçük çocuklara içki satmamakla ilgili bir kanun çıkarttığı aktarılır. Osmanlı devletinde müskiratı savunan az kişi olmasına rağmen içki içenlerin mevcudunun Avrupa'dan daha fazla olduğu dile getirilir. Ardından müskiratın zararlarına değinilir.

Yedgeçizâde Abdurrahman Zeki (Mesudiyeli)

Teesürât-ı Diniyeden N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2499-2501

Karamürsel'de Meyhâne Küşâdı

Karamürsel'e giden yazar, orada medeniyet adı altında bir meyhane açıldığını zikreder. Ahalinin mezkûr konuyla alakalı başvuruları ve sonrasında yaşananlar aktarılır.

3.2.5.5. Batıl İnançlar

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Mebde-i Feyz N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2794-2796

20. asırda ağaca bez takıp ondan medet umanlar eleştirilir. İnsanların her zaman efsanelere kapılıp aldandıkları zikredilir. İslâm dininin mezkûr konuya bakışı aktarılır. İnsanların efsane, batıl gibi itikatlara sahip olmasının cehalet ve ahlâksızlık neticesinde gerçekleştiği savunulur.

3.2.5.6. İânât

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Memleketini Seven N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3140-3141

Kimselerin Kulaklarına Değsin

Osmanlı Devleti'nin dışarıdan gelen saldırılardan ötürü askerlere top, tüfek ve kılıcın gerektiği zikredilerek; aç, susuz, çıplak kalmamaları için paraya ihtiyaçları olduğu bildirilir. Askere gitmekten de korkulmaması gerektiği belirtilir. Hz. Peygamber'in ömrünün muharebeyle geçtiği, yerleri genişletip Müslümanların çoğalmasına sebep olduğu dile getirilir.

Elhac Mehmed Arif

Beyânü'l-Hak N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1853

İdarehânesi Müdüriyet-i Âliyesine

Müteferrika kısmında yer alır. Kesesindeki otuz altı kuruşu Türkistan'daki felaketzedeler için bağışlayan yazar bunu az bularak, ilim talebelerinin yanına gittiğini ifade eder. Haberi okuyan talebelerin yardım toplamak için büyük bir çaba gösterdiklerini dile getirir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Cemiyet N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1646-1648

Maskesi Altından Neler Savruluyor?

Selanik Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkezi heyetinin Osmanlı donanmasına kurban bedellerinin verilmesiyle ilgili bir beyanname neşrettiği bildirilir. Hikmet gazetesinde de konuyla alakalı bir makale yayınlandığı bilgisi verilir. Mezkûr husus eleştirilerek, kurban paralarının donanmaya verilmesinin caiz olmadığı zikredilir.

Hasan Sabri (Eğridereli)

Marûzât-ı N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2551-2552

Âcizleridir Ki

İnegöl'den; Trablusgarp, Hilal-ı Ahmer, Donanma-yı Osmani komisyonuna bir miktar para gönderildiği bildirilir. Paranın miktarına yer verilerek, yardım gönderen kişilere teşekkür edilir. Ardından gönderilen yardımların *Beyânü'l-Hak* mecmuasında yayınlanması ricasında bulunulur.

İmzasız

Londra'daki Câmii-i N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

Şerîf İânesi

Londra'da inşası kararlaştırılan camii için Hindistan'ın itibar edilen kişilerinden Ağa Han beş bin liralık bir yardımda bulunduğu aktarılır. Mezkûr camiie yardım için İngiltere Milli Bankası'nda iane defteri açıldığı bilgisi verilir.

Müteferrika N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1818-1819

İlim cemiyeti vasıtasıyla Türkistan'daki Müslüman felaketzedelere yardımda bulunan kişilerin isimleri sıralanır. İsimlerinin yanı sıra yaptıkları yardımın miktarı da listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felaketzedelerine geçen hafta zarfında iâne ita eden erbâb-ı hamiyetin verdikleri iâne ile esâmîsi ber vech-i ati derç olunur

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1837-1840

İlim cemiyetinin marifetiyle Türkistan'daki Müslümanlara yapılan yardımlar zikredilir. Kişilerin isimleri ve hangi şehirlerden yardımın geldiği sıralanır.

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına iânâтта bulunan zevât-ı kirâm – Kavala'da Kunduracı Elhac Arif Efendi delâletiyle

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1854-1856

İlim cemiyetinin öncülüğünde Türkistan felaketzedeleri için toplanan yardımlar sıralanır. Kişilerin isimleri ve yardım miktarı listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felaketzedeganına iânede bulunan zevâtın esâmîsi ber vech-i ati derç olunur

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1871-1872

Müteferrika kısmında yer alır. Türkistan'da bulunan felaketzedeler için toplanan yardımın miktarı ve kişilerin isimleri sıralanır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felaketzedeganına iânedeki bulunan zevâtın esâmîsi ber vech-i ati derç olunur

N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1886-1888

Müteferrika kısmında yer alır. İlim cemiyetinin önderliğinde Türkistan felaketzedeleri için yardım eden kişilerin isimleri sıralanır. Ayrıca yardım miktarına da yer verilir.

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına iâne

N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1904

İlim cemiyetinin önderliğinde Türkistan felaketzedeleri için yardım eden kişilerin isimleri sıralanır. Ayrıca yardım miktarına da yer verilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1919–1920

İlim cemiyetinin vasıtasıyla Türkistan'daki felaketzedeler için para toplanır. Yardım eden kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye marifetiyle Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1936

İlim cemiyetinin vasıtasıyla Türkistan'daki felaketzedeler için para toplanır. Yardımda bulunan kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Türkistan Ahâl-i İslâmiyesine iâne olmak üzere Kavala Hacı Âli Paşa Medresesi talebesinden gönderilen mebâliğin müfredatıdır

N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1954–1956

Kavala Hacı Âli Paşa Medresesi talebesi tarafından Türkistan felaketzedeleri için para gönderen kişilerin isimleri ve yardım miktarı sıralanır.

Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1972

İlim cemiyetinin vasıtasıyla Türkistan'daki felaketzedeler için para toplanır. Yardımda bulunan kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

İlim cemiyetinin vasıtasıyla Türkistan'daki felaketzedeler için para toplanır. Yardımda bulunan kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Türkistan İânesi

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2020

Türkistan'daki felaketzedeler için yardımda bulunan kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan felâketzedegânına verilen iânât

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

İlim cemiyetinin vasıtasıyla Türkistan'daki felaketzedeler için para toplanır. Yardımda bulunan kişilerin isimleri ve verdikleri paraların miktarı listelenir.

Türkistan îanesi için Sivas Mahkeme Başkâtibi Mustafa Efendi vasıtasıyla

N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2099-2100

Müteferrika kısmında yer alır. Türkistan'a yardım etmek maksadıyla Sivas mahkeme başkâtibi vasıtasıyla para toplanır. Toplanan paranın miktarı ve yardım eden kişilerin isimleri listelenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye vasıtasıyla Türkistan ahali-i İslâmiyesi felaketzedeleri için Yemen Vilayetinin San'a Civarında Sinan Paşa Mevkiinde zabıtan tarafından toplanılan îane listesidir

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212

Türkistan'daki felaketzedeler için Sinan Paşa mevkiinde zabıta tarafından toplanan yardım miktarı ve kişilerin isimleri sıralanır.

İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzadegânına verdikleri îânât

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2200

İstanbul'da çıkan yangında felaketzedelere yardım eden kişilerin isimleri ve yardım miktarları sıralanır.

İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzedegânına verdikleri îânât

N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2228

İstanbul'da çıkan yangın için toplanan para miktarı ve kişilerin isimleri sıralanır.

İdârehânemiz vasıtasıyla erbâb-ı semâhatin İstanbul harîkzedegânına verdikleri îane

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260

İstanbul'da çıkan yangın neticesinde yardıma muhtaç kişiler için para toplanır. Toplanan paranın miktarı ve yardımda bulunan kişilerin isimleri sıralanır.

Dersaadet harîkzedegânına N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

erbâb-ı hamiyet tarafından olunan iâne

İstanbul'da çıkan yangın neticesinde yardıma muhtaç kişiler için para toplanır. Yardım eden kişilerin isimleri ve paranın miktarı listelenir.

Dersaadet harîkzedegânına N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392

erbâb-ı hamiyet tarafından olunan iâne

Dersaadette çıkan yangında zarara uğrayanlar için para toplanır. Kişilerin isimleri ve yardımların miktarı listelenir.

Takdir N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2456

Trablusgarp, Hilal-i Ahmer ve Donanma-i Osmani ianeleri için İnegöl kazasında teşekkül eden komisyon marifetiyle 6480 kuruş para toplandığı bilgisi verilir. Ahalinin vatanperver hissiyatı takdir edilir.

Kavala Medrese-i hayriye-i esâtize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelidir

N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2504

İlim talebeleri ve hocalarının Trablusgarp'taki askerler için topladıkları paranın miktarı ve yardım eden kişilerin isimleri listelenir.

Kavala Medrese-i hayriye-i esatize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn İslâmiyesine cem edilen iânât cetvelinden

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Kavala Medrese-i hayriye-i esâtize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn İslâmiyesine cem edilen iânât cedvelidir

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2535-2536

Kavala Medresesi ilim talebeleri ve hocalarının Trablusgarp'taki askerler için topladıkları paranın miktarı ve yardım eden kişilerin isimleri listelenir.

Kavala Medrese-i hayriye-i esâtize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesi'ne cem edilen iânât cetvelidir

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Kavala Medresesi ilim talebeleri ve hocalarının Trablusgarp'taki askerler için topladıkları paranın miktarı ve yardım eden kişilerin isimleri listelenir.

Kavala Medrese-i hayriye-i esâtize ve talebe-i ulûmu taraflarından Trablusgarp Mücâhidîn-i İslâmiyesi'ne cem edilen iânât cetvelidir

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2584

Başlıksız

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2759-2760

“Trablusgarp Derne ve Bingazi muharebesinde ibrâz-ı fedakârı eden mücahid-i asâkir ve urban-ı İslâmiye menafiine Ayasofya-i Kebirede İnebolulu Osman Efendi'nin kırâathanesinde Nevvab ve Hacegan Efendiler hazerâtıyla zevât-ı saire taraflarından cem olunarak Cemiyet-i İlmiye vasıtasıyla takdim olunan hediyeinin müfredatını

mübeyyin defterdir” notuna yer verilir. Trablusgarp, Derne ve Bingazi’deki Müslümanlar için İlim Cemiyeti vasıtasıyla para toplandığı bildirilir. Yardım eden kişilerin isimleri ve paranın miktarı listelenir.

Tayyare İânesi N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888

Otlakçı yokuşunda Abdülhalim Efendi Medresesi’nde ilim talebeleri arasında tayyare ianesi için müzayedeye vaz edilen asa doksan kuruşa Şükrî Efendi’ye satılmıştır. Bedelinin idârehaneye gönderildiği ifade edilir.

Fatih’te Tabhâne Medresesi talebe-i ulumu tarafından harp iânesi olarak Harbiye Nezaret-i celîlesine tevdi edilen mebâliğin müfredatını ber vech-i ati derç ediyoruz

N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3176

Fatih’te Tabhane medresesinde öğrenim gören ilim talebeleri tarafından harp ianesine harcanması için harbiye nezaretine toplanan para gönderilir. Kişilerin isimleri ve yardım miktarı listelenir.

İâne – Fatih N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3175

Dersiâmmı Komisyonundan

Osmanlı Devleti’nin düşmanlarına karşı Fatih mücîz ve gayr-ı mücîz-i dersiâmm efendileri ile vatanperverler harp ianesi namına verecekleri nakdi, eşyayı alabilmek için pek çok kişi bir araya gelerek Beyazıt’taki kahvehanede komisyon teşkil etmişlerdir. Biri nakitleri diğeri eşyaları kaydetmesi için iki defter açılır. İkdâm ve Sabah gazetelerinde verilen ilanlar neticesinde 9856 kuruş toplanmıştır. Makbuz karşılığında alınan yardımlar Harbiye Nezareti’ne teslim edilir. Mezkûr kahveye gelemeyenlerin adreslerini Beyânü’l-Hakk’a gönderdiği takdirde ianelerinin alınacağı duyurulur. Yardım eden kişilerin isimleri ve paranın miktarı sıralanır.

İâne – Fatih N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3191

Dersiâmları Komisyonundan

İâne – Fatih'te N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3192

Tâbhâne Medresesi talebe-i ulûmu tarafından harp iânesi

İskilipli Mehmed Atıf

Cihâd İçin İâne N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3130–3133

Şerîatta deniz ve kara kuvvetlerine yardım edenlerin cihat eden mücahitler gibi büyük bir sevaba nail oldukları verilen hadis örnekleriyle ispatlanır. Ayrıca Mesud el Ensari ile İbn Abidin'in de mezkûr konuyla alakalı görüşlerine yer verilir. Osmanlılar ve Müslümanlara hitap edilerek İslâm dinini yüceltmeleri, düşmanı vatan topraklarından kurtarmak için gerekli harp malzemelerinin temin edilmesi için fiilen, bedenen, malen iane etmek gerektiği vurgulanır. Bu ianenin sadaka-i cariye olduğu bildirilir.

Mehmed Hulûsî (Dağistanlı)

Mısır'dan Bir N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2438-2439

Mektup

Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımlarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir. Basra sâbık valisi Mardinî Arif Bey tarafından Müslümanlara yardım etmek maksadıyla pek çok gönüllünün Trablusgarp'a gönderildiği dile getirilir. Yazar, İtalyanların Trablusgarp'ı terk etmeye mecbur

olduklarını telgrafta okuduğunu bildirir. Bunu duyan halkın caddeleri her tarafı Osmanlı bayrağıyla donattığı ifade edilir.

M. Şükrî

Muhafaza-i nâmus ve haysiyet bahriyemizin kuvvetli olmasına vabestedir

N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2378-2382

İtalyanların sahip oldukları deniz kuvvetlerine güvenerek Trablusgarp'ın her tarafına bayraklarını diktikleri zikredilir. Toplanan ianeler neticesinde iki kullanılmış zırhlı ve dört yeni torpidoya sahip olabildikleri ifade edilir. Yazar harpten ders çıkartılması gerektiğine ve vatani muhafaza edebilmek için harekete geçilmesi gerektiğine dikkat çeker. Gazetelerde bazı kadınların mücevherlerini bahriye ianesine bağışladığı yazmaktadır. Diğer kadınların da ziynetlerini, mücevher ve elmaslarını bağışlamaları için çağrıda bulunulur.

Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Cihâd-ı Ekber ve N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3148-3150

Cihâd-ı Asgar

Ankebut suresinin 69. ayeti verilerek açıklaması yapılır. Cihâd-ı ekberin tanımı yapılır. Hz. Peygamber'in ashabına hitaben mezkûr ibareyi açıklayan tanımına da yer verilir. Cihâd-ı asgarın tanımına yer verilerek; Bulgar, Yunan, Sırp, Karadağ ve saire ile Müslümanların küçük muharebede muzaffer olmasının, büyük muharebede muzaffer olmasına bağlı olduğu bildirilir. Muharebe için yapılacak yegâne şeyin para yardımı ve dua etmek olduğu dile getirilir. Yazar ilim talebelerine tahsis edilen parayı harp ianesi olarak gönderdiğini ifade eder. Muharebenin devamı halinde kitaplarını satıp parasını verebileceğini, hatta ihtiyaç olduğunda kendisinin de harbe katılabileceğini zikreder.

Mustafa Sabri

İâne-i Milliye N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.966-968

İâne-i milliyenin ne olduğu sorgulanarak, açıklaması yapılır. Milletın varını yoğunu dökerek bir donanma çıkarmayı istemesi halinde üç beş zırhlı değil yirmi beş zırhlı yapabileceğine dikkat çekilmiştir. Konuyla alakalı Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir'den kıssalar verilir.

İâne-i Milliye-i Nisvân Cemiyet-i Muazzesine – hakikatten hayale doğru

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.971-975

İstanbul'da günlük gazetelerde İâne-i Milliye-i Nisvan Cemiyeti'nin açıldığı yazılmaktadır. Yeni Gazetede İâne-i Milliye bahsi üzerine Doktor Fazıl Berki Bey'in yazdığı makaleyle Mustafa Sabri'nin de aynı düşünceleri taşımakta olduğu zikredilir. Yazarın teklifi hanımların bütün elmaslarını cemiyete vermesi yönündedir. İâne-i milliye sandığını canlandırmak için milletin cebindeki ekmek parasına dokunmadan maişetini bozmadan hazır bir tarafta duran servetlerine ihtiyaç duyulduğu da eklenir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Temiz Yürekli Bir N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1745-1746

Köylü

Osmanlı halkının açılan donanmaya yardımlarını esirgemediği dile getirilir. Ezine civarında yaşanan bir olayda köylüleri yardım etmemeleri için uyarın çerçıye verilen cevap aktarılır. Donanmaya yapılan para yardımının önemine değınir.

İslâmiyesi – Hal-i Melâl-engizi

Türkistan'daki Müslümanların tecrübe ettikleri kötü hadiseler neticesinde Meşihat dairesinin bir komisyon teşkil ettiği ifade edilir. Hem İlim Cemiyeti'nin hem de Beyânü'l-Hakk'ın yardım edeceği bildirilerek, hadis ve ayet örneğiyle herkes yardıma çağrılır. Yazının sonunda da İlim Cemiyeti vasıtasıyla Türkistan'daki Müslümanlara yardım eden kişilerin yaptıkları yardımla birlikte isimleri sıralanır.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

İdâre-i Âliyesine – İnegöl

Dipnotta makalenin evvelden gönderildiği fakat dercinin ertelendiği belirtilir. Yazar Ramazân'dan önce İnegöl'e gittiğini bildirerek, orada yaşanan bir hadiseyi aktarır. Evvela İnegöl'ün coğrafi konumu, nüfusu, etrafında bulunan dağların isimleri, mezkûr yer için söylenen şiirler, sahip olduğu hane, Müslüman nüfusun sayısı; şehirde bulunan imarethanelerin miktarı zikredilir. Kasabanın sakinlerinin birkaç Ermeni, Yahudi, Rum dışında çoğunluğunun Müslüman olduğu zikredilir. Tiyatronun oynatılması için ruhsat verilmesine ısrarcı olan halkın, tiyatrodan kazanılan paralarla mektep ve tayyare ianesine tahsis edecekleri bildirilir. Ardından iane miktarı ve yardım yapılacağı yer sıralanır.

**Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî
 \ Mustafa Takî**

A'dad-ı Kuvvet N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2526-2528

Matbuat âleminde bahriye kuvvetlerine ianenin gerekliliği ve farz olmasından bahsedildiği bildirilir. Şer'î fetvayı Meşihat makamının verebileceği dile getirilir. Deniz kuvvetlerine yardım etmenin farz olduğu ifade edilerek, bunun farz-ı kifaye mi ya da farz-ı ayniye mi olduğu tartışılır. Anlatım esnasında müftü Fahrettin Efendi'nin fetvalarına da yer verilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Kara Hisar Sahip N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrinisânî 1327, s.2455-2456

Kara Hisar'da bir aydan fazla sürede bulunan yazar, mezkûr yerin ahvalinden bahseder. Yazar Kara Hisar'a yeni geldiği zaman İtalyanların saldırılarına başladıkları; halkın mahzun olduğunu zikreder. Zikredilen hadiselerin yaşandığı sırada tiyatro kumpanyasının gelerek oyun oynayabilmek için ruhsat istediğini belirtir. Halkın durumundan ötürü kumpanyaya izin verilmediğini ekler. Cuma namazından sonra vaizin yardımlaşmanın faziletlerinden bahsederek donanma ianesine iştirak etmenin lüzumuna dair nasihatlerde bulunduğu bildirilir. Ayrıca Kara Hisar'a evvelden yapılan mektep ve camii hakkında malumat verir. Devamında da mezkûr yere hizmetleri dokunan Saraybosnalı Kesrelizade Emin Ağadan bahseder.

İnegöl'den Telgraf N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872

Müteferrika kısmında yer alır. Bursa Şer'î Mahkemesi Meşihat makamının tayyare almasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, tayyare iânesi için beş Osmanlı lirası gönderdiği zikredilir.

3.2.5.7. Toplumsal Bozukluklar

Boyunoğlu Mehmed Zeki

Meslek N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1942-1945

Meslek lafzının tanımları yapılır. Cemiyete faydalı olamayacağı düşünölen kişilerin eylemleri sıralanır. Mesleksizliğin kişiyi ne gibi hallere sürükleyeceği ve hangi sebepten vuku bulduğu aktarılır.

Fahrüddin

Doğru Söze N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrinievvel 1326, s.1599-1601

Kim Ne Der!

Yazar gazetenin 83 numaralı nüshada yer alan M (Mim). Safvet imzalı Şirket-i Hayriye'nin zevali saat uygulamasıyla alakalı zikredilen beyanat hakkında fikrini belirtir. Zevali saati uygulamak isteyenler eleştirilir.

Hafız Cafer (Pravodalı)

Eimmeden Bir Nazar N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2097-2098

Dersaadet'te inşa edilen cami ve mescitlerin imâmlarına tahsis edilen meblağın evvelden neden değişmesine karar verildiği aktarılır. Devamında birkaç imâmın maaşlarının arttığının dikkatlerden kaçmadığı ifade edilerek, örnek verilir. Maaş meselesinin çözüme kavuşturulması için evkaf hümayun umurundan ricada bulunulur.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâmiyet – Terakkiyât N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1814-1816

İslâmiyet ve terakkinin birbirinin tamamlayıcısı olduğu ifade edilir. Kavimlerin terakkî etmesini sağlayan iki husus zikredilir. Terakkînin gerçekleşmesi için hangi kurumların açılması gerektiği açıklanır. İslâm dininin terakkiye ve terakkiye sebep olan esaslara hiçbir şekilde mani olmadığı ifade edilir. Gençlerin Avrupa'da taklit ettiği bazı kişilerin ilim ve irfandan uzak oldukları, bazıların ise gıpta edilecek kişiler olduğu zikredilir. Mezkûr kişilerin Avrupa'da yaşayan siyaset, ilim ve tıp erbabı olduğu dile getirilerek, haklarında malumat verilir.

İmzasız

Başlıksız N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1639

Anadolu'da yaşayan köylülerin doktor talebinin haklı bulunduğu aktarılır. Köylerde, kasabalarda çeşitli hastalıklardan ölen pek çok kişinin bulunduğu zikredilir. İstibdat devrinde seyyar doktorların çeşitli yerlere gönderildiği dile getirilir. Doktorlardan köylülerin anlayabileceği ölçüde tıbbi nasihatler içeren yazı yazılması istenir.

M. A (Elif).

Düşüncelerim N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2234-2237

İstanbul'daki sokaklarının tanzimi için senelik gelirden yüklüce bir meblağ sarf edilmesine rağmen yangın ve felaketlerin meydana gelmesinin işi zorlaştırdığı zikredilir. Memleketin sadece muvaffakiyetinde değil sıkıntılarında da kişilerin hazır bulunmaları gerektiğine dikkat çekilir.

Devâir-i Aidesine N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291

Fatih Camii içerisinde üfürükçü bir şahıs üzerine doldurduğu birtakım evrakı baş göz vs. için olduğunu öne sürerek cemaate sattığının haberi verilir. Çarşı ve pazarlarda bir sanat haline getirilen nüshacılığın Ramazân'da da icra edilmesi üzücü bir durum olarak addedilir. İslâm dinini bu gibi hususlardan korumak gerektiği zikredilir.

M. Kemâl (Selanikli)

Meclis-i Milli-i N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2014-2015

Muhteremenin – nazar-ı intibâhlarına arz

Yazar, Osmanlı Devleti'nde birtakım yolsuzluklara şahit olduğunu ifade ederek, örnekleri sıralar. Mezkûr olayların hamisizlikten kaynaklandığı ifade edilir.

M. Şükrî

İstanbul Hâtıratından N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3044-3046

Dilsûz Manzaralar Karşısında

İstanbul'a gezmek için gelen yazarın Beyoğlu ve Kadıköy semtlerinde gördüğü şahısları eleştirmesi mevzu bahis edilir. Kadıköy, Kuşdili, Çırpıcı çayırılarında akşam saatlerinde İslâm terbiyesinden yoksun hallerin yaşandığına dikkat çekilir. Bir tarafta Trablus'ta vatan için kanlar dökülürken diğer tarafta sefahat âlemlerine dalınmasının yazarı endişelendirdiği bildirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

İstanbul Köpekleri

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1412-1413

Hakkında

Osmanişer Loyd gazetesinden Yeni Gazete'ye nakledilen sözlerde İstanbul'daki köpeklerin Hayırsız Ada'ya götürülüp türlü işkencelere maruz bırakılması karşısında Avrupa efkâr-ı umûmunun sessiz kalmadığı, Almanya imparatoriçesinin himayesi altında bulunan Hayvanları Koruma Cemiyeti'nin bir telgraf yayımladığı aktarılır. Telgrafın içeriğine yer verilir. Devamında köpeklerin bu şekilde infaz edilmesini hiçbir Müslümanın istemediği dile getirir.

Mülkümüzde Muhtaç

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1550-1552

Olduğumuz Şeyler

Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan borç almaya iten sebepler sıralanır. Ardından Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin vatanlarına döndüklerinde geçirmiş oldukları değişimden bahsedilir. Ecnebilerin Osmanlı Devletinde okul açması eleştirilerek, bu durumun kabahatlisi olarak Maârif Nezâreti zikredilir. Ailelerin evlat yetiştirme şekilleri de eleştirilir.

Türkiye'de Yeni

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1566-1569

Bir Eser-i Terakkî yâhûd Bir Tahakküm-i Mağrûrâne

Trenlerin hareket saatlerinin ilanla açıklandığı zikredilerek, saatlerin alafranga olması eleştirilir. Yazar Şirket-i Hayriye'nin Üsküdar, Boğaziçi'ne işlettiği vapurların hareket saatleri hakkındaki düşüncelerini aktarır. Ardından Şirket-i Hayriye'nin fahiş fiyatlarla çalışması tenkit edilir.

Memleketimizde N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1580-1582

Muhtaç Olduğumuz Şeyler

Ulviyet-i İslâmiyeden N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1796-1797

Bir Numûne Daha

Sabah gazetesinde çıkan bir haberde Bulgaristan Sobraniye Meclisi'nde amelelerin çalışma saatleriyle ilgili bir müzakere düzenlendiği beyan edilmiştir. Bu müzakerede amelelerin altı saat çalışması teklif edilerek, bu usulü Hz. Peygamber'in de benimsediği zikredilir. Yazar Hz. Peygamber'in böyle bir taksimi yapıp yapmadığı konusunda emin olmadığını söyleyerek, evvelden âlimlerin bu yolu izlediğini ifade eder. Ardından sosyalistlerin işçiler hakkındaki düşüncelerinin ifrata doğru gittiği aktarılır.

Kimler Yapar? N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2532-2534

Kimler Çeker?

Şehvetin insanı nasıl bir hale getirebileceği anlatılır. Zina sonrasında muhtemel yaşanması hadiseler aktarılır. Gayrimeşru bir biçimde doğan çocuğun akıbeti zikredilir.

Necib

Söğüt'ten Mevrûd Bir N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.757-760

Varaka

Müteferrika kısmında yer alır. Meclis-i Mebûsân'da hitabet kürsüsüne çıkan hükema, üdebanın ağzından millete ait bir söz çıkmaması eleştirilir. Servetin olmadığı yerde maârifin de mümkün olmayacağı bildirilerek, örnek verilir. İbtidai, rüşdiye tahsillerini tamamlayan çocukların mekatib-i idadiyeye devam edememelerinin sebebi bildirilir.

Sivrihisar'da Bir Köylü

Irk Zayıflaşmış N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1636-1639

Acaba Neden?

Anadolu'da yaşayan halkın doktor sıkıntısı çektiği zikredilir. Kasabalarda dahi çekilen doktor sıkıntısı belli sebeplere dayandırılarak, açıklanır. Doktorların kasabaya gelme sebebi aktarılır.

Tâhirü'l Mevlevî

Erhamû Terhamû N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1405-1407

Başlığın tercümesi yapılarak merhametin önemine değinilir. 19 Temmuz sabahı Taşkasap ve Aksaray'da bir sürü köpeğin arabalara doldurulup türlü işkencelere maruz bırakıldıkları aktarılır. Köpeklerin toplanma kararı açıklanarak, akıbetleri anlatılır. Köpeklerin halini duyan kişilerin Avrupa Hayvanları Koruma Cemiyetleri'ne şikâyete başladıkları ifade edilir. Avrupa'da konuyla alakalı pek çok yazı ve şiirin neşredildiği bilgisi verilir.

3.2.5.8. Vazifeler

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Şeyhülislâmların N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2541-2542

Vezaîfi Cümlesinden

Şeyhülislâmların vazifelerini ehemmiyeti nispetinde ifa edip edemedikleri sorgulanır. Yazar evvelden yazdığı bir makalede yer alan Şeyhülislâmların vazifelerini aktarır. Mekteplerde dini öğretime sınırlama getirilmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilir. Bu durumun Darü’ş-Şura’da görüşülüp hararetle takbih edildiği bildirilir. Mekteplerde öğretilen fûnun-ı tabii derslerinin İslâm kaidelerine zıt hususlar barındırdığı, mezkûr felaketin önünü alacak kişilerin muallimler olduğu zikredilir. Öğretmenlerin sadece fûnuna değil İslâmî kaidelere de vakıf olmaları gerektiği belirtilerek, Şeyhülislâmların muallimlerin yetişmesine yardım etmeleri lüzumundan bahsedilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer’iye N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2844–2845

Terakkiyât-ı Diniye

Osmanlı devletine mensup vatandaşların vazifeleri sıralanır. Mezkûr vezifelerle alakalı din büyüklerinin kitaplarından alınan vakalar, bilgiler aktarılır. Ayrıca Hz. Peygamber’in konuyla alakalı hadislerine de yer verilir.

Medeniyet-i Şer’iye N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2860-2862

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer’iye Terakkiyât-ı Diniye – ebeveynin vezâifi ve terbiye-i etfâl

N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3005-3007

Ebeveynin evladına karşı vazifeleri sıralanır. İmâm Gazâlî’nin İhyau’l Ulûm isimli kitabında çocukların terbiyesinin son derece mühim olduğuna dikkat çekildiği bildirilir. Hz. Peygamber’in çocukların İslâm dini ile doğduğu ve aileden aldığı eğitimle dinini değiştirdiğini zikrettiği hadisine yer verilir. Çocukta var olan ahlâksızlık ve

terbiyesizliğin müsebbibi açıklanır. Tahrîm suresinden bir bölüm verilir ve Hz. Peygamber ile sahabenin çocuk eğitimiyle alakalı sözleri aktarılır. Çocuğun sütünesinin nasıl olması gerektiği hakkında malumat verilir. Çocuğa verilecek terbiye sekiz maddede sıralanır.

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – evlâdın vezâifi

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3035-3038

Evladın ebeveynine karşı vazifesi on maddede sıralanır. Peder ve valideye iyi muamelede bulunmakla alakalı İsrâ suresinin yirmi üçüncü ayeti ve sahabenin sözüne yer verilir. “Akrabanın Hukuku” alt başlığında bir insanın validesi ve pederi dışında, akrabalarına, kavmine, kabilesine olan görevleri sıralanır. Hz. Peygamber’in akraba ziyaretiyle alakalı hadislerine de yer verilir. “Hukuk-ı Câr” başlığı atıldıktan sonra uzak, yakın, Müslüman, gayrimüslim olsun kişinin komşularına dahi vazifelerinin bulunduğu bildirilir. Hz. Peygamber’in sahabeden Amru bin Şaib’in dedesine hitaben komşuluk hakkını anlattığı kıssaya yer verilir.

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – mâ'bad - hukuk-ı ibâda ait vezâif – içtimâîye-i gayr-ı siyasîyeden vezâif-i umûmîye

N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3100-3101

Umûmî vazifeler yirmi maddede sıralanır. Vazifelerden birincisi olan meveddetin tanımını yapılır. Hz. Peygamber’in konuyla alakalı hadisine yer verilir. Hakiki sevginin hem maddi hem de manevi saadetin esasını oluşturduğu da aktarılır.

Medeniyet-i Şer'îye N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3116–3119

Terakkiyât-ı Diniye – Uhuvvet – 2

Uhuvvetin manası verilerek, hakiki, dini ve vatani olmak üzere üçe ayrıldığı zikredilir. Devamında mezkûr üç husus tanımlanır. İmâm Gazâlî'nin “İhyâyü'l Ulûm” isimli

kitabında İslâmî uhuvvetin üç derecesi olduğu zikredilerek, açıklamaları yapılır. Uhuvvetle ilgili sahabe döneminden kıssalara yer verilir. 20. asırda Müslümanlar arasında var olan uhuvvetin eleştirisi yapılır. Hem Asr-ı Saâdet'te hem de Dört Halife Devri'nde vuku bulan muvaffakiyetlerin de İslâmî uhuvvet sayesinde gerçekleştiği bildirilir. Ardından uhuvvetin manevi ve uhrevi faydasından bahsedilir.

Medeniyet-i Şer'îye N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînevvel 1328, s.3135–3137

Terakkiyât-ı Diniye – Teâvün – 3

Müslümanların birbirlerine karşı olan vazifelerinden biri de teavün ve tenâsurdur. Bütün insanların aklen ve şer'an birbirlerine yardım etmek mecburiyetinde oldukları zikredilir. Maide suresinin üçüncü ayeti ve hadis örneği verilir. Kavlen, bedenen ve malen teavünün nasıl olması gerektiği açıklanarak, örnekler verilir.

3.2.6. Târih

3.2.6.1. İslâm Târihi

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

İslâm'da Askerlik N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1120-1121

“Maksat” notuna yer verilir. İslâm dini var olmadan önce Araplardaki askerlik sistemi hakkında malumat verilir. Muharebe esnasında kullandıkları aletlerin neler olduğu sıralanır. İslâm dini zuhûr ettikten sonra Araplarda askerliğin nasıl olduğu hakkında bilgi verilir. Dört halife dönemindeki askeri faaliyetler aktarılır. Hz. Peygamber'in askerlikle ilgili faaliyetleri hakkında bilgi verilir. Fatîmiye devleti zamanında Mısır'da var olan harp eşyaları hakkında malumat verilir. Davul ve bürünün İslâm dininin kabulüyle orduda da kullanılmaya başlandığı aktarılır. Arapların ok atmadaki

becerilerinden bahsedilir. Ardından kılıç, kalkan, zırhın hangi devletlerde ve nasıl kullanıldığı hakkında bilgi verilir. Barutu kimin keşfettiği, nasıl ve kimler tarafından kullanıldığı aktarılır. Muharebede kullanılan parola usulunun hangi devirden kaldığı ve kimlerin kullandığı hakkında bilgi verilir. Ardından İslâm dininin zuhûr etmesiyle ilk deniz seferinin nasıl ve ne şekilde yapıldığı, daha sonra yapılan seferlerin sonuçları hakkında malumat verilir.

İslâm'da Askerlik N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1132-1133

İslâm'da Askerlik N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1153-1154

İslâm'da Askerlik N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1166-1167

İslâm'da Ulûm ve Fünûn N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1200-1202

“Mukaddime” notuna yer verilir. İslâmiyet'ten önce Arap kavmi arasında mevcut olan ilimler sıralanır. Arapların İslâm dininin zuhûruyla Kur'ân-ı Kerîm'i görünce nasıl bir tepki verdikleri aktarılır. Ardından İslâmiyet'i kabul ettikten sonra ilim açısından nasıl bir yol izledikleri anlatılır.

İslâm'da N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1214-1215

Ulûm ve Fünûn

“Maksat” notuna yer verilir. İslâmiyet'in ilk devirlerinde, Arapların nelerle meşgul oldukları sıralanır. Kur'ân-ı Kerîm'in ceminden sonra Müslümanlar arasında tedvin olunan tefsirlerin kime ait olduğu zikredilir. Daha sonraları ise hadis ve fıkıh kitaplarını yazan şahısların isimlerine yer verilir.

İslâm'da

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1229

Ulûm ve Fünûn

İslâmiyet'in kabulünden önce yazının ne tür aşamalardan geçtiği hakkında malumat verilir. Kitabet usulüne vakıf olanların isimleri sıralanır. Kur'ân-ı Kerîm'e neden hareke konulduğu anlatılır. Emevi hükümetine kadar yazının ince derilere yazıldığı, Harun Reşit zamanında vezir olan Cafer Bermeki'nin ise kâğıt üzerine yazmaya başladığı bilgisi verilir.

İslâm'da

N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1245-1247

Ulûm ve Fünûn

Kur'ân-ı Kerîm'in nasıl nazil olduğu, Hz. Peygamber'in indirilen her ayet veya sureyi ne şekilde hıfzettiği anlatılır. Kur'ân-ı Kerîm'i Hz. Peygamber'in zamanında ezberleyen kişilerin isimleri sıralanır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra hilafet makamına geçen Hz. Ebubekir döneminde Kur'ân-ı Kerîm'in neden ve nasıl cem edildiği aktarılır. Ardından nüshaların hangi şehre gönderildiği zikredilir.

İslâm'da

N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1265-1267

Ulûm ve Fünûn

Osman bin Affan'ın halifelik yaptığı devirde Kur'ân-ı Kerîm'in cem edilerek bazı İslâm beldelerine gönderildiği zikredilir. Kur'ân-ı Kerîm'i kıraat edenlerin isimleri sıralanır. Ayet-i kerimelerin nerelere yazıldığı sıralanır. Kur'ân-ı Kerîm'in ilk tefsirini kimin yaptığı, yetişen pek çok müfessirin olduğu ve bazılarının tefsirlerinde hurafelere de yer verdiğine dikkat çekilir.

İslâm'da

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1274-1275

Ulûm ve Fünûn

Hz. Peygamber'in hadislerinin öğrenilmesinin neden gerekli olduğu aktarılır. Hadisleri ilk önce ezberleyen kişilerin kimler olduğu zikredilir. Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Müslümanların ahlâkında değişiklik olduğu ve Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerin tetkiki için pek çok müellifin ortaya çıktığı aktarılır. Bundan ötürü hadislerin birtakım rütbelere taksim edilerek farklı isimlerle adlandırıldıkları bildirilir. Hadislerin tetkikinin ilk asırdan 303 senesine kadar kimler tarafından yapıldığı sıralanır. Fıkıh üzerine çalışanların isimleri sıralanır.

İslâm'da

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1293-1294

Ulûm ve Fünûn

İslâm'da

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1307-1308

Ulûm ve Fünûn

Irak ve İran'daki İslâm âlimlerinin, Medine'deki fıkıh bilginlerine muhalif oldukları ve bundan ötürü fıkıh âlimlerinin ikiye ayrıldığı aktarılır. Bu âlimler hakkında bilgi verilir. Halife-i Mansur'dan bir kıssa anlatılır.

İslâm'da

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1356-1358

Ulûm ve Fünûn

Kabilelerden lügat ve Arap üslubunu alıp onları bir ilim haline getiren zatların Basra ve Küfe ulemâlarından olduğu aktarılır. Ulemâların isimleri zikredilerek çalışmalarından bahsedilir. Bağdat şehri bina edildikten sonra ilim ve edep yuvası haline gelerek, dört mühim eserin basıldığı dile getirilir. Kitapların isimleri zikredilir. İslâmiyet'in zuhûruyla, Arapça, fesahat ve belagat noktasında yeni bir tarzın meydana

getirildiği aktarılır. İslâm devletlerinde muharrirliğin hitabet tarzında olduğu zikredilerek isimleri ifade edilir. İslâmiyet'in yayılması hızlanınca üdeba ve şairler çoğalmış, herkeste şiir ve edebiyat merakı uyanmıştır. Bu yolda bir sürü eser yazılmış olup, yazarların isimleri zikredilir.

İslâm'da N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1388-1389

Ulûm ve Fünûn

İslâm'da N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1456-1457

Ulûm ve Fünûn

Hitabet ile şiir Arapların Cahiliye Devri'nden beri sahip olduğu ilimdir. Müslümanların tarihte birçok memleketi elde ettiklerinden terakki fikirleri ve edebi zevklerinin farklılaştığı zikredilerek, örnekler sıralanır. Şairlerin en fazla Emeviler' de ihsana mazhar olduğu dile getirilir. Cahiliye Devri'nde yetişen şairlerin eserlerinin özelliklerine de değinilir. İslâmiyet'in yaygınlaşmasıyla da eserlerde meydana gelen değişikliklerden bahsedilir. Arap şairleri dört kısma ayrılarak haklarında açıklama yapılır.

Ahmed Ragıp (Şiranlı)

Esâret ve Medeniyet N.103, 25 Rebûlevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1911-1912

Hız. Peygamber döneminde insanların nasıl Müslümân oldukları anlatılır. Devamında da insanlara İslâmiyet'i kabul etmeleri için pek çok yol gösterildiği zikredilir. Mezkûr yollar sıralanır. Şer'an kefarete vermesi gereken bir zengin Müslümânın köle azat etmesinin son derece hayırlı bir iş olduğu aktarılır. Ardından esaretin mükâfat olduğunu ispat etmek için birtakım hususlar beyan edilir.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Trablusgarp ve N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2382-2384

Bir Vak'a-i Târihiye

Ahzab muharebesi hakkında malumat verilir. Ahzab ve Trablusgarp hadiselerinin karşılaştırılması yapılır. Ardından Osmanlı Devleti'nde uçak sanayiinin ilerleyememesinin sebebi aktarılır. Osmanlı milletinin tayyareyle nasıl tanıştığı ve sonucunda nelerin yaşandığı anlatılır. Yakın zamanda yaşanan bir hadisede iki sene evvel bir sofinin kendilerinin Asr-ı Saâdet'te olduğunu söylemesi eleştirilir. 20. asırda hem peygamber bulunmadığına hem de Asr-ı Saâdet'te olunmadığına dikkat çekilir.

Trablusgarp ve N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2414-2416

Bir Varaka-i Târihiye Serlevhalı Makaleden

Trablusgarp ve N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2436-2438

Bir Vak'a-i Târihiyeden-3

Ali Zeki (Mesudiyeli)

Kudüs'teki Sirkat N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2029-2030

Dolayısıyla Bir Târihçe

Hız. Yakub'un nesebinin isimleri aktarılır. Hız. Yakub'tan sonra Suriye'de kimin görev yaptığı, Mısır'daki saltanat süresi ve kimlerle yaşadığı dile getirilir. Devamında da Hız. Musa'nın evliliği ve peygamberlikle tebşir edilmesindeki olay anlatılır. Hız. Musa'nın

Tur-ı Sina Dağları'nda Allah ile kelâmda bulunduktan sonra Tevrat ile döndüğü zikredilir. Tevrat'ın içerisinde yer alan on emir sıralanır. Ardından Tabut-ı Sekine Vakası'na yer verilir ve müverrihlerin farklı yorumları da aktarılır. Mezkûr vakayı aktaran kişilerin isimleri sıralanır.

Kudüs'teki Sirkat N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2044-2045

Dolayısıyla Bir Târihçe

Hüseyin Hazım

İslâmiyet'te N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.138-140

Taleb-i Maîşet

Kişinin geçimini sağlamak için akıl ve idrak ile rızkını talep etmesi tabii bir emirdir. Peygamberlerin yaşayış tarzından örnek verilip, konuyla ilgili belli başlı hadisler de sıralanmıştır. Peygamberlerin geçim kaynaklarının neler olduğu hakkında malumat verilir.

İbn Hazım: Ferid

Siyâset-i Şer'iyye – 28 N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1146-1149

“Zeyd ve Zeynep meselesi, evlatlık hakkındaki âdât-ı câhiliye, zihne tebâdür eden bir itiraza cevap, Fransa kanûnunun evlatlık hakkında ittihaz ettiği usul, Çin kanûnunca müttehiz-i usul, bunların siyaset-i şer'iyeye ile mukayesesi, yetimin tarifi” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkların siyaset-i şer'iyede ve Avrupa kanûnlarında ne şekilde ele alındığı aktarılır. Ayrıca Zeyd ve Zeynep meselesi hakkında gerekli malumat verilerek, ayet ile hadisler de zikredilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâm'da İmâmet-i N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2009-2012

Kübra ve Osmanoğulları

Allah'ın cehaletle yaşayan beşeriyet için ulvi bir kitap indirdiği, Hz. Peygamber'in de bu kitabı insanlara öğretmesi için dünyaya teşrif ettiği dile getirilir. Ardından imâmet makamının ne olduğu açıklanır. Kişinin halife olabilmesi için kendisinde bazı şartları ve evsafi barındırması gerektiği zikredilerek, mezkûr vasıflar sekiz maddede listelenir. Ardından Halife seçiminde üç usulün olduğu ifade edilerek, açıklanır. Hz. Peygamber'den sonra halife seçiminin nasıl gerçekleştiği anlatılır. Devamında Abbasîler ve Emevîlerde halife seçiminin nasıl olduğu anlatılır, Osmanoğulları ile kıyaslanır.

İmzasız

Siyer Derslerinden N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2156–2158

Ebu Kerb'in lakabı dile getirilerek hakkında malumat verilir. Arab-ı Aribî ve Ya'rub saltanatları hakkında bilgi verilir. Ya'rub'un çocuklarına hitaben ettiği nasihat zikredilir. Devamında da Ya'rub'un saltanatının son bulmasıyla vuku bulan hadiseler anlatılır. Mezkûr saltanatın son bulmasıyla ortaya çıkan kabilelerin isimleri zikredilir. Humeyr ve ondan önce iktidarda olan babasının saltanatıyla ilgili malumat verilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Menâfi'-i Arz ve Seyâhat N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2331-2334

Hız. Peygamber'in Müslümânlarla rızklarını istihsal etmeleriyle ilgili malumat verdiği hadis zikredilir. Menafi-i arzı istihsal edebilmek için nelerin yapılması gerektiği aktarılır. Emeviler ve Abbasiler devrinde Müslümanların hangi alanlara ehemmiyet verdikleri sıralanır. İslâmiyet'in yayıldığı ilk seneler ve Abbasiler zamanında insanların hangi ülkelere ne sebeple gittikleri aktarılır. Avrupa ve Osmanlı devleti ticaret ve sanayi alanında karşılaştırılır.

Medeniyet-i Şer'îye N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûn-i Sâni 1327, s.2556-2557

Terakkiyât-ı Diniye – hilafette neseb-i Kureyşî'nin şart kılınmasında hikmet ve keyfiyet sükûtu

İslâmiyet'in ilk yıllarında Kureyş kabilesinin büyük bir aşiret olduğu zikredilerek; hangi hususlarda üstün olduğu dile getirilir. Hilafetin Kureyş kabilesine neden emredildiği aktarılır. Mezkûr kabilenin halife seçimi hususunda kime biat ettiği bildirilir. Emeviye, Abbasiye dönemlerinde ise Kureyş kabilesinin hilafet makamını idâreden aciz kaldığı, böylelikle hilafet-i İslâmiye'nin Selçuk kabilelerine intikal ettiği aktarılır.

Medeniyet-i Şer'îye, N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûn-i Sâni 1327, s.2589–2591

Terakkiyât-ı Diniye – asl-ı sâni

Al-i İmran suresinin 159. ayetine yer verilerek açıklaması yapılır. Kübra-yı ümmetten bazılarının tebaayı kebir, sagir ve vast olmak üzere üçe ayırdığı bildirilir. Acem padişahlarından Yezd-i Cerd'in tebaaya mülayemetle muamele etmeyi, vergi tahsili esnasında şiddet göstermemeyi ve zalimlerden mazlumların haklarını alma tavsiyesinde bulunduğu aktarılır. Emeviye döneminde Arap olmayan memurların gördükleri şiddetten bahsedilir.

Medeniyet-i Şer'iyeye

N.146, 1 Rebülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2606-2607

Terakkiyât-ı Diniye – asl-ı sâlis

Meşveretin tanımı yapılır. Bakara suresinde ve Al-i İmran suresinin 159. ayetinde meşveretin öneminden bahsedildiği zikredilir. Sahabe Hazret-i Ebu Hureyre ile Hz. Peygamber'in ne zaman ve kimlerle müşaverede bulunduğu aktarılır. Hz. Peygamber'in kendisinden sonra hilafet makamına erişecek kişiyi nasıl seçtiği aktarılır. İmâm Ebu Yusuf hazretleri “Kitabü'l Haraç” isimli eserinden Hz. Ömer'in muhacirinle istişare etme sebebi aktarılır.

Medeniyet-i Şer'iyeye,

N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2620–2621

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'iyeye

N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2643–2644

Terakkiyât-ı Diniye

Hazret-i Faruk'tan sonra gelecek imâmın nasıl seçildiği aktarılır. Hz. Ali ve Hz. Osman zamanında seçim esnasında nelerin yaşandığı bildirilir. Meşveretin ehemmiyet ve lüzumundan bahseden hadislere yer verilerek, maddi ve manevi faydalarına değinilir. Hürriyet başlığı altında, hürriyetin lügatte birden fazla manaya geldiği ifade edilerek açıklaması yapılır. “Netice” alt başlığında İslâm hükümetinin müşaverede bulunduğu vakit terakki ettiği, istişare etmediği zaman da tedenni ettiği dile getirilir. Hz. Osman'ın haleflerinin İslâm ülkelerine neler kattıkları aktarılır. Yıldırım Beyazıt Han ve oğlu zamanında on bir sene fetret devri yaşanmasının sebebi aktarılır. Ardından Sultan Murad, Fatih Sultan Mehmet, Sultan Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında terakkinin ve hükümetin sınırlarının nasıl genişletildiğinden bahsedilir. İkinci Selim ve Abdülhamit devirlerinde hükümet kuvvetinin hangi sebeplerden azaldığı sıralanır. Meşrutiyetin ilanından itibaren hükümetin nasıl bir hal aldığı aktarılır.

Medeniyet-i Şer'iyeye N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2656–2658

Medeniyet-i Şer'iyeye N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2672-2674

Terakkiyât-ı Diniye – istibdâd

Medeniyet-i Şer'iyeye N.151, 6 Rebülâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2685–2686

Medeniyet-i Şer'iyeye N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2748-2750

Terakkiyât-ı Diniye

Hz. Peygamber'in Said'e gönderdiği mektuptan memurlar ve hükümet arasında müsavâtın sağlandığına dikkat çekilir. Dört halife devrinde de memurların hükümetin taarruzundan, zulüm ve işkencesinden korunduğu bildirilir. Hz. Ali'nin Mısır valisine yazdığı ahdnamenin konuyla alakalı olan yerlerinden alıntı yapılır. Hz. Ali'nin vefatından sonra hilafetin sona erdiği ve adalet, hürriyet, müsavât esaslarına usul ile tavrın değiştiği zikredilir. Yezid devrinden itibaren zulüm ve istibdatla ahalinin mallarına, ırzlarına ve dinlerine saldırıldığı dile getirilir. Ardından Emevi halifesinden Ömer bin Abdülaziz, Hasan Basri gibi zevatın adalet ve istikameti sağlamaya çalıştıkları bildirilir. Abbasi halifesi 218 senesine kadar adalet, istikamet, züht, takva, hürriyet ve müsavâtı sağladığı bildirilir. Abbasi halifelerinin adalet ve takvayı sağladıkları pek çok delille bildirilerek, örnek verilir. Hilafetin Osmanlı Devleti'ne intikal etmesiyle padişahların nasıl davrandıkları aktarılır. "Avrupalıları Ret" başlığı altında Avrupalıların İslâm dinine zulüm ve istibdatla bakmalarının sebebi anlatılır.

Medeniyet-i Şer'iyeye N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2764-2766

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye Terakkiyât-ı Diniye – mâ'bad – ikinci vazife

N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2782-2784

Evliyâ-yı umûrun ikinci vazifesinin mansıp ve memuriyet olduğu aktarılır. Nisa suresinin elli altıncı ayetinde evliya-yı umur üzerine vacip olan hususların neler olduğu zikredilerek, insanlar arasında hükümet tesisinin lüzumu beyan edilir. İnsanlar arasında bir hükme memur olacak zevatta kuvvetin üç vasıf ile tefsir edildiği bildirilerek, mezkûr kuvvetler sıralanır. Emanetin ise her vilayette mansıp ve memuriyette üç esasa dayandığı ifade edilerek, mezkûr esaslar sıralanır. Evliyanın vazifeleri üçten ona kadar sıralanır. Vazifelerle alakalı hem Hz. Peygamber'in hem de âlimlerin sözlerine yer verilir.

Medeniyet-i Şer'îye N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2796-2798

Terakkiyât-ı Diniye

Medeniyet-i Şer'îye N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2810–2812

Terakkiyât-ı Diniye – Lâhike

Hz. Peygamber'in sahabeden Hz. Muaz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiği sırada verdiği nasihat aktarılmıştır. Mezkûr nasihatın örnek alınması gerektiğine dikkat çekilir. 20. asra kadar yönetimde görev alan kişilerin Hz. Peygamber'in nasihatine uygun davranmadıkları aktarılır.

İsmail Hakkı (Kütahyalı)

İnsaf mizanlarını elimizden bırakmayalım sözümüzle âmil olalım hülâsa insâf edelim

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1842-1844

İslâm tarihinde yer alan tarikat önderlerinin isimleri zikredilir. Ulemânın ayrılık tohumlarını bertaraf edebilmesi için fenni tedbirlerde bulunduğu dile getirilir. Örnek olarak da Ertuğrul devrinde yetişen müderrislerden bahsedilmiştir. Ardından Avrupa’da yetişen misyonerlerden bahsedilir.

Küçük Hamdi \ Elmalı Muhammed Hamdi

İslâmiyetle Medeniyet-i N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.442-444

Cedîde Birleşebilir Mi?

“Paris’te ifkâd etmiş olan Afrika-yı Şimali mutemirinde Mösyö Reyniye Milye tarafından verilen konferansın sureti olup Fransa’da, Mısır’da bazı ceraid ile neşrolunmuş ve gazetemizle de neşri münasip görülmüştür” notuna yer verilir. İslâmiyet’in mevzu bahis edilmek istenme sebebi ikiye ayrılarak açıklanır. İslâm medeniyetine vakıf olunabilmesi için tarihi malumatın bilinmesi gerektiği zikredilerek; Roma, Bizans dönemlerindeki dini faaliyetlerinden bahsedilir. Yazar dipnotta mösyö Reyni’nin sözlerine katıldığını ifade ederek, görüşlerini de katar. Ruhban hanelerden bahsedilir. İslâm dininin, Hristiyanlıktan üstün olduğu savunularak, anlatılır. İslâm dininin nasıl yayıldığı aktarılır. Halife Abdurrahman’ın vasiyetine yer verilir. Yazının sonlarına doğru da Endülüs’ün tarihinden de kısaca bahsedilir. İstanbul’un fethine kadar Hristiyan ve Müslüman halkın birbirleriyle iyi geçindikleri zikredilir. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında cereyan eden Türklerin Konstantiye’ye ve İspanyolların Gırnata’yı istilaları din üzerinden savaşların çıkmasına sebep olmuştur. İspanyolların Gırnata’yı istila etmeleriyle ilgili malumat verilir.

İslâmiyetle N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.466-468

Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?

İslâmiyetle

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.522-525

Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?

“21. nüshadan mâ’bad” notuna yer verilir.

İslâmiyetle

N.24, 22 Safer 1326 \ 2 Mart 1324, s.546-548

Medeniyet-i Cedîde Birleşebilir Mi?

Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü)

Ehl-i İslâm ve Ulûm-3

N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.2-5

Hz. Peygamber’in vefatından sonra sahabenin hali aktarılır. Ashab-ı kiramın şer’î meselelerde muvaffakiyet sağlayamadığı zaman neye müracaat ettiği bildirilir. Konuyla alakalı kıssa aktarılır. Bazı Emsele başlığı altında Hz. Ömer, Fatıma Bint-i Kays ve sahabenin İslâm fıkhiyla ilgili rivayetlerine yer verilir. “Fıkha-ı Sebâ” alt başlığında ise Said Bin El Mesib, Urve Bin, Kasım Bin Mehmet Bin Ebu Bekir Es Sıddık, Abdullah İbn İyya Bin Mesud, Harice Bin Zeyd Bin Sabit, Süleyman Bin Yesar, Ebu Selime Bin Abdurrahman Avf ve İbnü’l Mübarek’in hayatları hakkında bilgi verilir. Dördüncü asır hicriye kadar İslâm dininin her şubesinde ayet-i kerime veya hadis-i şerîfe muktedir birçok ulemânın yetiştiği bildirilir. Mezkûr ulemâların meslek itibarıyla ikiye ayrıldığı bildirilerek, açıklanır.

Ehl-i İslâm ve Ulûm-4

N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1019-1020

Ehl-i İslâm ve Ulûm-5

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1042-1043

Hulefâ-i Râşidîn Hazerâtı N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1073-1075

Asrında Ahvâl-i İctimâiye – (Hazret-i Sadık-ı Âzam Devri) – 1

Arap yarımadasına komşu olarak bir tarafında Şarkî Roma (konstantiye) imparatorluğunun diğer cihette de Sasaniye Hükümeti'nin bulunduğu ve mezkûr devletlerin o asra göre medeniyetin en ileri derecelerine vasıl oldukları aktarılır. Fars hükümetinin halkına nasıl davrandığı örneklerle sıralanır. Mezkûr yere Hz. Peygamber'in neden gönderildiği, davete ilk kimin icabet ettiği zikredilir.

Hulefâ-yı Râşidîn Hazerâtı N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1084-1087

Asrında Ahvâl-i İctimâiye – Hazret-i Ömerü'l Faruk Devri – Makale 2

Hz. Ömer devrinin siyasi, dini ve askeri hayatından bahsedilir. Devamında ülkenin nasıl geliştiği anlatılır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Meâli-i İslâmiye ve N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1423-1424

Mebde-i Âlem-i İslâmiyet

Hz. Peygamber'in insanları cahillikten kurtardığı, taassubu ortadan kaldırdığı, adalet ve hakkaniyetle Arapları bir araya topladığı ifade edilir. Arapları cehaletten kurtarmak için çalışan bir diğer ismin de Kuss bin Sâide olduğu zikredilir. Hz. Peygamber'e el Emin unvanının neden verildiği anlatılır. İbrani, Roma ve Habeşîlerin inkılabı ihtiyaç duymalarının sebebi ile mezkûr inkılabı yapacak kişinin ve yerin ismi açıklanır.

Necmüddin (Kerküklü)

Müdafaa-i Hakikat

N.106, 16 Rebûlâhîr 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1968-1970

Redd-i Dalâlet

“Zeyd ve Zeynep (r.a.) meselesi” notuna yer verilir. Şehbenderzade Ahmed Hilmi Efendi’nin yayımlamakta olduğu “Tarih-i İslâm”ın birinci formasında Zeyd ve Zeynep meselesine değinildiği aktarılır. Ardından Hazret-i Zeynep’in aile eşrafının isimleri ve karakterinin güzelliğinden bahseden kıssalara yer verilir. Hz. Zeynep’in izdivacının kiminle ve nasıl gerçekleştiği anlatılır. Kur’ân-ı Kerîm’den ayet örneği verilir. Hz. Zeynep’in eşinden nasıl ayrıldığı ve Hz. Peygamber ile olan izdivacının nasıl gerçekleştiği aktarılır.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

82 numaralı nüshamızdan mâ’bad: Siyer Derslerinden

N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2064-2068

Sarf, nahiv gibi kelimelerin Türkçe lisandaki karşılığı olan ibareler sıralanır. Umumi ve hususi sıfatları karşılaştırılarak açıklamaları yapılır. Ensab ilminin açıklaması yapılarak, mevcudunun Araplar olduğu zikredilir. Devamında da Cahiliye Dönemi’ndeki Arapların faaliyetleri sıralanır. İslâmiyet’in kabulüyle Arap yarımadasında pek çok hususun değiştiği zikredilerek, Arapların nesep ilmine verdiği önemden bahsedilir. “Mebhas-i Evvel - Arab’ın Ensab ve Aksamına Dairdir” notuna yer verilir. Tufandan sonra beşeriyetin, Hz. Nûh’un üç evladından türediği zikredilerek isimleri sıralanır. Yahudilerin Şam’da nasıl yayıldığı ile ilgili hadiseye yer verilir. Amalika devrinde yaşanan bir vaka aktarılır. Humeyr’den sonra yerine geçen evlatları sırayla zikredilir. Kardeşler arasında çıkan birtakım anlaşmazlıkların sonucunda pek çok insanın katledildiği aktarılır. Ardından tahta kimin geçtiği bildirilir. “Mühimme-i İrşadiye” başlığı altında Lokman hakkında malumat verilmesinin sebebi zikredilir. Hz. Nûh’un kaç sene yaşadığıyla ilgili malumat verilir. Hz. İbrahim’in muasırının kim

olduğu zikredilerek, yaşananlar aktarılır. Zülkarneyn lakabının verilme sebebi altı maddede açıklanır. Zülkarneyn'den sonra yerine geçen oğullarının ülkeye neler kazandırdıkları anlatılır.

Siyer Derslerinden N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2091-2093

Siyer Derslerinden N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2107-2109

Siyer Derslerinden N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2125-2126

Siyer Derslerinden N.121, 4 Şaban-ı Şerif 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2210-2211

Siyer Derslerinden N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrinievvel 1327, s.2403-2406

Siyer Derslerinden N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrinisânî 1327, s.2462-2466

Siyer Derslerinden N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2704-2707

Siyer Derslerinden N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2735-2737

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

İslâmiyet ve Ulûm N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1882-1885

ve Fünûn

Arabistan'da İslâmiyet'le beraber hükümet tesis edilmeye başlandığı, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak maksadıyla belagat tedvin edildiği aktarılır. Müslümanların hangi alanlarda muvaffakiyetler gösterdikleri sıralanır. Tıp ilmiyle uğraşan zatların isimleri zikredilir. Garplıların sahip oldukları ve keşfettikleri aletlere Müslümanların bir asır evvel vakıf oldukları bildirilir. Müslümanların ilimle ilgili Kur'ân ayetlerini tefsir ve şerh ettikleri dile getirilir.

Sufizâde Mehmed Tefik (Kastamonulu)

Sûre-i Celîle-i Yûsuf N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2989-2990

Aleyhisselamda Felsefe-i Siyasiye

Mısır'da hükümet ve ahali arasında idâre şeklinin nasıl olduğu aktarılır. Ülkenin servet ve mali kudreti hakkında malumat verilir. Hz. Yusuf'un Kenan'dan Mısır'a vasıl olduğunda mezkûr konuyla alakalı izlenimine yer verilir. Mısır'da teşkil eden kadın cemiyetinin sebepleri beş maddede açıklanır. Mısır'da tesis edilen kadın cemiyetinin tertibine itina edildiği, Hz. Yusuf'un nuru görüldüğünde kadınların ellerini kestiği hadiseye yer verilir. Oradaki kadınların konuyla alakalı ne söyledikleri zikredilir.

Sûre-i Celîle-i Yûsuf N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3007-3008

Aleyhisselam Felsefe-i Siyasiye

Sûre-i Yûsuf'taki N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3025-3026

Siyaset-3

Sûre-i Yûsuf'taki N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3038

Siyaset-4

Sûre-i Yûsuf'taki N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3056-3057

Siyaset-5

Sûre-i Yûsuf'ta N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3083-3084

Felsefe-i Siyasîyeden-6

Sûre-i Yûsuf'ta N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3119-3121

Felsefe-i Siyasîyeden-7

Sûre-i Celîle-i N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrinievvel 1328, s.3181-3182

Yûsuf-8

Tâhirü'l Mevlevî

Târih-i İslâm N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.278-280

Sahâifinden

“İslâm’ın ilk ilmi ve ilk ilimdârı” notuna yer verilir. Hz. İsmail bin Halil’in vefatından birkaç asır sonra cehaletin neredeyse Arap ülkelerinin tamamında baş gösterdiği zikredilir. Zatın vefat etmeden evvel yaptıkları anlatılır.

Târih-i İslâm N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.350-353

Sahâifinden - 2

“İslâm-ı Hazret-i Hamza r.a” notuna yer verilir. Sırasıyla ilk olarak kimlerin iman ettiği aktarılır. Hz. Hamza’nın İslâmiyet’i kabul etmeden önceki yaşayışı ve İslâm dinini nasıl kabul etmek istediği hakkında bilgi verilir.

Târih-i İslâm N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.406-408

Sahâifinden – 3

“İslâm’ın ilk harp sancâktârı” notuna yer verilir. Hz. Peygamber’in Mescid-i şerîfi tesisi anlatılır. Ardından Hz. Peygamber’in Medine’ye doğru yola çıktığı, yolda pek çok kişiyle namaz kıldığı ve ilk hutbe-yi celileyi inşa ettikleri dile getirilir. Hz. Peygamberin, Hz. Eyüp’ün hanesinde yedi ay kadar misafir olduğu da eklenir. İslâm’ın ilk harp sancaktarı olarak zikredilen Hz. Hamza hakkında da malumat verilir.

Târih-i İslâm N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.450-452

Sahâifinden – 4

“İslâm’ın ilk şer’iyyeleri ve kumandanları” notuna yer verilir. Hamza bin Abdülmuttalib’in kumandanlığa nasıl tayin olunduğu anlatılır. Müslümanlar ve müşrikler arasında yaşanması muhtemel çarpışma hakkında malumat verilir.

Târih-i İslâm

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.473-475

Sahâifinden – 5

“Butperestliğin kıt’a-i Hicaziyede keyfiyet-i intişârı ve Hicaziyunun kable’l İslâm bazı âdât-ı cahiliyesi” notuna yer verilir. Tarihçilerin Arap soyunu dört tabakaya ayırdığı zikredilir. Hz. İbrahim devrinde yaşanan hadiselerden bahsedilir. Zemzem’in ne şekilde zuhûr ettiği anlatılarak, Hz. İsmail’in hayatından kesitler sunulur. Hz. İsmail döneminde kabilelerin ortaya çıkmasıyla başlayan bozulmalar aktarılır.

Târih-i İslâm

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.499-500

Sahâifinden – 5

Hz. İsmail devri anlatılmaya devam edilir. Mezkûr devirde Kabeye yönelik yapılan saldırılar aktarılır. Mekke hükümetinin kimlerin eline geçtiğinden bahsedilir. Arapların Kâbe’de putlara tapmasına vesile olan zatın ismi zikredilerek, faaliyetleri aktarılır.

Târih-i İslâm

N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.553-558

“5 numaralı makalesinin mâ’badı” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.606-609

Sahâifinden – 6

“Ecdâd-ı Kirâm-ı Peygamberi Vakkas Bin Küllab” notuna yer verilir. Hz. Peygamber’in nurunun kimlere intikal ettiği bildirilir. Hz. İsmail’den sonra evlat ve

ahfadından olan kişilerin isimleri sıralanır. Hz. Peygamber'in varisçisi olan Maad'ın hayatından bahsedilir. Ardından Hz. Küllab'ın Mekke'de inşa ettiği menzil hakkında malumat verilir.

Târih-i İslâm N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.750-755

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.780-782

Sahâifinden

Arapların küşat ettiği ilk milli meclisin ismi zikredilerek, kimlerin rey verme hakkına sahip olduğu bildirilir. Mezkûr meclisin Hz. Peygamber'in zamanına kadar açık kaldığı zikredilir. İslâmiyet'ten önce Kasî zamanında zuhûr eden usuller hakkında bilgi verilir. Cenab-ı Kasî'nin memurlarından ikisinin ismi zikredilerek, görevleri anlatılır.

Târih-i İslâm N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.820-822

Sahâifinden

“Ecdâd-ı Kirâm Peygamberiden Haşim bin Abdümenaf” notuna yer verilir. Hz. Haşim devrinde yaşananlar anlatılır.

Târih-i İslâm N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.832-834

Sahâifinden

“Ecdâd-ı Kirâm Peygamberiden Haşim bin Abdümenaf ve Mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.844-846

Sahâifinden

“Ecdâd-ı kirâm peygamberiden Haşim bin Abdümenaf ve mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.861-864

Sahâifinden

“Mescid-i Zarar ve Münafıkın Eşrâr” notuna yer verilir. Hicretin 9. Yılında mescid adı altında bir darü'l-fesat inşa edildiği, ahali arasında rahip unvanı ile anılan Ebu Amir'in Hz. Peygamber'e çeşitli iftiralar attığı zikredilir. Ardından Ebu Amir'in İslâm dinini yok etmek için sürdürdüğü faaliyetlerine yer verilir.

Târih-i İslâm N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.902-904

Sahâifinden

Beni İsrail'in kimin ecdadı olduğundan bahsedilerek, faaliyetleri aktarılır.

Târih-i İslâm N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.948-950

Sahâifinden

Amru'nun çeşitli yerlere hicreti ve mezkûr yerlerde karşılaştığı hadiseler aktarılır. Vefat ettikten sonra yerini kime bıraktığı zikredilerek, ahfadının isimleri aktarılır. Evs ve Hazrec devirlerinde aralarında geçen hadiselere yer verilir. Yevmü's Serâre, Yevm-i Fariğ ve Yevmü'l-Cisr hadiseleri hakkında malumat verilir. Makalelerin nihayetinde Mesnevi-i şerîften iki beyit verilerek tercümesi yapılır ve Fecia-i irtihali başlığı altında tarihin de düşürüldüğü şiiire yer verilir.

Târih-i İslâm N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.990-992

Sahâifinden

“Medine-i münevveredeki sekine-i kadime ve beyinlerindeki muhârebât-ı medide - 43 numaralı nüshadan mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.8-11

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1041-1042

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1075-1076

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1102-1104

Sahâifinden

Yevmü’l-Fürs yevm-i begas ve yevmü’l hadaik vakaları anlatılır.

Târih-i İslâm N.54, 23 Rebülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1118-1119

Sahâifinden

“Şeybetü’l Hamd” notuna yer verilir. Haşim bin Abdümenaf’in irtihalinden sonra doğan oğlunun kahramanlıkları, ok atarkenki başarılarından ve kimin yanında yetiştiğinden bahsedilir. Hafer-i Zemzem başlığı altında zemzem kuyusunu kimlerin

kapattığı ve yerini belirsiz ederek kaçıkları aktarılır. Bunun neticesinde pek çok kimsenin susuzluk çektiği zikredilir. Mekke şehri ve civarında var olan kuyuların isimleri sıralanır. Kuyuları yapan kişilerin isimlerine yer verilir.

Şeybetü'l Hamd N.55, 30 Rebülevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1134-1135

Târih-i İslâm N.56, 7 Rebülâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1150

Sahâifinden

“Şeybetü'l Hamd – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.57, 14 Rebülâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1162-1163

Sahâifinden

“Mâ'bad ve hafer-i zemzem” notuna yer verilir. Abdülmuttalip'in zemzem kuyusunu nasıl, nerede ve kimlerle açtığı hakkında malumat verilir. Zemzem kuyusunun açıldıktan sonra içlerinde değerli eşyaların varlığından haberdar olan kişilerin talebinden bahsedilir. Definenin taksimine karar verdikten sonra yaşananlar aktarılır.

Târih-i İslâm N.58, 21 Rebülâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1178-1180

Sahâifinden

“Hafer-i zemzem – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1210-1213

Sahâifinden

“Hafer-i zezem – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1228-1229

Sahâifinden

“Hafer-i zezem – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1242-1245

Sahâifinden

“Evlâd-ı Abdülmuttalib” notuna yer verilir. Abdülmuttalib’in erkek evlatlarının ve eşlerinin isimleri sıralanır. Ölümüne yakın kızlarından okumalarını istediği mersiyeğe yer verilir. Mersiyelerin başında kızlarının isimleri zikredilerek, açıklamaları da aktarılır. Devamında Abdülmuttalib’in kızlarının evlilik hayatından bahsedilir. Abdülmuttalib’e Şeybe lakabının neden verildiği de açıklanır.

Tarih-i İslâm N.63, 28 Cemaziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1262-1265

Sahâifinden

“Evlâd-ı Abdülmuttalib – mâ’bad notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1290-1293

Sahâifinden

“Vâlid-i macid-i peygamberi” notuna yer verilir. Abdülmuttalib’in onuncu çocuğunun nerede ve ne zaman doğduğu hakkında malumat verilir. Zemzem kuyusunun açılmasından otuz sene geçtiği ve Abdülmuttalib’in rüyasında süreki ihtar edildiği aktarılır. İhtar edilmesinin sebebi zikredilir. Hz. İsmail’in kurban edilişiyile ilgili vaka

çeşitli müverrihler tarafından anlatılır. Abdullah'ın kimlerle evlendiği zikredilerek, Hz. Peygamber'in doğumundan bahsedilir. Abdullah'ın vefat haberini alan Âmine'nin okuduğu mersiye yer verilir. Bu mersiye'nin Fazıl Muhterem Hacı Zihni Efendi tarafından yapılan tercümesi ve izahı aktarılır.

Târih-i İslâm N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1306-1307

Sahâifinden

“Vâlid-i macid peygamberi – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1322-1323

Sahâifinden

“Vâlid-i macid-i peygamberi – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1338-1340

Sahâifinden

“Vâlid-i macid peygamberi – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1354-1356

Sahâifinden

“Vâlid-i Macid Peygamberi – mâ'bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1386-1388

Sahâifinden

“Vak’a-i Fil – mâ’bad notuna yer verilir. İslâm tarihinde fil vakasının önemine değinilerek, mezkûr hadise anlatılır. Tarihte yer edinen İskenderler hakkında bilgi verilir. Arabistan’da Himyeri Devleti’nde görev yapan hükümdarların isimleri sıralanarak, başarılarından söz edilir. Ebrehe’nin, Yemen hükümetine yerleştikten sonraki faaliyetleri aktarılır. Ebrehe’nin öldürülmesiyle ilgili iki rivayetin bulunduğu zikredilir. Mezkûr rivayetlere de yer verilir.

Târih-i İslâm

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1402-1403

Sahâifinden

“Vak’a-i Fil – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1434-1436

Sahâifinden

“Vak’a-i Fil – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1466-1467

Sahâifinden

“Vak’a-i Fil – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1486-1487

Sahâifinden

“Vak’a-1 Fil – mâ’bad notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1520-1522

Sahâifinden

“Vak’a-1 Fil – mâ’bad” notuna yer verilir.

Târih-i İslâm N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînevvel 1326, s.1598-1599

Sahâifinden

“Vakıa-1 Filden sonra Yemen’deki hükümetler” notuna yer verilir. Yemen hükümetinin başına kimin geçtiği zikredilir. Yemenlilerin Habeşileri ülkeden çıkarmak için nasıl bir yol izledikleri aktarılır. Bir kumandan ve yedi sekiz bin kadar kişilerin gemiye binerek Yemen’e neden sevk edildikleri ve yaşananlar aktarılır.

Târih-i İslâm N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2045-2047

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Hiz. Peygamber’in Şam’ı neden alamadığı aktarılır. Hiz. Ebubekir’in, Şam’da İslâmiyet’i nasıl yaymaya çalıştığı, Yemen’deki ahalinin halifeye itaatinin nasıl gerçekleştiği, toplanan kabileye karşı kimlerin konuşma yaptığı ve nereye gidildiği hakkında malumat verilir. Halife Hiz Ebubekir’in Müslümanlara nasihat ettiği hutbeye yer verilir. Müslümanların Şam’a ulaşacağı esnada Rum askerleriyle karşılaştıkları ve neticesi bildirilir. Yezid’in irat ettiği hutbeye yer verilir. Rum ve Müslüman askerleri arasında gerçekleşen muhavereler ve neticeleri bildirilir.

Târih-i İslâm N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2059-2061

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2078-2080

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2094-2095

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2109-2110

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2127-2128

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2141-2142

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2189-2191

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Filistin'in nasıl alındığı aktarılır. Halid'in savaş meydanındaki başarılarından bahsedilir. Irak'a kimin kumandan tayin edildiği bildirilir. Rum ile Müslüman askerlerinin ve kumandanlarının savaş hazırlıkları zikredilir. Halid ve maiyetindekilerin Rumlara karşı açtıkları savaş ve neticeleri anlatılır. Mezkûr karşılaşmaların bazısında kadınların da yer aldığı dile getirilir. Dımaşk serdarlığına kimin atandığı dile getirilir. Halep ve Antakya'nın fethi için yapılan hazırlıklar

sıralanır. Mezkûr hazırlıklar yapılırken Müslümanların müşaverede buldukları da eklenir.

Târih-i İslâm N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2238-2239

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2303-2304

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2303-2304

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2334-2336

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2353-2354

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2368-2369

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2384-2386

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2399-2401

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2420-2422

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2435-2436

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2446-2450

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2483-2484

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2515-2516

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2528-2529

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2547-2549

Sahâifinden

Târih-i İslâm N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2561-2563

Sahâifinden

“Cenâb-ı Seyfullah Rum karargâhına yaklaşınca” notuna yer verilir. Müslüman kadınların Rum askerleriyle nasıl savaştıkları aktarılır. Vakayı öğrenen Halid’in askerlere verdiği emir zikredilir. Müslümanların gelişyle beraber Rum askerlerinin çok fazla kayıp verdiği dile getirilir. Ardından Halid’in Müslümanlara yönelik irat ettiği hitabına yer verilir.

Târih-i İslâm N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2580-2581

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2591-2593

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Tarih-i İslâm N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2609-2611

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2624-2625

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2640-2642

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2676 -2677

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2688-2690

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2724-2725

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2756-2758

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2767-2769

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2786-2787

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2802-2803

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2817-2819

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2834-2835

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm Sahâifinden – Şam Fütûhâtı – Ebü'l Kuddüs Vakası

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2851-2853

Ebu Abide'nin Rum, Arap ve Mısır Kıptilerinden oluşan panayıra nasıl müfreze gönderdiği anlatılır. Ardından Rumların mezkûr duruma karşı tutumları aktarılır.

Târih-i İslâm N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2885-2886

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2901-2903

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm Sahâifinden – Şam Fütûhâtı – Humus 'un Fethi

N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2963-2965

Ebu Abide'nin Humus'a doğru gitmesine vesile olan vaka anlatılır. Halid'in Humus'tan pek çok ganimetle geri döndüğü ve Ebu Abide'yi mesrur ettiği bildirilir.

Târih-i İslâm Sahâifinden - Şam Fütûhâtı – Feth-i Kanserin

N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2982-2984

Kanserin ahalsinin Müslümanlara murahhası ne şekilde yolladıkları anlatılır. Kanserin ahalsinin Müslümanlarla bir senelik sulh akdetmek için neler verdiği aktarılır. Müslümanların Kanserin bölgesine nasıl girdiği ve ardından gelişen olaylara yer verilir.

Târih-i İslâm N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3010-3013

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3028-3029

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3046-3048

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3062-3064

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3077-3079

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110-3112

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3125-3127

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3141-3142

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Târih-i İslâm N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3173

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Rum kumandanının Baalbek ve maiyetindeki askerler için neden sulh talebinde bulunduğu aktarılır. Müslümanların emiri Ebu Abide'nin sulhun sağlanması için hangi şartları aktardığı bildirilir.

Târih-i İslâm N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3187-3189

Sahâifinden – Şam Fütûhâtı

Ebu Abide, Baalbek şehri için sunduğu şartları kabul etmeyen Rum askerlerine savaşmayı teklif ettiği bildirilir. Rum kumandanlarının ahaliyi nasıl sömürdüğü aktarılır.

Yûsuf Suad

Hutbe N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.204-207

Makale iki bölüme ayrılarak yazılır. Hz. Peygamber'in hicret etmeden önceki muhiti anlatılır. Ardından İslâm dininin merkez olması için pek çok yerlere hicret edildiği zikredilerek; Emevi, Abbasî gibi dönemlerde okutulan hutbeden bahsedilir.

3.2.6.2. Türk Târihi

Abdülvehhab (Bolu Mebusu)

Gayret-i Müttekâbile N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.964-966

İstibdat devrinde yaşanan elîm hadiseler sebebiyle Barbarosların, Kılıç Alilerin başarılarının unutulduğu bildirilir. Osmanlı bayrağının Yunan Muharebesinde Çanakkale Boğazından öteye geçememesi üzücü bir hadise olarak telakki edilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Sahâif-i Eslâf-1 N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1764-1766

Târihiyemizden Bir Numûne - 1

“Sahâif-i eslâf-1 târihiyemizden bir numûne yâhûd Selim ve Harun Er- Reşit Necm Benî Osman – Güzide-i Al Abbas” notuna yer verilir. Koca Selim'in okumaya ve okutmaya verdiği önemden, yönetimdeki başarılarından bahsedilir. Ayrıca İbn-i Kemâl'in tanzim ettiği terkib-i bende de yer verilir. Abbasiler için ikbal devri olarak

adedilen Harun'un yönetime nas geçtiği, Harun'un eğitime verdiği önemden, terazilerinde hile yapanların akbetinden, inŖa ettiği mabetler hakkında malumat verilir.

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden mâ'bad – 2 – Abdurrahman-ı hamis Mehmed Murâd-ı hamis

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Ŗubat 1326, s.1866–1868

Tarihte mühim yere sahip önemli kiŖilerden Endülüs hükümetinin on üçüncü hükümdarı V. Abdurrahman ile Osmanlı Devleti'nin otuz üçüncü padiŖahı V. Murad'ın saltanatlarındaki benzerlikler sıralanır. Sultan beŖinci Murad'ın padiŖahlıđa geiŖinden, kiŖilik özellikleri ve ölümünden bahsedilir.

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden adet 3 “Ebu İŖhak Muhammed'l Mu'tasım ve Ahd-i Hilafeti”

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2030-2032

Muhammed'l Mu'tasım'ın hangi yılda doğduğu ve çocukluğunda nas bir karaktere sahip olduğu, saltanatı sırasında yaptıkları, ilim ve irfana verdiği önem anlatılır. Ardından döneminde yetiŖen iki Ŗairin ismi zikredilerek, Mu'tasım'ın Ŗiirin kaideleri ile ilgili kimden ders aldığı belirtilir. Mu'tasım'ın bulunduğu Ŗehirlerin isimleri sıralanır. Zatın saltanatı zamanında yaŖanılan bir vakaya yer verilir. Ayrıca askere hitaben söylenilen nutka da yer verilir. Makalenin nihayetinde de Mu'tasım'ın kaç sene yaŖadıđı, hilafetinin müddeti, çocuklarının sayısı, kaç yılında vefat ettiği ve nereye defnedildiği aktarılır.

Sahâif-i eslâf-ı târihiyemizden adet 4 - Mustafa-yı râbi' devrinde Mustafalar Hükümeti yâhûd ittifâki bir garibe

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2047-2048

Dördüncü Mustafa döneminde Mustafa isminde pek çok kişinin hükümet yönetiminde bulunduğu zikredilir. Dönemin sarayda görev yapan Mustafa'ları zikredilir. Sadrazam Çelebi Mustafa devri hakkında malumat verilir.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Süleyman Han

N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2110-2113

Timur döneminden bahsedilerek, Birinci Bayezid ile aralarında geçen bir hadise aktarılır. Çelebi Mehmet'in tahta geçmek için yaptıkları sıralanır. Ardından Birinci Süleyman'ın şair ve âlim kişiliği dile getirilerek, saltanat müddeti hakkında malumat verilir. Osmanlı padişahlarının altıncısı olan Çelebi Sultan Musa Han'ın hayatı hakkında bilgi verilir. Osmanlı devletinde beş tane sultan Mustafa olduğu zikredilerek, babalarının isimleri sıralanır.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den: Aded 6 – Selim-i Sâni – Abbas-i İrani yâhûd iki bais-i inkıraz

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2175-2178

Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından sonra tahta geçen oğlu II. Selim'in annesi Hürrem sultanın Kanuni'nin saltanatında oynadığı rolden bahsedilir. Kanuni'nin diğer çocuklarının akıbeti sırayla anlatılır. II. Selim'in saltanatı hakkında malumat verilir. Devamında da II. Selim'in nasıl ve ne şekilde öldüğü aktarılır. Ardından İran'ın siyasi dünyası mevzu bahis edilir. Safevi hanedanlığının nasıl sona erdiği dile getirilir.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – 7 – eski bir Türk mezarı – Sarıca Saltık Gazi

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2242-2243

Sarıca Saltık Gazi'nin biyografisine yer verilir. Avam arasında hangi isimle tanındığı zikredilir. Evvelden her sene mezarının ziyaret edildiği zamanla bu alışkanlıktan vazgeçildiği aktarılır. Gazinin mezarının yanında kimlerin medfun olduğu bildirilir.

Sultan İkinci Mahmut ricalinden İsa Bey'in mezarına yeni bir kitabe diktiği dile getirilir. Yazının devamında "Sûret-i Kitâbe" başlığı altında kitabeye yer verilir.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestî'den – adet 9 – Mesûd-ı Sâlis – Mustafa Salis

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2286-2289

Sultan Mesûd'un tahttaki icraatlarından bahsedilerek, ailesi tanıtılır. Vefatının ardından ülkenin ne durumda olduğu bildirilir. Osmanlı Devleti'nin yirmi altıncı padişahı olan üçüncü Mustafa'nın tahta geçişi ve sonrasında yaşananlar hakkında malumat verilir. Üçüncü Mustafa'nın vefatı anlatıldıktan sonra yerine oğlu Selim'in geçtiği ifade edilir. Ailesi tanıtılır.

Sahâif-i riyâz-ı âlem-i hestiden – târihte mütekerrir şebîh hadiseler yâhûd vakayi'-i mütesâdife

N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2466-2469

Osmanlı Devleti'nde evvelden yaşanmış hadiseler zikredilir. İkinci Osman, Patrona Halil ve Kabakçı Mustafa vakası, Alemdar hadisesi, 8 Zilkade 1241 ihtilali ile 23 Rebûlevvel 1327 – 31 Mart 1325 ihtilallerinin neden cereyan ettiği hakkında tafsilatlı bilgi verilir.

Sahâif-i eslâf-ı târihiyeden – adet 11 – Birinci Abdülmelik Birinci Abdülmeçid yâhûd iki müceddid

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2626-2629

Emevi halifelerinin ikincisi olan Abdülmelik'in hayatından, saltanat yıllarındaki başarılarından, aldığı eğitimlerden, İslâm dini adına yaptıklarından, evlatlarının isimlerinden bahsedilir. Ardından Birinci Abdülmeçid'in ne zaman tahta geçtiği, kaç yaşındayken vefat ettiği, yaptığı yenilikler, devrindeki vezirlerin isimleri aktarılır.

Adet – 12 – İslâm’da hakimeler

İslâm tarihinde kadınların idari işlere müdahalesinin ne zaman başladığı aktarılır. Bazılarının hâkime sultan dahi olabildikleri ifade edilerek, Eyyübiler devletinin son hükümdarının kadın olduğu hükümeti ortadan kaldırdığı zikredilir. Osmanlı devletinde ise her padişah devrinde muhakkak bir kadının önemli rol oynadığına dikkat çekilerek, mezkûr kadınların ve padişahların isimleri sıralanır. Kadınların tarih sayfasında nasıl bir rol oynadıkları anlatılır.

Târih sahifeleri – 13 sadr-ı esbak Ayaşlı Nişanî İsmail Paşa ve zaman-ı sadâreti

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2754-2756

Dördüncü Mehmed’in tahttan indirilme sebebi zikredilerek, yerine kimin geçtiği aktarılır. 1093 senesinde Osmanlı – Avusturya seferinin neticelenemediği bildirilerek, hezimetin sebebi dile getirilir. Sadaret mevkiine getirilen Siyavuş Paşa’nın akıbeti bildirilir. Siyavuş Paşa’nın yerine getirilen Ayaşlı İsmail Paşanın nereli olduğundan, sadaret müddetinden, kısasa uğrama sebebinden bahsedilir.

Sahifeleri – 14 târihte silsile-i hal’

Abbasî hükümetinin ne şekilde teşekkül ettiği anlatılır. Abbasîler devrinde iki senede üç sultanın değiştiği dile getirilerek, tahttan indirilen padişahların ya öldürüldüğü ya da daireye hapsedildiği dile getirilir. Osmanlı devletinde kabiliyetsiz padişahlar ve zalim hükümdarlar başa geldiğinde bunların tahttan indirildikleri zikredilir. Ardından hem şeran hem de kanunen hal’ edilen padişahların isimleri listelenir.

Adet 22 – İkinci Mustafa

İkinci Süleyman ve İkinci Ahmed'in üç buçuk sene saltanat icra ettikten sonra vefat ettikleri zikredilerek, mezkûr padişahların ülke yönetiminde yeterli olmadığı dile getirilir. Tahta geçen Sultan Mustafa'nın devletin düştüğü durumu düzeltmek adına yazdığı hatt-ı hümayuna yer verilir. Mustafa Han-ı Sani Bin Mehmed Han başlığı atılır. İkinci Mustafa devrinde yapılan askeri faaliyetler, fetihler, kaybedilen yerler hakkında malumat verilir. Meşihat makamına kimin getirildiği bildirilerek, sadrazamla aralarında geçen vaka aktarılır. Mezkûr padişah tahttayken görev yapan şehzade, sadrazam ve şeyhülislâmların isimleri sıralanır.

Adet 23 – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Musa Han

115. nüshadan mâ'bad notuna yer verilir.

İmzasız

Bulgarlar

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.74-78

Siyasiyat bölümünde yer alır. Bulgarların Türk ırkına mensup oldukları verilen örneklerle kanıtlanır. Türk tarihinde var olan devletlerin (Altın Ordu, Kazan, Kırım, Moğollar, Karahıtaylar) nasıl ve nereye hicret ettikleri anlatılarak onlar hakkında da ayrıca bilgi verilir. Devamında Bulgarların bir zamanlar nereye yerleştikleri, Balkanlara kadar nasıl geldikleri ve İslâm dinini nasıl kabul ettikleri anlatılır.

3.2.6.3. Dünya Târîhi

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Çin Müslümânları N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1206-1207

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır. Pekin müftüsünün haç münasebetiyle Dersaadet’i ziyaret etmesinin üzerinden bir sene geçtiği zikredilerek, ziyarette yaşananlar aktarılır. Ayrıca Çin’de misyonerlik sıfatıyla hayli zaman bulunmuş olan Mister Galber Vals’in raporuna yer verilir. Raporda Çinlilerin nasıl ve ne zaman Müslümân oldukları hakkında malumat bulunmaktadır. Çinlilerin en parlak devri addedilen Tay Tsung dönemindeki dini faaliyetlere değinilir. Tay Tsung saltanatı sırasında eğitim, din ve fen adına yapılanlar aktarılır. Hazret-i Vehhab’ın refikasıyla beraber kendi dinlerinin neşir ve telkin hususunda serbest bırakılarak, haklarında lazım gelen muavenetin esirgenmediği zikredilir. Bir İngiliz Protestan misyonerinin Vehhab hazretlerinin din adına yaptığı ve inşa ettiği camiiler hakkında bir yazısının olduğuna dikkat çekilir. Tay Tsung’un Müslümanların ve Hristiyanların dinlerini yaymalarına müsaade etme sebebi aktarılır. Nasturi fırkasının faaliyetlerinden bahsedilir. “Târih-i İslâmiyet” isimli eserin Dozy tarafından yayımlanan bir eser olduğu zikredilir. Maârif Nazırı Fazlı Emrullah Efendi’nin mezkûr eseri reddetmek için bir heyet teşkil ettiği aktarılır. Ardından Çin’in tarihinden, Konfüçyüs ile çeşitli filozoflar tarafından verilen eserler ve bu eserlerin konusundan bahsedilir. Ayrıca eserlerin yazar tarafından noksan addedilen yerlerin eleştirisi de yapılır. Konfüçyüs’ün eserleri hakkında malumat verilir. Çin’de evvelden filozofların, din mürşitlerinin eser ve müessirden, ruh ve maddeden bahsettiği, diğer ülkelerde olduğu gibi Çinlilerin dinine de farklı unsurların karıştığı zikredilir. Daha sonra Çinlilerin Allah lafzına ne dediği, kelimenin anlamı ve hurafeden uzaklaştıkları anlatılır.

Çin Müslümânları – 2 N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1218-1219

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

Çin Müslümânları - 3 N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1236-1238

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

Çin Müslümânları-4 N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1271-1272

Çin Müslümânları – 5 N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1317-1320

“Konfüçizm Din ve Felsefesi” notuna yer verilir.

Çin Müslümânları N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s. 1375-1378

Din ve Felsefe - 6

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

İslâm'da Askerlik N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1105-1106

Askerliğe ilk nizam veren devletin Mısır'da hüküm süren Firavunların olduğu zikredilerek politikalarından bahsedilir. Asurlular, Babilliler, Fenikeliler, eski Yunanlılar, Romalılar, Makedonyalı Filib, İskender devirlerindeki askeri politikalara yer verilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

(Ejder-i İran) Mehmed Ali'nin îade-i istibdâda teşebbüsü münasebetiyle

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2257-2260

İranlıların altı yıldır hürriyet uğruna kan döktüğü bildirilir. Mehmed Ali'den önce İran hükümetinde görev alan Şah İsmail Safevi, Mahmud Şah, Nadir Ali Şah ve Kerim Han'ın devrinde yaşananlar aktarılır. Yazar, İran'da hüküm süren dört ayrı sülalenin isimlerini sıralar.

Afganlılar – Osmanlılar ve Emir-i Saâdet-semir Cenab-ı Habibullah Mehmed Han

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2581-2583

Âlem-i İslâm kısmında yer alır. Trablusgarp ve İtalya harbi münasebetiyle hem Batılıların hem de Müslümân Osmanlı askerlerinin müdafaası Afganistan padişahı Emir Habibullah Han tarafından takdir edilir. Afganlı Müslümânların Müslümânlara yardım etmekten çekinmeyecekleri ifade edilerek, toplanan paraların Osmanlı Harbiye Nezareti'ne irsal edileceği bildirilir. Ardından Afganlıların konuştuğu dilden, dış görünüşlerinden, kişiliklerinden bahsedilir. Afganistan'ın siyasi tarihinden bahsedilip, Derani sülalesi hakkında malumat verilir. Mezkûr sülalenin Afganistan siyasetindeki yerine değinilir.

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 15 Hindistan, Dehli Saltanatı

N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2787-2792

Dehli'de İslâmiyet'in zuhûrundan itibaren altı, yedi sülalenin hükümran olduğu ifade edilir. Mezkûr sülalelerin isimleri zikredilerek, haklarında malumat verilir.

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller 16 – Hind-i Cenûbî Dekken Saltanatı

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2803-2806

Dekkan'ın coğrafi konumundan bahsedilir. En meşhur eyaletlerin on ikisi sıralanır. Eyaletlerden dördü hakkında malumat verilerek, sülaleler hakkında da tafsilatlı bilgiler aktarılır.

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Diyâr-ı Hint – Nevvâblar ve Dekken Şevketlülere

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2819–2821

Lekhenü kıtasının öneminden bahsedilir. Pek çok padişahın sarayının olduğu zikredilerek, mezkûr sarayların isimleri sıralanır. Ardından Hindistan'da Evdâ yahut Lekhenü kıtasında hükümran olan on bir naibin isimleri listelenir. Haydarabad'da hangi sülalenin hüküm sürdüğü, hükümdarlarının genç bir sultan olduğu ve hilafete bağlılığı anlatılır. Haydarabad'da görev yapan on bir naip ile Maloh eyaletinde görev yapan on bir hükümdarın isimleri listelenir.

Fas'ta Tebeddül-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2829-2831

Saltanat Haberleri

“Fas târihinden bir nebze – Molla Sultan Hamid Yahya'nın cülûsu haberi münasebetiyle” notuna yer verilir. Fas ve Marakiş sâbık emiri Molla Hasan'ın vefatından sonra yerine oğlunun geçtiği zikredilerek, saltanatı esnasında yaşananlar aktarılır. Ardından emirin nasıl tahttan indirildiği ve yerine kimin geçtiği dile getirilir.

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 18 – Hindistan saltanat-ı maziyesi

N.160, 10 Cemâyizülâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2835-2837

Hindistan hükümetlerinden Berar kıtasında hükümran olan Amad Şahan hükümetinin 911 tarihinden 981 senesine kadar dört padişahın saltanat sürdüğü zikredilir. Mezkûr padişahlardan birincisinin ismi zikredilerek siyasi hayatından bahsedilir. Güney Hint saltanatlarında hükümran olan iki padişahın ismi zikredilir. Çeşitli sülalelerin isimlerine yer verilir. Feyruz Şah'ın siyasi hayatı hakkında malumat verilir.

Târih sahifeleri sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – 19 - Hindistan – Sind ve Mülta Saltanatı

N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2853–2855

Sind'in coğrafi konumundan, hükümdarları zamanında Haydarabad'da pek çok asarın bulunduğu, kimin sayesinde İslâmiyet'i kabul ettiklerinden, padişahlarına ne unvanı verdiklerinden bahsedilir. 20 kişiden oluşan Sind hükümdarlarının isimleri listelenir. Mülta şehrinin ikliminden, kullandığı lügatten, İslâmiyet'in ne zaman zuhûr ettiğinden, hangi türbelerin bulunduğu bahsedilir. Mülta hükümdarlarının altı kişiden ibaret olduğu zikredilip isimleri sıralanır. Sind kıtası ve Mülta şehrinin kimler tarafından istila edildiği ile akıbeti aktarılır.

Târih sahifeleri adet 20 – Hindistan – sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Bengal Saltanatı

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2868-2870

Bengal kıtasının evvelden merkez hükümetinin hangi şehir olduğu, payitaht olarak kullanılan şehrin adı, hangi değerli taşlara sahip oldukları, her türlü işi kadınların yaptığı, İslâm dinini kimin getirdiği, mezkûr kişinin sülalesinin isimleri, Dehli'ye ilhakının nasıl olduğundan, İngiltere'nin idâresi altına girdiğinden bahsedilir.

Târih sahifeleri adet – 21 – Hindistan sönmüş ihtişâmlar unutulmuş nesiller – Keşmir Saltanatı

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2917–2919

Keşmir'in coğrafi konumundan, ikliminden, mahsulünün çoğunlukla ne olduğundan, insanların yüz şekli ve ten renginden, dinlerinden, başlıca ticaretlerinden, lisanlarından, en meşhur sekiz şehirden bahsedilir. Keşmir'in eski hükümdarlarından sultan Zeyne'l Abidin Han'ın yaptırdığı kasrın dünyadaki önemine değinilir. Keşmir'e iki sülalenin hükmettiği dile getirilerek, isimleri sıralanır. Padişahlarının izlediği siyasi politika mevzu bahis edilir.

Şerefüddin

Hürriyet-i Vicdân N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2652-2654

Fransa'da gerçekleşen büyük inkılap esnasında neşredilen Hukuk-ı Beşer beyanamesinde hiç kimseye dininden ötürü baskı yapılamayacağını bildirildiği aktarılır. Fransa'daki büyük inkılapın evvel 15. ve 16. Lui devirlerinde sadece asilzadelerin ve rahiplerin tabii hukuka sahip olduğu, bunun üzerine insanlar arasında günden güne isyan hareketlerinin başladığı dile getirilir. İngiliz'lerin 1228 ve 1288 tarihlerinde vuku bulan inkılaplar üzerine parlamento – meşveret usulünü kabul ettikleri bildirilir. 1834'te Rum patriğinin müracaatı üzerine bir mezhepten diğerine geçmeye men hususunda Osmanlı Devleti'nin bir ferman yayınladığı bildirilir.

3.2.7. Coğrafya

İmzasız

Afrika Kıtasında bulunan Müslümanlar ve sekine-i umûmiyesi ile mukâyesesi

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.462-463

Afrika Kıtasında yaşayan şahısların memleketine, dinine, lisanına, hükümetine ve sonrasında da yekûnuna yer verilir. Listede 37 ülke bulunmaktadır.

3.2.8. İslâm Âlemi

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Hindistan İğtişaları N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.240-242

Hindistan'daki karışıklığın devam ettiği zikredilerek, üç yüz milyon nüfusa sahip Hindistan'ın her tarafında İngiliz aleyhtarlığı görüldüğü bildirilir. Bazı gazetecilerin yazılarında halkı isyana teşvik ettiği dile getirilir. Hinduların davranışlarının üç sebepten kaynaklandığı ileri sürülürerek, açıklanır. Hindistan'daki Müslümanların bu duruma karşı tutumları aktarılır.

Cava Yâhûd N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.514-519

28 Milyonu Hâvî Bir Cezîre

Cava adasının coğrafi konumundan bahsedilir. Cava'daki Müslümân ve Hristiyan nüfusun azlığından bahsedilerek, pek çok ecnebi tüccar ve fabrikaların bulunduğu aktarılır. Hilafet makamına gösterdikleri hürmet dile getirilir. Cavalıların fiziksel özelliklerinden bahsedilerek, adanın tarihine yer verilir. 20 sene önce Cava'daki Müslümânların ahvalini tetkik etmek için M. Ali Efendi'nin adayı ziyaret ettiği aktarılır. Ziyareti esnasında şahit olduğu eğitim ve öğretim faaliyetleriyle ilgili izlenimlerine yer verilir.

Cava

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.540-541

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır. Adanın zirai durumundan, ikliminden ve ihraç durumundan bahsedilir. Ürün ihraç ettiği ülkeler sıralanır. Adada nehir, göl ve dağların bulunduğu zikredilerek, kasabaları hakkında bilgi verilir. Ardından konuşulan diller ile ilgili bilgi verilir.

Sumatra Müslümânları

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.615-617

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır. Müslümânların birbirinin ahvaline pek bigâne olduğu zikredilir. Varlığından haberdar olunmayan yerlerden biri de Cava'ya yakın olan Sumatra adasıdır. Adanın coğrafi konumundan bahsedilir. Sumatra adasının ikliminden ve etrafında bulunan dağlar, ovalar, nehirler hakkında malumat verilir.

Çin Müslümânları

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1206-1207

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır. Pekin müftüsünün haç münasebetiyle Dersaadet'i ziyaret etmesinin üzerinden bir sene geçtiği zikredilerek, ziyarette yaşananlar aktarılır. Ayrıca Çin'de misyonerlik sıfatıyla hayli zaman bulunmuş olan Mister Galber Vals'ın raporuna yer verilir. Raporda Çinlilerin nasıl ve ne zaman Müslümân oldukları hakkında malumat bulunmaktadır. Çinlilerin en parlak devri addedilen Tay Tsung dönemindeki dini faaliyetlere değinilir. Tay Tsung saltanatı sırasında eğitim, din ve fen adına yapılanlar aktarılır. Hazret-i Vehhab'ın refikasıyla beraber kendi dinlerinin

neşir ve telkin hususunda serbest bırakılarak, haklarında lazım gelen muavenetin esirgenmediği zikredilir. Bir İngiliz Protestan misyonerinin Vehhab hazretlerinin din adına yaptığı ve inşa ettiği camiiler hakkında bir yazısının olduğuna dikkat çekilir. Tay Tsung'un Müslümanların ve Hristiyanların dinlerini yaymalarına müsaade etme sebebi aktarılır. Nasturi fırkasının faaliyetlerinden bahsedilir. "Târih-i İslâmiyet" isimli eserin Dozy tarafından yayımlanan bir eser olduğu zikredilir. Maârif Nazırı Fazlı Emrullah Efendi'nin mezkûr eseri reddetmek için bir heyet teşkil ettiği aktarılır. Ardından Çin'in tarihinden, Konfüçyüs ile çeşitli filozoflar tarafından verilen eserler ve bu eserlerin konusundan bahsedilir. Ayrıca eserlerin yazar tarafından noksan addedilen yerlerin eleştirisi de yapılır. Konfüçyüs'ün eserleri hakkında malumat verilir. Çin'de evvelden filozofların, din mürşitlerinin eser ve müessirden, ruh ve maddeden bahsettiği, diğer ülkelerde olduğu gibi Çinlilerin dinine de farklı unsurların karıştığı zikredilir. Daha sonra Çinlilerin Allah lafzına ne dediği, kelimenin anlamı ve hurafeden uzaklaştıkları anlatılır.

Çin Müslümânları – 2 N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1218-1219

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

İran'ın N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1219-1221

Vaz'iyet-i Hâzırası

İran'ın vaziyetini müşkül hale getiren istikraz meselesi hakkında malumat verilir. Londra, Tahran, Petersburg öncülüğünde İran'a dair cereyan eden resmi muharebelerden bahseden "Beyaz Kitap"ın içeriğinden bahsedilir. Ardından İran şâhının Kânûn-i Esasi'yi ilan edeceğine dair vaadi belirtilir. İranlıların medeniyet ve meşrutiyete nail olabilmek için nasıl bir fedakârlıkta buldukları anlatılır. Ardından Daily Telgraf Gazetesi'nde tersim olunan İran haritasına İngiltere'nin bakışı zikredilir. Ulemâ, asker ve kumandanların meşrutiyet aleyhinde oldukları aktarılır. Avrupa'ya giden İranlı talebelerin tahsil gördükten sonra Kerbela'ya yahut başka ilim medreselerine giderek hürriyet ve müsavat fikirlerini, meşrutiyet usullerini ahaliye anlattıkları zikredilir. İstanbul'da tüccar ve esnaf olarak çalışan İranlıların

karakterinden bahsedilir. Şah Mehmet Ali'nin sebep olduğu Tahran Gazetelerinin başmuharririnin katledilmesi mevzu aktarılır.

Çin Müslümânları - 3 N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1236-1238

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

İran'ın N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1238-1240

Vaz'iyet-i Hâzırası

Çin Müslümânları-4 N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1271-1272

İran'ın N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1281-1283

Vaz'iyet-i Hâzırası-3

İran'ın N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1296-1299

Vaz'iyet-i Hâzırası-4

Çin Müslümânları – 5 N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1317-1320

“Konfüçizm Din ve Felsefesi” notuna yer verilir.

Çin Müslümânları N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s. 1375-1378

Din ve Felsefe - 6

Âlem-i İslâmiyet kısmında yer alır.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Hubbü'l Vatan N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2350-2351

Min-el İman

Başlıkta yer alan “Hubbu'l Vatan Min-el İman” hadisinin son derece mühim olduğuna dikkat çekilir. Vatan; milletin namusunu muhafaza ettiği, terakkî mektebi ve selametinin müsebbibi olarak addedilir. Din ve imanın vatansız muhafaza edilemeyeceği vurgulanır. Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan'daki Müslümanların maruz kaldıkları müşkilat sebebiyle vatanlarına sahip çıkmaya mecbur oldukları aktarılır.

Hilâfet-i İslâmiye N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2401-2402

ve Âlem-i İslâm

Trablusgarp'a yönelik yapılan saldırıların Müslümânları müthiş derecede etkilediği aktarılır. Bosna, Hersek ve Bulgaristan'daki Müslümânların hilâfet makamından ayrıldıkları bildirilir. Balkanlarda birden fazla Hristiyan hükümetinin cereyan ettiğine dikkat çekilir.

H (Ha). Sadi

Afganistan N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2962-2963

Hükümetinin Bayrağı

Afganistan Devleti'nin evvelde sahip olduğu bayrak hakkında malumat verilir. Ardından emir Habibullah Han'ın kendi eli ve tertibiyle bir Afganistan bayrağı vücuda getirdiğı aktarılır. Emir tarafından intizama alınıp kullanılmakta olan bayrakların envarı ve eşkâli sıralanır. Padişaha mahsus bayrak, devlet sancağı, ilim adıyla zikredilen askeri bayrak ve ukab bayrağının şekli, özelliğı, üzerinde ne yazıldığı ve öneminden bahsedilir.

İslâm Âleminde N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3061-3062

Türkistan ve Hindistan'ın hangi ülkeler tarafından işgal edildiğı aktarılır. 20. asırda sadece üç İslâm hükümetinin mevcudiyetini koruyabildiğini zikredilir. İran ve Fas'ın inkıraza uğradığı eklenir.

Hayroviç İsmail

Afrika'da N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3059-3060

İslâmiyet ve Nasrâniyyet – 1

Avrupalıların, Afrika'da sömürge peydasına teşebbüs ettikleri bildirilerek, gayeleri açıklanır. Devamında Avrupalıların Afrika'da Hristiyanlığı yaymak için evvelden icra ettiği hususlara değinilir. Hristiyanlığın her tarafta intişarının Roma'daki papazlar sayesinde olduğu dile getirilir. Bengal'de Hristiyanlığın yayılmasına vesile olan misyonerin ismi zikredilir. İslâmiyet'in Afrika'da neşrinde kusurlu olanın Araplar değil Türkler olduğu zikredilir. Arapların dini neşretmek için çok çalıştıkları ifade edilir.

Afrika'da İslâmiyet N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3073-3074

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Afganlılar – Osmanlılar ve Emir-i Saâdet-semir Cenâb-ı Habibullah Mehmed Han

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2581-2583

Âlem-i İslâm kısmında yer alır. Trablusgarp ve İtalya harbi münasebetiyle hem Batılıların hem de Müslümân Osmanlı askerlerinin müdafaası Afganistan padişahı Emir Habibullah Han tarafından takdir edilir. Afganlı Müslümânların Müslümânlara yardım etmekten çekinmeyecekleri ifade edilerek, toplanan paraların Osmanlı harbiye nezaretine irsal edileceği bildirilir. Ardından Afganlıların konuştuğu dilden, dış görünüşlerinden, kişiliklerinden bahsedilir. Afganistan'ın siyasi tarihinden bahsedilip, Derani sülalesi hakkında malumat verilir. Mezkûr sülalenin Afganistan siyasetindeki yerine değinilir.

Meşşâta-i İ'tilâ

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3085-3087

Fransa'nın boyunduruğu altında olan Fas'ın sâbık emiri sultan Abdülhafız'ın yerine Sultan Yusuf'un getirildiği dile getirilir. Lakin içtimai ve siyasi mevkide hiçbir değişikliğin olmadığı bildirilerek, sebebi aktarılır. İran'ın sıkıntılar içerisinde olduğu ve pek çok Müslüman kanının akıtıldığı dönemde Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilan edildiği bildirilir. Osmanlı Devleti'nin meşrutiyeti ilan edene kadar pek çok merhalelerden geçtiği zikredilerek, mezkûr merhaleler beş maddede sıralanır.

İmzasız

İran Müslümânları –

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14

Çin Müslümânları

İranlı Müslümânlar adaletin tesisi için girişimlerde bulunduğu, müspet cevap alamadıkları zikredilir. Şahın millet meclisini açarak istibdat taraftarlarını da endişeye düşürdüğü eklenir. Çin Müslümânları başlığı altında Şangay'da bir doktor tarafından vürut edilen ve Levant Herald gazetesinde yayımlanan bir mektupta Şangay Müslümanlarının İstanbul'da meşrutiyetin ilanından dolayı müthiş derecede mesut oldukları ifade edilir.

Fas Müslümânları

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14-15

Fas'ta hem dâhili hem de harici cereyan eden hadiselerden birinin cehalet diğzerinin de Emir Abdülaziz'in israfa düşkünlüğü olduğu aktarılır. Emir ve yandaşları tarafından gerçekleştirilen darbeye halkın karşı koyduğu zikredilerek, cehaletin izalesi temenni edilir.

Hint Müslümânları

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.22

Mısır'da münteşir Elmüyed gazetesinde Osmanlı Devletinde ilan edilen Kânûn-i Esasi ile ilgili bir haber yayınlanır. Haberde Hindistan'da bulunan İslâmî cemiyetin başkanları ile resmi bir içtimai yapıldığı ifade edilir. Beldenin büyük kapısındaki kemerine de Arapça, Farsça, İngilizce ve Urduca "Kanûn-i Esâsî'yi himaye eyleyerek yaşasın emirü'l müminun" ibaresi yazılır.

Bosna Müslümânları

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.72-73

Siyasiyat bölümünde yer alır. Bosna-Hersek topraklarında yaşayan insanların yıllardır Avusturya'dan zulüm gördükleri ve çeşitli zorluklar yaşadıkları zikredilir. Bu zulümlere karşı gösterdikleri metanetin ayrıca övülmeye değer bulunduğu bildirilir. En nihayetinde de Osmanlı Devleti'ni temsilen Bosna Hersek halkının sabırlı olması temenni edilir.

İran Müslümânları

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.73-74

Siyasiyat bölümünde yer alır. İranlıların yaşadıkları baskı ve zulüm neticesinde meşrutiyeti ilan ettikleri bildirilir. Ajans Dokstantinobel’de yayımlanan telgrafa yer verilir. Telgrafta Rusya’nın Tebriz’i işgal etmek için top ve süvarisiyle beraber hududu geçtiği ifade edilir. Şahın bu durumdan memnun olacağı tahmin edilir. Yazının nihayetinde de telgraftaki haberin doğru olmaması temennisinde bulunulur.

İran Müslümanları

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.221

İran’da şâhın zulümlerinden kurtulup hürriyet fikrinin üstün geldiği zamanlarda yaşananlar aktarılır. Mezkûr duruma Rusların tepkisi eklenir.

Âlem-i İslâm

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.265-266

Mısır’da süregelen boykotun devam ettiği, Tanzimat Meclisi’nin bütçe tanzimi neticesinde geçmiş ve gelecek senelerin varidatının karşılaştırıldığı bildirilir. İran başlığı altında Settar Han’ın kumandasında Azerbaycan’ın zaptedildiği ve Meşrutiyet idâresi ile encümen-i vilayatın tekrar küşat edildiği bilgisi verilir. Hindistan başlığında ise Kalkete’nin kuzeyinde bulunan şimendiferde Avrupalı yolcuları taşıyan trenin üzerine bomba atıldığı, lakin can kaybının yaşanmadığı zikredilir. Fas başlığı altında sâbık emir molla Abdülaziz’in Kazablanka’ya gittiği aktarılır.

Âlem-i İslâmiyet

N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.291-293

“Mısır, Fas, İran ve Hindistan” notuna yer verilir. Osmanlı parlamentosunun küşâdı münasebetiyle bütün Mısır’da şenlikler icra edildiği zikredilir. İran’da rejim değişikliğine gidilen yolda yaşananlar aktarılır. Hindistan ıslahatına dair nezaret tarafından tertip edilen layiha ve nizamnamenin nazır Lordun rahatsızlığı sebebiyle parlamentoya henüz takdim edilmediği, ayrıca Büyük Meclis’in anarşist ve ihtilalciler hakkında yeni bir karar aldığı zikredilerek, mezkûr kararların neler olduğu hakkında bilgi verilir.

Tahran'dan Tayms'a

N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.314

Âlem-i İslâmiyet bölümünde yer alır. Osmanlı sefâreti civarının İran askerleri tarafından işgal edildiği bildirilir. Şahın kararı üzerine yaşananlar aktarılır.

Âlem-i İslâmiyet

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.342-343

“İran, Natal, Hindistan, Afganistan ve Fas” notuna yer verilir. İran'da cereyan eden iki zıt fikirden birinin halka zulmeden İran şahı Muhammed Ali, diğerinin de kahraman Settar Han olduğu bildirilir. Ardından İngiltere'nin İran üzerindeki politikaları aktarılır. Natal'in Osmanlı Devleti'nde parlamento açılmasıyla Müslümanları tebrik ettiği bildirilir. Hindistan'daki ıslahat kanunnamesinin Kalkete'de yayımlandığı dile getirilir. Bengal'de bulunan ihtilalcilerin derdest edildiği zikredilir.

Âlem-i İslâmiyet

N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.366-367

“Hindistan, İran, Afganistan ve Fas” notuna yer verilir. Medresede içtima eden Hindistan milli meclisinin yeni kanunnameyi müzakere altına aldığı bildirilir. Kurban bayramının olduğu gün Hintlerin Müslümanların inek kesmelerini engellemek için polis çağırdığı ve 60 kişinin yaralandığı zikredilir. İstibdat ile pençeleşen Isfahan ahalisinin Bahtiyari aşireti yardımıyla kurtuldukları dile getirilir. Fas emirinin isyan eden büyük biraderinin vefat ettiği bilgisi verilir.

Âlem-i İslâmiyet

N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.391

“İran ve Hindistan” notuna yer verilir. Gazete muhabiri Tahran'da İngiltere ve Rusya hükümetinin müdahale etmediği takdirde İran'ın ahvalinin pek fena olacağını zikrettiği bildirilir. Lahur'da Roytar gazetesi muhabirinin haberine göre Avusturya fabrikalarının boykot edildiği ve bunun üzerine yayımlanan bir İslâm ceridesinin teşvikiyle fes fabrikası tesisine teşebbüs edildiği aktarılır.

“İran, Fas ve Hindistan” notuna yer verilir. Tayms gazetesinde Tebrizle ilgili çıkan habere yer verilir. Londra’nın yevmi ceridelerinden birinde çıkan haberde İngiltere hariciye nezaretinden İran’a bir beyanname neşredildiği zikredilir ve mezkûr beyannamenin içeriğinden bahsedilir. Hindistan’da tatbik edilecek olan seçim nizamnamesine Müslümanların itiraz ettiği dile getirilir. Paris’te yayımlanan Âlem-i İslâm mecmuasının Hindistan’daki Müslümanların nüfusunun arttığına dair yaptığı listenin neleri barındırdığından bahsedilir. Hindistan ve müstakil imaretlerde mevcut olan Müslümanların adedinin liste halinde verildiği aktarılır.

Paris’te bulunan bir mecmua Hindistan’daki Müslümanların nüfuslarına dair bir liste yayımlar. Kaç kabile ve ecnastan oluştukları bildirilir. İngiliz taht-ı idâresinde bulunan Müslümanlar, imarat-ı tabiada mevcut olan Müslümanlar ve İngiltere müstemlikatında bulunan Müslümanların sayısı verilir.

Rusya ve Kazan ulemâsından Hacı Abdürreşid İbrahim Efendi tarafından Asya’nın muhtelif mahallerine yerleşen Müslümânlar için ahval-i içtimaiyelerine, Japonya’daki duruma dair neşredilen beyanat ve malumatın bir kısmına yer verilir. Asyanın Sibiryâ Çin Hindistan kıtalarında yaşayan Müslümânların ne durumda olduğu aktarılır. Japonya’nın fukaraların okumasını sağlamak için gazeteleri ücretsiz dağıttığı zikredilir. Çin’de başka ülkelere tahsile giden gençler bazı memleketlerde görüldüğü gibi ülkelere avdet ettikleri vakit hiçbir zaman milliyetlerini tahkire yeltenmedikleri zikredilir.

İla ihvânu'd-din mine'l-ulemâi'l-İslâmiyye fi'l aktâri'l-arz kesserehümullah

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1515-1520

İslâm ulemâsından Müslüman âlemine hitaben yazılan Arapça makaledir.

Midade'l Ulemâ N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1703–1704

Kıdemaü's Şühedâ

“Midade'l Ulemâ Kıdemaü's Şüheda” Bosna Müslümanlarının Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye ihda ettikleri yazı takımının hokkası kapağına yazılmış bir cümle olduğu bildirilerek, ehemmiyetinden bahsedilir.

Rus Âlem-i N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1770-1771

İslâmı'nda Bir Merâsim

Rus asıllı Müslümânların Orenburg müftüsünün memuriyette yirmi beşinci sene-i devriyesini kutlamak için merâsim düzenleyeceği zikredilir. Bu merâsimin icrasının kesin olduğunu duyan Rusların memleketlerinde yaşayan Müslümânların itikat ve milliyetlerini kaldırmaları için tehdit ettikleri bildirilir. Buna karşılık müftünün birleştirici tutumu takdir edilir.

Türkistan Ahvâli ve N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787

Hareket-i Arz

Rusya'da Müslümânları etkileyen hadiseler; veba hastalığı, Buhara emirinin vefatı ve müthiş bir depremin yaşanması şeklinde sıralanır. Mezkûr depremde yaşanan can ve mal kaybından bahsedilir. Türkistan'daki insanların geleceğe endişeyle baktıkları aktarılır. Rus asıllı ulemâların bir beyânnâme neşrederek Müslümânları yardıma davet ettiği bildirilir.

Fas Saltanatı

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032

Fas'ın hâkimiyetinin Fransa'ya geçtiği aktarılır. Fas'ta saltanat makamında çeşitli değişikliklerin peyda olduğu dile getirilir. Avrupa devletinin pek çok İslâm ülkesine ettiği zulümler aktarılır.

Mehmed Tâhir

Mesâil-i Hayâtiye-i

N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2563-2564

İslâm

İslâm hayatı üzerinde cereyan eden felaketlerin Müslümanları ne şekilde etkilediği anlatılır. Düşmanların saldırılarına karşı gençlerin İslâmiyet'in intibahı için çareler araması gerektiği zikredilir. Mezkûr vazifenin hem genç ulemâlar hem de dini hassasiyeti olan kişilere düştüğü beyan edilir.

M. Şeref

Tagayyüreti'l Bilâd

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrîn-i evvel 1326, s.1548-1550

“Kaşgar'dan edilen istifta münâsebetiyle” notuna yer verilir. Mevcudiyetinin yalnızca tarih kitaplarında var olduğu düşünülen Camiü'l Sahih yazarı Mehmed bin İsmail'in eserlerinden ve çalışmalarından bahsedilir. Türkistan'dan yetişmiş zatların isimleri ve başarıları aktarılır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Türkistan'ın Ahâl-i N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1798-1799

İslâmiyesi – Hâl-i Melâl-engizi

Türkistan'daki Müslümanların tecrübe ettikleri kötü hadiseler neticesinde Meşihat dairesinin bir komisyon teşkil ettiği ifade edilir. Hem İlim Cemiyeti'nin hem de Beyânü'l-Hak mecmuasının da yardım edeceği bildirilerek, hadis ve ayet örneğiyle herkes yardıma çağrılır. Yazının sonunda da İlim Cemiyeti vasıtasıyla Türkistan'daki Müslümanlara yardım eden kişilerin yaptıkları yardımla birlikte isimleri sıralanır.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ Ayn (ع). Nasûhî

Afrika'da İslâmiyet N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2730-2732

Afrika kıtasında İslâmiyet'le beraber hidayetin temevvüç etmeye başladığı zikredilir. Lakin Müslümânların hâkimiyetinde bulunan devletlerin birer birer elden çıkmaya başladığı aktarılır. Örnek olarak da Afrika, Trablusgarp, Tunus ve Fas'ın hangi devletler tarafından neler yaşadıkları dile getirilir. Ardından Müslümânların felaketsel uğramasının sebepleri sıralanır.

**Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî
\ Mustafa Takî**

Girit için Sivas'ta akd olunan mitingde ulemâdan bir zat tarafından irat olunan nutuktur

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1299-1300

Girit'in Osmanlı topraklarından çıkması durumunda olması muhtemel hususlar sıralanır. Girit'in ne zaman fethedildiğinden ve Osmanlı Devleti'nin mezkûr yer için neler yapabileceğinden bahsedilir.

Rusya'da Tazyik-i N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2284-2286

İslâm'a Lüzûm Gösterenler

Ody Vremya gazetesinden Sabah gazetesinin 23 Temmuz 1327 tarihli sayısında yayımlanan bir makaleye yer verilir. Makalede Rusların İslâmî hayatı tetkik etmediği, serbest bir biçimde yaşadıkları ifade edilir. Ardından yazar Rusya'daki Müslümânlar için bir mektep ve medrese yapılmadığı, okuryazar oranının yüzde biri geçmediği zikredilir. Rusya'da vicdan hürriyetinin ilanını müteakip Volga civarında kırk dokuz bin kişinin Müslümânlığa avdet ettiği bildirilir.

3.2.9. Medeniyet

Hüseyin Hazım

Şark, Garp N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.404-405

Şark ve garbın karşılaştırılması yapılır. Şarkta ilk tatbik edilen idâre usulü anlatılır. Mevcut zamandaki meşrutiyet yönetiminin de benzer olduğu bildirilir. Şarkın mezkûr meziyetlerinden ötürü cihanın ilk muallimi olduğu dile getirilerek, ilim, marifet, sanayi' cihetinden de üstat olduğu eklenir. Garpte ise adalet olduğu gibi hekim, filozof, şair ve edip oldukça fazla bulunmaktadır. Garbın faaliyetlerinin neden örnek alınmadığı sorgulanır.

İbnülemin Ahmed Tevfik

İnsaniyyet – Medeniyet N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.773-775

Medeniyetin öneminden ve gayesinden bahsedilir. İnsâniyyetin hangi hususlarla medeniyetten istifade edebileceği aktarılır.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer’iye, N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2495-2497

Terakkiyât-ı Diniye

“Bu risâle bir mukaddime, üç bahs, bir hatime üzerine müretteptir.” Notuna yer verilir. Mukaddime başlığı atılır. İnsanın tabiat itibarıyla yalnız yaşayamayacağına dikkat çekilir. Medeniyetin insanlar arasında münasebeti, muamelatı ve yardımlaşmayı emrettiği dile getirilir. İnsanların kuvve-i akıle, kuvve-i gazbiye ve kuvve-i şehviye adlarıyla üç kuvvet üzerine yaratıldığı zikredilerek, açıklama yapılır. Ardından Kur’ân-ı Kerîm’in hangi hususlara yardımcı olduğu ve neleri yasakladığı sıralanır.

Mehmed Nesib

Ulemâ, meslek ilmi (Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye)

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.212-214

Kurtuluşun medeniyette vücut bulduğu savunulur. Bu sebepten de İslâm'ın ihsan buyurulduğu aktarılır. Medeniyetin ruhu olan bu nimetin herkese öğretilmesi için Hz. Peygambere menşur-ı risâlet verildiği eklenir. İslâmî kanunlar birçok ilim ve maârifin de muallimi olarak zikredilir.

Mehmed Refet

İslâmiyet'te N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.408-409

Medeniyet ve Hürriyet

Medeniyetin tanımı yapılır. Fazilet sahibi kişilerde olması gereken hususlar sıralanır. İslâmî medeniyetin de mezkûr hususlarla gerçekleşeceğine inanılır. Ardından şerîatın insanlar için olan önemine değinilir.

Mehmed Sadık

Şerîat ve Ulemâmız N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.834-837

Mani'-i Medeniyet Değildir

Şerîatın hüküm sürdüğü zamanlarda medeniyetin terakkiyata mani olmadığı bildirilir. Şerîatın halkı ziraat, ticaret, sanat ve emsali mefhumları ümmet ile memleketin faydasına talim ettiği savunulur. Bu sebepten de medeniyete mani olmadığı vurgulanır.

Sadık Hulûsî (İskeçeli)

İslâmiyet Medeniyettir N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3071-3072

ve Necât-ı Ümit İslâmiyet'te

Medeniyetin nerede ve kimde aranacağı sorgulanarak, cevabı verilir. İslâmiyet'in merkez ve kaynağının medeniyet olduğu bildirilir. İslâm dininin hiçbir zaman vahşet ve zulüm altında medeniyet istimaline yeltenmediği fakat mezkûr hakikati idrakten aciz kimselerin de bulunduğuna dikkat çekilir. 20. asırda medeniyet kelimesinin mahiyetini değiştirdiği bildirilir.

3.2.10. Dini ve Siyasi Meseleler

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Bir Müdâfaa N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2498-2499

Kanûn-i Esâsî'de Türkiye'nin dininin İslâmiyet olduğu bildirilmiştir. İslâmiyet'in siyasi bir din olduğu zikredilerek sebebi açıklanır. İslâm dininin asırlardan beri hükümetin şeklini tayin meselesi ile uğraştığı ifade edilir. Ardından ulemânın siyasetle uğraşıp uğraşmayacağı tartışılır.

Cemiyet-i İlmiye

Ahâlimize N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.2-3

Ahaliye hitaben mazide yaşanan istibdat ve felaketlerin ülkede nelerin yaşanmasına sebep olduğu aktarılır. İnkılaplardan memnun olmayanların ne tür fitneler yaydıkları zikredilir.

Ferid

Diyânetin İnsâniyete N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.432-433

Siyasete Lüzûmu Var mı?

İnsaniyet ve siyaset kavramlarının ne anlama geldikleri yorumlanır. Şefkat-ı kâmile için insanlara kuvvetli bir din olgusunun gerekliliği vurgulanır.

Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

İslâmiyet'te N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrinisânî 1327, s.2443-2446

Sa'y ve Amel

İslâm dininde sayın pek ehemmiyetli olduğu zikredilerek, hem erkek hem de kadın için farz olduğu bildirilir. Mezkûr husus hadislerle ispatlanır. Müslüman hükümdarların sayı verdikleri önem aktarılır. On sekizinci asra kadar Avrupa'da iktisaden terakki edilmemesinin sebeplerine yer verilir. İslâm dininin esareti sınırladığı ve mezkûr usulün meydana gelmesinde birtakım sebeplerin olduğu zikredilerek, açıklanır.

Ulemâ-yı İslâm'ın N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2798-2799

Mevki-i Siyasîsi -1

Ulemâların korkmadan dini ve siyasi vazifelerini yerine getirip getiremediği sorgulanır. Kadim ulemâlarla 20. asırda yaşayanlar karşılaştırılır. İslâm ulemâlarının memleketin ahlâkını bozan, dini itikatların bozulması için uğraşan dâhili ve harici düşmanlarla uğraştıklarına dikkat çekilir. Müslüman avam ve havas takımın şer'î hükümlere vakıf olmaması acınacak bir hal olarak addedilir. İslâmî ilimlerin Müslümanlar arasında yayılmasına engel olan sebeplerden birinin de Arapça'nın yeteri kadar öğrenilememesi

şeklinde telakki edilir. Dini ilimler ile lisanla ilgili kitapların muğlak ve karışık bir şekilde yazıldığına dikkat çekilir. Ulemânın siyaset ve ilimle iştigal ettiği takdirde vazifelerinin ne olduğundan bahsedilir. Ulemânın milli siyasetle uğraşmasının doğru olmadığını düşünenler eleştirilir.

Ulemâ-yı N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2812-2813

İslâmiye'nin Mevki-i Siyasîsi – 2

Ulemânın Mevki-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2828-2829

Siyasîsi – 3

Hasan Sabri (Eğridereli)

Makam-ı Meşîhatın N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2690-2692

Bir Ta'mîmi Münasebetiyle Din, Ulemâ

Ulemânın din ve hakikatin hadimi olduğu dile getirilir. Devamında da vazifelerinin pek mühim olduğu eklenir. Sabah gazetesinin 5 Mart tarihli nüshasında Meşîhat makamı cami ve mescitlerde vaaz ile nasihat verecek kişilerin naip ve müftülerden izin alması gerektiğiyle alakalı bir yazının neşredildiği bildirilir. Emrin isabetli olduğu zikredilir. Naip ve müftülerin siyasi kulüplerle münasebetlerinin kesilmesi gerektiği aktarılır.

Hayret

Ya Âlim Ya Halim

N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.6-7

İstibdat idâresinin zulmüne en fazla maruz kalanların Müslümanlar olduğu ifade edilir. Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeni, Rum vatandaşların patrikhaneye sahip olduklarından zulme uğramadıkları eklenir. Müslümanlara terakki yolunu gösterecek ilim cemiyetine sahip olmadıkları bildirilir. Bu hususta Beyanü'l Hakk'ın amacı açıklanır.

Hüseyin Hazım

İstibdâd, Din

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.580-581

İstibdâdın lügatteki manasına yer verilir. Tahakküm, tasallut ve yolsuzluk istibdat makamının kullandığı kelimeler olarak addedilir. “El-Gıpta Şu Feyz-i İntihâba” başlığı altında istibdâdın menşeyini din addedenler eleştirilir. Siyasi ve dini istibdadın birbirine benzeten muharrirler tenkit edilir. Avrupalı muharrirlerin dini ve siyasi istibdadı nasıl açıkladıklarına yer verilir. İstibdadı en yoğun şekilde yaşayan hükümetlerin başında Yunan Devleti'nin olduğuna dikkat çekilir

İstibdâd, Din

N.27, 14 Rebîülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.631-632

İstibdâd, Din

N.28, 21 Rebîülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.649-651

İbnülemin Mahmud Kemâl

Marifet – Din

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.525-528

Dersaadet muhabirinin Şeyhülislâm'a yönelttiği ve Maten gazetesinde yayımlanan sorular aktarılır. Ardından yazarın kendi görüşlerine yer verilir. Mezkûr soruların içeriği marifetin yükselmesinin din hassasiyetini azaltıp azaltmadığı ve hurafelerle alakalıdır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İttihat Vicdanı

N.122, 11 Şaban-ı Şerif 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2218-2220

İttihadın önemine değinilerek, milletin ve İslâm dininin selametinin ittihatla gerçekleşeceğine dikkat çekilir. İslâmiyet'in intişarından sonraki dönemlerde ittihadın olmaması durumunda nelerin gerçekleştiği zikredilir. Dinin ve vatanın muhafazası için gerekli hususlar aktarılır. İttihadın önemiyle alakalı Arapça hadise yer verilerek açıklaması yapılır.

Ahlâkî Sahifeler

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2753-2754

Adet – 2 \ İltimâ' – İttisâ'

İltimâ' – İttisâ' başlığından neyin kastedildiği aktarılır. Ortaçağdan bazı yararsız adetlerin kaldığı lakin bunların da İkinci Abdülhamid'in saltanatının son bulmasıyla yok olduğu dile getirilir. Padişah V. Mehmet'in gençlere fikri, içtimai mücadele ve mütalaalar bahşettiği bildirilir. Milletin siyaseti ve devletin mukadderatıyla oynamanın gençler için faydasız olduğuna dikkat çekilir.

Salibin Savleti

N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrîn-i Evvel 1328, s.3137–3138

Ortaçağda Avrupa'nın ittifakla Kur'ân aleyhine on iki defa saldırdığı zikredilir ve mezkûr saldırılara karşı koyan tarihi kişiliklerin isimleri sıralanır. 20. asırda da bu gibi kişilerin varlığının çok olduğuna dikkat çekilerek, örnekler verilir. Karadağ ve Bulgaristan arasında vuku bulan harp batıl ile hak çatışması şeklinde yorumlanır.

Mehmed Hicabî (Vodinelî)

Salâbet-i Diniye

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.702-704

Rehâvet-i Diniye

Dinin salabeti hakkında ne kadar eser verilirse verilsin faziletlerini hakkıyla teşrih ve tasvirten kalemin aciz kalacağı zikredilir. Dinin salabetinden uzaklaşıldığında karışıklığın meydana geldiği dile getirilir. Osmanlı hükümetinin dinin salabetini Kanuniye kadar koruduğu Abdülhamid devrinde ise şekil değiştirdiği bildirilir. Devletin başına gelen felaketlerin dinin salabetini kaybettiği esnada geldiği bildirilerek, mezkûr hususun yaşanmaması için İslâm'ı hakkıyla muhafaza etmenin şart olduğu dile getirilir.

Mevlûd Şerîf

Dine Rağbet

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2204-2206

İslâm dinine olan rağbetin Osmanlı devletine neleri kazandırdığı zikredilir. Hristiyanların birbirlerine yardım ettikleri için Osmanlı devletinde ticari açıdan yegâne bir yere sahip oldukları eklenir. Osmanlı kadınlarının giyim tarzı ve çarşıdaki halleri eleştirilir. Makalenin nihayetinde de vatani kurtaracak yegâne hususun din olduğuna dikkat çekilir.

Mustafa Necâtî (İzmirî)

Safahât-ı İçtimâîye ve Siyasîyeden: 1 – Müslümanlara bir ders-i intibâh

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2167–2170

Osmanlı milletinin yüce bir mevkiie ulaşmasının sebebi olarak tarihinden ve dininden aldığı kuvvet örnek olarak gösterilir. Avrupa'nın İslâmiyet'i yok etmek gibi bir gayesinin olduğu açıklanır. Devamında da İslâm dininin bu duruma sessiz kalmadığı bildirilir. Avrupa'nın İslâmiyet'in anayasasının terakkiye mani olduğunu dile getirerek kendilerini medeni ilan ettikleri zikredilir. Lakin yazar Avrupa'nın pek çok kanlar döküp canlar yaktığı halde İslâmiyet'in terakkiye mani olarak addedilmesini eleştirir.

Münir (Kilisli)

Gayrimüslimler ile N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2618-2620

İtilâf Muhalif-i Şer' Midir?

Bir gazetede Mustafa Sabri Efendi ile sâbık Mebûs Vamvakas Efendi'nin İskeçe'de arabaya bindikleri ve Rumlar tarafından büyük bir ihtiramla karşılandıklarını yazar. Devamında bir Hristiyan ile Müslüman reisinin aynı arabaya binip binemeyeceği sorgulanarak, açıklamasına yer verilir. Ayrıca Tayms gazetesinde Selanik muhbiri tarafından yayımlanan bir yazıda Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında hakiki bir samimiyetin gerçekleştiği ve bunun müsebbibinin de Hürriyet ve İtilaf fırkası olduğu dile getirilir. Hürriyet ve İtilaf fırkası Osmanlı Devleti'ni Avrupalıların nazarında yücelttiği için takdir edilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Tezkîr-i Diyânet

N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2593-2596

Bursa'ya ciltlenmesi için gönderilen bir kitabın içerisinde yer alan mısraların yazarı derinden etkilediği zikredilir. Bir kısmına yer verilen şiirde İslâm dinine tutunup hizmet etmek gerektiği, isyan edildiği için pek çok hasarın olduğuna dikkat çekilir. Devamında yazar, dört madde halinde İslâm dini ve Müslümanlık hakkındaki fikirlerini öne sürer. Şer'î hükümde izâ ve ref'-i izâ kavramlarının bulunduğu aktarılarak, mezkûr kavramları açıklayan örneklere yer verilir. Ardından bir Müslümanın yapması gereken ahlâken doğru olan hususlar sıralanır.

3.2.11. Fikir Hareketleri

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar

Meslek ve

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2513-2515

Meslekçilik

İslâm dininde meslek, meslekçilik sınıfının bulunmadığı hakikat önünde böyle şeylerin ehemmiyetinin olmadığı zikredilir. Ayrıca meslekçiliğin ahlâksızlıkla sonuçlandığı ifade edilir. Mezkûr hususun neyle ilgili olduğu hakkında malumat verilir. Ayrıca meslekçiliğin fikrin inkişafına hizmet edemeyeceğine dikkat çekilir. İtikat ile meslekçiliğin içtima edip edemeyeceği sorgulanır. Fransızların meslek takibinde bulunduğu esnada ahlâk ve itikat bakımından ayrılıklar yaşadıklarına dikkat çekilerek, örnekler verilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Lüzûm-ı diyânetin bir numûnesi daha (?) ve Almanya'da sosyalizm

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1926-1928

Alman gazeteleri Rayştag meclisinde ele alınan bir istizahta orduya sosyalizm fikrinin sirayet ettiğini yazar. Orduya kadar sirayet eden sosyalist fikirlerin Almanları endişeye düşürmediği ifade edilir. İstizahı veren kişinin Mebûs Mösyö Potilç olduğu zikredilir. Mebusa göre askerin büyük bir kısmı sosyal demokrat, zabıta göre ise sosyalisttir. Mezkûr hususun devamı halinde Alman ordusunun kuvvet kaybedeceğini ekler. Mebûs sosyalizm fikrinin ortadan kaldırılması için meclisin çok çalışması gerektiğini dile getirir.

3.2.12. Dini ve Siyasi Cemiyetler

Abdülâhad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Panislamizm

N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s. 284-286

“Cemiyet-i umûma-i İslâmiye” notuna yer verilir. 1904 yılında Hindistan Müslümanlarından Şeyh Müşîr Hüseyin başkanlığında, Doktor Şah Abdullah Panislamizm cemiyetinin başkâtibi olup, Panislamizm unvânıyla beligane ve âlimane İngilizce bir risâle yayınlar. Eserin muhteviyatından bahsedilir. Panislamizmin, İngiliz ve Fransızları nasıl etkilediği aktarılır. Mezkûr İslâm Cemiyeti'nin üç maksadının bulunduğu aktarılır, açıklanır.

Ahmed Şirânî (Okumuş)

Almanya'da Tedkikât-ı N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2682-2684

İslâmiye Cemiyeti

Berlin'de tesis eden Tedkikât-ı İslâmiye Cemiyeti'nin amacı, kurucuları ve hedefleri hakkında malumat verilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Beyânnâme N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2650-2651

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin teşekkül etme sebebi aktarılır. Cemiyetin dikkat çekmek istediği noktalar belirtilir. İslâm dininin birtakım emel ve maksatlara alet edilemeyeceği aktarılır. Bundan ötürü Meşrutiyetin ilanını gören ulemânın 31 Mart hadisesi aleyhinde beyannameler neşrettiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Çorum Şubesi

Dersââdette Cemiyet-i N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680

İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsine

Hükümetten alınan izin sonucu Çorum'da ilim şubesinin teşkil edildiği dile getirilir. Şubeye kaydolan zevat ile programları dâhilinde hareket etmenin asıl emelleri olduğu zikredilir.

Fatin

Cemiyetimiz N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.10-11

Meşrutiyet yönetimiyle beraber halkın cehalet ve istibdattan kurtulduğu zikredilir. Osmanlı Devleti'nin senelerden beri cehalet ve istibadla uğraştığı, ulemânın ise bu duruma sessiz kaldığı dile getirilir. Bu kötü gidişatı engellemek amacıyla cemiyetin toplandığı bildirilir. Cemiyetin üç esas vazifesi ve barındırdığı hususlar ifade edilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Esâs Teşettüt N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.490-492

Muhtelif milletler arasında cereyan eden münakaşa ve tartışmalardan bahsedilir. İslâm anasırları arasında fikir ve mezhep ihtilafı yaşandığı zikredilir. Müslümanlığın hiçbir kimseye İslâm dinini kabul etmesi için bir zorlamada bulunmadığı bildirilerek, Osmanlı Devleti'nin pek çok yerinde şahsi kıyafetleriyle misyonerlerin dolaştığı aktarılır.

Esâs Teşettüt N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.530-533

İmzasız

Darüşşafaka ve N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.437-439

Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye'nin İhyâsı

Müteferrika kısmında yer alır. 1281 tarihinde Abdülaziz devrinde Sadrazam Sakızlı Esat Paşa'nın nezaretinde tesis ve devr-i sâbıkta tatil edilen Cemiyet-i Tedrise-i İslâmiye'nin yeniden açıldığı bilgisi verilir. Darüşşafaka'da açılan cemiyet; on azadan oluşmaktadır ve devamında şahısların isimleri de sıralanmıştır. Cemiyetin kâtipliğine Mehmet İzzet Bey tayin edilir.

Fran Masonlar N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.435-436

Masonluğun ülkeye tesirleri zikredilir. Efkâr-ı umûmîde farmasonun manası açıklanır. Türklük namına bir loca açmanın Osmanlıya zarar vereceği zikredilir.

Fran Masonluk N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.484-486

Masonluk mantıki bir çerçeve içerisinde ele alınır. Ardından Masonluğun lehinde veya aleyhinde hüküm verebilmek için cevaplanması gereken iki soru aktarılır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Dâhiliye Nezâretine takdim olunan beyânnâmesi sûretidir

N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.958-962

İkinci Meşrutiyetin ülke ve insanlar için önemine değinilir. Osmanlı milletinin II. Meşrutiyet'e sahip çıkma sebebi aktarılır. Devamında makale yıldızlarla ayrılır. Hem sosyalist hem de anarşistlerden bahsedilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin vazifesi açıklanarak, Osmanlı Devleti'nin her türlü gelişmesinde pay sahibi olduğu düşünüldüğünden cemiyetin devamına kati bir gözle bakılmaktadır.

Eimme-i Muhâlât-ı N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624

Tedvin ve Teâvün Cemiyeti

Müteferrika kısmında yer alır. Tevhid ve Teavün Cemiyeti'nin açılış merasiminde yaşananlar aktarılır. Cemiyete başarılar dlenir.

Konya'da Münteşir N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1901-1903

Maşrık-ı İrfân Gazetesinden

Maşrık-ı İrfân gazetesi İslâm âlemi için 27 Şubat'ın 183 numaralı nüshasında İslah-ı Medaris hakkında bir yazı yayımlar. İslah-ı Medaris-i İslâmiye Cemiyet-i Hayriyesi tarafından talebelerin imtihanlarının yapıldığı zikredilerek, yaşları on altıdan küçük olanların başarıları heyet tarafından takdir edilir. İçlerinden Buharalzade Osmani Efendi tarafından cemiyetin yardımlarına teşekkür etmek amacıyla bir nutuk irat edildiği bildirilir. Nutukta yer alan hususlara değinilir.

Mecmûa-i Ebu'z Ziya'dan – İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2474–2477

Mecmua-i Ebu'z Ziya'nın 120 numaralı nüshasında Farmasonluk başlığı altında neşredilen makalede cemiyet hakkında umum tarafından yanlış bilinen hususların düzeltildiği zikredilir. Ayrıca Tayms gazetesinin Kahire muhabirinin İttihat ve Terakki cemiyeti hakkında suçlamalarda bulunduğu ve bunun üzerine gerekli izahatin yapıldığı bildirilir. Selanik'te açılan farmason localarının Yahudiler tarafından tesis edildiği dile getirilerek, maksatlarının da Siyonizm'i yaymak olduğu zikredilir. Siyonizm'in amacı açıklanır. İtalya'nın Trablusgarp saldırısına başladığı esnada Paris'te toplanan Siyonist erkân ve ekâbirinin teklifi aktarılır.

Beyânü'l-Hak

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2477

Farmasonluk ve Siyonistlerden bahsedenleri Ebüzziya Tevfik'in irtica ile suçladığı bildirilir. Osmanlı Devleti'nde mezkûr iki cemiyetin varlığından söz etmenin mümkün olduğu eklenir.

Siyonistlik hakkında Trabzon'da münteşir İkbâl-ı refikimizde görülmüştür

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2545–2547

Siyonistlerin ecdadının kim olduğu zikredilerek, nerede cereyan ettikleri hakkında malumat verilir. Yeni Yahudiler olarak adlandırılan kişilerin amaçları sıralanır. Siyonistlerin esas hareketlerinin ne olduğu aktarılır. Osmanlı hükümeti ve milletin mezkûr teşebbüsleri adım adım takip ederek, önlemler alması gerektiği zikredilir. Rusyalı Uşiken isimli Yahudi'nin Program unvânıyla neşrettiği eserde amaçlarının ne olduğu listelenir. Ardından Osmanlı Devleti'nin de Siyonizm tehlikesiyle karşı karşıya olduğu ifade edilir.

Beyânü'l-Hak

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2547

Siyonistliğin Filistin topraklarına girişinin farmasonlukla beraber olduğu zikredilir. Farmasonluğun da Siyonizm gibi tehlikeli olduğu ifade edilir.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Küçük Bir Düşünce

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.978-981

Ezelden ebede kadar var olan her şey üç varlıktan müretteptir. Bunlar vücut, hayat ve ilimdir. Mezkûr üç varlığın gerçek değerlerine kimlerin ulaşabileceği zikredilir. Cemiyetlerin eleştirisi yapılır. Ardından hem İslâm fihhında hem de Avrupa hukukunda yer alan özgürlük kavramına değinilir.

M. A (Elif).

Ecille-i Ulemâya N.127, 18 Ramazân-ı Şerif 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2300

Hitap – Masonluk

Hem Türkiye’de hem de dünyanın pek çok yerinde yaygınlaşan masonluğun Hz. Süleyman devrinde başladığını iddia edenler bulunmaktadır. Bu konu hakkında açıklama yapması için diyanetten ricada bulunulur.

M. B.

Hayal İçinde N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2637-2640

İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti

Gazetelerde neşredilen makalenin birinde Şura-yı Devlet reisi Prens Said Halim Paşa saraya giderek İstanbul Şehri Muhibleri adıyla teşekkül eden cemiyetin dâhili nizamnamesini padişaha takdim ettiği yazar. İstanbul Şehri Muhibleri ibaresinin kişide uyandırdığı hoşluktan bahsedilerek, terkip tahlil edilir. Mezkûr cemiyetin kimlere ait olduğu aktarılır. Evvelden İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti’nin farmason cemiyeti muhibleri demek olacağı ve teşkilatı o gayeye matuf bulunacağını kabul etmek gerektiği vurgulanır. Ardından Masonlukla ilgili yazılmış bir eserden bahsedilir.

Meclis-i Mebûsândan İlmiye Encümeni

Mecelle Cemiyeti Nizamnâme Lâyıhasının Sûret-i Muâdelesidir

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.933-935

Mecelle Cemiyetinin nizamnâme lâyhâsı sayfanın bir kısmında aslı diğer kısmında ise muadili olarak aktarılır. Nizamname ile ilgili on üç madde sıralanır. Asrın ihtiyaçlarına yardım için yeniden bir cemiyet teşkil edileceği bilgisi verilir. Cemiyetin takriben on aza ve bir reisten oluşacağı ifade edilerek, kanunlarının icrasını Meşihat makamının gerçekleştirileceği bildirilir.

Mehmed Hulûsî (Dağıstanlı)

Bir Teşebbüs-i Mühim N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1835-1836

Müteferrikat kısmında yer alır. Reşit Rıza Efendi'nin Kahire'de Ed-Davet ve'l İrşad adıyla bir cemiyet tesis ettiği zikredilerek, cemiyetin hedefi açıklanır. Cemiyetin bir an evvel tamamlanması için her taraftan ianelerin gönderildiği bildirilir. El-İlm Müslümanların çıkardığı gazete olduğu halde İslâm âleminin terakkisini engellemek amacıyla açılacak olan cemiyete türlü iftiralar attığı beyan edilir.

Mısır'dan N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrinievvel 1327, s.2438-2439

Bir Mektup

Mısır'da Trablusgarp için Ömer Dursun Paşa'nın yardımlarıyla teşekkül eden bir iane cemiyetinin kurulduğu zikredilir. Basra sâbık valisi Mardinî Arif Bey tarafından Müslümanlara yardım etmek maksadıyla pek çok gönüllünün Trablusgarp'a gönderildiği dile getirilir. Yazar, İtalyanların Trablusgarp'ı terk etmeye mecbur olduklarını telgrafta okuduğunu bildirir. Bunu duyan halkın caddeleri her tarafı Osmanlı bayrağıyla donattığı ifade edilir.

Mustafa Sabri

İâne-i Milliye-i Nisvân N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.971-975

Cemiyet-i Muazzezesine – hakikatten hayale doğru

İstanbul’da günlük gazetelerde İâne-i Milliye-i Nisvan cemiyetinin açıldığı yazılmaktadır. Yeni Gazetede İâne-i Milliye bahsi üzerine Doktor Fazıl Berki Bey’in yazdığı makaleyle Mustafa Sabri’nin de aynı düşünceleri taşımakta olduğu zikredilir. Yazarın teklifi hanımların bütün elmaslarını cemiyete vermesi yönündedir. İâne-i milliye sandığını canlandırmak için milletin cebindeki ekmek parasına dokunmadan maişetini bozmadan hazır bir tarafta duran servetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Neredeyiz? N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2057-2059

Nereye Gidiyoruz?

“Masonluk Mürevviclerine” notuna yer verilir. Masonluk; Türkiye’yi, Osmanlılığı mahvedecek bir vasıta olarak telakki edilir. Masonluğun nasıl yerlerde revaçta olduğu hakkında malumat verilir. Masonluğun tarihinin Hz. İbrahim’e kadar uzandığını iddia edenler eleştirilir, mezkûr düşüncenin nedeni aktarılır. İstanbul’da açılan farmason localarına rağbetin fazla olduğu dile getirilerek, masonluğu terakkinin yegâne sebebi olarak düşünenler hayretle karşılanır.

Türkiye, Farmasonluk N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2073-2076

Avrupalıların frankmasoneri diye tabir edilen cemiyetin Türkiye’de ne şekilde addedildiği aktarılır. II. Abdülhamid’in mason cemiyetini neden kaldırdığı anlatılır. Masonluğun Avrupa uyanmaya başladıktan sonra zuhûr ettiği dile getirilerek ne şekilde

oluştduğundan kısaca bahsedilir. Avrupa’da farmasonlar aleyhinde çoğalan cereyanlardan birisinin de sosyalistler olduğu zikredilir. Cemiyetin Osmanlı devletine nasıl duhul ettiği iki açıdan anlatılır.

Bizde N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2086-2088

Avâmil-i Fikrîye

Feylesof Rıza Beyin Yeni Gazete ’de yayımladığı makalenin yazarı tenvir ettiği bildirilir. Yazar farmasonlukla ilgili yazı yazmasının amacını açıklar. Masonluğun halkı kandırmaktan başka bir husus olmadığı savunulur. Masonluğun temelinde yer alan düşünceye yer verilir.

Ebuzziya N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2150-2152

Tevfik Bey’e

Masonluğa dair belirtilen ortak görüşün insanlığa hizmet ettiği, muhtelif milletlere mensup efradı birbirine tanıtmak ve sevdirmek olduğudur. Masonluğun ne şekilde zuhûr ettiğiyle ilgili Avrupa’da çeşitli görüşlerin bulunduğu zikredilerek, açıklanır. Yazarın indinde sarf edilen görüşlerin birer iddiadan ibaret olduğu dile getirilerek hilafı iki delille ispatlanır. Bu delillere Avrupa’dan örnekler verilir.

Hakikat Gazetesi N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2187-2189

Sahibi Mestan İsmail Efendi’ye

Mestan İsmail Efendi’nin, Ertuğrul gazetesinde “Bir Mukabele” adıyla yayımlanan makalesinde farmasonluk ve siyonistlikle alakalı yer alan görüşleri aktarılır. Ardından Mustafa Safvet farmasonlukla ilgili kendi görüşüne ve tanımlamalarına yer verir.

İzâh-ı Hak ve N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2493-2495

Hakikat

Selanik İlim Cemiyeti Türkiye’de teşekkül eden hiçbir fırkayla münasebeti olmadığını dile getirerek, sebebini açıklar. İlim cemiyetinin rûhânî bir teşekkül olmadığına dikkat çekilir. Devamında İlim cemiyetinin 31 Martta silah tutan askerlere nasihatte bulunduğu, İttihat ve Terakki ile beraber meşrutiyet rejimini muhafaza etmeye çalıştığı bildirilir. Bunu tarafsız bir şekilde yaptığı zikredilir.

Receb Cûdî (Kalkandelenli)

Kosova’da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd Ahâlî-i İslâmiyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.558-559

24 Haziran 1324 tarihinde Kosova ovasında Firûz Bey’de Arnavutluk’un bazı kabileleri içtima eder. Kosova sahra ve dağlarında 20 – 30 bin kişiden teşekkül eden ahalinin içtimai dehşetli bir cemiyetin zuhûruna neden olur. Yazarın Firûz Bey Cemiyeti’ne nasıl katıldığıyla ilgili bilgi verilir. Ahâlînin sahip olduğu silahlar hakkında malumat verilir. Arnavutların Bulgarlardan fazlaca silah alma sebebi aktarılır. Ardından Firûz Bey’in bulunduğu mevkiin coğrafi konumundan bahsedilir. Etrafında bulunan türbe hakkında malumat verilir. Firûz Bey’e vasıl olduğunda yazarın eşraf ile görüşüp birbirlerini irşat ve ikna etmeye çalışmalarının sebebi aktarılır. Firûz Bey’e tiyatro ile ilgili yöneltilen soruya yer verilir. C. ve S.’nin konuşmalarında tiyatronun zararları hakkında mütalaa ederler. Kosova sahrasında Sultan Murad’ın türbesiyle karşılıklı olarak tiyatroya müsaade edildiği de eklenir.

Kosova’da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.581-583

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.609-611

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.638-640

Kosova'da vâki Firûz Bey Cemiyeti yâhûd ahâlî-i umûmîyenin hissiyât-ı şerîatperverânesi

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.659-660

Şerefüddin

İbret Alalım! N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2090-2091

Tevrat ve İncil'in, 1804'te teşekkül eden Britanya Cemiyeti tarafından 280 lisana tercümesinin yapıldığı bilgisi verilir. En büyük ve en mükemmel addedilen ulemâların bu cemiyetin müstahdemi olduğu ifade edilir. Mezkûr cemiyetin hangi ülkelerde faaliyetlerde bulunduğu ve vaazlarla insanları Hristiyan ettikleri aktarılır. Ardından İncil'in tashîh edilerek tekrar tercümesinin yapıldığı, 1899 senesinde de farklı lisanlara çevrildiği zikredilir. Cemiyetin insanlara ettiği hizmetlere örnek verilir.

3.2.13. Eğitim

Ahmed Şiranî (Okumuş)

El-Fünûnu'l Cedide N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2017

Fi'l Medâris

Medreselerde işlenen yeni dersler hakkında yazılmış Arapça bir makaledir.

Halil (Müderrisinden Mukarrer Samsuni)

Tarîk-i tedrisin ber vech-i ati ıslâh ve tesviyesine ihtiyâcın sebebi beyanındadır

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.322-324

Medrese derslerinin ıslah ve intizamına mukaddime olmak üzere 1284 senesinde teşekkül eden bir heyet-i ilmiye tarafından tertip edilmiş programa yer verilir. Programın maksadı açıklanır ve sebepler sıralanarak hâtimeye geçilir.

Halil Edîb

Söğüt Mektûbu-1 N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.801-803

32 numaralı nüshada “Söğütten Mevrûd Bir Varaka” ismiyle münderiç olan mektup konusu itibarıyla üç kısma ayrılarak, açıklanır. Mebûsân meclisine milletvekillerini halkın seçtiği ifade edilir. Tercümân-ı Hakikat gazetesinde derç olunan “Anadolu Köylülerimizin Heyet-i Muhtereme-i Mebûsân’dan İstimdadı” başlıklı manzume yazının sonuna ilave edilir. Manzume beş mısralık on üç parçadan oluşan şiiirdir.

Görgülü ağalarımıza notuna yer verilir. Geçmiş zamandan daha fazla çalışılıp vatana ve millete hizmet etmenin önemi vurgulanır. Mezkûr şekilde davranmanın iki esas hakikate mebni olduğu bildirilerek, açıklanır. Namık Kemâl'in konuyla alakalı sözlerine ve şiirine yer verilir. "4" başlığı altında eğitimle ilgili meseleler mevzu bahis edilir. Marifet ile alakalı Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'ne yer verilir. Her mahallede birer sıbyan mektebi bulunması, muallimlerin özellikleri, tahsil müddetinin dört sene olması, hangi derslerin tedris olunacağı üçüncü maddeden on üçüncü maddeye kadar sıralanır. Bazı çocukların okula devam edememelerinin nedeni aktarılır. Çocuğunu herkesin mektebe göndermesi için çeşitli düzenlemelerin yapılması gerektiğine dikkat çekilir.

Söğüt Mektûbu – 2 N.35, 9 Receb-i Şerîf 1327 \ 13 Temmuz 1325, s.822-825

Söğüt Mektûbu – 3 N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.837-839

Söğüt Mektûbu N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.850-854

"Geçen nüshadan mâ'bad" notuna yer verilir.

Söğüt Mektûbu N.38, 30 Receb-i Şerîf 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.867-869

"Geçen nüshadan mâ'bad" notuna yer verilir.

İmzasız

Talebe-i Ulûmun N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.198

Kur'a İmtihanları

İstibdad devrinden beri Kur'a imtihanları yapılamamaktadır. Bu imtihanların icra olunması kararlaştırılır ve Harbiye Nezâreti tarafından bir imtihan cetveli tertip edilir. Ardından şeyhülislâma bildirilir. Harbiye Nezâreti'nin tertip ettiği altı senelik imtihan cetveli örnek olarak verilir.

Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet ulûm-ı İslâmiye - ulemâ, meslek ilmi

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.234-237

Ulemânın mesleğini kıl u kaldan ibaret sananlar eleştirilir. Ardından ulum-ı aliyye tahsilinin nasıl olduğu hakkında bilgi verilir. Miftahu'l Ulum isimli eserde hangi derslerin olduğu zikredilir. Eserden konuyla alakalı bazı parçalara yer verilir. Kur'ân-ı Kerîm'in gerçeklerini ortaya çıkarmak ve sırlarını çözebilmek için Arapçayı öğrenmek gerektiği bildirilir. Yazar, Arapçayı gerçek anlamda öğrenen iki kişiden birinin Mostar müftüsü Ali Fehmî diğêrinin ise Mustafa Sabri olduğunu dile getirir.

Medeniyet, müessis-i medeniyet olan İslâmiyet, ulûm-ı İslâmiye - ulemâ, meslek ilmi

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.257-259

Vaizlere İhtâr

N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.877-879

Vaaz sırasında ve sonrasında hutbe ifa edilmektedir. Cemaate tebliğ-i ahkâm edebilmek için hem Hz. Peygamber hem de dört halife döneminde nutuk irat etmek üzere minbere çıkarak kaim bir şekilde durmak gerektiği anlatılır. Hal-i vahşette iken aldıkları ilim ve marifet sonucu Avrupalılar bir nutuk irat edecekleri zaman yüksek bir yere çıkmaya başladılar. Avrupa'da cemiyetlerin hutbeler sayesinde ittihat ettirilebildiği eklenir. Ardından vaaz ve hitabetin farkı anlatılır. Vaaz etmenin belli şartları barındırdığı zikredilerek, sırasıyla ifade edilir.

Başlıksız

N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.16

12 senede tamamlanmak üzere ders vekâletince hazırlanan ilim ve fen cetveline yer verilir. Birinci seneden on ikinci seneye kadar hem sabah hem de ikindi vakti işlenecek olan derslerin adları sıralanır.

İle'l uhvetü's sukkat min talebe Darü'l Kuzât – Lisânü'l Arab

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1868

Kadılar mektebinde okuyan öğrenciler için yazılmış Arapça makaledir.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Vaaz

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.6-8

Vaaz denildiğinde kişilerin aklına gelen anlamı ve bu anlamdan nasıl bir sonuç çıkardığı zikredilir. Ardından vaazla ilgili benzetmeler yapılır. Vaaz işitildiğinde kişilerde vuku bulan hal anlatılır. Vaizin nasıl hitap etmesi gerektiği hakkında bilgi verilir.

Mehmed Fatih

Tedrisat ve Medâris

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrinisâni 1324, s.136-137

Evvelden camilerde derslerin nasıl okutulduğu, hocanın görevi ve ders verme şekli hakkında malumat verilir. İlk medreselerin inşası ve kim tarafından bina edildiği aktarılır. Ardından medrese inşa eden kişilerin isimleri sıralanır. Tarihi kişiliklerin medrese inşasına verdikleri öneme değinilir. Osmanlı Devleti'nin inşa ettiği ilk medrese hakkında bilgi verilir. Derslerin ne şekilde olduğu, öğrencilerin ders

gördükleri vakit hangi yollardan geçtikleri ve icazeti ne şekilde aldıklarının malumatı verilir. Beş asır evvelle yaşanan zamandaki medreseler karşılaştırılır. İmtihanın talebelere kazandırdığı esaslar zikredilir. İmtihanların ne zaman yapılması gerektiği hakkında bilgi verilir. Kur'a imtihanlarının zararları sıralanır. Ardından imtihanın talebeyi tahsile mecbur ettiğinden medreselerde yapılması gerektiği sonucuna varılır.

Tedrisât ve Medâris N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.166-169

Tedrisât ve Medâris N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.357-361

“İmtihanlar” notuna yer verilir.

Mustafa Sabri

Huzur-ı Hümâyûn Dersleri N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.3-6

Ramazânda yapılan tefsir derslerinin ne zaman ve ne şekilde başladığı anlatılır. Tefsir derslerinin nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verilir. Derslerin Yunus suresiyle bitirileceği zikredilir. Hz. Yunusla ilgili cereyan eden hadisenin iki şekilde tetkik edildiği bildirilerek, mezkûr hususla alakalı tafsilatlı bilgiye yer verilir.

Talebe-i Ulûma N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.764-768

Talebelere hitaben yazılır. Talebelerin ahaliye vaaz ve nasihat edecek kişi olduğu bildirilir. Cemiyet gelecek Ramazân-ı şerîf için münasip mevzular üzerine 30 kadar ders tertip ettikten sonra taşraya gidecek kimselere tevzi edeceği zikredilir.

Müntesibin İlmîyeden Bir Zat

İslâh-ı Tedris Hakkında N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.274-276

Mütalaa-i mahsûsa bölümünde yer alır. Medreselerin halinden duyulan üzüntü dile getirilir. Derslerde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği ve hangi derslerin okutulmasının icbar olduğu beyan edilerek, maddeler halinde sıralanır.

3.2.13.1. Çocuk Eğitimi

İskilipli Mehmed Atıf

Terbiye-i Etfâl N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1877-1882

İmâm Gazâlî'nin "İhyâu'l Ulûm" isimli eserinde şerîatta çocukların terbiyesinin mühim olduğu zikredilir. Hz. Peygamber'in çocukların eğitimiyle alakalı hadisine yer verilir. Ardından sahabe Ebi Süleyman'ın Hz. Peygamber'e çocuğun anne baba üzerinde hakkının var olup olmadığıyla ilgili sorulan soru aktarılır. Ebeveynlerin çocuk doğduğu zamandan itibaren terbiyesine itina göstermesi, seçilen sütannenin ahlâklı olması gerektiğine dikkat çekilir. Ardından çocuğun alması gereken terbiyenin, eğitimin nasıl olması gerektiği sıralanır.

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – ebeveynin vezâifi ve terbiye-i etfâl

N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3005-3007

Ebeveynin evladına karşı vazifeleri sıralanır. İmâm Gazâlî'nin İhyau'l Ulûm isimli kitabında çocukların terbiyesinin son derece mühim olduğuna dikkat çekildiği bildirilir. Hz. Peygamber'in çocukların İslâm dini ile doğduğu ve aileden aldığı eğitimle dinini değiştirdiğini zikrettiği hadisine yer verilir. Çocukta var olan ahlâksızlık ve

terbiyesizliğin müsebbibi açıklanır. Tahrîm suresinden bir bölüm verilir ve Hz. Peygamber ile sahabenin çocuk eğitimiyle alakalı sözleri aktarılır. Çocuğun sütninesinin nasıl olması gerektiği hakkında malumat verilir. Çocuğa verilecek terbiye sekiz maddede sıralanır.

Medeniyet-i Şer'iyeye N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3022–3025

Terakkiyât-ı Diniye

Kısm-i Ahlâki ve İctimai bölümünde yer alır. Çocuğa verilecek terbiyenin dokuzuncu ve onuncu maddeleri sıralanır. Çocuklara dini terbiyenin kaç yaşında vermeye başlanması ve nelerin öğretilmesi gerektiği aktarılır. Dini terbiye verildikten sonra çocuğun istidadı hangi fenne, sanata münasipse o yönde tahsil ettirilmesi gerektiği bildirilir. 20. asrın ebeveynlerinin çocukları nasıl eğittiği aktarılarak, eleştirilir. Avrupa'nın adetleri, ahlâki, mektep, muallimler, risâleler, gazeteler vasıtasıyla Müslümanların bilhassa gençlerin dimağına yerleştirilmeye çalışıldığı dile getirilir.

Mehmed Sıtkı (Meğrili)

Terbiye-i Etfâl ve N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1984-1986

Birkaç Söz

Terbiyenin çocuğa küçük yaşta vermeye başlandığı takdirde ahlâkının da ona göre gelişeceği savunulur. 30 – 40 sene evvel Osmanlı devletinde var olan çocukların sabah namazına kaldırılma alışkanlığının sona erdiğine dikkat çekilir. Çocuğa dini ilimler, Hz. Peygamber'in hayatı ve hakkında yazılan eserlerin okutulması gerektiği aktarılır. Ardından çocuğunu sadece diploma için okula gönderip terbiye ve ahlâklarını önemsemeyen ebeveynler eleştirilir.

M. Şükrî

Çocuklarımızı N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2265-2269

Nasıl Terbiye Edelim

Çocuklara verilecek terbiyenin nasıl olması gerektiği sorgulanarak, meselenin önemine dikkat çekilir. Çocukların iyi bir şekilde terbiye edilmesinin nedeni aktarılır. Verilecek ilk eğitimin ne olması gerektiği zikredilir. Dinin ve vecibelerin yok sayıldığı takdirde nelerin yaşanabileceği dile getirilir. Ardından çocukların eğitimi için ecnebi mürebbiye tutan kişiler eleştirilir.

3.2.13.2. Eğitim İle İlgili Meseleler

Abdullah Edîb \ Edîb

Talebe-i Ulûmdan N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2068

Bir İstirhâm

Medreselerdeki başlıca ilmin dini ilim olduğu zikredilerek, riyaziye ve yeni ilimlerin de öğrenilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Üçünü asırda Arap şehirlerinde ilim hüküm sürmüş ve pek çok müellif yetişmiştir. Bu müelliflerin çalıştıkları alanlar ile isimleri sıralanır. Hüsn-i hat, imla ve kitabet inşasıyla da uğraşılması gerektiği aktarılır.

Talebe N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2076

İstirhâmından – 2

Hz. Peygamber'in eğitime ve lisana verdiği önem örnekle açıklanır. İstibdat ve meşrutiyet devirlerinde medreselerde derslere ne şekilde önem verildiği karşılaştırılır.

Haklı Bir Feryât N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2128-2129

Ayıntap'ta açılan iptidai Darümuallimi'nde Kur'ân-ı Kerîm ve tecvide dikkat edilse de bazı çocukların itina ile okuyamadığına dikkat çekilerek, eksikliğin giderilmesi temennisinde bulunulur. Ayrıca mezkûr mektepte Doktor Hazık Bey'in "Malumat-ı Ahlâkiye" isimli eserinin ikinci kısmında zikredilen hususların Kur'ân-ı Kerîm'e mugayir olduğu dile getirilir. Bu hususa Maârif Nezâreti'nin dikkati celp edilir.

Adil

Aynen N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.150-151

İlim cemiyeti mensuplarından İbrahim Ethem Efendi'ye Bulgar iki vatandaş müracaat eder. Bu iki zat evlatlarının mektebe kabulü için lazım olan şartları öğrenir. Gorki ve Dimitri isimindeki çocuklar imtihanın ardından Rüştîye Mektebine kaydedilir. Başlarına birer fes takılıp okula gitmeleri sağlanır. Devamının gelmesi temenni edilir.

A (Elif). D (Dal).

Takdim-i Şükrân N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2224-2225

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye

İlmiye idâresinin ıslahat adı altında sadece müderris maaşlarına zam ve talebeye maaş ita edilmesinin eleştirilere sebep olduğu aktarılır. Rûûs imtihanlarının tahrîri bir şekilde yapılması ve bu hususta hocaların sükût etmesinin talebeleri etkilediği bildirilir. En

nihayetinde imtihanların tahrîri bir şekilde yapıldığı zikredilir ve bütün Müslümanlar adına teşekkür edilir.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

İla Talebeti'l Ulûm N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1948-1950

İlim talebeleri hakkında yazılmış Arapça makaledir.

Rûûs İmtihanları N.121, 4 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2209-2210

Tezâhürâtından

Yazar Rûûs imtihanlarında yapılan hataları kamuoyuna sunmak istediğini ifade eder. İmtihanların tahrîri bir şekilde icra edilmesini eleştirir. Devamında imtihanda yapılan yanlışlıklara değinir.

Ders Vekâlet-i N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2223-2224

Âliyesi İlzâm Olundu mu Olunmadı mı?

Bahr-ı sefid Çifteayak Kurşunlu Medresesi'ne kayıtlı Şirvanlı Ahmed Efendi'nin imtihanda kullandığı bir ibareden dolayı kaydının silinmesine karar verildiği bildirilir. İmtihanda haksızlık olduğunu düşünen yazar kendisiyle imtihanı kazanan talebelerin ibare ve tercümelerine yer vermek istese de Ders Vekâleti tehdit ile mezkûr hususların yayınlanmasına karşı çıkmıştır. Devamında yazar medreseden kaydının silinmesiyle alakalı düşüncelerini dile getirir.

Şeyhülislâmların N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2541-2542

Vezâifi Cümlesinden

Şeyhülislâmların vazifelerini ehemmiyeti nispetinde ifa edip edemedikleri sorgulanır. Yazar evvelden yazdığı bir makalede yer alan Şeyhülislâmların vazifelerini aktarır. Mekteplerde dini öğretime sınırlama getirilmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilir. Bu durumun Darü'ş-Şura'da görüşülüp hararetle takbih edildiği bildirilir. Mekteplerde öğretilen fûnun-ı tabii derslerinin İslâm kaidelerine zıt hususlar barındırdığı, mezkûr felaketin önünü alacak kişilerin muallimler olduğu zikredilir. Öğretmenlerin sadece fûnuna değil İslâmî kaidelere de vakıf olmaları gerektiği belirtilerek, Şeyhülislâmların muallimlerin yetişmesine yardım etmeleri lüzumundan bahsedilir.

Mekteb-i Kuzât yâhûd Medresetü'l Kuzât Bina-yı Cedîdi

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2806-2807

Kadılar mektebinin yeni yapılan binasından pek çok kişinin faydalanacağı vurgulanır. Kapitülasyonların ilgasının Kadılar Mektebi ile ne şekilde kolaylaşacağı bildirilir. Kadılar mektebinden mezun olan bir kimsenin fıkıh kitabını mütalaa edecek kadar bilgisinin olduğu zikredilir. Osmanlı hükümetinin Kadılar Mektebi'ne ehemmiyet verdiği, ıslahına çareler aradığı söylenir. Bu mektepte okuyan talebelerin Arapça 'ya önem vermesi gerektiği dile getirilir. Ardından mektep kelimesinin medreseye tahvil edilerek Medresetü'l Kuzât denmesi gerektiği savunulur.

Ali Osman (Trabzonî)

Ders Vekâleti heyetinin Bursa ulemâsı hakkında ayne, nakîzine verdikleri karara dair

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2319-2322

Evvelden Fenari'ler, Molla Hüsrev'ler, Hayali'ler gibi kişilerin yetişmesine sebep olan Bursa medresesinin çizgisini aynı şekilde devam ettirememesi eleştirilir. İstanbul'da

ilim talebelerine maaş verilirken, Bursa medresesinin sahipsiz kalmasına dikkat çekilir. Mezkûr hususla alakalı bir emirnamenin tanzim edildiği zikredilerek, içeriğine yer verilir. Eserin tenkit edilecek hususları beş maddede ele alınır.

Bekir Sıtkı (Uşşakî)

Mevrûd Varaka N.27, 14 Rebülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.641-642

Darümuallimin Mektebi öğrencilerinin yüzde doksan beşinin Müslüman ve bu miktarın yüzde sekseninin de sarıklı ilim talebelerini teşkil ettiği bildirilir. İstibdat ve meşrutiyet devirlerindeki kılınan namazların ne şekilde olduğu karşılaştırılır. Devamında teneffüs sürelerinin kısaltıldığı için talebelerin namaz kılamadığı zikredilerek, bu hususa bilirkişilerin nazar-ı dikkati celp etmeleri ricasında bulunulur.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyenin Vilayeti Heyet-i İdaresi

“Rumili” Refikimizde N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1078-1080

Okunmuştur Medreselerimiz

Yeni Asır Gazetesi'nin 17 Şubat 1325 tarihli ve 1811 numaralı nüshasında “Medreselerimiz” başlığı altında derç edilen uzun bir makalede medreselerin ıslahının lüzumundan bahsedilerek birtakım hususlar da tavsiye edilmiştir. Makaleyi yazan kişinin birtakım hataları bulunduğu zikredilerek, 1324 yılında vilayetin medreseler meselesini dikkate alıp ıslahatı için bir heyet oluşturduğuna fakat bu heyetin hiçbir şey yapmadığına dikkat çekilir. İslah programında nelerin tavsiye edildiği aktarılır. Yeni Asır'ın tavsiye ettiği bu hususun ulemânının takdirini kazandığı bildirilir. Selanik'te Cemiyet-i İlmiye'nin tertip ettiği programda hangi derslerin bulunduğu sıralanır.

Hâce Fatma Mergûbe

Tahsil-i Nisvân

N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1455-1456

Osmanlı devletinde kadınların tahsili mevzu bahis edilince hem erkeklerin hem de kadınların aksi bir şekilde seslerinin çıkma sebebi sorgulanır. Osmanlı Devleti'nin tahsil ve terbiyesinin Avrupa'yla kıyas edilemeyeceği zikredilerek sebebi açıklanır. Hz. Ayşe zamanında ilim ve irfanın çokluğuna değinilir. Şark ve Garp'ta ilmin ne şekilde olduğu aktarılır. Kadınlar arasında okuyup memlekete faydalı olanların da bulunduğu dikkat çekilir. Fatma Aliye Hanım kadınların medar-ı iftiharı olarak addedilir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid-i Yekta

Düşüncesiz İşin

N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2170-2171

Renkli Şekilleri

Müderisler, ilim talebeleri ve İlim Cemiyeti Rüûs sınavlarının sözlü olmasını birçok delillerle rica etseler de sınavın yazılı bir şekilde neticlendiği bildirilir. Ders Vekâleti'nin maârifin terakkisi için uğraşmayıp sınavların sözlü ya da yazılı yapılması konusunda çaba harcaması eleştirilir.

Halil Edîb

Terakki

N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.160-162

Terakkinin önemine değinilir. Medrese ve mekteplerin ıslahı; ticaret, sanat ve ziraatın olgunlaşması için Avrupa'nın taklit edilmesi gerektiği zikredilir. Avrupa'da yaşayan ulemâları İslâmiyet karşıtı olarak nitelendirenler eleştirilir. Kütüphanelere sahip olunamamaktan yakınılarak, istibdat devrindeki kütüphanelerin durumundan

bahsedilir. Zamanın gençleri garbı tanıyıp bildiği halde padişahlar ve şairler hakkında malumatlarının bulunmaması eleştirilir. Mekteplerin maâriften mahrum kaldığını, Avrupa'dan dönen gençlerin doğup büyüdüğü topraklara istihkar ile bakması eleştirilir. Maârif-i ibtidainin her şeyden evvel ıslahına lüzum olduğu vurgulanır. Avrupalılara kıyafet ve hareketçe benzemeyi zaruri olarak addedenler eleştirilir.

Terakki N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.182-186

Terakki N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.207-209

Terakki N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.299-304

Terakki N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.334-337

Hamid Sadi

Dershâneler Hakkında N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2915-2916

Bir Mütâlaa

İnkılaptan beri medreselerin ıslahıyla alakalı pek çok sesin çıkmaya başladığı fakat bir netice alınmadığı bildirilir. İlmiye heyeti ve medreselerin durumundan bahsedilir. Gazetelerde mevcut dersanelere ilaveten yirmi dershanenin daha açılacağı yazılmıştır. Lakin yazar yeni medreselerin açılmasını yersiz bulduğunu ifade eder.

Hasan Sabri (Eğridereli)

Beyânü'l-Hak N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2424

Cerîde-i Muhteremesi İdarehânesine

İlim talebelerinin 5. ve 6. senelerinde yapılan Kur'a imtihanlarıyla alakalı sorunları dile getirilir. Mezkûr sorunun halli için hocalara teklif götürüldüğü halde kimsenin yanaşmadığına dikkat çekilir. Müfettişlerin vazifelerini ifa etmemeleri eleştirilir. Ayrıca medreselerin ne zaman ıslah edileceği, Kur'a imtihanlarına dair ilimleri okutmak için hoca tayininin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorgulanır.

Hüseyin Hazım

Talebe-i Ulûm N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1249-1251

İhvânımızla Hasbihâl

İlim ve irfâna verdiği önemden dolayı Meşrutiyet idâresine teşekkür edilir. Ardından talebelere seslenilerek, vazifelerinin ağırlığına ve ulviyetine dikkat çekilir. Talebelerin tahsil alanında maksadı, gayeyi unutmaması, çalışmayı da elden bırakmaması gerektiği tavsiyesinde bulunur. Makalenin sonunda Arapça dörtlüğe yer verilir.

Mev'ize-i Hasâne N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1342-1344

Vazifesini hakkıyla yapması zor olan kişiler arasında vaizlerin de bulunduğu dile getirilir. Nasihat namına yayımlanan kitaplar, tefsirler olduğu halde kâfi derecede izah, doğru bir muhakeme yapılmadığına dikkat çekilir. Bir vaizin kendisinde ne gibi hususları barındırıp işini nasıl yapması gerektiği hakkında bilgi verilir.

İbrahim (Hafız)

Dârü'l Muallimîn

N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110

Müdürü Reşât Bey'e

Hafız İbrahim, 1326 – 1328 senesinde icra edilen imtihandan 45,5 alarak sınıfı geçtiğine dair muavin beyden terfi pusulasını aldığı dile getirmiştir. Lakin 8 Eylül 1328 tarihinde mezkûr zat tarafından sınıfı geçemediği tebliğ edilir. Müdür Bey'e hitaben neden terfi pusulası verildiği, nasıl ve ne cihetle sınıfta kaldığının açıklanmasını ister.

İbnülemin Mahmud Kemâl

Vazîfe-i İslâm

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.455-457

Allah'ın insanlara en büyük nimeti ilm-i nafi olarak addedilir. İslâm ehlinin cehaletle payidar olamayacağı dile getirilerek, ilim talebinin her Müslümana farz olduğu bildirilir. Her şeyden evvel dinin müminler arasında muhafazasına ve bu suretle ıslahına çalışılması gerektiği de vurgulanır.

İlyas Muhtar (Kocacıklı)

Ahvâl-i Medâris

N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2961-2962

Ulemâya İntibâh

Meşrutiyetin ilanı ile beraber herkesin medreselerde yenilik beklediği zikredilir. Lakin bu ümidin boşa çıktığı ifade edilir. İstanbul'da bazı medreselerin ıslah edilerek, terakkiye mütenâsip programların düzeltilerek fenni derslerin eklendiği bildirilir.

Taşradaki medreselerin harap olduğu içlerinde talebelerin bulunmadığı zikredilir. Medreselerin hakiki mürşitler yetiştirebilmesi için ıslah edilmesi ve ulemâların da intibahının gerektiğine dikkat çekilir. Konuyla alakalı Hz. Peygamber'in bir hadisine ve kıssaya yer verilir.

İmzasız

Kur'a İmtihanları N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.416

Kur'a imtihanlarına başlanılacağı bildirilir. İmtihan olunacak ilim talebelerinin tevlidine nazaran imtihan derecesi de listelenir. Örneğin 99 doğumluların imtihanlarını altıncı sene olacakları zikredilir. İmtihan programları sıralanarak, alınması gereken puanlar da belirtilir.

Kur'a İmtihanları N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Müteferrika kısmında yer alır. Bayezid medresesinde ders vekili ve riyaseti altında, mümeyyize heyeti huzurunda 5 – 6 öğrencinin imtihanları icra edilmiştir. Bunu duyan diğer talebelerin peyderpey Harbiye Nezareti'ne müracaat ettiği bildirilir. İmtihan için müracaat zamanı ve şartların ne olduğu hakkında malumat verilir.

Kur'a İmtihanları N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.542-543

Talebelerin Kur'a imtihanlarının on altı seneden beri yapılmakta olduğu, şahadetnamelerinin de müderrisler tarafından verildiği zikredilir. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle imtihanların tekrar yapılmak istendiği aktarılır. Lakin imtihanların yapılmasına itiraz edenlerin de var olduğu eklenir.

Kur'a İmtihanları

İlim talebeleri hakkında icra edilmekte olan Kur'a imtihanlarında müsavat olmadığı hususunda getirilen eleştiri üzerine mebusların müzakerede bulunduğu ifade edilir. Harbiye Nezareti'nden olan kişiler arasında Tokat Mebusu Mustafa Sabri, Konya Mebusu Zeynel Abidin, Tokat Mebusu Şeyh Mustafa Haki ve İstanbul Mebusu Mustafa Âsım Efendi'nin bulunduğu bildirilir. Mezkûr kişilerin verdikleri takririn kabul edildiği aktarılır.

Müteferrika

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.714

İsmine kura isabet eden ilim talebelerinin dokuz ay içerisinde imtihan olmalarının mecburiyetinden bahsedilerek, 1325 senesi için imtihan verecek olan ilim talebelerinin ona göre harekete geçmelerinin gerektiği zikredilir.

Antalya'dan Aldığımız

N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890

Bir Mektupta Deniliyor Ki

Yapılan Kur'a imtihanlarının neticesinde asker çıkan talebelerin azlığına dikkat çekilir. Askerlerin idadi mezunu olması hasebiyle bu durumun haksızlığa yol açtığı düşünülür. Bu hususun Harbiye Nezareti'nin dikkatini celp etmesi ricasında bulunulur.

Müteferrika

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.985

İlim talebelerinin Mekteb-i Hukuk'a kaydedilemeyeceği haberinin pek çok şikâyete neden olduğundan talebelerin belli şartlar dâhilinde kabulleri Maârif Nezâretince bildirilir. Yıldızla ayrılan yazının devamında Naipler Mektebi'nde öğrenim görmemiş ve Meclis-i İntihab-ı Hükkam huzurunda imtihanları edilmemiş olan kişilerin sınavları Naipler Mektebi muallimleri tarafından icra edilmiştir. İmtihanları yapılan on dört zevattan dokuzu başarılı olmuştur. Sınavı geçen kişilerin isimleri sıralanır.

Medâris-i İlmiye hakkında meclis-i mesâlih-i talebeden kaleme alınarak şûrâ-yı devletçe lede't tetkik mevki'-i icraya vaz'ı husûsuna Meclis-i Hâs Vükelâ kararıyla bi'l-istizan irâde-i seniye-i hazret-i hilafetpenâhî şeref-sudûr eden Medâris-i İlmiye nizâmnâmesidir

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1285-1288

“Birinci Bap – medarisin sûret-i ida-âresi \ fasl-ı evvel – medarisin heyet-i idâresi ve müderrislerin vezaifi” notuna yer verilir. Mezkûr alt başlıkta müderrislerin vazifeleri on üç maddede sıralanır. Fasl-ı sani - talebenin suret-i kayıt ve kabulü ve adab ve vezaifi ve buna müteferri mevad hakkındadır “ikinci fasıl” alt başlığında ise on dörtten yirmi sekize kadar talebelerin medreselere hangi şartlarda kabulü ile vazifeleri sıralanır. “İkinci Bab - Talebenin Keyfiyet-i Talîm ve İmtihânı Beyânında Olup İki Faslî Muhtevîdir - Fasl-ı Evvel - Usûl-ı Tedris ve Talîm ile Tayin Olunan Derslerin Beyânındadır” alt başlığında talebelerin tatil süreleri, medreselere eklenecek dersler ve on iki sene içerisinde okutulacak dersler 29’dan 31’e kadar olan maddelerde sıralanır. “Fasl-ı Sani - Talebenin Sene-i Tahsilliyeye İmtihanları ile Ehliyet İmtihanları Beyânındadır” alt başlığında konuyla alakalı 32’den 42’ye kadar olan maddeler sıralanır. “Üçüncü Bab - Müteferrikât Beyânındadır” alt başlığında fen kâtiplerinin tedris için seçilmesinde hangi şartların gerektiği, 43’ten 46’ya kadar olan maddelerde sıralanır. Kura İmtihanları Hakkında Harbiye Nezaretiyle Kararlaştırılan Mevaddır alt başlığı 47. ve 48. maddeleri barındırır. Maddelerin nihayetinde Medâris-i İlmiye nizamnamesinin ikinci maddesine tevfikân tanzim olunacak defterin örneğine yer verilir.

Geçen nüshamızda münderiç Medâris-i İlmiye nizâmnâmesinin mâ’badıdır

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1300-1304

Mekteb-i Kuzât İmtihânı

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1432

Kadılar mektebi imtihanına girecek talebelerin yaklaşık dört yüz kişiden ibaret olduğu bildirilir. İmtihan yoluyla talebelerin adedinin düşürülmesi ve haliyle başarılı kişilerin

seçileceği zikredilir. İmtihanların ilkinin tahrîri olduğu bildirilerek, sorulara yer verilir. İkinci imtihanda soruların daha da fazla olacağı eklenir. İmtihan kâğıtlarının nasıl tetkik edildiği aktarılır. Asıl duhul imtihanlarının Şevval ayına ertelendiği bilgisi verilir.

Başlıksız

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1514

Coğrafya ve tarih gibi yeni ilim ve fenlerin İslâmî medreselerde tedris edilmesinde bir sakıncanın görülmediği aktarılır. İlim Cemiyeti'nin yayımladığı fetvanın Türkçesinin bir sonraki nüshada verileceği ifade edilir.

Askerlik ve

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771-1772

Talebe-i Ulûm

Taşrada yaşayan talebelerin sınavlarının nasıl yapıldığı aktarılır. Beyhude bir masraf olarak telakki edilen yöntemden kurtulmak ve ilim talebelerine kolaylık olması için bir komisyon teşkil edilmesine karar verildiği bildirilir.

Konya'da Münteşir

N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1901-1903

Maşrık-ı İrfân Gazetesinden

Maşrık-ı İrfân gazetesi İslâm âlemi için 27 Şubat'ın 183 numaralı nüshasında İslah-ı Medâris hakkında bir yazı yayımlamıştır. İslah-ı Medâris-i İslâmiye Cemiyet-i Hayriyesi tarafından talebelerin imtihanlarının yapıldığı zikredilerek, yaşları on altıdan küçük olanların başarıları heyet tarafından takdir edilmiştir. İçlerinden Buharalizade Osmani Efendi tarafından müesses ve yardımlarına teşekkür etmek amacıyla bir nutuk irat edildiği bildirilir. Nutukta yer alan hususlara değinilir.

Beyânü'l-Hak N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2389-2390

A (Ayn). A (Ayn). imzasıyla Beyânü'l-Hak'ta yayımlanan makalede eğitime dair sunulan düzenlemelerin Bursa müderrisini ikiye ayırdığı bildirilir. Tensikatın kanuna istinaden yapıldığı müderrislerin icra etmediği dile getirilir. Ayrıca mezkûr tensikatın kanunsuz yapıldığına karar verilir.

Beyânü'l-Hak N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3110

Hafız İbrahim tarafından biri sınıfta kaldığına diğeri de sınıfı geçtiğine dair derç edilen iki pusulanın mektep idâresinden çıkması hayretle karşılanır.

İsmail (Balin Naibi)

Beyânü'l-Hak N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

İdarehâne-i Âliyesine Ma'rûz-ı Dâileridir

Balin Naibi İsmail, Dezeyi Naibi Abdullah, Erbil'de Direharir Naibi Tevfik, Sultaniye Naibi Muhlis' vaktiyle tahsil görmüş ilim talebeleridir. Mensup oldukları sancak merkezi Kerkük'e kadar giderek, ilim heyeti huzurunda başarılarını ispat ettikleri bildirilir. İmtihanlarının evrakı Musul'a ve oradan da 1327 Ramazân'da Şeyhülislâmlık makamına takdim edildiği aktarılır. Lakin aradan yirmi ay geçmesine rağmen bir netice alınmadığı dile getirilerek, yetkililerin dikkati celp edilir.

Kadıẓâde Abdullah Ziyaüddin (Divrikli)

Şeyhülislâm Efendi N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2576-2578

Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine

İlim talebelerinin ders programına hangi derslerin eklendiği aktararak, mecburiyetlerinin neler olduğu sıralanır. Bu duruma bir son verilmesi için Meşihat makamına seslenilir. Sabah gazetesinin 8009 numaralı ve 26 Kânûnievvel 1327 tarihli nüshasında ilmiye medreselerinin ıslahına dair Meşihat makamının düzenlediği bir kanun layihasının yayımlandığı ve bunun Mebûsân Meclisi'ne sunulduğu bildirilir. Yazara göre medreselerin ıslahının ciddi bir şekilde düşünüldükten sonra faaliyete geçirilmesi gerekmektedir.

Mehmed Hayalî

Ertuğrul N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2191-2192

Gazetesinden

Bursa medreseleriyle ilgili muhaliflerin düşünceleri aktararak, açıklanır. Ardından muhaliflerin cevabına yer verilir. Mezkûr konuyla alakalı nizamnamenin umûmî Millî Meclise konulmadığı ifade edilir.

Mehmed Nurî (Üsküdarlı)

Muhterem N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1539-1540

Beyânü'l-Hakk'a

Osmanlı Devleti'nde yaşayan ecnebilerin okul açarak Müslüman çocukları etkilemeye çalışmakta oldukları, buna hem matbuat âleminin hem de cemiyetlerin sessiz kaldığı bildirilir. İstibdat devrinde eğitim serbest olmadığı için halkın mecburen çocuklarını ecnebi mekteplerde okutmak zorunda olduğu zikredilir. Yazarın indinde Avrupa devletlerine giden Müslümanlar acınacak bir haldedir. Mezkûr konuyla alakalı Beyânü'l-Hak mecmuasının da bir yazı tertip etmesi ricasında bulunulur.

Mehmed Şükrî

İlmiyeye

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2144-2145

Acımak Lâzımdır

İstibdat devrinde medreselere kaydedilen öğrencilerin tüccar, bakkal efradından olduğu meşrutiyetle beraber mezkûr durumun değiştiği aktarılır. Dairenin aynı şekilde devamı halinde İslâm ahlâkının daha beter bir duruma düşeceği savunulur. Medreseleri ıslah etmek için teşekkül eden komisyonların faydasız olduğuna dikkat çekilir. Ders Vekâleti'ne büyük bir vazifenin düştüğü bildirilir.

M. Faik (Bandırmalı)

Mektep, Medrese

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2708-2709

Mektep ve medresenin önemine değinilir. Mektepli talebelere hitaben milletin ilerleyebilmesi için mükellef oldukları hususlar aktarılır. Ardından medrese talebelerinin hangi esasları muhafaza etmekle vazifeli oldukları dile getirilir. Devamında talebelere vazifelerinde başarılı olmaları temenni edilir.

Mimarzâde Mehmed Ali

Akıl İçin

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1696-1699

İslâm tarihinde geniş bir yere sahip olan Arap hükümetlerinin pek çok muallim yetiştirmesine rağmen kâmil bir rehberine sahip olmadıklarına dikkat çekilir. 20. asırda ise düzgün bir şekilde ders verebilecek mekânların yokluğundan şikâyet edilir. Türkiye'de var olan Fransız mekteplerine yüklü bir miktarda para yardımı yapıldığı aktarılır. Mektebe başlayacak öğrencilerin ne gibi merhalelerden geçeceği ifade edilir.

Mustafa Âsım

Ehl-i İslâm ve Ulûm N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.975-977

İslâm ehlinin ilme verdiği önemden bahsedilir. İslâm ehli nazarında ulumun üçe ayrıldığı zikredilerek, açıklanır. Mezkûr ilimlerin önemine değinilir. Medreselerin Müslüman öğrencilere şer'î ilmi gösterirken fennî ilmi de öğrettiği aktarılır. Ardından hocaların maaşlarının az olmasından ötürü yeteri kadar öğrencilerle ilgilenemedikleri savunulur. Maârif Nazırından beklentiler sıralanır. Şafi ve Hanefi mezhebine salık olan kişilerin arasında zamanla çatışmaların yaşandığı aktarılır. Devamında kelâm ilminin zamana göre ne suretle tedris olunması lazım geleceğine dair var olan iki fikir sıralanarak okunması gereken kitaplar örneklerle verilir.

Ehl-i İslâm ve N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.987-990

Ulûm Mâ'bad-2

Mustafa Hakkı (Aksekili)

Vâizîn-i Kiram İçin N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.854-857

Vezâif-i Mühimme

“Ulemâ-yı İslâmiye ile Hasbihal” başlıklı makalede vaizin için bir program yapılmasının faydalı olacağı zikredilmişti. Yazar bu vazifelerden beşine makalede yer verir. Her sözün şiddet ve gılgizetten ari olması, milletin ihtiyaçlarının düşünülmesi, derslerin sonunda da müteferrika açılması gerektiği aktarılır.

Mustafa Sabri

Hemze-i Vasl N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2246-2250

Meselesi

“Feylesof Rıza Tevfik Beyefendi’ye tuhfe” notuna yer verilir. Ders vekâleti heyeti tarafından icra edilen Rûûs imtihanını *Beyânü’l-Hak* mecmuasında tenkit eden Şiranlı Ahmet’e hemzat-ı vaslı tahkiri iddiasıyla heyet tarafından tenkidat gönderilir. Tanin Gazetesi’nin 1062 numaralı nüshasında mezkûr tenkidata cevap tarzında Ders Vekâleti heyetinin beyanı yayımlanır. Mustafa Sabri, Ders Vekâleti heyetinin Rûûs imtihanını tahrîri bir şekilde yapmasını eleştirir. Ardından Ders Vekâleti heyetinin Tanin Gazetesi’nde yayımlanan fıkrasına yer verilerek, eleştirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Medreselerimiz N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1642-1645

Medreselerin önemine değinilerek; Farabi, İbn-i Sina gibi kişilerin medrese çıkışlı oldukları dile getirilir. Medreselerin pek çok zararlar gördüğüne dikkat çekilir. Medreselerin yanı sıra çeşitli âlimlerin de hak ettiği ilgiyi görmedikleri zikredilir. Bunun sebebi de zamanın hükümetinin tababeti, felsefeyi lüzumsuz addetmesi olarak aktarılır.

Medreselerimiz – 2 N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1678-1680

Medreselerde tıp ve hendese ilimi okutulduğunda hükümet ile ahalinin bu bilimlere ilgi göstermediği savunulur. Mezkûr sebepten ötürü tıp ve hendese ilimlerinin medreselerde okutulmamaya başlandığı bildirilir. Bu derslerin öneminin sonradan idrak edilebildiği bildirilir. Medreselerin ıslah edilmesi yoluna gidilmemesi eleştirilir. Eleştirilen bir diğer nokta da imtihanların kaldırılmasıdır.

Medreselerimiz – 3 N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1730-1733

Medreseden çıkmış bazı öğrencilerin pek çok ihmale maruz kalmasına rağmen mevcudiyetlerini muhafaza ederek memleketin terakkisi için çalıştıklarına değinilir. Osmanlı devletinde vezir olan Şirvani'ler, Ali Paşa'lar, Fuad Paşa'lar, Cevdet Paşa'ların medresede eğitim gördükleri aktarılır. Medreselerin muhafazası üç sebebe dayandırılarak, açıklanır. Osmanlı devletinde mevcut olan medreselerin istatistiği verilir. Vilayetlerin isimleri sıralanarak, medreselerin adedi de zikredilir. Ardından medreselerin ihtiyacı olan muallim meselesine değinilir.

Rüûs İmtihanı N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2139-2141

Rüûs imtihanına hazırlanan kişilerin aralarında tanzim ettikleri mazbatayı Şeyhülislâm'a takdim ettikleri aktarılır. Bu müracaatlar neticesinde Ders Vekâletine bir heyet göndererek imtihanın sözlü olması rica edilir. İmtihanın neden yazılı ya da sözlü olması gerektiği iki kısımda açıklanır. Yazar yolsuzluklara meydan vermemek, iktidar erbabının hakkıyla anlaşılması için imtihanların sözlü yapılması gerektiğini zikreder. Ders vekâletinin imtihanın yazılı olmasına karar verdiği takdirde ikinci bir karar ile sözlüye tahvil edileceği dile getirilir.

Derdimizin En N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2314-2316

Büyüğü

Mebusların ülkeyi cehaletten kurtarmak hususunda müsamahakâr davrandıkları bildirilir. Meşrutiyet rejimiyle beraber köylüye yapılması vaadinde bulunulan hiçbir şeyin gerçekleştirilmediğine dikkat çekilir. Köylülerin çocuklarını okutmak için ne yaptıkları anlatılır. Ardından Karaman'da kaymakamın tiyatro oyununun beldesinde gerçekleşmesi için harcadığı çaba eleştirilir.

Âliyesinin Bir Kararı

İlim talebelerinin taşraya azimetlerinde alacakları harcırah hakkında Ders Vekâleti'nin verdiği karar aktarılır. Mezkûr kararın ilim talebeleri arasında hoşnutsuzluğa sebep olduğu ve hatta Ders Vekâleti ile Meşîhat makamına müracaat ettikleri dile getirilir. Ders Vekâleti'nin böyle bir karar almasının sebepleri aktarılır. Ardından ilim talebelerine verilecek para miktarının ne olduğu belirtilir. Sâbık ve meşrutiyet devirlerinin ilim talebelerine verdiği aylığın miktarı karşılaştırılır. İlim talebelerine verilecek paranın her sene değişmesi, paranın başka yerlere sarf edilmesinden duyulan korku ve talebeye verilen paranın az olması meselesine değinilir.

Münir (Kilisli)**Edîb Efendi**

Abdullah Edîb Efendi'nin Fatih'te öğleden sonra kıyas tertibine dair tedrisatta bulunacağını bir önceki nüshada belirtildiği zikredilerek, hocanın dersine katılan talebenin çokluğuna dikkat çekilir. Lakin talebelerin bir kısmının kıyas tertibine muktedir olamadığı zikredilir. Kıyas tertibinin ne şekilde yapılması gerektiği anlatılır. Hocanın mezkûr tertibi kimden öğrendiği dile getirilir.

Müntesibin İlmiyeden Biri

Medreselerin vaktiyle ilim, irfan, devlet ve millete hizmet üzerine çalışan kurumlar olduğu zikredilir. Bu kurumların önemini kaybettiği, asker firarilerinin, tembellerin ve

faydasızların meskeni olduğu söylenerek, sebepleri sıralanır. Medreselerin ıslahı ulemâdan istenerek yapılması gerekenler aktarılır.

Medâris-i İlmiye N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.276-278

İlim ve hünerin önemine değinilir. Maârif-i diniye ve fûnûn-ı edebiye dersleri sıralanır. Ardından medreselere talebe kabulü, tahsilin müfit olabilecek ciddi bir şekilde programlara raptı, talebenin rahat yaşaması için alınması gereken birtakım tedbirler, müderrislere tayin olunacak bir mahreç tesisinin ne kadar elzem olduğundan bahsedilir. Din ve millete gerçekten hizmet etmek için müderrisin bir ecnebi lisanını ve siyasi inkılaplarını iyice bilmesi gerektiği de savunulur.

Rüûs İmtihânı N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1324-1326

Ders Vekâlet-i İlmiyesi Rüûs imtihanlarının başlayacağını müjdesini verir. İmtihanlarla ilgili kişilerin zihinlerinde oluşabilecek soru işaretlerine yer verilip, cevaplanır. Rüûs imtihanlarının maksadı açıklanır. Ezberciliğe ehemmiyet verilip, okuduğu ilme dair pek malumatı olmayan talebelerin yetişmesi eleştirilir. İmtihanların nasıl olması gerektiği hakkında açıklama yapılır.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Hakikatten Vazgeçmem N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1403-1405

Medreselerin maddi ve manevi bir şekilde intizam edilmesine gerektiğine dikkat çekilir. Müslümanların nerede olurlarsa olsunlar aciz ve fakir görülmelerinin sebebinin istibdat devrinde medreselere ve hocalara yapılan zulümden kaynaklandığı şeklinde görüş belirtilir. İlm-i kelâm hakkında bilgi verilir. Kelâm ilmini bilen bir kişinin Müslüman olmayan birini İslâm'a nasıl davet edeceği anlatılır. Ahlâksız olan maârif insanlık için bir zehir olarak addedilir. Hikmet, adalet, iffet ve şecaat gibi hususlara kimlerin sahip

olabileceği zikredilir. Sadece İslâm dininin değil bütün dinlerin terakkiye mani olduğunu düşünenlere dikkat çekilir. Çocukları ecnebi medreselere ve mürebbiyelere verilmemesi gerektiği zikredilir. Avrupa'ya gönderilen çocukların memlekete avdet ettiklerinde her bakımdan değiştiklerine kanaat getirilir. Terakki mevzuuna değinilerek, medreseler için yapılan programların hiçbir faydasının olmadığı dile getirilir. Tanin Gazetesi'nde Halil Nasûhî imzasıyla "İslah-ı Medâris" adıyla yayımlanan makalede medreselerle alakalı mevzu bahis edilen meseleler sıralanarak devamında yazarın görüşlerine yer verilir. Ardından icazet meselesine değinilir. Bahr-ı Sefid Çifteayak Kurşunlu medresesinde talebe olan Şiranlı Ahmet Efendi'nin medreseden ihraç kararı beş ayrı noktada eleştirilir. Meşrutiyet rejiminin adalete verdiği önemden bahsedilerek, İslâm ulemâlarının adalete bakışı anlatılır.

Hakikatten N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1424-1426

Vazgeçemem - 2

Hakikatten N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1436-1437

Vazgeçemem – 3

Hakikatten N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1552-1554

Vazgeçemem – 4

Hakikatten N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1758-1762

Vazgeçemem – 5

Hakikatten N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230-2234

Osman Nûrî (Dramalı)

Tedenniye Doğru N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrîn-i Sâni 1327, s.2446-2449

Medreselerin ıslahı için yapılan çalışmaların kâğıt üzerinde kaldığı ifade edilir. Medreselerin intizama konulabilmesi için Şeyhülislâm Hüsni Efendi zamanında bir adım atıldığı ve Halis Efendi'nin gayretiyle beş on dershanenin açıldığı aktarılır. Dershanelere muallimlerin geldiği lakin talebelerin olmadığı dile getirilir. Mezkûr hususun sebepleri olarak imtihanların adaletsiz bir şekilde yapılması, kontrolün zayıflığı, talebelerin devamsızlık yapması şeklinde sıralanır.

Ömer Fevzi

Islâh-ı Medâris N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.324-325

Her tarafta ilmiye ve ilmiye meseleleri hakkında birçok makaleler, ıslahnameler, tenkitler ile tertiplerin gazetelerde ve bilhassa *Beyânü 'l-Hakk'* ta yayımlandığına dikkat çekilir. İlim talebelerinin emr-i maişetini ıslah ve temin için doğru yola girilmesi ve yenileşmek gerektiği zikredilir.

Refet (Ankaravî)

Taşra Müftü ve Müderris N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1830-1831

Efendilerinin Düş-ı Hamiyet ve Fatânetine

İlim talebelerine ait Kur'a imtihanlarının usulünde beşinci ve altıncı programda yer alan mantık sualinin yerine ibadet ve münâkehât gibi sorulara yer verilerek değişiklik yapılmak istendiğine dikkat çekilir. Mantık ve fıkıh ilmi karşılaştırılır. Ardından bazı hatiplerin ilmi bakımdan ileri sürdükleri esasların karışık olduğu beyan edilir. Bu esaslar da namaz ve müftülük ile müderrisliğin karşılaştırılmasıyla ilgilidir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

İstikbâlimiz İçin N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2158-2160

Çalışım

İstikbalin önemine değinilir. Meşihat âleminin yazarlara karşı kötü tutumunun sebebinin açıklanması beklenir. Salih Zeki meşrutiyetle beraber ortaya konan faaliyetlerin ne gibi bir fayda meydana getirdiği ve açtıkları mekteplerin sayıca az olduğunu ifade eder. Devamında da ders veren yerlerin intizamsızlığına dikkat çekilir.

S (Sin). Y.

En Mühim Mesele N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3074-3075

İnkılaptan itibaren ıslahat namına nelerin yapıldığı sorgulanır. Yapılmak istenenlerin sadece şahsi teşebbüslerden ibaret olduğu zikredilerek, bunlardan birinin de Halis Efendi'nin icraatı olan İlmiye Encümeni olduğu dile getirilir. Halis Efendi'nin ders vekâletinden ayrılmasının gülünç vakaların yaşanmasına sebep olduğu aktarılır. Ders Vekâleti'nin Rüştîye Mektebi'ni idâre edememesi hayretle karşılanır. İkinci icraatın ise Şevketi Efendi'nin programı olduğu bildirilir. Oluşturduğu programın mevcut zamanda daha mükemmelini yazacak kimse bulunmadığı zikredilir. Fakat programın kâğıt üstünde kaldığı bildirilir.

Şerefüddin

El Hikmetü'l Dalle N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1489-1490

Avrupa'da tahsil görmüş kişilerle münevver tabaka arasında yaşanan soğukluğun sebebi aktarılır. İslâm dini hakikatleri hakkında fikir sahibi olmayan gençlerin Fransa'da dine karşı olan tutumları eleştirilir. Üniversitenin din ilimleri şubesinde karşılaştırmalı dinler ilminin ders olarak okutulmaması teessüfle karşılanır. Avrupa'da ise dini ilim gören talebelerin yedi sekiz dil bilmek mecburiyetinde olduğu dile getirilerek, sebebi açıklanır.

Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad \ Mehmed Es'ad

Makale-i Mahsûsa N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.371-373

“İrfa-yi Nakşibendiyeden Kalemî Dergâhı post-nişini Erbilî Şeyh Es'ad Efendi Hazretleri tarafından irsal buyurulmuştur” notuna yer verilir. Hükümetin memlekete faydası dokunacak gençler yetişmesi için pek çok mektepler açtığı bildirilir. Lakin manevi evsafı talim edecek mekteplerin noksan olduğu da eklenir. Noksanlık kelimesi üç esasa dayandırılarak, açıklanır. Mekteplerin olmaması, mektebin var olması muallimin olmaması, muallim var olması talebenin rağbet göstermemesi şeklinde sıralanır.

Şükrî

Tekzîb N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.714

Makdem-i İttihat gazetesinde imtihan olan 3.500 öğrenciden sadece 500ünün kazandığına dair bir fıkra yazılmıştır. Sahib-i imtiyazına doğrusu yazılarak tashîh

ettirilir. Aynı vakaya Tanin gazetesinde de şahit olunur. Yazar onlara da tashîh etmeleri için varaka gönderdiyse de gazetelerinde yayımlamamışlardır. Varakada 2200 talebenin imtihanında başarılı olduğu, 279unun ise geçmediği yazılmaktadır.

Veysi Azmi

Maârif Nezâretinin N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2679

Nazar-ı Dikkatine

Tatbikat-ı Baytariye ismiyle açılan mektebin müdürünün talebelere okulun içerisinde sarık sarmayı yasakladığı zikredilir. Mektep talebelerine ders esnasında siyasetten bahsetmemek için nezaretten tebligat gönderilse de müdür beyin tebligatı okumadığı bildirilir. Mezkûr hususa Maârif Nezâreti'nin nazar-ı dikkati celp edilir.

Yedekçizâde Abdurrahman Zeki

Ders Vekâletinde N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2583-2584

Neler Oluyor

Kadılar mektebi imtihanında çeşitli yolsuzlukların yaşandığına dikkat çekilir. İmtihan esnasında pek çok suiistimale yer verildiği bildirilir. Yolsuzluk ve usulsüzlük yüzünden dört yüze yakın kişinin heder edilen hukuk ve haysiyetlerinin kanun dairesinde geri verilmesi gerektiği aktarılır.

Yedg çiz de Abdurrahman Zeki (Mesudiyeli)

Ders Vekâlet-i N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 TeŖr nis n  1327, s.2453-2454

 liyesine Muhik Bir İfade

Hemze-i vasl meselesinin imtihan evraklarının geç tetkik edilmesine sebep olduğu bildirilir. Mezkûr konuda heyetin noksanlığı eleŖtirilir. İlim talebesi olan yazar imtihan k Ğitlerinin neŖredilmesi talebinde bulunur. Bazı talebelerin Kadılar Mektebi imtihanını kazanmasında usulsüzlükler olduğu eklenir.

Ders N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2529-2531

Vekâletindeki Garibeler

“Birinci Garibe” baŖlıĐı altında yazar evvelden icazet aldığını ifade eder. Yazarın R  s imtihanına müracaatı esnasında ve sonrasında yaŖananlar aktarılır. “İkinci Garibe – Meclisin Kararıyla Terkin-i Kayd” baŖlıĐı altında 22 Kânûnisânî 1327 tarihinde Abdurrahman Zeki Müderris Efendi’nin emir ve reyine muhalif harekette bulunduğu için meclis kararıyla kaydının silindiği beyan edilir. Abdurrahman Zeki’nin ders vekâletine mezkûr konuyla alakalı gönderdiği yazılara yer verilir.

Tâhirü’l Mevlevî

Nafi ve Mühim N.121, 4 Ŗab n-ı Ŗerif 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2202-2204

Bir TeŖebb s

Darü’Ŗ Ŗafakat ’l-İslâmiye’nin nerede bulunduğundan bahsedilir; Mehmed Emin, Salih Zeki, Ahmed Rasim gibi kiŖilerin bu kurumda yetiŖtiĐine dikkat çekilir. Kurumda hem kızlar hem de erkeklerin var olduğu bildirilir. Ardından Cemal Bey’in kızlara mahsus bir Ŗube açmak teŖebb s nde bulunduğu zikredilir. Fakat mezkûr teŖebb se

pek çok kişi tarafından itiraz edilir. Kadınların da erkekler gibi okuyup öğrenmesinin şer'an lazım olduğu itirazlara verilen cevaptır. Müslüman yetimler için açılan kuruma yardım edilmesi gerektiği hadisle ispatlanır.

3.2.14. Sağlık

Ahmed şiranî (Okumuş)

Kolera Münasebetiyle N.128, 25 Ramazân-ı şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2317-2319

Makale-i Mahsûsa

Alil ve emrazın tahribatına son verebilmek için neler yapılması gerektiği sıralanır. Koleranın ortaya çıkma sebebi aktarılır. Koleranın da vebaya benzediği zikredilerek doktorların bu hususta neyi yasakladığı ifade edilir. Ardından koleradan kurtulmak için alınabilecek tedbirler sıralanır.

Es'ad

Kolera Hakkında Tedâbir N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1527-1528

Dersaadette bir iki mahallede koleraya yakalanan şahıslara rastlanmaktadır. Alınan tedbirler sayesinde hastalığın salgın halini almadığı aktarılır. Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-yi Umûmî tarafından ahaliye sunulan on yedi maddelik tavsiyelere yer verilir.

H (Ha): Y.

Tebyîn-i Hakikat

N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1790-1796

Yazarın “Takayyüdat-ı Sıhhiyenin Vücub-ı Şer’iyesi” isimli tercüme eser hakkındaki görüşleri aktarılır. Ardından Hz. Peygamber’den aktarılan bir kıssada hasta olan bir kişiye bal yemesinin tavsiye edildiği bildirilir. Devamında da bal ile ilgili bilgi verilip, tıp kitaplarındaki açıklaması da zikredilir.

İbnülemin Ahmed Tefik

Hayât, Sıhhat

N.39, 7 Şabanü’l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.881-884

Sıhhat ve afiyetin kıymetinin ne zaman anlaşıldığı bildirilir. Zayıflığa düşürecek sebeplerden din ve insanlık adına kaçınmak gerektiği öğütlenir. Sıhhati ihmal etmemek gerektiği vurgulanır.

İmzasız

Beyânü’l-Hak

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1628-1629

Kur’ân-ı Kerîm’in hem maddi hem de manevi hastalıklara şifa olduğu ifade edilir. Hasta olan bir kişinin hem hekimin tavsiyelerine uyup hem de maneviyata müracaat etmesinde hiçbir sakınca olmadığı zikredilir. Fakat ahaliden bazılarının sadece Allah’a tevekkül edip hekimlerin tavsiye ettiği tedbirleri uygulamadıklarından bilinçlendirilmeleri gerektiği bildirilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i Şer'iyeye N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2906–2908

Terakkiyât-ı Diniye

Hastalıklardan vücudu korumanın yolları aktarılır. Hz. Peygamber'in ve İslâm âlimlerinin konuyla alakalı sözlerine yer verilir. Devamında Hz. Peygamber'in veba ile karşılaştığında ne yapılması gerektiğini söylediği sözler aktarılır. Şer'iatın, cismani ve ruhani marazlardan korunmak için neleri emrettiği bildirilir. Hem Hz. Peygamber'in hem de İmâm Gazâlî'nin temizlikle ilgili söylediği sözlere yer verilir. Taharetin manası, maddi ve manevi faydaları sıralanır.

Mehmed Akif

Sırât-ı Müstakîm refikimizin baş makalesinden hasbihâl - Koleraya Dâir

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1626-1628

Yazar kendisine gönderilen bir mektupta yer alan Osmanlı devletinde evvelden kolera ve veba salgını olduğunda hoca ve hafızların parayla tutulup, memleketin etrafı gezilerek dua okunduğuna dair ibareye yer verir. Gerek münferit gerek bulaşıcı ne kadar hastalık varsa tedavisi için doktorların tavsiye edeceği tedbirlere uyulması gerektiği aktarılır. Hz. Peygamber'in hastalıkla ilgili sözüne yer verilir. Eslafın biyografilerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun tabip oldukları zikredilir. Kur'ân'daki şifa ayetlerini cahil insanların yanlış anladığı dile getirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Din-i Mübin-i N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1610-1617

İslâm ve Kolera

Mikrop meselesine değinilerek, Hz. Peygamber'in insanlara mikroptan bahsedip uyardığı dile getirilir. Kolera ve mikrobun hacı veyahut hocaların okuyup üflemesiyle geçeceğine inananlar tenkit edilir. Doktorların tavsiye ettiği koleradan korunma yöntemleri açıklanır ve İslâm dininin emirleri ile kıyaslanır. Konuyla alakalı hadis örneklerine yer verilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Mesâil-i İslâmiyeden N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2336-2339

Ecelsiz Kimse Ölmez Meselesi

Ölüme sebep olan hususlar sıralanır. Lakin mezkûr sebeplerin kişinin dünyadan göç etme vakti gelse de mevtinde etkili olmadığı dile getirilir. Ardından kişinin eceli gelmeden ölmeyeceği Kuran'ı Kerim'den verilen ayetle ispatlanır. Çeşitli kazalarla karşılaşp eceli gelmediği için ölmeyen kişilerin yaşadıklarına örnekler verilir. Kişinin hasta olması halinde yapacakları sıralanır.

3.2.15. Siyaset

3.2.15.1. İç Siyaset

Abdullah Edîb \ Edîb

İntihâb N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2614-2615

Meşrutiyet seçimlerinin ikinci devresinin yaşanmasından duyulan memnuniyet dile getirilir. Evvelde seçilen mebusların faaliyetleri sıralanır. Ardından mebus seçiminde aranan vasıflar aktarılır.

Ahmed Rasim (Yardımlı)

Efkâr-ı Umûmiye N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînevvel 1328, s.3154-3157

Mahkeme-i Âliyesine

Yazar; 31 Mart vakasında meşrutiyet rejimini korumak için neler yaptığını, ittihatçıların sahte hocalar sarıklı hafiyelerle türlü planlar yaptıklarını, mezkûr olayların yaşandığı sırada meşrutiyete karşı çıkanlara mürteci demediğini zikrederek kendisini müdafaa eder.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Memleketini Seven N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînevvel 1328, s.3140-3141

Kimşelerin Kulaklarına Değsin

Osmanlı Devleti'nin dışarıdan gelen saldırılardan ötürü askerlere top, tüfek ve kılıcın gerektiği zikredilerek; aç, susuz, çıplak kalmamaları için paraya ihtiyaçları olduğu bildirilir. Askere gitmekten de korkulmaması gerektiği belirtilir. Hz. Peygamber'in ömrünün muharebeyle geçtiği, yerleri genişletip Müslümanların çoğalmasına sebep olduğu dile getirilir.

Zenginlerin Malı N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3153-3154

Fukaranın Canından Tatlı Mı?

Memleketin zengin ve fakir kesiminin ülke için yaptıkları kıyaslanır. Zengin kesimin devletin ihtiyacını gidermek için hiçbir şey yapmadıkları aktarılır. Harp sesleri işitildiğinden beri verilen para ve eşyaların hep fakir halktan temin edildiği zikredilerek, iane cetvellerinde hiçbir zengin'in esâmîsinin okunmadığı bildirilir. Memleketin sefasını sürüp, iktisadi ve ticari çıkarlarını gözeten ve fukaranın kanını emen zenginlerin felaket günlerinde ortalıktan kaybolması eleştirilir. Osmanlı devletinde yaşayan zenginlerde vatanperverlik hissi bulunmadığı dile getirilir.

Bugünkü Ölüm N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3170-3171

Yarınki Sağlıktan Hayırlıdır

Balkanlar tarafından açılan muharebede attıkları toplar karşısında ölmenin, onların elinde esir kalıp da boynu bükük bir şekilde yaşamaktan daha hayırlı olduğu zikredilir. Balkanlara mağlup olduğunda ne yapılabileceği sorgulanarak, cevabı verilir. Bulgarların savaşın sonucu neticelenmeden zulümlerini ifa ettikleri gazetelerde yazmaktadır. Kendisinde vatan hissi, evlat ve aile muhabbeti, din ve iman gayreti, ırz ve namus düşüncesi olup da eli silah tutan her Osmanlı'nın sınıra koşması gerektiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Başlıksız

N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.673-676

İman sahiplerine seslenilerek meşrutiyet ve şerîatın önemine değinilir. Meşrutiyetin asıl amacı aktarılır.

Başlıksız

N.104, 2 Rebülâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922

Osmanlı Mebûsân Meclisi'nin 16 Mart Çarşamba günkü müzakeresinde Tokat Mebusu İsmail Paşa'nın sözlerine bir milyon softa lafzıyla başlayıp 31 Mart hadisesinin müsebbibi olarak ilim talebelerini zikrettiği bildirilir. İlim Cemiyeti'nin mezkûr sözleri teessüfle karşıladığı zikredilir.

Bir Temennî-i

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrîn-i Evvel 1327, s.2410

Meşrutiyetperverane

Örfî idârenin Mebûs Lütfî Fikri Bey'i tevkife teşebbüs etmesi meşrutiyete bir darbe olarak addedilir. Meşrutiyetin muhafazası için itina edilmesi gerektiğine dikkat çekilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi

Beyânnâme

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2326

Trablusgarp'ta yaşanan hadiselerden Osmanlı milletinin derinden etkilendiği bildirilir. Millet'in bu hususta vatanını muhafaza etmekten çekinmeyeceği vurgulanır.

Ebubekir Hilmi

Erzurum Nâibi faziletli Ebubekir Hilmi Efendi tarafından irsâl buyurulmuştur

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.457-459

Yazar istibdat döneminin aleyhine yaptığı hususları aktarır. Meşrutiyet idâresinin bozulması halinde saltanatın ve insanların ne şekilde etkileneceği dile getirilir.

Hafız Abdullah (Astaneli)

Mübâyâât-ı Ârâya

N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3106-3109

Karşı Sehlü'l Husûl Bir Tedbir

Meşrutiyetin hangi devirlerden ibaret olduğu zikredilir. Hukuk devletinde kişilerin seçebileceği idâre şekilleri aktarılır. Mutlak ve meşrutiyet rejimi karşılaştırılır. Ardından seçim için oy satın alanlara uygulanacak ceza açıklanır. Rey sahibi olmak için ödenen vergilerin azaltılması talebinde bulunulur.

Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

Düşünülecek Şeyler

N.123, 18 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2241-2242

Hicretin 1329. senesine müsadif olan 20. asırda pek çok siyasi musibetlerin yaşandığına dikkat çekilir. Fas, İran gibi devletlerin de siyasi açıdan karışıklık içerisinde olduğu ifade edilir. Yaşanan felaketlerin kimler tarafından engellenebileceği bildirilir.

Hafız Mehmed

Makale-i Mahsûsa N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.11-13

İstibdat devrinde Osmanlılara reva görülen zulmün en kötüsünün Müslümanlara yapıldığı zikredilerek, örnekler sıralanır. Ardından Müslümanın davranışlarının nasıl olması gerektiğine vurgu yapılır.

Hamdi

Başlıksız N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.698-700

31 Mart'ta yaşananlar tafsilatlı bir şekilde anlatılır.

Hasan Sabri (Eğridereli)

Hiç olmazsa bari şu nazik zamanda itidâlımızı muhafaza edelim

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2707-2708

10 Temmuz inkılabının öncesi ve sonrasında yaşananlar aktarılır. Seçim arifesinde olan mebusların halleri eleştirilir Avrupa'nın günden güne terakki ettiği, Osmanlı Devleti'nin tedenni halinde bulunduğu bildirilir.

Hayret

Hasbihâl N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.700-702

Senelerce süren zulmün 11 Temmuz sabahında son bulduğu dile getirilir. Ardından herkesin hürriyet için çalışmaya başladığı, lakin araya karışan münafıklar ve müstebitlerin de olduğu ifade edilir.

İbn Hazım: Ferid

Siyâset-i Şer'iyeye – 3 N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrinisânî 1324, s.209-212

İslâmiyet sayesinde hürriyet, adalet, müsavat gibi hususların anlaşıldığı aktarılır. İstibdat devrinde pek çok zulümlerin yaşandığı, kimilerince adalet ve hakikatin önemsenmediğine dikkat çekilir. Ardından Hz. Peygamber'in adalete verdiği önem örnekle açıklanır.

İbnülemin Mahmud Kemâl

İdare-i Meşrûta N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.370-371

Hürriyetin önemine değinilerek, muhafazasının meşrutiyet idâresi ile gerçekleşeceği zikredilir. Hayatın mayası olan din sayesinde hürriyetin varlığından bahsedilebileceği bildirilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İslâmiyet – Saltanat N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2522-2524

İslâmiyet'in medeniyetin beşiği olduğu dile getirilir. İslâmiyet'te dünyevi saltanatın bulunmadığı ifade edilir. Padişah ve efkâr arasında bir mesele halledilmediğinde Kur'ân-ı Kerîm'e müracaat edilmesi gerektiği zikredilir. Devamında bir sultanda bulunması gereken evsaf sıralanır.

Müstakbel N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2597-2599

Mebûslarımız ve Millet

Osmanlı Mebûsân Meclisi'nin üç ay zarfında yenisi toplanma şartıyla sultan Mehmet Reşad tarafından feshedildiği bildirilir. İstikbalde tayin edilecek mebusların millet için yapacaklarının önemli olduğuna dikkat çekilir. Bir mebusta bulunması gereken evsaf sıralanır.

İmzasız

Zübde-i Siyasîye N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.12-13

Osmanlı Devleti'nin otuz seneden beri istibdat altında ezildiği, Kânûn-i Esâsî ile birlikte Avrupa'ya karşı olan mevcut siyasetini daha da sağlamlaştırdığı zikredilir. Avrupa devletlerinin siyaset üzerinden izlemiş olduğu yol örneklerle açıklanır. Bosna ve Hersek'in Osmanlı devletinden ilhakı ve bu ilhakın beklenmedik bir sonuç olmadığı istibdat devri ile ilişkilendirilir.

Meclis-i Mebûsân'ın N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.262-265

Resm-i İftitâhı

Mebûsân Meclisi'nin açıldığı esnada yaşananlar aktarılır. “Sûret-i Nutk- Hümâyûn – Ayân-ı Mebûsân” ibaresi alt başlığında Mebûsân Meclisi'nin millet ve devlet için hayırlı olması temennisinde bulunulur. Mebûsân-ı kiramın müzakere için toplandığı bildirilir. Toplantının nasıl cereyan ettiği ve hangi konuların konuşulduğuna dikkat çekilir. Şubelere kimlerin başkan seçildiği isimleriyle açıklanır.

Meclis-i Mebûsânın N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.365

Hülâsa-i Mukarreratı

İcmal-i dâhili bölümünde yer alır. Mebûsân Meclisi'nde tekaüt maaşları, Mekke mebusu Abdurrahman Efendi'nin istifa ettiği ve İtalya felaketzedelerine gönderilecek ianeler hakkında alınan kararlar aktarılır.

Meclis-i Mebûsânın N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.389-390

Hülâsa-i Mukarreratı

Mebûsân Meclisi'nin 14. ve 15. içtimailerinde tutuklular için hangi kararların alındığı, Maliye Nezareti'ne bütçe müzakeratıyla ilgili pek çok istidanın geldiği aktarılır.

Kabinenin Tebeddülünde N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.486-487

Tesiri Bulunan Bazı Esrâr-ı Mühimme

Kâmil Paşa kabinesinin sükûtunda tesiri bulunan sebeplerin birçoğunun matbuata getirildiği bildirilir. Meclis-i Mebûsân'da bulunun ulemâ, Kâmil Paşa kabinesiyle beraber Cemalettin Efendi'nin de istifasını tavsiyede ettiği zikredilir. Bunun üzerine kabinenin düşeceği gün istifasını verir.

Mebûsân Meclisi'ne naip unvanıyla gelen Hasan Efendi'nin kabulünün kanuna muhalif olduğu zikredilir. Hasan Efendi'nin mecliste var olup olmayacağı vükelâ tarafından sorgulanır. Mezkûr zatın fetvahaneleri lekelemek için bazı sözler sarf ettiği dile getirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının suretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706-707

“Sabah: fi 4 Nisan sene 1325 - Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye heyet-i ahâlisine takdiren millet-i necibe-i Osmâniye” notuna yer verilir. Tahrîr heyeti tarafından gönderilen telgrafta meşveret ve meşrutiyetin mevzu bahis edildiği beyannamenin içeriğinden bahsedilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710-711

“Bilâhire mesâil-i muhaddese hakkında Yûnus Nâdî Beyefendi tarafından tahrîr ve neşrolunan (ihlâl ve inkılâp-ı Osmani) nam kitâbın 62. sahifesinden” notuna yer verilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye azaları tarafından 2 Nisan tarihinde tahrîr ettiği beyannamede şerîat namına vuku bulan ayaklanmanın şerîata ve milli terbiyeye taban tabana zıt olduğu ifade edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705-706

“Sırât-ı Müstakîm'in 20 Nisan târihli nüshasının baş makalesinden” notuna yer verilir. İlim cemiyetinin neşrettiği beyannamede ulemâ kisvesi altında fesada sebep olmaya çalışan insanların faaliyetleri açıklığa kavuşturulur. Milleti izmihlalden kurtarır

hareket ordusunun vüruduna kadar insanları hazırlayan, korkularını silen ve onlara cüret verenin ilim cemiyeti olduğu bildirilir. Geçirilen korku dolu günlerde ümmeti sakinleştirmeye çalışan ve bunun için mesai harcayan kalem sahipleri arasından Beyânü'l-Hakk'a teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706

“Tercümân-ı Hakikat'in 4 Nisan târihli akşam nüshasından bir nokta-i iştirâk – Cemiyet-i Muhtereme-i İlmiye” notuna yer verilir. Tahrîr heyeti tarafından gönderilen yazıda ulemânın beyanname neşretmesinin sebebi aktarılır. Hizmetlerine karşılık din ve vatan ile memleketin selameti adına teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709

“3 Nisan Yeni Gazete'den (Takvimden Bir Yaprak)” notuna yer verilir. İki zat arasında geçen diyalogta istibdat devri ve meşrutiyet rejimi mevzu bahis edilir. İlim cemiyetinin beyannamesinin kişileri nasıl teskin ettiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710

“Balkan Gazetesinin 23 Nisan tarihli nüshasından” notuna yer verilir. 31 Mart hareketini icra edenlerin kimler olduğu aktarılır. İlim talebelerinin ve ulemânın 31 Mart vakasına karışıp karışmadığı konusunda kararsız kalan kişiler için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik umumi merkezinden bir telgrafi idârehâneye gönderdiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709-710

“İkdâm Gazetesi'nin 5 Nisan tarihli nüshasından” notuna yer verilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hürriyet için büyük bir himmette bulunduğu zikredilir. Cemiyetin yazmış olduğu beyanname ile meşrutiyet rejimine olan bağlılıklarının gösterildiği eklenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Sirozdan: 14 Nisan 1325” notuna yer verilir. Siroz Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i İlmi Heyeti tarafından gönderilen telgrafta Padişah Mehmet Reşad sayesinde İstibdat devrinin son bulduğu aktarılır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Sivas'tan: 16 Nisan 1325” notuna yer verilir. Sivas İttihat-ı İlmiye Cemiyeti, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Sivas Vilayet-i Heyet Merkeziyesi, Sivas Askeri Kulubu, Hınçakyan Cemiyeti, Taşnak-Sütyun Cemiyeti, meşrutiyet ve meşru meşvereti takdir ederek, hilafet ile saltanat makamına oturan padişahın millete faydalı olması için dua edilir.

Yeni Kabinemiz

N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2342-2347

“Ehliyet meselesi – mesûliyet – efkâr-ı umûmiye – efkâr-ı ecnebîye – İngiltere politikası” notuna yer verilir. Bir fırkadan müteşekkil olan Said Paşa kabinesinin teşekkül ettiği dile getirilir. Yeni kabineye girmekten çekinen kişilerin işbirliği yapmaktan kaçındıklarına dikkat çekilir. Sâbık Hakkı Paşa kabinesinin Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkileyen politikasının nelere yol açtığı örneklendirilir.

Havadis

Encümen-i Mahsûs'un teşekkülü hakkında bilgi verilerek, ikinci şubeye nasıl havale edildiği aktarılır. İttihat ve Terakki cemiyeti efradının resmi vazifelere olan müdahalelere menî hakkındaki teşebbüs zikredilir. İttihat ve Terakki cemiyetinin dört önemli ismi zikredilerek, haklarında malumata yer verilir. Ayrıca İtalyanların Derne ve Bingazi'de mühim zayiata uğradıkları eklenir.

Efkâr-ı Umûmîye

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2410-2412

“Mahiyeti – devr-i sâbıktaki ehemmiyeti – hal-i hazırdaki telakkisi – sâbık kabineye taalluku – gazetelerin ta'tili” notuna yer verilir. Efkâr-ı umûmînin önemine değinilerek, varlığını sorgulayanlar eleştirilir. İstibdâd ve meşrutiyet devirlerinde efkâr-ı umûma olan bakış açısı aktarılır. Sâbık kabinenin ithamı meselesinin neticelenmediği zikredilir.

İstanbul Mebusluğu

N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2442

Refet Paşa'dan münhal kalan mebusluk seçimleri için kimsenin başvurmadığı ifade edilir. Bu seçimin ertelenmesinin meşrutiyetin tenkit edilmesine sebep olacağı zikredilir. Devamında da bu konuyla alakalı yazıların yazılmaması talebinde bulunulur.

Hürriyet ve

N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2458

İtilâf Fırkası

Hürriyet ve İtilaf fırkasının teşekkülü zikredilerek, beyannamesinin hükümete takdim edildiğinin bilgisi verilir. Meşrutiyet rejiminden ötürü böyle bir firkanın teşekkülü takdir edilecek bir husus olarak addedilerek, muvaffakiyet dlenir.

“Hürriyet İtilâf Fırkası – Rum İlinde bombalar – Trablusgarp ahvâli” notuna yer verilir. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin, Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nı ilgilendiren bir beyanname yayınladığı zikredilerek, içeriğinden bahsedilir. İnkılaptan önce İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup çeşitli kişilerin isimleri zikredilerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası’na dâhil olmaya çalıştıkları aktarılır. Rum ilinin çeşitli yerlerinde ve şimendiferlerinde patlayan bombaların mahiyet ve esbabının meçhul olmadığına dikkat çekilir. Trablusgarp’ta harbin felaketinden başka yeni bir haberin olmadığı ifade edilir.

Said Paşa kabinesinin 35. maddeyle ilgili görüş bildirmesinin karışıklığa sebep olduğu aktarılır. Said Paşa’nın konferansta istifasını verdiği bildirilir. Trablusgarp’ta düşman askerlerinin donanmasının hezimete uğratıldığı eklenir. Rusya’nın İran üzerine asker sevkine devam ettiği, Fas’ın mevcudiyetine son verildiği aktarılır.

Hem Osmanlı Devleti’nin hem de diğer ülkelerin siyasi ahvalinden bahsedilir. Osmanlı Devletinde kabine ve Meclis-i Mebûsân’ın sürekli çekişme halinde olduğu zikredilir. Vükelâ heyeti ve muhalefetin 35. maddenin tadiliyle alakalı farklı hususları savunduğu ifade edilir. Trablusgarp’ta Müslüman askerlerin muzafferiyet kazandığı bildirilir. Fas meselesinde İspanya ile Fransa arasında hiçbir ihtilafın kalmadığı dile getirilir.

Osmanlı Devleti ve diğer ülkelerin siyasi ahvalinden bahsedilir. Meclis-i Mebûsân’da 35. maddenin tadili müzakeresinin devam ettiği zikredilerek, mecliste yaşananlar

aktarılır. Trablusgarp'ta Müslüman askerlerin gayreti neticesinde İtalyanların bölgeden çekilmeye başladığı ifade edilir. İngiltere ve Arnavutluk arasında cereyan eden hadiseden bahsedilir. Fransa'da zuhûr eden vükelâ buhranının Avrupa siyasetini etkilediği, mezkûr yerin de harp tehlikesi altında olduğu bildirilir.

Kâmil Paşa'nın N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2602-2605

Arızası – Tanîn'den

Tanin Gazetesi'nde Kâmil Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin siyasi mevcudiyetiyle alakalı neşrettiği arızaya yer verilir. Mezkûr arızada Jön Türklerden de ayrıca bahsedilir.

Beyânü'l-Hak N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2605

Kâmil Paşa'nın padişaha takdim ettiği arıza Mısır gazetelerinde neşredilmiştir. Arızanın neşrinden padişahın haberinin olup olmadığı sorgulanır. Arızayı neşreden gazetenin hükümet taraftarı olduğu ifade edilerek, mezkûr arızanın neşrinin hükümeti kötü etkilediği dile getirilir.

Cehâlet Kimde? N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2999

Mebûsân Meclisi müzakeratında yaşanan bir hadise aktarılır. Yeni kabinenin programını mecliste okuyan Kayseri mebusu Ali Galip Bey'in kabineyi Allah'ın gönderdiğini zikrettiği sözünün çeşitli eleştirilere neden olduğu zikredilir. Ardından tabirde şer'î bir hata aranmasına lüzum olmadığı dile getirilir.

Beyânü'l-Hak N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînevvel 1328, s.3156-3157

Ahmed Rasim Efendi'nin haksız yere Ankara hapisanesinde yattığı zikredilir. Osmanlı milletinin nazar-ı dikkatini çekmesi açısından mezkûr zatın yazısının Beyânü'l-Hak'ta yayımlandığı eklenir. Ahmed Rasim Efendi'nin yazısında yer alan

ifadeler tasdik edilir. Kendisinin meşrutiyet karşıtı olmadığı bildirilir. İttihatçılara karşı olduğu eklenir. En nihayetinde Ahmed Rasim Efendi'nin günahsız ve masum olduğunun anlaşılacağı vurgulanır.

Sûret-i Hatt-ı

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Hümâyûn

Padişah Mehmed Reşad'ın Hatt-ı Hümâyûnu'na yer verilir. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın istifasını verdiği, Kanûn-i Esasi'nin 27. Maddesi mûcibince yeni vükelâ heyetinin seçildiğini bildirir. Ordunun intizamı temin edip muvaffakiyetli olması ve hukuk devletinin her surette mahfuz edilmesiyle ilgili tedbirler alındığı aktarılır.

İskilipli Mehmed Atıf

Medeniyet-i şer'îye, terakkiyât-ı diniye – 2 – eşkâl-i hükümet, hilâfet ve saltanatın hakiki ve şerâit-i hilâfet

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2524-2526

Hükümetler şekil itibarıyla dört kısma ayrılarak, haklarında malumat verilir. Ardından mezkûr yönetim biçimleri karşılaştırılır. Hükümet-i şeriye, hükümet-i tabiiye ve hükümet-i siyasinin tanımı yapılır. Ardından hilafet ve saltanat arasındaki fark anlatılır.

Medeniyet-i şer'îye terakkiyât-ı diniye – 3 – eşkâl-ı hükümet, hilâfet ve saltanatın hakiki ve şerâit-i hilâfet

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûn-i Evvel 1327, s.2542–2543

Sultan Mehmed-i Hamis Ahdinde – Kılıç Devrindeyiz – Mücâhidîn-i İslâm'a

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3184-3185

Hristiyanların asırlardan beri kan döküp galibiyet kazandığını zannetmeleri eleştirilir. Müslüman memleketlerine çan astırmamak, siyah sancak çektirmemek için kanlarla çalışılması gerektiği zikredilir. Hadis örnekleri verilerek açıklamaları yapılır. Din uğruna savaşıp şehit düşenlerin mükâfatlandırılacağından bahsedilir.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

Meclis-i Mebûsân'dan – N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.723-725

31 Mart Hadisesinden

Mebûsân Meclisi'ne giren ulemâ ve asker arasında yaşananlar aktarılır. Rasim Efendi'nin kürsüde yaptığı konuşmanın bir kısmına yer verilir.

(Meclis-i Mebûsân'da) N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.747-750

31 Mart Hadisesinden

31 Mart Vakasına N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.788-791

Dâir Meclis-i Mebûsân'da

“Otuz üçüncü nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir. Rasim Efendi'nin mecliste yaptığı konuşmadan sonra mebusların müzakeresinde nelerin talep edildiği bildirilir. Kabinenin ve bazı kumandanların azli meselesinin de müzakere edildiği dile getirilir. Sonuç itibarıyla de istifa teklifine karar verilir.

M. Şükrî

Mâziye Bir Nazar

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3089-3092

Meşrutiyet rejimiyle beraber kaleme serbestlik verildiği bildirilir. Ardından sâbık devirde yapılan hatalar, yanlışlar aktarılır. Sâbık hükümetin mezkûr hadiseler karşısında nasıl bir tepki verdiği zikredilir.

Mehmed Fatîh

Bir Eser-i Nisyân

N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.368

Meşrutiyetin ilanıyla ulemânın makamına hâlel getirilmediği sadaret makamının halifeyle eşit olarak nasbedildiği dile getirilir. Mezkûr kararın Mebûsân Meclisi'nde okunan umumi beyânnâmede zikredilmediği iki sebebe bağlanılarak, açıklanır.

Mart 31

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.696-698

11 Temmuz ile 31 Mart hadiseleri karşılaştırılır. İki hadisenin gerçekleşmesinden duyulan memnunluk dile getirilerek, müsebbip ve müretteplerine dualar edilir. 31 Mart vakasına yakından şahit olanların gözünden hadise anlatılır. Asker ve ulemâ arasında anlaşmaya varılan husus hakkında Şeyhülislâm'a bildirilen kararlar aktarılır.

31 Mart

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.721-723

31 Mart

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.768-771

Vakasına Dâir

Mehmed Fevzi (İzmitli)

İttihâd ve İtilâfin N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2599–2590

Manâ-yı Hakikatleri

İttihadın tanımı yapılarak gaye itibarıyla birkaç kısma ayrıldığı ifade edilir. Ardından mezkûr açıklamalar yapılır. Her işin hükümete bırakılmaması gerektiği muhakeme ve icra için vekil tayin edilmesinin lazım olduğu dile getirilir.

Mebûsun Manâsı ve N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2646–2648

Vekâletin Meşrûiyetle Sıhhatinin Şartları

Sâbık mebuslardan hayır görmediklerini söyleyip rey vermeyi reddedenlere uygulanacak ceza zikredilir. Mebûsânın manası açıklanır. Vekâletin sahih olmadığı durumlar aktarılır. Kişilerin fırkaya dâhil olup olmayacakları sorgulanır.

Siyasetin Manâsı ve N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2882-2884

Millete Lüzûmu

İnsanlarda siyasetle iştilal etme fikrinin hangi devirden itibaren başladığı aktarılır. Kişilerin siyaset ile meşgulünün lazım veyahut yararlı olup olmadığı sorgulanır. Ardından siyasetin hem lügatteki hem de örfi manası açıklanır. Yazar mezkûr konuyla alakalı görüşünü belirtir.

Mehmed Sıtkı

Arz-ı Şükrân ve N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.729-732

Tafsilü'l Merâm

Beyânü'l-Hak mecmuasının tekrardan yayın hayatına başlamasından duyulan memnuniyet dile getirilir. Ulemânın 31 Mart Vakası ile ilgili yayımladığı beyanname hizmeti Hareket Ordusu, İttihat ve Terakki Cemiyeti hatta Avrupa Efkâr-ı Umumiyesi tarafından takdir edilmiştir.

Mimarzâde Mehmed Ali

Akîde-i Meşveret N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.777-779

İslâmiyet'in bekasına yeni bir hayat bahşeden meşrutiyetin temin edildiği aktarılır. Din ve meşveretin Müslümanlar nazarındaki önemine değinilir. Meşrutiyetin hakikatinden haberdar olmayan insanlar eleştirilir. Meşrutiyet ve meşveretin insanlar için önemi vurgulanır.

Gâye N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1726-1730

İstibdat devrinin ve meşrutiyet rejiminin millete bakışı aktarılır. Ardından kast ve irade mevzu bahis edilir. Yazının bitiminde üç yıldız konduktan sonra İkdâm gazetesinin 282 numaralı nüshasında Din ve Yurt adlı makalede İslâm dinine hizmet edenlerin benzetildikleri kişiler aktarılmıştır. Ardından bu düşünce eleştirilmiştir.

Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü)

Hak N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2675

Bazı gazete sütunlarında hükümet memurlarının seçime müdahale ettiğine dair haberlerin yayımlandığı bildirilir. Yazar bu hareketi tasvip etmediğini dile getirir. Hükümet memurlarının kanuna uymadığı takdirde onlara itaat etmemek gerektiği vurgulanarak, Hz. Peygamber'in bu husus ile ilgili sözüne yer verilir.

Mustafa Sabri

Beyânü'l-Hakk'ın Mesleği N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.2-4

İstibdat devrinde yaşanan zulme ulemâların sessiz kaldığı, görevlerini tam anlamıyla yerine getiremediği aktarılır. Vazifeyi ele alan kişilerin İttihat ve Terakki Cemiyeti olduğu ifade edilir. Ardından yazar Beyânü'l-Hak risâlesinin amacını açıklar.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Meclis-i N.104, 2 Rebülâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922-1925

Mebûsân'da Softalar?

Meclis-i Mebûsân'da bütçe müzakeresi esnasında Karesi mebusu Vasfi Efendi örfi idâre aleyhinde beyanatta bulunduğu sırada Tokat Mebusu İsmail Paşa'nın softa tabirini kullanarak zikrettiği sözlerine yer verilir. Müzakere esnasında İsmail Hakkı Paşa'nın sözlerine hiçbir mebusun tepki vermemesine teessüf edilir. Ayrıca Bab-ı Ali yangının softalara isnat edilmesi ve bunun yalanlanmaması da teessüfle karşılanır.

Meşrûtiyetin Bizde

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2477-2480

Sûret-i Tecellîsi

Meşrutiyet idâresi için fırkaların ne derece önemli olduğuna değinilir. Hem mebûsânda hem de taşrada tezahür eden birtakım fırkaların, cemiyetlerin serbest bırakılması ve ihanetle itham edilmemeleri gerektiği zikredilir. Ardından mebusların vazifeleri sıralanır.

Ahlâksızlığın

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2508-2510

Vehim Neticeleri

Said Paşa ve Kâmil Paşa'nın jurnalcilikle Meclis-i Mebûsân'da suçlanması teessüfle karşılanır. Evvelden insanları mahva sürükleyen jurnalciliğin meşrutiyet devrinde de helak ettiği dile getirilir. Gerçek jurnalcilerin cezalandırılması talep edilir.

Millet Vazîfe

N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2570-2573

Başına

5 Kânûnisânî 1327 tarihinde padişahın emriyle Mebûsân Meclisi'nin feshedildiği bildirilir. Sûret-i İdâre-i Seniye başlığı altında Sultan Mehmed Reşad'ın bildirisine yer verilerek, sadrazam ve nazırların imzaları zikredilir. Ardından seçimlerin başlayacağı ilan edilir. Dört halife devri, Emeviler, Abbasiler, Endülüsler ve Osmanlı Devleti'nin başlangıç yıllarında devlet adamlarının müşavereye verdiği öneme değinilir.

Mücahide-i Milliye

Hikmet-i Hükümet

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3087-3088

31 Mart vakasından dolayı mahkûm edilenlerin hakikaten mutlakıyet taraftarı mı yoksa mürteci olup olmadığı sorgulanır. Bu vakadan ötürü mahkûm ve sürgün edilen kişilerin hepsinin affedildiği lakin dokuz kişinin - Bayezid dersiammlarından Ahmed Rasim, Tophane Sanayi şakirdanından Kazım Kerim, Lütfî, Mustafa, Asaf, Halis, Muhammed, Şerîf, Tulumbacı Reisi İsmail Çavuş isimli zatların - sürgüne gönderilip hapsedildikleri bildirilir.

Müftüzâde Mehmed Sıtkı (Kesriyeli)

Bir Nidâ-yı İhtirâm

N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.124-125

“Beyânü'l-Hakk'a”notuna yer verilir. İstibdâdın Osmanlı Devleti’ni sayısız belalara gark ettiği bildirilir. Ayrıca mektep ve medreselerin de mezkûr rejimden etkilendiği aktarılır. Beyânü'l-Hak mecmûasının varlığından duyulan memnuniyet dile getirilir. Devamında istibdâd döneminde hiç kimsenin böyle bir şeye cesaret edemeyeceği vurgulanır. Yazının sonunda mecmûanın her türlü hak ve hakikati neşriyle devamının gelmesi temenni edilir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Meşrûtiyetin Ruhu

N.146, 1 Rebûlevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2612

İntihâptır

Parlamento usulüyle idâre edilmek istenen bir devlette seçimlerin suiistimale uğramasının telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurduğu bildirilir. Vekil seçerek

Mebûsân Meclisi'ne getirmeye çalışmanın terakkiyatla bağlantısı olduğu eklenir. Meşrutiyetin esasının intihap olduğu ifade edilir.

Devr-i N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3171-3172

Tevaffukta Mıyız?

Bulgar, Yunan, Karadağ milletlerinin Osmanlı Devleti'ni mahvetmeye çalıştıkları ifade edilir. Zengin, fakir herkesin Osmanlı Devleti'nin düştüğü durumdan kurtulması için çabalaması gerektiği eklenir. Harp ianesi için elindeki parayı veren kişilerin hamiyet sahibi oldukları zikredilerek, zengin kesimin yaşananlara tereddütle bakması tenkit edilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Eser-i Cehâlet mi N.172, 6 Ramazaân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3026-3028

Diyanete İzhâr-ı Adâvet mi?

Ahaliye hizmet etmek üzere, ilmiye, adliye, maliye, askeriye şubelerinin inkısam olunduğu, hükümetin dininin İslâm olduğu için Meşihat makamının da muamelede bulunmasının muvafık olduğu zikredilir. Sarıklıların, hocaların intihaba katılmasında bir sakınca olmadığı bildirilir. Dinin tekmil edildiği ve mebûsân kürsüsünün cami kürsüsü olmadığını zikredenler eleştirilir.

3.2.15.2. Dış Siyaset

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Hindistan İğtişâşları N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.240-242

Hindistan'daki karışıklığın devam ettiği zikredilerek, üç yüz milyon nüfusa sahip Hindistan'ın her tarafında İngiliz aleyhtarlığı görüldüğü bildirilir. Bazı gazetecilerin yazılarında halkı isyana teşvik ettiği dile getirilir. Hinduların davranışlarının üç sebepten kaynaklandığı ileri sürülürerek, açıklanır. Hindistan'daki Müslümanların mezkûr duruma karşı tutumları aktarılır.

İran'ın N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1219-1221

Vaz'iyet-i Hâzırası

İran'ın vaziyetini müşkül hale getiren istikraz meselesi hakkında malumat verilir. Londra, Tahran, Petersburg öncülüğünde İran'a dair cereyan eden resmi muharebelerden bahseden "Beyaz Kitap"ın içeriğinden bahsedilir. Ardından İran şahının Kanûn-i Esâsî'yi ilan edeceğine dair vaadi belirtilir. İranlıların medeniyet ve meşrutiyete nail olabilmek için nasıl bir fedakârlıkta buldukları anlatılır. Ardından Daily Telgraf Gazetesi'nde tersim olunan İran haritasına İngiltere'nin bakışı zikredilir. Ulemâ, asker ve kumandanların meşrutiyet aleyhinde oldukları aktarılır. Avrupa'ya giden İranlı talebelerin tahsil gördükten sonra Kerbela'ya yahut başka ilim medreselerine giderek hürriyet ve müsavat fikirlerini, meşrutiyet usullerini ahaliye anlattıkları zikredilir. İstanbul'da tüccar ve esnaf olarak çalışan İranlıların karakterinden bahsedilir. Şah Mehmet Ali'nin sebep olduğu Tahran Gazetelerinin başmuharririnin katledilmesi mevzu aktarılır.

İran'ın N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1238-1240

Vaz'iyet-i Hâzırası

İran'ın N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1281-1283

Vaz'iyet-i Hâzırası-3

İran'ın N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1296-1299

Vaz'iyet-i Hâzırası-4

İran'ın N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1348-1351

Vaz'iyet-i Hâzırası-5

Tahran'da kabine erkânı arasında nifakın zuhûr ettiği aktarılarak, teşkil eden fırkanın kurucuları zikredilir. Rusya'nın sürekli İran'ın iç işlerine karışmak istemesi ve bunun için çeşitli yollar aradığı bildirilir. Rusya'nın asıl emeli belirtilerek, İngilizlerin İran'daki politikasına değinilir.

İran'ın N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1365

Vaz'iyet-i Hâzırası-6

Rus'ların İran'lılara yaptığı haksızlıklara İngiliz'lerin tepki göstermediği zikredilir. İran'ın tek kurtuluş yolu olarak hangi devletlerle ittifak etmesi gerektiği aktarılır.

H (Ha). Sadi

İslâm Âleminde N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3061-3062

Türkistan ve Hindistan'ın hangi ülkeler tarafından işgal edildiği aktarılır. 20. asırda sadece üç İslâm hükümetinin mevcudiyetini koruyabildiğini zikredilir. İran ve Fas'ın inkıraza uğradığı eklenir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

(Ejder-i İran) Mehmed Ali'nin iâde-i istibdâda teşebbüsü münasebetiyle

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2257-2260

İranlıların altı yıldır hürriyet uğruna kan döktüğü bildirilir. Mehmed Ali'den önce İran hükümetinde görev alan Şah İsmail Safevi, Mahmud Şah, Nadir Ali Şah ve Kerim Han'ın devrinde yaşananlar aktarılır. Yazar, İran'da hüküm süren dört ayrı sülalenin isimlerini sıralar.

İmzasız

Zübde-i Siyasîyât

N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.15-16

Avrupa siyasetinin hangi olayın etkisi altında kaldığı zikredilerek, takip ettiği politikadan bahsedilir. Osmanlı devletinde Kanûn-i Esâsî'nin ilan edildiği bildirilir. Rusya hariciye nazırı İzvolski Avrupa'da hangi ülkelerin nazırlarıyla görüştüğü, Almanya'ya neden nota verilmesinin sebebi aktarılır.

İran Müslümanları

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14

Çin Müslümanları

İranlı Müslümanlar adaletin tesisi için girişimlerde bulunduğu, müspet cevap alamadıkları zikredilir. Şahın millet meclisini açarak istibdat taraftarlarını da endişeye düşürdüğü eklenir. Çin Müslümanları başlığı altında Şangay'da bir doktor tarafından vürut edilen ve Levand Herald gazetesinde yayımlanan bir mektupta Şangay Müslümanlarının İstanbul'da meşrutiyetin ilanından dolayı müthiş derecede mesut oldukları ifade edilir.

Fas Müslümanları

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.14-15

Fas'ta hem dâhili hem de harici cereyan eden hadiselerden biri cehalet diğeri de emir Abdülaziz'in israfa düşkünlüğüdür. Emir ve yandaşları tarafından gerçekleştirilen darbeye halkın karşı koyduğu zikredilerek, cehaletin izalesi temenni edilir.

Hint Müslümanları

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrinievvel 1324, s.22

Mısır'da münteşir Elmüyed gazetesinde Osmanlı Devletinde ilan edilen Kânûn-i Esasi ile ilgili bir haber yayınlanır. Haberde Hindistan'da bulunan İslâmî Cemiyetin başkanları ile resmi bir içtimai yapıldığı ifade edilir. Beldenin büyük kapısındaki kemerine de Arapça, Farsça, İngilizce ve Urduca "Kanûn-i Esâsi'yi himaye eyleyerek yaşasın emirü'l müminun" ibaresi yazılır.

Zübde-i Siyasîye

N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrinievvel 1324, s.22-24

Berlin muahedesinin yer aldığı bir konferansta Avusturya, Bosna ve Hersek'in Osmanlı'dan ilhakına değinilir. Konferanstaki programda boğazlar meselesi hariç tutularak, Fransa-İngiltere ve İngiltere-Osmanlı Devleti'nin siyasi ilişkilerine de yer verilir.

Bosna Müslümânları N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.72-73

Siyasiyat bölümünde yer alır. Bosna- Hersek topraklarında yaşayan insanların yıllardır Avusturya'dan zulüm görüp, çeşitli zorluklar yaşadıkları zikredilir. Bu zulümlere karşı gösterdikleri metanetin ayrıca övülmeye değer bulunduğu bildirilir. En nihayetinde de Osmanlı Devleti'ni temsilen Bosna Hersek halkının sabırlı olması temenni edilir.

İran Müslümânları N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.73-74

Siyasiyat bölümünde yer alır. İranlıların yaşadıkları baskı ve zulüm neticesinde meşrutiyeti ilan ettikleri bildirilir. Ajans Dokstantinobel'de yayımlanan telgrafa yer verilir. Telgrafta Rusya'nın Tebriz'i işgal etmek için top ve süvarisiyle beraber hududu geçtiği ifade edilir. Şahın bu durumdan memnun olacağı tahmin edilir. Yazının nihayetinde de telgraftaki haberin doğru olmaması temennisinde bulunulur.

Zübde-i Siyasîye N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.101-104

Bulgaristan'ın istiklali, Bosna ve Hersek'in ilhak kararı, Sırbistan ve Karadağ'da Avusturya aleyhine icra edilen nümayişlere Avrupa'nın tepkisi aktarılır. Bulgaristan'ın İstanbul'a memur gönderme sebebi ve nihayetinde olanlar zikredilir.

Zübde-i Siyasîye N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.126-128

Fransa ve Almanya arasında gerginlik hâsıl eden Kazablanka hadisesinin sonucu bildirilir. Rusya ve Avusturya'nın siyasi ilişkilerine değinilir.

İran Müslümanları N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.221

İran'da şahın zulümlerinden kurtulup hürriyet fikrinin üstün geldiği zamanlarda yaşananlar aktarılır. Mezkûr duruma Rusların tepkisi eklenir.

Avusturya hükümetinin Bismarck politikasını takibe mecbur olmasının sebebi aktarılır. Avrupa siyasetinin sarsılma sebebi olarak Osmanlı'da meşrutiyetin ilanı gösterilir. Rusya'nın şark ahvalini dikkatle takip etmeye başladığı zikredilir. İngiltere'nin menfaatinin temini için izlediği yol bildirilir. Avusturya ve Macaristan için zikredilen söylentiler sıralanır.

Avrupa siyaseti Bulgaristan'ın istiklalini ilan etmesi ile Bosna ve Hersek'in ilhakıyla iştil ettiğı bildirilir. Meselelerin çözümü uluslararası bir konferansa bırakılır.

Mısır'da süregelen boykotun devam ettiğı, Tanzimat Meclisi'nin bütçe tanzimi neticesinde geçmiş ve gelecek senelerin varidatının karşılaştırıldığı bildirilir. İran başlığı altında Settar Han'ın kumandasında Azerbaycan'ın zapt edildiğı ve Meşrutiyet idâresi ile encümen-i vilayatın tekrar küşat edildiğı bilgisi verilir. Hindistan başlığında ise Kalkete'nin kuzeyinde bulunan şimendiferde Avrupalı yolcuları taşıyan trenin üzerine bomba atıldığı, lakin can kaybının yaşanmadığı zikredilir. Fas başlığı altında sâbık emir molla Abdülaziz'in Kazablanka'ya gittiğı aktarılır.

“İngiltere, Amerika – Japonya, Avusturya – Macaristan ve Almanya” notuna yer verilir. Bosna Hersek'in Avusturya'ya ilhakı için en fazla çalışan kişinin kim olduğu ve maksadı aktarılır. İngiliz kadınlarının mebusluk için nümâyişler icra ettikleri, İngilterede tütün ve sigara kullanan çocukların sayısının gittikçe arttığı aktarılır. Amerika ve Japonya'nın siyasi ilişkilerinin ne durumda olduğu bildirilir. Almanya'nın siyasi mevkiinin müşkül durumda olmasının sebebi aktarılır.

“Mısır, Fas, İran ve Hindistan” notuna yer verilir. Osmanlı parlamentosunun küşadı münasebetiyle bütün Mısır’da şenlikler icra edildiği zikredilir. İran’da rejim değişikliğine gidilen yolda yaşananlar aktarılır. Hindistan ıslahatına dair nezaret tarafından tertip edilen layiha ve nizamnamenin nazır Lordun rahatsızlığı sebebiyle parlamentoya henüz takdim edilmediği, ayrıca Büyük Meclis’in anarşist ve ihtilalciler hakkında yeni bir karar aldığı zikredilerek, mezkûr kararların neler olduğu hakkında bilgi verilir.

“İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya” notuna yer verilir. İngiltere’de kadınların seçme hakkına sahip olma yolundaki girişimleri hakkında malumat verilir. Alman gazetelerinin İngiltere aleyhinde makaleler ile bentler yayınlamaya başladığı ve Kiel’de inşa edilen yeni bir zırhlının denize indirildiği aktarılır. İngiltere, Rusya ile Fransa hükümetlerinin Balkan meselesine dair görüşleri zikredilir. Tayms muhabirinin Petersburg’ta tekrar zuhûr eden koleranın menşeinin su olduğu ve tedbirlerin alınması gerektiği haberleri sıralanır.

Dersaâdet İran Sefir-i Kebiri Cenâp Eşref Prens Mirza Daniş Han Hazretlerinin Şâh’a gönderdikleri arz-ı hâlin suretidir

N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.314-315

Farsça yazılmış bir arz-ı hâldir.

“İran, Natal, Hindistan, Afganistan ve Fas” notuna yer verilir. İran’da cereyan eden iki zıt fikirden birinin halka zulmeden İran şahı Muhammed Ali, diğerinin de kahraman Settâr Han olduğu bildirilir. Ardından İngiltere’nin İran üzerindeki politikaları aktarılır.

Natal'in Osmanlı Devleti'nde parlamento açılmasıyla Müslümanları tebrik ettiği bildirilir. Hindistan'daki ıslahat kanunnamesinin Kalkete'de yayımlandığı dile getirilir. Bengal'de bulunan ihtilalcilerin derdest edildiği zikredilir.

Âlem-i İslâmiyet N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.366-367

“Hindistan, İran, Afganistan ve Fas” notuna yer verilir. Medresede içtima eden Hindistan milli meclisinin yeni kanunnameyi müzakere altına aldığı bildirilir. Kurban bayramının olduğu gün Hintlerin Müslümanların inek kesmelerini engellemek için polis çağırdığı ve 60 kişinin yaralandığı zikredilir. İstibdat ile pençeleşen Isfahan ahalesinin Bahtiyari aşireti yardımıyla kurtuldukları dile getirilir. Fas emirinin isyan eden büyük biraderinin vefat ettiği bilgisi verilir.

Âlem-i İslâmiyet N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.391

“İran ve Hindistan” notuna yer verilir. Gazete muhabiri Tahran'da İngiltere ve Rusya hükümetinin müdahale etmediği takdirde İran'ın ahvalinin pek fena olacağını zikrettiği bildirilir. Lahur'da Roytar gazetesi muhabirinin haberine göre Avusturya fabrikalarının boykot edildiği ve bunun üzerine yayımlanan bir İslâm ceridesinin teşvikiyle bir fes fabrikası tesisine teşebbüs edildiği aktarılır.

Âlem-i İslâmiyet N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.413-414

“İran, Fas ve Hindistan” notuna yer verilir. Tayms gazetesinde Tebrizle ilgili çıkan habere yer verilir. Londra'nın yevmi ceridelerinden birinde çıkan haberde İngiltere hariciye nezaretinden İran'a bir beyanname neşredildiği ve mezkûr beyannamenin içeriğinden bahsedilir. Hindistan'da tatbik edilecek olan seçim nizamnamesine Müslümanların itiraz ettiği dile getirilir. Paris'te yayımlanan Âlem-i İslâm mecmuasının Hindistan'daki Müslümanların nüfusunun arttığına dair yaptığı listenin neleri barındırdığından, Hindistan ve müstakil imaretlerde mevcut olan Müslümanların adedinin liste halinde verildiği aktarılır.

Cemiyet-i İlmiye-i

N.36, 16 Receb-i Şerîf 1327 \ 20 Temmuz 1325, s.839

İslâmiyenin bu cuma in'ikadı esnâsında lûtfen teşrif buyuran Encümen-i Saâdet-i İraniyân heyet-i muhteremesi tarafından irad olunan nutk-ı sûretidir

İçtimâiyat kısmında yer alır. İran heyeti tarafından irad edilen Farsça nutuktur.

Çarıkof Meselesi

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2684–2685

Siyasiyat kısmında yer alır. Rusya'nın hariciye nazırı mösyö Sazanof'un hariciye nezaretine getirildiği zikredilir. Dersaadet sefirinin mösyö Çarıkof'un şark siyaseti ile alakalı görüşü bildirilir. İtalya ve Trablusgarp harbinde yaşanan fikir ayrılıkları aktarılır.

İcmâl-i Havadis

N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2728

Zavallı Fas

Müteferrika kısmında yer alır. Fas'ın siyasi ahvalinden bahsedilir. Fas'ın her tarafında esirler bulunduğu ve Fransa'ya karşı şiddetli hoşnutsuzluğun hüküm sürdüğü bildirilir. Altmış seneden beri Fas'ı yöneten kişilerin bedbaht hükümdarlar olduğu zikredilerek isimleri sıralanır.

Ahvâl

N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2775-2776

Fas'ta yaşanan karışıklığın gazete sütunlarında farklı bir şekilde aktarıldığı bildirilir. Mısır'daki ahvalin karışık olmasına neden olan hadise zikredilir.

Âlem-i Şark Afganistan'da intişâr eden Siracü'l Ahbâr Cerîdesinden – İcmâl-i Siyasi

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2945-2946

Büyük Petro'nun müttelikleri için yazdığı vasiyetnamede Hindistan kıtasının ele geçirmeye çalıştıkları aktararak, torunlarının mezkûr vasiyetnameyi yerine getirmek için çabaladıkları bildirilir. 20. Asırda Hindistan kıtasında iktisadi bakımdan tahakkümü Rusların sağladığı zikredilir.

Afganistan'da Münteşir Siracü'l İhbar Ceridesinden: İcmâl-i Siyasî

N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3015-3016

Müteferrika kısmında yer alır. Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya gibi ülkelerin başka devletler üzerinde tahakküm sahibi olmak için çalıştıkları dile getirilerek, faaliyetleri sıralanır.

Fas Saltanatı

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032

Fas'ın hâkimiyetinin Fransa'ya geçtiği aktarılır. Fas'ta saltanat makamında çeşitli değişikliklerin peyda olduğu dile getirilir. Avrupa devletinin pek çok İslâm ülkesine ettiği zulümler aktarılır.

M. A (Elif).

Cezîretü'l Arab'da N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2294-2299

Bilâd-ı Kasım

“İbnu's Suûd – Midhat Paşa'nın hizmeti – İbnü'r Reşid – Emir-i Mekke'nin teklifi – Müşir Feyzi Paşa'nın hizmeti – İbnü'r Reşid'in akıbeti – Sami Paşa – netice” notuna yer verilir. Arap yarımadasında Necd ve Kasım gibi mekânların da bulunduğu ifade edilerek, Kasım kıtasında evvelden yaşanan elîm bir hadise aktarılır. İbnu's Suûd, Müthat Paşa, İbnu'r reşid ve Sami Paşa döneminde yaşanan siyasi hadiseler aktarılır. Mezkûr paşaların akıbeti de eklenir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Rusya Müslümanları N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1312-1314

ve Duma Meclisi

Rusya'da Müslüman, Hristiyan, Musevi ahalileri Pazar gününün tatil olmasına dair Duma meclisine layiha verir. Mecliste konunun ne şekilde işlendiği ve mebusların konuyla alakalı sarf ettiği sözlere değinilir. Osmanlı Devleti'nin mezkûr konuya bakış açısı aktarılır.

İran'ın Tâli'i N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1582-1584

İran'lıların meşrutiyeti ilan ettikten sonra ne gibi zorluklar çektikleri sıralanır. Çeşitli ülkelerin İran'a yaptırımları aktarılır. İran'ın mahkûm olduğu felakete karşı bütün diplomasi âleminde bir sessizlik peyda olduğu sadece Asya'nın bir konferans ifa ettiği dile getirilir. İran'ın selameti için iki hususun önemli olduğu dile getirilerek, açıklanır. Osmanişer gazetesinde Rusya'nın İran hakkındaki kararına yer verilir.

İran'ın Tâli'i N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1605-1607

Emniyet-i Âmme N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2538-2540

Doğruluktaır

Siyaset adamlarının hem harici hem de dâhili olmak üzere memlekete hizmet için çalıştıkları ifade edilir. 20. Asırda gerçekleşen Fas, İran ve Trablusgarpta yaşanan çeşitli olaylar zikredilir.

Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad \ Mehmed Es'ad

Ahlâk-ı Siyasi N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.962-964

Fransa'da zuhûr eden Dreyfus meselesi ve ardından İspanya'da vukua gelen Fehrer hadisesinin kaynağı zikredilir. Mezkûr hadiselere ülke vatandaşlarının tepkisi aktarılır. Devamında hükümetin vazifeleri sıralanır.

3.2.15.3. Uluslararası İlişkiler

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Girit Meselesi N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1314-1317

ve İngiliz Siyaseti

Bazı devletlerin Girit üzerindeki meşru hukuku himaye etmediklerine dikkat çekilir. Avrupa gazetelerinde İngiliz kralının Girit'i Yunan kralı olan dayısına vereceğine dair yazılan söylentileri ilk önce İngiliz fırkasının tenkit ettiği bildirilir. Hariciye Nazırı'nın Girit meselesi hakkında verdiği beyanatta her hususun Osmanlı devleti lehine olacağını ve herkesin sakin olması gerektiği aktarılır. İngiliz Muhafazakaran Fırkasının Standard Gazetesi'nde Hariciye Nazırı'nın nutkuna cevap olacak bir baş makale neşredildiği dile getirilerek, tercümesine yer verilir.

Türkiye N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1445-1447

İttifak Etmeli Mi?

Üçlü ittifaka karşı Rusya ve Fransa'nın birlikte hareket ettiği aktarılır. Rusya'nın, Japonya ile bir muahedename akdettiği zikredilir. Türkiye'nin hangi devletle ittifak

yapması gerektiği sorgulanır. Bulgar'ların Makedonya ve Girit ile ilgili görüşlerine yer verilir. Hristiyan tarihinde gerçekleşen ve müspet olarak addedilen olaylardan bahsedilir. Patrikhane meselesine de değinilir. Afganistan emirinin Osmanlı devletine hitaben irat ettiği nutuktan bir kısım aktarılır. İran'da muntazam bir harp kuvvetlerinin bulunduğu ifade edilir. İngiltere ve Rusya'nın akd-i itilaf ettiği de bildirilir.

Türkiye İttifak N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1463-1464

Etmeli Mi? – 2

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Avrupa Medeniyeti N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2355-2356

Yüzünden Maskeyi Kaldırdı

Osmanlı devletine İtalya'nın sebepsiz yere saldırması vahşet olarak addedilir. Vatani düşmanın saldırısından kurtarmanın hem aklen hem şeran farz olduğu ifade edilir. Vatani kurtarmanın nelerle gerçekleştiği sıralanır.

Hilâfet-i İslâmiye N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2401-2402

ve Âlem-i İslâm

Trablusgarp'a yönelik yapılan saldırıların Müslümanları müthiş derecede etkilediği aktarılır. Bosna, Hersek ve Bulgaristan'daki Müslümanların hilafet makamından ayrıldıkları bildirilir. Balkanlarda birden fazla Hristiyan hükümetinin cereyan ettiğine dikkat çekilir.

İhvânü-l Arab

N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2430

Fi Trablusgarp

Trablusgarp'ta Arapların yardımına değinen Arapça makaledir.

El İhvânu Yesmun

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2485-2486

Husamae ve Yesbihun İhlâ'

Trablusgarp'taki Müslümanlar için yazılmış Arapça makaledir.

Balcızâde Mehmed Tâhir (Edremitli)

Mesâil-i İçtimâiye

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2137-2139

Mazide gerçekleşmiş hadiselerin Osmanlı Devleti'nde de gerçekleşmeye başladığı zikredilir. Avrupa medeniyetinin Türkiye'deki siyasi olaylara bakış açısı aktarılır. İngiltere ve Amerika arasında akdedilen sulh muahedesi hakkında Almanya başvekilinin irat ettiği nutka yer verilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Besâlet-i Zâtiye

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2412-2414

Nesil, Nesil-i Arab

İtalya ve Osmanlı devleti arasında cereyan eden harpte Arapların taraflarını belli ederek hem beşinci Mehmet Reşat'a hem de İslâm dinine olan muhabbetlerini gösterdikleri bildirilir. Osmanlı Devleti ile Araplar ve İtalyanların ellerine geçen esirlere nasıl muamelede buldukları zikredilir.

Vakûr Yurdum!

N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2750-2751

Roma'nın Kara Bağrına

Roma'nın Trablus'ta insanları parçaladığı, masum kanların akıtılmasına sebep olduğu zikredilir. Osmanlı Devleti'nin hakaretlere maruz kaldığı lakin bundan ötürü müteessir olmaması gerektiği ifade edilir.

Meşşâta-i İ'tilâ

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3085-3087

Fransa'nın boyunduruğu altında olan Fas'ın yeni sultanın kim olduğu bildirilir. İctimai ve siyasi mevkiye hiçbir değişikliğin olmadığı bildirilerek, sebebi aktarılır. İran'ın sıkıntılar içerisinde olduğu ve pek çok Müslüman kanının akıtıldığı dönemde Osmanlı Devleti'nde meşrutiyetin ilan edildiği bildirilir. Osmanlı Devleti'nin meşrutiyeti ilan edene kadar pek çok merhalelerden geçtiği zikredilerek, mezkûr merhaleler beş maddede sıralanır.

İkdâm

Meclis-i

N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1256

Mebûsân Müzakerâtından

Mebûsân Meclisi'nde gerçekleştirilen müzakeratta Es'ad Efendi'nin konuşmasında Girit meselesi üzerinde durulduğu bildirilir.

İmzasız

Zübde-i Siyasîye N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.78-80

Bulgaristan'ın istiklali ve Bosna Hersek'in ilhakı, siyaset âleminin asayişini ihlal eden vakalar olarak zikredilir. Osmanlı Hükümeti'nin yabancı devletlere konferans teklifinde bulunduğu zikredilir. Fransa, İtalya gibi ülkelerin konferansı kabul ettikleri, yapılacak müzakere neticesinde muharebe ihtimalinin bertarafının bilgisi verilir.

Zübde-i Siyasîye N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrinisânî 1324, s.195-197

Osmanlı Devletinde meşrutiyet ilan edilmeden evvel Makedonya'da vuku bulan karışıklık neticesinde yaşananlar aktarılır. Reval mülakatının kimler arasında gerçekleştiği zikredilerek, sonrasında Osmanlı devletinde meşrutiyetin ilan edildiği bildirilir. Osmanlı Devleti'nin Avusturya mallarına karşı koyduğu verginin sefirler tarafından nasıl karşılandığı belirtilir.

Zübde-i Siyasîye N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.268-270

Osmanlı Millet Meclisi'nin açılmasıyla Avrupa'nın hemen hemen her tarafından pek çok tebrik kartı gönderilir. Avusturya Dersaadet sefiri ile Babıali arasında Bosna-Hersek'in ilhakıyla alakalı girişilen müzakerelerin bir kısmının yarı-resmi de olsa gazetelerde yayımlandığı ve neleri kapsadığından da ayrıca bahsedilir.

Tahran'dan Tayms'a N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.314

Âlem-i İslâmiyet bölümünde yer alır. Osmanlı sefâreti civarının İran askerleri tarafından işgal edildiği bildirilir. Şahın kararı üzerine yaşananlar aktarılır.

Bab-1 Âlinin

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2329-2330

29 Eylül sene 1911 Tarihli Cevabı Notası

Trablusgarp'ta yaşanan siyasi hadiselerden bahsedilir.

Trablusgarp – İlan-ı

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2326-2328

Harp ve Kabinenin Sükûtu

Trablusgarp meselesinin harp ilanı ile neticelendiği bildirilir. İtalya'nın bu hususta nota ve ültimatom verdiği eklenir. Kabinenin mezkûr konuya nasıl bir tepki verdiği aktarılır. İtalyanlar'ın asker gönderdiği yerler zikredilerek, faaliyetlerine yer verilir. Trablusgarp ahalisinin karakterinden bahsedilerek, vatanlarını kolay bir şekilde elden çıkarmayacakları dile getirilir. Mezkûr hadise sebebiyle Osmanlı Devleti'nin İtalyanlara karşı tutumu aktarılır.

Siyâset-i Dâhiliye

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2363–2366

Siyâset-i Hâriciye

Ahvâl-i siyâsiye kısmında yer alır. Hem Türk hem de dünya siyasetiyle ilgili hadiseler maddeler şeklinde sıralanır. Mebûsân Meclisi'nin açıldığı bilgisi verilir. İtalyanlar tarafından Trablusgarp'ın işgal edildiği zikredilir. İtalyanların mevcut vaziyetinden en fazla etkilenen ve zararlı çıkan devletin kim olduğu bildirilir.

Ahvâl-i Hazıra

N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2397-2398

Sâbık devirde Osmanlı Devleti'nin Almanya, İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya'ya karşı tutumu aktarılır. Kâmil Paşa, Hilmi Paşa, Hakkı Paşa ve Said Paşa kabinelerindeki siyasi tutumun nasıl olduğu anlatılır.

Fâtih Dersiâmmlarından Abdullah Ziyaüddin Efendi'ye

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423-2424

“Mektûb-ı fazılâneleri ile melfûfu alındı” notuna yer verilir. Trablusgarp'ta yaşayan Müslümanların İtalyanları mahvettiği aktarılır. Mezkûr hadisenin yaşandığı zamanda din erbabı aleyhinde neşriyatta bulunan kişilerle ilgili yazı yazılmadığı için özür dilenir.

Haftalık Hâdisat N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2501-2502

Osmanlı Devleti'ne Rusya cihetinden Boğazlar meselesinin ortaya atıldığı bildirilir. Rusya hariciye nazırının mezkûr konuyla alakalı zikrettiklerine yer verilir. Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı askerlerinin mühim başarılarına imza attıkları eklenir. Ardından Rusya ve İran arasındaki gerginliğe değinilir. Rusya'nın İran hükümetinden istedikleri listelenir.

M. A (Elif).

Trablusgarp İtalya'nın hırsı ve teşebbüsâtı – valilerimiz – sekine-i vilayet – hükümetimizin derece-i intibâhı

N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2278-2281

İtalya matbuatının Trablusgarp hakkında yazdıkları bildirilir. İtalyanların Trablusgarp'ta birçok okul, ticarethane ve bankalar açtığı ifade edilir. Bu hadiseler cereyan ederken sâbık Trablusgarp valisi ve kumandanı merhûm Receb Paşa'nın faaliyetleri aktarılır.

Mehmed Hulûsî (Dağistanlı)

İtalya'nın Taaddiyâtına Karşı Mısır'lıların Harekât-ı Besâletkârâneleri

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2366-2367

İtalyan'ların Trablusgarp'a beklenmedik bir zamanda asker ve donanma sevk etmesinin İslâm âlemini derinden etkilediği bildirilir. Mısır'lı Osmanlıların mezkûr durum karşısındaki tutumu ve yardımları aktarılır. İslâm âlemi namına Mısır'lılara teşekkür edilir. Trablusgarp'ın elden gitmesi halinde Osmanlıların ne şekilde olacağıyla ilgili tahmin yürütülür.

Mehmed Tâhir

İntibâh-ı İslâm N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2390-2392

Hilafetin olduğu muhitlere dil uzatıldığı zikredilerek, Tayms'ın Müslüman Afrikalılar hakkındaki mütalaası örnek olarak verilir. Mezkûr mütalaanın İslâmiyet'e fena bir tesirinin olduğu ifade edilir. Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı muzlim bir tutum sergilediği dile getirilir.

M. Şükrî

Muhafaza-i nâmus ve haysiyet bahriyemizin kuvvetli olmasına vabestedir

N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2378-2382

İtalyan'ların sahip oldukları deniz kuvvetlerine güvenerek Trablusgarp'ın her tarafına bayraklarını diktikleri zikredilir. Toplanan ianeler neticesinde iki kullanılmış zırhlı ve dört yeni torpidoya sahip olabildikleri ifade edilir. Yazar harpten ders çıkartılması

gerektiğine ve vatanı muhafaza edebilmek için harekete geçilmesi gerektiğine dikkat çeker. Gazetelerde bazı kadınların mücevherlerini bahriye ianesine bağışladığı yazmaktadır. Diğer kadınların da ziynetlerini, mücevher ve elmaslarını bağışlamaları için çağrıda bulunulur.

Masum Kanı N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrinisânî 1327, s.2458-2462

Akıtmak da Medeniyet Midir?

İtalyanların Trablusgarp'a yönelik saldırılarından bahsedilir. Avrupa ve İtalyan gazeteleri ile İkdâm gazetesinin mezkûr durumla alakalı yazılar neşrettiği bildirilir. İtalya hükümetinin Trablusgarp'ı ilhak ettiği dile getirilerek, mezkûr teşebbüs delilik olarak addedilir.

Yirminci Asır N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrinievvel 1328, s.3185-3187

Medeniyette Hilâl ve Salib

Hristiyan ve Müslümanlar arasında cereyan eden savaşın sebebi aktarılır. Osmanlı Devleti'nin düşmanlarının emelleri sıralanır. Avrupalıların İslâmiyet'i ortadan kaldırma politikasının neler olduğu sıralanır. Fransa, Rusya ve İtalya'nın Müslüman ülkelerde yaptıkları zulümler sıralanır.

Mustafa Sabri

İttihâd ve Terakki Kongresinde kırâat olunan raporun bir noktası

N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrinievvel 1327, s.2359-2363

Hafta içi yayımlanan Dersaadet gazetelerinden bazıları İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'teki kongresinde okunan umumi merkez raporunu neşrettmişlerdir. Raporda nelerden bahsedildiği zikredilerek itirazların hangi konuda olduğu aktarılır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

İran'ın Başındaki Fırtınalar! N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1824-1826

Osmanlı ve İran devletinde gerçekleşen inkılabın neticesi aktarılır. Avrupa ülkeleri tarafından verilen ultiatomun da İranlıları müşkül bir hale düşürdüğü bildirilir. İngiltere ve Rusya'nın İran politikasına yer verilir. İran'ın iç işlerindeki bozulmaların nelere sebep olduğu zikredilir.

Osmanlılık ve İslâmiyet N.134, 6 Teşrînisâni 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2416-2418

İtalya hükümetinin Osmanlıya muharebe ilan ettiği zaman Trablus'taki Osmanlı askerlerinin ne durumda olduğu aktarılır. Türkiye ve diğer devletlerarasında cereyan eden siyasi meseleler anlatılır. İtalya ve Osmanlı devleti arasında vuku bulan harp neticesinde umumun Osmanlılar tarafına meylettiği dile getirilir. Bu ahvalin ise Osmanlı ve İslâmiyet arasındaki kuvvetli bağ ile ilişkili olduğu eklenir.

Hak, Vazîfe N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2587-2588

Osmanlı Devleti'nin hasta adam ibaresiyle adlandırılmasına neyin sebep olduğu aktarılır. Trablusgarp ve Balkanlar'ın düşmanın izmihlali altında yangın yerine döndüğü dile getirilir. İran'ın Osmanlı Devleti gibi meşrutiyeti kazandığı zikredilerek, neticesi bildirilir. Ardından Avrupa ve Osmanlı devletindeki fırkalar karşılaştırılır.

S (Sin). Y.

Harb-i Hazır N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrinievvel 1328, s.3138-3140

Bulgaristan'ın Selanik ve Arnavutluk'a bomba attıkları, Müslümanları şehit ettikleri bildirilir. Osmanlı hükümetinin hududuna asker gönderildiğini fark edince ordusunu hazır tuttuğu dile getirilir. Avrupa'daki pek çok devletin Osmanlı'ya karşı müttefik olduğu eklenir.

Şehrâh

Trablusgarp Ahvâli N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2347-2348

Trablusgarp ve Bingazi sahillerinin İtalyanlar tarafından abluka altına alındığı, Tunus yoluyla Trablusgarp'a girmek isteyen Osmanlı askerlerinin Fransızlar tarafından engellendiği bildirilir. Mısırlı vatandaşların yardımlarını esirgemediği zikredilerek teşekkür edilir. Mısırlıların Ulvi Bir Sözü başlığı altında Mısır'da çıkan El-Mukattam'ın 29 Eylül tarihli nüshasında İstanbul hükümetinin Trablusgarp'ı satması durumunda mezkûr yeri kanlarıyla almak için çabalayacakları aktarılır.

Şerefüddin

Mücâhidin-i N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2847-2848

Muhtereme Arab'ın Cevâbıdır

Kısm-i Ahlâkî ve İçtimâî bölümünde yer alır. Başlıkta yer alan "Muhterem" lafzı baskı hatasından ötürü mezkûr şekilde yazılır. İtalya'nın ikinci fırka kumandanı General Pirikul'un İtalyan tayyarelerinden attığı beyannamesinde zikrettiği sözlere yer

verilerek, doğru olmadıkları aktarılır. İtalya'nın Bingazi'de insanları öldürdüklerini ve ırzlarına geçtikleri mescitleri yağmaladıkları söylenir.

Mücâhidin-i Arab'ın N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2864-2867

İtalya Kumandanına Cevâbından

3.2.16. Askeriye

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

İslâm'da Askerlik N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1105-1106

Askerliğe ilk nizam veren devletin, Mısır'da hüküm süren Firavunların olduğu zikredilerek politikalarından bahsedilir. Asur'lular, Babil'liler, Fenike'liler, eski Yunan'lular, Roma'lular, Makedonya'lı Filib, İskender devirlerindeki askeri politikalara yer verilir.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Hissiyât-ı Diniye, N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1999-2001

Muzafferiyât-ı Askeriye

İslâmiyet'in intişarından beri dünyada var olan savaşlarda vefat eden Müslümanların istatistikinin tutulmamış olmasından dolayı hayıflanılır. Müslüman devletlerin müdafaası uğrunda pek çok askerin şehit düştüğüne dikkat çekilir. Askerlerin zafer elde etmeleri için ne gibi hasletlere sahip olmaları gerektiği sıralanır. Yazar Osmanlı

Devleti'nin maddi kuvvetinin derecesini bilmediğini fakat askerlerin manevi kuvvetlerinin cihana gıpta ettirecek kadar büyük olduğunu dile getirir.

Memleketini Seven N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3140-3141

Kimselerin Kulaklarına Değsin

Osmanlı Devleti'nin dışarıdan gelen saldırılardan ötürü askerlere top, tüfek ve kılıcın gerektiği zikredilerek; aç, susuz, çıplak kalmamaları için paraya ihtiyaçları olduğu bildirilir. Askere gitmekten de korkulmaması gerektiği belirtilir. Hz. Peygamber'in ömrünün muharebeyle geçtiği, yerleri genişletip Müslümanların çoğalmasına sebep olduğu dile getirilir.

Ali Rıza (Meğrili)

Maşrık-ı İrfânda N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1673-1675

Görölmüştür: Hakikat Uğrunda

Dersaadette yayımlanan Hikmet Gazetesinin otuz numaralı nüshasında Ali Rıza imzasıyla Şeyhülislâm makamına hitaben bir makale yayımlanır. Donanma ianesi mevzu bahis edilir. Yazar mezkûr makalede yazıldığı gibi donanma ianesine kurban paralarının verilmesini uygun görmediğini dile getirir.

Ali Rıza El-Kudsî

Hikmet Gazetesinde okunmuştur: Makam-ı Muallâ-yı Meşîhat-ı İslâmiye'ye

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1633-1634

Hikmet Gazetesi'nden yayımlanan makalede ümmetin mukadderatının ulemâyâ emanet olduğu zikredilir. Ayrıca ümmetin bir kısmını oluşturan ordudaki askerin de İslâm dinine bağlı olduğu ve gerekirse Allah yolunda canını feda edeceği aktarılır. Ulemâlara seslenilerek dört yüz milyon Müslüman için kurban paralarının tahsis edilmesi hakkında fetva verilmesi istenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Asker N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.668-673

Evlâtlarımıza Hitâbımız

Hucurat suresinin 6, 7 ve 8. ayetleri verilerek açıklaması yapılır. Askerlere seslenilerek, Resulullah'ın dünyada bulunmamasından ötürü askerlerin kendi kendilerine hareket etmesi, zabıtları öldürmeye çalışması eleştirilir. Askerlerin vazifesi sıralanır. Harbin İstanbul'da değil düşman hududunda olması gerektiği aktarılır. Emrine itaat etmeye mecbur olunan diğer bir yerin ise Meclis-i Mebûsân olduğu eklenir. Askerlerin şerîat talebi altında bir istibdat çıktığı takdirde evvela şerîatı lekeleyeceği savunulur.

Hatipzâde Emin (Trabzonlu)

Donanmamızı Yapalım N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisânî 1326, s.1669-1672

Dinimizi Yıkmayalım

Donanmamızı Yapalım başlığı altında her ihtimale karşı kuvvetlerin hazır olması gerektiği zikredilir. Osmanlı devleti çok sayıda ada, deniz ve sahile sahip olduğu için bunları muhafaza edecek kuvvete muhtaçtır. Kuvvet ise donanma olarak aktarılır. İnsanların da yardımıyla mükemmel bir donanmanın vücuda getirileceğine inanılır. "Dinimizi Yıkmayalım" alt başlığında ise kurbanın parasını, malın zekâtını donanmaya

vermenin vacibi iskat ettiği görüşü eleştirilir. Donanmaya edilen yardımların zekât sayılmayacağı ifade edilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Bir Sada-yı Tergib N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3152–3153

Sevgili Asker Kardeşlerime İthâf

Askere hitaben yazılan makalede, senelerden beri bekledikleri anın geldiği, silaha sarılıp, hudut boyuna koşmaları tavsiye edilir. Ezanın okunmasını istemeyen, hanede ışığın yanmasını arzu etmeyen düşmanın kapıya kadar geldiği dile getirilir. Padişah Mehmed Reşad'ın askerler için münacatta bulunduğu zikredilir. Askerlerin harbe ölmek için gitmediği, silah arkadaşlarını sevmeleri gerektiği, İslâm dininde Araplığın Türklüğün olmadığı eklenir. Ecdadın harp meydanlarında kazandığı zaferleri hatırlamaları tavsiye edilir.

İmzasız

En Saâdetli Günlerimiz N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1594-1595

Hem Osmanlıların hem de Edirnelilerin saadetli bir gün geçirdikleri ifade edilir. Osmanlı ordusunun ordu kumandanlarının önünde resmigeçit icra ettikleri bildirilir. Ordunun eski kumandanlardan manen değil maddeten, ruhen değil cismen ayrıldıklarına dikkat çekilir. Övgüyü en fazla hak edenin ise Edirne ahalisi olduğu zikredilir. Padişahın Edirne'ye hitaben söylediği sözlere yer verilir.

El-Hak

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1629–1631

Bi'l-İttibâ Ehak

Hikmet Gazetesi'nin hükmiyat kısmında müftü Fahrettin imzasıyla yayımlanan makalede yer alan bazı hususlarla ilgili açıklama yapılır. Mezkûr açıklama kurban paralarının donanmaya verilir verilemeyeceği hakkındadır. “Fi'l Hak Ehak En Yetbi” alt başlığında Hikmet gazetesinin hutbeler kısmında “Mihri-i Din” imzalı makalede iane ve kurban paralarının donanmaya verilmesiyle alakalı görüş belirtilir.

Başlıksız

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3184

Hamiş başlığı altında cihat meydanına sevk edilen kumandanının nasıl bir karaktere sahip olması gerektiği sıralanır.

Mehmed Hamdi

Askerî Kulübü

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrinisânî 1324, s.218-219

Mekteb-i Harbiye ve Mühendishane-i Osmâniye'de askeriyenin erkân ve ekâbirleri tarafından askeri kulüplerin teşkil ile tertip suretleri hakkında nutukların irat edildiği bildirilir. Askeriyenin terakkiyatı hakkında meydana getirilen isteklerin muvaffakiyeti için dua edilir. Yüzbaşı, terakkiyatın Osmanlı ahlâkı gibi sağlam olması gerektiği düşüncesindedir.

Mustafa Sabri

İâne-i Milliye

N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.966-968

İlane-i milliye'nin ne olduğu sorgulanarak, açıklaması yapılır. Millet'in varını yoğunu dökerek bir donanma çıkarmayı istemesi halinde üç beş zırlı değil yirmi beş zırlı yapabileceğine inanılmaktadır. Konuyla alakalı Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir'den kıssalar verilir.

Kurban Paraları ve N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1710-1717

Donanma İânesi

Yazara göre kurban paralarının donanma ianesine verilip verilmemesiyle ilgili en kapsamlı bilgi Küçük Hamdi Efendi'nin neşrettiği yazıda bulunmaktadır. Hikmet Gazetesi'nin 35 numaralı nüshasında mezkûr konuyla alakalı verilen fetva eleştirilir. Ardından yazar tezini ispat etmek için fıkıh kitapları, ayet ve hadislerden örnekler verir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Başlıksız N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1634-1635

Hikmet Gazetesi Ali Rıza Bey'in kurban paralarının tahsisi hakkındaki mektubu neşrettikten sonra Selanik berber esnafından bir zat kurban parası olmak üzere bir adet Osmanlı lirasını gazeteye gönderir. Hem Selanikli zatın hem de Hikmet Gazetesinin vatana olan muhabbetleri neticesinde yaptıkları fedakârlıkların başka türlü olması temenni edilir. Kurban paralarının donanmaya bağışlanıp bağışlanmaması hakkında Şeyhülislâm'ın bir fetva veya beyanname yayımlaması arzu edilir. Kurban paralarının bağışlanması ile ilgili mevzuun nereden neşet ettiği açıklanır.

Şükrî

Beyânü'l-Hak N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1680-1681

Gazetesi Müdüriyetine

Kurban bedellerinin ve zekâtın donanma ianesine tahsisiyle ilgili pek çok makale yayımlandığı, Beyânü'l-Hak mecmuasının da konuyla alakalı yazılar neşrettiği zikredilir. Yazar mezkûr konuyla alakalı kendi görüşünü belirttikten sonra yazılan yazılara nihayet verilmesini ister.

3.2.16.1. Cihâd

Abdullah Edîb \ Edîb

Cihâda Davet N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3169-3170

Tevbe suresinin 38. ayetine yer verilerek, açıklaması yapılır. Müminlere hitap edilerek dinin yüceltilmesi için cihâda çıkılması gerektiği halde oldukları yerde kaldıkları dünya hayatına meylettikleri zikredilir. Mezkûr ayetin sadece ashab-ı kirama ait olmadığı, Müslümanların da cihâda davet edildiği aktarılır. Düşmanın dört taraftan saldırdığı bildirilerek, amaçları açıklanır. Bu yolda şehit olunduğunda ebedi hayata nail olunacağı dile getirilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Cihâd-ı Esbâb-ı N.178, 24 Şevval 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3114–3116

Maddîye ve Esbâb-ı Manevîye

Cihâdın lügatteki ve şerîattaki manasına yer verilir. Cihâd etmenin kimler arasında caiz olduğu açıklanarak, Hz. Peygamber'in hadisiyle de ispatlanır. Cihâdın maddi sebepleri aktarılır. Ayet örnekleri verilerek ve Buhari-i Şerîf şarihi Aynî'nin zikredilen ayetlerle

alakalı sözleri de eklenir. Ardından nefis ve insan ile olan cihâd hakkında bilgi verilir. Cihâdın bütün Müslümanlara farz olduğu dile getirilerek, farz-ı ayni ve farz-ı kifayenin hangi hususlarda olabileceği belirtilir.

Cihâd ve Zaferin N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3146–3148

Esbâb-ı Manevîyesi

Cihâdın manevi kuvvetlerinin sebepleri on maddede aktarılır. Müminlerin İslâm dinine gerekli önemi verdiklerinde Allah'ın nusretine nail olacakları ayet örnekleriyle ispatlanır. Zaferin gerçekleşmesi için de sahih azim, kavi kalp, sabır ve sebatın olması gerektiği bildirilir.

Cihâd ve Gazîliğin N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrînievvel 1328, s.3162–3166

Fezâili

Cihâdın Allah tarafından emredildiği için farz olduğu bildirilir. Ardından cihâd eden gazinin faziletlerinden ve ahirette nail olacağı mükâfattan bahsedilir. Sahabenin cihâdla ilgili Hz. Peygamber'e yönelttiği soru ve cevap aktarılır. Bu bapta pek çok hadisin varlığından zikredilerek, önce Arapça ardından Türkçe açıklamaları zikredilir.

Fezâil-i Şühedâ N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3178-3181

İslâmiyet'in kabul edildiği ilk yıllar ile 20. Asrın Müslümanları karşılaştırılır. Müslümanlara hitap edilerek ölümden ve düşmandan korkmamaları gerektiği bildirilir. Hadislerin birinde şehit olan kişilerin sahip olacağı mükâfat altı maddede sıralanır. Şehadetle ilgili Hz. Peygamber zamanından bir kıssa aktarılır. Müslümanlara hitap edilerek zikredilen hadis ve ayetlerdeki nimete erişebilmek için cihâda koşmaları tavsiye edilir.

Mehmed Tayyib

Cihâdın Farziyeti N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3182-3184

Cihâdın ne şekilde farz olduğu anlatılarak, farz-ı kifaye olma sebebi aktarılır. İslâm ehlinin cihâdı terk ettiği takdirde günahkâr olacağı dile getirilir. Cihâdın kimlere farz olmadığı açıklanır. Cihâdın hangi sebeplerde farz-ı ayin ve farz-ı kifaye olduğu anlatılır.

Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Cihâd-ı Ekber ve N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrînievvel 1328, s.3148-3150

Cihâd-ı Asgar

Ankebut suresinin 69. Ayeti verilerek açıklaması yapılır. Cihâd-ı ekberin tanımı yapılır. Hz. Peygamber'in ashabına hitaben mezkûr ibareyi açıklayan tanımına da yer verilir. Cihâd-ı asgarın tanımına yer verilerek; Bulgar, Yunan, Sırp, Karadağ ve saire ile Müslümanların küçük muharebede muzaffer olması, büyük muharebede muzaffer olmasına bağlı olduğu bildirilir. Muharebe için yapılabilecek hususlar sıralanır. Hz. Hasan'ın muharebe esnasında kılıçla ölmenin her ölümden daha faziletli olduğunu zikreden sözüne yer verilir. Yazar ilim talebelerine tahsis edilen parayı harp ianesi olarak gönderdiğini ifade eder. Muharebenin devam ettiği takdirde kitaplarını satın parasını verebileceğini de ekler. Hatta ihtiyaç olduğunda kendisinin de harbe katılabileceğini zikreder.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

İzâh-ı Hakikat N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s. 2102-2105

Robert Koleji mektebi müdavimlerinden İki Efendi imzasıyla yayımlanan mektupta; muharebeye İslâm dininin ve Avrupa'nın bakışı aktarılır. Ardından yazar mezkûr sözler üzerine cihâd hakkında fihhi ve tarihi malumat verir. Müslüman ülkelerin ve Avrupalıların fethettiği yerlere karşı tavırları, davranışları karşılaştırılır.

**Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî
 \ Mustafa Takî**

Mücâhitlerimize N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2490-2493

Nâ-revâ Taarruz Reddiyesi

Dersaadette Ermenice Azademarid Gazetesi'nin 25 Teşrînievvel 1325 tarihli nüshasında yayımlanan makalede İslâm dinine karşı yöneltilen suçlamalara yer verilir. Gazetede yazarın cihatla ilgili zikrettikleri aktarılır. Ardından Mustafa Takî cihâdın tanımını yaparak, mezkûr saldırıların İslâmiyet'e daha sıkı sarılmaya sebep olmasını temenni eder.

3.2.17. Ekonomi

Abdullah Edîb \ Edîb

İsrâf Etmeyelim N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3076-3077

Allah'ın israfı yasakladığı zikredilir. Yemek, içmek, kıyafet ve mesken dışında ibadet edildiği vakit de israfın yasaklandığı bildirilerek, abdest esnasında israf olabilecek hususlar sıralanır. Hz. Peygamber'in mezkûr hususla ilgili bir kıssasına yer verilir. İtalya'nın Trablusgarp'a saldırıları neticesinde Osmanlı Devleti'nin para artırmak

yerine sefâhat âlemlerinde harcaması eleştirilir. Her şeyde Avrupa'nın taklit edilmemesi ve israfın bırakılması gerektiğine dikkat çekilir.

Aynizâde Hasan Tahsin

Ticaret Şirketleri ve N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînevvel 1324, s.100-101

Menâfi'-i İktisadiyesi

Avusturya ve Bulgar mallarına karşı iktisadi bir harp açıldığından söz edilir. Bu harpten başarılı çıkmak için Avusturya ve Bulgaristan'ın gönderdiği sayısız eşyayı Osmanlı devletinde yetiştirmek lazım geldiği savunulur. Yazara göre şirketlerin mühim bir faydası da halkı tasarrufa teşvik etmesidir.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Mülâhaza-i Muktesidâne N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.428-432

Kavimlerin saadet ve refah dereceleri hayat ile maişet tarzlarıyla mütenasiptir. Sefahat ve israfa düşenler sermayelerini telef edip kendilerini de hüsrana ve iflasa sürükledikleri, tutumlu olanların saadetten hiçbir zaman vareste kalmayacakları bildirilir. Ardından Kanuni döneminden beri var olan kapitülasyonlara değinilir. İthalat ve ihracat istatistikleri karşılaştırıldığında aralarındaki farkın Osmanlı Devleti'ni iflasa yaklaştırdığı zikredilir. Kapitülasyonların ülke ekonomisi için israf olduğu düşünülür.

İbnüssüleyman Mustafa Kazım (Nevşehirli)

Ma Al Min İktisâd N.112, 30 Cemâziyelevvel 1329 \ 16 Mayıs 1327, s.2062-2063

İktisadın millet, aile ve şahıs için olan önemine değinilir. İktisat kanunlarının neleri göz önünde bulundurduğu zikredilir. Başlıkta yer alan “Ma Al Min İktisad” tabirinin hadis olduğu dile getirilerek, açıklaması yapılır. İktisadın varlığının ülkeye atide ne gibi hususları kazandıracığı dile getirilir. Tasarruf ve iktisadın kaidelerine riayet edilmesi gerektiği öğütlenir.

İmzasız

Beyânü'l-Hak N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.101

Şirketlerin hürriyetle beraber çoğaldığı zikredilir. Mecelle' nin şirket kitabına ait mevcut maddelerinin tetkiki tavsiye edilir. Yapılacak müracaat neticesinde hizmetin hiçbir şekilde esirgenmeyeceği de ilave edilir.

Emtia-i Dâhiliye Şirketi N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125-126

Emtia-i dâhiliye şirketinin hangi tarihte tesis edildiği dile getirilir. Şirketin teşkiline dair talimatlar yirmi madde şeklinde sıralanır.

Emtia-i Dâhiliye Şirketi N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.149-150

İptal ve Tezyif N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.202-204

Osmanlı devletinde gayrimenkul mallar ve vakıflar hakkında açık mektup unvanıyla tabedilmiş bir risâlenin teessüfle mütalaa edildiği bildirilir. Muharrir risâlede istibdat devrine ait olan kurum ve kuruluşların ilgasını istemektedir. Aynı zamanda vergilerin hükümdarın malı olduğunu iddia etmektedir. Alınan fazla malın devlet hazinesine iade edilmesi gerektiği bildirilir. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Ömer bin Abdülaziz gibi zatların

hilafet makamına geçtikleri vakit devlet hazinesinden hiçbir nesne almadıkları da eklenir.

İskilipli Mehmed Atıf

Kesb, ticaret-i berriye ve bahriye, sanat, ziraat, madencilik, seyâhat

N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2300-2303

Kesb ve ticaret hususunda Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok ayetin olduğu zikredilerek, Asr-ı saadet zamanında Mekke civarında panayırlar kurularak ticaret yapıldığı anlatılır. Bakara ve Cuma suresinde yer alan konuyla alakalı ayetler zikredilir. Ayrıca Cuma günü iş tutmanın caiz olmadığını düşünenler eleştirilir. Hem karada hem de denizde kesb ve ticaretin meşru olduğu ayetle ispatlanır. Konuyla alakalı hadis örnekleri yedi maddede Arapça olarak verilir, ardından açıklanır. Lokman Hekim'in oğluna helal para kazanmaya dikkat etmesini verdiği nasihat aktarılır. Devamında ticaretle ilgili din büyüklerinin görüşlerine yer verilir.

Menâfi'-i Arz ve Seyâhat

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2331-2334

Hz. Peygamber'in Müslümanlara rızklarını istihsal etmeleriyle ilgili malumat verdiği hadis zikredilir. Menafi-i arzı istihsal edebilmek için nelerin yapılması gerektiği aktarılır. Emeviler ve Abbasiler devrinde Müslümanların hangi alanlara ehemmiyet verdikleri sıralanır. İslâmiyet'in yayıldığı ilk seneler ve Abbasiler zamanında insanların hangi ülkelere ne sebeple gittikleri aktarılır. Avrupa ve Osmanlı devleti ticaret ve sanayi alanında karşılaştırılır.

Mehmed Vehbi

Makam-ı Sâmi-i N.125, 4 Ramazân-ı Şerif 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2262-2265

Sadârete

“Bazı tedabir-i mühimme-i iktisadiye ve umraniyeden bahis (Avamil-i Umrân) unvânlı risâlenin sûret-i takdimini müş’ir muhtıra sûretidir.” notuna yer verilir. Türklerin kendilerine ait iktisadi idâresinin olmaması eleştirilir. Meşrutiyet rejiminin iktisat ilmiyle uğraşan kişileri yetiştirmede yetersiz olduğuna dikkat çekilir. Ardından devletin yararına sanayi şirketi müdürlerinden olmak şartıyla bir heyetin toplanması gerektiği vurgulanır.

Mustafa Sabri

Meclis-i Mebûsânda N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1180-1183

Bütçe Müzâkerâtı

Mustafa Sabri Mebûsân Meclisi’nde bütçeye dair müzakere edilen sözlerin, cevapların ve itirazların hasbihal derecesini geçmediğini zikreder. Mecliste bütçeyle ilgili şahit olduğu müzakereyi anlatır. Yazar, çeşitli sorular yönelterek cevaptan ziyade memleketin mali derdine çare bulmanın asıl mesele olduğunu ekler.

Din-i İslâm’da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden – Sigorta – Kumar

N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1858-1861

Sigortanın zararlarından bahsedilir. Sigorta yerine vaat edilmiş olan yol anlatılır. Şirketlerin sigortaya hangi yönden üstün olduğu örneklerle aktarılır. Kumarın zararlı olmadığını düşünenlerin görüşüne yer verilerek, şeriatın bakışı aktarılır. Dinin kumarı ayıplamasında hakkı olup olmadığı sorgulanır. Ardından kumarın zararlarına değinilir.

Din-i İslâm'da Hedef-i N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1890-1894

Münâkaşa Olan Mesâilden

Said

Makale-i Mahsûsa N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.98-99

Beyânü'l-Hakk'ın dördüncü sayısında yayımlanan makalesi sebebiyle Fatma Mergube Hanıma teşekkür edilir. Kadınların mali servete ne gibi zararlarının dokunacağı sıralanır. Cemiyet-i siyasiyenin devamı için sadece erkeklerin değil kadınların da çalışması gerektiği savunulur. Maişet sıkıntısına değinilir.

3.2.18. Haber

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

Ramazân-ı Şerifte N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s. 1499-1500

Vaaz ve Nasihat

Ramazân ayında Konya'ya birkaç tiyatrocü geldiği için ulemâların camide vaaz ve nasihati terk ettikleri zikredilir. Yapılan tetkikler sonucu haberin doğruluğunun ortaya çıktığı bildirilerek, ulemânın tutumu eleştirilir.

Abdullah Edîb \ Edîb

Bir Teessüf

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2998-2999

Müteferrika kısmında yer alır. Topaloğlu Ökkeş Efendi bir hanımın tesettüre uygun olmadığı düşünölen bir elbise ile gezdiğini ve teessüf ettiğı vakit o hanımın Kilis kaymakamının kerimesi olduğı ortaya çıktığı aktarılır. Ardından Ökkeş Efendi'nin bir bahane ile mahkemeye tevdi edilip hapse atıldığı zikredilir. Birkaç gün sonra hapisten çıkarıldığı bildirilir.

Ali Nazmî (Dağıstanlı)

Makale-i Mahsûsa

N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.379-381

İstanbul'da ilim talebelerinin olmasını istemeyen bir zatın varlığı zikredilir. Bunu duyan on bine yakın talebenin toplandığı ve vapura bindikten sonra yaygara kopardıkları aktarılır.

Beyânü'l-Hak

Makam-ı Meşîhatla

N.121, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2198-2199

Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine

Çorum ulemâsı Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye şubesi teşkiline teşebbüs ettiğı ve bunu duyan Ankara'nın sâbık valisi Münif Bey ile mutasarrıfın tehditkâr bir vaziyet aldıkları haberi üzücü bir hadise olarak telakki edilir. Çorum mutasarrıfı, naibi ve müftüsünün Kanûn-i Esâsî ile Meşrutiyeti hifzederek vazifelerini adaletle yapmalarının Meşîhat makamından beklendiğı bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Taşra Müftüleri ile N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.876-877

Nüvvâbü's-şer'î Cânib-i Âli

Ramazân münasebetiyle taşraya giden talebe-i ulum bazı yerlerde itimatname sualine maruz kalmıştır. Talebeler itimatnameyi almak için tekrar müracaat etseler dahi İslâmiyet ve selamet-i umumiye için hükümet tarafından buna gerek duyulmaz. Hükümetin verdiği tezkirelerin daha sarih olduğu eklenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından atebe-i aliyâya çekilen telgrafnâme suretidir

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2134

“Südde-i Seniye-i Hazret-i Hilâfetpenâh-ı Azamiye” notuna yer verilir. Padişahın seyahatini tamamlayıp, Darülhilafet'e döndüğü bildirilir.

Danişzâde Şevket Gavsî \ Şevket Gavsî

İhtifâl-ı Edebî N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949-2950

Müteferrika kısmında yer alır. Şeyh Mehmed Es'ad Galip Dede Efendi hakkında matbuat âlemlerinde yayımlanan anma töreninde okunan nutkun herkesi derinden etkilediği bildirilerek, mezkûr töreninin iyi bir şekilde gerçekleştiği ifade edilir.

Elhac Mehmed Arif

Beyânü'l-Hak

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1853

İdarehânesi Müdüriyet-i Âliyesine

Müteferrika kısmında yer alır. Kesesindeki otuz altı kuruşu Türkistandaki felaketzedeler için bağışlayan yazar bunu az bularak, ilim talebelerinin yanına gittiğini ifade eder. Haberi okuyan talebelerin yardım toplamak için büyük bir çaba gösterdikleri dile getirilir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Sivas Belediye-i

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

Riyâset-i Âliyesine

Halid Yekta, Hürriyet ve İtilaf Fırkası adına Sivas mebusluğuna adaylığını koyduğunu bildirir.

Heyet-i Tahririye

Âferîn Konyalılara Konya Mebusluğu - Hoca Mustafa Safvet Efendi

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2711-2712

Müteferrika kısmında yer alır. Konya vilayetine gazetenin tahrîr heyeti ve Beyazıt Dersiâmmılarından Ermenekli Mustafa Safvet mebusluğa adaylığını koyduğunu ilan eder. Ermenekli'nin namzetliğinden duyulan sevinç dile getirilir. Adayın tahsil gayretinden bahsedilerek; âlemin ahvalini, hadiseleri, siyaseti ve inkılapları takip ettiği

zikredilir. Üç senedir Beyânü'l-Hak mecmuasında yazan muharririn, din ve vatan için çalıştığı eklenir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Kal'a-i Sultaniyeli N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2661–2662

Mebûsluğu – Hacı Hasan Fehmî Bey

Müteferrika kısmında yer alır. Kal'a-i Sultaniye'ye altı kişinin adaylığını koyduğu, bunların en meşhurunun hacı hasan Fehmî Bey olduğu zikredilir. Fehmî Bey'in mezun olduğu okullardan bahsedilerek, evvelden ifa ettiği görevler sıralanır. Görev yaptığı yerlerde yaptığı hizmetler dile getirilir. Ardından Hasan Fehmî Beyin intihabı tavsiye edilir. Mütedeyyin olarak addedilen Hasan Fehmî Bey adaylığından ötürü tebrik edilerek, muvaffakiyet dilenir.

İmzasız

Bürde-i N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.2

Mübareke-i Nebevi Ziyareti

Ramazân'ın on beşinci gününde padişah Topkapı sarayına giderek Hz. Peygamber'in mukaddes emanetlerini ziyaret etmiştir.

Fas Müslümânları N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.22

Molla Abdülaziz'in Fas'ı terk ederek Şark ülkelerinde seyahat etmeye karar verdiği dile getirilir.

Beyânü'l-Hak

N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.123

Abdullah Paşa'nın vefatıyla yerine Hüseyin Paşa'nın geçtiği bildirilir. Abdullah Paşa'ya Allah'tan rahmet, Şerif Paşa'ya ise başarılar dlenir.

Mustafa Sabri ve

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.151

Hamdi Efendiler

Beyânü'l-Hak mecmuasının ser muharriri Fatih dersiâmmılarından Tokatlı Mustafa Sabri Efendi Tokat sancağından ve Heyet-i Tahririye erkânı ile Beyazıt dersiâmmılarından Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi İtalya sancağından mebûs seçildiği bildirilir. Başarılı olmaları temenni edilir.

Dersaâdet Mebûsları

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

Dersaadet mebûluğuna seçilen Nasûh Efendizâde Mustafa Âsım Efendi ile eşi mecmua namına tebrik edilir.

Müteferrika

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.270-271

Maddeler halinde Çırçır yangınzedeleri, tramvay kumpanyası, hacla alakalı düzenlemeler, taşrada ziraate muhtaç kişiler için yapılacaklar, Veliâht Reşad Efendi'ye yönelik saldırı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin padişaha tebrik içerikli telgraf gönderdiği, Abdülaziz'in oğlunun hangi mektebe gittiği, Medine civarındaki eşkıyanın kimler tarafından ve nasıl etkisiz hale getirildiği anlatılır.

Müteferrika

N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.290-291

Maddeler halinde mekteb-i Harbiyeye yeni bir muallim alındığı, hazine-i hassa nazırının istifa ettiği, maârif komisyonu için yapılan çalışmalar, ayan meclisi azalığına tayin edilen paşanın akıbeti, anarşistler hakkında verilen jurnalın tekzip edildiği,

şehzade Nurettin Efendi'nin harbiye öğrencilerine gönderdiği hediye, kâtip ve idâre memurlarının tayinlerinin hangi makam tarafından yapılacağı, ayan başkanlığına kimin tayin edildiği, Osmanlı donanmasının ıslahı için ne gibi bir teşebbüste bulunduğu hakkında malumat verilir.

Müteferrika N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.313

Maddeler halinde hürriyetin ilanıyla Avrupa'ya firar eden memurların akıbeti, Taşlıca'ya gönderilen askerlerin adedi, sâbık Bahriye nazırının hesabının neden tetkik edilmek istendiği, askeri hizmetten kimlerin muaf tutulacağı, sâbık mabeynci Faik Bey'in attığı iftiranın nelere sebep olduğu dile getirilir.

Meclis-i Mebûsân N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.341

İcmal-i dâhili bölümünde yer alır. Meclis-i Mebûsân kurban bayramı münasebetiyle on gün boyunca tatil edilir. Perşembe ve cumartesi günleri yalnız komisyonların toplandığı zikredilerek, meclise vürut eden istidaları tertip ve tasnif ile meşgul oldukları bildirilir.

Müteferrika N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.341-342

Maddeler halinde sâbık devrin vükelâ ve ricalinde nasıl muamele edileceği, Kurban bayramı esnasında yaşananlar, posta ve telgraf nazırının istifa ettiği, Kudüs Ortodokslarının Osmanlı parlamentosuna istidaname tanzim ettikleri, harbiye erkânının askeri darülfünun tesisi için çalıştığı, mabeyn bekçi başının padişahın hizmetinden çıkarıldığı, Messina'da vuku bulan depremde felaketzedelere nelerin gönderildiği, sâbık ikinci fırka kumandanının Yıldız Hastanesine ne kadar borcu olduğu, Duyun-ı Umumiye İdare Meclisi reisi sâbık Fransız vekilinin vefatı, Mekke'de bulunan piyade ve topçu askerlerine silah boşaltma talimlerinin icra edildiği, Mali işlerde ihtisas yapmak üzere Fransa'ya gönderilecek on iki efendinin harcırahı ve

maaşının ne kadar olacağı, Rusya'dan gelecek un, arpa ve mısırdan gümrük alınmaması sebebi aktarılır.

Müteferrika N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.365-366

Maddeler halinde sâbık mabeyn başkâtibinin dolandırıcılıktan yargılandığı, Mekteb-i Sultani'de görev yapan müdür ve muallimler için apartmanlar vücuda getirilmesi zımında Maârif Nezâretine tebligat icra edildiği, Bağdat'ta zuhûr eden veba neticesinde 79 kişinin öldüğü, Mebûsân Meclisi adına pulsuz dilekçe gönderilmemesi gerektiği, Hindistan'daki Müslümanların Avusturya aleyhine boykota başladıkları, Sarayburnu'nda müsademe neticesinde bir kısmı denize gark olan vapuru dinamitle patlatmak için civardaki kulübede çalışmaların başlatıldığı ve patlatılan dinamitin bir kısmın yaralanmasına bir kısmın da parçalanarak hayatını kaybetmesine sebep olduğu dile getirilir.

Müteferrika N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.390

Maddeler halinde Şehzade Selim Efendi Mekteb-i Fünun-ı Harbiye süvari öğrencilerinin talimlerinde kullanmaları için kırk adet Osmanlı lirası hediye ettiği, Gayrimüslim ve Dersaadet ahalisinden alınacak askeri efradın 1325 senesinde doğanlardan seçileceği, Aydın vilayetinde yaşanan depremin büyük bir tahribata sebep olduğu, müdür muavinini darp eden talebelerin akıbeti, Cide'de veba salgınından 4 kişi vefat ettiği ve diğer hacılara da bulaşabileceğinden karantina altına alındıkları aktarılır.

Müteferrika N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.415-416

Hicaz Şimendifer hattı mevkilerine müskirat getirildiğine dair Mekke'den bir haber alındığı bildirilir. Mikyas-ı Şeriat Gazetesi'nin 17 numaralı nüshasında ezan hakkında sarf edilen cümleye yer verilir. Sözün doğru olmadığı ispatlanarak tashihinin yapılması ricasında bulunulur.

Darü'ş-şafaka ve Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye'nin İhyâsı

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.437-439

Müteferrika kısmında yer alır. 1281 tarihinde Abdülaziz devrinde sadrazam Sakızlı Esat Paşa'nın nezaretinde tesis ve devr-i sâbıkta tatil edilen Cemiyet-i Tedrîse-i İslâmiye yeniden açılmıştır. On azadan meydana gelen ve şahısların isimleri de sıralanan cemiyet, Darü'ş-şafaka'da açılmış olup, cemiyetin kâtipliğine Mehmet İzzet Bey tayin edilmiştir.

Müteferrika

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.519-520

Meclis-i Mebûsân'da bazı mebûslar tarafından fıkıh ilmi için birtakım kararlar alındığı zikredilerek mezkûr kararlara yer verilir. Meşrutiyetle beraber ülkeye gelen yenilikler cemiyetler ve mitingler şeklinde sıralanır. Cemiyetlerin toplamının 172'yi geçtiği, diğer ülkelerde bile bu kadar çok cemiyet bulunmadığı bildirilir. Mitinglerin bazı şart ve kayıt altında tutulması hakkında bir ilan görüldüğü de eklenir.

Şeriat İsteriz

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.541-542

Müteferrika kısmında yer alır. Kişilerin, Cemiyetin maksadını anlamadan teşebbüsleri irtica hareketi şeklinde yorumlaması eleştirilir. Kanunların şer'î hükümlere göre olması gerektiği savunulması kimilerinde samimâne bir teşekkür hissi uyandırdığı gibi kimilerinin şeriat isteriz suretinde birbirinden haberdar olmaksızın ayrı ayrı dilekçeler hazırlamasına sebep olur. Meselenin tetkik edilmeden gazetelerde yayımlanması ve taraf olunması eleştirilir.

Başlıksız

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.618

Numûne-i Terakki Mektebi'nde Müslüman talebelerinin birtakım alaya maruz kaldıkları ve sonrasında da idâreye şikâyet ettikleri dile getirilir. Talebelerin iddiasına göre idâre lakayt davranır. İdârenin nazar-ı dikkatini bu hususa celp etmesi istenir.

Hasbe'l Vazife

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.640-641

Müteferrika kısmında yer alır. Düello meselesi münasebetiyle neşrolunan ve Adil Bey tarafından kabul edilen beyannamenin birçok gazetede yayımlandığından Beyanü'l Hak'ta neşrine hacet kalmadığı bildirilir. Şura-yı Ümmet gazetesinin 162 numaralı nüshasında yer alan bir haberde Arnavutların hürriyetten sonra yenilik adı altında lisanlarının harflerini değiştirmek istedikleri zikredilir.

Cinayet

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666

Serbesti gazetesinin yazarı geceleyin Galata Köprüsünde hain bir şekilde katledildiği bilgisini verir. Katilin bir an evvel bulunması temenni edilir.

Mustafa Ferid Efendi

N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.762

Ferid Efendi'nin Kütahya müdde-i umum muavinliğine tayin olunduğu bildirilir. Beyânü'l-Hak mecmuasında yazılarına devam edeceğinin bilgisi verilir. Ardından Ferid Efendi yeni görevi dolayısıyla tebrik edilir.

Başlıksız

N.41, 21 Şabanü'l azim 1327 \ 24 Ağustos 1325, s.922

Risâlenin sermuharriri olan Tokat Mebusu Mustafa Sabri Efendi dairesini ziyaret için bir müddet şehirden ayrılacağı bildirilir. Devamında her hafta derç olunan tenkitlere devam edileceğinin bilgisi verilir.

Çırağan Sarayı

N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.957-958

Beyânü'l-Hak mecmuasının devre-i intişarına tesadüf eden son haftada üzücü bir vakanın meydana geldiği aktarılır. Çırağan Sarayında yangın çıktığının bilgisi verilir. Sarayın yapımında ve sonrasında harcanan paraya dikkat çekilir.

İrtihâl

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049

Müteferrika kısmında yer alır. İslah-ı Medaris-i İslâmiye Cemiyeti'nin üyelerinden olan Konya ulemâsı Ağzıslı Mustafa Efendi'nin vefat ettiği bilgisi verilir.

Muhterem Misafirimiz

N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081

Japonya'da müteşekkil Tetkik-i Edyan Cemiyeti azasından Hacı Ömer Yamaoka Efendi'nin şerefine Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye merkezinde bir çay ziyafeti gerçekleştirilir. Bu ziyafette hazır bulunanların isimleri zikredilir. Hacı Ömer Yamaoka Efendi tarafından İngilizce bir nutuk irat edilir. *Beyânü'l-Hak* mecmuasının sahib-i imtiyazı ve İstanbul mebusu Mustafa Âsım Efendi tarafından da nutuk mukabele edilir. Ardından Fatih Camii-i şerîf imâmı Hafız İbrahim ve sermuharrir Mustafa Sabri Efendi tarafından birer asr-ı şerîf tilavet edilir. Hacı Ömer Yamaoka Efendi Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye ismini kaydettirerek, Japonya'daki Müslümanlara ziyafetteki kişilerin selamını götüreceğini vaat eder.

Sıhhat-ı Hümâyûn

N.57, 14 Rebülâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Müteferrika kısmında yer alır. Müslümanların halifesi beşinci Mehmed'in sıhhat ve afiyetinin yerinde olduğundan duyulan memnuniyet dile getirilir. Ardından padişahın bu halinin devamı için dualar edilir.

Donanma

N.57, 14 Rebülâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Müteferrika kısmında yer alır. Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti tarafından ayda bir defa neşrolunmak üzere "Donanma" ismi altında fennî, edebî ahlâkî musavver bir mecmuanın çıkarılacağı matbuat âlemine duyurulur. Bu mecmuanın herkesin yararlanacağı makaleler ve eserleri barındıracağına inanıldığından herkese tavsiye edilir. Devamı ve muvaffakiyeti temenni edilir.

Nazar-ı Dikkati Celbi

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Müteferrika kısmında yer alır. Şehzadebaşı Posta ve Telgraf Merkezi'nde işlerin yoğunluğu ve müstahdem bulunan memurunun yetersizliği yüzünden ertelemeler yaşandığı için posta kâtibinin tayin edilmesi istenir.

Müteferrika

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

Selanik Cemiyet-i İlmiyesi tarafından vârid olup elli sekiz numaralı nüshaya derç edilen "Açık Mektup" üzerine Şeyhülislâm makamının teşebbüste bulunduğu haberi verilir.

Başlıksız

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479

Yeni Gazete 'de İsviçre'deki Hayvanları Koruma Derneği'nin İstanbul'daki köpeklere reva görülen muameleden ötürü Hariciye Nazırını şiddetli bir şekilde protesto ettiğini yazmaktadır.

Müteferrika

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1559

Bayezid Camii'nde Tunus ulemâsı Şerîf Salih Efendi'nin tefsîr-i şerîf ve hafız Alaattin Efendi'nin hadîs-i şerîf kıraat ve tadrîs etmek üzere biner kuruş maaşla göreve getirildikleri bildirilir.

İştîp Vak'a-i Fâciası

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592

İştîp'te beş Müslümanın eşkıyalar tarafından katledildiği haberi verilir. Hem İslâm hem de insan düşmanları olarak telakki edilen şahısların bir an evvel yakalanması temenni edilir. İştîp'te yaşanan olaya benzer vakaların yaşandığı zikredilerek, örnek verilir.

Eimme-i Muhâlât-1

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624

Tedvin ve Teâvün Cemiyeti

Müteferrika kısmında yer alır. Tevhid ve Teavün Cemiyeti'nin açılış merasiminde yaşananlar aktarılır. Cemiyete başarılar dlenir.

Başlıksız

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724

Rodos'ta bir süredir memur olan Edîb Hayret Efendi'nin padişahın affıyla İstanbul'a avdet ettiği bilgisi verilir.

İslâmiyet ve Fünûn

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

İslâmiyet'e hizmet ve terakki amacıyla sultan Abdülmecid zamanında Reşit Paşa'nın himmet ve gayretiyle Encümen-i Daniş açıldığı fakat Abdülhamid devrinde lağvedildiği zikredilir. Maârif Nazırı Emrullah Efendi tarafından İslâmiyet'te ilmin terakkisi için kurumun tekrar açıldığının gazetelerde mevzu bahis edildiği aktarılır.

Mevkib-i Hacı Şerîf

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

Hacılar kafilesinin Şam'a hareket ettiği 1 Kânûnisânî 1326 tarihinde Medine'den bildirilir.

Medine Hattında

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772

Hüccâcın Tesrî-i Nakli

Medine'den Şam'a giden hacıları taşıyan iki tren yeterli görülmediğinden üçüncü bir trenin gece gidip gelmek üzere ilavesinin muvafık olup olmadığı telgrafla Hicaz Teymur yolu müdüriyetine sorulur. Trenin iki gece boyunca hareketinin kabulü Suriye kolordu kumandanlığından bildirilir.

Sahratullâh'ın N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2015-2016

Soyulması

Kudüs'te Sahratullâh-ı Müşerref haremının ecnebiler tarafından soyulduğu haberi verilir. Mezkûr haberle alakalı İkdâm ve Tanzimat gazetelerinde yayımlanan yazılara yer verilir. Olayın nasıl nihayetlendiği hakkında da malumat verilir.

Beyânü'l-Hak N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2015-2016

İngiliz mister Barger'in sadaret makamına müracaat edip Kudüs'te kendi masraf ve hesapları dâhilinde hafriyat için müsaadesinin doğru olmadığı aktarılır. Ecnebilerin Sahratullâh'ın içerisine jandarmalarla beraber girmeleri de hayretle karşılanır. Bunun Siyonistler aracılığıyla gerçekleştiği zikredilir.

Kadinhâni ulemâ ve eşrâfi tarafından birçok imzayı hâvî şikâyetnâme Beyânü'l-Hak İdârehânesine

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2035–2036

Müteferrika kısmında yer alır. Kadinhâni'nde nahiyenin müderrislerinden Hacı Osman Efendi Cami'yi neden inşa etmek istediği ve neticesinde nasıl muvaffak olamadığı aktarılır. Müdüriyetin olayla ilgili görüşüne yer verilir. Mezkûr olayın gerçek olmadığı dile getirilerek sarf edilen sözlerin birtakım kişilerin ithamı olduğu savunulur.

Divan-ı Harb-i Örfiden N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Müteferrika kısmında yer alır. Dersaadet'te intişar eden gazetelerin bir kısmı tembihlere rağmen şahıslarla uğraşırken bir kısmı da ecnebilere aldıkları havadisleri aynen yayımlamaktadır. Bu şekilde neşriyata devam edenlere Divan-ı Harb-i Örfiye tarafından lazım gelen muamelenin icrasına karar verilir.

Beyânü'l-Hak N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Müteferrika kısmında yer alır. Beyânü'l-Hak mecmuası mesleğinin amaçlarını açıklar. Mündericatı yakıp yıkmaya götüren gazetelerin varlığından duyulan rahatsızlık dile getirilerek, Divan-ı Harb-ı Örfi'nin dikkati celp edilir.

Bir Düello N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

Priştine mebusu Hasan Bey'in Tanin gazetesi sermuharriri Hüseyin Cahit Beyi düelloya davet ettiği bildirilir. Tarafların şahitlerini birbirlerinin yanlarına gönderdiği zikredilir.

Beyânü'l-Hak N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050

Osmanlı Devleti'nin sahip olmadığı Frenk adetlerinden biri de düellodur. Meşrutiyetten beri düello meselesinin bir iki defa ortaya çıktığı, lakin hem hükümetin müsaadesi olmadığından hem de halkın ahlâkından ötürü hiçbirisinin eyleme geçmediği aktarılır. Yunanistan'da yapılacak düellonun Priştine mebusu Hasan Bey ile Tanin gazetesi sermuharriri Hüseyin Cahit Bey arasında gerçekleşeceği rivayetine yer verilip, mezkûr hadisenin yaşanmaması ümit edilir.

Seyâhat-i Padişahi N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2070

Padişahın Makedonya'ya yapacağı seyahatin hem Rum ili ahalisini hem de bütün Osmanlıları memnun ettiği bildirir. Padişahın seyahatinde nelerin yapılacağı ve kimlerin görevlendirildiği aktarılır. Ardından ülkeye salimen dönmesi temenni edilir.

Seyâhat-i padişahın en büyük tezâhürâtından Priştine seyâhati

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2118-2121

Padişah'ın Priştine'ye seyahati esnasında yaşananlardan, etrafında toplanan halkın fazlalığı ve sevincinden, üç yüz bin kişinin Cuma namazını kılması ile namazdan sonra sadrazamın kürsüye çıkarak padişahın emirlerini ahaliye tebliğ ettiği bildirilir. Beyânâme-i Hümayun başlığı altında Sultan Murad Hüdavendigâr'ın vefat ettiği Kosova'ya gelerek mezarını ziyaret ettiği, seyahati esnasında şahit olduğu samimi davranışlar neticesinde mezkûr vakayla ilgili tutuklanan kişileri affettiği aktarılır. Ahalinin nutkun tamamını müthiş bir sevinçle dinlediği zikredilerek padişahın alkışlarla uğurlandığı Priştine'ye gitmek için harekete geçtiği zikredilir.

İslâmiyet N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2299-2300

Nâmına Müessif Bir Vak'a

Eskişehir'de medfun Battal Gazi'nin türbesine gelen kişilerin mezarlığın önünde secde edip, zemini öpmeye yeltendiklerini görülür. Bunu gören bir zatın kabir ziyaretinin adap ve usulünü hanımlara anlatmak ve Allah'tan başka kimseye secde edilmemesi gerektiğini öğütlediği bildirilir. Bunun üzerine nahiye müdürü adamı şer'î hükümler doğrultusunda söz söylediği için tutuklar. Ceza mahkemesinin kararına yer verilir. Mezkûr zatın idârehâneye gelerek fetva istediği bildirilir. İdarehane bu hususta fetva vermeye gerek görmediğini zikrederek, Allah'tan başka bir kimseye secde etmenin caiz olmadığı konusunda hemfikir olduğunu dile getirir. Nahiye müdürüne de teessüf edilir.

Başlıksız N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2519

Darülfünûn Ulûm-ı Aliye-i Diniye şubesi siyer muallimlerinden Ömer Hayri Efendi'nin talebeye karşı siyasi birtakım mütalaada bulunduğu ihbar edildiği bildirilir. Vaka encümen muallimliğine havale edilir. Muallimin siyasi mütalaada bulunmadığı sabit olsa da Maârif Nezâreti konunun tekrar ele alınmasını ister. Darülfünunda siyer, hadis derslerinde siyasetten bahsetmenin suç olamayacağı zikredilir. Sâbık devirde bu gibi hadiseler ne ad verildiği aktarılır.

Başlıksız

N.146, 1 Rebülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616

Fatih dersiâmmılarından Divrikli Kadızâde Abdullah Ziyaüddin Efendi mensup bulunduğu Sivas vilayeti namına adaylığını koyduğu bildirilir. Mezkûr haberin idârehâneye vasıl olduğu lakin risâlenin hacmi müsait olmadığından yayınlanamadığı aktarılır. Efendinin fazıl ve kemâl erbâbı olduğu ifade edilir. Ardından Abdullah Ziyaüddin Efendi tebrik edilir.

Beyânü'l-Hak

N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632

Mehmed Atıf'ın mebus seçilmesi halinde memleketin kazanımının ne olacağı aktarılır. Ardından zatın intihabı temenni edilir.

İtalya – Trablusgarp

N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632

Beyrut Bombardımanı

İtalya'nın iki zırhlı ve nakliye gemisi ile Beyrut fabrikası yakınlarına gelerek limanda bulunan Ankara torpidosunun teslimini talep ettiği bildirilir. Bunun üzerine Osmanlı gemilerinin harp vaziyetini aldıkları aktarılır. İtalyanlar kontur amiralinin imza ettiği notanın süresinin dolmasını beklemeden bombardımana başlar. Tahkikat neticesinde on beş kişinin şehit olduğu dile getirilerek, Beyrut'a üç bölük süvarinin gönderildiği eklenir.

Amasya Mebûs

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

Namzetliği

Tatay kazası naibi Abdülkadir Keşfi Efendi'nin Amasya mebûsluğuna adaylığını koyduğu bildirilir. Mufassal programını gönderse de gazetenin hacmi yeterli olmadığından neşredilemediği aktarılır. Osmanlı milletinin muhtaç olduğu şer'î hüküm kanunlarına sahip, ahalinin refah ve saadetine hizmet edecek bir zat olduğu dile getirilerek, mezkûr zatın seçilmesi tavsiye edilir.

İçin

Muğla'da Dersaadet'in Fatih müciz-i dersiâmmılarından ve cemiyet azasından Ali Rıza Efendi ile mezkûr caminin dersiâmmılarından Yakup Efendi'nin mebûsluğa adaylıklarını koydukları bildirilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye kendilerini tebrik eder.

Üç yüzden fazla imza ile idârehânemize vürûd eden varakadır

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2663–2664

Mebûsân Meclisi'nin ikinci intihap devresinin icra edileceğinin bilgisi verilir. Bu hususta herkesin hürriyet hukukunu muhafaza edip, bunlara sahip olan zevatı seçmesi tavsiye edilir. Camide ilim neşretmekle meşgul, şer'î adap ve kanuna sahip Fatih dersiâmm mücizlerinden Batumlu Elhac Süleyman Sırrı Efendi'nin Ertuğrul sancağına seçilmesi için üç yüzden fazla kişinin imza attığı bildirilir. Mezkûr zatın mebus adaylığına kabulünün cümlenin temennisi olduğu zikredilir.

Telgraf – Dersaadette Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmiliğine

N.151, 6 Rebülâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Naib Keşfi tarafından gönderilen telgrafta İlim Cemiyeti'nin izniyle Amasya mebusluğuna adaylığını koyduğunu bildirir. Neşrettiği dini ve siyasi beyannamenin Meşihat makamı tarafından kaldırıldığının bilgisini verir.

Mısır Kadılığı

N.153, 20 Rebülâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2728

Abdurrahman Nesib Efendi'nin Meşihat makamına tayin edilmesinden dolayı Mısır kadılığı için iki ismin düşünüldüğü zikredilir. Bunlardan biri el-Hilal Gazetesi müdürü Şeyh Abdülaziz diğeri de İzmir Naibi Rafizâde Abdülmecid Efendidir. Ardından Mısır hıdivliğine Abdülmecid Efendi'nin tayin edildiği dile getirilir.

Sivas Mebûs

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Namzetliği

Müteferrika kısmında yer alır. Sivas sancağı mebusluğuna Sivas eşrafından Selim Efendizâde Mustafa Taki'nin adaylığını koyduğu bildirilir.

Mısır Kadı-1

N.154, 27 Rebûlâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2744

Cedîdi

Mısır kadılığına Tarsusizâde Mehmed Nûrî Medeni Efendi'nin tayin edildiğinin bilgisi verilir.

Merciin Nazar-1

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

Dikkatine

Tarsus'ta Şeyh Ömer Efendi medresesinin imar edildiği halde yıkılarak mektep yapma teşebbüsünde bulunulduğuna dair bir şikâyet varakasının alındığı bildirilir. Yetkililerin nazar-1 dikkati celp edilir.

Zayıat-1 Mühimme ve

N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824

Teessür-i Âzim

Müteferrika kısmında yer alır. Adana'nın eşraf ve ulemâsından, Donanma-i Osmânî Muavenet-i Milliye cemiyeti reisi Batumi Hacı Osman Efendi'nin yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiği bildirilir. İlim öğrenmek için İstanbul'a nereden geldiği, kimin talebesi olduğu, 92 muharebesinde gönüllü savaştığı, Adana'da 27 sene memur olarak görev yaptığı ve karakterinin güzelliğinden bahsedilir.

Matbûat-ı Dâhiliyeden N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840

Müteferrika kısmında yer alır. Gazete ile kitap şeklinde olmayan risâlelerin öteye beriye atıldığı için Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin derci saygısızlık olarak addedilir. Meşîhat makamının bunun önüne geçmek için ayetlerin sadece baş harflerini yayınlamaları tavsiye edilir.

Fas Sultan-ı Cedîdi N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2916

Emir Molla Abdülhafız yerine Faslılar tarafından Molla Sultan Muhammedu'l-Lehbe'nin seçildiğinin bilgisi verilir. Emire muvaffakiyetler dilenir. Eslafının takip ettiği siyaseti bırakıp, İslâm milleti için yeni bir devir küşat etmesi temennisinde bulunulur.

Kabinenin Tebeddülü N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2984

Sadaret makamına Gazi Muhtar Paşa, Meşîhat makamına ise esbak Şeyhülislâm Cemalüddin Efendi'nin getirildiği bildirilir. Kabinenin tecrübeli kişilerden oluşmasından duyulan memnunluk dile getirilerek, muvaffakiyetler dilenir.

Başlıksız N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032

Mustafa Âsım Efendi'nin huzur-ı hümayun derslerinin halifenin huzurunda işlendiği bildirilir. Derste şehzade Ziyaüddin, Necmüddin, Ömer Hilmi Efendi, ayandan Şerîf Nasır Bey ve saray erkânının da bulunduğu aktarılır. Efendinin beyan ve ifade tarzının padişahın hoşuna gittiği, ayrıca da şehzadenin iltifatına nail olduğu zikredilir.

Der-i Âliye'de Şehzâde Cami-i Şerîfi havalisinde Kemer Sokağında Beyânü'l-Hak idâre-i âliyesine

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Osmanlı hanedanına mensup şehzade Abdülhalim Efendi savaştan mecruh bir şekilde Dersâadet'e geldiği bildirilir. Yaralı Müslüman askerlerin bir an evvel sağlığına kavuşup, harpte muvaffak olmaları temenni edilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Çorum Belediye-i N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631–2632

Riyâset-i Âliyesine

Mehmed Atıf, din ve milletin terakkisi adına çalışmak için Çorum sancağı mebûsluğuna adaylığını koyduğunu ifade eder.

M. A (Elif).

Devâir-i Aidesine N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2291

Fatih Camii içerisinde üfürükçü bir şahıs üzerine doldurduğu birtakım evrakı baş göz vs. için olduğunu öne sürerek cemaate sattığının haberi verilir. Çarşı ve pazarlarda bir sanat haline getirilen nüshacılığın Ramazân'da da icra edilmesi üzücü bir durum olarak addedilir. İslâm dinini bu gibi hususlardan korumak gerektiği zikredilir.

Mehmed Fevzi (İzmitli)

İzmit Sancağı Belediye N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

Riyâsetiyle Ahâl-i Muhteremesine

Mehmed Fevzi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın programını esasen kabul ettiğini zikrederek İzmit sancağına mebûs adaylığını koyduğunu bildirir.

Mustafa Nûrî

Levha N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1950-1951

“Şeyhülislâm Efendi Harbiye Nazırı Paşa, Adliye Nazırı Beyefendi hazerâtına ithaf olunur” notuna yer verilir. Adapazarı Sukenarı köy ahalisinden Sokmanoğlu Yusuf bin Mehmed 1321 senesinde askere gittiği, bir ay sonra da ailesiyle muhâberesi kesildiği aktarılır. Aradan beş sene geçip askerden bir ses çıkmayınca gelin hanımla ilgili dedikoduların peyda olduğu zikredilir. Dedikoduları önlemek amacıyla kızı başkasıyla evlendirirler. Fakat bu hal de ahali arasında şerîata muhalif diye dedikoduya sebep olur. Kız ve evlendiği kişi öldürülür, aradan pek çok vakit geçmesine rağmen yetkililerden hiç kimsenin bu olayı tetkik etmek istemediği bildirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Bir Levha-i İbretnâme N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1426-1428

İslâm adabına aykırı bir şekilde Çırpıcı mesiresinde işret masaları kurup zabitanın ihtarına uymayan Yedikule sakinlerinden arabacı ve hamamcı Celalettin ile zevcesi Kevser 'in üç sene müddetle mahallelerinden sürgün edilmelerine karar verildiği bildirilir. Yaşam şekli İslâm'a aykırı olan Müslüman kadın ve erkekler eleştirilir.

Bir Vak'a-i Dilsûz N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2166-2167

Düyûn-ı Umûmiye memuru ve Şehrah Gazetesi muharrirlerinden Zeki Bey'in Bakırköy'de silahlı saldırı sonucu hayatını kaybettiği zikredilir. Zeki Bey'in ahlâkının

güzelliğinden bahsedilir. Ardından ölümü sebebiyle şehit sayıldığı ayetle ispatlanır. Yazar bu bapta kişilere düşen görevlerden birinin de vakayı herkese anlatmak olduğunu dile getirir. Katillerin yakalanmasına vesile olan Bakırköy ve Yedikule zabıta memurlarına teşekkür edilir.

Taliisiz İstanbul N.121, 4 Şaban-1 Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2199-2200

Aralıklarla çıkan yangınların İstanbul'u harabeye çevirdiği ve pek çok insanın açığa kaldığı bildirilir. Çırçır yangını meşrutiyetin ilk gününe, Vezneciler 'de çıkan yangının ise milli bayrama denk geldiği zikredilir. Hükümetin hem yangınlara hem de yangından sonraki ahalinin durumunu dikkate alması gerektiği ifade edilir. Çırçır yangınında ahaliye haylice yardım edilse de ianelerin büyük bir kısmının mallara harcandığı zikredilir. Yardıma muhtaç kişilere verilecek olan ianenin miktarının mecmuada bildirileceği aktarılır.

Mustafa (Konya Ulemâsından)

Gûş-ı Diyanet ve N.124, 25 Şaban-1 Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2250-2251

Hamiyyete

Ereğli kazasında sarıklılardan bazılarının dindarları takip edip تنها yerlerde sıkıştırarak üzerlerindeki değerli eşyaları çaldığı bildirir. Hırsızların mezkûr hadiseyi kimseye söylemeyip, dava etmemeleri için talak-ı selase üzerine yemin verdirerek işkence ettikleri dile getirilir. Muhibirler tarafından duyulan mezkûr hadisenin son bulması için kanun çıkartılması teklifinde bulunulur. Ayrıca Şafii bir müftünün neden gönderilmesi gerektiği zikredilir.

Nikola Yorki Ustyan

Ulemâ-yı İslâmiye 'den Bir Zâtın Hamiyet-i İslâmiyesi

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.217-218

Müteferrika bölümünde yer alır. Zaimzâde Adil Bey imzasıyla ulemâyâ mensup Gömülceneli İbrahim Ethem Efendi hakkında teşekkürü noksan bir mektup gönderildiği bildirilir. Ethem Efendi'nin insanlığı ile ilim ve maârif tahsili için önerdiği yollardan bahsedilerek, Bulgar vatandaşları adına zata teşekkür edilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

İnegöl'den Telgraf

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872

Müteferrika kısmında yer alır. Bursa şer'î mahkemesi Meşihat makamının tayyare almasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, tayyare ianesi için beş Osmanlı lirası gönderdiği zikredilir.

Tâhirü'l Mevlevî

Nafi ve Mühim

N.121, 4 Şabân-ı Şerif 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2202-2204

Bir Teşebbüs

Darü'ş Şafakatü'l-İslâmiye'nin nerede bulunduğu; Mehmed Emin, Salih Zeki, Ahmed Rasim gibi kişilerin bu kurumda yetiştiğine dikkat çekilir. Kurumda hem kızlar hem de erkeklerin var olduğu bildirilir. Ardından Cemal Bey'in kızlara mahsus bir şube açmak teşebbüsünde bulunduğu zikredilir. Fakat mezkûr teşebbüse pek çok kişi tarafından itiraz edilir. Kadınların da erkekler gibi okuyup öğrenmesinin şer'en lazım

olduğu itirazlara verilen cevaptır. Müslüman yetimler için açılan kuruma yardım edilmesi gerektiği hadisle ispatlanır.

3.2.19.Telgraf

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîsi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından atebe-i aliyaya çekilen telgrafnâme suretidir

N.117, 6 Receb-i Şerif 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2134

“Südde-i Seniye-i Hazret-i Hilâfetpenâh-ı Azamiye” notuna yer verilir. Padişahın seyahatini tamamlayıp, Darülhilafet’e döndüğü bildirilir.

Hazım (Vali)

Dâhiliye Nezâret-i

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632

Celîlesine

“Beyrut vilayetinden vârid olan 11 Şubat sene 1327 tarihli telgrafname suretidir.” notuna yer verilir. İtalyan amiralin tebliğ ettiği nota ile limandaki gemilere yağdırılan bombardımanın sonrasında yaşananlar aktarılır. Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya konsoloslarına alınan tedbirlerden dolayı teşekkür edilir.

İmzasız

İran Müslümânları N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.73-74

Siyasiyat bölümünde yer alır. İranlıların yaşadıkları baskı ve zulüm neticesinde meşrutiyeti ilan ettikleri bildirilir. Ajans Dokstantinobel’de yayımlanan telgrafa yer verilir. Telgrafta Rusya’nın Tebriz’i işgal etmek için top ve süvarisiyle beraber hududu geçtiği ifade edilir. Şahın bu durumdan memnun olacağı tahmin edilir. Yazının nihayetinde de telgraftaki haberin doğru olmaması temennisinde bulunulur.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye’ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının suretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

“Konya’dan 14 Nisan 1325” notuna yer verilir. Konya Talebesi Namına Ulemâdan Şeyhzade Ziya, Yalvaçlı Ömer, Sekerkendli Ali, Beşkazalı Rıza, Talebeden Nevşehirli Mehmed, Bozkırlı Mehmed Ali, Bozkırlı Abdullah şerîat kisvesi altında istibdadı tekrar ortaya çıkarmaya çalışanları engelleyenlere teşekkür eder.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye’ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

“Selanik’ten: 15 Nisan 1325” notuna yer verilir. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umûmîsi tarafından gönderilen telgrafta Meşrutiyete vurulmak istenen darbeyi önleyip vatanın selameti için çabalayan millet ve bilhassa ilim cemiyetine teşekkür edilir. İrtica hareketinin şerîat perdesi altında insanları galeyana getirmemesi için yapılan telkinlerin etkili olduğu dile getirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704-705

“Maraş'tan” notuna yer verilir. Maraş Naibi Es'ad, Müftü Mustafa 9 Nisan sene 325 tarihinde ulemâ ve itibarlı kimseler tarafından fitnenin yayılmasını engellemeye çalıştıklarını zikreder. Büyük Cami'de Cuma namazından sonra Esat Bey tarafından hutbe okunur ve asayişin sağlandığı dile getirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Bitlis'ten” notuna yer verilir. Es'ad, 9 Nisan 1325 tarihinde telgrafın ellerine geçtiğinin bilgisini vererek, Müslüman ve gayrimüslimler arasında asayişin sağlandığını ifade eder.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Sirozdan: 14 Nisan 1325” notuna yer verilir. Siroz Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i İlmi Heyeti tarafından gönderilen telgrafta Padişah Mehmet Reşad sayesinde İstibdat devrinin son bulduğu aktarılır.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Sivas'tan: 16 Nisan 1325” notuna yer verilir. Sivas İttihat-ı İlmiye Cemiyeti, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Sivas Vilayet-i Heyet Merkeziyesi, Sivas Askeri Kulubu, Hınçakyan Cemiyeti, Taşnak-Sütyun Cemiyeti, meşrutiyet ve meşru meşvereti takdir ederek, hilafet ile saltanat makamına oturan padişahın millete faydalı olması için dua edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Vesâik-i Mefharet” notuna yer verilir. Mart 31 hadisesini müteakip Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından millete edilen hizmetleri matbuat sayfalarında var olması için seçilen parçaların toplu bir yerde bulunması adına Beyanü'l Hak'ta dercine karar verildiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705-706

“Sırât-ı Müstakîm'in 20 Nisan târihli nüshasının baş makalesinden” notuna yer verilir. İlim cemiyetinin neşrettiği beyannamede ulemâ kisvesi altında fesada sebep olmaya çalışan insanların faaliyetleri açıklığa kavuşturulur. Milleti izmihlalden kurtarıp hareket ordusunun vüruduna kadar insanları hazırlayan, korkularını silen ve onlara cüret verenin ilim cemiyeti olduğu bildirilir. Geçirilen korku dolu günlerde ümmeti sakinleştirmeye çalışan ve bunun için mesai harcayan kalem sahipleri arasından Beyanü'l-Hakk'a teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706

“Tercümân-ı Hakikat'in 4 Nisan târihli akşam nüshasından bir nokta-i iştirâk – Cemiyet-i Muhtereme-i İlmiye” notuna yer verilir. Tahrîr heyeti tarafından gönderilen yazıda ulemânın beyânnâme neşretmesinin sebebi aktarılır. Hizmetlerine karşılık din ve vatan ile memleketin selameti adına teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706

“Tercümân-ı Hakikat’in 3 Nisan tarihli nüshasından “Nasihat-ı Diniye” notuna yer verilir. Halkı doğru yola yönlendirdiklerinden ulemâların hep var olması temenni edilir. İlim cemiyetinin beyannamesinin Tercümân-ı Hakikat gazetesinde yayımlandığı bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.706-707

“Sabah: fi 4 Nisan sene 1325 - Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye heyet-i ahâlîsine takdiren millet-i necibe-i Osmâniye” notuna yer verilir. Tahrîr heyeti tarafından gönderilen telgrafta meşveret ve meşrutiyetin mevzu bahis edildiği beyannamenin içeriğinden bahsedilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709

“3 Nisan Yeni Gazete'den (Takvimden Bir Yaprak)” notuna yer verilir. İki zat arasında geçen diyalogta istibdat devri ve meşrutiyet rejimi mevzu bahis edilir. İlim cemiyetinin beyannamesinin kişileri nasıl teskin ettiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709

“Yeni Gazete (Takvimden Bir Yaprak)” notuna yer verilir. Milyoner, milyarder olarak bahriyenin satılığa çıkardığı vapurlardan birkaçını satın almanın hayali kurulur.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.709-710

“İkdâm Gazetesi'nin 5 Nisan tarihli nüshasından” notuna yer verilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hürriyet için büyük bir himmette bulunduğu zikredilir. Cemiyetin yazmış olduğu beyanname ile meşrutiyet rejimine olan bağlılıklarının gösterildiği eklenir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710

“Balkan Gazetesinin 23 Nisan Tarihli nüshasından” notuna yer verilir. 31 Mart hareketini icra edenlerin kimler olduğu aktarılır. İlim talebelerinin ve ulemânın 31 Mart vakasına karışıp karışmadığı konusunda kararsız kalan kişiler için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik umumi merkezinden bir telgrafi idârehâneye gönderdiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.710-711

İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

“Bilâhire mesâil-i muhaddese hakkında Yûnus Nâdî Beyefendi tarafından tahrîr ve neşrolunan (ihlâl ve inkılâp-ı Osmani) nam kitâbın 62. sahifesinden” notuna yer verilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin azaları tarafından 2 Nisan tarihinde tahrîr ettiği beyannameye şerîat namına vuku bulan ayaklanmanın şerîata ve milli terbiyeye taban tabana zıt olduğu ifade edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.711

“Yine mezkûr kitâbın 168. sahifesinden” notuna yer verilir. İlim Cemiyeti'nin yayımladığı beyannamenin Avrupa'da müthiş bir tesire sebep olduğu, Tayms

Gazetesi'nde mezkûr beyannamenin aynen nakledilerek hakkında takdir edici sözlere yer verildiği bildirilir.

Mahalli-i Şam'ı

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

Şam mahmilinin salimen Medine'ye vasıl olduğu ve sağlık durumlarının iyi olduğu telgrafla bildirilir.

Telgraf – Dersââdet'te Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Merkez-i Umûmîliğine

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Naib Keşfi tarafından gönderilen telgrafta İlim Cemiyeti'nin izniyle Amasya mebûsluğuna adaylığını koyduğunu bildirir. Neşrettiği dini ve siyasi beyannamenin Meşihat makamı tarafından kaldırıldığının bilgisini verir.

Niyazi (Resneli)

Kahraman-ı Hürriyet Resneli Muhterem Niyazi Beyefendi'den gazetemiz nâmına aldığımız telgraf bîtarafliğimiz hasebiyle derç ediyoruz

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.590-591

“Beyânü'l-Hak Gazetesi İdarehânesine” notuna yer verilir. Serbesti ve Serbest-i İzmir gazetelerinde yayımlanan fıkranın fesat içerikli bir yazı olduğuna dikkat çekilir. Matbuat âleminin bu şekilde olmasını eleştirerek, vatanı kurtaranın İttihat ve Terakki cemiyeti olduğu da eklenir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

İbrâz-ı Hamiyet

N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1756

Mustafa Sabri Efendi'ye doksan bir numaralı nüshada yayımlanan makalesi üzerine İnegöl'den gönderilen telgrafa yer verilir. "Sûret-i Telgrafnâme" alt başlığında İnegöl'deki Osmanlı donanması için Beyanü'l Hak mecmuasının fiyatının arttırıldığı, satıldığı takdirde sonucunun arz edileceği zikredilir.

İnegöl'den Telgraf

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872

Müteferrika kısmında yer alır. Bursa Şer'î Mahkemesi Meşihat makamının tayyare almasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek, tayyare ianesi için beş Osmanlı lirası gönderdiği zikredilir.

3.2.20. Resmî Yazılar

3.2.20.1. Beyânnâme

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin Dâhiliye Nezâretine takdim olunan beyânnâmesi suretidir

N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.958-962

İkinci Meşrutiyetin ülke ve insanlar için önemine değinilir. Osmanlı milletinin II. Meşrutiyet'e sahip çıkma sebebi aktarılır. Devamında makale yıldızlarla ayrılır. Hem sosyalist hem de anarşistlerden bahsedilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin vazifesi

açıklanarak, Osmanlı Devleti'nin her türlü gelişmesinde pay sahibi olduğu düşünüldüğünden cemiyetin devamına kati bir gözle bakılmaktadır.

Beyânnâme N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2294

Cemiyetin, belediye meclisleri seçiminin feshine Şehremini tarafından ısrar edildiği bildirilir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti tarafından da tervici yönünde hareket edildiği eklenir. Belediyede ıslah edilmesi gereken pek çok husus bulunduğu için cemiyetin sebepsiz yere feshedilmesi eleştirilir.

Beyân-ı Hâl N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2310-2311

Memlekete önemli derecede tesiri olan askeri ve dini kuvvetler için İlim Cemiyeti'nin canını siper edercesine çalıştığı zikredilir. Belediye seçimlerinin feshedilmeleri hakkındaki görüşlerini beyanname ile zikrettiklerini bildirir. Bu konuda beyhude yere münakaşa edilmesinin önüne geçmek için beyân-i hâl ile iktifa ettikleri eklenir.

Beyânnâme N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2650-2651

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin teşekkül etme sebebi aktarılır. Cemiyetin dikkat çekmek istediği noktalar belirtilir. İslâm dininin birtakım emel ve maksatlara alet edilemeyeceği aktarılır. Bundan ötürü Meşrutiyetin ilanını gören ulemânın 31 Mart hadisesi aleyhinde beyannameler neşrettiği bildirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyet İdâresi

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Selanik Heyetinin Beyânnâmesidir – Tesettür-i Şeri

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2135-2137

Muterizlerin tesettürün hangi hususuna itiraz ettikleri sorgulanarak, idârenin cevabına yer verilir. Kadınların iyi bir nesil yetiştirmeye katkısı olması açısından okumaları desteklenerek, eğitimlerinde kabul edilemeyecek hususlar sıralanır.

İmzasız

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin hafta içinde neşrolunan beyânnâmeleridir

N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.687-689

Müteferrika kısmında yer alır. Beyânnâmeler dört bölüme ayrılarak içeriğinden bahsedilir. Beyânnâmelerin içeriği mebûsândan bazı kimselerin istifasından duyulan endişe, İstanbul'daki karışıklığın nihayete ermesi, padişahın medreselerin ıslahı ne kadar bütçe ayırdığı, Volkan Gazetesi'nin 1 Nisan 1325 tarihli nüshasında Osmanlı Mebûsân Meclisi'nin kapatılmasının neyden kaynaklandığı, Medaris-i İlmiye başlığı altında medreselerin ıslaha ihtiyacı şeklinde yazılan yazı için tetkik yapıldığı aktarılır.

Beyânnâme-i N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2698-2699

Meşihatpenâhî

Osmanlı devletinde yaşayan Müslümanların tesettürle alakalı hükümlere verdiği ehemmiyetin azaldığına dikkat çekilir. Osmanlı devletinde tanınmış din adamlarının kendi mezheplerinin adap ve icaplarının icrasına mükellef oldukları zikredilerek, buna muhalif hareket edenlere ceza kanunun doksan dokuzuncu maddesi ile muamele edileceğinin bilgisi verilir. Müslüman kadınlara ve aile reislerine bu hususta düşen görev aktarılır.

3.2.20.2. Bildiri

İmzasız

Maârif-i Umûmiye

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1400

Nezâretinden Tebliğ Olunmuştur

Beyânü'l-Hakk'ın 21 Haziran 1326 tarihli nüshasında gezi esnasında öğrencilerin işret masaları kurduğu hakkında bir fıkra görülmesi üzerine emniyet umumiye müdüriyetine böyle bir hadisenin yaşanıp yaşanmadığı sorulur. Müdüriyetten alınan cevapta böyle bir hadisenin yaşanmadığı, Sırât-ı Müstakîm mecmuasının mezkûr makaleyi tashîh etmesi istenir.

Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden gazetelere tebliğ olunmuştur
N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478

Evvelden Hristiyan olan iki kadının İslâm dinine intisap edip çarşaf giydikten sonra Beyoğlu caddelerinde nahoş bir şekilde gezdikleri ortaya çıkmıştır. Emniyet müdürü tarafından tahkikat kararı çıkartıldığı bildirir. Buna benzer bir şekilde hareket edenlerin emniyet mensupları tarafından takip edilecekleri zikredilir.

Bab-ı Vala-yı Fetvâ-i Penâhîden bilumûm cevâmi' ve mesâcid-i eimme ve müezzinine

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1626

Darü'l-Hilafetü'l Âliye ile bazı Osmanlı Devletlerinde kolera hastalığı için yardımlar yapıldığı aktarılır. Namazdan sonra cami ve medreselerde hastalıkla ilgili söylenen sözlerde birliğin sağlanması istenir.

Matbûat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden umûm sırasında tebliğ edilmiştir

N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1782–1783

“Beyânü’l-Hak Gazetesi müdüriyetine” notuna yer verilir. Dini meselelere ait makalelerin pek çok yayın organında neşredildiği aktarılır. Dini meselelerde münakaşa ve ihtilafa ait yazıların da bulunduğu zikredilerek, mezkûr yazıların neşredilmesi temenni edilir.

Divan-ı Harb-i Örfiden N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Müteferrika kısmında yer alır. Dersaadet’te intişar eden gazetelerin bir kısmı tembihlere rağmen şahıslarla uğraşırken bir kısmı da ecnebilere aldıkları havadisleri aynen yayımlamaktadır. Bu şekilde neşriyata devam edenlere Divan-ı Harb-i Örfiye tarafından lazım gelen muamelenin icrasına karar verilir.

Matbuat-ı Dâhiliye Müdüriyetinden vârid olmuştur: Beyânü’l-Hak Gazetesi Müdüriyetine

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339

Beyânü’l-Hakk’ın 18 Temmuz 1327 tarihli nüshasında, Makam-ı Meşihatla Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine başlıklı bir makale yayımlandığı bildirilir. Makalede Çorum ulemâsı Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye şubesi teşkiline teşebbüs etmesi üzerine sâbık vali Münif Bey ve mutasarrıfların tehdidine uğradıkları zikredilir. Çorum ulemâsı tarafından gönderilen cevapta hem resmi bir müracaatın hem de naip ve müftü efendilerin malumatının olmadığına dikkat çekilir.

Matbûat-ı Dâhiliyeden N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2843

Kadınların tesettürü hakkında Meşihat makamının neşrettiği beyânnâme ile ilgili hem olumlu hem de olumsuz pek çok makale yazıldığı belirtilir. Bu yazıların zihinleri

kurcalamaya sebep olduğu Meşihat makamınca dile getirilir. Mezkûr beyânnâmeye aykırı yazılar yazan gazete müdürleri hakkında kanuni muamele başlatılacağı bildirilir.

Beyânü'l-Hak N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2868

Beyânü'l-Hak mecmuası, vaazların ruhsat istihsaline mecbur edilmesine taraf olmadıklarını bildirir. Üç ayların başlaması sebebiyle müftülerin bunu suiistimal edebileceği zikredilir. Taşraya gönderilecek ilim talebelerine ruhsat verilip verilmeyeceği sorgulanır.

Matbûat-ı Dâhiliye N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3016

Müdüriyetinden

Birinci kolordu kumandanlığı Dersaadette intişar eden gazetelerde şahsi ihtiras ilcasıyla heyecanlı kelimelerin bulunduğu makaleler yazılarak kişilere tahkir ve tezyif edilmemesi ricasında bulunur.

Mehmed Şemsüddin

Dersaadette N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2002-2004

(Beyânü'l-Hak) Ceride-i Feridesine

Beyânü'l-Hakk'ın 105 numaralı nüshasında Mülhikat gazetesinden nakledilmiş fıkrada Ziraat Bank kâtiplerinden bir zat mahkemeye davet edildiği halde katılmadığı yazılır. Hâkimin gönderdiği nasihat ve tebligatı da alaycı bir dille reddeden kâtip için Ali Efendi'nin fetvasına başvurulur. Müftü Mehmed Şemsüddin de Ali Efendi'nin verdiği fetvanın doğru olduğunu savunarak, mezkûr olayda iman ve nikâh tecdidine gerek duyduğunu bildirir.

Takvîm-i Vakayi

Evkâf Nezâreti

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Hukuk Müşâvirliğinden

Evkaf nezaretinin haberi olmadan gazetelerde birtakım kararlar alındığına dair neşriyatın yapılması konuyla alakalı kişileri müteessir eder. Evkaf nezareti bu haberlerin doğruluk değeri olmadığını bildirir.

3.2.20.3. Fermân

İmzasız

Kahraman Gazanfer Nihad Birinci Sultan Murâd Hazretlerinin Gazi Uranüs Bey'e Vermiş olduğu fermân-ı âli olup mündericâtı ahlâk ve târih-i nokta-i nazarından mesleğimize muvafık bulduğumuzdan dercini münasip gördük

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1974–1976

Uranüs Bey'e ithafen yazılan fermandır. Rumilinin Emrullah Sultan ile Uranüs Bey tarafından fethedildiği ifade edilir. Bundan dolayı Uranüs Bey'e iyilik ve ihsanda bulunulduğu zikredilir. Ardından beyin adaletten şaşmaması gerektiği zikredilerek, devlet yönetimi ile ilgili birtakım tavsiyelerde bulunulur. Fermanın sonunda da beyin daima ülkesine hizmet etmesi için dua edilir.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Padişah Mehmed Reşad'ın Hatt-ı Hümayununa yer verilir. Gazi Ahmet Muhtar Paşanın istifasını verdiği, Kanûn-i Esasi'nin 27. Maddesi mûcibince yeni vükelâ heyetinin

seçildiğini bildirir. Ordunun intizamı temin edip muvaffakiyetli olması ve hukuk devletinin her surette mahfuz edilmesiyle ilgili tedbirler alındığı aktarılır.

3.2.21. Bayramlar

3.2.21.1 Dînî Bayramlar

Hüseyin Hazım

Iyd-i Sâid-i Adhâ N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.298-299

Kurbanın kimlere farz olduğu, kesildiğinde nelerin yapılması ve yapılmaması gerektiği ile ilgili bilgi verilir. Konuyla alakalı beyte yer verildikten sonra okuyucuların bayramı tebrik edilir.

3.2.21.2. Millî Bayramlar

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

10 Temmuz N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2182-2184

Iyd-ı Millîsi

Millî bayram olarak addedilen 10 Temmuz'un sevinçle kutlandığı bildirilir. Her tarafa sancakların, levhaların asıldığı dile getirilir. 10 Temmuz'un neden bayram olarak kutlandığı aktarılır. Ardından Meşrutiyetin ilanının dördüncü sene-i devriyesinin kutlandığı zikredilerek, bundan evvelki üç kutlamanın sebebi açıklanır.

İmzasız

Iyd-1 Millî

N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1370

10 Temmuz Osmanlı Devleti'nin milli bayramıdır. Seneler boyunca zulüm gören Osmanlı milletinin 10 Temmuz'da tahakküm ve esaretten kurtulduğu zikredilir.

3.2.22. Tenkit

3.2.22.1. Din Adamlarına Yönelik Eleştiri

Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf

Ramazân-ı Şerifte

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s. 1499-1500

Vaaz ve Nasihat

Ramazân ayında Konya'ya birkaç tiyatrocü geldiği için ulemâların camide vaaz ve nasihati terk ettikleri zikredilir. Yapılan tetkikler sonucu haberin doğruluğunun ortaya çıktığı bildirilerek, ulemânın tutumu eleştirilir.

Abdülvehhab (Bolu Mebusu)

Yeni Gazete'de Görülmüştür: Kaş Yapalım Derken Göz Çıkarmamalı

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1672-1673

Dersaâdet'te ve taşrada intişar edilen bazı gazetelerde müftü Fahrettin imzasıyla yayımlanan yazılarda; hac, zekât, kurban gibi hususlardan bahsedilerek onlar için sarf

edilecek paraların donanma ianesine verilmesini şer'î bir lisan ile açıklanır. Makaleyi yazan kişinin verdiği fetvanın doğru olmadığı zikredilerek, müftülüğü sorgulanır.

Ahmed Mikdâd (Divrikli)

Lem'a-i Diyanet N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.137-138

İlim ve maâriften mahrum olan kişilerin ulemâ kisvesi altında İslâm âlemine türlü bidatler türettikleri bildirilir. Bu gibi kişilerin yanlış tefsirler yaparak bazı dini hükümleri çözdükleri de aktarılır.

Ahmed Necâtî (Alaşehirli)

Ulemâ-yı Kirâmdan N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3009-3010

Bir Rica

Ulemânın millet üzerinde tesir edebilmesi için siyasi fırkalardan hiçbirine mensup olmaması gerektiği zikredilir. Osmanlı devletinde seçim esnasında partizanlık yaparak mensup oldukları fırka namına propaganda icra edip, ayet ile hadisleri fırkaları lehine tefsir, şer'î hükümleri tahrif edenlerin varlığı teessüfle karşılanır.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Trablusgarp ve N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2382-2384

Bir Vak'a-i Târihiye

Ahzab muharebesi hakkında malumat verilir. Ahzab ve Trablusgarp hadiselerinin karşılaştırılması yapılır. Ardından Osmanlı devletinde uçak sanayiinin ilerleyememesinin sebebi aktarılır. Osmanlı milletinin tayyareyle nasıl tanıştığı ve sonucunda nelerin yaşandığı anlatılır. Yakın zamanda yaşanan bir hadisede iki sene evvel bir sofinin kendilerinin asr-ı saadette olduğunu söylemesi eleştirilir. 20. Asırda hem peygamber bulunmadığına hem de asr- saadette olunmadığına dikkat çekilir.

Trablusgarp ve N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2414-2416

Bir Varaka-i Tarihiye Serlevhalı Makaleden

Trablusgarp ve N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2436-2438

Bir Vak'a-i Târihiyeden-3

Ulemâ-yı Kirâm N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2621-2623

Ve Fırkalar

Hem İstanbul hem de taşradaki ulemâların camilerde ayet ve hadisleri mensup oldukları cemiyete göre tefsir etmeye başladıkları dile getirilir. Ulemâlara hitaben Hz. peygamberin yolunu takip etmeleri, cemiyet ve kulüplere tabi olmamaları, fırkaların ihtirasları içerisinde mevcudiyetlerini kaybetmemeleri aktarılır.

Yine Ulemânın N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2642-2643

Bîtarafılığı Meselesi

Ulemânın cemiyetlere neden girdiği sorularak, cevaplanır. Ulemânın tarafsız olmasının kendi köşesine çekilmek anlamına gelmediği zikredilerek, hak ve hakikati gözeten siyaseti takip etmeleri gerektiği dile getirilir.

Ahvâl-i Ulemâ ve

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2651-2652

Teessürlerim

Ulemâların fırkacılığa meyletmelerinin milletin faydası için uygun olmadığı ifade edilir. Müftünün herhangi bir cemiyete girmesi halinde mezkûr yerin lehine konuştuğu örnekle ispatlanır. Yazar hiçbir cemiyete muarız ve muhalif olmadığını zikrederek, kendisini zikredilen konuyla alakalı müteessir eden iki hadisenin varlığına dikkat çeker.

Kefâret-i Savm Meselesi ve Abdürreşid Efendi'nin Konferansı

N.152, 13 Rebülâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2702-2704

Abdürreşid Efendi'nin Şehzadebaşı'nda verdiği konferansta orucun kefaretiyle ilgili sarf ettiği sözler eleştirilir. Mezkûr konuyla alakalı fihhi bilgilere yer verilir.

Amâim ve Alâim

N.154, 27 Rebülâhir 1330 \ 2 Nisan 1328, s.2739

Sarık takan kişilere yöneltilen eleştiriler aktarılır. Sarık takan ashabin yaşam tarzlarının ikiye ayrıldığı zikredilir. Birinci gruba gıpta edilirken ikinci gruba da esef edildiği dile getirilir. Amaim yani sarıklılar için iftihar edilecek en önemli hususun din ve millete hizmet olduğu belirtilir.

Boyunoğlu Mehmed Zeki

Darülfünûn ve

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1808-1811

Medâris-i İslâmiye Şebâb-ı Mütfekkiresine

Yazar, İstanbul tiyatrosunda Abdürreşid İbrahim Beyle yapılan konferansta tenkit ve tasvip ettiği hususları sıralar. Mezkûr hususlar sarıklıların donanma ianesine iştirak

etmedikleri, zekât, İttihat ve Terakki cemiyetinin İslâm âleminde ilk teşekkül eden cemiyet olduğuna yönelik sözleridir.

C. F.

Vaaz - Vâizler N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3072-3073

Bir milleti içtimainin esiri olmaktan kitap ve gazetelerin kurtardığı zikredilerek, nutuk ve vaazların da aynı şekilde teşvikinin olduğu bildirilir. Vaizlerin arasında muhterem şahsiyetlere sahip olanlar varsa da ümit ve emniyet veren dimağların az olduğu zikredilir. Mezkûr heyetin terakkiye muhtaç olduğu belirtilir.

Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

Ulemâ-yı İslâm'ın N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2798-2799

Mevki-i Siyasîsi -1

Ulemâların korkmadan dini ve siyasi vazifelerini yerine getirip getiremediği sorgulanır. Kadim ulemâlarla 20. asırda yaşayanlar karşılaştırılır. İslâm ulemâlarının memleketin ahlâkını bozan, dini itikatların bozulması için uğraşan dâhili ve harici düşmanlarla uğraştıklarına dikkat çekilir. Müslüman avam ve havas takımın şer'î hükümlere vakıf olmaması acınacak bir hal olarak addedilir. İslâmî ilimlerin Müslümanlar arasında yayılmasına engel olan sebeplerden birinin de Arapça'nın yeteri kadar öğrenilememesi şeklinde telakki edilir. Dini ilimler ile lisanla ilgili kitapların muğlak ve karışık bir şekilde yazıldığına dikkat çekilir. Ulemânın siyaset ve ilimle iştiğal ettiği takdirde vazifelerinin ne olduğundan bahsedilir. Ulemânın milli siyasetle uğraşmasının doğru olmadığını düşünenler eleştirilir.

Ulemâ-yı N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2812-2813

İslâmiye'nin Mevki-i Siyasîsi – 2

Ulemânın Mevki-i N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2828-2829

Siyasisi – 3

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Riyâ Perdesi Altında N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1686-1687

Hikmetfûrûşluğa Yeltenenlere

Şeyh Mihr-i Din Arvasi, Bünhan imzası altında yazı yazan kişilerin gerçek kimliklerini ortaya koymaları gerektiği zikredilir. Hiçbir zaman hocaların kibirli ve küstah bir şekilde davranmadıkları eklenir.

Hocazâde M. K (Kef).

“Beyânü'l-Hak” Cerîde-i Muhteremesine İzâh-ı Hakikat

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2129-2130

Beyânü'l-Hakk'ın 114 numaralı nüshasında Elhac Mehmed imzasıyla derç edilen bir makalede Eskişehir ahâlisinin memlekete ait bazı icraatları ihtilaf ettiği, müftünün de tarafsızlığını koruyamadığı zikredilir. Yazar hakikatin bu şekilde olmadığını dile getirerek, meseleyi izah eder.

Hocazâde Osman Nûrî (Kırımî)

Bugünkü Mev'izeler N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2693-2694

Hoca efendilerin fırka içerisindeki çekişmelerinin dini bir şüphe şeklinde gösterilmesi eleştirilir. İlim talebelerinin hocalarını mezkûr durumda görmelerinin istikbale umutsuz bir nazarla bakmalarına sebep olduğu bildirilir.

Hüseyin Hazım

Ba's-i Bade'l Mevt N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.60-62

Yazar, ekâbir olarak zikredilen zatların ölümle ilgili sözlerine yer verip, bazı şahısları da düşüncelerinden dolayı eleştirir.

Mev'ize-i Hasane N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1342-1344

Vazifesini hakkıyla yapması zor olan kişiler arasında vaizlerin de bulunduğu dile getirilir. Nasihat namına yayımlanan kitaplar, tefsirler olduğu halde kâfi derecede izah, doğru bir muhakeme yapılmadığına dikkat çekilir. Bir vaizin kendisinde ne gibi hususları barındırıp işini nasıl yapması gerektiği hakkında bilgi verilir.

İbnülemin Ahmed Tevfik

Diyânetten Tecerrüt, N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.624-627

Medeniyetten de Tebâüddür

Kişinin dinine bağlı olmasının önemine değinilir. Medeniyetin asarı layıkıyla anlaşılmadığında sebebinin diyanetteki ihmal ve eksiklikte aranması gerektiği bildirilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Doğru Sözler, Acı Hakikatler - Teceddüt Âleminde – Baîd Fikirler

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2123-2125

20. asrın ulemâlarının içtihadattan bahsedememelerinin sebebi açıklanır. Müçtehidin tanımını yapılır. İran'ın başına gelen felaketlerin müsebbibinin içtihat ve düecollo olduğu zikredilir.

Âmennâ – Mezâhib

N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2700–2702

Fırka kavgalarının ulemâ için uygun olmadığı zikredilir. Osmanlı devletinde başka tarafa mensup kişileri sapkın olarak addedenlerin bulunduğu dikkat çekilir. Mezkûr bakış açısı eleştirilir. Yirminci asırda İslâm âlemine uygulanan manevi baskıyı yok etmek için nelerin yapılabileceği zikredilir. Mevcut asrın sapkın eserleri on bir maddede listelenir.

Hayat İlmi

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2947-2948

Manevi hayatın fasılasız say ile husule geldiğine dikkat çekilir. Onu ihya edecek yegâne kişinin ulemâ olduğu zikredilir. Ulemâların evveldeki ve 20. Asırdaki yaşayış biçimleri karşılaştırılır. İlmi hayatların açtığı cereyanlar sayesinde terakkinin sağlandığı zikredilir. Ahlâktaki inkılapların, değişmelerin, hürriyete, ticarete, ziraata ve içtimai hayata su-i tesir ettiği dile getirilir. Ulemânın da dâhil olmak üzere hiç kimsenin haklı, haksız herhangi bir durum karşısında susmaması gerektiği ifade edilir.

İmzasız

Cevâb-ı Muhık N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.487-488

Avrupa ulemâsından birinin şerîatla ilgili sözleri aktarılır. Bunun üzerine Liverpoolde Mehmet Abdullah bin Konstantin tarafından mezkûr düşünceleri tenkit ettiği cevabına yer verilir. Ardından şerîatın ve enbiyanın İslâm dini için olan önemine değinilir.

Cevâb-ı Muhık N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.504-506

Cevâb-ı Muhık N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.536-538

Beyânü'l-Hak N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2004

Mehmed Şemsüddin'in makalesi zatın mahkemeye davet edilip katılmaması halinde vuku bulan vaka daha detaylı izah edildiği için yayınlanmasının uygun görüldüğü aktarılır. Kâtibin mahkemeye gitmemek için mazurum demesini müftünün alay olarak addettiği lakin bunda mazeretini bildirmekten başka bir şey olmadığı savunulur.

Beyânü'l-Hak N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2322

“Ders Vekâleti Heyetinin Bursa Ulemâsı Hakkında Ayne, Nakizine Verdikleri Karara Dair” isimli makalenin gazetenin tarafsızlık ilkesine uyulması için yayımlandığı bildirilir. Şeyhülislâmlık makamının ve bu hususta Bursa müderrisinin icra ettiklerinin kanunsuz olduğuna dikkat çekilir.

Beyânü'l-Hak

N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2389-2390

A.A. imzasıyla Beyânü'l-Hak'ta yayımlanan makalede eğitime dair sunulan düzenlemelerin Bursa müderrisini ikiye ayırdığı bildirilir. Tensikatın kanuna istinaden yapıldığı müderrislerin icra etmediği dile getirilir. Ayrıca mezkûr tensikatın kanunsuz yapıldığına karar verilir.

Mehmed Fevzi (İzmitli)

El – Eşyau

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3039-3040

Merhune Bievkatihâ

Yazar, Beyânü'l-Hakk'ın 168 numaralı nüshasında yayımlanan “İntibah-ı Ulemâ” isimli makale hakkındaki düşüncelerine yer verir. II. Meşrutiyetin ilanından sonra ulemânın bir kısmının tekrar uykuya daldığı, diğer kısmının ise sükûtu tercih ettiği aktarılır.

Mehmed Şükrî

Vâizlerimiz Hakkında

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3052-3054

Birkaç Söz

Vaazların sadece Ramazân ayında diğer aylarda da yapılması temenni edilir. Avrupalıların Hristiyanlığı yaymak için pek çok misyoner gönderdiği sırada birçok ulemânın lakayt davranması eleştirilir. Ayrıca bazı vaizlerin kitaplarda olmayan birtakım kıssalar, masallar uydurarak vaaz vermesi cehalet olarak nitelendirilir. Vaizlerin şer'î ahkâmı anlatmak için hangi hususlara dikkat etmeleri gerektiği sıralanır.

Mehmed Ziyaeddin

Hakan-ı sâbıkın halli hakkında kable's şerîadan sâdır olan fetvâ-yı şerîfe sûreti

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.692

Müslümanların imâmı olan Zeyd'in bazı mühim şer'î meseleleri şerîat kitabından çıkarması ve onları değiştirmesi eleştirilir. Müslümanlar arasında fitne çıkardığı savunulur.

Mustafa Âsım (Karahisar Şark Müftüsü)

Ulemâ-yı İslâmiye'nin N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2511-2513

Nazar-ı İntibâhına

İslâm ulemâlarının meşru bir şekilde hareket eden firkaları takip etmesi gerektiği zikredilir. Ulemâların ilim talebelerine ders yerine hangi gazetelerin okunup okunmayacağını söylemeleri eleştirilir. Ardından insanların dini nasıl yaşadığı tartışılır. Yazar, meşrutiyetin ilanından beri İslâm ulemâlarının vazifelerini su-i istimal ettiklerini dile getirir.

Mustafa Hakkı (Aksekili)

Ulemâ-yı N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.795-796

İslâmiye ile Hasbihâl

Ulemâ makamına pek çok defa kendi menfaatlerini düşünen şahısların geldiği bildirilir. Bazı ulemâların verdikleri vaazlar üç kısma ayrılarak tenkit edilir.

Mustafa Sabri

Din-i İslâm'da Hedef-i N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.8-11

Münâkaşa Olan Mesâil

Kişilerin İslâmî konularda bilip bilmeden ahkâm kesmeleri eleştirilir. Medreselerin durumu mevzu bahis edildikten sonra kimi ulemâlar tarafından ortaya atılan çeşitli sözlerin İslâmiyet'e zarar verdiği aktarılır.

Din-i İslâm'da Hedef-i N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.89-92

Münâkaşa Olan Mesâilden

“Üçüncü nüshamızdan mâ'bad” notuna yer verilir.

Din-i İslâm'da Hedef-i N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.106-110

Münâkaşa Olan Mesâilden

“Geçen nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir.

Din-i İslâm'da Hedef-i N.8, 27 Şevval 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.154-158

Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden

“Altıncı nüshadan mâ'bad” notuna yer verilir.

İlmiye Bütçesi N.106, 16 Rebîülâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1958-1961

Münasebetiyle

“(Cenab-ı Hak ilmi sarıklılardan aldı feslilere verdi)” notuna yer verilir. İlmiye bütçesiyle ilgili Mebûsân Meclisi’nde müzakere esnasında muhtelif görüşlerin cereyan ettiği aktarılır. Ardından Malatya mebûsunun sarıklı ve fesli kişilere yönelik sözlerine yer verilir. Devamında Mustafa Sabri’nin mezkûr sözler hakkındaki eleştirileri bildirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Memleketimizde N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2565-2567

Kanûnsuzluk

Kütahya’dan gönderilen şikâyetnamelerde vilayetten verilen bir emir üzerine medreselerin satılarak hâsıl olan meblağ ile yeni bir binanın inşa edilmesini mutasarrıf, naip ve müftünün de teşebbüste bulunduğu yazılmaktadır. Mezkûr hususun kanunsuz olduğu dile getirilir. Ulemâların bu konuda sessiz kalmaları eleştirilir.

Müntesibin İlmiyeden Biri

Bir Millet Nasıl N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1684-1686

Muzmahil Olur?

Selanik İlim Cemiyetine bağlı bir ulemânın sarf ettiği sözleri aktarılır. Yazar, ulemânın hareketinin istibdat olup olmadığını sorgular.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Garip Bir

N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2644-2646

Gayretkeşlik

Yazar Dırama sancağında Yeni Asır gazetesi muharririyle eğitim ve maârif hakkında konuştuğu esnada sarıklıları mevzu bahis ettiğini bildirir. Bunun üzerine tehdit edilen yazar, mezkûr zatla siyasete sarıklıların girip giremeyeceğini tartışır. Sancaktan kovulan yazar, meseleyi jurnalcilik olarak addeder.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Muhterem Beyânü'l-Hak Ceride-i mübeccelesi İdare-i Âliyesine - tebliğ-i ahkâm-ı diniye tohum-ı fesat saçmakla tefsir olunabilir mi?

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2080-2081

Eskişehir'de yaşanmış bir vakada müftünün hangi sebepten suçlandığı zikredilerek, iki tarafın iddialarının gazetede yer aldığı ifade edilir. Müftünün mezkûr sözleri "Hakikat" gazetesinde fesat tohumları saçmaktan geri duramayacağı şeklinde tefsir edilir. Meclis-i Mebûsân'ın ceza kanununda bu hususla ilgili bir kanun çıkarması temenni edilir.

Cemiyet-i

N.141, 11 Muharrem 1330 \ 19 Kânûnievvel 1327, s.2531-2532

İlmiye-i İslâmiye

Birecik kaymakamı Ahmed Hilmi Efendi'nin din ve şeriat hakkında sarf ettiği sözlerin insanları tahkire kadar vardığı zikredilir. Mezkûr makaleye imzasını atan ulemâların isimleri zikredilir. Ayrı bir paragrafta yazar, Müslümanlara yapılan zulmün yer aldığı Azadamard'ın makalesine yazılan reddiyeye teşekkür eder.

Eser-i Cehâlet mi

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3026-3028

Diyânete İzhâr-ı Adâvet mi?

Ahâlîye hizmet etmek üzere, ilmiye, adliye, maliye, askeriye şubelerinin inkısam olunduğu, hükümetin dininin İslâm olduğu için Meşihat makamının da muamelede bulunmasının muvafık olduğu zikredilir. Sarıklıların, hocaların intihaba katılmasında bir sakınca olmadığı bildirilir. Dinin tekmil edildiği ve mebûsân kürsüsünün cami kürsüsü olmadığını zikredenler eleştirilir.

Seyyid (Darendevî)

Teessüf

N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.112-114

Ramazân ayının sona ermesiyle mescitlerin, camilerin tenhalaşması; vaizlerin, hafızların söz ve tilaveti terk etmesine teessüf edilir. Namazın sadece Ramazânda değil diğer aylarda da farz olduğu dile getirilir. Duanın kabul olduğu vakitler örneklerle sıralanır.

3.2.22.2. Muhtelif Yayın Organlarına \ Eserlere Yönelik Eleştiri

Abdullah (İlahiyat Şubesinden Mezun)

Red ve İspat

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2913-2915

Hakkında Bir İki Söz

Ulemâdan Akşehirli Harputizâde Hacı Mustafa “Madde ve Kuvvet”e reddiye olmak üzere yazdığı Ret ve İspat isimli eserin Zekâ Gazetesinde tenkit edildiği bildirilir.

Eleştirilerin bir kısmına yer verilir. Ardından Hacı Mustafa Efendi'nin eserin tenkit edilen hususlarına cevap verip vermeyeceği sorgulanır.

Abdullah Edîb \ Edîb

Bir Hakikatin İzâhı N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1996-1998

Yazar; Ahmed Hilmi Efendi'nin Târih-i İslâm'ın 18. cüzünde garanik meselesiyle alakalı, Mahmut Es'ad Efendi'den "Târih-i Din-i İslâm" isimli eserindeki izahatı ile Darülfünun edebiyat ve ilahiyat şubesi müdürü İsmail Hakkı Efendi'den aldığı mütalaaya yer verir. Mezkûr izahatın tafsilatlı bir şekilde tenkidi aktarılır.

Abdülahad Dâvûd \ A (Ayn). Dâvûd

Çin Müslümanları – 5 N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1317-1320

"Konfüçizm Din ve Felsefesi" notuna yer verilir. Târih-i İslâmiyet isimli eserin Dozy tarafından yayımlanan bir eser olduğu zikredilir. Maârif Nazırı Fazlı Emrullah Efendi'nin mezkûr eseri reddetmek için bir heyet teşkil ettiği aktarılır. Ardından Çin'in tarihinden, Konfüçyüs ile çeşitli filozoflar tarafından verilen eserler ve bu eserlerin konusundan bahsedilir. Ayrıca eserlerin yazar tarafından noksan addedilen yerlerin eleştirisi de yapılır.

Ahmed Necâtî (Alaşehirli)

Cürmden Sükût N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2721-2722

İştirâk-ı Cürmdür

Balkan ceridesinde 11 Mart 1328 tarihli 16019 numaralı nüshasında “Âlem-i İslâm Matemlere Girsin” başlığı ve İbnü’r-Reşat Mithat Kemâl imzasıyla yayımlanan makalede Beyânü’l-Hak ve ulemânın pervasızca tekfir edilerek, maddi ve manevi kuvvetlerin eleştirildiği zikredilir.

Ceride-i Zekâda N.155, 5 Cemâziyelevvel 1330 \ 9 Nisan 1328, s.2751-2753

Bir Cüret-i Garîbe

Ceride-i Zekâ’nın 3 Nisan 1328 tarihli ve 3 numaralı nüshasında imzasız bir makale yayımlanır. Makalenin sahibi tesettür-i nisvana ait Meşihat makamının beyannamesine karşı mezkûr ceridenin 2 numaralı nüshasındaki Hüseyin Kami Bey’in tenkidini tasvip ettiğini bildirir. Ardından muharrir mezkûr hususla alakalı tenkidine yer verir.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Bir Budalanın N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2369-2371

Hezeyânları

Haftalık Mehtâb ceridesinde yayımlanan “İçtimaiyat ve Âlem-i İslâm” başlıklı makalenin kahvede gençler tarafından okunduğunu tesadüfen gören yazar, mezkûr eserin içeriğinden bahseder. Muharrir sarf ettiği sözlerden ötürü tenkit edilir.

Ali Osman (Trabzonî)

Ders Vekâleti heyetinin Bursa Ulemâsı hakkında ayne, nakîzine verdikleri karara dair

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2319-2322

Evvelden Fenari'ler, Molla Hüsrev'ler, Hayali'ler gibi kişilerin yetişmesine sebep olan Bursa medresesinin çizgisini aynı şekilde devam ettirememesi eleştirilir. İstanbul'da ilim talebelerine maaş verilirken, Bursa medresesinin sahipsiz kalmasına dikkat çekilir. Mezkûr hususla alakalı bir emirnamenin tanzim edildiği zikredilerek, içeriğine yer verilir. Eserin tenkit edilecek hususları beş maddede ele alınır.

A (Ayn). R

Beyânü'l-Hak İdaresine N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1358-1360

Elverdani adındaki bir fedainin Mısır'ın başvekili Batrus Gali Paşayı katletmesi üzerine suçluya verilen karar aktarılır. Mezkûr kararla ilgili Deyli Telgraf Gazetesi'nde yayımlanan fıkraların özetine yer verilir. Zikredilen fıkralarda İslâmiyet cihanın nazarında kötü gösterildiği için eleştirilir.

Cemiyet-i İlmiye Efrâdından Biri

Taklit ve İçtihâd N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1026-1029

Beyânü'l-Hak mecmuasında Mustafa Sabri Efendi tarafından yazılan bir makaleye Feylesof Rıza Tevfik Bey'in Yeni Gazete 'de verdiği cevapta ilim mensupları tenkit edilir. Devamında Rıza Tevfik Beyin sözleri eleştirilir.

C. Mehmed Ali

Varaka-i Mahsûsa N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.294-295

Müteferrika kısmında yer alır. Yazarın Ahmet Mithat ve Rıza Tevfik tarafından Türklerin mevzu bahis edildiği müsamereyle ilgili izlenimlerine yer verilir.

Hakî el-Mevlevî

İslâmiyet Nâmına N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2096-2097

Bir İstirhâm

Farmason cemiyetinden olduğu düşünölen bir kimsenin neşrettiği İzdivaç Mektupları isimli esere karşı Tâhirü'l Mevlevî'nin "Cinayet-i Tahrîr" başlıklı makalesinde yer alan hususların ilgili makamların dikkatini celp etmemesi hayretle karşılanır. Küçük bir hata neticesinde dini bir gazete kapatıldığı halde ahlâka mugayir yazılan mezkûr esere müsaade edilmesi eleştirilir. Makalenin ilim talebesi imzalı olmasına matbuat âleminin sessiz kalması hayretle karşılanır. Yazara göre makalenin amacı açıklanır, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin milletin selameti için bu konuya sessiz kalmaması istirham edilir.

Halil Edîb

Metânet-i Âzim N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.481-484

Gazetelerden şikâyet edilmiştir. Halil Edîb'in yazdığı bir makaleden dolayı istibdat taraftarlığı şeklinde etiketlenmesi eleştirilir.

Hayrüddin (Nevşehirli)

Doktor Dozy'i Red N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2874-2876

Doktor Dozy'nin İslâm dini hakkında yazı yazması ve Abdullah Cevdet'in de mezkûr yazıyı tercüme etmesi eleştirilir. Doktor Dozy'nin "Târih-i İslâmiyet" olarak adlandırdığı eser yazarın indinde İslâm dinine reddiye ya da hicviyedir. Zikredilen eserde yer alan düşünceler tenkit edilir. Mütercim Abdullah Cevdet Bey'in "İfade-i Merâm" ismiyle yazdığı makalede namaz, oruç ve diğer ibadetlerini yerine getiren Müslümanların cahil denilerek tahkir edilmesi eleştirilir. Hamiş başlıkları altında Abdullah Cevdet'in serbest bir şekilde gezmesinin hilafet makamına merbut olan Müslümanların maneviyatlarının zedelenmesine yol açtığından Meşihat makamının yapılması gereken muameleyi ifa etmesi istenir. Ayrıca İstanbul'da zuhûr eden Vücûdiye mezhebinden bazılarının yüksek memuriyetlerde ve panteizmi neşretmekte oldukları da bildirilir.

Doktor Dozy'i Red N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2909-2911

Doktor Dozy'i Red N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2928-2930

Doktor Dozy'i Red N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2957-2958

Doktor Dozy'i Red N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2979-2982

Doktor Dozy'i Red N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2992-2995

Doktor Dozy'i Red N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3003-3004

Doktor Dozy'i Red N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3021-3022

Hayroviç İsmail

Şeyh Muhsin Fânî'ye

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3094-3096

Cevap

Tanin Gazetesi'nin 17 Ağustos 1328 tarihli nüshasında “Şark Meselesinin Türklüğe Göre Yeni Yüzü” başlığıyla yayımlanan makalede Müslüman anasırlar arasında nifakın çıkartılmaya çalışıldığı, Türklük meselesinin ortaya atıldığı, Arnavutluk'ta hükümetin kabul ettiği talepler yüzünden Türklerin hukukuna tecavüz edildiği ve artık eski Türkiye'nin mevcut olmadığı yazılır. Makalede bahsedilen noktalar eleştirilerek, savunulan tezlerin ispatı için Namık Kemâl'in eseri zikredilir.

Harputizâde Mustafa (Akşehirli)

Tevhîd – Teslîs

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2938-2939

Muallim Ohanis Kirkoryan'ın “Üç mü Bir mi?” adıyla yayımlanan eserin maksadı zikredilir. Muallimin amacının Hristiyanların teslis hakkındaki itikatlarının şirk veya küfrü barındırmadığını Müslümanlara bildirmek şeklinde yorumlanır. Tenbihat başlığı altında eserde ilmi hakikatlerin ve fenni inceliklerin olmadığı savunulur. Ardından eserde yer alan ibarelerin eleştirisine yer verilir. Kur'ân-ı Kerîm'de teslisi reddeden hükümlerin bulunduğu dikkat çekilir. Bir, üç meselesinin maddi bir misal ile izahının talep edilmemesi gerektiği aktarılır. Yazar mezkûr meseleler hakkında görüşlerini bildirir.

Tevhîd, Teslîs

N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2956-2957

Tevhîd, Teslîs

N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2977-2979

Tevhîd, Teslîs N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2990-2992

Tevhîd ve Teslîs N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3020-3021

Tevhîd ve Teslîs N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3121-3123

Tevhîd – Teslîs N.180, 10 Zilkade 1330 \ 8 Teşrinievvel 1328, s.3150-3151

Halil el-Rahman

Beyânü'l-Hak N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1746-1747

Risâle-i Muhteremesine

Selanik'te yayımlanan Zaman Gazetesi'nin 315 numaralı nüshasında Kavala maârifine dair neşredilen makale eleştirilir. Ardından Kavala'da yapılan mektebe atanan Selanikli müdürün İlkokul talebelerinin Fransızca ders görmelerini istemesi tenkit edilir.

Hüseyin Hazım

Küllü Enae N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1029-1031

Yeteraşşehu Bimafihi

Yeni Gazete'nin 530 numara ve 3 Şubat 1325 tarihli nüshasında Edirne mebusu Filozof Rıza Tevfik imzasıyla yayımlanan makale dört ayrı noktada eleştirilir. Rıza Tevfik'in mezkûr makaledeki sözlerine yer verilerek tenkit edilir.

Küllü Enae N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1043-1045

Yeteraşşehu Bimafihi

Küllü Enae N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1062-1064

Yeteraşşehu Bimafihi

İntâk-ı Hak ve N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1507-1509

Medeniyet-i İslâmiye

Edirne mebusu Rıza Tevfik Bey'in Yeni Gazetede yayımladığı makalede İslâm dinini küçümsediği, Yeni İkdâm gazetesinin 183 numaralı nüshasında ise İslâm ittihadı meselesi hakkında fikir beyan ettiği aktarılır. Makalelerin belli bir kısmına yer verilir. Yazarın indinde mezkûr iki gazetede yazılar Rıza Tevfik Bey'in tezat kişiliğini ortaya koymaktadır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Red ve İspat N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2901

Madde ve Kuvvete Karşı

“Madde ve Kuvvete Karşı” isimli eserin Lui Pohener'in “Madde ve Kuvvet”ine reddiye amacıyla yazıldığı bilgisi verilir. Eserin mahiyetine değinilerek; mantıki, akli ve sağlam delillerle madde ve kuvvet hakkındaki felsefi nazariyenin çürütüldüğü aktarılır. Yazarın indinde mezkûr eser son asırda yazılmış ilk eserdir. Ardından bu gibi ilmi eserlerin okutulmasının istendiği dile getirilir.

İmzasız

Beyânü'l-Hak N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.142

Hâfid-i Vahdetî Suûd ve Tâhirü'l Mevlevî tarafından Beyânü'l-Hak mecmuasında na't-ı şerîf ve tahmîs yayınlanmıştır. Bu şiirlerin gayet güzel oldukları ifade edildikten sonra bazı beyitlerin merhûm Ebussuûd Efendi tarafından kabul edilemeyeceği dile getirilir.

İptal ve Tezyif N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.202-204

Osmanlı Devleti'nde gayrimenkul mallar ve vakıflar hakkında Açık Mektup unvanıyla tabedilmiş bir risâlenin teessüfle mütalaa edildiği bildirilir. Muharririn isteklerine yer verdiği risâle tenkit edilir.

Müteferrika N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.565-568

Selanik'te neşredilen Zamân Gazetesi'nin 24 Şubat târîhli nüshasında Celal Derviş imzasıyla "Hayat-ı İçtimâiyede Kadınlar" başlığıyla yayımlanan makaleye yer verilerek, tenkit edilir. Mezkûr gazetenin 23 Şubat tarihli nüshasında "Şerîat İsteriz" başlıklı yazıda ise şerîatı isteyen hocaların eleştirisinin yapıldığı bildirilir.

Başlıksız N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666

Servet-i Fünun'da yayımlanan hürriyet timsali şeklinde tasvir edilen yazı bî-edîbâne olarak addedilir. Mezkûr yazının gazeteye yakışmadığı bildirilir.

Darülfünununun Hukuk, Tıp, Sanayi-i Nefise, Edebiyat şubeleri müdâvimin ve mezûnîni taraflarından bir hayli imza ile alınan varakadır

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1047-1048

“Muhterem Beyânü'l-Hak risâle-i diniyesine” notuna yer verilir. İslâmiyet'e zarar vermek adına Avrupa'da pek çok eser neşredildiği bildirilir. Doktor Dozy tarafından yazılan ve Doktor Abdullah Cevdet tarafından (Târih-i İslâmiyet) tercüme edilen eser İslâm dinini benimseyen kişiler arasında teessürle karşılaşılır. Mezkûr esere yazılan reddiyelerden bahsedilir. Tarih-i İslâmiyet isimli eserde dini lekelemek adına Avrupa'da var olan pek çok fikrin ileri sürüldüğü, dinsizliği de meşru göstermek için gösterilen çaba da varakayı yazan kişiler tarafından eleştirilir.

Beyânü'l-Hak

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1048

“Darülfünununun Hukuk Tıp, Sanayi-i Nefise, Edebiyat Şubeleri Müdavimin ve Mezunini Taraflarından Bir Hayli İmza ile Alınan Varakadır” başlıklı makalede zikredilen varakanın yazarlarının “Târih-i İslâmiyet” isimli esere ehemmiyet vermeyecekleri savunulur. Eser hakkında yazılan eleştiri yazılarından duyulan memnuniyet dile getirilir.

Tenkit

N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1087-1088

“Selanik Cemiyet-i İlmiyesinden varid olmuştur” notuna yer verilir. Sırât-ı Müstakîm'in 77 numaralı nüshasında Kııımlı Halim Sabit imzasıyla içtihadı dair yazılan makalenin maksadının anlaşılamadığı zikredilir. Makaleden belli bölümlere yer verilir.

Beyânü'l-Hak

N.52, 9 Rebülevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1088

Sırât-ı Müstakîm gazetesinde yer alan makalede içtihadı dair zikredilen şikâyetlerin lüzumsuz olduğu, binlerce kitaba sahip olunmasına rağmen bunların adamakıllı okunmadığı bildirilir. En evvel yapılacak içtihadın neler olduğu sıralanır.

Beyânü'l-Hak

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1360-1363

Deyli Telgraf Gazetesi'nde Mısır başvekilinin öldürülmesiyle alakalı Kahire muhbirinin yazdığı mektupta katl mevzuunda şer'î hukuka göre nasıl davranılması gerektiği açıklanır. Kahire muhbirinin yazısından bazı bölümler alınarak düzeltilir.

Beyânü'l-Hak

N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787

Selanik'te Süleyman Şevket imzasıyla gazetede yayımlanan makalede Osmanlı padişahlarının kalfalarından bir kadının avret yerlerinin açık bir şekilde yapılmış resminin milli edep ve dini ahlâka yakışmadığı ifade edilir. Devamında da bu gibi resimlerde bir mahzur olduğunu düşünmeyenler eleştirilir.

Beyânü'l-Hak

N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1783

İlim cemiyetinin asıl vazifesi zikredilerek, mezkûr vazifenin amacı açıklanır. Pek çok gazetede tartışma konusu olan kurban zekât meselesinde de *Beyânü'l-Hak* mecmuasının tarafsız kalmadığı zikredilerek, gazetelerde husule gelen tababet meselesinin sükût ile karşılandığı dile getirilir. Kurban meselesinde olduğu gibi bu vakada da hak ve hukuktan ayrılmamak gerektiği vurgulanır.

Muhitu'l Maârif

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1844-1849

Tuhaf Bir Hâlet-i Rûhiye

“Aydın Mebûs-ı Muhterem Abidullah Efendi'nin idâresinde olarak bu kere intişar eden Hak Yolu Gazetesi'nde görülmüştür” notuna yer verilir. Şemseddin Sami Bey'in Kamusu'l A'lam'ı Jön Türk Gazetesi sahibi Celal Nûrî Bey tarafından pek çok sebep göstererek yetersiz olarak addedilmiştir. Ardından Celal Bey'in, Emrullah Efendi'nin Muhitu'l Maârif isimli eseri için söylediği tenkitvari sözlere yer verilir. Celal Bey'in Hukuk-ı Ümem isimli bir eser yazdığı ve gazetesinde bir sayfasını Fransızca olarak yayımladığı aktarılır. Eserde yer alan hususların neler olduğu bildirilir.

Refik-i Muhteremimize Cevap

Abdürreşid İbrahim Efendi'nin konferansıylâ ilgili *Beyânü'l-Hak*'ta neşredilen tenkite Sırât-ı Müstakîm gazetesinde nasihatvari içerikli bir yazı yayımlanır. Yazıda Beyânü'l-Hak mecmuasının şahsı hedef aldığı ifade edilip Abdürreşid İbrahim Efendi'nin Müslümanlar arasında şahsiyetinin pek muhterem olduğuna değinilir. Mezkûr sözler üzerine Abdürreşid İbrahim'in konferansında tarafsız olmadığı, zikrettiği sözlerin Müslümanların izzet-i nefislerine hücum olduğu savunulur.

Beyânü'l-Hak

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631

Gazetesi Müdür-i Mesûlüne

Beyânü'l-Hakk'ın 2 Kânûnisânî 1327 tarihli nüshasında Kütahya'da bazı medreselerin satılarak hâsıl olan meblağ ile bir medrese yapılmasına teşebbüs edildiği hakkında bir makalenin yayımlandığı zikredilir. Mezkûr haberin asılsız olduğu zikredilerek, eleştirilir.

Beyânü'l-Hak

N.148, 15 Rebûlevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648

Uşşak kaymakamının alınıp yerine İttihat ve Terakki cemiyetinden bir zatın kaymakam vekili olması ve mezkûr yerde birkaç zatın tevkif edileceğine dair haberlerin çıkması Beyânü'l-Hak mecmuası tarafından memlekette başka bir meselenin kalmadığı şeklinde yorumlanır.

Beyânü'l-Hak

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2864

"İtikatsızlık ve Menşei" başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta yayımlanan makalenin bir kısmına iştirak edilmediği bildirilir.

Beyânü'l-Hak

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.3000

160 numaralı nüshada verilen beyti ve soruları cevaplayan kişi Saraybosnazâde İskender Paşa Dergâh-ı Şerîfi Post-nişini Batugizâde Şeyh Mehmed Hamdi Efendi'nin ilminin takdire şayan olduğu ve vaat edilen altı aylık aboneyi kazandığı bildirilir. Devamında tercümeyle ilgili tenkit edilen hususlar sıralanır.

İsmail Hakkı (Kütahyalı)

Biraz da Kanûn-ı

N.106, 16 Rebûlâhîr 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1965-1967

Mantıka Tevfik-i Hareket Edelim

Matbûât âleminde yer alan mütalaalar konuları bakımından ikiye ayrılır. İnsanlığa zararı olduğu düşünülen ve neşredilen eserlerden örnekler verilir. Zikredilen hususlar eleştirilir.

Küçük Hamdi \ Elmalılı Muhammed Hamdi

İslâmiyet ve

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.511-514

Hilâfet ve Meşihat-i İslâmiye

Mizan Gazetesi'nin 76 numaralı nüshasında “Şeyhülislâm Meclis-i Mebûsân'a Gelmeli mi Gelmemeli mi?” unvanlı bir yazı görülür. Yazar bu konu hakkında görüşlerini belirtir. Ardından ruhaniyet meselesine değinilir.

Cevap

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.543

Volkan Gazetesi'nin 63 numaralı nüshasında "İslâmiyet ve Hilâfet ve Meşîhat-ı İslâmiye" ismiyle yayımlanan makale eleştirilir. Eleştirilen iki nokta açıklanır. Aynı isimde makaleye sahip olan Küçük Hamdi kendi yazısını savunur.

Mecelle-i Ahkâm-ı

N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1024-1026

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Küçük Hamdi'nin İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin başlığıyla yayımladığı mezkûr bendin mevzuunu Rusya sefâreti baş tercümanı Mösyö Mandelstam'ın aynı adla kaleme aldığı bir eser teşkil etmektedir. Mösyö Mandelstam'ın Mecelleyle ilgili tenkitvari görüşlerine yer verilir. Mecelle'nin ticaretle ilgili hususları barındıran 293, 320 ve 197, 200, 205, 237, 238. Maddeleri aktarılarak, Mandelstam'ın eleştirileri dile getirilir. Mevcut maddeler fıkıh kitaplarındaki bilgilerle karşılaştırılarak savunulur. Ayrıca mezkûr maddelerle alakalı Kodsivil'den de madde örnekleri verilir.

Mecelle-i Ahkâm-ı

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1035-1038

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1051-1054

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı

N.51, 2 Rebülevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1067-1070

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1100-1102

Adliyemize Reva Görülen Muahezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı N.54, 23 Rebülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1114-1116

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı N.55, 30 Rebülevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1130-1132

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı N.59, 28 Rebülâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1194-1197

Adliyemize Revâ Görülen Muâhezeyi Müdafaa

Mecelle-i Ahkâm-ı N.61, 14 Cemâziyevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1226-1228

Adliyemize Revâ Görülen Muahezeyi Müdafaa

Mehmed Fikri

Edeb-i Tahrîre N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1885-1886

Riayet Lâzımdır

10 Temmuz 1324 tarihine kadar matbuat âleminde kalemlerin sustuğu, zaman geçtikçe de muharrirlik hevesine kapılan kalemlerin meydana çıktığından bahsedilir. Mezkûr kalemlerin ortaya çıkardığı eserler insanlığa faydası ve zararı bakımından ikiye ayrılır. Ahlâka mugayir yazan muharrirler tenkit edilir.

Mehmed Hamdi

Tevilat-ı Sahîfe N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.367-368

Müteferrika kısmında yer alır. Rıza Tefvik Bey'in Yeni Gazete'de tefrika olan ve din aleyhinde konferans verdiği yazısı tekrar ele alınarak tahsis edilmek istenir. Ümmeti müthiş bir yara ile yaralayan bu konferansın muhteviyatındaki tevilatın kişileri teskin değil bilakis duçar ve dehşete düşürdüğü sonucuna varılır.

Mustafa (Oklu)

Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1787-1788

Ceride-i Feridesine

Selanik'te Süleyman Şevket imzasıyla gazetede çıkan bir makalede Osmanlı padişahlarının kalfalarından bir kadının avret yerlerinin açık bir şekilde yapılmış resminin insanların görebileceği mevkide olmasının kimilerince bir mahzuru olmadığı zikredilir. Buna en iyi cevabı da Beyânü'l-Hak mecmuasının vereceği ifade edilir.

Mustafa Hakkı (Aksekili)

Beyânü'l-Hak N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1775-1779

Ceride-i Muteberesine

Mustafa Hakkı Ahenk Gazetesi'nin 22 Kânûnievvel tarihli nüshasında müftü Fahrettin imzalı makaleyi tenkit etmek amacıyla yazdığı yazının mezkûr gazetede yayımlanmadığını ifade eder. Ahenk Gazetesi'nde çıkan yazıyı tenkit etmek amacıyla Beyânü'l-Hakk'ın 88 ve 91. Sayılarında yayımlanan makalelerin İslâm âlemini oldukça

memnun ettiğini dile getiririr. Yazar Müftü Fahrettin tarafından kendisine atfedilen düşünceleri de kati bir şekilde reddeder.

Mustafa Sabri

Edeb-i Tahrîr N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s. 326-328

Bazı kalem erbabının yazdıkları yazılarda üsluplarına dikkat etmemesi eleştirilir. Hüseyin Cahit Bey'in Sâbık Sadrazam Said Paşa için lanetler püskürttükten sonra garip bir sükûn halini alması ilginç bir durum olarak telakki edilir.

Meclis-i Mebûsân'da N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.6-8

Ulemâ ve Yeni Gazete

Meclis-i Mebûsân'da müzakere olunan şehr-i emaneti istikrazı meselesi hakkında İzmir mebusu Seyit Bey'in beyanatı ile fikir birliği edilemediği aktarılır. İstikrazın aleyhinde rey veren elli yedi mebusun müntehipleri tarafından Yeni Gazetede bir fıkra yazılır. Bunun üzerine Mustafa Sabri konuyla alakalı düşüncelerini dile getirerek, çeşitli sorular sorar. Matbuatın çeşitli mesleklere mensup olan mebuslara karşı tarafsızlığını muhafaza edememesi de ayrıca eleştirilir.

Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Sa'y ve Servet

N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1020-1023

İslâm dinine isnat olunan kişilerin dünyanın gelip geçici olduğuna inanıp sadece ahiret için çalışmak istemeleri görüşü Hz. Peygamber'in hadisiyle çürütülür. Hamiş başlığı altında Yeni Gazete'de, Edirne mebûsu Feylesof Rıza Tefvîk imzasıyla yayımlanan makalenin okunduğu bilgisi verilerek, eleştirilir. Rıza Tefvîk Bey'in, Meclis-i

Mebûsân'a yönelik zikrettiği fikre yer verilerek, yazar ve ulemânın konuyla alakalı istekleri sıralanır.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Şark ve Garp Kadınları N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1437-1440

Gazetelerin birinde çıkan yazıda yazarın Avrupa'ya yaptığı bir gezi esnasında Şark ve Garp kadınları arasında yaptığı muhakeme aktarılır. Mezkûr yazarın Osmanlı kadınlarıyla ilgili görüşlerine yer verilir. Mustafa Safvet zikredilen görüşleri eleştirir.

Zamanımızdaki N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1863-1866

Müverrihler!

İslâm târihiyle alakalı yazılan eserlerin yetersizliğinden bahsedilerek, sebebi açıklanır. Müverrihlerin Avrupa'yı taklit ettikleri zikredilerek eleştirilir. Namık Kemâl'in Renan Müdafaası Avrupa'nın İslâmiyet hakkındaki düşüncelerine ve gelişigüzel eser peyda ettiklerine ispat olarak zikredilir.

İftira da N.101, 12 Rebûlevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1875-1877

Bu Kadar Olur!

Ajans Furine tarafından Tan Gazetesi'nde yayımlanması için gönderilen telgrafta Bab-ı Ali'de çıkan yangının kasti ve faillerinin de ilim talebeleri olduğu zikredilerek sebebi aktarılır. Yazarın mezkûr düşünceler üzerine ilim talebelerini korumak amacıyla sarf ettiği sözlere yer verilir. Ayrıca İlim cemiyetinin bu yazı üzerine nasıl bir teşebbüste bulunduğu aktarılır.

Bu Vatanı Kimler

N.106, 16 Rebûlâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1961-1963

Daha Ziyade Sever?

Sâbık devirde kişilerin birbirleri aleyhinde konuşmalarının meşrutiyette de devam ettiğine dikkat çekilir. Ardından yazar kitapçıda gördüğü İrtica ismiyle basılan kapkara bir kitabı satın aldığını ifade eder. Kitapta yer alan bir resimden bahsedilerek, tenkit edilir.

Nazar-ı Hükümette

N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1980-1984

Ahlâk

Osmanlı Devleti'nde açılan mekteplerin sadece maârifte değil, ahlâka da hizmet etmeyi amaçladıkları aktarılır. Ardından Meclis-i Mebûsân'ın 71. İçtimainde mebus Tevfik Efendi'nin yaşadığı ve ahlâka mugayir olduğu düşünülen vaka anlatılır. Sabah gazetesinde M.S. imzasıyla yayımlanan bir makalede ahlâkla ilgili ele alınan görüşe yer verilir.

Eskişehir'de

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2141-2143

Hakikat-ı Refikimize

Hakikat Gazetesi'nin yazarının farmasonlukla alakalı sözleri eleştirilir. Ardından yazar, kendisine Cavit Beyle ilgili yöneltilen eleştirileri de kabul etmediğini dile getirir.

İskolastik

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2896-2900

Mecmua-i Ebuzziya'nın 149 numaralı nüshasında "İskolastik" başlığıyla yazılan makalenin eleştirisine yer verilir. Devamında iskolastik felsefesinin kabul edilemeyeceği nedenleriyle birlikte açıklanır.

Kimler Daha

N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2935-2936

Mutaassıp?

Akşehir ulemâsından Hacı Mustafa Efendi'nin Lui Bohener'in "Madde ve Kuvvet" isimli eserine yazdığı Ret ve İspat isimli reddiyeden yazar iftiharla bahseder. Zekâ Gazetesi'nin yayımladığı eleştirinin "Ret ve İspat"ın yazarına yönelik, şahıs baz alınarak yapıldığı aktarılır. Ardından Hak Gazetesi'nin Galip Dede için hazırladığı anma programı tenkit edilir.

Kara Kuvvet, Nür

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2942-2945

Kuvveti

"Yeni Felsefe" isimli eserde kara kuvvet din olarak telakki edilir. Kara kuvvet tabirinin nerede ve ne amaçla kullanıldığı aktarılır. Ardından Şeyhülislâm Efendi'nin kadınlara karşı neşrettiği beyannameden ötürü kara kuvvetin din olduğu düşünülür. Nur kuvvetinin ise dine karşı çıkan bir husus olup neye mukabil olduğu sorgulanır. Şeyhülislâm'ın kadınlara ilgili makalesine pek çok yerden tenkit yazılarının geldiği, mezkûr yazılarda kadınların esir olmadığı, kıyafetlerine karışılmaması gerektiği bildirilir.

Ayân Nazarında

N.168, 7 Şabân 1330 \ 9 Temmuz 1328, s.2958-2961

Tecelli Eden Hakikatler

Ali Paşa zamanında La-Türki Gazetesi'nde İstanbul'a gelen bir Fransız'ın "Hatırat-ı Âlem-i İslâm" isimli eserinin yayımlandığı bildirilir. Eserde Osmanlı devletinde yaşayan kişilerin işrete devam ettiğini, kadınların dışarda uygunsuz bir şekilde yaşadığını, memurların Avrupa'daki çocuklardan bile cahil olduklarını, kanunlarının istibdat ve tahakkümden ibaret olduğunu dile getirir. Ardından yazar, mezkûr tezi cürüten görüşlerine yer verir.

Mimarzâde Mehmed Ali

Gâye N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1726-1730

İstibdat devrinin ve meşrutiyet rejiminin millete bakışı aktarılır. Ardından kast ve irade mevzu bahis edilir. Yazının bitiminde üç yıldız konduktan sonra İkdâm gazetesinin 282 numaralı nüshasında “Din ve Yurt” adlı makalede İslâm dinine hizmet edenlerin benzetildikleri kişiler aktarılmıştır. Ardından bu düşünce eleştirilmiştir.

Münir (Kilisli)

İçtihâd N.100, 5 Rebûlevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1861-1863

Beyânü'l-Hak mecmusının doksan altı numaralı nüshasında Şerefüddin imzasıyla yer alan “Bizde Bir Volter Zuhûr Eder Mi?” başlıklı yazısı tenkit edilir. Makalede mevzu bahis edilen meseleler içtihat ve mezheplerdir. Yazarın kelâm ilmiyle ilgili görüşlerinde kısmen de olsa haklı olduğu ifade edilir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Ne Fikirde Bulunalım? – 4 N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1453-1455

Kişilerin ömrünü hoş geçirmek maksadını güderek ilim tahsil etmeleri eleştirilir. Meşrutiyetin ilk olarak nerede tezahür ettiği ardından ahlâksız olan kişilerin vatanperver, meşrutiyet taraftarı olamayacağına dikkat çekilir.

Necib el Hakîm (Mekteb-i Hukuk Üçüncü Sınıf Şakirdanından Mesihî Katolik)

Bir Mübahasenin N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1279-1281

Neticesi

“Atiü'l-beyân meselede hak ve hakikatin beyan buyurulması Cemiyet-i İlmiye'nin ulemâ-yı ilamından müsterhamdır” ibaresine yer verilir. El-Arab isminde Dersaadette intişar eden gazetenin on birinci nüshasında Hz. Peygamber'in yaşadığı bir vaka anlatılır. İslâm dininde böyle bir olayın yaşanmadığına dikkat çekilerek, Mısır ve Hint ulemâlarının mezkûr yazıyı reddettikleri bildirilir.

Niyazi (Resneli)

Kahraman-ı Hürriyet Resneli Muhterem Niyazi Beyefendi'den gazetemiz nâmına aldığımız telgraf bî-araflığımız hasebiyle derç ediyoruz

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.590-591

“Beyânü'l-Hak Gazetesi İdarehânesine” notuna yer verilir. Serbesti ve Serbest-i İzmir gazetelerinde yayımlanan fıkranın fesat içerikli bir yazı olduğuna dikkat çekilir. Matbuat âleminin bu şekilde olmasını eleştirerek, vatani kurtaranın İttihat ve Terakki cemiyeti olduğu da eklenir.

Nureddin

Şeyhülislâm Efendi N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2654-2656

Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine

Hedef Gazetesi'nin 286 numaralı nüshasında “Dini Nasihatler mi, Siyasi Konferans mı?” ile “Eğer Her Konferansları Böyle İse” başlıklı makalelerin yazarın dikkatini celp ettiği bildirilir. Makalelerde mevzu bahis edilen hususlar zikredilerek, verilen fetvaların şerîata muhalif olduğu belirtilir.

Refet

Hak Âlidir N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.307-310

Dr. Cevdet'in “Târih-i İslâm” isimli eseri tercüme ettiği zikredilerek, mukaddimesinde Müslümanlık ve ayetlerle alakalı yazılarından ötürü eleştirilir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Ders Vekâlet-i Âliyesinin Nâbîmevsim ve Hilâf-ı Kanûn-ı İcrââtı

N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2677-2678

Hedef Gazetesi'nde “Derdimizi Kime Anlatalım” başlıklı yazıda dershanelerdeki yolsuzluklardan bahsedilir. Ders vekâletinin ilim talebelerine karşı kanuna muhalif bir şekilde muamele etmesi eleştirilir. Ardından dershanedeki kanuna aykırı durumlar aktarılır. Hamiş alt başlığında yazar, dershaneye muntazaman devam ettiğine dair belgelerinin mevcut olduğu halde kimsenin önemsemediğine dikkat çeker.

Selim Efendizâde Mustafa Nakî \ Selim Efendizâde Mustafa Takî \ Mustafa Nakî \ Mustafa Takî

Beyânü'l-Hak N.120, 27 Receb-i Şerîf 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2192-2194

Gazetesi İdare-i Âliyesine

Yeni Gazete'nin 6 Haziran 1327 tarihli nüshasında Rıza Tevfik Bey'in makalesinde hükümetin dinine İslâm dini demenin doğru olmadığı halifenin hükümete değil padişaha merbut olduğu zikredilir. Ardından yazarın mezkûr sözler üzerine eleştirileri aktarılır.

Sufizâde Mehmed Tevfik (Kastamonulu)

Muhâkeme mi N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2922-2924

Muhâcime mi?

20. Asrın ilim sahiplerinin sadece batı ilimlerini bilmeyi yeterli görmesi eleştirilir. Yazarın indinde Mecmua-i Ebuzziya'daki "İskolastik" başlıklı makale muhaceme niteliğinde yazılır. Akli ve hissi ilimlerin hangi lafızları karşıladıkları bildirilir. Sahip olunan nimetlerin unutulmaması gerektiğine dikkat çekilir.

Suûd el-Mevlevî \ Suûd

Kudretullâh N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3043-3044

Birinci Osmanlı inkılabı zamanında "Tahayyür" başlığıyla Şark Gazetesi'nde yayımlanan yazının içeriğinden bahsedilir. Ardından Tan Gazetesi'nin yeni inkılaplardan bahseden yazısında Osmanlıların sahip oldukları semavi hamiye teşekkür etmemeleri eleştirilir.

Şerefüddin

Büyük Bir

N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2927-2928

Saf-derûnluk

Protestan muallimlerinden Ohanis Kirkoryan “Üç mü Bir mi?” adıyla yayımladığı risâlede Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında teslis inancının sürekli kavgaya sebep olması ve bundan ötürü Müslümanların Hristiyanları kâfir olarak addettiği zikredilir. Muallimin düşünceleri ve savunduğu tez eleştirilir.

Şeyhzâde Mehmed Kudretullah

Muhterem

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1828-1829

Beyânü'l-Hakk'a

Forma şeklinde yayımlanan “Büyük Târih-i Umûmî” isimli eserin eleştirisi yapılır. Eserin eleştirilme sebebi İslâmiyet adı altında değinilen meselelerdir.

Tâhirü'l Mevlevî

Sırât-ı Müstakîmden

N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1925-1926

Cinayet-i Tahrîr

Yazara arkadaşı tarafından verilen risâlenin eleştirisi yapılır. Kitabın tavsiye edilmesi yazar tarafından hayretle karşılanır. Ardından Zambak yazarı ve kitabına gösterilen ilgi de rezillik olarak addedilir.

3.2.22.3. Eğitim ve Talebelere Yönelik Eleştiri

Alaeddin Rûhî (Mekteb-i Kuzâttan \ Kesriyeli)

Talebe Kardeşlerime N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1896-1898

Talebelerin 20. asırda fütura müptela oldukları ifade edilerek, mezkûr halin gaflet uykusunu benzediği eklenir. Devamında talebelerin gösterdiği çabanın yeterli olmadığı dile getirilir.

Ali Nazmî (Dağistanlı)

Makale-i Mahsûsa N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.379-381

İstanbul'da ilim talebelerinin olmasını istemeyen bir zatın varlığı zikredilir. Bunu duyan on bine yakın talebenin toplandığı ve vapura bindikten sonra yaygara kopardıkları aktarılır.

A (Ayn). A (Ayn). (Trabzonî)

Hayretlerim ve N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2386-2389

Ümitlerim

Beyânü'l-Hakk'ın 128 numaralı nüshasında intişar eden makalede noksanlıkların olduğu ifade edilir. Ardından Sırât-ı Müstakîm risâlesinin tesettür hakkında yayımlanan yazısına karşılık Beyânü'l-Hakk'ın sessiz kalması eleştirilir. Fazıl Saffet Efendi'nin taşrada maârifin noksanlığından şikâyetine dair Beyânü'l-Hak risâlesinde

konuyla alakalı pek çok makalenin yayınlandığı aktarılır. Yazar, eğitime dair düzenlemelerine beş maddede yer verdiği eski bir mecmuada yayımladığı makaleyi derç eder.

Balcızâde Mehmed Tâhir (Edremitli)

Terbiye-i N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2095-2096

Diniyenin Fıkdânı

20. asırda cehaletin tedavi edilemeyecek bir noktaya ulaştığına dikkat çekilir. Osmanlı Devleti'nin muhtelif mevkilerinde inşa edilen Rus, Amerikan, Fransız ve İtalyan mekteplerinin öğrencilerin dini terbiyelerini bozduğu ifade edilir. İslâmiyet'in istikbalini etkileyen bu hususun sebeplerini ortadan kaldırmak için ne yapmak gerektiği dile getirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Başlıksız N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922

Osmanlı Mebûsân Meclisi'nin 16 Mart Çarşamba günkü müzakeresinde Tokat Mebusu İsmail Paşa'nın sözlerine bir milyon softa lafzıyla başlayıp 31 Mart hadisesinin müsebbibi olarak ilim talebelerini göstermesi teessüfle karşılanır. Müzakere esnasında hiçbir mebus tarafından tashîh edilmeyen bu sözlerin ilim cemiyeti tarafından reddedildiği aktarılır.

Cemiyetü'l Meşruu'l Hayri

Beyrut'tan

N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1898-1900

İdârehânemize Gönderilmiştir

Amerikan mektebi muallimlerinin talebelere irat ettiği nutukta Müslüman talebelerin her daim kiliseye gitmeye ve Tevrat'ı öğrenmeye mecbur oldukları zikredilir. Fransız ve Amerikan mekteplerinde öğrenim gören talebelere Hristiyanlığı zorla öğretmelerinden duyulan rahatsızlık dile getirilerek, ümmeti bu konuda bilinçlendirecek eserlerin ortaya konulması gerektiği vurgulanır.

Hafız Hüseyin (Demirhisarlı)

Vahdet-i Terbiye

N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2668-2671

Terbiyede ittihadın noksanlığı Osmanlı Devleti'nin büyük bir sorunu olarak addedilir. Evvelde medreselerin ilim ve irfanın yayılmasına vesile oldukları zikredilerek, Robert kolejinde ise mezkûr hususların tam tersinin olduğu belirtilir. Medreselerin yetiştirdiği zevatın isimleri aktarılarak, ilim ve fennin her şubesinde terakki ettikleri bildirilir.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Düşüncesiz İşin

N.119, 20 Receb-i Şerif 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2170-2171

Renkli Şekilleri

Müderisler, ilim talebeleri ve cemiyeti Rüûs sınavlarının sözlü olmasını birçok delillerle rica etseler de sınavın yazılı bir şekilde neticelendiği bildirilir. Ders

vekâletinin maârifin terakkisi için uğraşmayıp sınavların sözlü ya da yazılı yapılması konusunda çaba harcaması eleştirilir.

İbnülemin Mahmud Kemâl

Serbesti-i Mezâhib

N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.598-600

Beyrut'ta Amerikan mektebinde öğrenim gören Müslüman talebelerin kilisede dua esnasında bulunmalarının mektep idâresince zorunlu olduğu bildirilir. Mısırlı iki talebenin mezkûr durumu 24 Şubat Sabah Gazetesi'nde mütalaa ettiği aktarılır. Yazar zikredilen konuyla alakalı eleştiride bulunur.

İmzasız

Hürriyeti Sû-i Tefsir

N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.617-618

Müteferrika kısmında yer alır. Sanayi-i Nefise ressam sınıfı talebesinin model olması için mektebe çıplak bir kadın resmi almaya teşebbüs etmesi ve sonrasında yaşananlar aktarılır.

Tetkik-i Müellefât

N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrînisânî 1327, s.2442-2443

Heyet-i Muhteremesine Teessürlerimiz

Tetkik-i Müellefât Heyetinin amacı aktarılır. Dini ilimlere dair yayımlanan bazı kitaplarda aykırı görüşler ve adaba uygun olmayan mündericâtı mezkûr heyetin tenkit ve tetkik etmediği bildirilir. Rüştîye mektebine dini ilimleri tedris için seçilen kitapların da tenkit ve tashîh edilmediği zikredilir. Bazı hoca ve öğrenciler bu duruma sessiz kalmayarak mezkûr kitapları heyete tetkik ettirir. Tetkik meselesinin bir an önce çözüme kavuşturulması dilenir.

Beyânü'l-Hak

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2550

Bursa'da iki medresenin yıktırılarak yerine dükkân yapılmasının ardından mezkûr durumun Kütahya'da da yaşandığı teessüfle bildirilir. Meşâhat ile Evkaf Nezâreti'nin nazar-ı dikkatleri celp edilir.

Tekzîb

N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Darülfünun talebesinden bir efendinin Tatbikat-ı Baytariye mektebi müdürünün mektebe devam eden ilim talebelerinin sarıklı olarak devam etmelerini engellediğiyle alakalı bir yazının yazıldığı zikredilir. Mezkûr yazının asılsız olduğu gönderilen imzalar neticesinde anlaşılır.

M. A (Elif).

Hırka-i Şerîf ve

N.122, 11 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2214-2216

Bir Temennî-i Kalbi

Enderun-ı Hümayunda yetişen ve oradan seçilen kırk kişinin Topkapı Saray-ı Hümayununda bulunan Hırka-i Saadeti muhafaza ettikleri bildirilir. Lakin mezkûr mektebin eskisi gibi olmadığı haliyle Hırka-i Saadeti hizmet edebilecek namzette kişilerin yetişemediğinden yakınılır. Hırka-i Saadet'in muhafazasında kimlerin görevlendirilebileceği ve daireye nelerin yapılabileceği aktarılır.

Mehmed Bahaeddin

Muhterem Beyânü'l-Hak

N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1947-1948

Cerîde-i İlmiyesine

“Meclis-i Mebûsân’da talebe-i ulûm hakkında sarf olunan tahkiramiz tabir dolayısıyla bir temenni” notuna yer verilir. Mebûsân Meclisi’nde müzakere esnasında Tokat mebusunun sarf ettiği sözler üzerine Beyânü’l-Hak’ta pek çok beyannamenin yayımlandığı zikredilir. Yazar talebelerin istibdat ve meşrutiyet devirlerindeki duruşunu karşılaştırır.

Mustafa Sabri

Hemze-i N.124, 25 Şabân-ı Şerif 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2246-2250

Vasl Meselesi

“Feylesof Rıza Tevfik Beyefendi’ye tuhfe” notuna yer verilir. Ders vekâleti heyeti tarafından icra edilen Rûûs imtihanını Beyânü’l-Hak mecmuasında tenkit eden Şiranlı Ahmet’e hemzat-ı vaslı tahkiri iddiasıyla heyet tarafından tenkidat gönderilir. Tanin Gazetesi’nin 1062 numaralı nüshasında mezkûr tenkidata cevap tarzında Ders Vekâleti heyetinin beyanı yayımlanır. Mustafa Sabri, Ders Vekâleti heyetinin Rûûs imtihanını tahrîri bir şekilde yapmasını eleştirir. Ardından Ders Vekâleti heyetinin Tanin Gazetesi’nde yayımlanan fıkrasına yer verilerek, eleştirilir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Mülkümüzde Muhtaç N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1550-1552

Olduğumuz Şeyler

Osmanlı Devleti’ni Avrupa’dan borç almaya iten sebepler sıralanır. Ardından Avrupa’ya gönderilen öğrencilerin vatanlarına döndüklerinde geçirmiş oldukları değişimden bahsedilir. Ecnebilerin Osmanlı Devletinde okul açması eleştirilerek, bu durumun kabahatlisi olarak Maârif Nezareti zikredilir. Ailelerin evlat yetiştirme şekilleri de eleştirilir.

Memleketimizde

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1580-1582

Muhtaç Olduğumuz Şeyler

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Hakikatten Vazgeçemem

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1403-1405

Medreselerin maddi ve manevi bir şekilde intizam edilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Müslümanların nerede olurlarsa olsunlar aciz ve fakir görülmelerinin sebebinin istibdat devrinde medreselere ve hocalara yapılan zulümden kaynaklandığı şeklinde görüş belirtilir. İlm-i kelâm hakkında bilgi verilir. Kelâm ilmini bilen bir kişinin Müslüman olmayan birini İslâm'a nasıl davet edeceği anlatılır. Ahlâksız olan maârif insanlık için bir zehir olarak addedilir. Hikmet, adalet, iffet ve şecaat gibi hususlara kimlerin sahip olabileceği zikredilir. Sadece İslâm dininin değil bütün dinlerin terakkiye mani olduğunu düşünenlere dikkat çekilir. Çocukları ecnebi medreselere ve mürebbiyelere verilmemesi gerektiği zikredilir. Avrupa'ya gönderilen çocukların memlekete avdet ettiklerinde her bakımdan değiştiklerine kanaat getirilir. Terakki mevzuuna değinilerek, medreseler için yapılan programların hiçbir faydasının olmadığı dile getirilir. Tanin Gazetesi'nde Halil Nasûhî imzasıyla "İslah-ı Medâris" adıyla yayımlanan makalede medreselerle alakalı mevzu bahis edilen meseleler sıralanarak devamında yazarın görüşlerine yer verilir. Ardından icazet meselesine değinilir. Bahr-ı Sefid Çifteayak Kurşunlu medresesinde talebe olan Şiranlı Ahmet Efendi'nin medreseden ihraç kararı beş ayrı noktada eleştirilir. Meşrutiyet rejiminin adalete verdiği önemden bahsedilerek, İslâm ulemâlarının adalete bakışı anlatılır.

Hakikatten

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1424-1426

Vazgeçemem - 2

Hakikatten N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1436-1437

Vazgeçemem – 3

Hakikatten N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1552-1554

Vazgeçemem – 4

Hakikatten N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1758-1762

Vazgeçemem – 5

Hakikatten N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230-2234

Vazgeçemem – 6

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Talebe N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2113-2114

Kardeşlerime Bir Hitâp

Kendisinin de bir ilim talebesi olduğunu söyleyen yazar çoğu zaman tahkire uğradıklarını ifade eder. Ardından mezkûr hususun sebebi aktarılır. İlim talebeliğine leke sürülmemesi gerektiği vurgulanır.

İstikbâlimiz İçin N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2158-2160

Çalışalım

İstikbalin önemine değinilir. Meşihat âleminin yazarlara karşı kötü tutumunun sebebinin açıklanması beklenir. Salih Zeki meşrutiyetle beraber ortaya konan faaliyetlerin ne gibi bir fayda meydana getirdiği ve açtıkları mekteplerin sayıca az olduğunu ifade eder. Devamında da ders veren yerlerin intizamsızlığına dikkat çekilir.

Şerefüddin

El-Hikmetü'l Dalle N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1489-1490

Avrupa'da tahsil görmüş kişilerle münevver tabaka arasında yaşanan soğukluğun sebebi aktarılır. İslâm'ın hakikatleri hakkında fikir sahibi olmayan gençlerin Fransa'da dine karşı olan tutumları eleştirilir. Üniversitenin din ilimleri şubesinde karşılaştırmalı dinler ilminin ders olarak okutulmaması teessüfle karşılanır. Avrupa'da ise dini ilim gören talebelerin yedi sekiz dil bilmek mecburiyetinde olduğu dile getirilerek, sebebi açıklanır.

Şeyh Es'ad Efendi \ Es'ad \ Mehmed Es'ad

Makale-i Mahsûsa N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.371-373

“İrfa-yi Nakşibendiyeden Kalemî Dergâhı post-nişini Erbilî Şeyh Es'ad Efendi Hazretleri tarafından irsal buyurulmuştur” notuna yer verilir. Hükümetin memlekete faydası dokunacak gençler yetişmesi için pek çok mektepler açtığı bildirilir. Lakin manevi evsafı talim edecek mekteplerin noksan olduğu da eklenir. Noksanlık kelimesi üç esasa dayandırılarak, açıklanır. Mekteplerin olmaması, mektebin var olması muallimin olmaması, muallim var olması talebenin rağbet göstermemesi şeklinde sıralanır. Osmanlı devletinde asrın ihtiyacına uygun, terakkiyatla mütenasip bir tahsil ilminin bulunmadığı zikredilir. Genç yaştaki Frenklerin tahsil durumundan bahsedilerek, Osmanlı gençleriyle karşılaştırılırlar.

Yedgeçizâde Abdurrahman Zeki (Mesudiyeli)

Milli Mecliste İsmail Paşa tarafından ortaya atılan ve pek çok muharririn tenkidine sebep olan lafız tekrarlanır. Yazar evvela ilim talebelerini himaye altına alan kişilere teşekkür eder. Ardından mezkûr lafzın terkibi hakkında malumat verir.

3.2.22.4. Toplumsal Hayata ve Kişilere Yönelik Eleştiri**Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf**

Meşrutiyetle beraber pek çok hususun değiştiği gibi ahlâkın da bundan etkilendiğine dikkat çekilir. Lisan ve kalemlerin değiştiği, yeni dilin terbiyeden noksan olduğu zikredilir. İnkılaptan evvel bazı kimselerin din aleyhinde alenen yazmak istediklerini işittiğini söyleyen yazar, rivayetin doğruluğunun ortaya çıktığını belirtir.

“Tarih-i Kadim” isimli eserin naşiri olan sâbık Mekteb-i Sultani müdürü Fikret Beyin, çocuklardan başlayarak İslâm dinini hatta bütün semavi dinleri kalplerden silmek

teşebbüsünde bulunduğu dile getirilir. Ulemâya düşen görevin bu gibi kişileri Müslümanlara tanıtmak olduğu belirtilir.

Abdullah Edîb \ Edîb

Nasihat N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2237-2238

Rûm suresinin 41. ayeti verilerek, açıklanır. Ulemâların kahvelerde oyun oynadığı, esnafta insafın kalmadığı, gençlerin şıklık hevesine düştüğü, kadınların giyimlerini değiştirmeleri, erkeklerin usul bilmemeleri dile getirilip eleştirilir.

Başlıksız N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Rehnüma gazetesi müdürü Kirkoryan Ohanis Efendi ile yazarın dini mevzular üzerine tartışmaları bildirilir. Müdürün, gazetesinin beş nüshasında yazarı izaha giriştiği aktarılır. Muharrir Edîb ise hakikati anlatmak üzere her makalesine tenkitler yazdığını, lakin mezkûr yazıların yayımlanmadığını ifade eder.

İsrâf Etmeyelim N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3076-3077

Allah'ın israfi yasakladığı zikredilerek, Hz. Peygamber'in mezkûr hususla ilgili bir kıssasına yer verilir. İtalya'nın Trablusgarp'a saldırıları neticesinde para artırmak yerine sefâhat âlemlerinde harcanması eleştirilir.

A (Elif). Hamdi (Yozgath)

Hep İhtirâsât N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2686-2688

Vazifemizi Bilmiyoruz

Otuz milyon Osmanlının dört senede peşinen bir zırhlı alacak derecede gayret ve fedakârlıkta bulunamaması eleştirilir. Bu ihmal neticesinde Trablus'un düşman elinde olduğu ve Akdeniz sahillerinin tahrip edildiği dile getirilir. İntihap meselesinin her şeyi unutturduğu zikredilerek, gazete sütunlarının da sadece seçimle ilgili neşirleri eleştirilir.

Ahmed Şevki (Konyalı)

Müslümanlarda N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1392-1393

Aile Hayatı

Paris ve Osmanlı milletinden olan insanların yaşam şekillerinin birbirinden farklı olduğu dile getirilir. Avrupa'nın kadınlar ve erkeklere bakışı sıralanan örneklerle aktarılır. Avrupalıların maişet tarzının fakir halkı müşkül duruma soktuğu düşünülerek eleştirilir. Osmanlı devleti ve Avrupa'da yaşayan insanların fakir halka nasıl baktıkları karşılaştırılır.

Müslümanlarda N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1407-1409

Aile Hayatı

Müslümanlarda N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1502-1504

Aile Hayatı

Müslümanlarda

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1523-1525

Aile Hayatı

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Hukuk-ı Saltanat ve

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2506-2508

Bir Kuvve-i Hafîye

7 Kânûnievvel tarihinde intişar eden matbuat sütunlarında miralay Sadık Beyefendi'nin beyannamesinde İslâm dinine, saltanat ve hilafet makamına dair sarf ettiği sözler eleştirilir.

Ahmed Şükrî (Buldanlı)

Dertlerimizden

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3058-3059

İtalya'nın pek çok kişinin ölmesine sebep olduğu zikredilerek, musibetlerin gittikçe arttığı aktarılır. Çocuklarını Alman mürebbiyenin yetiştirmesine izin verenler, sabah akşam tiyatroya konsere giden kadınlar, küçük yerlerde ve mekteplerde kadınlara mahsus tiyatro açılması ile gıybet, kötü söz söyleyenler eleştirilir. Mezkûr hareketlerin İslâmiyet'e muhalif olduğu zikredilir.

Fahrüddin (Mecmûanın Okuyucularından)

Doğru Söze

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1599-1601

Kim Ne Der!

Yazar 83 numaralı nüshada yer alan M. Safvet imzalı Şirket-i Hayriye'nin zevali saat uygulamasıyla alakalı zikredilen beyanat hakkında fikrini belirtir. Zevali saati uygulamak isteyenler eleştirilir.

Halil Edîb

Terakki N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.160-162

Terakkinin önemine değinilir. Medrese ve mekteplerin ıslahı; ticaret, sanat ve ziraatın olgunlaşması için Avrupa'nın taklit edilmesi gerektiği zikredilir. Avrupa'da yaşayan ulemâları İslâmiyet karşıtı olarak nitelendirenler eleştirilir. Kütüphanelere sahip olunamamaktan yakınılarak, istibdat devrindeki kütüphanelerin durumundan bahsedilir. Zamanın gençleri garbı tanıyıp bildiği halde padişahlar ve şairler hakkında malumatlarının bulunmaması eleştirilir. Mekteplerin maâriften mahrum kaldığını, Avrupa'dan dönen gençlerin doğup büyüdüğü topraklara istihkar ile bakması eleştirilir. Maârif-i ibtidainin her şeyden evvel ıslahına lüzum olduğu vurgulanır. Avrupalılara kıyafet ve hareketçe benzemeyi zaruri olarak addedenler eleştirilir.

Terakki N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.182-186

Terakki N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.207-209

Terakki N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.299-304

Terakki N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.334-337

Hüseyin Hazım

Konferans – İntikad N.54, 23 Rebülevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1123-1126

Direklerarasında Rusyalı İslâm talebesinin delaletiyle ikinci bir konferansın daha ita olduğu bilgisi verilir. Konferansta Hacı Abdürreşit İbrahim Efendi Müslümanlara ve ilim talebelerine yönelik eleştirilerde bulunur. Hüseyin Hazım mezkûr eleştirilerden duyduğu rahatsızlığı dile getirir.

Hayat-ı İlmiyeye N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1267-1268

Bir Nazar

Sohbetlerde konunun sürekli matbuata intikal ettirilmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilir. İlim hayatının geçmişte müthiş merhaleler atlattığı aktararak, İlim dünyasında yer edinmiş kişilerin isimleri zikredilir. Yirminci asrın gençlerinin eslafı bilmeyip, taklit bile edemedikleri düşünülerek eleştirilir.

İbnülemin Ahmed Tefik

Sebilürreşâd N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.375-379

Sahtekârlık, ahlâksızlığın arttığı ve hak yolunda kahramanlık edecek Müslümanların kalmaması eleştirilir. Ahlâksızların, dinsizlerin giriftar olduğu bir zamanda Hz. Peygamberin şerîâtına sarılıp çalışmak gerektiği savunulur. Sebilürreşâdın bu şekilde gerçekleşeceğine inanılır.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

Hiss-i Uhuvvet N.108, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.1998–1999

Uhuvvet hissini öneme değinilir. Abbasi halifesinin ihvanı üç kısma ayırdığı zikredilerek, açıklamaları aktarılır. Jean Jacques Rousseu'nun, bir müddet tahsilden sonra uhuvvet mucidi olarak adlandırılması eleştirilir. Bu kişilerin terakki adı altında türlü rezillikler ifa ettikleri zikredilir.

Heyûlâ-yı İrticâ N.120, 27 Receb-i Şerif 1329 \ 11 Temmuz 1327, s.2185-2187

Ulemâ-yı İslâm

Yazar gülünç olarak addettiği başlığı bir gazeteden alıntıldığını ifade eder. Sarığın İslâmiyet'i temsil ettiği dile getirilir. Hem Osmanlı hem de Memluk devletinde sarık takan padişahların isimleri sıralanarak, sarığı ne sebeple taktıkları hakkında malumat verilir. Fitne ve fesadın ilerlemesiyle ulemânın inkıraza uğradığı aktarılır. Fazilet kavramına değinilerek hem Avrupa hem de Osmanlı devletinde ne şekilde olduğuna dair bir kıyaslama yapılır.

Bir Serbedi Önünde N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2879-2881

Yâhûd İntâk-ı Sıdk

İslâm dinini farklı görüşte olan insanların nasıl benimsediği aktarılarak, çeşitli örnekler verilir. Mezkûr örnekler Maddiyyun mezhebine mensup bir zat, Fransa kumandanı İmparator Birinci Napolyon, İngiltere hanedanına mensup Mösyö Vital Alfred'in zevcesi Madam Adel gibi kişilerden alınır. Yazar en doğru sözlerin ağyarın ağzından çıkıp Müslümanların intibah etmemesini eleştirir.

İmzasız

Dört beş adet kartpostal ile beraber idârehânemize irsâl edilen varakadır

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.151

İdarehaneye Yüzbaşı Ali Vasfi Bey tarafından gönderilen kartpostal varakalarında Müslüman kadınlarının fotoğraflarının çıkartılarak dergilerde, çeşitli semtlerin camekânlarında teşhir edilerek satılmasına ve insanların tepki göstermemesi hayretle karşılanır. Müslüman kadınların fotoğraflarının her yerde bulunması ahlâk ve İslâmî edep anlayışına ters bir durum olarak telakki edilir.

Beyânü'l-Hak

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.151

Müslüman kadınların elbiselerini andırır tarzda giyinen kadın resimlerinin tenkidine yer verilir. Ayrıca çıplak kadın resimlerinin Sanayi-i Nefise'de Fatih'ten itibaren olduğu kanısının da yanlış olduğu eklenir. Zaptiye nezâretinin bu olaya nazar-ı dikkatlerinin celp etmesi gerektiği zikredilir.

Nesib Hazım

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2487-2488

İmzalı Zâta

Nesib Hazım Bey'e hitaben yazılır. Birinci mektubunda imzasının müstear olmadığı zikredilerek, idârehâneye gelmek istediği halde davete icabet etmediği bildirilir. Ders Vekâleti'ne karşı yapılan tenkidi müdafaa etmesi fuzuli olarak addedilir.

Başlıksız

N.146, 1 Rebülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616

Birecik kaymakamı Ahmed Hilmi Efendi'nin dini ve şeriatı tahkirinden ötürü azlini isteyen pek çok imzanın toplandığı bildirilir. *Beyânü'l-Hak*'ta da mezkûr konuyla alakalı bir varaka görüldüğü aktarılarak, şikâyet üzerine kaymakam hakkında tahkikat

kararının çıkartıldığı belirtilir. Kaymakamın lehine toplanan iki bin kişinin miting düzenleyerek hakikati örtmeye çalışması eleştirilir.

Bir Rica N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2950-2951

Beyânü'l-Hak İdarehanesine Bursa gazetesinden gönderilen bir postada bazı sarıklıların içki içmiş bir halde sefahatte bulunmalarının İslâm ehlini olumsuz etkileyeceği dile getirilir. Sarık ve cbbenin ilim kıyafetleri olmadığı, Anadolu'nun pek çok yerinde Müslümanların sarık sardığı belirtilir.

Cehâlet Kimde? N.170, 21 şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.2999

Mebûsân Meclisi mzakeratında yaşanan bir hadise aktarılır. Yeni kabinenin programını mecliste okuyan Kayseri mebusu Ali Galip Bey'in kabineyi Allah'ın gönderdiğini zikrettiği sözünün çeşitli eleştirilere neden olduğu zikredilir. Ardından tabirde şer'î bir hata aranmasına lüzum olmadığı dile getirilir.

İskilipli Mehmed Atıf

Bir Müçtehid N.153, 20 Reblâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2714–2718

Taslağının Dalâlet ve Izlâlı

Kendisini müçtehit olarak addeden Abdürreşit İbrahim Efendi'nin oruçla alakalı sarf ettiği sözlere yer verilir. Yazar zatın söylediklerini yedi maddede inceler ve açıklamasını yapar. Ardından Hanefi ve şafi mezheplerinin kitaplarından mezkûr mesele ile alakalı hususlara yer verilir.

M. H (Ha).

İçtihad N.27, 14 Rebülevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.621-623

İçtihadın iki hususa sahip olduğu zikredilerek, açıklanır. Bazı kimselerin fihhi meselelere ait bilgisi olmamasına rağmen içtihad davasında bulunmakta olduğu bildirilerek, eleştirilir. Müçtehidin tanımını yapılır.

Mimarzâde Mehmed Ali

Urvetü'l Vuskâ N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrinisânî 1324, s.165-166

Zamanın kötülüğünden yakınılarak geçmiş zamanın ve 20. asrın gençleri karşılaştırılır. Dinsizliğin iki cihanda da musibete yol açacağı ifade edilir. Maddiye ve Tenasühiye mezheplerinin varlığından bahsedilir. Doğada pek çok yaratıcının olduğunu iddia edenlerin tezi çeşitli hususlar zikredilerek çürütülür.

Urvetü'l Vuskâ N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrinisânî 1324, s.188-189

Urvetü'l Vuskâ N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.253-256

Urvetü'l Vuskâ N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310-312

Urvetü'l Vuskâ N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.346-347

Dipnotta 14. nüshanın devamı olduğu belirtilir.

M. Şükrî

Kadınlarımız

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1832-1834

Kadınların çocuklarını iyi yetiştirmesi halinde topluma ne gibi katkılarının olacağı aktarılır. Tesettürle ilgili ayet verilip, önemine değinilir. Feministlerin ifadelerine yer verilerek, akım ve düşünceleri eleştirilir.

Muhafaza-i

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2006-2009

Milliyet

Avrupalıları taklit edenler eleştirilir. Bir milletin terakki edebilmesinin üç şartla gerçekleştiği zikredilerek, mezkûr şartlar sıralanır. Avrupa'ya okumaya giden talebelerin tahkir edilmemek için fes yerine şapka giymeleri eleştirilir.

İstanbul Hâtıratından

N.173, 13 Ramazân 1330 \ 13 Ağustos 1328, s.3044-3046

Dilsûz Manzaralar Karşısında

İstanbul'a gezmek için gelen yazarın Beyoğlu ve Kadıköy semtlerinde gördüğü şahısları eleştirmesi mevzu bahis edilir. Kadıköy, Kuşdili, Çırpıcı çayırırlarında akşam saatlerinde İslâm terbiyesinden yoksun hallerin yaşandığına dikkat çekilir. Bir tarafta Trablus'ta vatan için kanlar dökülürken diğer tarafta sefahat âlemlerine dalınmasının yazarı endişelendirdiği bildirilir.

M. T (Te).

Yıkılmış Bir Cihân N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3109-3110

Karşısında

Evvelden ilim, marifet gibi hususların neşredildiği cihanla 20. asır karşılaştırılır. Rehavet halini ortadan kaldıracak bir faaliyetin meydana getirilmediği zikredilir. Garbın fesada yol açan ahlâkının âlemi harabeye çevirdiği bildirilir.

Mustafa

Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1687-1688

Gazetelerde yer alan kurban paralarının donanmaya verilmesi meselesi mevzu bahis edilir. Bu meseleyi ele alacak kişilerin gazeteciler değil, ulemâlar olduğu aktarılır. Ardından kurban derilerini, bağırsaklarını ve boynuzlarını bahriye ianesine bağışlayanların var olduğuna dikkat çekilir. Yazarın indinde mezkûr davranış kişilerin her aklına geleni yaparak teferruka sebep olduğu yönündedir.

Mustafa Sabri

Müdafaa-i Hakikat N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.10-11

Beyânü'l-Hakk'ın birinci nüshasının neşredildiği gün Hukuk-ı Umumiye gazetesi Selma Hanım meselesini yeniden gündeme getirir. Selma Hanım'ın Müslüman kadınların ilerde fikirleri aydınlanınca torbaya benzetmiş olduğu çarşafı çıkaracaklarını dile getirdiği sözüne pek çok kişinin katıldığına dikkat çekilir. Ardından Mustafa Sabri mezkûr konuyla alakalı düşüncelerine yer verir.

Fes ve Kalpak

N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.146-149

İçtimâiyat bölümünde yer alır. Sabah gazetesi nüshalarının birinde Fes ve Kalpak başlığı ile Ethem Nejat imzalı bir makale münderiç olmuştur. Makale sahibi fes ile ilgili tenkit edici sözler sarf edip, kalpak giyimini yüceltir. Mustafa Sabri de yazarın düşüncelerini eleştirerek, aksi görüşü savunduğunu beyan eder. Ardından Tercümân-ı Hakikat'te Ahmet Mithat Efendi tarafından Kalpaklılar unvanıyla bir yazı neşredilmiştir. Bazı kişiler Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı makalenin Mustafa Sabri'ye karşı yazıldığını söylese de yazar mezkûr gazeteyi okumadığı için haberi olmadığını söyler. Bu yazıdan evvel aralarında tefsir meselesiyle ilgili sorun çıktığını dile getirir.

Fes ve Kalpak

N.8, 27 Şevval 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.173

Kurban Paraları ve

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1710-1717

Donanma İânesi

Yazara göre kurban paralarının donanma ianesine verilip verilmemesiyle ilgili en kapsamlı bilgi Küçük Hamdi Efendi'nin neşrettiği yazıda bulunmaktadır. Hikmet Gazetesi'nin 35 numaralı nüshasında mezkûr konuyla alakalı verilen fetva eleştirilir. Ardından yazar tezini ispat etmek için fıkıh kitapları, ayet ve hadislerden örnekler verir.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Bir Levha-i İbretnâme

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1426-1428

İslâm adabına aykırı bir şekilde Çırpıcı mesiresinde işret masaları kurup zabitanın ihtarına uymayan Yedikule sakinlerinden arabacı ve hamamcı Celalettin ile zevcesi Kevser 'in üç sene müddetle mahallelerinden sürgün edilmelerine karar verildiği bildirilir. Yaşam şekli İslâm dinine aykırı olan Müslüman kadın ve erkekler eleştirilir.

Türkiye’de yeni bir eser-i terakki yâhûd bir tahakküm-i mağrûâne

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1566-1569

Trenlerin hareket saatlerinin ilanla açıklandığı zikredilerek, saatlerin alafranga olması eleştirilir. Yazar Şirket-i Hayriye’nin Üsküdar, Boğaziçi’ne işlettiği vapurların hareket saatleri hakkındaki düşüncelerini aktarır. Ardından Şirket-i Hayriye’nin fahiş fiyatlarla çalışması tenkit edilir.

Düşüncelerim N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1762-1764

Köylülerin çalışmalarındaki muntazamlığa değinilir. Devamında hükümete gönderilen bir evrakın işlenmesi için yoğun çaba sarf etmek gerektiği dile getirilir. İstibdat ve meşrutiyet devirleri kıyaslanır.

Meclis-i Mebûsân’da N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1922-1925

Softalar?

Meclis-i Mebûsân’da bütçe müzakeresi esnasında Karesi mebusu Vasfi Efendi örfi idâre aleyhinde beyanatta bulunduğu sırada Tokat Mebusu İsmail Paşa’nın softa tabirini kullanarak zikrettiği sözlerine yer verilir. Müzakere esnasında İsmail Hakkı Paşa’nın sözlerine hiçbir mebusun tepki vermemesine teessüf edilir. Ayrıca Bab-ı Ali yangının softalara isnat edilmesi ve bunun yalanlanmaması da teessüfle karşılanır.

Hakka Karşı N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2554-2556

Meslek

Avrupa’daki meslekçilerin görüşleri aktarılarak, mezkûr konuyla alakalı Japonlardan örnek verilir. Ardından insanların hak ve batılı birbirine karıştırmadan hareket etmeleri gerektiği dile getirilir.

Mütelevvin İki N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2784-2786

Levhâ Karşısında

Kısm-i Ahlâkî ve İçtimaî bölümünde yer alır. Yazar gördüğü iki levhadan oldukça etkilendiğini dile getirir. Mezkûr iki resim ayrıntılarıyla anlatılır. Bu resimlerin hakikat olup olmadığı ve neden yan yana asıldığı sorgulanır. Biri Trablusgarp'ta savaşan askerin diğeri de iki kişinin nahoş bir şekilde durduğu resimler karşılaştırılır. İkinci resmin gençlerin ve çocukların ahlâkının bozulmasına sebep olduğundan tenkit edilir.

Mütelevvin İki N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2799-2801

Levhâ Karşısında

Düşüncesizlikler N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2858-2860

Vilayet gazetelerinin bazılarında Hz. Peygamberin türbedarının rüyasının neşredildiği bildirilir. Ehemmiyetli ve avam üzerinde pek büyük bir tesiri olan mezkûr rüyanın gazete sütunlarına girmesindeki hikmet sorgulanır. Düşmanın vatan topraklarına saldırdığı esnada kadın ve erkeklerin tiyatrolara eğlenmek için koşuşturmaları eleştirilir.

Necmüddin (Kerküklü)

Hakikat Bazen N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2469-2470

Hissiyâta Feda Olunmuyor

Nazır beyin talebenin Amerika ile ilgili bir hususu bilmemeleri halinde imtihan kapılarının açık olduğunu bildirdiği zikredilir. Mezkûr cümleyle ilgili açıklama yapılır.

Ömer Nasûhî (Bilmen) \ A (Ayn). Nasûhî

Bir Levhâ-i İbret

N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1851-1852

İnsanların vakitlerini boşa harcamaları eleştirilir. Dini hassasiyetten uzak kişilerin Allah'ın birliğine şهادete vakıf olmadıkları zikredilir. Bu lafızlar dile getirilirken konuyla alakalı şiirlere de yer verilir.

Salih Zeki (Ustrumcalı)

Konferansçılık İleti

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2658-2659

Türkiye'nin Garpte ve Amerika'da zuhûr eden her hususu benimsemesi eleştirilir. Devamında Türkiye'ye yavaş yavaş gelen konferansçılık mevzu bahis edilir. Nutkunda vakarlık, fikrinde metanet bulunmayanların konferans vermemesi gerektiği dile getirilir.

Devr-i

N.181, 17 Zilkade 1330 \ 15 Teşrinievvel 1328, s.3171-3172

Tevaffukta Mıyız?

Bulgar, Yunan, Karadağ milletlerinin Osmanlı Devleti'ni mahvetmeye çalıştıkları ifade edilir. Zengin, fakir herkesin Osmanlı Devleti'nin düştüğü durumdan kurtulması için çabalaması gerektiği eklenir. Harp îânesi için elindeki parayı veren kişilerin hamiyet sahibi oldukları zikredilerek, zengin kesimin yaşananlara tereddütle bakması tenkit edilir.

Şerefüddin

Fahr-ı Râzi N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1500-1502

Fahredden er Razi'nin fenni kaidelere göre tefsir yapan ilk kişi olduğu zikredilerek, nakli sözleri en iyi kullanan müfessir şeklinde addedilir. Yazarın İstanbul'daki kütüphanelerden birinde gördüğü tefsir kitabı hakkındaki izlenimlerine yer verilir. Kitabın içerisinde bulunan ayetlerin açıklamasının ne şekilde olduğundan bahsedilir.

Bizde Bir Volter N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1811-1814

Dinin tahsiline lüzum olan ıslaha karşı lakayt davranmanın hemen hemen her devirde yaşanan bir hadise olduğu bildirilir. Türkiye'deki fıkıh ile ilgili hükümlerin terakkiye lakayt kalması eleştirilir. Ayrıca fikhın esaslarının da yanlış bir zanla ifade edildiği aktarılır. Asrın ihtiyaçlarının da dikkate alınmaması eleştirilir. Osmanlı devletinde yaşayan kişilerin eşit olduğu ve zikredilen sebepler mevzu bahis edilerek Türkiye'de bir Volter'in zuhûr edemeyeceği vurgulanır.

Tâhirü'l Mevlevî

Bir Musâhabe N.99, 28 Safer 1329 \ 14 Şubat 1326, s.1849-1850

Yazarın arkadaşlarından birinin Bombay'ı seyahat ettikten sonraki izlenimlerine yer verilir. Osmanlı Devleti'ne mensup konsolosun Bombay'da görevini ifa ederken Frenklere ait şapka giymesinden duyduğu üzüntüyü aktarır. Rusya ve İngiltere'nin ecnebi memleket oldukları halde hilafet ahalisinin İslâm'a daha bağlı olduğuna dikkat çekilir. Hem Fransa da hem de Londra'da Hristiyan ahalinin İslâm dinine verdiği değer ve saygıdan bahseden örnekler sıralanır.

Hakkında Bazı Mütâlaât

Şeyh Mehmed Es'ad Galip Dede'nin vefatının yıl dönümü münasebetiyle mezarı başında anma töreni icra edileceği Hak Gazetesi'nin 9 Haziran 1328 tarihli 101 numaralı nüshasında yazılır. Bu törenin nasıl ve ne şekilde gerçekleşeceğinin anlatıldığı bir makaleye yer verilir. Müslümanların ölen kişiye karşı vazifeleri aktarılır. Yazar merhûm için yapılacak merasimi eleştirir.

3.2.22.5. Tiyatroya Yönelik Eleştiri

Abdullah Edîb \ Edîb

El-Müsemma bi't-Tiyatro

Tiyatroyu eleştiren Arapça makaleye yer verilir.

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Edîb Ayıntâbî

Edîb'in tiyatroyla ilgili makalesi hakkında Arapça yazıya yer verilir.

Ali Rıza (Ünyeli)

Tiyatroların Ahlâka N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2815-2817

Ne Gibi Bir Tesiri Vardır?

Tiyatrolara yönelik eleştirileri teşrih edebilmek adına sorulan üç soruya yer verilir. Ardından tiyatrodaki komik ve dram olmak üzere iki türün bulunduğu zikredilerek, mezkûr türler açıklanır. Komik ve dram türlerinin şeran oynanıp oynanamayacağı hakkında bilgi verilir.

Tiyatroların N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2832-2833

Ahlâka Tesiri

Tiyatroların faydasını iddia eden kişilerin bunu hangi delillere istinaden zikrettiği aktarılır. Ardından mezkûr delillerin vaz edilecek iki mesele üzerinde durdukları bildirilerek, açıklanır. Tiyatro oyunlarının intiharı, düelloyu, aşk ilanlarını meşrulaştırdığı dile getirilir. Mezkûr zararlı âdetlerin Avrupa'da intişarına sebep olarak tiyatrolar gösterilir. Tiyatroların faydalarından biri bulunduğu muhitte ticareti temenni etmesi olarak zikredilir. Örnek olarak da Bir Kumarbazın Serencamı isimli dramda kumara düşkünlüğü sebebiyle vehim akıbetlere duçar olan kendisini kurtaramayan bir kişinin varlığına dikkat çekilir. Bunun insanları kötü bir şekilde etkileyeceği düşünülür.

Tiyatroların N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2849-2851

Ahlâka Tesiri

İmzasız

Selanik Cemiyet-i İlmiye-i N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186

İslâmiyesinden Açık Mektup

Selanik'te tiyatro kulübü tarafından 8 Nisan 1326 Perşembe günü akşamı Eden tiyatrosunda vaz edilen oyun esnasında şeriat isteriz yolunda halka karşı birçok kelâm edilir. Bir şahıs hitabet kürsüsüne çıkıp tiyatronun caiz olmadığını dile getirir. Tiyatronun yasaklanması gerektiği ve bu usule riayet edilmesi teklifinde bulunur.

Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478

Aks- i Sada Gazetesi'nde çıkan bir habere yer verilir. Haberde Çorum'da tiyatro oynandığı esnada bazı kişilerin olay çıkardığı ve insanları ayaklanmaya teşvik ettikleri dile getirilir. Olay çıkaranların ise İstanbul'a gönderilerek Divan-ı Harp'te yargılanmasına karar verildiği bildirilir.

Beyânü'l-Hak N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478-1479

Aks-i Sada Gazetesi'nde çıkan haberde Çorum'da tiyatro yapıldığı esnada olay çıkarılması üzerine bazı kişilerin Divan-ı Harp'te yargılanmasına karar verildiği zikredilir. *Beyânü'l-Hak* mecmuası mezkûr hadisenin müsebbibini ve vakanın ne şekilde cereyan ettiği hakkında malumatı olmadığını ekler. Olay çıkaran kişilerin yargılanması doğru bir karar olarak telakki edilir. Vakanın başka bir surette cereyan etmiş olabileceği de düşünülür.

Refikimizden

76 numaralı nüshada yayımlanan bir yazıda Çorum'da halkı ayaklanmaya teşvikle itham edilerek, Divan-ı Harp'te yargılanan kişilerin var olduğuna dikkat çekilir. Mezkûr kişilerin yargılanma nedeni olarak tiyatro oyunları gösterilir. Hükümete yönelik teşebbüste bulunmak, birkaç memurun mevkilerini tahkim etmeyi de amaçladıkları ayrıca eklenir.

Beyânü'l-Hak

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1493-1494

Mecmuanın 76 numaralı nüshasında tiyatro oyunları sebebiyle Divan-ı Harp'te yargılanan kişilerin var olduğuna dair çıkan haberin doğruluğu ispatlanır. Bunun gibi olaylara meydan verilmemesi için Dâhiliye Nezâreti ikaz edilir.

Hâlisâne Bir Temennî

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512

“Maşrık-ı İrfan'da Okunmuştur” notuna yer verilir. Vaizlerin tiyatroyu öne sürerek görev yaptıkları yerde vaaz vermemeye başladığı zikredilir ve bu durum teessüfle karşılanır. Hocalar tiyatronun yasaklanması için hükümetten ricada bulunur. Maşrık-ı İrfan gazetesi muharrirleri de aynı fikirde olduklarını dile getirerek, hocaların vaazlarını vermeleri, camilerin boş kalmaması gerektiğini ifade eder.

Beyânü'l-Hak

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Tiyatrolar hakkında pek çok yazı yazıldığı halde mezkûr sefâhatın ardı arkasının kesilmeyerek arttığı dile getirilir. Meşihat makamından hiç olmazsa kadınların raksının yasaklanması istenir.

Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Karada Gemi Yürür Mü? N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3104-3106

İkdam Gazetesi'nin 11 Eylül 5600 numaralı nüshasında *Fevkalade Bir Konferans* başlıklı ilanda gündüz kadınların gece erkeklerin Şehzadebaşı'nda Şark tiyatrosuna davet edildiği yazılmaktadır. Yazar mezkûr konuyla alakalı düşüncelerini zikreder.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Tiyatrolar N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1490-1492

Tiyatroyla alakalı iki zıt görüş aktarılır. Ardından yazar kendi düşüncelerine yer verir. Namık Kemâl'in tiyatro yazarlığı övülerek, Vatan yahut Silistre gibi bir eser yazılıp temaşaya konulması gerektiğine dikkat çeker. Anadolu'daki tiyatroların durumu eleştirilir.

Tiyatrolar N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1504-1506

Yazarın tiyatro ile ilgili görüşüne yer verilir. Tiyatronun İstanbul, Endülüs, Trablus ve Şam'da ne şekilde var olduğu anlatılır.

Ağamız Eğleniyor Mu? N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1536-1539

Yoksa Neşr-i Şenâat, Efsad-ı Ahlâk Mı?

Ramazânın son günlerinde Beyoğlu'nda "Ağamız Eğleniyor" isminde bir oyunun oynanacağına dair çıkan haberin doğru olduğu aktarılır. Avrupa'nın hiçbir yerinde yer bulamayan ahlâka aykırı hususlara Osmanlı Devleti'nin ev sahipliği yapması eleştirilir. Ardından yazarın mezkûr oyunla alakalı düşüncelerine yer verilir.

İlgın'da Bir Vak'a N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2042-2044

Münasebetiyle Tiyatrolarımız

İkdam Gazetesi'nde yer alan bir haberde İlgın'da tiyatro kumpanyasına verilen ruhsat sonucu yaşananlar aktarılır. 1910 yılının Ramazân ayında Konya, Trablus, Şam, Çorum'da tiyatrolar yüzünden pek çok vakanın yaşandığı dile getirilir. Kumpanyada görev alan kadınların davranışları eleştirilir. Mezkûr olayın suçlusunun kim olduğu ve hükümete düşen görev aktarılır.

Derdimizin En N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2314-2316

Büyüğü

Mebusların ülkeyi cehaletten kurtarmak hususunda müsamahakâr davrandıkları bildirilir. Meşrutiyet rejimiyle beraber köylüye yapılması vaadinde bulunan hiçbir şeyin gerçekleştirilmediğine dikkat çekilir. Köylülerin çocuklarını okutmak için ne yaptıkları anlatılır. Ardından Karaman'da kaymakamın tiyatro oyunun beldesinde gerçekleşmesi için harcadığı çaba eleştirilir.

Latîfe Latîf Gerek N.139, 26 Zilhicce 1329 \ 5 Kânûnievvel 1327, s.2501

“Karagöz Evleniyor” isimli eser ve sahibi eleştirilir. Bu eserin memleketin ahlâkını bozacağı ve bundan para kazanılmasının kar sayılmayacağına dikkat çekilir.

Ömer Fevzi

Nidâ-yı Ehl-i İslâm N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.373-375

Müslümanların kahvehanelerde kumar, iskambil vs ile iştigallerine sessiz kalınmaması gerektiği bildirilir. Tiyatroların ahlâksızlığa sebep olduğunu bilenlerin sükût etmesi

eleştirilir. Tiyatronun taşralardan temizlenerek, kadınların tiyatrolardan uzak tutulması gerektiği vurgulanır.

Salih (Ulemâdan)

Dersââdette Beyânü'l- N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Hak Gazetesine

Tiyatro adı altında açılan yerde kadınların dans ettirilip, ahlâka mugayir hususların icra ettirildiği zikredilir. Bu bapta edilen şikâyetlerin kabul olmadığı aktarılır. Ramazân ayının gelmesiyle birlikte insanların ibadetlerini yapamadıkları ifade edilerek, tiyatronun kapatılması ricasında bulunulur.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

Muhterem Beyânü'l-Hak idâre-i âliyesine eğlenebilecekler miydi?

N.122, 11 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2216-2218

Selanik ve Amerika'da bulunan tiyatroların isimleri verilerek İslâmiyet'i ne şekilde tahkir ettikleri örneklerle sıralanır. İkdâm gazetesinin 28 Haziran 1327 tarihli sayısında talak ve tecdit-i nikâh meselelerinin tiyatro oyununda oynanacağına dair bir ilan çıkartıldığı bildirilir.

3.2.22.6. Yönetime Yönelik Eleştiri

H (Ha). N. (Demirhisarlı)

İnkılâp Fikri N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2766-2767

Meşrutiyetin ilanından itibaren inkılap terkinini kullananların maksadının anlaşılmadığı bildirilir. Yazar meseleyi iki hususta tasnif eder.

Hasan Sabri (Eğriderele)

Hiç olmazsa bari şu nazik zamanda itidâlimizi muhafaza edelim

N.152, 13 Rebûlâhîr 1330 \ 19 Mart 1328, s.2707-2708

10 Temmuz inkılabının öncesi ve sonrasında yaşananlar aktarılır. Seçim arifesinde olan mebusların halleri eleştirilir Avrupa'nın günden güne terakki ettiği, Osmanlı Devleti'nin tedenni halinde bulunduğu bildirilir.

M. Şükrî

Mâziye Bir Nazar N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3089-3092

Meşrutiyet rejimiyle beraber kaleme serbestlik verildiği bildirilir. Ardından sâbık devirde yapılan hatalar, yanlışlar aktarılır. Sâbık hükümetin mezkûr hadiseler karşısında nasıl bir tepki verdiği zikredilir.

Nureddin Münir

Hazâin-i Mensiye-i Milliyemizden umûmî kütüphanelere dair muhâsebe

N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.92-94

Sâbık devirde kütüphanelerin halinden duyulan üzüntüden bahsedilir. 15 – 20 seneden beri en güzel yazılı eserlerin yabancı milletlerin elinde bulunduğu ifade edilir. Yazar; evvelden kütüphanelerde yer alan kitapların ciltleri, sayfa numaraları sökülüp, defterden isimleri kaldırılıp satıldığı için bir müfettişin atanmasına ihtiyaç hâsıl olduğunu aktarır.

Sadık Hulûsî (İskeçeli)

İskeçe İntihâbâtında N.153, 20 Rebûlâhir 1330 \ 26 Mart 1328, s.2725–2726

Kabadayı Ethem Rûhî

İskeçe seçimlerinde Balkan Gazetesi'nin ser muharriri Ethem Rûhî Bey'in kanuna aykırı bir müdahalede bulunarak, halkın reylerini zorla kendi tarafına çektiği bildirilir. Mezkûr durum cinayet olarak telakki edilir. Ardından muhacirin-i İslâmiye kulüplerinin kapatılması Meşrutiyet rejimine ters bir hareket olarak addedilir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Ne Fikirde Bulunalım? – 4 N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1453-1455

Kişilerin ömrünü hoş geçirmek maksadını güderek ilim tahsil etmeleri eleştirilir. Meşrutiyetin ilk olarak nerede tezahür ettiği ardından ahlâksız olan kişilerin vatanperver, meşrutiyet taraftarı olamayacağına dikkat çekilir.

Uşşak Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Şubesi

Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı

N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648

Kaymakamiye

Teftiş heyetine atanan İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarından beş altı kişinin akraba olmasının adalet ile müsavata aykırı olduğu bildirilir. Hükümetin bu duruma sessiz kalması da haksızlık olarak addedilir. Kişilerin diğer fırkalardan seçilmesi halinde adaletin sağlanacağı, hukuk ve kanunun muhafaza edileceği bildirilir.

3.2.22.7. Alınan Kararlara Yönelik Eleştiri

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Kararnâme

N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2239-2240

Münasebetiyle

Şiranlı Ahmet medreseden ihracına sebep olan hemze-i vaslların tahkir edilmesini küfür olarak addedenleri hayretle karşılar. Kendisi hakkında verilen kararın hem akla hem de mantığa uymadığını ekler.

Ali Rıza (Ünyeli)

Kule 'den Kur'ân-ı

N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2251-2254

Kerîm Fonoğrafa Verilebilir Mi?

Mısırlı ulemâdan birinin Kur'ân-ı Kerîm'i fonografa verilmesini kabul ettiği dile getirilir. Yazar Kur'ân'ı Kerîm'in fonografa verilme fikrini reddetme sebebi ve mevzuun nasıl ortaya çıktığı hakkında malumat verir.

Eyüp Sabri (Talebe-i Ulûmdan)

Evkâf Nazırı Beyefendi'nin Nazar-ı Dikkatine – Bursa'da – Yıkılan ve Yıkılacak Olan Medreseler

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2549-2550

Bursa'nın yerli tedrisi olan Çendik Paşa ve civarında bulunan Musli medresesinin yıktırılarak yerine dükkânlar yapıldığı bildirilir. Kanunsuzluk olarak addedilen vakanın meşrutiyet devrinde yaşanması eleştirilir. Evkaf nazırından lazım gelen muamelenin icrası talep edilir.

Fehmî (Ummân)

Sadâretü'l Uzemâ ve Meşihat-ı celîle ile vükelâ-yı millet ve devlete açık mektup

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2626

Umumi müfettişlikten ilga edilen Umman Fehmî'nin Görice hükümet konağında cami imâmlığına tayin edilmesine rağmen on aylık maaşını alamadığı ve kaydının silindiği bildirilir. Mezkûr muamelenin kanun ve adalete muhalif olduğunu savunur.

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Mütâlaa

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3088-3089

Hikmet-i Hükümet başlıklı makale Ankara hapisanesinde Bayezid dersîâmlarından Ahmed Rasim imzasıyla Üsküp'te münteşir Mücahide-i Milliye gazetesinde yayımlanır. Makalede adı geçen dokuz kişinin ve özellikle Ahmed Rasim'in mahpus olması eleştirilir. Rasim Efendi'nin mutlakiyet ve irtica taraftarı olmadığı, suçlamaların iftiradan ibaret olduğu zikredilerek bir an evvel mezkûr durumdan kurtulması temenni edilir.

İmzasız

Başlıksız

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.344

Mebûsân Meclisi dairesine kimileri Rıza, Enver ve Niyazi Beylerin kimileri de Mithat Paşa'nın resminin asılmasının daha iyi olacağını savunduğu bildirilir. Meclis-i Mebûsân'ı resimlerle doldurmaktan bir şey çıkmayacağı bildirilir.

Başlıksız

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.520

Harbiye Nezâreti tarafından zabitan-ı askeriye maaşları hakkında kararlaştırılan düzenlemelere gazetelerde yer verilir. Ardından Tabur imâmılarına verilen maaşların yeterli olmadığı zikredilir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

Hakikatten Vazgeçemem N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1403-1405

Medreselerin maddi ve manevi bir şekilde intizam edilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Müslümanların nerede olurlarsa olsunlar aciz ve fakir görülmelerinin sebebinin istibdat devrinde medreselere ve hocalara yapılan zulümden kaynaklandığı şeklinde görüş belirtilir. İlm-i kelâm hakkında bilgi verilir. Kelâm ilmini bilen bir kişinin Müslüman olmayan birini İslâm'a nasıl davet edeceği anlatılır. Ahlâksız olan maârif insanlık için bir zehir olarak addedilir. Hikmet, adalet, iffet ve şecaat gibi hususlara kimlerin sahip olabileceği zikredilir. Sadece İslâm dininin değil bütün dinlerin terakkiye mani olduğunu düşünenlere dikkat çekilir. Çocukları ecnebi medreselere ve mürebbiyelere verilmemesi gerektiği zikredilir. Avrupa'ya gönderilen çocukların memlekete avdet ettiklerinde her bakımdan değiştiklerine kanaat getirilir. Terakki mevzuuna değinilerek, medreseler için yapılan programların hiçbir faydasının olmadığı dile getirilir. Tanin Gazetesi'nde Halil Nasûhî imzasıyla "İslah-ı Medâris" adıyla yayımlanan makalede medreselerle alakalı mevzu bahis edilen meseleler sıralanarak devamında yazarın görüşlerine yer verilir. Ardından icazet meselesine değinilir. Bahr-ı Sefid Çifteayak Kurşunlu medresesinde talebe olan Şiranlı Ahmet Efendi'nin medreseden ihraç kararı beş ayrı noktada eleştirilir. Meşrutiyet rejiminin adaletle verdiği önemden bahsedilerek, İslâm ulemâlarının adaletle bakışı anlatılır.

Hakikatten N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1424-1426

Vazgeçemem - 2

Hakikatten N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1436-1437

Vazgeçemem – 3

Hakikatten N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1552-1554

Vazgeçemem – 4

Hakikatten N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1758-1762

Vazgeçemem – 5

Hakikatten N.123, 18 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 1 Ağustos 1327, s.2230-2234

Vazgeçemem – 6

3.2.22.8. Çeşitli Kurum ve Kuruluşlara Yönelik Eleştiri

Ali Rıza (Ünyeli)

Cevâp Sevâp N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2358

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin bazı faaliyetlerinin İttihat ve Terakki kongre raporunda tenkit edildiği dile getirilir. Ardından İttihat ve Terakki cemiyetinin tenkit makamında olmadığına dikkat çekilir.

Hakî el-Mevlevî

Nazargâhkâr-ı N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2322-2323

Âgâhilerine

Milletin menfaati için tayin edildikleri günden beri gece gündüz vazifesini düzgün bir şekilde ifa etme hevesinde bulunanların varlığına dikkat çekilir. Yazar, hiçbirinden umulan neticelerin husule gelmediğini savunur. Örnek olarak da Evkaf Nezareti zikredilir. Müslüman makberlerine neler yapıldığı sıralanarak, viranelere döndüğü zikredilir.

İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı).

İttibâ – İbtidâ N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1979–1980

İslâm aleyhtarı olan kişilerin fesat tohumlarını ortaya atmak için adet, bidat, ibadet ve sünneti öne sürdükleri böylece Müslümanlar arasında kanlar dökülmesine sebep oldukları aktarılır. İslâmiyet'in medeniyete mani olduğuna dair zikredilen sözler eleştirilir. Devamında Farmason cemiyetinin insanlara hizmet etme düşüncesi eleştirilir.

3.2.23. Okuyucuya Sorular

İmzasız

Suallerimiz N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisâni 1324, s.152

Okuyuculara biri dörtlük diğeri iki mısradan oluşan iki tane soru sorulur. Soruları doğru cevaplayanlara verilecek hediyeler zikredilir.

Bu Haftaki Suâlimiz N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

İki mısra verilir. İlk mısram açıklanması ikinci mısram ise sarf ve nahv-ı Osmaniye tatbiken çözülmesi istenir. Soruyu doğru cevaplayan kişilere bir senelik abone hediye edileceği bildirilir.

Başlıksız

N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

İnegöl'den Saraybosnalı Semizzâde Elhac Mehmed Efendi tarafından idârehâneye bir buçuk senelik abone bedeli ve iki beyit gönderildiği ifade edilir. Birinci beytin sarf ve nahvi ile Osmanlıcaya en güzel şekilde tercüme eden kişilere bir senelik abone verileceği, ikinci beytin hal ve tercümesini yapana da altı aylık aboneliğin verileceği bildirilir.

3.2.24. Muhâbere

Ahmed (Kitapçı)

İnegöl'den: Dersaadette

N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2952

Şehzâde Camii-i Şerîfi Havalisinde Kemer Sokağında Beyânü'l-Hak İdare-i Âliyesi

Beyânü'l-Hak idâresinin mütalaasını tavsiye ettiği Ret ve İspat isimli eserden on beş nüsha gönderilmesine vasıta olması ricasında bulunulur. Postaneye teslim edilen paraların üçe ayrılıp gönderilmesi istirham edilir.

İmzasız

Açık Muhâbere

N.4, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînevvel 1324, s.80

Bediüddin Efendi'nin risâlenin birinci nüshasındaki “Cemiyet” isimli makaleye müracaat etmesi bildirilmiştir.

Açık Muhâbere N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.224

Hukuk mektebi üçüncü sınıf öğrencilerinden Eğridereli Mustafa Efendi'ye teşekkür edilir, hakkı beyanda abartmaması ricasında bulunulur. Mustafa Efendi'nin mektubunun Mucip Efendi'ye gönderildiğinin bilgisi verilir.

Açık Muhâbere N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Beşiktaş'ta ikamet eden S (Sin). Efendi'nin hüviyetini bildirmesi istenir.

Açık Muhâbere N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544

İnegöl'de Mehmet Sezai Efendi'ye “çok doğru söylüyorsunuz” diye cevap verilir.

Açık Muhâbere N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890

Said Efendizade Mehmet Lütfullah Efendi'nin sualine verilen cevap aktarılır.

Muhâbere-i Alenîye N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1160

Beyânü'l-Hakk'ın elli beş numaralı nüshasında neşrolunan “Konferans – İntikad” isimli makaleyle ilgili, Sırât-ı Müstakîm muharriri de bir yazı yazar. Mezkûr konferans için yazılan makale derç edilemediğinden dolayı özür dilenir. Hüseyin Hazım Efendi hakkında ibraz buyurulan şükranı ayrıca teşekkür edilir.

Muhâbere-i Alenîye N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1192

Beşiktaş'ta Asariye Cami-i Şerîf müezzinlerinden Hafız Mehmet Hayri Efendi'ye hitaben Beyanü'l Hakk'ın elli yedi numaralı nüshasında yer alan imâm müezzin olmamak şartıyla “cemaatle namaz kıl” cümlesi imâmın vazifesinin kutsiyetine, ağırlığına işaret olmak üzere sarf edilmiş sözler olduğu zikredilir.

Muhâbere-i Alenîye N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1272

Mekteb-i Hukuk müntehi sınıf talebesinden Yusuf Haydar, Mekteb-i Hukuk üçüncü sınıf talebesinden Necibü'l Hakîm Efendi'lere hitaben idârehâneye gönderdikleri istizahanın gelecek nüshada cevaplanacağını bilgisi verilir.

Açık Muhâbere N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512

Kaşgar'da Müderris İlmü'l ulemâ Abdülkâdir Hacı Maksum'a hitaben tarih ve coğrafya gibi genel ilim ve fennin İslâmî medreselere girmesi şerîatın hangi hükümlerine tevafuk ettiğiyle ilgili beyanatın gelecek nüshada derç olunacağını bilgisi verilir.

Açık Muhâbere N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692

Başkale'de Timurzade Rüştü Bey'e hitaben Tanin idârehâne vasıtasıyla Rüştü Bey'den on dört kuruş alındığı ve abonelik süresinin yüz otuz üçüncü numarada son bulacağını bilgisi verilir.

Açık Muhâbere N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724

Selanik Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'sine hitaben 35 numaralı Hikmet Gazetesinde Mihr-i Din Arvasi müstearıyla yazılan makalelere reddiye yazıldığı için teşekkür edilir. Mezkûr gazeteye Beyânü'l-Hak ile birlikte gönderilen cevaplar kâfi geldiğinden cemiyetin yazısının derç edilmeyeceği bilgisi verilir.

Konya'da Muhaddis N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724

Dairesinden Mikrebli Şabân Efendi'ye

12 Kânûnievvel 1326 tarihinde Konya'da Muhaddis Dairesinden Mikrebli Şabân Efendi'ye irsal edilen otuz iki adet abone bedellerinin postaneden alındığı zikredilir. 88. numaradan itibaren sahiplerine gazeteler irsal edilerek senetleri de bir zarfın içine konulduğu aktarılır. Gazetelerin sahiplerine verilmesi rica edilir.

Açık Muhâbere N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1740

Kavala'da Medrese-i Hayriyede kütüphaneci Nurakob'un Lise karyesinden Mehmed Lütî Efendi'ye hitaben beş adet abonenin kaydı yapılmış olup senetlerinin sahiplerine gönderildiği zikredilir. Rumili Kale Kazası eşrafından Said Efendizâde Muhammed Lütfullah Efendi'ye hitaben de abone bedeli olan elli beş kuruşun posta yoluyla gönderilmesi ricasında bulunulur.

Açık Muhâbere N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772

Rodos'ta Medrese-i Süleymaniye muallimlerinden İsmail Efendi'ye hitaben 89 numaralı ceridede yer alan Şeyhü'l Arvasi'ye reddiyeyi ihtiva eden makale takdire şayan olarak addedilir. Risâlenin 88 ve 91. nüshalarına pek çok cevap gönderildiği için İsmail Efendi'nin makalesinin neşredilemediği zikredilerek, zattan özür dilenir.

Açık Muhâbere N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1788

Konya'da Paşa Dairesinde Islah-ı Medaris-i İslâmiye talebesinden Abdullah Efendi'ye hitaben irsal edilmiş olan yedi adet abonenin makbuzları ve gazetelerin birkaç gün evvel gönderildiği dile getirilir. Dersiâmmdan Halil Nasûhî Efendi'ye hitaben de yazdığı makalenin alındığı ve mündericatının da Ömer Hayri Efendi'nin tenkidine cevap olduğu ifade edilir. Fakat Halil Nasûhî isminde bir Dersiâmm olmadığı zikredilerek, hüviyetinin idâreye gönderilmesi rica edilir.

Muhâbere-i Alenîye

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Bursa Yenişehir Posta Kâtibi Ahmed Lütfi Bey, İnegöl Semizzade Hacı Mehmed Efendi, Kavala'da medrese-i hayriyede esatize-i Kiram ve talebe-i ulum efendiler, İzmir müftüsü ile refika-yı kiramı ve mekteb-i kuzzat ikinci sınıf talebe efendilere hitaben söylenen sözler aktarılır.

Muhâbere-i Alenîye

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Kavala'da Davud Efendi'ye hitaben 2 Kânûnisânî'de gönderilen bir liranın ulaştığı bilgisi verilir. Ayrıca Mekteb-i Kuzât birinci sınıf talebesi, Kavala'da Batumlu Hacı Hafız Efendi ve Kunduracı Hacı Arif Ağa'ya gönderilen ianenin defterle beraber alındığından bölüm bölüm yayımlanacağı ifade edilir.

Muhâbere-i Alenîye

N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

Adana'da Müftüzade Hazım Efendi'ye hitaben üç cilt Beyanü'l Hak gazetesinin gönderildiği bildirilir. Turgutlu Müftüsü Elhac Mehmed Efendi'ye hitaben 98 – 94 numaralı nüshaların evvelden gönderildiği fakat zatın eline geçmediği için tekrar gönderileceğinin bilgisi verilir. Konya'da İta Efendi'ye hitaben ianelerinin idârehâneye vasıl olduğu, gelecek hafta neşredileceği dile getirilir.

Açık Muhâbere

N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2036

Antakya'da Balcızâde Elhac Emin Efendi'ye hitaben mektubunun vasıl olduğu müftü efendinin gazetesinin sehven Antalya'ya gönderildiği ifade edilir. 105 numaradan itibaren gazetesinin gönderildiğinin bilgisi verilir.

Mecitözü'nde Mekteb-i

N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392

İbtidâi Muallim-i Sânîsi Ali Rıza Efendi'ye

Ali Rıza Efendi'nin 21 Eylül 1327 tarihli mektubu cemiyet tarafından memnuniyetle karşılandığının bilgisi verilir. Hem duhul hem de abone kaydı icra edilmiş nizamnamenin Beyânü'l-Hak ile gönderildiği dile getirilir. Müracaatının hayırlı olması temenni edilir.

Fatih'te mukîm talebe-i ulûmdan Filibeli Nesib Hazım Efendi'ye

N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Filibeli Nesib Hazım Efendi'nin makalesinin derç edilmeme sebebini idârehâneye geldiği takdirde öğrenebileceği zikredilir.

Nesib Hazım N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2487-2488

İmzalı Zâta

Nesib Hazım Bey'e hitaben yazılır. Birinci mektubunda imzasının müstear olmadığı zikredilerek, idârehâneye gelmek istediği halde davete icabet etmediği bildirilir. Ders vekâletine karşı yapılan tenkidi müdafaa etmesi fuzuli olarak addedilir.

Mersin'de Nevşehirli N.144, 2 Safer 1330 \ 9 Kânûnisânî 1327, s.2584

Hamdi Efendi'ye

Nevşehirli Hamdi Efendi'nin gönderdiği yetmiş beş kuruşun alındığı ifade edilir. Ardından paranın sarf edileceği yerin de yazılması ricasında bulunulur.

3.2.25. İtizâr

Halid \ Nûrî Beyzâde Halid Yekta

Münekkitlerimize Hitâben N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1676

Selanik İlmiye Cemiyeti şubesine ve bütün İslâm ulemâlarına Mihr-i Din imzasıyla atılan taarruzun reddi için yazılan bir makale üzerine tekrar aynı biçimde bir makalenin yazıldığı aktarılır. İfadelerinde hakikate yer verdiğini söyleyen yazar, kendisine yöneltilen eleştirileri kabul etmediğini bildirir. Yazar, Mihr-i Din Arvasi namını görünce Selanik Kapudergahı postnişininden başkasını bilmediğini zikrederek zannında yanlış ise özür dilediğini beyan eder. Ayrıca makale sahibi sözleri arasında terakkiye engel kişilerin kim olduklarını söylediği takdirde muharrir ondan da özür dileyeceğini bildirir.

İmzasız

Başlıksız N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.371

M. Kemâl Bey'in geçen nüshada yer alan makalesinde tertip sehivlerinden dolayı özür dilenir.

Başlıksız N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1708

Kurban, Hac ve zekât meseleleriyle ilgili pek çok makalenin yayımlandığı zikredilir. Bundan dolayı taşradan gönderilen yazılar ile Ödemiş'te müderris Mustafa Hakkı Efendi'nin makalesi derç edilemeyeceği için özür dilenir.

Musul Vilayeti dâhilinde Caf Aşiretinden Avrethisar Müderrisi Mehmed Efendi'ye

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724

Kurban, zekât, hac hakkında Hikmet Gazetesinin Fahrettin imzalı nüshasına karşı Beyânü'l-Hakk'ta verilen cevapların kâfi olduğundan meseleye dair makalelerin yayımlanmayacağı zikredilerek, özür dilenir.

Beyân-ı Mazeret

N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2132

Beyânü'l-Hakk'ın 114 numaralı nüshasında kuş resminin bulunmasının uygun olmadığına dair bazı uyarıların yapıldığı aktarılır. Okuyucuların ihtarlarına teşekkür edilir. Resmin mürettip hatasından ötürü konulduğu, pek küçük olduğu için de görülemediği zikredilerek özür dilenir.

Fâtih Dersiâmmlarından Abdullah Ziyaüddin Efendi'ye

N.134, 6 Teşrînisânî 1329 \ 24 Teşrînievvel 1327, s.2423-2424

“Mektûb-ı fazılâneleri ile melfûfu alındı” notuna yer verilir. Trablusgarp'ta yaşayan Müslümanların İtalyanları mahvettiği aktarılır. Mezkûr hadisenin yaşandığı zamanda din erbabı aleyhinde neşriyatta bulunan kişilerle ilgili yazı yazılmadığı için özür dilenir.

Tashîh ve İtizar

N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128

Yemin-i şeriyenin meşru buyurulması hakkında Beyânü'l-Hakk'ın 177 numaralı nüshasında makale neşredilir. Makalede yemini bozanlar için on fakiri doyurup giydirilmesi yazılacak yerde sehven yirmi fakir yazıldığı zikredilerek, okuyuculardan özür dilenir.

3.2.26. Rica

Ahmed Şiranî (Okumuş)

Talebe-i Ulûm N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3123-3124

Efendilerden Bir Rica

İlim talebelerinin İslâm dininin hadimi oldukları zikredilerek, meslekleri yüceltilir. İstanbul'a geldiklerinde pek çok müşkülle karşılaşan talebelerin mesleklerini ifa etmeden memleketlerine döndükleri bildirilir. İlim talebelerinin küçük bir odaya yerleştirilmesi için senet itası meselesinin olduğuna dikkat çekilir. Odaları müsait olanların yanına ilim talebeleri alması için ders vekâletinden rica edilir.

Bekir Sıtkı (Uşşakî)

Mevrûd Varaka N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.641-642

Darümuallimin mektebi öğrencilerinin yüzde doksan beşinin Müslüman ve bu miktarın yüzde sekseninin de sarıklı ilim talebelerini teşkil ettiği bildirilir. İstibdat ve meşrutiyet devirlerindeki kılınan namazların ne şekilde olduğu karşılaştırılır. Devamında teneffüs sürelerinin kısaltıldığı için talebelerin namaz kılamadığı zikredilerek, bu hususa bilirkişilerin nazar-ı dikkati celp etmeleri ricasında bulunulur.

İmzasız

Antalya'dan Aldığımız N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890

Bir Mektupta Deniliyor Ki

Yapılan Kur'a imtihanlarının neticesinde asker çıkan talebelerin azlığına dikkat çekilir. Askerlerin idadi mezunu olması hasebiyle bu durumun haksızlığa yol açtığı düşünülür. Bu hususun Harbiye Nezareti'nin dikkatini celp etmesi ricasında bulunulur.

Ceride-i Sufiye N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2632

Refik-i Muhteremimize

Ceride-i Sufiyye isimli dergide ayet ve hadislerin tamamı yerine sadece kelimeler ile cümlelerin ilk harfine veyahut kelimelerine yer verilmesi din adına istirham edilir.

Bir Rica N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888

Cemiyete ve Beyânü'l-Hak mecmuasına karşı nezaketten ari bir lisanla vuku bulan taarruzlara karşılık verilmemesi rica edilir.

Matbûat-ı Dâhiliye N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3016

Müdüriyetinden

Birinci kolordu kumandanlığı Dersaadette intişar eden gazetelerde şahsi ihtiras ilcasıyla heyecanlı kelimelerin bulunduğu makaleler yazılarak kişilere tahkir ve tezyif edilmemesi ricasında bulunur.

İskilipli Mehmed Atıf

Rasim Efendi İçin N.177, 18 Şevvâl 1330 \ 17 Eylül 1328, s.3103-3104

Hükümetten Bir Rica

Ankara'da mahpus olan Bayezid Dersiâmmılarından Rasim Efendi'nin ittihatçıların zulmüne uğradığı ve masum olduğu bildirilir. Rasim Efendi'nin masumiyetiyle alakalı çeşitli cümleler sarf edilerek, affedilmesi için hükümetten ricada bulunulur.

M. A (Elif).

Ecille-i Ulemâya N.127, 18 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 29 Ağustos 1327, s.2300

Hitap – Masonluk

Hem Türkiye'de hem de dünyanın pek çok yerinde yaygınlaşan masonluğun Hz. Süleyman devrinde başladığını iddia edenler bulunmaktadır. Bu konu hakkında açıklama yapması için diyanetten ricada bulunulur.

Mehmed Nûrî (Üsküdarlı)

Muhterem N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1539-1540

Beyânü'l-Hakk'a

Osmanlı Devleti'nde yaşayan ecnebilerin okul açarak Müslüman çocukları etkilemeye çalışmakta oldukları, buna hem matbuat âleminin hem de cemiyetlerin sessiz kaldığı bildirilir. İstibdat devrinde eğitim serbest olmadığı için halkın mecburen çocuklarını ecnebi mekteplerde okutmak zorunda olduğu zikredilir. Yazarın indinde Avrupa

devletlerine giden Müslümanlar acınacak bir haldedir. Mezkûr konuyla alakalı Beyânü'l-Hak mecmuasının da bir yazı tertip etmesi ricasında bulunulur.

3.2.27.Tebrik

İmzasız

Başlıksız N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.16

Salihli müftüsü Hafız Mehmed Lütfi Efendi “Tuhfe-i Lütfi” ismiyle Arapça olarak telif ettiği risâleden bir nüshasını Cemiyet-i İlmiye’ye gönderdiği bildirilir. Kitabın içeriğinden bahsedilip yazar tebrik edilir. Kitabı idrak etmede zorlanmayacak kişilerin birer nüsha almaları tavsiyesinde bulunulur.

Dersaadet Mebûsları N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

Dersaadet mebusluğuna seçilen Nasûh Efendizâde Mustafa Âsım Efendi ile eşi gazete namına tebrik edilir.

Başlıksız N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Beyrut’ta Arapça olarak yayımlanan “El-Nebras”tan ötürü refikleri tebrik edilir.

Mustafa Ferid Efendi N.32, 16 Cemâziyelâhir 1327 \ 22 Haziran 1325, s.762

Ferid Efendi’nin Kütahya müdde-i umum muavinliğine tayin olunduğu bildirilir. Beyânü'l-Hak mecmuasında yazılarına devam edeceğinin bilgisi verilir. Ardından Ferid Efendi yeni görevi dolayısıyla tebrik edilir.

İstibşâr

N.38, 30 Receb-i Şerif 1327 \ 3 Ağustos 1325, s.874

İlahi kitaplardan olan İncil, Tevrat ve Zebur ile ilgili İslâm ulemâları ve Hristiyan din adamları arasında pek çok münazaratın vukua geldiği zikredilir. Bu sebepten hayli telifat yayımlansa da mezkûr telifatın tamamını teşrih edecek Türkçe bir kitabın olmamasından yakınılır. Bolu Mekteb-i İdadisi Muallimlerinden Mimarzade Mehmed Emrullah Efendi mezkûr kitapları inceleyerek Mirat-ı Edyan ve Mezahip isimli risâle yayımlar. Eserin takdire şayan olduğu bildirilerek, yazarı tebrik edilir.

Kemâlü'l İsmet

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

İbnülemin Mahmud Beyefendi, Fındıklılı İsmet Efendi'nin tercüme-i haline ilişkin bir eser kaleme alır. Latif bir üslupla yazıldığı düşünülen eserin mütalaası okuyuculara tavsiye edilir. İbnülemin Mahmud Beyefendi çabasından dolayı tebrik edilir.

Kemâlü'l İsmet

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1320

İbnülemin Mahmud Beyefendi, Fındıklılı İsmet Efendi'nin tercüme-i haline ilişkin bir eser kaleme alır. Latif bir üslupla yazıldığı düşünülen eserin mütalaası okuyuculara tavsiye edilir. İbnülemin Mahmud Beyefendi çabasından dolayı tebrik edilir.

Başlıksız

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1368

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin Şeyhülislâmlıktan istifa etmesi üzerine yerine Musa Kazım Efendi'nin getirildiği zikredilir. Yeni Şeyhülislâm tebrik edilerek, kendisine başarılar dilenir.

Başlıksız

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488

Kurban bayramının tebriki için idârehâneye gönderilen yazılara teşekkür edilir. İslâm âleminin Kurban bayramı tebrik edilir.

Başlıksız

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2506

Muharremü'l haramın başlangıcı olması hasebiyle Beyânü'l-Hak okuyucuların ve cemiyetin yeni yılını tebrik eder.

Başlıksız

N.146, 1 Rebülevvel 1330 \ 6 Şubat 1327, s.2616

Fatih dersiâmmılarından Divrikli Kadızâde Abdullah Ziyaüddin Efendi mensup bulunduğu Sivas vilayeti namına adaylığını koyduğu bildirilir. Mezkûr haberin idârehâneye vasıl olduğu lakin risâlenin hacmi müsait olmadığından yayınlanamadığı aktarılır. Efendinin fazıl ve kemâl erbâbı olduğu ifade edilir. Ardından Abdullah Ziyaüddin Efendi tebrik edilir.

Takdir

N.147, 8 Rebülevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2618

Tayms gazetesinde Selanik'teki Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin saygın mevkii, metanetli hareketi ve ulemânın vatanın kurtarılması hususundaki beyanatına dair bir makalenin neşredildiği aktarılır. Mezkûr makalenin din ve devleti yücelttiği ifade edilir.

Muğla Namzetlikleri

N.149, 22 Rebülevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

İçin

Muğla'da Dersaadet'in Fatih mücîz-i dersiâmmılarından ve cemiyet azasından Ali Rıza Efendi ile mezkûr caminin dersiâmmılarından Yakup Efendi'nin mebûsluğa adaylıklarını koydukları bildirilir. Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye kendilerini tebrik eder.

Şevketlü Sultan

N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2762

Mehmet Reşad Han Hazretleri

Sultan Mehmet Reşad'ın cülusunun dördüncü sene-i devriyesini Beyânü'l-Hak mecmuası tebrik eder. Bu vesile ile padişaha hayırlı bir ömür ve afiyet dilenir.

Teşekkür-i Samimâne

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3096

Cemiyetin Ramazân bayramını kutlayanlara teşekkür edilerek, aynı şekilde Müslümanların bayramı da tebrik edilir.

Mustafa Sabri

Tanîn'den: Din

N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.716-719

Hüseyin Cahit Bey'in Tanin'de yayımlanan yazısına yer verilir. Mezkûr yazıda dinin, askerliğin, halifeliğin ve meşrutiyetin önemine değinilir. Yazının devamı yıldızla ayrılarak, Mustafa Sabri'nin Hüseyin Cahit Bey'i yücelttiği yazısına yer verilir.

3.2.28. Teşekkür

A (Elif). D.

Takdim-i Şükrân

N.122, 11 Şabân-ı Şerif 1329 \ 25 Temmuz 1327, s.2224-2225

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeye

İlmiye idâresinin ıslahat adı altında sadece müderris maaşlarına zam ve talebeye maaş ita edilmesinin eleştirilere sebep olduğu aktarılır. Rüûs imtihanlarının tahrîri bir şekilde yapılması ve bu hususta hocaların sükût etmesinin talebeleri etkilediği bildirilir. En

nihayetinde imtihanların tahrîri bir şekilde yapıldığı zikredilir ve bütün Müslümanlar adına teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Mısır'daki İhvânımıza N.136, 28 Zilkade 1329 \ 7 Teşrîn-i Sâni 1327, s.2442

Hukuka aykırı bir şekilde davranıp Trablusgarp'a saldıran İtalyanlara karşı Mısırlıların müdafaa eden tutumda olmasına cemiyetin teşekkürü aktarılır.

Hacı Necib

Hacı Ömer Yamaoka N.53, 16 Rebülevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1104-1105

Efendi Hazretlerine Teşekkür

80 numaralı Sırât-ı Müstakîm risâlesi Hacı Ömer Yamaoka Efendi'nin şerefine Cemiyet-i İlmiye'de verilen çay ziyafeti esnasında müşarünileyhte görülen edebe dikkat çeken bir yazı yazıldığı bildirilir. Hacı Ömer'e teşekkür ve dua edilir.

Halis el Fuat

Cemiyet-i İlmiye-i N.102, 18 Rebülevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1900

İslâmiye Heyet-i Âliyesine

Beyânü'l-Hakk'ın doksan dokuz numaralı nüshasında Musahebe ismiyle yayımlanan makalede Müslümanların yoğun olduğu ecnebi bir memlekette Osmanlı Devleti'ni temsil edecek olan şebkenderin Frenkler gibi giyinmesi şaşılacak bir durum şeklinde

ifade edilir. Hariciye nezaretine mezkûr konuyla alakalı Beyânü'l-Hak'tan bir nüsha gönderildiği için ilim cemiyetine teşekkür edilir.

İmzasız

Teşekkür N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15

Beyânü'l-Hakk'ın intişarını Sırât-ı Müstakîm ve Şura-yı Ümmet gazetesinde yayımlayıp tebrik eden şahıslara teşekkür edilir.

Teşekkür N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.24

Misbah ve Sırât-ı Müstakîm gazetelerine Beyânü'l-Hakk'ın devamını temenni eden yazılarından dolayı teşekkür edilir.

Teşekkürâtımız N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.676

Meşrutiyetin muhafazası için gazetenin beyanatından dolayı Osmanlı matbuatı ve okuyucular tarafından ibraz olunan takdirlere teşekkür edilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûtetidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

“Konya'dan 14 Nisan 1325” notuna yer verilir. Konya Talebesi namına Ulemâdan Şeyhzade Ziya, Yalvaçlı Ömer, Sekerkendli Ali, Beşkazalı Rıza, talebeden Nevşehirli Mehmed, Bozkırlı Mehmed Ali, Bozkırlı Abdullah şerâat kisvesi altında istibdadı tekrar ortaya çıkarmaya çalışanları engelleyenlere teşekkür eder.

Sabah Gazetesi'nin(7093) numaralı ve 18 Nisan sene 1325 târihli nüshasından

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

Meşrutiyetin istikrarını temin ettiklerinden ötürü hareket ordusu namına Üçüncü Ordu ve Hareket Ordusu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa ulemâya teşekkür eder.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının suretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704

“Selanik'ten: 15 Nisan 1325” notuna yer verilir. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti merkez-i umûmisi tarafından gönderilen telgrafta Meşrutiyete vurulmak istenen darbeyi önleyip vatanın selameti için çabalayan millet ve bilhassa ilim cemiyetine teşekkür edilir. İrtica hareketinin şerîat perdesi altında insanları galeyana getirmemesi için yapılan telkinlerin etkili olduğu dile getirilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Sivas'tan: 16 Nisan 1325” notuna yer verilir. Sivas İttihat-ı İlmiye Cemiyeti, Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti Sivas Vilayet-i Heyet Merkeziyesi, Sivas Askeri Kulubu, Hınçakyan Cemiyeti, Taşnak-Sütyun Cemiyeti, meşrutiyeti ve meşru meşvereti herkesten ziyade takdir ettiğini ve himmetleriyle hilafet ile saltanat makamına oturan padişahın millete faydalı olması için dua eder. Umum cemiyetler ve Müslümanlar adına teşekkür ve tebrik edilir.

Teşekkür ve Tarz-ı Telakkî

N.47, 4 Safer 1328 \ 1 Şubat 1325, s.13

Maârif Nezareti'nin yayımladığı “Ahlâk-ı Dini” kitabının şükran ile okunduğu bildirilir. Müslüman talebelere böyle bir kitabın okutturulacağına dair duyulan

ihtiyacın evvelden beri var olduğu bundan bahseden kişi de nazır Emrullah Efendidir. Ona da teşekkür edilir.

Beyân-ı Teşekkür N.49, 18 Safer 1328 \ 15 şubat 1325, s.1049

Baskıya ara veren Beyânü'l-Hak mecmuası tekrar yayın hayatına başlar. Sırât-ı Müstakîm'e temennilerinden dolayı teşekkür edilerek, gazetenin muvaffakiyetle devamı temennisinde bulunulur.

Beyânü'l-Hak N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1400

Sırât-ı Müstakîm mecmuasında gezi esnasında işret masalarının kurulduğuna dair yayımlanan makaleye itimat edilmediği için Beyânü'l-Hak'ta mütalaasına lüzum görölmediği aktarılır. İslâm adabına aykırı bir davranışta bulunmadıklarından dolayı Maârif-i Umûmiye Nezaretine teşekkür edilir.

Beyânü'l-Hak N.72, 2 şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1415

Beyânü'l-Hak mecmuası Müslüman ve Osmanlı yurdu olan memleketin ahlâkının ayaklar altına alınmaması için sessiz kalınmayacağını dile getirir. Ayrıca Manastırlı Nazım'a "İfâ-yı Vecîbe-i Teşekkür" başlıklı yazısından dolayı teşekkür edilir.

Beyânü'l-Hak N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1478

Evvelden Hristiyan olan iki kadının İslâm dinine intisap edip çarşaf giydikten sonra Beyoğlu caddelerinde nahoş bir şekilde geldikleri ortaya çıkmıştır. Emniyet müdürü tarafından tahkikat kararı çıkartılmıştır. Emniyet müdürüne teşekkür edilir.

Beyân-ı Muazeret

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1676

Kurban paralarının donanmaya verilip verilmeyeceği ile ilgili mevzu hakkında idâreye çok fazla yazı geldiği ve hepsinin yayımlanmasının mümkün olmadığı dile getirilir. Gösterilen ilgiye de ayrıca teşekkür edilir.

Başlıksız

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Abdürreşid İbrahim Efendi'nin konferansını tenkit eden pek çok makalenin *Beyânü'l-Hak* idâresine gönderildiği zikredilir. Abdürreşid İbrahim Efendi'nin Mehmed Zeki Efendi'nin makalesinde tenkit edildiği için başka bir yazıya ihtiyaç duyulmadığı eklenir. Yazı yazarlara teşekkür edilir.

Beyânü'l-Hak

N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1900

Beyânü'l-Hak mecmuasının Robert kolejinin faaliyetlerini evvelden neşrettiği aktarılır. Cemiyetin bu baptaki himmetlerine teşekkür edilerek, ahalinin intibahı temennisinde bulunulur.

Beyânü'l-Hak

N.102, 18 Rebûlevvel 1329 \ 7 Mart 1327, s.1903

Konya ulemâsı ve talebeler imtihanlarda gösterdikleri başarılarından dolayı tebrik edilir. Ayrıca yardım eden herkese teşekkür edilerek, mezkûr muvaffakiyetin vatanın her tarafındaki insanlara örnek olması temennisinde bulunulur.

Beyânü'l-Hak

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2137

Selanik Heyet İdaresi'nin gazeteye gönderdiği beyannamesi takdir edilir. İdâreye kendisine ifa ettiği vazifeden dolayı ayrıca teşekkür edilir.

Beyân-ı Teşekkür

N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye Ramazân bayramının tebriki vesilesiyle dindar kişiliğini gösterenlere teşekkür ettiğini bildirir.

İnegöl'de Semizzâde

N.130, 16 Şevvâl 1329 \ 26 Eylül 1327, s.2356

Hacı Mehmed Efendi'ye

Beyânü'l-Hakk'ın dördüncü sene-i devriyesi hasebiyle Semizzâde Hacı Mehmed Efendi'nin yayımladığı tebrike teşekkür edilir.

Başlıksız

N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488

Kurban bayramının tebriki için idârehâneye gönderilen yazılara teşekkür edilir. İslâm âleminin Kurban bayramı tebrik edilir.

Beyânü'l-Hak

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Osmanlı Devleti'nde yaşayan halkın donanmaya yardım gönderme bilincinde olması iftihar edilecek bir husus olarak addedilir. Hem Domaniç ahalisine hem de buna vasıta olanlara teşekkür edilir.

Başlıksız

N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2648

Hz. Peygamber'in veladetini tebrik eden Müslümanlara Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye adına Beyânü'l-Hak teşekkürlerini sunar.

Beyânü'l-Hak

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2915

Ahmet Nebil Bey'in Zekâ Gazetesi'ndeki "Red ve İspat" isimli esere karşı yazdığı makalenin okunduğu dile getirilir. Eserin sahibine teşekkür edilir.

Beyânü'l-Hak

N.171, 28 Şabân 1330 \ 30 Temmuz 1328, s.3016

Birinci kolordu kumandanının gazetelerde yayımlanan makalelerde kişilerin hakarete uğramaması için ricada bulunmasına teşekkür edilir. Şahsî ihtiraslara kapılarak tahkir ve tezyif edici makaleler yazana kanun tanziminin arzu edildiği bildirilir.

Başlıksız

N.172, 6 Ramazân 1330 \ 6 Ağustos 1328, s.3032

Ramazânın gelmesi münasebetiyle Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'yi pek çok kişinin tebrik ettiği bildirilir. Bundan ötürü teşekkür edilir.

Teşekkür-i Samimâne

N.176, 11 Şevvâl 1330 \ 10 Eylül 1328, s.3096

Cemiyetin Ramazân bayramını kutlayanlara teşekkür edilerek, aynı şekilde Müslümanların bayramı da tebrik edilir.

İnegöl'de Semizzâde

N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3144

Faziletli Elhac Mehmed Efendi'ye

Risâlenin beşinci yılına girmesinden ötürü Elhac Mehmed Efendi tebrikini zikrettiği kıtasını telgrafla idârehâneye gönderir. Kendisine teşekkür edilir, İslâmiyet'in şan ve şevketinin artması için ettiği duaya da âmin denir.

Mehmed Nûrî (Üsküdarlı)

Karamürsel Zâbita N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1336

Memûruna Bir Teşekkür

Karamürsel'de müftünün yanında İslâm adabına yakışmayan sözler sarf eden insanların bulunduğu zikredilir. Sebebi açıklanarak, olayın aslı anlatılır. Olayın kahramanı addedilen zabıtaya teşekkür edilir.

Mustafa Sabri

Başlıksız N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.296

12 numaralı nüshada Mehmed Seyyid tarafından yayımlanan makalede Mustafa Sabri'ye Arapça bilgisinden ötürü söylenen sözlere teşekkür edilir.

M. Ziyaüddin

Teşekkür-i Alenî N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1526-1527

Osmanlı askerlerinin akın akın Debu'ya geldiği, Kolağası Zeki beyefendinin askeriyeyi korumak için irat ettiği nutkun bir bölümüne yer verilir. Hem Beyanü'l Hakka hem de Zeki Bey'e teşekkür edilir.

Nazım (Manastırlı)

İfâ-yı Vecîbe-i Teşekkür

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1415

Hem Sırât-ı Müstakîm hem de Beyânü'l-Hak mecmualarında yer alan yazıda mektep talebelerinin Yalova gezisi sırasında işret masalarını kurduğu dile getirilir. Mezkûr konuya Maârif-i Umûmiye Nezâreti'nin tebligatıyla sessiz kalınmadığı ve tebligatın Beyânü'l-Hak mecmuasında yayımlandığı için teşekkür edilir.

Semizzâde Elhac Mehmed (Saraybosnalı)

İnegöl'den Telgraf

N.59, 28 Rebiülâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

“Der-i Aliyede Direklerarasında Beyânü'l-Hak İdâre-i Âlisine Selanik Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyesine arz-ı şükrân” notuna yer verilir. Meşihat-i Âliye ve Maârif Nezâreti'nin gönderdiği mektuptan duyulan memnuniyet aktarılır. İslâm Cemiyeti'ne teşekkür ve dua edilir.

3.2.29. Teessüf

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

Başlıksız

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1498

Şeyhülislâm'ın Ramazân ayında verilecek vaaz ile nasihatlere karşı çıkması İlim Cemiyeti tarafından teessüfle karşılanır.

İmzasız

Teessüf N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.271-272

M. Halis Efendi tarafından idârehâneye gönderilen varakada Suriye vilayeti dâhilinde Hz. Ömer devrinden kalan cami-i şerîfin harap bir halde olduğu ile ilgili yazının teessüfle okunduğu bilgisi verilir. Camiinin halinden duyulan üzüntü dile getirilir.

Beyânü'l-Hak N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.295

Ahmed Mithat ve Rıza Tevfik tarafından Türklerin mevzu bahis edildiği konferansta Mahmut Es'ad Efendi'nin sessiz bir biçimde bulunmasına teessüf edildiği bildirilir. Bu teessüf sadece tek bir kişiye ait olmayıp, idârehâneye de aynı mealde varakalar geldiği zikredilir.

Beyânü'l-Hak N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.310

“Tarih-i İslâm” isimli eseri tercüme ederek umumu zehirlemeye kalkışanlara teessüf edilir. Ayrıca eserin gazetede tenkit edileceği bildirilir.

Beyân-ı Teessüf N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

Divan-ı Harb-i Örfî kararıyla tatil edilen Sırât-ı Müstakîm mecmuasının bir an evvel yayın hayatına katılması temennisinde bulunulur.

Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad).

Başlıksız N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1774-1775

Saraybosna'da münteşir Müsavat Gazetesinde softalar aleyhinde bir makale yayımlanır. Bunun üzerine talebeler toplanarak Filipoviç parkında bir nümayiş icra eder. Bu gösteri esnasında gazetenin birçok nüshası da yakılır. Yazar gazetelerde mezkûr havadisi gördüğü zaman ilim talebeleri adına üzüldüğünü dile getirir.

3.2.30. İhtâr

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye

İhtâr-ı mahsûs taşra müftüleri ile nüvvâbü's şer'î cânib-i âlilerine

N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.892-893

39 numaralı nüshada Cemiyet-i İlmiye beyânnâmesinin birinci ve ikinci fırkalarında tertip hatalarına rastlandığından “Taşra müftüleri ile Nevvabü's Şer'î Cânib-i Âlilerine” başlıklı makaleye tekrar yer verilir.

İmzasız

İhtâr-ı Mahsûs

N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15

Beyânü'l-Hak idâresine gönderilecek olan evrak, mektup gibi yayınlarla beraber kişilerin hüviyetlerini tayin edecek imzaların da olması gerektiği ifade edilir.

İhtâr

N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.520

24 sayfa olarak intişar eden Beyânü'l-Hak mecmuası bu haftaya mahsus olmak üzere 32 sayfa halinde neşredildiğinin bilgisi verilir.

Başlıksız

N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938

Sâbık Mabeyn Başkâtibi Cevat Bey'e geceleyin saat altı raddelerinde sivil bir kimse tarafından bir varaka verilir. Varakanın sahte olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu hareketin cemiyeti lekelemek için olduğu ve bu dolandırıcılara kimsenin kapılmaması gerektiği ihtar edilir.

İhtâr-ı Mahsûs

N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1113

Mecmuanın ikinci cildi elli iki numara ile son bulur. Abone ücretini göndermeyenlerin göndermesi gerektiği bildirilir. Ayrıca tekrar abone olmak isteyenlerin de idârehâneye gelmeleri lazımdır. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr

N.53, 16 Rebûlevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1112

Gazetenin elli üç numaralı nüshasına vaz olunan fihrist elli iki numaralı nüshaya aittir.

İhtâr-ı Mahsûs

N.54, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1129

Mecmuanın ikinci cildi elli iki numara ile son bulur. Abone ücretini göndermeyenlerin göndermesi gerekmektedir. Ayrıca tekrar abone olmak isteyenlerin de idârehâneye gelmeleri lazımdır. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1145

Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-1 Mahsûs

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1144

Mecmuanın ikinci cildi elli iki numara ile son bulur. Abonmanlardan mezkûr numara ile abone müddetleri hitam bulan zevata gazete gönderimi devam edilmektedir. Üçüncü cildin abone bedelini göndermeyenlerin bir an evvel irsal etmeleri ricasında bulunulur.

İhtâr-1 Mahsûs

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1160

Mecmuanın ikinci cildi elli ikinci sayıda son bulur. Taşrada yaşayan abonelerden ücret göndermeyenlere gazete irsal edilmeyeceğinin bilgisi verilir. Eğer idârehâneye müracaat ederlerse 57. Numaradan itibaren nüshalara sahip olacakları ifade edilir.

İhtâr-1 Mahsûs

N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1161

Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-1 Mahsûs

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1177

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-1 Mahsûs

N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1193

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1209

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.60, 10 Cemâziyelevvel 1328 \ 6 Mayıs 1326, s.1225

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1240

Altmış numaralı nüshada yayımlanıp tahlil ve tercümesi istenilen “beyt” e dair pek çok varaka alındığı zikredilir. Kimin birinci olduğu tetkik edilemediğinden, müsabakayı kazanan kişinin gelecek nüshada açıklanacağı bildirilir.

İhtâr-ı Mahsûs

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1241

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1257

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1273

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1289

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1305

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1321

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.67, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1337

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1353

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1369

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1385

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.71, 25 Receb 1328 \ 19 Temmuz 1326, s.1401

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1417

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1433

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1449

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1465

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1481

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1497

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1513

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1529

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1545

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1561

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1577

Mecmuanın evvelden basılan birinci cildinin nüshasının kalmadığı bildirilir. Mecmuanın ne şekilde teclit ettirildiği hakkında malumat verilir. Posta ücretiyle beraber taşra ve İstanbul için abonelik bedeli aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1593

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1709

Mecmuanın birinci ve ikinci ciltleri gibi üçüncü cildinin de aynı şekilde teclit ettirileceği bildirilir. Posta ücretiyle beraber İstanbul ve taşra için belirlenen fiyat aktarılır. Birinci ve ikinci cildi almış olanlardan üçüncü cildi sipariş edeceklerin bezin rengini haber vermeleri takdirde evvelkilerin rengine mutabık gönderileceği aktarılır.

İhtâr N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772

Risâlenin bazı nüshalarının abonelerine ulaşmadığıyla ilgili şikâyetlerde bulunanlar var olduğu zikredilir. Abonelerin kayıt oldukları tarihten itibaren ellerine ulaşmayan bir nüshaları var ise bedelinin ödeneceği dile getirilir.

İhtâr N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260

Gazetede ilanı verilen lugazi çözen kişinin Molla Mehmed Efendi olduğu bildirilerek altı aylık abonesinin gönderilmesi için ikametini belirtmesi ricasında bulunulur.

İhtâr N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2372

Risâlenin beşinci cildine ait fihristin gelecek nüshada melfuf olarak yayınlanacağını bilgisi verilir.

İhtâr N.135, 21 Zilkade 1329 \ 31 Teşrînievvel 1327, s.2426

Başmuharrir Mustafa Sabri Efendi'nin Meclis-i Mebûsân kürsüsündeki hitabını yevmi gazetelerin özet şeklinde derç ettiği bildirilir. Hitabetin tamamını isteyenlerin Takvim-i Vekayi'e müracaatı tavsiye edilir.

Ders Vekâletine N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2519-2520

Bir İhtâr-ı Muhık

20. asırda medresede öğrenim gören öğrencilerin ikiye ayrıldığı bildirilir. Mezkûr iki kısmın eğitim adına yaptıkları aktarılır. Hizmet edip ilmi araştırma yapan ve imtihana hazırlanan talebeleri medreseden atmanın doğru olmadığı zikredilir.

Karin-i Kirâma

N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

İhtâr

156 numaralı nüsha ile risâlenin altıncı cildinin tamamlanacağı bildirilir. 157 numaralı nüshadan itibaren yedinci cilde başlanacak olup Beyânü'l-Hakk'ın ciddiyet ile hizmetlerine devam edeceği zikredilir.

Karin-i Kirâm'a

N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrîn-i Evvel 1328, s.3191

İhtâr

182 numaralı nüsha ile yedinci cildin tamamlanacağına bilgisi verilir. Sekizinci cilde başlarken evvelden daha ciddi ve hizmetkâr bir şekilde görevlerin yerine getirileceği aktarılır.

Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Talebe-i Ulûm

N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2596-2597

İhvânıma Âcizane Bir İhtâr

Medrese kapısına yapıştırılan bir kâğıtta ilim talebelerini tehdit eden bir yazı bulunmaktadır. Böyle bir şeyin doğruluğuna inanmayan yazar, talebelere tahsilleriyle meşgul olmalarını nasihat eder. Yazar kendisinin de ilim talebesi olduğunu söyleyerek din ve vatanın terakkisi için çalıştıklarını dile getirir. Devamında talebeleri hıyanet ve irtica ile itham etmek isteyenler eleştirilir.

3.2.31. Duyuru

İmzasız

Başlıksız N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15

Ramazânda hocaların hangi gün ve nerede vaaz vereceği cemiyet tarafından ilan edilmiş olup, isimleri sıralanır.

Başlıksız N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.128

Geçen sene dâhil edilen hukuk derslerine devam edileceğinin bilgisi verilir.

Beyânü'l-Hak N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125

“Bir Nidâ-yı İhtirâm” başlıklı makalede mecmûaya ibraz edilen ihtiram ve hürmetten duyulan memnuniyet aktarılır.

Beyânü'l-Hak N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.125

Yeni açılan ticaret şirketlerinde çalışmak isteyen kişilerin ne yapması gerektiği hakkında bilgi verilir. Beyânü'l-Hakk'ın da şirketin menfaati için yardımcı olacağı eklenir.

Kur'a İmtihanları N.8, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.173

Talebelerin Kur'a imtihanlarına dair Harbiye nezâretince tanzim edilen program hakkında ders vekillerinin düzenlemeler yapacağı bilgisi verilir. Gelecek nüshada malumat verileceği bildirilir.

7. nüshamızdaki ikinci suâle dâir taşra ve İstanbul'dan haylice cevap vârid oldu

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.199-200

Müderriş Süleyman Efendi'nin "Arabü'l İbare" adı altında kaleme aldığı makale takdir edilir. Risâlenin tercümesi hacim bakımından uygun olmadığı için neşredilemeyeceği bilgisi verilir. 7. nüshada sorulan sorunun cevabına da yer verilir.

Başlıksız

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200

7. nüshada sorulan sorulardan birinci suale doğru cevap veren olmadığı için süre bir müddet daha uzatılır.

Suâllerimiz

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200

İki soru sorulur. Birinci soruyu bilene bir senelik abone ikinci soruyu bilene ise altı aylık abone hediye edileceği bilgisi verilir. İlk sorunun müddeti üç diğerinin iki hafta olarak kararlaştırılır.

Rica

N.9, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.200

İdareye gönderilen varakaların neşredilmesi için kişilerin hüviyetlerini de tanıtılmaları rica edilir. Zira mecmuanın prensipleri gereği cevap vermenin mümkün olmayacağı eklenir.

7. nüshamızdaki ikinci suâlin dokuzuncu nüshada neşrine ibtidâr olunan cevâb-ı icmâlisinden mâ'baddır

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.219-220

Başlıksız

N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.220

Beyânü'l-Hakk'ın yedinci nüshasında verilen beyitleri cevaplama süresi uzatılsa da doğru bir şekilde cevaplayan çıkmamıştır. Beyit verilerek cevabının mecmua tarafından açıklanacağı zikredilir. Ardından şiir tahlil edilir.

Bu Haftaki Suâlimiz

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

İki mısra verilir. İlk mısraın açıklanması ikinci mısraın ise sarf ve nahv-ı Osmaniye tatbiken çözülmesi istenir. Soruyu doğru cevaplayan kişilere bir senelik abone hediye edileceği bildirilir.

Müteferrika

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.247-248

Beyânü'l-Hakk'ın dokuzuncu nüshasında sorulan soru için idârehâneye pek çok cevap gönderilmiştir. Gönderilen cevaplar arasında Rizeli Hafız Ferit Efendi'nin cevabı doğrudur. Hafızın verdiği cevap aynen yazıya aktarılıp, tercümesi de yapılır. Gazete namına teşekkür edilerek, aboneliği alması için gazeteye çağrılır.

Kur'a İmtihanları

N.11, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.248

İlim talebelerinin imtihanları hakkında evvelki sayıda yapılan programın bu sene için geçerli olmayacağı bilgisi verilir. Sene içerisinde uygulanacak olan program geçen yıllara ait olmaktadır.

Başlıksız

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.272

Beyânü'l-Hakk'ın dokuzuncu nüshasında bulunan Sure-i Hacdaki ayete dair derç edilen soruya en yakın cevap Feyzullah Efendi Medresesi'nde Kııımlı Duacı imzasıyla gönderilen varaka olmuştur. Efendinin idârehâneye gelip aboneyi alması rica edilir.

Beyânü'l-Hak

N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.252

Medreselerin ıslahı hakkında yazılan makaleden münasip olan kısımların yayınlanacağı bilgisi verilir.

Mebûsânın Hülâsa-i

N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.289-290

Mukarreratı

İcmâl-i dâhili bölümünde yer alır. Meclise tebrik için gönderilen telgraflara lazım gelen cevapların vekiller tarafından verileceği bildirilir.

Kurban Derileri

N.13, 4 Zilhicce 1326 \ 13 Kânûnievvel 1324, s.296

Kurban derilerinin Hicaz - Teymur yoluna tahsis edildiği ve bunun küçük büyük birçok kimseler için aş halini aldığı dile getirilir.

Başlıksız

N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.298

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin asıl emelinin meşrutiyeti muhafaza etmek olduğu, İttihat ve Terakki cemiyetiyle ilgisi olmadığı bildirilir.

Mebûsân'ın Hülâsa-i

N.14, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.312-313

Mukarreratı

İcmal-i dâhili bölümünde yer alır. Sadrazamın bayramdan sonra nutk-ı hümayuna cevap vereceği, dokuzuncu umumi içtimada sadrazam paşanın Mebûsân Meclisi'ne davetle dâhili ile harici siyaset hakkında izahat vereceği zikredilir. Dâhiliye nazırının meclise gelerek dâhili inzibat hakkında açıklamalarda bulunacağı bildirilir.

Beyânü'l-Hak

N.15, 18 Zilhicce 1326 \ 29 Kânûnievvel 1324, s.334

Mahmud Kemâlettin Bey'in, Halil Edîb Bey gibi ara sıra yazılarını Beyânü'l-Hak'ta neşredeceği okuyuculara tebşir edilir.

Başlıksız

N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.392

Emta-i dâhiliye şirketinin fahri heyet-i idâresi teşekkül eder ve duyun-ı umumiye memurlarından Kâmil Bey, Manizade Hacı Hüseyin Efendi, İbrahim Hilmi Bey, manifatura ticaretinden Tâhir Efendi, Bedestenli Hasan Sami Efendi gibi tanınan zevat heyette bulunur. Bu şirket ekmek meselesini nazar-ı dikkate alarak, bir ay evvel Unkapanı civarında zeyrek caddesinde ekmek imalatına mahsus bir şube küşat eder. Ekmekle ilgili yaptıkları indirimi diğer fabrikalar da örnek alır. Emtia-i dâhiliye idâre merkezini ittihaz etmek üzere İstanbul'da da mağaza açtığı duyurulur.

Başlıksız

N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Kur'a imtihanlarının yapılacağına bilgisi verilir. 305 tevlitlerin imtihana dâhil olmayacağı, 99 tevlitlerin sınava dâhil olacağı zikredilir.

Kur'a İmtihanları

N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Müteferrika kısmında yer alır. Bayezid medresesinde ders vekili ve riyaseti altında, mümeyyize heyeti huzurunda 5 – 6 öğrencinin imtihanları icra edilir. Bunu duyan diğer talebeler peyderpey harbiye nezaretine müracaat eder. İmtihan için müracaat zamanı, şartların ne olduğu hakkında malumat verilir.

Beyânü'l-Hak

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Hürre ve cariyyede iddet müddetinin neden farklı olduğuyla alakalı açıklamanın bir sonraki nüshada verileceği duyurulur.

İhtâr

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Mecmua 26. Sayısı ile altıncı ayını tamamlayacaktır. Cilt yapmak isteyenler için mündericat tertibine başlandığı bildirilir. Okuyucuların isteği olan fiyatların düşürülmesi mevzuu hem dinin terakkisi hem de ilme hizmet edilmek istendiğinden olumlu karşılanır.

Başlıksız

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591

Beyânü'l-Hak mecmuasının müdürü Fatin Bey'in muallimliğinden ötürü istifa etmeye mecbur olduğu bildirilir. Yazılarına devam etmesi şartıyla Fatin Bey'in isteğinin kabulü bildirilir.

İhtâr-ı Mahsûs

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.594

25. sayıda yer alan ücretin düşürülmesi mevzu 27. nüshadan itibaren esas alınacağı bilgisi verilir. Taşra farkının dahi önemsenmediği bildirilir. Yazının devamında da İstanbul ve taşra için ardından ecnebi memaliğe uygulanacak ücret listelenir.

Gazetemizin Birinci Cildi

N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.618

Mecmua 26.nüsha ile birinci cildini tamamlamaktadır. İstanbul ve taşra için fiyat bilgisi verilir.

Başlıksız

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.620

Mecmuanın birinci cildinin tamamlandığı ve bu nüshadan itibaren ikinciye başlandığı ifade edilir. Mecmuanın sahiplerinin mesleklerini hak ve adalet, maksatlarını ise dine hizmet olarak arz ettikleri bildirilir.

İhtâr

N.27, 14 Rebûlevvel 1327 \ 23 Mart 1325, s.642

Mecmuanın birinci cildinin tamamlandığı bilgisi verilerek, abone bedelini göndermeyenlerin bir an evvel göndermesi rica edilir.

İhtâr-ı Mahsûs

N.28, 21 Rebûlevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666

Gelecek haftaki nüshada Mustafa Sabri tarafından Fazıl Şehir Zihni Efendi hazretlerinin El-Kavl'ül Ceyyid isimli eseri hakkında yazılan intikadatın neşrolunacağı duyurulur.

Müteferrika

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.714

İsmine kura isabet eden ilim talebelerinin dokuz ay içerisinde imtihan olmalarının mecburiyetinden bahsedilerek, 1325 senesi için imtihan verecek olan ilim talebelerinin ona göre harekete geçmelerinin gerektiği zikredilir.

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'ye keşide olunan telgrafnâmelerden bazılarının sûretidir

N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.705

“Vesâik-i mefharet” notuna yer verilir. Mart 31 hadisesini müteakip Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye tarafından millete edilen hizmetleri matbuat sayfalarında var olması için seçilen parçaların toplu bir yerde bulunması adına Beyanü'l Hak'ta dercine karar verilir.

İhtâr

N.37, 23 Receb-i Şerif 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.858

Kavlü'l Ceyyid isimli eserin 37 numaralı nüshada yer almadığı teessüfle bildirilir.

Beyânü'l-Hak

N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.879

Cemiyet-i İlmiye tarafından vaazlar için tertip edilen derslerden bazılarının risâlede yayımlanacağını bilgisi verilir.

Tevcîhat – İlmiye

N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11 Kânûnisânî 1325, s.971

Evkaf mahkemesi kadılığına, muhlikat-ı umumiye kassamlığına, meclis-i tetkikat-ı şeriye azalığına, Anadolu kadıaskerlik müşavirliğine, rum ili kadıaskerlik muavinliğine, bağdat vilayeti merkez-i niyabat şeriyesine, Trabzon merkez-i niyabat şeriyesine, Beyrut merkez-i niyabat şeriyesine, Trablusgarp vilayeti merkez-i niyabat şeriyesine kimlerin göreve getirildiği sıralanır.

Müteferrika

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.985

İlim talebelerinin Mekteb-i Hukuk'a kaydedilemeyeceği haberinin pek çok şikâyete neden olduğundan talebelerin belli şartlar dâhilinde kabulleri Maârif Nezaretince bildirilir. Yıldızla ayrılan yazının devamında naipler mektebinde öğrenim görmemiş ve Meclis-i İntihab-ı Hükkam huzurunda imtihanları edilmemiş olan kişilerin sınavları naipler mektebi muallimleri tarafından icra edilir. İmtihanları yapılan on dört zevattan dokuzu başarılı olur. Sınavı geçen kişilerin isimleri sıralanır.

Tevcîhât – İlmiye

N.45, 19 Muharrem 1327 \ 18 Kânûnisânî 1325, s.985

Şeyhülislâm müsteşarlığına, birinci ve ikinci imâmlığa kimlerin getirildiği zikredilir.

Müteferrika

N.46, 26 Muharrem 1327 \ 25 Kânûnisânî 1325, s.1001

İmtihan olmamış kişiler Mekteb-i Nüvvab muallimlerinin vasıtasıyla 10 Kânûnisânî 1325 tarihinde sınava tabi tutulmuştur. Sınava giren on üç kişiden altısının başarılı olduğu zikredilerek, isimleri sıralanır.

İlan

N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033

“Düzce Kazası Niyâbet-i Şer’iyesinden” notuna yer verilir. Düzce kazasının Şerefiye Mahallesinde vefat eden Mustafa Safvet Efendi’nin mal varlığıyla ilgili varislerinin yaşadığı sorunu çözmek üzere 24 Teşrînisânî 1325 tarihinde mahkemeye gitmeleri gerektiği bildirilir.

Başlıksız

N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033

Gazeteye Darülfünun öğrencileri ile mezunlarından “Târih-i İslâmiyet” başlığıyla mektup gönderildiği ve gelecek nüshada yayınlanacağına bilgisi verilir.

Başlıksız

N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049

Mekteb-i Nüvvab’dan mezun olmayan ve sınava tabi tutulmayan kişiler mektep mualliminin marifetiyle 17 Kânûnisânî 1325 tarihinde imtihanları icra edilmiştir. On üç kişiden sekizi sınavı kazanır. Bu kişilerin isimleri ve atandıkları yerler (Amediye, Yalova ve Edincek nahiyesi) liste şeklinde verilir.

İkdâm’ın Başına Gelen Kaza

N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081

İkdâm gazetesi Kavm-i Necib-i Arab hakkında Halil Hamit imzasıyla yazılan bir makale neşredildiğinden ötürü bir süreliğine kapatılır. Gazetenin başına gelen hadiseden dolayı duyulan üzüntü dile getirilir.

Başlıksız

N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1081

Selanik Cemiyet-i İlmiye tarafından içtihata dair gönderilen yazının; gazete mündericatının evvelden tertip edildiği için gelecek nüshaya bırakıldığı zikredilir.

Müteferrika

N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1096

Mekteb-i Nüvvab'dan mezun olmayan ve sınava tabi tutulmayan kişiler mektep mualliminin marifetiyle 31 Kânûnisânî 1325 ve 7 Şubat 1325 tarihlerinde imtihanları icra edilmiştir. Yirmi iki kişiden dokuzu sınavı kazanmıştır. Bu kişilerin isimleri ve atandıkları yerler (Lazkiye ve Ayancık kazası) liste şeklinde verilir.

Başlıksız

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, 7, 14 ve 21 Mart 1326 tarihlerinde muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. İcra edilen imtihanda yirmi dört zattan on yedisi sınavı geçmiş olup isimleri sıralanır.

Bir Müsabaka

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

İnegöl'de yaşayan Saraybosnalı Elhac Mehmed Efendi tarafından ilim talebelerine hizmet etmek amacıyla altı aylık abone bedeli gönderilir. Ayrıca bir beyit verilerek, sarf ve nahiv ile Osmanlıcaya çeviren kişilere altı aylık nüshaların verileceği duyurulur. Beytin tahlil ve tercümesinin idâreye gönderilmesi rica edilir.

Başlıksız

N.59, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1208

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. İcra edilen imtihanda on üç zattan dördü sınavı kazanır. İmtihani kazanan kişilerin isimleri sıralanır.

Müteferrika

N.61, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1240

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. Yirmi bir kişiden yedisinin sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Başlıksız

N.62, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1256

Mecmuanın altmış numaralı nüshasında müsabakaya vaz edilen beytin tercüme ve tahlilini doğru yapan kişi açıklanır. Birinci olan Mehmet Naci Efendi'nin aboneyi almak üzere idârehâneye adresini göndermeleri rica edilir. Farklı şehirlerden beytin doğru açıklamalarını yapanlar bulunsa da sarf ve nahivlerinde bir noksanlık bulunmaktadır. Mecmuanın gelecek nüshalarında da müsabakaların tertip edileceğinin bildirilir.

Müteferrika

N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1272

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta içerisinde imtihana tabi tutulmuştur. On yedi kişiden sekizinin sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Müteferrika

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. On yedi kişiden sekizinin sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Başlıksız

N.69, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1368

Hüseyin Hüsnî Efendi'nin Şeyhülislâmlıktan istifa etmesi üzerine yerine Musa Kazım Efendi'nin getirildiği zikredilir. Yeni Şeyhülislâm tebrik edilerek, kendisine başarılar dilenir.

Başlıksız

N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1416

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. Otuz iki kişiden on dokuzunun başarılı olduğu zikredilerek, isimleri sıralanır.

Mekteb-i Kuzât İmtihanı

N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1432

Mekteb-i Nüvvab imtihanına girecek talebelerin yaklaşık dört yüz kişiden ibaret olduğu bildirilir. İmtihan yoluyla talebelerin adedinin düşürülmesi ve haliyle başarılı kişilerin seçileceği zikredilir. İmtihanların ilkinin tahrîrinin olduğu bildirilerek, sorulara yer verilir. İkinci imtihanda soruların daha da fazla olacağı eklenir. İmtihan kâğıtlarının nasıl tetkik edildiği aktarılır. Asıl duhul imtihanlarının Şevval ayına ertelendiği bilgisi verilir.

Mekteb-i Kuzât

N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1447-1448

İmtihanında Kazananlar

Kadı Mektebi'nin sınıf imtihanlarının sona erdiği zikredilerek, sınavı kazanan kişilerin isimleri verilir. Bir de bayramdan sonra icra edilecek olan sınava girmeye hak kazanan kişilerin isimleri de sıralanır.

Bu sene Mekteb-i Kuzât'tan neşet eyleyen efendilerin derece-i mezuniyetleriyle esâmîleri ber vech-i ati zikrolunur

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479-1480

Kadılar Mektebi'nde öğrenim görmüş talebelerin mezuniyet dereceleriyle isimleri listelenir.

Başlıksız

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1480

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. Otuz üç kişiden on beşinin başarılı olduğu zikredilerek, isimleri sıralanır.

Bir Vazîfe-i Mübeccele

N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1479

Ramazân ayı boyunca Nasûh Efendizade, Ömer Hayri ve Hüseyin Hazım Efendi'lerin Fatih ile Bayezid Camii'nde haftada ikişer defa olmak kaydıyla vaaz verecekleri ifade edilir.

İhtâr

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512

Risâlenin üçüncü cildinin 78 numaralı nüshada son bulunduğu zikredilir. Abone müddeti biten zevatın istediği takdirde abone olmaya devam edebileceği dile getirilir.

Başlıksız

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1528

Mecmuanın gelecek nüshası arife gününe denk geldiği için bir sonraki hafta intişar edileceğinin bilgisi verilir.

İtizar

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544

Rus – İngiliz rekabetinin mütercimi tercümenin bir müddet gecikeceğini gönderdiği mektupta beyan eder.

Başlıksız

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1559-1560

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. İmtihani kazananların isimleri sıralanır.

Âsâr-ı Münteşire

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576

Eski Anadolu kazaskeri Şükrî Efendi Müntahabat-ı Mesnevi adıyla yayımladığı eserin beş yüz adedini milli donanmaya bağışlar. Yazarın bu davranışı takdir edilir. Şükrî Efendi'nin Keşfü'l-meâlî Şerh-i Bed'i'l-emâlî ismiyle yeni yayımlanmış olan eseri okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1607

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve hâkimlerin meclisi intihabı huzurunda imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. Yirmi iki kişiden onunun sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Başlıksız

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Başlıksız

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608

Gazetenin tahrîr heyetinden Hüseyin Hazım Efendi ilmi, felsefi, edebi, içtimai, dini, siyasi bir gazete neşretme emelinde olduğu aktarılır. Yazara başarı dileklerinde bulunulur.

Edip Nezihü'l Makal

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609

Tâhirü'l Mevlevî Bey Tarafından Tahrîr Olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

Tarih-i İslâm Sahaifinden başlığıyla Beyânü'l-Hakk'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

Mekteb-i Kuzât

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1607-1608

İmtihanında Kazananlar

Ramazân ayında kadıların mektebinde imtihanları gerçekleştirilen 190 talebeden 84'ünün sınavı kazandığı zikredilir. Sınavı kazananların isimleri sıralanır.

Meclis-i Millî-i Osmânî

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1610

Osmanlı Millet Meclisi'nin üçüncü toplantısının gerçekleşeceği bildirilir. Osmanlı milleti ve onlara hizmet eden vekillere dua edilir.

Başlıksız

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Edip nezihü'l makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625

Târih-i İslâm Sahâifinden başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

Başlıksız

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet Ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Edip nezihü'l makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Târih-i İslâm Sahaifinden başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

İfade-i Merâm

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1655

Risâletü'n Nefs isimli eserin tercüme edilmesiyle henüz teceddüt halinde olan müspet ilimlerin tekrar göz önünde bulundurulduğu bildirilir. Müellif Şerefüddin, risâleyi tercüme etmesinin amacını açıklar.

Başlıksız

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Edîb nezihü'l makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Târih-i İslâm Sahaifinden başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisani 1326, s.1676

Bayram sebebiyle mecmuanın ileriki hafta intişar edeceğinin bilgisi verilir.

Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisânî 1326, s.1677

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Beyân-ı Muazeret N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisânî 1326, s.1676

Kurban paralarının donanmaya verilir verilmeyeceği ile ilgili mevzu hakkında idâyeye çok fazla yazı geldiği ve hepsinin yayımlanmasının mümkün olmadığı dile getirilir. Gösterilen ilgiye de ayrıca teşekkür edilir.

Edîb nezihü'l makal Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrinisânî 1326, s.1677

Târih-i İslâm Sahaifinden başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

Başlıksız

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. On dokuz kişiden onunun sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Başlıksız

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693

Beyânü'l-Hak mecmuasının tevziinin Fatihli müvezzi Ahmet ağa tarafından gerçekleştirildiği zikredilir. Muhtelif nüshaların Fatih'te, Vezneciler 'de ve idârehânedede var olduğunun bilgisi verilir.

Edîb nezihü'l makâl Tâhirü'l Mevlevî Bey tarafından tahrîr olunup: Târih-i İslâm Sahâifinden

N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693

Târih-i İslâm Sahaifinden başlığıyla Beyânü'l-Hak'ta derç edilen makalelerin kitap halinde basılacağıının bilgisi verilir. Meraklılarına tebşir edilir.

Başlıksız

N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1724

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve hâkimlerin meclisi intihabı huzurunda imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. Otuz iki kişiden on birinin sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Beyânü'l-Hak

N.93, 15 Muharrem 1329 \ 3 Kânûnisânî 1326, s.1747

Kavala'da İslâmî usul tedrisini yok sayarak ilkokul talebelerinin Fransızca ders görmelerini sağlayan müdürün meşrutiyet rejimi sayesinde göreve getirildiğinden sabredilmesi gerektiği zikredilir.

Nüvvabın Tatbik Mührü N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

Görevden ayrılan naip vekilleri tarafından kullanılan matbu mührü meclise verilen müzekkire neticesinde fetvahanede tatbikine uygun görüldüğü bildirilir.

Başlıksız N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. Yirmi beş kişiden onunun sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Mahalli-i Şam'ı N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1771

Şam mahmilinin salimen Medine'ye vasıl olduğu ve sağlık durumlarının iyi olduğu telgrafla bildirilir.

Başlıksız N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1772

Vodine'de Mahmud Nedim Efendi'ye 91 numaralı nüshanın gönderildiği ifade edilir.

Beyânü'l-Hak N.96, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803

Dersiâmlardan Halil Nasûhî imzasıyla ikinci defa gönderilen mektupta yer alan bazı ifadeler eleştirilir. Kişinin dersiâmlığını ispat edene kadar müstearıyla tanınacağı ve makalesinin de ondan sonra neşredileceği açıklanır.

Başlıksız N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

İdarehaneye abone veyahut hususi bir mesele için gelecek olan kişilerin saat beşten ona kadar müracaat edebileceği dile getirilir.

Başlıksız

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. On dokuz kişiden on altısının sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

İhtâr-ı Mahsûs

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1820

Mustafa Sabri Efendi'nin neşrettiği "Reddi Aliyü'l Mafiyü'l Kavlü'l Ceyyid Min El Reddi" isimli eserin kalan kısmının intişarı için idârehâneye müracaat edildiği bildirilir. Eser Mustafa Sabri tarafından kitap olarak basılacağı için gazetede yayımlanmayacağı ifade edilir.

Müsabaka-i Hamiyet

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1819-1820

Mustafa Sabri Efendi'nin de makalesinin yer aldığı doksan bir numaralı nüshanın bedeli Osmanlı donanması cemiyetine verilmek üzere İnegöl'de bir müzayede gerçekleştirilir. Yüz otuz beş kuruş ödeyerek nüsha Semizzade Elhac Muhammed Efendi verilmek üzere İnegöl'e gönderilir.

Beyânü'l-Hak

N.97, 13 Safer 1329 \ 30 Kânûnisânî 1326, s.1814

"Bizde Bir Volter Zuhûr Eder Mi?" başlığı ve Şerefüddin imzasıyla yayımlanan makalede çeşitli yerlerin tenkit edilmesi gerektiğine dikkat çekilir. Gelecek nüshada yayımlanacağı bilgisi verilir.

İhtâr

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1822

Mecmuanın doksan sekiz numaralı nüshasının yirmi sayfa olarak yayımlandığı dile getirilerek, dört sayfalık formların gazeteyi dağıtan kişilerden talep edilmesi bildirilir.

Başlıksız

N.101, 12 Rebülevvel 1329 \ 28 Şubat 1326, s.1888

Kadınların mektebinde öğrenim görmeyen ve imtihanları icra edilmeyen naipler bulunmaktadır. İki hafta zarfında kadı mektebi muallimlerinin marifetiyle imtihanları yapılır. Yirmi kişiden on altısının sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Geçen Haftaki

N.103, 25 Rebülevvel 1329 \ 14 Mart 1327, s.1918–1919

Müsabakalar

101 numaralı nüshada okuyucular arasında gerçekleştirilen müsabakada yer alan Farsça şiirin açıklaması yapılır. Şiiri en iyi surette tercüme ve şerh eden kişilerin isimleri verilir.

Beyânü'l-Hak

N.105, 9 Rebülâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1951

Adapazarı'nda kocası askere giden ve haber alamayan kadının yaptığı evlilik neticesinde öldürülmesi hakkında fikir beyan edilir. Eğer vaka gerçekten yaşanmışsa askerin vefatı ortaya çıkmadan kadının şerîata aykırı biçimde nikâhının cinayete sebep olduğu zikredilir. Müsamahası caiz olmayan bu durumun yetkili mercilerin dikkatini çekmesi temenni edilir.

Başlıksız

N.107, 24 Rebülâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1988

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve hâkimlerin meclisi intihabı huzurunda imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından iki hafta süresince imtihana tabi tutulmuştur. On yedi kişiden on üçünün sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Beyânü'l-Hak

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2018

105 numaralı nüshada Hasan Fevzi aleyhinde yazılan makale sahibinin imzasının mecmua muharrirleri tarafından malum olduğu bildirilir. Eğer kişi mahkemeye verilecekse imzasının beyan edilebileceği dile getirilir. Meselenin mühim olduğu da eklenir.

Beyânü'l-Hak

N.109, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2014-2015

Bir zaruret olmadığı halde sırf belediyeleri tezyin etmek ve Frenkleri taklit hevesiyle birtakım mukaddes eserlere el sürüldüğü aktarılır. Bu hususa yetkililerin dikkati celp edilir.

Başlıksız

N.111, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2052

Ayıntap ulemâsından Abdullah Edîb Efendi Türkçe Usul-ı Akliye tertibi ile İşagoci metnini talebeye Çarşamba gününden itibaren her gün öğleden sonra Fatih'te tedris edeceğinin bilgisi verilir.

İlan

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2084

Meçhul bir şahıs tarafından İslâmiyet aleyhine kaleme alınarak Bulgaristan'da, Varna'da basılan "Muhammed ile Mesih Arasında Hadsiz Farklar" başlıklı risâleye Ayıntap Ulemâsından Elhac Abdullah Edîb tarafından reddiye yazıldığı bildirilir. Bu reddiyenin birinci ve ikinci formalarının yayımlandığı zikredilir. Formaların bulunduğu adres ve fiyatları hakkında malumat verilir.

Beyânü'l-Hak N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2098

İmâmların maaş meselesinin mühim olduğu ifade edilerek, nazırın nazar-ı dikkati celp edilir. Ayrıca imâmların camide vazifelerine uygun olarak terfi edilmeleri temennisinde bulunulur.

Başlıksız N.114, 14 Cemâziyelâhir 1329 \ 30 Mayıs 1327, s.2100

Mekteb-i Nüvvâb'da öğrenim görmemiş ve hâkimlerin meclisi intihabı huzurunda imtihanları icra edilmemiş naipler, muallimler tarafından imtihana tabi tutulmuştur. Yirmi dört kişiden on üçünün sınavı kazandığı zikredilerek, isimleri sıralanır.

Buhârî-i Şerîf Hatmi N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2132

Bayezid Camii'nde Tunuslu Şeyh İsmailü'l Safayhi Efendi'nin iki senedir verdiği Buhari-i Şerîf derslerinin sona erdiği aktarılır. Mezkûr zatın gayretlerini Allah'ın meşkûr buyurması için dua edilir.

Beyânü'l-Hak N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

Arapça lugazı çözebilene altı aylık abone hediye edileceği dile getirilir.

Rica N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260

Beyânü'l-Hak mecmuasına gönderilen makalelerin tertibi hususunda kolaylık olması açısından kâğıdın sadece bir tarafına yazı yazılması ricasında bulunulur.

Rica N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2276

Beyânü'l-Hak mecmuasına gönderilen makalelerin tertibi hususunda kolaylık olması açısından kâğıdın sadece bir tarafına yazı yazılması ricasında bulunulur.

İhtâr N.126, 11 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 22 Ağustos 1327, s.2278

İdârehânenin Çarşamba akşamı ve Perşembe gecesi açık olacağı ilgililere duyurulur.

Başlıksız N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2310

Bayram münasebetiyle gelecek hafta risâlenin yayınlanmayacağı okuyuculara arz edilir.

Beyânü'l-Hak N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2339

“Makam-ı Meşihatla Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine” başlıklı tekzibin geç gönderildiği zikredilerek, bu bapta söz söylenmeyeceği beyan edilir.

Selanik'te Cemiyet-i N.129, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

İlmiye-i İslâmiyeye

Beyânü'l-Hakk'ın 128 numaralı nüshasında münderiç beyân-ı hal'in yeterli olduğunun bilgisi verilir.

Başlıksız N.131, 23 Şevvâl 1329 \ 3 Teşrînievvel 1327, s.2358

Risâlenin beşinci cildinin son bulunduğu zikredilerek, 131. sayıdan itibaren altıncı cildin başlayacağı bilgisi verilir. Altıncı cildin de kolay bir şekilde son bulması arzu edilir.

İhtâr N.132, 29 Şevvâl 1329 \ 10 Teşrînievvel 1327, s.2392

Risâlenin beşinci cildinin fihristinin yayınlandığı zikredilerek, dileyenlerin müvezziden istemeleri rica edilir.

Başlıksız N.137, 5 Zilhicce 1329 \ 14 Teşrînisânî 1327, s.2472

Risâlenin gelecek haftaya tesadüf eden yayınının bayram dolayısıyla neşredilmeyeceği bildirilir.

İlan N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488

Kadılar mektebinde imtihanları yapılmadan şahadetname kazanan öğrencilerin derece ve isimleri listelenir.

Kuleönü Karyesinde N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Şehzâde

Mustafa Efendi imzasıyla bir zarf içerisinde idârehâneye altmış kuruşun gönderildiği, lakin nereye sarf edileceğinin yazılmadığı bildirilir. Paranın sahibi tarafından beyan edilmesi ricasında bulunulur.

Beyânü'l-Hakk'ın N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2586–2587

Kara Yazısı

Beyânü'l-Hak mecmuasının sermayesinin ilim olduğu ifade edilerek, vazifesi ve amacı açıklanır. Beyânü'l-Hakk'ın kapatılması veyahut tatil edilmesi için yazılacak yazının hiçbir zaman beklenmediği bildirilir. Mecmuanın kapatılma sebebi aktarılır. Kütahya'da yıktırılacak medreseler için yazılan yazıda bir kanunsuzluğun olmadığı

saptanarak, muharriri hakkındaki takibat kararının kaldırıldığı dile getirilir. Mecmuanın yeniden açıldığı belirtilir.

Beyânü'l-Hak N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631

Tanzimi kararlaştırılan Ali Bey Köylüoğlu Medresesi hakkında tahkikatın yapıldığı bildirilir. Ali Bey Köylüoğlu Medresesi'nin mühendis ve çavuşlar tarafından ölçülüp müzayedesine karar verildiği aktarılır.

Başlıksız N.149, 22 Rebûlevvel 1330 \ 27 Şubat 1327, s.2664

Arapça beyit verilerek üç soru sorulur. Soruları doğru cevaplayanlara Beyânü'l-Hakk'ın altı aylık abonesinin hediye edileceği bildirilir.

Başlıksız N.151, 6 Rebûlâhir 1330 \ 12 Mart 1328, s.2696

Muharrir Edîb'in Rehnüma gazetesi müdürünü tenkit ettiği makalelerin Beyânü'l-Hakk'a gönderildiği, fakat sehven dercinin ertelendiği dile getirilir.

Abonelerimizden N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2712

Bir Rica

Abonesini yenilemek için mektup yazan zevatın abone adresi ne şekilde yazılıyorsa mektubun altına da aynı şekilde yazılması gerektiği bildirilir. İdareye ait olan evrakın da idâre namına yazılması ricasında bulunulur.

Celb

Uşak umum ahali adına altı kişinin isimleri zikredilerek mehirlerinin Uşak Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye şubesine ita edildiği dile getirilir. Ardından idârehâneye gönderilen bir varakada askeri zabıta ve memurların siyasetle iştigalleri men edildiği halde kaza naibi Amasyalı Ömer Efendi'nin İttihat ve Terakki kulübünde konferans verdiği aktarılır. Kanuni muamele yapılması ricasında bulunulur.

Başlıksız

N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2792

Risâlenin 149 numaralı nüshasında ilan edilen müsabakayı ilim talebesinden pek çok kişinin hal ve tercüme ettiği halde, müsabakayı İbnü'l-Kâmil M.F.'nin kazandığı bildirilir. Adresini idârehâneye göndermesi rica edilir.

Tebşîr

N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2808

Darülfünun muallimlerinden Hacı Şükrî Efendi ve son sınıf öğrencilerinden Veysi Garibi Efendi'nin gayretleriyle neşredilen eserin Hacı Şakir Efendi'nin dükkânında tevzi edildiği ahaliye duyurulur.

Müsabakamız

N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840

Beyit verilerek beş soru sorulur. Soruları bilene altı aylık Beyânü'l-Hak abonesinin verileceği bildirilir.

Bu sene küşâd edilen Mekteb-i Kuzât duhûl imtihanında ispat-ı ehliyet eden talebe-i ulûm efendiler

N.164, 9 Receb 1330 \ 11 Haziran 1328, s.2903-2904

Kadılar mektebine giriş için yapılan sınavda kırk dört kişinin başarılı olduğu zikredilerek, isimleri listelenir.

Bir Suâl

N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2919

Şer'î muhakeme esnasında hâkimlerin zahir bir surette tarafını belli ettikleri dile getirilir. Diğer tarafın telafisi kabil olmayan bir şekilde zararının meydana gelmesi halinde ne yolda hareket etmesi lazım geleceğini ve bunun için kurtuluş yolu olup olmadığı sorgulanır. Cevabının verilmesi halinde gelecek nüshada yayınlanacağı bildirilir.

Beyânü'l-Hak

N.166, 23 Receb 1330 \ 25 Haziran 1328, s.2928

Muallim Ohanis Kirkoryan “Üç mü Bir mi?” isimli risâlesi okunduğu zaman akla Hristiyanlığın Hz. Peygamber'in nübüvvetini kabul edip etmediği sorusunun geldiği aktarılır. İdârehâneye mezkûr risâle ile ilgili fazlaca reddiye geldiği için yayımlamak mecburiyetinde bulunduğu zikredilir.

Başlıksız

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.3000

160 numaralı nüshada verilen beyti ve soruları cevaplayan kişi Saraybosnazâde İskender Paşa Dergâh-ı Şerîfi Post-nişini Batugizâde Şeyh Mehmed Hamdi Efendidir. Şeyhin verdiği cevaplar aktarılır.

Beyânü'l-Hak

N.170, 21 Şabân 1330 \ 23 Temmuz 1328, s.3000

160 numaralı nüshada verilen beyti ve soruları cevaplayan kişi Saraybosnazâde İskender Paşa Dergâh-ı Şerîfi Post-nişini Batugizâde Şeyh Mehmed Hamdi Efendi'nin ilminin takdire şayan olduğu ve vaat edilen altı aylık aboneyi kazandığı bildirilir. Devamında tercümeyle ilgili tenkit edilen hususlar sıralanır.

Müteferrika

N.174, 20 Ramazân 1330 \ 20 Ağustos 1328, s.3064

Mısır'dan Mustafa Nûrî imzasıyla para gönderildiği ve postadan alındığı ifade edilir. Paranın nereye harcanacağı yazılmadığından mezkûr zattan beyan etmesi ricasında bulunulur.

Başlıksız

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3066

Kadir gecesini İslâm âlemine tebşir edilir. Beyânü'l-Hakk'ın gelecek hafta bayram münasebetiyle neşredilemeyeceği okuyuculara duyurulur.

Başlıksız

N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080

Vaiz İsmail Hakkı Efendi tarafından "Güzide-i Hikayat" kitabının bir formasının intişar ettiği zikredilerek, nerede satıldığı hakkında malumat verilir.

Matbûat İdaresinden

N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128

Kara ve deniz kuvvetlerinin hareket ile sevkiyatına, devletin esbap ve savunma araçlarına dair gazetelerde neşriyatı yazı ile bildirildiği aktarılır. Lakin daha sonra sevkiyat, harekât ve askeri hazırlıklar hakkında vaki olan şüphelerin neşredilemediğinin bilgisi verilir. Aksi halin kanunen mesuliyetinin gerekli olduğu beyan edilir.

Müteferrika N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Bab-ı Ali'de Mehmed Kâmil Paşa'nın dördüncü defa sadarete geçtiği zikredilir.

Yeni Heyet-i Vükelâ N.182, 24 Zilkade 1330 \ 22 Teşrînievvel 1328, s.3190

Göreve yeni başlayan vekillerin isimleri ve vazifeleri sıralanır.

Molla Mehmed Bin Ahmet (İzmir'den)

İla-Huzur N.124, 25 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 8 Ağustos 1327, s.2260

Kem El-Ali

Arapça lugaz verilerek çözülmesi istenir.

Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri

İhtâr – Mukaddime N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1584-1586

Nasûh Efendizâde'nin Darülfünun siyer-i nebeviye muallimliğine tayin olduğu ifade edilir. Muallimin derste işleyeceği konulara makalenin devamında yer verileceği zikredilir. Ardından Mukaddime alt başlığına yer vererek, insanın nasıl bir mahlûk olduğu zikredilir. Beşeriyetin sahip olduğu kuvvetler hakkında bilgi verilir. İnsanın yaratılma sebebi açıklanır. Her paragrafın başına tarih lafzı getirilerek, önemine değinilir.

3.2.32. İlan \ Reklam

İmzasız

Saatli Evkât-Nüma Duvar N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.272

Takvimi

Mahmut Bey matbaasında duvar takviminin 1327 sene-i hicriyesine mahsus olan kısmının neşredildiğinin bilgisi verilir.

Emtia-i Dâhiliye Şirketi N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.592

Emtia-i Dâhiliye Şirketi tarafından kısmen vürut eden malların Fincancılar yokuşunda Şark Çarşısında bir numaralı mağazada satışının başladığı bilgisi verilir. Buraya gösterilecek olan rağbet memleket namına bir hizmet olarak addedilir.

Sâbık Gümülcine N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840

Mebusu İsmail Bey

Meşrutiyetin ilanından itibaren hem Mebûsân Meclisi'nde hem de hariçte müthiş başarılı olan İsmail Bey'in, Sirkeci'de kendine ait bir dairede vekâlet icrasında bulunduğu bildirilir. Hukukunun ziyayı ile alakalı sorunu olanlara İsmail Bey tavsiye edilir.

3.2.32.1. Gazete İlanı

İmzasız

Hamiyet N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1692

Tahrîr heyetinden Hüseyin Hazım Efendi, Halil Edîb Beyefendi ile Hamiyet isminde edebi, ahlâkî bir ceride çıkardığı bilgisi verilir. Ceridenin birinci ve ikinci nüshasının yayımlandığı zikredilerek, gazete okuyuculara tavsiye edilir. Hüseyin Hazım Efendi tebrik edilir ve idârehânenin adresi de eklenir.

3.2.32.2. Kitap İlanı

İmzasız

Başlıksız N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.16

Salihli müftüsü Hafız Mehmed Lütfi Efendi “Tuhfe-i Lütfi” ismiyle Arapça olarak telif ettiği risâleden bir nüshasını Cemiyet-i İlmiye’ye gönderdiği bildirilir. Kitabın içeriğinden bahsedilip yazar tebrik edilir. Kitabı idrak etmede zorlanmayacak kişilerin birer nüsha almaları tavsiyesinde bulunulur.

Mûinü’l Talebe N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.440

Mantık ilminden askeri imtihan olacak ilim talebelerine kolaylık sağlaması için Fatih Dersiâmmılarından Mehmed Atıf Efendi tarafından açık bir üslup ile soru cevap şeklinde Mûinü’l Talebe isimli eser neşredilir. Kitabın temin edileceği yerin adresi verilerek, istifade etmeleri için ilim talebelerine birer tane almaları tavsiye edilir.

Zübdetü'l - Füsüs

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1288

Fi Nakşi'l – Füsüs

Muhyiddin Arabi'nin Hülâsa-i Füsusu'l Hükmünü hâvî olan Nakşu'l Füsüs isimli eserinin İsmail Hakkı Ankarevi tarafından yapılan tercümesinin basıldığı bilgisi verilerek, ilgililere tavsiye edilir.

Kemâlü'l İsmet

N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

İbnülemin Mahmud Beyefendi, Fındıklılı İsmet Efendi'nin tercüme-i haline ilişkin bir eser kaleme alır. Latif bir üslupla yazıldığı düşünülen eserin mütalaası okuyuculara tavsiye edilir. İbnülemin Mahmud Beyefendi çabasından dolayı tebrik edilir.

Kemâlü'l İsmet

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1320

İbnülemin Mahmud Beyefendi, Fındıklılı İsmet Efendi'nin tercüme-i haline ilişkin bir eser kaleme alır. Latif bir üslupla yazıldığı düşünülen eserin mütalaası okuyuculara tavsiye edilir. İbnülemin Mahmud Beyefendi çabasından dolayı tebrik edilir.

Zübdetü'l – Füsüs

N.66, 19 Cemâziyelâhir 1328 \ 14 Haziran 1326, s.1320

Fi Nakşi'l – Füsüs

Muhyiddin Arabi'nin Hülâsa-i Füsusu'l Hükmünü hâvî olan “Nakşi'l Füsüs” isimli eserinin İsmail Hakkı Ankarevi tarafından yapılan tercümesinin basıldığı bilgisi verilerek, ilgililere tavsiye edilir.

İlan

N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1352

Sibiryalı Abdürreşit Efendi'nin “Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişar-ı İslâmiyet” adıyla kaleme aldığı eseri okuyuculara mütalaa etmeleri için tavsiye edilir.

Ahlâk-ı Dînî

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544

Bandırma naibi Abdullah Şevket tarafından yazılan “Ahlâk-ı Dini” isimli eser dini, ahlâkî, içtimâî ve aile arasında okunmaya müsait olduğundan okuyuculara tavsiye edilir.

Kâmil Paşa'nın

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544

Sadareti ve Konak Meselesi

Müteferrika kısmında yer alır. İbnülemin Mahmud Kemâl Bey'in “Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi” isimli eseri okuyuculara tavsiye edilir.

İrşâdü'l Gâfilin

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544

Alay müftüsü Mehmed Şakir Efendi tarafından neşredilen “İrşâdü'l Gafilin” isimli eser okuyuculara tavsiye edilir.

Kâmil Paşa'nın

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560

Sadâreti ve Konak Meselesi

İbnülemin Mahmud Beyefendi'nin “Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi” isimli kitabı okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576

Trablus – Şam ulemâsından eş Şeyh Mahmud Nişabe Efendi tarafından Beykuniye isimli eser önce şerh edilip ardından yayımlanır. Eserde Hüseyin Cesir Efendi'nin eleştirisi ağırlıklı olan bir yazısı da bulunmaktadır. Kitap okuyuculara tavsiye edilir.

Âsâr-ı Münteşire

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576

Eski Anadolu kazaskeri Şükrî Efendi “Müntahabat-ı Mesnevi” adıyla yayımladığı eserin beş yüz adedini milli donanmaya bağışlar. Yazarın bu davranışı takdir edilir. Şükrî Efendi’nin “Keşfü'l-meâlî Şerh-i Bed'i'l-emâlî” ismiyle yeni yayımlanmış olan eseri okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1609

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdiğiyle intişara vaz olunan İrşâdü'l Gafilin isimli eser dini, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Kâmil Paşa'nın

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608

Sadâreti ve Konak Meselesi

İbnülemin Mahmud Beyefendi'nin “Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi” isimli kitabı okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız

N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1625

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdiğiyle intişara vaz olunan “İrşâdü'l Gafilin” isimli eser dini, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Kâmil Paşa'nın

N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1640

Sadâreti ve Konak Meselesi

İbnülemin Mahmud Beyefendi'nin "Kâmil Paşa'nın Sadareti ve Konak Meselesi" isimli kitabı okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1641

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdikiyle intişara vaz olunan İrşâdü'l Gafilin isimli eser dinî, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Başlıksız N.87, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1657

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdikiyle intişara vaz olunan "İrşâdü'l Gafilin" isimli eser dinî, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Başlıksız N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdikiyle intişara vaz olunan "İrşâdü'l Gafilin" isimli eser dinî, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Başlıksız N.89, 17 Zilhicce 1328 \ 6 Kânûnievvel 1326, s.1693

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdikiyle intişara vaz olunan "İrşâdü'l Gafilin" isimli eser dinî, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Başlıksız

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1709

Alay müftüsü Şakir Efendi tarafından tertip edilen müelliflerin tasdikiyle intişara vaz olunan “İrşâdü’l Gafilin” isimli eser dinî, ahlâkî ve bilhassa ilim talebelerinin ihtiyacına elverişli mühim bir eser olduğu için okuyuculara birer tane edinmeleri tavsiyesinde bulunulur.

Kâmil Paşa’nın

N.90, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1708

Sadâreti ve Konak Meselesi

İbnülemin Mahmud Beyefendi’nin “Kâmil Paşa’nın Sadareti ve Konak Meselesi” isimli kitabı okuyuculara tavsiye edilir.

Başlıksız

N.106, 16 Rebîülâhir 1329 \ 4 Nisan 1327, s.1972

Yusuf Suad Efendi tarafından yazılıp, birinci ve ikinci takımı yayımlanan “Akvamü’l Seyr” isimli eser okuyuculara tavsiye edilir.

Kitâbü’l Hac

N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408

“Kitâbü’l Hac”ın bütün Müslümanlara gerektiği zikredilerek, içeriğinde nelerden bahsedildiği dile getirilir. Sahafalarda Harputlu Ömer Efendi’nin dükkânında elli paraya satıldığı bilgisi verilir.

İlmî ve

N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2520

Ameli İlmihâl

İlan kısmında yer alır. Ayasofya Merkez Rüştüyesi Müdürü Şükrî Efendi tarafından yazılan İlmî ve Ameli İlmihal, İslâm ve Hz. Peygamber ile ilgili mühim fıkralar

barındırmaktadır. Müellifi tarafından dini bir hizmet için yazılan bu eser Müslümanlara tavsiye edilir.

El Feraid-i N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824

Seniye fi Fıkhu'l Hanefiye

İlan kısmında yer alır. Hanefî fıkıhçılarında El-Hanefî Muhammed İbn Hasan'ın "El Feraid-i Seniye fi Fıkhu'l Hanefiye" isimli eserinin ilim talebeleri ve pek çok kişiye fayda sağlayacağı dile getirilir. El-Hanefî Muhammed İbn Hasan ve pek çok zevatın manzumeleri eklenerek yeniden basıldığı zikredilir. İdarehaneden on kuruş fiyatla ciltli bir şekilde temin edilebileceğinin bilgisi verilir.

Lebbü'l Kırâat N.175, 27 Ramazân 1330 \ 27 Ağustos 1328, s.3080

Fatih dersiâmmlarından ve İdadi Muallimlerinden Atıf Efendi'nin altı kısım üzerine tertip ettiği Arapça kıraat kitabının bir kısmının neşredileceği, devamının da gelecek haftalarda yayımlanacağı bildirilir. Mezkûr eserin medrese ve mektepler için önemli olduğu zikredilerek, Arapça tahsiline hevesli olanlara tavsiye edilir.

Mehmed Arif

Bir Tavsiye-i N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2844

Mühimme

Yazar, Akşehir kazası ulemâsı Hoca Mustafa Efendi tarafından Lui Bohener'in Madde ve Kuvvet isimli eserine karşılık Ret ve İspat adıyla basılan eserini okuduğunu ifade eder. Kitabın ehemmiyetinden bahsederek, İlim ve mektep talebelerinin mezkûr kitabı almaları tavsiyesinde bulunur.

Tâhirü'l Mevlevî

Tebşir N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2160

Hariciye Nezareti tercüme şubesi mümeyyizi Ferit Beyefendi'nin "Dini ve Felsefi Muhasebeler" isimli eserinin yayımlandığı bildirilir. İçeriğinde akli ve nakli mülahazalara yer verilen eserin mukaddimesinden bir bölüm aktarılır. Kitap ondan faydalanmak isteyen herkese tavsiye edilir. Ferit Bey eserinden ötürü takdir edilir.

3.2.32.3. Matbaa İlanı

İmzasız

Başlıksız N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

Tevsi-i Tabâat matbaasının her türlü kitap, risâle ve gazeteyi bastığı duyurulur. Müracaat edenlerin memnun kalacağı dile getirilerek, kitap ve risâle bastırmak isteyenlere mezkûr matbaa tavsiye edilir.

3.2.32.4. Mecmua İlanı

İmzasız

Donanma N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Müteferrika kısmında yer alır. Donanma-yı Osmâni muavenet-i milliye cemiyet tarafından ayda bir defa neşrolunmak üzere "Donanma" ismi altında fenni, edebi ahlâkî

musavver bir mecmuanın çıkarılacağı matbuat âlemine duyurulur. Bu mecmuanın herkesin yararlanacağı makaleler ve eserleri barındıracağına inanıldığından herkese tavsiye edilir. Devamı ve muvaffakiyeti temenni edilir.

3.2.32.5. Risâle İlanı

İmzasız

Âşiyân N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464

Âşiyân isimli risâlenin her hafta muntazaman 32 sahife olarak neşredilen; dinî, edebî, ilmî, ahlâkî, felsefî, siyasî ve fennî olmak hasebiyle herkes için faydalı bir yayındır. Risâle erbâb-ı umûma tavsiye edilir. Yazının sonunda risâlede yer alan mündericat da sıralanır.

Başlıksız N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1496

Dersim Mebûsu Lütfî Fikri Bey tarafından Selanik'te ıslık ve düdüklerle kesilen konferansının risâle şeklinde yayımlandığı bilgisi verilir. Risâle okuyuculara tavsiye edilir.

Âsâr-ı Münteşire N.133, 7 Zilkade 1329 \ 17 Teşrînievvel 1327, s.2408

Haftalık Mehtap risâlesinin on dördüncü numaralı nüshasının yayımlandığı bildirilir. Hem on dört hem de evvelki nüshalar okuyuculara tavsiye edilir.

3.2.33. Kitap Tanıtımı

İmzasız

Mebist-1 Serahsi N.53, 16 Reblevvel 1328 \ 15 Mart 1326, s.1111-1112

Mısır'da tab edilmekte olduğu haberi alınan Mebsut-1 Serahsi; Muhammed Bin Ahmet Bin Ebi Sehl Ebu Bekr Es-Ser Hüseyinin mllefatından olup "Kâfi" isimli eserin Őerhidir. Kâfi isimli eser ve yazarı hakkında malumat verilir.

zh'1 Cinayat fi N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 AĞustos 1326, s.1465

Ahkâmü'1 Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm mer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'1 Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, MeŐhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

zh'1 Cinayat fi N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 AĞustos 1326, s.1481

Ahkâmü'1 Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm mer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'1 Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, MeŐhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1497

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1513

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.79, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1529

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1545

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1561

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1577

Ahkâmü'l Kısas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

İzâhü'l Cinayat fi

N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1593

Ahkâmü'l Kıyas ve'd Diyat

Ceza hükümlerine dair fetva emini ve sâbık mahkeme temyiz reisi merhûm Ömer Hilmi Efendi'nin "Miyaru'l Adale" isimli eseri birçok izahat ve faydalı bilgiler içermektedir. Mezkûr kitabı fetvahanenin tasdik, Meşîhat makamından da takdir ettiği bildirilir. Basımının ilk defa yapılacağı duyurularak, dağıtım yeri ve fiyatı hakkında malumat verilir.

Sakk-ı Cedîd

N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776

Ziyaüddin

İlan kısmında yer alır. Uzun bir süredir beklenildiği belirtilen Sakk-ı Cedid'in kenarında Şanizâde Sakki olmak üzere intişar ettiği bildirilir. Mütalaasından mükemmel bir eser olduğunun anlaşıldığı zikredilmiştir. Taşradan kitabı temin etmek isteyenlere hızlı bir şekilde gönderileceğinin bilgisi verilir. Kitabın ücreti ve nereden temin edileceği aktarılır.

3.2.34. Risâle Tanıtımı

İmzasız

Âsâr-ı Münteşire

N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560

El-Menâr

Trablus – Şam ulemâsından Reşit Rıza Efendi'nin Mısır'da Arapça olarak yayımladığı "El-Menâr" risâlesinin on üçüncü cildinin yayımlandığının bilgisi verilir. Risâlenin ne zaman intişar ettiği, abone bedeli ve kaç sayfadan oluştuğu bildirilir.

3.2.35. Tashîh

İmzasız

İtizâr N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.16

Risâlenin birinci nüshasında yer alan “*Beyânü’l-Hakk*’ın Mesleği” , “Meşveret” makalelerinde ve “Aheng-i Milli” ile “Tahsil Âleminde” isimli şiirlerde mürettepten kaynaklı yazım hatalarının olduğu ifade edilerek, yanlış yazılan kelimeler düzeltilir.

Tashîh N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.104

4. nüshada yayımlanan İyd-i Said-i Fıtr makalesinde “.....bulunmamak” yazılarak yanlışlık yapıldığı zikredilerek, düzeltilir.

İtizâr N.10, 14 Zilkade 1326 \ 24 Teşrînisânî 1324, s.224

Dokuzuncu nüshada yer alan manzumelerde yapılan kelime yanlışları düzeltilir.

İtizâr N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.350

On beş numaralı nüshada yer alan Hak isimli makalede “etmemek” yerine “etmek” yazıldığından tashihine müracaat edilir.

Kur’a İmtihanları Unvânlı N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.392

Makalede Tashihât

Kur'a imtihanları başlıklı yazıda bulunan kelime hataları tespit edilir. Bu kelimelerin doğru yazımı sahifeleri, sütun ve satırları belirtilerek düzeltilir.

Tashîh N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.396

17 numaralı nüshanın çeşitli yerlerinde tertip hatası yapıldığı bildirilir. Hataların yerleri belirtilerek düzenlemeler yapılır.

Tashîh N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.416

17. nüshada yayımlanan “Kuvve-i Teşriye” makalesinin son sütununda yer alan kelime yanlış yazıldığından düzeltilir. Ayrıca tertip sehvlerinin de bulunduğu eklenir.

Tashîh N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.426

18 numaralı nüshanın ikinci sahifesinin ikinci sütununda kelimenin yanlış dizildiği dile getirilerek, tashîhi yapılır.

İbnülemin Mahmud Kemâl Bey'in (19) numaralı nüshada münderiç (Vazife-i İslâm) unvânlı makalesine ait tashihât

N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.488

“Vazife-i İslâm” isimli makalede yer alan kelime yanlışları sayfa ve sütun numaraları belirtilerek düzeltilir.

Geçen haftaki nüshamızdaki (Beşer) manzûmesinde görülen tertip sehivleri

N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.544

Beşer manzumesinde yer alan dokuz kelime hata ve sevap şeklinde ayrılarak düzeltilir.

Başlıksız

N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.568

23 numaralı nüshada bulunan “Marifet – Din” unvânlı makalede yanlış yazılan sekiz kelime sahife, sütun, hata ve sevap başlığı altında düzeltilir.

İtizar

N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.592

24 numaralı nüshanın 567. Sayfasının 11. Satırında yer alan ayetin yanlış tertipten dolayı tashîhine ihtiyaç duyulur.

Tashîh

N.26, 7 Rebülevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.598

25 numaralı nüshada “Din-i İslâm’da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâilden Sûret” unvânlı makalenin son sayfasında bulunan şiirin 3. mısraı yanlış yazıldığından tashîhine başvurulur.

Başlıksız

N.28, 21 Rebülevvel 1327 \ 30 Mart 1325, s.666

Geçen haftaki nüshada “Serseri Nizamnâmesi” başlıklı yazının nihayetinde verilen Farsça şiirin üçüncü mısraı yanlış yazıldığı için tashîhine başvurulur.

İbnülemin Mahmud Kemâl Bey’in 32. numaralı nüshadaki (Cezâ-yı Amel) unvânlı makalesine ait tashihât

N.33, 23 Cemâziyelâhir 1327 \ 29 Haziran 1325, s.786

32 numaralı nüshada yayımlanan “Cezâ-yı Amel” başlıklı makalede yer alan altı kelime sahife, sütun, satır, hata ve sevapları verilerek tashîh edilir.

Tashîh N.37, 23 Receb-i Şerîf 1327 \ 27 Temmuz 1325, s.858

34. nüshada yer alan “Söğüt Mektûbu” isimli makalede on yedi kelimenin yanlış yazıldığı saptanır. Kelimelerin sahifeleri verilerek tashîh edilir.

38. Nüshamızda Vukû N.39, 7 Şabanü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.890

Gelen Sehiy Tashîhâtı

38 numaralı nüshada yer alan yanlış yazılmış on dört kelime sahife, sütun, hata ve sevap başlığı altında düzeltilir.

Tashîh N.42, 27 Şabân 1327 \ 31 Ağustos 1325, s.938

917. sayfada yazılması gereken cümlenin unutulduğu zikredilerek, eklenir. Ayrıca 908 ve 922. sayfalardaki yazım yanlışlarına da dikkat çekilerek, tashîhleri yapılır.

Tashîh N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1033

Beyânü'l-Hakk'ın 47 numaralı nüshasında yayımlanan “Ka'b bin Züheyr” isimli makalede mürettepten kaynaklı tashîh hataları yapıldığı bildirilir. Makalede bulunan nesir ve şiir kısımları düzeltilerek tekrar yayımlanır. Ardından 46 ve 47 numaralı nüshalarda yer alan yanlış yazılmış beş kelime sahife, sütun, hata ve sevap başlığı altında düzeltilir.

Tashîh N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049

Beyânü'l-Hakk'ın 48 numaralı nüshasının 1030. sayfasının 21. satırındaki nazarınızı kelimesinin fazla olduğu zikredilir.

Tashîh

N.50, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1065

Beyânü'l-Hakk'ın 49 numaralı nüshanın 1045. Sayfasında yer alan “bulunmuyor ki” kelimesinin “bulunmuyor mu ki” şeklinde yazılması icap etmektedir. Yine aynı sayfanın 24. satırındaki feylesofanelerinde kelimesinin feylesofanelerinden şeklinde tashîhi yapılır.

Hamiş

N.51, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1072

Beyânü'l-Hakk'ın 50. sayısında yayımlanan “İrs ve Zekât” isimli makalede yazım yanlışları bulunduğu bildirilir. Sayfa ve satır numaraları verilerek düzenlemeler yapılır.

Tashîh

N.52, 9 Rebûlevvel 1328 \ 8 Mart 1326, s.1096

On kelimenin satır ve sayfa numaraları verilerek tashîhi yapılır. Ayrıca 1074. sayfanın üçüncü satırında yer alan “ve emsali” ibaresinden sonra gelen cümle düzeltilir.

Geçen Haftaki Nüshaya

N.55, 30 Rebûlevvel 1328 \ 29 Mart 1326, s.1144

Ait Tashîhât

Beyânü'l-Hakk'ın elli dört numaralı nüshasında yanlış yazılan altı kelimenin sayfa ve satır numaraları verilerek tashîh edilir.

Tashîh

N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176

Beyânü'l-Hakk'ın 56 numaralı nüshasında münderiç “Hayâ” unvânlı makalenin 1155. ve 1156. sayfalarında yer alan kelime yanlışları tashîh edilir.

Tashîh N.59, 28 Rebîülâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s. 1208

Elli sekiz numaralı nüshanın 1183, 1188 ve 1189. sahifelerinde yer alan yazım yanlışları tashîh edilir.

Tashîh N.65, 12 Cemâziyelâhir 1328 \ 7 Haziran 1326, s.1304

63 numaralı nüshanın 1264. sayfasının ikinci sütunun yirmi ikinci satırındaki kelime tahsis edilir.

Tashîh N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1416

Beyânü'l-Hakk'ın 71 numaralı nüshanın 1398. sayfasında yer alan yazımı yanlış olan kelimelerin tashîhi yapılır.

İhtâr N.73, 9 Şabân 1328 \ 2 Ağustos 1326, s.1432

Beyânü'l-Hakk'ın 72 numaralı nüshasında yer alan "Hakikatten Vazgeçmem" adlı makalede yanlış yazılan kelimelerin tashîhi yapılır.

Başlıksız N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1480

Yanlış yazılan on iki kelimenin sayfa ve satır numaraları verilerek tashîhi yapılır.

Başlıksız N.80, 6 Şevvâl 1328 \ 27 Eylül 1326, s.1544

Mecmuanın 79 numaralı nüshasında mürettepten kaynaklı yazım hatalarının bulunduğu dikkat çekilir. Sayfa, satır ve sütun numaraları verilerek on altı kelimenin doğru yazımı verilir.

Hata N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560

Beyânü'l-Hakk'ın 80 numaralı nüshasında yer alan mısraın tashîhi yapılır.

Tashîh N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1576

81 numaralı nüshada yer alan Farsça mısraılar tashîh edilir.

Başlıksız N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592

Beyânü'l-Hakk'ın 81 numaralı nüshasında “Tahdi-i İrazkarâne” isimli manzumenin istibdat devrinde söylenildiği ve “muhatabım hakan-ı mahlu idi” ibaresinin sehven dizilmediğinden tashîhine lüzum duyulduğu aktarılır.

Tashîh N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592

Zerdüş'tün yabancı dildeki karşılığı olan Zeroastre kelimesi 82 numaralı nüshada Goroastre şeklinde dizildiği için tashîhine ihtiyaç duyulur.

Tashîh N.85, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1624

84 numaralı nüshada kadı mektebi imtihanlarını kazanan talebelerin isimleri arasına 1327 yılına ait sınıfta kalan bir talebenin isminin de sehven yazıldığı ifade edilir.

Geçen haftaki nüshamızdaki (Kurban Paraları ve Donanma İânesi) başmakalenin hata, sevap cetveli

N.92, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1740

Yirmi beş adet kelimenin sayfa, sütun ve satır numaraları verilerek tashîhleri yapılır.

Geçen nüshamızda münderiç “Hakikatten Vazgeçemem” unvânlı başmakaleye ait hata sevap cetveli

N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1788

94 numaralı nüshada yer alan “Hakikatten Vazgeçemem” isimli makalede geçen yirmi beş tane kelimenin satır, sütün ve sayfa numaraları verilerek tashîhleri yapılır.

Tashîh

N.98, 21 Safer 1329 \ 7 Şubat 1326, s.1840

Doksan yedinci nüshada Yahya Efendi Medresesi talebesinin vermiş olduğu iane guruş kısmına yazılacakken sehven para kısmına yazıldığından tashîhine başvurulmuştur.

Beyânü'l-Hak

N.113, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

Tuğrai isimli şairin şiiri A (Ayn). Kâzım imzasıyla tercüme edilir. Şair yazdığı şiir dolayısıyla tebrik edilir. Tercümede yapılan hatalara değinilir.

Başlıksız

N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2148

Padişahın Rum iline seyahati üzerine geçen nüshada bir makalenin derç edildiği aktarılır. Kosova sahrasında Cuma namazını eda eden imâmın Şehriyari İsmail Suzi olduğu halde isim benzerliğinden sehven Manastırlı İsmail Hakkı Efendi diye yazıldığından tashîhine başvurulur.

Tashîh

N.128, 25 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 5 Eylül 1327, s.2324

Beyânü'l-Hakk'ın 127. sayısında yer alan “İslâmiyet Nâmına Bir Vak'a-i Müessife” başlıklı makalenin imzasız olarak yayınlanması gerekirken tertip hatasından dolayı Mustafa Taki imzasıyla neşredildiği ifade edilir.

Tashîh N.150, 29 Rebûlevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2680

Mecmuanın 148 numaralı nüshasında “Mebûsun Manası” başlıklı makalede geçen iki cümlenin tashîhine yer verilir.

Tashîh N.152, 13 Rebûlâhir 1330 \ 19 Mart 1328, s.2712

Risâlenin 149 numaralı nüshasında “Müseddes” başlıklı şiirin dokuzuncu mısramında sehven yazım yanlış yapıldığı dile getirilerek, mısra düzeltilir.

Tashîh N.157, 19 Cemâziyelevvel 1330 \ 23 Nisan 1328, s.2792

156 numaralı nüshada yer alan tahmisin ikinci beytinin üçüncü mısramının tekrar edildiği zikredilerek, üçüncü beytinin dördüncü mısramında sehven yapılan hata düzeltilir.

Tashîh N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824

Beyânü'l-Hakk'ın 157 numaralı nüshasında yer alan “Hikmet-i İslâmiye” isimli makalede yapılan yanlışlıklar düzeltilir.

Tashîh ve İtizar N.178, 24 Şevvâl 1330 \ 23 Eylül 1328, s.3128

Yemin-i şer'iyenin meşrû buyurulması hakkında Beyânü'l-Hakk'ın 177 numaralı nüshasında makale neşredilir. Makalede yemini bozanlar için on fakiri doyurup giydirilmesi yazılacak yerde sehven yirmi fakir yazıldığı zikredilerek, okuyuculardan özür dilenir.

Mustafa Sabri

Tashîh N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.808

33 numaralı nüshada “Talebe-i Ulûma” başlıklı makalenin son cümlesi düzeltilir.

Tâhirü'l Mevlevî

Bir Tashîh N.63, 28 Cemâziyelevvel 1328 \ 24 Mayıs 1326, s.1269-1271

61 numaralı nüshada Tâhirü'l Mevlevî'nin yayımladığı şiire Darıca'dan gönderilen bir mektupta pek çok iltifat edilir. Ardından şiirde geçen bazı kelimelerin manasına dikkat çekilir. Şiirde geçen bazı tabirlerin (ebaü'l türab) yanlış bir şekilde kullanıldığı ifade edilir. Tâhirü'l Mevlevî de bu anlaşmazlığı gidermek için kelimenin kullanıldığı başka şiirlerden örnekler verir. Lahika alt başlığında da Seyretülhalebiye (ebu türab) hakkında verilen ek malumat makaleye eklenir.

3.2.36. Vefeyât

Danişzâde Şevket Gavsî \ Şevket Gavsî

İhtifâl-ı Edebî N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2949-2950

Müteferrika kısmında yer alır. Şeyh Mehmed Esad Galip Dede Efendi hakkında matbuat âlemlerinde yayımlanan anma töreninin en nihayetinde ifa edildiği dile getirilir. Kabri önünde okunan nutkun herkesi derinden etkilediği bildirilerek, anma töreninin iyi bir şekilde gerçekleştiği ifade edilir.

Halil Edîb

Ziyâ-yı Elîm N.17, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûnisânî 1324, s.386-389

“Yazık Süreyyâ Bey de ölmüş!” notuna yer verilir. Gazetede Süreyya Bey’in öldüğüyle ilgili yer alan haberde merhûmun cenazesinde odacılardan bile kimsenin bulunmadığı dile getirilir. Yazar, merhûmu ilk gördüğü zamanlar ve Mebûsân Meclisi’ndeki çalışmalarını aktarır. Süreyya Bey ile vakit geçiren yazarın konuştukları konular zikredilir. Süreyya Beyin işteki tutumundan, karakterinden, matbu ile yazma eserleri incelemesinden ve ölmeden önceki halinden bahsedilir.

Ziyâ-ı Elîm N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.396-399

Va Esefâ N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.800

Hoca Hüsni Efendi’nin Temmuz ayında vefat ettiği bildirilir. Haber, hocayı tanıyan herkesin kalbinde derin bir teessür uyandırır.

Hamid Sadi

Ziyâ-yı Âzim N.167, 30 Receb 1330 \ 2 Temmuz 1328, s.2951-2952

Hattatlardan üstat Sami Efendi’nin hayatını kaybettiği ifade edilir. Sami Efendi’nin hünerinin pek fazla olduğu zikredilerek ömrünün yarısını tezhip yarısını da talim ile geçirdiği bildirilir. Yazar, Sami Efendi’yle nasıl tanıştığından ve aralarında nelerin geçtiğinden bahseder. Ardından merhûma Allah’tan rahmet dilenir.

İmzasız

Teessüf-i Âzim N.5, 7 Şevvâl 1326 \ 20 Teşrînievvel 1324, s.103-104

Mekke'nin imaret-i celilesine tayin edilmiş olan Şerîf Abdullah Paşa ikinci defa felce uğrayarak Perşembe gecesi vefat ettiği bildirilir. Mevtanın karakterinden bahsedilip, gelecek nüshada da kendisi hakkında malumat verileceği dile getirilir.

Beyânü'l-Hak N.6, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.123

Abdullah Paşa'nın vefatıyla yerine Hüseyin Paşa geçer. Abdullah Paşa'ya Allah'tan rahmet, Şerîf Paşa'ya ise başarılar dlenir.

Başlıksız N.21, 30 Muharrem 1327 \ 9 Şubat 1324, s.487

Rodos'ta Murat Reis Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi Abdullah Efendi'nin vefat ettiği bildirilir. Merhûmun 90 tarihinde Yenikapı Mevlevîhâne'sinde mesnevi-han olduğu, pek çok ilim ve marifet yetiştirdiği ayrıca üç defa icazet almaya hak kazandığı eklenir.

Beyânü'l-Hak N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.800

Hüsni Efendi'nin vefatından duyulan üzüntü aktarılır.

İrtihâl N.49, 18 Safer 1328 \ 15 Şubat 1325, s.1049

Müteferrika kısmında yer alır. Islah-ı Medaris-i İslâmiye Cemiyeti'nin üyelerinden olup pek çok hizmette bulunan Konya ulemsından Ağzislî Mustafa Efendi'nin vefat ettiği bilgisi verilir.

Teessür ve Taziyet

N.64, 5 Cemâziyelâhir 1328 \ 31 Mayıs 1326, s.1285

Sada-yı Millet gazetesi müdürü ve başmuharriri Ahmet Samim Bey meçhul bir kişi tarafından silahla vurularak öldürülür. Maktulün ailesine ve sevenlerine baş sağlığı dilenerek, merhûma dua edilir.

Bir Ziyâ-yı Elîm

N.68, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1351-1352

Sâbık Şeyhülislâm Mehmed Sahib Beyefendi'nin vefat ettiği bilgisine yer verilir. Merhûmun Yeni Gazete'de yayımlanan hayat hikâyesi aktarılır.

Bir Ziyâ-yı Ebedî

N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1512

İlmiye mensûbu ve fakih Oflu Mahmud Kâmil Efendi'nin vefat ettiği bildirilir. Kendisine Allah'tan rahmet ailesine de sabır ve afiyet dilenir.

Bir Ziyâ-yı Müessif

N.84, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1608

Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye cemiyeti kurucularından ve İkinci Daire-i Belediye doktorlarından Hafız İbrahim Efendi'nin vefat ettiği bildirilir. Vefatından duyulan üzüntü dile getirilir.

Buhara Emirinin

N.94, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûnisânî 1326, s.1770

Vefâtı ve Teessür-i Âzim

Yirmi beş yıl yönetimde görev yapan Buhara emiri Seyyid Abdulehad'ın vefat ettiği bilgisi verilir. Görevin Seyyid Âlim'e devredildiği aktarılır. Merhûmun vefatı İslâm dünyası için yaptığı çalışmalardan dolayı teessürle karşılanır. Seyyid Abdulehad'a Allah'tan rahmet dilenerek, göreve yeni başlayan emire de başarı temennisinde bulunulur.

Rıza Saffet Bey Merhûm N.105, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1952–1954

15 Mart 1327 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinde Karadağlılar ile Malisörler'in Osmanlı askerine hücum ederek pek çok askerin şehit olmasına sebep olduğu yazmaktadır. Aynı gazetenin diğer sayfasında ise Divan-ı Hümayun Kuyud-ı Kalemî Mümeyyizi Şeyhülislâm Ebusuûd ahfadından hattat Vahdeti Efendizade Saffet Rıza Bey'in müptela olduğu hastalıktan kurtulamadığı ve vefat ettiği yazar. Merhûmun ahlâkından bahsedilir. Ardından cenazesinde yaşananlar aktarılır. Ayrı bir paragraf açılarak Rıza Saffet Beyin doğumu, eğitimi, ahlâkı, vazifeleri ve vazifesi esnasında yaşadıkları anlatılır. Yazının sonunda da merhûmun vefatına tarih düşürülen şiire yer verilir.

Ziyâ-yı Âzim N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2163–2164

Ulemâ, sâbık ders vekili Ahmet Âsım Efendi'nin Erenköyü'ndeki köşkünde vefat ettiği bildirilir. Cenazesinin nereden kaldırıldığı zikredilerek, pek çok ilim talebesinin katıldığı aktarılır. Yetiştirdiği öğrencilerin mühim yerlere geldiği bildirilerek, zatın ahlâkının güzelliğinden bahsedilir. Ahmet Âsım Efendi'nin ölümünden dolayı pek çok kişinin üzüldüğü zikredilerek, başta damadı Mustafa Sabri olmak üzere talebelerine de sabır dilenir. “Merhûm Müşarü'l-İleyhin Destres Olduğumuz Tercüme-i Halini Ber Vech-i Ati Derç Eyleriz” alt başlığında merhûmun hayat hikâyesine yer verilir.

Zâyiât-ı Mühimme ve N.159, 3 Cemâziyelâhir 1330 \ 7 Mayıs 1328, s.2824

Teessür-i Âzim

Müteferrika kısmında yer alır. Adana'nın eşraf ve ulemâsından, Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye cemiyeti reisi Batumî Hacı Osman Efendi'nin yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiği bildirilir. İlim öğrenmek için İstanbul'a nereden geldiği, kimin talebesi olduğu, 92 muharebesinde gönüllü savaştığı, Adana'da 27 sene memur olarak görev yaptığı ve karakterinin güzelliğinden bahsedilir.

Esbak Şeyhülislâm

N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2872

Hüseyin Hüsni Efendi

Bir müddetten beri rahatsız olan esbak Şeyhülislâm Hüseyin Hüsni Efendi'nin vefat ettiği bildirilir. Memleketin yetiştirdiği nadir zevattan olduğu zikredilerek, vefatının bütün Osmanlıları derinden etkilediği bildirilir.

Mustafa Âsım (Sarışabanlı)

Ziyâ-yı Âzım

N.142, 18 Muharrem 1330 \ 26 Kânûnievvel 1327, s.2552

Kavala'da Kur'a reisi olan Hafız Hüsni Efendi'nin vefat ettiği bilgisi verilir. Merhûma Allah'tan rahmet dilenir. Akli ve nakli ilimde, riya ziye, tasavvufta üstat olduğu ifade edilir. Kavala'daki ilim talebeleri ve merhûmun ailesine sabır dilenir.

Mustafa Zeki (Bigadiçli)

Ziyâ-yı Âzım

N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2631

Müteferrika kısmında yer alır. Balıkesir ulemâlarından pek çok zevat yetiştiren ve iki defa icazete muvaffak olan müftü Nûri Efendi'nin vefatı bildirilir. Çeşitli ilim alanlarına vakıf olan merhûmun kederli ailesi ve talebelerine baş sağlığı dilenir.

Suûd el-Mevlevî \ Suûd

Bir Târih-i Vefât N.82, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1575-1576

Kasımpaşa civarında Büyük Piyalede oturan Şeyh Süleyman Safi Efendi'nin geçen sene vefat ettiği zikredilerek, merhûmun şahsından bahsedilir. Yazar şeyhe olan sevgisini ve kırgınlığını dile getirir. Ayrıca şeyh için tarih düşürdüğü şiirine de yer verir.

Tâhirü'l Mevlevî

Bir Defn-i Hazin N.48, 11 Safer 1328 \ 8 Şubat 1325, s.1031-1032

Edebiyat kısmında yer alır. Dergâha giden yazar, orada bulunan nurla ruhun neşe dolduğunu aktarır. Dergâhta bulunan Derviş Kâmil isimli bir zat yazarın dikkatini çeker. Dervişin nerede doğduğu hakkında malumat verir ve eğitim hayatından bahseder. Dervişin dergâha ettiği hizmeti anlatır. Yazar ziyaretine giderek, sohbet ettiklerini bildirir. Merhûmun ne zaman ve nasıl vefat ettiğini zikreder. Yazar, vefat haberine nasıl şahit olduğunu ve cenaze merasimini anlatır.

İhtifâl-ı Edebî N.165, 16 Receb 1330 \ 18 Haziran 1328, s.2911-2913

Hakkında Bazı Mütâlaât

Şeyh Mehmed Esad Galip Dede'nin vefatının yıl dönümü münasebetiyle mezarı başında anma töreni icra edileceği Hak Gazetesi'nin 9 Haziran 1328 tarihli 101 numaralı nüshasında yazılır. Bu törenin nasıl ve ne şekilde gerçekleşeceğini anlatıldığı bir makaleye yer verilir. Müslümanların ölen kişiye karşı vazifeleri aktarılır. Yazar merhûm için yapılacak merasimi eleştirir.

3.2.37. Tercüme Eserler

3.2.37.1. Edebiyat

3.2.37.1.1. Arapça

Harîrî

Makâmat-ı Harîrîden Manzûm Bir Parçanın Tercümesidir

N.4, çev: Mustafa Sabri 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel 1324, s.67-69

Tercümeyle Arapça beyitle başlayan mütercim; yazının devamında da aynı yolu izler. Daha sonra da bu beyitler Türkçeye çevrilerek, açıklanır. Ayrıca bazı kelimelerin menşei hakkında da bilgi verilir.

İmâm Ali

Kelâm-ı İmâm Ali Olmak Üzere Rivayet Edilen

N.51, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1080-1081

3.2.37.1.2. Fars Edebiyatı

Feyzî-i Hindî

Feyzî-i Hindî'nin ser-nâme-i dîvânı olan tevîd-i barî manzûme-i garrasından bazı gevherler

N.4, çev: Mehmed Arif, 30 Ramazân 1326 \ 13 Teşrînievvel sene 1324, s.69-70

Şiirin hem farsça hem de tercümesine yer verilir.

İmzasız

Meâlen Farisi'den Mütercem Bir Kıt'a

N.75, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1460

Farsçadan tercüme edilen kıtaya yer verilir.

Bir Beyt-i Farisi'nin Asliyle Tercümesi

N.121, çev: A (Ayn). Kâzım, 4 Şaban-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2212

Farsça beyit verilerek tercümesi yapılır.

Mevlana

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.39, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 7 Şabânü'l azim 1327 \ 10 Ağustos 1325, s.879-881

“Mescid-i zırrar ve münafikin-i eşrar serlevhasıyla yazılan makale-i tarihiyede bi'l münasebe” notuna yer verilir. Mezkûr konuyla alakalı Mesneviden bir bölüm aktarılarak, Meali başlığı altında Türkçesine yer verilir.

Nush-ı Münebbih

N.57, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1167-1168

“Mevlânâ-yı Rumi kuddisessirruh hazretlerinin birkaç beyti ile tevsien tercümesi” notuna yer verilir. Mevlana'nın eserinden beyit örnekleri verilerek açıklamaları yapılır.

Nevâ-yı Garâm

N.59, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1204-1206.

Arif-i sami-i Mevlana hacı kuddisesirruh hazretlerinin Medine yolunda nazmettiği terci-i bendinden hülâseten mütercemdir. Mezkûr beyte yer verilerek, açıklaması yapılır.

Rûbayat Hz. Mevlana'dan

N.75, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1463

Mevlana'nın üç rubaisine yer verilerek meali aktarılır.

Münâcat-ı Hazret-i Mevlana'dan

N.79, çev: Refik el Mevlevî, 22 Ramazân 1328 \ 13 Eylül 1326, s.1526

Mevlana'dan Farsça beyitlere yer vererek, mealleri aktarılır.

Münâcat-ı Hazret-i Mevlana'dan

N.81, çev: Refik el Mevlevî, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1557-1558

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.83, çev: Refik el Mevlevî, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1589-1592

Mesnevi'den şiir örnekleri verilerek mealleri aktarılır.

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.87, çev: Refik el Mevlevî, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1649-1652

Mesnevi'den şiir örnekleri verilerek, mealleri aktarılır.

Mesnevi-i Şerîf'ten

N.92, Refik el Mevlevî, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1733-1736

Mevlânâ Câmî \ Mevlana Nurettin Abdurrahman Hacı Efendi

Arif-i Sami-i Mevlana Cami Kuddissesiruh Hazretlerinin meşhur bir gazeliyle meâlen tercümesi

N.61, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Cemâziyelevvel 1328 \ 10 Mayıs 1326, s.1235-1236

On dört mısralık Farsça şiire yer verildikten sonra tercümesi yapılır.

Kaside-i Feride Tercümesi Mukaddime

N.62, çev: Kemâlüddin Harputî, 21 Cemâziyelevvel 1328 \ 17 Mayıs 1326, s.1251-1252

Edebiyat bölümünde yer alır. Mevlana Nurettin Abdurrahman Hacı Efendi'nin nerede doğduğu ve eğitim aldığından bahsedilir. Mütercim, tercümesinde bir hata varsa af diler. Gazetede de derç edilmesi temennisinde bulunarak kasidenin tercümesine yer verilerek, açıklamalar eklenir.

Kaside-i Feride Tercümesi

N.67, çev: Kemâlüddin Harputî, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1333-1335

Kaside-i Feride Tercümesi

N.68, çev: Kemâlüddin Harpûti, 4 Receb 1328 \ 28 Haziran 1326, s.1346-1348

Mevlana Câmî Kuddissesirruh Hazretlerinin Bir Rübaisi

N.69, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 11 Receb 1328 \ 5 Temmuz 1326, s.1364

Rübai verildikten sonra meâlen tercümesi yapılır.

Şeyh Attar

Tercüme-i Pendname-i Şeyh Attar - Der-Beyan-ı Te'dib-i Nefs-i Emmare

N.3, çev: Necmi Raci, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrinievvel 1324, s.19-20

4 Kânûnievvel sene 318 tarihinde Eyüp'te tercüme edildiğinin bilgisi verilir. Şeyh Attar'ın pendnamesinden tercüme edilmiş şiiirdir.

Şeyh Nizamettin Gencevi

Penc Genç

N.43, çev: Hüseyin, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.952

“Dördüncü ile beşinci karn-ı hicri meyanında arsa-i şühûda kadem-güzar ve kemâlât-ı maneviye ve fezail-i ilmiyesiyle şöhret-şiar olan şeyh nizamüddin gencevi'nin penc genç namıyla maruf ve edebiyat-ı Farisiye erkânından madud olan hamsesinin iskender-name-i berri manzumesinden münacat” notuna yer verilir. Farsça münacata yer verilerek, Tercüme-i Münacat başlığı altında da açıklaması yapılır.

Şeyh Sadi

Rebi'îye

N.56, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1157-1159

Şeyh Sadi'den Farsça bir beyte yer verilerek, açıklaması yapılır.

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.81, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1554-1557

Şeyh Sadi'den iki kıtaya yer verilerek açıklaması yapılır. Hikayat-ı Sefer-i Hindistan ve Dalâlet-i Butperestan alt başlığında Farsça şiiirlere yer verilerek, açıklamaları aktarılır.

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.82, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326,
s.1572-1574

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.84, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1603-1604

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.85, çev: Nasûh Efendizâde A (Ayn). Hayri \ A (Ayn). Hayri, 12 Zilkade 1328 \ 1
Teşrînisânî 1326, s.1619-1623

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.87, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326,
s.1652-1654

Şeyh Sadi'nin Bir Sergüzeşti

N.90, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326,
s.1704-1705

Tuğraî

Başlıksız

N.113, çev: A (Ayn). Kâzım, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2082

3.2.37.1.3. Deneme

İmzasız

Terakki, Mevâni'-i Terakki

N.51, çev: Belirtilmemiş, 2 Rebûlevvel 1328 \ 1 Mart 1326, s.1076-1078

Siyasetin mevzu bahis edildiği bir eserden Hüseyin Hazım'ın muktebes ve tercüme ettiği bilgisi verilir. Hareketin iki manada tanımı yapılır. Terakkinin tekâmüle doğru vuku bulan hayatın hareketi olarak addedilir. İnsanların yaradılış itibariyle hayatın terakkiyatına doğru koşmakta olduğu örneklerle açıklanır. Terakkinin en kuvvetli engellerinden biri olan istibdadın, içtimai hayat ve edebiyatta terakkiperverane bir hareket ve zevk bırakmadığına dikkat çekilir.

3.2.37.1.4. Mektup

Tayms Gazetesi Muhbiri

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi (Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun üç kıt'a mektubundan mütercededir – birinci mektup)

N.8, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.174-176

Siyasiyat bölümünde yer alan makaledir. Londra'dan Paris'e giden muhbir, Avusturya, Macaristan, Bosna ve Hersek'te gerçekleşen siyasi gelişmelerden duyduğu hayreti dile getirir. Bosna ve Hersek'in hangi muahedeye tabi tutulduğu, sahip olduğu haklar, Avusturya'ya ne şekilde ilhak edildiği aktarılır. Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ni tehlike altına atan hareketlerinin mazur görülemeyeceği bildirilir.

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsanın üç kıt'a mektûbundan mütercemdir

N.9, çev: Belirtilmemiş, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.194-195

Siyasiyat ve birinci mektubun mâ'badı notuna yer verilir.

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi - ikinci mektup heyet-i devliyye

N.11, çev: Belirtilmemiş, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.242-246

Avrupa'da sulhperver olan yegâne milletin Fransızlar olduğu dile getirilir. Fas meselesi Berlin'den heyecanlı haberler getirdiği için Fransızların endişeye düştüğü, Fransız başvekilinin şark meselesini yeniden gündeme taşımak istediği zikredilir.

Avrupa buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun mektuplarından tercüme olunmuştur - üçüncü mektup: Avusturya Ve Rusya

N.14, çev: Mehmed İzzet, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.315-320

Lord Granvilin Londra konferansında Bosna Hersek ilhakıyla alakalı irat ettiği nutkun bir bölümüne yer verilir. Avusturya'nın olayı ne şekilde değerlendirdiği yorumlanır. Viyana ve Osmanlı devleti arasındaki siyasi ilişkiye değinilir. Avusturya'nın ve Slav anasının takip ettiği politika hakkında bilgi verilir. Sırbistan'ın siyasi durumu ve Almanya'nın Avusturya ile kayıtsız şartsız iştiraki hakkında malumat verilir.

3.2.37.1.5. Nutuk

Azmizâde Refik Bey

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te îrât eylediği nutkun tercümesidir

N.82, çev: Belirtilmemiş, 20 Şevvâl 1328 \ 11 Teşrînievvel 1326, s.1569-1572

Nutukta istikbal mazi ilişkisine değinilerek, Ed-Dâris fi'l Medâris isimli kitaptan bahsedilir. Ulemâların, tüccarların, kadınların ve erkeklerin inşa ettiği medreselerin isimleri zikredilerek haklarında bilgi verilir. Şarkta zuhûr eden ulemâlar, riyaziye ve hendese müntesiplerinin isimleri verilir. Bu isimlerin çalışma alanları zikredilir.

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te irat eylediği nutkun tercümesidir

N.83, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1586-1588

Azmizâde Refik Bey'in Şam-ı Şerîf'te irat eylediği nutkun tercümesidir

N.84, çev: Belirtilmemiş, 5 Zilkade 1328 \ 25 Teşrînievvel 1326, s.1601-1603

Said Efendi

Said Efendi Hazretlerinin "Beyânü'l-Hakk" ın geçen haftaki nüshasını tezyîn eden nutk-ı beliglerinin sûret-i mütercemesidir

N.72, çev: Hüseyin Hazım, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1409-1412

Allah'a hamd ü sena edilerek başlanan nutukta ilim tahsilinin önemine değinilir. Asya ülkelerinin ilim tahsiline verdikleri önem örneklerle anlatılır.

3.2.37.2. İslâm Dîni

3.2.37.2.1. Fetvâ

Mustafa Neca

Beyrut Müftüsünün Fetvâsı Tercümesidir

N.161, çev: Fahrüddin, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2842-2843

“Beyrut müftüsü efendinin verdiği fetvâ-yı şerîfenin tercümesini nefan lili’bad ceride-i ferideleriyle neşredilmek için gönderdim. Baki-i ihtiramatımın kabulü mercudur.” Notunu Beyrut sâbık merkez-i hâkimi Fahrüddin gönderir. Fetvada kadınların şerîata göre tesettürünün ne şekilde olduğu aktarılır. Cilbabın anlamına yer verilerek, çarşafın nasıl olması gerektiği bildirilir. Ardından İslâm âlimlerinin eserlerinde yer alan kadınların tesettürüyle ilgili husustan bilgiler aktarılır.

3.2.37.2.2. Fıkıh

Maverdî

Meşveret Edebü'd Dünya ve'd Din nâmındaki kitâb-ı müstetabten mülâhassan mehuz ve mütercemdir

N.1, çev: Hüseyin Hazım 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324, s.7-9

Meşveretin tanımı yapılır. Ayrıca meşveret Allah'ın emrettiği ve Hz. peygamberin hadislerle tavsiye buyurduğu bir mesele olarak addedilir. Yazının devamında meşveretle ilgili büyük zatların sözlerine ve ayrıca menkıbelere de yer verilir. Ayet ve hadisler verilip, meşveret beş haslete ayrılır. Bunların her biri kendi içerisinde açıklanır.

3.2.37.2.3. Hutbe

İmzasız

Tercüme-i Hutbe-i Münife-i Hazret-i Risâletpenâhi

N.17, çev: Ahmed Reşit, 2 Muharrem 1326 \ 12 Kânûn-i Sâni 1324, s.384-386

Ahmet Reşid, evvela Hz. Peygamber'in hutbesini okuyana kadar neler yaptığından ve nerelerde bulunduğu bahseder. Daha sonra Hz. Peygamberin vefat etmeden önce verdiği hutbe aktarılır.

Maşrık-ı İrfân Gazetesinde Okunmuştur: Târihten Bir Gonca

N.85, çev: Belirtilmemiş, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrinisânî 1326, s.1617-1619

“Halife-i Sani Hazret-i Ömer r.a. Efendimizin Sa'd bin Ebi Vakkas r.a. ile Maiyyet-i Alilerinde Bulunan Askere Hitaben Isdâr Buyurduğu Emir name-i Farukanelerinin Tercümesidir” notuna yer verilir. Askere hitaben verilen öğütler, istirahat etmesi için nelerin yapılması ve düşman topraklarına girdiğinde nasıl davranması gerektiği, hücumun ve harbin ne zaman yapılması gerektiği aktarılır.

3.2.37.2.4. İtikâd

Ferîd Vecdî

Din Nedir?

N.105, çev: İbn: Hazım Naim, 9 Rebûlâhir 1329 \ 28 Mart 1327, s.1946-1947

Kişinin itimat edeceği birtakım hususlara nasıl geldiği aktarılır. Allah'ın kullarını doğru yola ve feraha ulaştırması için peygamberler gönderip, kitaplar indirdiğine yer verilir.

3.2.37.3. Askeriye

İmzasız

Maşrık-ı İrfân Gazetesinde Okunmuştur: Târihten Bir Gonca

N.85, çev: Belirtilmemiş, 12 Zilkade 1328 \ 1 Teşrînisânî 1326, s.1617-1619

“Halife-i Sani Hazret-i Ömer r.a. Efendimizin Sa'd bin Ebi Vakkas r.a. ile Maiyyet-i Alilerinde Bulunan Askere Hitaben Isdâr Buyurduğu Emir name-i Farukanelerinin Tercümesidir” notuna yer verilir. Askere hitaben verilen öğütler, istirahat etmesi için nelerin yapılması ve düşman topraklarına girdiğinde nasıl davranması gerektiği, hücumun ve harbin ne zaman yapılması gerektiği aktarılır.

3.2.37.4. Siyaset

İmzasız

İstibdâd, Mal

N.57, çev: Belirtilmemiş, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1169-1172

Siyasetin mevzu bahis edildiği bir eserden Hüzeyin Hazım'ın muktebes ve tercüme ettiği bilgisi verilir. Mal lafzının tanımına yer verilir. İstibdadın ülkenin ekonomisini kötü etkilediği anlatılır. İstihsalın meşru bir emir olduğu zikredilerek üç şartı barındırdığı ifade edilir. Mezkûr şartlar açıklanır. Maliye ve iktisat mütehasıslarının parayla ilgili görüşleri üçe ayrılarak, açıklanır. İstibdat olarak addedilen hususlar örneklerle aktarılır. Garp ve şarkta var olan istibdada değinilerek karşılaştırmaları yapılır.

İstibdâd, Mal

N.58, çev: Belirtilmemiş, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186-1189

İstibdâd, Mal

N.59, çev: Belirtilmemiş, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1202-1203

Şah Veliyyullah ed-Dehlevî

Hüccetullâhi'l Bâliğa - Siyaset-i Medine

N.6, çev: Küçük Hamdi, 14 Şevvâl 1326 \ 27 Teşrînievvel 1324, s.110-112

Ketb-i şeriadan Hücetullâhi'l-Bâliğa nam kitaptan mütercedir. Siyaset-i Medine ehl-i Medine arasındaki rabita-i mahsusanın keyfiyet-i hıfzından bahis bir hikmettir. Medine lafzını kullanmaktaki maksat açıklanır. Medine ehli arasındaki ilişkiden bahsedilir. Ardından Heyet-i içtimaiyenin terakkisine hizmet edecek hususlar sebepleriyle sıralanır. Devletlerin harap olma sebepleri de belli hususlara dayandırılıp, örneklerle listelenir.

3.2.37.4.1. Dış Siyaset

Doktor Roper

Mukaddime

N.74, çev: Nizameddin, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1440-1442

Mütercim, Doktor Roper tarafından verilen konferansı neden tercüme ettiğini açıklar. Asya-yı Vusta'da İngiliz – Rus Rekabeti başlığı atılır. Rusya ve İngiltere'nin siyasi politikaları aktarılır. Mezkûr devletlerin İran, Afganistan ve Hindistan'daki tutumuna yer verilir. Gladstone'un siyasi politikasından bahsedilerek, aldığı kararlara değinilir. Sömürge meselesinden de bahsedilir.

Asya-yı Vustada İngiliz – Rus Rekabeti

N.75, çev: Nizameddin, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1457-1459

Asya-yı Vustada İngiliz – Rus Rekabeti

N.76, çev: Nizameddin, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1471-1474

El-Hilâl-i Osmânî

Mücâhidîn-i Arab ve Bir Cevâb-ı Metîn

N.161, çev: Belirtilmemiş, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2846-2847

El Hilal-i Osmânî'nin 2 Cemâziyelâhir sene 1330 ve 6 Mayıs sene 1328 tarihi ve 55 numaralı nüshasından mütercemdir. Beyannamenin tercüme edilme sebebi aktarılır. İkinci Fırka Kumandanı Ceneral Prikola tarafından Araplara gönderilen beyannamede yazılanlar aktarılır.

Şeyh Senûsî \ Ahmed Şerîf Senûsî

Yeni İkdâm Gazetesinden Şeyh Senûsî'nin Bir Tahrîrâtı

N.108, çev: Belirtilmemiş, 1 Cemâziyelevvel 1329 \ 18 Nisan 1327, s.2001–2002

Afrika'da yaşayan Şeyhü'l Senûsî'nin Mısır ve Sudan taraflarında bulunan müritlerine 3 Rebûlevvel 1329 tarihinde gönderdiği tahrîrâtın tercümesine yer verilir. Tahrîrâta Fransızlar tarafından Sunusilere karşı vuku bulan saldırı anlatılır. Aslı başlığı altında aynı makalenin Arapçasına yer verilir.

3.2.37.4.2. Uluslararası İlişkiler

İmzasız

İtalya Sefâretinin 23 Eylül 1911 tarihli tahririne cevaben gönderilen tahririn tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328

İtalyan'ların Trablusgarp ve havalisinde tehlikeye maruz kaldıklarına dair yazılan tahririn doğru olmadığı savunulur. Trablusgarp'ı terk eden İtalyan'ların hiçbir sebebe müstenit olmadan gittikleri zikredilir.

İlan-ı Harb Notasının Tercümesi – Tarabya 29 Eylül sene 1911

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2330-2331

İtalyan kralının Osmanlı devletine verdiği mühletin sonuna geldiklerini ifade ettiği bildirilir. Osmanlı hükümetinin mezkûr konuyla alakalı cevabının noksanlığı İtalyan hükümetini harp için harekete geçirdiği zikredilir.

İtalya Sefâreti

İtalya Sefâretinden 23 Eylül 1911 târihiyle vârid olan tahririn tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328

Osmanlı zabıtları ile İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarının halkı İtalya aleyhinde tahrik ettikleri bildirilir. Bundan dolayı Trablusgarp ve Bingazi'de yaşayan İtalyanların emniyetlerinin tehlikede olduğu zikredilerek, ailelerin bir kısmının mezkûr bölgeyi terk etmeye başladıkları dile getirilir.

İtalya Sefâretinin 28 Eylül 1911 Tarihli Notası Tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2328-2329

Trablusgarp ve Bingazi havalisinde İtalyanların faaliyetlerine karşı Osmanlı Devleti'nin iktisadi bakımdan neler yapmaya hazır olduğu aktarılır. İtalya hükümetinin Trablusgarp ve Bingazi'ye harp ilan etmesindeki sürecin nasıl işlediği bildirilir.

Tayms Gazetesi Muhbiri

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi (Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun üç kıta mektubundan mütercimedir – birinci mektup)

N.8, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.174-176

Siyasiyat bölümünde yer alan makaledir. Londra’dan Paris’e giden muhbir, Avusturya, Macaristan, Bosna ve Hersek’te gerçekleşen siyasi gelişmelerden duyduğu hayreti dile getirir. Bosna ve Hersek’in hangi muahedeye tabi tutulduğu, sahip olduğu haklar, Avusturya’ya ne şekilde ilhak edildiği aktarılır. Avusturya’nın Osmanlı Devleti’ni tehlike altına atan hareketlerinin mazur görülemeyeceği bildirilir.

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsanın üç kıta mektûbundan mütercimdir

N.9, çev: Belirtilmemiş, 6 Zilkade 1326 \ 17 Teşrînisânî 1324, s.194-195

“Siyasiyat ve birinci mektubun mâ’badı” notuna yer verilir.

Şark buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi - ikinci mektup heyet-i devliyye

N.11, çev: Belirtilmemiş, 20 Zilkade 1326 \ 1 Kânûnievvel 1324, s.242-246

Avrupa’da sulhperver olan yegâne milletin Fransızlar olduğu dile getirilir. Fas meselesi Berlin’den heyecanlı haberler getirdiği için Fransızların endişeye düştüğü, Fransız başvekilinin şark meselesini yeniden gündeme taşımak istediği zikredilir.

Avrupa buhrânı ve esbâb-ı hakikiyesi – Tayms Gazetesi muhbir-i mahsûsunun mektuplarından tercüme olunmuştur - üçüncü mektup: Avusturya Ve Rusya

N.14, çev: Mehmed İzzet, 11 Zilhicce 1326 \ 22 Kânûnievvel 1324, s.315-320

Lord Granvilin Londra konferansında Bosna Hersek ilhakıyla alakalı irat ettiği nutkun bir bölümüne yer verilir. Avusturya'nın olayı ne şekilde değerlendirdiği yorumlanır. Viyana ve Osmanlı devleti arasındaki siyasi ilişkiye değinilir. Avusturya'nın ve Slav anasının takip ettiği politika hakkında bilgi verilir. Sırbistan'ın siyasi durumu ve Almanya'nın Avusturya ile kayıtsız şartsız iştiraki hakkında malumat verilir.

3.2.37.5. Eğitim

3.2.37.5.1. Çocuk Eğitimi

İmâm Gazâlî

Terbiye ve Talîm-i Etfâl

N.50, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 25 Safer 1328 \ 22 Şubat 1325, s.1059-1060

“İmâm-ı Gazâlî'nin Kimya-yı Saadet namındaki eser-i muteberinden mütercimdir” notuna yer verilir. Anne ve babanın çocuklarını yetiştirirken nasıl davranmaları gerektiği hakkında malumat verilir. Çocuğa nasıl bir kadının süt vermesi, ilk sözünün ne olması, yemek yeme adabının ne şekilde olması, Kur'ân-ı Kerîm'in öğretilmesi, ahlâkına önem verilmesi gerektiği zikredilir.

3.2.37.5.2. Nasihat

Hoca Abdülhalik Hazretleri

Pendnâme

N.57, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1168-1169

Evladım hitabıyla başladığı pendnamede hoca; ilim ve edep tahsiline gayret edilmesini, fıkıh ilmi ve hadis ilmi öğrenilmesi gerektiği, cahil sofilerin sohbetlerinden kaçınılması, daima cemaatle namaz kılınması gerektiği, şöhret talebinde bulunmayıp, helal yemeyi, çok gülmemeyi ve herkese şefkatle bakılmasını öğütler. Pendname nihayete erdikten sonra hocanın nesebi ve kimin halifesi olduğu hakkında malumat verilir.

İmâm Âli Valid-i Zeyne'l-abidin

Cenâb-ı Muhammed'e Nasihâti

N.67, çev: Belirtilmemiş, 26 Cemâziyelâhir 1328 \ 21 Haziran 1326, s.1331-1332

Rabi-i Hulefa-yı Raşidin İmâm Ali Valid Zeyne'labidin Efendimizin Ferzendar-ı Cemendi Cenab-ı Muhammed'e Nasihati notuna yer verilir. Oğul hitabıyla kişinin nasıl davranması ve hangi faziletlere sahip olması gerektiği nasihat edilir.

İmâm Gazâlî

Âdâb-ı Taâm-ı İslâm

N.54, çev: Tâhirü'l Mevlevî, 23 Rebûlevvel 1328 \ 22 Mart 1326, s.1121-1123

“İmâm Gazâlî'nin Kimya-yı Saadetinden tercüme edilmiştir” notuna yer verilir. Yemekten önce, yemek sırasında, sonrasında ve müştereken yemek yemenin adap kurallarına uyarak nasıl davranılması gerektiği anlatılır.

3.2.37.6. Ekonomi

İmzasız

İstibdâd, Mal

N.57, çev: Belirtilmemiş, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1169-1172

Siyasetin mevzu bahis edildiği bir eserden Hüzeyin Hazım'ın muktebes ve tercüme ettiği bilgisi verilir. Mal lafzının tanımına yer verilir. İstibdadın ülkenin ekonomisini kötü etkilediği anlatılır. İstihsalın meşru bir emir olduğu zikredilerek üç şartı barındırdığı ifade edilir. Mezkûr şartlar açıklanır. Maliye ve iktisat mütehasıslarının parayla ilgili görüşleri üçe ayrılarak, açıklanır. İstibdat olarak addedilen hususlar örneklerle aktarılır. Garp ve şarkta var olan istibdada değinilerek karşılaştırmaları yapılır.

İstibdâd, Mal

N.58, çev: Belirtilmemiş, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1186-1189

İstibdâd, Mal

N.59, çev: Belirtilmemiş, 28 Rebûlâhir 1328 \ 26 Nisan 1326, s.1202-1203

3.2.37.7. Dini ve Siyasi Cemiyetler

İmzasız

Mısır'da Münteşir El-Menâr Risâlesinin sahibi Şeyh Reşîd Rızâ Efendi'nin delâletiyle teşekkül etmiş olan “Cemâatü'd Davet Ve'l İrşad” Unvanlı Cemiyetin nizâmnâme-i esâsisinin sûret-i mütercemesidir

N.109, çev: Belirtilmemiş, 8 Cemâziyelevvel 1329 \ 25 Nisan 1327, s.2019-2020

Makale iki fasıla ayrılır. Birinci fasıl dört maddeye taksim edilir. Cemiyet ve maksadı beyan edilir. İkinci fasılda ise cemiyetin azası ile şubeleri ve meclis idâresinin ne şekilde olduğu on altı madde şeklinde sıralanır. Üçüncü fasıl “Cemiyetin Heyet-i Umûmîyesi Beyânındadır” alt başlığında on yediden on dokuza kadar olan maddeler aktarılır. Dördüncü Fasıl “Cemiyetin Varidatı Beyânındadır” alt başlığında yirmi üçe kadar olan maddeler sıralanır. “Ahkâm-ı Umumiye” alt başlığında ise yirmi sekize kadar olan maddelere yer verilir. Sandık Emîni, Başkâtip, Vekil ve Nazırü'l Medrese, Reis ve azaların isimleri sıralanır.

Cemaatü'd Davet Ve'l İrşâd Nizâmnâmesinden

N.111, çev: Belirtilmemiş, 23 Cemâziyelevvel 1329 \ 9 Mayıs 1327, s.2050–2052

“Cemaatü'd Davet Ve'l İrşad” Nizâmnâmesinden

N.113, çev: Belirtilmemiş, 7 Cemâziyelâhir 1329 \ 23 Mayıs 1327, s.2083-2084

Sair el Aseli

İnnemel Mü'minune İhvetün

N.72, çev: Belirtilmemiş, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1414-1415

Yazının Arapça aslına yer verilerek tercümesi yapılır. Makalenin başlığının Hucurat suresinin 10. ayeti olduğu bildirilir. İttihat-ı ihvan için mesai harcayan ve çalışan tek cemiyetin, Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye olduğu dile getirilir. Mezkûr cemiyetin emelinin hadım ve tercümanının ise Beyânü'l-Hak olduğu zikredilir.

3.2.37.8. Tefrika

Ebu Ali İbn-i Sina el-Buhari

Tercüme-i Risâletü'n Nefs

N.87, çev: Şerefüddin, 26 Zilkade 1328 \ 15 Teşrînisânî 1326, s.1655-1656

Eserin dibaceden sonra üç fasıl ve bir hatime üzerine tertip edildiği aktarılır. Ardından evvel fasıl mevzu bahis edilir. Ulemâların görüşlerine yer verilir. Bürhan-ı evvel başlığı altında akla hitap edilerek bedenün ihtiyaçlarından bahsedilir. İkinci fasıl olan fena-yı bedenden sonra ruhun bekası mevzu bahis edilir.

Tefrika Tercüme-i Risâletü-n Nefs

N.90, çev: Şerefüddin, 24 Zilhicce 1328 \ 13 Kânûnievvel 1326, s.1707-1708

Tefrika Tercüme-i Risâletü'n Nefs

N.92, çev: Şerefüddin, 8 Muharrem 1329 \ 27 Kânûnievvel 1326, s.1739-1740

Hz. Peygamber'in konuyla alakalı hadisi de eklenir. Öldükten sonra beden ve ruhun durumu aktarılır. Üçüncü fasılda ruhun bedenden ayrıldıktan sonraki hali aktarılır.

Beşeriyetin nefis bakımından üçe ayrıldığı zikredilerek, sıralanır. Bu taksim Kuran-ı Kerim’de de var olduğu ispatlanır. “Vücudun tertibi” alt başlığında aklın önemine değinilir.

Tercüme-i Risâletü-n Nefs

N.94, çev: Şerefüddin, 22 Muharrem 1329 \ 10 Kânûn-i Sâni 1326, s.1769-1770

Tercüme-i Risâletü’n Nefs

N.96, çev: Şerefüddin, 7 Safer 1329 \ 24 Kânûnisânî 1326, s.1803-1804

“Mâ’bad-ı hitâm” notuna yer verilir.

3.2.37.9. Telgraf

İmzasız

Camiü’l Ezher Şeyhü’l Meşâyihine Arabiyü’l İbâre olarak keşide kılınan telgrafnâmenin tercümesidir

N.129, çev: Belirtilmemiş, 9 Şevvâl 1329 \ 19 Eylül 1327, s.2340

Trablusgarp’ın maruz kaldığı faciadan doğan eleme iştirak edileceğinden şüphe duymadıkları bildirilir.

4. SEÇME YAZILAR

Şiir

Aheng-i Millî

Cem'iyetimiz câmi'-i milliyetimizdir

Milliyetimiz kâfil-i hürriyetimizdir

Ciddiyet ile başlayalım her işe zira

Ciddiyetimiz hâdim-i cem'iyetimizdir

Manzûme-i mîsâk u uhûduz, hepimizden

Matlub-ı umûmî dahi ciddiyetimizdir

Vazgeçmeliyiz tefrikadan çünkü bu hâlet

Bir mâniadır mûcib-i rıkkatimizdir

İhyâ-yı dil-mürde bizim maksadımızdır

İ'mâr-ı vatan mâ-hasal-ı niyyetimizdir

Ta'mîm-i mekârimde sebât eyleyelim hep

Bir vechile kim lâıyk-ı haysiyyetimizdir

Emniyete teşvîk ederiz nâsı yolile

Ümniyemizin saiki emniyetimizdir

Millet bize nâzırdır onun hikmeti mutlak

Tasdik ü tasavvurdaki kutsiyetimizdir

Hürriyet ile adil ve müsavat ve uhuvvet

İnsaf ü edeb lâzım-ı mahiyyetimizdir

Kim mu'teriz olsa şeref-i dine dilile

Kesmek dilini meşreb ü hâsiyyetimizdir

Nazmî şeref-i dinimizi hüsn-i himâye

Şayeste-i irfân ü ubudiyetimizdir

(Ali Nazmî (Fatih Dersiâmmlarından \ Şirvanî), N.1, 9 Ramazân 1326 \ 22 Eylül 1324,
s.11-12)

Îâne-i Millîyye

Osmanlıların kuvâ-yı şânı

Titrettiği dem şu hâk-dânî

Ecdâd-ı güzînimiz yürekten

Bir azmile yek-dilâne, yekten

Meydâna atıldılar riyâsız

Cezm eylediler ki i'tilâsız

Dünyada hayata kâil olmak

Günden güne mahv u zâil olmak

Evlâdını hasma hâdım etmek

İnsanlığa halkı nâdim etmek

Ölmek demedir bu hâl-i zillet

Ölmekde de ayrı bir hakâret

Bir yüz karasıyla âhirette

İnsanları pür-hacâlet et de

Şeytanları güldür olmaz, olmaz

İnsanlığa zıldır olmaz, olmaz

Osmanlı değil zelil ve bed-hâh

Tezkîrine sad “neûzubillâh”

İnsanlık iken sezâ-yı hürmet

İnsan, olamaz esîr-i zillet

Osmanlılık öyle kayda gelmez

Bir şîr-i zemâm-ı sayda gelmez

Merdân nazarında varsa kâbil

Makhûr olup ölmeye mukabil

Milliyeti etmek üzere â'lâ

Meydâna çıkıp da bî-muhâbâ

Bezî-i hıdmâta himmet etmek

Lâzım geliyorsa cenge gitmek

Merdâne-i medâr sîttir pek

Nâmûs ve hamiyetiyle ölmek

İcâb-ı hasîse-i mürüvvet

Elkıssa meziyyet-i şehâdet

Eslâf güzin-i necdet-âver

Ahlâfa olmak üzere rehber

Tutmuş o tarîk-i sît u şânı

Bir devlete az görüp cihânı

Esbâb-ı fütûhu elde etmiş

Âlemlere ordularla gitmiş

Tekbîr ile kâinât dolmuş

Beriyye, adüviyye gâlib olmuş

Bahriye çıkıp denizler aşmış

Ta bahr-ı muhîte dek yanaşmış

Osmanlı; o nâm-ı heybet-âver

Etmış de cihân-ı garbı muğber

Hep Avrupa âlemi bir olmuş

Garp ordularıyla Şark dolmuş

Bir hayli melâhim-i mesâib

Şarkîleri eylemiş de gâlib

Devlet büyümüş, teessüs etmiş

Askerlik ile tahassüs etmiş

Şimşirler elde dilde Kur'ân

Şîrân-ı zafer edermiş i'lân

Kuvvet ile kalb olunca â'lî

Peyveste-i hemân bütün ma'âlî

Bunlar ki gediştegâna aid

Târih-i cihâd o hâle şâhid

Aç bir gez o safha-i berîni

Al dersini, ders-i bihterîni

Eslâfına uymak istiyorsan

Ahlâfıyız onların diyorsan

Mevcûd ise sînedeki hamiyet

Ver şahsına sen de bir meziyyet

Yer tut o kitâb-ı fahr u şânda

Ahlâfına rehber ol cihânda

Fikir eyle ki en büyük fazîlet

Âlemde bekâ-yı nâma hizmet

Bir bâd-ı cemîle mazhar olmak

Mevtiyle bile muammer olmak

Akden de müberhen ü müdellel

Şer'ân da mukaddes ü mübeccel

Ahkâm-ı celîle-i şerîat

Şâyestedir iktidâye elbet

Tertîl eden ehl-i akl u iz'ân

Tetkîk ile derk eder ki Kur'ân

İslâm'a muîn olan zevâta

Milliyetini seven dehâta

Dünyada bir imtiyâz vermiş

Tebcîline dek cevâz vermiş

Taklîl ile rahat ve naîmi

Teçhîz-i guzât eden kerîmi

Bâlâdan inen nidâ-yı takdîr

Firdevs ile eylemekte tebşir

Olmaz mı sana misâl-i rahşân

Ebubekr ü Ömer, Ali ve Osman?

Osmanlı olan kulûb-ı pâke

Efkâr-ı güzin-tabına ki

Tevcîh-i hitâb eder derim ki:

Ümid ü emelle isterim ki

Milletçe şu davet-i ianât

Olsun da mukarin-i icâbât

Ashâb-ı Yesâr cûşa gelsin

Ümmet de görüp hurûşa gelsin

Bir cem'-i kulûb zâhir olsun

Ervâh buna mezâhir olsun

Deryada sefineler görülsün

Sahrada hizber-i ner görülsün

Râyetlerimiz temevvüc etsin

Kuvvetlerimiz tetevvüc etsin

İmdâda gelip cünûd-ı kudret

Berk ursun ufukta maneviyet

Ümmet şu tarîk-i cehdi tutsun

Edvâr-ı atâleti unutsun

Esbâb bütün tevessül etsin

Allah'ına da tevekkül etsin

Bâlâlara yükselen zarâat

Lebbeyke karîn olur nihâyet

Allah o duâyı eylemez red

Meyûs döner mi rûh-ı Ahmed?

Ahmed ki beyân buyurdu dini

Olmaz mı bugün onun mu'îni?

Mahlûku eder iken iânât

Hâlık ona eylemez mi nusret?

Terk etmeyerek bu şâh-râhı

Râzı kılalım hemân İlâhı

(A (Ayn). Atıf / Atıf (Fatih Dersiâmmlarından \ Konyalı), N.44, 12 Muharrem 1327 \ 11
Kânûnisânî 1325, s.968-971)

Aşknâme

[Üstâd-ı irfân-penâhım Tâhirü'l-Mevlevî Beyefendi'yi taklîden yazılmıştır]

Hûn-ı dil olur gazâsı aşkın

Gaddâr o kadr-i hümâsı aşkın

Dermân ile eyliyor tagaddî

Fikir et nedir intihâsı aşkın

Yok merhameti şikârına hiç

Can yakma hafif ezâsı aşkın

Bir lahzada hânümânlar efnâ

Etmektedir ibtilâsı aşkın

Öyle ezeli ki halli düşvâr

Hilkat değil ibtidâsı aşkın

Ol rütbe ki imtidâdı, olmaz

Mahşer bile müntehâsı aşkın

Bir bahs-i hıred-şiken hülâsa

Ahvâl-i veleh-fezâsı aşkın

Sevmek ne demek, sevilme niçin?

Nâ-kâbil-i hal burası aşkın

Nerden geliyor, nihâyeti ne

Kimdir emel-i alâsı aşkın?

Ta'rîfi için kelâm mefkûd

Mübhem sebep û esâsı aşkın
Ben aşk dedikçe vâlihâne
Gûşe geliyor sadâsı aşkın
Sevda denilince pîş-i çeşme
Zâhir oluyor likâsı aşkın
Billâh ebedî esiriyim ben
Rûhumda bütün kuvâsı aşkın
Oldu dil zârî bî-sükûnum
Bir sâha-i i'tilâsı aşkın
Güya ki uyûn-ı girye-nâkim
Bir şâhid-i incilâsı aşkın
Güya ki sahîfe-i vücûdum
Cild-i elem-i intimâsı aşkın
Bîmâr tenim, melûl çehrem
Âyine-i hod-nümâsı aşkın
Hâlim ediyor şehâdet işte
Mümkün değil ihtifâsı aşkın
Şi'rim oluyor hazîn ve muhrık
Bir nâle-i iştikâsı aşkın
Bin hâletine müsâdif oldum
Müşkül ise de cefâsı aşkın

Billah bu ibtilâ-yı cân-gâh
En tîre-nümâ belâsı aşkın
Dünya nazarımda oldu zindân
Dilde var iken ziyâsı aşkın
Etti beni bir nefeste tasmîm
Hicrân denen ejdehâsı aşkın
Bir lahzada terk ederdim olsa
Cân vermek ile devâsı aşkın
Hep hüsnüne ait ey melek-rû!
Gûş eyle! Bu, macerası aşkın
Hem-bezmin iken dü-çeşm-i giryân
Bilmezdi nedir bekâsı aşkın
Hicrân denilince ben sanırdım
Eyvah onu hülyâsı aşkın
Heyhât ki nev-bahâr geçti
Efsûs, bugün şitâsı aşkın
Kim oldu sebep bu iftirâka?
Bence buna yok rızâsı aşkın
Sevmekle seni revâ mı olsun
Gönlüm hedef-i cezâsı aşkın
Giryem mi değil nezîh ü sâfi?

Çeşmim mi değil semâsı aşkın

Sâfiyet-i meylime mükâfât

Hüsrân mıdır iktizâsı aşkın?

Bir cürm mü işledim, ne oldum

Oldum ise âşinâsı aşkın?

*

* *

İlhâm eden aşknâmedir hep

Dil oldu nefh-serâsı aşkın

Bî-şüphe Su'ûd! O şî'r-i üstâd

Bir levha-i bî-bahâsı aşkın

Taklîdine ictisâr gerçi

Cüretse de muktezâsı aşkın

14 Temmuz sene 1319

(Suûd el Mevlevî, N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1461-1462)

Lemaân ediyor neyyir-i envâr-ı cemâlin

Müstağrak-ı nûr eyledi ey yâr cemâlin

Dembeste-i hayret eder her bâr cemâlin

Dîdem kamaşır rûyuna baktıkça ey âfet

Meftûn-ı nigârın dil-i nâlân u enînim

Dökmekte elem yaşları çeşmân-ı hazînim

Mihnetle geçen ana bedel mâh-ı cebînim

Bilmem ki niye etmiyor izhâr-ı semâhat

Bir dem beni şâd etmedi ol yâr-ı sitem-kâr

Bîçâre gönül inlemede ye's ile her-bâr

Âlâm-ı derûnum dahi etsem ona ızmâr

Bir atf-ı nigâh eylemez ol kân-ı letâfet

Öldürmede her dem beni bu derd-i ciğer-gâh

Dûzah gibi yanmakta vücûdum her gâh

Firkat ile hicrân ile mahvolmada

Ağlatma bu nevmîdini ey mihr-i melâhat

Yalvarmada rûhum sana bir kalbü'l-medâr

Bir dem beni şâd eylesen ey gözleri sehâr

Rahmeyle bana kalbimi sen etme zahm-dâr

Gel gel bana Allah için ey nûr-ı sabâhat

(Şerîfe Nâime (Şerîf Sadık Paşa merhûmun kerîmesi), N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329
\ 13 Haziran 1327, s.2131)

Şiir Bilgisi

Tedrîsât-ı Edebîyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Efendiler!

Verilen karar üzerine bu sene ders saatlerimizden birini nazm ile eşkâl-i nazma hasredeceğiz.

Nazım: Bir mûsikî-i beyandır ki sâmia-i zevke olan tesîri nesirden ziyadedir. Bu tesîri hissetmek (evzân) denilen âheng-i nazmı bilmeye mütevakkıftır. Binâenaleyh evzân-ı keyfiyyet ihdâsını öğrenelim.

Mûsikîde (usûl) nâmıyla birtakım mîzân-ı terennüm olduğunu bilirsiniz. Bu, usûller gibi nazımın da (vezn) unvanıyla birçok miyâsı vardır. Usûl-ı âşina olmayanların bir besteyi doğru ve okuması nasıl kâbil değilse, evzânı bilmeyenlerin de bir manzûmeyi dürüst inşâd etmesi ve:

Nâ-sühanver mısra'-i mevzûnu na-mevzûn okur

Ta'rîz-i muhıkından kurtulması mümkün değildir.

Bizde iki türlü vezin vardır. Biri (parmak hesabı) dedikleri vezin-i Türkîdir ki nazm-ı Osmânî müessisleri sâfi, ve millî fikirlerini bununla tanzîm etmişlerdir.

Türklerden (Kayı Han kabilesi) nin serdâr-ı hamâset-şiârı ve Osmanlıların ilk padişâh-ı bülend-i iktidârı Osman Gazi'nin:

Osman! Ertuğrul oğlusun

Hakkın bir kemter kulusun

Oğuz Karahan neslisin

İslâmbol'u aç gül-zâr yap

Parçasıyla nihayet olan bir neşîdesi ve şâir-i İllâhî-i makâl Dervîş-i Yûnus'un:

Ben yürüdüm ilden ile

Dost sorarım dilden dile

Gurbette hâlim kim bile

Gel gör beni aşk neyledi

Gurbet ilinde yürürüm

Yâri düşümde görürüm

Uyanır melûl olurum

Gel gör beni aşk neyledi

Beyitlerini ihtivâ eden bir nazm-ı hazîni – bazı mutasallifine göre (vezn-i benâni) nâmını almış olan – bu parmak hesabından sekiz heceli vezniyle nazmedilmiş sânihât-ı millîyedir.

(Hûşeng) nâzımını Ali Ferruh Bey merhûm, vezn-i millîye dair yazdığı bir makalede:

“Lisanın hâl-i fakrında bu vezinleri istimâlde bir iki asır kadar devam olunmuş ve fakat bir müddet sonra lisanın nevâkısı ikmâl ve onu mertebe-i makbûleye isâl için kabûl olunan birtakım kavâid ile kelîmât ve mecâzât-ı Arabîye ve Farisiye'nin bu gibi vezinlere bi't-tabii sığışamamasından ve mukattaa' ve sâde olamayıp müselsel ve mü'şâ'saa bulunmasından ve bilakis evzân-ı millîyede kullanılacak elfâzın behemehâl Türkçe ve mukattaa' ve sâde olması iktizâ etmesinden lisânın bu yolda bir iğtinâma uğramasıyla vezn-i millîye tatbiken söylenilen pür-tumturak birtakım kelîmât-ı âlîyye ile hayâlât ve teşbîhât-ı mu'ceme ve mu'rebenin artık hoşâ gitmemeye başlaması cihetiyle tabi'at ve lisan, ashâbına lisana muvafık diğér bir veznin ihtirâ' ve taharrîsini emretmekle beyne'l-Arab müsta'mel olup da bazı tadilât ile bi'l-intihâb Acemler tarafından kabûl olunan evzân-ı arûziyye-i Arabîye'yi Osmanlılarda nâ-çâr şiirlerine kabûl etmişlerdir.”

Fıkra-i nefis-gîri ile vezn-i millînin Türkî ve evzân-ı arûziyyenin kabûlu esbâbını haber veriyor. Birkaç satır sonra da:

“Evezân-ı millîyeye tatbîken söylenen eş’âr (Sahrâî) mertebesinde kalarak efkâr-ı hakîme ve ulviyyenin onda istenildiği derece selîs ve fasîh olması mümkün olamıyor” diyerek “üdebamızdan, şu’arâımızdan, ezcümle bu yolda yetişen gençlerimizden... yazdıkları eş’âra – umûmiyetle – yalnız evzân-ı arûziyeyi hasrile vezn-i millîmizi bütün bütün” unutmamalarını tavsiye ediyor.

Üstâd-ı muhterem Mehmed Âkif Bey de edebî bir musâhebesinde bi’l-münâsebe şöyle bir muhâvere yürütüyor:

“Bizim nazmımız, Acem vezinlerine tâbî’ olduğu için her istediğimizi kolayca söyleyemeyiz. Şâirlerimiz, ekseriyâ zarûret-i vezn denilen hastalıktan vefat eder.

- İyi ya. Yalnız hecelerini adedini saysanız da bu külfetten kurtulsanız olmaz mı? Öyle işittim ki Abdülhâk Hâmid Bey’in parmak hesabıyla yazılmış tiyatroları varmış. Hem pek güzel oluyormuş.
- Evet efendim. Lakin Hâmid Bey’in bu vezinden yalnız bir eseri var. Hâlbuki Acem evzânıyla yazılmış tiyatroları, müstakil manzûmeleri pek müte’addid, bir parmak hesabı, Acem vezinlerinin temin ettiği âhengi deruhde edemediği için kulak, berikleri daha iyi buluyor.
- Alışsanız ötekilerini de âheng-dâr bulursunuz.
- Pek doğru, şu var ki Acem evzânı asırlardan beri işleye işleye bugünkü derecesine kadar getirmişiz.

O kadar emek verilen bir çığır o kadar kolay bırakılır mı? Zaten aruzu bırakalım deseniz arkanızdan kimse gelmez. Meğerki en muktedir şâirlerimiz, Acem evzânını büsbütün terk etsinler de beriki vezinde birçok eserler meydana getirsinler. Evet, bu vezindeki noksân-ı âhengi telâfi için yazılacak eserler; fikir ile, hayâl ile, his ile dolu olmalıdır. Yoksa hiçbir kâr bulamazsınız.

Yakın zamanlarda parmak hesabıyla şiir söylemek moda hükmüne girmiş ve o yolda epeyce yazı yazılmıştı.

Fakat bunların nazımları, yazılarındaki âhenksizliği efkâr-ı âlîyye ve hissiyât-ı rakîke ile kaybedemedikleri için de gösterdikleri yenilikten(!) umdukları mükâfât-ı rağbeti

göremediler. Vâkıa zevk-i selîm ashâbının bu, nazımlar hakkında diriğ-i takdir etmesi de pek haksız bir muâmele değildi. Çünkü mesela:

- Kalk gidelim!
- Hayır oğlum! Şimdi benim iş vaktim;

Bak ben daha ocaktaki demirleri dövmedim

Şu ak, kızıl demirleri dövmek gerek bugün de.

Yalan değil; bu dünyada cennet gibi yerler var;

Lakin etmek kazananlar bundan bir tat duyarlar;

Yoksuzlara¹⁴⁹ bir cehennem gibi gelir her bucak;

Onun için benden sana öğüt olsun çalışmak;

Of! Yavrum bu dünyada safâ sürmek istersen

Sen de örsün hakkını ver; kolda kuvvet var iken.

İş başında biri sana kalk gidelim deyince;

Ona de ki: Bırak beni şimdi benim iş vaktim;

Ocağımdan başka yerde yoktur benim ümidim,

Önce çekiç, alın teri ondan sonra eğlence.

Parçası gibi:

Lakırdının kıtlığında asmaları budayım

kabîlinden sözler, takdirden ziyâde tekdîre müstahak görülür.

Bakın Akif Bey'in muhâveresi nasıl devam ediyor:

“Tuhaf söylüyorsunuz! Hem elinizdeki veznin darlığından şikâyet ediyorsunuz, hem de ötekini kabûl tarafına yanaşmıyorsunuz.

¹⁴⁹ Doğrusu (yoksul)dur.

- Efendim! Elimizdeki vezin, vâkıa dar. Lakin size söyledikleri kadar değil. Nitekim büyük şairlerimiz, bu vezin ile pek güzel şiirler söylenebileceğini ispat ettiler. Zaten nesir varken nazım ile teblîğ-i hissiyâta kalkışmak bir nevi mirasyediliktir. Karîhası, zaruret-i vezn derd-i müzmini altında inleyen bizim gibi fukarâ-yı san'at, ya haddini bilerek mirasyediliğe özenmemeli, yâhûd Acem evzânından şikâyet etmemeli.”

روزها که رفت و کور و پاک نیست
تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست

Beytine mukâbil

Gitse günler söyle gitsin bâk yok

Sen kal ey ol ki sen gibi bir pâk yok

Nazm-ı rekîk ve bî-ma'nâsıyla (Mesnevi-i Şerîf)i tercüme ediyorum vehmine düşen (Kütük sahibi Hayri Bey) evzân-ı arûza tatbik-i kelâm ve manzûmâtı kâfiye ile pezirâ-yı hitâm etmenin zorluğundan:

Vezn ü ma'na-i kâfiye derdi yamân!

Diye feryâd eylemişti. Perdesini değiştirmek suretiyle bugün, aynı nağmeyi tekrâr edenler sânihât-ı fikriyenin – suhûletine binâen – parmak hesâbıyla nazmolunmasını ileri sürüyorlar. Arûz evzânıyla şi'r yazmak Edebiyyât-ı Osmâniyye için atılmış bir hatve-i terakkî olduğu: vezn-i benâni(!)ye nispetle (efâ'îl ve tefâ'îl) in bir âheng-i rûh istinâsı bulunduğu hâlde bu eski, yeni çığırda ilerlemek isteyenler, ya:

Tıfl-i nâzeninim! Unutmam seni

Aylar, günler değil geçse de yıllar!

Telh-kâm eyledi firâkın beni

Çıkar mı hatırdan o tatlı diller;

Mersiyesi gibi, yâhûd:

Ben bir Türküm dinim, cinsim uludur

Sînem, özüm âteş ile doludur

İnsân olan vatanının kuludur

Türk evlâdı evde kalmaz giderim

Terâne-i hamâseti gibi, yâhûd:

Beşğımız bu topraktır Ayrılık bizden ıraktır

Bayrağımız bir bayraktır Farkımız yok biriz, eşiz

Hep mektepli, hep kardeşiz

Şarkısı gibi hissî ve hikemî eserler yazmalı, olmadığı sûrette:

Hâmûş geh hâmûşi Bihteriz asel-nûşî

Hükmüne tevfik-i hareket etmeli. Yoksa:

Kelebek söyleniyordu:

- “Hava güzel olursa

Kırlarda gezeceğim

Gülleri öpeceğim

Biraz eğleneceğim!”

Bir arı geçiyordu:

- “Hava güzel olursa

Ben, dedi gideceğim

Gülleri emeceğim

İşimi görecekim

Tarzında söylenilmiş, zevk-i aşinâyân-ı edeb indinde:

Ablanı alacağım

Enişten olacağım!...

Hezeyânından pek de farklı görülemez.

Bahis uzamakla beraber şunu da söylemeden geçemeyeceğiz ki parmak hesâbıyla şiir yazmak arzu eyleyenler, efâ'il ve tefâ'îli, avâmın anlamayacağından da bahsediyorlar. Acaba avâmın anlamadığı için zevk almadığı efâ'il ve tefâ'îl denilen vezinlerdeki âheng mi, yoksa mevzûnlarındaki garâib-i rengârenk mi?

Avâmdan biri mesela (Nâbî) nin:

Nakş göstermek için hâme-i üstâd

Oldı saykal-zede bu nüh varak-ı kevn ü fesâd

Sâni'-i dâd ü sited çâr-sûy-ı imkâna

Eylemiş hikmet ile vaz'-ı terâzû-yı tezâd

Telh olur zâika-i nazm-ı umûr-ı 'âlem

Olmasa sirke-fürûşa mütekâbil kannâd

Beyitlerini hâvî olan kasidesini, yâhûd Fikret Bey'in:

Sanki bir ma'reke, ma'reke-i cûş-â-cûş

Sıyt-i levâl-ı vegâ, velvele-i ceng-i cüyüş

Ser-be-ser ra'd-i heyâhâ-yi velehzâ-yı sufûf

Sû-be-sû berk-i çek-â-çâk-i şerer- nâk-i süyûf

Hamle-i saf-şiken-i cân-fiken pîl-i demân

Savlet-i gürz-i girân, darbet-i şemşîr ü sinan

Kûs ü nakkâre hem aheng-i girîv-i hecemât

Köpürür her kûşeden demdeme-i dîv-i memât

Na'ralar, muşta-zen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn

Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn

Atılır her yana bin rahş-ı savâ'ik-peyrev

Gerd-i haşyetle dolar künbed-i vârûne-i cev...

Ebyât-ı mutantanasını ihtivâ eden (Nef'i) manzûmesini dinlese eminiz ki uyuklamaya başlar. Sebep ise anlamadığı birtakım elfâzın içtimâından husûle gelen âheng-i veznin ona ninni gibi te'sîr etmesidir. Fakat insâf ve i'tirâf edelim ki (Şinâsî) nin:

Aç idi bir karakuş yavrusu bir gün yuvada

Anası yoksul, anınçün yem arardı ovada

Bir bora çıktı yuva, derken ağaçtan düştü

Başına yavrucağın köylü çocukları üşdü ilh...

Hikâyesi kelimât-ı meşhûre ile yazıldığı için mahalle kahvesinde de okunsa anlaşılır, köy odasında da.

(Tâhirü'l Mevlevî, N.91, 1 Muharrem 1329 \ 20 Kânûnievvel 1326, s.1720-1723)

Deneme

Edebî Bahçeler: (Yirminci Asır) Ne Demektir?

Yirminci asır: Bâtılın hakka, zulmetin nûra, kizbin sıdka galebe eylediği devirdir.

Yirminci asır: Nezâketin (?) nezâhet, fezâhatın fazîlet diye yutturulduğu zamanların mecmû'asıdır.

Yirminci asır – Bir boyacı dükkânına benzer, her gireni isti'dâdına göre hâl-i aslisine ircâ' olunamayacak bir sûrette telvîn ve tezyîn (?) eder.

Yirminci asır – Şahs-ı vâhidin istibdâdı yerine eşhâs-ı müte'addidenin i'ttisâfının tervici modasının ân-i hulûlunu iş'âr eder.

Yirminci asrın - Günlerinde safâ, saatlerinde refâh, insanlarında vefâ, işlerinde cefâ, meşâkkında çâre-i rehâ, mübâhesâtında edeb ve hafâ yoktur.

Yirminci asır – Hakikat yerine riyâ, ciddiyet yerine hezlin hükümrân olacağı serây-ı şevket-i medâr.

Yirminci asır - Bir takım hayâlî heyûlâların i'lân-ı hayâl eyledikleri meş'ûm günlerdir.

Yirminci asır – Medeniyet-i (?) hâzırının sâ'at-i inkişâfını irâe eden bir mîzânü'd-dehrdir.

Yirminci asırda - Hak, ulviyyet arkasında koşmak serâb-ı lâm'i-i pîşinde koşmak gibidir.

Yirminci asır – Akılların(!) tenevvür, fikirlerin tebahhur etmesi için dâimü'l-evkât yanan bir ocaktır.

Yirminci asır – Sefâhatın şîrâzesi, sefâletin yelpâzesi duhûr-ı sâlifinin kıymetdâr bir âvîze (?)sidir.

Yirminci asır - Urûs-ı âmâl ile musâri'e edilecek bir sahne-i vesî'a-ı âlemdir.

Yirminci asır - Şâkirine bedel sâfilinin terakkî (?) için tuttıkları bir cadde-i ferah-ferâdır!!.

(İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar (Kal'a-i Sultaniyeli), N.118, 13 Recep-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2162-2163)

Edebî Hakikatler “Din”

Adet – 1

Din: Bir vaz'-ı İlâhidir ki tebligât-ı peygamberiyi kabûle ashâb-ı ukulu saâdete isâl eyler.

Din! Esasen tevhîd üzerine müesses her asırda vâcibü'l-ittibâ bir matbû'-ı mukaddestir.

Din: Cenâb-ı Mevlâ'ya, Resûl-ı Hüdâ'ya, mezheb-i müçtehide nispet edilir.

Din: Mübin-i Muhammedî kâffe-i edyânın güzide ve musaffisi en mükemmel bir hâtimesidir.

Din: Mürebbî-i salâh-ı vicdân, menba'-ı feyz-i irfândır.

Din: Mebde'-i feyyâzın, kenz-i mahfinin bir şems-i münîridir.

Din: Mîlel muhtelifeyi taht-ı envârında tevhîd etmiş bir serîr-i azamet-pirâdır.

Din: Bir tayyâre-i lâhûtidir ki hangi kalbe konarsa o kalb vâkıf-ı cilve-i İlâhî olur.

Din: Ulviyyet ve kudsiyyetce, tatbîkâtında yüsr ve sehûletce, devâm-ı mer'iyetce, bi'l-cümle-i eâlîye, tefevvuk etmiş bir bir mirkat-ı felâhtır.

Din: Afâk-ı şark ve garbın bunca fetret ve buhranlarına karşı vakâr-ı zâti-i ma'nevîsiyle mukâbele edebilecek yegâne bir kuvvettir.

(H (Ha): Bekir Sıddıkî (Nûr-ı Osmaniye Medresesi talebesinden), N.160, 10 Cemâyizülâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2838)

Cuma Namazında

Sünnet bitmişti. Ayasofya'nın, Sultan Fatih'in İslâmiyet'e ebedî bir yâdigârı olan bu muazzam mabedin muazzam kubbesini derin ve pür-haşyet bir sükût istilâ etmişti. Saf saf dizilen binlerce kişi sanki tek bir kalp, tek bir vücut olmuşlar, düşünce ummânına dalmışlar... Üzerlerinde uzun senelerin getirdiği silsile-i fecâyî'den dolayı derin buruşuklar peydâ olmuş lakin şu dakikada uykularından sâf bir parıltı nebeân eden alınlar, mâtemden mâteme arz edile, edile bir reng-i me'yûsiyyet bağlamış gözler yerlere doğru meyletmiş, dudaklar, bütün darlığıyla hâlıkına bağlanmış rûhlar gibi titriyor. Yürekler ise aynı hisle, yalvarmak, merhamet dilemek, affolunmak hissiyle pür-demdeme...

Arada sırada muktedir, son derecede muktedir bir göğüsten zapt edilemeyerek fırlayan (Allah, Allah!) nidâları bu ulvî sükûtu dalgalandırıyor..

Nihâyet hatîb minbere yavaş yavaş çıktı. Şimdi hutbe başlamış. 13 asır evvel yine böyle yüksekten ümmetine hitâb eden bir sadânın şefkati kendisinde hissedilen bir ses muntazaman bu mehîb sükûtu yarıyor. Vicdânları okşuyordu.

Bir edâ-yı müstesnâ ile birbirini müteâkip irâd olunan bu cümleler mağfiret yağmuruna şiddetle susamış rûhlara fevkalâde bir sûrette te'sîr ediyor, eğilmiş beller yavaş yavaş doğruluyordu.

Din-i muhîtin hüzn ve melâl serpen gözler artık ümid ve muvaffakiyyet şu'leleriyle ziyâdâr...

O pür-şefkat zemzeme devam etti. Cümlemiz güneşin yakıcı harâreti altından susuzluktan kavrulmuş, sâkî bükülmüş iken birdenbire gelen rûh verici hayât saçıcı bir bârân-ı rahmetin tesiriyle yeniden yeşilliğini, dinciliğini iktisâp etmiş bir nebâtçık gibi büyümek kuvvetlenmek için vücûdumuzda medfûn yeni bir hazîn, yeni bir menba' bulmuştuk..

Artık ferîh ve fahûr dinliyordum... Sıra duâ'ya gelmişti.

(Hâdimü'l – Haremeynü'ş-Şerîfin...) cümlesi telaffuz olundu. Bu ayâre beni tam dört asır evvele getirdi. Evet yine bir cum'a namâzında Osmânlılara kapılarını mukavemetsiz

açan Halep şehrinin Büyük Câmî'inde edâ olunan ilk cum'a namâzında idi.. Etrâfa af nûrları rahmet nûrları saçan hatîb buraya gelmiş ve bu du'âyı oraların eski matbû'u olan Mısır kölemenlerinin âdeti üzere (Mâlikü'l-Haremeynü's-Şerîfin...) tarzında okumuştı... Câmî'de, cemâat arasında cemâatle, ordusuyla diz dize hutbeyi dinleyen bir padişah "Hayır!." Demişti (Haremeynü's-Şerîfi'nin mâliki bizzât Cenâb-ı Hakdır, ben ancak bir hâdımım..) bu sefer ilk defa olarak (hâdımü'l-Haremeynü's-Şerîfin...) şeklinde kırâ'at ettirmiş ve o zaman o koca cihângîr secdeye kapanmış gözlerinden yaşlar akarak Allahına şükretmişti.

Bu ulvî ve mukaddes hatıranın te'sîriyle bilâ-ihhtiyar gözlerimden dökülen yaşlar arasında onun, o meselsiz büyük ceddin ağlayan hayâlini gördüm. Ve bize Haremü's-Şerîfi, hilâfeti mîrâs olarak bırakan bu bî-nazîr dâhîyi bütün mevcûdiyetimle selâmladım. Ve Osmanlı milletinin ebedî teşekkürlerinden üzerime düşeni Osmanlı ve İslâm olduğu cihetle kemâl-i ta'zîmiyle ona, Yavuz Sultan Selîm'e yolladım. Evet bu âli padişah sekiz senelik saltanatı içinde dört asırlık hayatımızı hakk-ı istikbâlimizi taht-ı temîne alan Mısır ve İran fâtihi Birinci Sultan Selim idi..

(M. T (Te). N.179, 2 Zilkade 1330 \ 1 Teşrînievvel 1328, s.3142-3143)

Sabâh-ı İnşirâh

Geçen sabah bütün hissiyâtımı vecde getiren, âmâk-ı kalbîyeme tesîr ile ber-hayat-ı câvidânî bahşeden tatlı, ulvî, gayet latîf, rûh-nevâz, belâlî bir nevâ-yı Muhammedî ile uykudan uyandım. Bir hâlde ki bu teyakkuz ve intibâh ile hâb-ı sabâhînin göz kapaklarımın üzerine tahmîl ettiği gaflete tâbi' olmak mümkün olamadı. Vâlidem ise benden pek erken kalkarak seccâde-nişîn-i ibâdet olmuş, Kur'ân-ı Kerîm tilâvetiyle meşgûl bulunuyor idi. Hemen abdest alarak cumbanın önüne koştum. Oh, gönlüm ne kadar ferâhlandı! Urûk ve asâbım ne kadar münbasit oldu. Bir nûr-ı latîf-i Hüdâ kalbimin en derin noktalarına kadar nüfûz etmişti: Meserretler içinde raksân oluyordum.

Bütün muvahhidîn-i İslâmiyeyi kulluğa davet eden bu nevâ-yı İlâhîyi kemâl-i ihtirâm ile dinlemeye başladım. Bu kelâm-ı kutsideki celâdet-i elfâzın azamet manânının tesîr-i lâhûtîsi beni nâsûtîlikten çıkarıyordu. Alâik-i mâddiyemi tecrît ediyordu. Zannediyorum ki âsumânî olan bu gülbank-ı İlâhîye sarılarak fecrin pembe sisleri arasında, âsumân-ı

münevver içinde telâtum efzâ-yı ulviyet oluyordum. Allah'ım! Bu ne hitâb-ı manevi? Bu ne zevk-i rûhânî?

Bütün tefekkürât-ı tıflânemle, fakat büyük imanıyla dinlediğim bu sadâ-yı lâhûtî, insanı, İslâmiyet'i, bu iki kelimeyi şerh ve tefsîr ediyordu.

Ezân-ı şerîf okunup nihâyet bulduğu hâlde manâ-yı dil-nişîni şafağın sarı, turuncu, kırmızı levn-i nazar-rübâsından, bedâyî-i tabîyenin ziynetinden, hevâ-yı hafifin nezâket-tab'ından, benim pek ziyade sevdiğim ve Peygamber-i zîşân efendimiz hazretlerinin mübarek ırk-ı saadetlerinin nefehât-ı latîfesine müşâbeheti rivâyet olunan katmerli bir gülün bûy-ı rakîkinden, muazzam bir semânın saf ve mücellâ rûy-ı beşûşundan, hurşîd-i âlem-ârânın ziyâ-ı pertev-efşânından müzehheb bir bedr-i münîrin hüsn ve anından masnû' bir mürekkebi girân-bahâ bir küpe gibi kulağımda kaldı.

Bu zevk ve neşât beni o rütbe müstağrak-ı vecd etti ki: Acz ve cehalet düşüncesi fikr-i kâsırımında bir türlü kendine yer bulamıyordu.

Beni, bu rûhânî, lâhûtî ezvâka nâil eden dinime, hamd ettim Allah'ıma şükrettim. Dinimin, İslâmiyet'in sâhibi olan habîb-i kibriyâya da elimden geldiği kadar arz-ı ihlâs eyledim.

Sabah namazını ba'de'l-edâ bir köşeye çekilerek, beni âgûş-ı şefkate alıp hâr ve samimi muhabbetleriyle seven, saçlarımı bûseleriyle okşayan... Sonra yüzüme bakarak müdevver gözlerinden siyah sakalı üzerine yaşlar dökülen pederciğimin bu taltîfât-ı şefkat-güsterânesinden mütehasıl bir inşirâh-ı sadr ile sûre-i Yasin'i tilâvet ettim. Bu esnada bir de baktım ki artık sabah olmuş, kitaplarımı ve çantamı bi'l-ihzâr ben de sevgili mektebime müttehî-i azîmet oldum.

(M. Nevvâr (Leylî Kız Sanayi Mektebi talebâtından 497 numaralı), N.16, 25 Zilhicce 1326 \ 5 Kânûnisânî 1324, s.364)

Zaman

« اليواقيت تشتري بالمواقيت
والمواقيت لاتشتري باليواقيت »

İşte şu beyitten de anlaşılıyor ki, altın, gümüş yakut, elmas, mâl ve sâire zâyî olduğu zaman telâfî ve telâkileri zaman ile iştirâ olunur. Yani telâfileri kâbildir. Fakat mürûr eden bir dakikanın olsun iadesi cihanın kâffe-i hazâini sarf olursa iadesi gayr-ı kâbildir.

Zaman bir tîb-ı azîm ve dürr-i yetimdir. Şitâyı; nevbahara, leylî; nehâra, ahzânı; mesârâ, tohumunu, eşcâra, emrâzı sıhhate, fakrı servete, nekbeti, mes'adete tebdîl ve tahvîl eyler. Fakat daire-i asrdan sâha-i yüsre isâl edebilmek için; zaman, hab ve havfullâh ile müzeyyen adam ister. Yoksa inkâr ve itirâz-ı bî-şümâ ile meşûm ve nâ-bekâm olanları; tedmîr ve bir beliyeye-i elimeye esir kılar.

Hilkatin en büyük hâdim ve âmili zamândır.

Zaman âheste âheste ilerilikle kâffe-i mahlûkâta galebe çalar.

Hakikatte sâhib-i hayat; zamanını muhafaza ve eyyâm ve saatini hüsn-i istimâle itina eden zevâttır. Hikmeten de sâhib-i hayat; güneşin ter-i tulû ve gurûbunu müşâhede ederek çok yaşamışlar değil belki zamanını mesûdâne geçirmişlerdir. Evet, zâyî' olan zaman; ahvâl-i gayr-ı meşrûa ve müştehiyât-ı hayvâniye ve atâd ve atâlet gibi ahlâk ve hâlât-ı zemîme ile mürûr eden zamandır.

Yoksa vâcibü'l-vücûdun her emr-i şerîfini icrâ ile beraber bir tahsil-i ulûm ve fûnûn-ı hizmet devlette bezl-i insaniyet-i sîret ve seyahat; hatt u vedâd-ı hâsılı: Meşrû' bir sûrette taharrü'l-zât ile emrâr edilen ezmân; hayat ve evvelce cehûlâne mürûr eden zamana göre nev'an telâfî-i mâfâttır.

Zamanını nâ-behemehâl kaybeden âtil ve tembellere ceza olarak kendi zamanlarının kendilerine müzî olması kifâyet eder. Zira zaman; âtillara sem ve cefâ, mukaddemlere hayat ve safâdır insanların ekseri; ne acîb-i kûtâh-bînlerdir ki sîm ve zer gibi toprağın kadrini canlarına müreccah tutarlar da hazâin-i cihânı meydana getiren ve bir daha elde

edilmesi muhâl olan zamanı laubalâne telef ederler. Meydandadır ki kuşlar ve karıncalara varasıya kadar onlar bile zâyi etmeyip zamandan istifâde için bürûdetten harârete ve harâretten bürûdete intikâl ve hemîşe tâlib-i fırsat ve itidâl iken akıl ve hikmete müsta'id olan nev-i benî-i beşer zamanı adem-i takdir ile hayvandan dûn kalınca bittabi bâis-i hayret ve nefret olacağı emr-i azherdir.

“Şurada bir iki söz söylemeksizin geçemeyeceğim el-hikmet-i dâlletü'l-mümin” yani hikmet müminin yitiğidir demektir. Mümin onu nerede bulursa ahze mecburdur. İnsan göreneğe ittibâ' ile mecbûl bir hayvan olduğundan Avrupa'da ne görürse hemen taklide koşuyor.

Bir de düşünülürse bizim taklit edeceğimiz Avrupalılar dinimizin, cemiyetimizin servetimizin istiklâlimizin aleyhindedirler. İşin sonunu tetkik etmeksizin Loportiye gitmek de olamaz.

Evet, onları taklit edebiliriz o da onların makûl ve mütehassın olan ulûmunu sanâyini ticaretini taklit ederek kuvvet-i istihsâline çalışmak üzerimize lâzımdır. Yoksa büsbütün Avrupalılaşmak bizim için gayet güçtür. Mûzırdır, âdetâ mühliktir. Bizim Avrupalılarla büyük bir farkımız vardır. Vesâit-i medeniye bizi onlara ne kadar yaklaştırırsa yine aramızdaki mesafe = bade'l-maşrikeyn = dir. Âdetâ el ele tutuşacak bir dereceye gelsek yine beynimizdeki mesafe dolmaz yahut dolsa da tarafeynden birinin bekâyâ-yı vücûduyla dolar bir uçurumdur. Maksadım bugünkü gün mevcut olan noksanlarımızın ikmâl çaresini arayıp bakiyye-i mevcûdunu muhâfaza etmek bi'l-umûm ihvânımızın ulûvv-i himmetine terettüb eden vezâifin âzamındandır.”

Gelelim sadede: Zamanın en ufak bir dakikası hayatımızın bir cüz'üdür. Çünkü hayat; zaman ile tadâd olunuyor. Mesela falan adam yetmiş seksen sene yaşamış denildiği vakit hayat; zaman ile sayılmış olur.

Hayatımız mesut olmak için şer' ve vicdanın mesâg vermediği ahvâli katiyen işlememelidir. İşlenilirse hem maddeten mütenevvi' azaplar ser-nümâ hem de tesirât-ı vicdâniye rahat-fersâ olur.

En ufak bir sû-i hareketten; en azîm ve vehîm bir netîce-i muzırira ve en ufak bir hüsn-i hâlden; bir keyfiyet-i mergûbe zuhûr edebilir mesela bir şerâreden koca bir şehir

muhterik olur ve göze görünmez derecede asfer bir tohumdan; en mahsûldâr bir şecer ve o şecerden de bir ravza-i esmâr âver-vücûd bulabilir.

El-hâsıl dünya ne acîb sihr-sâzdır ki; en kavî mâhiyetleri kütâh-bînâne en zayıf gösterir. İşte şu üç ki zaman, su, hava, sûretâ kuvvetsiz gibi görünüyorsa da hakikaten kuvvetleri nihayetsizdir. Çünkü en nâzik beden ve gözleri en güzel kâşâneleri, en azîm şehirleri ve kasabaları emr-i Cenâb-ı Hüdâ ile nâ-bedîd ve ifnâ eyleyen su, hava, zamandır.

Zamanın zâhir gözleriyle görünmeyen kemâl-i iktidârı sahrâ ve deryalardan dağlar çıkarır. Bazen cibâl-ı şâhikayı ve sahrâları deryâlara çevirir. Zamanın hamli mümted olsa dahi tevlîdi mukarrerdir. Âkıl olanlar zamana imtisâl ederek bî-dağdağa nokta-i matlûbaya vâsıl olurlar.

14 Nisan sene 1327

(Mehmed Sıtkı (Konya'da Nakipoğlu Dairesinde \ Meğrili), N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2032-2034)

Mektup

Bir Mektup

... Nahiyesi Müdürü... Efendiye

Makriköy 22 Şubat 324

Nûr-dîde

... nahiyesi müdüriyetine vukû'-ı memûriyetinizi mübeşşir mektûbunuzu memnûniyetle okumuş, muvaffakiyâtınıza hâlisâne dualar etmiş idim. Müteâkiben hilâl-ı tarîkte yazılan, birkaç güne kadar nahiyeye muvâssalatınızı haber veren 20 Kânûnisânî 1324 tarihli mektubunuzu da aldım. Bu sûret memnûniyetimi bir neşve-i mahsûsa ile mezc ve tetvîç etti.

Son mektuplarınızdan birkaçına cevap alamadığınız için, hilâf-ı âdde böyle medîd bir sükûtun endişeyi mûcib olduğunu yazıyorsunuz. Hakkınızı teslim ederim. Filhakika şimdiye kadar sizi uzun müddet intizârda bırakmış idim. Bu rûh-nevâz serzenişler, nâil-i taltifât ve iltifâtı olduğum muhibbânımdan pek çoklarından da vâki' oluyor. O yüzden pek müşkül bir mevkide bulunuyorum, sıkılıyorum. Zemîn-i i'tizârda ziyâdece meşgul bulunduğumdan bahsetsem; bilirim ki bu mazeret o dostlar nazarında pek hâyîde, pek hükümsüz sayılacak. Esbâb-ı tehhürâtı şerhe kalkışsam; o sûrete de zemin ve zaman nâ-müsâid. Bu noktaya sevk-i fikir ettikçe:

Hilâl-ı müşkilâtı oldum cihânyânın

Müşkül budur ki kaldım bin müşkilât içinde

demiş olan şâiri böyle bir beyit ile bütün mütâlaât ve hissiyatımı hülâsa eylemiş olduğu için – rahmetle yâd eyliyorum. Sizin gibi sevâbıkla levâhiki karşılaştırıp da muhâkemâtını daire-i insâf ve hâl-i âşinâyide yürütenler nazarında herhâlde mazûr görüleceğime, emniyetim her zaman ber-kemâldir, fakat bazen pek bî-insâfâne muâhezâta hedef oluyorum. Hatta gücüniverenlere de tesadüf ediyorum! Bu türlü ahvâl-i fevkâlâde ve istisnâiyede bâri:

Yârin bize bir selâmı yok mu?

İnsâfin o yerde nâmı yok mu?

tarzındaki nagamât-ı hazîn ve tahassür-engîze biraz kulak veren bulunsa.. Heyhât!. Bu acıklı bahsi tatvil etmek istemem. Çünkü neticesi en ziyade yine beni müteessir edecek.

Meftûr olduğunuz temâyülât senelerce izhâr ettiğiniz o âteşin şevk ve hevesât ile beraber hazırlandığınız meslekte küçük bir hizmete olsun nâil olamayışınız sizden pek çok ziyade zavallı maârifimiz için bir nişâne-i bed-bahtidir. Siz: Bugün yine feyz-nâk bir meslekte bulunuyorsunuz bu meslekte de şüphe edemem ki, maârifet hizmeti mühim bir lâzıme-i hamiyet addeder, vezâifin akdemi olmak üzere telakki eylesiniz. Lakin ehemmiyeti, mâhiyeti, kudsîyeti hâlâ da hakkıyla takdir edilemeyen maârif şimdiye kadar feyzsizliği, haysiyetsizliği yüzünden kaybettiği vesâiti bir derece kadar olsun telâfiye bugün de böyle lâyıık olduğu derecede atf-ı nazar-ı iltifât etmez ise, teessüf etmemek dil-hûn olmamak tabii kâbil olamaz.

Ma'lûmunuzdur ki, o dünkü mülevves idâremizi keyf ve âmâline göre tedvîre çalışan zimâm-dârân-ı hükümet veya bi-gayr-i ma'rûf ve ma'hûduyla – evliyâ-yı umûr-ı hazerâtı (!) devletin feyz ve iclâline birinci derecede maârifî mâni' addeyledikleri bu yâr-ı cân-ı milleti câniler gibi müddei-i umûmîler, cehl ve denâette mesel-i sâir hükmünde olan bir alay sefîhler onların da sürükleyip idâma mahkûm ettikleri için o serâbistân hâli de o şûre-zâr-ı telehhûf iştîmâlinde tek tük yetişen heves-pervân-ı ma'rifet bi'l-ıztırâr birer birer çekilerek ve sâil-i maîşeti başka yollarda tedârike çalışıyorlardı. Ah! O ne elîm bir hâl idi.

Hazr-ı himmet yetiş imdâde tarâvet-bahş ol

Kurudu mezra'a-i marifet-i Osmânî

Feryâdı, gönüllere peyveste oluyordu. Bugün o derece elim, o mertebe-i cân-güdâz bir hâle rıza gösterebilenleri değil, hatta en küçük bir tesâhül ve iğmâzını tecvîz eyleyenleri ne sıfatla yâd etmek lâzım geleceğini artık siz tayin ediniz. Şüphe edemem, evet” asla tereddüde lüzum göremem ki:

Ölürsem görmeden millette ümîd ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzûn ben mahzûn

diyen Kemâl, bugün îade-i hayat ile hâlimize, şu hâl-i hazîn ve sefilânemize atf-ı nazar-ı iman edebilse o beytin:

Maârifte ölürsem görmeden matlûb olan feyzi

Yazılsın kabrime hûnumla sertâser vatan mahzun

sûretinde tashîhine lüzûm görürdü. Bazı iktisâdiyyun her devlette rûh-ı idâre ve a'zam-ı esbâb-ı muvaffakiyât paradır düstûrunu ileri sürmek isteseler de; ben o ehemmiyeti, o kuvveti bilakis birinci derecede maârifte atf eyler ve bu iddiâda ısrâr eyleyebilirim. Maârifsiz bekâ-yı cemiyât mümkün olamayacağı, her milletin refâhiyet ve saâdeti, i'tilâ-yı şevketi maârifte vâbeste bulunduğu bugün her yerde, her devlette müsellemler bir hakikattir. Bedîhiyyât-ı riyâziyeden olan bu hakikati biz teslîm etmeyecek olursak o amîk cehlimiz, o acınacak gafletimizle bütün cihânı kendimize güldürmüş oluruz. Of!. Kalbim, rûhum ateşler içinde yanıyor, bugün kendimde tahammül göremediğim için işte o bahsi de geçiyor.

Mektûbunuzun hâtımeye karîb bir kısmında “uhdeme terettüb eden vezâife, terakkiyât-ı memlekete, ahâliye karşı edilecek muâmeleye ait mütâlaâtınızdan müstefid olmak isterim. O yolda bir talîmâtname gönderirseniz memnûn olurum” diyorsunuz ben hiç ümit edemem ki, bu tarz-ı taleb ve istizâh bir iltifât ve teşvîk eseridir. Siz de tereddüde mahal göremezsiniz ki, böyle bir taleb ve istizâhta bulunmanız gurur ve iftihârıma bâis bir mücellâdır. Sıdk-ı davama ikâme edeceğim delil pek kavîdir pek parlaktır. Hizmet-i talîmiyenizle, daha doğrusu aczimdeki kemâl ile müzâkere-i ilmiyenizle teşerrüf ettiğim zamanlarda beyne'l-akran sizde gördüğüm şevk-i istifâde ve fikr-i i'tilâ tabîi bence şüpheye lüzum göstermez. Siz de o mesut demleri tahattur ettikçe gurur ve iftihârıma elbette hak verirsiniz. Mütekâbil olmasından emin bulunduğum bu revâbıt-ı kalbîye ve ihlâs sevkiyle – velev ki nâçiz velev ki sizce malûmu i'lâm-ı kabîlden olsun – o zeminde birkaç söz söylemeyi ahde-i mevt ve hamîyye-i müterettib bir vazife sayarım.

Bilmem nazar-ı mütâlaanızı tesadüf etti mi? Şu sırada yirmi beş otuz sene zarfında intişâr eden resâil-i mevkûte meyânında bin türlü kuyûd-ı mevânie rağmen mesleğindeki sebâtı, ciddiyet-i mündericâtı itibârıyla ihrâz eylediği birinciliği bundan sonra da muhâfaza edebileceğine kâni' olduğum (Mecmûa-i Ebu'z-ziya)'nın ilk nüshalarından birinde nevâdir-i fitrattan ve en güzîde ahrârımızdan Ziya Paşa'nın pek mühim bir makalesini okumuş idim. Merhûm müşârünileyh o makalede evân-ı tufûliyyetine ait hâtırâtını tasvîr ediyor; biz de terbiye-i etfâle matûf ehemmiyetin derecesinden, encâl-ı ekâbirin lala nâmıyla ne gibi ellere teslim edildiğinden, mürebbi sıfatını hâiz olan o cahil ve terbiyesiz mahlûkâta konakta istihdâm edilecek bir aşçı veya bir seyis için iltizâm edilen vaktin hatta yüzde beş mertebesinde bir itinânın çok görüldüğünden bahseyliyordu. Bu zemînde yürüttüğü hakîmâne mütâlaât ve muhâkemât neticesinde de hadd-i zâtında o hiçbir işe yaramayan lalaların, hengâm-ı pîride ve manâ-yı sahîhle artık hiç, hiçbir işe yaramayacakları zamanlarda da kadem ve hizmetlerine mükâfâten birer nahiye müdüriyetleriyle çirâğ buyurulduklarını yazıyordu.

İhtimâl ki ahlâfımız bu kadar garip bir hâlin vukûunu istib'âd ederler. Belki de hikmet-i hükümetle kâbil-i telîf olmayan bu türlü bir hâdisenin nasıl olup da tecvîz edildiğine akıl erdiremeyerek o sûreti bir efsane tarzında telakki etmek isterler. Fakat.. Bizlere göre bu bir hakikat, hem de pek acı bir hakikatten, evet paşa, sözünde pek haklıdır. Yakın vakitlere kadar nevâhî umûrunun kimlere, ne gibi insanlara tefvîz edildiğini görmüyor mu idik?.. Nahiyelerimizden hemen hiçbirinde umrân ve saâdetten eser görülememesinin

hikmet ve esbâbını vuzûh ile bedâhatle anlamıyor mu idik? Bugün bile köşede bucakta ve enkâzdan bazı parçalara, o perverd-kân-ı âtîfetten, ve efrûhe-i çirâğ-ı inâyet ve ihsândan birkaç yâdigâra tesâdüf edilerek bilir! Lakin bundan böyle zamanın, o kabîl-i mâzî terakkî-i ahvâl ve icraât-ı müessifeyi hikmet ve idâre-i hükümete muvâfık bulabilmesini tasavvur etmek istemem. Çünkü pek elimdir, çünkü cebri nâ-kâbil bir ziyâ-ı müessif ve dildûzdur.

Siz de pek güzel takdîr eder ve teslîmde tereddüt edemezsiniz ki, nahiye umûru bir emr-i dakîk ve azîmdir; nahiye müdüriyeti pek mühim bir vazîfedir. Nahiyenin vilâyetten, nahiye müdüriyetinin valilikten farkı mikyâsın küçülmüş olmasından ibâret kalır. Vazife itibârıyla arada o fûrûk ve tefâvüt de zâil olur. Mühim pek çok aksâma ayrılan vezâifiniz; esâsen kavânîn-i mevzûa ile muayyendir. O kavânînin hüsn-i tatbîkâtını da ilcâât-ı mahalliyye denilen, bilhassa nazar-ı dikkate alınması lâzım gelen keyfiyet ta'yîn eyler. Devletçe vaz' ve tanzîm olunan kavânînin her maddesi, her kelimesi her yerde kelime be kelime tatbik edilemez. Bir kasabada tatbîkinden semerât-ı nâfia-i iktitâf ve hüsn-i netâyiç istihsâl edilen hükm-i nizâm; diğeri bir kasaba için bilâkis az çok muzır olabilir. Vakit vakit bazı mahallerde tahaddüs eden, umûr-ı hükümeti müşkilâta uğratan, çok defa nâ-marazî ahvâl-i müessifeyi intâç eyleyen mesâilin menşe-i hudûsu tetkîk edilecek olursa, henüz genç ve tecrübesi noksân memurumuzun bu noktayı pek o kadar iltifâta şâyân görmeyerek ale'l-ittlâk ahkâm-ı kanûniyeyi tatbîk ve icrâda bir tavr-ı isticâl ve takip gösterdikleri tezâhür eder; o türlü hâdisât-ı müellime ve mesâil-i müşkilenin masdar ve müvellidi ilcâât-ı mahalliyyenin lâyıkıyla anlaşılmasından başka bir şey olmadığı pek kolay anlaşılır. İşte bu dakika vekâlete beni bulunduğunuz mahallerde birinci derecede o hedefe atf-ı nazar-ı ihtimâm eylemenizi tavsiye ederim.

Suâl ve istizâhâtınızdaki tertibe riâyette söz, terakkîyât-ı memlekete ait bahse intikâl ettirmek iktizâ ediyor. Zemâm-ı istikbâl idâre-i eyâdî-i reviyet ve ihtimâmına mevdû olan sizin gibi münevverü'l-efkâr gençlere hâlik-ı tavr u istidâdından zamanın ihtiyâcâtından arız ve amîk bahse kalkışmak malûmu i'lâm demek olacağı için o bahse taalluk eden mütâlaâtımı – fakat tekrar mekrar kabîlinden olsa da sizce zaten müsellemler bir hakikat bulursa da – şu esaslı bir iki noktaya hasretmek isterim:

Bugün cihân-ı insâniyetin her tarafında tasdik ve kabul edilmiş bir keyfiyettir ki, her türlü ıslâhât ve terakkîyâtın temeli maârifdir. Maârifin, o mihr-i avâlim-efrûz ve hayât-bahşânın tamîm ve intişârına ne mertebe çalışırsa memleket ve efrâtça matlûb olan ümrân

ve salâh o nispette âsârını gösterir. Maârifsiz, mektepsiz bir memlekette terakki ve intizâmın hâsıl olabileceğini ümit etmek; zulmet-i cehl içinde pûyân bir halkın salâhına kâil olmak, aynıyla sahrâ-i nûrdân vahşetin nümâyiş-i serâbdan teskin-i atş-ı ümid ve vehmine kapılmalarını andırır. Bu derece muhâl olan bir arzuya etbâ'ı ise tabîdir ki dünyada hiçbir âkıl tecvîz edemez. Binâenaleyh ümerâ hem maârifî vesâil-i saadet ve terakkiyâtın en birincisi olmak üzere telakki etmeniz, işe o noktadan başlamanız pek zarûrîdir.

Mâ'badı var

(Halîl Edîb, N.24, 22 Safer 1327 \ 2 Mart 1324, s.562-565)

Tenkit

Mütâlaât-ı Edebîyeden:

Vaz'iyet-i Hâzıra-i Edebîye

Edebiyatımızın vaziyet-i hâzırası hakikaten dilsûz bir girdâb-ı müthişin emvâc-ı bî-nihâyesi arasında tahlîs-i nefse çalışan bir dilber-i nâzendeye teşbih edilebilir.

Kemâl'lerin, Şinâsi'lerin, daha sonra Safâ'ların, Nâci'lerin birer vâdi-i feyzâ-feyzine bina ettikleri kâşâne-i edeb, bugün Mısır saraylarının enkâz-ı muhteşemine dönmüştür. Bir hây u hûy-ı tıflânedir gidiyor. Bugün şehrimizde, hayat-ı edebîye nâmına intişâr eden herhangi bir risâleye çeşm-i insaf ile bir kuşbakışı olsun bakalım. O yaldızlı, çiçekli sahifelerde gıda-yı rûh olacak bir eser, tahfif-i âlâme vesîle olabilecek bir bedîa, yâhûd vekâyi-i hâzıra dolayısıyla hemen boşanmak üzere bulunan gözyaşlarını döktürecek, ensicelerimizde tasallüb eden kanları galeyâna getirecek bir hâmâsî parça ararız. Gözlerimiz, orada bir gıdâ-yı rûh taharrî ederken heyhât ki... Bûy-ı neseviyyetle beyne'n-nevm ve'l-yakaza hâlini iktisâb etmiş birçok hâbîde-gânın terennümât-ı bu'l-fuzûlânesini kelimât-ı mutantana şeklinde tecessüm etmiş görürüz. Zürefâdan birinin dediği gibi artık ağlamak ile gülmek arasındaki fark dört parmak kalır.

Nihâyet bir bî-tâbî-i mezbûhâne ile sandalyeye yaslanır ve o parlak risâle gayr-ı ihtiyârî olarak elimizden düşer. Onu düştüğü yerden kaldırmak bile büyük bir zahmet şeklini alır.

Beni bu sözlerimden dolayı belki genç şairlerimizi tahtie ediyor zannedenler de bulunabilir. Lakin ben ne bir kimseyi tahtie etmek, ne de bir kimsenin eserine intikad nazarıyla bakmak istiyorum. Ben yalnız kendi fikrimi, kendi içtihadımı söylemek istiyorum. Benim içtihad ve i'tikadımca, edebiyat için ne “liberal” ne “muhafazakâr” olmalı ne de beyne’s-semâ ve’s-süreyâ kalmalı... Üdebâmızdan birinin de dediği veçhile ekser devâvîn-i eslâfta görüldüğü üzere ne hokka ağızlı, ceylan gözlü, kargı kirpikli perilerden bahsedelim; ne de şimdiki tarzda beyaz gölgelerde yatıp yeşil rüyalarla sayılamak ve turuncu denizlerin emvâc-ı rengârengi arasında kulaç atmak gibi hercâi-i meşreblikte bulunalım.

Hayır, hayır, bunlardan her iki tarzda söylenişlerde hükümet-i edebîyenin mersiye-i inkırâzını tegannî etmektir. Biz; dünküler ve bugünkülerin âsâr-ı edebîyyesini; insaf ile hak-şinâsılıktan ma’ mûl hurde-bînlerle tetkik edelim. Ve o, âsâr-ı mevcûdenin ihtivâ ettiği asâlîbin kavâid-i edebîye nokta-i nazarından en muvâfık olanlarını bi’l-intihâb o vâdiyi takip etmek için ona kendi şahsiyetimizden, kendi rûhumuzdan da bir varlık vermeliyiz ki edebiyatımıza sahip olabilelim. Yoksa edebiyat-ı garbîyeyi taklit edeceğiz diye serbest nazımlar, kafiyesiz garîbeler, ahenksiz bir zurnanın negamât-ı harpesendânesi gibi gayr-ı muzır düzenlerle manzûmeler tahrîr ve inşâdına kıyam eder ve sâha-i edebiyatı dans salonu zannedersek ahlâfımıza bırakacağımız miras bir sürü (laf)dan bir de (keşkül-i tese’ül) den ibaret kalır.

(Hakî el Mevlevî, N.161, 17 Cemâziyelâhir 1330 \ 21 Mayıs 1328, s.2855-2856)

Halûk’un Defteri

Zarûrat-ı edebîyenin en nâkâbil setr-i nevâkısı içerisinde bizde oynanan oyunlar sanat temâşâ-i nokta-i nazarından ne kadar soluk, ne derecelerde soğuktur...

Günlerce belki haftalarca provası yapıldıktan sonra sahneye vaz olunan oyun mevzûunu tasvirde ziyâde mümessillerinin noksân malûmatını, zaruret-i Fikriyelerini irâe eder.

Mevzûu bir vâkıa-i târihiye ise mütâlaanızdan hâsıl olma malûmâtın yine öyle hizâne-i hâtırınızda nâim kalmasını arzu edersiniz.

Çünkü o bir zıll ise bir hakikatin zıllıdır. Oynanan oyun ise oyun değil adeta bir oyuncaktır bizde tabiat-ı vakiadan ziyade mümessiller kendi arzularını temsîl ve tasvîr hevesindedirler. Çünkü vakayı yaşatmak güçtür.

Mesela târihî bir mevzûu lâyıkiyla irâe onu yaşamış gibi mütâlaaya vâbestedir. Bu ise her şeyden evvel fazilete muhtaçtır.

Bu fazîletin fıkdanıdır ki bizde bu sanat pek geridedir. (Şekspir)in bu güne kadar zinde kalması hep temsil ettiği oyunların kendi eseri olmasıdır. Tiyatrocularımızda görülen bu fıkdan-ı fazileti bu zaruret-i fikriyeyi diyebilirim ki (Halûk'un Defteri) sahibinde de gördüm. Kendi tabirince râz-ı fitrata biraz gücenmiş ve kükremiş olan bu şair sâni-i beşere bu gamlı felâketli sahneye şu ridâ-yı mükevkebi örtüp kaçtığını enzâr-ı rahmeti bizi fark etmesin diye saklanmak istediğini söylüyor!... Zehi tasavvur-i bâtil, zehi hayâl-i muhâl!.. ve diyor ki: fakat emin ol bu nâleler bî-intihâ fezâları ve semâları geçip celâlini ta'ciz edecektir. Ve bî-tâb-ı intikam şu anne yavrusunun önce pür-zalâm manâ-yı iğbirârını senden sorar.

İşte:

بیت کس راز مره چون و چرا

Değilmiş!...

لايسئل عما يفعل وهم يسئلون

150

Hitâb-ı izzetini güyâ ki o, o sâni-i beşer olan vücûd-ı akdes semâ-yı gaybından bize indirmemiş!!

Bu kükremiş olan Halûk'un babası bu kadarla sükût etmiyor.

¹⁵⁰ Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. (Enbiyâ 21 \ 23)

Nejâd'ın babası yarın elbette bu ulvî nejâdının bir sıfır olan hesâbını sâni-i beşerden arayacağını söylüyor, bu köhne muammaya insan elbette bir cevap sorar diyor.

Gördün mü aya tükürmek isteyen boysuzu??...

Mübtediyân-ı herze-gû, müntehiyân jâzehâ!...

Hâlûk'un Âmentüsü'nde de yenilikler, başkalıklar var. Siz bilmiyorsunuz ne melek, ne şeytan var imiş!

“Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var?”

Bizim (Âmentü) Halûk'un (Âmentü) süne benzemiyor gördünüz mü?!..

Fakat şunu da söylemeden geçmeyeceğim ki: şeytan da cin de biz olduğumuzu söyleyip başka şeytan olmadığını tekîd ettiği gibi başka cinin de olmadığını tekîd etmesi lâzım iken ne şeytan, ne melek var (?) demesi tenâzürden mahrûm düştüğünden (şeytan da biziz cin de, ne şeytan ve ne cin var) demiş olsaydı daha doğru olacaktı.

Halûk'un Defteri'ndeki birçok vezinsizlikler ve kafiyesizlikleri (Sinin) gazetesinde Mehmed Ali Tevfik, imza-yı tavîliyle bir zat yazmış olduğundan ve esasen bu gibi mebâhisi derc-i risâle-i mübeccelelerinin mesleği olmadığından tetkîk ve ta'mîkinden sarf-ı nazar eyledim.

Fakat yine şunu söylemeden geçmeyeceğim ki (Mehmed Ali Tevfik) beyin o makalelerinde

- Herkes küçük büyük

Mihmânıdır ribât-ı hayatın – daki (ribât) hakkındaki ihatâları doğru olmayıp (ribât) burada asıl manâ-yı marûfundan istimâl olunmuştur.

Bandırma

(Şerefüddin, N.117, 6 Receb-i Şerîf 1329 \ 20 Haziran 1327, s.2143-2144)

İntikadât

Reddi Âlâ Mâ Fi'l-Kavlü'l-Ceyyid Min El-Reddi

Bismillahirrahmanirrahim

Elhamdülillahi Rabbil'âlemîn. Essalâtü vesselâmü alâ seyyidinâ Muhammed ve Âlihî ve Sahbihî Ecma'in

Mukaddime

Erbâbının malûmu olduğu üzere “el-Kavlü'l-Ceyyid”, müellif-i nâmdârının haysiyet-i mütehayyizânesi itibârıyla zengin ve muhteşem bir aile arasında mehd-ârâyı vücûd olan bir necl-i necîb ve nâzenîn neşetinde bulunduğu kadar hadd-i zâtında da bir mahsûl-i güzün olduğuna binâen yirmi senelik ömr-i mesûdânesinde rehğüzâr-ı muvaffakiyetine nisâr edilen her türlü medâyih-i hâriciyeden başka Zihni Efendi hazretlerinin eseri olmak şeref-i izâfîsinden bile müstağni bir hayat-ı rağbet muhafaza eylemiştir ki bu hakikat her çeşm-i dikkate karşı münceîdir.

Ancak hakikat-ı mezkûreye muzâd ve münâfî diğer bir hakikat-ı elime olmak üzere bu kitap, hatîb-i Dimaşk, seyyid-i şerîf, fâzıl-ı Siyâlkûtî ve bilhassa allâme-i Teftâzânî, hatta biraz da Firûz-Abadî, Zemahşerî, Abdülkahhar, Şeyh Razî gibi maârif-i İslâmiye'nin en ziyâde hazâin-i metrûkeleriyle geçindiği zevâtın bazıları hakkında zebân-dırâzlıkları muhtevî olduğundan bu sûretle hakiki bir kuvve-i ilmiye sahibinin daha büyük birtakım kuvâ-yı ilmiyeyi tanımak iktidârından mahrûm kalması, o kadar kudret içerisinde bu kadar cehâlet – tabîr mazûr görülsün – insanı hayretten hayrete düşürüyor. İşte el-Kavlü'l-Ceyyid'le beraber intişâr eden bu muammâ

Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil

Tarzında müteârif olan teessüflerle, taaccüblerle iktifâ edilemeyecek kadar gâmızdır. Çünkü âlem-i İslâm'da mütedâvil olan ulûmu anlayıp da mesela Teftâzânî'yi anlayamamak pek mütenakızdır.

Evet, mesele Teftazani'ye bir mebhasta itiraz etmek yâhûd dikkatsizlik isnâd eylemekten ibâret kalsa idi beyne'l-ulemâ kesîri'l-vukû olan emsâline ilhâk edilerek

isnâdât-ı mezkûre vâhî bir fikre müstenid bile olsa o kadar şâyân-ı red ve ta'yîb görülmezdi. Lakin iş öyle olmayıp da hidemât-ı fâzılânesi icmâ'-ı evveliyü'l-el-bâb ile meşkûr ve nâmı elsine-i kıymet-şinâsânda kemâl-i hürmetle mezkûr olan bir zatın mevcûdiyet-i ilmiyesini inkâr ve istihkâr nev'inden olursa bu hâl, insanlardaki haslet-i mürüvveti ihlâl ettiği cihetle şeran makbûliyet-i şehâdet ve emsâli imtiyâzât-ı beşeriyeden mahrûmiyete sebep olan bazı harekât gibi fâilinin temeyyüz ve muhâkemesinde âdem-i selâmet olduğunu göstererek bütün malûmâtında kendisinden vüsûk ve itimâdı selb ettirir.

İşte hâtîrât-ı ehl-i ilimde onulmaz, unutulmaz bir iz bırakan mevâddandır ki “el Kavlü'l Ceyyid” in unvân-ı intişârını tezyîn eden takrîzleri, medîhaları yazan efâzılı bile bi'l-âhire amîk bir girdâb-ı nedâmete ilkâ eylediği mervî olan bu kitabın müellif-i muhteremi, o harîri-i zaman Sa'dü'd-din'i, hatîb-i Dimaşkî, mütevellî, telhîsî, havâşîsini hepsini toptan püskürtüyor. Bunların hiçbirine itimâdı olmadığını, âdeta rehzen-i istifâde olmaktan başka bir işe yaramayacaklarını, hele bu kitapların büyük bir iktidâr-ı ilmiye delâlet edemeyeceklerini alenen söylüyor.¹⁵¹

Ey allâme-i Tefâtânî; âsâr-ı tahrîrânenin münteşir olduğu aktâr-ı ilm ve marifetten gelen nesemât-ı ihtirâmın bahşeylediği tarâvetle mükemmel bir hayat-ı nîk-nâmîye cilve-gâh olan hazîrende kulakların çınlasın.. Timur'un burc-i Herât'a ta'lîk ile sâmin-i mu'allakât seb' addolunmaya lâayık bulunduğunu ilân eylediği mutavelliğin evc-i revâcına doğru beş altı yüz senelik bir mesafeden uzatılan bu engüşt-i istiksârı hiç tahmin etmezdik değil mi? Sen bu kitabı – o da cebr-i tabiatla – altı senede vücûda getirmişsin.¹⁵² Niçin o kadar uğraştın? Senin hemen yalnız telvîhdeki kemâlin münker değilmiş.. Ama benim makasidlerim, tehzîblerim, akâid-i nısfîye, miftâh, muhtasar-ı müntehî, Keşşâf¹⁵³ üzerine şerhlerim ve daha bu kadar âsârım var idi” diyecek olursan

¹⁵¹ El-Kavlü'l Ceyyid'in 584. Sahîfesindeki hâmiş mütâlaa buyrulsun.

¹⁵² 61. Sahîfenin hâmişine mürâcaat.

[۳] قال علي الحنادي :

لقد قلت لا ان تملك نسخة لفاضل تفتازان من شرح كشف
عليك سلام الله ياسعد انا نداوى عليل الجهل من شرح الكافي
وعلى الحناوى ممن شهدله الشهاب الحفاجي بالفضل

والادب ومن شعره قوله :

ارى من صدغك الموعج دالا عليها نقطة من مسك خالك
نصارت داله بالنقط ذالا فهانا هائم من اجل ذلك

zâhir onlarda bir eser-i kemâl gösterememişsin. Ama cihân sana allâme demiş... Ne ehemmiyeti var.¹⁵⁴ Müverrih Şehîr-i İbn-i Haldûn Sünnî Fahrüddin Râzî ve Nasîrüddin Tûsî ile hem-pâya tutarak ulûmda mertebe-i nihâyete vâsıl olan nevâdirde addetmiş...

“ Kâtip Çelebi merhûm mutavvel ve muhtasarın hakkında:

« وما اشهر
شروحه (من التاخير) واكثرها تداولاً لما فيها من
حسن السبك واللف التعير فانهما تحرير نحرير اي
نحزير »

demiş...

Kezalik... Akâid-i nısfıye etrafını beyân ederken:

« ولبعض
الحراسانيين وهو عبد اللطيف بن محمد بن ابي الفتح
الكرماني رسالة في برهان التمايع لم يفرق فيها بين الملازمة
العقلية وبين الملازمة العادية وبني كلامه على هذا فضل
واضل ولعل هذا الرجل ممن أنكر المنطق ونادى بجماه
كالسيوطي وهو يزعم انه مصيب في تخطئة مثل سعد الدين
هيات هيات شتان بين النيل والفرات » ديمش ..

وقوله :

قالوا تبدى وجه من احببته في عارض بنخيال وجهك فارض
شمس الجبال تسترت في عارض دع عنك دمعا مثل بحر فائض
فاجبتهم يا قوم ان محبني ذاتية ليست تزول بمارض
وله رسالة سيفية وقلمية مذكورة في الريحانة رائعة
جدا بحيث لو قدر المؤلف على الاتيان بمثل بعضها
لرأى نفسه من اقران سحبان فضلا عن فاضل فتازان

¹⁵⁴ 115. Sahîfesinin hâmişine de atfen bakılsın.

Demiş... Lakin maatteessüf bunların da hükmü yokmuş sen yine teşekkür et ki bir dereceye kadar teslim olunuversin. Ya hatîb-i Dimaşk ilim ve fen nâmına hiç tanınmıyor ya şimdi o da ben ilm-i belâgatte tabaka-i evveli ashâbıyla: Abdülkâhharlar, Sekkâkîler, Zemaşşerîlerle yarıştım... Bazı mebâhiste müstakil mezhepler tesîs ettim... Benim telhîsimi siz – seyyid-i şerîfler, Mollâ Hüsrevler dâhil olduğu hâlde adedi kırka bâliğ olan bir heyet-i fâzıla – beğenmiş... Şerh ve tahşiye etmişsiniz¹⁵⁵ Süyûti nazmetmiş, hiçbir kimse zâid, bî-lüzûm addetmemiş... Benim kitabım altı yüz seneden beri idi tedâvülden düşmemiş... Binlerce rahle-i tedris eskitmiş... Acaba Zihnî Efendi'nin asarı: el-Müşezzebler, el-Muktezzebler hayat sigortasına konulsalar bu kadar pâyidâr olabilecekler mi? El-Kavlü'l-Ceyyid için inat etmem. Benim telhîsimin, senin mutavvelinin cenâh-ı bekâsı altında barınabilir benim şahs-ı ilmimi tanımayanlara rağmen kadr-şinâsân-ı marifet: “Mehmed bin Abdurrahman bin Ömer bin Ahmed bin Mehmed bin Abdülkerim bin el-Hüsn bin Ali bin İbrahim bin Ali bin Ahmed bin Delef bin Ebi Delefü'l Aclî Ebü'l-Maâlî kâziyü'l-Kuzzât Celâlüddinü'l-Kazvîniyü'l-Şâfiü'l-Allâme”¹⁵⁶ diyerek ecdâdımı tanıyorlar. Silsile-i nesebimi saymaya üşenmiyorlar.

« وليس قولك من هذا بضأره . »

Fakat ne söylesek boştur. Hem ne söyleyebiliriz? Vücûdumuz mütevârî-i hâk olduğu için sükûta mahkûmuz. Vaktiyle meşâhir-i nahhâttan İbn Mâlik el-Fiyyesi'nin mukaddimesini nazm ve tertîb ederken:

وتقتضى رضى بغير سخط فائقه الفبة ابن معط

[۲] قال المولى كاتب چلبى « ولما كان هذا المتن مما يلقى بحسن
القبول اقبل عليه . . . من الافاضل والفحول واكب درسه وحفظه
اولوا المعول والمنقول فصار كاصاه محط رحال تحريرات الرجال
وهبط انوار الافكار و من دهم آراء الببال فكاتبوا له بروح الخ

¹⁵⁵

¹⁵⁶ Mevzûatu'l-ulûmun ibâresidir.

Beytinden sonra ilâve-i tefâhür olarak

فائقة منها

بالف بيت

mısrâını da söylemiş ve buna bir mısra-i sâni düşünmekte iken kendisine bir uyku galebe ederek rüyasında İbn Mu'tâ'yı görmüş. Merhûm o mısraa eş olmak üzere

« والحى قد يغلب الف ميت » :

yazsanız münâsib olur demiş. Bunun üzerine İbn Mâlik'in ızdırâb-ı hicâb ile uykusunda devam edemeyip uyandığı ve bu beyitten sarf-ı nazar ederek yerine:

وهو بسبق حازر تفضيلا
مستوجب ثنائى الجميلا

Beytini ikâmeye mecbûr olduğu mahkîdir” dese yeri vardır. İşte bu ahvâl-i müessifeye binâen:

Yaraşır derse rûh-ı Sa'deddin

Bârik-i Allah kavlı-i ceyyidine

Dedirir âferin bu sihr-i mübîn

Arabın en güzîde seyyidine

Diyen Muallim Nâcî merhûm eğer takrîzini; rûh-ı Sa'deddin'in el-Kavlü'l-Ceyyid'e karşı âferin ve nefrînden hangisini demesi münâsebet alacağını anlayacak kadar ciddi bir vukûf ve tetebbu' üzerine binâ etse idi. Şüphe yok ki takrîzin o parçasını vâcibü'l-hazf bulur ve belki Sa'dedi'nin hâkine hürmet – bu hürmete diğer takrîzlerin ashâbı kadar borçlu olmadığı hâlde – takrîz yazmaktan büsbütün sarf-ı nazar ederdi.

[Mâ'badı var]

(Mustafa Sabri, N.31, 9 Cemâziyelâhir 1327 \ 15 Haziran 1325, s.733-736)

Gezi Yazısı

Seyâhat – Bursa’ya Kadar

İstanbul’a geleli on yedi, on sekiz sene oluyor, her sene ta’til mevsiminde Bursa belde-i garrâsını, orada inzivâ-güzin-i rükûd olan evliyâ-yı İlâhî, mütekaddimîn-i selâfîn-i Osmaniyeyi ziyâret etmek azmine düşer, yine çok geçmez fikrimden nükûl ederdim, çünkü bir mürûr tezkiresi almak için evvela bir ilm ü haber yazılacak sonra medreseye gidilerek buraya tasdîk ettirilecek, daha sonra mezkûr ilm ü haberi müderris efendi mühürleyecek, Bâb-ı Meşihat tasdîk edecek daha sonra nüfûs dâiresine gidilecek o cehennem zebânîsi kadar mahûf, istibdâd komiserlerinin nazar-ı gazabına günah ilişmeden bin belâ ile mürûr tezkiresi alınacak iskeleye inilecek, orada fehîmlere, kaba sakallara çatmak için vesîle arayan hafiyye taslaklarının enzâr-ı teccüsâtına marûz kalınacak, hiç bilmediğın, anlamadığın bir sebeble yaka paça sevk olunmaktan fûrce-yâb olduğun takdîrde vapura girilecek hâline muttali olmadığın adamlarla selâmlaşmayacak, hâlini bildiklerinle de baş başa gizli bir şey konuşulmayacak sonra Mudanya’da, Bursa’da bu mevânî’ kısmen tekerrür edecek, gezdiğın yerlerde son derece muhteriz ve mütevakkî bulunacak, avdet zamanı talebenin İstanbul’a gelmesi bi’l-irâde-i şâhâne memnû olduğú beyân olunacak, mecbûrî olarak günlerce orada kalınacak sonra kâbil olursa munsif görünen bir mürtekibe çâr-nâ-çâr birkaç kuruş rüşvet verilecek hezâr müşkilât ile avdet olunacaktı. İşte bu müşkilâtı bir türlü gözüm kesmiyordu. Şimdi ise lehü’l-hamd ve el-minne o mevânî’ bi’l-küllîye mündefî’ olduğundan bu defa refikimle birlikte doğru rıhtıma indik oradan birer bilet alarak vapura atladık filhakîka vapur tamâmen temîn-i istirâhat edecek kadar muntazam değildi fakat Osmanlı vapuru idi. Öyle ecnebî bir kaptanın birkaç dalganın hakaretine ma’rûz olmak gibi bârid muâmeleleri yoktu, yanımızda oturan yolculardan bazıları vapurun intizamsızlığından şikâyet ediyor. Ağızlarını doldura doldura ecnebî vapuru olmalı idi demelerine karşı, keşke böyle elli, altmış vapurumuz olsa da intizâmsızlığını görüp nevâkısının ikmâline çalışsak diyerek intibâha davet ettik. Hava latîf ve müsâid olduğundan dört saat zarfında Mudanya’ya çıktık.

Mudanya, Gemlik körfezinin şimâlinde bir dağın dâmen-i sebzisinde binâ edilmiş, oldukça sevimli bir şehirdir, bir ciheti deniz, diğer üç tarafı zeytin ağaçlarıyla mestûr ufak, tefek dağlar, dereler ile müzeyyendir, vapurdan çıkıp da iskeleyi mürûr eder etmez şimendifer istasyonuna geldik vagonlara yerleştikten on beş dakika sonra tren

hareket etti. Hattın iki tarafı bahçelerden ibâret olduğu için o güzel zeytin ağaçlarıyla mütâlaa edercesine kat-i mesâfe etmeye başladık. Bu şimendiferi bize âdetâ İstanbul'un tramvayları sür'ati bir şey olmak üzere tarîf etmişlerdi; hâlbuki biz o kadar batî bulmadık doğrudan doğruya geçip, gitmek varken her dereyi tepeyi ayrı ayrı devretmesi biraz cân sıkmasa pek â'lâdır denilebilir tren, daimâ yükseliyor, tepelere tırmanıyordu, biz ân-be-ân yükseldikçe körfez dağların arasından ağaçlıklar içinde bir havuz gibi görünüyordu. Bir saat kadar bu sûretle devam ettik ve o müddet zarfında Bursa ovasını görmemize hâil olan latîf bir dağı aştık işte o vakit Bursa şehri zümrüdün bahçeler içinde câmileriyle, türbeleriyle bütün mebânî-i âliyesiyle arz-ı didâr etmeye başladı.

Bir saat kadar da hafif bir meyl ile ovaya doğru inmeye başladık. Acemler istasyonu denmekle marûf olan Çekirge İstasyonu'nda indik. Çekirge mevkii-i rütûbetten âzâde ve latîf havasıyla müştehir olduğundan bir kaplıcaya nâzil olarak o geceyi orada geçirmeye karar verdik, bi'l-istihâm ovaya nâzır bir oda beğenerek refikle beraber etrâfi temâşâyâ koyulduk o sırada idi ki Keşiş dağının eteklerinden kamerde tulû' etmeye başladı kamer yükseldikçe ovanın her tarafı yeşile mâil bir nûr içinde kaldı. Karşiki dağların eteğindeki köylerden harmanlardan hafif hafif ışıklar görünüyordu, güya ova bir deniz görünen ışıklarda o denizdeki vapurların fenerleri idi, Çamlıca'dan Marmara'nın manzarasıyla Çekirge'den Bursa Ovası'nın görünüşünü mukâyeseye başladık. Neticede ne Bursa Ovası'nı denize, ne de Marmara'yı bu ovaya feda etmeye bir türlü râzı olamadık. Bu suretle müstağrak-ı temâşâ denilecek bir hâlde yatsı sonuna kadar kaldıktan sonra uykuya daldık. Ferdâsı Cuma olduğu için ale's-sabah kalkarak şehre indik tanıdığımız ahbâbı gördük. Onlar vâsıtasıyla meşhûr ulemâdan üç beş zât ile mülâkât ettikten sonra Cuma namazını câmi-i kebîrde edâ ettik, Ulu Câmi nâmı verilen bu mescid-i mübârek der ü dîvârı en meşhûr hattâtlarımızın hutût-ı girân-bahâsıyla müzeyyen geniş, müferrih bir câmi-i şerîftir. Şehrin ve çarşının orta yerinde olmak münâsebetiyle beş vakit pek çok cemâat ve gündüzleri birçok züvvârıyla meşhûn bulunur. Bursa'nın ulemâsında fazîlet ve kiyâset, avâmında metânet ve tâat-ı içtimâ etmiş ulemâsını ya mütâlaahânelerinde yâhûd bir mahfel-i ilmiyede, avâmını ya dârü't-ticârelerinde yâhûd câmi-i kebîrde bulursak yalnız ahâlinin esnâf kısmından bazı ileri gelenler de bir bid'at-ı seyyienin icrâsına bu sıra fevkâlâde bir inhimâk, bir arzu-yı hükm-fermâ olduğunu nazar-ı teessüfle gördük. Bu da Hristiyan esnâfın Pazar günlerini, Musevîlerin cumartesi gününü ta'til addetmelerinden dolayı arada bir

taâddül husûlü için birkaç kişi ön ayak olarak Cuma günü dükkânlarını kapamaya icbâr etmeleri ve şâyet açanlar olursa esnâfça iki lira cezâ-yı nakdî almaya teşebbüs etmeleridir. Bu merak, bu arzu sûret-i zâhirede iyi bir şey gibi görünüyorsa da ilerde bu yüzden birçok fenâlık tahaddüs etmek ihtimâli vardır. Şerîat-ı İslâmiye yalnız Cuma ezanı okunduğu zamanda salât-ı Cuma edâ olununcaya kadar ticaretle meşgul olmayı men' etmiştir. Buna ilâveten bütün günü ta'til etmeye kalkışmak hükm-i şer'e karşı bir bid'attır. Bu bid'at-ı seyyie şimdi ticârethânesinde bulunan birçok gençleri bahçe aralarına dökecek cumayı edâ edemeyecekleri gibi o gençlerin ve gide gide diğerlerinin ahlâkında bozukluk husûlüne hizmet edecektir, ümîd ederiz ki Bursa ulemâ-yı kirâmı bir beyânnâme ile bu ciheti anlatır bu fenâ düşünce bertaraf olur.

(A (Ayn). Atıf (Fatih Dersiâmmlarından \ Konyalı), N.76, 1 Ramazân 1328 \ 23 Ağustos 1326, s.1476-1478)

Biyografi

Tercüme-i Hâl – Mehmed Hâzık Efendi

Muhibb-i meâlî olan milletler kendi aralarında şeref-nümâ-yı zuhûr olan ulemâ ve üdebâyâ karşı pek büyük, pek ciddi bir hürmetle mütehassıs bulunurlar.

Meftûn-ı kemâlât olan milletler âlem-i insâniyetin ittilâsına hizmette bulunmuş olan fuzalâ ve hükemânın muazzez nâmlarıyla tezyin-i sahâif etmeyi en ulvi bir vazîfe addederler.

Medeniyetçe büyük bir mevkii işgâline muvaffak olan milletlerin kütüphâne-i irfânına mürâcaat olunur ise ulemâ ve fuzalâsının terâcüm-i ahvâline dair yüzlerce nefis nefis eserlere tesâdüf olunur. Bundan dolayıdır ki parlak, muhteşem bir medeniyet vücûda getirmiş olan İslâmlar kendi içlerinde yetişmiş olan meşâhîrin, ulemâ ve üdebânın terâcüm-i ahvâline dair vefeyâtü'l-ayânlar, tezkiretü'ş-şuarâlar, şakâyık-ı numâniyeler, tekemmületü'ş-şakayıklar gibi birçok kıymetdâr eserler meydana getirmişlerdir. Lakin şu da inkâr olunamaz ki bu kadar itinâ ile beraber yine birçok eâzım-ı milletin terâcüm-i ahvâli zapt edilemeyerek latif vücudları gibi muhterem nâmları da âdem-i âbâd-ı nisyâna terk edilmiş; ulviyet-i fitriyelerini, nezâhat-i Fikriyelerini tasvir eder âsâr-ı müfideye destres olunamamıştır.

İşte bu cümledendir ki bir zamanlar terakkiyât-ı ilmiyemiz hizmette bulunmuş; asrî nokta-i nazarından parlak parlak âsâr-ı edebiye vücûda getirmiş olan Mehmed Hâzık Efendi merhûmun tercüme-i hâline dair hiçbir malûmât verilmemiştir. Binâenaleyh bu fâzıl-ı muhteremin hayât-ı âlimanesine âid vâkıf olduğum malûmât-ı âtiyeyi vermeden kendimi alamam.

Şöyle ki: bundan takriben iki yüz sene makdem Karabağ tarafından Ağbekir, Karabekir Efendiler nâmında iki zât-ı Erzurumî teşrif ederek Ağbekir Efendi teşnegân-ı tarîkatı seyrâb-ı hakikat etmeye başladığı gibi Karabekir Efendi de zevk-cûyân-ı ilm ve marifetin ufk-ı efkârını şule-yâb-ı kemâlât eylemeye çalışmıştır.

İşte hazret-i Hâzık işbu Karabekir Efendi'nin sulbünden kadem-i nihâde-i vücûd olup sahih bir fikir, gayr-ı mütezelzil bir metânetle iktisâb-ı ulûma sa'y ederek ulvi, şâyân-ı tebcil bir sûrette safhât-ı istikbâlini tenvîre muvaffak olmuştur.

Müşarünileyh sâdât-ı kiramdan olduğundan Erzurum nakîbü'l-eşrâflığına tayin ve (1170) târihinde uhde-i istihâline müftülük vazîfesi tevcih buyurulmuştur.

Nefâset-i mimârisiyle birçok seyyâhinin nazar-ı takdîrini celp etmekte bulunan Hâtûniye Medrese-i atikesinde müderris olduğundan bir hayli zevâtın tefeyyüz ve teâlîsine sebep olmuştur.

İstanbul'a seyahatinde Sultan Mustafa-yı sâlis hazretleriyle görüşmüş, Dîvân-ı Eş'ârının bir nüshasını Der-i aliyyede bırakmıştır.

Bazı ebyâtıyla zîrde matlaı gösterilen [Bülbül] redifli gazeli Ziya Paşa merhûmun hazâinü'l-eş'âr ıtlâkına sezâver olan Harâbatı'nda mezkûrdur:

Gülistânı serâser kapladı âvâzın ey bülbül!

Nedendir oldu nâle-i rûz u şeb demsâzın ey bülbül?

Bu şair-i mâder-zâdın tasavvurât-ı şairânesi pek latif, pek âlîdir: âsâr-ı edebiyesi nezih ruhları ihtizâza getirecek derece-i hissiyât-ı rakîkayı hâizdir. Metin bir fikr-i münevverin mahsûlu olup:

Yeter jengâver oldu ma'siyetle kalb-i nûrâni

Yeter çirkâb-1 isyân eyledi âlûde dâmânı

Matlaıyla başlayan mirâciyesi pek ârifânedir.

Mecmûa-i Eş'ârı mütâlaa olundukta birçok rengîn rengîn gazelleri; muşâ'sa', âhengdâr kasideleri görülür; Çıldır valisi hakkında söylediği:

Hod-perestân zu'mla allâme-i devrân olur

Mekteb-i irfâna gelse tıfl-1 ebcad-hân olur

Matla'lı kaside-i nazîdesi pek zarîfâne, pek hakimânedir.

Kimdir bu rüzgârda âsûde-i hâl olan?

Târih-i sergüzeşt-i selef ezberimdedir.

Beyti durûb-1 emsâl-i Osmaniye sırasına geçmiştir.

Hassas bir tabiiyete mâlik olduğunu gösteren:

Nâşinâs-1 vaz'-1 nâhemvâr olan âsûdedir

Hırde-bîn-i tavr-1 yârân olmasaydım kaşki

Vahşet-efzâ-yı cünûn oldu bana hüsn-i hıred

Rehrev-i vadi-i irfân olmasaydım keşke

Beyitleri pek latif, pek manidardır.

Erzurum valisi Çeteci Abdullah Paşa ile müşaareleri meşhûrdur. Bir gün paşayı zihnen meşgûl görür, sebebini sual edince paşa:

Rek fas nikin bir nam için bin zahm-1 neşterir

Gibi bir mısra hatırıma geldi fakat mısra-i sâni bulamadım demekle hazret-i Hâzık:

Düşenler nam-1 kayda çerh elinden hayli hançer yer mısraını bi'l-bidâhe söyler.

Bundan dokuz on sene makdem Dîvân-1 Eş'ârını Erzurum nakîbü'l-eşrâfi ulemâdan Abdürrezzâk İlmî Efendi merhûm İstanbul'da tab ettirmişse de maatteessüf milleti

nûrâniyet-i fikriyeden mahrûm bırakmakla mütelezziz olan müstebit bir hükümdarın ahd-ı saltanatına (!) müsâdif olduğundan birçoğu kıymetdâr gazelleri, beyitleri çıkarılmış ez cümle:

Böyle kalır mı daim medâr-ı kevkeb

Mısraı – bugün hazîz-i fenaya sukût etmiş olan Yıldız hakkında bir sâniha-i teşe’üm (!) addedildiğinden – tayy olunmuştur.

Hâzık Efendi’nin Tefsir-i Kâdı üzerine gayr-ı matbû talikâtı vardır. Marifetnâme sahibi İbrahim Hakkı hazretlerinin Farısı hocasıdır. Müşarileyh tarafından tanzim olunan beyt-i âfinin gösterdiği veçhe ile [1176] târihinde şükûfezâr-ı lâhûta rihlet etmekle Erzurum valisini senelerce eşk-i zir-i teessür bırakmıştır:

Hakkı denildi fevtine târih

Hakka yöneldi Hâzık Efendi

(Mekteb-i Kuzât İkinci Sınıf Talebesinden - Ömer Nasûhî (Erzurumlu), N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1929-1930)

Sohbet

Sohbet Esnâsında

Üç seneyi mütecâvizdir ki taşra ile yakından temasta bulunmuyordum bilhâssa maskat-ı re’sim olan Konya’nın i’lân-ı meşrûtiyetten beri ne gibi âsâr-ı terakkî gösterebildiğini ahâlînin meşrûtiyete ısınmak husûsunda ne derece bir fark-ı ibrâz ettiğini tamâmen anlayamıyorum; bu cihetle tesâdüf edebildiğim hemşehrilerimle maskat-ı re’simin iktisâb ettiği tezâhürât ve ahâlînin hâsıl eylediği meâsir-i intibâhı sorup öğrenmek bir zamandan beri bendenizde âdetâ i’tiyâd hükmünü aldı.

Bu kabîlden olarak tahmînen on beş gün evvel Konya’dan yeni gelmiş tüccârdan sandığım bir zata müsâdif oldum yine o merak ile hemşehrilerimin hâlinden, memûrînin hüsn-i hizmetinden, memleketin terakkiyâtından hâsılı bu ve emsâlî şeylerden sormaya başladım; meğer zavallının dertleri varmış, yana yana söylemek için

fırsata muntazır mı, ilk cevâbı şu oldu: birader bize i'lân-ı meşrûtiyet bir kış sabahında bahar güneşi tulû' eder gibi geldi biz o sabâhati latîf bir baharın ta'kîb edeceği zannında idik hâlbuki hiç de öyle olmadı, maatteessüf o ümîd boşa çıktı; meşrûtiyet bir güneş gibi idi, biraz yükselir yükselmez âfâkı yine eski muzlim bulutlar sardı, hava o kadar karardı ki âdetâ kış günü değil bir kış gecesi hâline geldi, bir kış gecesinde etrâfı temâşâ edenler ne gibi şeyler görebilirse o vakitten beri bizim de müşâhede ettiğimiz şeyler hep o kabîlden oluyor.

Kendisine son derece itimâdım olan musâhibimden bu türlü bir cevâb işitmek nihâyet derece cânımı sıktı, izhâr-ı teessür ettim: bu cevâba intizâr etmezdim dedim bunun üzerine aramızda şöyle bir muhâvere cereyân etti:

- Ne gibi bir cevâba muntazır idiniz, gazetelerin yazdığı gibi üç dört seneden beri her tarafta, her hususta birçok âsâr-ı terakkî nümâyân olmuş şöyle olmuş, böyle gitmiş öyle mi?
- Hayır. Henüz taşralarda maârif o kadar ilerlememiş olduğundan gazetelerin dediği gibi olmasa bile tasvîr ettiğiniz tarzda olacağını da ümîd etmiyordum.
- Demek maârif bir dereceye kadar terakkî etmiş olacağı için oralarda îcâb-ı meşrûtiyet, âsâr-ı adalet görülebiliyor? Hayır, hayır taşra ile burası beyninde öyle zannettiğiniz gibi fark filan yoktur, sizin fikriniz gazete ma'lûmâtıdır, müşâhede eseri değildir, böyle şeyleri göz ile görmeli göz ile...
- Demek ki burada da öyle muzlim hâller, kasvetli havalar görüyorsunuz.
- Evet!... Bunu daha garip göreceksiniz, ihtimâl ki inanmayacaksınız.
- Hayır, zât-ı âlîlerine i'timâdım olduğu için garip de olsa inanırım, söyleyin.
- Bu söyleyeceğim sözler, burada bizzat ma'rûz kaldığım hâllerdir: bu defa Konya'dan buraya keçi getirdim. Merdiven Köyü'nde eskiden kahvecilik eden Bursalı Mehmed isminde birini yevmiye on kuruş ücretle çoban tuttum merhum yine o köyden biraderi Arif Çavuş ve Arab Osmân ile birleşerek keçinin birini kesmiş birini de kaybetmişlerdir. Güya kestikleri keçi koruya girmiş imiş (!). İş yalnız iki keçi kaybetmekten ibâret olsa idi bir şey demek değildi...
- Demek oluyor ki dahası var!
- Evet, hem iki keçiden hem de dûçâr olduğum hakâret sebebiyle haysiyetimden oldum.
- Hükûmete mürâcaat etmediniz mi?
- Orada bir polis karakolu var, işte en çok hakârete orada o hükûmet me'mûrları tarafından ma'rûz kaldım.

- Ne gibi hakâret?
- Ne gibi mi? Söyleyeyim: Karakola ilk mürâcaat ettiğim zamân Fâik Efendi isminde bir polis vardı, Çoban Mehmed'i celbettirdi, Mehmed hepsini itirâf etti ferdâsı günü mürâcaat ettiğimde komiser muâvini midir nedir Fehmî Efendi isminde bir memûr gördüm, memûrda bir şiddet var ki istibdâd memûrları yanında halt etmiş. Memûr efendi o kadar vazife-şinâs ki olur şeylerden değil bizim iki keçiyi çalan ve çaldığını itirâf eden çobanı haklı beni haksız çıkardı...
- Çok şey! Sizi nasıl haksız çıkarıyorlar?
- Ha! Onun da yolunu bulmuşlar: Ben ne için çobanı yevmiye on kuruş ücretle tutmuşum, yevmiye bir mecidîye verecekmişim haksızlık etmişim, binâenaleyh benim tevkifim lâzım gelirmiş, kefil gösterdim de o sûretle kurtulabildim.
- Ey sizin keçiler ne oldu?
- Onları zekâtıma sayacakmışım memûr öyle söylüyor.
- Sonra?
- Sonrası hem hâlîme hem de mülk-i felâketine ağlamak oldu, nasıl beğendiniz mi?
- Garip!...

(Abdullah Atıf (Tüzüner) \ A (Ayn). Atıf \ Atıf, N.143, 25 Muharrem 1330 \ 2 Kânûnisânî 1327, s.2564-2565)

Tartışma

Safahât-ı Hayât

Safahât-ı hayat-ı beşeriyeyi pîş-i tefahhus ve nazar-ı imâna aldığımızda görüyoruz ki üzerinde meskûn bulunduğumuz arz, efrâd-ı beşerin ve onlardan müteşekkil akvâm ve hükümâtın bir mevki'-i cidâlgâhı, veya bir hâne-i saâdet ve mahall-i refâhı olmuş (!?)... Bir karış yeri için binlerce insanın irâka-i demine cevâz gösterildiği gibi fersahlarla yerleri de ezvâk ve lezâiz-i hayatiye için bir ma'kes, nice mahalleri de insanlara birer sahne-i sefâlet olmuştur.

Fakat geçen i'sâr ve ezmânın pençe-i tahribinden kurtulmuş onun asâb-ı insâniyeyi tedhîş eden hançer-i cellâdını irâe eden mahûf dişleri arasında unutulup da arkaya atılmamış hiçbir hadiseye tesâdüf olunabilir mi?!... Zavallı beşer!... Birbirini veli eden

vakayiin birisinden yakayı sıyırmadan diğerinin pençesine giriftâr oluyor!.. Unutmaz da ya ne yapar?!.. Geçen zamanın tevlît ettiği vakayiin mevcûdiyetine, o varlıktan yokluğa inkılâbına şehâdet edecek bir tarihten başka daha ne var?!....

Acı, cân-hırâş bir hiç!!.. değil mi?... Vâ hayfâ ki tarih de bazen yanlış zapt ederek geçen fecâyie bir de gaddarlık ilâve ediyor!... Ne çare ki o garip, hazîn-i hiçiye karşı bütün hâdisât-ı mâziyeye bir vücûd verecek var ise o da tarihtir. Çünkü asırların vücûda getirdiği hâdisât-ı azîmenin sûret-i cereyânını bütün ananâtıyla sînesinde hıfzederek beşeriyetin edvâr-ı hayatiyesi arasında marûz kaldığı felâketlere, cidâllere, kanlı muhârebelere bütün teferrûâtıyla sînesinin amâkından kopup gelen bir sadâ ile insanları vâkıf kılan tarihtir.

İşte o cânhırâş, fakat sevimli sadânın mahall-i infikâkı!... O hâdisât-ı mâranın bir ma'kesi?!... Aslından ise eser kalmamış?!.

Bir kere düşünölsün ki bütün bu havâdis bir kânûn-ı fenâyâ mahkûm, bütün eşya ma'dûm, bütün hâdisât ve şuûnât da bir emr-i adem-i hüküm-fermâ?!. Buna bu hâle varlık mı, yoksa yokluk mu demeli???... Bilmem hangisi doğru??. Var değil: Çünkü, bütün varlığı kuru bir sadâ!!.. Kuru bir hayâl!!.. Yok değil: Çünkü bir varlıktan ziyâde cânhırâş, feci, müellim!!... Hayâtın en meserret-âver, en ferâhfezâ günlerini bir kere düşünelim: Mevsim ilkbahar, bütün şevâhik-i cibâl-i mülevven şükûfelerle tezeyyün etmiş, yazın hülûlunu mübeşşer dağ eteklerinden seylân eden şelaleler dereleri taşlık boğazları bir şîâyı sîmîn ile âdetâ tenvîr etmiş, bütün sahrâ ve zemini bir hurde-i minâ-fâm düşünmüşçesine bir hudâret kaplamış, ağaçlar o yeşillikler içinden:

المع برقِ سرى امضوء مصباح
ام ابتسامتها بالمنظر الضاحى

Diyen şâiri hayretlere gark eden bir dil-rübânın ibtisâmına şibeh çiçekler, güller açarak zemîn ve âsumana rengâreng tarâvet vermiş!!...

Bakınız! Ne güzel?!.. Ne hoş?!.. Fakat aldanmayınız!!.. Yalnız nazarınızı biraz temdîd ediniz! Ne görürsünüz?.. Elbette arkasından muharrib bir hazân!.. Katî bir pençe!.. Nasıl?.. Her bir zerrât-ı tabiiyeye, mevâd-ı hayatiyeye enkâz hükmeder zehr-nâk bir

iksir!.. Biraz evvel görünen şu mutarrâ, mücellâ varlıkta bir solukluk bir sönüklük, bir eser-i memât-ı revnümâ! Hayattan hiç eser yok!...

Ne o ağaçların şehper-i zerrîn tavusa benzeyen yapraklarından, çiçeklerinden bir eser, ne de o dağların sîmîn şelâlerinden bir katre!. Ne de o sahraların, ovaların firâş-ı zümrüdünün bir parça!.. Ağaçların yaprakları dökülmüş; çiçeklerin boyunları bükülmüş, gönülleri reşke getirecek derecede rûy-ı zemîne tarâvet-bahş olan renkli, kokulu yeşillikler sararmış, birer çöp hâlini almış, hazân sâikaları bunları yakmış kavurmuş!... Âkıbeti bu değil mi?!

Zavallı beşeriyet!.. Kendisine bir nazar-ı hurde-bîni ile, yâhûd bir çeşm-i ibretle bakması kâbil olsa da bir de kendi kendini görebilse!... Hâl yine aynı hâl!... Varlık yine o varlık!...

Evet, görmek kâbil olamıyor. Olamıyor ki aldanıyor da şu gördüğünü bir varlık zannediyor. Doğuyor, büyüyor, bir aile teşkil ediyor. Fakat bunların her bir safhasında nice bin müşkilâta, nice elîm hâlâta marûz kalıyor. Çalışıyor, çabalıyor, bütün emeli vuslat-ı saâdet!.. Lakin heyhât!.. Ki dünyada o yok!... İşte müşkilât: Asıl dil-hırâş vakâyi' sonra zuhûr ediyor... Ne oluyor?.. Saâdet yerine âlâm ve ekdâr!.. Allah Allah ne oluyor?.. Aile reisi gidiyor. Evet mülkü'l-mevtin pençe-i kâhiresine teslim-i nefis ediyor!.. Çok şey?!.. Dün saâdet-i âti emeliyle yaşayan insan, zavallı insan bugün o saâdetten değil, âtiden bile mahrûm oluyor ha?!.. Allah Allah bu ne gaflet?! Bu ne emel?!... Yalnız bununla kalmaz o aile dağılır. O dernek bozulur. Günün birinde birkaç saat yek-diğerinin hasretine dayanamayan ana, oğul senelerce ayrılır.

Zavallı valide! Her birinin beşiği üzerinde geceleri sabahlara kadar döktüğü gözyaşları yetmiyormuş gibi, yüreğinin en derin köşesinden kopup gelen evlâd sevgisiyle köhneleştiği az geliyormuş gibi al sana bir iftirâk daha!.. Nasıl?! İkinci bir vaka-i dilsûz daha!.. Evet dilsûz... Çünkü bir ikinciye de – fakat bu defa ciğer pâresini – o hâdimü'z-zâtın pençe-i bî-emânına teslim ediyor! Sübhanallah ne garip tecelli!.. Saâdet ha!?!...

Zavallı kardeş! Başkasının bir gül ile dokunduğuna rıza göstermediği kardeşini bak nasıl görüyor. Balın ihtizârında üzerine hücum eden şedâidin taht-ı tazyîkinde ezilir. Kurtarsın!. Ah! Kâbil değil.. Aradan çok geçmez onu da habgâh-ı ebedîsine teslim eder.. İşte bir firkat-ı ebediye daha!.. Saâdet ha!?!..

İşte bu da böyle geçer. Acaba bu hâl-i esef-engîzi dikkatle bir gören, görebilen var mı!?... Asla!...

Zavallı beşeriyet!.. Şu dûcâr olduğu hâlâta bakınız!.. Kalbinde bütün gün beslediği âmâle bakınız!.. Allah Allah ne kadar gaflet!...

Bir küllide hem-nevinden biri âciz, marîz, fakir, aç, kimsesiz etrâfından hiç ümidi yok.. El kadar etimek, bir bardak suyun hasretiyle ah vah etmekte... Ne hazîn bir hâlet?!..

Bir diğeri de âlî kâşânelerde, nimetler içinde menâfi-i şahsiyesi uğrunda türlü tuzaklar kurarak hemcinsinin zilletlere, ukûbetlere giriftâr olmasından lezzet-yâb olmakta.. Ne rengîn bir levha?!..

Beşeriyetin geçirdiği şu vakâyi’-i elimenin iki gün sonra varlığına da bir tarihten başka şehâdet edecek şey de bulunamıyor. Sübhanallah.. Ne elîm bir varlık!.. Ne acı yokluk!... Tekrar edelim: Bu varlık mı?!.. Yokluk mu?!.. Tarih kadar bir varlık!..

Zavallı beşeriyet şu gözünün önünde cereyân eden safahât-ı hayâtın bütün garâbetine karşı ebkem Cenâb-ı Kahhâr-ı azîmin

« فسيبجان الذي بيده ملكوت كل شيء وإليه ترجعون » ¹⁵⁷ hitâb-1

lâhûtîsine boyun eğmiş, ¹⁵⁸ ser celîli zuhûr etmiş, eflâka ser çeken sengîn dağların üzerine doğru cânib-i ceberût-ı azamdan yükselip gelen

« وتكون الجبال كالعهن المنفوش » ¹⁵⁹ nidâ-yı celâlî karşısında bir savle-i girdbâda uğramış çör çöp gibi uçtuğunu görerek titriyor, çabalıyor, koşuyor fakat nereye gitse aynı hâl!..

İşte bu âlem-dâr ve gîr bu son hevl-engiz vâkıa ile bütün fecâyîine, bütün fezâyihine nihâyet veriyor. Fakat zemin binlerce seneden beri sînesinde taşıdığı emvâtı daha ziyade taşımaya tahammül edemiyor. Artık şimdi sizi değil kendimi düşünmek zamanı diye bu

¹⁵⁷ “Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz.” (Yasin 36\83).

¹⁵⁸ “Dağılıp toz duman haline geldiği,” (Vâkı’a 56\6).

¹⁵⁹ “İnsanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olduğu, dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür (o Kâria!)” (Kâri’a 101\5).

müthiş vukûâtta tir tir titiyor, bütün onları üryân bir hâlde dışarı atıyor! Artık her taraf şîrâze-i intizâmdan çıkıyor her şey muhavver-i aslisinden inhirâf ediyor. Âsumân ağlıyor. Sireşk yerine bütün nûr döküyor. Artık ne yıldızlar ne de kamer kalmıyor. Hûrşîd-i azam ise kürre-i zemîne oluklarla akıttığı ziyâsını bir şark-ı ademe tevcîhiyle zılâm-ı ebediyet içinde mahvolup gidiyor. Varlık nâmına bir şey kalmıyor. Hatta tarih de kalmıyor..

Bu sûretle her şey tamam oluyor. Bu velvele-i hilkat bitiyor, mücâdelât-ı hayatiyeden bir şey kalmıyor. Her şey sâmit, her taraf sâkit... Cihân bir makbere-i samt ve sükûndan, en doğrusu âlem dediğimiz varlık bir yokluktan ibâret kalıyor.

« كل شيء هالك الا وجهه »¹⁶⁰ bu sûretle zuhûr ediyor. Bu müthiş sükûtu ancak

« لله الواحد القهار »

cânib-i Hallâk-ı Bâkî'den yükselen

¹⁶¹ ihlâl edebiliyor.

İşte bütün varlığın hakiki mevcûdiyetin bundan sonra başladığı görülüyor Allah Allah varlık bildiğimiz bir yokluktan fakat yok zannedilen şey hakiki bir varlıktan ibâret oluyor. Allah Allah!... Ne ayân bir hakikat?!.. Ne derin bir gaflet!..

سبحان من تحيرني صنع العقول
سبحان من قدرته يعجز الفحول

(Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet, N.140, 4 Muharrem 1330 \ 12 Kânûnievvel 1327, s.2516-2519)

Nutuk

Ser Muharririmiz Faziletli Mustafa Sabri Efendi Hazretlerinin bu kere li-ecli'z-ziyâre daire-i intihâbiyesi olan Tokat'a vusûlünde mustakîline hitâben irat buyurdıkları nutuktur

¹⁶⁰ "O'ndan başka tanrı yoktur." (Kasas 28\88).

¹⁶¹ "yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?" (Yûsuf 12\39).

Muhterem Hemşehrilerim!

Vatanımızı son nefesinde kurtaran inâyet-i İlâhîye ile erbâb-ı hamiyetin fedakârlıkları sâyesinde Meclis-i Mebûsân-i Osmânî açılmış ve hakk-ı âcizânemizdeki hüsn-i zannınız bizi bu mecliste bulunacak olan milletvekilleri meyânına idhâl etmişti. Otuz üç seneden beri tahrip edilen bir mülkün yedi sekiz ay zarfında ne kadar tamiri mümkün ise işte o daire-i imkânda çalışan meclisimiz bu senelik vazifesini ikmâl ettikten sonra bizi teveccühât-ı gıyâbiyesine lâyıık gören hemşehrilerimizle gelip görüşmek arzusu kalbimizde hâsıl oldu. Bilhâssa bendenizin ahvâl-i sıhhiyem meşâk-ı seferiyeye mütehammil olmadığı hâlde vârid-i hâtır olan o gibi mevâni', sevgili memleketimi şu vesile-i fâhire ile görmek iştiyâkını yenemedi. Elhamdülillah işte birkaç günden beri aralarında doğup büyüdüğüm muhterem hemşehrilerime kavuşmak, munis, dil-nevâz nazarlarımızın muhît-i inîtâfında bulunmak saadetine nâilim.

Müsâadeniz olursa bundan sonra da hepimizin vazife-i asliyesine ait birkaç kelime söyleyeceğim:

Târihen sâbit olan hakâyıktandır ki bizde meşrûtiyet yeni kabûl edilmiş bir emr-i muhaddis olmayıp sadr-ı İslâm'da zaten mevcûd olan bir idâre-i meşrûadır. Milletle müşâvere etmek, efrâd-ı ahâlînin en âcizine varıncaya kadar hak kelâmını tanımaktan ibâret olan meşrûtiyet sonraları milletin elinden nez' edilmişti. Demek istiyorum ki meşrûtiyeti Avrupalılardan almadık. Esâs itibâriyle bizde zaten var idi. Belki onu Avrupalılar bizden aldılar. Hatta İslâm'da kadimen mevcûd olan hâkimiyet-i millîye bugün Avrupa'da bulunan hâkimiyet-i millîyenin fevkindedir. Görmez misiniz ki Avrupa hâkimiyet-i millîyesinin aksâ-yı merâtibini gösteren cumhuriyetlerde bile gayr-ı mesûl bir ferd bulunduğu hâlde İslâmiyet'te Cenâb-ı Hak'tan başka herkes mesûldür. Demek ki İslâmiyet'te ma-ziyâde mevcûd olan meşrûtiyet ve hâkimiyet-i millîye bizim kaybedilmiş bir hak-ı meşrûumuz idi. Geçen seneki inkılâp üzerine işte bu hak mevcûd-ı mağsûbumuzu gasıbın yedinden istirdât ettik. O günden beri lehü'l-hamd ve'l minne nimet-i meşrûtiyetle mütenaim bulunuyoruz. Şurasını da söyleyelim ki yapmak yıkmaktan güç olduğu hâlde otuz üç senede yıkılan bir mülkün bir senede tamir ve termîmi bütün bütün gayr-ı kâbil olduğu gibi hele çalışmaksızın, eski âdetlerimizi terk etmeksizin kendi kendine meşrûtiyetten fayda beklemek kâr-ı âkıl değildir. Malûmunuzdur ki istibdâd, milletin şan ve şevketi ile beraber ahlâkını da bozmuştu. Devr-i sâbık, büyükler arasına rekâbet ve münâfeset küçükler yani fukarâ arasına da atalet

ve müsekkinet ilkâ etmiş hele hükümetin vazifesi zâlimlere, mütegaliplere istinâd-gâh olmaktan ibâret kalmıştı. Evvelce zâlimlere arka olan hükümet bundan sonra inşallah acize ve mazlûmîne melce olacaktır.

Devr-i sâbık bütün efrâd-ı milleti birbirinden soğutmuş akrabayı akrabadan komşuyu komşudan vatandaşı vatanıştan ayırmış herkesi birbirine karşı yabancı bırakmış elhâsıl vatandan garip düşürmüş idi. İstibdâd, kalplerden vatan muhabbetini menfaat-i umûmiye hissini silmiş ve yalnız menfaat-i şahsîye fikrini terviç eylemişti. O derecede ki çalışanlar nefsi nefsi diyerek çalışır ve zu'mmunca kendi işini yoluna koyduktan sonra başkası ne olursa olsun demekten çekinmez ve erbâb-ı nâmûstan addolunanların ekserisi bile bana dokunmayan yılan bin yaşasın mesel-i mezmûmunu hatt-ı hareket-i ittihâz etmek derecelerinde duygusuz bulunurdu. Bu fikirler bir adamın kendi menâfi'-i nokta-i nazarından bile ne kadar yanlış fikirlerdir. Bugün hadl-gâh-ı hayatta menâfi'-i şahsîye yerine menâfi'-i millîye kâim olmuştur. Düşkün ve haysiyetsiz bir milletin en mesûd efrâdı dahi bedbahttır. Daha doğrusu düşkün haysiyetsiz bir milletin mesûd efrâdı olamaz. Bugün milletler yek-diğerine karşı yekpâre bir kitle hâlinde bulunmak mecbûriyetinde iken herhangi bir milletin efrâdından biri kendi menfaatini kendi saadetini milletin teâlîsinde aramazsa emin olsun ki evvela kendisi, hissi muattal olan bir uzv-i meflûc hâline gelmiştir. Çünkü hangi unsura mensûb olursa olsun bir devletin tebaası, bir vatanın evlâdı bir bedenın azası, bir küll-i mecmûunun eczâsı gibidir. Ve milletler ancak bu his ile mütehasıs olmak sâyesinde necât bulabilirler. Hâlbuki dünyanın her tarafında bugün kabûl edilen şu his, hikmet-i İslâmiye'de daha evvelce, daha vâsi' bir mikyâsta olarak takdir edilmiş ve "benî âdem âzâ-yı yek-diğerinden" buyurulmuştur. Hülâsâ-i kelâm asr-ı içtimâi ve ihtilât itlâkına şâyân devr-i hâzır-ı medeniyette insanlar derece derece hâl-i ittihâd ve içtimâdan tebâüdleri nispetinde muhâtaraya marûzdurlar, tabir-i ahirle bir adamın dünyada hâiz olduğu kuvvet müttehitlelerinin kesreti nispetindedir. Marûzâtımı biraz daha açık ve serbest bir lisân ile ifade edeyim. Hasımdan akrabadan mütecerrit veyâhût ehıbbâ ve asdikadan mütebâ'id olarak münferit yaşayan bir adamın kuvveti bir adamlık kuvvettir. Hasımdan akrabadan ehıbbâdan elli tane müttefikı bulunan bir adamın kuvveti de elli kişilik kuvvettir. Kezalik tek başına bir unsurun kuvveti bir unsurluk kuvvet ve dört beş unsurun bir araya gelerek akd-i ittihâd etmelerinden husûle gelen kuvvette beş unsurluk bir kuvvet olur. Onun içindir ki mesela tasavvuru bile kulûb-ı hamiyeti titretmek için kâfi gelen bir farz-ı muhâl olmak üzere Osmanlılığı teşkil eden anâsırdan Türkler, Ermeniler, Arnavutlar, Kürtler, Rumlar yek-diğerinden ayrı birer

idâre-i muhtâra hâline gelseler bu ayrılıktan mutazarrır olan yalnız biri değil belki her biridir. Ve her birinin hisse-mend oldukları bu büyük kuvvetin küçülmesini arzu etmeleri kadar şaşkınlık tasavvur olunamaz. Sürüden ayrılan koyunu kurt yer meseli malûm olduğu gibi zamanımızda yed-Allah aliye'l-cemâa fehvâ-yı âlîsinin hikmeti daha ziyade bir vuzûh ile tecelli etmiştir. Lisanımızın hayli zamandan beri alışmış olduğu medeniyet kelimesiyle insanlar medeni-i bittabiidir. Kaziye-i kadîmesini biraz tahlîl edersek ne anlarız? Medeniyet şehirlilik manâsınadır demek ki insanlar taben şehirli olmak üzere yaratılmışlardır; şu hâlde köylüler insanlığın gayr-ı tabii bir mevkiinde mi bulunurlar? Hayır, çünkü şehirlilikten maksat insanların mücerret bir yerde ziyadece toplu bulunmasından ibâret değildir. Şehir içindeki kalabalığa karıştığı hâlde kalben o kalabalıktan ayrı yaşayan bir adem-i medeni yani şehirli addolunmak istihkâkına mâlik olmadığı gibi buna mukâbil sakin olduğu karyenin büyüğünü küçüğünü hâlerinden, ahlâkından hoşnût bırakan bütün ahâlî-i karyenin kulûbunu kendisine celp eden bir adam da köyde medeniyet ve şehirlilik tesis etmiştir. Çünkü insanların şehirde bulunmasından maksat daha vâsi' bir mikyâsta benî neviyle teâvün ve tenâsüre müstaid bir hâlde bulunmaktır. Binâenaleyh bir insan köyde ikâmet etsin şehirde ikâmet etsin hemcinsinden ne kadar çok kişiye kendisini sevdirmiş ise ne kadar çok kişi ile kendi arasında karâbet-i ahlâkiye husûle getirmeye muvaffak olmuş ise medenilikte, şehirlilikte mevki o derece yükselmiştir.

Şu tafsilattan ittihâd ve ittifâkın medenilik ve insanlıkla derece-i münâsebet ve irtibâtı anlaşılmiş olsa gerektir:

Hâl-i infirâdda efrâd şöyle dursun en kuvvetli devletlerin yaşaması muvâfık-ı ihtiyât ve basîret görülmediğinden birkaç tanesi bir araya gelerek beynlerinde akd-i ittifâka lüzûm hissedyorlar. Binâenaleyh bugün bizde şu icâbât-ı içtimâiyeye ittibâ' bilcümle efrâd-ı Osmaniye Müslim ve gayrimüslim el ele vererek çalışmalıyız. Memleketimizin servet ve mamûriyetçe fakr ve tedennisî istikbâldeki ümitlerimize mâni' olamaz. Çünkü bir milletin âtisi nokta-i nazarından en korkulacak şey fakr-ı ahlâk ve fakr-ı mesâidir. Bir millet ne kadar düşkün ve ne kadar fakir olsa sermayelerin en büyüğü olan ahlâk ve mesâiyi elde ettikten sonra er geç belini doğrultur. Neticeyi tekrar ediyorum: Kemâl-i ittifâk ve ihlâs ile çalışmaya borçluyuz. Hukûk-ı cirâne riâyet muktezâ-yı diyânet ve necâbetimizdir.

قال تعالى يا ايها الناس انا خلقناكم
من ذكرواتي وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم
عند الله اتقاكم ان الله عليهم خير . 162

(Mustafa Sabri, N.43, 5 Ramazân 1327 \ 7 Eylül 1325, s.950-952)

Dil

Arnavutlar ve Hatt-ı Arabî

Umûr-ı malûmedendir ki insanlar arasında revâbıt-ı içtimâiyenin nâ-kâbil-i iftirâk bir sûrette tarsîni; onların ayrı ayrı levâzım-ı hayatiyeleri arasında vahdet-i peydâsına ve iştirâk-ı tesîsine vâbestedir.

Levâzım-ı hayâtiyeleri velev kısmen olsun müşterek olan insanlar, iştirâk nispetinde rasânet ve metâneti hâiz bir kütle-i mütecânise teşkîl eyleyecekleri kavânîn-i hayatiyenin icâbât-ı tabîyyesidir.

Bu levâzım-ı hayâtiye-i müştereke din, milliyet, lisan, secâyâ-yı müştereke, âdât-ı mütevâfika ve sâireden ibarettir ki tasnîf edilecek olursa cümlesi din ve milliyet gibi iki esas kuvvâya ircâ' edilir.

İnsanlar arasında bu kuvvâ-yı müşeddiden daha umûmî daha şümûllu bir kuvve-i lâsika vardır ki o da hakikat-ı insâniye hasîse-i nâzifedir.

Fikirlerin terakkisi ile insanlar hakikate takarrüb etmekte ve bir hedef-i vâhide teveccüh eylemekte velhâsıl bu tarz-ı tekâmülü takiple yek diğere yaklaşmaktadır. İştirâk-ı efkâr öyle kuvvetli bir râbıttır ki insanları insanlık zinciriyle yek diğere rabteyleyler. Terakkiyât-ı fikriye-i maddiye şu nazariyeyi bu asr-ı terakkide faraziye-yi sırfâ hâline

¹⁶² "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır." (Hucurât 49\13)

koymakta ve bu yolda devam edip gideceğine de istidlâl olunmaktadır. Fakat İslâmiyet ki insanların hedef-i tekâmülü olduğuna şüphe edilmeyen bir hakikat-i mahzadır; tamâmen sâha-i münevveresinde bulunanlar arasında nazariye-i sâlîfe bir hakikat-ı ameliye olarak tatbîk olduğu görülmektedir. İşte bunun için Müslümanlar edvâr-ı medeniyetin hangi safhasında bulunursa bulunsun yek-diğerine merbût olmuş ve her vakit kütle-i vâhide hâlinde bulunmuş ve bulunacaktır.

Din-i İslâm dâire-i feyzine aldığı ebnâ-yı beşeri birçok levâzım-ı hayatiyede tevhîd etmiş ve birçok secâyâ-yı güzîdede iştirâk ettirmiştir ki bunlar; kütle-i muazzama-i İslâmiyet'in birer revâbit-ı mâddiyesi hükmündedir.

Her kavim kendi kütesinin tezâyüdü, her hükümet kendi heyetinin metâneti için bu levâzım-ı müşterekenin tezâyüd ve takviyesine bir sa'y-ı hârikulâde ile çalışmakta olduğu şu zamanda bizim de bu revâbitin muhâfazasına, takviye ve tezâyüdüne çalışmamız bir vazife-i mütehattimedir.

Müslümanlar arasında müşterek olan levâzım-ı insaniyenin birisi de yazı meselesidir. Türk, Kürt, Çerkes, Kafkash, Türkistanlı, İranlı, Hintli, Cavalı, Kaplı velhâsıl on beş on altı muhtelif lisanla mütekellim olan bütün Müslümânlar yazılarını hatt-ı Kur'ân olan Arap yazısı ile yazarlar. Lisanlarında bulunup da Arapça 'da bulunmayan sadâları Arapça mütekâribine ufak bir işaret vaz' ederek harflerini ikmâl ederler. Yazıların iştirâkı vahdet-i lisânın bahşedeceği menâfiin nısfına mukâbil olduğunda şüphe edilmemelidir. Üç yüz milyona karîb Müslüman, hatt-ı Kur'ânî olan Arap hurûfâtı istimâlde müttehid iken bundan üç dört ay mukaddem Arnavut kardeşlerimizin Latin hurûfâtı kabûl eylediklerini işitmiş ve fevkâlâde müteessif olmuşuk.

İstihbârât-ı ahîremize nazaran Arnavut kulûbunca fikr-i sabıktan vazgeçilerek hatt-ı Arab'ın kabûlüne karar verilmiş ve Elifbâ dahi tertîb edilmiştir. Şu teşebbüslerinden dolayı Arnavut kardeşlerimizi tebrik eyleriz.

(İmzasız, N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.439-440)

İslâmiyet – Teşadduk Fi'l Lisân

İslâmiyet ki menba' ilim ve hikmettir. Her şeyin sâfiyetini, fitrattaki hâl-i ibtidâisiyle görünmesini ister. Nezâhet ister, letâfet ister.

Hâlbuki şimdi bir şeyin hâl-i ibtidâisindeki meziyet şöyle dursun, hiç de teellüf edilmeyen beşeriyete hiç de bir fayda temin etmeyen fuzûlî zahmetler, riyâkârî vaziyetler görüyoruz.

Gerçi bugün cihân-ı medeniyet ilim ve irfân, say ve sebât, fikr-i ciddiyet ve emel-i takib ve taharrî sayesinde o mahîrû'l-ukûl bedîalarla mücehhez ve muhteşem bir levha-i garra-yı şâz irae ediyor ki bu sahanın zemîn-i renginini tevşih eden her bedîa âdeta bir hârîka addine sezâdır.

Bu gibi a'mâl-ı medeniye ve efkâr-ı insaniye kütle-i beşeri yürütmek için bir nefha-i hayat-ı ümrân ifâza ve ihsân eder. Bu bir silsile-i tekâmüldür ki ondan taavvuk, tedennî-i kahkarîyi müstelzim olur. Fikr-i cevval-ı beşer, takibât ve taharrîyâtının ledünnîyâtına vâsıl oluncaya kadar her kademenin ucunda fikrinin müktesebâtını bir vezn eylemelidir. Ne kazanıp ne kazanmadığını anlamalıdır. Anlamazsa anlamaya çalışmalıdır. Fî-mâba'd telâhuk-ı efkâr, tevâli-i tettebbuât bize kucak doluları mesâil-i medeniyeyi hal için önümüze dökcektir. Çünkü: Fikr-i icâd-ı beşer pek müşkül-pesend olabilir ve bu haklıdır. Kanâat-i gayret kâfidir. Çünkü fikir, hurrâs-ı teâlîdir. Gâye-i emeli gördüğü hâlde yine sabırsızlık eder.

Peki!! Bunu ne teskîn edebilir? Ne ikna edebilir? Her taraftan fikri li-eclü'l-iskâ ihâta eden hakkın cereyânı doğruluk, sebât, sabır gibi hasâil-i mümtâzenin faâl bir kuvveti itmâ' eder.

Zaten bu sûretle kalb-i bîdâr-ı beşerde peydâ olan ışık, lem'a-i nezâhet işte bu! Evet bu!! Meşrû olabilir.

« وان ليس للانسان الامسى »

Fermân-ı celâleti şu emniye-i hâlisenin şâhid-i müzehheridir. Bizim hey'et-i umûmiyemizde görülen hâl ise bir hâl-i esef-i iştîmâlden başka bir şey değildir. Meğer biz bu medeniyeti, bu nezâhati beklemiyor meğer bu letâfeti istemiyor imişiz. Ca'li, riyâî

fakat hakikatte zehr-nâk mülâtıfa ve iltifâtlarla âdetâ medeniyeti tahkîr etmeyi adâd-ı insâniyete idhâl ediyormuşuz. Yaptığımız şeylerin hiçbirisinden haberimiz yok!!.

İşte acınacak bir hâl!! İşte mevcûdiyet-i ahlâkiyemizi kemirecek, bitirecek bir düşman!!.

Bir kelime, hatta bir harf telaffuzu için türlü edâlar ibrâz etmek, yâhûd kendinin kibar, asîlzâde olduğunu efhâm maksadıyla sade lisan yerine, tumturaklı elfâz istimâl etmek, eğilmek bükülmek, kelimeleri ağzında çiğnemek, sonra bunu da cilâ-yı cevher-i nezâhatin rûhu addeylemek, ve öyle itikâd etmek!!.

Doğrusu ya! Ben bundan medeniyet nâmına istikrâh ediyorum. Terakkiye doğru diye atılan hatve terakkiye olmalıdır. Yazıklar olsun ki biz dört seneden beri henüz terakkiyi, medeniyeti anlayamamışız medeniyeti lisanda değil, cinânda aramalıdır. Nice medeniler (?) lisanla yaptıkları kabahati sinânile temizleyemezler. Biz bu türlü medeniyete izhâr-ı teessüften kendimizi alamayız.

Teşadduk fi'l-lisan mezmûmdur. Hem şeran ve hem medeniyeten.

Fesâhat-ı kelâma mâlik olmamakla, safvet-i lisana vâkif bulunmamakla onların kendinde temessül etmiş gibi göstermek işte bu bir ihtilâs ve bir sirkat-ı medenidir ki buna cezâ mutasavver olamaz. Ulemâ-yı hukuk buna ceza, bu mütefassihe ikab tayîn etmemişlerdir.

İslâmiyet'te de bir ceza tayîn edilmemiş. Çünkü: Ne ceza tayîn edilse az, yine az, yine az.

Hadîs-i celîl-i Peygamberî'de:

• لعن الله المتشدين والمتشدقات •

buyurularak böylece izhâr-ı nezâket (?), ilân-ı edeb (?) taslaklığında bulunanlara la'n ile iktifâ buyurulmuştur.

Medeniyeten merdûdiyetine gelince: - çünkü bu gibi hâl-i ciddiyet, muâvenet, istikâmet, merhamet hislerini kökünden iptal eyler.

Ol vakit medeniyetten ziyâde vahşete, hissizliğe seri' adımlar atılmış olur.

Ciddiyetsizlik, merhametsizlikle mi medeniyeti teâlî (?) etmiş göreceğiz? Acaba buna hiçbir insan, bir vicdan kâil midir? Âlem-i medeniyet bununla mı mevkiini tahkîm edecektir?

İnsanı hakikat vadilerinden pek uzak uçurumlara düşürecek olan bu varta-i içtimâiyeden ne sûretle kurtulabileceğimizi düşünmek cidden her mütefekkirin fikrinde bir ukde-i müphem teşkîl eder.

Edeb ve fasâhat her lisanın belâgatini ikmâl eder bir rekn-i azîm-i mütemmimdir. Hoş tabirler; zerâfet-nümâ terkipler bulunmasında bir beis görülemez.

Lakin maâni-i harekât, mezâmin-i ahlâk ve evzâi-i hurûfa o dar yere sığdırırcasına uğraşmak; mefhûm-ı vicdân ve letâfeti mutarraz, müşa'şa terkîb, parlak cümle dizileri içinde aramak kabîlinden bir meşâk-ı maneviye giriftâr olmak, sonra bu külfete medeniyet namı vermek katiyen revâ değildir.

Ama manâ-yı maksûdî en rûhlu elfâz, en canlı tabirât ile tasvir eylemek erbâb-ı zevk-i belâgata göre memdûhtur. Zevk-i selîme muvâfık bir terkîb-i kinâi bazen hakikate takaddüm eder ve ondan eblağ sayılabilir.

Tatlı ve az kelimeli sözler kulûbu teshîr eder ve kâiline herkes meftûn olur.

Hâsılı münâferet-i vicdânî mûcib olacak şiddet-i kelâm, teşadduk-ı lisândan tevakkî eylemek medeniyet-i şer'îyeyi arzu edenlerce en doğru bir vazîfe-i ahlâk, en müessir bir meslektir.

Her hâlde:

« خیر الکلام ماقل و دل »

hadîs-i saâdetini unutmamak, hem de hâfızaya onu bir hâme-i belîğ-i iktidâr ile nakş eylemek icap edecektir.

(İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar \ A (Ayn). T (Tı). (Kal'a-i Sultaniyeli), N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2762-2764)

Dil - Arapça

Arapça'nın Tahsilindeki Mecbûriyet

Zâten elsine-i İslâmiye'nin kâffesine girmiş imtizâç etmiş olan lisân-ı fasih-i Arabî'yi taallüm ve tahsîle her mümin-i muvahhidin hele elfâz-ı kitâbiyesinin sülüsünü isti'yâb etmiş olan bir Osmanlı'nın şiddet-i ihtiyacı bulunduğunu beyân etmek ma'lûmu ilâm kabîlinden olduğu için serd-i delâile hâcet yoktur. Şu zamanlarda (hummâya tutulmuş marazâ gibi âsâr-ı Arab'ın bize lüzûmu kalmadı, hurşid-i pertev-nisâr-ı marifet Mağrib'den doğmuş âlemi müstağrak-ı envâr ediyor. Avrupa'dan gerek ticaret ve gerek ulûm her şeyi oradan öğrenmeli) diyen birçoklarının fikrine ashâb-ı ukûl-ı selîmin iştirâk etmeyeceği bedîhîdir.

Fakat şurasını da tetkîk edelim ki vücûd-ı kavmiyetimizin tezyînât-ı hâriciyesi demek olan envâ-ı âsâr-ı sînâati Avrupa'da aramak icâb ediyor. Avrupa'da arayıp işimize yarayanları almaya da memuruz. Lakin ondan evvel de sermâye-i bekâsını kendimizde bulmaya gayret etmek lâzımdır.

(ثبت العرش ثم النقش)

Kâide-i tabî'iyesi hükmünce evvelâ binanın esâsını halelden vikâye, ba'de tertîbât ve tezyînâtına bakmak icâp eder. Malûmiyyen arz-ı vücûd etmek için yabancı bir ele muhtaç olan bir heykel âsâr-ı sıfatla ne kadar tezyîn edilse, revnak ve fûrû'u arttırılsa yine cansızdır, çünkü kendiliğinden ileriye doğru bir adım atamaz vesâit-i sanâ'îye ve fennîye ile yürütülse yine mahrûm-ı idrâk, ve hatta kendisinden de habersiz olduğundan nereye gideceğini bilemez, yine yabancı bir elin sevk ve idâresinden hiç kurtulamaz.

Bir kavmin kendini bilmesi, tanınması, ihsâs-ı kavmiyet etmesi akvâm-ı sâireye karşı ispât-ı mevcûdiyet etmesi lisân, ahlâk, âdât ve bunların cümlesine hâkim olan efkâr ve itikâdât-ı dînîyesiyledir. Diyâneti za'fa uğramış ahlâk ve âdât-ı millîyesi inhitâta yüz tutmuş, lisânı bozulmuş bir kavmin ensâlî mevcûd olsa bile kendisi sahîfe-i âlemden silinmiş demektir.

Tabîi bizim de parlak bir mâzimiz, bir vakitler rehber-i medeniyet cadde-i terakkîde meş'al-i hidâyet olmuş gayretli eslâfımız vardır. Bunun için ummân-ı maârifeye atılarak

bugün pişvâ-yı terakkîden ma'dûd olan akvâm ile yarışmak da bizlere ait vazîfedir. Bu ise ancak vazîfe-i milliyemizi unutmamaya, unutulmaları der-hâtır etmeye, eslâfımızın nasıl adamlar olduğunu bihakkın öğrenmeye çalışmak, kendimizi de onlara kıyâs etmekle olur. Onların birçok emekleriyle husûle getirdikleri hâlde kıymet-i nâ-şinâslık seyyiesi olarak kûşe-i nisyâna atarak tozlar arasında çürüttüğümüz bî-hadd-ı pâyân kıymetli yâdigârlarından hiç olmazsa pençe-i ademden rehâyâb olabilenlerini tetebbu' eylesek işimize yarayacak birçok âsâr görürüz.

Arab'ın ulûm-ı riyâziye ve hikemiyesi şimdiki derece-i terakkîye vâsıl olmadığından ulûm-ı Arabiyeye nazar-ı istihfâf ile bakarak hiçbir istifâde edemeyeceğimizi iddiâ edenler, mu'tekedât ve a'mâle taalluk edenlerden tefâsîr ve ehâdisin envâ'ına ait olanlardan sarf-ı nazar edilirse ulûm-ı Arabiye'nin mühim ve hem de pek mühim bir kısmını teşkîl eden kütüb-i ahlâkiye ve hukukiyenin en değerlilerini ve mufassallarını Şark kütüphânelerinde de bulurlar.

Hâsılı Avrupa'dan ahz olunacak şeylerimiz varsa da âsâr-ı Arab'dan alacağımız daha çoktur. Belki ehemmiyetçe onlara fâik olduğunda tereddüt etmeyiz. Elyevm Avrupa'daki hâl-i sabâvette bulunan ilimlerin aslı ve onların ilerlemesine bâdî olacak şeyi güzelce tetkîk edecek olursak kâffesi medreseden yetişme İslâm ulemâsının yazmış olduğu kitaplardan tercüme olduğu meydana çıkar. Maksudımız bununla iftihâr etmek değildir yalnız şu içinde bulunduğumuz devr-i meşrûtiyette bâri, bîçâre virânelere devr-i sâbıktaki gibi solda sıfır gözüyle bakılmamasıdır.

Hâsılı bilmem talebe-i ulûmu ne tarikle vazgeçirerek Avrupa felsefeleriyle meşgûl etmek hevesine düşenler güzelce bilsinler ki talebe-i ulûm bu tarîki ibdâ-i terk edemez evet bir milletin şehrâh-ı temeddünde, meydan-ı terakkîde yol alabilmesine en büyük vâsıta-i teşvîk olan, mevcûdiyet-i kavmiyeyi hissettiren, mefâhir-i mâziyemizi nisyândan muhâfaza eden lisân-ı kavm-i necîb-i Arabî tahsîl etmeliğimiz zarûrî, mamafih her sınıfı binlerce mücelledâta bâliğ olan tefsîre, hadise, akâide, tasavvufa, ahlâka, fıkha, usûl-ı fıkha, tarihe, sîret-i terâcime ve hatta edebiyata ait kütüb-i Arabîyeyi kâmilen Türkçeye tercüme etmedikçe Arapçadan müstağni ve tahsîlinden de vazgeçemeyiz.

Bunların tercümesi ise birçok asırların geçmesini icâb eder. Velev asırlar geçse tercüme de olursa yine bî-şüphedir ki Kur'ân-ı Kerîm ile ehâdis-i şerîfe nükte-i Arabiyelerini muhâfaza edip dururken ta kıyâmete kadar Arabî lisânını tahsîl etmek üzerimize vâcibtir.

(Mehmed (Meğrili), N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1930-1932)

Dil - Fars Edebiyatı

Şükûfe-i Bahâristân

Efkâr-ı bî-sâmânı andıran evrâk-ı perişânımı geçen gün karıştırıyordum. Hayat-ı pür-igbirârım misali gubâr-âlûd-ı nisyân olmuş birkaç kâğıt parçası elime geçti. Metrûk bir kabrin kitâbe-i indirâsını, bî-baht bir nâsiyenin sernüvişt-i gam-efzâsını okur gibi – tozlarını silkip – o hutût-ı siyeh-rengi gözden geçirdim. Sekiz on sene evvelki zamanlarımın yâdigâr-ı mesâisi olduğunu anladım.

Ben, onları bir tâlib-i irfâna (Bahâristân-ı Câmî) okuttuğum sırada yazmış ve (Şükûfe-i Bahâristân) unvânıyla tabettirmek için (Encümen-i Maârif-düşmen!) e müracaat etmiştim.

Bir parçası (terakki) risâle-i muattalasına derç olduğu ve esasen elli altmış sahifeden ibaret bulunduğu hâlde aylarca Maârif'te kalmış, hemen sülûsân-mündericâtı – ahlâk-ı kübrâ tarzında – bozulmuş ve çizilmiş olarak (ber-vech-i tayy ve tashîh tab'ında be'is yoktur) müsâadesiyle iâde edilmişti.

Pây-ı istibdâd ile çiğnenen cibâh-ı mazlûmiyet gibi kalem-i istibdâdın hûnîn izleri altında inleyen o mecrûh eser, âlem-i matbuata çıkacak hâlde olmadığından – fukarâ hastaları misillü – bir köşeye atılıvermiş, âdetâ henüz canlı iken kabir-i mensiyete gömülmüştü.

Nefha-i meşrûtiyetin ifade-i hayat-bahşâsı olmalı ki:

Ba's-i bade'l-mevti ihtar edecek ve kefen-i be-dûş ve hâk ber-serdine bilecek bir hâlde bu defa likâ-nümâ-yı âşinâyî oldu.

Okuyanlar değil, yazan tarafından bile unutulmuş olan o zavallıyı yeniden peygüle-i hamûla atmaya gönlüm razı olmadı. Değersiz yazılarıma lütfen cây-ı kabûl gösteren (Beyânü'l-Hak)'ın sahâif-i muhalledesine nakletmeye karar verdim.

On sene evvel yazılmış kitap ve benim için hâtıra-i ahd-i şebâb olduğu cihetle tarz-ı tahrîrini tebdil yahut mündericâtını icmâl ve tafsîl etmek istemedim, yalnız (Bahâristân) hakkındaki şu malûmâtı mukaddime makamında ilâve eyledim.

Aded-i müellefâtı hemen yüze yaklaşan allâme-i kirâmî (Mevlânâ Nûreddin Abdurrahman Câmî) hazretlerinin âsâr-ı nâfia ve makbûlesinden biri de (Kitâb-ı Bahâristân) dır ki yirmi, otuz sene evveline gelinceye kadar memleketimizde müştâkîn-i maârife (Şeyh Sadi) nin (Gülistân) ve (Bostan)ından sonra tedaris olunurdu.

Müellif-i muhteremenin lisân-ı mubâhâtından da:

دمیدہ مر غزارش بر جوانب
شکفته لاله زارش درنواحی
ز شبم لاله را خوی در بنا کوش
ز باران غنجه رامی در صراحی
غزیر الدمع من عین السواقی
کثیر الضحک عن ثغر الاقاحی
اشارت میکند ترکس که می نوش
فان العفو للزلات ماحی
همی ترسم که از لطف اشارت
کند رهیز کارانرا مباحی

Kıt'asıyla tavsîf eylediği üzere Bahâristan, hakikaten bir bahâr-ı cihân-ı pâyidâr, bir gülzâr-ı ebed-ihdirârdır. Hâtimesinde muharrir:

تک وپوی خامه درین طرفه نامه
که جامی بدو کرد طبع آزمایی
بوقتی شد آخر که تاریخ هجرت
شود نه صد از هشت بر فزایی

Tarihinden anlaşıldığına göre 892 senesinde yani hazretin vefatından altı yıl evvel te'lif olunmuştur.

Ravzât-ı cennâtı tanzîren sekiz ravzaya münkasım olup her ravza-i behişt âyini, şakâyık-ı rengîn ve revâyih-i riyâhîni hâvidir ki – müellifinin dediği gibi – ne şakâyık-ı bâd-ı hazân ile pejmürde olur, ne de riyâhîni hulûl-i şitâ ile efsürde bulunur.

Hazret-i Câmî, evlâd-ı istikbâl için tuhfe-i girân-bahâ olan bu kitabı

(فرزند ارجمند ضیاءالدین یوسف)

عصمه الله تعالى عما يفضيه الى التنهف والتأسف)

ibâre-i

duâ-âmîzle tarîf eylediği – veled-i sulbiyesi – Ziyâüddin Yûsuf için yazmıştır.

Bunu kendisi söylüyor: “vakta ki ferzend-i ercmend Ziyâüddin Yûsuf lisân-ı Arab ve fûnûn-ı edeb tahsiline başladı. Etfâl-i nevresîdeye menûs tabiatları olmayan ıstılâhâtın birdenbire talîmi kendilerini tavhîş edeceğinden, bazen teşhîz-i fikrî ve teşvîk-i hâtirî için şeyh-i nâmdâr ve üstâd-ı büzürg-vâr (Muslihüddin Sadi-i Şîrâzi) nin enfâs-ı müteberrikesinden olan (Gülistân) kitabından birkaç satır okuduk. O esnada tarz-ı Sadi tetebbu’ edilerek muâsırîne dâsitân ve ahlâfa armağan olmak üzere birkaç sahife yazmak hatırıma geldi” diyor.

Tahrîr-i Bahâristân hakkında; tezyif-i ehl-i kemâli daima sermâye-i makâl ittihâz eden herze- gûyandan intişâr edegelmiş bir hezeyân vardır: gûya Mollâ Câmî’nin (Ziyâüddin) isminde bir tâlibi, daha doğrusu bir matlûbu bulunuyormuş onu gayet sevdiği için Bahâristân’ı nâmına te'lif etmiş. Hatta asıl ismi (Fevâidü’z-Ziyâiye) olduğu hâlde (Molla Câmî) diye iştihâr eyleyen (Kâfiye şerhi)ni de o tâlib, yâhûd o matlûb için yapmış! Aynı abâtîl olan bu ekâvîlin lisân-ı avâmdan zuhûru şâyân-ı teessüf olmakla beraber – rivâyete

göre – bazı kûteh-nazrânın zebân-ı tedrisinden sudûru acınacak ve ağlanacak hâllerdendir. Hazretin “nâ-mahrem yüzüne bakan gözün cüntüb olmuş demektir. Eşk-i nedâmetle onu tathîr et” meâlindeki:

چشمت چو جنب شد زرخ نامحرم
غسلش توز کریه پشیمانی ده

beyti (Edeb Yâhû) levhası şeklinde yazarak bu gibi nâkillerin pîşgâh-ı intibâhına asmak zannederdim ki ilme ve ulemâya pek büyük bir hizmet olur.

Deb-i din-i müellifin olduğu üzere Mevlânâ Câmî Bahâristânı’nı “erbâb-ı talebin nazarında kadr ü kıymeti artmak için bu nevi urûsu ne ile tezyîn edeyim? diye aklıma sordum:

Sülâle-i Timûr’un medâr-ı iftihârı olan Sultan Hüseyin’in cevâhir-i binâsı ile cevabını verdi” demek olan:

باخرد کفتم چه سازم زیور این نوعروس
تا بچشم خواستکارانش فزاید زیب وزین
کفت درهای ثنای شهریار کامکار
نصرة الدنيا معزالدوله كهف الخافقين
اختر برج جلالات کوهر درج شرف
شمع بزم دوده تیمورخان سلطان حسین

Kıt’asıyla tavsîf eylediği (Hüseyin Baykara)’nın nâm-ı şahanesiyle tevşîh etmiş ve müşârünileyhin medhinde ilerleyerek “Şeyh Sadî Gülistânı’nı – bundan evvel – (Sa’d bin Zengi) nâmına tertîb etmişti. Benim Bahâristânım bir zâtın ismiyle teşerrûf etti ki Sa’d bin Zengi ona köle olmaya lâyıktır”

Manâsını ifade eden:

کاستان کرچه سعدی کرد زین پیش
بنام سعدبن زنیکی تمامش
بهارستان من نام از کسی یافت
که شاید سعدبن زنیکی غلامش

Kıt'asını yazmıştır.

İhtimâl ki Hazret-i Câmî'nin şu hareketini şâirâne hulûskârlık telakki edenler olacaktır. Daha iki sene evvel "sâye-i şânihîde havalar iyi gidiyor!" diyecek kadar tekâpûy-ı kelbânede buldukları hâlde şimdi – münasebeti olsun olmasın – (sâye-i millette) sözünü çiğneyen o ağızlara sorulur ki: devr-i Hamidîde bir kitap yazmaya muvaffak olup da (senâ-yı şehriyârî ve duâ-yı tâcdârî!) olmaksızın bastırabilmişler midir?

Molla Câmî, devr-i sabık muharrir ve şairleri misillu bir tâcdâr-ı hûnhârın kaside-hân-ı mezâlîmi değil, Hüseyin Baykara gibi bir padişah-ı âdilin medâyah-nüvîs-i adâletidir.

O Hüseyin Baykara ki (Horasan) tahtında 38 sene müddet-i kemâl-i adl ve hakkâniyetiyle hükümrân olmuş, (Ali Şir Nevâî) gibi nâdire-i devrânı sadrazam naspederek memleketin i'mârına, tebaasının terfîhine çalışmış, ulemâ ve urefâyâ fevkâlhad teveccühler gösterip Hazret-i Câmî ata bineceği vakit üzengisini tutacak kadar mütevâzî davranmıştır.

İlim ve irfana bu kadar muhib olan bir padişah-ı âlî-câh sevk-i hulûs ile değil, şevk-i ihlâs ile methodilmez de ne yapılır?

مادح خورشید مداح خوردست !

Bahâristân'ın şürûh-ı müteaddidesi vardır. Telîfinden pek az zaman sonra (Hızır bin Mustafa) tarafından ilk defa yazılmış ve 962 tarihinde istinsâh olunmuş Arapça bir şerhi nezdinde mevcûddur. Fakat en mükemmel şerhi (Mehmed Şâkir Efendi) nin tahrîr ve Selim-i sâlis nâmına ithâf eylediği (Hediyetü'l-irfân der-şerh-i Bahâristân)dır. Kelimât ve

ibârâtın meâni-i sahîhesini ve ebyât ve kıt'aâtın hucûr ve evzânını izâh ve tafsîl eden bu şerh cidden bir eser-i kıymetdâr olup 1209'da telîf edilmiş ve 1252'de matbaa-i âmirede tab olunmuştur.

Hâtimesinde şârihin târih-i âtisi vardır:

Bahâristân-ı aşk olduysa zâhir

Hezârından bu nağme oldu sâdir

Riyâz-ı lutfu gayet dil-rübâdır

Hikâyâtı gibi emsâli nâdir

Benim bu tercümem de olsa lâyık

Safâ-bahş kulûb cümle-i zâir

Ola târihi veş her demde tâze

Bu bostân-ı nihâl tab-ı şâkir

1209

(Tâhirü'l Mevlevî, N.70, 18 Receb 1328 \ 12 Temmuz 1326, s.1381-1384)

İslâm Dini - Fetva

Kurbanlar Hakkında Fetvâhâne-i Celîlenin Beyânnâmesidir

Iyd-i adhâ münâsebetiyle zebh edilecek kurbanlar esmânının Donanma-yı Osmânî îânesine verilmesini câiz ve bununla emr-i İlâhî olan zebh-i kurban sâkıt olup olmayacağı hakkında istiftâyı hâvî Bâb-ı Fetvâ'ya çekilen telgrafnâme ve ol bâbda vürûd eden istidânâmeler üzerine fetvâhânedeki verilen mezkûrede adhîyenin vâcib olan eyyâm-ı nahrde irâka-i dem olup bu da hâlis-i Hakullâh olduğu cihetle zebh etmeksizin kurbanın aynını veya bedelini tasadduk vâcibi ıskât etmeyeceği ve ancak zebh edilerek vâcibi

edâdan sonra cülûd ve lühûmunu ve ol cülûd ve lühûmun bedellerini ve vâcib olmayıp müteveffî ebeveyn ve akraba ve taallükât ve ehîbbâyâ veya suver-i sâire ile tetavvuan zebh edilecek kurbanların bedellerini emr-i hayr-ı mezkûre itâ câiz ve meşrû' olduğu ve üzerine zebh-i kurban vâcib olup da eyyâm-ı nahrde vâcibi edâ etmeyip kasden vaktini fevt eden ganî kimselerin zebh edeceği kurbanın bedelini tasadduk etmesi lâzım olacağı ve mamafih vâcibi vaktinde ifa etmediğinden nâşî ol kimselerin günahkâr ve âsim olacakları ifade edildiği Bâb-ı Meşihat-ı Aliyyâ'dan bildirilmiştir.

(İmzasız, N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1658)

İslâm Dini - Fıkıh

Nezâfet, Tahâret

Âlemde ehl-i niam olan sıhhat ve âfiyetin husûl ve devamını temin eden esbâb ve vesâil arasında tahâret ve nezâfet en ziyâde hâiz-i ehemmiyettir. Sıhhat ve âfiyet nezâfet ve tahâretle kâimdir.

Hikmet-i hayâta ve manâ-yı vesî-i insâniyete âşina olanlar tahâret ve nezâfet muktezayâtına riâyetten asla ferâgat edemezler. Nâ-pâk ve gayr-ı tâhir hâlât-ı sıhhati ihlâl ve bi'n-netîce hayata tesîrât-ı seyyie ayyukâ' eylemekle beraber nâm-ı güzîn-i insâniyette de şîn-i azîm îrâs eder. Tahâret ve nezâfetten âzâde ve levsıyyât ile âlûde bulunanların şân ve şeref-i insaniyetten hiçbir nasîbi olamaz, hazîz-i züll ve müsekkinetten başka bir mevki bulunamaz.

Maddiyât ve maneviyâtın yek-diğetine irtibât ve münâsebetini inkâra mecâl yoktur. Ahvâl-i maddiye ve zâhirelerini tanzîf ve tathîr edemeyenlerin ahvâl-i maneviyeleri de mutahhar ve musaffâ olmak baîdü'l-ihimâldir.

Ne fakr u zarûret, ne de başka bir sebep ve hâlet-i icâbât nezâfata mâni' addedilemez. Mülevves ve nâ-pâk bir hayat ile itilâf edenler için ihtiyaç ve zarûret hiçbir sûretle vesîle-i mazeret teşkîl eyleyemez. Servet ve sâ mân da mülevves ve nâ-pâk kimseleri tathîr ve tanzîf edemez.

Ahvâl-i maneviye ve temâyülât-ı rûhîyeleri muhtell ve müşevveş olanlar fukarâdan da bulunsa ağniyâdan da olsa nezâfet ve tahâret vecâibini takdîr edebilmekten mahrûmdur. Musaffâ ve mutahhar bir kalp ve vicdâna mâlik olmayanların şeklen ve zâhiren gösterebilecekleri âsâr-ı nezâfet tetkîk ve istiknâh olunur ise hakikat tahâretten pek bâîd olduğu anlaşılır. Şurası müsellemdir ki tebâhî ve tefâhür gibi – cühelâ ve humekanın şiârından olan – bir maksad-ı vâhî ile pek ziyâde zibayişli melbûsât-ı girân-bahâya bürünmek, bî-nef’ ve fayda tecemmülât ve tezyînât ile uğraşmak nezâfet ve tahâret-i hakikiyeyi temîne kifâyet edemez: Ef’âl ve harekât-ı tabîyesi cihetiyle ifrâzât-ı dâimeden hâlî kalmaması zarûrî bulunan beden tathîr ve tanzîf edilmeyip de yalnız en üste gelen melbûsâtın kıymetdâr ve müzeyyen bulundurulması sûretiyle maksad-ı aslîye takarrub edilemez. Melbûsâtın hâricen iktisâ edilenlerinden ziyâde doğrudan doğruya vücûda temâs eyleyen kısmına itinâ olunmak lâzımdır. Aylarla olmasa bile günlerle su yüzü görmeyen bir vücûda – ne kadar girân-bahâ olur ise olsun – geçirilecek bir libâs ile murdarlık izâle edilmiş olamaz, belki o libâs-ı fâhir de telvîs edilmiş olur.

Vâkıa mülevves ve müstekreh bir şekil ve kıyafetle enzâr-ı âlemi tenfîr eylemek asla câiz olamaz. Fakat melbûsun cins ve kıymetine değil tahâret ve nezâfetine dikkat edilmek icâp eder velev ki cinsen ve kıymeten adi olsun, hatta yamalı bulunsun da nâ-pâk olmasın, nefret ve ikrâhı celp eylesin.

Mülâhaza ve muhâkeme kudretine gayr-ı mâlik, ale’l-amyâ görüp işittiğini tatbîk ve taklide münhemik olanlar veya bâtil ve sakîm kıyâsâta tabiiyet edenler için muayyen ve üstüvâr bir meslek ittihâzı kâbil olamaz. Her gün her saat bir tavır ve kıyafete girip çıkarlar ve hiçbir şeyin künh ve hakikatini teyakkun edemezler. Sakîmi, müstakîm-i nâ-pâkî tâhir zan ve kıyâs ederler. Galebe-i evhâm ve zünûn ile ne olduklarını, ne yapmak istediklerini takdîr ve tayin edemezler, bâzîçe-i hevesât ve müştehiyât olurlar.

Tekazâ-yı behîmiyyet ile dem be dem iştidâd ve galeyân eyleyen ihtirâsâta mukâvemet imkânı kalmaz. Akıl ve mantıktan eser görülemez. Mecnûnları bile hayrete ilkâ edecek harekât ve muâmelâta tasaddî edilir.

Hakikat-i hâlde hiçbir ehemmiyeti hâiz olmayan vâhî ve nefi’ ve faydadan hâlî husûsâne lüzûmundan pek çok ziyâde atf-ı ehemmiyet olunur da diğerk cihette cidden mühim ve itinâ ve ihtimâmı müstelzim ahvâl-i müsâmaha ve ihmâl ile geçiştirilir. Muhsinât ve menâfi’i mücerreb ve muhakkak bulunan hâlâttan irâz edip de mâhiyet ve

âkıbeti meşkûk-ı umûr ile uğraşmak, sıhhat ve hayatı mehâlik ve muhâtarâta ilkâ eylemek şüphesiz makûl ve makbûl bir hareket addolunamaz.

Şu cihân-ı bekâ-i nâ-pezîrde hayatın ve geçen eyyâm ve evkâtın bir daha ihtimâl avdeti mutasavver değildir. Vakitler hitâma ermeden fırsatı ganimet bilip dalâl ve gaflete düşmemek taharrî-i sıdk ve sevâb ile mâdâmü'l-hayat huzûr ve selâmetten dûr kalmamak sahîh ve sâlim bir meslek ittihâz ve takîbine tevakkuf eyler. Mesleksiz yaşamak hayâlinde dolaşanlar, hayat ve âkıbetlerini fedâ etmiş olurlar.

Mütemâdiyen ve müstemirren muvâfık ve mülâyim rüzgârlara telâfi olunamaz. Günün birinde, hilâf-ı intizâr havalarda zuhûr etmek mukarrerdir.

İhtiyât ve tedbirden vâreste bulunanlar zor havaya mukâvemet edemez, dâmân ve girîbânını derleyip toplayamaz. Fakat zamanı geçtikten sonra nedâmetten de bir semere husûle gelemmez. Umûr ve şuûnun bidâyetine değil avâkib ve havâtimine itibâr olunur. Makûliyet ve meşrûiyeti müphem muâmelât ve harekâtın ve efâl ve kuvâ-yı tabiiyeye sû-i istimâlâtın elbette bir netice-i hayriye istihsâl olunamaz. Avâkıbı derpiş-i mülâhaza edilmeden tasaddî olunan umûr ve efâl-i muvaffakiyete iktirân edemez. İşte mülâhaza ve muhâkemededen esâsen mahrûmiyet veya sakîm ve bâtil-ı kıyâsâne melûfiyet sâikasıyla temeyyüz-i nik ve bed edemeyerek nefis ve hevâya mağlûp olanlar nazîfi nâ-pâk, nâ-pâkı da pâk zann ve gümân eylemekten vâreste bulunamamaları zarûrîdir.

Dikkat ve ibrete şâyândır ki nezâfet ve zarâfeti kendilerine has add, herkese, her şeye karşı nazar-ı istihfâf ve istikrâh atfeyleyen birtakım sebükserler tecemmülât-ı zâhirelerinden tecrîd edilince mâhiyet-i asliyeleri taayyün ve istikrâh ve istihkâra en ziyâde kendilerinin elyak olduğu tebeyyün eder. Hadd-i marûftan fazla tecemmül ve tezeyyün ile işigâl husûsen ricâl için nâ-şâyeste bir hâldir.

Tecemmül ve tezeyyün başka vecâib-i nezâfet başkadır. Şekil ve kıyafetçe muhâfazai intizâm ve tahâret lüzûmu elbette inkâr olunamaz. Fakat nev-arûs gibi bütün dikkat ve ihtimâmını zîb ve ziynete hasr ve umûr ve meşâgil-i ciddiyesini bile fedâ ederek saatlerce kaşıyla saçıyla uğraşmak, insanıyeti tezyînden ibâret farz etmek belâhet ve cinnetten başka bir şey değildir. Bilfarz ayaklarının ve üzerine geçirdiği çoraplarının tathîri lüzûmunu tahattur bile etmeyip de kunduralarının günde birkaç defalar lustresini unutmamak, her gün değilse bile bazen istihmâm-ı vücûbunu takdîr eylemeyip de yalnız başını elini pudralarla kolonyalarla tathîr emelinde bulunmak bittabi nefsü'l emre tevâfuk

edemez. Hele zamanımızda pek ziyâde şâyi' olduğu üzere –pür-gubâr ve her cihetle murdâr olan – sokaklarda gezilen kunduralarla başkalarının büyüüt ve mesâkinine de pervasızca dâhil olmak, nezâfet ve tahâret icâbâtını pâ-mâl etmekle beraber büyük bir kayıtsızlık göstermektir. İtirâf ve insâf olunmalıdır ki: Memleketimizin ahvâl-i hâzırası öyle sokak kunduralarıyla dâhil-i büyüüt olmaya henüz müsait değildir. Buna ne fen, ne de hüsn-i tabiat mütehammildir.

Velhâsıl mekûlât ve meşrûbâtça ve melbûsât ve sâir husûsatça birtakım merâsim ve tekellûfât-ı bîhüdeye değil muktezayât-ı nezâfet ve tahârete dikkat ve ihtimâm eylemek vecâib-i insâniyedendir.

Şu vecîbeden gaflet ve fâsid ve kâsd-i âmâl ve emsâle mütebâit hiçbir veçhe ile mûcib-i şeref ve haysiyet olamaz.

Yalnız zaman-ı hâzırda değil – mādâmü'l-melvân – ulûm ve fûnûn terakkî ve tevsi' eyledikçe hükm ve hakâik-i âliyesinin daha ziyâde taayyün ve tecellisi vâreste-i iştibâh bulunan ahkâm-ı celîle-i şer'îyece emr-i tahâret fevkâlâde hâiz-i ehemmiyettir. Manen ve maddeten nezâfet ve tahâret şî'âr-ı müminindedir. Erbâb-ı imân mutlaka ve herhâlde, sûreten ve sîreten nazîf ve tâhir olur, nâ-pâk-ı umûr ve hâlât ile asla münâsebeti bulunamaz.

Âdâb-ı fâzıla-i İslâmiye'ce mekûlât ve meşrûbâta ve melbûsât ve sâir husûsâta ait usûl ve kavâid mazbût ve muayyendir. Gerek muâmelât-ı dünyeviyece gerek tâ'ât ve ibâdetçe tahâret ve nezâfet esâsıdır. Bu esâs takarrür ve tahassul etmeyince i'mâl ve ef'âl-i fesâddan âzâde addolunamaz, feyz ve salâh müyesser olamaz. Tahâret ve nezâfet hayatça husûl-ı sıhhat ve âfiyete medâr-ı azîm olduğu gibi tâ'ât ve ibâdâtın da vesîle-i sıhhat ve icâbâtıdır. Hürmet ve adem-i tahâreti şeran metîn ve sâbit olan hâlâtı muhâkemât-ı akliye ve indiyeye ile ta'lîl ve tahlile kalkışmak pek büyük bir cüret-i dalâletkârânedir. Hikmet ve basîret icâbâtını kabûl ve takdirden istinkâf ve hudûd-ı şer'îyeyi tecâvüz ile nefis ve hevâya ittibâ' eyleyenlerin mesâi ve ikdâmâtı bir hayr ve menfaati müntic olamaz.

Dikkat ve tesîri câlib-i mevâddandır ki: Umûr ve hâlât-ı muhaddeseden bazıları mülk ve diyârımızın ahvâl-i umûmiyesine ve örf ve âdâtımıza göre kâbil-i tatbîk ve müstelzim-i menâfi' değildir, dâ'i-i envâ'-ı mahâzîrdir, mahall-i sıhhat ve nezâfettir. Ahlâkça da müeddi-i zayıf ve teşettüttür. Zayıf ahlâk ise bir kavm-i cemâat için en büyük bir âfettir.

(İbnülemin Ahmed Tefkik, N.40, 14 Şabânü'l azim 1327 \ 17 Ağustos 1325, s.900-902)

İslâm Dini - Hukuk \ İslâm Hukuku

Siyâset-i Şer'iyye – 12

Sirkatin tarifî, hırsızın aksâmı, gasb ile sirkatin ayrı ayrı şeyler olduğu, usûlün fûrû'dan ve fûrû'un usûlden vukû' bulan sirkatlerindeki ahkâm-ı kanûniye ve şer'îye, zevc ile zevcenin yek-diğerinden sirkati, iddet ve aded-i talâkın bu husûstaki tesîri, iftirâk-ı emvâl ve ebdân, hukuk-ı umûmiye ve şahsîyenin yek-diğerinden farkı, mâl-ı mesrûkun müstehlek ve yed-i salisde bulunması sûretleri.

Sirkat bir mekân-ı muhrezden hafiyeten bir malı ahzettir. Mücrime ceza-yı sirkatin itâsında mâl-ı mesrûkun mekân-ı muhrezden ahzi şarttır. Fakat ihrâz iki türlü olur. Biri muhâfaza edilen emvâl ve emtianın hâne-i dükkân gibi mekân-ı muhrezde bulunması ikincisi de muhâfiz ile muhrez olmasıdır.

Makalemizin birinde söylediğimiz üzere bir sârikin Safvan bin Ümeyye'nin esnâ-yı nevmde başının altına koyduğu ridâ'ini sirkat gibi ki ceza-yı sirkat icrâ edilmiş idi. Demek oluyor ki, hırsız ya kendinde mevcut bir manâ yâhûd hafız-ı mâl itibarıyla. Mesela esnâ-yı râmda bir kimsenin nezdindeki eşyayı ahz etmek sirkattir. Sâhibinin nâim ve müsteykız olmasında fark yoktur.

Sirkat ile gasb yek-diğerine karıştırılmamalıdır. Çünkü gasb, Mecelle'nin tarif-i nâkızı ikmâl ile denilebilir ki, bir kimsenin izni olmaksızın mütekavvim ve muhterem mâlını cehren sâhibinin yedini izâle veya kasreder sûretle ahz ve zapt etmektir.

Bizim kanûn-ı ceza "gasb" tabîrini hiçbir maddesinde kullanmamıştır. Yalnız 252. maddesinde "nehb" tabîri vardır ki madde-i mezkûrenin siyâk ifadesi hasebiyle gaspa hamlolunabilir.

Gerek ibârât-ı şer'îyeden ve gerek kanundan istidlâl olduğuna nazaran sirkat, emvâl-i menkûleye mahsus olması iktizâ ediyor. Hâlbuki Ceza Kanûnu'nun 227. maddesinde bir kimse hırsızlık etmek için tefrîk-i emlâk alâmetlerinin yerlerini değıştirirse cünha

derecesinde mücâzât görüyor. Şimdi şu madde-i kanûna nazaran iki kişi beyninde müşterek bir tarla olup da taksîm ve her birinin hissesi alâmet-i fârika ile tefrîk edildikten sonra tarafeynden biri diğèrinin mülkünden yerini tevsî' maksadıyla alâmet-i fârikayı tahvîl ederse bu maddeye tevfi ken mi mütecâvize ceza vereceğiz? Yoksa bu gasb-ı arazi olmakla mütecâviz aleyhin mahâkim-i hukukiyeye mürâcaatla hukuk-ı medeniyemize göre ihkâk-ı hak etmesi mi lâzımdır?

Kanûn-i ceza şârihleri bu maddeyi yer çalmak değıil belki eşya çalmak maksadıyla tebdîl-i alâmet manâsına almışlar ise de iddiaları sarf-ı tevehhümât-ı fikriyeye müstenid ve nass-ı kanûna muhâliftir. Çünkü ibâre-i kanûniyedeki (değıştirirse) sîgasından bu tahvîlin bir şey çalmak manasına alınması hikmet-i hukuk-ı İslâmiye'ye âdem-i vukûftan neşet eder. Zira tahvîl, bir şeyi bir mekândan nakl ile mekân-ı âhirde ispattır. Şuna nazaran alâmet-i fârikayı tebdîl, tevsî'-i arâzî maksadına müstenittir. Eğer vâz'-ı kanûn "bir kimse tefrîk-i emlâk alâmetlerini tecâvüz ile hırsızlık ederse" demiş olsaydı kanûna şerh yazanların bu sûretle tevîlât ve mümâşatını hoş görebilirdik. Binâenaleyh bu maddenin hüsn-i sûrete ifrâğı arzu olunur.

Ceza Kanûnu'nun 216. maddesi mûcibince usûlün fûrû'dan fûrû'un usûlünden ve zevç ile zevce birlikte oldukları veya yek-diğèrinden müfârekat eyledikleri hâlde yek-diğèrine ait mâlı sirkat ederlerse ceza görmezler. Şu kadar ki kanûn tekerrürünü cerâim-i i'tiyâdiyeden addederek ceza verir.

Siyaset-i şer'îyeye gelince, usûlün fûrû'udan ve fûrû'un usulden ve zî-rahm-ı mahremden ve beyinlerinde karâbet-i nesebiyye bulunan zevç ile zevcenin yek-diğèrinden vukû' bulan sirkatlerde kat-i yedin âdem-i cevâzı tasrîh olunmasına mebnî şer', kanûn ile mütehaddiddir.

Bizim şark hukuku meseleyi, mesâil-i müstehireye sebebiyet vererek davâyı sürüncemede bırakmamak için tafsîl ediyor. Şöyle ki: Ruzaân olan sıhriyyetlerde yalnız ruzaân olan anasının mâlını sirkatte cezâ-yı sirkatin itâsı muhtelefün fih ise de ama ruzaâ-i kardaştan vukû' bulan sirkatte ceza lâzım geleceğı tasrîh edilmiştir.

Bir kimse bir kadından eşya sirkat edip de ba'de o kadını tezevvüç etse eğer henüz hükm-i hâkimü'l-ehâk olmamış ise ceza lâzım gelmeyeceğı meselesi müttefik-i aleyh olup ama hükm-i hâkimin lühûkundan sonra tezevvüç vukû' bulmuş ise cezânın lüzûmu ciheti muhtelefün fih ise de sahih olan âdem-i lüzûmudur.

Zevç ile zevce beyninde sirkat vukûundan sonra talâk suretiyle iftirâk vukû' bulmuş ise yine ceza lâzım gelmez.

Çünkü cürmün vukûunda zevcinin kıyâmı kâfidir. İddet için de vukû' bulan sirkatlerde icrâ-yı mücâzât lâzım gelmez ise de adem-i talâkın nazar-ı itibâra alınması lâzımdır.

Eğer üç defa tatlîk etmiş ise bu sûrette tekrar zevciyetin beyinlerinde kıyâmı müstahîl olmakla ceza-yı sirkatin itâsı lâzımdır.

Kanûnun "itîyâdî" nazar-ı itibâre alınması beyne'l-aile emniyetin münselib olmaması fikrine müstenid idüğü zâhirdir.

Fakat gerek şerhin gerek kanûnun derecesini beyân ettiği akraba beynindeki sirkatlerde ceza vermemesindeki maksadı mâl-i mehûzun hırzında şüphe âriz olup hudûd ise şübühât ile müntefî olacağı içindir.

Kanun-ı cezaya şerh yazanlardan bazıları zevç ile zevce talâk ile iftirâk ettiklerinden sonra yekdiğerinin mâlını sirkat ederlerse ceza göreceklerini sûret-i mutlakada beyân etmişler ise de yukarıda tafsilen beyân eylediğimiz üzere iddet için de olmaması lâzımdır. Şu kadar ki talâk-ı selase olursa iddet de nazar-ı itibâra alınmaz.

Ama iddet içinde talâk-ı rüc'uda mürâcaat ve talâk-ı kinâye ve bâyinde tecdîd-i nikâh imkân dâhilinde olmakla nâmûs-ı aileyi sıyâneten ceza verilmemesi lâzım ve fakat münâsebât-ı zevciyetin âdem-i îâdesi gibi bir hâl vukû'unda büsbütün cezasız bırakmakta olamayacağından kanûnun tarîfi derecesinde bir cezâ itâ olunabilir.

Yine o şerhte denilir ki, "metn-i kanûnun zevç ve zevce hakkında beyân olunan müfârekat, nikâh bâkî olduğu hâlde tarafeynin bir sebep ile ayrılışlarına ma'tûf olup bu ayrılık zamanlarında vukû' bulan sirkatler hakkında olunacak muâmele yine bu madde hükmüne tatbîk olunur." Bu şârihin ifadesine nazaran olan müfârekat beyne'l-İslâm bir netice-i iğbirâr veya âdem-i hüsn-i imtizâç sûretlerinde tasavvur olunabilir. Yoksa kayd-ı nikâhın feshi ve muhâlaa sûretlerinde değildir. Çünkü feshte nikâh kalmayacağı gibi muhâlaa suretlerinde dahi vukû' bulan iftirâk talâk-ı bâyin olmakla ahkâm-ı sâbıka cereyân eder.

Ama Fransızların seperatin de corps dedikleri iftirâk-ı maddî veyâhût S.de corps et de biens denilen tefrîk-i emvâl ve ebdân bizde olmadığından bu cihet ancak teba'a-i

Osmâniyeden olup da beyinlerinde iftirâk-ı maddî cârî olan gayrimüslimler hakkında aynı maddenin tatbiki zarûrîdir. Çünkü bu sûretle iftirâk-ı talâk divorce değildir. Bunlar ayrı ayrı ahkâma tâbidir.

İlm-i hukukta husûsen hukuk-ı cezâiyede yed-i tûlâsı olan ve el-yevm Adliye Nezâreti muhâkemenin birinde riyâset sandalyesinde bulunan bir zât kanûn-ı cezaya yazdığı şerhinde “âhîret evlâdı ile pederinin yek-diğlerinden” vukû’ bulan sirkat-i ef’âlîde işbu maddeye tatbîken mücâzât-ı kanûniyeden müstesnâ tutmuştur!?

Bizde (adoption) denilen evlatlık meselesi Fransa kanûnu gibi olmadığından ahîret evlatlıklar fûru’dan madûd olamazlar ve bu gibi evlatlıkların mensup oldukları aile ile münâsebât-ı sihrîyeleri olmamakla “hırz” hakkında da şüphe ârız olamayacağı tabîdir. O sûrette acaba ne fikre mebnîdir ki bunu bu madde hükmüne idhâlde menfaat tasavvur olunmuştur?

Bize kalırsa evlatlık meselesi hakkındaki felsefe-i şer’iyeye adem-i vukûf seyyiesi buna sebebiyet vermiştir.

Yakında bu ahîretlik evlatlık meselesi hakkındaki Fransa kanûnu ahkâmıyla bizim Şark hukukunu mukâyese edeceğim.

Mevzû’-i bahsimiz olan madde-i kanûniyeden anladığımızı göre bu nev’ sirkatlerde itâ-yı mücâzât yalnız itiyâdla meşrût olmayıp mâl-i mesrûk-ı istihlâk olunarak tazmînine sârikin muktedir olmaması dahi şart kılınmaktadır. Zira ibâre-i kanûniyede, mâl-i mehûz sarf ve istihlâk olunup ahz dahi tazmînine muktedir olmadığı ve kendisi madde-i sirkati itiyâd etmiş bulunduğu hâlde hapis cezasıyla mücâzât-ı beyân ediliyor. Binâenaleyh mâl-ı mehûzun istihlâkı takdirinde ahz-i tazmîne muktedir ise zamân lâzım geliyor ki siyaset-i şer’iyemizde dahi böyledir. “Tesîsü’n-nazar veyâhûd rûh-ı hikmet hukuk-ı İslâmiye” nâmıyla derdest-i tab’ olan eserimizin kısm-i sâmininde tafsilât vardır.

Malûmdur ki, hukuk-ı umûmiye davasının ikâmesiyle itâ edilecek hükmün tenfizi hukuk-ı şahsiyeye mâni değildir. Bazen ceza mahkemesi hukuk-ı umûmiye ile hukuk-ı şahsiyeyi de hükmeder bazen hukuk-ı şahsiye mahâkim-i hukukiyede ayrıca ikâme olunarak taht-ı hükme alınır. Ne sûretle olursa olsun hukuk-ı umûmiyenin tenfiz ve icrâsı hukuk-ı şahsiyeye mâni’ değildir. Mesela bir sârikin cürmü sübût bulunduğu takdirde nev’ ve derece-i cürme nazaran itâ edilecek mücâzât-ı kanûniye ile manen mâl-ı mesrûkunda

mevcût ise mesrûk-ı münha itâsına ve müstehlik ise takdir-i kıymet olunarak bedelinin mahkûmdan tahsîliyle müddeaya itâsı taht-ı karara alınır.

Siyaset-i şer'îyeye gelince, sârik hakkında hukuk-ı umûmiyeye müteallik ceza hükmedildikde mâl-i mesrûk mevcût ise sahibine reddolunur.

Çünkü hukuk-ı cezâiyede olduğu gibi felsefe-i şer'îyede dahi hukuk-ı umûmiye ile hukuk-ı şahsîye beyninde ismen, mahallen, sebeben, maksûden fark vardır.

İsmen fark vardır. Zira biri hakk-ı Allah yani hukuk-ı umûmîye diğeri hakk-ı abd yani hukuk-ı şahsîyedir.

Mahallen fark vardır. Çünkü birinin mahall-i icrâsı kat-i yed ve kanûnda sübût bulan nevine nazaran muvakkit, müebbed kürek veya hapistir ki devletçe hapishâne ittihâz olunan mahallde bulundurulmak sûretiyle olur.

Sebeben fark ise hukuk-ı umûmiyeden maksat ibret-i müessire ve heyet-i içtimâiyenin takrîr-i âsâyişine hizmet diğeri ise şahs-ı mutazarrırın hukukunu vikâye ile mâl-i mesrûku kendisine itâ etmektir.

Kasten farka gelince, birinde zecr-i maksûd, diğesinde ahz-i matlûbtur.¹⁶³

Binâenaleyh bunlar yek-diğlerinden ayrı ayrı şeyler olmakla birinin intifâsından diğेरinin intifâsı lâzım gelmez.

[والاراق والارقة الخ]

ayet-i kerîmesindeki kat'-i yedin icrâsıyla zamânın adem-i intifâsı husûsundaki münâkâşat da tenvîr-i müddeâya dâlldır.

Vâkîâ âyet-i mezkûrede “kat'-i yed” mutlak olarak beyân edilmiş ise de maraz-ı ukûbâtta ceza, ıtlâk edildiği takdirde ef'âl-i ibâd mukâbilindeki hukuk-ı umûmiyenin vücûbu maksûd ve mutlak kemâline masrûf olmakla sarf-ı hukuk-ı umûmîyenin kemâl-i tenfizi anlaşılakta ise de bundan hukuk-ı şahsîyenin intifâsı lâzım gelmez.

¹⁶³ Keşf-i Pezdevî'ye bak!

Bu sebebe mebnî ahkâm-ı fikhiyede kat' cezası icrâ edildikten sonra mâl-ı mesrûk yed-i sârikde ise sâhibine red olacağı ve kezalik onu âhire bey' ve hibe etmiş olup da yed-i sâliste aynen mevcut ise yine sâhibine reddedileceği beyân ediliyor.

Çünkü mâl-ı mesrûkta sâhibinin tasarrufu bâkîdir. Hatta mücâzâtın tenfizinden sonra olsa da yine reddolunur. Çünkü hukuk-ı umûmiyenin icrâsı sâhib-i mâlik mülkiyetini izâle edemez.

Fakat tafsilât-ı vâkıa mâl-ı mesrûkun mevcûdiyetine matûf olup eğer müstehlik ise zamân lâzım gelmeyeceği beyân edilmekte ise de bazı eimme-i hukuk, bu sûrette dahi zamânen itâ-yı hükmü iltizâm eylemişlerdir.

Lakin hukuk-ı umûmiye icrâ olunup da ba'de mâl-ı mesrûk istihlâk edilmiş ise sâhib-i mâl için tazmîn ettirmek hakkı vardır.¹⁶⁴

İşte buraya kadar tafsilen teşrih ettiğimiz madde-i kanûniyede mâl-ı mesrûk mevcût olmadığı takdirde tazmîn ettiriyor.

“Mâ'badı var”

Temyiz Ceza Dairesi Zabıt Ketebesinden

(İbn Hazım: Ferid, N.20, 23 Muharrem 1326 \ 2 Şubat 1324, s.445-448)

İslâm Dini - İtikâd

İtikâtsizlik ve Menşei!

Şarkiyunun, hele gençlerden rezânet-i fikre – batâet-i fikirde değil – mâlik olanların (din)de tekâsül göstermek ve bununla da mübâhî olmak gibi bir girîve-i hârede kavrukları herkesin malûmudur.

[١] ولو قطعت بدالسارق ثم استهلك المال غيره كان
لصاحبه ان يضمن المستهلك .
جوهره

Bu, bizde fen ve ulûm-ı tabiiye-i cedîdenin nümâsı, terakkisi gününden başlar. Ulûm-ı tabiiyenin terakkîyâtı, dinde tekâsülü intâç ediyor. Mazmûnumuzdan – ulûm-ı tabiiyenin din-i İslâm'ı – haşa – mağlûp ettiği fehmi tebâdür ediyor, değil mi?

Hayır! Biraz daha müsâade eder, birkaç kelime daha yazmak için vakit bırakırsanız maksadımın öyle hâm esasa ibtinâ etmediğini anlarsınız, bizde hiffet-i itikâd, evâmir-i celîle-i diniye ile adem-i itiyâd gibi mühlik, âfet bulutlarını, tufanlarını ihdâs eden esbâbı şu birkaç kelimenin daire-i delâletine sığıştırabiliriz.

Ulûm-ı tabiiye-i cedîdeye rekâbet edebilecek malûmât-ı diniyenin mefkudunu bu mefkudiyyeti, tabii yani aks-i tasavvur olunamayan ıztırâattan mütehasıl olmayıp itikâdât-ı diniye ve mücelledât-ı İslâmiye'ye adem-i vukûf-ı menba-i manevisinden hâsıl olma bir şeydir.

Adem-i vukûf dahi sebepsiz bir [hod aferinş] değildir bu sebebi anlamak için anlayışımızı vâdî-i tefahhusa doğru îsâl edecek olursak ilk tesâdüf olunacak – maatteessüf – ulemâ-yı kirâm aleyhimü'l-ihtirâm hazerâtıdır.. Evet: Din duygusu çizgilerinin dimâğ-ı ümmetten silinmesi, diyebilirim ki ulemâ-yı kirâm hazerâtının vezâif-i celîle-i kudsiyelerine behakk çalışmadıklarının muhassalasıdır.

Efkâr-ı efrâdı tağlît ve tahdîş eden madde, İslâmiyet'in rûh-ı itikâdât bahsi olduğundan bu itikâdâtı etrâfiyla, edillesiyle anlamayan küçük feylesof bir gencin din-i celîl-i İslâm'a ittisâmına ulûm-ı riyâziye ve tabiiyeden ahz ve iktibâs ettiği malûmât, mâni' oluyor..

Evet, mâni oluyor; fenne nazar ediyor. Dinin itikâd-ı imân olunmasını emrettiği “Allah”ı ihtiyâç mess etmediğini ve daire-i diniyede öyle bir Allah vücûduna inanmayı mecbûriyet-i akliye tahtına sokan ahvâli, mesela teşekkül-i âlem – ki daire-i diniyede bu, bir İlâh'ın vücûduna mütevakkıftır. Bahsini fennin güzelce, kolayca kavânîn-i tabiiyeye tevfiik ederek akla yerleştiği, dinin emrettiği evsâf-ı kâmile sahibi bir “Hâlîk”ın vücûduna ihtiyaç bırakmadığını görüyor.. Fikir, bilgi burada – kayaya oturmuş vapur gibi – bir defa durunca, saplanınca hemen gerisi geriye dine koşuyor; bu ana kadar itikâd-ı iman edegeldiği, aksinin daire-i imkânda olmadığını bildiği bir şeye – mevcûdiyete İlâhiye'ye – muhâlif, muâriz olarak gördüğü şu mübâyenetin butlânını anlamak için dine mürâcaat ediyor. Fakat dinin nesine mürâcaat etsin, koşsun ki kalbine tareyân eden helecânı teskine muvaffak olsun?!.. Din, mektuplaşmak, muhâbere etmek veya gidip tekellüm ederek tefhîm-i merâm etmek mümkün olan maddiyât kabîlinden bir şey olmuş

olsaydı, bu müteredit gidip dinin kendisine şükûk-ı kalbiyesini ilâm ile leh ve aleyhte almış olduğu cevap ile müsterih olurdu. Hâlbuki din, manevi bir şey.! Bir hâlde kendisine söz anlatmak veya muhâtap olmak mümkünâtan değil...

Âlemi daire-i ihâtasına davet eden bu maneviliğin elbette bir timsâli, tecelligâhı olacak.. Müteredit-i mezkûr, buraları düşünerek din-i İslâm'ın zıllı, tercümânı makamına kâim kütüb-i İslâmiye'ye mürâcaat ediyor. Efsûs ki bu müteredit, bu tercümânla da bir mülâkât şerefine nâil olamıyor. Almış olduğu cevap, yalnız kendisiyle mülâkât edilemeyeceğinden tefhîminden başka bir şey olamıyor. Diyor ki:

- Sen, pek mükemmel bir sûrette ilm-i Arabi tahsil etmez isen bizim seninle mülâkâtımız müstahîldir. Git! Bütün ulûm-ı Arabiye'de tekmîl-i nush et de sonra (!) o zaman belki mükâlememiz vukû' bulur...

Mütereditin din-i manevinin timsâli, tercümanı olan kütüb-i asliyye-i İslâmiye'den almış olduğu bir tek cevap!!.. Şimdi ne yapsın bu adam? Emrolunduğu gibi gidip ulûm-ı Arabiye'nin tahsile bezl-i germi eylese, aradan on senenin mürûruna ihtiyaç yüz gösterecek ki o zâtın kîse-i hayâtiyesinde bu on senenin sarfına müsâade yok.

Koşuyor ulemâ-yı kirâma!! Bin müşkilât ile bulabildiği bir Hoca efendiye mazrûf-ı kablisini küşâde eyliyor maatteessüf emeli olan hakikate yine destres olamıyor. Hoca efendinin sözlerini, makam-ı istidlâlde lisanından akıttığı katrât-ı kelâmiyelerini teşkil eden kelimeleri ömründe bir defa olsun işitmedi. [Çünkü o ıstılâhları anlayabilmek ânifen yediğimiz gibi tekmîl-i nush ulûm-ı Arabiye'ye müftekırdır] zihni, dimâğı endişe, işkence-i rûhiye dalgaları arasında, pûyân bir hâlde – böyle kelimededen bir şey anlayamadığını, biraz açık, daha sehîl, ıstılâhât-ı zamaniyemize muvâfik bir tarzda itâ-yı cevap ile taltîf buyurulmasını istirhâm eyler.. Bu defa alacak olmuş olduğu cevap, daha hiç anlayamadığı (lâ-yüsel...)dir. Zihni, vesâvis ve evhâm-ı gûna-gûne zarf olan, bütün müfekkiresi, (şüphe) gibi bir öldürücü iç kurdunun zebûnu olan, sarâ illetine müptelâ olanlar gibi çırpınarak hoca efendiye dest ve dâ'i uzatır ise de mücâdelât-ı tefekkürâtına o hoca efendinin bu husûsta belki ihtisâsı olmadığı fikri dehşetli bir zemîn-i münâzaa ihzârı eyler; düşünür, bir mütehasıs bulmaya hükmeder. Muvaffak olduğu takdirde

mazhar (شفاء لما في الصدور)¹⁶⁵ olur, olamazsa

¹⁶⁵ "gönüllerdekine bir şifa" (Yûnus 10\57).

(معلق بين السماء والارض) ötür gider, işte bizdeki itikâtsizlik belliyenin tasviri!!..

Şimdi biz, ulemâ-yı kirâm-ı saadet-i encâm hazerâtının ahdelere tefvîz olunmuş iki makûs, zıt levha görüyoruz. Birisi hareketleri, diğeri meşiyetleri!..

Hareketleri, efrâd-ı ümmetin itikatsız olmasını tecvîz ediyor.. Zira: İtikâdât husûlunun veya itikâdât-ı hâsılanın adem-i zevâl ve fenasının vâbeste olduğu esbâbı ihzâr etmemek ve ihzâr etmeye çalışmamak, onun adem-i husûlünde veya firar ve fenasında bir be's görmemek demektir ki bu hâl-i esef-i iştîmâl, vezâif-i kudsiye ile asla terâdüf edemeyecek kadar münâferet icâb eden şeylerdendir.

(العلماء ورثة ...) gibi nusûs-ı katiyye ile mahsûsiyet kesb eden vazife-i celîle, müsâmahakâr bir davranış ile ifa olunur denilebilir mi?!

Girîve-i şükûk ve tereddüde düşmüş, istihlâs için ref'-âvâz eyleyen bî-çâr-ı kânî ulemâ-yı kirâm hazerâtı tahlîse tenezzül buyurmuyorlar. Hayır! Tenezzül buyurmuyorlar değil; tenezzül lütfunda bulunuyorlar. Fakat âlât-ı tahlîsiyeleri, düşmüşe isâl-ı kuvvet etmiyor... Kurûn-ı vusta insanların aklını kandırmaya kâfi olan delâil ve berâhîn, bugünkü ukûl-ı beşeriye tarafından rûy-ı iltifât görmeyebilir. Bu, pek bedihidir. Bunun bedâhatini inkâr etmek, tekemmülât-ı dimâğiyeyi ikrâr etmemek demektir ki böyle bir hâl-i hayret-i iştîmâlî, muhâtaplarımda göremeyeceğime eminim.

Nisbe-i gayr-ı mütekemmil bir akli kandırabilen bir delil, ondan daha müterakki, mütekemmil bir akli nasıl ikna ve tatmîn edebilir? Böyle bir iddiada bulunmak, on asır evvelki muhârebeler meydânında istimâl olunan eslihanın bugünkü muhârebe meydanlarında istimâlini tecvîz ve iddiâ etmek kadar mudhiktir.

Ulemâ-yı evvelîn (عليهم رحمة المعين) hazerâtı sarf-ı mesâi ile pek kıymetdâr âsâr vücûda getirerek hem İslâmiyet'in kadr-i bülendini âleme takdir ettirmişler, hem de muhâsımlarını sükûta mecbûr etmişler... Onların ihzâr ettiği esliha-i tedâfü'yenin kâffesi değil ise de ekserisi bugünkü muhâsımlarımız indinde tekâüd (!) hükmüne girmiştir... Çünkü o zamanki hasımlar ile şimdiki muhâsımlarımız arasında pek başkalık var.

Eski menâzırlarımız Kur'ân-ı Kerimü'l beyâna mu'tekid oldukları onun delâili onlar indinde müsellemler olduğu için esnâ-yı muâırızada ale'l-ekser âyât-ı beyyinât ile istişhât ederler, muâırızalarını o sûretle de ilzâm ve ıskât ederler idi... Onların makamına kâim olan şimdiki maddiyun, tabiiyun Kur'ân-ı Kerim'i kabûl ediyorlar mı?

Onların gözlerinde envâr-ı Kur'âniye'yi görebilmek için kuvvetli bir asab-ı basarî olmadığı için o kitâb-ı lâhûtîyi baştan aşağı okumuş olsak onlar indinde cevap makamında hiçbir söz söylememiş, sayıldıktan mâada bir de hedef-i tehekküm ve imtihanları oluyoruz.

Onlar, Kur'ân-ı Kerim'i hem kabûl etmezler hem de adem-i kabûllerinden dolayı onları teşnî' etmek için kimsede salâhiyet yoktur. Zira onların müddeiyâtını ret ve iptal ile Kur'ân'ın Kur'ân olduğunu – onların indinde müsellemler olan berâhîn ve şevâhid ile – ispat ederek onları teslim mecbûr edemezsek, etmezsek ne hak ile takbîhe kalkışacağız? Kalkışsak bile kime söz dinletebiliriz?

(Ali Rıza (Ünyeli), N.162, 24 Cemâziyelâhir 1330 \ 28 Mayıs 1328, s.2862-2864)

İslâm Dini - Kelâm

Sıfâtullah

Cenâb-ı vâcibü'l-vücûdun sıfatı iki kısımdır. Birisi zâtiye diğeri fiiliyedir. Cenâb-ı Hak bir sıfatla ittisâf eder de onun zıddıyla ittisâf etmezse ona sıfat-ı zâtiye denir. İlim, kudret, bekâ, kadem gibi Cenâb-ı Hak bir sıfatla ve zıddıyla ittisâf ederse ona sıfât-ı fiiliye denir. İhyâ, imâte, terzîk, tahlîk gibi ihyâ-ı şerhi ithâf, fikh-ı ekber-i şerhi Ebu'l-Münteha'da bu veçhile taksîm edilmiştir.

Sıfât-ı zâtiye iki kısımdır. Manâsında selb olmayıp vücûdu ise ona sübûtiye ve vücûdiye denir ki sekizdir. Hayat, ilm, sem', basr, irâdet, kudret, kelâm, tekvîn bu sekiz sıfat-ı zât vâcibü'l vücûd üzere zâid ve onunla kâim ezeli ebedî, emr-i hakikidir. Manâsı selb ise selbiye denir. Kadem, bekâ, vahdâniyet muhâlefetü'l havâdis kıyâm-ı bi'n-nefsedir. Bunların manâları selb ve nefidir. Kadem, evveli olmamak demektir. Yoksa takaddüm ve sebkat manâsına değildir. Çünkü bu manâ ile kadem Cenâb-ı Hakk'a mahsûs değildir. Kezalik bekâ, âhiri olmamak demektir. Zaman-ı sânîde vücûd manâsına

değildir. Bu manâ Cenâb-ı Hakk'a mahsûs değildir. Vahdâniyet mebde-i aded olan birlik manâsına olmayıp ıstılâh mütekelliminde şeriki olmamak manâsınadır. Zira manâ-yı evvel ile Cenâb-ı Hakk'a mahsûs değildir. Onun için İmâm-ı Âzam Fıkh-i Ekberinde

(الله واحد لا من طريق العدد بل من طريق انه
'لا شريك له)

buyurmuştur. Kıyâm-ı bi'n-nefse mekânına muhtaç olmamak, muhâlefetü'l havâdis bir şeye benzememek manâsınadır. İşte bu beş sıfatlar zikrolunan manâlar ile selbiyedir.

Vâkıa Cenâb-ı Hak'ta cism olmamak, cevher olmamak, arz olmamak, üzerine zaman-ı cârî olmamak, bir şeye muhtaç olmamak, gibi pek çok sıfat-ı selbiyye var ise de cümlesinin mercii bu beştir. İşte bu beş sıfatın manâ-yı lağvi veya ıstılâhileri selb olmakla sıfat-ı selbiyeden olduklarını Nûniyye şârihi Sünûsî ve Cevhere sahibi Hâvî tasrih etmiştir.

Ama mezkûr sıfat-ı subûtiyenin manâları vücûdîdir. Mesela ilm-i malûmât kendiyile inkişâf eden bir sıfattır. İlm câhil olmamak ile tefsir edilirse sıfat-ı selbiyye olur denilemez çünkü bu tefsir ilmin manâ-yı lâzımisi gibidir zıddını selbdır, manâ-yı hakikisi değildir. Ama Ebu'l-Hasan el-Eşarî kadem her şeyden evvel olmak bekâ istimrâr-ı vücûd manâsınadır dediği cihetle ikisini de vücûd üzere zâid sıfat-ı sübûtiyeden addettiğini şerh-i mevâkıf yazıyor. Vakıâ bunlar ve emsâli Cenâb-ı Hakk'a mahsûs manâ-yı vücûdi ile tefsir edilip de sıfat-ı sübûtiyeden addedilmelerinde be's yok ise de taklîl-i kudemâ daha matlûp olduğundan sıfat-ı selbiyye olmaları nakl ve akla muvâfıktır.

Sıfat-ı fiiliye ve selbiyye. İzâfet ve nispet kabîlinden umûr-ı itibâriyedir hâriçte mevcûd sıfat değildir. Şerh-i makasidde diyor ki Cenâb-ı Hakk'ın vâhid olmak mücerred olmak cihet ve hîzde olmamak gibi sıfat-ı selbiyye ile ittisâfı Cenâb-ı Hak için bir sıfat sübûtunu iktizâ yetmez. Kezalik azîm olmak evvel ve âhiri olmamak, kabız, bast, hâfız, râfi' olmak gibi izâfât ve efâl ile ittisâfı dahi hâriçte bir sıfatın sübûtunu iktizâ etmez. Ama âlem-i kâdir gibi sıfat-ı hakikiyeler zât üzere zâid sıfat-ı ezeliyenin sübûtunu iktizâ eder. Cenâb-ı Hak âlimdir onun için ilm-i sıfatı vardır. Kâdirdir, onun için kudret sıfatı vardır. Diğer sıfatlar da böyledir. (intiha)

Cenâb-ı Hak'ta sekiz de sıfât-ı maneviye vardır ki sıfat-ı sübûtiyenin levâzımıdır. Hay olmak, semi' olmak, basîr olmak gibi bunlar da izzet-i azamet gibi umûr-ı nisbiyye ve izâfiye kabilindendir. Ama vücûd zât ile kâim ve zât üzere zâid sıfat-ı sübûtiyeden değildir. Şerh-i mevâkîf da der ki sıfat-ı sübûtiyenin bir şey ile kıyâmı o şeyin vücûdunun fer'îdir. Eğer vücûd-ı mâhiyet üzere zâid bir sıfat olsa bir mâhiyetin vücûdundan evvel vücûdu olmak lâzım gelirdi. (intiha)

Emr itibârî olduğundan mütekellimin vücûdu sıfat-ı sübûtiyeden tadâd etmemişler. Ancak Sünûsî ve Hâvî gibi bazı ulemâ vücûda sıfat-ı nefsiyye demişlerdir.

Ama vücûb-ı şerh mevâkîftadır ki (vücûb-ı vücûdunda gayrden müstağni olmak yani vücûdunda gayra muhtaç olmamak bir de zatı vücûdunu muktezî olmak manâlarında müstameldir. Evvele göre nispet-i selbiyye manâ-yı sâni ile nispet-i sübûtiyedir. (intiha)

Demek ki vücûb, manâ-yı evvel ile alınırsa Cenâb-ı Hakk'ın sıfat-ı selbiyyesinden olup altıya bâliğ olur manâ-yı sâni ile alınırsa yine nispet ve izâfet kabilinden olur hâriçte mevcûd sıfat-ı hakikiye olmaz. Çünkü mevcûd hârici olsa kalb-i hakâyika müeddi olacağından mümkün olamaz vâcib olsa teselsül lâzım gelir.

Şerh-i makasidde der ki vücûb, vücûd, kadem, bekâ, vahdet gibi nev'i müteselsil ve müterâdif olan yani herhangi ferdi alınırsa o nev ile ittisâf eden şeyler umûr-ı itibârîyedir (intiha). Mesela vücûd hâriçte bulunsa her ferdi madûm denilemez. Mevcûd dense teselsül lâzım gelir. Onun için emr itibârîdir. Mevcûd hârici değildir.

Elhâsıl Cenâb-ı Hakk'ın sıfât-ı zâtiyesi sekizdir. Sıfât-ı nefsiyesi birdir. Sıfât-ı selbiyyesi çok olup mercii beş yâhût altıdır. Sıfât-ı maneviyesi sekizdir sıfât-ı fiiliyesi çoktur. Bu tafsilden anlaşıldığına göre mekâtipte tedris edilen ilm-i hâl risâlelerinde sıfât-ı İlâhîye'yi zâtiye, sübûtiye, selbiyye kısımlarına taksîm ve sıfât-ı zâtiyeyi vücûd, kadem, bekâ, vahdaniyet, kıyâm-ı bi'nefse, muhâlefetü'l-havâdis diye tadâd ve kademi evveli olmamak bekâyı âhiri olmamak ile tefsir-i tahkike mukarin değildir. Zira bu taksimde aksâm arasında mübâyenet yoktur. Sübûtiye ile selbiyye zâtiyenin kısımlarıdır. (Vücûd) sıfat-ı nefsiyedir kadem, bekâ, vahdâniyet, kıyâm-ı bi'n-nefse, muhâlefetü'l havâdis de zâtiyenin selbiyyesidir.

Dârülfünûn muallimlerinden Mustafa Âsım Efendi'nin (Akaid Dersleri) serlevhâli risâlesinde sıfât-ı İlâhîye'nin selbiyye ve sübûtiye isimleriyle iki kısma taksîm edilmesi

ve sıfât-ı selbiyye vücûb, kadem, bekâ, vahdâniyet, muhâlefetü'l havâdis, kıyâm-ı bi'n-nefse diye yazılması tahkike mukarindir.

Vakıâ kütüb-i kelâmiye sıfât-ı selbiyyede vücûbu sarahaten saymayıp beşe hasretmişler ise de şârih-i muvaffakın nispet-i selbiyye demesi bir de Cevhere şârihinin kelâmı vücûbun sıfat-ı selbiyye olmasına delâlet ediyor. Mürâcaatla malûm olur.

Mekâtipte tedris edilen risâlelerde bu gibi ihtilâf-ı teşvîş ezhâna bâis olacağından yeknesak olarak kavı-ı muhtar ahz ve intihâp edilmesini Maârif Nezâret-i celîlesinin himmetlerinden intizâr ederiz.

(Abdullah Edîb \ Edîb, N.119, 20 Receb-i Şerîf 1329 \ 4 Temmuz 1327, s.2172-2173)

İslâm Dini - Tefsir

Bismillahirrahmanırrahim

ولقد آتينا موسى الكتاب من بعدما اهلكنا القرون
الاولى بصائر للناس وهدى ورحمة لعلهم يتذكرون (166)

Bu âyet-i celîle-i sübhâniyyede iki esâs var. Biri hayat, diğeri helâk-ı zî-hayât olan akvâmın helâkı esbâbını cenâb-ı Hak zikretmiyor yalnız esbâb-ı hayâtı beyân etmeyi kâfi görüyor.

Esbâb-ı hayat ise kitap ve küttâbın ahkâm-ı âliyesidir. Bu ahkâm-ı âliyeden i'râz mûcib-i helâk olduğu siyâk-ı beyândan pek açık anlaşılıyor.

Burada nazar-ı itibâra alınacak cihetler o kitap ve küttâbın ahkâm-ı âliyesinin mazhar olduğu evsâf-ı sülüsedir.

¹⁶⁶“Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Musa'ya, -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o Kitab'ı (Tevrat'ı) vermişizdir.” (Kasas 28\43).

Onlar da (basâir, hedy, rahmet) kelimeleridir. Binâenaleyh bu üç sıfatla mevsûf olan ahkâm-ı âlîye bütün kurûna sermâye-i hayat olmak için ma-ziyâde kâfidir.

Ahkâm-ı âlîyenin bu üç sıfat itibârıyla kifâyetinden bahsedeceğiz. Şunu da unutmayalım ki sıfat evvela sıfât-ı ahirânın aslı müvellidi olduğu cihetle en büyük ehemmiyeti hâiz olduğu için bu makalemize esas olacaktır her sahife-i beyâna sıkışan basr ve basiret kelimeleri bu (basâir) lafz-ı celîlinin ceminde fert olurlar.

O basrlar ve o basiretler ki biz her türlü mesâi-i maddiye ve maneviyemizde onlara muhtacız. Biz onları kendi gözümüzde ve gönlümüzde bir hâssa-i tabiiye olarak bulamayacağız ve hâl-i tabiiimiz de basrlı ve basiretli olamayacağız. İşte zamanımızın faâl elleri cevval dimâğları daima bu iki hâssadan mahrûmiyet illetiyle malûl ve bizi ıslâh edecek hakâyık-ı ilmiye ve idâreye kendilerine meçhul kalmakta ve günbegün hayât-ı içtimâiyemiz ihtiyâr ve perişan olmaktadır.

Kitap ve küttâbın muhtevi olduğu ahkâm-ı âlîye sırf vahy-i İlâhî ile malûm olup bizim için onlar basir ve basiret teşkil edeceklerinden umûra o derîçeden amâle-i nikâh ettikçe gideceğimiz yolu görecek, mazhar-ı hidâyet olacağız ve katiyen sıkılmayacak rahatsız olmayacağız da nâil-i rahmet ve vâreste-i eşkâl ve zahmet olacağız bir şahsın gözü olmaz ise daima ihtirâzı vâcip olan yerlere ayak basar ve berbat olur.

Kendi aklımızla kendimizi idâre etmek sevdâsı başımıza geleli uğradığımız mühlükeler kâbil-i tadâd ve beyân olmadığı gibi bugünkü sadedimiz hâricinde de kalmıştır. İşte bu basiretsiz harekâtın bir misâli ahîren âlem-i matbûâtı tehzîz eden nisâiyûn ve onun hevâdârlarıdır.

Asrımızın ser-âmedân-ı ilmiyesi buna karşı makûl ve mantikî bir hayli cevaplar verdiler. Ben yalnız bu fikrin menşeiyle ol bâbda hatiâtın mi'yârını beyân etmekle iktifâ edeceğim. Nisâiyûnda bu fikrin menşei kayd-ı zevciyet ve izdivaç nazar-ı itibâra alınmayarak hürriyet-i şahsiyenin muhâfaza olunmasıdır. Bunun gâyesi ise fuhuş, sefâhattir. Bu hakikati bize gösterecek basâire mürâcaat edildiğinde şu âyeti bulacağız

Cenâb-ı Allah buyuruyor ki (هن لباس لكم وانتم لباس لهن) ¹⁶⁷ siz

¹⁶⁷ "Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz." (Bakara 2\187).

izdivâç ettiğinizde kadınlar sizin, siz de kadınlarınızın libâsı olup çıplaklıktan kurtulursunuz burada hâtıra bir mesele-i lâyiha oldu (setr-i avret) farzdır.

Zira avret-i mahall şehvettir, gâye itibâriyle farz olan setr-i şehvettir. Binâenaleyh müteehhil olmayan kimse mestûr olmakla beraber şehveti mekşûf ve her müştehâya mütemâyil olur. İzdivaç o meylânı izâle edip zevç ve zevce şehveti o sûretle kaza edilmiş olmakla şehvet bir setre-i metîne altına alınmış ve zevç zevcenin temâyülâtı yek-diğerine inhisâr eylemiş olacağından bu iki şahs-ı münferit kaza-yı şehvette ittihâd ile artık levâzım-ı hayat-ı içtimâiyeleriyle iştigâl etmeleri lâzım gelir.

Hâlbuki hayat-ı içtimâiye ancak izdivaç ile tekemmül edeceğinden hükmü münkazî olmuş olan ihtisâsât-ı şehvâniyeyi uyandırmak gibi bir netice-i mühlikeyi intâc eden serbesti ve adem-i tesettürü ileri sürmek cemiyet-i beşeriyeyi çıplaklığa sevk etmek demektir.

Bu beyân karşısına Avrupalılar'ı hilâf-ı beyyinesi olmak üzere işhâd edecekler.

Hakikat-ı ânife onları da takbih etmekten bir zaman hâli değildir. Hamden sem hamden derim ki İslâmları (basâir) olan kitâbullah ve ahkâm-ı kitâbullah bu hakikati idrâk etmekle mesûd kılmıştır.

Bundan ziyâde beyâna bugünkü hâlin müsâit olmadığı sözü bitirmiş oluyor şimdi biz nisâiyûnun makûl ve muhâkemâtımızı nakzedecek mütâlaalarını dinlemek isteriz.

Evet, efkârlarında katiyen muhâkeme olmadığına kemâl-i emniyetle beraber imâlar gibi hayat-ı içtimâiyenin bekâsını tehlikeye ilkâ eden çukurlara düştüklerine ve sırf câhilâne olarak İslâmiyet nâmı altında bu fikirde bulduklarına şimdiden teessüfü vecibeden addeylerim.

(Sufizâde Mehmed Tefik, N.169, 14 Şabân 1330 \ 16 Temmuz 1328, s.2970-2971)

İslâm Dini - Vaaz ve Hitâbet

Ey Cemâat-i Müslimin:

Hak sözü velev ki bir duvara yazılmış olsa bile kabûle mecbur ve memuruz. Alelhusûs Rabbimizin kelâm-ı kadîminden “nass-ı sarîh” ve iki cihân sultanı efendimiz hazretlerinin mübarek ağızlarından sudûr eden “hadis sahih” olursa itâat cümlemize farz olur maazallah karşı durmak imânımızı tehlikeye düşürür.

Cenâb-ı Rabbü'l-âleminin Kur'ân-ı Kerimi'nde “sûre-i Enfâl” de yirmi dördüncü âyetten yirmi dokuzuncu âyete kadar buyurduğu evâmir-i kudsiye tefsirleriyle beraber şudur:

Ey Allah teâlî hazretlerine imân edenler:

Ebedî hayat bağışlayacak olan ahkâm-ı diniyeye Resûl-ı Ekrem hazretleri sizi davet eylediği vakitte siz Allah ve Resûlünün emrini kabûl ve icrâsını taahhüt ediniz. Siz bu emri kemâl-i ihlâsla kabûlde meyl-i şedîd gösterirseniz Cenâb-ı Hak insan ile kalbinin arasına nûr-ı tevfikini hâil ve mâni' kılarak küfür ve dalâlet ve fâsid vesveselerle kalbe yaklaşamaz. Yarın Cenâb-ı Hakk'ın dîvânında toplanacaksınız. Ona göre hazırlanınız.

Korkun. O fitneden ki – eğer siz ondan ihtiyât edip de içtinâp etmezseniz – o fitne sizin içinizden yalnız zâlim olanlara isâbet etmez, yalnız müstahak olanlar cezaya çarpılmaz. Belki hepimize fenâlığı dokunur. Hiç kabâhati olmayanlar da zâlimlerin nârına yanarlar. Bilmiş olun ey müminler ki Allah zü'l-celâl hazretlerinin ikâb ve mucâzâtı pek şiddetlidir. Bu sûrette fitneye sebep olan şeyleri bertaraf edip vukûuna meydan vermeyiniz ki Cenâb-ı Hakk'ın azâbına istihkâk-ı kesb eylemeyesiniz.

Düşününüz ki siz ibtidâ-yı İslâm'da az miktarda idiniz. Bulduğunuz kıtada a'dânın gözüne zayıf görünürdünüz. Düşman mal ve mülkünüzü ansızın yağma ve sizi esir ve mahv ve helâk eylesinden korkuyordunuz. Cenâb-ı Hak düşmandan kendinizi sıyânet edecek mesken ve belde ihsân eyledi. Ve size kendi nusret ve imdadıyla da takviyet bahşetti. Helâl ve tayyib olarak rızık da ihsân eyledi umulur ki bunca nimet-i Rabbaniyesi'ne şükredersiniz.

Ey müminler:

Allah Teâlâya ve hazret-i Resûl'a hıyânet etmeyiniz. Ve Allah Teâlâ'nın sizde emâneti olan her nev' eşya ve umûr ve mesâile bile hıyânet etmeyiniz.

Biliniz ki, mallarınız, evlâd ve ıyâliniz fitnedir. Şer'-i şerîfe hakkıyla uymazsanız bunlar sizi azdırıp felâkete düşürürler. Eğer siz Allah teâlânın rızâsını ehl ve ıyâla mala tercih ederseniz nezd-i bârîden büyük mükâfât görürsünüz. Bu itâat ve sadakatınıza mükâfaten malınıza bereket, ailenize saâdet, din ve dünyanızca hayır ve meymenet ihsân olunur.

Ey iman eden kimseler:

Eğer siz Allah Teâlâ hazretlerinden korkup günah işlememekte sebât ederseniz Allah Teâlâ kalplerinize nûr-ı hidâyet kerem eder, onunla hak ve bâtıl beynini tefrik edersiniz. Ve Cenâb-ı Hak kabahatlerinizi gizler. Ve tecâvüzünüzü af ve mağfîret eder. Allah azîmü'ş-şân hazretlerinin kerem ve ihsânı pek büyüktür.”

Sûre-i Nisâ'nın elli sekizinci ve elli dokuzuncu âyet-i kerimesinin tefsiriyle beraber beyânı budur.

“Allah Teâlâ hazretleri her nev' emâneti ehline vermekliğinizi beyne'n-nas icrâ-yı hükümet ve hâkimiyet eylediğiniz vakit adlle hükmeylemekliğinizi size emreder. Emâneti ehline edâ ve hüküm ve hükümeti adlle ifa husûsunda vesâir husûsâtta Allah azîmü'ş-şân size ne güzel nasihat eyler. Tahkik sizin hükümlerinizi Cenâb-ı Hak işitir ve emâneti ne yolda edâ eylediğinizi görür

Ey müminler:

Allah teâlîye itâat ediniz, Cenâb-ı Resûlullah ile – halifeler gibi âlimler gibi, emirler gibi, paşalar, müdürler zâbıtlar gibi – hükümet-i İslâmiye tarafından âmir tayin olunan kimselere itâat ediniz. Eğer bir şeyde ihtilâf ederseniz Allah teâlî hazretlerinin kitabına ve Resûlullah'ın sünnetine mürâcaat ediniz. Allah teâlî hazretlerine ve kıyâmet gününe imânınız var ise bu yolda hareket ediniz ki yalnız kelâmullaha ve hadis-i Resûlullah'a mürâcaat eyleyip de şunun bunun sözüne bakmamak sizin için pek hayırlıdır. Ve dinin hükmünü pek güzel anladığınıza delâlet eder.”

Şuraya kadar Türkçe tefsirini nakl ve beyân eylediğimiz âyât-ı kerime bize başlıca birkaç hükmü beyân ediyor.

1 – Allah ve Resûlullah’ın her nev’ emrine itâat

2 – Bir fitnenin zuhûruna meydan vermemek, fitneye bâis olanların her nev’ teşebbüsâtını akîm bırakmak müsâmahamız, sükûtumuz veyâhûd iğfâl olunarak alet olmaklığımız hasebiyle zâlimlerin müstahak oldukları cezaya biz dahi çarpılmamak.

3 – İslâmiyet bilcümle â’dâ hem de câhil ve mutaassıb, hadid ve şedid, inatçı kavgacı â’dâ içinde bir tek zât-ı nebevinin himmetiyle vücûd bulup bir müddet pek az bir zümre-i celîle iken sonra dünyanın azîm bir kısmını ne yolda kapladığını, şân ve şevketi ne mükemmel bir ittihâd ve itâat ve inkıyâd ile vücûd bulduğunu ve dûçâr olduğu zayıf ve inhitât ne gibi fitne ve ihtilâf ve cidâl ve teferrukalardan neşet eylediğini mütâlaa ve teemmül kılmak.

4 – Allah Teâlâ hazretlerinin ve Cenâb-ı Resûlullah’ın evâmîr-i seniyyelerini yanlış anlatmak, bâtil tevil etmek. Hakkıyla icrâ etmemek nâ-ehiller işe karışmak gibi rızâ-yı İlahîye muhâlif her nev’ harekât ile Allah’a, peygambere hıyânet etmemek.

5 – Rabbimiz Teâlâ hazretlerinin ve Sultanü’l-enbiyâ efendimizin rızâ-yı şerîflerine mal muhabbetini evlâd ve aile muhabbetini tercih etmemek. Maâzallah dünyalık ta’amıyla evlâd ve aile muhabbetiyle envâ’ fitne ve fesâdı, nice iğrenç ve şeni’ seyyiâtı irtikâp eylememek.

6 – Allah’tan korkarak, peygamberden hayâ ederek gûnahtan içtinâp, geçmiş kabahatlerden tövbe ve rücû’ ederek mazhar-ı afv-ı İlahî olmak. Eski defter-i seyyiât merhamet-i Bârî ile setrolunmak. Kalpten isyân-ı kudûreti silinip envâr-ı iman ve îkân ile mücellâ olup bu sâyede doğru düşünmek, üzerinden nuhûsetler zâil olup bereket ve saâdete müstağrak olmak. Rabbimizin pek büyük [Kendi tabir-i İlahîsınca pek büyük] ihsân-ı celîline mazhariyet kesb eylemek.

7 – Fermân-ı İlahî muktezasınca her nev’ emâneti ehline tefviz etmek. Mesela bir beldenin valiliğinden bir mahallenin bekçiliğine kadar her nev’ umûr-ı idâre insanların umûrunu tesviye edenlerin elinde emânetullahtır. Ehline tefvîz etmeli. Şerîatın bütün emri, nehyi emânet-i İlahîdir. Yerinde icrâ etmeli. İnsanların hüsn-i maîşeti, her nev’ esbâb-ı saâdeti emânet-i İlahîdir. Hakkıyla tatbik eylemeli.

8 – İnsanlar arasında âdilâne hükm icrâ etmeli. Adâlet; tatbik-i ahkâm-ı şerîattan ibârettir. Bu hükmü icrâ edecek zât her kavmin bir kısım âmirleri ve memûrlarıdır. Her nâ-ehlin icrâ-yı hükme kalkışması azîm kabahattir. Hatta icrâ-yı memûrine icbâr ve teşvik ve tehdit gibi şeyler dahi avâmın vazifesi değildir.

9 – Evvela Allah azîmü’ş-şana, saniyen Resûlullah’a, salisen Allah ve Resûlullah’ın emrini doğruca icrâ eyleyen padişahlar, âlimler, kadılar, paşalar, müdürler, hocalar, zâbitlar, üstâdlar, kalfalar gibi her sınıf halkın başlarında bulunan zâta – Allah ve Peygamberin emrini doğruca icrâ ettikçe – itâat farzdır. Bu âyetteki (ülü’l-emr) bir şahıs olamaz. Çünkü (ülü) lafzı (zû) lafzının cem’idir. (zû’l-emr) olsaydı emir sâhibi bir zât demek olurdu. Hâlbuki (ülü’l-emr) emir sahipleri olan zatlar demektir ki bizim saydığımız zevât ve emsâlidir. Bunlar şer’-i şerîf ahkâmını hakkıyla tatbik ettikçe itâat vâciptir. Etmezlerse itâat lâzım gelmez. Bunu âyet-i kerimeden biz istinbât etmiyoruz. Bütün tefsirler bu manâda müttefiktirler. Bir usta sanatını şerîatın tayin ettiği yolda çırağına talîm eyledikçe çırağın ustaya itâati vâciptir. Âmir-i memûr büyüdükçe itâat ve adem-i itâatin ehemmiyeti artar.

Tefsir-i Hâzin’de der ki:

Hazret-i Abdullah bin Abbas ve hazret-i Câbir radiallahu anhuma hazretleri ile eâzım-ı kudemâ-yı müfessirinden Hasan Basri ve Dahhak ve Mücâhid hazerâtı (ülü’l-emr)den maksat insanlara ahkâm-ı diniyelerini öğreten fukahâ ve ulemâdır demişler. Ebu Hüreyre hazretleri (ülü’l-emr – emirler ve valiler) demiş. Hazret-i bin Abbas’tan da böyle bir rivâyet varmış. Emirü’l-mü’minîn Hazret-i Ali efendimiz buyurmuşlar ki: Cenâb-ı Hakk’ın inzâl eylediği veçhe üzere Kur’ân-ı Kerim’in ahkâmını icrâ eylemek ve emâneti ehline tefviz etmek padişahın üzerine vâciptir. Bunu böylece yaparsa ahâlîye onun sözünü dinlemek ve ona itâat eylemek lâzımdır. Hazret-i Meymûn bin Mihrân (ülü’l-emr) kumandanlar ve zabitlerdir, çünkü bu âyet onlar hakkında nâzil oldu demiştir. Hazret-i bin Abbas’tan bu yolda da rivâyet var imiş. İmâm Zeccâc hazretleri buyurmuş ki (ülü’l-emr) cümlesi Müslümanların umûr-ı diniyesini icrâ eyleyenler ile sâir her nevi esbâb-ı muâşeretlerinin hüsn-i cereyanını tesviye eyleyen bilcümle zevâtı şâmidir.

Burada bir hüküm daha var ki bu âyet-i kerimenin alt tarafında (Eğer bir şeyde ihtilâf olunursa kelâmullaha ve hadis-i Resûllaha mürâcaat ediniz) buyurulmuştu. Buraya nazarı dikkati celp etmek isteriz ki gerek emr-i dinde, gerek saltanat-ı İslâmiye’nin idâresinde

bir meselede ihtilâf edersek mürâcaatgâhımız ancak Allah, Resûlullah'tır. Burada (ülü'l-emr) filan zikrolunmuyor. Yani ulemâ da dâhil olduğu hâlde kimsenin kavı-i mücerredi dinlenilmez. Behemehâl âyetten, hadisten usûlü veçhile istinbât-ı ahkâm iktizâ eyler.

Bu bâbda âyât ve ihbâr ve âsâr böyle makalelerin tahammülü fevkinde bî-had ve nihâyedir. Şimdi neticeye gelelim:

Ey mümin kardeşler! Otuz seneden beri dinî, dünyevî, ahlâkî, içtimâî envâ' zâyîata uğrayarak hezârân tahassürât ve azîm müşkilât ile elde edip de daha neşesine doyamadığımız, henüz yoluna koyamadığımız idâre-i meşrûta-i meşrûamız bizi müthiş eseflere müstağrak eyleyen bir sebepten dolayı bu kere yine bir büyük gaileye daha uğradı. Fakat niçin uğratıldı?

Âmmın malûmudur ki: Saltanat-ı Osmâniye ibtidâ-yı tesisinden beri bir hükümet-i İslâmîye'dir. Bu hükümete hüküm-fermâ olan ancak şer'-i şerîf ve şerîatın tasdik ve tasvibine mukâran kanûn-ı müniftir. Bunun nigebhânı da öteden beri hademe-i şerîat olan ulemâdır. Me'mûrîn-i icrâiyesi de padişah vesâir rüesâ ve kumandanlar ve valiler ve hâkimler ve emsâlidir. Şerîat bütün tebaanın hukukunu gayet âdilâne bir sûrette temin etmiştir. Memleketin idâresinde her sınıf tebaa öteden beri bütün İslâm hükümetleri tarafından istihdâm olunmuştur. Bu âlem-i gün ve fesâtta işler bir taraftan düzelir, diğer taraftan bozulur. Fakat ittifakla, ittihâdla, el, gönül birliğiyle bozulanlar tamir olunur. Ama el birliğiyle bozmaya çalışılırsa düzelmek müstahîl olur. Herkes haddini, vazifesini, derecesini bilmezse işte o vakit dine, şerîata, memlekete mazarrat-ı îrâs edilmiş olur. Hükümet-i Osmâniye'de vakit vakit şerîat ahkâmından bazılarına dikkat edilmediği zamanlar olmuştur. Fakat bu hangi zamanlar, şüphesiz ki ahâlînin ulemâyı hâkimleri o kadar himâye etmedikleri zamandır. Bunun en acı misâli bundan bir sene evvelki hâlimizdir:

Ahkâm-ı şerîattan birçoğu icrâdan kalmıştı. Evet, şer'î bir hayli davalar icrâ edilmez olmuştu. Dinin esâsı olan fıkıh kitapları külhânlarda yandı. Hazret-i Peygamber efendimizin bile nâmı ziyâde ihtirâmlıca yazılamazdı.

Mesela "İki cihân sultanı efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem" denemezdi. Din kitapları yazılmaz, basılmaz oldu. Mekteplerde hakiki din kitabı okutulmayıp fihrist gibi bazı şeyler sathî bir şekilde, göstermiş olmak üzere okunurdu. Talebenin imtihânı kalktı.

Mümkün olduğu kadar az talebe gelmesine gelenlerin hakkıyla tekmil-i nush etmeden aşırılmasına gayret edildi.

Velhâsıl yazmakla tükenmez. Bunlar niçin olmuştu? Çünkü (emr-i bi'l-marûf, nehyi ani'l-münker) edecek olan ulemâyâ halk yardımcı değildi. Milletın hukukunu muhâfaza edecek hıyâr-ı nâsdan müteşekkil mebûsân yoktu.

Bugün hamden Allah Teâlâ memleketimizde meşrûtiyet, hürriyet hüküm-fermâ olduğu cihetle her nev' ahkâm-ı şer'îye hakkıyla icrâ olunmaya başlamıştır. Allah teâlânın inâyetiyle günden güne de tekemmül edecektir. Kanunlarımız dahi Meclis-i Mebûsânımız'da bir hayli mebûs, büyük büyük ulemâmızın himmet ve gayretiyle şer'-i şerîfe muvâfık sûrette ıslâha başlandığı gibi bununla da kalmayarak taşradan İstanbul'dan muhtelif mezâhib-i şerîfenin en meşhur âlimleri celp edilerek kendileriyle müşâvere olunacak. Bunların hepsi memleketin sükûnuyla, herkes vazifesinden mâadâyâ karışmamakla, fakat daima ulemâyâ; mebûsâna zahîr, muhib, muhâfiz olmakla husûle gelir.

Memleketimizin en korkunç düşmanları dâhili düşmanlardır. Bizim sine-sâf, yüreği temiz ahâlîmiz din-i celîl aşkına, şerîat başı için bunlara aldanmasınlar. Şerîatı, İslâmiyet'i gelsinler menbaından arasınlar. Şunun bunun iğfâlâtına kapılmasınlar. Bunu biliriz ki: Şimdiye kadar hiçbir müfsid "Ben müfsidim, hakkı bırak da gel beni dinle" demez. Belki envâ' hile ve dolaplarla kendisini doğru, kâmil, mükemmel göstermeye çalışır. O da âyetten, hadisten, şerîattan tarikattan dem vurur. Zavallı temiz kalpli, malûmâtı kıt olan adamları azdırır. Envâ'-ı kizb ve iftirâ ile ehl-i haktan o bîcâreyi ayırır. Sonra istediği yolda onu kendi entrikasına kullanır. Bu gibi müfsitlerin tayini o kadar güç değil. Fakat görgüsüz zavallılar anlamaya muvaffak olamazlar. Bir kere o müfsidin gösterdiği yol umûmun bâdî-i selâmeti olan dinin esâsına muvâffak mı, değil mi?

Memleketin, milletin menfaatini temin ediyor mu, etmiyor mu, ekseriyet takdir mi ediyor takbih mi eyliyor? Bu cihetleri tahsilsiz, malûmatsız, tecrübesiz adamlar nasıl tayin eder? Mademki tayin edemiyor o sûrette emniyet eylediği din reislerinden birçoğuyla müşâvere etmek lâzım. Yâhûd olur olmaz şeylere karışmayıp vazifesiyle meşgûliyet iktizâ eyler. İslâmiyet hâdimleri hiçbir vakit vazifesinde tekâsül etmez. İşi erbâbına bırakmalıyız.

Şunu da ilâve-i makâl edelim ki: İhtimâldir ki bazı memûrlar hilâf-ı şerîat hareketinde bulunmuştur. Bunlar te'dip ve ıslâh edilecektir. Ve îcâbında def' ve ref' olunacaktır. Belki icrâat-ı cedîdede ileri gidilmiştir. İtidâl îade olunacaktır. Fakat bir emr-i azîm ân-ı vâhidde ıslâh ve icrâ edilemez. Bunun altından nice vehâmetler çıkar. Nitekim tensikât-ı gayr-ı memnûnlar adedini çoğaltmakla bunların içinde vatanın tehlikeye düşmesine râzı olanlar veya hiç olmazsa memnûnâne bî-terafîlik gösterenler bulunabileceği veya â'dâ-yı meşrûtiyetin iğrâzına bazılarının hizmet edebileceği mümkündür.

Elhâsıl bilir bilmez hiçbir müminin Müslüman oğlu Müslümanın aleyhine yürümemeli. Bir Müslüman kolay kolay tekfir olunmaz. Maâzallah tekfir edenin imânına zarar gelir. Ulemâ-yı kirâm ehl-i kıblenin tekfiri meselesinde azîm ihtiyâtlar göstermişlerdir. Bâtıl mezhep erkânının bile hemen pek azının tekfirine kâil oluyorlar. Müslümanın dinine taarruz güçtür. Dinimizin en büyük reisleri bu bâbda pek hazer göstermişler. İmâmımız, İmâm-ı Âzam Efendimiz en ziyâde ihtirâz edenlerdendir.

Bir de – her ne sebeple olursa olsun – katl-i nefis asla câiz değildir. Maâzallah ekber-i kebâirdendir. Hatta bazı mezâhib ebedî cehennemde kalacağını söylüyor. Hele en büyük günah olduğunda bütün mezâhib erbâbı müttefiktir.

Allah'ın binâsını yine Allah'ın emri yıkar

Hâtîme-i makâl olmak üzere şunu da söyleyelim ki başta ulemâ-yı kirâm ve meşâyih-i azâm olduğu hâlde bütün Müslümanlar yek fikir yek karar olarak şerîat-ı garrânın ahkâmını, şerîat-ı garrânın cümle-i ahkâmından olan meşrûtiyetimizin bekâsını hayatları ile muhâfaza emrinde ta Elest bezminde ettikleri ahd ve mîsâkta ve bu kere mebâdî-i meşrûtiyette tecdit eyledikleri yeminde son derece sebât ve bu uğurda cümle mevcûdiyetlerini feda edeceklerdir. Binaenaleyh din ve şerîatımızın gayretkeşleri olan âmme-i Müslüminin malûmu olsun ki â'dâmız her ne yapsalar mücrimiyetleri, menfûriyetleri nazarımızda artacak, husûmetimizi teşdit edecek ve fakat Müslümanları bu azm-i mukaddesinden döndüremeyeceklerdir.

Kezalik Hristiyan, Yahudi vatandaşlarımız da bu husûsta bizimle son derece müttefik olup bu bâbda onlar da kendi kitâb-ı âsumânîlerine kasem ederek vatanın tahlisinde, terakkisinde kemâ-fi-s-sâbık bize yardımlarını asla diriğ etmeyeceklerdir.

(İmzasız, N.29, 27 Rebülevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.678-682)

Ahlâk

Nazar-ı Hükümette Ahlâk

Hükümetlerin öteden beri takip ettiği mesleklerden en doğrusu en müstakîmi temsil ettiği, mukadderâtını eline aldığı milletin her şeyden ziyâde tasfiye-i ahlâkına hizmet etmeleri husûsudur. Bu bir kaziye-i bedîhiye, bir kâide-i umûmiyedir ki “milletler kuvvetle gınâ ile servetle kanunla yaşamazlar belki ahlâkla yaşarlar. Bir milleti yaşatan ahlâktır. Ahlâksız bir millet hiçbir zaman ne kuvvete ne kanûna ne de hükümete itâat ettirilemez. Bunun içindir ki: Bir hükümetin en büyük vazifesi ahâlî arasında maârifin tamîmine ve bu münasebetle ahlâkın tasfiyesine çalışmaktır.

Memleket içinde açılan Dârültahsiller, Dârülfünûnlar yalnız tamîm-i maârife değil hem tamîm-i maârife hem de tasfiye-i ahlâka hizmet için açılmalıdır, açılmak lâzım gelir. Yoksa meşhûr ve fakat âmiyâne bir söz var “ edebin, terbiyenin, ahlâkın mektebi olmaz” bu kâideye mi ittibâ’ edelim? Yine tekrar ederiz ki: Hükümetin vazifesi en büyük vazifesi tasfiye-i ahlâka çalışmaktır. Yoksa kanun, hükümet, milletin her ferdini hiçbir zaman nazar ve murâkabe altında tutamaz. Tutamaz ki en mühim vazifesi olan istikrâr-ı âsâyîşi istihsâl edebilsin. Filhakika ahlâkın mektebi olmaz, evet bir mekteb açılıp da bu mekteb-i maâriften sarf-ı nazarla sarf-ı ahlâk için açılmış denilemez ve zâten öyle olsa bile mümkün olamaz. Çünkü maârif ahlâkın lâzım-ı gayr-ı müfârikıdır. Fakat yalnız maârif tehzîb-i ahlâka medâr olamaz. Maârif ma’kûlât ve menkûlâta meleke-i istihsâlden ibaret, ahlâk ise ta beşikten tutarak ömrünün müntehâsına kadar insanlarda yerleşen bir hâlet-i rûhiyeden ibârettir. Çocuklarda bu hâlet-i rûhiyeyi yerleştiren, hâsıl eden şey ebeveyni, muallimleridir. Bir peder, bir muallim ne kadar ilm ve irfân ile mâlî olursa olsun hüsn-i ahlâk ile muttasıf olmazsa terbiyesine çalıştığı çocukları terbiye edemez. Edememek şöyle dursun belki fitrî olan ahlâkını da bozar, berbâd eder. İşte bir muallimin o çocuklar üzerinde ne kadar sû-i tesîr edebileceği düşünülürse ahlâksız bir memurun da ahâlî üzerinde o nispette belki daha ziyâde tesîri olacağından şüphe etmemelidir. Bunun içindir ki memûrünün de hüsn-i ahlâk ile muttasıf olması lâzım gelir, yoksa ahlâksız bir millet kanundan korkmayacağı ve kanûnla korkutulamayacağı gibi, ahlâksız bir memur dahi kanunla korkutulamaz. Meğerki hükümet o ahlâksız memurun ahlâksızlığını nazar-ı dikkate alarak derhâl onu tecziye ve belki memuriyet yüzüne bir daha hasret geçirmekle hem milleti o ahlâksızın elinden kotarmış hem de sâirlerine onun hâlini bir ibret olarak

göstermiş olur. İşte bizim memlekette bir adamı memuriyetinden kovmak kadar bir cezâ olamaz. Çünkü diğer tarafta başka iş yok...

Memleketimizde şöylece umûmî bir nazarla bakacak olursak – doğrusunu söyleyelim ve mazûr görülsün – ahâlîde bir eser-i nâ-hoşnûdî görülür. Bu cihet kısmen haklı olmamakla beraber kısmen de pek haklıdır. Memleketimizin bazı mahalleri var ki bir memurun umûr-ı hükümette iktidârına hiç bakılmaz da daima ahlâkı diyâneti nazar-ı dikkate alınır. Hatta bazı yerlerimiz var ki: Bir memur ahâlînin gözü önünde beş vakit namaza müdâvim bulunursa o memur ahâlîyi hemen kendisine meftûn ediyor. Kendisini ahâlîye sevdirebilir. Ahâlî işte böyle memurlarımız da var diye sevinirler ve kendilerinde bir nazar-ı hoşnûdî uyanır. Bazı yerlerimizde var ki bir memur ne kadar faâl ne kadar gayûr, muktedir olursa olsun bir defacık ahâlî muvâcehesinde bir işret etsin o memurun hiç ehemmiyeti kalmaz herkes kendisine nazar-ı nefretle bakar ve hükümetin heyet-i umûmîyesini takbîhe kadar gider.

Filhakika hükümet bir memuru bir tarafa gönderdiği zaman ondan beklediği namaz değildir, iştir. Memurdan iş istenir ve ahâlînin de iş istemesi lâzım gelir. Fakat yalnız işi ahâlî istemeli! Hükümet ise o memurdan yalnız iş değil hem iş hem de o memurun ahâlîyi memnûn etmeye çalışmasını istemeli belki âsâyîşe dahl-ı küllîsi olacağı cihetle evvelen ahâlînin kulûbunu celbe tatmîne saniyen işe mübâşeretle memur edilmelidir.

Bunun ufacık bir numûnesi geçenlerde Meclis-i Mebusânımızın 71. içtimâinin ikinci celsesinin sahne-i ihtîşâmında arz-ı vücûd etti.

Kengeri mebûsu Tevfik Efendi eyyâm-ı tatilde dâire-i intihâbiyesine avdet ettiği zaman gördüğü bir vak'ayı bir münâsebetle anlatıyordu. Diyordu ki bir jandarma mülâzımı Ramazân-ı şerifte bir panayıra gelmiş... Müsaadesiz yanına adam koymamış... Yine Ramazân'da bir âlufteyi köye getirtmiş, şikâyet edilmiş, âlufte tutulmuş. Mercii-i resmîsine bildirilmiş, fakat bu hâl memurun ahvâl-i husûsiyesidir diye jandarma mülâzımına cezâ verilmemiş...

Demek istiyordu ki Ramazânda ahâlî-i Müslime arasına böyle diyânete, ahâlînin ahlâk-ı tabâyiine dokunur. Efkâr-ı umûmîye milleti galeyâna, heyecana getirir şeyler memurun ahvâl-i husûsiyesinden mi sayılmalıdır? Fikri de bu idi.

Tevfik Efendi: Bu Kastamonu hâli!.. Merkezde de ne olduğunu söyleyeyim mi?.. dediği sırada böyle îhâmlı sözlerle herkesi sû-i zann altında bırakma diye bir mukâbeleye hedef oldu.

O sırada Tevfik Efendi: Ekâbir-i memuriyetimiz Ramazân'da dekolte madamlar arasında dans ediyorlar... demesi üzerine mecliste gürültüler kopmuştur.

Meclis-i Millîmizin o muhteşem sahnesinden çıkıp da memâlikimizin her tarafına ve belki bütün cihâna neşrolunacak şu mütâlaa ve mukâbele biraz tahlîl olunacak olursa ne dâhilde ve ne de hâriçte iyi bir tesîr yapmayacaktır... Hatta yapmayacağı da Meclis-i Millî sahnesinde kopan gürültülerle sabittir. Eğer bu gibi şeylerin hiçbir gûnâ tesîri olamayacağını iddiâ edersek biz muhîtimizi ya bilmememiz yâhûd bilmezden gelmemiz lâzım gelir. Evvelce beyân olunduğu veçhile ahâlîmiz üzerinde en ziyâde hüsn-i tesîr hâsıl eden cihet memurînin hüsn-i hâli ve en ziyâde sû-i tesîr peydâ eden cihet ise yine memurinin sû-i hâlidir.

Memurlar ahâlîye ne kadar hüsn-i hâl gösterir ise ahâlî de o kadar kendilerinden ve dolayısıyla hükümetten, idâre-i meşrûtadan hoşnûd ve râzı olurlar ki aksâ-yı emel de budur. Filhakika hâlimiz ve zamanımız itibarıyla mebûs-ı muhteremin ulu orta ekâbir-i memuriyetimizin Ramazân'da dekolte madamlar arasında dans yaptığını beyân etmesine – aflarına mağrûren – pek iştirâk edemez isek de Sadrazam Paşa'nın “Ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan ahvâl-i husûsiye takbîh edilemez” tarzındaki cevap ve mukâbelelerine doğrusu bir türlü iştirâk edemeyiz ve nazar-ı millette, umûm nazarında da iyi bir tesîr husûle getirmez.

Sadrazam Paşa'nın bu cevabı bulunduğumuz muhîte nispetle hemen düşünülmeden verilmiş bir cevap veyâhûd muhît bilinmeden anlaşılardan verilmiş bir cevap olduğuna şüphe etmemekle beraber şunu demek istiyoruz ki millet-i Osmâniye'nin o kürsi-i muallâsından ne öyle bir itirâzın ve ne de böyle bir mukâbelenin bilâ-tahlîl ve bilâ-tenkîd matbûât sütûnlarında kalacağını pek zannetmeyiz. Mamâfih mebûs-ı muhterem Tevfik Efendi'nin nokta-i nazarlarından ziyâde Sadrazam Paşa'nın fikrine iştirâk etmekte pek ma'zûruz ve bu gibi bahislerin o sahne-i muallâda tekerrür etmemesini de temennî ederiz. Sadrazam Paşa'nın mütâlaaları ihtimâl ki kendi nokta-i nazarları itibarıyla doğru olabilir. Belki içtîhâdları böyledir. Bilâ-kayd u şart hürriyet-i kelâm hürriyet-i vicdân ile hür olan memleketlerde böyle olması lazım gelir. Fakat biz kürre-i arz üzerinde böyle bir hürriyeti

yalnız insanların hayalhânelerinde görür tatbîkini gayr-ı kâbil buluruz. Hürriyet-i mutlaka denilen şey bir gâye-i hayâldir insanlar, şairler hayâlânelerinde güzel (!) gördüğü şeyleri hiçbir zaman tatbîk edememişler ve edemezler. Fransızlar inkılâb-ı kebîrlerinden sonra şairler bütün hayâlânelerindeki tasavvuratı mevki'-i fiile koymak istediler. Bu sûretle bütün ahlâk, âdât ve ananât-ı târihiyeden vazgeçmek istediler, birtakım şeylerin isimlerini değiştirdiler. Hatta ayların bile isimlerini ve eyyâm-ı tatili değiştirdiler. O kadar ileri gittiler ki mabûd nâmına bir akl-ı ilahesi kabûl ettiler. Heykelini bile yaptılar. Hâsılı bütün teceddüdât ile uğraştılar, neticede yine kullandıkları eski ay, eski gün, eski Pazar, eski kilise, eski ilh...

Demek istiyoruz ki hiçbir millet kolay kolay milliyetini adâtını ahlâkını ananât-ı târihiyesini tebdil edemez, bugün medeniyetin gâye-i kusvâsına varmış addolunan İngiltere'de Amerika'da bile hürriyetin bu derece-i kusvâsına varılmamış ve varılamamıştır.

An'anât-ı târihiye, ahlâk ve âdât-ı millîye her milletin nazarında muhterem ve mukaddestir. Her millet gibi Osmanlıların da ânenîn bir kal'a gibi metîn olan ananât-ı târihiyesi ahlâk-ı milliyesi var ki arzu olunan hürriyet-i mutlakayı kemâl-i serbestiyi her memleketin hürriyeti gibi takyîd eder ve etmelidir de...

Fakat şunu da itiraf edelim ki: Her memleketin ananât-ı târihiyesi ahlâk-ı milliyesi kendisine hâs olmakla beraber her millettten ziyâde Osmanlılar bilhâssa Müslümanlar ahlâk-ı diniyelerine âdât-ı İslâmiyelerine merbûtturlar... İşte şu şiddet-i irtibât nazar-ı mülâhazaya alınacak olursa biz de işretle me'lûf, sefâhate münhemik bir memur – velev ahvâl-i husûsîyesi itibârıyla olsun – ne takbîh-i kanûnîden ne de takbîh-i umûmîden kurtulamaz...

Sabah gazetesinde M. S (Sad). imzalı bir makale bu ciheti haylice izah ve tenkit etmiş ve bazı iştirâk edilemeyecek cihetlerinden sarf-ı nazarla pek güzel beyân ve mütâlaada bulunmuş sahib-i makale diyor ki:

Eğer urbân arasına memuren giden bir adam alenen işret ederse belki vururlar... Denilemez ki memur serbesttir. Ahkâm-ı kanûniyeye menâfi değildir. Urbân arasında işret etsin vurulsa da sonra urbânı te'dîb ve tenkîl ederiz.

İşretle me'lûf, sefâhate münhemik bir memurun ahvâl-i husûsiyesinde ahkâm-ı kanûniyeye menâfi bir şey görülmeyebilir. Fakat bu memurun şu yolda harekâtı da takbîh-i kanûniden kurtulsa da takbîh-i umûmîden kurtulamaz. Eğer biz şu meşrûtiyet-i mübeccelemizde büsbütün ahlâk ve âdât-ı millîyemizi ayaklar altına alır da, ananât-ı târihiyemizi unuttur da saltanat ve hilâfetin bu memlekette başka türlü teennîlere, mülâhazalara ihtiyaç gösterdiğini düşünmezsek, fikirlerin tedricen güşâyışine ve neşv ü nümâsına intizâr etmeden Sadrazam Paşa'nın prensibi ile hareket edersek zann ve kanaatimize göre hayli müşkilâta hedef oluruz.

Hâtırlardadır ki bir müddet akdem Hindistan vâli-i umûmîliğine Lord Kiçinir'in tayini rivâyeti meydana çıkarıldığı zaman lordun zevcesi olmaması bu tayine mâni' olduğu da söylenilmiş idi. İngiltere'de, Almanya'da hatta Fransa'da memurînin ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan bütün ahvâl-i husûsiyesi takbîhten kurtulur mu? Fransa'nın müstemlikât işlerinde İngilizler kadar muvaffak olamayışlarını Fransızların Paris ahlâk ve âdâtını uzak yerlerde de tatbik etmelerinde gören, bulan, şâyân-ı dikkat olan birtakım tetkîkler, tahlîller, tettebbu'lar da gözümüzün önündedir. Sıfat-ı memuriyetle telîf olunamayan ahvâl ekseriyâ, kanûn değıl takdîr ve içtîhâda kalıyor. Ramazân'da sigara içmiş olan bir memur-ı adlînin şu hareketi ahvâl-i husûsiyeden mi vezâif-i memuriyetine müteallık ef'âlden mi? Adliye nâzırı bu memuru yerinden kaldırıyor.

“Ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan ahvâl-i husûsiye takbîh olunamaz” düstûruna şu muâmele kâbil-i tatbik midir, değıl midir?

Vâkıa bir memurun sıfat-ı memuriyeti kanûnen muayyen olmalı, haysiyeti de, ahkâm-ı kanûniyeye münâfi harekâtı görölmedikçe tamam addedilmelidir. Fakat zorla haysiyet elde etmek, “ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan ahvâl-i husûsiye takbîh edilemez” düstûrunu memâlik-i Osmâniye'nin her tarafta tatbîk eylemek pek müşkül ve müteassirdir. Halkın müdâhalesini istemeyiz. Ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan ahvâl-i husûsiyesinden dolayı memurîne karşı itâatsizliğini de dilemeyiz. Ancak ahâlînin fikirlerinde, kalplerinde, kanûna gayr-ı menâfi', fakat ahlâk ve âdât-ı millîyeye mugâyir ahvâl ve harekâtı görülen memurlara mutlak bir haysiyet verdiremeyiz... Bir memur, milletin ahlâk ve âdâtını gözetmez de, yalnız ve yalnız kanûndan korkar ve bunun hâricinde her türlü kuyûdât ve fezâil-i ahlâkiyeden kendini azâde görürse o memur ne yaparsa yapsın haysiyetine halkı kâni' etmesi kâbil olamaz. Ahvâl-i husûsiyenin ahvâl-i rûhiyeye tesîri yine başka... Ahkâm-ı kanûniyeye gayr-ı menâfi öyle ahvâl-i husûsiye

olabilir ki sıra gelirse teşrih ve izahı kâbilidir. Bir memurun hâlet-i rûhiyesine tesîr göstererek kendisinde cemiyet-i fikir, isâbet-i nazar bırakmaz. Hukuk-ı ibâde müteallık mesâilde hatalara düşmesine sebep olur. Bir memur memuriyetine göre, fevkâlâde dikkatle kendi nefesine hâkim olmaz da bir kayd-ı kanûnî ile değilse bile bir kayd-ı vicdânî ile halkın hürmet ve riâyetini takdîrini, teveccühünü ne derecede iktisâp ederse umûr-ı memuresinde de o mertebede muvaffak olacağını düşünmez ve buna göre pek çok heves ve keyiften hâh-nâ-hâh kendini alamazsa muvaffakiyeti meşkûktur, fikir ve kanaatimize göre memleketimizin ahlâk ve âdâtı ahkâm-ı kanûniyeye menâfi olmayan ahvâl-i husûsiyeyi mübâh görmeye müsâid değildir. Bizde ahvâl-i husûsiyesinde lâ-kayd ve lâubâli olmak isteyenler ya memuriyet kabûl etmemeli, kabûl edince ahvâl-i husûsiyeyi âdât ve tabâyi'-i millet ve memlekete göre tanzîm etmek kuyûd-ı ahlâkiyesine tâbi olmaya razı olmalı...

Sahib-i makalenin bu son fikirlerine tamamen iştirâk etmekle beraber memleketimizin ahvâl-i rûhiyesine gösterdiği vukûf hakikaten şâyân-ı takdîrdir.

Bizde ahvâl-i garîbeden bir şey var ise o da evimizin içini öğrenmeden hârici öğrenmeye çalışır memleketimizin ahvâl-i rûhiyesini Avrupa'nın ahvâl-i rûhiyesine benzer zannıyla bütün harekâtımızı Avrupa'nın muhtelif etvârına tatbik etmeye çalışıyoruz. Daha biraz tahlîl edecek olursak bizde yapılacak kanûnlarda ya hiç ahâlîmizin hâli nazar-ı dikkate alınmıyor. Yâhûd alınsa bile İstanbul'un da değil de bütün ecnebilerle meskûn olan Beyoğlu'nun hâli nazar-ı dikkate alınıyor ki: Bir kanûn ne kadar muhîte muvâfik olursa o nispette semere-dâr olur müntic-i muvaffakiyet olur. Çünkü bir kavim kanûna cebr ile değil istidâdı ve liyâkati ile itâat ettirilebilir. Yoksa Arnavutluk'ta, Arabistan'da Kürdistan'da, hatta İstanbul'un Fatih, Edirnekapı, Topkapı gibi mahallerindeki ahâlî üzerinde tatbîk edeceğimiz kanûnda ahâlînin vâhid-i kıyâsisi Beyoğlu'ndaki bir centilmen olursa neticede o kanûndan gözetebileceğimiz muvaffakiyeti ahâlîmiz arasındaki şu bulduğumuz fark nispetinde gözetmeliyiz.

(Ermenekli Mustafa Safvet, N.107, 24 Rebûlâhir 1329 \ 11 Nisan 1327, s.1980-1984)

Sosyal Meseleler – Kadın

Müzmin Bir Maraz-ı İçtimâî – Moda

Moda:

Yalnız bizi değil bütün cihân-ı beşeriyeti istilâ eyleyen bir dert... Umûm-ı ebnâ-yı beşeri iz'âc eden ve kısım-ı mütefekkirini düşündüren bir illet...

Bu makalemde mevzû'-ı bahs-ı ittihâz ettiğim modanın o tahavvülât-ı zamana göre tebeddüle müstaid olan beliyenin memleketimizde îrâs ettiği zararları, iktisâdiyâtımızda açtığı derin rahneleri teşrih edeceğim; fakat asıl maksada yani bize taalluk eden cihetine gelmezden evvel moda hakkında biraz da mütâlaât-ı umûmiye serd etmekten kendimi alamayacağım.

Medeniyeti kadınların zarâfetinden ve erkeklere karşı kendilerini beğendirmelerinden, sınıf-ı ricâlin de şıklığından ve kadınlara kendilerini sevdirmelerinden ibâret zannedenler modayı bir lâzıme-i beşeriye hatta muktezâ-yı tabiiyet-i insaniye farz ederler. Onların fikrinde “moda tahavvülât-ı içtimâiyenin tezâhürâtı, ihtiyâcât-ı tecemmüliyenin tebeddül-i zamana göre başka başka renkler iktisâp etmesidir. Erkekler kadınların modaya olan inhimâklarını kırmak veya tadil etmek istiyorlarsa aldanıyorlar. Kadınlar tarz-ı telebbüsleriyle efkâr ve hissiyâtındaki tahavvülâtı izhâr ederek mücâdelât-ı içtimâiyede kendilerine bir mevki temin edebilirler. Kadının modasına karışmak bir insanın hürriyet-i fikriyesini tahdid ve tazyik etmek kabilindedir ki bu muktezâ-yı medeniyet değildir.”

İşte modaperestlerin mütâlaâtının bir hülâsası. İşte modayı medeniyet ve terakki icâbâtından farz edenlerin efkârının bir icmâli. Görülüyor ki bu fikirde bulunanlar ekseriya kadınlara büyük bir serbesti bahşetmek, sınıf-ı nisvânı erkeklerle bir seviyede adv-ı itibâr etmek isteyenler yani “feminizm” mürevviçleridir. Evet... Bunlar diyordu ki erkekler kadınları mücâhidât-ı fikriyelerinde ve mücâhidât-ı fikriyenin suver-i zâhiriyesinden ibâret olan tarz-ı telebbüslerinde yani moda husûsâtında hür ve serbest bırakmalıdır. Şimdi düşünelim:

Nasıl olabilir ki erkekler neticeten kendi keselerine dokunacak, husûsî bütçelerine îrâs-ı zarar edecek ahvâlde yine kendileri rûy-ı müsâmaha gösterebilirler? Faraza bir erkek gün

geçtikçe rengi değişen modalara mutâbık sûrette telebbüs etmeyi kadına mahsûs bir hak farz ederek zevcesine o yolda bir serbesti bahşetse neticeten kendisi mutazarrır olmaz mı?.. Sınıf-ı inâs her yeni gördüğü şeye meclûp ve meftûn kalmak tabiiyetini hâizdir. Onlar her şeyin her türlüünden elde etmek isterler; mesela komşu kadının fistanında kendininkinden fazla olarak ufak bir süs, küçük fakat zarîf bir parça görse ya onu kendi fistanına ilâve etmek sûretiyle telâfiye veya bu kâbil değilse yeni bir elbise tedârikine teşebbüs eder ve bu husûsta icap ederse her türlü fedâkârlığı ihtiyâr eder. Zevcini, pederini ve sâirini iz'âc etmekten sıkılmaz.

İşte anlaşılıyor ki moda ya pek ziyade harîs ve münhemik olmaktan, tebeddül-i zamana göre sistemi değişen robalar, fistanlar uğrunda bol bol para sarf etmekten zenginler servet-i azîme-i mevcûdelerinin mühim bir kısmını heder etmeyen, fakirler de yine moda vesilesiyle ihtimâl ki küçük mikyâstaki servetlerini, varlıklarını tehlikeye ilkâ etmiş olurlar.

Bu türlü mütâlaâta bazı kimseler cevâben diyorlar ki “Medeniyet-i hâzıra öyle bir raddeye gelmiştir ki eşyayı muhtelif cins ve mâhiyette istihsâl etmek için fabrikalar mevcûttur. Mesela her günlük bir ihtiyacımızı def'e hizmet eden eşyadan birisini nazar-ı dikkate alalım. Elyevm bir mendil, pamuk ipliğinden imâl ederek ona ipekli mendil süsünü vermek kâbildir. Binâenaleyh muhtelif tabakât-ı içtimâiyeye mensup aileler mâhiyet ve kıymetleri muhtelif eşya satın almak ve istimâl etmekle ihtiyâcât-ı tezyiniyelerini istifa etmiş ve moda ya da riâyet etmiş olurlar.”

Yek-nazarda bu fikir doğru görülür. Evet... Biz de tasdik ederiz cevap doğrudur. Fakat bize kanâat-ı tâmmе bahşedecek derecede değildir. Mesela zengin ve komşu bir kadının pek ziyade kıymetdâr ve zarif robalarla telebbüs ettiğini her gün gören fakir bir kadın ona şebih fakat kıymet ve zarâfetçe şüphesiz ki ondan pek bayağı olan elbisesiyle moda ya olan meyl ve hırsını teskine muvaffak olduğu nasıl temin edilebilir?.. Hiç şüphe etmemelidir ki sistemi her ân tahavvüle meyyâl olan elbiseye mâlik olmak iktidârını hâiz olamayan bu fakir kadın moda ya riâyetkâr olamamaktan mütevellit bir zarar sâikasıyla, daha kıymetli robalardan mahrûm kalmamak ve kendileriyle beraber gezmek ve konuşmak mecbûriyetinde bulunduğu zengin komşularıyla aynı seviyede olmak için her türlü fedâkârlıkta bulunmaktan çekinmez. İcâb ederse servet-i sagire-i mevcûdesini sarf eder nitekim bu hâllerin birçok İslâm ailelerinde de cereyân ettiğini gördük ve işittik.

Hem de gariptir ki modaya mutâbık bir şey mugâyyer-i hıfz-ı sıhhat olsa bile istimâl ediliyor. Zarâfet ve letâfet-i zâhireye sıhhat üzerine tercih olunuyor. Avrupa’da bir kadın âleme güzel görünebilmek, enzâr-ı sınıf-ı ricâli celb edebilmek için vücûduna muzır bir şey istimâl etmekten çekinmiyor. Mesela kadınlar hakkında “korse” ile beli sıkamak yirminci asr-ı medeniyetin mütemeyyiz modalarındandır. Tabâbet korse istimâlinin binlerce mazarrâtını saydığı hâlde korse ile bel sıkamak bir âdet hem de riâyet edilmediği hâlde mûcib-i ta’yîb bir âdet hâlini aldı. Mahzûr ve mazarrâtı âşikâr olan bu seyyie-i medeniye hâlen eski şiddetini kaybetmişse de elyevm korse istimâl edenlerin adedi nüfûs-ı nisvânın nısfını mütecâvizdir. İşte görülüyor ki modaya riâyetkârlık vesilesiyle mühim bir uzv-i insanî olan karaciğer büyük bir tazyîk altında ezildiği hâlde elân gâfil-i beşer bu gibi husûsâtta da iddiâ-yı medeniyet etmekten vazgeçmez.

Kadın kıyafetleri moda sebebiyle öyle acîb şekiller ahz ediyor, o kadar garîb tarzlara giriyor ki gülmek kâbil değil... Mesela şemsiye vüs’atında şapka vaz’ etmek moda oluyor. Modaperestlik ilmî mûcibince modaya riâyet yani zarâfet-i kapelanın büyüklüğüyle mebsûten mütenâsib farz ediliyor. Bir müddet Avrupa’da sebze tablası hacminde büyük şapka vaz’ etmek o derece taammüm ve tekessür etmişti ki tiyatro ilanlarında oyunda ispât-ı vücûd edecek kadınların şapkalarıyla gelmemeleri hakkında ihtârâtta bulunmak mecbûriyeti hâsıl olmuştu.

Hele bu sıralarda bazı ecnebi çocuklarının başlarında görülen ve önünde yarım arşın uzunluğunda bir kuş tüyünü hâvî olan takyeye müşâbih müdevver şapkalara insan o derece taaccüp ediyor ki bu hâli kurûn-ı vustâ insanların fotoğrafında aynen gördüğü için “aman ilerleyeceğimize geri dönüyoruz” diye korkar ve güler.

Hülâsa yukarıda söylediğim gibi moda hem büyük bir servetin ziyâmını hem de bazı ahvâlde mesela korse gibi husûsâtta sıhhat-i beşeriyenin noksânını hem de insanın her gün gülünç kıyafetlere girmesini mûcib olur. Bütün bu mesrûdattan münfehim olduğu veçhile moda tahavvülât-ı içtimâiyenin tezâhürâtı ve efkâr-ı medeniyenin suver-i zâhiriyesi değil belki seyyiât-ı medeniyenin tecelliyâtı ve terakkiyât-ı garbîyenin bukalemun gibi her gün rengini değiştiren eşkâl-i zâhiriyesidir.

Buraya kadar moda hakkında beyân ettiğimiz mütâlaât-ı umûmiye kâfidir zannederim şimdi de bize gelelim:

Evvela garpte zuhûr eden bu maraz-ı mukallitliğimiz hasebiyle git gide bizi, Osmanlıları da müstevlî olmaya başlamış, elyevm Avrupalıların halefi sanatını iktisâp ederek garpte sönen, şekli değişen eskiyen bir modayı ahz etmeyi bir âdet bellemiş oluyoruz. Zaten Avrupa’da keseğe, sıhhate, insaniyete dokunan hiçbir âdet yoktur ki Osmanlılara intikâl etmemiş olsun. Biz cihânda mukallitlikle iftihâr ettiğimiz, âlemde her gördüğümüzü mâhiyet ve hakikatini, zarar ve faydasını tahkik ve tetkik etmeden taklit etmeyi tarik-i temeddünde bir sûrat diye telakki ettiğimiz için Avrupa’da her neyin yapıldığını görsek “îcâbât-ı medeniyededir” cümle-i hoş âyendesiyle bize de tatbik kalkışmakta hiç tereddüt etmeyiz. İşte bu sebeptendir ki modaperestlik illet-i sâriyesi elyevm bizde de hükümfermâ oluyor ve kudret-i mâliyesi henüz iktisâb-ı tevâzün edemeyen memleketimizde o derece dehşetli zararlar îrâs ediyor ki buna nazar-ı ehemmiyetle bakmamak her vakit kendimizde mevcûdiyeti iddiâ ettiğimiz vatanperverlikle zerre kadar kâbil-i telif ve kıyâs değildir.

Efrâd-ı millet donanmasızlıktan şikâyet ederken îâne-i milliyeye verdiği para moda uğrunda sarf ettiği mebâliğin ihtimâl ki yüzde birini bile teşkil etmiyor. Her ay belki her gün zarif, cicili, bicili robalar, fistanlar uğrunda ve daha bazı bizde moda farz edilen ıyş u işret, eğlence âlemlerinde milyonlar sarf edilirken iki seneden beri îâne-i bahriye-i milliyeye yekûn vâridâtı bir milyona bâliğ olamıyor.

Yazık zümre-i ağıniyâmıza ki millet-i satvet-i bahriyesinin noksanı sebebiyle melûl ve mahzûn dururken onlar kendi keyifleri, efrâd-ı ailelerinin modaları uğrunda liralara dökmekten utanmıyorlar; bilakis “modaya riâyet ediyor, terakkiyât-ı medeniyeye mutâbakat ediyoruz” diye izhâr-ı beşâset ediyorlar. Biraz insaf edelim. Moda vesilesiyle her gün Avrupa’ya yolladığımız mebâliğin yekûnunu düşünelim. Biraz vicdanımıza mürâcaat edelim. Biraz da vicdanımızın telkinâtını dinleyelim o daima bize “Avrupa’ya doğru her gün belki her saat tezeyyün, sefâhat, eğlence uğrunda açtığımız para mecrâsını artık kapayın, kesin, hiç olmazsa bir müddet muvakkite için şu mecrânın ağzını tıkayın. Ta ki millet mevcûdiyeti, mevcûdiyeti-i mâliyesini göstere” diye bağırıyor. Fakat kim dinler? Medeniyet-i garbiye bizi o derece gaşyetmiş ki garbe gönderdiğimiz altınlarla onların ihtiyâcât-ı tecemmüliyye-i beşeriyenin istifasına yarayacak eşyayı istihsâl eden imâlâthânelerine, fabrikalarına büyük bir müstehlik olduğumuzun ve oraya akıttığımız mebâliğle onları takviye ve tahkim ettiğimizin farkına varamıyoruz.

Avrupa'ya perestîşkâr ve modaya riâyetskâr olmak birçok ailelerin husûsî bütçelerini o derece rahnedâr ediyor ki nihâyet sefil kalmalarını intâc ediyor. Birçok kimseler maâşlarını muhassasâtlarını birahâneelerde, kafe Şantanlarda sarf etmek sûretiyle – ki bizde de bu bir nev modadır – heder ediyorlar. Beri tarafta kadınlar erkeklerden daha ziyade modaperest oldukları için her gün şekilleri değışen fistanlar, robalar uğrunda kendilerinin hatta zevçlerinin servetini izâa ediyorlar.

Moda yalnız memleketimizin yukarıdan beri söylediğim veçhile servet ve iktidar-ı mâliyesine îrâs-ı zarar etmekle kalmıyor. Mukallitliğimiz ve modaya olan meyl ve inhimâkımız bize gittikçe milliyetimizi, dinimizi unutturmak derecesine geliyor. Geçenlerde yazdığım bir makalede arz ettiğim veçhile küçük kızlarımızın hatta bazı büyüceklerimizin başlarına geçirmeye başladıkları şapkacıklar hep zamanın modasına riâyetten neşet ediyor. Kızlarımıza iyi bir vâlîde terbiyesi vermek lâzım gelirken kendilerine serbest olmayı, eğlenceli yerlerde imrâr-ı vakt etmeyi öğretiyoruz. Bütün bu husûsât bizim için bâdî-i felâkettir. Memleketimizde intişâr eden Avrupa'ya karşı perestîşkârlık ve modaperestlik hastalığının bir an evvel önünü almaya gayret etmek vezâif-i insâniye ve vazifemizdendir. Eğer selâmet ve saadet-i milliyemizi behak arzu ediyorsak bütün bu emrâz-ı içtimâiyeyi def' ve izâleye, modaya olan meyl ve hırsımızı kökünden kırıp atmaya çalışmalıyız.

Selanik: Müntesibin Hukuktan

(M. Şükrî, N.121, 4 Şabân-ı Şerîf 1329 \ 18 Temmuz 1327, s.2206-2209)

Sosyal Meseleler – Aile \ Evlilik \ Yaşam Tarzı \ Maişet

Nüfûs Meselesi

Nüfûs meselesi bir memleket için hem siyaseten, hem de iktisaden hâiz-i ehemmiyettir. Siyaset nokta-i nazarından herkes müttefiktir ki bir hükümetin kuvve-i askeriyesi miktar-ı nüfûsuyla mütenâsiptir. Alelhusûs her hükümetin “millet-i müsellaha” şeklini aldığı şu zamanda istiklâl-i memleketin muhafazası düşmana karşı sevk edilecek askerinin nüfûzuyla mümkündür. Bir de memleketin şân ve şevketi servetiyle mütenâsiptir. Serveti mefkud

olan devletler daima şân ve şereflerini ve haysiyetlerini kaybetmişlerdir. Binâenaleyh şu rezm-gâh-ı düvelîde ihrâz-ı galebe için memleketin servetini tezyit etmeye çalışmalıdır. Servetin müstahsili insan olduğu cihetle memleketin nüfus-ı mevcûdesiyle servet mütehasılası arasında bir nispet bulunmak da zarûrîdir. İmdi tezâyüd-i servetin esbâb-ı mühimmesinden biri kesret-i nüfus oluyor. Nüfusun tedennisini değil hatta tevakkufu bile garb erbâb-ı hükümet ve siyasetini ve iktisadiyununu fevkalade meşgul etmektedir. Mesela Fransızlar bir müddetten beri nüfus-ı ahâlînin tedennisinden şikâyet ederek buna çare-i âcil bulmaya çalışmaktadırlar. İzdivâcâtı teşvik, hıfz-ı sıhhat-i kavâidini ta'mîm, hizmet-i askeriye müddeti tenkis gibi tedâbire müracaat eylemektedirler. Bir memlekette nüfusun tekessürü evvela tevellüdâtın vefeyâta fâik olmasıyla, saniyen, o memlekete hâriçten birtakım muhâcirinin iskân edilmesiyle olur. Muhâceret meselesi ayrıca tetkik edilmek üzere bu makalemizde tevellüdâtın vefeyâta nispetle tezâyüdünü bâdî olan esbâbı tafsil ve îzâh edeceğiz: Malûmdur ki tevellüdât semere-i izdivâçtır. Tevellüdâtı teksir için izdivâcâtı teşvik etmek lâzımdır. Zaten nizâm-ı âlemin vakt-i mukaddere dek bekâsı nev-i benî-i ademin tenâsül ve tevâlüd tarikiyle payidar olmasına menûtu olduğu için Cenâb-ı Hak zükûr ile inâsı yek-diğere tab'an mütemayil olarak halk ve ibdâ' buyurmuştur. Binâberîn izdivâç bir emr-i fitrîdir. Şerâyi'-i muhtelifede izdivâcî âmir olduğundan hem de bir emr-i şer'îdir. Şeriat-ı celîle-i Ahmediye'nin bu bâbdaki evâmir-i aliyyesi ne azîm hüküm-i içtimâiyeyi muhtevidir. Bir taraftan taaddüd-i zevcâtı câiz görürken diğer taraftan talâkı ebgaz-ı helal addetmektedir. Benî-Ekrem aleyhissalâtu vesselâm efendimiz hazretleri nikâha tergib ile nüfus-ı İslâmiye'nin tekessürünü temin buyurmaktadırlar.

Kadının cemiyet-i beşeriyedeki vazife-i asliyesi aile teşkil ederek çocuk yetiştirmek olduğundan en büyük medâr-ı iftihâr ve mübâhâtı çocukları olmalıdır. Hâlbuki Fransızlardan bazıları şu son zamanlarda kesret-i etfâlden içtinâb etmeye başladıklarından sû-i sirâyet ile hanımlarımızda dahi bu gibi efkâr hâsıl olmaya başlamıştır. Selâmet-i memleket, muhafaza-i şân ve şevket için bu cereyân-ı efkârın ne rütbe-i muzır olduğunu bî-pervâ söylemeliyiz ki hamiyetlerinde zerre kadar şüphemiz olmayan nisvân-ı İslâmiye bunun vehâmet-i akıbeti idrâk ederek bu gafletten kurtulsunlar bir Fransız kadını için çocuk büyütme berbat olabilir çünkü esnâ-yı hamilde istediği gibi gezip tozmaktan kışın sabahlara kadar balolarda, şunun bunun harîs ve mülevves kolları arasında raks etmekten, buz tutmuş nehirlerde göllerde kızak kaymaktan, yazın sulara gitmekten denize nîm-üryân girip herkese kendini teşhîrden, yarışlara iştirâkten men'-i nefis etmek lâzım; müddet-i nifâsta evde kapanıp oturmak ister; çocuk doğduktan sonra

eğer vakit ve hâli müsait olup bir sûtana tutamazsa bunu ırzâ' etmeli, bezlerini yıkamalı. Biraz büyüse de yine işi bitmez, tükenmez anasının peşinden ayrılmaz velhâsıl bu “sefil anasının lâ-akl beş senelik ömrünü geçirmiş, gençliği bitirmiştir.”

Frenk kadınları hakkındaki bu tenkidât lehü'l-hamd hanımlarımız hakkında vârid olmadığından şu mukaddes vatana karşı onların da ifasıyla mükellef oldukları hidemât-ı mübârekeyi cesaret ve tahammül ile ifa ederek terakki ve teâlî-i vatana müştereken hizmet etmelerini talep ve rica eyleriz.

Nüfusun terakkisine, tekessürüne bâdî olan esbâb-ı sâireyi de hülâsaten zikr ve ityân edelim: Evvela tabâbetin terakkisi bilvasıta nüfusun terakkisine hizmet eylemektir. Çünkü mukaddemen tedavileri mümkün olmayan bir takım emrâz, alelhusûs çocuklarda kesret-i vefeyâtı intâc eden birçok hastalıklar erbâb-ı fennin mesâi-i meşkûreleri sayesinde tedavi edilmekte ve bu sûretle birçok vefeyâtın önü alınmasına sebep-i zâhiri olmaktadır. Şüphesiz yoktur ki çiçek aşısını keşfeden (Jenner) den kuşpalazı mikrobunu ve serumunu bulan Doktor (Reve)' ye kadar birçok etıbbânın mesâisi tekessür-i nüfûsa – lisan-ı şerde esbâb-ı âdiyeden madûd olduğu veçhile – hâdim olmuştur. Saniyen kavâid-i sıhhiyenin neşr ve tamîmi dahi birtakım emrâz-ı mühlike sirâyetinin – izn-i Bârî ile – önünü almış olduğundan vefeyât bu sûretle son zamanlarda azalmıştır. Vebanın bundan bir iki yüz sene evvel icrâ ettiği tahrîbât ile, ihlâk ettiği nüfûs-ı beşer bugünkü hâle kâbil-i kıyas mıdır?

Salisen hizmet-i askeriye müddetinin tenkisi. Çünkü herkes vazife-i askeriyesini ifa ettikten sonra diğer vazifesine yani çocuk yetiştirmeye vakit bulabilmek için askerden kuvâ-yı hayatiyesi yerinde, vücudu zinde bir senede çıkmalıdır.

Rabien tekâlifin mutedil olması. Bu da tekessür-i nüfûsu mûcib-i esbâb meyânında sayılmaya lâyıktır. Vergi mutedil olursa halkın refah ve saadeti ziyadeleşir, refah ve saadet ise teşkil-i ailenin en birinci sâikidir. Birçok kimseler kazandıkları şey ile ancak boğazlarını doyurabildikleri cihetle bir aile teşkiline muvaffak olamazlar. Bunlar biraz fazla kazansalar hayatlarına başkalarını da teşrik; huzur ve saadet-i aileden istifadeye hemen şitâb ederler, evlat yetiştirirler. Anadolu'nun içlerinden İstanbul'a gelmiş ne kadar rençber, hamal, bekçi, aşçı, ayvaz, uşak vardır ki sekiz on sene çalışarak kazandığı para ile sılaya gidince beşikte bıraktıkları çocuklarını âdetâ delikanlı görürler. Eğer bunlar bâr-ı tekâlif altında, zulm-i istibdâd ile memleketlerinde ezilip buralara kaçacaklarına aileleri yanlarında kalsalardı köyler böyle تنها kalmaz, erbâb-

ı ziraat işçi tedârikinden âciz bulunmazdı; nüfûs-ı memleket de bittabi daha ziyâde tezâyüd ve tekessür ederdi.

Hâmisen hüsn-i ahlâk ve say ve ikdâmda nüfûsun tezayüdüne en ziyâde icrâ-yı tesir eden esbâbdandır. Çünkü hüsn-i ahlâk mesela dâ-ül-küül gibi hâdim-i insaniyet, kumar gibi mahall-i namus ve haysiyet, zina gibi mugâyir-i akl ve hikmet şeyleri men' ettiğinden insan kuvâ-yı hayatiyesine, şeref ve haysiyetine mertebe-i insaniyesine mâlik ve sahip olur, bir aile tesis eder, çocuk yetiştirir. Say ve ikdâm ise vüsat-ı maîşeti mûcib, esbâb-ı refah ve saadeti temine kâfil ve zâmindir.

Binâenaleyh İslâmiyet'in, Osmanlılığın terakki ve teâlîsi için nüfûsumuzu teksir ve tezyide gayret etmeli ve beyân edilen nikatı asla nazar-ı dikkatten dûr tutmamalıdır.

(Aynizâde Hasan Tahsin, N.3, 23 Ramazân 1326 \ 6 Teşrînievvel 1324, s.20-22)

Sosyal Meseleler - Giyim

İslâmiyet – Dandizm

(Dandizm – Dandysm) tabirini takip olunacak meslek vâdisinde “zarâfet-i suveriye” manâsını alırsak o zaman her millette bulunan meslek ve âdet-i mahsûs manâsına delâlet edebilir.

Zaten (dandizm) cinsiyet manâsından ziyâde Avrupa'da bir mesleğe alem olmuştur. Husûsiyet ifade eder.

İnsan hakikaten zarif olmalı mı? Bu suâle muhâtap olabilmek için ibtidâ-i zarâfeti ikiye taksim etmek mecbûriyetini görüyoruz.

1 – Zarâfet-i müstahsene yâhûd maneviye

2 – Zarâfet-i gayr-ı müstahsene yâhûd suveriye

Şüphesiz bunlardan biri makbûl, diğeri değildir. Bu bahiste taammuk için biraz da ahlâktan söylemek icap ediyor. Terbiye-i rûh – Âcil ve nâfi kuvvetlerin ihtizâz-ı dâimisi tesiri tahtında her türlü sevâike marûz bırakılırsa bedihidir ki o rûh kuvvetini dimağa tesir ettiremez. Mehcûr-ı istidâd olur. Dimağın hareket-i idrakisini temin ve o hasîse ile tezyin

için kaideler meşrû' bir cereyan dâhilinde bulunmalıdır. Bu da insanın alâik-i hâriciyesinin alacağı şekil ile münâsebetdârdır. Bulanık menbalardan sızan meçhûlü'l-hakika mefâzelerden geçen âsâr-ı feyz (!) dimâğın nokta-i temerküzüne vusûlünde istediği tavır ve şekilde ameliye-i telkîhiyeyi icrâ eder. Hissiyât-ı yakınıyenin insandan insilâbına hizmet eder.

İşte şu küçük fakat mühim nazariye-i ahlâkiyeden müstebân oluyor ki tetebbuu meçhûl tesirler safhalardan geçerek gelebilen ârızını onu ahlâklar hiçbir vakitte kalpte, vicdanda feyz izi, tekemmül eseri bırakamıyor. Her ne görürse onu taklide çalışıyor. Ondan arzusu geçince – halâk bonmarşesine girer gibi diğer birini, daha birini diğer bir başkasını kendine melce-i zarâfet addediyor.

Avrupa'da ahîren buna ziyadesiyle ehemmiyet verilmektedir. Mezbaha-i insaniyet ve maktel-i hissiyât olan Fransa'da, daha sâir memleketlerde şalvar modası, husûsiyle erkeklerin değil kadınların şalvar giymesi bu kabildendir. Şimdi de ince uzun iğneli sazlardan, hasırlardan örülmüş kasketler [kasket; şapka demektir] giymek modası Avrupa'da pek ziyade revâç bulduğu görülmektedir.

Zannederiz ki bir vakit sonra şıklık nâmına zarâfet (!) nâmına Avrupalıların sebze ve et, yumurta sepetlerinin de başlarına giymiş olduklarını göreceğiz.

Hatta hâtırımında kaldığına göre bundan on sene evvel garp seyyahlarından birkaçını bir yerde görmüştüm. Başlarındaki kadın kasketlerinin yanı başlarına bir vaz'-ı mahâretkârânede rapt edilmiş ince beyaz ve küçük tosun yâhûd boğa boynuzlarını takmış olduklarını hayretle değil bir nazar-ı ibret ile gördüm ve karşılamıştım. Türkiye'de de zarâfetin başka nevi görülmektedir.

Mesela lakırdı söyleyişler söylerken kendine bir tavır, bir vaz' vermekler, iltifatların envâi, arz ve dâ'ilerin türlü, hele yürümeler, yürüyüşler.

İdâre-i kelâm esnâsında iki arkadaşın aldıkları vaz' ve tavırlar insanı mutlaka Berlin kafe şantollerinde bulunuyor zannettirir.

Teâti-i muhabbet husûsunda nazikâne yâhûd mürâiâne kelâmlar Paris'in histen, duygudan, şemme-i hakikatten ârî, soğuk sokaklarını hâtırlatır yürüyüşler Londra'da bir neferin büyük fakat sık adımlarını göz önüne getirir.

Görülüyor ki Türkiye’de istidâd-ı medeniyet diğer memleketlerden az değildir. Hatta her memleketin numûne-i medeniyeti şahsında, etvârında, efâl ve akvâlinde bin bir çeşit mağazası gibi tecsim ve temsil ettirilmektedir.

Amerikalılar medeniyete (?) ülfeti tam elli senede kararlaştırabildikleri hâlde Türkiye’de bilakis yirmi senede bu muhterem (!!)-âbide sâha-i rağbete (?) rekz edilmiştir. Şâyân-ı hayret bir terakki (!!).

Yalnız gönlüme bir şey geliyor. İmtisâle elyak olan Avrupa’nın muâmelât-ı vesâir-i husûsâtındaki sebât ve ciddiyetleri memleketimize, bu bî-çare vatanımıza nakledilmiş olsa idi ihtimâl-i ilkâmızı şimdi başka bir gözle görürdük. Hatve-i terakki muhkem desteklere istinâd etmiş bulunurdu. Şüphesiz başka işimiz olmadığından bizler buna bol bol temenni-hânız. Vazifemiz artık temenni-hânlıktan ibârettir, acaba Türklerin de, bu mübeccel kavmin de garpte imtisâle lâyıf, revâca sâlih, bir tavır ve hareketleri var mıdır? Var ise hangisidir? Yok ise niçin yoktur?

Yukarıda ikiye taksim ettiğimiz zarâfetin birinci kısmı – ki makbûldür – tamamıyla hâlât-ı rûhiyede makes bulamazsa da herhâlde gayrilere karşı hoş görünmek ibrâz-ı letâfet gibi suveri bir fayda temin edebilir. Şık giyinmek bu adâda dâhil ise de ilim ve irfân ve fazl ve kerem sâhibi olmak da şarttır. Garpte bu hâl rû-nümündür. Bu, ayrıca meslek hâlini almıştır.

İkinci kısmı ki: Mazrûfun ne ilim ve fazıla kifâyeti ve ne de zarâfete ehliyeti olmayan gürûhtur. Bunlar ancak (görenek) usûl-ı sakîmine tebaiyyetle izhâr-ı kemâl (?) eden bukalemunlardır. Bizler buna pek güzel misâl teşkil edebiliriz. İşte bu sûret ki Garpça da merdûd ve gayr-ı mültezimdir.

Zarâfet-i meşrûaya gelince: Zarîf ol kimsedir ki ne menâfi-i zâtiyesini gayrın hâline tahavvülde ne menfaat-i umûmiyeyi gayrı kendi hâline tebdilinde aramaz. Gayrın hâlinde müstahsen görmediği bir şeyden ibret-bîn olarak şâyet kendi hâlinde vukûu ihtimâlinde kalben hissedeceği ezanın derece-i tesirinden bir hisse-i nasihat çıkarır âdeta o hâli geçirmiş gibi onun mezâyâsından (!!)-teferrûatından bahseder. Herkesi nasihat-ı nükte-i perdâzânesiyle irşâd eder. Yoksa onu nefsinde tatbik kalkışmaz. Zaten

« عرفت الشر لالشر ولكن لتوقيه »

« فمن لم يعرف الشر يقع فيه »

nin manâsı da budur

Arab'ın Behlûl-i Dânâsı, Ebu Dallamesi, Türk'ün Nasrûddin Efendisi aynı zamanda hem ârif ve fâzıl ve hem hakîm ve zarîftirler.

Şuna teessüf ederim ki: Bizde zarâfet, diğerlerini kuru kuruya bir taklid-i hamdan hem de garbın en zehir-nâk âdet-i müstekrehesini tatbikten ibâret kalmıştır. Fakat biz değil isek de evlâdımız herhâlde bunun acısını çekecektir. Âdetsiz, ananesiz, hissiyâtsiz, mesrûku'l-ahlâk bî-kesler, öksüzler gibi bîçâre ahfâdımız sâha-i medeniyette çırılçıplak kalacaktır. Müstear libasları tehâcümünden vücûtlarını vikâye edemeyecektir. Ahkâm-ı şeriye bir taassub-ı mahz nazarıyla bakan gözlere bu hikmet-i şeriye, taklidi men eden, her kavmin kendi masnûâtı olan metâ-i ahlâkını revâc-ı teslik ve tatbik rıza gösteren nükte-i latife-i Kur'âniye'yi ittilâ-i kavmiyi mûcib esâsât-ı tahkîmiyenin ne sûretle takayyüd edileceğine, muhâfaza olunabileceğe dair esrâr-ı âlî-yi Muhammedi'yi gösteririz.

Demek ki: Ahkâm-ı şeriye-i Ahmediye hakken hayat ve bekâyı temin edecek yolları, tarik-i maîşet ve hayatı, girîve-i dâr ve meşâkı göstermiştir. Bî-fayda taklidin galebesi hayat-ı kavmîye ve itikâdiye seleb edeceğine ben imân etmişim. Mukallitlerin pek yakın zamanlarda nâil-i memûl olacaklarını zannetmeklikte hatamız yoktur.

« من غلب سلب »

Lakin ondan sonra gelecek devr-i mahûf Rabbim esirgesin zavallı çocuklarımızı nereye götürecektir? İşte size nâgehâni fakat cevapsız bir suâl!! “Terakkiye doğru mu?” diyeceksiniz? Heyhât!! Yine heyhât!! Daima heyhât.

Kal'a-i Sultaniyeli

(İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar, N.150, 29 Rebülevvel 1330 \ 5 Mart 1328, s.2666-2668)

Fes ve Kalpak

Bir hafta evvel Sabah Gazetesi nüshalarının birinde bu unvân ile Ethem Nejat imzalı bir makale münderiç idi. Makale sahibi fes fabrikaları vücuda getirilmek üzere bazı ciddi teşebbüsât-ı husûsiyede bulunduğunu beyân ettikten sonra feslerimiz hakkında bir hayli tenkidâtta bulunarak diyorlar ki:

“Fes ne kadar ıslâh edilse, püskülü lağv edilse, rengi değiştirilse yine zarif, sade bir şekil alamaz; yine Osmanlılığın malı olamaz. Kalpak... Bakınız kalpak bizimdir. Şarkın senelerce taşıdığı serpuştur. İlk boykot harekâtında görülen keçe külahların yerini kalpak tuttu. Her yerde İstanbul’da, İzmir’de, Selanik’te az zamanda kalpak taammüm etti. Zevk-i selim onu müreccah gördü. İntihap etti. Her simaya bir zarâfet (!) bahşetti.”

“Küşâd edilecek Osmanlı fabrikaları Avusturya fes fabrikalarına rekâbet edemezler. Avusturya metâına karşı boykot var ise de bazı komisyoncular menfaat-i şahsiyelerini temin için Avusturya feslerini yine piyasaya koyabilirler. Bunların, daha hâl-i ibtidâide bulunan Osmanlı fes fabrikalarının mevkilerini az çok tehlikeye maruz bırakmaya çalışmaları daimi bir ihtimal tahtındadır. Hâlbuki kalpak imâl edecek fabrikalar tesis etsek bu mahzûr külliye izâle edilmiş olacağı gibi arzu-yı umûmiyede hizmet edilecek ve bu vesile ile zaten kendimizin olmayan serpûşumuz değiştirilmiş olacaktır.”

Evvela fesin, kendi serpûşumuz olmadığını, şimdiye kadar festen başka bir şey giymemiş olan Türkler pek güç teslim ederler. Fesin, bizim kendi serpûşumuz olmadığını anlayamamaya hakkımız vardır. Biz, gençlerimizden ihtiyarlarımıza kadar doğduk, büyüdük, bu güne kadar başımızda festen başka bir şey görmedik. Bir kisvenin kendimizin olmak vasfını ihrâz edebilmesi başka türlü ne ile kâbil olacağını sorarız. Şarklıların bir kısmı kalpak kebir imiş; ecdâdımız da fesli değilmiş. Lakin bu cihetler bizim, fesi ilk kabûl ettiğimiz devirde mevzû’-ı bahs edilecek şeyler idi. Hâlbuki biz gözümüzü açtık serpûşumuz olarak fesi bulduk ve hâlâ başımızda onu görüyoruz demek ki fes bizim kendi serpûşumuzdur; her birimizle yaşıt olmak derecelerinde kendimizindir. Dünyanın her tarafında Türklerin alâmet-i fârika-i katiyesi olmak üzere takarrür etmiş, tanınmıştır.

Türklerin asr-ı hâzırda festen başka bir serpûş ile tanınmamış oldukları şununla da sâbittir ki geçenlerde yine feslerimiz hakkında bir makale yazan diğer bir muharrir de

Avrupa memâlikinde bulunan fesli Türkler, Frenklerin enzâr-ı istihkârı altında sıkılarak nihayet başlarından fesi atıp şapka giyinmeye mecbur oluyorlar diyerek feslerimizi tenkide çalışıyordu.

Şimdi, fes bizim kendi serpûşumuz olmadığını iddia eden muharririn sözü ile bu muharririn şu itirâfât-ı elimesini karşılaştırdıktan sonra fes, Türklerin serpûşu olduğu ve lakin fesimizi tenkit ederken bizim kendimizi tenkit etmiş olan ikinci sahib-i makalenin kelâmına nazaran marûz olduğumuz [sahih ise] enzâr-ı tezlîlden kurtulmak üzere serpûşumuzu değil de kendimizi değiştirmek lâzım geleceği sâbit olur.

Doğrusu biz, bazı erbâb-ı kalemin, müddeasıyla münâsebet almayan bu gibi istidlâlât-ı garibiyesine şaşıyoruz.

Sabahtaki makale sahibinin serpûşumuzun değiştirilmesini arzu-yı umûmiye hizmet şeklinde göstermesi de bu nev' garâib-i istidlâldendir. Üç beldenin üç buçuk kısm-ı ahâlîsinde görülen meylâne arzu-yı umûmî nâmını vermek gayet isticâlkârâne bir harekettir. Çeşmimize yalnız en yakın yerlerde müsâdif olan şu, arzu-yı numûneleri arzu-yı umûmiye nispetle o kadar nâkıs, o kadar mahdûd kalır ki bu noksânı, muharrir makalenin kendi arzusunun inzimâmından başka tamamlanmış gibi gösterecek bir sebep yoktur.

Lakin her hâlde yine bu makale [Sabah'taki] nispetle pek mutedil fikrâtı hâvîdir. Yalnız en ziyade kâbil-i af olmayan kusuru feslerimiz hakkındaki itirâzâtını, memleketimizde fes fabrikaları vücuda getirilmek üzere bazı ciddi teşebbüsât-ı husûsiyede bulunduğunu istihbâr ettikten ve istihbârât-ı mezkûreyi yine kendisi yazdıktan sonra yürütmüş olması teşkil etmektedir.

Çünkü memleketimizde mevcûdiyet-i alâimi göstermeye başlayan hiçbir lem'a-i sanatın itfâsına kıyamamalıyız.

Küşâd edilecek Osmanlı fes fabrikaları Avusturya fes fabrikaları yine rekabet edemez imiş bizimkiler hâl-i ibtidâide bulunmuş. Pekâlâ, hâl-i ibtidâide bulunan fes fabrikalarımız rekâbet edemez ise hâl-i ademîde bulunan kalpak fabrikalarımız mı Avrupa'nın Avusturya'nın Darüssinâleriyle rekâbet edecek? Biz bugün ne giyinsek onun iyisini, nazar-firîbini Avrupa'nın çıkaracağında şüphe yoktur. Bu rekâbeti evvel ve âhir en ziyade temin edecek bizim, müşteri ve mühlik kısmını teşkil eden ahâlîmizin

hamiyet ve ittihâdı olacaktır. Bu hamiyeti, bu ittihâdı muhâfaza serpûş-ı kadim-i millîmizi değiştirerek olmaktan ise ibkâ-i mâ-kâne alâ mâ-kâne tarzında olmak elbette daha ziyade sehlü'l-husûldur.

Muharrir makalenin nihayet-i kelâmına doğru:

“Şimdiye kadar imâl olunagelen kalpakların biçimlerinde hiçbir inhâd yok buna bir sekl-i millî vermeye mecbûruz. Gazetelerimiz yâhûd teessüs edecek fabrikalarımız ehemmiyetli denilecek bir meblağ tayini ile bir müsabaka yapmalıdırlar. En güzel, ahvâl-i hâzıra ve şerâat-ı İslâmiyemiz ile mütenâsib, sade, zarîf bir kalpak numûnesi yapana mükâfât tahsis olunmalı.”

Demesi şayan-ı teşekkür-i mevâddandır. Ancak işimizin buralara gelmesi serpûşumuzun tebdiline bir mecbûriyet-i hakikiye hâsıl olduğu tasdik edildikten sonradır.

Fakat biz, evvelce de itiraf ettiğimiz veçhile bu makaledeki mütâlaâtı yukarıda mündericâtından bir nebze bahsettiğimiz diğer bir makale muharririnin sözlerine nispetle pek yollu buluyoruz. O zat, Avusturyalılara değil de asıl feslerimize hasm olmuş veya evvelden hasm imiş gibi:

“Şu fesleri giymeyelim de ya Avrupa işine benzer bir kasket veyâhûd ecdâdımızdan kalma kavukları giyelim” demek istediğini andırır bir sûrette birincinin ukalâ ve şerâne mahzûru olabileceğinden ve ikincinin menâfi-i sıhhiyesinden ve münhasıran fesin de mazarrât-ı maddiye ve maneviyesinden bahsediyordu. Diyordu ki:

“Ekâlm-i mutedilede bulunan bir memlekette büyük kavuk veya şapka giyenlerin reng-i vücûhuna dikkat olunsun. Fes iktisâ edenlerde reng-i cildin hayli bozuk olduğu tezâhür eder.”

Fakat ilelebet Avusturya malı olmaya mahkûm olması lâzım gelmeyen zavallı feslerimizin bu kadar bedbinâne iftiralara hedef olacağını zannetmezdik. Biz alelhusûs sahib-i makalenin dediği gibi bilâd-ı mutedile için feslerimizi en mutedil bir serpûş bilir ve kırmızı rengin güneşe karşı bir hâsiyet-i kimyeviyeyi hâiz olduğunu işitiyor idik. Hele eski kavukların bugün kabul-ı ammeye mazhar olabilmesi husûsuna muharrir makalenin kendisi dahi inanmayacağını aşkına, şu hâlde kimsenin kabul ve ittibâ’ edemeyeceği malûm olan ve bu cihetle muharririn dahi maksûdu olmayan bir şık ile

diğer şıkkı yek-diğerine karıştırarak tenkîr-i maksat eylemekte ne manâ vardır. Babayığitçe dilinin altındakini söyleyivermeli idi. Çünkü böyle eni pek belli olan ibhâm ve tenkîrin hiç faydası yoktur. Meylân-ı umûmiyi böyle ifrât ile tefrit arasında şaşkırtmaya çalışmak, bazı ahâlîmizin yaptığı gibi festen külaha ve külahtan bir nev' kalpağa ondan da diğer nevine olan intikâlât-ı tedriciyenin tazammun ettiği tağlît fiili kadar mâhirâne değildir.

Lakin ey ahâlîmiz! Fes meselesinin hudûsuna bâdî olan ne idi? Başımıza indirilen bir darbe-i elime değil mi? Bu sırada biz, bayramlarda kisvesinin teceddüt ve tenevvü' etmesinden dolayı sevinen çocuklar gibi bu fes meselesini bir vesile-i meserret, nefsin evvelden muzmer olan arzularına ait bir bahane-i hizmet gibi mi telakki edecektik? Avusturya'nın hakkımızdaki muâmele-i gâdirânesi der-akb ser-hevâdârımızda, kimlerin malı olduğu malûm olmayan ve hele şüphesiz fesler kadar da bizim metâmımız olmaya takarrüp edemeyen muhtelif, rengârenk kumaşlar, türlü türlü şekillerle bir karnaval bayramı manzarasını göstermek veyâhûd Avusturya'ya darılıp Bulgar kalpağı giymek sûretiyle mi tesir edecekti? İlk günlerde giyilen keçe külahlardan memnun olmuş ve hatta bir tane de ben giyinmişim. Bu külahlar ila nihâye giyilecek değil idiyse de Avusturya malına karşı gösterilmesi lâzım gelen husûmet ve nefrete ilân-ı iştirâk şeklinde ve bittabi manzaraca feslerimiz kadar güzel ve simamıza yakışır bir hâlde olmamalarına rağmen hasbe'l-hamiye velev muvakkat olarak ihtiyar edilmiş bir nev' fedakârlık idi. Başka vakit olsa o, keçe külahla mahalle bakkalına gidemeyen beyler, efendiler, halkı ittihâd ve hamiyete davet için nefislerini kırdılar, şehrimizin en mutenî caddelerinde o kıyafetle gezdiler.

İşte bu eser-i fedakarî, bu numûne-i hamiyet ve ciddiyet, bu gayret-i milliyet, ne çabuk bazı ahâlîmizce – güya – bir süs, bir baziçe-i heves, bir fırsat-ı taklit yerine geçti. O derecedeki tuhaf tuhaf eşkâl ve elvânı hâiz olan birtakım serpûşlara kâin evvelden beri merakımız var imiş, Bosna ve Hersek vakası da bu emellerin husûlüne vesile olduğundan dolayı adeta bizce makbûle geçmiş... Avusturyalılar, bizim için: Türkler sebâtsızdır demişler idi şu hâlîmiz o sözün bir şekl-i diğer tasdiki addolunmaya şâyân değil midir?

Biz isterdik ki Avusturya'nın, hukukumuzda tecavüzü:

Felekten intikam almak demektir ehl-i idrâka

Edip tezyid-i gayret müstefid olmak nedâmetten

Mazmûnu üzere zamanlardan beri üzerimizde yığılıp kalan din-i mesâi için bir vesile-i isticâl olsun? Nîk-i nasihatten daha müessir olmak lâzım gelen bu fırsat-ı musibetten, her vakit ki gibi nefsimiz, huzûzâtımız değil de ticaret ve sanatımız istifâde etsin. Biz isterdik ki bir kısmımız keçe külâhla gayret-i millîyemizi intibâha davet ederken bir kısmımız da Feshâne, Hereke gibi yerli fes mağazalarına hücûm ile mevcûd mallarını iştirâ edip bitirdikten sonra: Hani, daha yok mu, diyerek daha ciddi daha samimi bir sûrette ifâ-yı vazife-i hamiyet eylesinler.

Başımızın alışık, nazarlarımızın aşına ve memnun olduğu feslerimize ellerimiz de o kadar yabancı değil idi. İşte Hereke’de, Feshâne’de bazı nevâkısıyla beraber imâl edip duruyor idik. Yarı yoluna kadar gelmiş olduğumuz şu tarik-i ticareti ikmâl ve tevsî’ etmek üzere şimdi bir de mecbûriyet hâsıl oldu. Fes fabrikalarımız nevâkısını ikmâl ve adedini tezyid için bundan münasip bir meccbûriyet bulunmaz, Allah bir daha göstermesin.

Eğer bunun üzerine ileriye doğru bir hatve-i sanat atmaz da bilakis atılmış adımlarımızı geri alırsak, mürebbi-i efkâra ümmet olan muharrirlerimiz de hatta bu hatvâtımızın tevâli ve tezâyüd etmek üzere olduğunu istihbâr ettikten sonra mevcûdu bıraktırp mevhûma teşvik ile hareket-i rac’iye tavsiyesinde bulunurlar ise artık bizim sanat ve ticaretimizden ilelebet bir hayır beklememelidir. Biz, dünyanın, her gün bir köşesinde çıkan emtiadan her gün bir diğerini satın almak meyl ve istidâdında yaratılmış mukallit, mütelevvin bir kavimiz demek oluyor. Hâlâ, belki acûlâne bir hevesle iktisâsına uzandıkları kalpaklardan da bıkmış olmaları muhtemel bulunan böyle bir kavmin arzulandıkları tahavvülât-ı seri’anın arkasından, gerek fes ve gerek kalpak her ne olsa hâl-i ibtidâide bulunmaktan kurtulmayan yerli fabrikalarımız yetişemez. Deminki muharririn iddiası veçhile şarkın kavuk giyen ahâlîsinde meşhûd olan sıhhat-ı cildiyeyi kavuklarından ziyade metânet-i tabiiyelerinde aramalıdır.

Başlarını – ekseriyeti Bulgar kalpağı teşkil etmek üzere – türlü türlü kıyafete sokan ahâlîmizle feslerimizi gözümüzden düşürmeye çalışan muharrirlerimiz düşünmüyorlar mı ki biz serpûşlarımızı tamamen değiştirirsek Avusturya fabrikaları ile beraber bizim de elimizde bulunan birkaç fabrikamız söner, mahv olur. Devr-i sâbık âsârı olmak hasebiyle, Avusturyalılara karşı olduğu gibi Hereke ve fes fabrikalarına ve bittabi

tesisine teşebbüs olunduğu haber verilen emsâline karşı da adâvetimiz var ise ona diyecek yok.

Fesin, kırmızı rengi ile düşman karşısında uzaklardan görünmeye gayet müstaid bir hedef olduğu söyleniyor. Fakat bu, askerce bir meseledir. Bizim mütâlaâtımız ise askerlerimiz hakkında değildir. Onlar için münasip ve lakin yine milli bir serpûş tensîbi merciine aittir.

Elhâsıl biz, ahâlîmizin şahsî, keyfî arzularından, ihtirâsâtından ziyade menâfi-i hakikiye-i iktisadiye ve milliyemiz dairesinde hareketlerini rica ederiz.

(Mustafa Sabri, N.7, 21 Şevvâl 1326 \ 4 Teşrînisânî 1324, s.146-149)

Sosyal Meseleler – Zararlı Alışkanlıklar

Müzbiha-i Ahlâkiyeler Yâhût Kahvehâneler

Evet, filhakika bizde bugün her biri bir mezbaha-i ahlâkiyeden başka bir şey olmayan kahvehâneler, otuz üç senelik bir hükümet-i zâlîmenin hânelerimize kadar uzanan kulakları için daha vâsi' bir mahall-i istihbâr olmuş ve oraya fevc-â-fevc girip çıkanlardan birçoğunun canı yanmış, hânümânı mahvolmuş şu'le-i ailesi söndürülmüş, nihâyet kahvehânelere ahlâk-ı fâzıla-i İslâmiye ve necâbet-i insâniye ayak basmayacak bir hâle gelince, ma'âli-i İslâmiye, necâbet-i insâniyeye bedel, dinen, aklen, memnû ve melûn olan kumarlar, oyunlar, hezeyânlar bilmecebûriye kâim olmaya başlamıştır.

Kumar ve işret gibi biri, servet ve sâ mânın, diğeri, akıl gibi bir ihsân-ı Hüdâ'nın düşman-ı bî-âmânı olan belalar ta evâil-i İslâm'da evvela tedricen iki ayetle tenbih ve derece-i sâlisede Hazret-i Ömer (r.a) Efendimizin

• الامم بين
• انما الحمر والميسر

لنا في الحمر شافيا ، دماى

dua-yı isâbet-penâhîsi,

«الآنما الحمر والميسر»

لنا في الحمر شافيا،
الى قبل اتم منتهمون»

ayet-i kerimesinin sebab-i nüzûlu gibi olarak bu ayetle tamamen men' ve tahrîm buyurulmuştur.

İşret ile kumardan hiç de farkı olmayan oyunların tahribât-ı ahlâkiye ve efsâd-ı terbiye-i insaniye yüzünden sebep oldukları fazâyih ve cinâyât, şöyle bir nazra-i im'ân ile bakılsa, menâfi-i mühimme-i hayatiye için vukû' bulan müsâdemât ve muhârebâtın derece-i tahribiyesine yaklaşıp kadar nazarlarda teecessüm eder.

Ahlâk-ı İslâmiye ve insaniyemizdeki hîçiyeye en büyük bir misâl olan bu şeyler, diyâneten muhâkeme edilirse, hükümeti ulemâyı, nazar-ı hakta ne derecelerde ithâm eder.

Asr-ı hâzır-ı medeniyette kahvehâneler, birer ticarethâne şeklinde bulunduğu için bittabi serbâz olur.

Haydi, girip oturmakta da şeran bir mahzûr-ı tasavvur edilmesin ki bugün birçok cihetlerle mecbûriyet derecesinde bir me'lûfiyet-i umûmiye vardır. Fakat şu devr-i meşrûtiyette de mi altı yüz seneden beri kendi hizmetkârlarından başka bir şey olmadığımız hâlde mahzâ-i uluvv-i cenâbından, hamiyet-i diniyesinden dolayı bizleri, liyâkatli, liyâkatsiz bilâ-hesâb ve lâ-azâb kanıyla, canıyla, malıyla besleye besleye nihâyet velinimetliğin fevkine çıkaran, en sonra envâ' hakâret ve mezâlimimize tahammül ile çoluğun çocuğunun nafaka-i yevmiyesini de bize verip kendilerini aç ve açık kalmaya mahkûm eden bu fukarânın paralarını böyle kumarlarda ve sâir oyunlarda ve tavla başlarında ter ter tepinmek sûretiyle hem dinimizi, hem ahlâkımızı hem de o fukarâyı mahvedeceğiz?

Biz daha ne zaman kendimizi unutup da milletin saadet ve selâmetini düşüneceğiz?

Ne zaman, millet bize bir maaş teklif ettiğinde ihtiyâcât-ı zarûriye-i beytiyye ve zâtiyemizden mâadâsını beytü'l-mal-ı Müslimine red ve iâde edeceğiz?

Ne vakit iktisâd-ı şeriye hasbe'd-diyâne kendimizi mükellef tanıyacağız?

Ey ümmet-i Muhammed! Kanûn-ı İlâhî olup ekmeiyette hiçbir kanûna nispet kabûl etmeyen ve medeniyet ve saâdet-i umûmîye-i beşeriyeyi taht-ı zamân ve teklifine almış olan kavânin-i şer'iyemize, Avrupalıların kendi âdât ve ahlâkına göre tanzim edilen kanûnlarını ne vakte kadar tercih edip duracağız.

Din-i mübin-i Muhammedi'nin râyahasını bile istişmâm etmeyen ve her türlü medeniyeti, terakkiyi garpten bekleyen ehl-i dalâlin akvâl-i sahifelerine hâlâ hakikat nazarıyla mı bakıp duracağız?

Sorarım bu cühelâ-yı dine ki mülk ve milletimizin bütün ihtiyâcâtını tekeffül eden kavânin-i şer'iyemizde, hangi madde eksiktir? Şer'iatımızda İslâmların, insanların, Allah'ına benî nevine, hayvanata, hatta faydalı ağaçlara varıncaya kadar sıyânetleriyle mükellef oldukları hukûk-ı şahsiye ve medeniyelerini gördüler veya işittiler mi?

İşte bu her şeyi bilirim diyen ve hakikatte cehâletin, canlanıp da ayakta gezen numûneleri, bu Frenk mukallitleri bu hürriyet iddiasında bulunan şevât-ı hayvaniye ve efâl-i Efrenciye esirleri, ve bakar körler değil midir ki bu masum, pak memleketlerimize Avrupa'nın oyun taburlarını, işret, kumar alaylarını ahlâk-ı rezile fırkalarını, esbâb-ı mahv ve inkırâz ordularını, pişdârlıkla ta'biyye ederek bugünden bi'l-istifade meydân-ı zuhûra çıkanlar ve efkâr-ı müteaffinlerine efkâr-ı umûmiye süsü verenler? İşte bunlar emin olmalıdır ki şer-i Allah ve din-i hak, her vakit âlî ve bunlara gâlip ve muzafferdir. Bunlar her vakit makhûr ve münhezimdir, dini olmayanlar da hüsn-i ahlâk ve hüsn-i ahlâkı olmayanlar da, bulunduğu millete hayredecek fikir ve niyet, katiyyen aramamalıdır.

Bâlâda ta'dâd edilen fusûk ve maâsî, Müslüman olanlara katiyyen memnû' olduğundan kendini mümin tanıyanların bu lubiyâtta katiyyen ferâgatleri lâzımdır.

Beyzâvî

merhûmın

sûre-i

Bakara'da

« وما يضل به »

« الإلغاسقين »

ayet-i celîlesinde fıskın manâ-yı lağvisini beyân ederken

الفسق هو الخروج عن القصد

diyorlar ki fîsk, mutlak tarik-i itidâlden

çıkma manâsınadır demektir.

Fîsk için de cihet-i şer'îyece verdiği tafsilâtında üç derece irâe ve tarif ediyorlar. Bunlardan ikisini bırakıp üçüncü mertebeyi söyleyelim ki o da: (fâsık irtikâp ettiği ma'siyetin hürmetini asla endişe etmeyerek onu tahsin etmektir) dedikten sonra aşağı tarafta

[فاذا شارف هذا المقام وتخطى خطه خلع ربة الايمان
من عنة وليس الكفر فهو ذباله]

ibâresiyle de hükm-i şer'îyesini beyân ve tavzîh buyurmuşlardır. Bunun Türkçesi (Fâsık, bu üçüncü dereceye gelip de hudûd-ı şer'îyeyi atlayınca habl-i metin-i imânı gerden-i inkıyâdından çıkarmış ve libâs-ı küfrü tebbüs etmiş olur. Bu hâlden Cenâb-ı Hakk'a sığınırız) demektir.

Bugün bir oyun oynayıp da neticeyi kazananlardan kim var ki o hâlini tahsin etmesin, hatta etrafındakiler onu (bravo) takdirleriyle takdir ederek o fiile, o hisse iştirâk etmesin ve birtakım yeminlerle çok güzel bir şey yaptığını kendisine beyân etmesin?

Meşâhir-i Evliyaullah'tan Şeyh Abdullah Ensârî hazretlerinin (Nesâyih ve Münâcât) ismindeki risâle-i âlîye-i ahlâkiyesinde:

(ای درویش ! بامدادن که بر خیز
در آینه نظر کن اگر رویت خوبست کار زشت مکن
واگر زشتست ، دو کار زشت بهم جمع مکن)

buyuruyorlar ki Türkçesi: [Ey derviş! Sabahleyin kalktığında aynaya bak! Eğer yüzün güzelse fena işleri irtikâp etme! Ve eğer çirkinse, iki fenalığı bir yerde cem etme] demektir.

Mademki bugün kahvehânelerde icâbında vakit geçirmek mecbûrî gibi olmuştur. Hiç olmazsa bulunduğumuz yerleri şerefi bir hâle getirmek için mevâni-i musâhabetimizi, ahvâl-i dâhiliye ve hâriciyemizin aldığı ve alacağı eşkâli müzâkereye tahsis etsek gazetelerdeki mütâlaât-ı muhtelifeyi tahlile çalışsak, terakkiyât-ı âleme rasad-bîn olsak, memleketimizin mazûriyet ve âbâdânîsini düşünsek çocuklarımızın o istikbal vekillerinin tehzib-i ahlâka talîm ve terbiyesine, fakat şerîat-ı müniciyemiz dâhilinde çalışsak ve desek ki: Evlâdım! Tahsil-i ulûm ve fûnûna bezl-i mesâi edin, Avrupa'nın cem'-i ulûm ve fûnûnunu öğrenin, bunları memleketimizde tatbika çalışın, âdât ve ahlâkından şer'e muvâfık olanlar varsa ve bizde unutulmuşsa kabûlde tereddüt eymeyin, diyânet câhillerinin velev hüsn-i niyetle olsun vesâyâsını şer'e tevfiik etmedikçe kabûl etmeyin. Fakat dinleyin, sonra elinizdeki mizân-ı hassâs şerîatle ölçün, biçin, münâsebeti kabûl, gayr-ı münâsebeti reddedin, milletin parasını ve bize verdiği maaşları bunca fukarâ ve yetimlerin hukukunu oyunlara, işretle, kumarlara, fazâhate, sefâhate sakın sarf etmeyin. Yarın ölecek gibi hakka ibadet ve kıyamete kadar yaşayacak gibi din ve dünyanızı imâra himmet edin, nefsinize arzu etmediğiniz şeyleri hiç kimse hakkında da arzu etmeyin, millete bâr-ı belâ olmayın zahîr-i sahib-i vefâ olun, desek ve bu gibi levâzım-ı hayâtiyemizi daima kahvehâne sohbetlerinde yek-diğerimize tekrar ederek her kahvehâneyi birer Darülfünûn şubesi yapsak, altı yüz senedir bu millet-i masûmeye ettiğimiz ihanetlerden biraz hayâ ederek artık beytûlmâla mümkün mertebe göz dikmesek göz dikenlerimiz de hakk-ı milleti sıyânet etse, bu sûretlerle kendimizi ve evlâdımızı ıslâh etsek, Allah'ımızın merhamet ve sıyâneti, peygamberimizin meded ve inâyeti şüphesiz bizim ile beraber olur. Dünya ve âhirette mesûd ve mutmain oluruz.

(Mehmed Arif, N.19, 16 Muharrem 1327 \ 26 Kânûnisânî 1324, s.433-435)

Sosyal Meseleler – Batıl İnançlar

Mebde-i Feyz

Hâdisât ve şunun-ı âlemin bir mebd-i feyyâzı bulunduğunu – hiç şüphe kalmayacak sûrette – her ferd-i âkıl ve müdrikin itirâf ve tasdik eylediği bir bedâhettir. Her ferd-i âkıl şu bedâheti itirâf etmekle beraber o mebd-i feyyâzın, o mûcid-i evvelin neden

ibâret olduğu hakkında teşettüt-i akvâl hâsıl olmuş, hatta insânlar kendi idrâklarını o derece sû-i istimâl ve kasrederek kendi elleriyle mamûl birtakım taşa ağaca da bu mebde-i feyyâzın vazîfesini tahmîl etmek sûretiyle kendilerini efsânelere kaptırmak töhmetinden kurtaramamışlardır.

Târih-i akvâm ve ümem gözden şöyle bir geçirildiği gibi insânlar efsânelere kapılmaktan hiçbir zamân hâli kalmamıştır. Târih elini uzatabildiği kadar kurûn-ı evlânın ta evvellerine gidebilmiş ve o zamânlara ait – şu zamânda inanılmayacak – öyle efsâneler öyle türreheler haber vermiş ki bu zamânın insânları onlara türrehe ve efsâne nâmını vermekle beraber bu zamânın ukalâ sırasında bulunanları yine kendilerini efsânelerden türrehelerden kurtaramamıştır.

İnsâna öyle gelir ki bir zamân gelsin de bir Nemrud, bir Firavun zuhûr etsin bunlar ahâlinin gözünün önünde kendileri gibi anadan doğsun, kendileri gibi her hâssa-i beşeriyeyi hâiz bulunsun da yine o kendilerinden hiçbir farklı olmayan Nemrud’a, Firavun’a bu benim mabûdum, hâlıkım diye ibâdetle, perestişte bulunsun bunlar inanılacak şeyler değildir. Demekten başka insâna hiçbir şey kanâat vermez. Fakat hâl-i hâzırda da insânların bazı türrehe ve efsaneye kapıldıklarını düşününce eski insânların bir taşı, bir resmi mabûd ittihâz eylediklerine inanmaya mecbûr olur.

Zamânımızda ale’l-ekser görülüyor ki âdî bir ağaca, ehemmiyetsiz bir taşa öyle ehemmiyet verenler bulunur ki insân bu âdemlere hayret etmekten kendisini alamıyor.

Bazı mahallerde bir ağacın bütün dallarına budaklarına bağlanmış binlerce bez parçası görülüyor. Demek oluyor ki bu ağacın etrâfında muhîtinde kendisinde hiç intifâ etmeyen fuzûlî binlerce perestişkârı anlaşılır. İhtimâl o ağacın bir dalını kesmek isteyenlere hücum edivermek vaziyetinde bulunurlar. Böyle bir zamânda şöyle şeylere fuzûlî hürmet ve âdiyen perestişkârlık vaziyetinde bulunacak insânlar bulunursa bundan üç dört bin sene makdem Mısır’da icrâ-yı hükûmet eden Firavuna-i Mısriye’nin ilan ve iddiâ-yı ulûhiyet etmesi çok mu görülür?

Rivâyete nazaran asıl davâ-yı ulûhiyetle meşhûr olan Firavun sehâvet-i tab’ ile müştehir etmiş.

Fakat şu sûretle ki Mısır’da ne kadar emlâk-ı akâr nâmına hiçbir şey bir ferde vermez imiş bütün ahâlî varlığı onda görülür imiş her akşam her sabah cidden mabûdları

zannıyla giderler perestiş ederler karınlarını doyururlar imiş tabî ki burada perestiş eden insânların cümlesi bu Firavun'un Allah, mabûd olmadığını bilir. Fakat ne çare Firavun etrâfına topladığı hakikî kendisine inananlardan ve bir de karnım doysun da ne olursam olayım istersem kul olurum diyenlerden mürekkebe bir kuvve-i azîme her gün Firavun'un etrâfında perestiş edip dururken kimin gücü yetişir ki bir tanesi çıksın da [Ey ahâlî! Bu sizin perestiş ettiğiniz sizin gibi bir inşandır!. Gelin şu âdemi mabûd-i itikâd etmeyin] diyebilin.

Fakat nispetle bu zamân öyle değildir. İşte insanlar zamân zamân efsânelere kapılmaktan tahlîs-i giribân edemediği gibi ekser zamânlarda o efsânenin etrâfına toplanan efkâr-ı ekseriye kütleleri umûm-ı ahâlîyi o efsânelere perestiş ettirmeye mecbûr etmiştir şu kadar denilebilir ki zamânın tebdiliyle efsânelerin de perestişlerin de neveleri değişmiş elhâsıl insânlar efsânelere kapılmak, aldanmak töhmetinden hiçbir zamân azâde kalamamışlardır. Din-i mübîn-i İslâm ise insânların böyle mevhûm hayâlî efsânelerini kat' ile insanlar için katii bir şâhrâh-ı terakkî açmış ve insânları öyle birtakım taşa ağaca değil hatta insâna bile kul etmemek için kendilerine iki tarîk göstermiş ki birisi tarîk-i ilm ve irfân, diğeri tarîk-i ahlâk ve fazîlettir. Bu yukarıda serd edilen misâlden anlaşılıyor ki insânları efsâneler, bâtıllar arkasında toplayan esbâb ve avâmil ancak cehl ile ahlâksızlık imiş ki:

İşte Firavun'a bütün halkı kul etmeye sebep olan âmil bir kısmının cehli, diğeri kısmının ahlâksızlığı ki bu iki kütlelerin husûle getirdiği kuvve-i azîme erbâb-ı akl ve izânını da itirâfa değil ise de hiç olmazsa aksini iddiâyâ cüret vermemiş cins-i beşerden bir ferdi kâin bütün insânlar mabûd tanımışlardır.

Hâlbuki nûr-ı nevvâr-ı İslâm şuâ-ı pertev-bârını bu âlem-i insâniyet üzerine saçtığı andan itibaren ilim ve fazîlet artmış ve binâenaleyh efsâneler, perestişler azalmıştır.

Gerçi ahd-i hazret-i Resûl-ı kibriyâ uzadıkça ötede beride efsâneler icâdıyla insânları bağlamaya çalışan bazı mellâh da ortaya çıkmış ise de bunların pek azlarından sarf-ı nazarla ekserisine kuru bir hürmetle geçiştirmekten başka bir şey yapılmıyor.

Şimdi şu efsâne ve hayâlâtın mebd-i feyyâz makâmında tutulması gibi husûslardan sarf-ı nazar edildiği gibi – ki bunların erbâb-ı akl ve izân nazarında kıymeti yoktur – erbâb-ı akl ve basîret tanınılan, edille ve bürâhine istinâd eden insânlar arasında şu [mebd-i feyyâz] meselesi mühim bir şekil almış, esâs-ı din işte bunun üzerine istinâd

etmiş bulunmakla bu bâbda biraz icâle-i kalem etmekte yalnız bizi değil bütün erbâb-ı akıl ve izânı mecbûr etmiştir.

Mâ'badı var

(Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad). N.158, 26 Cemâziyelevvel 1330 \ 30 Nisan 1328, s.2794-2796)

Sosyal Meseleler - İnanat

Cihâd İçin İâne

Geçen ki makalede cihâdın ve onun mevkûf-ı aleyhi olan esbâb-ı maddiyeyi ihzârın bilumûm ehl-i İslâm üzerine farz olduğu beyân edilmişti. Bu sefer de cihâd için iâne vermenin lüzûmuna dair biraz bahsetmek isterim:

Düşmanlarımızın vatanımıza taarruz eyledikleri böyle bir zamanda hükümet ve memleketin mükemmel bir kuvve-i berriye ve bahriyeye şiddetli ihtiyâcı bulunduğu derkârdır.

Bunun ise yalnız hükümetin himmeti ile vücuda gelmesi mümkün değildir. Böyle bir emr-i hayra ahâli-i kirâmın ve bilhâssa erbâb-ı servetin gayret ve yardımları lâzım ve vâcibtir.

Çünkü Cenâb-ı Hak sûre-i Mâide'nin üçüncü âyet-i celîlesinde buyurmuşlardır ki: (وتعاونوا على البر والتقوى)¹⁶⁸ = emr-i hayr ve takva husûsunda yek-diğerinize muâvenet ediniz) işte bu emr-i celîl-i İlâhî muktezâsınca umûr-ı hayriyenin en birincilerinden olan cihâda malen, bedenen, reyen ve kavlen iânede bulunmak üzere bilumûm ehl-i İslâm memûr ve mükelleftir.

Bir de nazar-ı şerîatta kuvve-i berriye ve bahriyeyi tekemmül ettirmek için iâne veren ve yardım edenin fi sebîlillah cihâd eyleyen mücâhidler gibi pek çok ve pek büyük ecr ve sevâba nâil olacaklarına dair ehâdis-i kesîre şeref-vürûd eylemiştir: Ez-cümle (nezd-i

¹⁶⁸ "İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın," (Mâide 5\2).

sübhânide nâsdan hangisi daha ziyâde faziletlidir?) diye suâl olunduğu zaman Cenâb-ı Fahr-ı Âlem efendimiz buyurmuşlardır ki:

(مؤمن مجاهد في سبيل الله بنفسه وماله) = ind-samedânî de nâsın efdali
nefsiyle malıyla fî- sebilillah cihâd eyleyen mümindir).

Diğer hadis-i şerifte buyurulmuştur ki:

(من جهز غازيا)
فقد غزا ومن خانف غازيا في اهله فقد غزا =

= fî sebîlillah muhârebeye giden bir gazinin gerek az ve gerek çok esbâb-ı seferiyesini tahiyeye ve ihzâr eden ve ona iânede bulunan kimse Allah yolunda gazâ ve cihâd etmişçesine ecr ve sevâba nâil olduğu gibi fî sebîlillah cihâda giden bir kimsenin makâmına kâim olup da zaman-ı gaybûbetinde ehl ve ıyâlinin umûr ve husûsunu görüp gözetken kimse dahi o mücâhidin nâil olduğu sevâp derecesinde ecr-i sevaba nâil olur).

Ve başka bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki:

(من جهز)
غازيا حتى يستقل كان له مثل اجره حتى يموت او
يرجع =

bir kimse yalnız başına fî sebîlillah muhârebeye giden bir gazinin esbâb-ı seferiyesini hazırlarsa o gazi oluncaya veyâhûd muhârebeden avdet edinceye kadar ne miktar ecre ve sevâba nâil olursa o ecr ve sevâbın misline o kimse dahi nâil olur). Ve

(من اعان مجاهدا في سبيل الله في عسرتة اظاه الله في ظاه)
يوم لا ظل اظاه =

bir kimse Allah yolunda muhârebe eden bir mücâhide ihtiyâcı bulunduğu zaman iâne

ederse Hak Teâlâ hazretleri arş-ı âlâsının gölgesinden başka gölge bulunmadığı günde kıyâmet gününde o kimseyi gölgelendirir).

(للغازی اجره وللجاعل اجره و اجر الغازی) = fi sebîlillah
Ve cihâd eyleyen gazi için o gazanın ecr ve sevâbı vardır. Ve esbâb-ı gazâyı ihzâr husûsunda o gaziye muîn olan kimse için de bu bâbda sarf ve infâk eylediği şeyin ecri ve bir de o gazinin nâil olduğu ecr ve sevâbın miktârı ecr ve sevâb vardır).

Ve Ebi Mesud el-Ensârî hazretlerinden mervîdir ki: (başı yularlı bir deve ile bir kimse Resûl-ı Ekrem efendimize gelip bu deve rızâ-yı İlâhîyi istihsâl için sadakadır). Dedi. Bunun üzerine peygamber-i zîşân efendimiz buyurdular ki:

(لك بهايوم القيامة سبعمائة ناقة لها مخطومة) = bunun mukâbilinde sana yevm-i kıyâmette cümlesi yularlı olarak yedi yüz deve itâ ve ihsân olunur).

Ve Harîm Bin Fâtin hazretlerinden rivâyet olunan bir hadîs-i şerîfte dahi Cenâb-ı fahr-i âlem efendimiz buyurmuşlardır ki:

(من انفق نفقة في سبيل الله كتب له سبعمائة ضعف) = rızâ-yı İlâhî'yi istihsâl için gerek küçük ve gerekse büyük olsun malından bir miktarını sarf eyleyen kimseye sarf eylediği şeyin yedi yüz misli ihsân olunur. Daha bu bâbdaki va'd-i İlâhî'nin en az miktarıdır. Cenâb-ı Hak dilediğine daha fazlasını ihsân eyler).

Fıkhâ-yı kirâmdan (İbn Abidîn) diyor ki: Karakol, tâbiye, istihkâm, sefine-i harbiye gibi umûr-ı cihâddan muhtaç olunan şeyleri binâ ve tedârik etmenin sevâbı tav'an hacca gitmenin, nâfile fakire sadaka vermenin sevâbından daha ziyâde fazladır. Zirâ nâsın eşedd-i ihtiyâcı olan menfaat-i umûmiyeyi hâvî bulunan bir husûsu vücûda getirmek birkaç fakirin ihtiyâcını def etmek gibi menfaat-i umûmiyeyi mutazammın olmayan şeylerden elbette evveli ve hayırlıdır.

Binâenaleyh ey Osmânlılar, ey İslâmlar arz olunan ehâdis-i şerîfe ve mesâil-i fıkhîye ile vaad buyurulan ecr ve mesûbat ve min taraf Allah mevûd olan makâmât ve derecât-ı âliye gibi nice fevâid-i maneviye ve uhreviyeye nâil olmak a'dânın o murdâr ve gaddâr

ellerini kırarak vatanı ve memleketimizi onların taarruzundan hıfz ve sıyânet ve din-i celîl-i İlâhî'yi â'lâ ve i'zâz ile ve serbest olarak yaşamak gibi fevâid-i maddiye ve dünyeviye nâil olmak istiyorsak sahte nümâyîşlerden, acz ve meskenete delâlet eyleyen şemâtet ve kuvâlıktan cümleten vazgeçerek din-i celîlimizin evâmirine imtisâlen hemen berrî ve bahrî asâkir-i İslâmiye'yi teşhiz ve nevâkısını ikmâl, top ve tüfenk, sefâin-i harbiye ve sâir âlât ve edevât ve esbâb-ı cihâddan madûd olan şeyleri tedârik etmek için fiilen, bedenlen ve malen iâne ve yardım edelim ve bu bâbda olanca varlığımızla say ve gayret edelim.

Sultan Selim-i sâni zamanında hükümetin himmeti ve ahâlînin gayret ve yardımıyla bir kış mevsiminden yaza kadar (150) kıta sefâin-i harbiye inşa eden ecdâdımızın eserine gidelim. Onlar gibi top, tüfenk, sefâin-i harbiyemizi kendimiz inşa edemiyoruz bari iştirâsı için (iâne) verelim. Verelim de hakiki diyânet ve vatanperver olduğumuzu – öyle kuru kavil ile değil – fiilen ispât edelim.

İmdi ey İslâmlar size pek büyük müjdeler vereceğiz. Gayet kolay amel ile pek çok sevâba nâiliyet yolunu öğreteceğiz. Evlerinizde oturduğunuz hâlde daima cihâd etmek ve her sene nâfile hac etmek ve her zaman fukarâya sadaka vermek ister misiniz? Şu sırada hükümet ve memleketin en ziyade muhtaç olduğu techîzât-ı askeriye ve kuvve-i beriye ve bahriyeyi ikmâl için iâne veriniz.

Zirâ bu zamanda bu husûsa dair iâne vermek a'dâ ile fî sebîlillah cihâd etmek derecesinde sevâptır. Çünkü yukarıda arz olunan ehâdis-i şerîfe ile Cenâb-ı Peygamber-i zîşân efendimiz bu bâpta bizi temîn eylemektedir.

Bu zamanda kuvve-i berriye ve bahriye için iâne vermek her sene tetavvuan hac etmek ve her zaman fukarâya sadaka vermekten daha ziyâde sevâptır. Çünkü İbn Abidîn'den naklounan mesele-i fikhiye bu husûsta bizi tatmîn etmektedir. Bu zamanda bu husûsa dair iâne vermek daima cihâd, daima nâfile hac, daima sadaka mesâbesindedir. Çünkü bu bâpta iâne ve mükemmel sadaka-i câriye ve hayr-ı daimidir.

Ebu Hüreyre hazretlerinden merfû olarak mervî olan bir hadis-i şerîfte fâhr-ı âlem efendimiz

buyurmuşlardır

ki

بر حدیث شریفده فخر عالم افندمن بیورمشلردرکه (اذامات الانسان انقطع عمله الا من ثلاثة الا من صدقة جاریة او علم ینتفع به او ولد صالح یدعوه = وفات ایابینجه هر

vefât eyleyince her insanın defter-i a'mâlî kapanır. Yalnız üç kimsenin defter-i a'mâlî kapanmaz. Birisi mescid, medrese, mekteb, köprü, çeşme gibi her sadaka-i câriye ve hayr-ı daimi bırakan, diğeri vücûduyla intifâ' olunan telîf eylediği bir kitap gibi âsâr-ı ilmiyesi kalan üçüncü de salih oğlu ve salih kızı kalıp onlar o kimseye hayr ile dua eyledikçe o kimsenin defter-i a'mâlî kapanmayıp dâima a'mâl-ı mezkûrelerinin sevâbı yazılır.)

Şu hâlde bir kimse top, tüfenk, donanma gibi âlât ve esbâb-ı cihâd için mesela on para verip de iştirâ olunan bir top, bir tüfenk, bir zırhlıdan o kimsenin on parası mukâbilinde bir çivi isâbet eylese o top, tüfenk, zırhlı muhârebede istimâle kâbil olup o çivi dahi onda buldukça gerek hâl-i hayatında, gerek hâl-i memâtında olsun o kimse bi'l-fil muhârebe edercesine ale'd-devam ecr ve sevâba nâil olur. Çünkü o çivi o kimsenin sadaka-i câriyesi demektir.

Çok mütedeyyin ve zengin zevât-ı kirâm vardır ki üzerlerine farz olan hac-ı şerîfi ifa eyledikten sonra fazla ecr ve sevâba nâil olmak için iki, üç, dört, beş, altı, hatta yedi defadan ziyâde nâfile olmak üzere Hicâz'a gidiyorlar.

Hâlbûki İbn Abidîn'den naklolunan mesele-i fikhiyeden bu zamanda kuvve-i berriye ve kuvve-i bahriye ihzârı için iâne vermenin sevâbı tetavvuan Hicâz'a gitmenin ve nâfile olarak kurban kesmenin ve farz olmayan sadakâtın gayrı sadaka vermenin ve sokaklarda sebîl diye su dağıttırmanın ve ölü lokması dağıttırmanın ve hele türbelere, tekkelere mum, zeytinyağı ve süpürge ve para vermenin ve bu husûslara dair vakıflar yapmanın sevâbından kat be kat fazla olduğu anlaşılmaqta olduğu gibi ânifen zikr olunan hadîs-i şerîften de bu bâpta iâne vermek bir sadaka-i câriye olduğu müstebân olmaktadır.

Binâenaleyh fazla sevâb arzu eden zevât-ı kirâm ibâdât-ı mâliyenin nâfile olan bütün aksâmını icrâ etmekten ise kuvve-i berriye ve bahriyeyi ihzâr ve asâkir-i İslâmiye'yi teşhîz için iâne ve yardım etmelidir. Çünkü bu maddi ve manevi pek çok fevâidî muhtevîdir.

Ebu Hüreyre hazretlerinden mervî olan bir hadis-i şerîfte fahr-i âlem efendimiz buyurmuşlardır

(من لقي الله بغير آرم من جهاد
لقى الله وفيه ثلثة =

bir kimse fi sebîlillah cihâd yolunda yaralanmak veya bedenine bir nev' ta'b ve meşakkat ârız olmak veya bu bâpta mal sarf etmek veya esbâb-ı cihâddan birini tehiyye ve ihzâr etmek gibi alâmât-ı cihâddan biriyle muttasıf olmaksızın vefât eylese onda bir nev' hâlel ve noksanlık olduğu hâlde yevm-i kıyâmette huzur-ı İlâhîye gelir).

Ve diğeri bir hadis-i şerîfte buyurmuşlardır ki:

(ما من

اهل بيت لا يغز ومهم غاز ويجهز غازيا بسلك او بابرّة او ما
يعد لها من الورف الا اصابهم الله بقارعة قبل يوم القيامة =

bir aile ve bir fâmilya halkında bir kimse fi sebîlillah muhârebeye gidip a'dâ ile cihâd ve gazâ etmez veya onlardan biri bir iplik, ya bir iğne veyâhûd buna muâdil bir nebze mâl ile fi sebîlillah muhârebeye giden bir gaziyi teşhîz ve ona iâne eylemez ise yevm-i kıyâmetten evvel taraf-ı sübhâniden o ailenin başına bir belâ-yı azîm isâbet eder).

Bu hadis-i şerîfler ile de umûr-ı cihâda dair bedenlen veya malen iâne ve yardımda bulunmayan hamiyetsiz kimselerin dünyada bir musîbet-i azîmeye duçar olacakları ve âhirette de bir nev' noksanlık ile huzur-ı İlâhîye gelecekleri beyân buyurulmaktadır.

Binâenaleyh vatan ve memleketin son derece kuvve-i berriye ve bahriyeye ihtiyacı bulunduğu şu zamanda para idhâr edip de esbâb-ı cihâdı ihzâr için iâne vermeyen ve yardım etmeyen zenginler bilmiş olsunlar ki: Onlar millet nazarında hamiyetsiz addolunacakları ve ikinci hadis-i şerîf müfâdınca taraf-ı sübhâniden dünyada onlara pek büyük bir bela isâbet edeceği ve birinci hadis-i şerîf musaddakınca da âhirette bu hâlleri kendileri için bir nev' âr ve noksanlık olacağı muhakkaktır.

Elhâsıl böyle bir zamanda esbâb-ı cihâdı ihzâr için iâne vermeyenler ve malen, bedenlen, fikren, kavlen bu bâbda yardım etmeyenler şeran, aklen, âdeten mezmûm ve hamiyetsizdirler.

Sosyal Meseleler - Toplumsal Bozukluklar

Irk Zayıflamış Acaba Neden?

Meclis-i Mebûsân'da Ahmed Rıza Beyefendi'nin nutku esnâsında “Milletin bedenen sağlam olması da en evvel düşünülecek şeylerdendir” cümlesi üzerinde bir nazar-ı müdekkikâne ile şefkât-nevâzâne Doktor Fâzıl Berki Bey'in mütâlaâtını görerek bu öksüz memleketin Hüdâ-yı nâbit evlâdını hâtırlamaktan düşünmekten bir türlü kendimi alamadım.

Düşündükçe dertler deşiliyor, ihtiyaçlar artıyor. Lüzûm-ı mübrem derecesinde elzem olan ihtiyâçların karşısında buldukça ya düşününe düşününe deli olmak yâhûd “gelir elbette zuhûra ne ise hüküm ve kader” cümle-i dervişânesini irâd etmekten başka bir çâre bulunamıyor.

Koca Anadolu bir baştan bir başa Hüdâ-yı nâbit bir hâlde büyüyüp meyve veriyor, asker veriyor, vergi veriyor, veriyor veriyor... Zavallı ahâlî verdiklerinin yüzüne mukâbil acaba bir tane semere görüyor mu?? Şu sözleri yazarken Mevlana Celâlüddin Rumi'nin Mesnevi-i Şerîfi'ndeki hâtıra gelen bir hikâyeyi söylemeden geçemeyeceğim.

Bir ailenin elinde sütü bol bir inek var imiş. Nice zaman bu aile o ineğin sütüyle geçinmişler, yemişler, içmişler nihâyet bir gün inek hastalanarak ölmeye yüz tutmuş. Şifâ-yâb olması için ineğin kendi sütünden bir parça içirmek lâzım gelmiş fakat sâhibi süttten vazgeçemiyor. Zavallı inek lisân-ı hâlde sâhibine yalvarıyor da diyor ki: Behey efendi şimdiye kadar ben kavi ve zinde bir hâlde idim. Sütümle seni ve çocuklarını besledim. Benim yüzümden bu kadar sene geçindin ne olur ki: Benim şu hasta, zebun, ölüme mahkûm bulunduğum bir zamanda beni yine benim sütümle tedavi ederek şu marûz kaldığım ölümden kurtarsan??...

Böyle boyun eğerek yalvaran ineğin döktüğü hazîn gözyaşları o mütemerrid, merhametsiz, iyilikbilmez sâhibine tesir etmek şöyle dursun bir cüretkârlık sayılarak bî-çâre inek kendi sütünden mahrûm edilir.

Lâ-teşbih bizim Anadolu da altı yüz senelik bir hükümet-i Osmaniye'nin eski bir sütlü meyveli bir emektarıdır. Bu zavallı emektar yine içinde çıkan meyvesinden sütünden servetinden bir parça hisse-mend olmak istiyor. İstiyor ama; hangisini evvel isteyeceğini de şaşırان zavallılar eli koynunda mebûsânımız, hükümetimiz bize hangisini evvel münâsib görürse onu versin diyecek kadar çeşm-i ümid ve intizârını Meclis-i Mebûsân'daki mebûslara dikmiştir.

Bu zavallı ahâlî hakikaten şaşmış, şaşırmıştır. Hastalarına doktor, çocuklarını okutacak muallim servetlerini nakledecek yol mal ve canlarını hıfzedecek zâbıta... İlâ âhirih bunların hangisi evvel??.. Hangisi mühim??.. Hepsi lâzım!! Hepsi mühim!! Fakat her şeyden evvel sıhhatin lüzûmu vârid-i hâtır oluyor. Sıhhatin muhâfazasıçün her yerde bir doktorun lüzûmu daha ehemm görünüyor.

Hâlbuki: Bizim koca Anadolu'nun bir başından bir başına kadar her taraf ahâlîsi hayvanatın vesâirenin tasallutundan kurtulabilip de meyve verecek diye gözetilen dağlardaki sahralardaki Hüdâ-yı nâbit ağaçlar gibi kendi kendiyeye büyümesine intizâr olunmaktadır. Bî-çâre ahâlînin şöyle böyle hastalıklara, rahatsızlıklara boyun eğmediği görülüyorsa da geceleri ayazlarda gündüzleri güneşin gözünde çalışan insanlar, o zavallı insanlar bir sıtmayı kestirmek için solfato bulamayacak veyâhûd sûret-i istimâlini bilemeyecek derecede bî-çâre ve zavallıdırlar. Denize düşen yılanı sarılır fehvâsınca hiçbir görgüye hiçbir bilgiye istinâdı, tabiblikle muvâneseti, münâsebeti olmayan birtakım mutatabbilerin bâziçe-i cesareti olmaktan kurtulamıyorlar. Bereket versin ki tabib bulamayan ahâlînin her zaman yanından nüshacılar bâri eksik olmuyor da ya onlardan dertlerine derman buluyorlar yâhûd dermân olacak diye müteselli oluyorlar (?!).

İşte ahâlîmizin en ziyâde muhtaç olduğu şeylerden birisi tabib meselesidir. Bizim Anadolu'nun köyleri değil hatta şöyle böyle kasabaları dahi tabipten mahrûmdurlar. Bunun da birkaç sebebi var bir kere memleketimizin ihtiyâcına kâfi etibbâ yok. Bir de tabiblerimiz bizim hâlimizden ziyâde kendilerini düşünerek İstanbul gibi bir şehir-i şehir-i dilârâyı bırakamıyorlar. Bıraksalar da yine büyücek kasabaları şehirleri isterler yine bizim köyler, bî-çâre köylüler mahrûm!! Biz köylüler köylerimizde bir cinâyet vukûunda

ancak etibbâ yüzünü görebiliriz. Kasabalarımıza gelen tabibler beş on kuruş harcırâh olarak ancak böyle cinâyet mahallerini gezip görebilirler. Biz de “Allah bize ne cinâyet ne de doktor yüzü göstermesin” diye duâ ederiz.

Daha garibi var ki birçok kasabalarda da belediye tabipleri bulunmadığı için bir cinâyetin tahkikine gelen heyet ekseri ya doktorsuz veyâhûd bir mutatabbib ile gelir..

Bu münâsebetle bir iki sene mukaddem köyümüzdeki bir vakayı söyleyeyim. Köyde bir delikanlıyı kurşunla öldürürler. Gelen heyete de kurşunla öldürüldüğü ihbâr edilir. Koca mutatabbib yarayı muayeneden sonra kurşun yarası olmayıp kama yarası olduğunu iddiadan vazgeçmez mutatabbibin bu iddiasını gören bir köylü de yaranın içerisinden kurşunu çıkarıverince bu kurşun tüfenk kurşunu değil vaktiyle maktûlun yuttuğu bir kurşundur karnında çıkamamış kalmış diye yine raporunu o yolda tanzim eder!!! İşte bizlerin hâli böyledir. İlâhî bu köylüler insan değil mi ki: Onların hayatı muhâfaza edilmiyor.??.. Acaba bizim mebûsânımız biz köylülerin de hâlini düşünerek bizim kasabalarımıza göndereceği doktorları belediyelerin eline esir gibi göndereceğine bizim paralarımızdan biraz ziyadece para verse de hiç olmazsa o doktorları aralık bizim köylerimizde de gezdirse mümkün olmaz mı??.

Filvâki böyle bir iki günde gelip geçici doktorun birçok faydası da görülemezse de hiç olmazsa bazı âdî hastalıklar için vesâyâ-ı tıbbiye de bulundurulsa zannederim faydadan hâlî kalmaz ve mebûslarımızdan bu cihetin nazar-ı dikkate alınmasını rica ederiz.

Doktor Fâzıl Berki'nin bize her cihetle acıdıktan sonra bizim mutatabbibler elinden ne vakit kurtulabileceğimizi soruyor biz kendilerinden rica ederiz ki şu doktor yüzü görmeyen köylerimizin elinden mutatabbibleri de alıp da bizi büsbütün açığa çıkarmasınlar. Hiç olmazsa bir hasta üç gün onlarla müteselli oluyor.

(Sivrihisar'da Bir Köylü, N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1636-1639)

Erhamû Terhamû

Acıyın ki acısınlar size de!

Meal-i manzûmuyla tercüme edilen şu kelâm-ı âlî ne kadar maânî-i rakıkeyi hâvîdir.

Evsâf-ı ezeliyesi rahman ve rahim olan Hüdavend-i kerim, hâdî-i halâik olmak üzere gönderdiği habîb-i necibini (rahmetu'l-âlemin) pây-e celîli ile teşrif buyurmuş, aynı rahmet ve mahz-ı şefkat bulunan zât-ı resâlet de âlem-i İslâmiyet ve cihân-ı insâniyeti (erhamu) fermân-ı güzini ile haslet-i merhametkârîye irşâd etmiş, kalbinde rahm ve şefkat

hissi olmayan taş yüreklilere kimsenin acımayacağını (من لا يرحم لا يرحم) hikmet-i bâligasıyla bildirmiştir.

İlah-ı vâhidleri rahim ve rahman ve peygamber-i mücâhidleri rahmeten li'l-ekvân olan bu ümmet-i merhûme, hissiyât-ı rahîmânede pek ilerlemiş ve yalnız hemcinsine değil; hayvanat, nebâtâta, hatta cemâdâta kadar şefkat ibrâzından hâli kalmamıştır.

Millet-i İslâmiye'nin

عاشق بر همه عالم که همه عالم ازوست

Diyecek kadar rahim-i kâinat olan ashâb-ı kemâlâtı şöyle dursun, vastu'l-irfân olanların da, belki avâm derecesinde bulunanlarında bile bir hayvanın rencide edilmesine acımayan yok gibidir.

Ne kadar merhametli vicdan vardır ki, belâ-yı seyyar olan tramvay arabalarının bâr-ı sakili üzerine zahm-nâk vücutları kamçı darbeleri altında titreyen lâgar beygirler için nâlende-i teessürdür. Ne kadar kalb-i hassas vardır ki:

Bir bağ-ı hazân-ı nümûde döndüm

Koydu temenni bu hâle döndüm

Levhâsını tecsîm eden nâzik cismin sükût-ı ebedisini tanzîr eyler gibi soluk bir yaprağın gird-bâd-ı hazân ile titreye titreye hâk-i zevâle düşmesine karşı dâğdâr-ı teessüftür.

Ne kadar çeşm-i rakîk vardır ki, çılgın dalgaların hecemât-ı mütevâliyesiyle oyulmuş, kızgın güneşin tesir-i muhriki ile çatlamış, dağılmaya başlamış, veremin pençe-i muharribile yırtılmış, paralanmış bir ciğere benzemiş münferit bir kaya parçasının hâl-i melâline girye-bâr-ı tahassüstür.

Vicdanı bu kadar saf, kalbi bu derece rahim olan bir millet-i necibe efrâdından nasıl oluyor da – yirmi, otuz paralık hasîs bir menfaat mukâbilinde birçok zî-rûhu ezmekten, birçok hayatı işkenceye uğratmaktan zapt-ı nefis ve kefi yed edemeyen bir gürûh-ı sefil peydâ oluyor!

Bunlar kimler mi deniliyor? Haber verelim ki:

Köpek toplayıcılar, et sürüyücüler!

Temmuzun 19. Pazartesi sabahı idi ki çeşm-i mahmûr-ı seherin yeni açılmaya, minarelerdeki nagamât-ı tevhidin arş-ı berrine henüz yükselmeye başladığı, rahmet-i İllâhî'nin envâr-ı fecr sûretinde kâinâta intişâr eylediği sırada (Taşkasap) civârından âlem-i bâlâyâ itilâ eden enîn mâtem kadar sâmia- hırâş ve sîne-şikâf feryatlarla kubbe-i semâ inliyordu. Uyanık bulunanlar, uykudan uyananlar bu gulgule-i sâ mân-sûzu, bu velvele-i vicdân-fürûzu anlamak için pencerelere koşuştular. Gördükleri ne feci' manzara idi:

Gerdûne-i felâket denebilecek bir büyük araba, üzerinde dâm-ı hiyel tabirine sezâ uzun bir kafes, onun içinde, insan şeklindeki birtakım canavarların dest-i gadrinden şükûh-hân-ı mezâlim birçok mahlûk, etrâfında cellâd-ı mazlûmini andırır birkaç pespaye herif, ellerinde kızmış ayıların pençesine, kudurmuş kurtların çenesine müşâbih birer kıskaç! Veba gibi saldıran bu kıskaçlar, her savletinde – insaniyet misilli hâmisiz kalmış – bîçâre köpeklerden birine tesâdüf ediyor, kolera şeklinde karnından, boğazından – neresinden olursa olsun – yakalıyor, derhâl yere serdikten sonra o zavallının inlemesine haykırmasına ehemmiyet vermeden sürükleye sürükleye, kemiklerini kırarcasına sıkı sıkı getirip arabanın üzerindeki mahbes felâkete tıkıyor!

Şu feci' ameliyât, hayret ve nefretle temâşâ edenlerin giryesine cereyân, sadırına galeyân, kalbine heyecan verdiği hâlde (it sürüde para kazan!) zarâfetini pek yanlış telakki eyleyen o, it sürücülerini lâkaydâne ve menşer-hâne işlerine devam ediyor yine o gün ki: Aksaray'da yeşil tulumba kahvelerinde oturanlar saat bir buçuk raddelerinde

aynı hadiseden müteessir olmuşlar, rakîkü'l-kalb olanları kahvelerini içmeden oradan uzaklaşmışlar! Yine o gün, saat iki buçuk sularında Sultanahmed Meydanı'ndan geçenler bir mu'tâd işkence-i kilâbe yüzlerce (lâ-havle...) okumuşlardır.

İnsaf edelim. Nümâyîş fikrini bırakalım da Müslümanca, Osmanlıca düşünelim.

İstanbul sokaklarını kirletiyorlar, ecânibin ta'n ve teşnîni celp ediyorlar diye - kîdem-i ecdâdı belki İstanbul'un tesisine kadar çıkan – köpeklerin toplanması karar-gir oldu. Yüzlercesi, binlercesi cem' edilip Topkapı hâricindeki mahbes mızıka tıkıldı. O tengnâ-yı ıztırıp içinde birçoğu ölüp kurtuldu. Sağ kalmak tâliisizliğine uğrayanlarının niyâh-ı istimdâdından civâr halkı da şikâyete başladı.

Oradan Hayırsız Ada'ya nakillerine karar verildi. Süprüntü mavanalarıyla oraya götürüldüler. Sanâdid-i istibdâdın ekseri Midilli, Rodos gibi cezair-i mamûrede kâşâne-nişîn-i saadet iken taben âzâdî-perest bulunan bu hayvanlar, deniz ortasında yalçın kayalar üstünde, haziran ve temmuz güneşi altında hemen hemen aç susuz kalmaya mahkûm oldular.

Şu sefâlet Avrupa'ya aks edince himâye-i hayvanat cemiyetleri şikâyete başladı. Cerâid-i ecnebiye uzun uzadıya bundan bahsetti. Bir Avrupa şairi, köpeklerin lehinde yazdığı manzûmenin tekmîl-i evrâk-ı havâdis tarafından hamiyeten tercüme edilmesini temenni eylemiş bizim gazeteler, meal-i mütercimini yazmadıkları için sadâ-yı rikkat olması lâzım gelen bu manzûmenin ne dediğini öğrenemedik.

Daha sonra Berlin Himâye-i Hayvanat Cemiyeti'nin bir telgrafnamesi görüldü. Bundan köpekler hakkında isticlâb-ı âtifet ediliyor ve haklarındaki muamele takbih olunuyordu.

Demek köpekleri kaldırmakla Avrupalılara yaranacağı za'mında bulunanların zannı aksine zuhûr etti.

Şehremânetini de başladığı şu işe peşimân oldu ama bir kere başlamış bulundu.

Maksadımız, şu teşebbüsü için emâneti tahtie, yâhûd tasvîb etmek değildir. İstanbul'un en işlek caddelerinden olan Aksaray'daki mecrâlarla Murad Paşa Camii'nin karşısındaki araba âhûrlarının ve çarşısının Kürkçüler Kapısı'ndan Vezirhanı'na doğru giden yoldaki selhhânelerle murdâr kasap dükkânlarının, husûsiyle

emanetinin burnunun dibindeki millet bahçesinin abdesthanelerinden adeta taşan taaffünâtı dururken köpeklerin izâle-i vücûduna lüzûm görülmüş, kaldırılmaların teşebbüs edilmiş, misafirin-i ecnebiye ziyafetine tahsis olunan mebâliğ-i müstakrazadan bir parçası da bunların iâşesine ayrılmış! Olabilir. Fakat derece-i insaniyete değil, dereke-i hayvaniyete bile yakışmayacak kadar vahşiyâne ve müteferrişâne olan şu devşirme usûlunu it süpürücülerine acaba kim talîm etmiş?

Bu mertebe-i hiyânet sudûruna ihtimâl veremeyiz.

Umarız ki heyet-i emânet, bundan sonrası için ağızdan ağıza dolaşan zehirli ekmek şâyiasını kaldırmakla beraber şu gaddar heriflere tenbihât ve talimât-ı lâzîmede bulunur da köpek topladıkları sırada hem kıskaçlarıyla bîçare hayvanların canını hem de gece yarılıarı helecân ile pencerelere koşuşan insanların yüreğini yaktırmaz.

میازار موری که دانه کشست

که جان دارد و جان شیرین خوشست

Hikmeti ile karıncaların bile incitilememesini tavsiye eden merhamet-i İslâmiye velev ki köpek olsun bir mahlûkun dûcâr-ı işkence olmasına rıza gösteremez.

(Tâhirü'l Mevlevî, N.72, 2 Şabân 1328 \ 26 Temmuz 1326, s.1405-1407)

Kudüs'teki Sirkat Dolayısıyla Bir Târihçe

Bismillahirrahmanirrahim

ولارطب ولايابس الا في كتاب مبین

روی مسلم عن ابی الدرداء رضی الله عنه (ان الله
جزء القرآن على ثلاثة اجزاء)

el-hadis işte şu hadis-i şerîften müstebân olacağı veçhile Kur'ân-ı Kerîm taraf-ı bârîden
“kısas, ahkâm, sıfâtullah” olmak üzere üç kısma ayrılmış ve bizim tarihçede şu birinci
kısımdan bulunmuştur.

استعذب الله (الم ترالى الملاء من بنى

اسرائيل من بعد موسى)

Binâenaleyh (hamiyet-i milliye gayret-i vataniye) müsâbaka edilen bir sahada
vücudumuz hasebiyle bu bâbda destres olabildiğimiz netice-i tetebbûâtı meydana
dökmekte vicdânen muztar kaldığımızdan, kalbinden hamiyet-i milliyesi cûş eden pek
çok erbâb-ı liyâkat ve ashâb-ı dirâyetten mazhar-ı af olurum ümidiyle daha evvel ortaya
atılırım. Tabiidir ki şu mütâlaât-ı kâsırânemi pek vâzih bir sûrette daha ziyade tevşih ve
tezyin edecek müdekkikin ve muahkkikin hamdulillah az değildir.

Târihen malûmdur ki: İbrâhim aleyhisselâmdan sonra oğlu İshak aleyhisselâm ve
ondan sonra da İshak aleyhisselâmın oğlu Yakup aleyhisselâm pederleri yerine
geçmişlerdi.

İşte benî İsrail bu Yakup aleyhisselâmın on iki zükûr evlâdından müteşâib-i esbâtıdır.
Benî İsrail nâmı taraf-ı Sübhâniden Yakup aleyhisselâma tahsis edilmiş bir lakaptır.

Evvelen Yakup aleyhisselâm kadîmen Ken'ân ve Filistin ve Finike kıtalarını hâvî olan şimdiki Suriye vilâyeti dâhilinde el-yevm “arz-ı Filistin” denilen Şam-ı şerîf mülhakatından (Kudüs-i şerîf) sancağıyla elân hurma ve narlarıyla meşhûr sahil-i bahrde vaktiyle gayet mühim bir kale olan (Gazze) nâm beldede ikâmet ederken: Vak'a-i malûme üzerine Mısır'a gitmiş ve bilâhire ihrâz-ı saltanat etmiş olan oğlu Yûsuf aleyhisselâm peder ve birâderleri ile sâire akraba-yı taallukât ve bendegânını yanına getirip Mısır'da miktar-ı kâfi arazi vererek orada iskân etmişlerdi. (2462) Hicretten mukaddem

İşte evvelce Yûsuf aleyhisselâm sâyesinde bolca iltifât görüp refâh ve saâdet-i hâle alışmış ve sonraları Mısırilerin pençe-i zulm ve taaddileri altında ezilen benî İsrail kavmini epeyce evvel İshak ve Yakup aleyhisselâma taraf-ı Bârî'den vaat olunan arz-ı mev'ûde getirmeye memûr edilen Musa aleyhisselâm zuhûr etmişti. Kıssa-i malûmeden sonra Musa aleyhisselâm Hicaz taraflarına gidip Şuayb aleyhisselâmla buluşmuş ve kerimesiyle tezevvüç etmişti. Benî mumaileyhin Şuayb aleyhisselâmın teşvikiyle tekrar Mısır'a avdet edip benî İsrail'i esâretten kurtararak Mısır'dan bi'l-ihrâç evvelce cânib-i sübhâniden mev'ûd-ı arz-ı mukaddeseye getirir iken kendisi hitâb-ı izzet ve rütbe-i nübüvvetle tebşir olunmuştu.

İşte Musa aleyhisselâm (Tûr-ı Sînâ) eteklerinde kavmini yerleştirip biraderi Harun aleyhisselâma emânetle kendisi kırk gün kadar (cebel-i Tûr-ı Sînâ'da) mükâleme-i sübhâni ile şeref-yâb olurken benî İsrail yine isyâna başlayarak tarik-i delâlete sapmışlardı: Benî zîşân cebel-i mezkûrdan avdetinde cânib-i lâyezâlden inzâl buyurulan (Tevrat)-ı şerîf ve evâmir-i aşereyi hâvî “El-vâhî” alıp getirmişti. Evâmir-i aşereden başlıcaları (İmân-ı bi'l-vâhid, içtinâb-ı ane'l-isnâm, peder ve vâlidine hürmet, katl, zina, sirkat)den içtinâb etmek gibi şeyleri hâvî idi.

Nihâyet biraderi Hârûn aleyhisselâmla kalan benî İsrail'in isyânı üzerine Musa aleyhisselâm avdetinde kendi zaptına mensûp olanlarla esbât-ı sâireden mümin kalanları kendi tarafına çekerek benî İsrail'i güzelce bir tedipten sonra ibtidâ-yı emrde (alâmât-ı seb'a-i mukaddese) nin inşâ ve tertibiyle meşgûl olmuştu..

Alâmât-ı mezkûre ise “1 beytullah ittihâz olunan millet kubbesi, yâhûd tabut-ı sekine 2, elvâh-ı mahfazası olan tabutü'l-şehâde, 3, buhûrdân, 4, altın fener, 5, süfre, 6, kurban kesip yakmak için mezbah, 7, tunç kase” lerden ibâretti....

Benî İsrail bir mahallde ikâmet ettikleri zaman ibtidâ (millet kubbesi) rezk olunur ve onun altına, etrâfına esbât ordular kurarak etrâf-ı erba'sını kuşatırlardı: Ka'be ittihâz edilen (tabut-ı sekine) inşa olunur olunmaz hemen üzerinde bir (bulut) hâsıl olup hiçbir tarafa ayrılmazdı. Ve geceleri mezkûr buluttan (tabut-ı sekine) üzerine bir (nûr) inerdi. Musa aleyhisselâm benî İsrail'in tanzimi husûsunu tekmîl edince millet kubbesi üzerinde bulunan (bulut) hareket etmiş ve bunun ise vâdî-i Kenan'a azîmet için bir emr-i İllâhî olduğuna hükmolunmuştu. İşte müverrihin-i zaman (tabut-ı sekine) yi böyle zapt ettikleri hâlde

Kur'ân-ı Kerim'de zikrolunan
« ان آية ملكه ان ياتيكم التابوت فيه سكية من ربكم وبقية

ماترك آل موسى وهرون »¹⁶⁹

El-âyet-i celileyi müfessîrin-i ızâm-ı hazerâtı muhtelif ve müteaddid sûrette tefsir ve beyân etmişlerdir. Meselâ

Mâ'badı var

(Ali Zeki (Talebe-i Ulûmdan \ Mesudiyeli), N.110, 16 Cemâziyelevvel 1329 \ 2 Mayıs 1327, s.2029-2030)

Tarih - Türk Tarihi

Sahâif-i Riyâz-ı Âlem-i Hestî'den – Çelebiler Devri - Çelebi Sultan Süleyman Han

Bu devr-i muhterem Osmanlıların mübeccel târihlerinde (devr-i Fetret – Çelebiler devri) nâmıyla muharrer olmalıdır. Fakat herhâlde fâsıla-i saltanat değildir. Hükümet, saltanat fâsılalanmamıştır. Eğer öyle olsa Murad-ı sâni, Bayezid-i sâni devirlerine de meşrû' nazarıyla bakılamaz. Zira evvelkinin devrinde Şehzâde Mustafa ikincinin zamanında Şehzâde Sultan Cem ilân-ı saltanatla hükümete meşârik olmuşlardı. Buna

¹⁶⁹ “Onun hükümdarlığının alâmeti, Tabut'un size gelmesidir. Meleklerin taşıdığı o Tabut'un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının...” Bakara 2 \248.

binâen bu devrede hükümet aralanmamış, yalnız kesr-i kuvvet için ötede beride devleti uzun müddet işgal eden gâileler âciz bırakmış idi. Mamafih bilfiil Edirne’de hükümrân bir padişah bulunuyordu.

Vakta ki Timûr-ı bî-nûr âlem-i İslâm’ı herc ü merc ederek geçtiği mahalleri bir harâbezâra döndürmekle beraber nev’an-mâ hükümât-ı sâireye nispetle kaviyü’l-vücûd addolunan Osmanlı Devleti’nin padişahı Birinci Sultan Bayezid’i bir müddet muharebeden sonra esir, bade ıtlâk eylemiş idi. Namuslu hünkâr bu muâmeleye adem-i tahammülü neticesi olarak vefat etmiş, şehzâdeleri beynine dâ’iye-i riyâset hırsı ekilmiş idi. Sekiz yüz altı sene-i hicriyesi evâilinde Sultan Bayezid’in oğlu ve veliâhtı bulunan emir Süleyman Efendi Edirne’ye hemen muvasalatla âl-i Osman’ın kürsi-i mefharetine, pederinin taht-ı felâket-i bahtına umûm vükelâ ve ulemâ-yı devlet tarafından biat olunarak resmen (Birinci Sultan Süleyman) nâmıyla câlis olmuştu. Bu sırada padişahın üç küçük kardeşi de birer mahalli zapt ederek sûret-i mütehakkimânede icrâ-yı hükümet etmeye karar vermişlerdi.

Avrupa kıtasında vâki’ Osmanlı toprağı Sultan Süleyman’ın, Asya’nın bir kısmı Musa Çelebi’nin, kısm-ı mütebâkisi Mehmed Çelebi’nin zîr-i tagallübünde bulunur ve bir cihetten sultan İsa bir köşeyi dest-i idâre-i mutlakasına alarak ceriha-i iftirâk ve tezâd-ı vâkıa bir derece daha nâhun-zen-i şiddet oluyor idi. Hatta nâmlarına hutbe okutmak, sikke kesmek, mülûk-ı mücâvere ile bilâ-vasıta ilân-ı harb ve sulh akd eylemek gibi levâzımât-ı istiklâli bile tehiyye ve temine ibtidâr eylemişler idi. Elhâsıl hadika-i Osmâni’nin devha-i ser-efzâzı Ertuğrul Gâzî, mübâriz-i necdet-nişân Osman Hân, dilîr-i celîl Orhan-ı bî-adîl, Kosova kahramanı Murâd-ı bî-müdânî mücâhid-i ferid Yıldırım Bâyezid gibi pîşvâyân-ı gazât-ı Osmâniye’nin dağlar-ı dâylene meyân-ı himmet ve şehâmet-i cihângirâneleriyle şark ve garbı lerze-nâk-ı dehşet ve hirâs edecek derecelerde esâs-gîr-i istikrâr olan mebnâ-yı saltanat bir zelzele-i dehşet-i velvelenin tesir-i şedîdiyle zemîn-i harâbiyete yığılmış bir büyük binanın manzara-i hüzn-âmîzini andırıyordu. Timur’un cism-i devlete açmış olduğu müthiş ve korkunç yaralar senelerce tedavisiz kalmakla bir şîr-i pençe-i hatar-nâkı andıran ahvâl-i memleket bir dâhî-i siyasetin zuhûruna şiddetle ihtiyaç mes ettirmekte idi. Mevcûdîn-i mülkiye ve siyasiye dûçâr-ı teşebbüs olan hükümetin hâli sultanın küçük biraderi Çelebi Mehmed’i dilhûn etmeye, hükümât-ı müteferrikenin kendi taht-ı idâresinde tevhidine çalışmak için dîde-dûz-ı intizâr olmaya başlamıştı.

Evvel emirde Bursa'da hod-be-hod serîr saltanata geçmiş olan Sultan İsa Hân üzerine hücûma karar vermiş ve kendisiyle avnesini ahz ve izâle eylemiştir. Hâlbûki Çelebi Mehmed'in bu muâmelesi Sultan Süleyman'a girân gelmiş, kardeşi İsa Çelebi'nin başına gelen bu âkibetin bir gün kendine de geleceğini teyakkunde güçlük çekmemiş idi. Asya'daki kuvvetini kesretmek niyetiyle hücûm eylemiş, Çelebi Mehmed'in bu sırada hâiz olduğu mekânet-i dilîrânesini hiçe çevirmiş, Ankara oradan Amasya taraflarına çekilmesine mecbûr etmişti. Birinci Süleyman o vakit Ankara ve havalisini kâmilten kabza-i teshirine geçirdi.

Va-hayfa ki Süleyman-ı evvel Bursa'ya avdetinde melûf olduğu âdât-ı mekrûhesini tertipte kusur etmemiş, şürûr-ı mütegalibeden vatanını muhâfaza edeceği yerde zevk ve safâ meclislerinde münâvele-i kâsât-ı neşve-efzâ ve mübâdele-i gılmân hoş eda ile iştigâl eylemiş sadrazamı bulunan Ali Paşa'nın babası Bayezid'e kurduğu dâm-ı helâkı kendisine de ihzâr eylemekte bulunduğunu mest-i cilve-i mahbûba sâikasıyla düşünmeye kuvvet bulamamış idi.

Padişaha nispetle hamâset ve ehliyeti müsellemler olan Çelebi Mehmed ittibâyıyla saltanat gafletinden ihrâz-ı fırsatla bağıteten Bursa üzerine yürüdü. Hemen (Uranüs Bey) kumandasıyla mukâbele-i hasma mübâderet edilmiş, birbirlerine hamelât-ı gazanferâne ile neticede sultanın askeri perişan olmuştu. Lakin fırka-i gâlibenin muzafferiyeti semeresiz kalmıştır.

Diğer taraftan Çelebi'nin müttefiki bulunan biraderi Musa Hân padişahın Avrupa'da hükmünü tesirden ıskât ve mevki-i siyasisini tezelzüle uğratmak emeliyle Rum iliye geçip işâl-i nâire-i fitnedden geri durmamış ise de ekseriyetle mağlûp olmaları hasebiyle tedâbiri, zahmet ve meşakkatleri semere-pezîr olamamıştır.

Emir Süleyman Şah bu hâllerden mütenebbih olacak, hemen zemâm-ı idâreyi eline alıp ecdâd-ı azâmı esirine tabiyyet edeceği yerde bilakis ıyş u nûşa dalmış, idâre-i âlem-i akdâh etmekte veziriyle müsâbakaya girişmişti.

Hâlbuki rakipleri intihâz-ı fırsattan bir an hâli kalmıyorlar, padişahın ise kibir ve nahûtî bu gâileyi bir aile düğünü derecesinde görüp ne mesâlih-i ibâde-i rüviyyet ne de takviye-i sugûra himmet etmiyorlardı.

Emirin böyle mütemadiyen ka'r-ı nâ-yâb-ı sefâhata dalması, marûzâta sirâyeye-i bedel-i hamâmında bakması gibi hâlâtı ümerâsının kendinden rûgerdân olmasını mûcib olmuş, bu haber esef-âver ise nasılsa Musa Çelebi'ye esma' ve ihbâr edilmiş idi. Musa Hân kendine celp edebildiği meşhûr mühtedi Köse Mihal'in oğlu Mehmed Bey gibi meşâhîr-i cengâverânı bi'l-istishâp ale'l-gafle Edirne üstüne ilm-efrâz-ı besâlet oldular. Uranüs Bey'le Hasan Ağa bu defa gibi kazâ-yı mübremden velinimetlerini kurtarmak emeline düşmüşler iken tenâsüb-i endâm, hoş hırâm-ı dest-i vefâ-peyâmından nûş-ı câm ile hamamda mest-i lâ-ya'akl u humâr-ı râh ile gözlerini bile açmaya gayr-ı muktedir bulunan huşûnet-i tabiiyle bunları huzurundan def' etmesi bahâdırların Sultan Musa tarafını iltizâm etmelerini netice verdi. Emir gerçi ayrılmış, karşısındaki gül-çehrenin elindeki sâgir zerrini taşlara çarpmakta tereddüt etmemiş ise de artık iş işten geçmiş, ateş saçağı sarmış, düşman Edirne'ye girip sarayı kuşatmış idi. Süleyman hân-ı evvel neye uğradığını bilemeyerek havâs-ı bendegânıyla beraber İstanbul imparatoruna arz-ı dehâlet etmek üzere bir esb-i tîzer-i futâra süvâr ve müteveccih-i semt firâr olabilmış ise de biraderinin ittibâi tarafından bi't-takib Istranca dağları arasında tutula dek ifnâ ve sultan Musa istikbal ile taht-ı Osmaniye iclâs edilmiştir. Hatta yeniçeri ağası Hasan Bey padişah henüz hamamda iken lâ-celû'l-nasihate yanına girmiş, Süleyman Hân gazba gelmekle ağanın sakalının nısfını dellâklara tıraş ettirerek huzûrundan kovdurmuş olduğu ve bu hâl dışarda heyecanı intâç ederek hemen cümlesi Musa Çelebi'ye bu sûretle Edirne kapılarını açmış oldukları mervîdir. Sultan Süleyman bu hâli âkıbet-i helâkını mûcib olmuş, maalesef ahlâfına olsun bir numûne-i ibret teşkil edememiştir.

Kendisi âlim ve şair, ilim ve edebiyatta ahlâfı içinde yok gibidir. Ulemâ ve şuarâyı himâye ve Venedik hükümetiyle ilk ticaret muâhedesini akd ve imza etmiştir. Şehvet ve işret gibi iki hûnhârın dest-i bî-emânından giribânını kurtaramamış, meclûbiyet vakası mecnûniyetine sebebiyet vermiştir.

(806) târihinden (813) senesine kadar dokuz buçuk sene saltanat sürmüş ve (Orhan Çelebi) nâmında bir de mahdûmu dünyaya gelmiştir.

Sadrazam Ali Paşa, Uranüs Bey, yeniçeri ağası Hasan Bey, kadı Yahya Efendi, Karaca Bey, Köse Mihâlzâde Mehmed Bey, Abdülkerim Bey, Kara Mukbil Bey, Kara İsa Bey gibi zevât-ı erkân hükümetten madûd idi. Görülüyor ki şehzâdelerin büyük biraderleri sultan Süleyman'a arz-ı inkıyâd etmemeleri Timurlenk'in ektiği nifâk semeresi, takip eylediği siyaset-i cabbârânesinin neticesidir. Gerek Sultan Musa ve Mehmed Hân ve

gerek İsa Çelebi'nin Süleyman şâhla hem dest-i vifâk olarak şehrâh-ı hakikate ittilâ için çalışacakları mahalde birbirlerinin gözlerini çıkarmak gibi müstelzim-i isâet bir siyaseti terviç ve tercih etmelerine başlıca sebep yine Timur-ı mersûm olmuş, bu yüzden Osmanlılar çok müddet bellerini doğrultamamışlardır.

(İbnü'r-Rahmi Ali Tayyar, N.115, 21 Cemâziyelâhir 1329 \ 6 Haziran 1327, s.2110-2113)

Tarih – Dünya Tarihi

(Ejder-i İran) Mehmed Ali'nin İade-i İstibdâda Teşebbüsü Münasebetiyle

İran'ın ejderi, şâh-ı sâbık Mehmed Ali İran'a girdi.

Bugün yarın ilan-ı istibdâd eyleyecek, ihtimal eyledi. Zavallı İran ve İranlılar cidden merhamet ve inâyete muhtaç bir memleket, sıyânet ve âtifete müftekir, mazlûm bir millet altı senedir hürriyet için kan döküyor. Elân döküyor, daha da dökecek. Hürriyet ile istibdât güreşiyor zulm ile adl musâraa ediyor, artık İran hayat-ı siyasisine veda ediyor. Hâin Mehmed Ali taç ve saltanat hırsıyla mazlûm kanı Müslüman hûnu akıtıyor. Eyvah ki Dârâ'nın, Keyhüsrev'in muhteşem saraylarında, Nûşîrevân'ın mücellâ-i kâşâne-i adlinde gurâblar ötecek. Yıllarca değil asırlarca âlemi şa'şa-dâr eden o medeniyet menbaı sönüyor, söndürülüyor. Meşrûtiyeti istihsâl gerçi kolay bir şey değildir. Bu uğurda kanlardan dereler hâsıl olmalı ki meşrûtiyet hakkıyla kazanılabilsin. Ziyâi müstahîl olsun. Fakat İran böyle değil. Bu bedbaht memleket hepimizden ziyâde kan döktü, evlâd gömdü. Cümlemizden fazla hidemât-ı mütevâlîyeye uğradı. İran'ın ananât-ı târihiyesi millet, evlâd, ahfâd kanıyla mülemmadır. Hiçbir yaprak göremezsiniz ki vekâyiin derece-i şiddet ve dehşetinden o sahîfenin güya gayr-ı muhtemel bir sûrette izhâr-ı kudûret ettiği hissedilmesin. İran'da dört asırdan beri dört sülale değişmiş, ilan-ı hükümet etmiştir. Hükümâtın yek-diğerine intikâlinde binlerce başlar kesilmiş, hûn-ı nâ-haklar akıtılmıştır. O kadar hücumlara marûz kalmıştır ki kaç defalar istiklâlden ümitler kat' olunduğu hâlde be-fazl-ı Hüdâyine iade-i hayât eylediği görülmüştür. Evvelen: Şâh İsmail Safevî, mezhebini terviç maksadıyla İran'da işlemediği zulüm kalmamış, hûnhârlığını ahfâdına mirâs bırakmıştır.

Sonuncuları şâh Hüseyin'in taaddi-i mübâanesi memleketin âh ve eninler ve vâveylâyı kıyâmet numûnelerini gayr-ı kâbil-i tahammül bir hâle getirmiş, o aralık Afgan hükümdarı Mahmud Han memleketi istilâ eylemiş, ıyş u işret, zevk ve safâsıyla meşgûl olan şâhı esir, saltanatını ilan eylemişti. İranlı'ların bir kısmı şâhın sadmeye uğramasından memnûn olmuşlar, zulüm ve adüvvândan kendilerini masûn kalmış zannetmişler idi. Mahmud şâh bir gece meclis-i mey ve tarabda şâh-ı sâbıkın oğullarını babasının gözü önünde katledilmesini emretmiş, o ciğer-sûz vak'a şâh-ı Hüseyin'in feryâd ve figânına bakılmayarak icrâ edilmiştir. Mahmud'un hâl ve harekâtı İrani'leri değil Afganî'leri bile kendinden soğutmaya başladığını haber alan İranlı bir çoban oğlu başına topladığı rüfekâsıyla memleketin cihât-ı erbaasından en mühimini teşkil eden Horasan'ı kuşatmış ve Mahmud şâha alenen isyan etmiş idi. Bir müddet sonra taht-ı İran'ı sultan Hüseyin hânın oğluna bilâ-kayd u şart teslim ederek Afganî'leri vatanlarından tarda muvaffak olmuş, (Fatih-i İran) unvânına behak ihrâz-ı liyâkat etmiştir. Bu çoban oğlu sonraları taht-ı İran'a câlis olan Nâdir Âlî Şâhdır.

Nâdir şâh şecâat-i mücerredesinden başka bir haslete mâlik değil idi. Âmir-i mutlak kesilen Nâdir, Tahmasb-i sâniyi azl ve hal' etmiş ve henüz sekiz aylık şehzâde Abbâs-i sâlisi makam-ı hükümdâriye iclâs etmiş, dört yaşında üçüncü Abbâs'ın ecel-i mev'ûduyla (?) vefatı üzerine kâid-i evreng-i haşmet olmuştur. Zaman-ı saltanatında büyük bir ordu ile Afgan'ı, Belucistan'ı zapt etmiş, Hindistan'a bi'd-duhûl Delhi'yi teshîr ve Mehmed şâhı esir eylemiştir. Buhara cihetlerini kabza-i itâate aldığıında vüzerâ ve ümerâsından pek çok kimseleri bagir-i hak idâm etmesi sebeb-i katl ve mahvı olmuştur. Nâdir hayatında birinci oğlu Rıza şâhın hafidi Şâh Ruh da selefi âdil Şâhın gözlerine mil çektiymişti.

İşte bundan sonra İran yine bir devr-i herc u merciye dâhil oluyor. Memlekette fetretler birbirini takip eyliyordu. Bu sırada (Zend Kerim Han) nâmında bir nefer peydâ oluyor mütegalibeden (Ali Merdân) hânın maiyete intisâp ile sülâle-i Safevi'den (Şâh İsmail) ismindeki bir sabiyi erîke-i saltanata ik'âd ediyordu. Kerim Hân âkıl ve kâr-güzâr bir Acem neferi olmakla beraber terbiye-i hayatiyesi arızalara uğramış bir müteannid bir cebbâr-ı anîd idi. Sabî İsmail nâmına icrâ-yı hükümet ederek alâ-kadrü'l-îmkân kargaşalığı ref'e muktedir olmuş, payitahtı Şiraz'a nakl eylemiştir. Eslâfına nispetle oldukça âdil bir hükümet tesîsine muvaffak olan Kerim Hân İran'da zirâat, ticaret ve maârifin terakkisine cidden büyük büyük hizmetler etmiş, nâmını İran târihlerinde ibka eylemiştir.

Kendini istihlâf eden ahlâfi kötü huylu birer zaleme olmaktan mâada bir kıymeti (?) hâiz olamamalarından nâşî saltanat-ı Zendiye az vakit zarfında hükümet-i Kaçariye'ye munkalib olmuştur.

Kaçar – Esterâbâd cihetlerinde umûmiyetle sakin olan Türkmen Kıptilerinden bir kabilenin ismidir. Bunlar katırcılıkla yağmagirlikle geçinirler. Beyinlerinde kin, adâvet hüküm-fermâdır. Evlâd-ı Arab, ahfâd-ı Türk'e düşmandırlar. Hatta kendi vatandaşlarını, ehl-i Fûrsü bile sevmezler. İşte Mehmed Ali'nin pâk (?) mutahhir (?) silsilesi bu Türkmen ahfâdıdır. Hadd-i zâtında cebr ve zulüm, vegâ ve gârât-ı Türkmenlerde teccessüm etmiş hâin Mehmed Ali'nin hânedanı taht-ı istibdâda geçince tahakküm ve cesaret de artmıştır.

Dördüncüleri Nasrüddin gayet zâlim olup mücrimleri kızgın demirlerle yürütmek, kaynar su içirmek, gözlere mil çekmek, ağızlara kurşun akıtmak, kırbaç altında şâh-ı bed-hâha secde ve tövbe etmek, eller zahra bağlanıp katır üzerinde itlâf edilmek, iğneler, cımbızlarla etler koparılmak, ayaklar, bilekler kırdırılmak gibi nice vahşiyâne hareketlerin de muhteri'-i muhteremidir (?)

İran'dan pek çok mülteciler kendilerini Osmanlı toprağına atıp Abdülhamid-i sâninin himâye-i refetini (?) istihâm ettikleri henüz hâtır-nişânımdır. Meşhûr ulemâdan şeyh Cemâleddin Afganî İran'da buldukları sırada Nasrüddin zâlim vezir-i azamı Ali Asgar Hân tarafından envâ'-ı işkenceye marûz tutulmuş ve şâhı hal' töhmetiyle ithâm edilmiş, Şeyh'in Türkiye'ye Dârülhilâfe'ye mürûrunda (Nasrüddin) den gelen nâme-i mahsûs üzerine ifnâsına gidilmiştir. Şâh-ı hunhârın hafidi Mehmed Ali dedesine rahmet okutmuş, bilâ-ifâte-i zaman dört sene mütemâdiyen kan akıtmadık baş, yaş döktürmedik göz bırakmamıştır.

Hâtırımda kaldığına göre İran'da hükümet süren dört sülâle-i mebhûsenin küçük ve muhtasar bir cetvelini buraya derc etmek herhalde faydadan hâlî olmadığını takdir ettim.

Birinci Safeviye sülâlesi:

- 1- Şâh İsmail Safevi Bin Şeyh Haydar
- 2- Şâh Tahmasb-i Evvel
- 3- Şâh İsmail-i Sâin
- 4- Sultan Mehmed Hudabende
- 5- Şâh Abbas-ı Evvel

- 6- Şâh Safî
- 7- Şâh Hasan
- 8- Şâh Abbâs-ı Sâni
- 9- Şâh Süleyman
- 10- Şâh Hüseyin

Afgan Hükümdarı Mahmûd Hân

- 11- Şâh Tahmasb-i Sâni
- 12- Şâh Abbâs-ı Sâlis

İkinci Afşâriye sülâlesi

- 1- Nâdir Ali Şâh
- 2- Ali Âdil Şâh
- 3- İbrâhim Şâh
- 4- Şâh Ruh
- 5- İsmail Şâh.

Safevî'den Üçüncü Zendiye Sülâlesi:

- 1- Abdülkerim Hân
- 2- Zeki Hân
- 3- Ebu'l-Feth Hân
- 4- Sâdık Hân
- 5- Ali Murad Hân
- 6- Cafer Hân
- 7- Lutf Ali Hân

Dördüncü Kaçariye Sülâlesi

- 1- Ağa Mehmed Hân
- 2- Feth-i Alî Hân
- 3- Mehmed Hân-ı Sâni
- 4- Nasüriddin Şâh
- 5- Muzafferüddin Şâh
- 6- Mehmed Ali Şâh
- 7- Âli-Hazret-i Cenâb Mirzâ Sultan Ahmed Rıza Şâh

İslâm Âlemi

Cava Yâhûd 28 Milyonu Hâvî Bir Cezîre

Dünyada mevcûd Müslümanların miktarı ve ahvâl-i içtimâiyeleri henüz tamamıyla tayîn edilememiştir. Biz ki Türkiye'deki Müslümanların aded-i nüfus ve ahvâl-i içtimâiyelerine dair malûmât-ı sahiheye destres değiliz; kürre-i arzın bütün kıtaâtına yayılmış olan ihvân-ı dinimizin miktarını, hallerini nasıl anlayacağız? Ve nereden bileceğiz? İslâmlara dair muttali olduğumuz malûmât bize daima menâbi'-i gayrimüslimeden vürûd ediyor. Bu gibi istitlâât ne kadar şâyân-ı itimâd olabileceğini düşünmeliyiz. Lehimizde olan havâdisi küçük gösterirler ve aleyhimizde olan haberleri daima i'zâm ederler. Lakin bizim için ferah-bahş bir hakikat var ise o da aleyhimizde bile yazılan raporlarda, istatistiklerde, seyahatnâmelerde daima İslâmların fezâil-i ahlâkiyelerinden ve dinlerine karşı sebât ve metanetlerinden ve her türlü ahvâl karşısında râbıta-i diniyelerinin dûçâr-ı inhilâl olmadığından bahsedilmesidir. Müslümanlar râbıta-i diniyelerinin takviye ve tevsii için hiçbir vesile-i maddiye tevessül eylemezler. İslâmların Hristiyanlar gibi misyonerleri yoktur. Hristiyanlar gibi İseviyet'in tamîm ve tesîsi ve aralarındaki revâbıtın tarsîni için milyonlarca para toplayarak, heyetler teşkil ederek teşebbüsâtta bulunmamışlardır. İşte böyle maddi bir teşebbüs olmadığı hâlde bilumûm Müslümanlar arasında gayet kuvvetli bir râbıta mevcûttur ki bu hâl edyân-ı sâire erbâbını hayrette bırakıyor.

Cava cezîresi Asya'nın cenûb-i şarkîsiyle Avustralya arasında kâin cezîre-i müçtemianın en münbit ve en sekine-dâr bir cezîresidir. Cezîre'nin mesâha-i sathiyesi (167) bin kilometre murabbâ ve nüfusu yirmi sekiz milyon olup beher kilometre murabbâna (17) nüfus isabet ediyor. Bu hâlde Cava cezîresi dünyada nüfusça en galebelik olan bir mevkiidir.

Cava sekinesi hemen heyet-i mecmuasıyla Müslüman ve sinni'l-mezheb yalnız cezîrenin sekine-i kadimesinden mutabıkı kalan (Kalankes) ler cezîrenin şark tarafındaki dağlarda sakin olup kırmızı köpeklere perestîş ederler. Bunların nüfusu (13) bini mütecâviz değildir. Bir de dört bin kadar eski Brahmenler bulunmaktadır.

Hristiyanlar hemen gayr-ı mevcût gibidir. Yabancı olarak cezîrede (280) bin kadar Çinli amele ile üç, dört bin kadar Hintli amele bulunuyor. Ve ayrıca da ulemâ, tüccâr, gemici olmak üzere bir Arap cemaati dahi vardır ki bunlar cezîrede pek ziyâde sâhib-i nüfûzdurlar. Avrupalılara gelince – cezîre-i mezkûrenin (17). Asr-ı hicriden beri Hollanda krallığının taht-ı tabiiyetinde bulunduğu münâsebetle bittabi orada birçok ecnebi tüccar ve zerrâ' ve fabrikatörler ve keza Hollanda asâkir-i berriye ve bahriyesi mevcûttur. Bunların da miktarı (45) binden ziyâde değildir.

Aktâr-ı cihandaki Müslümanların hissiyât-ı müşterekelerinden olduğu veçhile Cavalılar da makam-ı hilâfete son derece merbûtturlar. Hükümet-i Osmaniyeimizin satvet ve şevketiyle daima iftihâr ederler. Bizim ahvâl-i dâhiliye ve hâriciyemizi büyük bir arzu ile araştırırlar, haberdar olmak isterler. Lehimize olan istihbârâtta fevkâlâde memnûn, mazarratımızı mûcib şeylerden fevkâlâde dilhûn olurlar. Makam-ı hilâfete hürmet ve muhabbet ibrâz ederler. Hutbelerde halifemizin ismini yâd ederler. Elhâsıl hükümet-i İslâmiyemize doğrudan doğruya merbût bir Müslim nasıl bir hissiyâta ise bunlar da aynı hissiyâta bulunurlar.

Cavalılar, kısa boylu, yuvarlak çehreli, geniş ağızlı, yanak kemikleri mürtefi' kısa ve ufak burunları derin ve küçük siyah gözlü olduğu gibi renkleri siyah ile asfer arasında ve saçları gayet siyah ve sert sakallarındaki tüyler dahi pek nâdirdir. Tabiatleri mülâyim, müsâlemet-perver, çalışkan ve sadıktır. Her sene hac-ı şerîfe giden Cavalılar'ın miktarı bini tecâvüz eder. Hatta Mekke-i mükerrermede birçokları mücâvir olarak kalırlar.

Cavalılar birinci asr-ı milâdî sıralarında Hindular tarafından Berâhime mezhebine idhâl edilmiş ve dört yüz sene sonra birçokları Buda mezhebini kabul eylemişlerdi. Hâlâ cezîrenin bazı şehirlerinde büyük ve gayet cesîm puthâneler mevcûttur ki eski Cavalılar'ın mimarlık ve sanayi-i nefisede istidâd sahibi olduklarına delâlet eder. Bunların en meşhuru [Borubudu] mabedidir. Bu cesîm puthâne iki yüz metre murabba sahasında ve (23) metre irtifânda olup duvarları gayet kalın ve muhkim yedi terâçeli kattan ibârettir. Son katta üç sıra ile gayet zarif (72) yüksek kule binanın kubbesini ihâta ediyor. Bütün duvarlar Buda'nın heykeli ve resimleriyle müzeyyendir. [Valeser] nâmındaki bir İngiliz muharriri diyor ki say ve mahâret nokta-i nazarından Mısır ihrâmları bile [Borubudu] mabedinin yanında hiç gibidir. Dünyada buna mümâsil âsâr-

1 atfke bulunmadığı gibi kadîm Yunanistan'daki heykeltıraşlık bu mabetteki heykeltıraşlık derecesine vâsıl olamamıştır.

O asırda âsâr-ı mütebâkiyesinden müterakkî oldukları istidlâl edilen bu kavim gittikçe ka'r-ı bî-pâyân cehâlete dalarak vahşi bir hâle gelmişlerdi. Seyyâh-ı şehîr Markopolo, on üçüncü asırda en evvel Cava'yı Avrupalılara bildirmiştir. Markopolo Cava'ya bizzat gitmeyip yalnız Sumatra'yı ziyaretinden ahâlî-i mahalliye vasıtasıyla Cava'nın mevcûdiyetinden haberdâr olmuştur. Avrupalılar'dan cezîreye ilk defa ayak basan [Luici Barnama] idi.

Bu zât (1506) tarihinde Cava'yı ziyâret etmiş ve on dört gün ikâmet eylemiştir. Cavalıların o zamanda ne derece vahşi ve bedevi bir hâle gelmiş olduklarını Luici bildiriyor: Ahâlî insan etini ekl ettikleri gibi ebeveyn kendi evlâdını koyun gibi müşteri ve kasabalara satarlar imiş.

Sekizinci asr-ı hicride Moğol padişahları bütün Hindistan ve havâlisine tevsi'-i saltanat etmekte ve bu vesile ile Hindistan'da daha evvelce tesîs etmiş olan İslâmiyet etrâfta büyük bir mikyâsta tevsi' etmekte idi. İşte bu zamanlar – ki 1475 tarihne tesâdüf eder – İslâmlar Cava'nın bir kısmını istilâ ve zapt etmiş ve on altıncı asrın nısfı sıralarında bütün cezîre ahâlisi din-i İslâm ile müşerref olmuştur. Cezîrede İslâmiyet'in tesîsiyle vahşet bittabi bertaraf olmuş ve ahâlî İslâmiyet'in bahşettiği fezâil-i ahlâkı iktisâp etmiştir.

On beşinci asırda tesîs eden sülâle-i hükümdarân on yedinci asra kadar icrâ-yı hüküm etmişlerdir.

Hollandalılar 1595'te Cava'ya ticaret maksadıyla gelip tam İngilizler'in Hindistan'daki muâmeleleri gibi tedricen kesb-i kuvvet ederek cezîreyi ellerine geçirmişler. 1677 tarihinden [1830]'a kadar Hollandalılar ile Cava Müslümanları arasında dört uzun ve kanlı muhârebeler vukû' bulmuş ve dördüncü muhârebede Cava'daki hâkimiyet-i İslâmiye mahv ve muzmahil olarak cezîreye Felemenkliler sâhip olmuşlardır. Birinci muhârebe 1674 senesinde başlayarak otuz sene devam eylemiş ikinci muhârebe beş sene üçüncü on beş sene dördüncü de 1821'de bedee ile beş sene imtidâd etmiştir.

Bu son muhârebe neticesinde mağlûbiyet-i kat'iyeye dûçâr olan bu zavallılar mevcûdiyet-i millîyelerine vedâ etmek mecbûriyetinde bulunmuşlar; vatanlarını ve hukuk-ı hükümrânîlerini çâr nâ çâr Hollandalılara teslîm etmişlerdir. Din, ahlâk ve kavmiyet gibi bütün levâzım-ı hayatiyede müttehid bulunan yirmi sekiz milyondan ibâret bir kitle-i cesîme öşrî nispetindeki Felemenklilere binlerce fersah uzakta oldukları hâlde mukâvemet göstermemeleri hâkimiyet ve mevcûdiyetlerini kaybetmeleri gerçi bizi teessüfler içinde hayretlere ilkâ ediyor. Fakat bize bir ders-i hakikat veriyor. Teessüf ve telehhüfleri bırakmada bu ders-i hakikati mütâlaa edelim. Evet, heyet-i umûmîyesi üç yüz milyondan ibâret bir kitle-i azîme-i insaniye teşkîl eden Müslümanlar parça parça, ayrı ayrı mevzû'-ı bahsimiz olan Cavalılar'ın başına gelen felâketin esiri olmuşlardır. İşte Hindistan, işte Türkistan, işte Acemistan, işte Afrika-yı cenûbîdeki Müslümanlar, işte Fas, işte Cezayir Tunus, işte Mısır ve Sudan işte... işte...

Acaba âfâk-ı İslâmiye'yi istilâ eden bu sehâib-i muzlimenin bu devâhî ve belâyânın esbâb-ı hakikiyesi nedir? Başka bir şey değildir. Yalnız cehalettir. Yalnız terakkîye karşı bîgâneliktir. Garb, şark mevcûdiyetini terakkîyâtıyla fütüvvetiyle târumâr etti. Şark, garba inhitâtıyla cehâletiyle esir düştü. İslâmiyet ki bekâ-yı şevketi ve mevcûdiyeti için müdâfât-ı lâzımede bulunmanın her şeyden mühim her şeyden mukaddes olduğunu emrediyor, esbâb-ı müdâfaanın takviyesi ve müdâfaa vesâitinin der-akab-ı tatbîk olunmasını farz kılıyor. Biz ise rağmen o vesâit ve müdâfaaya ibrâz-ı husûmet ediyoruz. Vâ esefâ ki: mevcûdiyet-i İslâmiye'nin esbâb-ı bekâsını İslâmiyet'e menâfi-i telakkî ediyoruz. Bugün Avrupalılar'ın Müslümanları, şarkı zîr-i tahakkümlerine almaları için istimâl eyledikleri yegâne esbâb ilm ve hünerdir. Biz Müslümanlar iyi bilelim ki yalnız ilim ve hüner mağlûbuyuz.

Gariptir ki Avrupalılar'ın ulûm ve fûnûna mütemâyil oldukları bir zamanda Müslümanlar sanayi-i fûnûna karşı vedâda bulunuyorlar idi. Âlem-i İslâmiyet'te fûnûna karşı zâil olan bu muhabbet yerine yavaş yavaş nefret, husûmet, bîgânelik kâim oluyor ve Avrupa'da tedrici tedrici kadri yükseliyor ve kendine mevki buluyordu. Bizim medreselerimizden tıp, mühendislik, riyâziyât, tabiiât, hikemiyât-ı İslâmiye, fûnûn-ı askeriye kalkıyor; Avrupa dârülfûnûnlarında mevki-i ihtirâm buluyordu.

Avrupa ulûm ve fûnûnuyla, terakkîyâtıyla satvet ve şevketini takviye ediyordu. Âlem-i İslâm'da ise eslâfi tarafından takviye edilmiş olan şevket ve mevcûdiyet dûçâr-ı za'f ve inhilâl oluyordu. Bütün âfâk-ı İslâmiye'de bir sadâ-yı manevi

« واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ... »¹⁷⁰ fermân-ı İllâhîsini okuyordu.

Fakat kimse kulak vermiyordu. İşte âlem-i İslâmiyet'teki bu inhitâtlar, bu felâketler tevâli ede ede Müslümanların hayât-ı içtimâiyeleri acınır bir tezebzübe dûçâr olmuş ve terakkîyyâtıyla kuvvet ve satvetini yükselten Avrupa tevsi'-i medeniyet perdesi altında – kendi menâfi-i kavmiyelerini akvâm-ı sâire hayatına tercih etmek nazariyesini esâs ittihâz ederek – ayrı ayrı heyât-ı içtimâiye-i İslâmiyeyi pençe-i sa'lebi altında ezmeye başlamıştır. Yalnız Müslümanlar değil, Avrupa'dan hâriç bulunan bütün akvâmın mevcûdiyetlerine, ciğergahlarına doğru uzanan o mahûf pençeye karşı ayrı ayrı müdâfaa ve mukâbelede bulunmuşlar ve en sonra bittabi birçoklarının mahv ve felâketleriyle neticelenerek zebûn olmuşlardır.

Tevsi'-i medeniyet ve tenkil-i cehâlet yaldızıyla istilâ edilen bu akvâmın acaba terakkilerine, maâriflerine himmet edilir mi?

Nerede!.. Değil terakkilerine sa'y edilmek; tabii bir sûrette neşv ü nümâ istidâdını gösteren terakki hislerine karşı ne mukâvemetler ibrâz edilmiyor? Neler yapılmıyor? İşte mevzû'-ı bahsimiz olan Cavalılar'ın maârifi tetkîk edilirse bu hakikatler pek güzel anlaşılır. Cavalılar mevcûdiyet-i millîye ve istiklâllerine veda eyleyerek Hollandalılar'ın ribka-i esâretine girdikten sonra pek çok tazyîkâta pek çok mezâlîme dûçâr olmuşlar; maârifleri ise bütün bütün tazyîk altında ezilmiştir.

Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar

Yirmi sene evvel Cava, Hindistan ve havâlisinde seyahatte bulunan ve oralardaki Müslümanların hayât-ı içtimâiyelerini tetkîk eden Mehmed Âdil Efendi'den¹⁷¹ aldığımız malûmâta nazaran Cava'da hiçbir medrese ve mektep yoktur. Yalnız mescitlerde ve husûsî sûrette evlerde pek müzebzib bir sûrette tahsil-i ibtidâi takip ediliyor. Ve bu tahsîl-i ibtidâinin ıslâhî cihetine gidilmiyor. Zaten umûmî olmayan bu tahsil-i ibtidâiden bir istifâde temîn olunamayacağı tabiidir.

¹⁷⁰ “Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar” (el-Enfâl 8 \ 60).

¹⁷¹ Mehmed Âdil Efendi Hollandalı maden mühendislerinden bir zât olup Cava'da bulunduğu esnada şeref-i İslâm ile müşerref olmuşlardır. Fransız, İngiliz ve Almanca'ya vâkıf olduğu gibi Cava lisanıyla tekellüm eder. Müslümanlığın terakkî ve teâlisi için vakf-ı vücud etmiş bir zât-ı âlîyü'l kadrdir. Ara sıra idârehânemizi teşrîfle şarktaki Müslümanların ahvâl-i umûmîyesine dair malûmât-ı mufassala verirler.

Mektep ve medrese küşâdı memnûdur. Hatta Müslümanlar'a Hollanda lisanını tahsil etmek bile şiddetle memnûiyet tahtındadır. Buradaki Mekteb-i Sultaniye'de ikmâl-i tahsil eden Cava gençleri memleketlerine avdetlerinde pek çok tazyîkâta hedef olmuşlardır ve beş altı tanesi “ ne için biraz insanlığa vukûf peydâ ettik” diye vatanlarından tard ve teb'id edilmişlerdir.

Şurası şâyân-ı teşekkürdür ki farize-i haccı ifaya müsaade gösteriyor. Ve Mekke-i Mükerrema'de mücâvir kalanlar tahsil-i dînîye ihtimâm ederek bu vasıta ile Müslümanlar muâmelât-ı dînîyelerine karşı câhil kalmıyorlar. Ve irtibât-ı diniyeleri dûçâr-ı za'f olmuyor. Ve bazıları Mısır'da tahsil ile mahallerine avdet ediyorlar. Ve bu vâsıta ile de hiss-i maârif, hiss-i terakki uyanıyor. İşte son senelerde bu hiss-i terakkinin oldukça ta'mîm olunabilmesi neticesidir ki Hollandalılar mekteplerin açılmasına muvâfakat göstermiştir.

Bu acı hakikatleri bast ve temhîdden maksadım hakiki ihtiyâcâtımızı anlatmaktır. Bizim sebep-i felâketimiz ikidir. Biri bizim cehâletimiz ve cehâlette ısrârımız. Diğeri garbın terakkîyât-ı maddiyesi ve terakkîlerini menâfileri uğrunda istimâl etmeleri. Eğer akvâm-ı sâire terakkî etmeye idi bize bir şey olmazdı. Bütün Müslümanlar mevcûdiyetlerini muhâfaza ederlerdi.

Eğer biz de terakki edeydik yine mevcûdiyetimize bir halel-i târî olmazdı. Ebnâ-yı beşere büyük büyük dürûs-ı hakikat, dürûs-ı adalet, dürûs-ı fezâil verir idik.

Ahvâl-i hayatiyenin istikrâî bir kanûnu vardır ki, o da her zî-hayât kendi menâfîini gözetmektir. Bu hakikati bir Arap şairi asırlarca zaman evvel:

كل من في الوجود يطالب صيداً
غير ان الشباك مختلفات

beytiyle anlatmıştır. Kudretli bir

kavim kudretsiz bir kavimden temîn-i menâfie çalışması kavânîn-i hayatiyenin bir netice-i lâzimesidir. İnsanlık nokta-i nazarından söylenmiş birçok beylik sözler kuvvetlerin muvâzeneti hâlinde istimâl olunan kaziyelerdir. İki kuvvet tekâbül ederse yek-diğere olan muâmelelerinde biraz hak ve hakikat aranır. Bir kavi ile bir zayıf arasında bunları aramak beyhûdedir. Emin olalım ki şüphe etmemekle bulunduğumuz hâlde devam edecek olur isek hayat-ı İslâmiye nâ-kâbil-i tedavi-i marazlara giriftâr

olacak. Aklımızı başımıza alalım; ihtiyâcâtımızı takdîr edelim; ulûm ve fûnûna râğbet gösterelim; seviyye-i fikrimizi yükseltelim.

Hakîmâne sözlerin en hekîmânelerindendir ki bir şahsın seviye-i fikriyesinin yükselmesi bütün revâbıt-ı hayâtiyesinin terakkisini, inhitâtı tedennîsini mûcibdir.

Elhâsıl bütün kuvvetimizle say ve gayret zamanıdır. Gaflet zamanı değildir. Yalnız şunu unutmayalım ki nasıl bir safha-i terakkide bulunursak bulunalım fezâil-i ahlâkiye-i İslâmiye'ye dört el ile sarılalım.

[Mâ'badı var]

(Abdülâhad Dâvûd, N.22, 8 Safer 1327 \ 16 Şubat 1324, s.514-519)

Medeniyet

İslâmiyet'te Medeniyet ve Hürriyet

İnsan fitraten munis, tab'an medenidir. Medeniyet manâ-yı iştikâkisi itibârıyla bir şehirde oturmak demek ise de ikâmetten ikâmete fark-ı küllî vardır. Yer yer görülen âsâr-ı terakki ve teâlî o yerin derece-i temeddünü ile mebsûten mütenâsip olmasından dolayı medeniyet hayat-ı akvâm derecesine gelmiştir.

İnsan hem ahlâk-ı fâzılâya ve hem de ahlâk-ı fâsideye müstaid olmak sûretiyle mecma'-ı kuvâ-yı mütezâdedir. İşbu kuvâ-yı mütezâde arasında husûl-ı müvâzene şems-i münir-i şerîattan iktibâs-ı nûr etmekle kâbil olur. Nokta-i maksûda vusûl, habl-ı metîn-i şerîata sarılmakla hîz-ârâ-yı husûl olur. Mekârim-i ahlâkın, selâmet-i efkâra çare-i yegâne olması şerîat-ı mutahharanın gösterdiği hakâyıktandır.

Mekârim-i ahlâk mevcûd olmayan yerde temeddün olmaz, âfet-i vâride onun için esâtize, tahsil-i ilm ve marifetten evvel tasfiye-i ahlâkî ta'siye eder. Ve iktisâb-ı medeniyete esâsından teşebbüs vücûbunu ihtâr eyler.

Ulüvv-i himmet, âlâm ve ekdâre mukâvemet, hilm, sükûn, irtikâb-ı kabayıhten hayâ ve hicap, hevâ ve hevese mutâva'attan içtinap-ı tevâzu, şehâmet, hayrât ve hasenâta bezl-i mâ-hâsıl-ı gayret, ahlâk-ı fâzıla-i İslâmiye erkânındandır.

Namuskârâne kesb-i şehvâtı tesvilâta karşı ihtiyar-ı sükûnet, iktisad, tasarruf, riâyet, istihsâl-i makâsıda meâliyâne gayret-i rıfk ve mülâyemet, kesb-i fezâile muhabbet, şer'î'n yakîn ettiği kavâid-i sâlimedendir.

Mesâlih ve maâşın medâr-ı husûlü olan umûru hüsn-i tasavvur ve icrâ, kerem ve sehâ, sadâkat, yâr-ı gam-güsârlığa devam ve itinâ, muhâfaza-i meveddet kuran ve muhabbet-i emsâl vesâilini istikmâlini musâfât, muâmelâtta adl ve hakka dikkat, ıslâh ve telif-bîn, hüsn-i hâl hep mehâsin-i ahlâk-ı İslâmiye muktezayâtındandır.

İşte medeniyet-i İslâmiye bu türlü fezâil ile tezyîn-i zât ve saffât edenlere ve mekârim-i ahlâk ile mükerrerrem olanlara hassadır.

Zillet ve sefâhatten, tenperverî ve ataletten, fıkân-ı sabırdan, kizb ve dürûğdan, garz ve nefsâniyyet, ülfet-i erâzil, imtinâ-i fezâil gibi ta'dâd ve tafsîli sahayifi dolduracak bin türlü sû-i ahvâlden insanı taht-ı memnûiyete alan şerîattır. İnsan muktezâ-yı hilkatî olan medeniyet ve fazileti iktisâp etmeyi arzu eder. Ve şeref-i zâtiyesini sıyânet etmek ister ise bâ-yı hâl-ı şehrullah diyânete koşmalıdır. Çünkü: Şahsı ıslâh eden şerîat, aileyi daire-i refâh ve intizâmında bulunduran şerîat, bir kavmi vâye-dâr-ı medeniyet eden yine şerîattır. Şerîat, Cenâb-ı İlâhî'nin Kânûn-ı Esâsîsi bütün Müslümanların bâis-i necât ve selâmetidir. Hürriyet ise esâsen şerîatın bahşettiği nimettir. Şerîata temessük etmeyen bir Müslüman hiçbir zaman hür olamaz.

(Mehmed Refet, N.18, 9 Muharrem 1327 \ 19 Kânûnisânî 1324, s.408-409)

Dini ve Siyasi Meseleler

Gayrimüslimler ile İtilâf Muhâlif-i Şer' Midir?

Geçenlerde ser muharririmiz Mustafa Sabri Efendi'nin İskeçe'den hareketle Kavala'ya gelirken tebdil-i istikâmet etmesini teklif için birkaç kişinin karşıladığı telgraf havâdisi olarak yazan bir gazete Sabri Efendi ile Serfiçe mebûs-ı sâbıkı Vamvakas Efendi İskeçe metropolidinin arabasına râkib olduğu hâlde gelmekte olduklarını ve Rumlar tarafından büyük bir ihtirâma mazhar olduklarını da ilâveten söylüyordu.

Ahîren bazı gazeteler Kavala ahalisinin mumaileyhin şânına lâıyk bir sûrette istikbâl ve ihtirâmâtta bulduklarını haber verdiler. Kavala ahâlîsinin ne kadar muhibb-i ulemâ ve fedakâr ve ne derece vatanperver ve misafire riâyetkâr olduklarını bildiğimiz için bundan bahsetmek maksadımız değildir. Ve bahse de lüzum görmeyiz.

Mûmâileyhümânın Kavala'ya geldikleri ve ihtirâm gördükleri veya görmedikleri telgraf havâdisi olarak yazılabilir. Fakat metropolidin arabasına râkib oldukları hâlde geldiklerini enzâr-ı umûmiyeye vaz' etmekten maksad ne olduğunu bir türlü anlayamıyoruz. Acaba bir âlimin ve hem de müftedâ-bih bir âlimin bir Hristiyan ile bir reis-i rûhâninin arabasına binmesi İslâmlarca çirkin telakki edileceğini ihsâs ettirmek midir? Zannetmeyiz bu olmamalı mutlaka teba'î ve istitrâdî olarak yazılmış olmalıdır. Lakin bundan bu manâyı çıkaranlar bulunacağı için buna dair birkaç söz söylemek isteriz. Hiçbir kimse inkâr edemez ki Hristiyanlar ile İslâmların itilâf etmesi; hoş geçinmesi dâhilen emniyet ve asayişin devamına hâricen ecânibin muhabbet ve teveccühlerinin celbine hizmet edecek ahvâldendir.

Görülmez mi ki ilân-ı hürriyette meşrûtiyeti istihsâl eden İttihâd ve Terakkî Cemiyeti hürriyet, adalet, müsâvât, uhuvvet kelimelerini bayraklar üzerine yazarak meşrûtiyetin esâsı şu dört kelime üzerinde temerküz ettiğini ilân etmişler ve onda ulemâ olduğu hâlde bütün ahâlî tarafından alkışlanmış idi.

Hürriyet, adalet, müsâvâtın manâsı ne demek olduğu malûm. Uhuvvet ne demek idi? İslâmların birbiriyle kardeş olduğu (inmâ'ül-müminûn uhuvvet) âyet-i kerimesiyle sâbit olup bunu ilândan bir fayda hâsıl olamayacağından Müslimler ile gayrimüslimler arasındaki münâsebetin kardeşlik derecesine kadar görülmesi murâd olunmuyordu yoksa İslâmların Hristiyanlar ile kardeş olması mümkün değildir.

İşte bu kelimenin avâm-ı nâs üzerine ol-vakit îka' eylediği sû-i tefehhümü yine ulemâ izâle etmiştir. Hâlâ hâtırımdadır ki ilân-ı hürriyeti müteâkip bir mahallde içtimâ' eden bazı İslâmların biz Hristiyanlar ile kardeş olamaz diye vukû' bulan itirazlarına karşı orada hâzır bulunan ulemâdan bir zât mevki'-i hitâbete geçerek uhuvvetten maksad din kardeşliği değil vatan kardeşliği olduğunu ve hepimiz bir vatanın evlâdı olmak hasebiyle kardeş gibi hoş geçinmemiz lâzım geleceğini beyân etmesi üzerine dağılmışlardı. Vaktiyle bu zemînde bir çok şeyler yazılmış olduğundan şimdi onları tekrara lüzum görmeyiz.

Sandık âlâyalarında bir papaz bir imâm, bir şeyh bir hâhâm yan yana arabalara binip geldikleri unutuldu mu? Bununla iftihâr olunuyordu. Avrupa'nın öteden beri İslâmlara atfetmek istedikleri taassub ve Hristiyanlara taaddî ve tecâvüz isnâdları ortadan bikkülliyeye kalkmış oluyordu. Avrupa'ya telgrafla malûmât veriliyordu Avrupa bizi alkışlıyordu. Bunlar ne çabuk hâtırdan çıktı.

İnsâf ile söyleyelim bir hoca ile bir papazın yan yana bir arabada gezdiğine ol vakit itirâz edenler bulunsaydı mürtecilik, müstebitlik ile ithâm edilmez miydi? Meşrûtiyet ne demektir? Meşrûtiyet bir memleketi teşkil eden efrâd-ı ahâlî arasında bilâ-tefrîk cins ve mezheb bütün kavânîn ahkâmının hükümrân olması demek değil midir?

Biz hiçbir fırkanın müttefiki ve mürevvici değiliz. Fakat muktezâ-yı meşrûtiyet fırkaların teşekkülâtından memnûn olanlardanız. Ve hangi fırka dine devlete, millete, vatana insaniyete hizmet ederse ol fırkaya muâvenet etmek cümlemin ve husûsiyeye ulemânın üzerine lâzımdır. İşte biz Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın gayrimüslim vatandaşlarımızla itilâfını muvâfık ve hem de pek muvâfık görüyoruz. Çünkü ahkâm-ı şer'-i şerîfe muhâlif değildir. Dâhilen ve hâricen vatanın selâmetine saadetine hâdimdir. Buna itirâz etmek hatadır. Zira memâlik-i Osmaniye'de mevcûd olan anâsırın birbiriyle hüsn-i imtizâç edemediği vesilesiyle Avrupalılar öteden beri umûr-ı dâhiliyemize müdâheleden geri kalmıyorlardı.

Eğer biz Müslim ve gayrimüslim bilumûm anâsır-ı muhtelifite itilâf ve meşrûtiyeti bütün şerâit ve muktezâyâtıyla gereği gibi memleketimizde tatbîk edemezsek ecânibin umûr-ı dâhiliyemiz hakkında itirâzına zemin hazırlamış oluruz. İslâmların Hristiyanlarla itilâf etmesi ve bunun temin edeceği menâfi'-i siyasiyeye ulemâ-i dinin nazarından kaçmayıp içlerinden bazılarının fiilen iştirâk etmesi Avrupa'da büyük bir hüsn-i tesir hâsıl eder. Hem dinimizin ulüvvetine ve hem de meşrûtiyetin ahkâm-ı şerîye ile kâbil-i tevfiik olduğuna kanaat hâsıl ettirir.

Bunu müeyyed olarak yevmî gazetelerde (Tayms) gazetesinin Selanik muhbiri tarafından mezkûr gazeteye gönderilip neşredilen bir mektubun tercümesini gördüm. Muhbirli mektubunun bir fıkrasında diyor ki:

“Selanik muhiti cidden yeni bir devreye girmiştir. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında hakiki ve samimi bir vifâk ve meveddet husûle gelmiş ve buna sebebiyet veren ise Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmuştur. Mezkûr fırka rüesâsından biriyle mülâkât ettiğim

zaman mumaileyh bana İslâmiyet'in hakâyıkından bahsederek fikrimi tenvîre hizmet etti. Bu zât bir mûcib-i nas-ı şerîf Kur'ân'ı, Hristiyanlara karşı Müslümanların adl ü hakkâniyet ve müsâvât ile muâmele eylemek lüzûmuyla mükellef olduklarını bana söyledi.

“Hâsılı bu yeni fırkaya karşı vilâyet dâhilinde fevkâlâde bir hüsn-i kabûl vardır. Âlem-i müşarûniyleh bana din-i İslâm'ın kavâid-i hürriyet üzerine tesis edilmiş olduğunu da edillesiyle anlattı.

“Mezkûr fırkanın Selanik'teki ser-âmedânı herhalde intihâbât neticesinde ihrâz-ı muvaffakiyet edeceklerinden emin bulduklarını beyân ediyorlar.”

Tayms gazetesi cihânın her tarafında yevmi yüz binlerce nüsha sarf eden mühim bir gazetedir. Şu mektup mündericâtına muttali' olmadık kimse kalmayacak derecede Avrupa'da intişâr edecektir. İşte bu hâle cümlemiz memnûn olmayız. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı hakkımızda Avrupalıların muhabbetini celp edecek tedâbire tevessül ve teşebbüs ettiğinden dolayı takdir etmeliyiz.

(Münir (Kilisli), N.147, 8 Rebûlevvel 1330 \ 13 Şubat 1327, s.2618-2620)

Marifet – Din

Nezd-i fakire gelen bir zât-ı fâzıl, Maten gazetesinin Dersaadet muhâbiriyle Şeyhülislâm Efendi hazretleri arasında cereyân eden muhâverenin [Sabah: 11 Şubat] fıkra-i âtiyesini nakl ile o bahse dair bir makale yazılmasını teklif etti.

Muhâbir diyor ki: “İdâre-i cedîde millet-i Osmâniye'nin daha daha mükemmel bir tahsil görmesini mûcib olacaktır. Bazı yeni memleketlerde seviye-i marifetin yükselmesi hissiyât-ı diniyenin azalmasına bâdî olduğu görülmüştür. Siz de burada aynı hâlin vukûuna ihtimâl veriyor musunuz?”.

Şeyhülislâm Efendi buyuruyor ki: Hayır, memâlik-i ecnebiyede böyle bir tahavvülün vâki' olduğuna da hayret ederim”.

Evvel-be-evvel arz edeyim ki (Beyânü'l-Hak) ile neşrettiğim makâlât-ı mütetâbia, bilhâssa 16. nüshadaki “Bekâ, Din ile Kâimdir” unvânlı makale, lâyıkiyla mütâlâa

olunursa muhâvere-i mezkûreye temâs edecek sûrette vaktiyle irâd-ı mülâhaza edilmiş olduğu görülür. Maazâlik bu sadette yine birkaç söz söyleyeyim:

Muhâbirin dediği gibi “İdâre-i cedîde, millet-i Osmâniye’nin daha yeni, daha mükemmel tahsil görmesini mûcib olacaktır”. Çünkü idâre-i cedîde, idâre-i âdiledir. İdâre-i müstebide her memlekette cehli mürevviç, idâre-i âdile ise ilmi müntiç olduğundan inkılâb-ı idâre, tabiidir ki cehli imhâ, ilmi ihyâ edecektir. Cehlin ilme tahavvülü için her şeyden evvel – âdâb-ı İslâmiye daire-i müneccîyesinde – terbiye-i umûmiyeye çalışmak, muhitimizi ihâta eden akvâm-ı mütemeddinenin neşr-i maârifte ittihâz ettikleri usûl-ı müstahseneye atf-ı enzâr ve terakkiyât-ı zamaniye ile mütenâsip sûrette bir meslek-i tedris ihtiyar etmek elzemdir.

Bu maksadın husûlunu, idâre-i meşrûta mütekeffildir.

Müslümanların hayat-ı hakikiyesi mesâbesinde bulunan ilmin vücûdu, idâre-i âdilenin vücûduna muhtaç ve cehl-i adl ile ilm-i istibdâd ile gayr-ı kâbil-i imtizâç olduğundan idâre-i âdilenin temin-i takarrürü için ta’mîm-i ilme hasr-ı mesâi edilmesi taht-ı vücûbtadır.

Mesâide kusur, müşkilât-ı muhtemeleye karşı fütûr gösterilecek olursa cehl denilen belâ-yı mübrem, kemâ-kân milyonlarla Ebu Cehl tevlît eder, ejder-i istibdâd gibi bir hâdim-ı istihdâm ilerde tazîb-i ibâd ve tahrîb-i bilâdda en şiddetli âfetleri halka nimet addettirir.

İdâre-i meşrûta, emânetin ehline tevdiini istilzâm eylediğinden emânete ehil olabilmek; vatanı beliyye-i istibdâddan muhâfaza etmek için tahsil-i mükemmel görmek, tahsilden maksat hakiki olan mekârim-i ahlâk ile tezyin-i nefis etmek şart-ı azamdır.

Maîşet ve muâşerete taalluk eden esbâb-ı muhtelif de bu şarta merbûttur. Çünkü bugün hayat, marifetten ibârettir.

Rûy-ı zemînde idâme-i vücûd için ilcâât-ı zamâniyeye inkıyâd etmekten başka çare olmadığından evlâd-ı vatanın – o nokta-i nazardan – tenvir-i efkârına, temin-i hayâtına vakf-ı fikr etmek ehemm vezâiftir. İfa-yı vazifede müsâhele eden aileler, cemiyetler, hükümetler müttehiden ihtiyar-ı intihar etmiş olurlar ki hayat-ı millete bunlardan daha muzırr bir düşman tasavvur olunamaz.

Marifetin hâkim-i âlem olduğu bir zamanda alaylarla Ebu Cehil yetiştiren milletler yaşamazlar. Bu hakikati takdir edecek kuvve-i âkıla, idâre-i meşrûtadır.

Binâbirîn idâre-i cedîde, evlâd-ı memleketin (daha yeni, daha mükemmel tahsil görmesini) icâp edeceği kazâyaya-yı bedihiyyeden olmasına nazaran muhâbirin kavli, nefsü'l-emre muvâfıktır.

Muhâbirin “Bazı memleketlerde seviye-i marifetin yükselmesi hissiyât-ı diniyenin azalmasına bâdî olduğu görülmüştür.” Cümlesi de muvâfık-ı hakikat görülmüştür. Fakat bu cümlede “bazı memleketler” kaydı şâyân-ı nazardır.

Derkâr-ı evvel haber vereyim ki o memleketler, herhalde İslâm memleketleri değildir. Zira – bi'd-defeât beyân edildiği üzere – din-i İslâm'ın cehl ile edyân-ı sâirenin ilm ile pâydâr olamayacağı hakâyık-ı sâbitedendir.

Tetebbuât-ı mütemâdiye sâyesinde hakâyık-ı ilmiye inkişâf ettikçe din-i Muhammedi'nin azamet-i şanı, edyân-ı sâirenin butlânı tahakkuk ediyor. Müdekkikîn-i gayrimüslime, bu hakikate atf-ı nigâh dikkat ettikçe – tâbi' olduğu – din hakkındaki hissiyât-ı ihtirâm-kârânesini muhâfaza edemiyor.

Bir şahıs, dinin hurâfâttan ibâret bulunduğuna ilmen, fennen kanâat hâsıl ederse o dine nasıl rabt-ı kalb edebilir? Hurâfeye rabt-ı kalb etmek için evvela akl-ı selîm, saniyen marifet mâni'-i katiidir. Hurâfe, nezd-i cehlede mesmû' ve muteber olabilir. İlmin kabûl edemediği ahvâli erbâb-ı ilm de kabûl edemez. Binâenaleyh “seviye-i marifetin yükselmesi hissiyât-ı diniyenin azalmasına”, hatta zevâline bittabi bâdî olacaktır.

Muhâbirin “Siz de burada aynı hâlin vukûuna ihtimâl veriyor musunuz” sualini irâd etmesi, diyânet-i İslâmiye'nin hangi esâs metine müstenit olduğunu bilmemesinden münbaistir. Hakikate vâkıf olsaydı böyle bir suale lüzûm görmezdi.

Mösyö, benden istifsâr-ı hâl etseydi derdim ki: “Bizde seviye-i marifet yükseldikçe hissiyât-ı diniye azalmaz, tezâyüd eder. Biz marifetten değil, cehlden korkarız. Bizim düşman-ı dinimiz, cehldir, Müslimlerde seviye-i cehl yükseldikçe hissiyât-ı diniye tenezzül eder. Müslimlerde cehlin, gayrimüslimlerde ilmin vücûdu, dinlerinin zevâline illettir.

Bu hakikat, taayyün edince hâmi-i ilm olan bir din ile mâhi-i ilm olan edyânı mukâyese etmemek lâzım gelir. Mukâyeseye kıyâm edilirse görülür ki İslâm'ın ihtivâ ettiği hakâyık-ı âliye ilm ile, edyân-ı sâirenin züyûf-ı sarfa olduğu yine ilm ile tebeyyün ediyor. Din-i hakkı izhâr eden ilimdir. Edyân-ı gayr-ı hakka vücûd veren – düşman-ı hak olan – cehldir.

İşte ilmin intişârıyla beraber Hristiyanlığa itikâd ve itimâd edenlerin – yevmen fe yevmen – tenâkuz etmesine sebep budur.

Vaktiyle - te'ellüh eden – papaların rızâsına muhâlif harekette bulunup da gazablarına uğrayan hükümdarlar, istihsâl-i af ve merhamet için Vatikan'ın kaldırılmalarında çamurlar, karlar içinde sürünürken şimdi lostracılar bile o yolda tezlîl-i nefse ve istidâ'-yı affa tenezzül etmez oldu. Din nâmına ayakları takabbül edilen (Şerper) ler şarap fıçısı gibi yerlerde yuvarlanarak ayaklar altında tezlîl edildi diyardan diyara tard olundu.

Zira mihr-i maârif tulû' etti. Gözler açıldı. Artık din nâmına birtakım nükûl-ı gayr-ı makûleye, ruhbân-ı siyeh-renk ve siyeh-dilin teber-i tamân bu'l-fuzûlânesine ihâle-i gûş eden kalmadı.

Nûr-ı maârifle tenvir-i fikir eden erbâb-ı dâniş içinde “Bir din ile tedeyyün etseydim Müslüman olurum” diyenler bulundu. İlm ile insâfı cem' edenler ise İslâm'dan başka din-i hak tasavvur edilemeyeceğini itirâf ettiler.

Bu böyle, olacaktı, başka türlü olamazdı. Çünkü hak, zevâlden masûndur. Bâtıl daima zevâle makrûndur. Hakkın zuhûru bâtılın inidâmı gibi tabiidir. Teehhür-i zuhûr, hakkın şânına şüphe veremez. Hak ne vakit olsa haktır...

Tekrar edelim, din-i hakkı izhâr eden ilimdir. İlm-i dine behakk vâkıf olan fazîletmendân-ı ümmetin salâbet-i diniyede sâir halka tefevvuku her Müslim indinde müsellemdir. Zira o merd-i mütedeyyin, ilm-i dinde kesb-i rüsûh edince – taklidi tahkîke tebdil ile – din-i mübinin evâmîr-i celîlesine cân u dilden ittibâ' etmeyi nimet-i azmi bilir. O merd-i hak-bînin evâmîr-i diniyeyi ifadan hâsıl ettiği zevk-i rûhânîyi anlamak, âlem-i âmil olmaya tevakkuf eder.

Fünûn-ı cedîdeye âşına olanlar meyânında hissiyât-ı diniyesi azalanlar varsa bu hâl, o adamların ilm-i dinden bî-haber bulunmalarına haml olunur. Fünûn-ı cedîdeye nispetleri derecesinde ilm-i dine de mensûp olsalar onların hissiyât-ı diniyeleri de tenâkıs etmez, tekemmül eder.

Ulûm ve fûnûn – maatteessüf bizim değil – Avrupa, müdekkîninin ikdâmât-ı hayret-bahşâsıyla mertebe-i kemâle itilâ ettikçe din-i İslâm’ın – sabah-ı haşre kadar saadet-i ümmi mütekeffil – bir din-i hak olduğuna, edyân-ı sâirenin medeniyet-i hâzıra ile mütenâsip ve fûnûn-ı cedîdeye kâbil-i tatbik olmadığına berâhîn-i katia zuhûr ediyor.

Hâlbuki zamanımızda – mucizu’l-ukûl bir derecede – terakki eden ulûm ve fûnûn-ı mütenevvia, din-i İslâm’ın ihtivâ ettiği hakâyık-ı âlîyenin milyonda birine kesb-i ittılâ’ edememiştir.

Fûnûn-ı hâzıra, henüz zemîn-i aciz ve hayrette duruyor, hurşid-i âlem-ârâ gibi şa’şa-i pîrâ-yı uyûn olan din-i mübîne mukâbil zerre-i mevhûme mâhiyetini hâiz bulunuyor. Ne kadar teâlî ederse etsin – nûr-ı İlâhî olan – o din-i saadet-âgînin pîş-i azametinde ebediyen ve ilahâne-i nâsiyye bir zemîn-i ibtihâl olup kalacaktır.

Ben katiyyen emin ibn eminim ki memâlik-i mümtebine-i dâniş-penâhânî bu şevk ve hâhişle cüst-cû-yı hakikatte devam ettikçe bir gün, bütün erbâb-ı ilm ve fen ilân-ı İslâm edecek, cihân-ı insâniyet – muhtaç ve mütehassir olduğu – bir dine mazhariyetle müstağrak-ı feyz ve saadet olacaktır.

Hayat-ı fâniyem, beni o istikbâl-i münevvere yetiştirmese
« ان الدين عند الله الاسلام » hücet-i mukaddesesine istinâden –
kemâl-i itminân-ı kalp ile – öyle bir ümid-i muhakkakü’l-husûlde bulunduğumu ihlâf-ı hidâyet nisâb-ı tahattur etsin...

Muhâbere – ber vech-i bâlâ cevap verdikten sonra ihvân-ı dine derim ki: Din-i mukaddesimizden maddî ve manevî intifâa, din-i muazzezimizin ulv-i şânını ispata – en ziyade biz memûr ve mecbûr iken – bu himmet-i fâzılayı bigânelerden beklemek lâyık mıdır? Bu intizâr-ı tebeh-kârâne içinde çâr-ı aktâr-ı cihândan

“En büyük nimet-i hak, nimet-i İslâm iken”

“Kadrini bilmeyen adamlara derler hayvan”

Nidâsını işiterek gayyâ-yı gay ve atâlette acaba ne zamana kadar duracağız?...

(İbnülemin Mahmud Kemâl, N.23, 15 Safer 1327 \ 23 Şubat 1324, s.525-528)

Fikir Hareketleri

Lüzûm-ı Diyanetin Bir Numûnesi Daha (?) ve Almanya'da Sosyalizm

Geçen haftalarda idi ki: Alman gazeteleri Almanya Rayhştag Meclisi'nde bir istizâhtan bahsediyorlardı. İstizâh Almanya ordusuna sosyalizm fikrinin sirâyetine dair idi ve harbiye nâzırından mesele istizâh olunuyordu. Garîbi şu ki: Bu zamana kadar Alman ordusuna sosyalizm fikrinin yerleşmeye başladığından kimsenin haberi yok ve bu bâbda gazetelerde ihtiyâr-ı sükût ediyorlardı. Almanya gibi hür serbest bir memlekette gazetelerin bu meseleden bahsetmemeleri gazetecilerin haberdâr olmaması yâhûd haber alıp da tarafdâr bulunduğu için sükût etmesi ihtimâli var idi ise de herhalde bu cihete ehemmiyet verilmemesi ihtimâli daha kuvvetlidir. Fakat meclis bu cihete büyük ehemmiyet verdi.

Çünkü “Akıllılar başka seng-i musîbetinden ibret alır delileri kendi uğradıkları musîbetler bile kolay kolay akıllandıramaz” sözü meşhûrdur. Almanlar evvelce de orduya giren sosyalistliği bilmeyecek kadar oliver bir kavim olmadığını bildiğimiz hâlde bu hâle vâkıf olmamışlar demek Almanların ahvâline vukûfsuzluktur. Almanya ahâlisi gittikçe çoğalan sosyalizm efkârının orduya kadar sirâyet ettiğini pekiyi bilirdi fakat bundan endîşe etmiyorlardı. Hâlbûki geçenlerde Fransa'da vukû bulan “sosyalizm” kıyâmı az kaldı Fransa'yı büyük bir tehlikeye ilkâ ediyordu. Bütün şimendiferler, elektrikli tramvaylar, fabrikalar, hâsılı her şeyi birdenbire devirmiş âdetâ Fransa câmid bir hâle gelmiş idi. İşte o zaman Fransa'ya dâhili gâilesinden sarf-ı nazar hârici ufak bir tecâvüze karşı serfûrû etmek hiç demek idi.

Bu defa Almanları Fransızlardan belki herkesten evvel uyandırdı. Avrupa'da hakikaten korkunç bir hâle gelen sosyalistik ilk evvel Fransa'da tecrübesini yaptı Almanları da düşündürdü. Böyle bir hâlin vukûunda ordudan başka bir müdâfi' olmayacağı anlaşıldığı hâlde sosyalizm fikrinin orduya da sirâyeti tevsi' ettiği takdîrde hiç başka bir çâre kalmayacağı anlaşılınca harbiye nâzırını istizâha çekildi.

İstizâh eden mebûs-ı muhafazakârlardan mösyö Potiliç idi. Meclis bu meseleye ehemmiyet verdiği gibi harbiye nâzırını da itirâf ediyordu.

Mösyö Potiliç istizâhında diyordu ki: “Benim tahkîkâtım neticesinde askerın kısm-i âzamı sosyal demokratdır. Zâbitânın ise kısm-i âzamı sosyalistdir. Sosyalizm fikri orduda hissedilmeyecek derece gizli, fakat korkulacak derecede bir sürat-i fevkâlâde ile tevsi’ ediyor. Sosyal-i fikr-i sekîminin refii-i çâresine bakılmazsa cihâna gıpta-bahş olan ordumuz hiç menzilesine inecektir. Bu hâl devam ederse bu Almanya bugünkü şanlı ordusunu kaybedecektir. Binâenaleyh Almanya’nın bugünkü şân ve miknetini muhâfaza edebilmek için ordudan sosyalizm fikrinin çıkarılması elzemdir. Bu fikir orduda tevsi’ ettikçe habb-ı vatan denilen hiss-i necîb bütün kalplerden silinecektir. O hâlde müdâfaa-i vatan büsbütün manâsız bir şey kalacaktır herhalde sosyalizm fikrinin ordudan çıkarılması için meclisinizin son derece çalışmasını teklif eylerim”...

Bugün Avrupa’nın her tarafı her şeyden ziyâde sosyalizmin taht-ı tehdîdinde bulunuyor. Sosyalistlik Avrupa’yı âdetâ korkutuyor. Bu âşikâr bir hakikattir. İhtimâl Avrupa’nın o muhteşem kâşâneleri, o muazzam ticarethâneleri, o milyonlar değerindeki fabrikaları bir gün gelip de sosyalizmin pâ-y-i ihtilâli altında ezilecek, mahvolacak da Babil harâbelerine dönecektir. İhtimâlde muvaffak olamayacaklardır.

Asıl işin cânlı yeri Avrupa bu sosyalistlik fikrinden bu kadar korktuğu hâlde önüne gelebilecek mi? Gelemeyecek mi? İşte en müşkül bir suâl ki: Kolay kolay cevâb verilemez.

İnsanlarda bir hâlet-i rûhiye var ki: Men’ olundukları şeyi işlemeye daha hâhiş-ker bulunurlar. O hâlde ahâli men’ edilecek olursa daha ziyâde rağbet gösterecekleri cihetle azaltmaya değil belki çoğaltmaya sebep olacaktır.

Binâenaleyh Avrupalılar bu sosyalizm fikrini ortadan kaldıramazlar ve kaldıramayacaklardır.

Fi’l-vâki dünyada çâresi bulunmaz şey – mümkün oldukça – olmaz. Fakat bakalım Avrupalılar bunu ortadan kaldıracak, yâhûd azaltabilmek için ne gibi çâre düşüneceklerdir. Fransa geçenlerde sosyalizm kıyâmını asker kuvvetiyle karşıladı. Acaba sosyalistlerde bir beş on sene sonra mevkî-i fiile tekrâr koymak isteyecekleri bir kıyâmda askerle karşılaşmamak için ne düşüneceklerdir? Bir memlekette tevessu’ eden fikrin önüne askerle mücâzâtle gelinebilir mi? Gelinemez mi. Asker ihtilâli söndürür. Mücâzât ise ancak korkutur. Fakat hiçbir zaman bunun ikisi de fikri itfâ edemez. Söndüremez, fikirler, emeller insanın dimâğında, müfekkiresinde mahbûs durdukça âdetâ kudurur,

çoşar, şüphesiz bir gün bir patlak verir. Binâenaleyh bir fikir ne kadar gayr-ı makûl ne derece nâ-meşrû olsa yine onun cebr ile önüne gelinemez meğerki bir millette bir fikir uyanmış olmasın.

İnsanlarda birtakım efkâr-ı âliye ve hasîseyi uyandıran birçok sebepler var ki o esbâb husûle geldi mi o fikir de hâsıl olacaktır. İşte Avrupa için bu derecelere kadar büyüdüğünü görüyor da elinden bir çâre de gelmiyor. Ve gelemeyiz de.

İnsanların müfekkirelerine yerleştirip büyüüttüğü fikirler emeller ihtimâl makûl, meşrû olabilir. İhtimâl ki gayr-ı meşrû ve nâ-makûl olur. Bugün demokratlık sosyalistlik birçok nevileriyle beraber makûl-ı meşrû mu değil mi?... Hatta yalnız bu iki meslek değil bütün siyâsî ve gayr-ı siyâsî cemiyetlerin takîp edeceği meslekler makûl ve meşrû mudur değil midir? Acaba bunları kim tayin-i takdîr edecek. Yoksa bir cemiyet-i beşeriyenin kabûl ettiği her fikre doğru, makûl, meşrû mu diyeceğiz? Yâhûd her ekseriyetin kabûl ettiğine mi hak diyeceğiz?

Eğer ekseriyetin kabûl ettiğine hak diyecek olur isek bir ekseriyet çıkar da aklın, naklin mahall-i insâniyet mugâyir-i ahlâk ve âdâb bildiği bir şeyi kabûl ediverirse onun hak ve doğru olması lâzım geliyor. O hâlde bir hakk-ı ekalliyet elinde iken bâtil-ı ekseriyet yedinde iken hak olması lâzım geliyor ki bunu akl-ı selîm kabûl edemez. Bir cemiyet-i beşeriyenin bir fikri kabûl etmesi demek onun hakkında ekseriyet hâsıl olmak demektir ki bu bâbda o ekseriyetin de haktan tebâüd etmemek için hayır ve şerrini gösterecek, umûmun fevkinde bir âmir-i hakiki bulunması lâzımdır ki o da dindir.

İşte kânûn-i dini tanıyanlar, ona itâat ve inkıyâd edenler hiçbir zaman da ondan ayrılmak istemezler. Binâenaleyh bagir-i hak ne kimsenin mâlına, ne kimsenin hayâtına taarruz etmezler, dinin kendilerine bahşettiği âdâb-ı insâniyeyi bırakmazlar. Bu sûretle her akıllarına geleni kabûl etmekte tereddüt ederler. Akıllarının kabûl ettiğini dinlerine muvâfık bulurlar ise o zaman yaparlar bunun içindir ki son zamanlarda Avrupa'yı zeber-i pây ezmesi muhtemel bulunan sosyalistlik ve sâireden mütedeyyin ahâlinin yaşadığı memleketlerde korkulmaz ve korkmamalıdır da mahezâ din-i mübîn-i İslâm ağniyânın mâlından fukarâya bir hisse çıkarmıştır ki işte sosyalistlik önünü alacak en büyük bir tedbirdir.

Avrupa ahâlisi daha biraz sonra sosyalizmin ayyukâ edeceği ihtilâli nazar-ı dikkate alırsa bir memleketin hayâtı için diyânetin ne kadar lâzım geldiğini takdîr eder. Yoksa

Allah korkusu olmadığı sûrette bir âdemi başka türlü korkular, nifâklar insanları ıslâh edemez.

(Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad). N.104, 2 Rebûlâhir 1329 \ 21 Mart 1327, s.1926-1928)

Dini ve Siyasi Cemiyetler

Hayâl İçinde:

İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti

Bu sıralarda muhîtin bi'l-cümle eb'âdı bir risâle-i gîrudâr ile dolmuş, hislerin, fikirlerin bütün avâmili ya bir bâdire-i felâket veya bir hârîka-i siyaset olmuş kalmıştır. Matbûatta pür-füsûn bir hasbihâl, mecâlis ve mahâfilde ise pür-fer' bir kıl u kâldır, gidiyor. Yorgun, durgun gönüllerin aradığı lahzât-ı sükûn âdetâ bir tâûn ıstıraba tutulmuş, güya hançere-i hayât bir kabza-i kudretin şiddet-i batşiyile boğuluyormuş gibi her uzv-i hissedâr çığırıyor. Bütün bütün ümitler, teselliler, bu çığırışmaların mütevâzin bir âheng ile bir nağme-i ferah-nâk husûle getirebilmesine matûf.

Ben ise hayli demdir devam eden metâib-i zihinenin ezici asabiyetleri ile meftûr bulunduğum için velev muhayyel olsun küçük bir neşe-i sükûn istiyorum. Enzârım az çok rûh-perver, neşât-âver sahnelerde yürüyebilmek arzusuyla mütecessis, fakat ne çâre ki her safhada dehrin yine bir müz'ice-i şûrâşûruna çarpılmakla yeni baştan müteessir ve mütehasıstır.

Gazetelerin mütâlaasında makalât ve havâdis-i siyâsiye gözlerimi âdetâ tırmalıyor. Ben edebî bahçeler, nermîn hayaller, rengîn sayfeler istiyorum. Bir fıkra, bir cümle veya bir kelime nazar-ı dikkatimi celp edebilirse hemen zevk-yâb oluyorum. Âdetâ bir humâr-ı sükûn ile onun telkînât-ı medîdesine arz-ı teslimiyet ediyorum.

İşte bu kabîlden olmak üzere geçen gün gazetelerde şöyle bir fıkra gördüm.

“Şûrâ-yı devlet reisi Prens Said Halim Paşa dün Saray-ı Hümâyûn’a giderek (İstanbul Şehrî Muhibleri) nâmıyla teşekkül etmiş olan cemiyetin nizâmnâme-i dâhilisini bi’l-vâsıta hâk-pây-ı şâhâneye takdim eylemiştir) deniliyordu.

Bilmem nedendir ben bunda hemen bir zevk-i şiir gördüm. Kendimde bir inbisât ve inkibâdın âmîzişinden muttasıl bir der-agûş-ı hayâl hâsıl oldu. (İstanbul Şehri Muhibleri)... Oh ne sevimli kelimeler. Bütün mezâyâsı (muhabbet) gibi pür-şevk ve heyecan; gizli, belki muhayyel bir visâl, fakat açık ve muahkkak bir ıstırâb-ı hicrân.

İstanbul’u yirminci asra mahsûs bir şehir sıfatıyla tahayyül ettim. Onda in’ikâd edecek câbecâ muhabbet mahfillerini, muhiblerini ilâve eyledim. Zihnimde bir heyet-i mütenezzia hâsıl oldu. Gayet seyyâl son derece sâf ve şeffâf bir sûret-i mücerrede bana bir imâ ile bakıyor ve:

انامن اهوى ومن اهوى انا
نحن روحان حاللنا بدنا

Sırlarını okuyordu. Bu bir rûh-i mücerred idi. Tecerrüd-i mütekâmili nazarımdan kendini gizliyordu. Mıknâtîsiyyetini duydum buna bir kutb diyelim geldi. Fakat onun câzibesi benim bildiğim kutb-i şimâlî ve kutb-i cenûbî, câzibelerine benzemiyordu. Bu bir kutb-ı muhayyel idi. Kutb-i garbi deyivermek cânım istiyordu. Şu neşe-i tasavvur biraz devam ettikten sonra azıcık ayılır gibi oldum. Kendi mâhiyetini yine kendinden anlamak hâtırına geldi. Fıkraya tekrar göz geçirdim. Cemiyet-i nizâmnâme, edâlarını müteakib Saray-ı Hümâyûn, hâk-pây-ı şâhâne şeref-i tulû’ ediyordu. Derhâl gözümde o rûh-ı mücerred, o levha-i şâirâne bir kisve-i siyâsiyeye bürünüvermişti. Ben bu manâ-yı siyâsinin nüfûz-ı tesîri altında raşe-nâk oldum. Hayâlimden hakikate doğru fırladım. Bundan sonra âlem-i makâle koştum. Kitâb açtım bir bahs-i ilmiye tutuldum. Ber-vech-i âti hâtırâtımı da yazdım.

(İstanbul Şehrî Muhibleri) Cemiyeti’nin mâhiyeti, gâyesi acaba ne olabilirdi? Bunu başkaca malûmattan sarf-ı nazarla evvel emirde ismin semâya delâletinden istihrâç edebilmek mümkün değil mi?

Şu hâlde terkîbin en câlib-i dikkat kelimesini tahlîl edersek bir cihet-i delâlet bulabileceğimiz tabiidir. Çünkü bir şûrâ-yı devlet reisinin, âyân-ı devletten bir zâtın

ananâtı bile olmasa yalnız bir şeye verdiği ismin müsemmâya veçhe-i delâleti, intibâkı tam olacağında tereddüt edilemez.

Burada (muhibler) kelimesi rûhtur. Şu hâlde onun lağvı, örfü, ıstılâhı manâlarından hangisine matlûb olacağını düşünelim.

Muhib lügatte dost ve sevicî demektir. Bu sûrette cemiyet-i mezkûre İstanbul dostlarının, sevicilerinin veya İstanbul'da dost ve sevicî olmak isteyenlerin cemiyeti demek olur. Hâlbuki dostluğun seviciliğin cihât ve esbâb-ı muhtelifesi olabileceğinden ale'l-ıtlâk lügat manâsına muhibbleri bir nev-i cemiyete toplamak kâbil olamayacağından buna nazaran ismin müsemmâya münâsebeti olmamak ve burada asıl medâr-ı muhabbet olacak bir vâsıta-i neviyye aramak icâb eder.

Örf-i âmmda muhibb, sevicî bazen husûsî bir nev-i mutâdda kullanılmakta olduğu söylenirse de onu bir cemiyete esâs ve teşhîr ve tervîce gâye-i ittihâz olunabilecek mâhiyette bulamayacağımızdan sarf-ı nazar etmek lâzım gelir.

Husûsî ıstılâhâta mürâcaat edilince iki manâ-yı ıstılâhı hâtıra gelir. Birisi turuk-ı aliyye mensûbunun ıstılâhıdır ki müntesibîn-i dâhiliye-i ihvân, hâriçten bazı aksâma (muhibbân) ıtlâk ederler. Mesela tarîk-i nâzenîn erbâbı tarîkatlerine bi'l-fiil dâhil bulunanlara (ihvân) dedikleri gibi hasm-ı münker olmadığı hâlde dâhil bulunmayan ve ara sıra musâhabete meyyâl ve duhûle mustaid bulunanlara da (muhibbân) derler ki bu ıstılâh sâir turuk-ı aliyyede de vardır.

İkincisi mesmûâta ve bazı eserlerde gördüğümüze nazaran Frânâmasonların ıstılâhıdır bunlar da velev birinci mertebede olsun cemiyetlerine dâhil olanlara ihvân ve henüz dâhil olmayıp da nâmzed olabilecek erbâb-ı istidâda muhibbân diyorlarmış ki bunların da ayrıca locaları bulunmuş ve belki (muhabbet locası) nâmıyla İstanbul'da beş on sene evvel bir tane de bundan varmış.

(Muhib) kelimesinin bunlardan başka manâsı henüz malûmum olmadığı için her hâlde bunlardan birisinin kabûlunu zarûrî görürüm. Fakat turuk-ı aliyyenin cemiyetler kânûnuna tâbi olamayacağını ve arz ve takdîmi muktezi husûsî nizâm-nâmeleri falan bulunmayacağını bedîi gördüğüm ve Said Halim Paşa hazretlerinin – olabilir ya – turuk-ı aliyyeden birisine mensûbiyetlerini tahmin edemediğim için keyfiyeti son şıkka göre mütâlâa mecbûriyetinde kaldığımdan ol bâbda daha bazı vesâik ve emârât dahi der-hâtır

edilen (İstanbul Şehri Muhibleri) cemiyeti farmason cemiyeti muhibleri demek olacağı ve teşkilâtı o gayeye matûf bulunacağı kabûl edilmek lâzım geliyordu. Bu bâbda şöyle bir vesîka tahattur ediyorum:

Zeki Meğâmiz Bey tarafından lisânımıza tercüme edilip İkdâm'da tefrika suretiyle derç edilmiş bulunan hakikaten kıymet-i ilmiyesi şâyân-ı ehemmiyet olan (Tarihü't-Temeddünü'l-İslâmi) nâm-ı Arapça eserin müellifi Corci Zeydân Efendi'nin ayrıca Arapça bir târihini daha okumuştum ki ismi (Tarihü'l-Mâsûniyetü'l-âm)dır. Yani masonluk târih-i umûmîsi.

İşbu eserin baş tarafında müellifi kendisinin dahi bu cemiyet ricâlinden bulunduğu beyân ile beraber daima lehinde idâre-i lisân eder. Binâenaleyh bu eserde el-binâ, yapıcı diye tercüme edilen (mason) ile el-binâü'l-hür, serbest yapıcı diye tercüme olunan (firân-mason) aksâmını ve tekâmül-i târihiyelerini ve gayet imâlî olarak maksad ve gâyesini tamamen lehinde olmak suretiyle müellif beyân etmiş ve hangi devlette hangi memlekette ne kadar bulduklarını âdetâ istatistik yapmıştır. Bu meyânda türkiye'den bahsederken İstanbul bahsine âit olmak üzere şöyle diyor. (S 202):

(في الاستانة مجلس عال تركى و هو الجمع الوحيد الوطنى
اسسه الاخ الكلى الاحترام البرنس حلیم باشا وهو رئيسه طول
الحياة .

اما ما خلا هذا ففيها محفل اقليمى تابع للمحفل الاعظم
المتحد وتحتة محافل فرعيته في اما كن مختلفة منهم في الاستانة هي (١)
المحفل الشرقى (٢) محفل البلور (٣) محفل انفضيالة
وفي الاستانة محافل تابعة للشرق الاعظم انفرنساوى وهى
(١) محفل كوكب البوسفور (٢) محفل المحبة (٣) محفل النجاح

الخ

Bundan anlaşıldığına ve sadr-ı kitâpta bu tayîn-i ismin ruhsat ve müsâadeye mukâran olduğu beyân olunmasına nazaran Prens Halim Paşa'nın İstanbul'da tesîs ettiği firân-mason mecmar' henüz mahfil, Şark tesmiye edilenler derecesinde olmayıp bir meclis

unvânına müstahak olabildiği ve Fransa, İtalya, İngiltere'ye mensûb başkaca büyücek mahâfil bulunduğu ve bu meyânda bir de (mahfil-i muhabbet) olduğu müstebân olmakla beraber sâlifü'z-zikr Meclis-i Türkî Halim Paşa hazretlerinin mâdâme'l-hayât taht-ı riyâsetinde kaldığı ve kalacağı da anlaşılıyor. El-yevm şûrâ-yı devlet reisi âyândan Said Halim Paşa hazretleri ise müşarünileyh mahdûmları olmasına nazaran pederlerinin olbâbdaki mesâisini ihyaya sa'y ve gayret etmeleri şîâr-ı ferzendîden olmak iktizâ edeceği ve ihtimâl ki bu cihet şimdiye kadar gayr-ı resmi olarak icrâ edilemediği tasavvur olunursa (İstanbul Şehri Muhibleri) cemiyetinin bu defa hizmet-i mezkûreyi ihyâya masrûf olacağı nümâyân oluyor.

İşte cemiyet, nizâmname, Saray-ı Hümâyûn gibi maâni-i siyâsiyesi ağıleb olan kelimât-ı tasavvurât-ı şiiiriye ve hayâliyemi şu neticeye kadar getirdi. Bi't-tabi burada hayâl ve hakikat, zâhir ve bâtın birbirine karıştı binâenaleyh bu neticeden ileriye doğru devamından dimâğımı tahlîs edemediğim bazı dalgınlıklar istirâr edip duruyor. Şu sırada bu neticede de bir manâ-yı siyâsi mündemic mi değil mi? Her iki sûrette mesele memdûh mu makdûh mu? Bu da biraz düşünmek istiyordum. Ve burada bir nefes almaya karar verdim.

(M. B., N.148, 15 Rebülevvel 1330 \ 20 Şubat 1327, s.2637-2640)

Eğitim – Çocuk Eğitimi

Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim

İşte biz de ehemmiyeti lâıyıkıyla takdîr edilemeyen bir mesele-i içtimâiyye...

Evet; çocuklarımızı nasıl terbiye etmeliyiz? Bu o kadar mühim husûsuyla bizim gibi ilim ve irfân cihetiyle pek geride kalan milletlerde o derece ehemmiyet-i mahsûsayı hâiz bir meseledir ki buna nazar-ı lâkaydıyla bakmak bir kabahat hem de ahlâkın katiyyen affedemeyeceği bir kabahattir.

Hakikat. İstikbâl-i ensâl-ı müstakbeleyi teşkil edecek evlâd ve etfâlin talîm ve terbiyesi husûsunda sarf edilecek mesâinin azlık veya çokluğu nispetinde muzlim veya parlak olur.

Çocuklarını daha küçükten güzel hayatla perverde eden, iyi ve esâslı bir sûrette terbiye eden heyet-i içtimâiye şehrah-ı saâdette bilâ-mâni' ilerleyebilir. Bilakis terbiye-i etfâl-i kazîyesine hiç atf-ı ehemmiyet etmeyen, çocuklarının tahsil ve terbiyesi husûsunda lâkaydâne bir vaziyet takınan cemiyât-ı beşeriye râh-ı tekâmülâtında muzlim hâillere büyük engellere tesâdüf eder. Husûsuyla terbiye-i inâs kazîyesi cemiyât-ı beşeriyenin hayat-ı içtimâiye ve esasiyelerinde o kadar mühim ve nâzik bir rol îfâ ediyor ki o cemiyânın tarik-i teâlîde ilerleyebilmeleri bu kazîyeye atfedecekleri derece-i ehemmiyetle mebsûten mütênâsîp oluyor. Kız çocuklarını iyi terbiye edemeyen bir millet mütemâdî bir ahlâksızlık dolayısıyla mahkûm-ı izmihlâl olur. İyi ve milliyet-perver vâlideler yetiştirmek rûkn-i esâsi-i tekâmül olan ahlâkı muhâfaza etmek arzu edenler kızlarını büyük bir dikkat ve itinâ ile terbiye ederler.

Hülâsa; “Bir milletin derece-i terakkîyatı efrâdının derece-i irfân ve kemâlât ve fezâiliyle ölçülür” düstûr-ı içtimâisi mübince sâha-i terakkîyatında seri' hatvelerle ilerlemek, saâdet-i âtiyesini daha evvelden temîn ve ihzâr etmek isteyenler ileride mehâmm-ı umûr-ı memleketi yed-i iktidarlarına alacak, sanâyi, ticaret ve sâire müessirât-ı medeniyenin tekemmülüne sarf-ı mesâi edecek, vatani düşmanın tecâvüzü zamanlarında göğüs gererek kurtaracak olan tâife-i ricâli teşkîl edecek etfâl-i zükûru güzel terbiye etmeli, iyi hissiyâtle perverde etmeye çalışmalı; müstakbel valideleri teşkîl edecek etfâl-i inâsı da valideliği, o şerefli vazifeyi îfâ edebilecek bir sûrette büyütmeli, terbiye etmelidir.

İşte bizde ehemmiyet ve nezâketi mühim olan şu mesele-i hayâtiyenin nasıl halledileceğini, etfâle nasıl bir terbiye vermek lâzım geleceğini teşrih ve izâh etmeye çalışacağız fakat terbiye-i inâs kısmı ehemmiyet-i mahsûsası itibarıyla ayrıca bir makale teşkil edebileceği için onu bu makalede terkle yalnız etfâl-i zükûrun sûret-i talîm ve terbiyesinden bahsedeceğiz.

İki üç sâl-i hayâtını ikmâl etmiş, dimâğı henüz nermîn bir hâlde bulunan küçüklerin hayât-ı müstakbelesine icrâ-yı tesîr edecek evvelâ vâlidinin verdiği terbiye sâniyen muallimlerin ettiği telkindir. Küçüklerin hayatına vâlide terbiyesinin mi yoksa muallim terbiyesinin mi daha ziyâde tesîr ettiğini pedagoji nazariyatı izâh ve efhâm ettiği cihetle bu husûsta tafsilât vermeyeceğim yalnız şunu söyleyeceğim ki bu iki cihetten birincisinin çocuğun ahlâkında diğerinin de irfânında daha ziyâde tesîrâtı görülür.

Bu makalede mevzû' bahs-ı ittihâz edeceğim şey de işte şu mukaddimededen müstebân olduğu ve cihetle vâlide ve mekteb terbiyesi diye ikiye ayrılabilen terbiye-i etfâl kazîyyesinin nasıl halledileceği, küçüklere nasıl bir terbiye vermek lâzım geleceği ve bizde bu husûsta ne derece ihtimâmâtta bulunduğu meselesidir.

Terbiye-i etfâl iki safha geçirdiğini beyân ettiğimiz sırada vâlide terbiyesi demiştim. Burada bu tabîri kullanmaktansa valideyn terbiyesi demek daha iyidir, çünkü çocuk mektebe girmezden evvel evde geçirdiği hayatı esnâsında kendisinin talîm ve terbiyesi husûsunda hem peder hem vâlide ihtimâm eder. Mamâfih küçükler şefkat-i mâderâneleri dolayısıyla validelerine daha meyyâl olduklarından ve o hayatının kısm-i azamı vâlide-i agûş şefkatinde geçirdiklerinden çocukların ilk terbiyelerine vâlide dense de büyük bir hatâyâ düşülmüş olmaz.

Gerek çocukların yek küçük olduğu zamanlarda vâlideler gerek daha büyücek bir hâle geldikleri zaman da muallimler evvela onları iyi bir terbiye-i diniye vermek, daha küçükten kavâid-i diniyeyi öğrenmek vazîfesiyle mükelleftirler; zirâ henüz dimâği yumuşak ve gayr-ı mücehhez olan küçükler her türlü telkînâtı kabûle müstaid olduğundan hâl-i sigarlarında kendilerine iyi, fena her ne öğretilirse onları daha küçükten unutulmayacak bir sûrette bellerler.

İşte bunun içindir ki kavâid-i diniyeye rağbet ve ahkâm-ı diniyeye riâyet etmenin bir vâcibe-i beşeriye olduğu küçüklere öğretilirse onlar ileride iyi bir diyânet-perver tam bir vatan-perver olurlar.

Yoksa daha pek küçük yaşında etfâle dinin adem-i lüzûmu, vâcibât-ı diniyenin ifası insana bir şey kazandırmadığı yolunda telkînâtta bulunulursa onlar ileride firan-mason kulüplerinde, localarında köşe kapmaca oyunundan başka bir şey yapmazlar.

Din daima vatanın muhâfazasını emrettiği, daha doğrusu dinin bekâsı, vatanın müdafaasıyla ve muhâfaza-i vatanda ancak dine riâyet ve rağbetle kâim olduğu için iyi bir terbiye-i diniye alanlar bütün kuvâ-yı mevcûdesiyle memleketlerini hârici düşmanlardan korumaya, vatanın selâmet ve terakkisi için ellerinden geleni diriğ etmemeye çalışırlar. Bundan anlaşılıyor ki terbiye-i vataniye terbiye-i diniyede tedâhül etmiş oluyor.

İşte bu sûretle hareket edilirse çocukların daha vâlide kucağında kalplerinde yerleşen muhabbet-i diniye ve vataniye ileride alacakları iyi bir mektep terbiyesi sâyesinde tevsi ve tekemmül eder ki memlekette bu gibi diyânet-perver simâların tekessürü vatanın selâmet ve saâdeti nâmına arzu edilecek şeylerdendir.

Çocukların hüsn-i halk sâhibi olmalarına dikkat etmek de vâlidelerin ve muallimlerin ikinci vazîfelerini teşkil eder. Evet... Çocuğun erbâb-ı nâmûs ve istikâmetten olmasına daha peder ve mâderi nezdinde iken vâlidininden aldığı terbiyenin büyük bir tesîri vardır.

Vâlideler eğer evlâdının iyiliğini isterse daha küçük yaşında ona âdât ve tabâyi-i beşeriyenin hangisinin mezmûm, hangisinin memdûh olduğunu anlatmalıdır. Vâkia bu gibi husûsâtı çocuk mektebinde hayât tahsîliyesi esnâsında belleyecek ise de daha evvelden bu gibi şeyleri öğretmek; fenâlıkları görüldüğü zaman kendilerini ufacak bir cezaya çaptırmak, iyilikleri görüldüğü zaman da kendilerini mükâfatlandırmak çocuğun hüsn-i halk-ı ashâbından olmasına çok yardım eder.

Etfâl-i inâsa terbiye-i ahlâkiye husûsunda erkek çocuklardan daha büyük bir itinâ göstermek iktizâ eder. Kızlar âdetâ kavâid-i memdûha-i ahlâkiyenin bir mücessem-i zî-hayâtı olmalıdırlar.

Sınıf-i inâsı terbiye-i ahlâkiyeden behredâr olmayan memleketler ahlâksızlığın sürükleyeceği derin bir uçuruma, bir varta-i inhitâta yuvarlanmaya mahkûm olurlar. Ahlâk bir milleti yaşatan âmillerin, müessirlerin en büyüklerindedir. Efrâdı ahlâksızlığa alışan bir memleket katiyen pâyidâr olamaz. İşte şu mesrûdâtan münfehim olacağı veçhile terakki, hatta bekâ-yı memleket husûsunda büyük bir rekn teşkil eden ahlâkın bir milletin içtimâiyatında güzel bir mevki bulması lâzımdır ki bu da ancak erkek, kız umûm-i etfâle daha küçükten verilecek güzel bir terbiye-i ahlâkiyeye vâbestedir. Demin de arz ettiğim veçhile bu vazîfe herkesten evvel çocuğun vâlideynine terettüp eder.

Çocukların evvela vâlidelik icâbâtı olarak terbiyesine ihtimâm eden vâlidelerin daha sonra dest-i terbiyelerine tevdi' edilen muallimler etfâlî müteşebbis, şecî', intizâmperver, sabûr alıştırmak en mühim vazîfelerindedir. Küçüklere mûcib-i menfaat bir işe büyük bir azim ile başlamayı, cebânetin mahzûrâtını, şecâatin muhsinâtı, fikr-i intizâmın hayât-ı husûsiye-i beşeriyeye ne kadar fayda-bahşoldüğünü, sabır ve metânetin her türlü muvaffakiyetlerin miftâhı olduğunu öğretmek ve bu husûsâtın ufak mikyâslarda

tatbikâtını göstermek peder ve validenin terbiye-i evlâd vazifesinin en mühim kısmını teşkil eder.

Buraya kadar vâlidînin ve bir dereceye kadar da muallimlerin çocuklara nasıl terbiye vermesi lâzım geldiğini telhîsen beyân ettik, şimdi de bizde sâlifü'z-zikr husûsâta ne derecede riâyet edildiğini, çocukların terbiye-i diniye ve ahlâkiyesi husûsunda ne derece ihtimâmâtta bulunulduğunu izâh edeceğiz.

Şurada kemâl-i teessüfle söylemek mecbûriyetindeyiz ki evlâdının terbiye-i diniyesine dikkat eden aileler ekseriyeti teşkil etmekle beraber çocuklarının kalplerinde muhabbet-i diniyenin yer bulmasını katiyyen arzu etmeyen ve bunun için evlâdının terbiye-i diniyesi husûsunda büyük bir ihmâl gösteren ailelerin miktarı da ziyâdeleşmektedir.

Çocukların medeniyet-i garbiye terbiyesiyle perveriş-yâb olmasını arzu eder perestiş-kârân-ı medeniyet!.. Etfâlî daha pek küçük yaşında bir ecnebi kadının dest-i terbiyesine tevdi' etmek ve bi'l-âhire ecnebi bir müessese-i ilmiyeye yerleştirmek telâşına düşerler.

Çocuklarını da kendileri gibi vatana hâdim yetiştirmek isteyen bu zümre-i vatan-perverân! Acaba hiç teemmül buyurmuyorlar mı ki daha beşikten bir mürebbiye-i ecnebiyenin kucağına düşmüş, orada yaşamış büyümüş ve sonra mekâtib-i ecnebiyede husûsiyle Katolikliğin, Protestanlığın intişârı için tesîs edilmiş misyoner mekteplerinde tahsîl etmiş olanlar da hissiyât-ı diniyeden eser görülemez. Yine bu gürûh-ı hamiyet-perverân! Acaba hiç düşünmüyorlar mı ki daha küçükten ecnebi terbiyesi almış, ecnebi hissiyâtıyla perverde olmuş kimselerde muhabbet-i vataniye aranamaz.

Emin olmalıdır ki efrâdının ekserini İslâm, hükümeti bir hükümet-i İslâmiye, kanûnu şerîat-ı garrâ-yı İslâmiye olan memleketimiz ancak yine terbiye-i İslâmiye dairesinde yetişmiş kimselerden hayır bekleyebilir; yoksa aslı, nesli belli olmayan ecnebi mürebbiyeleri âgûşunda büyümüş, dimağları daha küçük yaşından itibaren ecnebi telkînâtıyla meşbû' bir hâle gelmiş kimselerden bu millete hayır gelmez.

Çocuklarımıza her şeyden evvel güzel bir terbiye-i diniye vermek lâzımdır. Biz öyle bilir ve itikâd ederiz ki terbiye-i İslâmiye ile perverde olanlar daima hakiki bir vatan-perverdirler. Din-i İslâm daima vatanın muhâfazası uğrunda cihâd-ı maddiyi ve memleketin terakkî ve sâadeti uğrunda cihâd-ı fikri ve maneviyi emrettiği için ona daha

küçükten kuvvetli ellerle sarılanların kalplerinde silinmez ebedî bir muhabbet-i diniye ve vataniye yerleşir.

Çocukların hüsn-i halk sahibi olmaları uğrunda derece-i dikkat ve ihtimâmımıza nakl-i makale edince, burada bir çocuklarımızın evlâd ve etfâlımızı tehzîb-i ahlâkî husûsunda maatteessüf büyük bir lâkaytlık gösterdiğimizi söylemekten kendimi alamayacağım. Çocuklarımız gerek vâlideleri nezdinde gerek mekteplerde iyi bir terbiye alamıyorlar işte terbiye-i ahlâkiye husûsundaki bu dikkatsizliğimiz hasebiyle çocuklar meyânında o kadar ahlâksızlar bulunuyor ve bunların miktarı o derece çoğalıyor ki evlâdının hakikaten namuskâr olmasını arzu eden bir peder ifsâd edilmesi ihtimâlîne binâen çocuğunu yalnız olarak bir yere salıvermekten, serbest serbest dolaşmasına müsâade etmekten içtinâb eder. İnsan bazen öyle çirkin manzaralara tesâdüf eder ki saatlerce mebhût ve mütehayyir kalır. Henüz pek genç çocuklarımızın ahlâk-ı mezmûmenin en zemîmi ve her türlü seyyiât-ı beşeriyenin müvellidi olan sarhoşluk ettiklerini, hayat-ı şebâbın mühim bir kısmını, altınla bahâsı bulunmaz kıymetdâr vakitlerini dama, tavla başında geçirdiklerini gördükçe insan bu milletin hâline acınmaktan, vatanın istikbâli hakkında şüphelere, tereddütlere düşmekten kendini alamaz.

Bütün bu ahvâl bizde lâyıkıyla etfâlın terbiyesine atf-ı ehemmiyet edilmediğini gösteriyor. Makalemizin ibtidâlarında terbiye-i etfâl kaziyesinin bir milletin hayat-ı içtimâiyesinde pek mühim bir mevkiî olduğunu ve çocukları ne sûretle terbiye etmek lâzım geleceğini bir dereceye kadar îzâh etmiştik. İşte ehemmiyetini mümkün mertebe anlattığımız bu mesele-i içtimâiyeye karşı olan lâkaytlığımız tashîhi selâmet-i vatan nâmına arzu edilen bir kusurdur. Bu nakîse-i içtimâiyenin telâfisine gayret etmek, çocuklarımızın terbiye-i İslâmiye ile perveriş-yâb o meziyyât-ı ahlâkiyenin bir timsâl-i müşahhas olmalarına dikkat etmek en mühim vezâifemizdendir.

(M. Şükrî, N.125, 4 Ramazân-ı Şerîf 1329 \ 15 Ağustos 1327, s.2265-2269)

Eğitim - Eğitim ile İlgili Meseleler

Tahsil-i Nisvân

Memleketimizde tahsîl-i nisvân denilince erkeklerimizin ve ale'l-ekser kadınlarımızın bir kere beyni atıyor. Acaba neden?

Milletimizin bir uzv-ı diğeri teşkîl eden kadınlarımızın câhil, vukûfsuz kalmalarını tecvîz ediyorlar da onun için mi? Yoksa başka bir sebebi mi var?

Her şeyi bilâ-tenkîd reddetmek vukûfsuzluk, muhâkemesizliktir. Daha doğrusu erkeklerimizi bir taassub, taassub-i câhiliye ile tavsîf demektir. Fakat sebebi taharri olunursa erkeklerimize hak verilmek lâzım gelir. Bizde maârif nâkıs denilmekten yoktur demek daha münasıptır. Semeresiz tahsîl herkesçe mezmûm belki de lüzûmsuz insanlara tahmîl-i mezâhimden başka bir şey olamaz. İnsanlarda habb-i maârif bir sâika-i cebelîdir. Hiçbir ferd, cehli irfân üzerine tercih etmez erkeklerimiz ise böyle bir yolu düşünmeden takip ediyor dersek hata etmiş oluruz. Bunun sebebini iki cihetten arayabiliriz evvelen memleketimizin tahsil ve terbiyesi Avrupa terbiyesine ber veçhile kıyâs edilemez. Çünkü biz Müslüman terbiyemiz de İslâm terbiyesi olmak icap eder ki: İslâm terbiyesi dinî ahlâkî bir terbiyedir. Avrupalılar vaktiyle vâdî-i cehl ve taassupta pûyân iken nûr-ı münîr-i İslâm, Müslümanlar üzerine bütün şa'sasıyla tecelli ederek insanlar o tecelliye mazhar oldular. Hatta karn-ı evvelde bile irfân-ı nübüvvetten istinâre ile erkekler gibi kadınlar da fikir ve irfân sahibi oldular. Ümemü'l-müminîn Hazret-i Aîşe bunların serdârı sayılır ki nâil olduğu ilim ve irfân bir hârîka idi, gösterdikleri âsâr ise erkekleri de hayrette bıraktı.

Nûr-ı İslâm'ın saçtığı âsâr-ı irfân bir zaman şarkta bir zaman garpta tecellî etti.

Fakat o tecelliyâtın me'hazı doğrudan doğruya maârif-i İslâmiye idi. Tahsil ve terbiye, terbiye-i İslâmiye hâricine çıkmaz bu sebeple nâfi' semereler iktitâfına sebep olurdu. Vaktâ ki şarkta maârif tedennî etti, söndü, garplılar maârifte terakkî ettiler. Biz şimdi menşe-i irfân olarak garbı tanırız. Garplılar vâkıa tarîk-i temeddünde ileri gittiler. Ahlâk ve âdât ise kendilerine mahsûstur. Biz garpten maârif tahsîli yerine onların işimize gelmeyen dinimizle münâsebeti olmayan, münâsebetsizliği az bir teemmül ile anlaşılan ahlâksızlıklarını taklitten başka bir şey almadık ve tarîk-i temeddünü o ahlâksızlıklardan ibâret bildik. Kendimizi modalara, israflara kaptırdık bir giydiğimizi bir daha giymemek erkeklerimizin aldığı şeyleri beğenmemek, erkeklerimizin sabahtan akşama kadar alnının

teriyle kazandığını biz, lüzûmlu lüzûmsuz yerlere çarşıda pazarda sarf ederek hânemizin işlerine bakmamak gibi hâlâtta Avrupa kadınlarını taklit ettik, bu gibi münasebetsizliklere hayât-ı aileyi fedâ ettik. Hâlbuki Anadolu, Rum ilinin mekteb-i tahsîl görmeyen kadınları eski terbiye-i İslâmiyesi'ni muhâfaza ile iktisattan ayrılmadılar yine o cehl-i tabîr ettiğimiz medeniyet-i İslâmiye sâyesinde aile saadetinden kendilerini ve zevçlerini vâyedâr ediyorlar. İşte erkeklerimiz bu ahvâli görüyorlar da böyle terbiye (!) üzerine ceqli tercih ediyorlar.

Sânîyen kadınlar içinde okuyan, yazan yok değil var Darümuallimât'ta tahsîlim esnâsında pek çok refikalarımı bilirim ki oldukça tahsil ettiler ve her biri şimdi bir müesseyi ihyâ ediyor. Hatta kadınlarımız içinde Fatma Aliye Hanım gibi birçok medâr-ı iftihârımız da var. Şunu kemâl-i cesaretle söyleyebilirim ki bu gibi tahsîli, terbiye-i İslâmiyesi'ne hâlel getirmeyen kadınlarımız yine o terbiyeyi âgûş-ı mâderde tahsîl ettiler bu gibilerin vücûduyla erkeklerimiz de iftihâr eder. Fakat ibtidâ-yı inkılâbımızda matbûâtımızı bile kirleten birtakım kadınlarımızın yazdıklarını düşünürsek erkeklerimizi pek haklı görürüz ve muhterem Beyânü'l-Hakkımız'ın geçen haftaki tenkîdâtına kemâl-i kanâatle iştirâk ederiz.

(Hâce Fatma Mergûbe, N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1455-1456)

Sağlık

Sırât-ı Müstakîm Refikimizin Baş Makalesinden: Hasbihâl - Koleraya Dâir

Aldığımız mektupların birinde deniyor ki:

“Bir zamanlar memlekete kolera gibi, vebâ gibi müstevlî bir hastalık gelince fedakârlık yapılarak para ile hâfizlar tutulur ve memleketin etrâfi devrettirilirdi, bugün İstanbul'da, civar vilâyetlerde koleradan epeyce telefât olduğu rivâyet ediliyorken hiç öyle bir teşebbüste bulunmak kimsenin aklına gelmiyor. Sırât-ı Müstakîm hükûmete bu eski, fakat dindârâne usûlu ihyâ etmesini tavsiyede bulursa büyük bir hayr işlemiş olacak...”

Evet, böyle bir eski usûl vardı, lâkin hiçbir vakit dindârâne değil idi! Hükümet-i sâbika mevkiini tahkîm için millete savlet eden felâketlerden bile istifâde etmek isterdi, yoksa sârî hastalıklara karşı nizâmât-ı sıhhiyeyi tamamıyla tatbîkten başka bir tedbir olamayacağını pek a'lâ bilirdi.

Yıldız'da yüksek sesle tilâvet edilen Buhârîler hastalığı def' etmek için değil, sâdedil halkın hissiyât-ı dîniyyesini okşayarak hulûskâr bir padişaha ihlâs celbetmek için idi. Yoksa bir taraftan tâ Rusya hudûdundaki koleranın gölgesinden ürkerek sarayında en sıkı tedâbir-i tehaffuziyeyi îfâ ettiren, diğer taraftan külhânlar dolusu kütüb-i dîniyyeyi cayır cayır yaktıran adamın Buhârîlere, salavât ve selâmlara zerre kadar ehemmiyet vermeyeceğini azıcık düşünenler pek kolay kestirebilir idi.

İyice bilmeliyiz ki gerek münferid, gerek sârî ne kadar hastalık varsa, izâlesi için tabâbetin tavsiye edeceği tehaffuzî, şifâî tedâbirden başka yapılacak bir şey yoktur. Esâsen bir köylünün bile yakînen bilmesi icâb eden bu basit hakikat, bizi öteden beri pek çok aldattıkları için, hâlâ olanca vüzûhuyla gözümüze çarpamıyor!

Şerîat-ı garrâ-yı İslâmiye'nin tabâbete ne büyük bir mevki' verdiğini hepimiz biliyoruz da sonra iki üç riyâkârın sözüyle yine o şerîata istinâd ederek en celî hakikatlere karşı iğmâz-ı ayn ediyoruz!

Hazret-i Peygamber "Cenâb-ı Hak hiçbir hastalık vermemiştir ki devâsını da vermiş olmasın. O hâlde o devâyı aramalısınız" buyuruyor. Tabâbetten başka bir şey olmayan ilm-i ebdânî ilm-i edyân kadar takdîr buyuran Peygamberden o devânın duâ kitaplarında aranması lâzım geleceği gibi bir işaret yâhûd bir tasrîh ise asla vâki' olmamıştır.

Ne hâcet! Sûret-i kat'iyede tahrîm ettiği şarabı hâzık bir tabîbin sözü üzerine tahlîl eden; tabâbeti alelâde san'atlar derecesinde tutmak şöyle dursun tahsîli farz-ı kifâyedir, diyen bir dîn-i semâvî nasıl olur da etibbânın vazîfesine müdâhale eder?

E'âzım-ı eslâfın terceme-i hâllerini, eserlerini okurken pek çoklarının tabîb olduklarını, zamânlarındaki terakkiyât-ı tıbbiyeyi tamâmıyla ihâta etmiş bulduklarını görmüyor muyuz? Hükemâ-yı İslâm'dan tabâbetle uğraşan yalnız İbni Sînâ ile Ebû Bekr Râzî değildir. Pek çok ekâbir-i ümmet aklın, naklin bu san'at-ı

celîye verdiği mevki'-i hürmeti hakkıyla takdîr ederek fevkalâde çalışmışlar, buldukları asra göre fevkalâde yararlıklar göstermişlerdir,

Bir zamanlar tabâbetin okuryazar fırka için tahsîli mecbûrî fûnûn sırasında bulunduğuna ise medreselerimizin ismi delâlet ediyor.

Herkesçe ma'lûm olan bu hakâyıkı tekrardan maksadımız okumakla, üflemele hastalık müdâvâtına kalkışmak zannedildiği gibi dindârâne bir usûl olmadığını bizim dinimize asla böyle bir şey sığmayacağını söylemektir.

Kur'ân-ı Kerîm hastalara, ölümlere okumak için nâzil olmamıştır. Kur'ân'daki şifâ, cehelenin anladığı gibi değildir!...

Fıkra meşhûrdur ya: Arabî'nin biri uyuza tutulmuş develeri için Hazret-i Ali'den duâ istemiş; müşârünileyhe de uyuza karşı en me'sûr duaların katran kadar müessir olamayacağını söylemiştir.

Hâzık tabîblerimiz koleraya karşı en nâfi' bir tedbîr-i şahsî varsa o da yiyeceğe, içeceğe yani "himye" ye dikkatten ibârettir, diye bağırıp dururken hâlâ birçoğumuz – mütevekkilen alallâh – pisboğazlıktan geri durmuyor! Doğrusu tevekkülü pekiyi anlamışız!

Allah aşkına olsun dîn-i hâlis ile riyâyı birbirinden ayıralım; mahz-ı hayât olan şerîat-ı İslâmiyye'yi cehâletimize, meskenetimize, hamâkatimize bir hüccet gibi irâd edip durmayalım. Lübb-i şerîatı Kitâbullâh'tan, sîret-i Resûl'ü hadîsten alamayacaksak Kitâbullâh ile sünnet-i Resûl ile âmil olan hakiki Müslümanları pîşvâ ittihâz edelim.

Yoksa din ile aralarındaki mesâfe ba'dü'l maşrıkayn olan cehele-i cemaâte, yâhûd hazele-i ümmete uyacak olsak koleralar, vebâlar hakkımızda ayn-ı rahmettir!

(Mehmed Âkif, N.86, 19 Zilkade 1328 \ 8 Teşrînisânî 1326, s.1626-1628)

Siyaset

Türkiye İttifak Etmeli Mi?

Bugün bütün milel-i mütemeddine ve bilhâssa devl-i muazzama son derecede müsellağ ve harbe âmâde bir vaziyette durup bekliyorlar. İki büyük ittifâk kürre-i arzın hemen muvâzene-i siyasiyesini temin ediyor.

İttifâk-ı müsellese karşı başta İngiltere olduğu hâlde Rusya ve Fransa bir itilâfı – yani – ittifâkı ihzâr etmişlerdir. Rusya devleti Balkan'larda ve bilhâssa İran'da azîm bir rol oynamak maksadıyla aksâ-yı şarktaki âmâl-i istilâ-i cüyânesine hitâm vererek Japonya ile bir muâhedenâmeyi akdeyledi. Demek ki bütün kuvâ-yı harbiyesini İran ve Türkiye tarafına çevirmekte ve binâenaleyh ittifâk-ı müsellesin sarîh menâfiine mahall olmak üzere tahşid etmektedir. Bu iki müthiş ittifâkın esliha-i nâriye ve donanmaları altında bütün nev'-i beşer titreyip duruyor! Ne olacak? Asâkirin ayakları altında vadiler ve sahralar lerzân olup ve sefâin-i harbiyenin tahtında deryalar ıztırâb-ı azîmde iken semâda uçan müsellağ gemiler dahi hava-yı eflâkı dûçâr-ı endişe ediyor! İnsanlar hiçbir vakitte bu kadar mühlük ve zâlim silahlar içinde yaşamadılar. Ulûm-ı hâzıra ıslâhât-ı cemiyat-ı beşeriye ile uğraştıkları bir hâlde fûnûn-ı cedide dahi ifnâ-yı nev'-i beşerin huddâmıdır dersek doğru söylemiş oluruz. Dişlerine kadar silahlanmış olan bu medeni ve kuvvetli milletlerin meyânında acaba Türkiye'nin vaziyeti ne merkezdedir? İki kuvâ-yı hâile arasında ne mevkiye bulunuyoruz? Hangi müttefik gürûh ile ittifâk etmelidir? Türkiye'nin hâl-i infirâdda bulunması hayırlı mı şüphesiz ki muhterem vükelâmız devletin nâzik ve buhranlı mevkiini takdir etmişler ve bütün devletler ile iyi geçinmek ve münâsebât-ı dostânede bulunmak arzusundan ayrılmamışlardır. Lakin bu herkesle hüsn-i münâsebât ve infirâd politikası haysiyet ve menâfi-i şurûamıza hâlel gelmemek şart-ı katiyle pek doğru olabilir. Hâlbûki ahvâl ve cereyân-ı yevmiye bunun aksini ispat ediyor. Hâl-i infirâdda buldukça menâfi ve haysiyet-i milliyemiz hallden tecavüzden vikâye edilmiyor. Bizim yüzümüze karşı dişlerini gıcırdatan düşmanlar o kadar çoktur ki âdeta ilk darbe-i âhenîmizin hangi ağza indirip onu bir lahzada hûn-âlûd etmekte şaşırıp mütereddit kalıyoruz. Yunanlılar sevgili Girit'imizi elimizden almak fikriyle berren ve bahren silahlanıyorlar. Makedonya'ya göz diken Bulgarlar bizi bir türlü rahat bırakmıyorlar. Temin-i meşrutiyet ve âsâyış-i umûmî icâbâtından olan silah toplamak

meselesi Bulgar vatandaşlarımıza tatbik olunduğu gibi sûfiyye matbûâtıyla komiteciler kıyametler koparıp aleyhimizde bin türlü müftereyâta bulunuyorlar. Binlerce asâkir ve evlâd-ı Müslimin aziz kanlarını sırf şu silah toplanması meselesinden dolayı döktüler, fedâ-yı cân eylediler. Bugün bütün ümmet-i Muhammed Arnavutluk'ta, Havran'da, Kürdistan'da, Yemen'de şühedâ ve maktûlîn-i Müslime hakkında kan ağlayarak mâtem tutuyor. Hâlbûki bir Bulgar'ın bir Rum'un bu yüzden bir damla kanı bile dökülmedi. Bulgarlar, eşkıya ve çetecileri tedip etmekten bile hükümet-i meşrûtiyetperverimizi men etmeye kalkıyorlar. Hükümetimizin en âdilâne icraâtı ve en mutedil harekâtı bu küçük komşularımızın nazarında nâhoş ve menfûr görünüyor. Bütün cihân biliyor ki biz meşrûtiyet ve müsâvât uğrunda pek pahalı fedâkârlıklar ediyoruz. Bütün Osmanlıların hukuk ve mal ve namusunu muhâfaza etmek husûsunda azîm bir metânet ile çalışıyoruz. İşte hakiki bir idâre-i meşrûta bunu icap eder. Diğer memleketlerde mesela Rusya'da şûrişler iğtişâşlar hep usûl-ı müsâvât ve meşrûtiyetin adem-i tatbikinden vücûda geldiği hâlde memâlik-i Osmâniyede zuhûr eden fitne ve fesâtlar hep adâlet ve hürriyetin tamamıyla ve bilâ-tefrik cins ve mezheb-i ahâlî üzerinde tatbikinden ileri geliyor. Ne için böyle oluyor? Elbette ki hükümet-i seniyye icraâtında haklıdır. Meşrûtiyet böyle emreder. Lakin içimizde başka âmâle hizmet eden düşmanlar ve hâinler vardır ki bu devletin terakkî ve teâlisini görmek istemezler. Hâriçten ihtilâlciler hafiyeler entrikacılar ve paralar ile birlikte içimizde menâfi-i hasîse ve âmâl-i habiseleriyle mest olan birtakım alçaklar memleketimizde gavâil çıkarmaya çalışıyorlar. Fakat bunlar bu kadar değil ecnebilerin kapitülasyonları, istasyonları bilmem bitmez tükenmez imtiyazları hâlâ devam edip durmakta iken Osmanlılar hürriyet-i kâmile ve mutlakalarını henüz kazanmamışlar demektir. Zira hürriyet ve istiklâlimiz temin ve teyit edilmiş olsaydı o hâlde Adliye Nezâretimiz sâir devletlerde olduğu gibi bütün dava ve münâzaât-ı dâhiliyeyi kendi mahkemelerinde kat' ve hükmedecek idi. Memâlikimizde bulunan Osmanlı posta ve telgraphâneleri bütün hurûç ve duhûl eden mektuplar mürâselât ve muhâberânın yegâne vâsıtası olacaktı. Sefârât ve tebaa-i ecnebiyeyi muhâfaza etmek için Osmanlı donanmasıyla orduları kâfi görünecekti hâlbuki, heyhât! Doğrusu bu ağır ve acı hâlimize acınmamak kâbil değildir. Bu hâller meşrûtiyetimize birer darbedir birer yaradır. Bunlara artık tahammül etmek haysiyetimizi dilhûn ediyor.

Ey İslâmlar! Ey hamiyetli Osmanlılar! Allah aşkına uyanınız, gözlerinizi açınız. Evvel emirde menâfi-i şahsiyenizi vatan ve millet uğrunda kurban edip yek-diğerinizle birleşiniz! Âmâl-i nifâk ve cidâlden vazgeçip yek-vücût olunuz. Size bu güzel ve

«أعمال المؤمنين اخوة»

mukaddes dini getiren o sevdiğiniz peygamber buyurur

dindaşlarımız İran'da kan ağlıyorlar, Bulgaristan'da, Girit'te, her yerde ihvânımız mezâlim ve kahırlar altında giryân ve nâlân bir hâlde bulduklarına dair bir ses bile çıkaramıyoruz! Çıkarsak da bile beş para etmez zira bizi dinleyen bir kulak yoktur! Fakat maatteessüf dertlerimiz burada da bitmiyor! Ne İncil'den, ne sünnet-i kelisadan ve ne de kavânîn-i kadîme-i Hristiyaniye'den hiçbir hükmü ve salâhiyeti hâiz olmayan ve elyevm mükemmel ve muntazam bir parlamentoya mâlik olan Rum patrikhânesine ne diyelim? Âdeta hükümet içinde bir hükümet teşkil eden şu müessese-i "rûhâniye" başımıza en ağır bir belâ oluyor! Bâb-ı Âlîye karşı bugün (Fenâr) âdeta Roma'daki (Koyrenal) e karşı rekâbet eden (Vatikan) gibi bir vaziyet-i mütekebbirânede bulunuyor! Târih-i Hristiyânî'de iki müspet hakâyıkı burada tezkâr etmek mecbûriyetinde bulunuyoruz. Birinci hakikat 325 târih-i Mîlâdî'de meşhûr [Nikya Meclis-i Umûmî] nin vaz' ettiği kanûnnâmesinin altıncı maddesinde bütün Roma imparatorluğunda mevcûd olan Hristiyanları üç patrikliğe taksim ve tevdi' eyledi. Yani yani bütün Latin akvâmını Roma piskopos olan [papa] nın taht-ı riyâset-i rûhâniyesinde: Ve kâffe-i Rum ve Süryani lisanıyla tekellüm eden Asya ve Avrupa kıtalarındaki mesihlere Antakya patriği icrâ-yı riyâset etmeye ve keza Mısır ve Afrika Nasranîleri üzerine de İskenderiye patriği hâkim-i rûhâni tayin kılınmış idiler.

Demek oluyor ki Konstantiniye piskoposu Antakya patriğinin ancak yüzlerce diğer piskoposları gibi bir memur idi. Sonralarda imparatorların sâyesinde Bizans metropolidi kesb-i nüfûz ve kuvvet ederek patriklik makamını işgâl etti. Bilâhire yine aynı sâyede yani kuvve-i cismaniye sâyesinde "Patriyarkuş Aykumanikuş" unvân-ı azamet-fürûşânını gasp eyledi. Bu "patrik-i umûmî" unvânını papa ve diğer patrikler şiddetle protesto eylediler. Şimdi âşikârdır.

Fenâr patrikliğinin menşe-i mebdei ne İncil'dendir ne de kiliseden belki sırf idâre-i imparatoriyeden. Binâenaleyh umûr-ı rûhâniyeden başka işlere müdâhale etmeyi katiyyen tecvîz edilmez. İkinci hakikat-ı târihiye ise mecâlis-i umûmiyeyi içtimâa davet eden zât-ı patrikler yâhûd papalar değiller idi. Belki daima ve mücerreden imparatorların emirnâmeleri idi. İmparatorun fermân ve irâdesini istihsâl etmeden böyle mecâlis-i umûmiyenin içtimâına cüret eden papalar yâhûd patrikler taraf-ı hükümetten derhâl hapis ve sürgün olunuyordu.

Şu patrikhâne meselesini istitrâden zikretmekten maksadımız bu gibi gavâil, devlet-i Osmâniye'nin münferid ve zayıf olduğunu hissettiklerinden dolayı ileri geliyor.

Bütün bu keyfiyât-ı müessife ve bu kadar meşâk ve acı hakikatler karşısında durup bakıyoruz. Hâlimiz ne olacaktır? Tecâvüz etmeliğimiz şöyle dursun. Hukûk-ı sarihemizi müdâfaa etmeye de bile mezun değiliz. Kendi mâlımız olan Girit'i kuvve-i müsellaha ile almaya haklı isek de haksız gösteriliyoruz.

Bize dilini uzatan küçük komşularımızı onları kemâl-i sehûletle susturmaya ve hatta kafalarını ezmeye muktedir olduğumuz bir hâlde bir şey yapamıyoruz. Demek oluyor ki heyet-i müttefike beyninde biz böyle münzevi ve münferit kaldıkça ancak bizi dövdükleri zaman da kendimizi muhâfaza etmeye mezun olacağız. Bir devlet ki sırf kendisini tecâvüzât-ı hâriciye karşı yalnız müdâfaaya mahkûm bırakırsa o devlet inkırâza mahkûmdur.

Hükümetimiz anâsır-ı Müslime'yi tedîp ediyor, ıslâh ediyor. Sesini çıkarmıyor! Fakat Hristiyan vatandaşlarımıza aynı muâmelede bulundu mu ra'd ve sâikalar gibi feryatlar ve iftiralar koparıyor. Hristiyan ve Musevi vatandaşlarımızın canlarını mallarını ve ırzlarını kendi can ve mal ve ırzımız gibi muhâfazaya şeran mecbûruz. Acaba bundan başka ne istemeye müstahak olabilirler? İşte infirâd ve zayıf siyasetimizden bi'l-istifâde bizi müşkilât ve gavâile ilkâ ediyorlar. İstiklâl-i hareketimizi temin etmek için hâl-i infirâddan çıkmalıyız.

Müstakil ve bî-pervâ bir devlet her bir hareketinde ve her türlü mesleğinde serbest olarak ancak kendi milletine ve padişahına mesûl oluyor. Biz ise tazyîkât-ı hâriciye altında yaşamaktan usandık! Binâenaleyh devlet-i Osmaniye'nin infirâd ve inzivâdan çıkmak zamanı herhâlde hulûl etmiştir.

Bir heyet-i ittifâkiyenin birisiyle ittihâd ve ittifâk etmemiz menâfi-i umûmiyemizin icâbâtındandır.

(Abdulahad Dâvûd, N.74, 16 Şabân 1328 \ 9 Ağustos 1326, s.1445-1447)

Asker Evlâtlarımıza Hitâbımız

Eûzu billâhi min eş-şeytanırracim

Bismillahirrahmanırrahim

(يا ايها الذين امنوا ان جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا ان تصيبوا
قوماً بجهالة فتصبحوا على ما فعلتم نادمين واعلموا
ان فيكم رسول الله لو يطيعكم في كثير من الامر لعنتم
ولكن الله حبيب اليكم الايمان وزينه في قلوبكم وكره اليكم
الكفر والفسوق والعصيان اولئك هم الراشدون فضلا
من الله وزمة والله اعلم حكيم) صدق الله العظيم :

172

[Cenâb-ı Hak Kurân-ı Kerim’de buyuruyor ki ey bana îmân eden kullarım size, câiz ki bir müfsid tarafından (bâ-husûs ehl-i İslâm’ın heyecanlı bir zamanında) ne duruyorsunuz? Şöyle yapın böyle yapın tarzında birtakım teşvîkât vukû bulursa hemen aldanıvermeyin. Olur ki cehâletle yanlış bir iş görürseniz, bî-günâh insanların kanına girerseniz, sonra yaptığınız işe dünya ve âhirette pişmân olursunuz. Şurasını biliniz ki siz başınıza buyruk değilsiniz. Sizin içinizde Allah’ın peygamberi vardır. Siz onun emrine itâat etmez de kendi kendinize hareket ederseniz helâk olursunuz. Yok, yok mademki Cenâb-ı Hak sizin kalbinizi iman muhabbeti ile tezyîn etmiş ve küfür gibi fisk gibi, isyan gibi fenâlıklardan tathîr buyurmuştur. Artık siz elbette Resûlullah’ın emri hâricine çıkamazsınız. İşte Allah’ın bu tenbîhi ile âmel olanlar akıllı Müslümanlar, hayırlı insanlardır. Ve bu gibi mesâilin ehemmiyetini takdîr ve iz’ân

¹⁷² Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz. Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır. Bu, Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah alîmdir, hakîmdir. (Hucurât 49 \ 6 – 7 - 8)

edebilmek hâssası Allah'ın en büyük nimeti, en kıymetli bir mevhibe-i Rabbâniyesidir.]

Âyet-i kerîmenin mücmelen manâsı budur. Gelelim şimdi bu zamanda Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) efendimiz dâr-ı âhireti teşrîf buyurmuş ve yerine kendisinin vârisleri olmak üzere ulemâ-yı dini bırakmıştır. Çünkü

اوزره علمای دینی بر اقامت شد . چونکه (نحن معاشر
الانبياء 'انورث) حدیث شریفی موجب رسوله الله

hadis-i şerîfi mûcibince Resûlullah'ın mâl cinsinden mîrâsı olamaz. Ciğer köşesi yegâne kerîmesi Hazret-i Fâtıma radiallahu anhâya bir habbe mâl bırakmamıştır. Sağlığında öyle emretmiş, benim mîrâsım yoktur buyurmuşlar. Onun mîrâsı ilimdir ki onu da ahkâm-ı şerîatı bilen ulemâya terk etmişler. İşte ey asker evlâtlarımız

(افا ن مات)

او قتال انقلبت علی اعقابکم !

nazm-ı celîli üzere Resûlullah bugün dünyada yok diye onun emri hâricinde kendi kendinize mi hareket edeceksiniz? Zâbitlerinizi mi öldüreceksiniz? En baştaki âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hak ne buyuruyordu: sonra pişmân olursunuz. Yarın bir muhârebe olursa zâbitsiz ne yapacağız? Zinhâr yazıktır. Hele öyle kolay kolay insan kanına girilmez. Allah'ın binası yıkılmaz. İşte bugün biz, peygamberimiz efendimiz hazretlerinin âcizâne vârisleri bulunduğumuz cihetle onun emri makâmına kâim olmak üzere bizim sözümüzü, nasîhatimizi dinleyeceksiniz. Çünkü peygamberimizin yüz binlerce ehâdis-i şerîfesini biz okuyoruz, biz biliyoruz, Kur'ân-ı Kerim'in manâ-yı münîfini biz anlıyoruz, bu kadar tefsîr, akâid, fıkıh kitâplarını biz mütâlâa ediyoruz. Size dininizi, îmânınızı, abdestinizi, namâzınızı, orucunuzu, haccınızı, nikâhınızı, ibâdetinizi biz öğretiyoruz. Biz olmasak şerîatı nerden bilecektiniz, kıymetini nasıl takdîr edecektiniz. Mademki şerîat istiyormuşsunuz. Ne güzel talep, ne âlî himmet. Lakin yavrularımız affederseniz o bizim vazîfemizdir. Sakın vazîfemizi gasbetmeyiniz. Sizin vazîfeniz cihâd-ı fi-sebîli'lahtır yani muhârebedir. Ama nerede, düşman hududunda, İstanbul'da değil. Birbirimizle de değil. Bakınız Cenâb-ı

(وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا) buyuruyor. Yani ey ehl-i iman birbirinizle münâzaa etmeyiniz, aranızda ihtilâf çıkarmaktan sakınınız, sonra zayıf düşersiniz de asıl düşmanlarınız sizin zayıfınızdan b -istifâde hepinizi mahv u perişân ederler. Siz şerîat istiyordunuz, o bizim vazîfemiz demiştik. Fakat belki size kim bilir nasıl bir niyet ve maksatla diyenler olmuştur ki ulemâ şerîatı muhâfaza edemiyor, kalkın siz isteyin. Lakin yavrularımız bakalım siz şerîatın ne olduğunu bilir misiniz? Hani ya şerîat kıldan ince kılıçtan keskin demezler mi? Şerîatı bilmenin, istemenin yolu vardır. Şerîat isteriz diye memleketi ihtilâle mi verirler? Vatanımız devr-i istibdâdın sademât-ı tahrîbiyle pek hasta düşmüştür. Adetâ cân çekiştiriyor. Düşmanlar da her taraftan gözlerini dikmiş bekliyorlar. Şimdi bu ölüm hâlindeki hastanın başında en mukaddes kelimât ile dahi gürültü patırtı etmeye gelmez. Bilir misiniz şerîatımızda bir mesele vardır. Hastayı ölürlen kelime-i şehâdet getir diye tazyik etmek câiz değildir. Şimdi dikkat ediyor

(ثَبَّتَ الْعَرْشَ ثُمَّ انْقَسَ)

musunuz? Ulemâ derler, vatanımızı sâhil-i selâmete çıkararak mevkiimizi tahkîm etmeliyiz ki şerîatımızın şanını yükseltmeye kudret, kuvvet bulalım. Şerîatı muhâfaza etmedikçe vatanımızı sâhil-i selâmete çıkaramayız. Cenâb-ı Hakk'a yardım edenlere behemehâl Cenâb-ı Hak da yardım eder. Manâsına olan âyet-i kerîme

أول نصرنا لله

من نصره 173

mûcibince bu söz de doğrudur. Onun için siz de şerîat istiyorsanız pek âlâ, biz gece gündüz ne için çalışıyoruz? Medreselerde ne için dirsek çürüttük, ömür yıprattık? Devr-i istibdâddan kurtulalıdan beri bu din-i mübinin terakkîsine muhafazasına az mı çalıştık? Gazetemizi okuyor musunuz? Aman ya Rab! Devr-i istibdâdda ulemâ gazete neşredebilir miydi? Yâhûd ulemâ devr-i meşrûtiyete çıkar çıkmaz, o hırs-ı medîdi müteâkıp söz söylemeye yazı yazmaya nasıl bir hârîka-i icâz ile muktedir oldu? Onun için bizde [yani ahâlimizin ulemâ kısmı]vatanımız gibi pek hasta olarak meşrûtiyete

¹⁷³ Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. (Hac 22 \ 40).

çıktık. Devr-i istibdâd bilhâssa bizde ramak-ı hayât bırakmıştı. Medâris nâmını hâiz olan harâbeleri görmez miydiniz? İşte biz otuz iki senedir o makâbirde medfûn idik. Daha dün ba's-i bade'l-mevt hâlinde teneffüse başladık. On altı sene evvel [ki devr-i istibdâdın tam ortasında] bir defa nakl-ı emvât tarzında İstanbul'dan dışarıya atılmak üzere bir gün içinde topumuzu birden kayıklara, mavnalara doldurmuşlardı. Biz hamele-i şerîat, makarr-ı hilâfetten dışarıya fırlatılırken o günkü asker evlâdlarımız şerîatımızı isteriz diyememişler, seslerini bile çıkaramamışlardı. Acaba o vakit askerlerimiz de mi ölmüş idi? Tabii değil mi idi ya! Demek ki bugün hepimiz ölüm döşeğinden yeni kalkıyoruz. Onun için aman rica ederim birbirimizi hırpalamayalım. Şu devr-i mes'ûdun kadrini bilelim. Eski devirde siz bizim hâlimizden, biz de sizin hâlinizden haberdâr olabilir mi idik. Ahkâm-ı şer'iyemizde o devirde ârız olan zafî bile bugün hissedebiliyoruz. Demek ki siz ayrı biz de ayrı, şerîatımızda ayrı ayrı mahvolup gidiyormuşuz.

Bu sıradaki karışıklıklardan bi'l-istifâde sizi belki iğfâl edenler de vardır. Belki de sizin bilemeyeceğiniz bir takım erbâb-ı fitne ve fesâd, sûret-i haktan görünerek ve câiz ki ulemâ kıyafetine girerek sizi aldatabilirler. Hatta şurada size ihtâr ediyoruz ki Cemiyet-i İlmiye'nin kışlalara gönderdiği heyet-i nâsihalârın ellerinde Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin mührünü hâvî itimâdnâme vardır. Rast geldiğiniz her başı sarıklıyı ulemâdır; şerîatın dekâyıkına, siyasetine vâkıftır zannetmeyiniz. İnsanı yarım hoca dinden, yarım hekîm candan eder. Meselini bilirsiniz asl-ı ulemâ-yı şerîatın yani Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'yi teşkil eden kuvve-i mümtâzenin nasîhatına tâbî olunuz, çünkü şerîatımız, sâhib-i şerîat sallâlâhu Teâla aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinden bugüne kadar o gibi ulemâ vâsıtasıyla tevârüs olunagelmıştır. Ve yine ila-maşallah ahkâmı katiyyen muhâfaza ve icrâ olunacaktır. Bundan emin olmalıyız.

Emrine itaât etmeye şerân borçlu olduğumuz bir yer daha var ki o da meclis-i mebûsândır. Oradaki zevâtın kimler olduğunu biliyor musunuz? Sizin memleketlerinizden gelmiş en azîz, en muhterem hemşehrileriniz. Onları sizin babalarınız, kardeşleriniz ellîşer bin kişinin içinden seçmiş, beğenmiş, diyânetine, iffetine, istikâmetine güvenmiş de haydin İstanbul'a gidin, bizim otuz iki senelik yaralarımıza merhem, iliğimize işlemiş olan fakr u sefâletimize çare bulun demişler. O otuz iki senenin seyyiatıyla Rum ilinin, Anadolu'nun bucağında akşama yiyecek ekmek, tarlasına ekecek tohum, yeni doğan çocuğuna saracak kundak, hastasını

yatacak döşek, cenâzesine örtecek kefen bulamayan zavallı analarınızın, babalarınızın, kardeşlerinizin paralarından yapılan apartmanların, kâşânelerin, sâhilhânelerin üç beş yüz liralık seyyâr bir konak yavrusu tarzında lastik tekerleği arabaların hesâbını sormaya memûr edildiler. Bir taş parçasını yastık ederek hasır üzerinde yatan peygamberimiz bize bu şerîatı bırakmıştır. Resûlullah'ın ikinci halifesi olan Hazret-i Ömer radiallahu anh efendimiz bir muhârebede mâl-ı ganimetten alınan bir kumaşı kendisiyle efrâd-ı asâkir-i İslâmiye arasında müsâvât üzere taksîm ettikten sonra o kumaştan kendisine yaptırdığı bir yelek büyücek görüldüğü için ashâbı tarafından istizâh olunmuş ve mahdûmu Hazret-i Abdullah'ın hissesine düşen parçadan ilave edildiği anlaşılmıştır. İşte evlâtlarımız, anlıyor musunuz? Beytü'l-mâl-ı müslimînden sarf ettiğiniz bir tek fişengi sizden yevm-i kıyamette soracak olan Hazret-i Allah sırtında gömleği kalmayan milletin parasıyla yapılan ipekli kumaşların, İzzet Paşa'nın, Necîb Melhame'nin, hânûmân söndüren sair hafiyelerin ceplerine doldurulan altınların hesâbını da soracaklardır. İşte şerîat böyle pek ince şeyler düşünür ve ulemânın kadri indallah ve indennâs onun için âlîdir. Buna bir misâl olarak size bir vak'a-i târihiye nakledelim: cennet-mekân Sultân Selim bir gün Şeyhülislâm İbn-i Kemâl merhûm ile beraber at üzerinde ve hadem ve haşemleri arkalarında giderken Şeyhülislâm'ın atının ayağından sıçrayan çamurlar cennet-mekân o elbiseyi derhal üzerinden çıkarmış ve bunu alın böyle çamuruyla hıfzedin. Öldüğüm zaman cenazemin üzerine örtersiniz; bir âlimin atının ayağından sıçrayan çamurla âlûde bir libâsın cenazem üzerine örtülmesi belki sebab-i mağfiretim olur" buyurmuşlar. İşte görüyorsunuz ki padişahlar bile ulemâ-yı şerîattan medet umuyorlar. Âhirette şefâat bekliyorlar; onun için siz de şerîat istiyoruz derken farkında olmayarak dünya saltanatına kapılmayın, âhîret hesâbını düşünün; şerîat kıldan incedir dememiş mi idik? İşte bu ince yolun içinde şeytan ve onun ihvânı olan şeyâtin-i ins sizi muhataraya sevk edebilir. Aldanmayın! Allah'a kulluğunuzda hiçbir ferdi teşrîk etmeyin. İşte Allah'ın ve şerîatın emriyle hürmet ve itâate mecbur olduğunuz ulemâdan pek çok zevât da meclis-i mebûsânda mevcuttur. Onlarda meclis-i mebûsân küşâd edileliden beri şerîat için ne kadar çalıştılar. Derdest-i ta'dîl olan kânûn-i esâsiye ne güzel ne meşrû maddeler ilave ettiler. Bakınız bunlardan haberiniz yok. Size kim bilir neler söyleyenler bu cihetlerden niye bahsetmediler? İşte bu muhterem mebûsânımızın da kadrini biliniz. Hak ta'zimâtını takdir ediniz. Bunun her biri elli bin kişinin timsâlidir. Ve bu itibar ile meclis-i mebûsânımızda otuz beş milyon nüfûs-i Osmani kuvveti mevcuttur. Buralara dikkat edin. Sonra da memleketlerinizdeki babalarınız size hakkını helâl etmezler.

İsterseniz sizinle biraz daha açık konuşalım. Sizin geçen günkü kıyâmınızda biz neden korktuk biliyor musunuz? İstibdâdın avdetinden. İstibdâd ne demek olduğunu bilir misiniz? Bunu da bir misâl ile anlatalım: Halife-i sâni Hazret-i Ömer efendimizin ashâbına şayet ben haksız bir iş yaparsam ihtâr edin, yanlışıma tashîh edin. Buyurmaları üzerine ashâbından bir zat, ya Ömer haksız iş yaparsan kılıcımızla düzeltiriz. Cevabını vermiş ve Hazret-i Ömer de memnûn oldum Allah sizden razı olsun buyurmuştur. Hazret-i Ömer'in tevakkî ettiği veçhile hiç kimseye danışmayarak meşrû gayr-ı meşrû istediğini yapmaktan ibaret olan istibdâdın işte bu misâl ne kadar fenâ ve bunun karşılığı olarak milletin de işe karıştırılması manâsına olan meşrûtiyetin ne kadar güzel bir şey, millet hakkında ne büyük bir ni'met olduğunu anlamışsınızdır. Peki... Bizim şerîat istemek üzere kıyâmımızdan meşrûtiyet niçin sarsılsın; istibdâd niye avdet etsin, bunların bizim metâlibimizle ne münâsebeti var. Ve siz ey ulemâ-i şerîat! Bizim o gibi metâlibimize herkesten ziyâde memnûn olmanız lâzım gelirken bilakis herkesten ziyâde sizin telâşa düşmenizin sebebini anlayamıyoruz diyeceksiniz değil mi? Evet! Belki anlayamazsınız biraz izâh edelim: Biraz evvel ehemmiyet-i azîmesini anlattığımız ni'met-i meşrûtiyete işte bu millet yani siz ve biz ve bütün Müslümanlar, Osmanlılar otuz iki sene evvel bir defa nâil olmuş ise de arası çok geçmeden bu nimeti elinden kaçırmış ve meşrûtiyetin medâr-ı istinâdı olan meclis-i mebûsân-ı millet kapatılmıştı. İşin garibi şu ki o vakit de meşrûtiyetin elden gitmesi böyle, şerîat istemeye benzer bir sebeple husûle gelmiş, milletin menâfi-i umûmîyesini menfaat-ı zâtiyelerine değışen ve zât-ı şâhânenin etrafına toplanan birtakım hâinlerin, meşrutiyeti hâşâ şer'-i şerîfe muhâlif imiş gibi göstermelerinden neşet etmiştir. Zâhir, o vaktin ulemâsı da îfâ-yı vazîfeye şitâb edememişler, hakikati izhâre muvaffak olamamışlar. İşte bu yüzden istibdâd gibi bir zulm-ı muzlimin millet üzerine yüklenmesinde şerîat-ı nâm-ı şerîfinin âlet-i ittihâz edilmesi Müslümanlar nazarında ulemâmızı hem de şerîatımızı lekelemiş, Avrupa devletleri maddeten günden güne terakkî ederek şevket ve kuvvet buldukça bizim devlet ve kuvvetimiz de esfel-i sâfilin-i inhitâta doğru yuvarlandıkça bu kabâhati hep şerîatımıza, ulemâmıza atfetmişler; Müslümanların terakkîlerine dinleri mâni oluyor demişler. Hele ulemâmızı ithâmında ağyâr ile ittifak ettiğinden bunların üzerinde bu çirkâb-ı telvîs çıkmaz bir leke hâlinde yerleşip kalmış idi. Otuz iki sene sonra bu bîçâre millet tadı damağında kalan ni'met-i meşrûtiyete ikinci defa olarak sizin sayenizde nâil oldu, meclis-i mebûsânı açtı, milletin kanını emen hafiyeler, alçaklar her biri bir tarafa dağıldılar. Fırsat buldukça aramıza karışarak dolap çevirmekten hâli kalmıyorlardı. Vakta ki geçen Salı siz Meclis-i Mebûsân

önünde içtima ederek garîb bir vaz-ı kıyâm ahzettiniz. Arada bir mebus ile bir nâzır çiğnendi. Ve ağızlarınızdan çıkan ses, milletin, otuz iki sene evvelden simâh-ı zucretinde kalan sadâya benziyordu. Derhâl ulemâ titredi. Yoksa yine istibdâd-ı şerîat nikâb-ı mübâreği altında gelmek mi istiyor dedi. Eyvah! Siz istihsâl-ı meşrûtiyetle kazandığımız şerefi zâyi edeceksiniz.

Bizim ise eski lekemizin üzerine bir fırça daha vurulacak, bakiyye-i nâmûsumuz da mahvolacak, ulemâ-ı şerîat mahvolunca şerîat da bittabi kalmayacak. İstibdâd gibi menfûr ve merdûd bir hâle vâsıta ve mukaddime addedilen şey nasıl pâyidâr olur? İşte asker evlâtlarımızın şerîat talebi altından bir istibdâd çıkarsa evvelâ şerîatımızı lekeleyeceğinden şerîata hizmet edeceğim derken ihânet etmiş olmamak için Allah ve Resulullah aşkına nazar-ı basiretlerini açmaları lâzımdır.

Lakin ey istibdâd! Ey havf-ı müsella! Sen katiyyen bil ki öldün!. Dirilmek ihtimalin yoktur!. Bu hadise, senin için bir hareket-i mezbûhâne bile değildir. Gerçi senin bir cadı gibi dirilmeyi bekleyen birtakım hâinler, hafiyeler şu günlerde sokaklara dağılarak bir ta'biye-i iblisâne vaziyeti aldılar. Bunu da biliyoruz. Fakat ümitleri avn-ı hakla pek vâhîdir. Çünkü temmuz on birde geberen o istibdâdın diriltmesine vâsıta ittihaz edilen şerîat-ı mithara ile asâkir-i İslâmiye ikisi de onun hasm-ı cânıdır. Asker bu meyt-i habîsin, mukaddes bir suret-i nev'îye ile tenâsüh ederek canlanmak istediğini hisseder etmez başına son darbe-i istisâli vuracak kendisidir. Hele bu sefer ulemâ zâyîât-ı kadîmesinin yâd-ı eliminden husûle gelen gayz ile melâike-i azâb şeklinde şu âyet-i kerimeyi okuyarak bu ölünün başını bekliyor:

قطّاع دابر القوم :

الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين .¹⁷⁴

(Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, N.29, 27 Rebûlevvel 1327 \ 6 Nisan 1325, s.668-678)

¹⁷⁴ Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. (En'âm 6 \ 45)

Ekonomi

Meclis-i Mebûsân'da Bütçe Müzâkerâtı

Bir haftadan beri Meclis-i Mebûsân'da mevki'-i müzâkereye vaz' olunan bütçeye ve bilhâssa heyet-i umûmiyesine dair söylenen sözler, edilen itirâzlar, verilen cevaplar netice itibariyle bir hasbihâl derecesini geçmemekle beraber bu hasbihâlin biraz dedikodulu, garâbetli safahâtı da görülmüştür.

Büyük mikyâsta bir aile halkına benzeyen milletlerin ömründe seneler, efrâdın hayâtında günler mesâbesinde olduğuna ve bir senelik vâridât ve mesârifi gösteren bütçeler bir ailenin maîşet-i rûz-merresine ait hesâbâtı andırmakta olmasına nazaran güzergâhına müsâdif olduğu günde eline geçecek para ile karnını doyuramayacağını, gününü gün edemeyeceğini anlayan bir aile arasında teâtî olunan sözler nasıl hoşâ gitmeyecek bir tarzda vâki' olursa sene içinde hazine-i millete gireceği tahmîn edilen para ile hazineden çıkacağı muhakkak olan para arasında tevâzün ve teâdül mevcût olmadığını gören Meclis-i Millî'de bu bahse dair işitilen sözlerin de nâ-hoşluktan hâlî kalmayacağı tabiidir.

Filvâki Mâliye Nâzırı beyefendinin, muhâtaplarının a'sâb-ı endîşesini uyuşturmakta tıpkı bir mûsikî tesirini hâiz olan tatlı, belâgatli kelîmâtı ile Selânik mebûsu Karasu Efendi'nin:

“Bugün bütçede milyonlarca liralara açık olduğuna, milletin ihtiyaç içinde, bâr-ı düyûn altında bulduğuna, yollarımızın, mekteplerimizin, şimendiferlerimizin, elhâsıl hiçbir şeyimizin mevcût olmadığına bakmayınız; ilerde her şeyimiz olacak. Düşünün bir kere.. Mülkün her köşesine giden yollarımız, şimendiferlerimiz, câ-be-câ işleyen madenlerimiz, limanlarımız memleketi servete gark eden müessesât-ı nâfiamız, bütün bu terakkîyatımızla vatan baştanbaşa bir mamûre hâline gelmiş, bütçemiz tevâzün etmiş belki artmış, hülâsa işlerimiz tamâmıyla yoluna girmiş olamaz mı?”

Tarzında vâki' olan tasavvurâtı daha doğrusu tahayyülâtı pek güzel ama o belîğ sözlerden, bu tatlı hülyâlardan sonra yine Mâliye Nâzırı'nın parlak beyânâtıyla Karasu Efendi'nin münevver rüyasından kamaşan gözler neticede câmid, muannid bir rakamın karşısında fal taşı gibi açılmak mecburiyetinden kurtulamıyor. Hakikati her perde-i tezyîn ve teselliden ârî olarak görmek için muvakkaten Mâliye Nâzırı mevkiinde Cavid Bey'in

sihr-i natıkasına mâlik olmayan bir zâtı farz etmeli. Bakalım, bütçeyi şu hâliyle, şu açığıyla müdâfaa edebilecek ve müdâfaâtını aynı tesîr ile dinletebilecek mi? Teşekkür olunur ki şu hâliyle ecnebi sermâyedârânına arz-ı ihtiyaç eden bütçemiz bir taraftan da kendi sermâyemizle Osmanlı edebiyâtı ile telâfi-i noksân etmiş oluyor. Fakat bu tarz temînât ile tereddütleri, endişeleri zâil olmayan mebûslar, müvekkillerini iknâ ve tesliye için kendilerinin maatteessüf ne Mâliye Nâzırı kadar icâz-ı beyâna ve ne de ma'a't-teşekkür Karasu Efendi kadar vüsat hayâle mâlik olmadıklarını düşünürler.

Bir aralık, Karasu Efendi serâpâ memleketin ümrân-ı behiştî iktisâp eylemesine dâir olan tasavvurât ve farazîyâtı hakkında, rüyâ mı görüyorsunuz? Diyenlere karşı velev rüyâ olsa da bu rüyâyı görmeye ne mâni' vardır? Diyordu ki hâlbuki rüyâ görmek için başka mâni' aramaya ne lüzûm var? İntibâh devri kâfi değil midir?

Bütçe müzâkerâtında mebûsân ile hükümetin ahzedebileceği mevkiler de ayrıca şâyân-ı dikkattir. Mebûsların bu husûsta vazîfeleri yalnız itirâz etmekten mi ibârettir? Hele hükümetin vazifesi yalnız itirâzlara cevap bulmaktan mı ibârettir? İtirâza cevaptan ziyâde memleketin derd-i mâlisine çare bulmak matlûptur. Ve bu vazîfe bilâ-istisnâ herkesin dûş-ı hamiyetine mevdû' ise de ancak çare bulmak mevkiini resmen ve bilfiil işgâl eden hükümettir. Onun için Sadrazam Paşa'nın muhâlif mebûslardan bazılarına söylediği veçhile: Filan mebûs sadrazam ve filan mebûs Mâliye Nâzırı olsunlar da daha (!) iyisini onlar yapsınlar demesi mantıkî bir cevâp teşkil edemez. Çünkü kabine mevkii, mevcûtlar meyânında başkalarının gösteremeyeceği icraât ve muvaffakiyâtı taahhüt etmiş bulunmak mevkii, tabîr-i âhîrle müsâvât-ı mevkii değil, ruhcân-ı mevkii olduğu için o gibi müdâafalar, siz olsanız ne yaparsınız? Tabîrinde mündemiç olan müsâvât dolayısıyla bir hilâf-ı mefrûz teşkil eder. Evet... Kabineye geçerken: Sizden iyi yaparım davâ-yı zımnisiyle iş esnâsında: Siz de olsanız böyle yaparsınız. Cümle-i aciz-nümâsı arasında pek mülâyemet yoktur. Eğer Sadrazam Paşa'dan işitilen o gibi sözlerden maksat, itirâzât-ı vârideye verilmesi lâzım gelen cevâpların sadedi hâricinde olarak muterizlerin gözü kabinede olduğuna tarîz ve telmîh ise bir adam için kabinede gözü olmak bir cürm-i ithâm addolunduğu takdîrde bu hâl, elân kabineyi terkîp eden zevât hakkında bir cürm-i meşhûr olmak üzere kabûl edilmek lâzım gelir.

Bütçe müzâkeresi esnâsında Sadrazam Paşa'nın söylediği sözler meyânında; bütçemizin bugünkü açığına bakıp da meyûs olmayalım, ilerde böyle kalmayacak. Allah kerimdir, diyerek bütçe müzâkerâtını müsâmaha ile geçiştirmek muvâfık olmaz diyen bir

mebûsun sözünden kerem-i İlâhîye adem-i itimâd manâsını çıkarmak; ve bir buçuk seneden beri sarf-ı teşebbüsât-ı gayr-ı müsmireye ait olmak üzere akdine lüzûm gösterilen istikrâzlar ile geçen otuz üç senede yapılan istikrâzlar arasında bir mukâyese yürüten mebûsun kelâmından da istibdâdı meşrûtiyete tercih manasını çıkararak bu sûretle o mebûsu ithâm etmek tarzında vâki' olan beyânâtını da cidden şâyân-ı taaccüp bulduk. O derecedeki bu taaccübümüzü tadîl edebilecek bir şey varsa bundan evvel Meclis-i Mebûsân'da vukû' bulan bir izâhâtın da buna mümâsil bir hâlin kendisinden tekerrür etmiş olmasıdır. Lakin Sadrazam Paşaya sorulmak iktizâ eder ki ulviyet-i kadri kendisinin beyânât-ı âhîresine muhtaç olmamak üzere malûm olan meşrûtiyeti herkes ne için sever, ne için arzu eder? Hâl-i hâzırını, mâzîsini, âtisini ölçüp biçerek zararını, kârını serbest serbest hesap edip anlamak hak ve salâhiyetini meşrûtiyette bulunduğu için değil mi? Sadrazam Paşa bu hak ve salâhiyeti, mebûslardan men' ve selb etmek ister ve bu hareketin de meşrûtiyeti kendisine zahîr-i ittihâz eylemeye kalkışırsa bu meşrûtiyetin nasıl bir lafz-ı bî-manâ olacağını efkâr-ı umûmiye takdîr etmez mi? Meşrûtiyet kabinesine itirazı eser-i istibdâd ve irticâ' addetmek nakaratını lüzûmundan ziyâde telaffuz eden Sadrazam Paşa hazretleri meşrûtiyeti kendileriyle kâim bilmek ve kendilerinden başka efrâd-ı millete meşrûtiyetten hisse vermemek gibi bir fikr-i garibin esiri olduğunu göstermiş olmaz mı? Mebûsların hakk-ı tenkît ve mürâkabelerini istimâl ile asıl vazife-i mevkûlelerini ifa ettikleri sırada söyledikleri sözlerden:

(Meclis-i Umûmî azası rey ve mütâlaa beyânında muhtar olarak bunlardan hiçbirini bir gûnâ va'd ve va'îd ve talîmât kaydı altında bulunamaz ve gerek verdiği reylerden ve gerek meclisin müzâkerâtı esnâsında beyân ettiği mütâlaalardan dolayı hiçbir veçhile ithâm olunamaz.)

Tarzındaki Kânûn-i Esâsî maddesinin hilâfına olarak başka manâlar çıkarmak ve itirâzların altında kalmamak mecbûriyetiyle mebûslara başka nazarlar atfetmek mesleğinde devam edecek olurlarsa mebûslar da kendileri hakkında nazarlarını değiştirmeye mecbûr olurlar, kabine erkânının ekseriyet fırkasının müzâheretiyle mevki'-i iktidâra gelmiş bulunması kabinenin bütün Meclis-i Mebûsân'ın kabinesi olmasına mâni' değildir. Binâenaleyh Kabine Reisi hazretlerini firka cereyanlarına kapılmayarak biraz bî- taraf, hele biraz daha ciddi görmek isteriz. Ve kendisinin ittihâz ettikleri adl u ihsân politikasını gadr u bühtân politikasına yaklaştırmaktan tevakkî buyurmalarını ricâ ederiz. Senelerden beri Kânûn-i Esâsî'ye ve meşrûtiyete susamış olan bir milletin hayat-

ı meşrûtiyetten henüz bir buçuk senelik bir müddet mürûr ettiği zamanda Kânûn-i Esâsî'nin yukarıda arz ettiğim maddesini ihtâra lüzûm ve mecbûriyet hâsıl olduğuna teessüfle bahsin bu noktasını kapamak istiyorum. Ancak şuracıkta, Kânûn-i Esâsî'yi vaktiyle vaz' eden zevâtın ervâhını rahmetle yâd etmek bir vazife olduğunu da itirâfa mecbûrum.

Gelelim itirazlardan ve cevâplardan kat'-i nazarla bütçenin açığına mümkün mertebe çare bulmak ve âti için oldukça sağlam ümitler göstermek meselesine biz bu husûsta en yakın ümitleri Rejink ıslâhı ile yüzde dört gümrük resm-i munzamından bekliyorduk. Hâlbuki Mâliye Nâzırı kelimât-ı tesliyet-kârânesi meyânında bu iki meseleden lâyük olduğu derece-i ehemmiyette bahsetmemiştir. Gümülcine mebusu İsmail Bey'in bu meselelere dair olan itirâzâtına cevâb-ı sadedinde ise: Mâliye Nâzırı hükümet reji şirketini idâme edecek demedim ya demiştir. Hâlbuki hükümetin rejiyi temdîd edeceği söylenmemekle beraber yerden gökten esbâb-ı teselli arandığı bir sırada böyle büyük bir menba'-i vâridâtтан kable'l-itirâz niye bahsolunmuyor? İşte asıl itirâzı davet eden ve nazar-ı dikkati câlib olan bu noktadır. Masârifi tenkis, maaşâtтан tasarruf ciheti ise bunun asla mümkün olamayacağını bir hakikat-ı müselleme şeklinde iddiâ ediyorlar. Hatta masârifimizin günden güne tezâyüdü terakkimizin icâbâtından, delâilinden olarak gösteriliyor. Bu söz doğru olsa bile masârifimizin tezâyüdünden başka terakkimize delâlet edecek bir şeyimiz bulunmaması, bütçemizin açığını kapamaya medâr olmak üzere nik-binliğinden başka bir karşılığımız olmamasına benzer. Ordumuzun tekâmül ve takvası ise bizim için şâyân-ı mefharet bir medâr-ı teselli olmakla beraber bugün za'f-ı iktisâdinin za'f-ı askerî kadar ve belki daha müessir bir hâl-i endişe-âver olduğu ve hatta beynelmilel en büyük, en son tanınmakta olan hâkim, rüchân-ı iktisâdîden ibâret bulunduğu cihân-ı medeniyetçe marûf bir hakikat olarak kabûl edildiği gibi iktidâr-ı askerînin idâmesi de yine herhalde iktidâr malı ile kâbil olabilecektir. Maaşâtтан tasarrufun adem-i imkânına gelince metin ve azimkâr bir meslek-i ciddiyet karşısında pek çok gayr-ı mümkün addolunan şeylerin hayyiz-i imkânda olduğu tebeyyün eder. Mesela beş bin, üç bin, iki bin kuruştan eksik bir maaşla idâre edilmez dediğimiz memuriyetler hakkında müddeâmızın filan miktardan dûn bir maaşla idâre olunamaz dediğimiz zaman o memûriyet için zihnimizde hâzırladığımız ecr-i mesel, üss-i mîzân hep nispet-i kadime ve mu'tâdesidir. Bir taraftan da bugün üç kuruş mukâbilinde istihdâm ettiğimiz bir memurun maaşı altı aydan ziyade maaş vermeyen devr-i sâbıka nispetle altı bin kuruş kuvvetinde olduğunu niçin nazar-ı itibara almıyoruz? Devr-i sâbıkta altı aydan ziyâde

maaş çıkmamakla beraber yine milletin bi'n-nisbe en az mezâyika çeken efrâdı en küçükleri bile dâhil olmak üzere memûr idi. Bugün yine öyle değil midir? Üç yüz kuruşluk bir hizmete kapılanan bir memûrun hâli ile üç kuruş gündelikli bir iş bulamayan bir adamın hâlini inde'l-mukâyese nasıl bulursunuz? Maaşları bin kuruşa kadar olanlar hakkında haydi bir şey demeyelim, fakat daha yukarısındakilerin geçinemeyeceklerine tamamen aklım ermez. Ve senede eline bin kuruş geçmeyen milyonlarca efrâd-ı milletin huzur-ı ihtiyâcında bunlara acımak hissini taklit edemem. Memûrînin, imtiyâz-ı ilmîleri mukâbilinde müstahak oldukları refâh ve saâdet-i ahâlînin hâliyle bir nispet-i karîbe dâhilinde olmalıdır. Hülâsa sosyalistlik aleyhindeki nazariyâta rağmen tezyîd-i vâridât için bir teklif-i müterakkî ve taklîl-i masârif için de bir tenzil-i müterakkî icrâsına lüzûm vardır.

(Mustafa Sabri, N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1180-1183)

Haber

Müteferrika

- ❖ Çırçır harîkzedegânına tevzî' edilecek îâne-i nakdiyeden iki bin kuruş maaşı bulunan memûrîn ile memûr olmayıp da kezalik iki bin kuruş maaşı bulunanların istisnasıyla bunlardan mâada muhtâc-ı muâvenet bulunanlara itâsı Meclis-i Vükelâca kararlaştırılmıştır.
- ❖ Dersaâdet'le bilumûm Vilâyât-ı Jandarma tahsîsâtı yekûnunu mübeyyin cetvelin irsâli Dâhiliye Nezâreti'nden Hazine-i Maliye'ye iş'âr kılınmıştır.
- ❖ Emlâk-ı Seniyye dâhilinde mevcûd mekteplere ait muhassasât-ı mevkûfenin Maârif Nezâreti'ne devri Maliyece tensîb edilmiştir.
- ❖ Tramvay kumpanyasının hilâf-ı mukâvele harekâtı meşhûd olmakla fî-mâba'd müşteri tarafından verilecek mecdiye ve çeyrekten ayrıca sarrafiye almaması ve sâir şerâit-i mukâveleyi ifa etmesi ve hilâfî takdirinde mukâvelenin feshedileceği Şhremâneti'nce mezkûr kumpanyaya tebliğ kılınmıştır.
- ❖ Bahriye müzesinin esnâ-yı telvîninde firdevs-âşiyân Yavuz Sultan Selim Han hazretlerine ait gayet kıymetdâr bir sancak zuhûr etmiştir.
- ❖ Medine-i Münevvere'de bulunan iki tabur asâkir-i Osmâniye esnâ-yı Hac'da Mekke-i Mükerrremeye sevk edilecek ve mevsim-i Hac'dan sonra gerek Mekke-i

Mükerreme'de ve gerek Medine-i Münevvere'de tensikat icrâsına ibtidâr edilecektir.

- ❖ Taşra muhtacîn-i zirâne bank şubelerince ihtiyaçları nispetinde ikrâzâtta bulunulması için umûm vilâyâta tebligât icrâ kılınmıştır.
- ❖ Veliahd-ı saltanat devletlü necâbetlü Reşad Efendi hazretlerinin Beşiktaş'ta sahilde kâin dairelerine Salı gecesi bir tecavüz-i leîmâne vukû' bulduğunu gören mahdûmları Necmeddin ve Hilmi Efendiler hazarâtı tarafından derhâl maiyetleri erkânına ihbâr-ı madde edilmekle daire vekili ile sâir bendegân ve müstahdemîn toplanarak taharriyât-ı lâzime icrâ edilmiş ise de mütearrız bulunamamış ve fakat mütearrızın devr-i istibdâdda dâhilen hafiyeye sıfatıyla sâhilhânedede müstahdem eşhâstan biri olduğunda şüphe edilmiş ve hatta tarif edilen şekle müşâbih olmak üzere dairede bir tüfenkçi bulunmakta olup efendiler hazarâtı dahi hâriçte bir şahsın gelmesi müsteb'id bulunup her halde dairede istihdam olunmak üzere gönderilen eşhâstan biri olduğunu iddiâ ediyorlar. Veliahd-ı saltanat Reşad Efendi hazretlerinin muhafızı nâmıyla saraylarında sekiz tüfenkçi mevcûd olarak sarây-ı âlînin iki medhal ve mahreci olması ve her ne kadar koltuk kapı cihetindeki kapılarda askeri nöbetçiler mevcûd ise de oradaki tüfenkçiler bu kapılardan serbestçe girip çıkmakta imişler.
- ❖ Defter-i Hâkânî Nezâreti'ne ilave edilen binânın resm-i küşâdı ıyd-i ekber-i millîmiz olan Meclis-i Mebûsân'ın resm-i iftitâhı günü olmuştur.
- ❖ Meclis-i Mebûsân'ın resm-i küşâdı günü zât-ı şâhâne Meclis-i Mebûsân'da bulunduğu esnâda İngiltere kralı Edvard hazretleri tarafından tebriki ve Osmanlıların muvaffakiyetini mutazammın bir telgraf vârid olmuştur.
- ❖ İttihâd Terakkî Cemiyeti merkez-i umûmîsinden tebriki hâvî zât-ı şâhâneye keşide edilen telgraf manzûr-ı şâhâne buyurularak memnûniyeti mutazammın cevaben bir telgrafnâme-i hümâyûn keşide buyurulmuştur.
- ❖ Bilumûm matbûât-ı ecnebiye Meclis-i Mebûsân'ın muvaffakiyeti temenniyâtını muhtevi makâlât neşreylemişlerdir.
- ❖ Hâkan-ı gufrân-penâh Sultan Abdülaziz Han'ın mahdûmları necâbetlü Mecîd Efendi Hazretleri on iki yaşlarında bulunan mahdûm-ı âlî-güherleri Ferah Efendi'yi İngiltere'nin en meşhûr Darülfünûn'u bulunan Kembriç'in ibtidâî kısmına i'zâm edeceklerdir.
- ❖ Mücâhidîn-i hürriyetten Binbaşı Enver Bey evvelsi gün akşam şimendiferle Selanik'e gitmiştir.

- ❖ Devletlü necâbetlü Nureddin Efendi hazretlerinin Mekteb-i Harbiye'ye devamlarına irâde-i seniyye sâdır olmuştur.
- ❖ Harbiye Nezâreti ordunun tensîk ve ıslâhı için nizâmnâmeler, kanûnnâmeler tertîp ve tanzîmi ile meşgûl olduğu gibi kıyâfet-i askeriyyenin ıslâhı emrinde dahi bazı mukarrerât ittihâz eylemişlerdir.
- ❖ Meclis-i Umûmî-i Beledi'nin cumartesi günü Şehremâneti'nde içtimâi kararlaştırıldığından umûm-ı devâir-i belediye müdürleriyle ikişer sıhhiye tabibinin içtimâ-ı umûmîde hazır bulunmaları için kendilerine dün tebligât icrâ edilmiştir. Meclis-i beledinin içtimâında müzâkere-i sûret-i aleniyede cereyân edecek ve isteyenler hazır bulunacaktır.
- ❖ Muhâfız-ı cedîd Bahrî Paşa tarafından ittihâz kılınan tedâbir neticesinde Medine-i Münevvere civârında türeyen Benî Ali eşkıyası tedîb ve tenkil edilmiştir.

(İmzasız, N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.270-271)

İştîp Vak'a-i Faciası

Geçenlerde İştîp ahâli-i İslâmiyesinden beş masûmun pazardan gelirken birtakım eşkiyâ-ı melûne tarafından şeni' bir sûrette katlolunması İştîp ve civârındaki silâhlarını tav'an hükümete teslim ile hükümetin ahâli-i İslâmiye arasında büyük bir endîşe ve heyecanı mûcib olduğu gibi bilumûm ehl-i İslâm'ın yüreğini yakmış olduğundan o şühedâ-yı muhteremenin rûhuna fatihalar ithâf, eviddâ ve akrabasına da sabır ve sükûnet tavsiyesiyle o gibi yalnız İslâmiyet değil hem İslâmiyet hem de insaniyet düşmanlarının yakında hükümetin pençe-i adaletine düşeceklerini ümit eyleriz.

Bu insaniyet, medeniyet düşmanları melûnlar bir taraftan böyle ehl-i İslâm'ın bî-gayr-ı hakkın kanını dökmekle diğer taraftan geçenlerde Acarlar civârında şimendifer yolunu katâr geçerken bomba ile ber-hava ederek bir Bulgar'ın telefine sebebiyet verdikleri gibi bu defa da Komanov civârında yine tren geçmekte iken bir bomba-i iş'âl atmakla ellerine ne geçeceğini anlayamadığımızdan bu gibi köylü sıfatındaki eşkıyanın cânına lanet okumaktan kendimizi alamayız.

(İmzasız, N.83, 27 Şevvâl 1328 \ 18 Teşrînievvel 1326, s.1592)

Telgraf

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyeye Keşide Olunan Telgrafnâmelerden Bazılarının Sûretidir

Selanik'ten: 15 Nisan 1325

Meşrûtiyete vurulmak istenilen darbenin refiyle vatanın selâmeti temin için umûm millet tarafından gösterilen asar-ı hamiyet meyânında bilhâssa Cemiyet-i İlmiye'nin ibrâz buyurduğu gayret-i Hüdâ-pesendâne hakikate şâyân min ve şükrân bir hareket-i âlîdir. Cenâb-ı Mevlâ-yı müteâl hak ve sevâbı meslek-i hareket-i ittihâz edenlerin her halde muayyen ve zahîridir. Bu defa ki hareket-i irticâiyenin perde-i şerîat altında oynatmak istenilen bir fecîa-ı elime olduğunu derk ve teferrüs ile ümmet-i Muhammediye'nin böyle bir teşvik ve muvâneset-i malûlâneye zinhâr kapılmaması için yapılan telkinât-ı hüsne milletin muhakkak bir varta-i muhâtaradan necâtını bâdî olmuştur. Binâenaleyh bütün âlem-i İslâmiyet bu teşebbüs-i âlî-i necât-bahşâdan dolayı sizlere medyûn-ı şükrân ve imtinândır muhterem kardeşler.

Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Merkez-i Umûmîsi

(İmzasız, N.30, 2 Cemâziyelâhir 1327 \ 8 Haziran 1325, s.704)

Resmi Yazılar - Bildiri

Matbûât-ı Dâhiliye Müdüriyetinden Umûm Sırasında Tebliğ Edilmiştir

“Beyânü'l-Hak Gazetesi Müdüriyetine”

Efendim

Bir müddettir bazı evrâk-ı havâdisle resâil-i edebiyede mebâhis-i diniyeye ait neşredilen makalâtın tehyîc-i efkâra bâdî olmakta bulunduğu Makam-ı Vâlâ-yı Meşîhat-ı Âliyâ'dan iş'âr buyurulmuştur.

Derece-i nezâket ve ehemmiyeti müstağni-i izâh olan mebâhis-i diniyede münâkaşât ve ihtilâfât hudûsundan tevellüt edecek mahâzîr nezd-i âlilerinde dahi malûm bulunmasına binâen tehyîc-i efkâra bâdî olacak mebâhis-i diniye neşrinden tevakki olunması mütemennâdır efendim.

11 Kânûnisânî sene 1326

(İmzasız, N.95, 29 Muharrem 1329 \ 17 Kânûnisânî 1326, s.1782–1783)

Tenkit – Din Adamlarına Yönelik Eleştiri

Ulemâ-yı İslâmiye ile Hasbihâl

Efendiler!

Cümlenizin malûmudur ki vakit vakit kürsi-i hitâbete çıkmamız iki şeye mebnîdir. Biri ahd-i İlahî'yi ifa, diğeri vekâlet-i Peygamberiyi icrâdır. Ahd-i İlahî dediğim: Cenâb-ı Hak cümle ulemâdan ahd almıştır ki bildikleri ahkâmı bilmeyenlere talîm etsinler. Bu ecilden Cenâb-ı Peygamber bir hadîs-i şerîfnde (bildiğini ihvânına bildirmeyen âlemi, cem' eylediği altın ve gümüşün zekâtını vermeyen bahile nazar kılmakla) mübeşşir hem zamirine merci' olacağına işaret buyurmuştur. Vekâletimiz ise el-ulemâu vereseti'l-enbiyâ emsâli ehâdis-i nebeviye ile sâbittir.

Şu hâlde vecibe-i zimmetlerini garazsız, kavgasız eda maksadıyla ulemâ-yı eslâf Cuma ve bayram ve Ramazân günleri gibi ezmine-i mübârekede din kardeşlerimize maddi ve manevi bilmediklerini öğretmek gibi en mühim bir vazife ile meşgul olmuşlar ve ahlâka da güzel bir çığır açmışlarsa da hayfâ ki mürûr-ı zamanla bu meslek-i mukaddes sû-i istimâle uğramış hele yarım asra karîb bir zamandır büyükler sükûta varmış ekserisi müdâhane züllünü kabûl, bazıları da hummâ-yı ye'se tutularak vazifelerinden geri durmuşlardır.

Bu sebeple o makâmât-ı muazzamaya çok kere menfaatperestler, nâdânlar hücum ederek kendi fırıldaklarını çevirmek emeliyle bî-çare sâf-dil ahâlîmizi sanat ve ticaretlerinden tenfir, müesses-i medeniyet olan sevgili Peygamberimizin üstâze buyurdıkları fakr u müsekkite, kesel ve atâlete davetle mesleği leke-dâr, haysiyet-i ehl-i ilmi mahv ile ehl-i iktidar ve erbâb-ı namusu da tahkire hedef eylediler. Bu intizamsızlık bir dereceye kadar ileri gitti, Müslümanlığa ol kadar durgunluk geldi ki bir sözün aslı Müslümanlara müstenit, husûsen bir sarıklıdan işitilse, o söz ayn-ı hikmet olsa bile manâsız kalmaya başladı. Sad-hezâr teessüfler ki bizi bu hâl-i esef iştimâle getiren, milleti de ateş-i fakr ile acz ve müsekkine düşüren vazifedârların geri durması, büyüklerin sükûta varmasıyla muhâkemesiz, gâfil ve belki câhil vâizlerin kürsi-i hitâbete geçmesidir. Çünkü vâizler birer tabib-i manevi ve rehber-i umûr-ı dîn ve dünya sayılmakla vaazdan maksat avâm-ı nâsı tezkîr ve millet-i İslâmiyemizin müptelâ olduğu dâ-i müzmini keşf ve tedavi iken aksi netice vermekte olduğu cümlelerin malûmudur.

Zira meydan-ı tabâbette görülen vâizlerimiz bu ana kadar üç kısma ayrılıyordu. Bunların bir kısmı sahih ve sekimi fark etmez, ihtiyaç-ı nası bilmez ve bir cümleyi lâyıkiyle tefhime iktidarı olmayan heykeller idi. Ekseriyet teşkil eden de bunlardır.

Bir kısmı da avam-ı nâsın kendisiyle asla münâsebeti olmayan fen-i tasavvufa yeltenerek anlar anlamaz ehlullah hikâyeleri naklile millete hizmet ediyoruz zân-ı sakiminde bulunurlardı. Diğer kısmı da hâiz-i iktidar idiyeler de ihtiyâcât-ı nâsı düşünmezler, sözlerini sadeleştirmezler, ara sıra da fazllarını göstermek için kavâid-i nahviye nüket-i bediaya serdine kıyâmdan geri durmazlardı.

İşte bu üç sınıfın bazıları tabib-i câhil, diğeri tabib-i hâzık-ı müsâmih gibi olmakla milleti seylâb-ı helâka kaptırdılar. Hükümet-i müstebide erkânı da adaletten inhirâf ve hamiyetten kendilerinde eser kalmamakla onlar da seyrine bakıyorlardı.

Her nasılsa bu seyl-i helâk üzerinde koca millet yuvarlanıp giderken, hele Mevlâ muvaffakiyetlerinde daim buyursun bu helâkı derk eden merdân kendilerini sâhil-i selâmete atmaya çalıştılar. Bir bir derken haylice bir yekûn teşkil edince bu seyl-i helâk önüne bir sed çekmeye başladılar. Lehü'l-hamd ve el-minne muvaffak da oldular.

Sınıf-ı ulemâ ve husûsen re's-kârda bulunanlarımız da fimâ-ba'd vazifelerini düşünmez ve milleti ikâza say ve gayret etmez de evvelki gibi ahlâk bozukluğu ve bu cehâlet bizde devam ederse terakki ve felâhımız sözde kaldığı gibi işin encâmı da gayet vehim gelecektir.

Ahâlîmizin gözlerini açmak ve kulaklarını doldurmak husûsunda ceridelerimizin hakkı inkâr olunamazsa da nispeten mahdûd kalıyor. Zira ahâlînin ulemâya olan irtibât-ı manevileri daha kuvvetli olmakla umûmen milletin, husûsen sekine-i kıranın hakkıyla olacak vaaz ve nasihatten fevkalade istifade edecekleri derece-i bedâhettedir.

Şu hâlde umûm-ı elviye ve mülhikâta bulunan müftü efendilerin riyâseti altında birer heyet-i ilmiye teşkiliyle Ramazân-ı şerifte etrâf ve eknâfa tevzî' edilen müderrisîn ve talebe-i ulûmun tenvir-i efkâra muktedir, bildiğini anlatmaya ehliyeti sâbit olanlarına bu hizmeti tevdi' diğerlerini yalnız müezzinlik ve namaz kıldırma gibi vazifelere hasr ile kürsülerden men' edilmelidirler. Hele şehirlerde kemâliyle iktidar ifade-i merâma mâlik olmayanlara katiyen müsâade edilmemelidir. Tenvir-i efkâra medâr olmak için bir de program yapıp da vâizler tevzî' edilse faydadan hâlî olmaz zannedirim.

Yalnız ulemânın bu tedbiriyle de kalmayıp Protestan mezhebine tergib için dünyanın en uzak kıtalarına kadar Cizvitlerini, mübeşşirlerini saldıranlardan hükümet-i meşrûta erkânımız ibret alsalar da ahvâl-i âleme vâkîf, talâkat lisana mâlik ve fûnûn-ı mütenevviada mâhir-i âlemlerimizden her kazada müstevfi maaşlı birer devriye vâizi bulundursalar millet-i İslâmiyemizin pek çok müstefit olacağı muhakkaktır. Milletin istikbaline fevkalade yardım edecek olan şu mesele nezd-i hakikat-ı bünyânda hâiz-i ehemmiyet olmakla sûratle merciinin nazar-ı dikkatini celp ve iğmâz-ı ayn etmemelerini istirhâm eylerim.

Mevlâ fikirlerimizi nûr-ı irfân ile tenvir ve şerâat-ı garrâmızın ihyâ ve icrâsına muvaffak buyursun, âmin ve'sselâmû alâ men lehu'l-fikre'l-metîn ve're'yi'l-mustakîm.

22 Haziran 1325

(Mustafa Hakkı, N.34, 2 Receb-i Şerîf 1327 \ 6 Temmuz 1325, s.795-796)

Tenkit – Muhtelif Yayın Organlarına Yönelik

Zamânımızdaki Müverrihler!!

Eskiden beri târih-i İslâm hakkında söylenen, söylenegelen sözlerin birinci cümlesini teşkîl eden iddiâ, mükemmel bir târih-i İslâm bulunmadığı, millet-i İslâmiye'nin böyle mükemmel bir târih-i İslâm'a muhtâç bulunduğu kaziyesidir. Filvâki mâzîsini bilmeyen bir kavim istikbâlde atacağı adımların ne sûretle atılacağını, atılmak lâzım geleceğini idrâk edemez. Hâl-i insân için mâzî ile istikbâl arasına sıkışmış bir andan belki bir an-ı mevhûmeden ibâret olduğu, bütün düşünceler, teşebbüsler istikbâle ait olması lâzım geldiği düşünülürse insân için yine en kıymetdâr zamân, hâlde tahakkuku mefrûz olan istikbâldir.

İstikbâl insân için kıymetdâr olmakla beraber muzlim, meşkûk olduğu için istikbâlin muzlim sahîfelerini bir dereceye kadar aydınlatabilmek için mâzînin müellim, acı sahîfelerini göz önüne getirerek ondan ibret almak, mesûd münevver satırları görerek istikbâlde hatt-ı hareket ittihâz etmek lâzım olduğu düşünülürse târih, eslâfin ahlâfa bıraktığı yâdigârların en büyüğü, en birincisi olduğunu kimse inkâr edemez.

Bu, böyle olmakla beraber târihten edilecek istifâde alınacak ibret yazılan bir târihin vâki-i nefsü'l-emre muvâfık olarak yazılmasıyla hâsıl olabilir, yoksa herkesin gelişigüzel, aklına geleni fikrine muvâfık bulduğunu yazıp işine gelmeyi yazmamak sûretini iltizâm ederek yazılacak târihin hayâlî bir roman kadar değeri olmayacağı basit bir düşünce ile anlaşılır. Târih başlıca geçmiş âdemlerin ahvâlerinden bahsedeceği için onlardan kalmış âsâra ihtiyâcı vardır. Onların ahvâlini mübeyyin âsâr meydânda

olmazsa bulunamazsa târih onlar hakkında bahsetmekten âciz kalır. Sükût eder. târih bir kavmin ahvâlinden bahsedebilmek için ya o zamânda yazılmış kitâplara, yâhûd ağızdan ağıza naklolunagelmiş hikâyelere, yâhûd âsâr-ı atîke denilen bazı kitâbelere, silâhlara binâlar, heykellere muhtâçtır. Fakat bu üç kısmın üçüncüsü ancak bir kavmin ahvâl-i umûmîsine bir vukûf-ı icmâli hâsıl edebileceği ve ahvâl-i husûsîyelerinden tafsilât veremeyeceği cihetle birinci ikinci kısım kadar târih nokta-i nazarından değeri yoktur. Birinci ikinci kısım ise vâkıa bir kavmin umûmî ve husûsî ahvâlinden bâis olabilirse de söylenen, yazılan bir haberin, bir sözün sıdka, kizbe ihtimâli olduğunu unutmuyarak her işitilen doğrudan doğruya kabûl edivermek sâf-derûnluktan madûd olacağı için yazılan veya naklolunagelen şeyleri doğru ve bî- tarafâne muhâkeme etmek icâb eder bu muhâkeme için ise vâsi bir malûmât uzun bir tettebbuâta lüzûm olduğuna da herkes kânidir.

Târihte bu muhâkeme fikri son zamanlarda pek ileri gitmiş. Çünkü bir kavmin ahvâlinden bahseden müteaddid târihin başka başka verdiği malûmât son zamânlarda müverrihini bu fikre düşürmüş ve fakat kısmen de sû-i istimâle uğramaktan kurtulamamıştır. Muhâkeme, dediğimiz gibi akla mülâyim olan fikre münâsib olan birtakım husûsâtı masa başında uydurarak aklen böyle olması lâzım gelir diye gelişigüzel yazı yazmak veyâhûd dar fikirlik ibrâzıyla daima bir tarafı tezyîf için fikir bulmak manâsına olmadığını herkes bilir. Ve bu yolda yazılanların değeri olmayacağı da pek vâzih anlaşılır târihte muhâkeme müteaddid nakillerin birini diğerine tercihten başka hiçbir şey olmadığını kabûl etmeyen müverrih değildir. Târih-i muhâkemesinde birinci derecede lâzım ve makbûl olan budur. Yoksa taassub, gayret-i kavmiyyet ibtilâsıyla İslâmiyet'in ne sûretle lekelenebileceğini düşünerek târih-i İslâm yazan Avrupalıların veyâhûd onların peyrevleri ve hem-pâları daha doğrusu mürevviç-i efkârlarının onlardan naklen ve tercümeten yazdıkları târihe târih demekten ise tervîç-i maksada hâdim bir roman bir hayâlnâme demek daha münâsib olur. Bir Avrupalının kendi yazıhânesinde eline geçirdiği bazı malûmât-ı târihiyeye ilâve ettiği gayret, taassubdan mütevellid sözler sahîh olarak elde ettiği malûmâtı da alt üst etmekten başka bir şeye hizmet edemeyeceği için biz o gibi yazılara o yolda yazılan sözlere ehemmiyet veremeyeceğimiz gibi târih dahi diyemeyiz. Ve binâenaleyh bu yoldaki muhâkemeye de muhâkeme-i târihiye diyemeyiz.

Muhâkeme-i târihiye için evvelce beyân edildiği veçhile menkûl olan muhtelif rivâyâtın ne akla, ne mesleğe ne de asr-ı hâzıra kıyâsile değil ancak vak'anın hudûsu zamânına nispetle hangisinin doğru olabileceğini düşünüp bulmak ve oldukça doğru olduğu zannedilen rivâyeti tercih etmekten ibârettir, gerçi bir naklin diğerlerine tercih olunabilmesi için birçok esbâb aranıp bulunabilirse de esbâb-ı tercihten en birincisi naklin vak'aya zamân ve mekân itibârıyla kurbiyyeti cihetidir. O hâlde hulefâ-yı Abbasiye zamânındaki vukûâtın o zamanda Bağdat'ta yazılmış bir târihte bir türlü, Endülüs'te yazılmış bir târihte daha bir başka türlü! Bir zamân sonra Avrupa'da yazılmış bir târihte daha bir başka türlü görülürse insân her türlü takayyüdâtan kendini tecrît ettiği gibi hangisinin doğru olduğunu kabûl eder? Elbette zamân ve mekân itibârıyla mahall-i vak'aya karîb olan târihin daha doğru yazacağı pek zâhir anlaşılır.

O hâlde biz zamanımızdaki tevârîhi ikiye ayırmaya mecbûr olacağız da diyeceğiz ki bu târihler ya bilâ-muhâkeme bütün nükûlü câmi olarak yazılmış mufassal târihler olacak veyâhûd ve nükûl içinden birisi bilmuhâkeme tercih olunmuş ve o sûretle yazılmış bir târih-i muhtasardır. Hâlbuki son zamânlarda Avrupa'da yazılmış ve onlardan naklen memleketimizde yazılmaya başlamış birtakım tevârîh görüyoruz ki nükûl-ı târihiyeye büsbütün mugâyir, muhaliftir. Güya şimdiki Avrupalılar bin bu kadar sene evvel geçen Müslümanların mecâlis-i mahremiyetlerine senelerce mülâzemet etmiş de onların hafâyâ-yı kalbiyelerini dahi öğrenmişçe hiçbir nakl-i İslâm olmadığı hâlde onlar hakkında birtakım haberler vermelerini mesela Hazret-i Ömer'in İskenderiye kütüphânelerini yaktı diye ısrar etmelerini; Hazret-i Süleyman aleyhisselâmın isrâfâtından, sefâhâtinden (hâşâ) bahsetmelerini karn-ı cedîdden kurûn-ı vustâ ve evvelîye doğru tesîs ettikleri bir telefon haberi midir? Yoksa son zamânlarda ileri getirilen manyetizm haberi midir? Nedir? Bir türlü târih ıtlâkına şâyân göremediğimiz gibi nereden ve niçin yazıldığına da akıl erdiremiyoruz.

Bizim müverrihler(!) müverrih geçinenler gerçi nakl bulmakta güçlük çekmiyorlar çünkü meftûn oldukları Avrupa'nın her tarafında davasız, delilsiz, naklsiz yazılmış birçok târih ele geçiriyorlar ve her arzu ettiklerini oradan doğruca nakl ile bir târih yazmaya muvaffak da oluyorlar. Fakat böyle avrupa'da gelişigüzel yazılmış târihleri memleketimizde neşretmekte ya bir fikr-i menvîleri var (!) yâhûd târih demek mücerret bir kavim hakkında eğri, doğru bir şey yazılsın da ne olursa olsun manâsına telakkî ediyorlar! Herhâlde bu ikinin birisi. Bir üçüncü ihtimâl dahi yoktur.

Avrupalıların gelişigüzel târih yazmalarına gelince bunu ispât edebilmek için Avrupa'ya gidecek değiliz. Ahvâl-i İslâm hakkında yazdıkları âsârı ulemâ-yı İslâm'ın âsârıyla mukâyese ancak kifâyet eder. İşte Nâmık Kemâl merhûmun ilelebet nâmını ibkâ edecek âsârından birisi olan (Renân) Müdafaası Avrupa'nın İslâmiyet hakkındaki fikrini ispâta ve Avrupa'da böyle gelişigüzel şeyler yazılar olduğuna bir delil!

Zamânımızda yeni yazılan târihlerden oldukça tettebbüâta iktirân etmiş ve bir dereceye kadar nükûle istinâd etmiş bir târih var ise o da İkdâm'ın tefrika ettiği Corci Zidanın Târihidir. Gerçi hatâdan sâlim değilse de hatâ-i beşeriyetin lâzım-ı gayr-ı mefâriki olduğu gibi bir mahsûl-i fikr değil ancak bir netice-i tettebbüât olmasıyla yine iyi, güzel bir târihtir.

Gerçi târih-i İslâm'ın Avrupa'da olduğu gibi muntazam son tarzda yazılmış nüshaları olmadığını ve öyle muntazam târih yazılmadığını ve yazılmadığını biz de itiraf edenlerdeniz fakat târihimizi alt üst etmekte bir manâ göremiyoruz. Bugün târih-i İslâm'ın öyle muntazam yazılabilmesi bir yazıhânedede bir masa başında yazılacak kadar bir şey olsaydı buna şimdiye kadar binlerce cesâret edenler bulunurdu hâlbuki bir vak'ayı tarihe geçirebilmek için birçok tettebbüât-ı târihiyeden sonra bir de muhâkeme lâzım ki: bunun ne gibi fedâkârlıklar ile husûl bulacağını aklı erenler düşünsünler. Garîbtir ki bizde nükûl-ı târihiye ve muhâkeme-i târihiyenin içine târihi yazılan romanlar dahi karıştırılmak sûretiyle târih-i fikr-i mukaddesine bir sû-i istimâl karıştırılmış ve buna vâkıf olmadan herkeste başka bir his uyandırılmaya çalışıldığı da eksik değildir.

İstifâde edecek avâm değil havâstr. Havâs ise bir târihin baştan ayağa tarz-ı tahrîrini beğenir de bir iki yerde yolsuzluğunu görürse hemen tamamının yolsuzluğuna hükmedeceğine şüphe olmadığı için o yolda yazılan târih nâmı altındaki hayâlnâmeler ancak o fikirler dairesinde revâç bulabileceği ve hârice çıkamayacağı için çekilen emeğe yazık demekten başka söz zâiddir.

(Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad). N.100, 5 Rebülevvel 1329 \ 21 Şubat 1326, s.1863-1866)

Tenkit – Tiyatroya Yönelik Eleştiri

Tiyatrolar

Şu sırada efkâr-ı milleti işgâl ile iki taraftan cereyânlar husûle getirecek bir derecede mevzû' bahs ve münâkaşa olan şeylerden birisi de tiyatrolar, bâ-husûs bizim memleketin tiyatrolarıdır. Tiyatro denilince dershâne-i edeb, vesile-i temeddün gibi birtakım yaldızlı unvânlarla nazar-ı millette büyük gösterenlerimiz de eksik değildir. Buna mukâbil ahlâk-ı millette husûle getireceği fenalıkları dermiyân ile büsbütün red ve men' edilmesi tarafına da zâhib olanlarımız vardır. Fakat biz bu tiyatroları bütün deverân eden kıl u kâllara karşı bir eğlence demekten başka hiçbir şey diyemeyiz ve diyemeyeceğiz. Şurasını da unutmadan geçmeyelim ki: Akvâm-ı sâirenin temeddünü, terakkisi tiyatrolarla, oyunlarla, eğlencelerle istihsâl edilmiş değildir. Belki medeniyetin arkasına takıp da sürüklediği beyhûde ve belki muzırr-ı ahlâk şeylerden birisidir.

Biz bunu bütün manasıyla lu'b (oyun) bilip gerek medeniyetin terakkisine gerek ahlâkın tehzibine bir türlü yardım edemeyeceğini katiyen bilmekle beraber biz de, bizim memlekete ait tiyatrolar hakkında bazı sözler söylemek istiyoruz.

Bizim bu zavallı memleketimiz öyle garip, öyle bî-çaredir ki her şeyin iyisi Avrupa'da kalır, fenası bizi, bizim memleketi bulur. Bu, şimdiye kadar bizde bir adet-i kadime olmuş gibidir. Tiyatro denilince bütün manasıyla eğlenceden başka bir şey olmamakla beraber Avrupa'daki tiyatroların hiçbirisi bizdeki tiyatrolara benzemez. Avrupa'da bir tiyatro zemini hazırlayabilmek mutlaka o Avrupa hissiyle mütehasıs, Avrupa ahlâkıyla mütehallik bir adam bulunur. Zemini de o memlekete lâyıık bir sûrette yazar hazırlar mevki-i temâşâya vaz' edilir. Temâşâ edenler kendi memleketlerinin hissiyle mütehasıs olarak şöylece bir eğlenir. Avrupalılar tiyatroya giderken bir kanto dinleyeceğiz, bir kız göreceğiz diye gitmezler. Hem eğleneceğiz hem de hissî, edebî, ahlâkî bir şey göreceğiz diyerek giderler ve herhalde de istedikleri gibi bir şey bulurlar.

Bizim memlekete gelince Avrupa'nın o mükemmel tiyatrolarının icrâsı öyle üç beş kişiyle kâbil olamadığı ve ahâlîmizin tiyatro ne demek olduğunu lâyııkıyla bilmediği cihetle en ziyade müşteri celp eden şeyler oyuncu kızların okuyacağı kantolar, muşakaya dair piyesler, cinâî rollerden ibarettir. Bu gibi şeyler ise gençlerin mukaddime-i mahv ve helâkı olan şeylerdir. Bir genç hangi cereyâna kapılırsa onun

için o yolda bir hayli zaman sürükleneceğini hatırdan çıkarmamalıdır. Avrupa tiyatrolarında gençlerin bu meyl-i faâlânesi nazar-ı dikkate alınarak öyle muaşakaya veyâhûd cinayete dair şeylere ehemmiyet vermezler. En ziyade ahlâk, edep öğretecek piyesleri mevzi'-i temâşâyâ korlar. Vâkıa bizdeki bu tiyatrolar yine Avrupa'dan gelmedir. Fakat bunlar Avrupa'da en adi kimselerin pek ucuz diye girebildikleri veyâhûd ahlâkî, edebî tiyatroları beğenmeyip de böyle kızlara oyunlara meclûp olan süfehâ takımının gittiği tiyatrolardır.

Bizde ise tabii iyisini görmedik ki bu gibi tiyatroların fenalığını, adiliğini anlayabilelim. İşte dediğimiz veçhile Avrupa'nın tiyatro zeminleri Avrupa'nın en âkil adamları tarafından memleketinin menfaat-i mazarratını nazar-ı dikkate alarak yazılır. Bizde de bir Namık Kemâl daha çıkmalı da Vatan yâhûd Silistre romanını yazmalı sonra mevki'-i temâşâyâ koymalı. Memleketin hissiyle mütehassıs vatanın ahlâkıyla mütehallik hâlis Müslüman oğlu Müslüman ve Müslümanlığın son derece bekâsı taraftarı böyle bir edip daha çıkıp da bize böyle tiyatro zeminleri yapsalar da millete şecâat ne demek, ahlâk ne demek, insanlık ne demek olduğunu öğretmek için millî eğlenceler yapsalar biz bunlara yine bir eğlence, bir oyun demekle beraber hâl-i hazırımızdaki tiyatroların âkıbetindeki vehâmeti görmediğimiz gibi belki böyle tiyatro sahnelerinden ders-i ibret alanlar da bulunur diyebiliriz.

Hele Anadolu'nun içerilerine tiyatro nâmıyla giden birtakım şarlatanlar bütün hünerleri marifetleri kız oynatmaktan başka bir şey olmayan tiyatro nâmı altında gezen ahlâk mikropları bî-çare Anadolu'nun henüz açılmamış kız gibi delikanlılarını o allı pullu kızlar kendilerine celp ile müşteri kazanmak için attıkları handeler saçtıkları şiveler ile ne hâle getireceklerini bir kere düşünmelidir de âkıbetin vehâmetini sonra idrâk etmelidir. Çünkü o bî-çare memleketlere henüz medeniyet alâimi olarak başka bir şey girmiyor ancak bu gibi rezâletler giriyor. Neticede de birtakım dedikoduları gürültüleri de mûcib oluyor.

Fazla olarak Anadolu henüz karnını doyuramayacak bir hâldedir. Bir genç sabahtan akşama kadar kazandığını çoluk çocuğuna ittifâk etmeye ve mümkün mertebe yarı aç yarı tok idâre etmeye çalışırken böyle bir şarlatan gelip de o bî-çare gençlere allı pullu kızları gösteriverdikleri gibi iki üç günlük kazancını gelip bir gece eğlencesine döküp giderler. Ama diğer tarafta o bî-çarelerin zavallı ailesi aç kalacakmış kim arar? Taşra belediyeleri bu yüzden beş on para kapmaya bakar. Ahâlînin ahlâkı bozulacakmış kime

ne? Çoluk çocukları aç kalacakmış kim düşünür? İşte yukarıdan beri söylediğimiz şeyler bizce birer hakikat olduğundan bu gibi mazarratları menfaatlerine kat kat faik olan tiyatroların hiçbir vakit memleketimiz için iyilik getiremeyeceğini memleketin mukadderâtını idâre eden erbâb-ı ikânın nazar-ı dikkatlerine arz ederiz.

(Mustafa Safvet \ Ermenekli M. Safvet \ M. Safvet \ M. S (Sad)., N.77, 8 Ramazân 1328 \ 30 Ağustos 1326, s.1490-1492)

Muhâbere

Muhâbere-i Alenîye

Beyşehirî Eyüb Sabri, Ödemişli H (Ha). Remzi Efendilere

Risâlemiz heyet-i tahrîriyesinden Hüseyin Hâzım Efendi'nin evvelki hafta neşrolunan "Konferans – İntikad" unvânlı makalesine müteallik olmak, "Sırât-ı Müstakîm" refikimizin mültezimâne, muharrifâne bir hâlde derç etmiş olduğu mezkûr konferansı intikada mütedâir bulunmak üzere vârit olan makalelerinizi derç edemediğimizden dolayı beyân-ı itizâr eyler ve Hüseyin Hâzım Efendi hakkında şu sûretle ibrâz buyurduğunuz meâsir-i şükrân-güzârîye ayrıca teşekkürler ederiz.

(İmzasız, N.56, 7 Rebûlâhir 1328 \ 5 Nisan 1326, s.1160)

Muhâbere-i Alenîye

Beşiktaş'ta Asâriye Câmi-i şerîfi müezzinlerinden Hafız Mehmed Hayri Efendiye

"Beyânü'l-Hakk"ın geçen haftaki nüshasında vâki "imâm ve müezzin olmamak şartıyla cemâatle namaz kıl" cümlesi hadd-i zâtında vazîfe-i imâm ve te'zînin kutsiyetine, ağırlığına işaret olmak üzere sarf edilmiş sözlerdendir. Hazret-i Ömer'in bilhâssa (radiallahu anh) müezzinliğe teşvîk husûsunda irâd buyurmuş olduğu

yani “umûr-ı hilâfetle kesret iştigâlim olmasaydı bizzat müezzinlik vazîfesini ifa ederdim” sözü cemil-i meşhûdedendir.

(İmzasız, N.58, 21 Rebûlâhir 1328 \ 19 Nisan 1326, s.1192)

İtizâr

Beyân-ı Mazeret

Beyânü'l-Hakk'ın 114. nüshasında kuş resmi bulunduğuna bunun ise gayr-ı münâsib olduğuna dair bazı ihtârât aldık. Kâriilerimizin ihtârlarına teşekkür eder ve mezkûr resmin sehv-i mürettib olarak kullanıldığı ve pek küçük olduğu için görülemediğinden beyân-ı mazeret eyleriz.

(İmzasız, N.116, 28 Cemâziyelâhir 1329 \ 13 Haziran 1327, s.2132)

Rica

Bir Rica

Cemiyetimize ve nâşiri olan Beyânü'l-Hakk'a karşı nezâhatten arî bir lisanla vukû' bulan taarruzâta mukâbelede bulunulmaması insaniyet nâmına rica olunur.

(İmzasız, N.163, 2 Receb 1330 \ 4 Haziran 1328, s.2888)

Tebrik

Iyd-i saîd-i adhânın tebrikini hâvî idârehânemize vürût eden muharrerât ashâbına beyân-ı teşekkür ile bilmukâbele tebrik eyleriz.

(İmzasız, N.138, 19 Zilhicce 1329 \ 28 Teşrînisânî 1327, s.2488)

Teşekkür

Teşekkür

Beyânü'l-Hakk'ın intişârından dolayı beyân-ı tebrik ile âsâr-ı rüfekâ-nevâzı ibrâz eden Sırât-ı Müstakîm ve Şura-yı Ümmet refiklerimize teşekkür ederiz.

(İmzasız, N.2, 16 Ramazân 1326 \ 29 Eylül 1324, s.15)

Teessüf

Bi't-tevfikih teâlî ilan-ı meşrûtiyeti müteakip Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin teşekkülünden beri ahkâm ve ahlâk-ı İslâmiye'yi hasbe'l-tâka neşr ve telkin ve mebnâ-yı meşrûtiyeti tahkîm ve tarsîn husûsuna masrûf olan ve cemiyetler kanûnu mûcibince resmen hükümete itâ eylediği nizâmnâmesiyle beyânnâmesinde münderiç bulunan makâsid-i meşrûa ve kanûniyesini ifa edebilmek için müracaat eylediği vesâitten birisi de ara sıra münasip zamanlarda icrâ-yı vaaz ve nasihatten ibaret olmakla ibtidâ-yı meşrûtiyetten beri Ramazân-ı şerîflerde bu vazifeye alelade devam edegeldiği gibi memleketin bu misillü hidemâta en ziyade muhtaç bulunduğu fevkalade zamanlarda ise bu husûsa bilhassa sarf-ı himmet eylediği herkes nazarında malûm ve müsellemdir.

Sinîn-i sâbika-i Ramazânları'nda bu husûsta daha ziyade itinâyâ lüzûm olmakla beraber bu sene artık hükümetimizin istikrâr etmiş olması Ramazân-ı şerifte vazife-i vaaz ve nasihatın icrâsına daha ziyade itina edeceği memûl bulunduğu cihetle

cemiyetimizce sinîn-i sâbika kadar teksîr-i vâizine lüzûm görülmemiş ve yalnız büsbütün ifa-yı vazifeden geri kalmamak üzere bir iki vâizin cevâmî-i şerîfede münâsip zamanlarda vaaz ve nasihat etmesi tensîb olunmuş ve *Beyânü'l-Hakk* ile ilan edilmişti.

Bu gibi husûsâtta gerek Kanûn-i Esasi ve mâhiyet-i meşrûtiyet itibarıyla ve gerek cemiyetimiz nizâm-nâmesinde münderiç olmak hasebiyle taraf-ı hükümetten ruhsat ve müsâadeye katiyen lüzûm olmadığını bildiğimiz hâlde mahzâ makam-ı Meşîhat'a hürmet ve nezâket-i zamana riâyet edilmek maksadıyla mûmâ-ileyhümânın vaaz ve nasihat edeceklerini makam-ı Meşîhat'a ihbâr etmeyi münâsip görmüş idik.

Şeyhülislâm hazretleri mûmâ-ileyhümün icrâ-yı vaaz etmelerine maatteessüf mûmânaat etmiş olduklarından kavânîn-i meşrûtiyete asla tevfiik edilmek ihtimali olmayan şu hâlet-i hayr-ı ber-endâzâneye beyân-ı teessüf eyleriz.

(Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye, N.78, 15 Ramazân 1328 \ 6 Eylül 1326, s.1498)

İhtâr

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye unvânını takliden (Dersâadet Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiyesi) nâmına bir mühr-i hak ettirerek öteden beriden iâne cemine kıyâm edildiği ve sâbık mabeyn başkâtibi Cevâd Bey'e geceleyin saat altı raddelerinde sivil bir kimse tarafından mezkûr mühür ile mahtûm bir varaka ibrâz edilip cemiyetin bir dârülilm tesis edeceğinden bahisle muâvenet-i nakdiye talep olunduğu ve sahte olduğu yek nazarda göze çarpan mezkûr varaka mûmâ-ileyhin nazar-ı dikkatini celp ettiği cihetle keyfiyeti cemiyetimize ihbâr eyledi.

Hareket-i mezkûre ya dolandırıcılar tarafından veya Volkan'ın bazı kesân cânibinden veya şimdiye kadar kendisine göre ibrâz edebildiği hidemâtıyla az çok şehâmet-i vücûd eden cemiyetimizi lekelemek için bazı garezkârân ellerinden sâdır olmuş olduğundan şüphe edilemeyeceğinden ve şimdiye kadar cemiyetimiz bu yolda iâne cemini mahzûrdan sâlim görmediğinden hem merciinin nazar-ı dikkâtini celp eder ve hem ihvân-ı vatanın böyle dolandırıcılara kapılmamalarını ihtâr ederiz.

Duyuru

Beyânü'l-Hakk'ın Kara Yazısı

Beyânü'l-Hakk'ı bilenler, tanıyanlar bilir ki yegâne sermâyesi ilmî makâlât, icap ettikçe şer' ve kanûna muhâlif hatiâtın ta'cilince bezl-i makderet ile beraber ehemmiyât vazifesi memleketimizde sefil eller, âdî fikirler tarafından ikâ'ına çalışan âteş-fiten ve fesâdı söndürmek lâzım gelen müdâfaa ve nasâyihî ifa etmek için çalışmaktır ki nitekim bu vazifeyi ifadaki mesâisini takdir edebilmek için (*Beyânü'l-Hakk'*ın) üç senelik koleksiyonunu karıştırarak ne yolda hizmet ettiğini anlamak, tahdîş-i ezhânı mûcib şahsiyâta ve sâireye ait ne gibi bir şey bulunup bulunmadığını görebilmek cihetini biz kendimiz durup bizi istemeyenlere bu hakkımızı vereceğiz.

Bu memlekette mukaddesât aleyhinde yazılar yazılırken (*Beyânü'l-Hak*) din mahvoluyor diye müdâfaa etmemiştir. Çünkü din Allah'ın zîr-i zamân kefâletinde mevdû' olduğunu bilirdi. Ancak mukaddesâtın tavsîtiyle vukûa gelmesi muhtemel olan fenalığın, işte hakiki tahdîş-i ezhânın önünü almak için çalışmıştır ki zannederseniz bu bapta (*Beyânü'l-Hak*) gazete kapamak sûretiyle memlekete edilen hizmetten daha çok bir hizmet etmiştir.

(*Beyânü'l-Hak*) öksüz Müslümanların hukuk ve milliyetini müdâfaaya hasr-ı mesâi etmiş, teşettütten, ihtilâftan hatta iğfâlâta kapılmaktan bıkmak usanmak bilmeyen ehl-i İslâm'a bir rehber olabilmek ümidiyle ortaya atılmış bir risâle-i ilmiyedir.

Mazmûnu ilmî, edebî, ahlâkî makâlât ile meşhûn, mesleği daima nâsı hak ve itidâle davetten ibarettir. Biz bu hâle bakıp da (*Beyânü'l-Hak*)ın da başına kapanmak, tatil edilmek gibi bir kara yazının yazılacağını ümit etmez idik. Ümit değil me'mûl etmezdik. Ne çare ki oldu. Sebebini anladık. Tahdîş-i ezhânı mûcib bir şey yok imiş. Ancak Kütahya'da satılarak veyâhût yıkılarak bir yere cem' edilecek medreselerin yıkılması, satılması mugâyir-i şer' denilecek yerde her nasılsa kanûnsuzluk mukâbilinde kullanılmış tek bir kelime düşmüş müdir-i mesûlü, muharriri hakkında takîbât yapılarak bir sûikaste mebnî yazıldığı Dîvân-ı Harb-i Örfî Heyet-i Âdilesince

tahakkuk ederek müdür ve muharririnin beraatine karar verilmiş. Ve nihayet risâlenin de neşrine müsâade edilmiş, âlâ!

Fakat bir kelime için bu kadar külfete görülen lüzûm bizce (tahdîş-i ezhân) gibi anlaşılamayan hakikatlerdendir.

(İmzasız, N.145, 23 Safer 1330 \ 30 Kânûnisânî 1327, s.2586–2587)

Gazetemiz müdürü Fatin Efendi memleketimiz maârifinin vücûduyla müteselli olabileceği erbâb-ı fûnûndan ve ashâb-ı ihtisâstan olduğu malûmdur. Şimdiye kadar gazetemizin müdürlüğünde bulunması, muallimliğini der-ahde eylediği mekâtib-i âliyedeki tedrisâtından evlâd-ı memleketin istifâdelerine az çok mâni' olmaktan hâlî kalmıyordu. Filhakika bu ziyâna mukâbil gazetemiz vâsıtasıyla yine memleketimize ifa etmekte olduğu hidemât da nazar-ı dikkate alınmak lâzım geliyordu. Ne çare ki ahîren riyâzî-i şehrimizin şu iki hizmet arasında tasavvur ettiği düstûr-ı muâdelede meşâgil-i tedrisiyesi kesb-i ruhcân ederek maatteessüf kendisini gazetemizin müdürlüğünden istifâyaya mecbur bırakmıştır. Biz de gazetemize ait olan şu ziyâa muâvenet-i kalemiyelerinin devamı şartıyla rızâ-dâde olduk.

(İmzasız, N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.591)

İhtâr-ı Mahsûs

Gazetemizin hedef-i maksûdu bulunan hizmet-i diniyeyi mümkün olduğu mertebede tamîm maksadıyla bedel-i iştirâsı hakkında geçen hafta vaad edildiği veçhile 27. Nüshadan itibaren icrâsı mutasevver olan tenzilât ber-vech-i ati takarrür etmiş ve itmâmü'l-fâide taşra farkı dahi nazar-ı itibâra alınmamıştır.

Kuruş

Senelik 60

Altı aylık 30

Santim Frank

}
}

İstanbul ve taşra için posta ücretiyle beraber

Senelik 12 60 } memâlik-i Ecnebiye için
Altı aylık 6 30 }

Nüshası bir kuruştur.

(İmzasız, N.26, 7 Rebûlevvel 1327 \ 16 Mart 1325, s.594)

İlan \ Reklam

Saatli Evkât-Nüma Duvar Takvimi

1327 sene-i hicriyesine mahsûs olan kısmı neşredilmiştir. Mahall-i fûrûhtu Mahmûd Bey Matbaasındadır.

(İmzasız, N.12, 27 Zilkade 1326 \ 8 Kânûnievvel 1324, s.272)

Emtia-i Dâhiliye Şirketi

Şirket-i mezkûre tarafından memâlik-i Osmâniye'ye sipariş olunup bu kere kısmen vürûd eden emtiayı Fincancılar Yokuşu'nda Şark Çarşısı'nda bir numaralı mağazada mevki-i teşhîr ve fûrûhte vaz' eylemiştir.

Vatan nâmına şâyân-ı takdir tebcîl olduğu kadar memleketin hayât-ı iktisâdiye ve istikbâliyesine matûf ve Osmanlı sanayinin istihsâl-i refâh ve saâdetlerine mevkûf bir emel takip etmekte olan şirket-i heyet idâresinin bu bâptaki mesâisi her türlü sitâyişin fevkindedir.

Hamiyetperverân vatana şunu ihtâr ederiz ki: Mensûcât ve mamulât-ı dâhiliyemize gösterilecek rağbet, âgûş-ı hayât-bahşâsında insanlığımızı idrâk ile yaşamaya başladığımız şu fakir, şu muhtaç-ı memleket nâmına bir hizmettir.

(İmzasız, N.25, 29 Safer 1327 \ 9 Mart 1325, s.592)

Sâbık Gümülcine Mebûsu İsmail Bey

Meşrûtiyetin bidâyetinden beri gerek Meclis-i Mebûsân'da ve gerek hâriçte ibrâz ettiği iktidâr ve ilm-i hukuktaki ihtisâsıyla bir şöhret-i fevkâlâde kazanmış olan Gümülcine mebûs-ı sâbıkı İsmail Beyefendi bu kere Sirkeci'de Yeni Postahâne karşısında Erzurum hânında dâire-i mahsûsada icrâ-yı vekâlet etmekte olup hukukunun ziyâadan vikâyesini arzu edenlere mûmâileyhi tavsiye etmeyi bir vazîfe-i kadr-şinâsî addederiz.

(İmzasız, N.160, 10 Cemâziyelâhir 1330 \ 14 Mayıs 1328, s.2840)

İlan \ Reklam - Matbaa İlanı

Âhiren küşâdına muvaffak oldukları, "Tevsî'-i Tabâat" Matbaası her türlü kitap ve risâle ve gazete tab' eder ve mürâcaat eden zevât-ı kirâmın gerek nefâseti ve gerek ehveniyeti cihetinden memnun kalacaklarını temin eylemekte bulunduğundan kitap ve risâle bastırmak isteyen zevâta matbaa-i mezkûre tavsiye ve ilan olunur.

(İmzasız, N.156, 12 Cemâziyelevvel 1330 \ 16 Nisan 1328, s.2776)

İlan \ Reklam – Risâle İlanı

Âşiyân

22. nüshası intişâr etmiştir.

Devr-i mesûd-ı inkılâb bizi fevkâlâde nefis ve emsâlsiz bir risâleye mâlik kılmıştır o da Âşiyân risâlesidir. Her hafta muntazaman 32 sahîfe intişâr eden bu risâle memleketimizin en marûf ve en meşhûr muharrirleri tarafından neşredilmektedir.

Âşiyân, dinî, edebî, ilmî, ahlâkî, felsefî, siyâsî, fennî olmak hasebiyle herkes için faydalıdır. Sanat-ı kitâbetten behre-dâr olmaları elzem olan maârif-perver zevât için Âşiyân fevkâlâde mûcib-i istifâdedir. Hâdim-i ilm ve marifet olan bu risâle-i güzîdeyi bilumûm erbâb-ı maârife tavsiyeyi vecâib-i kadr-şinâsîden biliriz.

Mündericâtı

Tiyarto: [Mâzi ve Âti] Said Hikmet – şiir: [Firkatte] Cenâb Şahâbettin – Hayât ve Hidemât-ı Meşâhirden: [İmâm Gazâlî'nin Hayat ve Âsârı – Mâ'bad] İbn Hazım Ferîd – şiirler: [Ufuklarım] Mehmed Asım – [Geceler] A. Cevdetî – [Tuhfe-i Mahmîdet] Mustafa Namık – mütercim-i roman [Afv] İsmail Müştâk.

Taşra için seneliği 90 kuruş altı aylığı 50 kuruştur. İdârehânesi Cağaloğlu'nda daire-i mahsûsadır.

(İmzasız, N.20, 23 Muharrem 1327 \ 2 Şubat 1324, s.464)

İlan \ Reklam – Kitap İlanı

Alay müftüsü İçelli Şakir Efendi'nin tarafından tertip edilip Tetkîk-i Müellefât'ın tasdikiyle sâha-i intişâra vaz' olunan “İrşâdü'l-Gâfilîn” nâm eser dinî, ahlâkî ve bilhâssa Ramazân-ı Şerîf'te talebe-i ulûmun ihtiyâcına elverişli mühim bir eser olduğu için kariîn-i kirâmımıza birer tane edinmelerini tavsiye ederiz.

(İmzasız, N.88, 3 Zilhicce 1328 \ 22 Teşrînisânî 1326, s.1677)

İlan \ Reklam – Mecmua İlanı

Donanma

Donanma-yı Osmânî Muâvenet-i Milliye cemiyet-i muhteremesi tarafından ayda bir defa neşrolunmak üzere “Donanma” ismi altında fennî, edebî, ahlâkî musavver bir mecmûa âlem-i matbûata ithâf buyurulmuştur.

Pek ulvî bir himmet ve ihlâs ile sâha-i istifâdeye vaz’ olunan bu mecmûa-i müfide herkesin istifâde edeceği makâlât ve âsâr ile muvaşşah bulunduğundan mütâlaasını umûma tavsiye eder ve devam-ı intişâr ve muvaffakiyatını an-samîmü’l-kalb temenni eyleriz.

(İmzasız, N.57, 14 Rebûlâhir 1328 \ 12 Nisan 1326, s.1176)

Kitap Tanıtımı

İzâhü’l Cinâyât fi Ahkâmü’l Kısas ve’d Diyât

Kısâs ve Diyât ve sâir ahkâm-ı ukûbâta dair fetva emini ve Mahkeme-i Temyîz Reisi esbak Ömer Hilmi Efendi merhûmun (Mi’yâru’l A’dâle) nâm eser-i bihterinin menkûl-ı anı ve meahizlerini câmî ve birçok izâhât ve fevâidi muhtevî olarak nüvvâbdan Ömer Azmî Efendi’nin tahrîr ve telfikine muvaffak olduğu işbu kitap Fetvâhâne-i Âlî’den tasdik ve makâm-ı celîl-i meşihat-penâhîden takdir buyurulmuş olmakla ilk defa olarak bu kere tab’ ve neşrolunmuştur.

Merkez-i tevzîi: Bâb-ı Âlî caddesinde Uhuvvet Matbaası kütüphânesidir

Fiyâtı 10 kuruştur.

(İmzasız, N.75, 23 Şabân 1328 \ 16 Ağustos 1326, s.1465)

Risâle Tanıtımı

Âsâr-ı Münteşire – El-Menâr

Trablus Şam ulemâsından Reşîd Rızâ Efendi'nin Mısır'da Arabiyü'l-ibâre neşretmekte olduğu (El-Menâr) risâlesinin on üçüncü cildinin dokuzuncu ve selh-i Ramazân 1328 tarihli cüz'ü intişâr etmiştir. Risâle-i mezkûre ayda bir defa intişâr edip bir seneliği on iki cüz' ve her cüz'ü seksen sahifedir. Memâlik-i Osmâniye için abone bedeli üç buçuk riyâl ve hâriç için yirmi franktır. Mezkûr risâle on üç seneden beri intişâr etmekte olup birçok hakâiki câmiidir. İdârehânesi (Mısır İdâretü'l Mecelletü'l-Menâr) unvânıyladır. Geçen mâh intişâr etmiş olan nüshasının mündericâtı ber-veç-i âti zikrolunur.

1 et-Tefsîr

وفيه بحث ادخاض القول بان الله يكلف بالمحال وتعريف
السكران ، تفنيد المقلدين ، قرب الصلاة حالة السكر
والمرور من المسجد والمنكث فيه للمحدث ، الغسل والوضوء
للصلاة ، التيمم قيامه مقام الوضوء والغسل ، جعل
المذاهب اصلا وانقران فرطا ، بحث مشقة الغسل والوضوء
في السفر ، رخصة التيمم للمسافر والمريض ، معنى التيمم

- لغة ومحله وتيمم المسافر والمقيم واعداد الصلاة ، التيمم خوف
البرد ، وبحت دقيق في حكمة التيمم
٢ بحث الخلاف بين المذاهب (العقائد)
٣ الفسق العلني والدستور (مقاله)
٤ مضار البغاء ومفاسده
٥ حجاب المرأة في الاسلام
٦ الخمسة واثنته ، والهمسة في الاصول الخمسة (كتابان)
٧ درس على كتاب الدارس في المدارس (خطبه)
٨ حيات الزينو نبين (مقاله)
٩ السيد جمال الدين والاستاذ الامام
١٠ الخلافة والجامعة العثمانية

(İmzasız, N.81, 13 Şevvâl 1328 \ 4 Teşrînievvel 1326, s.1560)

Vefeyât

Ziyâ'-ı Âzim

Fuhûl ve muhakkakîn-i ulemâ-yı İslâmiye'den ve ecille-i ricâl-i ilmiyeden esbak ders vekili Ahmed Âsım Efendi enfâs-ı madûde-i hayâtiyeyi ikmâl ederek geçen Salı gecesi Erenköyü'ndeki köşkünde âzim-dâr-ı âhîret olmuş ve na's-ı mağfîret-i nakş-ı ihtifâlât-ı fâika ile kaldırılarak Fâtih Câmi-i şerîfinde binlerce Müslimîn, ulemâ, talebe-i ulûm hâzır olduğu hâlde cenâze namâzı ba'de'l-edâ şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i padişahî mücibince câmi-i şerîf mezkûr hazîresinde ihzâr kılınan makbereye defn ile rahmet-i İlâhîyeye tevdi' kılınmıştır.

Merhûm müşârünileyh ulûm-ı akliyye ve nakliyeyi câmi' ve asr-ı ahîrin yetiştirmiş olduğu ulemânın tevhîd ve ferîdi olması ve fezâil-i ulviye, saffât-ı kemâliye, ahlâk-ı ber-

güzîde ile muttasıf bulunması hasebiyle ziyâ'ı mahâfil-i ilmiyede azîm teessürlerle telakki olunmuştur.

Merhûm müşârünileyh birçok seneler tedrîs-i ulûm ile meşgûl olup üç defa icâzet vermiş ve yetiştirdiği telâmizin kısm-ı küllîsi İstanbul'da tedaris-i ulûm ile iştigâl ederek icâzet vermeye muvaffak oldukları gibi bazıları da mühim mevkileri işgal etmektedirler.

Merhûm müşârünileyh birçok memuriyetlerde bulunduğu gibi tûl-ı müddet ders vekâletinde bulunarak iffet ve istikâmetini metânet ve sebâtını son derece muhâfaza etmiş ve devr-i sâbıkın seyyiâtına karşı metîn bir yürekle, saf ve nezîh bir vicdanla açık ve pak bir alınla muhâfaza-i nâmûs ve haysiyet etmiştir.

Nezâhat ve saffet-i ahlâkiyesi, ilm ve fazlı hakkında ne denilse kemâ-yelîk ifa edilemez. İlmiyle âmil, ferâiz-i diniye ve sünnet-i seniyyeye müdâvim, müteşerri', mütedeyyin idi.

Sabâvetinden beri kahveye gitmemiş ve ednâ bir vaktini bile beyhûde geçirmemiş daima mütâlaa ve tedrîs ve memûriyetini ifa ile meşgûl olmuş ve lisânından mâlâya'nî sâdır olmamış ve müddet-i ömründe mükeyyifât istimâl etmemiş olduğundan meclisinde bulunanlar huzurunda kemâl-i edeb ve hürmetle ahz-i mevki etmeye mecbur kalırlardı.

Meclisinde bulunanların şer-i şerîfin ulemâ meclisine müdâvemet etmenin fazîleti hakkındaki beyânâtın hikmetini behak takdîr ederlerdi.

Meclisinde musâhabet-i âmîyâne, gıybet, mâlâya'nî gibi şeyler katiyyen sebkât eylemez, daima ilmî bahisler, ulemâ-yı sâbıkîn ve selef-i sâlihînin ahlâk ve evsâfından bahis, hâzırûna nasîhatler icra bu vesîle ile herkesin kalbine bir teessür ilkâ edip huzûrunda bulunanlar girmezden evvelki hallerinin âdetâ tebeddül ve tagayyür eylediğini hissederek çıktıklarında bir âh-ı tahassürle "Cenâb-ı Hak bu gibi âlimleri eksik etmesin" derlerdi.

Velhâsıl müşârünileyhin vücûdu ilmiyenin bâis-i fahr ve şerefi olup üfûlundan dolayı teessür ve teessüf etmedik kimse kalmamıştır.

Cenâb-ı Hak müşârünileyhi garîk-i lücce-i canân ve mazhar-ı afv ve gufrân eylesin âmin.

Telâfisi gayr-ı kâbil olan bu ziyâ'-ı azîmden dolayı bilumûm Müslimîn, ulemâ, talebe-i ulûma ve alelhusûs hem tilmizi ve hem de damadı bulunan ser muharririmiz Mustafa Sabri Efendi'ye vesâir aile-i keder-dîdesine beyân-ı taziyyet eyleriz.

Merhûm müşârünileyhin destres olduğumuz tercüme-i hâlini ber-vech-i âti derc eyleriz

1253 târihinde Gümülcine'ye tâbi' Terziviran karyesinde tevellüd edip mukaddemât-ı ulûmu memleketinde okuduktan sonra 1262 târihinde li-ecli't-tahsil Dersaadet'e gelerek Fâtih dersiâmlarından ve meşâhîr-i ulemâdan karîn-i âbâdı Abdurrahman Efendi merhûmun halka-i tedrîsine devamla ikmâl-i nush edip fûnûn-ı şitâdan icâzet aldıktan sonra 1279 tarihinde yirmi yedi yaşında olduğu hâlde câmi-i şerîf-i mezkûrde tedris-i ulûma bed' eylemiş ve 1280 tarihinde Bâb-ı Fetvâda icra kılınan Rûus imtihanında ispât-ı ehliyet etmesine mebnî İstanbul Rûus hümâyûnuna nâil olmuş 1282 târihinde Huzur-ı Hümâyûn Ders Şerîfi Muhâtaplığa tayîn 1292 tarihinde huld-âşiyân Sultan Abdülaziz hazretlerinin huzûr-ı şâhânelerinde takrîr etmiş olduğu ders-i şerîf mahzûziyet-i sinniyeyi mûcib olmasına mebnî Meclis-i Tetkîkât-ı Şerîat azâlîğe tayîni ve maaşının da iki bin kuruşa iblâğı husûsuna irâde-i padişâhî şeref-sâdır olmuştur.

1292 tarihinden 1300 tarihine kadar Bâb-ı Vâlâ-yı Meşîhatpenâhi'de icrâ kılınan bilumûm imtihanlarda mümeyyizlik vazifesinde ve fahrî olarak meclis-i intihâb hükâm azalığında bulunmuştur.

Kendisinin malûmâtı olmadığı hâlde 3500 kuruş maaşla Eyüp Mahkeme-i Nizâmiyesi Riyâsetine tayîni hakkında irâde-i seniyye şeref-sudûr buyrulmuş ise de neşr-i ulûma olan arzusu hasebiyle memûriyet-i mezkûresinden istifâ eylemiştir. Otuz üç sene Huzur-ı Şâhâne Ders Şerîfi mukarrerliğinde bulunduğu gibi 1297 ve 1308 ve 1314 târihinde üç defa üç yüzü mütecâviz talebe-i ulûma icâzet vermiştir 1300 senesinde bi'l-irâde-i seniyye ders vekâleti hizmet-i müftehiresine tayin buyurularak yirmi beş sene îfâ-yı hizmet ettikten sonra âriza-i vücûdiyesinden dolayı istifâsı vukû' bulmuş tevârih-i muhtelifede Haremeyn İstanbul, Anadolu, Rum ili pâyeleri ve üçüncü birinci Mecîdî ve birinci Osmânî nişan-ı âlîleriyle gümüş-i imtiyaz ve altın-ı liyâkat madalyaları ihsân buyurulmuştur.

Uryânizâde Ahmed Es'ad Efendi'nin zaman-ı meşîhatında Hamidiye Medresesi için ber-mutad icrâ kılınan imtihânda fûnûn-ı şitâyâ müteallik tertip ettiği esile ve ecvibeyi hâvî imtihân risâlesiyle Bodrumî Ömer Efendi'nin zaman-ı meşîhatında icra kılınan Rûus

imtihanı risâleleri tab' ve neşrolunmuş ve başkaca bazı risâleler dahi tertîb etmiş ise de tab' ve neşrine muvaffak olamamıştır.

(İmzasız, N.118, 13 Receb-i Şerîf 1329 \ 27 Haziran 1327, s.2163–2164)

Tercüme Eserler - Mektup

Şark Buhrânı ve Esbâb-ı Hakikiyesi (Tayms Gazetesi Muhbir-i Mahsûsunun Üç Kıt'a Mektubundan Mütercemdir – Birinci Mektup)

Bundan bir mâh mukaddem Londra'dan Paris'e azimet eylemişim. Şehre muvâsalat eder etmez Avusturya ve Macaristan sefiri Kont Gevenhuller'in bir gün mukaddem Bosna ve Hersek kıtalarının Avusturya memâlikine ilhâk olunduğunu mübeyyen imparator Fransuva Jozef'in bir kıtanâmesini Fransa reis-i cumhûruna takdim etmiş olduğu ve Bulgaristan prensi Ferdinand'ın ferdâsı günü ilân-ı istiklâliyle Bulgar çarı unvânını ihrâz eyleyeceği haber-i hayret-engizi vâsıl-ı sem'-i ittilâ'im oldu. Bunun üzerine Berlin Viyana ve Sen Petersburg şehirlerini ziyaretle ora mahâfil-i siyasiyesince işbu iki fi'l-i kanûn-şikenâne yüzlerinden tahaddüs eden Avrupa buhrân-ı azîminin sûret-i inkişâf ve cevelânı ne sûretle takip ve tetkik olunduğuna dair malûmât-ı vâsıa istihsâl eyledim. Buhrân-ı mezkûrun hudûs ve zuhûru hakkında birçok hakayika muttali' olduğum sırada fevkâlâde hâiz-i ehemmiyet ve şimdiye kadar emsâli görülmedik bir hâdise ser-nümâ-yı zuhûr oluverdi. Gerçi bu hâdisenin hadd-i zâtında buhrân ile doğrudan doğruya münâsebeti yok idiyse de onun inkişâfı husûsunda fevkâlâde hâiz-i ehemmiyet bulunmuştur. İşte şu hengâmda şark ufk-ı siyasinin bazı muzlim nikatını tenvir etmek ve bu sûretle Avrupa ahvâl-i hâzıra-i cedîdesinin en celî nikatını meydan-ı vuzûha vaz' eylemek üzere bazı teşebbüsât icrâsına kıyâm etmek zamanının hulûl eylediğini his ve takdir eyledim. Memâlik-i mahrûsa-i Osmâniye'nin iki vilâyetini teşkil eden Bosna ve Hersek kıtaları 1878 tarihinden beri bütün Avrupa devl-i muazzaması beyninde münakid Berlin muâhedenâmesinin yirmi beşinci maddesi mûcibince ve 1879 tarihte madde-i mezkûre ahkâmının tatbik ve icrâsını teyiden Devlet-i Aliye ile Avusturya beyninde akd olunan husûsî bir mukâvelenâmeye tevfikeyen idâre olunmakta idi.

Yine Berlin muâhedenâmesinin aynı maddesi, Yeni Pazar sancağı dâhilinde mârr-üz-zikr vilâyetin cihet-i cenûbiyesine tesâdüf eden kıtada asâkir-i muhâfaza bulundurmak hakkı Avusturya hükümetine bahş ve itâ ediverdi.

Avusturya'ya itâ kılınan işbu müsâadât teklifi Berlin kongresinde İngiliz murahhasları tarafından ileri sürülmüş ve hatta bugün Viyana'da beyân olunduğuna bakılırsa mezkûr murahhaslar o zamanlar şimdiki ilhâka bile rûy-ı muvâfakat göstermeye müheyyâ bulunmuşlardı. Fakat Prens Bismark hâtırât-ı husûsiyesinde Avusturya ve Macaristan'ın bu iki vilâyetteki vaziyetinin esbâb-ı hakikiyesi 15 Kânûnisâni sene 1877 tarihinde Rusya ile Avusturya beyninde sûret-i hafiyede akd olunan bir mukâvelenâmede tayin ve tasrih kılınmış olduğunu yazıyor. Bu mukâvele-i mün'akide mûcibince Rusya, Devlet-i Aliye ile vukû' bulan muhârebesi hengâmında Avusturya ve Macaristan hükümetinin bî-teraflığını satın almış ve Avusturya ve Macaristan da Sırbistan'ın muâvenetiyle Rusya aleyhine yapmak istediği hâlde muvaffak olamadığı bir teşebbüse Rusya'nın muvâfakatını temin eylemiş bulunuyordu. Maazâlik otuz seneyi mütecâviz müddet zarfında bu işte Rusya ve İngiltere'nin politikasını idâre eden şu mülâhazât-ı siyasiye şimdi tamamıyla bertaraf olmuş ve o günlerde yapılan veya yapılması arzu edilen şeyler bugünkü ahvâl üzerinde bir tesir ve nüfûz hâsıl edecek kuvvet iktisâp edememiştir. Yalnız mülâhazât-ı mezkûre devl-i muazzama tarafından imza olunan muâhedenâmelerin tetkik ve tenvirinde nazar-ı dikkate alınabilirse o zaman taht-ı işgâle alınan iki vilâyetin mukâvemet-i melhûzesini tesirsiz bırakmak ve ahâlîyi tatmin ve teskin etmek için Avusturya ve Macaristan hükümeti büyük bir orduya arz-ı ihtiyaç ediyordu. Fakat o muhârebe-i müthişe hitâm bulduğu gibi vilâyât ahvâlinden yakın zamanlara gelinceye değin o derece ehemmiyetle bahsolunmamış ve bu sükût Avusturya'nın tatbik eylediği usûl-ı idârenin o memâlikte temin-i saadet ve umrâna ve memnuniyet-i ahâlîyi istihsâle kâfil olduğunu zannettirmiş idi.

Hâl bu merkezde cereyân ederken bundan iki mâh evveline gelinceye değin Avusturya ve Macaristan'ın öteden beri şarka doğru ilerlemek ve Balkan havâlisinde açmış olduğu bir kapıdan adalar denizine kadar tevsi'-i memâlik etmek husûsunda takip eylediği siyaseti malûm olmasına rağmen İmparator Fransuva Jozef'in ahir eyyâmında havâli-i mezkûre ahvâl-i hâzırasını ihlâl etmek sûretiyle Avrupa sulh ve müsâlemetini tehlikeye koymaya teşebbüs edeceğini kimse hâtırına getirmez idi. Bu bâbda hâsıl edilen ilk telaşı geçen baharda Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nâzırı Baron Fun Ernetalik Yeni Pazar

sancağı dâhilinden geçerek Baltık denizine müntehi olmak üzere sevkü'l-ceyş-i askerîce fevkâlâde hâiz-i ehemmiyet bir demiryolunun tayin-i güzergâhı müsâadesini zât-ı şâhânedan istihsâl eylediği zaman kopmuş ve bütün Avrupa'ya aks-i endâz olmuştu. Mamafih bu havf ve endişe tedrici her tarafa intişâr ve teessüs etmiş ve efkâr-ı umûmiye Baron Fun Ernetalik Avusturya'nın hareket-i vakıasıyla Sen Petersburg'da adem-i emniyet tohumunu ekmiş olacağı noktasında içtimâ' eylemişti. Lakin bazı işâ'ât-ı evveliyeyi müteâkip 3 Teşrinievvel sene 1908'de birdenbire mârr-üz-zikr iki vilâyetin Avusturya'ya ilhâk olunacağı haberinin ilânı sâikazede olmuşçasına tesir eyledi. Bu ilânın Avrupa efkâr-ı umûmiyesinde husûle getirmiş olduğu tesir Bulgaristan'ın ilân-ı istiklâliyet eylediği haberiyle bir kat daha kesb-i şiddet etti. Bu iki haber bağıtaten vâki' oldu ve hiç hoşâ gitmedi. Eğer hâdisât-ı vâkıa devr-i sâbıkın Makedonya'da devam eden sû-i idâresi yüzünden Sofya ve Dersaadet kâbineleri arasındaki münâsebâtın günden güne gerginlik peydâ eylediği hengâmda, yani bundan birkaç sene evvel zuhûr etmiş olaydı ihtimâl ki bir mazeretle tefsir olunabilirdi. Hâlbuki bir kudret-i sehârâne ile memâlik-i Osmaniye'de idâre-i cedide teessüs ederek Makedonya'daki Bulgarlar temin-i asayiş ve hukuk eyledikleri hâlde Bulgaristan'ın Devlet-i Aliye'ye karşı böyle bî-muhâbâ bir tecâvüze tasaddî eylemesine hiç intizâr olunmazdı.

Bu iki hâdisî beyinde ne gibi irtibât ve münâsebet mevcûddur?

Avusturya ve Macaristan hükümeti bu bâbda yalnız bir tesâdüf vukuunu iddiâ etmekte ise de bazen tesâdüfâtın kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle ihzâr olunduğu da vâkidir.

Prens Ferdinand 24 Eylül sene 1908 Peşte şehrinde bir krala mahsûs merâsim ve ihtirâmât ile kabûl olunduğu ve Baron Fun Ernetal ile tûl-ı müddet icrâ-yı müzâkerât eylediği zaman bu mesâilin mevzu'-i bahs ve müzâkereye konulmadığını ve bu işlerin oraca tetkik ve tesviye olunmadığını zan ve kabûl etmek maddeten mustahildir. Sadece bir tesâdüf olmak lâzım gelse Viyana hükümetinin resmi mürevviç-i efkârı olan Fermedenilat Gazetesi ilân-ı istiklâlin ferdâsı günü Prens Ferdinand'ın hareket-i vakıasını açıktan açığa takdir yollu yazdığı uzun makaleyi hazırlamak için vakit bulamaz ve Avusturya hükümetinin Bulgar istiklâlini tanınması bundan otuz sene mukaddem Bulgarların tahlisine hizmet eylemiş olan bir devlet tarafından hemen tasdik olunacağı mütâlaasından münbais olup bu da Bosna ve Hersek ilhâkının Rusya'ca hoşâ gitmeyeceğine mukâbil bir cemile makâmında telakki olunacağı zemininde idâre-i kelâm etmemesi iktizâ ederdi.

Rusya hükümeti Bulgarların uhûd-ı mevcûdeyi nakz etmek husûsunda gösterdikleri küstahlığı nazar-ı müsâmaha ile görerek ilân-ı istiklâlini hemen tasdik etmek istemiş olsaydı Avusturya ve Macaristan tarafından yine bu tarzda vukûa getirilecek bir harekete karşı istisnai bir hatt-ı hareket ittihâzı Rusya için müteassir olurdu. Rusya'nın Avrupa'ca bu meselenin tesviyesine iştirâkten imtinâ' edeceği hakkında Baron Fun Ernetal tarafından yapılan hesâbın pek hata-âlûd ve vehâmet-engîz olduğu meydândadır.

Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nâzırıyla Prens Ferdinand beyninde bir itilaf-ı kati' vücûdu her güne iştibâhtan âzâde olmakla beraber Prens Ferdinand'ın son dakikada Avusturya'yı tayin olunan zamanda harekete icbâr eylediğine birçok şevâhid mevcûttur. Efkâr-ı umûmiyeyi icrâsı mukarrerü'l-hâk keyfiyeti hakkında ihzâr etmek mütâlaasıyla Hâriciye Nezareti'nin teşrîn-i evvelin nısf-i ahîrinde içtimâ' edecek olan Avusturya ve Macaristan delegasyon meclislerinde beyânât-ı mühimmede bulunacağına dair Avusturya'da bazı ihbârât ve işâât vukûa getirildi. Baron Fun Ernetal bu tertibi mevki'-i tatbik vaz' etmek için o tarih kararlaştırılmamış olsaydı birkaç defa böyle heyecan-engiz bir vaka hakkında alenen deverân eden şâyi'âtı sûret-i katiyede tekzip etmek gibi son derecede tehlikeli bir mevkiye kendini vaz' eder miydi?

Bu ahvâl için mâhiyet-i hakikiyesini tenvir ve izâh eylemektedir. Mazelik Prens Ferdinand takip eylediği sergüzeşte Avusturya'nın muvâfakatını istihsâl eylediği emr-i bâhirdir. Kendi vükelâsı ise demiri tavında dövmek lüzûmunu tavsiye eylemişlerdir. Fakat o sırada Devlet-i Aliye ile bir münâzaaya sebebiyet hâsıl eylemek için ortada yegâne vesile teşkil eden demiryolu tatili hitâm bulunca yine demir soğuk olarak dökülmek iktizâ ediyordu. Prens bu işi iyice tetkik eyledi. Nihâyet Macaristan'da dalmış olduğu bir gafletten birdenbire ikâz olunarak netâyic-i malûmeyî istihsâl etmek üzere Bulgaristan'a müteazim oldu. Hâlbuki Avusturya, Bulgaristan'ın hareketiyle acelelen nâbimevsim bir iş yapmayı bi't-teemmül ona göre hareket ve bu işte Bulgaristan'ı ikinci olmak üzere takibe mecbûr kalmayabilirdi. İşte Prens Ferdinand bu noktayı düşünüp taht-ı temine aldırıldı. O sûretle ki Baron Fun Ernetal dehşetli şerikini bilâ-tehir takibi de mudtarr kalmıştı.

Şu nazariyât sade bir muâmeleye müstenit değildir. Bu işlerde iyice tetkik edilmiş mantık ve istihsâl edilen malûmât ile tezâhür edebilecek bazı vukûât-ı mühimmeden ve onların serzede-i zuhûr oldukları tevârihinin dikkatlice tatbik ve muâyenesinden istihsâl kılınan hakâyık münderiçtir.

Nitekim bu maddede Baron Fun Ernetal o kadar yanlış bir hesâp yapmıştır ki bundan gayet vehim netâyiç belirmiştir. Çünkü mumaileyhin isticâl-i vâkiinden mütevellit ahvâl-i gayr-ı maraziye güya ilhâk keyfiyetinin evvelce Rusya ve İtalya'ya ihbâr olunarak her iki tarafın muvâfakatları istihsâl kılınmış olduğuna dair hilâf-ı hakikat vukû' bulan beyânâtın davet eylediği hiddet ve şiddet ile bir kat daha dûçâr-ı vehâmet olmuştur. Bugün anlaşılıyor ki (Boşlâiv) de Baron Fun Ernetal ile Mösyö İzvolski beyninde vukûa gelen mülâkatta ilhâk meselesi bir sûret-i umûmiyede olmak üzere tetkik ve münâkaşa edilmiş olduğu ve Mösyö İzvolski bunu az çok bir istikbâlde hallolunabilecek bir mesele şeklinde mütâlaa eylediği malûm ve müsellemdir.

Mâ'badı var

(Tayms Gazetesi Muhbiri, N.8, çev: Belirtilmemiş, 27 Şevvâl 1326 \ 10 Teşrînisânî 1324, s.174-176)

5. SONUÇ

Cemiyet-i İlmiye-i İslâmiye'nin yayın organı olan Beyânü'l-Hak, uzun yıllar ve düzenli aralıklarla – istisnalar hariç – her Pazartesi günü yayımlanmıştır.

Beyânü'l-Hak'ta yer alan imza sayısı oldukça fazladır. Çoğunluğu müderris, dersiâmm, muallim ve ilim talebesi olan toplamda 325 imzaya rastlanmıştır. Mecmuada 708 adet İmzasız yazıya rastlanmıştır. Bu yazıların çoğunluğu İhtar, Duyuru, Şiir, Haber, Mektup, Nutuk gibi türlerde yer almıştır.

Mecmuada kamuoyu bilincini arttırmak için siyaset, ahlâk, din, edebiyat, tarih, tenkit, medeniyet, ekonomi, askeriye, sosyal meseleler, sağlık, gündelik haberler, İslâm âleminin ahvali ile alakalı pek çok yazıya yer verilmiştir. Bu yazılar *Âlem-i İslâmiyet*, *Kısm-i Edebî*, *İçtimaiyat*, *Müteferrika*, *İntikadat*, *Siyasiyat*, *Kısm-i Ahlâkî* ve *İçtimâî*, *İcmal-i Dâhili* gibi konu başlıkları altında yayımlanmıştır.

Döneminde neşredilen çoğu yayın organında olduğu gibi Beyânü'l-Hak'ta da edebiyata, edebî eserlere yer verilmiştir. Mecmuada telif ve tercüme olmak üzere toplamda 325 şiire rastlanmıştır. Çoğunluğu ilmî temalı olan şiirlerin yanı sıra tabiat, ayrılık, sevgi, aşk, ölüm, hüzn, vatan, tarih, eğitim konulu şiirler ile hem dönemin hem de edebiyat tarihinde yer edinmiş Hersekli Arif Hikmet, Kemâlzâde Ali Ekrem ve Muallim Naci gibi şairlerin şiirlerine nazîreler de bulunmaktadır. Mecmuada bilhassa Tâhirü'l Mevlevî'ye ait çok sayıda şiir bulunmaktadır. Ayrıca Fars ve Arap edebiyatından örnekler de mevcuttur.

Beyânü'l-Hak mecmuasında çeşitli konularda pek çok deneme neşredilmiştir. Bu denemelerde vatan sevgisi, mazi ve istikbal kaygısı, ferda ve ahiret mutluluğu, Şark ve Garp, nefis muhasebesi, beşerin gaflete düşmesi, cehalet, hürriyet, müsavat, tabiatın mevsimle beraber değişimi ve kişide uyandırdığı hisler, ölüm mevzu bahsedilmiştir.

Mektup türünde ise çeşitli içeriklere sahip yazılar neşredilmiştir. Dil ve edebiyatla alakalı mektuplarda Türk dilinin önemi vurgulanmıştır.

Mecmuada tenkit içerikli yazılar bir hayli fazladır. Büyük çoğunluğunun 1912 yılında yayımlandığı tenkit türündeki yazılar; edebiyat ve dile, din adamlarına, muhtelif yayın organlarına \ eserlerine, eğitim ve talebelere, toplumsal hayata ve kişilere, tiyatroya, yönetime, alınan kararlara, çeşitli kurum ve kuruluşlara yöneliktir.

Beyânü'l-Hak'ta biyografisiyle döneme ışık tutacak şahsiyetlerin hayatı, başarıları ve sahip oldukları bilgilerinin ehemmiyeti mevzu bahis edilmiştir. Hayatı yazılan kişiler genellikle devlet adamları, şeyhülislâmlar, hattatlar ve âlimlerdir.

Başta ilim talebeleri olmak üzere mecmuanın okuyucularına da fayda sağlaması açısından çeşitli ilmî konulara değinilmiştir. Mecmuada ele alınan bu konular fıkıh, kelâm, tefsir, itikad, mezhepler, siyer, vaaz ve hitabet şeklinde tasnif edilmiştir. İslâm dinine mensup olan her Müslümanın bilmesi gerekenler çeşitli hadis ve menkıbe örnekleri verilerek anlatılmıştır. İlmî konularla alakalı çeşitli tartışmalar da yaşanmıştır.

Hemen hemen mecmuanın her nüshasında meşrutiyetten duyulan memnuniyet aktarılarak istibdadın canlı tanığı olan yazarların o dönemde şahit oldukları olaylara da yer verilmiştir. Mecmuanın on dördüncü nüshasında yazarlar İttihat ve Terakki Cemiyeti ile alakaları olmadıklarını savunsalar da cemiyetin varlığından duydukları memnuniyeti aktarmaktan da çekinmemişlerdir. Beyânü'l-Hakk'ın yayımlandığı dönemde yönetime karşı yapılan ayaklanmalardan biri olan 31 Mart Vakası tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Bir diğer önemli siyasi hadise ise Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın teşekkülüdür. Meşrutiyetin varlığından ötürü Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın teşekkülü takdir edilecek bir husus olarak addedilmiştir. Nitekim mecmuanın başyazarı Mustafa Sabri Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensubudur.

20. yüzyılın başlarında kolera salgının başlamasıyla bu konu üzerinde çeşitli yazılar dönemin yayın organlarında olduğu gibi Beyânü'l-Hak'ta da mevzu bahis edilmiştir. Yazarlar bu hastalıktan kurtulabilmek için doktorların tavsiye ettiği hususları makalelerinde sıralamıştır.

Toplumunu derinden etkileyen sosyal meseleler, günlük haberler hemen hemen her nüshada yer almaktadır. Örneğin Ahmet Mithat Efendi'nin kalpak giyimini övdüğü yazıya karşılık fes yüceltilmiştir. Deprem, yangın veyahut savaş gibi afetlerin yaşandığı her yer için yardım toplanmış, para gönderen kişilerin isimleri mecmuada neşredilmiştir. İçki, kumar sert bir dille eleştirilmiş; bu tür zararlı alışkanlıklara sahip kişilere yol gösterilmeye çalışılmıştır. Ağaca çaput, bez bağlayıp medet umanlar tenkit edilmiş, bu tür inanışlara sahip olan kişiler cahil ve ahlâksız addedilmiştir. Dönemin ilimle meşgul olan kişilerinin sadece Batı ilmini ön plana alması da eleştirilen bir başka husustur.

Mecmuanın çoğu nüshasında sosyal meseleler, ilim talebelerinin sorunları, tarih, sağlık, gündelik haberler, askeriye, dönemin cemiyetleri ve fikir hareketlerine yönelik eleştiriler mevzu bahis edilmiştir. Bundan ötürü mecmua “*dini, edebi, siyasi, fenni*” dergi anlayışının çok daha ötesinde bir yayın mücadelesi vermiştir.

Beyânü'l-Hak içerik, yazar ve şair yönünden oldukça zengin bir mecmua olup, döneminde yaşanan sosyal ve siyasi hadiseleri aydınlatması bakımından ayrıca önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, Ayla Güçlü. “Mehmed Münir Efendi (Kilisli)”. **Gaziantep Meşhurları**. Ankara: Anıl Matbaa, 2004.
- Akün, Ömer Faruk. “İbnülemin Mahmud Kemâl İnal”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.21. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000: 249-262.
- Aksoy, Hasan. “Osman Dede Efendi, Musullu”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.33. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007: 462-463.
- Albayrak, Sadık. **Son Devir Osmanlı Ulemâsı**. c.1-5. İstanbul: Milli Gazete Yayınları, 1980-1981.
- Albayrak, Sadık Albayrak. “İskilipli Mehmed Âtîf Efendi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.22. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000: 583-584.
- Alper, Ömer Mahir. “İbn Sina”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.20. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1999: 319-321.
- Ansari, A. S. Bazmaee. “Feyzî-i Hindî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.12. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995: 524-525.
- Ateş, Toktamış. **Türk Devrim Tarihi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Kasım 2000.
- Ateşyürek, Remzi. “Mehmed Vehbi Efendi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.28. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003: 540-541.
- Azamat, Nihat. “Abdülaziz Mecdi Efendi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.1. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları: 191-192.
- Azamat, Nihat. “Senûsi, Ahmed Şerif”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.36. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2009: 527-529.
- Babinger, Franz. **Osmanlı Matbaasının Kuruluşu ve Başlangıcı**. haz. Nedret Kuran Burçoğlu ve Machiel Kiel. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.
- Baktır, Mehmet. “Abdullah Edib Ve Allah'ın Sıfatlarının Tasnifi Konusundaki Görüşleri”. **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. XVI. s.2. 2012: 655-658.
- Baykal, Hülya. **Türk Basın Tarihi 1831-1923: Tanzimat-Meşrutiyet-Milli Mücadele Dönemleri**. İstanbul: AFA Matbaacılık, 1990.

- Berkes, Niyazi. **Türkiye’de Çağdaşlaşma**. 29. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- Beydilli, Kemâl. “Matbaa”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003: 105-109.
- Beydilli, Kemâl. “Müteferrika Matbaası”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. ek-2.cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019: 342-343.
- Bilgin, Azmi. “Mustafa Safvet Efendi (Safvet Aysu)”. **Şehir ve Âlimleri Sempozyumu Kitabı, 11-12 Kasım 2016**. Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları: Aralık 2017: 291-297.
- Birinci, Ali. “Hoca Rasim Efendi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.18. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1998: 194-196.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi. “İsmail Efendi”. **Osmanlı Müellifleri**. c.1. haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Çağrııcı, Mustafa. “Gazzâlî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.13. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996: 489-494.
- Çiçekler, Mustafa. “Sa’dî-i Şîrâzî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.35. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2008: 405-407.
- Demirel, Ahmet. “Niyazi Bey (Resneli)”. **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**. c.2. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık, 1999: 370.
- Dizer, Muammer. “Gökmen Mehmed Fatin”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.16. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996: 142.
- Er, Rahmi. “Tuğrâî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.41. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012: 339-341.
- Erdoğan, Mehmet. “Şah Veliyullah”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.38. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2010: 260-262.
- Girgin, Atilla. **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2001.
- Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.
- Göldöşüren, Dr. Arzu, “Arnavutluk’tan İstanbul’a Bir Âlim Portresi: Debreli Vildan Faik Efendi”, **Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**. c.-s. 48 (2015): 117-148.
- Gönenç, Aslı Y. “Dergicilik ve Gazetecilik Arasındaki Ayrım”. **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. s.22-23 (2005): 25.
- Harman, Ö. Faruk. “Abdülhad Dâvûd”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.1. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları: 177-178.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl. **Son Asır Türk Şairleri**. c.1-4. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969-1970.

—————. **Son Hattatlar**. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955.

İnalcık, Halil. **Osmanlı Tarihinde İslâmiyet ve Devlet**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

İnuğur, M. Nuri. **Basın ve Yayın Tarihi**, 2.bs. İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1982.

İskit, Server Rifat. **Türkiye’de Matbuat Rejimleri**. İstanbul: Ülkü Matbaası, 1939.

İstanbul ve Anadolu Evliyalari. “Bekir Sıdkı Visali Efendi Hazretleri”. İstanbul: Pamuk Yayıncılık, 2003.

Jeltyakov, A.D. **Türkiye’nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın: Matbaacılığın 250. Kuruluş Yıldönümüne Armağan**. Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1979.

Kabacalı, Alpay. **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa, Basın ve Yayın**. İstanbul: Literatür Yayıncılık, Eylül 2000.

Kahraman, Âlim. “Tâhirülmevlevî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010: 407-409.

Kallek, Cengiz. “Mâverdi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.28. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2003: 180-186.

Kara, İsmail. **Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi 1 Metinler Kişiler**. İstanbul: Dergâh Yayınları, Haziran 2014.

Karlığa, H. Bekir. “Gazzâlî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.13. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996: 518-524.

Kılavuz, Ahmet Saim. “Zeynelâbidîn”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.44. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013: 365-366.

Kılıç, Hulusi. “Harîrî” . **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.16. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1997: 191-192.

Koca, Ferhat. “Mûsâ Kâzım Efendi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.31. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006: 221-222.

Koloğlu, Orhan. **Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**. İstanbul: Pozitif Yayınları.

—————. **Osmanlıcadan Türkçeye Okuryazarlığımız**. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2015.

Kudret, Cevdet. **Abdülhamit Döneminde Sansür I**. İstanbul: Çağdaş Matbaacılık, Eylül 2000.

Kurdakul, Şükran. “Bolayır, Ali Ekrem”. **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**. 2.bs. İstanbul: Bilgi Yayınevi, Mart 1973: 98.

Mardin, Şerif. **Türkiye’de Din ve Siyaset Makaleler 3**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Oral, Fuat Süreyya. **Türk Basın Tarihi: 1728-1922\1831-1922 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi**. Yeni Adım Matbaası, 1968.

Okay, M. Orhan. **Mehmed Akif – Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam**. 2.bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Okay, Vahap. **Babiali Konuşuyor**. İstanbul: Okay Yayınevi, 1989.

Okumuş, Ömer. “Câmî, Abdurrahman”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.7. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993: 94-99.

Öngören, Reşat. “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.29. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004: 441-448.

Özbay, Cahit. **Dünyada ve Osmanlı’da Basının Tarihsel Gelişimi**. İstanbul: Doğu Kitabevi, Ocak 2014.

Özerverli, M. Sait. “Reşîd Rızâ”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.35. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2008: s.14-18.

Sezgin, Suat (yay yön.); yay haz. Mürsel Çavuş... [ve öte.]. **Basın sözlüğü**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1998.

Soydemir, Selman. **Hurufattan Taş Baskıya**. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013: 7.

Şahinoğlu, M. Nazif. “Feridüddin Attar”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.4. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991: 95-98.

Şimşek, Selami. “Ahmed Şiranî”. **Gümüşhane’nin Kültür ve Sanat Hayatından 40 Biyografi**, ed. Muhsin Kalkışım, Kemâl Saylan. İstanbul: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013: 12-14.

Tomar, Cengiz. “Refik Bey el-Azm”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.34. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007: 527-529.

Toprak, Zafer. “Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı”. **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**. İstanbul: Gelişim Yayınları, Ekim 1984: 22-23.

Topuz, Hıfzı. **Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım 2003.

———. **100 Soruda Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınları, 1973.

Tökin, Füzûzan Hüsrev. **Basın Ansiklopedisi**. Kulen Basımevi, 1963.

Tunaya, Tarık Zafer. **İslâmcılık Cereyanı**. İstanbul: Baha Matbaası, 1962.

Tunaya, Tarık Zafer. **Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2004.

Tüccar, Zülfikar. “Onat, Naim Hazım”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.33. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007: 351-352.

Türkoğlu, İsmail. “Mağmûmî, Şerefeddin”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. ek-c.2. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2019: 167-169.

Tüzüner, M. Feyyaz. “Abdullah Atıf Tüzüner”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c. 42. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012: 10-11.

Ulusoy-Nalcıoğlu, Belkıs. **Osmanlı’da Muhalif Basının Doğuşu**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013.

Vassaf, Hüseyin. **Bir Eski Zaman Efendisi İbnülemin Mahmud Kemâl – Kemâlü’l-Kemâl**. haz. Fatih M. Şeker, İsmail Kara. İstanbul: Dergâh Yayınları, Mart 2009.

Yalçın, Murat Yalçın (ed.). “Nâzım Florinalı”. **Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**. c.2 K-Z. 3.bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010: 739-740.

Yalman, Ahmed Emin (yay. haz. Erol Şadi Erdinç). **Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim**. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1997.

Yaran, Rahmi. “Ömer Nasuhi Bilmen”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.6. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992: 162-163.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Elmalılı Muhammed Hamdi”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.11. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995: 57-62.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Mustafa Sabri”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.31. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2006: 350-353.

_____. “Ferîd Vecdî”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.12. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1995: 393-395.

Yılmaz, Hasan Kâmil. “Esad Erbili”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c.11. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1995: 348-349.

Yurdagür, Metin. “Harpûti, Abdülatif”. **TDV İslâm Ansiklopedisi**. c. 16. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1997: 235-237.

Özköse, Kadir. “Mustafa Takî Efendi’nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri” **Mustafa Takî Sempozyumu, Ağustos 2016**. haz. Alper Duman (Sivas Vilayet Kitaplığı). http://isamveri.org/pdfdrq/D249255/2016/2016_OZKOSEK.pdf [11.04.2020]

Tektaş, Musa. <https://darendehaber.com/kose-yazilari/-211.html>. [12.04.2020]

Özaydın, H. Rıdvan. <http://visalidivani.com/TR/haci-bekir-sidki-visali-hz/hayati.html> [09.06.2020]

Uslu, Recep. http://www.musikidergisi.com/yazar-402-muzikoloji_ve_neye_ovgu_neyzen_ozdonmez....html [21.04.2021]

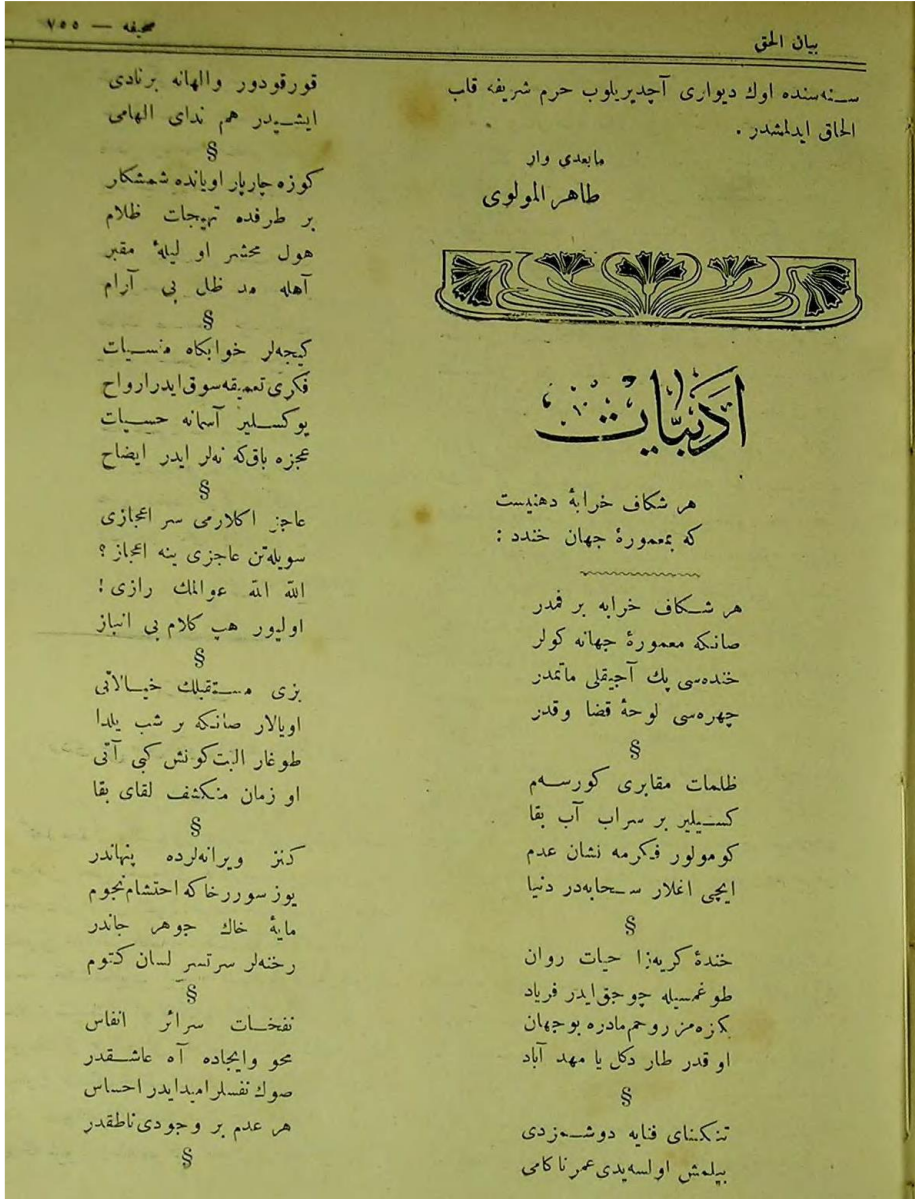
Ünlü, Ahmet Vehbi. <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=25210>
[21.04.2021]

EKLER

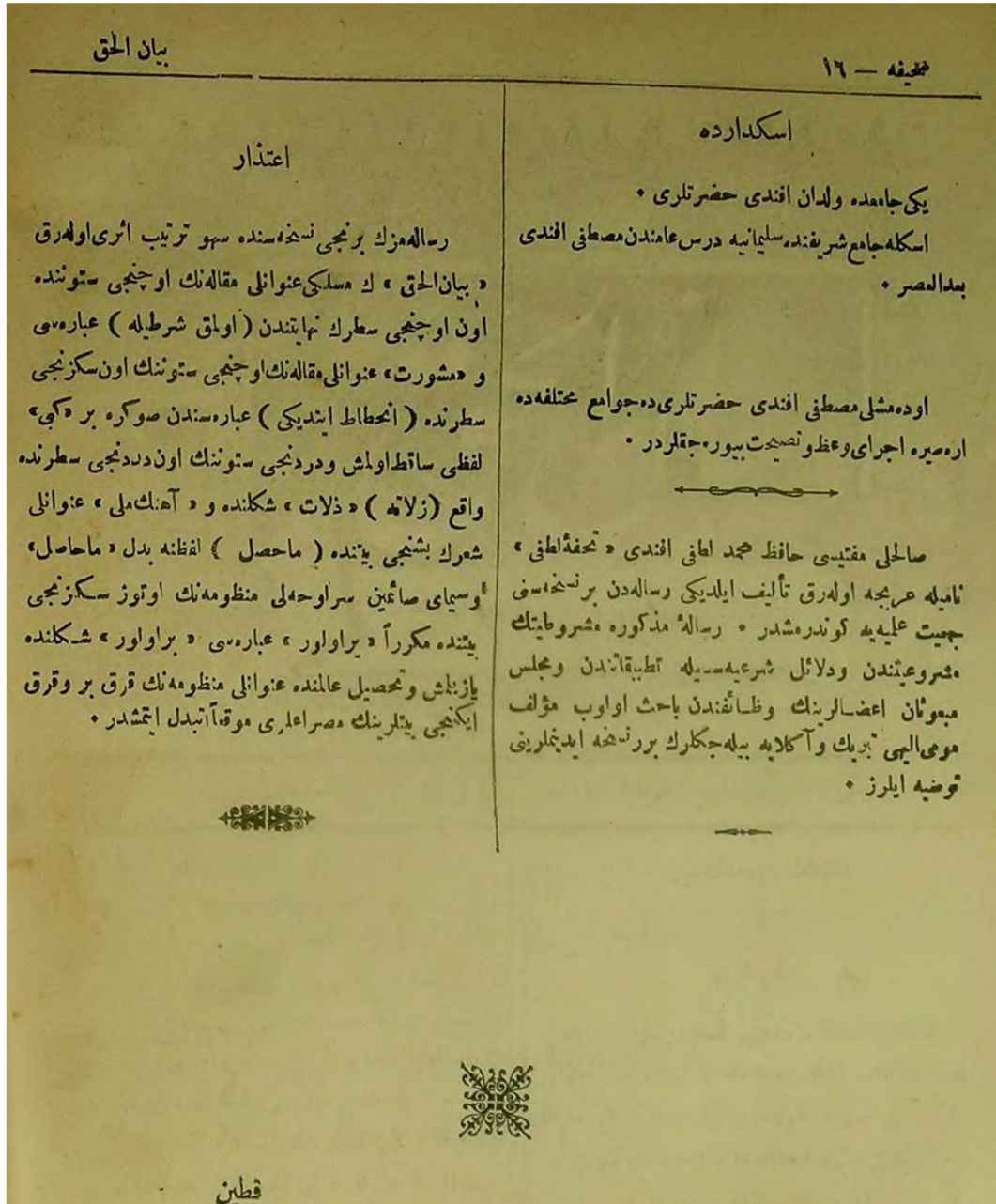
Ek.1. Beyânü'l-Hak mecmuası sayfa örnekleri-1

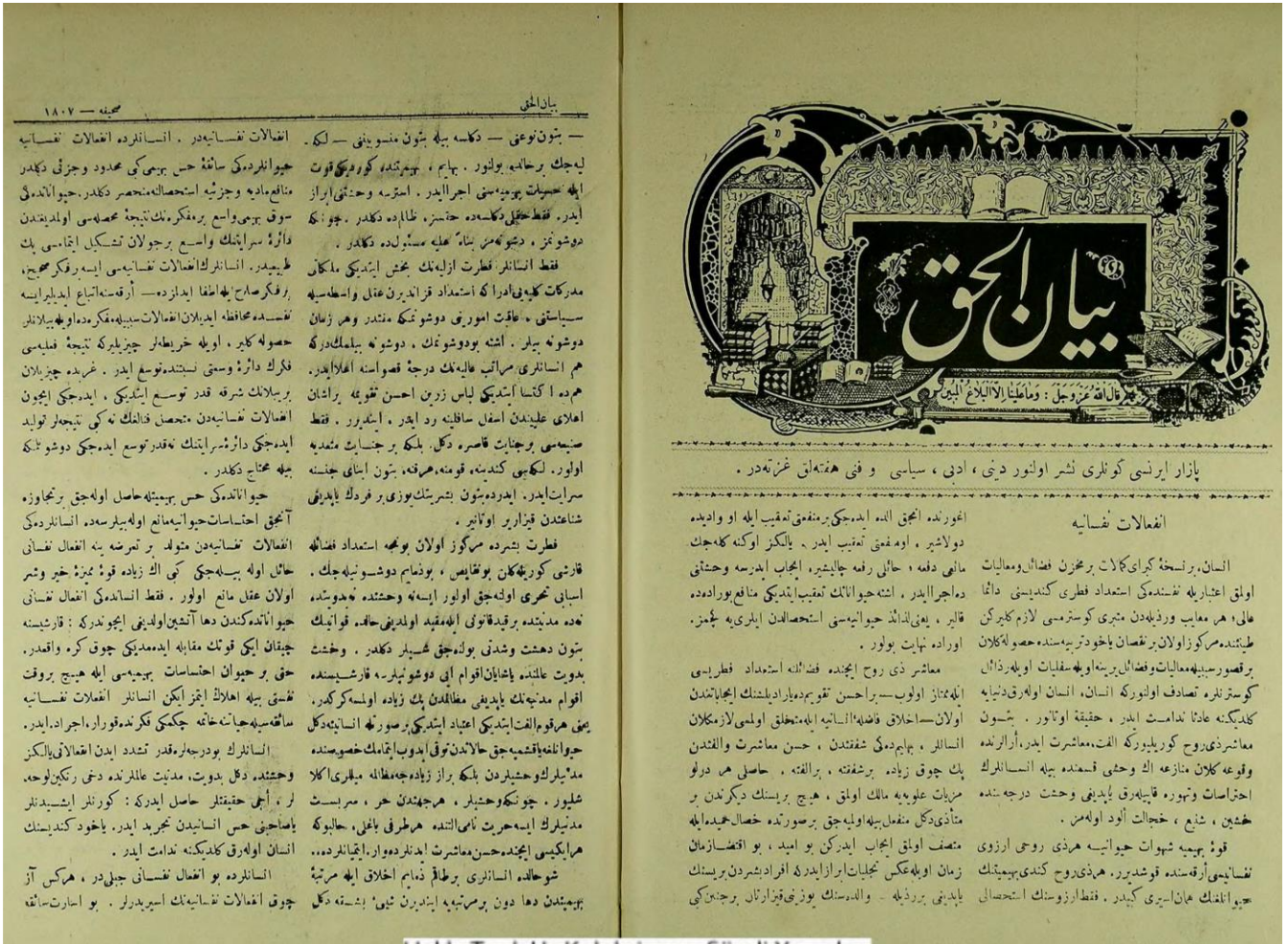
Ek.2. Beyânü'l-Hak mecmuası sayfa örnekleri-2

Beyânü'l-Hak, 32. Sayı, s. 755.

Ek.5. Beyânü'l-Hak mecmuası sayfa örnekleri-5

Beyânü'l-Hak, 97. Sayı, s. 1806-1807.

